
8
19
L
48

Aurea clarissimi et acutissimi Doctoris theologi Magistri Iacobi Almain Senonēsis opuscula/omnibus theologis perq̃ vtilia:non antehac simul impressa.

Moralia optime recognita cum additionibus.
Lectura in tertium completa.
De penitentia:siue in quartum lectura.
De potestate ecclesiastica.
Vesperiarum non spernenda questio.
Dictata super sententias Holcot.

Venundantur parrhisiis ab Egidio de Gourmont commorante in vico diui Iacobi in intersignio trium coronarum.

Cum priuilegio.

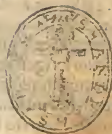
℄VINCENTIVS DOESMIER REDONENSIS CANDIDO LECTORI SALVTEM.

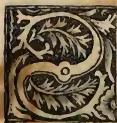
X amussatim (queso) perpendas lector emunctissime quātum studiosi rei diuine & candidati & professores Viro absolutissimo Iacobo Almano senonensi debeant/ vt qui ne horulam quidem vnā preterlabi sineret qua nō aliquid legeret/ interpretaretur/ dissereret/ quod ad communem iuuētutis frugem spectare putaret. Nulla illi dies (bonus certe apelles) sine linea poterat abire: vsq3 adeo feruēs literarum amator: literatos deperibat/ quem nisi parce ille inexorabiles se nobis inuidere precoci fato testate fuissent/ iam senonibus Roma bis capta que se rerum omnium caput iactat sine controuersia victam se fateref/ Herbamq3 porrigeret. Ceterum non protenus ereptam nobis palmam quisquam suspicetur/ hec sunt arma viri & noti monumenta laboris. Adeo bonus aspirauit nobis Iuppiter & dulcis clementia celi vt mel illud tam suaue cadens non omnino perderetur. Nam vt de me verum fateri liceat (vbi enim veritatis amor arrogantie abest suspitio) tanto anhelitu virum/ vel potius non penitendam eius doctrinam prosequebar vt ab eius latere (que sua erat humanitas) auocari non possem/ quādo literarum quicq3 (id autem fiebat semper) a fonte tam mellifluo exiliebat in alueum meum sedulo deriuabam/ ita vt iactare ausim nullam tāti viri lectionem seu publicam seu priuatam preterfluxisse quam nō hisce auribus hauserim atq3 his digitis inarauerim profecto non vsquequaq3 torpentibus: vt qui loquentis lingue scribendo responderent. Porro quicquid eruditionis prodibat omne id excipiebam ita vt plane ipse admiraref eoq3 vehementior liberior: cautior: letiorq3 semp in maiora assurgeret. hec sunt omnia eius opuscula que ipse non negauit esse sua: sed more aquile cū videret pullos hosce suos celum lucemq3 tuentes non reijciebat velut adulterinos: sed suos esse fatebatur: agnoscebat: aggratulabatur: placebantq3 omnino patri tam ingenui/ tam belli adolescētes. At vero postq̄ decessit pater/ pupillis aqua & igni cauebam: vt qui fuissem nutricius pater & alūnus: adseruabam diligenter perinde zelotipus. Sed bona pars hominum illos deperibat/ & pene quotidiano conuitio a me efflagitabat vt in publicum eos paulisper sinerem euagari. Nolebam nescio an amore cecutiens/ an ipsis timēs/ ne quid in vicis paterētur vt qui adhuc tenelli essent/ & publice vie incommodis facile obnoxij. Volebam igitur se domi continerent. At vicini frequenter mihi suffurabantur scitos & elegantes pupillos meos/ & in publicum educebāt/ sed nudos/ inornatos/ laceros/ incomptos/ vt qui non haberent vestes quas pater illis reliquerat. Nam in archa mea condebantur nonumq3 premebantur in annum/ vt patrem testamēto sciebam statuisse. malui igitur tandem eos in publicum emittere patrijs insignes ornamentis/ atq3 ideo illustriores & populo gratiores q̄ sordidos per vim abstrahi in publicum. Vale.

Iacobi Almain Epitaphium.

Te rogat hoc ſaxum: huc oculos defige viator
Pellege/ quos cineres: continet Vrna breuis
Si ſcieris ſatis eſſe putat/ decus omne ſubactum
Mox diſces/ nomen prefica docta/ ſile
Sat laudare nequis/ Almanum Sorbona nouit
Sacra fides repetit/ perfida lex timuit.
Florida vis/ ſophie ſeptem/ expectata thyara:
Flectere fatales non potuere deas.
Mnemoſine: ingenij candor: diuinaqꝫ pallas
Hoc tumulo/ virtus/ gratia/ fama/ manent.

¶ Integerrimo Viro domino Ioanni belonneau Redonenſi Archidiacono q̄ optime merito Vincentius doeſmier Redonenſis artium & medicine Parrhiſienſis doctor. S. P. D.

Olent pleriqꝫ ſcriptores (Archidiaconum ſpecimē) longis animi nutare fluctuationibus: atqꝫ plus equo herere: cuinam potiſſimum Viro libellos ſuos nuncupent. At vero nihil mihi negotii fuit/ aut laboris claſſiarium quempiam virum diſquireret cui hec diuina opuſcula dicarem: que impri mis annis quos theologie ſacraueramus ab ore Iacobi illius Almani exu berantiſſimo exceperamus. ſed poſt q̄ alio (nec penitet) diuertimus animū cum videremus libellos cum blattis & tineis rixari/ noluimus iuuentutem tam preſtāti bono carere: preſertim vbi laboris quicq̄ quod a profeſſione mea me deflecteret non eſſet impendendum. Porro vſqꝫ adeo menti noſtre infixus es: vt occurſes ſemper ſi quid arduū aut literatum meditor: neqꝫ poſſis ab animo meo auocari. Ariſtophanes antique comedie ſcriptor/ in ranis/ bacchum inducit ad inferos deſcendere molientem/ vt euripidem aut eximiū quempiam vatem inueniret: apud ſuperos enim neminem reperiebat niſi malum. Quod ſi hoc noſtro euo omnium horarum hominem & virum abſolutum bacchus ille diſquireret non ipſe te inueniret (neqꝫ enim bacchus beloneum nouit) ſed fortaſſe Dyogenes ille virum bonum luce ad lucernam querens vnicum te apud Britones reperiſſet/ qui ſuo & oīm animo tuis virtutibus ſatiſfacere poſſes. Precioſum ſane eſt ornamētum: quod aggeſte virtutes tue concinnant: que tanta copia ſeſe vel ignotis offerunt vt predicare non ceſſent literati quāta ſit liberalitas tua in ſtudioſos quos numero certo & diſignato pluſq̄ duodecim ſolitus es habere impenſis tuis rei literarie addictos: ne non facile emergant quorum virtu

tibus obstat res angusta domi. diuinum est (ita me deus amet) mysterium quod cernimus. Tu inter proceres nobilissimos primus: quo maior es eo te summissius geris: inter fortune luxuriantis amplexus fecundissimos enutritus atq; omnibus bonis ditatus non delicatulum/molliculum/luxuriosum ue te ostentas: sed magnanimum/virilem/castum/honestissimum/modestissimum/atq; omnibus te liberali & ingenuo vultu prebes obuium/facilem/& mixta comitate grauissimum. Tu nobilitate/dignitate/authoritate/existimatiõe/gratia/morum probitate: bonam fortunam/bonamq; mentem (quod raro contingit) hausisti. Tu stemmate clarissimus nobilibus es honestatis architypus & politici cultus exẽplar. Hinc profecto musea omnia literata in laudes tuas plausibiliter eunt: doctores & poete/& oratores/theologi/medici/vtriusq; iuris professores certatim te predicant/mecenatẽ britonicum longe italo superiorem occinentes: inter quos ego me ausim asserere pro viribus concentus aliquid intonare: alioqui certe ingratus plane viderer. Porro cum tot ac tanta in me collata beneficia remetiri non possim: saltem nihil est quod malim q̃ me & gratum esse & videri. Neq; eni si mihi oris neptũnij spiritum vocalissimũ natura largiref satis essem ad laudis tue cumulos. Quod cũ facile mihi sit in cõfesso/precones sequor qui apud Euripidẽ in oreste feliciorum partibus se accommodant. Et si deficiant vires audacia certe laus erit. in magnis & voluisse sat est. Precor igitur mecenas liberalissime ne hec & alieni & nostri monumenta laboris spernas id quod nunq̃ assueuisti (que tua est in rebus omnibus humanitas) sed potius Artaxerxem Persarum regem imitare/cui obequitãti cum rusticus vir quidem & plane rudis homo factus obuiam/nil aliud habens quod regi porrigeret aquam e proximo flumine ambabus manibus presentasset rex subridens libenter ebibit non rei que dabatur gratiam: sed dantis animum metitus. Vale studiosorum mecenas/decus/spesq; immoritura.

Ad eundem tetrastichon.

Da mihi sexcentos antiqua e gente poetas/
In laudes poterunt/non satis esse tuas
Plena animi virtus/sors corporis integra/mille
Fortune dotes/Vnicus omne capis.

Tabula.

Tabula.

τελος.

¶ Impressum parisijs per honestum virũ Nicolaum de Pratis. Impensis vero Claudij Cheualon / necnon Egidij de Gourmont Anno nostre reparationis. M.D. XVIII.XXII.Iunij.

Rancoys par la grace de dieu Roy de frãce A nos ames & feaulx cõſeilliers les gens teñ. nr̃e court de plemẽt. Aux preuoſt de paris Seneſchal de lyon Baillis de Rouẽ & de Caen. Et a tous nos iuſticiers & officiers ou a leurs lieuxteñ. & a chacun deulx ſicõme a luy appartiendra/ſalut & dilection. Noſtre chier & bien ame maiſtre Vincent doeſmier maiſtre es ars de nr̃e vniuerſite de Paris nous a fait expoſer. que pour le bien & vtilite de la choſe publicque meſmemẽt des eſcoliers & eſtudians en la dicte vniuerſite de Paris & aultres vniuerſites de nr̃e Royaulme il a intencion faire imprimer vng liure ou volume intutile Opuſcula magiſtri Iacobi Almain ſcilicet Moralia/de penitẽtia & poteſtate eccleſiaſtica. Lectura in tertiũ Gabrielis & ſuper ſentẽtias Holcot. Leſdicts liure treſutiles aux eſtudians en la faculte de theologie. Touteſfois pource que ledit liure ou volume ne ſcauroit eſtre imprime ſans faire de grans frais & miſes qui ne ſe ſcauroiẽt incõtinent recouurer doubte icelluy expoſant que le libraire ou imprimeur a qui il vouldroit bailler ledit liure pour imprimer feiſt difficulte de le prãdre tant a locaſion deſdicts frais & miſes que auſſi craignãt q̃ apres quil y auroit employe ſon temps & argẽt aultres libraires ou imprimeurs les feiſſent ſemblablemẽt imprimer ou reimprimer qui ſeroit grant perte & doumage audict libraire. Car par ce ne pouroit recouurer ſon argent deſdicts frais & miſes par luy faicts pour limpreſſion dudit liure. A ceſte cauſe ledit expoſant qui congnoiſt ledit liure ou volume eſtre treſutile a ladicte faculte de theologie. Nous a fait humblemẽt ſupplier & req̃rir que noſtre plaiſir ſoit luy pmectre & otroyer q̃ celluy ſeul q̃l luy plaira eſlire & nõ aultre puiſſe imprimer ou faire imprimer & reimprimer ledit liure ou volume iuſques a trois ans prochaĩs venãs a cõpter du iour de la pſentaciõ de ces pñtes. Et ſur ce luy impartir nos grace & liberalite. ¶ Pourquoy Nous les choſes deſſuſdictes cõſiderees inclinans a la ſupplicacion & requeſte dudit ſuppliãt. Et affin q̃ celluy a qui il baillera ledit liure ou volume pour imprimer ſe puiſſe rẽbourſer des frais & miſes par luy pour ce faits. A icelluy ſuppliant auõs permis & octroye permettons & octroyons de grace eſpecialle par ces pñtes quil puiſſe & luy ſoit loiſible faire imprimer ou reimprimer ledit liure ou volume inticule cõme deſſus par tel imprimeur q̃ bon luy ſemblera iuſques a trois ans prochains venãs a cõpter du iour q̃ deſſus. Sans ce q̃ pendãt & durant icelluy temps aucuns aultres libraires ou imprimeurs puiſſẽt iprimer ou faire imprimer & reimprimer ledit liure ou volume ne quils puiſſent ledit liure alieurs imprime vendre ou faire vendre en noſtre Royaulme/ſi ce neſtoit du cõſentemẽt dudit ſuppliãt. Si vous mãdõs & a chacũ de vous ſicõme a luy appartiẽdra en cõmetãt ſi meſtier eſt par ces pñtes. Que de nos pñs cõgie liceñ pmiſſion & octroy & de tout le cõtenu en ceſdictes pñtes vous faictes ſouffres & laiſſes ledit ſuppliant & ſondit imprimeur ioyr & vſer plainement & paiſiblement: en faiſant ou faiſãt faire a tous aultres libraires ou iprimeurs & aultres a qui il appartiẽdra expreſſes inhibicions & deffences de par nous ſur certaines & grãs peines a nous a appliquer quilz nayẽt a imprimer ou faire imprimer & reimprimer ledit liure ne icelluy allieurs imprime vendre ou faire vendre pendant & durant ledit temps de trois ans a compter comme deſſus/Sur peine de confiſcacion deſdicts liures dont ilz ſeront trouues ſaiſis. En les cõtraignãt a ce faire & ſouffrir par toutes voyes & manieres deues & raiſonnables/Car ainſi nous plaiſt il eſtre fait. Nonobſtant oppoſicions ou appellacions quelconques faictes ou a faire & ſans preiudice dicelles pour leſquelles ne voulons eſtre differe/& lettres ſurreptices impetrees ou a impetrer a ce contraires. Donne a Amboiſe. Le. IX. iour de Mars. Lan de grace Mil cinq cens & dixſept. Et de noſtre regne le quatrieſme.

Par le Roy a la relation du conſeil.

Ainſi ſine Guiot.

MORALIA ACVTISSIMI THEO-
logie pfessoris magistri Iacobi Almain Se-
nonensis/omnibus & potissimum theolo
gis apprime vtilia: cum additionibus ma-
gistri Dauid Cranston Scoti doctoris theo
logi huiuscemodi notis L ꝯ interceptis.

¶De voluntario. Caput.I.

Ro faciliori intelligen
tia moralis discipline
aliqua generalia cuili-
bet virtuti & vitio at-
tinentia decreui pertra
ctare. Imprimis noto:
vt aliquis actus sit stu-
diosus/aut vitiosus de
necessitate requiritur ꝙ sit liber & volunta
rius. Prima enim conditio boni actus est ꝙ
sit ex electiōe id est ex libertate productus.
Igitur primum quod requiritur ad bonita-
tem vel maliciam actus est libertas seu vo-
luntarium. quia propter illud quod nobis
inest a natura/nec laudamur nec vitupera-
mur. Propterea videndum quid sit volun-
tarium & libertas. Est enim voluntarium
quid vo lūtariū. operatio vel omissio ita existens in potesta
te agentis ꝙ omnibus preuijs positis & req
sitis ad illā est in potestate agētis illā pone-
re vel non ponere: quēadmodum sunt vo-
litiones & nolitiones. Dicitur notanter oī-
bus preuijs: quia actio agentis principalis
(vt dicit Andreas de castro) non est vnum
preuium: sed est vnū qđ est simul cū actiōe
vt bene sequitur agere est/ergo effectus est:
propterea agere non est vnū preuiū. sed il-
la dicūtur preuia que necessario presuppo-
Duplex volūtarium. nuntur anteq̄ ip̄m agens agat. ¶Preterea
noto secundo duplex esse voluntariū / qđ-
dam imediatum & denominatione intrin-
seca vt est actus voluntatis elicitus: scilicet
volitio aut nolitio. Aliud mediatum & de-
nominatione extrinseca vt sunt oēs opera-
tiōes alterius potētie q̄ volūtatis: sup quas
tamen fertur ipsa operatio volūtatis: vt da-
tio illa elemosyne: siue cursus ipatus ab ip̄a
voluntate. ¶Istis suppositis ponit Deca-
stro talē propositionē. Quelibet talis ope- ppō.
ratio volūtaria mediata & extrinseca est sim
pliciter & absolute & in se operatio natura
lis. Probatur/illa operatio dicitur in se sim
pliciter naturalis & absolute q̄ sic se habet/
ꝙ oībus causis positis ad eā producendam
necessario reqsitis ponit de necessitate: nec
est in potestate illarum causarū vel alterius
illarum quin ponatur. sed posita volitione
efficaci ambulādi omni ipedimento extrin
seco secluso nō stat quin sequatur ambula-
tio. Igitur illa operatio exterior est operatō
naturalis. Dicitur notāter posita volitione
efficaci: qa alias nō oportet. ¶Volūtas enī volūtas
efficax dicitur illa ad quā de necessitate seq- efficax.
tur operatio si nō ponatur impedimētum.
Patet/quia da oppositū. tunc deus rationa
biliter posset precipere alicui actum interio
rem & prohibere exteriorem: quo facto exte
rior esset malus: & tamen ille a quo procede
ret esset bonus. quod est incōueniēs. Ex di-
ctis sequitur alia ppositio. Quādocūq̧ sūt ppō.
aliqua duo sic se habentia ꝙ ad primum ne
cessario necessitate nature sequitur aliud: il-
lud secundū nihil habet bonitatis vel mali
cie super primum. Probatur/quia si necessa
rio seqtur ad primū necessitate naturali ni-
chil habet libertatis aut voluntarij in se: sed
solū in primo. hinc dicūt doctores ꝙ actus
exterior nichil bonitatis aut malicie addit
super interiorē propterea ꝙ nihil habet in
se voluntariū sed in primo tantummodo.
L Instātia ꝯtra dicta in hac materia/actus ex additio
terior nō mere naturaliter causatur ab inte
riori: ergo exterior debet habere ppriā bo
nitatem vel maliciam. Antecedēs patet/ex
dictis tuis in sequētibus/quia appetitus sen
sitiuus potest mouere mēbra ad illicitum/
ergo si ille appetitus sensitiuus cū actu vo
luntatis elicito ad actum malū exteriorem
concurrāt ille actus volūtatis nō erit causa
totalis & naturalis respectu actus motiui/
seu executionis. Videtur ꝙ duplex est mali
cia in tali exteriori scilicet omissionis & cō
missionis ꝯ. ¶Sed insurgit difficultas & ca-
pio tempus in quo teneor diligere fortem

& in illo non solum non diligo:sed ipsum
odio p̄sequor:tūc ad illud odiū necessario
necessitate naturali seqtur omissio dilectio
nis vt notū est/nā bene sequitur forte pro
sequor odio:ergo nō diligo illū.nihilomi
nus illa omissio dilectionis addit malitiam
super odiū/qd' sic probatur.Qn̄cunq̧ sunt
aliqua duo sic se h̄ntia ꝙ vno secluso alte
ro remanēte & nullo posito loco primi si il
lud qd' remanet adhuc esset malū videt̄ ha
bere malitiam distinctā a malitia primi:sed
secluso illo odio:& remanente illa omissio
ne talis omissio adhuc esset mala.Igitur ad
dit maliciam super tale odium:& sic illa ma
xima prius posita est falsa.¶Ad hoc respō
det doctor prenominatus negando/ꝙ illa
omissio addat malitiam dicēs ꝙ tale odiū
in casu posito in se est malū duplici malitia
& assignat talem regulam vniuersalem.qn̄
cunq̧ actus est in se seorsum malus & elicit̄
pro aliquo tempore pro quo necessario ne
cessitate nature ad illum sequitur actus qui
habet maliciam seorsum.i.qui secluso prio
esset malus:tunc vtraq̧ malicia reperitur in
actu primo.& per ɔ̄ns illud odiū habet ma
litiam transgressionis & malitiā omissiōis.
Ex hoc sequitur primo ꝙ odiū sortis pro
tempore quo teneor diligere illum est in se
grauius q̄ esset tempore quo nō teneor dili
gere illum.Quod patet/quia vltra malitiā
transgressionis habet malitiā omissionis.
Secūdo sequitur ꝙ illud odiū tēpore quo
teneor diligere nō est duple malitie ad suā
dimidietatē:hoc est non est in duplo peius
q̄ esset sua dimidietas seorsum.nō oportet
enim ꝙ aliquis actus sit in duplo peior vel
melior q̄ sua dimidietas seorsum sumpta.
Ex dictis sequitur etiam ꝙ aliqs actus est ma
lus:& tn̄ si ad subduplū diminuat̄ in re non
diminuitur ad subduplū malitia eius:quia
malitia q̄ ex illo reperitur puenit etiā ex eo
ꝙ ad illū sequitur aliud cuius malitia nō di
minuitur:sed sēper remanet equalis.vt da
to ꝙ odium in casu p̄dicto sit quattuor gra
duū si diminuatur actus odij ad subduplū
non diminuetur malitia ad subduplū:quia
aliqua malitia semper manet equalis videli
cet malitia omissiōis.si cui placet pamplius
videre de hac materia/videat Adam prima
distinctione primi.¶Tertio notandū cum
dicimus actū moralē esse ex electione siue li
bertate nolumus in pposito loqui de liber
tate ɔplacentie q̄ nihil aliud est q̄ actū eē vo
litum siue talis volitio causetur naturaliter
siue ɔtingēter:sicut deus libere libertate cō
placentie diligit se:& vult se diligere nihi
lominus necessario diligit se & nō ɔtingē
ter:sed est questio de bonitate & malicia a
ctuū qui sūt liberi libertate ɔtingētie:& actū
libere pduci libertate ɔtingētie nihil aliud
est q̄ actum illū ita pduci a sua causa siue eē
in potestate sue cause ꝙ oībus alijs positis
& preuijs q̄ necessario requirūtur vt illa cā
producat adhuc est in ptāte illius cause li
bere illū actū pducere.¶Dices qd' est illud
preuiū de necessitate requisitū adhoc vt cā
libera libere pducat suū actū:verbi gratia.
vt sortes producat actū dilectiōis platonis
¶Dico vt diligat platonē nihil preuiū de
necessitate reqritur nisi cognitio illius pre
sertim sub aliqua rōne boni.nā illa cogni
tione posita est in ptāte volūtatis nō dilige
re imo odire.tūc illa dilectio quā elicit sor
tes p̄supposita cognitione platonis dicitur
voluntaria siue libere pducta.¶Ex quo se
quitur ꝙ libertas est facultas quam ip̄a po quid sit
tentia oībus alijs positis preuijs necessario libertas
requisitis habet in sua ptāte agere & nō age volūta
re.& sic libertas nō est aliud q̄ potentia ad tis.
agendū vel non agendū:quia libertas dicit
potentiā ad vtrūq̧:& operatio a tali potē
tia producta dicit̄ libere siue volūtarie pro
duci.¶Quod autē sit ponēda talis libertas
cōtingentie hoc expimēto cōpertū satis ha
bet̄.quilibet eni talē in seip̄m manifeste ex
peritur/comprobari tn̄ pōt ex sacris litteris
euangelicis.nōne scis quia habeo ptātem
orandi patrē vt mittat ad me &c.quod ta
men nō fecit xp̄s:ergo patrē orare poterat:
& similiter nō orare.¶Sed cōtra istā liber
tatē arguitur fortissimo argumento/qd' fit
in hac materia.Adhoc ꝙ voluntas produ

cat actū de necessitate requiritur ꝯcursus dei (cum causa secunda nō possit agere prima non cōcurrente) sed sic est. ꝙ nō est possibile ꝙ deus velit ꝓproducere cū volūtate. & voluntas nō producat: quia alias aliqd fieret vel omitteretur ꝯtra volūtatē dei bñplaciti: ergo oībus q̄ necessario requirūtur positis vt ꝓducat nō est in ꝓtāte voluntatis vt non ꝓducat. Pro argumēto est aduertēdū ꝙ causa prima nō solū est cā effectus ꝓducti a causa secūda sed etiā est cā ꝙ cā secūda ꝓducat talē effectū: verbi gratia cū voluntas agit volitionē nō solū deus est causa volitionis: sed est causa quare voluntas illā producit volitionē: sed deum esse causam alicuius nō est nisi deum velle illud esse: ergo vt volūtas agat de necessitate reqritur ꝙ deus velit illam agere: & per ꝯñs videtur ꝙ volūtas nō libere agit. Hoc argumentū soluit Dionysius in secūdo sentētiarū dicēs ꝙ res dicitur libere fieri qñ oībus preuijs necessario requisitis vt ꝓducatur ab ipsa causa positis adhuc est in potestate ipsius nō producere. Dicit inq̄ ꝙ ꝯcursus dei nō est de preuijs sed de cōcomitantibus. Nā vt volūtas producat actum volendi vel nolendi / ꝑuia dispositio necessario reqsita est cognitio illius obiecti voliti vel noliti q̄ vt dictū est: ē prior saltē natura productionis volūtatis. cōcursus aūt dei siue deū velle nō est prior tpe productionis actus volūtatis sed cōcomitans & simul se habēs / & ꝑ ꝯñs nō est ex preuijs necessario reqsitis ad actus volūtatis ꝓductionē: sed ex simul se habentibus. ¶ Replicatur sic. volūtas nō pōt agere quī deus velit illā agere siue actū producere: ergo deus nō solū est cā actus ꝓducti a cā secūda: sed etiā est cā ꝙ causa secunda sit cā talis effectus. & vltra / deus ē cā ꝙ cā scda sit causa talis effectus: ergo prius natura agit causa prima saltē ad hoc ꝙ causa scda agat q̄ ipsa scda agat: & cū oīs causa sit prior suo effectu videtur ꝙ ꝯcursus dei sit prior natura q̄ cōcursus volūtatis. ¶ Ad hoc aliq̄ dicūt ꝙ quī agit actū malū deus nō vult illū agere etiā q̄tū ad substantiā actus q̄uis agat. hoc tñ dato: dico ꝙ deū velle nō est preuiū sed cōcomitās & simul se habens. vel dic ꝙ oībus positis ꝑuijs necessario requisitis suple que se tenēt ex parte illius agētis: est in ꝓtāte illius ꝓducere vel nō ꝓducere actū. Sed alia insurgit difficultas suppositis dictis. s. ꝙ volūtas sic est libera q̄tū ad actū ꝙ vtrūq̄ pōt scilicet & agere & nō agere. q̄rūt doct. an qñ hō agit actū habeat in ꝓtāte pro illo tpe quo agit nō agere. ¶ De hac difficultate varie sunt opiniones. Ockā. xxxviij. distinctiōe secūdi qui hāc difficultatē tractat / dicit ꝙ qñ volūtas ꝓducit actū suū nō est in potestate sua nō ꝓducere pro tūc. iuxta dictū Arist. in scdo periher. oē qd est qñ est necesse est eē / & sic apud eū īpossibile est ꝙ res qñ producitur nō sit. & istius sentētie videtur esse magister sententiarū in scdo. distin. xxv. vbi loqtur de libertate ꝯtingētie. alius est modus dicēdi Scoti & Gregorij. s. ꝙ voluntas pro illo instāti quo ꝓducit actū habet ī sua ꝓtāte ꝙ ille actus nō sit: imo ꝙ suū oppositū sit. & sic pro eodē instāti habet libertatē cōtradictionis & ꝯtrarietatis vt sit a / instās in quo sortes ꝓducit actū / in illo verū est dicere ꝙ sortes pōt facere ꝙ ille actus non sit. ¶ Cōtra. si posset facere ꝙ ille actus nō sit in illo instāti: vel hoc esset per corruptionē illius actus vel q̄uo aliter: nō p corruptionē: quia bñ seqtur iste actus corrūpitur: ergo prius fuit: si prius fuit: ergo nō est possibile ꝙ in hoc instanti nō fuerit. ¶ Dico ꝙ potest facere ꝙ nō sit: qa non ꝓduceret puta si subtraheret suā actiuitatē. & ista secūda opinio videt mihi rōnabilior: pro qua Gre. facit multas rōnes volēs ꝓbare ꝙ Occhā sibi ꝯtradicat in quolibeto: vbi loquit de angelis & in isto passu. ¶ Ratio Gregorij apparentior est ista. Si ita eēt ꝙ volūtas producēs actū habeat tūc in sua ꝓtāte nō ꝓducere: seqtur ꝙ non posset peccare in prio instāti in quo daf ei ꝓceptū. ꝯñs est falsum / & seqla patet. nā / a / sit primū instās in quo sortes primo obligaf ad aliqd ꝓceptū puta ad dicendū horas & nultidicere. tūc bñ seqtur apud opinionē oppositā: iste actus nūc

est:ergo actus iste pro nūc non pōt nō esse: & vltra iste actus pro nūc non pōt non esse ergo deus non pōt noua obligatione obligare istū φ iste actus nō sit nūc:cū deus nō possit aliquē obligare ad īpossibile. Nā fatentur doct. φ aliqs bñ potest obligari ad īpossibile ꝑpter eius culpā: & hoc qñ obligatio ꝓcedit illud īpossibile. sed nullomodo potest qs obligari ad īpossibile:qñ īpossibilitas ꝓcedit obligationē vel sit simul cū obligatiōe:ergo si teneat̃ prima opinio:sequitur φ nullus pōt obligari ad aliqd ꝑceptum cuius obligatio non ꝓcedit īpossibilitatē. ¶Conseq̄nter mouet̃ alia difficultas an videlicet possit esse voluntariū sine actu volūtatis positiuo in homine. Et videt̃ φ non:qa nihil est volūtariū nisi sit a volūtate:sed quicqd est a volūtate est opatio volūtatis:ergo actus positiuus:& per ꝯñs nulla pura omissio dicit̃ volūtaria. ¶Sed tñ oppositū videt̃ verū/quia illud cuius sumus dñi est volūtariū : sed nō solū sumus dñi actuū:sed etiā omissionū illorū actuū/ hō ei habet in ptāte sua opari & nō opari:ergo ē etiā dñs illius qd est nō opari:& p ꝯñs sine actu positiuo pōt eē volūtariū. & hic cpendet questio. vtrū sine actu possit esse pc̄tm.

Esse ab alio du plr intel ligitur. ¶Pro solutione notat. s. t. pria sc̄de. q. vj. arti. iij. φ aliqd pōt esse ab aliquo duplr. vno mō ꝑprie principalr & effectiue. Alio mō defectiue sicut dicit Ari. ij. phi. φ nauta absens est cā piclitationis nauis:non effectiua sed defectia:qa p eius pñtiā liberat̃ nauis:hic eius absentia submersionis cā dr. & sic dico φ in hoīe pōt repiri volūtariū scdo mō. qd probat̃. qa cū hō(vt dictū ē)sit dñs suarū opationū pōt nō ꝑducere: & si nō ꝑducat dr cā defectiua . cū nō ponat opationē quā tenet̃ p tūc ponere:& sic i illo ē vtraq̧ libertas. s. & ꝯtrarietatis & ꝯtradictionis/ ꝯtrarietatis qñ potētia ē libera ad actus cōtrarios/& ꝯtradictionis ad actus ꝯtradictorios. & ista libertas eq̄ bñ respicit negationem actus sicut actū ipm. & p ꝯñs sine actu pōt repiri volūtariū: vt volūtariū dr liberū sicut eni actus dr libere ꝑduci qñ ꝑducit̃ & est in ptāte ꝑducētis oibus alijs necessario ꝑreq̄sitis positis non ꝑducere: ita etiā actus dr libere omitti qñ nō ꝑducit̃ & p tūc debet ꝑduci:& tūc volūtas dr libere nō ꝑducere. Sicut dr de illo beatus q potuit trāsgredi & non est trāsgressus. libere eni trāsgredi ē libertas nō ad actū sed ad nō positionē actus. & hō non dr libere ponere actū nisi habeat cognitionem obiecti: & sic dormiens non dicitur libere non dicere horas:quia omnibus alijs ꝑrequisitis eodem modo stātibus non est in sua ptāte elicere actus illos: cum volūtas non ferat̃ in incognitū. Et sic patet solutio primi argumēti:qa nō solū illud dr volūtariū qd est a volūtate efficiēte:sed etiā deficiēte. Patet etiā φ sine cognitiōe nō pt esse volūtariū foraliter licet bñ virtualr siue interꝑtatiue vt si pro/a/teneor cognoscere & velle :& omittā: vtrūq̧ dr volūtariū formaliter:sed volūtariū virtualr & interꝑtatiue:nihil aliud est q̄ non elicere actū pro tpe quo tenemur elicere. vt q̄s fortes non eliciat actū illecebre:& tenet̃ reprimere:dr velle interꝑtatiue. nunq̄ ergo repit̃ volūtariū siue liberū formaliter sine cognitiōe licet sine opatione voluntatis aliqñ repiatur voluntariū formaliter. ¶De impedimentis volūtarij:& primo de violētia. Ca. II.

Conseq̄nter declarāda sūt q̄ īpediunt volūtariū:& prio de violētia Pro cuius declaratiōe noto vt habet Aristo. prio e. iij. ethi. tria sūt impediētia volūtariū/ videlicet violentia/ metus/& ignorātia. & hāc materiā tractat S. Tho. pria scde. q. vj. notat eni arti. iiij. illius q̄stionis φ duplex est actus volūtatis Vnus qdē elicitus:alius vero ipatus. Elicitus dr q est imediate ab ipa volūtate ꝑductus & est subiectiue in ipa voluntate vt velle nole. Vñ ille actus dr esse imediate/a voluntate qui exercet̃ ab ipa volūtate :& recipitur non mediāte altera potētia. Alius vero dr impatus q nō ꝑducit̃ imediate ab ipsa volūtate:sed a quadā altera potētia iferiori per iperiū volūtatis :neq̧ recipit̃ in voluntate cuiusmōi sunt actus exteriores q a vo

Tria sūt q̄ impediunt voluntarium.

Duplex est actus volūtatis.

litate impanf mediātibus potētijs exterioribus/ & etiā qdā cognitiões intellectus & maxime credere. Alij ponunt tertiū mēbrū ꝙ est dabilis actus voluntatis q copulatim & copulatiue est elicitus & ipatus. nā sicut intellectus est potētia reflexiua: ita & volūtas. hoc est pōt habere actū qui reflectit sup alterū actū suū: sicut enī volūtas imperat ptētie motiue ꝙ moueaf ita volūtas per vnū actū pōt ipare sibi ipsi alterū actū. vt cū volūtas vult diligere fortē: illa dilectio fortis erit actus elicitus: qa est imediate a volūtate pductus: & erit impatus qa medāte altero est pductus/ qđ aūt sit dabilis talis actus pōt probare p sacras litteras. ps. desideraui desiderare iustificationes tuas &c. Ista distinctione posita respondet. s. T. ad qstionem (cū qritur vtrū violētia possit inferri volūtati) paliqs ppōnes. Prima/ pōt violētia inferri volūtati qtum ad actus impatos. Probatur/ pñt ipediri mēbra exteriora a fortiori agente ne impīū volūtatis exequenf: igif. Secūdo/ pñt ppelli ad exercendū opationē quā nult exercere volūtas. igif. ¶Contra/ implicat ꝙ iste actus sit impatus & volūtas violētef/ ad illū actū. nā bñ sqtur/ est impatus: ergo volitus. ergo non est īuolūtarius ¶Dico ꝙ doct. itelligūt ꝙ ad actū iā impatū volūtas pt violētari vel ad similē. ¶Secūda ppō/ voluntas non pt violentari qtū ad ipm ppriū actū siue elicitū. Probaf: qa actus voluntatis (dicit. s. Tho.) nihil aliud est q inclinatio qdā pcedens ab interiori principio cognoscēte etiā singularia: sicut appetitus naturalis non est aliud q inclinatio agētis nō cognoscētis hoc est ab iteriori principio. qđ aūt est coactū vel violentū est ab extrinseco principio. Vñ ptra rōnē actus voluntatis est ꝙ sit coactus vel violētus: sicut etiā est ptra rōnē naturalis inclinatiōis vel motus lapidis ꝙ feraf sursū. pōt enī lapis p violentiā ferri sursū: sed ꝙ iste motus violētus sit ex eius naturali iclinatione esse non pōt. Similiter etiā pt homo p violētiā trahi: sed ꝙ hoc sit ex eius voluntate repugnat rationi violentie. Vnde de ratione violētie vel coactiōis est ꝙ opatio sit ab extrinseco passo non pferēte vim ptrarie. idē passo renitēte ad ptrariū/ qđ dr notāter: qa scđm aliquos est aliqs actus indifferēs: vt scđm Scotum qui videf melius dicere: tūc passū non pfert vim ptradictorie ad actū indifferentē: qa tunc esset naturalis: qlibet igif actus elicitus est a principio itrinseco. ergo nullus talis est violentus seu coactus. Aliq docto. vt Bonauē. in scđo: & alij moderni addūt aliā rōnem videlicet ꝙ iplicat ꝙ voluntas cogatur ad actus elicitos. Nā bñ sequtur: cogitur ad actū elicitū: ergo vult/ & cogif: ergo nō vult imo nult alias nō esset coactio: sed iplicat velle & nole idem. Igitur iplicat ptradictionem volūtatem cogi ad ppriū actum. Sed tota difficultas est de actu q est simul & impatus & elicitus: & arguif ꝙ possit volūtas cogi ad illum. eadē rōne sicut voluntas qñ vult currere pt ipediri p agens fortius extrisecum ne moueaf. & qñ nult pt ipelli ab extrinseco ꝙ ambulet. Eodem mō arguā/ q̄uis voluntas vellet amare fortē pt ipediri ꝙ nō amet. qđ patet sic: qa q̄uis vellet efficaciter amare: pōt deus nō pcurrere ad illum amorē pducendū. Simil'r si nolet amare fortē deus se solo posset in ea pducere actū qui est amor fortis: ergo videf ꝙ sicut pōt violentari ad actū impatū: ita etiā videf ꝙ ad actum elicitū. ¶Dico ꝙ qtū ad primā partē argumēti nulla est difficultas quin ipa voluntas possit ipediri a deo ꝙ nō amet: quia deus pōt nō pcurrere: ergo stat ꝙ vellet efficaciter amare & de facto nō amaret: ergo sicut fortes si vellet ambulare & detineref a fortiori agēte/ tūc cogi diceref ad nō ambulandū. pari rōne volūtas diceretur cogi ad non amandū & cogeref ad omissionē siue ad priuationē actus interioris. & hoc dicit Depalude in. iiij. ¶Qūtū ad secundā ptem articuli videlicet ꝙ possit cogi nō solū qtū ad priuationē actus iterioris: sed ad ipm interiorē videtur/ sicut cū volūtas nult ambulare imperat mēbris exterioribus priuationem ambulationis: tñ ab extrinseco pōt necessitari ad ambulādū: & tunc cogi dicif ad

primap positio

Scđap positio

ambulandũ. eodẽ mõ si nollet amare/tunc deus posset facere nõ obstãte tali nolitiõe ꝙ produceret amorẽ fortis: ergo videtur ꝙ cogetur ad illũ amorẽ. ¶ Pro solutione di co primo ꝙ aliqd cogi nihil aliud est ꝙ̃ ab extrinseco ipm pati ipo renitẽte. i. ꝯtra eius naturalẽ inclinationẽ. Dico secũdo ꝙ volũtas duplicẽ habet inclinationẽ. vnã natura lem: aliã vero liberam. Inclinatio naturalis volũtatis nihil aliud est ꝙ̃ inclinatio ad suscipiendũ suas operationes tanꝙ̃ ꝓprias ꝑfectiones. sicut vnaqueqꝫ res iclinatur ad suã perfectionem ita voluntas naturaliter incli natur ad suas ꝑfectiones: tũc dico ꝙ voluntas ad nullũ actũ elicitũ põt cogi/ qa ipa naturaliter inclinatur ad quãlibet suarũ opationũ/ ergo nõ põt illas recipe ꝯtra eius naturalẽ inclinationẽ. non põt ergo violẽtia inferri voluntati respectu suorũ ꝓpriorũ actuũ. Sed inclinatio voluntatis libera nihil aliud est ꝙ velle & nolle: & ista inclinatio est accidẽtalis. pria vero essentialis differẽs specie ab ista. tunc dico ꝙ non põt inferri violentia ꝙ̃tum ad actũ elicitũ opposita in clinatiõi naturali neqꝫ opposita inclinatio ni libere ita ꝙ coacte volũtas velit/ amet/ vł odiat: sed bene põt infferri violentia ꝙ̃tum ad actũ impatũ & ad omissionẽ actus eliciti

quid sit aliquid cogi.

Tertia ꝓpõ.

¶ Tertia ꝓpositio. violentia de directo op ponitur volũtario sicut & naturali. cõe est enim voluntario & naturali ꝙ vtrũqꝫ sit a principio itrinseco. igitur violentia dupli ci agenti iferri põt & naturali & libero. naturali qñ videlicet ab extrinseco patił ꝯtra suã ꝓpriã naturã & naturalẽ iclinationem. vt cũ proijcitur sursũ graue vel cũ descendit leue/ graue ascendendo patił ab extrinseco agente & non ab itrinseco: qa non a forma substantiali ipsius. Simiłr ifertur violentia agenti volũtario qñ patił ab extrinseco cõtra suã voluntatẽ. vtrũqꝫ istorũ est violentũ qa vtrũqꝫ agens est extrinsecũ & passum nõ confert vim: ergo illud violentũ causat inuoluntariũ: & ꝑ ꝯñs oĩs talis actus q est hoĩ violentus caret virtute & vitio: saltẽ si tota liter sit ꝯtra volũtatem & ab extrinseco/ neqꝫ imputał illi q patił. ¶ Contra/ illud qđ est inuolũtariũ si accidat cãt tristiciam vt dicit Arist. tristicia enĩ est de his q nobis nolenti bus accidũt: sed aliqñ patił aliqs violẽtiam vbi tñ nõ tristał: vt patet de passiõe martyrum. Ibãt enĩ ad supplicia & tormenta gau dentes. ergo nõ semp violentia cãt inuolũtariũ cũ inuoluntariũ sit nolitũ: alias nõ cẽt inuoluntariũ. Rñdet. s. Tho. ad istud argu mentum dicendo ꝙ sicut naturale dł qđ est scđm inclinationẽ nature: ita voluntariũ dł qđ est scđm inclinationẽ voluntatis. dł aũt aliqd naturale dupłr. vno mõ: qa est a principio actiuo siue efficiente intrĩseco vt descẽsus grauis deorsum & leuis sursũ: tales motus sunt naturales: qa a principijs itrĩsecis: hoc est a formis eorũ actiuis. Aliud est naturale qđ est a principio extrĩseco: tñ scđm naturalẽ inclinationẽ passi/ qa passũ naturałr inclinał ad recipiẽdũ illud qđ recipił ab extrĩseco. vt cũ gñatur ex ligno ignis: gñatio forme substãtialis ignis est naturalis ipi ma terie ꝙ̃uis talis gñatio nõ sit a principio in trĩseco ipius materie: sed ab extrĩseco. s. igne ꝓducẽte qđ est extrinsecũ materie ligni: nihilominus est scđm natałẽ iclinationẽ mate rie: qa naturałr inclinał ad recipiẽdã vnãqꝫ formã etiã accidẽtalẽ ordiatã ad ipsius fore subalis introductionẽ puta ad q̃litates primas & scđas q de ꝑ se ordinãtur ad formas subãles: talis motus in ipa materia est naturalis cũ passũ ꝯferat vi &c. ¶ Simiłr duplex est volũtariũ. qđdã est a voluntate effectiue ipsius agentis puta aliqs aliqd vult agere. Aliud est volũtariũ scđm passionẽ. s. cũ ali quis vult pati ab alio ꝙ̃uis illud qđ patitur & recipit sit effectiue ab extrĩseco. verbi gra tia cũ martyres penas acerrimas patiebãt ab ipsis tortoribus iflictas: tales passiones nõ erãt effectiue siue nõ ꝓcedebãt ab ipsis martyribus nihilominus erãt eis volũtarie: qa volite nõ scđm actionẽ sed scđm passionẽ: & sic patet ꝙ sicut in naturalibus aliqd ẽ na turale ꝑ actionẽ & aliqd ꝑ passionẽ: ita i agẽtibus liberis aliqd est volũtariũ ꝑ actionẽ: aliqd vero ꝑ passionẽ. & vt sit meritoriũ suf

Aliqd dł naturale dupłr.

ficit q sit volūtariū vel p actionē vel p passionem. & ad argumentū q oē inuolūtariū cāt tristiciā. Dico q verū est si sit iuolūtariū p passionē. & sic patet q nō ois violētia cāt tristiciā. ¶ Si dicas/ motus sursū hois grauis & pōderosi est illi violētus/ & tñ nō est iuoluntarius cū ipe hō libere velit ascendere: ergo nō oē violentū cāt iuoluntariū. ¶ Dicit ibidē. s. Tho. q talis motus nō est violentus simplr: sed scdm qd. hō eni ē agēs liberū & preter hoc est etiam agens naturale: nā si ponaī sursū pure naturalr descēdit: motus ergo oppositus puta ascēsus est illi violentus scdm actiuitatē naturalē hois: hic est q hō maiorē patiī penā ascendendo q descendeo: qa ille motus est violentus: & descēsus est naturalis. & sic nō est incōueniens q illud qd est violentū scdm naturalē inclinationē nō causet inuolūtariū imo sit volūtariū scdm iclinationē liberā. & ista pauca de violento sufficiāt. ¶ De scdo impedimento volūtarij scilicet de metu. Ca. IIII.

Postea videndū est de scdo ipedimento voluntarij. s. de metu: an causet inuolūtariū. hoc est an opa facta ppter metū careant bonitate vel vitio. Dicit eni Ari. iij. ethi. q aliq fiūt per metū q nō fierent secluso metu/ & est respectu mali futuri de quo habeī pbabilis & cōiectura vehemēs q tale eueniet: sicut tristitia est respectu mali pñtis. vñ metus nichil aliud est q passio q cātur ex nolitione futuri mali iminētis: qd malū futurū nolitum p intellectum psentaī vt iminens ppinquū & pbabiliter venturū: vt nolo mortem: & intellectus iudicat esse piculū mortis iminentis: ex illa nolitione cātur passio q vocatur metus seu timor. Exemplū Arist. de illo q pijcit merces ingruente tēpestate: talis nult mortem & habet pbabilitatem q mors eueniet: & etiā est illi pbabile q euadet/ saltem facilius si piciat merces: tunc picit alias non proiecturus: pstat q talis opatio fit p metū que non esset alias fienda nisi esset metus. ¶ Istis declaratis qritur vtrū talis opatio p metū facta sit dicenda simplr voluntaria vel

qd metus.

inuolūtaria. Rñdet. s. Tho. q. allegata arti. sexto. q illa operatio est simplr & absolute volūtaria: & inuolūtaria scdm qd & de per accidēs. hoc etiā dicit Aristo. in. iij. ethi. & idem Greg. nicenus. hmōi q p metū aguntī mixta sunt ex voluntario & inuoluntario. Vñ habetur in iure q volūtas coacta est voluntas qtū ad actū elicitū loqndo de coactōne. i. inductione p metū. nā opatio q fit per metū est simplr a principio itrinseco. s. a volitiōe interiori impata ad quā nō necessitaī neq violentaī vt dictū est. vñ mercator qñ proicit merces realiter habet voluntatē efficacē q vult proijcere: ergo illa proiectio est simplr & absolute a principio intrinseco. si eñ nolet proijcere nō proijceret: ergo seqtur q talis nullo mō est violēta. Itē talis opatio est simplr & absolute volita: qa nūq ex volitiōe seqī opatio exterior nisi sit illa efficax: sed ois talis pcedēs ab efficaci est simplr volita. igiī. Sed dr inuolūtaria scdm qd & de p accidens: qa est ptra nolitionē nō absolutā sed pditionatā. s. ptra nolitionē q inest cū metu vel quā haberet secluso metu. In illo ei est vel eē pt duplex actus volūtatis. Est volitio q vult efficaciter & simplr pijcere. & prout facit pformiter ad illā volitionē efficacē illa opatio est simplr volūtaria. Est & alia nolitio pditionata q nollet proijcere si posset euadere: & pro qto illa proiectio est cōtra istā nolitionē pditionatā & nō absolutā dici pōt inuolūtaria scdm qd: ideo bñ resoluit. s. Tho. cū Arist. q hmōi q p metū aguntī sunt magis volūtaria q inuolūtaria. Sed qriī vltra. vtrum opatio p metum facta si sit mala sit excusabilis. Videī q nō/ vt patet in cap. sacris de his q cā metus fiunt: vbi diciī q metus diminuit culpā: sed non auffert totaliter: ergo opatio facta p metū remanet culpabilis. ¶ In oppositū tñ arguiī. qa proijciens merces secluso tali metu mortis peccaret: cū pderet bona sine vtilitate: & tñ posito tali metu nō peccat: cū salus vite sit bonis tpalibus pferenda. ¶ Pro solutione notandū q duplex est metus/ qdā est cadēs in pstantē virū: & est metus magni mali/ qñ

An opatio mala p metū facta sit excusabilis.

Duplex est metus.

scilicet est pbabilitas moralis de iminētia il lius mali: vt metus mortis carceris ppetui: metus mutilationis mēbri principalis: & pditionis oīm bonorū tpaliū. & dicunt iuriste talem metū esse de malo graui cū pbabilitate forti & vehementi de illius mali iminentia: p oppositū dicit metus nō cadere in constātem virū. Preterea suppono q opationū q fiūt ex metu triplex est genus/ quedam eni sunt lege nature phibite & in se secundū se male: q non dicūtur male: qa phibite: sed phibite: qa male: vt adulterari/ mētiri: & sic de ceteris q sunt ptra pcepta legis nature. Alie vero sūt male qa prohibite iure diuino pure positiuo & non naturali simul: vt erat comestio carniū porcinarum in antiqua lege: & comestio panum ppositionis in laicis: cōsimiliter esus pomi vetiti. Quedā vero sūt male: quia prohibite lege humana & non diuina: vt frangere ieiuniū in vigilia sancti Petri. hoc precise est phibitum lege humana canonica. Supponit iterum q duplex est metus etiam cadens in cōstantem virum. quidem est alicuius mali futuri quod necessario necessitate nature iminet & sequitur: verbi gratia cū quis maxime famet/ notū est nisi comedat necessario necessitate naturali seqtur mors. Alius est metus futuri mali qd libere & ab extrinseco infertur & nō necessario necessitate nature vt cum tyrānus minat morté alicui: talis mors infertur libere a tyrāno/ qa pōt nō inferri.

Triplex genus opationū que fiunt ex metu.

¶ Istis suppositis sit prima ppositio. Nullus metus q̄cūq cadat in cōstantem virum excusat opationem prohibitā lege nature: hoc est. illa que fiunt per metū si sint lege nature phibita sunt mala & nō excusantur a peccato. Hoc probatur p Arist. in. iij. ethi. dicentem. ppter q̄cunq durissima etiā non est turpe quid agendū: ergo nullus metus excusat aliquem vt peccet: quia metus non excusat nisi vt euitetur maius malum: sed nō est dabile mius malum q peccatum. igitur. Secūdo bene sequitur. hoc est i se & secūdum se malū. & non pōt libere fieri qn sit malū: ergo metus etiam mortis cadēs in constatem virū non pōt illā operationem excusare a pctō. ¶ Secūda ppositio. In his q sunt mala quia phibita iure diuio pure positiuo metus cadens in pstantem virum & precipue mortis ab extrinseco non inferende: sed q necessario necessitate nature sequit excusat a peccato. vt iudeus non habens cibum preter carnes suilas: vel laicus iudeus non habens aliū cibū preter panes propositionis comedendo non peccasset. Patet de Dauid qui i necessitate positus illos panes comedit: & tñ excusatur a peccato: & non potest excusari nisi propter metum mortis iminentis nisi comedisset. Hoc etiam patet de discipulis euellentibus spicas i die festo: ergo ille metus excusat a peccato in his que sunt mala: quia prohibita lege diuina pure positiua. Et tñ arguitur de capitulo sacris/ metus diminuit culpā quam prorsus nō excusat: ergo nullus metus excusat a peccato: quod est ptra scdam propositionem. Dicit q capitulū loqtur de illis q sunt ptra legem nature: vel quia prohibita lege diuia & nō de oībus indifferenter. ¶ Tertia ppō. Metus mortis etiā cadens in pstantem virum q non seqtur necessario necessitate naturali: sed ab extrinseco infertur non excusat a peccato in his q sunt mala qa prohibita lege diuina pure positiua. verbi gratia. si tyrānus dixisset iudeo te interficiā nisi comedas carnes porcinas q̄uis fuisset ei probabile q illum interficeret nisi comederet nullo pacto debebat comedere alias peccasset comedendo. Machabei enim propter quemcunq timorem noluerunt vesci carnibus suilibus. secundi Machabe. vj. Si enim propter metum tyrannorum comedissent peccassent: ergo ille metus mortis ab extrinseco omnino illate non excusat omnino a peccato in his que sunt prohibita lege diuina pure positiua. [Videtur oppositum probabilius scilicet q si a tyranno deberet occidi iudeus nisi comederet carnes dummodo non fieret in detestationem legis q deberet comedere pro vita seruanda alias Carthusienses in extrema necessitate. &c.]

pria ppositio

Secūda ppō

Tertia ppositio

additio

Dicit tamē Ioannes de Gersono ꝙ nulla ne
cessitas excusat in his q̄ sūt ꝓhibita lege diui
na:& dicit Dauid habuisse ex reuelatiõe ꝙ
cõederet illos panes. Simili mõ de sampsõ
Quarta ppõ. ne cõtrahēte cū alienigena. ¶Quarta ppo
sitio. Timor cadens in cõstantē virū totali
ter excusat peccatū in his q̄ sunt mala qa le
ge humana ꝓhibita. vñ dicit Ochã in dia
logo ꝙ coicãs cū excõicato in actibus ciui
libus ꝓpter metū cadentē in constantē virū
nõ peccat. Simile argumētū de illo cui tyrã
nus minaƚ mortē & est verisile ꝙ illã inferet
nisi frangat ieiuniū tūc frangendo nõ pec
cat: cū ecclesia nõ põt ad illud arctare. eccl'ia
eni nõ potest obligare hominem ad illa q̄
sūt superrogationis & q̄ coiem hoim facul
tatē excedunt. sed ieiunare nõ obstãte mor
te ꝓbabiliter iminēte est opus superogatio
nis & excedens cõmunē hominū facultatē.
igiƚ. ¶Cõsequēter q̄riƚ vtrū oꝑatio facta ti
more pene sit bona & studiosa. verbi gr̃a.
sortes vitat pc̄m̄ & adiplet ꝑceptū timore
dãnatiõis & non virtutis amore. ¶Pro de
claratiõe huius supponitur prout proposi
Duplex ē timor to cõducit/ꝙ duplex est timor. vnus q̄dem
quo refugimus aliquod malū futurū solū
propter hãc causam quia nobis nociuū & i
cõmodū (timor eni ē fuga mali futuri: sicut
tristitia mali ꝑsentis) talis vocaƚ seruilis seu
mundanus. Alius est timor quo refugimus
aliquod malū non solū quia nociuum: sed
qa prohibitū ꝑ aliquem superiorem quem
nolumus offendere. talis vocaƚ filialis seu
castus. ¶Notãdū ꝑterea vt dicit Diony. in
fine tertij. dupliciter ꝯtingit ꝙ vitemus pec
catū timore pene. Vno mõ qa timemus pe
nã q̄ sequiƚ ad illud velle executorium q̄uis
ꝯplaceamus i tali velle siue i tali actu. exem
pli cã: timeo fornicari ꝓpter dãnationem:
virtute huius timoris nõ exequor illū actū:
nihilominus habeo ꝯplacentiã in illo actu
Scd̄o mõ vitamus pc̄m̄ timore pene q̄tū ad
vtrūqꝫ velle videlicet qñ nõ habemus velle
executoriū: nec velle ꝯplacentie. ¶Istis no
tatis sit pria ppõ. Qui timore pene vitat pec
Pria positio catū prio mõ vitãdi nõ bñ agit imo peccat

patet. omnis talis peccat q vellet rē lege di
uina ꝓhibitã fieri sublato illo q̄d timet sed
sic ē ꝙ iste sublata dãnatõe quã timet vellet
fornicationē seu furtum ꝯmittere: ergo iste
realr peccat. & sic scd̄m Diony. q vitat pc̄m̄
timore pene q̄tū ad velle executoriū ꝑcise:
& non q̄tum ad velle complacentie peccat
mortaliter. Secunda propositio. qui vitat Secūda ppõ.
peccatum timore pene secundo modo vi
tationis nõ agit bene moraliter. Patet. iste
plus odit penã vt pena est q̄ odiat culpam:
ergo inordinate odit: & per ꝯsequens non
bñ agit moraliter. Si sortes plus diligit se q̄
deum/inordiate diligit. Similiter in odibi
libus talis plus odit penam q̄ culpam: ergo
illud odium est iordinatum: quia propter
vnūquodqꝫ tale & illud magis. nam illud
odium peccandi causatur ex odio damna
tionis. si enim nult peccare metu damnatio
nis: ergo magis odit damnationem/sed
istud odium esset ordinatum isto modo:
quia sortes amat deum super omnia nult
peccare: & nult peccare ne dannetur: talis
nolitio esset bona/quia non precise causata
a damnatione: sed etiam ab amore dei. vita
re igitur peccatum precise propter penam
semper est malum. ¶Tertia propositio. q
vult subuenire nessissitati proximi sui solū
timore pene non bene agit moraliter. pa Tertia
tet. ad omnem bonum actum requiritur re ppõ.
latio in vltimum finem: sed talis actus solū
& vltimate fit propter ipsum refugientem
penam propterea ꝙ amat se amore commo
di: ergo talis actus non refertur vltimate in
vltimum finem: & sic non est studiosus.
Sed vtrum talis actus sit malus: videtur ꝙ
nõ per auctoritatem Chrisostomi dicentis
q timendo non facit mala q̄uis iustitie mer
cedem non acquirat verūtamen malum eui
tat. Dicit Diony. ꝙ adminus ille actus est
malus venialiter. quia omnis talis actus vl
timate ordinatur ad inordinatam affectio
nem sui ipsius. Nan vt dicit Grego. om
nis nolitio presupponit aliquam volitio
nem/ꝙ ergo sortes nolit penam hoc est ex
aliquꝯ amore scilicet sui/& non sui pro

pter deum: quia non refugeret peccare solum propter se: & sic concludit Dionysi. ꝙ illud refugere peccare est veniale. Et ad chrisostomũ dicẽtẽ ꝙ talis penã euitat/ verũ ẽ penã eternã: sed nõ tempalẽ cũ culpã admittat venialẽ. & hec de secundo impedimento voluntarij dicta sufficiant.

¶De tertio impedimento voluntarij: scilicet de ignorantia. Cap. iiij.

Restat tractare de tertio qđ inuolũtariũ causat & ẽ ignorãtia. & i isto tertio ẽ tota difficultas. Queritur igiť vtrũ ignorãtia causet inuolũtariũ. Videť ꝙ nõ / nã inuolũtariũ veniam mereť. vt dicit Damascenus. sed qđ fit per ignorãtiã nõ mereť excusationẽ secũdũ illđ prime ad corith. xiiij. Si qs ignorat ignorabitur. ergo ignorãtia nõ causat inuoluntariũ. ¶In oppositũ tñ est Arist. tertio ethi. cap. j. ꝙ inuolũtariũ quoddã ẽ p ignorãtiã ¶Pro solutiõe prio vidẽdũ est qłiter ignorãtia ipediat voluntariũ. ¶Scđo an ignorãtia sit pc̃m. ¶Tertio an qłibet ignorãtia excuset a peccato. ¶Pro primi expeditiõe notãdũ ꝙ ignorãtia capiť dupliciter: vt etiam dicit Arist. scđo priorũ. Vno modo p ignorãtia pure negationis. & talis ẽ pura carẽtia seu priuatio scie siue nesciẽtia non ponẽs assensum nec dissensũ: sed negat solũ sciẽtiã. Alia ẽ ignorãtia praue dispõnis q nihil aliđ ẽ ꝙ assẽsus erroneus siue assẽsus falsi vł dissẽsus veri quo itellectus iudicat aliter eẽ i re ꝙ sit vt dissẽtio ꝙ ẽ bñfaciẽdũ/ Iudico ꝙ ẽ mẽtiendũ p saluãda vita pximi/ talis assensus ẽ erroneus & ꝯtrarius scie/ & hic capitur scia large p quolibet assensu vero. Aduerte etiã ꝙ i ignorãtia duo ꝯsideranť: vnũ ex pte itellectus & est carẽtia veri iudicij vł assensus erroneus. Aliud ex pte voluntatis & est volitio q qs vult ignorare. vł negligentia. cum ei volũtas sit regina i regno aie & impatrix imperãs alijs potentijs ꝯtingit aliqñ ignorare & hoc voluntate iperãte ignorãtiã. ita ꝙ vult ignorare. aliqñ etiã ꝯtigit ignorare voluntate non hñte illã volitionem imperatiuã sed hñte omissionem volitiõis q deberet iperare alijs potentijs iferioribus vt addiscerent. Et vtraqȝ istarum. s. pure negationis & praue dispositionis est duplex. Quedã speculatiua q̃ si sit praue dispõis nihil aliud est ꝙ dissensus alicuius veri speculatiui vł assensus sui ꝯtrarij. vt assensus ꝙ triãgulus non habet tres ãgulos eq̃les duobus rectis: sed ignorãtia pure negationis speculatiua est nesciã alicuius veri speculatiui vt rusticus nesciens mltas ppões speculatiuas hẽt ignorãtiã pure negationis speculatiuã: sed de istis nihil ad ppositum: qa nihil faciunt iste ad mores nisi i materia fidei. Alia ẽ ignorãtia praue dispõis & ẽt pure negatiõis practica/ & ẽ dissensus ppõis practice vel priuatio assensus ppõis practice vere vt sortes nõ assentit sed remãet dubius an sit furandũ/ talis dr hr̃e ignorãtiã pure negatiõis practicã Et qõ nr̃a q̃rit de vtraqȝ an videlicet tã ignorãtia praue dispositionis q̃ pure negatiõis propositionis practice causet inuoluntariũ Notãdum est ꝑterea ꝙ practicum capiť dupliciter. vno modo formaliter & nihil aliđ est q̃ orõ dictans vł significans de opatione. vt ista ppositio non est furãdum significat formaliter & absolute de opatione. Secundo modo dicť practicũ virtualiter qa q̃uis illa ppõ sit formaliter & absolute speculatiua ex ea tamẽ in consequẽtia seqtur aliq̃ practica/ vt ista ppõ: iste est bñfactor meus/ est pure speculatiua formaliter: ex ea tamẽ seqtur ista practica/ isti bñfactori benefaciendũ est. Similiter ista est speculatiua/ iste non est hostis: ex ea tamẽ sequitur ista practica iste non est occidẽdus. regulariter ignorantia excusans a peccato est alicuius speculatiui quod speculatiuũ est virtualiter practicum añs in consequentia/ id est certa cognita ad aliquod practicũ inferendũ vt ignorãtia q̃ sortes credit hãc esse suã est pure speculatiua formaliter: sed virtualiter practica: quia ex illa infertur ꝙ non est a sorte cognoscenda. & qõ ẽ de illa ignorãtia q̃ ẽ pure vel virtualiter practica/ & nõ de illa itelligiť q̃ nec est practica foralr̃ nec virtualiť. Aduerte ꝙ ignorãtia vt dicit. S. tho. q. vj. ar. viij. cau-

Ignorãtia capiť dupl'r.

sat iuoluntarium pter ea q priuat cognitionem q pexigitur ad voluntarium. Non tamen quelibet ignorantia huiusmodi cognitionem priuat:& ideo sciẽdũ q ignorãtia tripl'r se hẽt ad actũ voluntatis. Vnomõ cõcomitãter. Aliomõ pñr. Tertiomõ añcedẽter. Cõcomitãter qdẽ qñ ignorãtia est de eo qd agit tñ etiã si sciretur nihilominus agerer:talis ignorãtia nõ inducit ad volẽdũ vt hoc fiat sed accidit simi' esse aliqd factũ & ignoratũ:vt cũ aliqs vellet occidere hostẽ: sed ignorãs occidit eũ putãs occidere ferã. Et dicit. S. Tho. q talis nõ causat iuolũtarium & hoc expresse habet Aristo. in tertio ethico. quia non causat aliquit q sit repugnans volũtati:sed bñ causat nõ volũtariũ qa nõ pt esse actu volitũ qd ignoratũ est/ & scdm eũ talis ignorãtia nõ excusat a pctõ & sic occidẽs hominẽ cũ tali ignorãtia putãs occidere ferã peccat mortaliter. ¶Sed hoc videt mihi multũ difficile. & arguit sic. Si eẽt alius hõ ab inimico puta amicus interficiendo illũ nõ peccaret igr. Patet añs. si eẽt alius hõ puta amicus & sciret illũ eẽ nõ occideret & ignorat inuincibiliter eẽ hominẽ & habet oẽm actũ & omnẽ omissionẽ quã tũc tenet hẽre. qd aũt ille sit fortes vel plato nõ est i sua potestate tũc scire:ergo inuicibiliter ignorat esse hominẽ/ergo excusat a toto cũ nũc nõ habeat interiorẽ actũ malũ & videt mihi q in tali casu volendo occidere hãc rem quã credit inuicibiliter eẽ ferã dato q sit hõ nõ peccat. Et dato q haberet volitionẽ formalẽ q vellet occidere inimicũ:talis volitio non iperaret illã exteriorẽ opationẽ:ergo iperat ab ista: volo occider hãc ferã:& illa volitio iperãs nõ ẽ peccatũ. Qd patet sic. qm si eẽt peccatũ. ergo ptra aliqd dictamẽ practicũ prudẽtiale qd actu iest vel saltẽ deberet inesse/non habet tũc istud dictamẽ practicũ hoc non ẽ occidẽdũ neq tenetur hẽre cũ sit ei ipossibile. qa credit inuicibiliter hoc non eẽ hominẽ:ergo non tenetur iudicare hoc non eẽ occidẽdũ:ergo nõ facit ptra aliqd dictamẽ practicũ qd inlit vel debeat iesse/& non habet aliquẽ actũ interiorẽ malũ:& sic videt mihi q si sit simpl'r ignorãtia inuicibilis excusat a peccato. qa nulli dictamini qd debet in eẽ illa opatio ẽ difformis. Consequẽter aũt se habet ignorãtia ad volũtatẽ ingtũ ipa ignorãtia est volũtaria. & hoc dupliciter. vnomõ qa actus volũtatis fert in ignorãtiã sicut cũ qs ignorare vult:vel vt excusationẽ in peccatis habeat/vel vt non retardet a peccando/scdm illd Io. xxij. sciam viarũ tuarũ nolumus. & hec dr ignorãtia affectata q formaliter ẽ libera cũ sit forali'r volita. Alimõ dr ignorãtia virtualiter volũtaria eius qd qs pt scire & debet neq psiderat actu qd psiderare pt & debet: q est ignorãtia male electionis vl' ex passione vel ex hitu pueniẽs/vt cũ aliqs notitiam quã debet hẽre non curat acqrere:qa adiscere est ei penosũ:talis dicitur virtualiter libera & volũtaria:& sic aliqñ sine opatione ẽ volũtarium non formaliter sed virtual'r:& iste due ignorãtie quis se habeãt añcedenter ad aliquã operationẽ puta ad eã q fit ex ignorãtia:se habẽt tamẽ psequẽter ad aliã operationẽ scilicet ad operationẽ volũtatis vl' saltem ad omissionem alicuius opatiõis. Alia est ignorãtia q se habet añcedenter ad omnem opationem volũtatis non solũ ad eã q fit ex ea sed ad quãcunq aliã. & est illa que non est volita nec potuisset habere oppositam scientiam faciendo illud quod tenetur & obligatur facere:& tamen est causa volẽdi quod non vellet alias:& talis dicitur inuincibilis precedens quemcunq actum volũtatis:qa nullus actus volũtatis nec positiuus nec negatiuus ẽ cã huius ignorãtie:sicut cum aliqs ignorat aliquam circunstãtiã actus quam non tenebatur scire. ¶Iterum aduerte q potest distingui ignorantia quolibet predictorum modorum accepta in ordine ad obiectum/id est ad id quod ignoratur. & tunc distinguitur in ignorantiam iuris & facti. Ignorantia iuris est multiplex. qdam iuris pure naturalis. vt ignorantia mãdatorum decalogi: vt si quis ignoraret nõ esse mechandum vel crederet. q est mechãdum:tale iuditium est ignorantia iuris

naturalis: & raro reperitur talis nisi i omni novitiosis & pueris. ¶ Alia ẽ iuris positiui diuini vt si quis crederet ꝙ nõ esset obligatus ad sacramẽta ecclesiastica. Ius enĩ positiuum diuinũ dicit̃ qd est institutũ ex tẽpore a christo legislatore &c. Alia est ignorãtia iuris positiui humani vt si qs ignoraret cõstitutiones & decreta sũmorũ põtificũ & imperatorũ leges. Sed ignorãtia facti est qñ habita sciẽtia iuris ignorat̃ quedã circũstantia ratiõne cuius ignorat̃ tale obiectũ esse iure prohibitũ vt iacob cognoscendo lyam habuit ignorantiã facti: nã bene sciebat istud ius qd non est adulterãdũ: sed circa illã mulierem habuit ignorãtiã alicuius circũstantie ratiõe cuius ignorabat tale obiectũ esse prohibitũ. Et vtraq; istarũ ignorantiarũ siue iuris siue facti est duplex. Quedã vincibilis altera inuincibilis. ¶ Pro cuius declaratione nota/ ꝙ nõ dicit̃ inuincibilis ꝙ taliter ignorans nõ possit illã vincere & oppositã sciẽtiã acquirere. Nec ꝑpter hoc ꝓcise dicit̃ inuincibilis/ qa ignorans facit omne illud qd tenet̃ facere vt vincat. qd sic ꝓbat̃. nã si aliquis iudeus existẽs i alia ciuitate vouisset adire hierusalẽ in die penthecostes & omisisset ire/ talis ignorabat inuincibiliter ꝙ erat baptisandus & nõ tenebat̃ ꝑ illa die baptisari/ nec omittẽdo baptisari peccasset & tamẽ si fecisset omne illud ad qd tenebat̃ puta si adijsset hierusalẽ tali die sciuisset se esse baptisandũ & vicisset illã ignorantiam sed dicit̃ inuincibilis qa adhibendo omnẽ diligẽtiã quã precise tenet̃ ad illum effectũ non põt vincere. in casu autẽ posito nõ tenebatur fortes iudeus i die pẽthecostes adire hierusalẽ vt cognosceret se esse baptisandũ. per oppositũ dicit̃ vincibilis &c. ¶ Vltra videndũ ẽ in qbus potest reperiri ignorãtia iuicibilis & in qbus nõ. & quantũ ad hoc sit pria ppositio. Nõ põt reperiri ignorãtia inuincibilis in his q̃ sunt iuris pure naturalis vniuersalis in aliquo vtẽte ratione. patet per p sal. dñe ostende nobis bonũ. Signatũ est lumẽ vultus tui. hoc est habemus lumen naturale inditũ a natiuitate p qd sufficiẽter ab itrīseco possumus cognoscere q̃ sunt iuris naturalis: ergo faciẽdo qd in nobis est nõ possumus ignorare ea q̃ sũt legis nature/ qa faciẽdo qd i nobis ẽ vicimus talẽ ignorãtiã. ergo nõ ẽ inuicibilis/ nunq̃ ꝓcẽ inuicibilis ꝙ aliena nõ sit cognoscenda/ ꝙ nõ est furtũ faciendũ/ qa illa sũt p se nota vl facile sequunt̃ ex p se notis. ¶ Scda ppõ. stat ignorãtiã esse inuicibilẽ respectu eorũ q̃ sũt iuris diuini pure positiui. ¶ Probat̃. ppõ. nõ imediate post ꝓceptũ de baptismate qui bus nõ erat ꝓmulgatum tenebãtur baptisari: & tñ añ sufficiẽtem ꝓmulgationem erat lex diuina cuius m̃lti ignorãtiã habebãt iuicibilẽ. igit̃. ¶ Tertia ppõ. ignorãtia inuicibilis cadit i his q̃ sunt de iure humano positiuo. patet. cadit i his q̃ sunt de iure diuino pure positiuo: ergo a fortiori cadere ꝓt i his q̃ sunt de iure positiuo humano: cum minus obligemur ad ius positiuum humanum q̃ ad diuinum positiuũ. ¶ Quartta ppositio. cadit ignorãtia inuicibilis in his q̃ sunt facti. patet/ nã ignorãtia inuicibilis est respectu alicuius ꝑticularis facti vl' respectu alicuius circunstãtie circa ꝑticulare factum ꝑtigentis. nã vt dicunt doctores talis ignorãtia nõ est iuris vniuersalis saltem naturalis. fortes vtens ratiõe nõ ignorat inuicibiliter ꝙ aliena nõ est cognoscenda: sed bene potest ignorare inuincibiliter ꝙ hec est aliena cum non sit iuris vniuersalis. sed hec: non est non allena cognoscend a est iuris vniuersalis circa quod regulariter saltem naturale non cadit ignorantia inuincibilis i hñte vsũ ratiõis: sed circa circunstãtias ꝑtigentes circa obiectũ in quo exercet̃ opatio. Istis positis vidẽdũ ẽ quo ignorãtia inuicibilis causat inuoluntarium. & dico primo ꝙ non dicitur causare inuoluntarium eo ꝙ talis actus nõ sit liber: nam iuolũtariũ p ignorantiã aut p metũ est simpliciter & i se volitum/ hoc clarum est. sed dicitur causare inuolũtarium: quia operatio que exercetur est cõtra volitionem/ seu nolitionem q̃ haberetur sine tali ignorantia vel metu. & sic non est volũtaria sub illa ratiõe & cir

Quare dr ignorãtia iui cibilis.

Pria ppõ de ignorãtia iuicibili.

Secũda ppõ.

Tertia ppõ.

Quarta ppõ.

 17

cunstantia qua habet ignorātia aut metus: & per ꝯñs talis operatio dicit̄ habere boni tatem aut malitiā. Et ex hoc seq̄tur solutio alterius q̄siti/an videlicet ignorātia inuincibilis excuset a peccato. vñ supposita illa distinctiōe de ignorātia antecedēte ꝯcomitāte & ꝯsequente/dicit durādus ꝙ ignorātia que se habet antecedenter nec aggrauat nec alleuiat peccatū. quia vt dicit circūstantia q̄ est ꝯditio operātis seu agentis & non operis nec aggrauat nec diminuit. Ista tñ ꝓpositio videt̄ dubia ꝓpter gratiā q̄ est ꝯditio agētis & non operis. ¶Quinta ꝓpositio. ignorātia inuincibilis siue iuris siue facti excusat omnino a peccato q̄ñ ratione illius puenit tota malitia in actu. hoc ē/actus qui fit totaliter ex ignorātia inuincibili omnium circūstantiarū causantiū malitiā est totaliter inuolūtarius & per ꝯñs non peccatū Sed si talis ignorātia sit aliquarū circunstātiarū & aliquarū non: bñ excusat a tota malitia proueniēte ratione illius circunstantie cuius habetur ignorātia inuicibilis: sed nō excusat a toto cū actus ille partim sit ꝯtra cōscientiā. cū habet certa scientia de aliq̄ circūstantia q̄ facit ad malitiā. & hoc etiam dicit Altissiodorēsis. ¶Difficultas. sit fortes habens ignorātiam vincibilē q̄ req̄rit tempus vnius hore vt vincat. & ad faciendū ea per que vincet scilicet acq̄rendo scientiā oppositam. an fortes agendo ꝯformiter ad illam in prima dimidiata parte illius hore peccet vel an teneat̄ expectare finē tēporis ad operandū. videtur ꝙ non peccat. cū illa ignorantia in prima dimidiata pte hore sit inuincibilis ex casu posito. q̄a faciendo q̄ tenetur ad vincendum non potest illam vincere in minori tempore q̄ in hora integra. ergo agēdo ex ea nō peccat: cū agat ex ignorantia inuincibili. ¶Pro solutiōe. dico ꝙ duplex est ignorātia vincibilis/q̄dā ē vincibilis ꝑ futuro vel p̄nti q̄ nō ē idu͡cta ex ꝓpria & actuali culpa ipsius hoīs illā hñtis: vt cū homo puenit primo ad vsū rationis stat ꝙ habeat ignorantiā quā tūc ꝑt vincere non tñ subito: que dicit̄ pure negationis. neq̄ i

anignorātia inuicibilis excuset a pc̄ō.

Quinta ꝓpō.

Ignorātia vincibilis duplex.

du͡cta ex peccato/cū non peccauerit vnq̄: agendo in dimidiata parte hore ex tali ignorātia nullomodo peccat/q̄a ignorātia inculpabilis. i. cui nulla ē annexa culpa ꝓcedens: excusat a toto opatiōnē ꝓcise factā in illa dimidiata parte hore & illa dicit̄ inuincibilis quousq̄ transierit tēpus totū requisitū ad uincēdū illam. Alia est ignorātia q̄ vici potest in quā tamē homo incidit ex culpa sua & indu͡cta ē ex culpa propria illius: priori casu retento videlicet ꝙ requiratur totū tēpus vnius hore ad vincendū: questio est an talis in prima dimidiata parte agens scd̄m illā peccet. & est similis difficultas cū illa q̄ querit̄. Si aliquis ex culpa inciderit in ignorantiā que est vincibilis pro tp̄e quo incidit in illā sed trāsacto aliquo tēpore nō poterit amplius vincere: q̄a forte discessit qui illum edocere poterat: an agens ꝯformiter ad illā excusetur a peccato. & est etiā meo iudicio eadem difficultas cū illa quā mouēt doctores de illo q̄ incurrit ebrietatē ex culpa sua & ex ebrietate interficit &c. Videt̄ mihi q̄tū ad primum dubium ꝙ non peccat sic agēs ex tali ignorātia sed q̄tū ad alias difficultates videt̄ mihi ꝙ fortes in tali casu non peccat nouo peccato sed incurrit ignorantiā & tēpore illo poterat non in currere & debebat & pro nunc non ꝑt vīcere: ē probabilius dicere ꝙ non peccat nouo peccato: q̄admodum de ebrio q̄ totaliter caret vsu rationis: est probabilior eorum opinio dicētium ꝙ nunq̄ homo peccat q̄n pro eodem tp̄e quo peccat sit i eius potestate non peccare. Silr̄ dicēdum ē i casu ꝓdicto. q̄a vl illa ignorātia pro illa dimidiata parte hore est culpabilis noua culpa: vl non. Si scd̄m: ergo actus qui fit ex ea non est difformis dictamini quod inest vel debet inesse. Nam regula est ꝙ oīs actus malus pro tempore quo fit est diffor mis dictamini recto q̄d iest vl̄ debet ī esse: vl̄ dictamini dubio. Vnde dicit Altissiodorēñ. ꝙ quilibet qui peccat tenet̄ scire ꝙ peccat vel dubitare. Si ergo pro tali tempore non potest deponere illā ignorātiam/nec tenet̄ dubitare an sit pc̄m̄: talis opatio non

Regula

est difformis dictamini recto: ergo non est mala. ergo sicut ebrius incurrens ebrietatē ex culpa sua apud pbabiliorē opinionē nō peccat nouo peccato tēpore ebrietatis/ nec peccata tēpore ebrietatis pmissa sunt noue pene demeritoria: ita habēs ignorātiā quā poterat vicere qn̄ illā incurrebat sed iā non pōt: tūc agendo ex illa nō incurrit nouā culpā nec nouū demeritū. Sed vtrum ille actus sit dicēdus culpabilis culpa pterita difficultas est ad nomē. Dicūt aliqui φ si emēdauerit culpā nō est culpabilis &c. ¶ Alia difficultas. an ignorātia inuicibilis ipediat bonitatē actus q fit p eam. videt φ sic: qa ignorantia inuincibilis ipedit malitiā actus q fit cōformiter ad illā: ergo etiā debet ipedire bonitatē in actu. ꝯña patet / cū plus reqrat & maior libertas saltē equalis ad bn̄ agendū q̄ ad male agendū. ergo si inuicibilis impedit malitiā in actu a fortiori ipediet bonitatē: & per ꝯñs actus cōformiter elicitus illi nō erit moraliter bonus. exēplū est de illo q credit inuicibiliter bertā esse suā reddēdo petenti debitum/ an bn̄ agat moraliter. De ista difficultate duo sūt modi dicēdi. Vnus est magistri Martini q. vi. o̅e prima de ebrietate in solutiōe noni argumēti. φ nunq̄ actus volūtatis conformis ignorātie q̄tumcū q inuincibili ē moraliter bonus: imo dicit φ est moraliter malus q̄uis nō sit iputabilis ad penā/ ita φ ignorātia nō excusat a malitia morali: sed solū ab imputabilitate. Talis ignorās habet duo iudicia / vnū vniuersale scilicet istud/ cognoscēda est a me mea/ & istud iudiciū est practicū & verū/ & volitio illi ꝯformis est bona & meritoria. Aliud est particulare & speculatiuum puta istud/ hec ē mea & tale falsū est/ & volitio illi conformis nō est bona. s. ista: cognoscēda est a me hec mulier. neq p illā mereor dicit Martinus/ & tota apparētia sumitur/ quia non cadit supra debitā materiā q̄uis materia sit estimata debita/ & ad actū bonū pcipua circunstātia ē obiectū. nā dicit. S. Tho. φ due circūstātie sunt pcipue. scilicet circūstātia finis & obiecti. & ab eis regulariter sumitur oīs bonitas & malitia. cum ergo talis actus non cadat sup obiectū debitū imo sit cōformis dictamini erroneo videtur φ sit malus. Oppositū tamē mihi videt. & φ sit bonus moraliter/ patet. illa volitio qua volo reddere huic petēti debitū sequr necessario ex duabus causis in qbus nulla ē malitia moralis: ergo in illo effectu nulla erit malitia moralis. patet cōsequētia. quādocūq est aliqs effectus hominis q necessario necessitate naturali sequitur ad priorē si in effectu priori nulla sit malitia moralis/ nec etiā erit in sequēti/ quia tūc pactus non malos aliqs necessitaret ad male agendū: qd nemo cōcederet. sed in volitiōe q̄ volo reddere debitum vxori petēti nulla est malitia moralis: nec i isto iudicio/ ista est vxor petēs/ q̄uis sit malitia intellectualis/ qa est error. & illa volitio q̄ volo reddere huic: necessario necessitate naturali sequr ex illis duobus. igit in ea nulla erit malitia moralis/ qd autē sit bona. patet tali ratiōe Durādi in secūdo. Istud iudiciū est inuicibile huic petēti reddendū est debitū/ ergo saltem pōt esse taliter inuincibile qd non pt auferri. Sit ita. tūc arguitur sic. non pt auferri tale iudiciū/ ergo tenetur sortes reddere debitū. ꝯña patet. sortes tenetur vitare quodlibet peccatū: sed non reddere stāte illo iudicio est peccatū: quia ꝯtra uenit tali iudicio & ꝯsciētie/ igit. vltra/ sortes tenetur vitare illud peccatū quod ē non reddere & non pt vitare nisi reddēdo: quia non pt vitari priuatio nisi ponēdo hitū/ ergo tenet reddere. Dices illd dictamē/ reddēdū ē huic debitū/ ē falsū: qa ē erroneū. alias talis actus nō fieret ex ignorātia/ sed ex certa scia. Dico φ dictamē cui ꝯformat ē rectū & verū & est istud: hec ē a me cognoscēda. ¶ Contra. actus ille fit ex ignorantia. ergo dictamē nō ē verū. Dico φ fit ex ignorātia speculatiā: & nō practica. & ꝯcedo φ ille assēsus specalatiuus ē falsus. s. iste: hec ē vxor mea: sed presupposito totali assēsu illud iudicium pure practicū est verū: cū om̄e dictamen pure practicum sequens ex ignorantia pure inuincibili est verum/ & nullum dicta

men inuincibile pure practicum est erroneũ vt dicit Durãdus. Et vt actus sit bonus sufficit φ sit conformis iudicio practico / siue speculatiuum sit verum siue non. Alij vt occham & de Gersono in lectione de vita spirituali dicunt aliter/ φ talis actus est cõformis iudicio vero scilicet isti reddendum est debitum illi quam credo inuincibiliter esse meam. & occham dicit. φ sufficit conformitas ad iudicium vniuersale: & non requiritur ad particulare. sed Durãdi opinio est probabilior.

De ignorantia an sit peccatum. Cap. vj.

Onsequenter videndum est an ignorantia tam pure negationis q̃ praue dispositionis in se sit peccatum. ¶ Respondetur per propositiones. ¶ Prima. vtraq; ignorantia vincibilis eorum que quis scire tenetur est peccatũ. Patet sic. bene sequitur/ obligor ad hoc sciendum/ ergo si habeo errorem oppositum illius scientie vincibilem libere transgredior preceptum/ quia si sit vincibilis est aliquomodo libera. consequentia tenet: quia precepto affirmatiuo quo precipitur aliquid: prohibetur illius oppositum: ergo si hoc precipitur sciri prohibetur etiam ignorari. Nã si obligor ad sciendum hoc preceptũ/ obligor non ignorare illud siue prohibeor illud ignorare. ¶ Secunda propositio. Ignorantia praue dispositionis vincibilis id est assensus erroneus eorum que teneor scire p quolibet tempore quo est vincibilis semp est peccatum. patet. omnis actus contra preceptum negatiuum p omni tempore quo libere elicitur est peccatum. & hoc est manifestum. sed talis ignorantia vincibilis est actus contra preceptum negatiuum. quod sic patet. nam bene sequitur. habeo preceptũ affirmatiuum de credẽdo hoc/ ergo habeo negatiuũ de opposito/ q2 omne affirmatiuum icludit negatiuũ vt dictũ ẽ. ¶ Tertia propositio. Ignorãtia pure negationis eorum q̃ teneor scire non est p omni tẽpore p quo habetur peccatum. patet. preceptũ affirmatiuũ obligat sp sed nõ p sp sed p aliquando. sed preceptũ de credẽdo vel sciẽdo hoc est affirmatiuũ. ergo non obligat p semper tunc sic. nõ obligat pro semp/ ergo est dabile aliquod nũc in quo nõ obligor ad illũ sciendũ vel credendũ. ergo priuatio pura actus tũc nõ est peccatũ/ & sic ignorãtia pure negationis. vt dicit Bonauẽtura scdo sẽtentiarũ distinctiõe. xxiij. vt sit sortes q tenetur credere deũ esse trinũ & vnũ/ sed nũq̃ credit nõ peccat p quolibet istãti nouo peccato sed solũ pro tẽpore quo tenetur credere actualiter deũ esse trinũ & vnũ. Ideo ignorantia pure negatiõis nõ est peccatũ p omni tẽpore quo est. ¶ Quarta ppositio. nulla ignorantia inuincibilis nec praue dispositionis nec pure negatiõis est peccatũ. bñ sequitur. ista est iuincibilis: ergo si sit praue dispositiõis nõ teneor illã vincere aufferẽdo illã: & si sit pure nagatiõis nõ teneor ad actum oppositum: ergo omissio illa non erit peccatum. ¶ Quinta ppositio. nulla ignorantia nec pure negationis nec praue dispositionis est intrinsece peccatum: sed solum extrinseca denominatiõe. patet. nulla talis ignorãtia ẽ imediate libera sed solũ mediate. ergo nulla talis ẽ mala malitiã ppria sed solũ malitia actus volũtatis ĩperãtis vel omittẽtis. ¶ Sed de ignorãtia vicibili & crassa ponũtur aliq̃ ppositiões. ¶ Pria. ignorãtia vincibilis affectata nõ excusat nec diminuit sed aggrauat. patet. ẽ simplr volũtaria & volita: ergo. ¶ Scda ppõ. ignorãtia vicibilis crassa & supina nõ affectata excusat a tãto nõ a toto. Cõtra. si hoc eẽt verũ / seq̃ret φ aliq̃s tm̃ peccaret ex ignorãtia sicut alius ex certa scia. & φ de suo pctõ peccator reportaret pmodũ. Primũ patet capio sortẽ & platonẽ / sortes credit simplicẽ fornicationẽ nõ eẽ pctm & plato oppositũ credit & fornicãt ãbo / plato nõ in ifinitũ magis peccat q̃ sortes sed forte in duplo plus. tunc possibile est φ sit vnus tertius puta Cicero q peccet ĩ duplo minus q̃ plato pp̃ter appositionẽ minoris conatus: & sic eq̃liter cũ sor

Prima ppõ.

Secũda ppõ.

Tertia ppõ.

Quarta ppõ.

Quinta ppõ.

ppões de ignorãtia vincibili

Prima.

Secũda.

te. ergo aliquis peccaret ex ignorantia tantum sicut aliquis ex scientia. Dico ꝙ nõ est inconueniens ꝙ aliquis ex ignorantia pecans & aliquis ex scientia equaliter peccent vbi cetera non sunt paria vt puta quando non est idem conatus volũtatis. sed vbi cetera paria essent hoc esset incõueniens. Ad aliud dicunt aliqui ꝙ non reportat cõmodum de peccato. quia dicunt ꝙ aggregatũ ex ignorãtia & suo actu malo est eque graue sicut actus factus in eadem materia cum scientia: siue illud sit vincibile siue inuincibile. ¶ Arguitur ꝙ ignorãtia crassa & supina excusent a toto. patet sic: volo ꝙ fortes in die dominica nolit ire ad ecclesiã vt ignoret que curatus precipere debet quo posito volo ꝙ curatus non predicet & ex consequenti simplices ignorent / certum est ꝙ tales non peccant qui ignorant: tunc sic: si iste ignorans affuisset nõ sciuisset / ergo nõ peccat quia non potest aliter euitare ꝗ audiendo curatum predicantem. mihi videtur in casu ꝙ talis peccat duplici peccato volendo ignorare & peccat tantum ac si curatus predicaret / primo quia vult ignorare / secundo quia omittit facere illud ad quod tenet ad sciẽdũ illd'. ¶ Tertia ppositio. quilibet actus & quelibet omissio libera cõtra ueniens iudicio erroneo siue illud sit vincibile siue inuincibile est malus siue mala moraliter immo peccatum. Patet sic. omne qđ non est ex fide est peccatum / quod sic glo. doct. omne quod est contra cõscientiã. cõscientia enim nihil aliud est ꝗ iudicium practicum. ad hoc etiam sunt multi textus iuris de sen. ex coi. ca. inquisitioni. ¶ Circa hanc propositionem occurrit difficultas. aliquis format sibi hanc conscientiam mentiendũ est iocose pro salute hominis seruanda & credit ꝙ teneatur mẽtiri tamen nult mentiri & omittit: queritur modo / vtrũ tale aggregatum ex illa omissione & tali conscientia sit grauius peccatum ꝗ talis conscientia solum. videtur ꝙ non / quia illud nolle mẽtiri est bonum de per se / & si sit malum / nõ est nisi ratione circunstãtie puta ratione cõ

additio — Tertia ppõ.

scientie erronee. Rursus. talis nolitio mentiendi non est mala ex obiecto immo habet obiectum sibi conueniens. Item non obligor ad non habendum illam nolitionẽ sed solum obligor ad non habendum contra dictamen recte rationis: ergo non obligor auferre illam nolitionnem / sed solum ad illud dictamen erroneum deponendum: ergo solum pecco per illud iudicium quia auferendo tale iudicium remanente nolitiõe non amplius est peccatum. Simile argumẽtum. habeo iudicium ꝙ teneor mentiri officiose / omitto simpliciter. videt ꝙ illa omissio non habeat malitiam distinctam a malitia illius iudicij. Similiter si habeã volitionem eũdi ad ecclesiam propter vanam gloriam venialem / ita ꝙ volitio eũdi causetur ex volitione vane glorie: talis volitio non est mala ex obiecto sed solum ex circunstantia vane glorie / & per consequens in casu ꝑ dicto videtur ꝙ aggregatum ex illa cõsciẽtia & ex illa nolitiõe no erit peius neq; grauius ꝗ illđ iudicium erroneum seorsum. & potest talis ratio sic formari. Quandocunq; est aliquis actus malus habens obiectũ conueniens & ratione circunstantie dicitur malus / ille actus non habet malitiam distinctã a malitia illius circunstantie: sed sic est in ꝓposito. igitur. ¶ Ad hoc respõdet sanctus Thomas prima secunde questione. xix. articulo quinto dicens. ꝙ obiectum voluntatis est obiectum tale quale presentatur volũtati per intellectum. hoc est quamuis obiectum voluntatis secũdum sui naturam non sit disconueniens / si tamen presentetur voluntati / vt disconueniẽs & malum / tũc erit disconueniens & malum / & si tunc voluntas libere feratur in tale obiectum quod est secundum presentationem intellectus malũ peccabit: & illa volitio malitiã accipiet ab illo obiecto sic presentato. Ex quo sequitur ꝙ illa nolitio mentiendi vel volitio eũdi ad ecclesiam propter vanam gloriam venialem non solum est mala ex circunstantia: sed tales sunt male ex obiecto: & sic patet solutio difficultatis / videlicet ꝙ aggre

Regula

gatum ex nolitione & conscientia illa erronea est peius & grauius q̄ iudiciū illud seorsum. Et hoc de necessitate habent concedere qui non ponunt actus singulares indifferentes. & ad maiorem rationis cū sic arguebatur. quandocū q̄ actus cadit super obiectum debitū & conueniens/non est malus ex obiecto/sed solum ex circūstantia mala: negatur. Imo dico q̄ capit etiam maliciam ex obiecto secūdū q̄ presentatur volūtati. [Subtilis videtur solutio. s. Tho. Sed contra videtur sequi q̄ intellectu iudicāte q̄ furandū est talis volitio esset bona volo furari. Item ad minus ponendo actum singularem indifferentē dicendū esset q̄ tota malitia est in circūstantia. & sic omissio pura mētiendi & volitio mentiendi essent equaliter male quod non videtur: sed dicendū est q̄ diuersa obligatione obligatur ad non contraueniendum positiue cōscientie q̄ priuatiue.] ¶ Sed maior difficultas ē de omissione. iā iudico q̄ mentiendū est: pure omitto an talis omissio sit peccatū distictum ab illa conscientia erronea. Et primo arguitur q̄ non sit peccatum omissionis/ quia omissio est priuatio alicuius actus ad quē pro tunc obligor: sed ad volitionem mentiendi nō obligor imo ad non habendū volitionem mentiendi: ergo nō obligor pro tūc ad habendum/ quia obligarer ad supremum impossibile: scilicet ad duo cōtradictoria. Qđ autem obliger ad nō habendum volitionē mentiendi pro illo tempore. patet/ quia est preceptū negatiuum: ideo obligat ad semp & pro semper: ergo pro tunc obligor non habere illam volitionem. Dico q̄ talis pura omissio est peccatū/ quia est omissio pura difformis iudicio erroneo. igitur. Et cū arguitur. bene sequitur talis omissio est peccatum: ergo est priuatio actus debiti inesse. Distinguo consequens. vel q̄ sit priuatio actus debiti inesse secūdum veritatem & sic nego. vel secundum estimationem meā/ & sic conceditur. & dico q̄ ad peccatum omissionis sufficit: q̄ sit priuatio siue omissio actus debiti inesse vel secūdum veritatem vel secūdum estimatioem omittentis. [Vel potest dici q̄ est omissio iudicij recti debiti in esse secūdum veritatem p̄ tūc.] Dices penes quid attenditur grauitas illius omissionis? Non potest in primis attendi penes bonitatem actus omissi/ quia actus omissus si poneretur eēt malus: neq̄ penes obligationē veram vel estimatam/ quia si estimarem me infinite obligatum/ sequeretur q̄ ego infinite omitterem/ qđ est falsum. Dico q̄ non attenditur grauitas illius omissionis penes bonitatē actus omissi: nec penes obligationem veram ad illum actum: nec penes obligationem estimatam ad actū omissum: sed penes obligationem precepti prohibentis contrauenire cōscientie: quia omittēdo me conformare ꝯtrauenio negatiue. [Videtur hic instantia dictet ꝯscientia q̄ diligendus est deus loco & tēpore debitis. & sit ita q̄ non tenear nunc deum diligere: tunc nō diligendo eum nunc cōtrauenio ꝯsciētie vel saltem nolendo eū diligere pro nunc & tamen actus talis non est malus quia opponitur cōsilio tantū. Hic potest dici q̄ non cōtrauenitur conscientie/ quia ꝯtrauenire est facere vel omittere cōtra illud quod dictat conscientia pro tempore vel loco pro quo dictat: sed questio est bona vtrū stāte tali cōscientia eliciens hanc volitionē pro tempore pro quo nō tenetur volo deum esse summum bonū loco & tempore debitis sit adimpletiuus precepti. videtur q̄ non: q̄ nullus adimplet nisi pro tempore precepti: sed nunc nō est. In oppositum/ quia ille actus est omnino ꝯformis dictamini regulatiuo precepti. Respondetur q̄ aliquis adimplet preceptum pro tempore pro quo non tenetur/ cum hoc tamen stat q̄ per actū consilij adimplet.] ¶ Aduerte vltra q̄ vt dicit Durandus in secūdo sentētiarū disti. xxxix. q. quinta. Consciētia erronea neminem obligat: quia nulla obligatio pōt esse respectu illiciti aut liciti/ non tamen debiti tū ligat/ dictat enim faciēdū q̄ illicitum est fieri aut non debitum sicut est in idifferētibus & in his que sunt superrogatiōis: ergo nō obli

additio

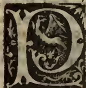
additio

additio

gat. Quando autem liget distinguendum est de errore conscientie: quia vel ille error non est imputabilis/sicut error vel ignorantia circunstantie particularis adhibita debita diligentia qualis fuit. in Iacob respectu lye. Si non sit imputabilis/non ligat quin homo possit procedere secundum conscientiam sic errantem/ quia talis error excusat: nec actus voluntatis sic factus est conformis iudicio erroneo sed vero vt visum est. Si autem error est imputabilis cuius ipse errans est causa vel occasio tunc vel conscientia errat dictando illud esse illicitum quod est licitum / sicut conscientia heretici dictans quod semper est illicitum iurare/tunc in illo casu faciens contra illam conscientiam erroneam peccat: quia facit contra illud quod credit esse iure diuino prohibitum. & sic est contemptor diuini precepti: non quidem in iuramento secundum se: sed quia apprehensum tanquam contrarium diuino precepto. ideo peccat mortaliter. faciens autem secundum talem conscientiam erroneam. i. nolendo iurare non peccat semper/quia licitum est non iurare. Sed si superueniat preceptum superioris precipientis heretico quod iuret & ipse nolit iurare peccat mortaliter tanquam inobediens illi cui obedire tenetur. & in tali casu conscientia erronea simpliciter ligat/quia nec secundum eam nec contra eam potest talis licite facere. vel conscientia errat dicendo illud esse licitum quod est illicitum/vt si quis crederet quod licitum est furari malis diuitibus vt detur bonis pauperibus/in tali casu semper peccat faciens secundum conscientiam erroneam: ex quo illud quod dictat faciendum est illicitum secundum se: sed faciens contra eam non peccat/ si ipsa solum dictat illud quod est illicitum esse licitum: quia a licitis potest absque peccato abstinere/sed si ipsa dictat non solum esse licitum sed debitum puta quod debitum est furari a diuitibus vt detur pauperibus/ vel quod debitum est mentiri pro saluanda vita alterius/tunc faciens contra eam peccat illo genere peccati quo apprehendit illud esse debitum fieri vt visum est. ¶ Querit vltra Durandus/vtrum plus peccet homo se conformando conscientie erronee vel difformando & faciendo contra eam. Dicit quod aliquando plus aliquando minus. quia considerandum est qualiter est illicitum illud quod conscientia erronea dictat esse faciendum: quia quandoque est illicitum vt peccatum veniale. vt conscientia dictans esse mentiendum propter vitam innocentis saluandam Quandoque vero vt mortale sicut quando quis credit esse furandum malis diuitibus vt detur bonis pauperibus. Et ex parte conscientie erronee considerandum est quid ipsa dictet/quia quandoque dictat aliquid faciendum tanquam ex precepto: vt pote quod non mentiens pro saluanda vita alterius reus est homicidij. Quandoque dictat aliquid esse faciendum vt opus misericordie solum: vt pote quod qui furatur vt det pauperibus est misericors/in primo casu sequens conscientiam erroneam/peccat solum venialiter. sed faciens contra ipsam peccat mortaliter. in secundo autem e diuerso. Si autem aliquid ex precepto sit faciendum vel dimittendum conscientia autem dictet oppositum tanquam cadens sub precepto comparandum est preceptum precepto: & secundum hoc iudicandum. vt si mulier errante conscientia credat quod licitum sit ei mechari vt saluet suam vel viri vitam alioquin rea est homicidij plus peccat exponendo se vel virum morti quam mechando: quia maius est preceptum non occides quam non mechaberis. & sic de alijs est iudicandum. Et sic patet de tribus impedimentis voluntarij scilicet de violentia /metu/& ignorantia. Diceret aliquis/est dabile quartum quod impedit voluntarium: ergo non sunt solummodo tria. Antecedens patet/de concupiscentia que est motus sensualis ad prosequendum delectabile. nam sicut operatio que fit ex metu dicitur inuoluntaria/quia fit contra volitionem que inesset secluso metu: & illo secluso esset nolita: ita etiam homo passionatus per concupiscentiam propter passionem consentit operationi cui alias non consentiret nisi adesset talis passio aut concupiscentia. ergo quod fit per concupiscentiam fit contra nolitionem que inesset seclusa concupiscentia: & per consequens videtur quod causet inuolunta-

rium. ¶ Pro solutiõe huius dicit. S. Tho. pria secũde. q. vj. articulo. vij. ꝙ concupiscentia nõ causat inuoluntarium: sed magis facit aliquid voluntariũ. Dicitur enim aliqd voluntarium ex eo ꝙ voluntas in illud fertur: & inuoluntariũ quia nolitũ. ꝯcupiscẽtia inclinat voluntatem ad volendũ concupitum: ergo potius ꝯcupiscẽtia facit ꝙ operatio sit voluntaria ꝗ inuoluntaria. Et ad argumẽtũ dico ꝙ nõ est simile: quia qui operatur per metum / aliquomõ inuoluntarie agit & cũ tristicia & penitudine / vt qui pi͂cit merces tristatur. Alius vero cum delectatione & nullomodo tristatur. & illa operatio que fit per metum nõ propterea precise dicitur inuoluntaria / quia fit cõtra nolitionem conditionatam neq꜄ ꝯtra nolitionem absolutam que iesset secluso metu: quia eodemmodo arguerem de illa que fit per concupiscentiã: sed quia operãs per metum ex penitudine & tristicia operatur: qui vero ꝑ concupiscẽtiã ex delectatione. & nõ video aliam differentiã quare vna dicitur aliquomodo inuoluntaria: & alia non.

¶ De circũstantijs actuũ moraliũ. Ca. VI.

Ostea꜄ determinatũ est de ipedimẽtis voluñtarij consequenter agendum est de circũstantijs requisitis ad bonitatem actus moralis. Et noto primo ꝙ ad actum esse studiosũ non sufficit ipsum esse liberum seu voluntarium ꝗuis etiam obiectum illius nõ sit prohibitum: sed vltra requiritur ipm esse debitis circũstãtijs ornatum. Pro vocabulo circunstantia aduerte ꝙ circũstantia pro significatione notiore significat ea que sunt proxima alicui rei localiter vel saltem multum vicina & illi rei extrinseca. & transumptum est hoc vocabulum ad ea que pertinent ad actus humanos / & omne extrinsecum respectu cuius est extrinsecum dicitur accidentale in ordine ad illud. & sic bene dicitur circunstantia ab Aristotele & alijs auctoribus humanorum actuum accidens. Dicit enim tertio ethi. Circũstantias nomina particularia id est particulares singulorũ actuũ cõditiones / & sic circũstantia est accidẽs actus humani capiendo accidens pro omni illo quod est extrinsecũ & nõ de essentia actus. Notandũ ꝙ Arist. in. iij. ethi. Et Tullius i sua rethorice diuersificant in annũeratione circũstantiarũ. septem enũerat Cicero / ꝗ in hoc versu continẽtur. quis. quid. vbi. quibus auxilijs. cur. quomõ. qñ. Sed Aristo. in. iij. ethi. addit aliam scilicet circa quid / ꝗ a Tullio cõprehenditur sub quid. & sic cõueniunt in sentẽtia / licet in versu discrepẽt. Per circunstantiam quis intelligitur agens operationẽ que attenditur penes qualitates persone agentis: ita ꝙ qualitas ꝑsone agentis cõstituit circũstantiã quis. nã doctus vel in dignitate ꝯstitutus peccans eodẽ genere peccati cũ indocto vel non in dignitate cõstituto grauius peccat rõne circũstantie qs / & sic circunstantia quis aggrauat vel diminuit. Scda circũstantia est qd. i. circũstantia obiecti. & circa illã attendẽda est magnitudo vel paruitas rei ꝗ agitur / quia secũdum hoc aggrauat: vel minuitur actus. & vltra circũstantiã qd positã a Tulio põnit Arist. circunstantiam circa quid. & per illã circunstantiã circa quid intelligitur obiectũ circa quod versatur operatio agẽtis / vt sortes ꝑcutit platonẽ ipse Plato est circũstantia circa qd. & ꝑcussio est circũstãtia quid. vbi est circũstantia loci in quo fit opatio. qbus auxilijs est circũstãtia istrumẽti mediãte quo fit opatio vt ꝑcutiẽs baculo vel ense. cur est circũstãtia finis. sed circũstantia quõ intelligit ab Arist. scdm q̃litatẽ & habitudinẽ operantis ad opationẽ / hoc ẽ an actus sit ex magno vel paruo conatu. sunt ergo precise in actibus humanis considerande iste septẽ circunstantie / qa multũ faciũt ad laudẽ vel vituperiũ. Vñ vt dicit. s. Tho. Cõditio cause ex qua substantia actus depẽdet nõ dicitur circunstantia / sed aliqua cõditio adiuncta / sicut in obiecto nõ dicitur circũstantia furti ꝙ sit alienũ. qa hoc est de ipsius furti ẽẽntia / sed ꝙ sit magnum vel paruum / & agẽs

etiam absolute non est circunstantia quis/ sed agens secũdum aliquã cõditionem: aut ꝓprietatem que non est de necessitate & eẽntia talis operationis. Similiter dicẽdũ est de alijs circũstantijs q̃ accipiũtur ex parte aliarum causarũ. Non eni finis qui dat speciem actus est circũstãtia: sed aliqs finis adiũctus sicut ꝙ fortis fortiter agat ꝓpter bonũ fortitudinis nõ est circũstãtia: sed si fortiter agat ꝓpter liberationẽ ciuitatis vel populi captiui. Dices. oẽs circũstantie includũtur sub vna q̃ est modus agendi: cũ ex circũstantijs accipiatur qd bene vel male fiat: sed hoc pertinet ad modũ actus. g itur. Dicit. s. Tho. ꝙ duplex est modus opationis. Vnus est secũdum habitudinẽ scdm quã operatio ordinatur ad hunc vel illũ finem: & sic nõ ponitur circũstantia specialis: quia debita ordinatio ad hunc vel illum finẽ ꝑsurgit ex integritate oim circũstãtiarũ. Alio modo capitur modus pro qualitate operationis scdm habitudinẽ ad ipm agens: & illa qualitas opationis est ꝙ sit vehemens vel lenta. isto modo modus ponitur circunstantia operationis: & sic non oẽs circunstantie reducuntur ad modum prout est circũstantia specialis.

Duplex est modus opationis.

¶ Difficultas vulgaris est i scola / an iste circunstantie sint cuiuslibet actus obiecta partialia: & an requiratur actualis prudẽtia: & an sit dabilis aliquis actus intrinsece bonus

Actus virtuosus ẽ duplex.

¶ Pro solutiõe dicit Okã quolibeto. iij. questione. xvj. Similiter in tertio sententiarum: ꝙ actus virtuosus est duplex. quidem est extrinsece bonus qui contingenter & indifferenter põt esse virtuosus & vitiosus. Nam dicitur bonus solũ propter assistẽtiã alterius actus quo deposito amplius nõ foret bonus. vt volitio eundi ad ecclesiam cãta ex amore dei / dicitur extrinsece bona / qa propter asistentiam amoris dei dicitur bona / & illa deposita non amplius eẽt bona. Alius est intrinsece bonus qui sic est virtuosus ꝙ nullo modo põt esse vitiosus. & primo non dicitur intrinsece bonus ꝙ necessario sit virtuosus / quia nullus actus virtuosus necessario est / nec secũdo dicitur intrinsece bonus. quia nõ potest esse quin sit virtuosus: cum possit esse a solo deo volũtate non ꝯcurrente: sed dicitur intrinsece bonus quia non põt esse libere elicitus a voluntate quin sit bonus & virtuosus. & ista ẽ propositio fundamentalis Okã: ꝙ dabilis est aliquis actus intrinsece bonus quẽ volũtas non potest elicere quin agat virtuose & qn sit bene circũstãtionatus. Ratio eius est / capio actum virtutis sit a / quero vel / a / est virtuosus intrinsece vel extrinsece. si itrinsece habetur ꝓpositũ. Si extrinsece: ergo est virtuosus ab alio actu propter illius assistẽtiã. Iam quero iterum de illo. vel est virtuosus intrinsece vel extrinsece. si itrinsece: ergo ꝓpositum; si extrisece: ergo ab alio: ergo erit processus in infinitum in actibus virtuosis: vel tandem deueniemus ad vnũ intrinsece bonum quod erat probãdũ: & nullũ aliud motiuum habet: quia certũ est ꝙ est aliquis actus virtuosus: sed eius motiuũ nõ est multum apparens neq; forte. & p̃nter ponit talem propositionẽ: ꝙ cuiuslibet actus intrinsece boni oẽs circũstantie sunt partialia obiecta. quia alias seq̃retur ꝙ nullus actus eẽt intrinsece & necessario virtuosus: sed solum contingẽter: cuius oppositum prius ꝓbatum est. Antecedẽs patet / quia si sibi deficeret aliqua circunstantia deficeret obiectũ: & per consequẽs deficeret actus. nam vt dicit Diony. ꝯformiter ad Aristotelẽ bonum est ex integra causa: ergo requirit oẽs circũstãtias pro obiecto. & si deficeret vna variaretur obiectum, & per consequẽs nõ esset idẽ actus. ¶ Secũdo ꝓbat ipse Occhã / ꝙ actus intrinsece bonus habeat oẽs circunstantias pro obiecto. & maxime de prudentia: quia si non: seq̃retur ꝙ aliquis actus de nõ bono efficeretur bonus: & de nõ meritorio meritorius per positionẽ alicuius actus mere naturalis qui nullo mõ esset in ꝑtãte habentis actũ: immo pure naturale respectu illius. qd sic patet: quia quẽcũq; actũ respectu quorũcunq; obiectorũ aliorũ adiecta rõne voluntatis põt elicere: põt sine ea elicere cum sola apprehensione illorũ obiectorũ: vt fortes ha

ꝓpõ fũdamẽtalis.

ꝓpõ secunda.

bens volitionẽ dandi elemosynã propter deum causatã ex simplicibus apprehensionibus & nõ ex dictamine prudentiali: tunc illa nõ est bona moraliter ꝑpter defectum prudentie. & põt aduenire prudentia mere naturaliter cãta puta ꝑ causas necessitantes intellectum: quia illa ꝓpositio prudẽtialis põt deduci ex aliq̃bus euidentibus necessitantibus intellectũ. & si adueniat illud dictamen prudẽtiale talis volitio erit moraliter bona q̃ prius nõ erat bona ante aduentum illius dictami~is: ergo illa volitio de nõ bona efficietur bona ꝑ aliq̃d qđ est mere naturale scilicet per solã coexistentiã prudentie. Rursus si circũstantie nõ essent obiecta partialia actus: ergo esset possibile illas auferri ipso actu remanente: & tunc talis actus non esset bonus quia deficerẽt circũstantie. Difficultas apud Occhã quã tractat etiam Andreas ĩ fine primi. habeo istud dictamẽ prudentiale solũ/ subueniendũ est paupi ꝑpter deum & non habeo reflexionẽ sup illud dictamen videlicet quia dictatũ a recta rõne/ & elicio solũ volitionẽ ꝯformẽ illi dictamini q̃ volitio non est reflexa sup dictamẽ/ ita ꝙ nõ habet illud pro obiecto/ an tũc sit bona. & probatur ꝙ sic: quia habet oẽs circunstantias reqsitas ad bonũ actũ: qa est ab operãte scienter elicita & ꝑpter hoc. igitur. Diceret Occhã ꝙ nõ est actus bonus: sed hoc est valde durũ. Ideo dico ꝙ actus dicitur intrisece bonus dupliciter. Vno mõ: quia nõ est bonus bonitate alterius actus a quo imperet sed bonitate sibi ꝓpria: & sic ille actus est intrisece bonus/ sicut fortes diceretur albus albedine sibi intrinseca. i. ꝓpria & non per albedinem alterius. ¶ Alio mõ dr̃ intrisece bonus vt dicit Occhã: quia nõ põt elici a voluntate libere quin sit bonus & bene circũstantionatus/ & tunc secũdum eũ talis non esset intrinsece bonus: quia sublato dictamie prudẽtiali amplius nõ esset bonus. Itẽ si dictamen prudẽtiale non esset partiale obiectũ actus itrinsece boni: oporteret cõcedere ꝙ aliquis actus qui non est bonus efficeretur bonus ꝑpter aduentũ alicuius qđ nõ est in mea potestate sed necessario & naturaliter aduenit/ vt patet de dictamine prudẽtiali quod adueniet naturaliter & euidẽter. Dico ꝙ Occhã habet hoc concedere in actibus indifferentibus/ imo etiã in actibus malis: vt patet de isto actu quo nolo nunc subuenire platoni quẽ inuincibiliter credo non indigere. talis nolitio nõ est mala: ꝯtinuetur & tempore cõtinuationis causetur in me naturaliter necessario & euidenter iudicium quo iudico ꝙ subueniendũ est platoni/ quia cognosco euidẽter necessitatem platonis: tunc actus nõ malus ꝑ aduentum alicuius pure naturalis efficietur malus. & hoc habet ꝯcedere Occhã ꝯformiter ad dicta sua. Similiter ꝙ aliquis actus malus per aliquid pure naturale adueniens efficiet peior vel transibit in peiorem ꝑ aliq̃d qđ non est in potestate habẽtis illũ actũ. verbi gratia. volo carnaliter cognoscere bertã/ nõ ẽ in potestate mea quin berta nubat viro: cõtinuo volitionẽ per horã in cuius pria pte est berta soluta: in scđa vero parte nupsit/ talis volitio efficitur peior ꝑ aliq̃d qđ non est in mea ptãte. quia trãsit de simplici fornitione in adulteriũ. [Argumenta non vidẽtur ꝯcludere cõtra Occhã/ quia nullũ purũ naturale est causa sufficiens maioris malitie vel ad mutandũ de non bono in bonũ sed causa efficiẽs est libera ꝯtinuatio actus & aduentus alicuius naturalis.] ¶ Dices/ vñ ergo aliqs venit laudandus vel vitupandus? Dico ꝙ in talibus nullus est laudandus vel vitupandus/ quia sic dictat: sed qa aduenite illo dictamine libere ꝯtinuat. Multi alij doctores vt scõ. dicunt ꝙ nõ reqritur ad actum intrinsece bonũ ꝙ habeat oẽs circũstãtias pro obiecto saltem de prudentia ꝙ nõ requiritur ꝙ sit partiale obiectũ/ & durũ videt mĩtũ ꝙ nõ possit bene moraliter agere nisi reflectat se supra tale dictamen prudẽtiale/ certũ est ꝙ simplices nec regulariter docti reflectunt se: sed solũ ꝯsiderãt hoc eẽ agẽdum vel non agendũ: vnde intellectu dictãte ꝙ deus est sup oĩa diligendus absq̃ quacunq̃ reflexione/ absurdũ est dicere ꝙ voli additio

tio ɔformiter illi dictamini elicita nõ sit bona. Itẽ sequeretur ꝙ nullus posset bñ frui deo per actũ bonũ qui simul vteretur aliquo creato. Patet/sortes non põt habere actũ volũtatis quin habeat actũ quo fertur ĩ prudẽtiã apud opinionẽ ochã vel ille actus quo fert in prudẽtiã est vsus vel fruitio. Si primũ: ergo ppositũ. si scdm: ergo nõ ẽ actus bonus sed malus: qa fruitio creature. & sic oportet illos fateri ꝙ nulla est fruitio bona qn simꝰ sit vsus: aut quin illa fruitio sit vsus/sed hoc videt absurdũ. cũ multi mereantur circa deũ qui non cogitãt de creatura. Item manente actu eodẽ hnte oẽs circũstãtias pro obiecto potest illud dictamen prudentiale falsificari. verbi gratia. ɔtinuata ista volitione elicita ɔformiter huic dictamini vero: subueniẽdum est platoni paupi ppter deũ. & qa dictatum per rectã rationẽ: possibile est ꝙ plato efficiatur diues me ignorãte vincibiliter tunc illud iudiciũ ɔtinuatũ erit erroneum: quo facto illa volitio cõtinuata ɔformiter illi dictamini trãsibit de bonitate in malitiã Dices ꝙ nõ erit eadem volitio. ¶Contra/ manet eadẽ in genere entitatis. qđ sic patet. qñcũqȝ manent cause q̃ nate sũt pducere aliquem effectũ poterunt ɔseruare illũ eũdem effectũ. sed manent eedem cause. igitur manebit idem effectus/puta eadem volitio q̃ tunc erit mala: ergo non erat intrinsece bona. Solutio cõior est: ꝙ non potest manere eadem volitio: qa reqritur specialis ɔcursus dei qui nõ adest qñ tale iudiciũ est erroneũ: cũ deus non amplius auxilietur specialiter: necqȝ spãliter ɔcurrit ad iudiciũ erroneum. Sed ista solutio non valet apud Occhã qui non ponit auxiliũ spãle. Item dato ꝙ ille actus bonus corrũpatur: tñ possum ego elicere nũc volitionem ɔformen dictamini qñ est erroneũ: igitur nulla causa remouebitur & erit eiusdem speciei cũ prio. Preterea potest deus phibere illũ actũ/quo facto possũ adhuc ɔtinuare illũ stante phibitione. & sic esset iã malus. igit non erat itrinsece bonus & hoc est fortissimũ argumentũ cõtra Gregorium ponẽtem auxiliũ speciale reqri ad bene agendũ. Ex dictis videt vt actus sit intrinsece bonus nõ reqritur de necessitate ꝙ hẽat prudẽtiã p partiali obiecto. vel actus sibi coexistentẽ qui habeat prudẽtiam pro obiecto sicut videtur pretendere Occham: sed sufficit ꝙ sit prudentia assistens. & non sequitur/prudentia est causa partialis illius volitionis cõformiter elicite: ergo est obiectum partiale. Nã noticia est causa partialis volitionis: & tñ non est obiectũ partiale. Sed pro ampliori declaratione huius materie dico duo tenendo ꝙ ɔcepta sunt indispẽsabilia. primũ est ꝙ actus difformis dictamini recto dictante de oĩbus circũstãtijs vel fertur in materiã itrinsece & de se bonã: vel cõtingenter hoc est in casu bonam & in casu malã. tunc dico ꝙ si talis actus feratur ĩ materiam simpl̃r bonã elicitã ɔformiter dictamini recto dictãti de oĩbus circũstantijs: & habet illud dictamen pro obiecto/est intrinsece bonus: quia illud dictamen est necessarium & habet illud pro obiecto/ergo volitio illi ɔformis erit necessario & intrinsece bona: vt istud dictamẽ iuste agendũ est pro pter deũ: ẽ infallificabile & necessariũ: tunc actus ei ɔformis & habẽs illud pro obiecto est intrinsece bonus [Videtur falsum fũdamentũ ꝙ aliqua materia sit de se bona imo ipse deusmet est phibitus pro aliquo tẽpore respectu nostri/alias nũq̃ teneremur dormire. Sed quero vtrũ ista ppõ sit necessaria iuste agendũ est pro tempore & loco. & videtur michi ꝙ nullũ dictamẽ affirmatiuum est necessariũ nisi forte sit ɔditionatũ vt tale dictamen diligendus est deus si teneor diligere: sed quicqd sit de necessitate dictaminis quilibet actus ɔformis tali dictamini põt eẽ malus sed nõ oĩno erit ɔformis pro tunc.] additio ¶Sed si sit dictamen ɔtingenter verũ puta circa materiã ɔtingenter bonã: actus ei conformis & habẽs ipam pro obiecto non est intrinsece sed ɔtingenter bonus. vt subueniendum est huic homini: ista materia non est intrinsece bona q̃uis illud dictamẽ sit verum nũc/ nihilominus est ɔtingenter verũ ergo volitio conformis illi est ɔtingenter

bona. queadmodũ dictamen ꝯtingẽter est verum/ita ꝙ volitio illi cõformis cõtingẽter est bona. tũc pono tres ꝓpõnes. Prima/ ois actus ꝯformis dictamini necessario & recto & hñs illud pro obiecto ẽ necessario & intrinsece bonus. ¶ Secũda: nullus actus cõformis dictamini contingenti est intrinsece bonus vel malus. ¶ Tertia/ ois actus cõformis dictamini necessario malo & erroneo est intrinsece & necessario malus. De castro dicit ꝙ nullus est actus intrinsece bonus. qa nullus est actus quin possit continuari contra dictamen erroneũ/ & illa opinio est multum ꝓbabilis. põt tñ defensari ꝙ solũ dilectio dei super oia est actus intrinsece bonus tenendo ꝙ deus non põt ꝓhibere suã dilectionem. sed difficultas est/ tenẽdo opinionem de castro ꝙ nullus est actus itrinsece bonus ꝓpter ꝓhibitionẽ superuenietem de actu conformi dictamini necessario. nam apud eum sunt aliqua dictamina prudentialia cõtingentia: vt danda est elemosyna pauperi ꝓpter deum/ illud est ꝯtingẽs: qa deus põt ꝓhibare ne deť elemosyna paupi ꝓpter deũ imo precipere ꝙ occidatur pauper: ergo potest ꝓhibere ne detur ei elemosyna. Alia sũt dictamia necessaria: scilicet negatiua: vt istď non est dei ꝓcepto cõtraueniendũ: illud est necessariũ: quia istud est ipossibile/ est precepto dei contraueniendũ. Similiter apud eũ istud ẽ necessariũ nõ ẽ occidẽdus inocẽs auctoritate ꝓpria: qa istud est ipossibile. est occidendus innocẽs auctoritate ꝓpria/ tũc sic si hoc est necessariũ: nõ est dei precepto cõtraueniẽdũ: ergo nolitio illi ꝯformis est necessario bona. quia bene seqtur: est dictamini vero cõformis: ergo est bona. Similr bene seqtur. est dictamini necessario ꝯformis: ergo intrinsece bona: vt ista nolitio: nolo contrauenire ꝓcepto dei/ quia ratio dictat: & non põt esse illud dictamen non est pueniendum ꝓcepto dei quia ratio dictat: quin sit verũ. igitur. Quantũ ad hoc nego ꝙ illa nolitio q̃ est ꝯformis dictamini vero & necessaro sit necessaria & intrinsece bona. & ꝓ isto suppono ꝙ dupliciter intelligiť: ꝙ aliquis se cõformet alicui dictamini. Primo ꝙ se ꝯformet dictamini imediate & ꝓprie: & isto mõ se ꝯformare nihil aliud est q̃ facere ita esse sicut ꝑ dictamen dictatur esse faciendum. vel facere non ita esse sicut ꝑ dictamẽ dictať nõ esse faciendũ. vt se ꝯformare huic dictamini. dãda est elemosyna: est facere ꝙ elemosyna detur. similr se ꝯformare huic dictamini non est deus odiẽdus nõ est amare deũ: sed non odire deũ. Iam dico ꝙ omissio illius actus nunq̃ põt esse mala. quia si non põt ꝑcipi odiũ dei: non põt illa omissio eẽ mala. Alio mõ actus põt esse ꝯformis dictamini: quia agẽs vult vel nult qď dictať non esse faciendũ. exẽplũ. fortes dictat nõ esse cõtraueniendũ ꝓcepto dei: tunc qñ nullũ actũ elicit ꝯtra ꝓceptũ dei se cõformat prio mõ: sed qñ nult taliter facere q̃liter rõ dictat nõ esse faciendũ se ꝯformat scd̃o mõ. tunc dico ꝙ ille actus ꝯformis scd̃o mõ nõ est necessario bonus/ qa põt eẽ difformis alicui alteri iudicio recto. nã iste due simul stant in veritate/ nõ est ꝯtraueniẽdũ ꝓcepto dei. & non eliciẽdũ illď nolle quo nolo ꝯtrauenire ꝓcepto dei. quia ꝑt deus ꝓhibere ꝙ non eliciať illud nolle. quo posito illud nolle ẽ aliquo modo ꝯformis primo dictamini. hoc tamẽ non sufficit ad bonitatẽ actus: qa reqriť cõformitas ad dictamẽ verũ & ꝙ nõ sit difformitas alteri dictamini vero: sed non obstãte conformitate actus quo nolo ꝯtrauenire ꝓcepto dei: stat difformitas cũ alio dictamie puta non est nolendũ: & sic ille actus est cõtingens: quia est ꝯtingẽter nõ difformis alicui alteri dictamini rationis. valde facile defensari potest vtraqȝ opinio ꝙ est dabilis aliquis actus intrinsece bonus/ & ꝙ nullus est actus dabilis intrinsece bonus.

¶ De particularibus circũstantijs. Capitulum septimum.

Ost q̃ determinatũ est in generali de circũstantijs: nũc agendum est particulariter. ¶ Prima circũstantia particularis est qs/ q̃ est circunstantia persone. Et primo q̃ritur vtrũ sicut

Marginalia: pria ꝓpositio — Secũda. — Tertia. — additio

circūſtantia perſone auget maliciā actus. ita augeat bonitatem. vt ſortes & plato circa eandem materiā eliciāt actus ſimiles & eodem conatu ita ꝙ ſit paritas aliarum circunſtantiarum excepto hoc ꝙ ſortes eſt melior platone: an actus ſortis ſit melior actu platonis. ¶ Hāc difficultatem ptractat monachus & reſpondet negatiue. ꝙ talis circunſtantia non auget actus bonitatē. ¶ Probat tali ratione. qa ſeqretur ꝙ ille actus eſſet infinite bonus. Patet/ſuppoſito ꝙ ſors añ elicitionē illius actus fuerit ſolū bonus: vt qtuor & plato vt duo. tūc ſic talis actus pp̄ter circūſtantiā ſortis: quia ſortes eſt bonus vt quattuor habet gradū bonitatis quam nō haberet ſi ſortes eſſet bonus vt duo. ergo p illum gradum bonitatis efficitur melior: ergo iſte actus efficitur iterū melior p illā bonitatē. & ſic in infinitū. ¶ Dico ꝙ talis ratio non eſt multū ponderoſa: & ſoluitur ſicut ratio de intētione actus & habitus. Alia ratio/ſi circūſtantia perſone augeat bonitatē actus ſeqtur ꝙ ſi ſortes bonus eliceret duos actus virtuoſos ſimul & ſemel ſcilicet actū liberalitatis & actū manſuetudinis ꝙ actus liberalitatis eſſet melior q̄ ſi ſolus eliceretur Patet/qa elicit a meliore q̄ ſi ſolus eliceret: ſed pn̄s eſt fl̄m: qa eodē mō ille actus māſuetudinis eſſet melior q̄ ſi ſolus eliceretur: & inuicem illi actus eſſent cauſa melioratio-

ppō reſpōſiua nis. Propter has rōnes tenet reſolutorie ꝙ circūſtantia perſone non auget bonitatem actus. ¶ Qn̄tum ad hoc dico ꝙ eſt aliq̄ circunſtantia pſone rōne cuius pſona obligat ad actum ad quē nō obligaretur illa ſecluſa vt ſortes curatus obligatur ad adminiſtrāda ſacramenta ſuo populo parochiano. Similiter ſortes ſacerdos obligatur ad ptinentiam qui alias non obligaretur. Vltra dico ſi ſit circūſtātia in perſona rōne cuius actus cadit ſub p̄cepto: & vbi talis actus habet illam circunſtantiā pro obiecto: efficitur ſemper melior q̄ eſſet/illa circūſtātia ſecluſa. vt magis virtuoſum eſt curato predicare qa tenetur q̄ ſit theologo predicanti ſolū ex cōſilio. ¶ Nam dicunt doctores ꝙ opus cōſilij ex voto eſt magis meritoriū q̄ ſine voto: quia procedit ex maiori virtute: ſimiliter dicendū eſt in pp̄oſito. [Videt dicēdū pn̄ter ſiue habeat obligationē p obiecto ſiue nō actus factus pformiter eſt melior eo ꝙ a maiori virtute pcedit. ſ. iuſticia] ¶ Scd̄o. dico ꝙ ſi ſit talis circūſtantia in pſona rōne cuius nō orit maior obligatio nec minor: illa nō auget bonitatē ceteris pibus. ¶ Alia q̄ſtio/ vtrū beneficiū collatū alicui aggrauet peccatū vt ſortes ſit melior q̄ plato. habeat gratiam: diuitias/vel ſcientiā: vel ſit xp̄ianus & plato īfidelis que omnia ſupradicta ſe tenēt ex parte agētis. vtrum actus malus elicitus a ſorte ſit grauius peccatū q̄ actus elicitus a platone non habente illa beneficia ceteris oībus paribus exceptis illis beneficijs a deo collatis. videtur ꝙ peccatum ſortis non ſit grauius. quia ſeqretur ꝙ actu malo quocūꝗ ſignato abſꝗ variatione illius quācunꝗ malitiam poſſet habere: & ꝙ in infinitum poſſet effici peior. Patet/quocunꝗ gradu malitie ſignato ex parte agentis poteſt eſſe aliqua circunſtantia que nunc non eſt: quo poſito talis actus eſſet peior q̄ prius. Hanc materiam tractat Altiſſiodorenſis in ſecundo & monachus. xxij. ſecundi. tamen pro ſolutione ſit prima propoſitio. Omne beneficium cognitum ex parte agentis aggrauat peccatum. Patet/omne illud aggrauat peccatum ratione cuius actor peccati grauius punietur. Deute. Secūdum quantitatem culpe erit & plagarum modus. ſed ratione beneficij pro tali actu malo actor mali grauius punietur. igitur. Patet minor ex Gregorio in homelia. Cum creſcunt dona creſcunt rationes donorum/& vnuſquiſꝗ magis humilis eſſet debet quanto ſe cognoſcit obligatiorē. igit ex hoc bn̄ficio oritur maior obligatio q̄ eēt bn̄ficio ſecluſo. ſed quāto maior eſt obligatio tanto trāſgreſſio eſt peior. igitur. ¶ Scd̄a ppō. Illud bn̄ficiū qd aliqs habet de quo habet ignorātiā inuicibilem nō auget pc̄m̄. Patet ſic/dictū eſt ꝙ ois ignorantia inuincibilis excuſat a pc̄ō: ſed ſi talis ſit alicuius circūſtantie particularis &

[Marginal notes: "additio" beside the bracketed passage; "Prima ppō." beside "Omne beneficium".]

nō cuiuslibet excusat a grauitate peccati p-ueniente ratione illius circunstantie: ergo quis bñficiū aggrauet pc̄m: si de illo habeatur ignorātia inuincibilis nō aggrauabit illud peccatū ꝑmissū nō obstāte tali bñficio. Alia ratio monachi. bñficiū collatū ab homine de quo habetur ignorātia iuicibilis nō aggrauat peccatū ꝑmissum in illū q̄ cōtulit ergo bñficiū collatū adeo de quo habetur ignorātia inuicibilis: etiā nō aggrauat. aīs patet: si aliq̄s latēter posuerit in arca mea aliquas pecunias sicut fecit. s. nicolaus & post ea pecco i illū: illd bñficiū iuicibiliter ignoratū nō aggrauat peccatū. ¶Tertia ꝓpositio illud bñficiū de quo habet ignorātia vicibilis tñ/ aggrauat pc̄m. Patet/ ignorātia alicuius circūstātie augētis maliciā peccati si fuerit vincibilis nō excusat a tota malitia p-ueniēte ex illa circūstātia q̄uis ab vna parte excuset si fuerit crassa vel supia. ergo si bñficiū habeat aggrauare & habeat ignorantia vincibilis: nō auferet tota grauitas pueniēs rōne illius bñficij. ¶Quarta ꝓpositio. Bñficiū nō aggrauat pc̄m scdm eadē proportionē scdm quā ē maius altero: hoc est Inter bñficia quorū vnū est maius alio nō aggrauatur peccatū secūdū eandē ꝓportionē secūdū quā est maius. patet/ qa seq̄retur q̄ bñficium grē in infinitū plus aggrauaret peccatum q̄ bñficiū diuitiarū: ꝯsequēs est fl̄m. ergo & aīcedēs. patet tamē ꝯsequētia / capio fortē in grā & platonē diuitē sed nō in grā: ambo fornicētur simplici fornicatiōe. bñficiū collatū forti: scilicet grā in infinitū excedit bñficiū diuitiarū. imo cū grā sit diuisibilis in infinitas partes minima pars grē si esset dabilis in infinitū excederet bñficium diuitiarū. Ideo illd bñficiū grē qd ē maius nō aggrauat in eadē ꝓportione in q̄ est maius cū sit in ifinitū maius q̄ bñficiū diuitiarum imo q̄libet pars est simpliciter & i se maior q̄ sit bñficiū diuitiarū. Habet ergo resolutorie. q̄ bñficiū ex parte agentis aggrauat peccatū. Scdo/ si de tali habeat ignorātia iuincibilis nō aggrauat. Tertio: si vicibilis aggrauat. Quarto: nō aggrauat in eadē ꝓportiōe scdm quā maius est. Querit modo in qua ꝓportione aggrauat. ¶Respondet monachus q̄ aggrauātia illius est attendēda penes obligationē maiorem vel minorem q̄ quidē obligatione vult illū esse magis vel minus obligatū. & hoc virtualiter dicit Altissiodoreñ. vt quando deus cōtulit forti aliquod beneficium magis peccat i ea proportione i qua deus vult eum magis obligari q̄ prius/ ideo circunstātia persone auget malitiam actus. ¶An ceteris paribus simile peccatum commissum a forte fideli & a platone infideli sit similis grauitatis in vno sicut in altero: & pono cetera paria excepto q̄ vnus est fidelis alius vero non. Dicit q̄ fidelis grauius peccat: quia esse fidelē est vnum beneficium a deo collatum. Contra/ sequitur q̄ infidelitas erit circunstantia diminuens/ & de infidelitate reportaret cōmodum. Respondet Altissiodoreñ. q̄ ista consequentia nihil valet. iste minus peccat ergo in isto est aliqua circunstantia diminuens. sed oportet sic arguere. infidelis minus peccat: ergo aliq̄d diminuit in eo peccatū/ vel aliq̄d in alio augmētat peccatū. Querit altissiodoreñ. vtrū aliq̄s theologus existēs in mortali magis peccet q̄ vetula q̄ cadit a charitate alijs circūstātijs paribus. videt q̄d sic per Gregorium/ vbi est maius donū sciētie: ibi trāsgressor maiori subiacet culpe. & in euāgelio/ seruus sciēs voluntatem domini. ¶In oppositum arguit. hec vetula magis ledit cū amittat charitatē & ille nō. & nō ledit nisi quia peccat. igitur. ¶Item fortiora habet arma ad se defendēdum scilicet charitatem. igitur magis est ei imputandū si succumbat. ¶Dicit. q̄ re vera theologus magis peccat. quia scientia est per quam maxime possumus nos iuuare: & vetula non habet talem habilitatem vtēdi illis armis scilicet gratia. licet autem nulla circunstantia ita aggrauet peccatum sicut scientia: tamen episcopus minus sciens magis peccat q̄ simplex theologus. quia ignorantia eius parū aut nihil diminuit de peccato: quoniā tenet scire nouum/ & vetus testamentum. digni

tas autem multū aggrauat. ¶ Alia difficul tas. si beneficium quod se tenet ex parte cir cunstantie persone aggrauaret: seqretur ꝙ predestinatio aggrauaret peccatum. vt sor tes ꝑdestinatus eodē genere peccati peccās: sicut plato nō ꝑdestinatus ceteris omnibus alijs paribus grauius peccaret. Patet/inter omnia beneficia 'que conferuntur a deo be neficium predestinationis est maximū. sed ꝙ cōsequēs sit falsum: patet. quia tūc ista cō clusio esset possibilis/fortes peccat a gradu grauitatis peccati(gratia exēpli simplici for nicatiōe vt. viij.) & tamē nunc foret possi bile/ꝙ nō peccauit tanta grauitate peccati. patet. capio sortem ꝗ fornicetur & tale pec catū sit graue/vt sex sed quia predestinatus. est graue vt octo. ista propositio nunc est vera fortes peccauit a/gradu vt octo. & ta men nunc est possibile/ ꝙ non peccauit/a/gradu vt octo. Patet. est nunc possibile ꝙ non fuit predestinatus. ergo illa grauitas. &c. Nego sequelam propter duo. Primū/ predestinatio nihil est in peccatore: sed di cit beneficium solum futurum scilicet futu ram gratiam & gloriam & voluntatem ef ficacem in deo illa duo cōferēdi/ideo cū ꝑ destinatio nihil dicat in peccatore. dico ꝙ ꝑdestinatio nunq̄ aggrauat peccatū. secun do quia de predestinatione habetur igno rantia inuincibilis/ quia nullus potest esse certus ꝙ sit predestinatus nisi per reuelatio nem. & beneficium de quo habetur igno rantia inuincibilis/non aggrauat peccatū: vt dictū est. igit. Sed pone ꝙ fortes habeat ex reuelatione/ꝙ ē ꝑdestinatus. an tūc ag grauetur suū peccatū propter ꝑdestinatio nē. hoc est/an grauius peccet eodē genere peccati ceteris oībus alijs pibus: q̄ ille q nō hēt ex reuelatione ꝙ sit ꝑdestinatus. Dicit ꝙ sic in casu illo. & hec dicta sufficiāt de pri ma circunstantia in particulari.

¶ De circunstantia obiecti. Cap. viij.

Equitur mō videre de circūstātia materie siue obiecti. hoc ē circa qd actus volūtatis fert. vn̄ vt dicit san ctus Thomas ꝓcipue circūstātie at tendēde sūt circūstātia obiecti & circūstātia finis. Ratio est. qa penes diuersitatē specifi cā obiecti variat distinctio specifica virtutis & vicij. Similiter penes diuersitatē specifi cam finiū variat species actus: si non nature saltem moris & nature quādo ille finis est partiale obiectū. sed alie circūstātie a circun stātia obiecti & finis aliqn̄ variāt speciem moris: aliqn̄ nō/ideo iste due scilicet obie cti & finis ꝓcipue sūt inter ceteras. Occasiōe huius difficultatis trita q̄stio querit. vtrum magnitudo seu pluralitas seu ꝑfectio obie cti augeat malitiā actus mali. hoc est/si sint duo actus quorū vnus fertur ꝑcise sup vnū obiectū: alter sup plura: vel vnus sup obie ctū minus ꝑfectū: alter sup ꝑfectius an semp scds actus sit grauior q̄ primus/& hoc cete ris oībus alijs paribus puta cū eq̄li intētio ne & conatu. &c. vt sortes vult occidere vnū hominē & plato duos eadē volitione an volitio platonis sit peior. similiter sor tes vult furari paruū qd/& plato magnum qd: an plato plus peccet. Arguitur ꝙ non. plato q plus furat hēt maius icitatiuū ad fu rādū q̄ sortes: ergo minus peccat. tenet ꝯse quētia. dicit Augusti. & recitat magister in q̄rto/plus peccat q fornicat cū turpi q̄ q cū pulchra: qa hēt minus allectiuū. ¶ Scdo seq tur ꝙ posset dari actus ifinite malitie vł gra uitatis. Patet sic. si velle occidere duos sit grauius pc̄m q̄ velle occidere vnū: ergo vel le occidere ifinitos ē infinite malitie. Idē ar gumētū cōiter fit ad pbādū ꝙ pc̄m i deū ē ifinite malitie/cū ipsū i pximū ē aliquātule malitie & i alterū meliorē ꝯmissū maioris malitie: ergo i deū q ē infinite bonitatis erit ifinite malitie. Occasiōe huius q̄rit mona chus/capiendo duos de quorū vno habeo probabilitatē moralem ꝙ est in pc̄ō: de al tero vero ꝙ est in gr̄a. si quis habeat duas volitiones formaliter executiuas q̄ vult oc cidere fortē in pc̄ō scitū ꝓbabilitate morali & platonē in gr̄a/q̄ illarū est grauior: & ar guit ꝙ sit illa qua vult occidere fortem sci tum esse in peccato mortali: quia est causa il lius damnationis eterne. In oppositum

arguitur. plato ē persona dignior q̄ fortes cōsistit in gratia: ergo iniuria est grauior. Secundo querit. sit ita φ vterq̄ istorum sit in extrema necessitate: & non possum succurrere nisi alteri istorum si succurrā platoni sū causa dānatiōis alterius/ si sorti poterit penitere/ & alter moritur tantum corporaliter & non eternaliter igitur. Quantum ad primum cū querebatur an circunstātia obiecti aggrauat: dico φ sic. vt qui vult plus furari/ ceteris paribus plus peccat q̄ ille q vult furari minus. ad Argumētū. q furat plus vl q fornicat cū pulchra / habet maius allectiuum. cōcedit. ergo ille q vult fornicari cum turpi plus peccat. verū ē. ergo ille q vult furari plus minus peccat. nego cōsequētiā. & rō ē/ qa q̄uis allici sit circūstātia diminuēs: ē tn̄ altera magis aggrauās i obiecto. s. dānificatio: sed qui fornicatur ceteris oībus alijs pibus pterq̄ φ vna ē pulchra alia turpis minus peccat q fornicat cū pulchra: qa n̄ ē nisi circūstātia alliciēs. sed i casu de furto ē vnū aliud i obiecto qd magis aggrauat q̄ illud alliciēs diminuet. Ad aliud de volitiōe occidēdi/ negat cōsequentia/ & ad pbationē volitio occidēdi duos ē peior volitiōe occidēdi vnū/ cōcedo. & volitio occidēdi q̄tuor q̄ tres & si i infinitū. nego cōsequētiā qa nō oportet φ si sint ifinita quorū scdm excedit primū i aliq̄ pportione & tertiū scdm: & sic in infinitū φ volitio cadēs super mile excedat &c. sed si sint ifinita quorū scdm excedat primū i aliq̄ pportione: & in tāta pportione quartū excedit scdm &c. si esset aliquod excedens quodlibet illorū esset infinitū: sed in pposito licet secūdū excedit primū: tamē non excedit in infinitum/ licet dupletur vna circunstantia cetere non duplantur nō sufficit φ vna aggrauans dupletur: sed requiritur φ omnes aggrauantes duplentur. ideo malitia scde super primā non ageret in duplum. quapropter volitio occidēdi duos non est in duplo peior q̄ volitio occidendi vnum: nec volitio occidendi quattuor nō est in duplo peior volitione occidendi duos. Contra, adminus habetur φ volitio occidēdi duos est per aliquā latitudinē malitie peior volitione occidendi vnum: ergo volitio occidēdi quattuor duplabitur in malitia respectu volitionis occidēdi duos. ergo q̄uis non sit peior in duplo volitione occidendi duos: est tamen dupla volitione occidēdi vnū. Si volitio occidēdi duos est peior per duplā latitudinē malitie scilicet ppter duplex obiectū volitio occidēdi quattuor erit peior per duplā latitudinē malitie. & ita in infinitū. ergo non euades ppositū. nego. quia volitio occidēdi duos distinctius fertur i duos homines q̄ volitio occidendi mille. & penes hoc quod est distinctius ferri attēditur etiā grauitas peccati: & ideo q̄uis dupletur circunstantia obiecti / non oportet φ malitia dupletur. [Videt φ ista ɔsequētia sit bona hic actus in infinitum augetur in malitia ex parte vnius circunstantie / ergo est infinite malus. patet/ hec circunstantia seorsum est i infinitum mala/ igitur totus actus.]

Hec replica est apparēs multū.

additio

¶Quantum ad aliud de bono & malo/ an tenear subuenire bono derelicto malo. dicit monachus φ occisio mali est peior q̄ occisio boni / quia nō solum est causa mortis corporalis: sed etiam damnationis/ qui autem occidit bonum non est causa nisi mortis corporalis. Eodem mō dicit ad scdm/ φ potius teneor subuenire malo q̄ bono: qa subueniendo malo sum causa salutis & anime & corpis. & q̄uis nō subueniēdo bono sit vna circunstantia que aggrauat scilicet bonitas: est tamen alia circunstantia in alio scilicet damnatio que magis aggrauat q̄ circunstantia boni. sed vbi nō haberē pbabilitatem moralem φ esset in pctō: deberem citius subuenire bono. & sic de circunstantia obiecti sufficiat. [Hec solutio monachi nō placet quia alias nunq̄ liceret repellere vim vi quando constat de iniusto aggressu impetentis / & propterea ego non sum causa nisi per accidens/ quia est de per se in sua potestate non damnari & non in mea.]

additio

De circunstantia temporis.
Capitulum nonum.

Gendum est nũc de circũstantia temporis. Ideo q̃ritur prio. an ratione illius augeaẗ bonitas / vel malitia actus. Dat exemplum Altissiodorensis libro secundo tract. xxviij. q̃stione quarta. de fornicatione. Vtrum secunda fornicatio sit maius peccatum q̃ prima. Videtur ꝙ prima sit peior. per primam perdit homo castitatem: & si virgo virginitatem/ & non per secundam. igitur. Secũdo. eliciens primum actum fornicatiõis habet plura adiutoria ad resistẽdum vel saltem minora incitatiua ad actum fornicationis: ergo secunda erit minus mala semper intelligendo cetera alia paria. antecedens patet/ ex prima perdit gratiam que adiuuabat illũ &c. In oppositum arguitur. Communiter dicunt doct. ꝙ peccatum consuetudinis ẽ grauissimum imo ꝙ veniale ex gñe p cõsuetudinem efficitur mortale. ergo actus scdo/ tertio. quarto elicitus ẽ peior q̃ primo elicitus/ dicit Altissiodoreñ. ꝙ ceteris alijs paribus actus prio elicitus est peior regulariter q̃ actus secũdo elicitus. patet per suas rõnes añ oppositũ factas. Dr notãter si cetera sint paria: q̃a si maiori desiderio/ vel alio mõ ferretur i obiectũ i scda volitiõe q̃ i pria/ i secũda eẽt peior. vt si decia ebrietate sortes ꝑponeret amorẽ vini amori dei: illa eẽt peior. sed si eodem modo feratur in vinum ceteris paribus preter hoc ꝙ inebriatur decimo decima est minus mala. Item si in decima haberet sortes sciẽtiam ꝙ tale vinum est inebriatiuum. & in prima haberet ignorantiã vincibilem tamen: vel si in decima/ ignorantia esset magis vicibilis q̃ in prima: decima tũc esset maius peccatum. Ex quo sequiẗ ꝙ nũq̃ peccatum veniale ex genere per quãcũq̧ consuetudinem efficitur mortale nisi varietur aliqua altera circunstantia consuetudinis: q̃a tunc erit semper minus. sed quando dicũt doctores ꝙ efficiẗ veniale mortale p ꝯsuetudinẽ sic intelligiẗ ꝙ p ꝯsuetudinem ita frequẽter accidit: ꝙ augeẗ ꝯtẽpus vł libido: vt per consuetudinẽ mẽtiẽdi iocose vł officiose propter salutẽ alterius: põt quis tãta libidine ferri in mẽdaciũ iocosum vł officiosum/ ꝙ si eẽt cõtra ꝑceptũ/ nihilominus vellet mẽtiri/ sed hoc posito ꝙ sit pure iocosum vel officiosũ nunq̃ efficiẗ mortale. Cõtra. peccatũ ꝯsuetudinis est grauissimũ. Dico ꝙ sic intelligiẗ ꝙ peccator q̃ peccat ex cõsuetudine est in peiori statu q̃ ille q̃ non peccat ex ꝯsuetudine: q̃a illud peccatũ accumulatur supra ꝑcedentia pctã. & quoniã ꝑpter maiorem ĩfirmitatẽ & cecitatẽ citius cadit ĩ peccatum desperatiõis & presumptionis. Secundo. peccatum consuetudinis potest dici grauissimũ idẽ periculosissimum / quia difficilius resurgit ab illo peccato. ¶ Alia questio vtrum actus qui per maius tempus continuatur sit peius q̃ si continuaretur per minus ceteris alijs paribus. Similiter / vtrũ ex sola continuatione temporis incrementum suscipiat in bonitate. Dicitur ꝙ duplex est sensus huius. vnus vtrum ita augeatur bonitatis actus ex continuatione temporis puta ꝙ sit melior in secũda parte tẽporis q̃ in prima & in tertia q̃ in scda &c. Secundus sensus. vtrũ ex tali ꝯtinuatione ita augeaẗ bonitas nõ actus in se: sed ipsius continuãtis puta ꝙ efficiatur melior & maioris meriti in secunda parte tẽporis illius ꝯtinuationis q̃ in pria. Quãtũ ad primũ sensũ / soluta est q̃stio prius puta cũ diceret ꝙ in scda medietate hore illa volitio fornicãdi non erat peior q̃ in prima dimidietate. patet/ in secũda dimidietate non est peior q̃ esset ĩpamet si tũc puta ĩ illa scda dimidietate eliceret de nouo: sed sic ẽ ꝙ si tũc eliceret de nouo nõ esset peior q̃ illa q̃ eliciẗ in pria dimidietate immo minus mala. imo Altissiodorẽsis habet de necessitate dicere: ꝙ sit minus mala: q̃a habet maius ĩcitatiuũ/ & maius ĩcliatiuũ ad illã q̃ ad primam: q̃a habet habitũ genitum ex continuatione prime dimidietatis. ergo in secunda dimidietate est potius minus mala q̃ peior. ¶ In scdo vero sẽsu vtrũ ex tali ꝯtinuatiõe ꝯtinuãs efficiatur melior vel maioris meriti si actus sit bonus vel ma-

quõ peccatũ cõsuetudinis diciẗ grauissimum.

ioris demeriti si actus sit malus. ¶Pro declaratione notãdũ est vnum vulgare qd' ponit Gregorius in secũdo distinctiõe tertia. duplex est continuatio actus. Quedam pure naturalis. Alia mere libera. vnde imaginatur Gregorius, supposito ꝙ nunc eliciat actus libere ab ipa volũtate post hoc instãs elicitionis est vnum tempus imperceptibile. quia sicut datur minimum visibile vl' maximum qd non / ita datur minimum tẽpus vel maximum quod nõ est perceptibile. & cõmuniter assignatur maximum qd non ẽ. In toto isto tempore talis actus ita necessario continuatur ꝙ non est in potestate libera volũtatis scienter & libere cessare ab illo actu / licet forte casualiter vl' supnaturaliter cessare põt: sed non scienter & libere. Alia ẽ continuatio libera quando voluntas sic p tempus aliquod cõtinuat / ꝙ cessare potest & elicere actum contrariũ / vt cum continuauit p illud tempus impceptibile necessario post illud potest cessare. hoc supposito dicit Greg. & plerigꝫ post ipsũ: ꝙ actor actus mali ex illa continuatione mere naturali in qua scienter & libere ab illo actu cessare nõ potest non efficitur deterior q̃ erat in prio istãti elicitiõis talis actus. Patet. illa ꝯtinuatio naturalis / eque naturaliter sequtur ad elicitionẽ / sicut ad volitionẽ efficaciter imperatiuã actus exterioris naturaliter sequtur actus exterior: & ppter istã causam actus exterior nihil bonitatis / aut malitie addit actui interiori. ergo similiter ex libera elicitiõe / & naturali ꝯtinuatione q̃ naturaliter sequtur illã liberã elicitionẽ non efficit homo deterior Dicit vltra Gregorius. ꝙ illa ꝯtinuatio libera in q̃ cessare potest addit malitiã sup elicitionẽ: & homo efficit deterior. Patet. tantũ obligat homo nõ cõtinuare quãdo potest non ꝯtinuare actũ phibitum sicut obligat non elicere: qa per pceptum phibet tam ꝯtinuatio sicut elicitio actus / quãdo talis continuatio est i potestate illius. ergo sicut elicitio addit demeritũ: ita & illa libera ꝯtinuatio scienter & libere ꝯtinuata. Vnde psupponit Grego. ꝙ actus dũ elicitur / sic se hẽt: ꝙ datur vnũ tẽpus post elicitionẽ in quo necessario ꝯtinuat: sed hoc videt difficile apud ipm. Dicit ei distĩctiõe tertia scdi. ꝙ volitio sicut ẽ producibilis libere i instãti: ita est pducibilis libere successiue: hoc supposito tũc põt libere remitti successiue: & sit volitio / a / q̃cipiat libere remitti successiue. tũc bñ sequt / a / icipit libere successiue remitti: ergo nũc adhuc est tota illa volitio / & imediate post hoc nõ erit tota / & nunq̃ postea erit minor: & sic in ifinitũ. Si ꝯcedas ꝙ nũc sit tota / & nũq̃ postea erit tota. ergo falsũ ẽ ꝙ oportet de necessitate assignare tẽpus certũ per qd' de necessitate erit tota. Si dicas ꝙ erit tota / vl' pars. Cõtra si ẽ i mea potestate libere & successiue ꝯtinuare & nõ remito / ergo libere ꝯtinuo / tũc sic / ponat ꝙ libere cõtinuo in tanto gradu quo elicita fuit ꝙ per qdcũ ꝙ tẽpus ꝯtinuationis aliqd mereor vl' demereor de nouo. & hoc tenet adã prima distinctione primi. & hec opinio videt probabilior q̃ opinio Gregorij & maior pars doctorũ defensat istã. [Hoc argumentum nõ ꝯcludit ꝯtra gregorium quia diceretur secundum eum ꝙ actus elicitus in instanti de necessitate continuatur secundum quodlibet sui per tempus / sed si pducatur successiue potest etiam successiue corrumpi & non totus simul.] additio ¶Sed est questio loquendo consequenter ad Gregorium an in instanti continuationis aliquid mereatur de nouo. Vtrum in instanti medio mereatur aliquẽ alium gradum q̃ mereatur in prima medietate hore / puta an aliquis gradus meriti correspondeat pro illo instanti medio. vt fortes in instanti elicit volitionem vt octo / cõtinuet p horã nõ remittẽdo: & hora sit totũ tps i quo nõ potest remittere vsqꝫ ad nõ gradum: vtrum fortes per illam mereatur aliquem gradum premij in instanti medio illius hore distinctum a gradu premij quẽ merebatur per medietatem hore. Si concedas: ergo in quolibet instanti intrinseco tãtũ merebitur / & cum sint infinita instantia merebitur infinitum pmiũ. ¶Dicit Occhã ꝙ in nullo instãti elicitionis in quo mere

tur certum gradũ premij merẽ aliquid distinctũ a merito tẽporis precedentis. hoc ẽ nõ meretur aliquẽ gradũ totaliter correspõdẽtẽ instãti illi intrinseco. Patet/non est in potestate volũtatis ꝙ pro aliquo instanti corrumpatur certa pars illius volitiõis: qa non potest corrumpi nisi successiue. quia resistit sue corruptioni: talis enim volitio est entitas naturalis appetens naturaliter pmanere & resistens sue corruptioni. ergo talis corruptio fieret cũ resistentia: ergo non potest fieri subito. ideo oportet ꝙ successiue ĩ aliquo certo tempore. Tunc sic/ non est in potestate voluntatis ꝙ vna certa pars corrumpatur pro instanti continuationis: ergo pro instanti continuationis nichil de nouo merebitur totaliter: sed in quolibet instanti erit sibi maius premium ꝗ prius: quia quodlibet instans sequens est continuatiuum temporis in quo tempore poterat cõrrumpere vnam certam partẽ. ideo ĩ illo tempore merebatur aliquem gradum quẽ quidem gradus debetur in illo instanti terminante illud tempus. & in illo instanti est maioris meriti ꝗ prius: tamẽ in illo instanti nihil meretur de nouo. Pari forma de demerito dicatur. Vnde augetur meritũ successiue quemadmodum producitur talis pars successiue producitur volitio libere/ continuatio in eodem gradu non est totaliter libera sed partialiter: qa in quocunqꝫ tempore quantũcũqꝫ paruo / licet non sit in potestate corrumpere est tamen in potestate remittere vsqꝫ ad certum gradum & quia non remittit: sed continuat: ideo aliquantulum meretur per illam continuationem: vel demeretur per illam si illa volitio

additio sit mala. [Quandocunqꝫ volũtas libere cõcurrit ad aliquem actum potest etiam libere non concurrere ad illum actum sic ꝙ potest suspendere totum suum conatum & per cõsequens si pro aliquo instanti illius temporis velit non conari totus actus corrumpetur pro tunc.] ¶Difficultas ꝯtra vtrãqꝫ opinionẽ. dictũ ẽ ꝙ volitio nõ pt aliquomõ corrũpi ĩ istãti vel subito. Cõtra. capio volitionẽ dandi elemosinã elicitã in instãti & ex charitate: talis volitio ẽ intẽsior ꝗ si produceref a solo conatu volũtatis sine charitate. tunc capio gradũ per quẽ est intẽsior: & talis gradus sit. b. tũc. b. nõ necessario cõtinuatur/ neqꝫ secundũ se/ neqꝫ secũdũ quãlibet partẽ eius: hoc ẽ nec totaliter nec partialiter. Iã possibile est cũ ista volitiõe dandi elemosinã incipiã successiue elicere volitionẽ fornicãdi sic ꝙ nũc nihil habeo illius & immediate post hoc habeo aliqd/ hoc est p vltimũ nõ esse. tũc. b. gradus nũc est: & nũc ꝗ post ea aliqd eius erit. patet. charitas post hoc nõ erit. ergo augmẽtũ quod puenit ratione charitatis vltra conatũ volũtatis/ nũc ꝗ post hoc erit: qa dependet a grã nõ solum quantũ ad esse & pduci/ sed etiã quantũ ad cõseruari. ideo talis excessus. b. sup volitione ꝗ producit a conatu volũtatis/ nõ solũ dependet in fieri a concursu charitatis. sed etiam in conseruari. ergo sublata charitate aufertur ille excessus. Dico ꝙ quando dictũ est ꝙ si aliqua volitio nunc est ꝙ immediate post hoc erit secũdũ se vl aliqd eius nõ ẽ ĩ potestate volũtatis ꝙ libere & sciẽter desistat ab illa: itelligit ꝙ nõ ẽ ĩ ptãte volũtatis ꝙ imediate post hoc desistat ab illa tota volitiõe: sed bñ casualiter vl supnaturaliter fieri põt. Ideo ĩ casu/ talis excessus. b. sup conatũ volũtatis nũc ꝗ post hoc erit: sed hoc non puenit ex libera cessatiõe: sed defectu charitatis. iõ nõ sequtur pptrea ꝙ qꝛ volũtas libere hẽt actũ/ ꝙ imediate post hoc cesset ab illo actu. sed ꝙ cesset quãtũ ad. b/ ẽ ex defectu charitatis: sed nõ ẽ imediate ex libera cõtinuatiõe volũtatis. Cõtinuando materiã dictũ ẽ ex opiniõe Occhã & Richardi clymẽtõ ꝯtra Greg. ꝙ ꝯtinuãs actũ ĩ quocũqꝫ tpe quãtocũqꝫ puo ꝯtinuet/ siue illa ꝯtinuatio sit naturalis vl libera meref aliqd de nouo si sit actus bonus/ vl demeref de nouo si sit actus malus. & rõ fuit: qa quãuis nõ possit ĩ illo puo tpe totalr desistere/ pt tñ libere remitter. ergo si ꝯtinuet ĩ tpe ĩ gradu ita ĩtẽso iputaf vl ad penã vl ad pmiũ. vt elicio actũ libere: pro instanti illius elicitionis actus

imputatur. tunc si continuo actum in eodē gradu per vnam horam q̄cunq; parte hore cōtinuā in gradu ita intēso est in mea ptāte aliq̄tulū remittere sicut est in mea potestate libere continuare: tunc in illa pte aliquantulum mereor: quia est in potestate voluntatis pro illo tēpore ab aliqua parte actus desistere. ideo si sit actus malus & non desistā est imputādus pro illa parte q̄ desistere possum. Iam queritur vtrum continuatio temporis tantum aggrauet in actu minus malo sicut in peiori: vt duo sunt sortes & plato: sortes elicit volitionem fornicandi / plato vero adulterandi / & in eodem instanti ceteris alijs partibus plus peccat plato vt notū est. queritur tunc: vtrum ratione continuationis illius volitionis per horam per eundem excessum malitie augetur volitio fornicandi sicut augeť volitio adulterandi: vt puta qui elicit volitionem adulterandi / vltra penam debitām pro tali elicitione demeretur vnum gradum vltra propter cōtinuationem vnius hore / an etiam ille qui elicit volitionem fornicādi continuatam per tātum temporis vltra penam debitā elicitioni debeatur vnus gradus pene propter illā continuationem. Et arguitur q̄ sic. quia est eadem circunstantia. ergo equaliter aggrauat quātum est ex se nisi superueniat aggrauatio ex alio: ergo tantum demeretur continuans actum minus malum sicut continuans grauius malum. Dicitur q̄ apd' Occhā consequenter dicendum q̄ hoc contingere potest dupliciter. Vno modo. q̄ iste eliciat peiorem solum. quia ex maiori conatu / vel quia intensiorem / vt vterq; precise elicit volitionem fornicandi: sed vnus vt quattuor alius vero vt duo intensam quecunq; pars signetur illius que est vt quattuor intensa: si reperiatur in altera vt duo eque intensa ille erunt eque male. Alio modo contingit q̄ eliciant: vnus peiorem / alter minus malā & cum hoc vna pars vnius est peior q̄ pars alterius / vt vnus elicit volitionem fornicādi / alter adulterandi / certum est q̄ vna volitio adulterādi ē peior q̄ fornicādi eq̄ itēsa: & exequali conatu ratione obiecti: quia in obiectum peius fertur. Tunc dico q̄ si volitio vna sit peior alia in prio modo peioritatis: sunt eque male / & cōtinuatio tantum aggrauat vnā sicut alteram. patet. per continuationem tantum demeretur precise i tēpore quantum demeretur eliciendo tātam volitionem: quantam posset corrūpere sue cessiue: sed isti duo equali tempore possunt equaliter corrumpere de illis volitionibus precise: ergo cōtinuatio temporis in isto casu equaliter aggrauat. secūdo dico q̄ si iste volitiones sic se habeant q̄ vna sit peior in scdo modo peioritatis ita q̄ equalis portio sui est peior equali portione alterius / tunc continuatio vnius est peior q̄ alterius. exēplum / sortes habet volitionem adulterādi vt duo: plato fornicandi vt duo: vterq; cōtinuat in dimidia hora: sortes cōtinuans volitionem adulterādi plus peccat q̄ plato cōtinuans in equali tempore volitionem fornicandi. nam vbi vnus actus est peior alio ratione obiecti & non ratione conatus: cōtinuatio vnius plus aggrauat q̄ continuatio alterius. [Cōtra primam partem arguiť actus vt quatuor plus resistit sue corruptioni q̄ actus vt duo q̄tulocūq; paruo tempore dato continuationis talium actuum plus demeretur cōtinuando actū vt duo q̄ actū vt quatuor. seq̄la patet / & capio actiuitatē voluntatis vt octo & resistentia actus vt q̄tuor sit vt quatuor & resistentia actus vt duo sit vt duo / tunc sic proportio agentis ad primam resistentiam est dupla & in ordine ad secūdā ē quadrupla / ergo pōt plus remouere de secūda resistentia in eq̄li tēpore q̄ de prima. & hoc argumentū est apparentissimū ratiō e cuius mihi videť concedēdū q̄ plus peccat cōtinuans actū vt duo tantū q̄ cōtinuans actū vt quatuor / nisi dicať q̄ q̄liscūq; fuerit agētia ppter naturā rei nō posset i eq̄li tēpore plus de vno q̄ de alio corrūpere & si hoc sit verū seq̄tur q̄ si volūtas esset infinite actiuitatis nō citius posset corrūpere actū vt duo q̄ nunc / sed hoc ē falsum.] addicio

¶ Alia q̄ō. Si sortes eliceret volitonē forni

cādi i istāti vt qttuor quā de necessitate cōti nuat per tempus: sequitur ꝙ esset necessa rio extra statum salutis pro tempore illius continuandus. Patet. & pono ꝙ non potest viuere nisi per dimidiam horam: & ꝙ habeat hāc volitionem volo peccasse/ quā de necessitate continuet per illam dimidiā horam. tunc sine speciali miraculo non potest saluari: quia per illam non potest habere displicentiam: scilicet nolitionem que necessario requiritur ad penitendum. Dices. potest habere displicentiam ꝙ elicuerit ꝗuis non potest habere displicentiam: ꝙ cōtinuet: quia tunc inuitus vellet. Contra/ habendo istam volitionem in casu. volo peccasse non potest habere nolitionem contrariam scilicet nolo peccasse: quia non possunt esse simul & semel & pro eodem tempore in eodem subiecto: ergo est impossibile ei pro illo tempore penitere. Dices ꝙ illa volitio qua vult se peccasse quam cōtinuat naturaliter est compossibilis nolitioni qua nult se peccasse: vt patet de Christo qui habebat nolitionem naturalem mortis ferende: & volitionem liberam mortis ferende. ergo nolitio alicuius naturalis: & volitio libera de eodem sunt compossibiles simul & semel in aliquo. Patet etiam in nobis: ꝑsentato obiecto delectabili voluntas naturaliter prosequitur illud: & tamen aliquando nult illud quia difforme recte rationi. Contra. ꝗuis nolitio que est pure naturalis non repugnet volitioni libere eiusdem obiecti ꝗtum ad elicitionem nihilominus illa que elicitur libere ex natura propria repugnat nolioni de eodem obiecto que elicit libere. ergo siue post ea continuetur necessario siue libere semp repugnat alteri cui prius repugnabat. ergo nō stāt simul. & de facto non video ꝙ ille stent simul videlicet ꝙ quando vna necessario continuatur ꝙ altera possit libere elici. Ideo conceditur ꝙ aliquis potest ita in vita disponi & secundū legem communem secluso miraculo ꝙ pro aliquo paruo tempore necessario erit extra statum salutis. nam secundum dicētes ꝙ deliberatio non potest fieri in instanti datur certum tempus in quo non potest penitere ex deliberatione secundum communē cursum legis. Item apud illos esset concedendū hoc qui dicunt ꝙ ad penitētiam requiritur certus gradus. & ꝙ volitio non potest produci in instanti sed in tempore: vt fortes incipit penitere datur certum tempus post hoc in quo non potest producere volitionem vsꝗ ad sufficientem gradum cōtritionis. ergo non est incōueniens: ꝙ aliquis potest ita disponi in vita ꝙ post hoc sit signabile certum tempus in quo necessario remanebit extra statum salutis quando ex culpa incidit in illū: & oportet de necessitate hoc concedere de ebrio existente in mortali.

De circunstantia loci. Capitulū decimū.

Sequitur de circunstātia loci. vtrum talis augeat bonitatem actus similiter & malitiam. & ꝗtum ad hoc nō est magna difficultas. Vnde dupliciter potest intelligi ꝙ circunstātia loci augeat malitiam actus. Vno modo. ꝙ actus elicitus i vno loco sit peior ꝗdem vel similis elicitus i alio loco. vt fortes existens in ecclesia & plato in domo prophana: vterꝗ istorum elicit volitionem furandi ceteris omnibus aliis paribus/ excepto ꝙ fortes est in ecclesia: plato vero non: & intelligitur ꝙ fortes licet sit in ecclesia non tamen elicit volitionē furandi rem in ecclesia: ita ꝙ volitio furandi non habet ecclesiā pro obiecto sed pro circunstantia puta ille existens in ecclesia elicit volitionē furandi aliqd in domo Cicerōis. vtrū tūc fortes grauius peccet ꝗ plato. Quantum ad hoc apparet mihi dicendum/ ꝙ non nisi ratione loci in quo fortes est obligetur tūc ad actum cōtrarium vel saltem repugnantem illi volitioni furandi: & plato non: vt puta orare vel aliquid simile quod repugnet volitiōi furandi tunc peccaret plus ꝗ plato: sed pro tunc ratione loci in quo ad nihil aliud obligatur ꝗ plato/ sed ipse transiens per ecclesiā

elicit volitionem furandi non plus peccat ꝗ plato. ¶Alio modo intelligitur ꝙ locus aggrauet: quando scilicet locus est obiectū partiale vt volitio furandi in ecclesia ꝗ feratur super res alienas in ecclesia existētes/tūc locus aggrauat malitiam actus. Probatur/ quia aliquando mutat speciem actus quando est circa obiectū partiale: ergo aggrauat actum in malitia. Patet antecedens: quia facit de furto simplici ꝙ sit sacrilegium quod est species distincta contra furtum simplex. Eodem modo dicendū est de circunstantia temporis. vtrum volitio elicita in vno tempore puta die dominico sit peior elicita altero die non festo. Dicitur ꝙ nō: nisi haberat tempus pro partiali obiecto/ita ꝙ tēpus est circūstantia mensurās & non cadens in rationem obiecti nisi per accidēs/puta si talis tali tempore obligaretur ad actū oppositum tali actui. Sed si tēpus sit partiale obiectum/vt si quis eliciat volitionem adulterandi pro die dominica: siue eliciat illa dominica die vel altero die: tūc tempus aggrauat/quia tali tempore plus obligatur desistere ab illa operatione ꝗ pro alio tempore ideo non est necesse ꝙ locus aggrauet quādo nō īgreditur rationem obiecti/nec etiā tempus. & cetera.

¶De circūstantia finis. Cap. XI.

E circūstantia finis que inter ceteras circunstantias est principalissima. Notandū ex Aristotele & ex doctoribus. xxxviij. distinctione secūdi. duplices sunt actus voluntatis libe ri Dūtaxat. Vnus vocatur intētio. Alter electio. Vnde intētio nihil aliud est ꝗ volitio finis qua voluntas fertur in obiectum propter se. vt dicit Greg. Sed electio est volitio vel nolitio qua voluntas fertur in obiectū propter aliud: vt si fortes diligit deum super omnia. ex illa dilectiōe vult subuenire pauperi vel dicere matutinas: primus actus vocatur intentio. secūdus vocatur electio/ideo inentio est actus quo volūtas fertur in obiectum propter se. & electio qua fertur propter aliquid. Sanctus Tho. prima secunde. multa querit de electiōe vide si vis. Est in hac materia difficultas. Vtrū ex bonitate intentionis semp mensuretur bonitas electionis hoc est querere. Vtrū si intētio sit bona oporteat de necessitate ꝙ electio sit bona. Similiter ediuerso/si itētio sit mala vel magis mala an oporteat de necessitate electionem esse malam vel magis malam. Pro solutiōe Grego. in secūdo distin. xxxviij. ponit aliquas cōclusiones. Prima. Non oportet ꝙ si intentio sit bona/electionem semp eē bonam. Secunda. Si intentio sit mala semp electio ē mala. Prima probatur. stat ꝙ aliqua volitio sit bona respectu finis: & aliquid elicere siue aliquam esse electionem contra dictamen rectum. igitur. Patet aūs. si quis diligat deum super omnia ex ista dilectione vult subuenire paupi. & vt subueniat pauperi vult furari & furatur. Illa dilectio dei super omnia est intentio & illa volitio subueniēdi est electio que etiam quodāmodo potest vocari intentio in ordine ad tertium actum/tertius vero actus est velle furari qui est dūtaxat electio mala vt notum est/& tamen intentio est bona/quia conformis recte rationi. ergo non oportet si intentio sit bona electionem fore bonam. ¶Contra/ hanc inducit Grego. Augustinum dicentē Sunt ita voluntates hominum adinuicē ligate seu cōnexe ꝙ si illa volitio per quā cetere referuntur bona sit: cetere bone sunt. si mala sit cetere male sunt. ergo. Dico ꝙ Augustinus intelligit de illis volitiōibus que feruntur in obiecta que non sunt per se mala. Secūda conclusio probatur. puta si intētio sit mala oportet de necessitate electionē fore malam. Patet/bene sequitur intentio est mala: ergo sit electio propter id propter quod debet non fieri siue fit cōtra dictamē rectum quod inest vel quod debet iesse vel quod esset rectum si inesset. Vltra/ergo illa electio est mala: ideo quandocunqȝ intentio est mala electio siue feratur super obiectum bonum siue indifferēs semp est mala. Vnde Arist. in politicis dicit ꝙ sūt duo ex quibus omne bonum fit in omnibus scilicet

Dupli ces sunt actus volūtatis libe ri.

Quid i tētio qd electio.

Pria positio

Secūda

cet ex intentione recta & electione. ergo si intentio est mala electio erit mala.

Primū correlarium. ¶ Preterea Gregorius ī primo prima distī. tria infert correlaria. Primū. Nunq̄ aliqua electio siue aliquis actus est bonus nisi sit ex dilectione dei actuali vel habituali acquisita vel infusa. Patet/nunq̄ electio ē bona nisi sit ex aliqua intentione recta. sed nulla intētio est recta nisi sit dilectio dei: quia nihil vltimate recte pōt intendere nisi sit deus: ergo nulla electio est bona nisi sit ex dilectiōe dei actuali vel hituali acq̄sita vel ifusa. Hoc pbat ex Augustino/nihil est bonum nisi ex radice. & dicit Gregorius in secundo. iiij. dist. q̄ nulla est operatio indifferens/& nō oportet quēlibet pro tempore quo non tenetur cogitare de deo actualiter: sed sufficit habitualiter. & est procedere ex habitu charitatis acquisito vel infuso.

Scd̄m correla. ¶ Secūdum correlarium. Nulla operatio pure infidelium est virtus. per infidelem purum illū intelligit qui de diuinitate vera nullam habet cognitionem vt ē idolatra qui credit aliquid esse deum quod non est deus. Patet/sequitur bene/iste est ifidelis purus. ergo nō habet intentionem rectā nec actualem nec habitualem/& ad electionem bonam hoc requiritur: ergo nullam habet electionem bonam: ergo quācunq; libere habeat semp est mala.

addītio [Hanc opinionem credo veram & ratio/quia sicut dicit Adā sufficit relatio habitualis. i. si interrogaref pluries diceret fidelis propter deum/si cū infidelis iterrogaretur pluries diceret propter suū idolum.] ¶ Circa primū correlariū eius dicit q̄ āteq̄ electio sit bōa: oportet q̄ sit ab actuali vl habituali amore dei. Ergo ipse Grego. debet concedere q̄ habitus acquisitus diligendi deum super omnia cōcurrit imediate ad dilectionem creature: ergo concurrit ad actus differentes specie ab illis ex quibus genitus est. Patet/talis diligit creaturam ex habitu acquisito diligēdi deum: & nō ex habitu acquisito diligēdi creaturam: ergo imediate & elicitiue ex habitu diligēdi deum/diligit creaturā: ergo talis habitus effectiue cōcurrit ad dilectionē creature: qd' est falsū. Nūq̄ habitus imediate cōcurrit ad producēdum actus nisi tales actus sint eiusdē spēi cū actibus ex quibus genitus est: vel nisi feratur super obiectum partiale illius. & ideo ista opinio Gregorij non videtur multū apparens & ppterea dicit Sco. xli. distin. ij. q̄ aliquid fieri ppter alterum tripliciter ptingit. Vno modo actualiter. Secūdo modo virtualiter Tertio modo habitualiter. Vnde aliquid esse volitum vel amatum actualiter propter alterū est quando ex actuali amore alterius voluntas elicit amorē istius. vt sortes actu vult sanitatē: & ex illa volitiōe vult potionem amarā. tunc sortes actu refert potionē amaram in sanitatem: sed virtualiter referre est quando ī principio actionis illa elicitur actualiter ppter aliquod aliud obiectū/ & in virtute talis elicitionis adhuc continuatur q̄uis nō sit actualis cōsideratio illius alterius obiecti. vt sortes vult sanitatē ex illa volitione elicit volitionē ambulandi/continuat talē volitionem & ambulat non amplius cogitando de sanitate in principio actionis actualiter elicite: talis volitio ambulandi ex volitione sanitatis cōtinuatur/ in virtute illius dicitur virtualiter volita siue relata. [Quero quomodo virtute volitionis sanitatis ptinuatur ambulatio post q̄ illa volitio desinit esse. Potest dici q̄ per volitionem ambulandi causatur īpetus in mēbris qui in absentia volitionis manet. Hoc videtur dicere Scotus in quarto.] ¶ Sed habitualiter referre vnum obiectū in aliud: est habere actum volendi circa tale obiectū ex natura referibile cum habitu referendi in aliud obiectum: vt sortes volens dare elemosynam non vult dare propter deū nec actualiter nec virtualiter: quia talis volitio a principio non fuit causata ex dilectione dei. sed vult dare habitualiter quia habet habitum referendi scilicet dilectionem dei: tūc refert habitualiter. Dicit vltra Scotus/ad hoc q̄ actus sit bonus moraliter non sufficit habitualis relatio: & non requiritur actualis: sed adminus requiritur virtualis dummō a tpe

(Right margin notes: aliqd fieri ppter alterū triplr ptingit. — addītio)

relationis actualis non superuenerit opposita relatio. & consequenter Sco. ponit actum medium puta qñ actus est referibilis habitualiter solũ. ¶ Recolligendo supradicta est primo dictũ. ꝙ ad bonitatẽ intẽtionis nõ sequitur bonitas electionis: sed ad maliciã intentionis semp sequitur malitia electionis/ qa ois volitio elicita ppter malũ finem semper est mala. Dictum est etiã ex Gregorio ꝙ ois actus nõ pcedẽs ex amore dei actuali vel habituali est malus. & actum referri habitualiter nihil aliud est nisi actũ causari ex habitu circa finem/ & nõ est/ si quis interrogef cur hoc facit ꝙ dicat se facere ppter talẽ finẽ: sed est ex habitu causari. & hoc ipugnatum est & posita est triplex relatio ex mente Scoti quem cõiter imitãtur doc. quam triplicem relationem cepit Sco. a sancto Bonauẽtura ¶ His suppositis/ qa dictũ est ꝙ ad bonitatem electionis nõ sufficit bonitas intentionis/ tenendo cũ Occhã Tho. & alijs ꝙ idẽ actus ẽ circa finẽ & circa mediũ ad finẽ. Queritur vtrum ille actus qui est simul intentio boni finis & electio mali medij sit bonus & malus simul. vt volo subuenire paupi propter deum: & volo furari vt subueniã paupi ppter deũ. actus tertius secundum Tho. & Occham est volitio furandi/ & dilẽctio dei & idẽ actus in numero est intentio bona & electio mala. Queritur nũc an intẽtio sit bona ꝙuis electio sit mala? Videtur ꝙ sic: sicut apparet ex dictis sancti Tho. si quis habeat vnicam volitionẽ qua vult furari/ vt adulteretur: talis volitio est duplex vitiũ. quia equalet duabus volitionibus quarũ vna ẽ furtum: & altera adulteriũ: ergo similiter volitio q̃ qs vult furari vt subueniat paupi ppter deũ erit furtũ. & actus charitatis respectu proximi. & p ꝯñs erit actus bonus: & actus malus.

¶ De electione/ an aliqua simul sit bona & mala. Ca. XII.

an aliqs actus simul possit esse bonus & malus.

Idendũ est an aliqua electio possit simul eẽ bona & mala. vt si fortes habeat duas intentiones: vnã bonam alterã malã: & habeat electionẽ circa aliquod medium ad vtrũq istorum finiũ: an talis electio sit simul bona & mala? vt fortes habet intentionem vel intẽdit deum: habet alterã intẽtionem respectu vane glorie venialẽ tamẽ: vltra dictat ꝙ ad cõsequutionẽ istorũ finiũ necessaria est datio elemosyne. iam ex vtraqꝫ istarũ intẽtionum elicit volitionem dandi elemosinam. Queritur an talis volitio que fertur sup obiectum debitum ppter bonũ finem & etiam propter malũ/ sit bona precise/ vel mala p̃cise/ vel bona & mala simul? Qꝫ sit bona patet/ quia elicitur ꝯformiter ad verum dictamen prudentiale scilicet ad istud danda est elemosyna paupi ppter deũ: & talis volitio dãdi est illi totaliter ꝯformis. ergo illa volitio est bona moraliter. Qꝫ sit mala patet/ ex secunda conclusione posita: quia cũ intẽtio est mala: semper electio ẽ mala. An pro malo actu det deus bonatẽporalia. videt Augustinus dicere de Romanis ꝙ habebãt imperiũ ex iustis actibus quos fecerũt ob inanẽ gloriã. v. de trini. ca. xij. & xv. Quantũ ad hoc monachus in secũdo tenet ꝙ idẽ actus est bonus & malus. Idem tenet Adam in fine secundi. & capit de volitionẽ obstetricũ que erat volitio mentiendi & saluandi hebreas. & illa volitio erat equiualenter due sicut actus siue volitio que est equiualenter vsus & fruitio. Gregorius in secundo distĩctione. xxviij. hoc impugnat. ¶ Sed quantum ad solutionẽ predictarũ questionum/ ponam duas ppositiones secũdum ꝙ mihi videtur. Prima ppositio. Nullus actus interior imediate liber simul est bonus & malus. probatur argumẽto Gregorij. bene sequitur. iste actus est malus: ergo sit qualiter fieri non debet. & vltra sit qualiter fieri non debet: ergo nullo modo est cõformis dictamini recto: qa fieret taliter qualiter fieri debet. Vltra/ nullo modo cõformis dictamini recto: ergo nõ est bonus. ecce pcipuũ argumentũ Gre. ¶ Secũda ppõ. Probabile est dicere: ꝙ idem actus impatus exterior simul est bonus & malus. Patet/ possibile est ꝙ idem actus exterior imperetur a duabus volitionibus quarũ vna sit bona/ altera mala.

Prima ppõ.

Secũda ppõ.

igitur. Patet primū. habeam duas intentiones: vnā in ordine ad deum quem cōstituo pro fine vltimo habeā alteram respectu vane glorie nō tanq̄ finis vltimi: sed vane glorie venialis tantū/illa duo simul stant: quia veniale stat cum gratia. Tūc arguitur sic. vt prius qa possum iudicare q̄ ad ꝯsequendū vtrūq̄ istorū finiū ꝯueniēs est datio elemosyne: & tunc possum elicere volitionem dādi elemosynā propter deū summe dilectū. Similiter elitio volitionem dandi ꝑpter vanam gloriam. quelibet istarū volitionū imperat illū actum exteriorē scilicet dationem elemosine imo quelibet seorsum posita imperaret illam: ideo est bona & mala/cum imperetur a bona & mala volitione: qđ erat ꝓbandum. ¶ Contra. ergo idē actus erit satisfactorius & demeritorius pene. dicitur q̄ verum est denoīatiōe extrinseca. ergo pro eodem actu beatificabitur & punietur. nō est incōueniens: quando beatificabitur pro illo actu nōn imediate: sed mediante altero actu. Similiter punietur nō mediate: sed immediate pro altero actu scilicet qui talē imperabat. Ideo cum querebatur a principio. vtrum ille actus qui simul est intensio boni finis & intensio mali medij sit simul bonus & malus. Dicitur q̄ est solū malus. & ratio est. nullo modo est ꝯformis rōni recte. igit. Patet de volitione furandi vt subueniatur pauperi ꝑpter deum/talis est ꝯformis dictamini falso siue erroneo: scilicet isti furandū est vt subueniatur paupi. ¶ Ad scđm de duplici intētione/vna mala/& altera bona: & vnica electiōe. Dico q̄ talis electio ē simplr mala: & nullomō bona/vt est volitio dādi elemosynā ꝑpter deū & ꝑpter vanā gloriā venialē. Contra/talis est cōformis dictamini recto. Dico q̄ dupliciter intelligit: q̄ volitio sit ꝯformis dictamini recto. Vno modo q̄ per illā vellim taliter qualiter & oīmode dictatū est per illud dictamen verū. Alio modo q̄ per illam velim taliter qualiter & omnimode. & solū dictatū est. tunc ad volitionem esse bonā non sufficit primus modus: quia in ꝓposito nō solum taliter qualiter & oīmode est dictatū/elicitur. Ex quo sequitur q̄ ad bonitatem volitionis nō solū sufficit positio omniū circūstantiarum reqsitarum ad bonitatem actus/sed requiritur q̄ non ponatur aliqua volitio deturpans/modo in predicto casu ponit alia circūstantia deturpans actum scilicet: quia datur etiā propter vanam gloriam. ¶ Resolutio igit est q̄ circūstantia finis requiritur ad bonitatem operationis & q̄ semper & vniuersaliter in oībus circūstātia mali finis reddit electionem ad illū finem malā. & q̄ electio cōformiter elicita ad duos fines quorū vnus ē bonus/& alter malus: est precise mala: q̄uis sit conformis dictamini recto sed nō solum & hoc requiritur ad bonitatē actus. ¶ Consequenter videnda sunt duo in hac materia Primum/vtrū circunstātia male volitionis diminuat bonitatem alterius bone volitionis que quidem bona volitio non respicit primam tanq̄ referentē. Exemplum. Sortes habet vnam malā volitionē puta appetitū vane glie: & simlr cū illa mala elicit vnā virtuosā: q̄ nō referr ꝑ illā malā: qa tūc nō esset virtuosa/puta elicit volitionē dādi elemosynā ꝑpter deū q̄ nullomō referr in obiectū male volitionis. s. vane glie. vtrū talis mala volitio (q̄uis nō deprauet scđam) adminus dimiuat bonitatē eius: hoc est: vtrū rōne talis male volitionis ista bona volitio nō sit tam bona q̄ bona foret seclusa tali volitiōe mala. ¶ Alia difficultas: dictū est q̄ bonitas intētiōis nō infert bonitatē electiōis. Querit q̄uis electio sit mala: vtrū ad minus bonitas itētionis diminuat de malitia eius: ita q̄ bonus finis sit circūstantia diminuēs malitiā electionis: vt q vult furari vt det paupi ꝑpter deū minus peccet q̄ q vult furari sine tali relatione. ¶ Q̄tū ad primū ponit talis ꝯclusio. Malitia volitiōis siue intensionis alicuius nullomō diminuit de bonitate electionis q̄ impertinēter se habet ad illā intētionē: cuius obiectū nō referr ad obiectū illius intentionis. vt illa volitio dādi elemosynā que ponitur simul cū appetitu vane glorie: illa datio nō referr ad vanā gliā. talis ē eq̄&

Resolutio.

propō.

tam bona q̄ bona foret seclusa vana gloria. Et ad hoc probādum possunt multe rationes adduci / quarum vna apparentior est hec. quia opposito dato puta ꝙ illa volitio dandi elemosynam propter deum esset minus mala ꝑpter assistentiā vane glorie seqretur ꝙ rōne peccati venialis quis haberet penam perpetuā: & incomodū ꝑpetuū. qđ est falsum. Patet antecedēs / sortes in gratia existēs vult dare elemosynam paupi ꝑpter deum. cū ista volitione habet appetitū vane glorie q̄ est solū veniale peccatū / si talis volitio dandi elemosynā sit minus bona q̄ foret secluso tali appetitu vane glie. ergo ē minus meritoria q̄ foret secluso tali appetitu. Tūc arguitur sic: iste actus est minus meritorius q̄ foret secluso illo veniali: ergo minus de premio per aliquam latitudinē sibi debetur q̄ deberetur secluso tali veniali. hec consequentia est nota. tūc capio latitudinē per quam minus de premio debetur: & sit vnius gradus. tūc propter illud veniale sortes isto gradu premij perpetuo priuabitur. ergo propter veniale habebit perpetuū incomodum & perpetuā penā. Cōsequentia est certa / & aīs patet. secluso veniali & nullo altero posito & quocunq̄ altero eodem manēte adequate & inuariato sortes haberet istum gradū premij. & propter positionem solam istius venialis talem gradū nūq̄ habebit. Igitur rōne venialis perpetuo priuabitur illo gradu & tali commodo. Et ex hoc sequeretur tale correlarium ꝙ aliqs beatus haberet penam. Patet / oīs carētia alicuius boni proueniens rōne peccati qđ alias inesset si tale peccatum non infuisset est pena. sed carentia illius gradus est huiusmodi. igitur. Dicitur notanter carentia ꝓueniens ratione peccati: nā si aliqs careat aliquo gradu beatitudinis nō rōne peccati precedētis non est illi pena. habetur ergo hec cōclusio probata / ꝙ nunq̄ assistētia peccati venialis diminuit volitionem alicuius boni positi simul cum tali peccato assistente. qa tunc ratione peccati venialis aliqs perpetuo punietur. Contra hoc arguitur sic. si supradicta nunc essent vera eodē modo probarē ꝙ relatio q̄ refertur actus bonus qui alias eēt bonus in finē venialē non impediret bonitatē illius actus. hoc est seq retur eodē modo ꝙ volitio q̄ volo dare elemosynā paupi propter deum & vanā glorā venialē non impedireť a bonitate ꝑpter hoc ꝙ refertur i vanā gliam: quia ex opposito rōne peccati venialis habeo incōmodum & penā perpetuam. Patet / si nō referrem in vanam gloriā talis actus esset meritorius: & quia refero nō est meritorius: ergo ꝑpter hoc perpetuo priuabor illo gradu glorie q̄d amitto rōne illius peccati venialis. Ad hoc argumentū negať ꝯña. Et ad probationem cū diciť talis actus non est meritorius propter relationem venialē & seclusa foret meritorius: ergo. Dico ꝙ non est simile. qa talis actus habet etiā illum finem scilicet vanā gloriā pro partiali obiecto: & si non referretur in illū finē nō esset idem actus quia variatur obiectum. Sed in alio casu quis nō ponatur vana gloria remanet eadē volitio. ideo nō est simile. [Cōtra solutionem replicatur / actus medij nō habet necessario finem pro obiecto. suppono ergo opinionem Gregorij ꝙ nō cōtingat aliquo actu velle aliqđ propter aliď nisi ad istum sensum ꝙ volitio finis que est intentio est causa volitionis medij que vocatur electio tunc argumentū procedit / nā volitio dandi elemosynam que refertur ad dilectionem dei & appetitu vane glorie priuabiť aliquo certo gradu beatitudinis eternē solum propter peccatū veniale. Hoc argumentum videtur difficile. propterea videtur concedendum ꝙ idem actus possit simul esse bonus & malus. vel dicendum est ꝙ nulla talis electio est meritoria de nouo: vel demeritoria. & hoc non potest dici / qa sequeretur bene / electio causata virtualiter a dilectione dei est meritoria magni premij ergo eodem modo electio causata formaliter a dilectione dei. & hoc argumentum est mihi difficilimum.] ¶ Quantum ad secundam difficultatem qua querebatur. vtrum qui vult furari vt det pauperi / minus pec- additio

cet q̃ qui furatur non habito respectu ad finem bonū. Dicunt cōiter docto. ponendo
Propó· conclusionē negatiuā: videlicet ꝙ nō diminuitur malitia ratione illius relationis. Vnde Aug. in Omelia. & recitatur. xiiij. q. v. ca. forte in fine dicitur. Si totū tribuat pauperibus quod abstulerat addit potius peccatum q̃ minuat. Hanc cōclusionē tenet monachus. Ratio est (dicit) opatio q̃ est mala q̃ refertur in bonū finē si ꝑpter hoc eēt minus mala q̃ si non referretur dūmodo cetera maneant paria ꝑter relationem / & non relationem: sequeretur ex opposito ꝙ aliqua relatio in bonum finem totaliter diminueret malitiā actus. vt si volitio qua volo furari ad subueniendū pauperi esset minus mala propter talē relationē: seqretur ꝙ si referat in finem meliorē in duplo / quadruplo / & sic in ifinitū meliorē ꝙ totaliter absorberet malitia illius actus. ꝯns est falsū / quia furari nullo modo potest bene fieri. Diceretur tñ adhoc / nō oportet ꝙ finis sī duplo melior / in duplo de malitia tollat. ¶ Alia ratio. si talis volitio esset minus mala ꝑpter illā relationem: sit vnus gradus malitie / & ꝙ talis relatio absorbeat vnum gradū: tunc illa nō esset amplius mala: ergo talis relatio totaliter absorberet malitiā illius actus. Secundū argumentū siue ratio ad probandum ꝙ nō diminuitur malitia ratiōe illius relationis: capio duos / sortē & platonē: sortes vult furari propter auariciam precise / plato ꝑpter auriciam & propter subuentionem proximi: ita ꝙ tantum fertur in auariciā / sicut sortes / quia tm̄ vult furari sicut sortes: tūc plato tantū peccat sicut sortes. Patet / nā seclusa tali relatione tantū peccaret sicut sortes: sed ipsa posita nō impedit qn tm̄ peccet. qđ patet. Oīs circūstantia faciens ad malitiam actus sortis reperitur in actu platonis: nā ad malitiā actus sortis ista duo reperiūtur scilicet ꝙ capit vel vult capere alienum & ꝑpter auariciā. & talia duo reperiūtur in actu platonis equaliter & eq̃ intensa sicut in sorte. ergo illi duo actus sunt eque mali / & vltra: ergo relatio in bonū finem nō diminuit de malicia actus mali. ¶ Contra hoc arguitur apparenter / Sortes vxoratus si velit cognoscere vxorem et expleat libidinē: peccat venialiter (secūdum multos doctores vt scdm Tho. & .s. Bonauen. licet Martinus & moderniores tenēant oppositum) tñ si illā volitionē referret in bonū finē: scilicet in procreationem prolis nullo mō peccaret: ergo relatio i bonum finē aliqñ absorbet totam malitiam actus: ergo aliqñ diminuit. ¶ Cū sic arguit si sortes velit cognoscere vxorem &c. hoc dato: & tñ si velit illam cognoscere propter prolem nō peccat. Distiguo. vel si cetera maneant paria: vel si non maneant paria verū est. Vñ si darent duo apud istos doc. dicētes ꝙ cognoscēs vxorē causa libidinis explēde peccat venialiter: quorū vnus precise vellet cognoscere suā causa delectationis explēde: & alius ꝑpter plē & causa libidinis explēde si tm̄ inordinate ferretur in delectationē sicut alter / equaliter peccarent ergo nō est solū differentia in hoc / ꝙ vna volitio refertur in bonū finem & alia in malū. ¶ Alia difficultas ꝯtra hanc propositionē. capio sortē & platonē / & ꝙ vterq; pro hoc tpe teneatur dare elemosynā pauperi ꝑpter deū: & sortes velit dare ꝑpter deū & vanam gloriā. & plato solū ꝑpter vanā gloriā venialē. illo casu sortes minus peccat q̃ plato: & nō nisi qa refert i bonū finē & plato nō / & i istis nō est differētia nisi qa sortes refert in bonū finē: & plato nō / q̄uis vterq; i malū referat. patet ꝙ sors minus peccet: & plato plus. Nā volitio platonis est mala mortalr: & volitio sortis est solū venialr. qđ patet. volitiōi platōis deest vna circūstātia. s. vltimi finis quā ꝑ tūc tenet sibi dare sub pena pcti mortalis: ergo volitio platonis est pctm̄ mortale. Scda pars añtis patet. s. ꝙ volitio sortis nō sit mortalis: qa nō habet nisi vnā circūstantiā malā q̃ est solū venialis: & nō hēt defectū circūstātie bone ad quā tenetur ꝑ tūc sub pena pcti mortalis: ergo volitio sortis ē dūtaxat venialis: & nō mortal. Distiguo ꝙ sors minus peccet q̃ plato. vel trāsgressiue & sic nego. nā i nullo istorū est

trāſgreſſio: niſi qa vterq̧ eq̄liter appetit vanam gloriam: & vterq̧ equaliter trāſgreditur. vel ꝙ vna illarū ſit peior omiſſiue: & ſic tranſeat. Unde relatio in finē bonum aliqñ facit ꝙ actus nō ſit ita malus omiſſiue q̄ malus foret ſine tali relatione/ puta qñ agens illum actum tenetur in illū finē referre. Secūdo dico. nunq̄ actus malus ex obiecto principali & non ex obiecto finis eſt minus malus cum relatione q̄ foret ſine tali relatione: quia malum obiectū nunq̄ debet eē volitū. ideo non debet eſſe volitū propter quēcunq̧ finem. ſed qñ obiectū volitionis non eſt malū ex genere/ ſed ſolū ex circūſtātia finis: & teneor referre: talis relatio facit ꝙ actus non ſit ita malus omiſſiue vt dictum eſt.

¶ Eſt alia opinio oppoſita quā tenent multi doctores. vt Holcot. iij. diſtin. primi: & eliphat. q. de libertate ꝙ circūſtantia boni finis aliquātulū diminuit de malitia electionis. & iſta opinio fundatur ī magiſtro ſententiarū diſt. xl. ſecūdi dicente/ peior enim eſt qui cōcupiſcendo q̄ qui miſerādo furat. erat volitio furandi ex miſericordia. i. ex appetitu ſubueniendi pauperi eſt minus mala q̄ ſi non referretur in illū finē ſcilicet ī ſubuētionem. Et huius opinionis videtur eē Auguſt. & ponitur. xxij. q. ij. vbi ponit octo genera mendaciorū. Dicit ꝙ peius eſt mentiri libidine mentiendi q̄ recreationis cā/ & peius recreationis cauſa q̄ ad ſaluandū bona tpalia proximi. & adhuc peius ad ſaluandum tpalia proximi q̄ mētiri ad ſaluandum vitā corporalem ipſius. & per ꝯſequēs relatio in bonum finem diminuit: & in meliorem adhuc magis diminuit: quia alias vltima tria mendacia eſſent equalis grauitatis/ niſi ꝑpter hoc ꝑciſe ꝙ vnū iſtorū refert ī bonum finē aliud in meliorē / tertiū adhuc in meliorem. ideo dicit Aug. ꝙ tertium eſt minus malum: ergo relatio bona diminuit de malitia electionis. Ideo eſt opinio Auguſt. & magiſtri ꝙ relatio in bonum finem diminuit: & relatio in meliorem plus diminuit.

¶ Et ad argumētum monachi/ qui furatur vt det paupi minus peccat: per hoc ꝙ refert in bonum finē: ergo circūſtantia finis in infinitum melioris totaliter abſorbebit malitiam illius electionis. Nego conſequentiā: & ſicut dictum prius etiā ex opinione monachi beneficiū aggrauat peccatum: ſed nō oportet ꝙ infinite maius beneficiū infinite aggrauet. Eodem modo nego iſtā ꝯſequētiam/ circūſtantia boni finis aliquantulū diminuit: ergo circūſtantia finis in infinitum melioris infinite diminuet de malitia: ꝯña nihil penitus valet. Fortius argumentum eſt. velle mentiri libidine mētiēdi eſt peius q̄ velle mentiri ad ſaluanda tpalia proximi: & hoc aliis partibus ſumptis puta ꝙ ſit idē genus mendacij: ergo eſt aliqua latitudo ꝑ quam eſt minus malū/ ponatur ꝙ ſit vnius gradus. tunc arguitur ſic: eſt poſſibile ꝙ aliquod mendaciū ſine relatiōe ad finē ſit malitie vnius gradus propter paruū conatum voluntatis: ergo ſi iſtud mendacium qd̓ eſt preciſe vnius gradus ſecluſa quacunq̧ relatione boni finis referatur in bonum finem qui poteſt diminuere totaliter illū gradū abſorbetur a ſua malitia ita ꝙ nullo modo erit malus. Conceditur ꝙ eſt poſſibile ꝙ ſit malum vt vnum: ſed negatur ꝯña: quia relatio in bonum finē de peccatis que ſic ſe hñt ꝙ vnum eſt peius altero: plus diminuet de peiori q̄ de minus malo: hoc eſt maiorē latitudinē malitie abſorbebit q̄ de minus malo: ſed proportionabiliter tm̄ diminuet de actu minus malo ſicut de actu peiori. hoc ē ſi faciat ꝙ actus peior ſit ī duplo peius q̄ foret ſine relatione: tantū faciet de minus malo. ſed non oportet ꝙ ſi auferat vnum gradum malitie de peiori ꝙ auferat vnū de minus malo: qa qd̓ diminuit de vno pc̄ō aliquādo eſt in īfinitū peius illo qd̓ diminuit in altero: vt gradus q̄ diminuit de mortali eſt in infinitū peior q̄ q̄ diminuit de veniali vt relatio in finē dīuit ſolū de veniali vnū gradū malitie venialis: & de mortali vnum gradū malitie mortalis: ſed malitia vnius gradus mortalis eſt in īfinitū peior q̄ malitia vnius gradus malitie venialis. Dico ergo ꝙ relatio bona in eūdē finē/ maiorē q̄ de

tatem de maiori peccato diminuit q̃ de minus malo/veruntamen eque proportionabiliter de vtroq;. hoc est si vni duplum alteri etiã duplum. si triplũ alteri triplũ & cetera. q̃uis duplũ vnius excedat duplũ alterius in infinitum &c. Aliud argumentũ monachi erat/sortes volẽs furari ꝑpter auariciã solũ & plato propter auariciam & vt subueniat pauperi: plato tm̃ peccat sicut sortes. negatur. & cum probatur/quia quicq̄d reperitur in sorte faciens ad maliciam: scilicet cupiditas & latio actus super obiectũ de se malum reperitur in platone. Dico ꝙ verum est: sed non quicq̄d reperitur in platone diminuẽs reperitur i sorte: quia reperitur pietas diminuens in platone & nõ in sorte. Ideo oportet sic argumẽtari. quicq̄d reperitur in vno diminuens vel aggrauãs repitur in alio: ergo equaliter peccãt. ¶ Vtrum electio moralis q̃ refertur in finẽ malũ venialẽ ex illa relatione mortaliter vel venialiter aggrauetur? vt sortes vult occidere vel furari: illa electio est moralis. sed vult occidere vel furari solũ propter vanam gloriam venialem: cũ talis electio sit peior propter maliciã finis: an sit peior mortaliter vl' venialiter? Arguitur ꝙ solum venialiter: quia circũstantia venialis non p̃ot magis aggrauare q̃ sit in se mala. ergo. In oppositũ. ergo si sit peior: est solũ peior mortaliter. ¶ Hanc difficultẽ tractat Climeton vltima questione sui libri dicens ꝙ illud peccatũ est grauius mortaliter q̃ foret sine tali relatiõe in illũ finem. Patet/oĩs circũstantia mala volita aggrauat: & istud peccatũ nõ est grauius venialiter/q̃a nõ est peccatũ veniale sed solũ mortale: ergo istđ peccatũ est grauius solũ mortaliter. Rõnẽ adducit/aliq̃n bonũ puta gratia aggrauat mortaliter. ergo veniale p̃ot aggrauarẽ mortaliter. Similiter q̃ mentitur nocedo vni: vt prosit alteri ꝑpter circũstãtiã mortalẽ/illud est mortale: q̃a vnica circũstãtia mortalis suffi cit facere mortale: q̃uis sint alie circũstantie vaniales. ¶ Resolutio ergo huius doc. ẽ ꝙ electio mali obiecti moralis q̃ q̃dẽ obiectũ malũ refertur in finẽ venialẽ: ex tali relatione aggrauatur illa electio mortaliter. ¶ Arguitur sic. & apparenter/capio volitionẽ q̃ volo furari vt ꝯsequi possim vanã gloriã. talis volitio equiualet duabus. s. velle furari & velle ꝯseq vanã gloriã. & nõ habet maliciã ꝑterq̃ illas q̃ reperiũtur in istis duabus vt ille qui vult furari vt adulteret talis volitio non habet i se maliciã: nisi illã quã due volitiones quibus illa equalet seorsũ haberent. sed in istis duabus volitionibus seorsum captis: scilicet velle furari & volitione vane glorie venialis/repitur ꝓcise vna mortalis/& alia venialis: ergo volitio furandi propter vanã gloriã venialẽ: ꝑter maliciã q̃ prouenit ex obiecto non habet nisi maliciã venialẽ. Ideo ꝑpter hoc apparet michi satis probabile ꝙ idẽ peccatũ potest esse & mortale/& veniale. nam rõne eiusdẽ actus q̃ fertur sup duo obiecta/possunt cõtrahi duo reatus vnus ad penam eternam alius ad tẽporalem. [Cõtra/perpetuo punietur pro peccato veniali. añs patet: quia pena maxĩa in inferno est nolitio illius quod fecit: ergo perpetuo nult se furatũ fuisse ꝑpter vanam gloriam. Hoc argumentũ mouebat in cõtrariũ. mitius est tamẽ dicere ꝙ solũ tẽporaliter punietur pro illo actu inq̃tũ venialis.] addicio

¶ De bonitate & malitia actuum moralium. Cap. XIII.

Onsequẽter videndũ est quid sit bonitas actus: & quid malitia. Et p̃rio sit prima propositio. Bonitas actus nihil aliud est q̃ conformitas actus libere eliciti ad dictamen rectũ seu verũ: cum debitis circunstantiis. & hoc habet Scotus. xl. distinctione secũdi. Durãdus. xxxviij. Vñ breuiter bonitas actus nihil aliud est q̃ actus bonus. ¶ Cõtra/Iacob bene moraliter agebat volendo cognoscere Lyam quam credebat esse suam. talis votio erat bona moraliter: & tamen non erat ꝯformis dictamini recto: sed errori iuincibili quo credebat illã esse suã: ergo ad bonitatem actus nõ req̃rit ꝙ sit ꝯformis dictamini prima propositio

prudētiali vero. Simile argumētū fit de datione elemosine illi quem credo esse pauperem: iudico ꝙ est ei subueniendum: & non est ignorantia culpabilis/ volo huic subuenire/ talis volitio non est cōformis vero dictamini immo errori. ¶ Pro solutiōe notādum ꝙ triplex est modus dicēdi. Dicit Durandus ꝙ talis volitio erat bona: & conformis dictamini vero. s. isti/ ista ē a me cognoscenda & non est error: quia si est inuincibilis non est error. Aliter dicit ocham ꝙ quāuis iudicium particulare sit falsum: tamen habebat iudicium vniuersale quod est verum/ scilicet istud omnis vxor mea est a me cognoscenda/ & ad bonitatem moralē sufficit secundum eum conformitas ad dictamen vniuersale ꝗuis dictamen particulare sit falsum. Aliter dicit magister Martinus ꝙ talis habebat duo iudicia/ vnum scilicet/ omnis vxor mea est a me cognoscēda. & secundum est/ ista est a me cognoscēda: & cōsequenter duas volitiones ad illa duo iudicia conformes. Primum iudicium erat verū & volitio illi conformis erat bona: & secūdum iudicium erat falsum: & volitio illi cōformis erat mala: quia immediate executiua operationis/ mala inꝗ moraliter: sed non imputabiliter: propterea ꝙ ignorantia inuincibilis excusabat nō a malitia morali: sed ab imputabilitate. Ideo respondendo ad argumentum secundum opinionem Durandi que videtur probabilior: dicitur ꝙ sicut ex falso sequitur verum ꝙ similiter dicitur/ iudicium quo iudico de Cicerone non indigenti ꝙ est ei danda elemosina: quia credo eum esse pauperem illud dictamen ꝗuis seꝗtur ex falso est tamen verum. Contra. sit plato iudicans Ciceroni non esse dandam elemosinam. & si fortes credens Ciceronē esse pauperē/ iudicat ꝙ est ei danda elemosina. illa duo sunt contraria: ergo vnum est verū scilicet platonis. & aliud falsum. ergo. Dico ꝙ si plato habeat tale iudicium/ non est ab aliquo Ciceroni danda elemosina tale ē falsum: sed si habeat tale iudicium/ non est a me danda elemosina Ciceroni tale est verū: & tunc non cōtradicit iudicio fortis: sed se habent illa impertinenter: & nullo modo ꝯtradictorie. ¶ Visum est ergo penes quid attenditur bonitas actus moralis. sed queritur penes quid attendit maior bonitas in vno/ ꝗ in altero. Respondet monachus ꝙ maior bonitas non attēditur penes hoc ꝙ est esse magis conforme dictamini recto. vel penes hoc ꝙ est esse magis intensum: vel penes hoc ꝙ est posse acceptari ad maius premium eternum vel temporale. patet primū Nulla ratio ē magis vera ꝗ altera sicut vnū verum non est magis verū ꝗ aliud/ sicut propositio contingēs non est magis vera ꝗ necessaria. igitur. Neꝗ penes secundum. nam stat actum magis intensum esse minus meritorium ꝗ minus intensum. vt stat actum diligendi deum remissum esse magis meritorium actu intensiori diligendi proximum. Neꝗ penes tertium. patet quocūꝗ premio dato pōt acceptari ad maius. sed (dicit monachus) attenditur penes hoc ꝙ de facto ad maius premium eternum vel temporale acceptatur. Contra hoc arguitur. ꝗuis adeo pro actu meritorio nullū esset promissum premium: nihilominus vnus actus esset altero melior moraliter. ergo ꝗuis actus morales non acceptentur ad premium vel temporale vel eternum: adhuc aliqui essent ceteris meliores. ergo excessus bonitatis non attenditur penes hoc ꝙ acceptatur ad maius vel minus premium. Item sequitur ꝙ actus acceptatus ad premium eternum esset ī infinitum melior ꝗ acceptatus ad temporale. ideo dicitur ꝙ attenditur penes hoc ꝙ ē esse conforme dictamini prudentiali secundum meliores circunstantias. puta quia circa melius obiectum vel ad meliorem finem ordinatum: & sic de circūstantijs scilicet modi/ loci &c. sed circunstantie obiecti & finis sunt precipue. Alia ꝓpositio. malitia actus non est difformitas ad dictamen verum actu existens. patet. nam aliquis potest peccare se conformando dictamini vero & etiam erroneo. igitur illa malitia vniuersaliter nō est illa difformitas ad dictamen verum actu ppo.

Tertia ppõ. existens. Tertia propositio. vt actus sit malus nec requirit nec sufficit ꝙ sit difformis dictamini quod si inesset: esset verum. Secũda pars patet. puta ꝙ non sufficit. nam volitio Iacob secundum Durandum & Ochã non erat mala: sed merebatur per illam / & tamen illa erat difformis dictamini quod si infuisset: fuisset verum / ergo non sufficit ad malitiam moralem ꝙ actus sit difformis dictamini quod si inesset / esset verum. prima pars patet. puta ꝙ nec illud requiratur. nã aliqua volitio que elicitur contra dictamẽ erroneum est mala moraliter. patet. sortes dictat ꝙ mentiendum est / & nihilominus nult mentiri. talis nolitio est mala: & tamẽ non est difformis alicui dictamini quod esset verum si inesset. ergo vt actus sit malus nõ requiritur ꝙ sit difformis dictamini qđ de facto esset verum si inesset. Ideo ad vidẽdum quid requiritur & sufficiat ad malitiã moralem ponitur propositio trimembris que talis est. Vt aliquis actus sit malus moraliter requiritur & sufficit ꝙ sit difformis dictamini actu existenti. vel existenti credito vero. vel ꝙ sit difformis dictamini quod si inesset / esset verum & non habetur ignorantia inuincibilis. & ista vltima pars ponitur propter casum de Iacob & de illo q dat elemosinam diuiti quem credit pauperem. Et omnes malitie morales reducũtur ad aliquod istorũ trium membrorum. quia omnis malitia est difformitas actus libere eliciti ad rectam rationem / vel ad illam que putatur recta / vel ad aliq̃ que esset recta si inesset cuius non habetur ignorãtia inuincibilis opposita. [Mihi videt ꝙ sufficit ad malitiam moralem ꝙ sit contra dictamen actu inexistens vel ꝙ si iesset esset verum si non esset ignorantia inuincibilis.] Querit Occhã. iij. quolibeto. q. xv. vtrũ illa ꝯformitas & difformitas sit aliq̃ distictũ ab actibus ꝯformibus vel difformibus / vel an sit ipsemet actus conformis vel difformis. Quãtum ad illam conformitatem apud Scotũ & rea les illa conformitas est respectus. sed p nũc dico ꝙ conformitas nihil aliud est q̃ actus conformis: qa opposito dato ille actus posset libere elici: & nõ esse bonus. patet. deus non necessitatur ad coagendum productioni illius respectus. difficultas est de difformitate. vnde Sco. in. ij. d. xxxvj. ponit. iiij. per ordinem. Primum ꝙ malitia non ẽ priuatio boni nature. vnde bonũ nature non est aliud q̃ habilitas naturalis ad bonum. Dixerunt aliqui ꝙ oẽ malum aliquid adimit de illa habilitate ad bonũ. contra quos arguit Sco. & precipua eius ratio est ista. secũdum peccatum potest esse eque graue cũ primo / ergo aufert tantam quantitatem de bono nature sicut primum. & tunc per applicationem finitorum peccatorum totaliter auferretur illud bonum nature. quod ẽ falsum. ergo malitia actus non est priuatio boni nature. Secundo dicit ꝙ nõ est priuatio boni gratuiti: quia veniale habet malitiã: & tñ gratuita nõ priuat. Tertio malitia nõ ẽ priuatio boni hitus oppositi pducibił ex oppositis actibus: qa cũ actu pcti stat itensissimus hitus actuũ oppositorũ. Sed q̃rto dr ꝙ malitia actus ẽ priuatõ rectitudinis debite inesse tali actui. patet. omnis creatura ẽ debitrix deo ꝙ actus suos eliciat conformiter ad dictamen rectum. Et insequendo Occham conformitas est ipse actus conformis ideo ponitur prima propositio. Non quelibet malitia cuiuscũq actus est priuatio rectitudinis debite inesse illi actui / vt malitia odij dei / vel volitio furandi non est priuatio rectitudinis debite inesse illi actui. patet illi actui nulla potest esse rectitudo. Tũ primo / dicit Occham ꝙ rectitudo non est nisi actus rectus: & nulla rectitudo est apta nata inesse illi actui: ergo malitia non est carẽtia rectitudinis debite inesse actui. Tum secundo. & est apparentius argumentum occhã Est impossibile ꝙ volitioni furandi vel odij dei insit rectitudo: cum sit actus intrinsece vitiosus. ergo nullus obligatur ad dandam rectitudinem illi actui. consequentia patet. cum nullus obligetur ad impossibile. igitur. Secũda propositio. malitia actus seu difformitas: non est priuatio rectitudi- Secũda ppõ.

Margin notes: ppõ trimẽbris. — additio — Quid sit ꝯformitas actus — Prima ppõ.

nis debite inesse voluntati vniuersaliter. patet. possibile est ꝙ sortes velit furari pro tẽpore pro quo non obligatur ad nolitionẽ contrariam: certum est ꝙ non obligor pro omni tempore diligere platonẽ. signetur tempus quo non obligor: & in illo illum odiam. quo facto malitia odij nõ est priuatio rectitudinis pro tunc debite inesse volũtati: patet. si malitia istius actus sit priuatio rectitudinis debite inesse volũtati maxime esset priuatio rectitudinis amoris platonis sed talis rectitudo non est pro nunc debita: quia non teneor pro nunc ad amandũ platonem: ergo. Secundo. si malitia cuiuscũꝙ actus eẽt priuatio: sequetur ꝙ malitia illius peccati transgressionis esset precise omissio & sic non foret peius transgredi & omittere simul ꝙ̃ solum omittere. patet. si malitia sit solum illa priuatio. ergo nõ foret peius &c. quod est falsum. ergo nõ cuiuslibet actus mali malitia est priuatio rectitudinis debite inesse voluntati. Tertia propositio. aliquando malitia est priuatio rectitudinis ꝓ tunc debite. patet tum primo. cuiuslibet omissionis malitia est priuatio rectitudinis ꝓ tunc debite: quia omissio est priuatio actus recti. Tum secundo. stat aliquem actum esse malum non propter positionem male circunstantie: sed dũtaxat propter defectũ bone circunstantie. vt sortes pro aliquo tempore non solum tenetur subuenire pauperi sed etiam propter deum. Ideo si subueniat etiam non propter malum finem solum omittendo circunstãtiam bonam. s. propter deum talis actus est malus/ & malitia illius est priuatio rectitudinis pro tunc debite inesse actui vel voluntati. Ideo dicit Occham tria. primum ꝙ non semper malitia actus ẽ priuatio rectitudinis debite inesse actui. secũdũ/ nõ sẽpẽ priuatio rectitudinis debite inesse volũtati. tertiũ. aliqñ est priuatio rectitudinis debite inesse actui vel voluntati. [Ingeniosissime impugnat Occham Scotum in hac materia: sed videtur ꝙ non sufficiunt ponderationes posite quia stante cõscientia dictante ꝙ est mentiendum iocose & posita nolitione qua nolo mentiri iocose talis actus est malus & tamen ibi non est carentia rectitudinis debite inesse actui vel voluntati/ & eodem modo de odio platonis in casu libri propterea aliquid est addẽdum scilicet vel positio malitie debite non inesse.]

Tertia ꝓpositio

additio

¶De multiplici bonitate & malitia actuum. Cap. xiiij.

Consequenter videndũ est de multiplici bonitate & malitia actus. Vnde communiter doct. in secundo dicunt triplicem esse bonitatẽ actus. prima est ex genere siue ex obiecto. & nihil aliud est nisi actus qui fertur super obiectum conueniens secundum rectam rationem. per oppositũ dicitur malus ex genere: quando. s. fertur super obiectum disconueniens secundum rectam rationem. Exemplum primi. vt velle dare elemosinã indigenti talis volitio que fertur precise super tale obiectum est actus bonus ex genere Exemplum secundi. vt velle detinere rem alienam inuito domino talis volitio fertur super obiectum disconueniens recte ratiõi: vocatur mala ex genere. Alia est bonitas ex circunstantijs & est actus circunstantionatus omnibus circunstantijs: secundum dictamen recte rationis sibi conuenientibus vel debitis. vt velle subuenire pauperi propter deum: & quia recta ratio dictat esse subueniendum: & talis est perfecta bonitas moralis. Sed malitia ex circunstãtia est duplex. ꝗdam contraria: altera vero priuatiua. Vñ apud Sco. actus dicitur malus ex circunstãtia contrarie: quia. s. habet malam circunstãtiam. vt velle dare elemosinã pauperi ꝓpter vanam gloriam. Sed actus dicitur malus ex circunstantia priuatiue: quando habet defectum bone circunstantie quam debet habere. vt habendo precise hanc volitionem volo subuenire pauperi non referendo in deũ pro tẽpore quo teneor referre/ tali actui deficit vna circunstantia. s. finis. Tertium bo

Triplex est bonitas.

num dicitur meritorium:& est actus accep tatus adeo ad vitam eternam. Per oppositũ malum demeritorium est actus deaccepta tus vel ordinatus ad penam eternam vel tẽ poralem. ¶Circa hanc materiam querũtur due difficultates. prima. An quelibet boni tas pure moralis hoc est que non est merito ria a qualibet meritoria spẽ differat. Secun da/an detur actus medius inter bonum mo rale:& malum morale/ non est difficultas quin detur actus medius inter bonum meri torium:& malum demeritorium: vt actus bonus factus in mortali. ¶Q̃tum ad primũ ponuntur due opiniones probabiles/ secũ da tamen probabilior. prima est Dio. xvij. d. j. & climeton in prima sua quest. ꝙ queli bet bonitas moralis a q̃libet meritoria spe cie differt. patet. quelibet bõitas meritoria est a principio differente ab illo a quo ẽ pu re moralis/ ergo. patet antecedẽs. Quelibet meritoria a charitate procedit effectiue. nul la pure moralis a charitate procedit effectí ue: quia si procederet a charitate esset meri toria & non pure moralis. ergo. & habet Dionysius pro inconuenienti ꝙ meritoriũ & non meritoriũ sint eiusdem speciei Adã prima di. primi tenet oppositum propter quattuor ratiões. prima. actus castitatis ex charitate elicitus est eiusdem speciei specia lissime cum actu castitatis qui est solum mo ralis. patet. actus procedens cum habitu & sine habitu est eiusdem speciei. ergo actus preueniens habitum & sequens erunt eius dem speciei. ergo actus procedens ex chari tate & qui procedit sine charitate sunt eius dem speciei specialissime. Secunda ratio for tissima: sit aliquis in charitate eliciẽs actum castitatis bonum meritorie & moraliter. ta lis actus iteratus generat habitum. tunc ha bitu genito peccet/ perdit charitatem & ta lis habitus genitus manet/ & ex tali habi tu emanente potest operari. & non potest operari ex habitu nisi eliciat actum eiusdẽ speciei tunc/ quibus produceretur. ergo ex tra gratiam potest elicere actus eiusdem spe ciei specialissime. & illi erunt solum mora les. ergo bonitas moralis & meritoria erũt eiusdẽ speciei specialissime. Tertia ratio ad huc apparẽtior. Sortes extra gratiam elicit actus castitatis bonos morales habitum gi gnentes. tunc habitu acquisito sortes acqui rat gratiam. tunc potest elicere actus eiusdẽ speciei cum precedentibus illis: & erunt me ritorij. igitur. Antecedẽs patet. omnes cau se que prius erant ad productionem actuũ precedentium adhuc nunc sunt & quando cunq̧ sunt eedem cause precise: ex eisdẽ po test produci idem effectus qui prius vel sal tem consimilis in specie. & iste due ratiões sunt fortiores inter ceteras. Sed iste ratiões possunt solui ab aduersario. Ideo ad primã rationem cum arguitur/ actus procedens ex hitu & sine hitu elicitus a potentia ẽ eiusdẽ rationis. distinguo vel de hitu infuso & sic nego. vel de acquisitis. & sic verum est. Ad secundum. dico ꝙ remanet habitus gratia perdita q̃tum ad esse habitus: sed non q̃tum ad idem exercitium sicut erat prius: quia est vna causa partialis que concurrebat ad effe ctum cum habitu puta charitas &c. Ad ter tium cum sic arguitur: sortes cũ acquisiuit gratiam omnes cause que prius erãt adhuc sunt: concedo. ergo possunt producere eũ dem effectum nego consequẽtiam: quia nõ sole sunt sed est alia causa/ ideo sequitur di uersitas effectus verũtamen opinio ade est probabilior: videlicet ꝙ vniuersaliter non quelibet bonitas pure moralis a q̃libet me ritoria semper differt. ¶Quantum ad aliud dubium an iter bonitatem moralem & ma litiam moralem sit actus indifferens. i. ꝙ sit actus non bonus/ nec malus moraliter. Pro solutione notandum ꝙ hoc dupliciter po test intelligi. vno modo ꝙ sit aliquis actus deliberatus/ vel indeliberatus indifferens. alio modo ꝙ sit aliquis actus deliberatus formaliter: puta qui sequitur iudiciũ ratiõis vel deliberatus virtualiter. i. quando debe ret esse iudicium rationis & non est. ¶Iterũ notandum secundum Tho. q. xviij. prime secunde dupliciter intelligitur ꝙ sit actus indifferens. Vno modo ꝙ sit singulis i suo

Malũ demeritorium.

De actibus idifferentibus.

eſſe. Alio modo ꝙ ſit indifferens ſecũdum
ſpeciem id eſt ex obiecto (quia actus volun
tatis ſecundum eum capiunt ſpeciem ab ob
iecto) & adhuc dupliciter intelligitur: ꝙ ſit
indifferens ſecundum ſpeciem. vno modo
ꝙ a tota ſpecie debeatur ei ꝙ ſit indifferens
& tunc iſta conſequentia eſſet bona/ eſt in-
differens ſecundum ſpeciem: ergo quilibet
actus in illa ſpecie eſt idifferens. alio modo
ꝙ ſit indifferens ſecundum ſpeciem. i. ꝙ ex
obiecto non debeatur ei ꝙ ſit bonus/ vl' ma
lus: quia obiectum in ſe conſideratum non
habet conformitatem nec difformitatẽ ad
dictamen recte rationis. & iſto modo datur
actus indifferens. vt velle leuare feſtucam/
fricare barbam. ſed tota difficultas eſt an de
tur aliquis actus ſingularis indifferens. i. q
nec ſit bonus/ nec malus moraliter. & hoc
de actu deliberato. quia de indeliberato nõ
eſt queſtio/ cum non ſit bonus neqꝫ malus:
neqꝫ eſt difficultas de indifferenti actu inter
bonum meritorium/ & malum demerito-
riũ/ cum talis detur. queſtio eſt ergo/ an ſit
aliquis actus ſingularis deliberatus indiffe
rens inter bonum & malum morale. Ponũ
tur due opiniones. prima eſt. S. tho. quam
imitatur. Gre. in. ij. & in. j. di. j. Q꞉ nullus
eſt actus indifferens deliberatus inter bonũ
& malum morale: probatur. quocũqꝫ actu
capto deliberato: vel eſt conformis dictami
ni recte rationis vel non. ſi primum/ ergo ẽ
actus bonus. ſi ſecũdum: ergo eſt actus ma
lus. ergo nõ ẽ dabilis actus indifferens ma-
lus. Alia ratio Gre. quam facit in ſecundo.
Quocũqꝫ actu capto deliberato: vel habet
omnes circunſtantias requiſitas ad bonita-
tem vl' aliqua deficit. Si primum eſt bonus
Si ſecundum: eſt malus. nam ſicut bonum
ex integra cauſa conſiſtit: ita malum ex defe
ctu cuiuſcũqꝫ circunſtantie. Tertia ratio. ca
pto quocũqꝫ actu vel fertur in materiam de
bitã. vel idebitã. ſi ſcdm: nõ ẽ indifferẽs: ſed
malus ex genere. ſi primum: vel ergo fertur
in illam materiam licitam propter ſe & vlti
mate. vel propter aliud. ſi primum. i. ꝑpter
ſe & vltimate & iſta materia eſt quid creatũ
ergo eſt frutio creature: ergo ẽ actus malus.
ſi ſecundum. i. propter aliud: vel propter
aliquid aliud quod eſt bonum. ſ. bonum fi
nem vel non. ſi primum: ergo erit bonus:
quia habet obiectum bonum: & refertur in
finem bonum. Si ſecundum. i. in malum fi
nem/ ergo eſt actus malus: ergo non eſt da-
bilis actus indifferens inter bonum & ma-
lum moraliter. Et ad hoc corroborandum
citat. ſ. tho. auctoritatem gre. i quadam ho
melia. Ociosum verbum eſt quod vtilita-
te rectitudinis aut ratione iuſte neceſſitatis/
aut pie vtilitatis caret: ſed verbum ocioſum
eſt malum/ quia de eo ſunt homines ratio-
nem reddituri i die iudicij. vt dicitur Mat.
xxij. Si autem non caret ratione iuſte neceſ
ſitatis. aut pie vtilitatis eſt bonum aut ma-
lum: pari ergo ratione & quilibet alius ac-
tus vel eſt bonus: vel malus: nullus ergo i-
diuidualis actus eſt indifferens. Ideo ſi i ver
bis non datur verbum indifferens: nec i ali-
quo alio actu. ¶ Alia ẽ opinio Occhã pría
diſtinctione primi: queſtione prima. & Bo
nauenture in ſecundo. xlj. diſtinctione. ꝙ
datur actus indifferens inter bonum & ma-
lum. & pro iſta opinione ſit talis ratio/ ſup
ponendo ꝙ homo non tenetur pro omni
tempore diligere deum cum ſit preceptum
affirmatiuum. ſit ergo tempus in quo ſor-
tes nõ tenetur diligere deum: & pro tali ve
lit elemoſinam dare pauperi: & habeat iu-
dicium rectum ꝙ danda eſt elemoſina indi
genti. Hoc ſuppoſito arguitur ſic. hec vo-
litio non eſt mala/ nec bona: ergo datur ac
tus ſingularis deliberatus: qui non eſt bo-
nus neqꝫ malus. primo non eſt mala tranſ-
greſſiue: quia non fertur in obiectum pro-
hibitũ: nec hẽt circunſtantiã malam prohi-
bitam. Igitur non eſt mala trãſgreſſiue. nec
eſt mala omiſſiue. quod patet. quia non eſt
carentia alicuius debiti pro tunc ineſſe/ qa
per ſuppoſitionem non obligatur tũc ſor-
tes ad amorem dei vel ad actum referibilẽ:
ergo talis actus non eſt malus malitia omiſ
ſionis. [Hic poteſt dici licet abſolute non additio
obligetur ſortes pro tunc diligere deum ta

men obligatur ex conditione si eliciat actū referibilem tenetur referre per illud apl'i oia i gloriam dei facite.] Forte dicis ꝙ sufficit relatio hebitualis &c. actus natus est referri Igitur est bonus. Contra. vel per referri habitualiter intelligis esse ex habitu referendi scilicet ex habitu dilectionis dei. vt videtur dicere Grego. in secundo dist. xxxviij. vel intelligis aptitudinaliter: id est esse aptū natum referri. non primum: quia nunq̄ habitus causat immediate actum differētem specie ab illis ex quibus genitus est: sed possibile ꝙ nunq̄ habuerit habitum dilectiōis dei igitur. non secundum: puta ꝙ habitualiter referri. id est aptitudinaliter natus sit q̄tum est ex se referri: quia ille actus est eque natus referri in vanam gloriam sicut in deum: ergo eadem ratione qua dices bonum ꝑpter aptitudinalem referibilitatem eadem ratione dicam ꝙ erit malus propter aptitudinalem referibilitatem in malum finem. Itē m'ltum apparēter arguitur/ ꝙ sit dabilis actus medius inter bonum & malum moraliter. dicit. S. Bonauentura. Si actus ordinatus in bonum finem cadat super materiam debitam est bonus. Si autem non ordinatur/ & hoc prouenit propter inordinatam cōuersionem ad creaturam: est malus transgressiue. vl'ē propter negligētiam operantis qui tunc tenetur referre & non refert: & sic ē malus omissiue. vl' hoc ē propter fragilitatē: & sic ē actus medius. Iō dicit quādocūq; actus cadit sup materiam debitam / & non elicit propter aliquē finē ē indifferēs. in primis non ē bonus: quia ad bonitatē non sufficit habitualis relatio. simil'r non ē malus: quia cadit sup materiam debitam: & nō caret circunstantia quam pro tunc debeat hr̄e. igitur. [Hec ratio ē apparēs & mihi dicēdum videtur consequēter ad bonauēturā ꝙ ista volitio volo leuare festucam propter deū ē actus indifferēs.] Et ad argumēta partis aduerse: cum arguitur. vl' ē conformis dictamini &c. Dico ꝙ est conformis dictamini recto. ergo est virtuosus/ nego consequentiā: quia non sufficit ꝙ sit conformis dictamini recto quando illud non dictat vniuersaliter de omnibus circunstantijs requisitis ad bonitatem moralem: nō enim tale dictamen dictat de fine qui requiritur. Ad secundum dico ꝙ aliqua circunstātia deficit. nec cuiuscū q; circunstātie requisite defectus sufficit ad malitiam. Contra. ergo actus factus per ignorantiam inuicibilem non esset bonus: sed malus. patet / circunstantia aliqua deficit. Dico ꝙ ignorantia inuincibilis excusat a toto: quia illa excludit vnam circunstantiam requisitam / ad quam eliciens actū: pro tunc non tenetur. ideo si pro tunc non obligetur ad illam q̄uis requiratur ad bonitatem tunc defectus illius non causat malitiam. Ad tertium cum infertur. ergo ē fruitio / nego consequentiam. quia ad frui reqritur ꝙ feratur in obiectum tanq̄ in vltimū finem & summum bonum. Ad auctoritatē Greg. in homelia. dicit Bonauentura. ꝙ caret rectitudine quando homo obligatur sibi dare tunc. sed non caret quando pro tūc non tenetur. alias auctoritates / puta omnia in gloriam dei referte &c. exponit Bonauētura loco pre allegato. vide si vis. Ex dictis apparet ꝙ opinio ponens actum medium inter bonū & malū morale ē probabilior.

addítio (margin, beside "tur. [Hec ratio…")

¶ De voluntate an possit sine gratia bene moraliter agere. Cap. xv.

Consequenter queritur. vtrum voluntas sine gratia possit bene moraliter agere. Pro solutione respōdetur ꝙ hoc dupliciter potest intelligi. Vno modo ꝙ possit bene agere: sine illo habitu super naturaliter infuso quo efficimur formaliter grati deo. Alio modo ꝙ possumus sine gratia bene moraliter agere hoc est sine gratia gratis data. i. sine iuuamine dei gratuito siue sit habitus infusus vl' aliqua cognitio a deo immissa vel exhortatio / vel specialis modus agendi. De primo sensu videlicet vtrum sine gratia gratum faciente possumus bene moraliter agere. Alíqui doct. dixerunt ꝙ non vt eliphat. prima dist. de fruitione immo dicit ꝙ quelibet actio facta extra gratiam est peccatū. Et iā fuit

An voluntas sine grā possit bn̄ moraliter agere. (margin)

opinio brauardini. vt ait Diony. in secundo. Alij tenent conclusionem oppositam quod videlicet aliquis de lege sine gratia gratum faciente potest bene moraliter agere. Patet. supponendo primo quod de lege antequam quis resurgat a peccato requiritur dispositio praeuia in ipso peccatore. ista suppositio ab omnibus conceditur vt habet Scotus dist. xiiij. quarti sententiarum. & fundatur etiam in sacris scriptis: quia nisi hoc esset verum esset difficile saluare quod deus non esset acceptator personarum: quia non videtur ratio quare dat gratiam vni & non alteri: nisi quia vnus se disponit ad illam alter vero non. Secunda suppositio est quod illa dispositio sufficiens ad gratiam non est solum non ponere peccatum siue pure negatiue se habere respectu peccati: quia alias dormiens qui peccauit quod nullum actum habet esset dispositus ad illam sufficienter: quia non actu peccat/sed est actum positiuum habere. ¶ Hoc supposito. patet quod quis sine gratia potest bene moraliter agere. quia quis potest resurgere ad gratiam de lege. ergo potest habere quandam dispositionem requisitam ad gratiam. illa dispositio vocetur a. Tunc quero vtrum a/sit actus bonus vel malus: si secundum: ergo non est dispositio ad gratiam immo indispositio. quia peccatum indisponit. si vero. a. sit bonus actus: ergo propositum purum quod quis potest bene moraliter agere sine gratia. ¶ Secundo probatur eadem conclusio. aliquis extra gratiam potest mereri premium temporale/& non pactum malum neque indifferente: ergo extra gratiam potest bene moraliter agere. patet antecedens/exodi primo de obstetricibus egyptiorum quibus dominus iussit edificari domos propterea quia meruerunt aliquid temporale/saluando pueros iudeorum. Unde dicit Greg. eo quod erant in peccato meruerunt solum temporale/& tamen meruissent eternum si non fuissent in peccato. Tunc arguitur sic. meruerunt apud deum premium temporale: ergo sine gratia potest mereri apud deum premium temporale. & per consequens bene moraliter agere extra gratiam. sed illud bene agere non est meritorium vite eterne. patet ad Corin. xiij. si omnes facultates in cibos pauperum distribuero/charitatem autem non habuero nihil mihi prodest. hoc est ad vitam eternam. Utrum tale bonum opus extra charitatem factum/possit esse satisfactorium pro pena peccatis debita. dicit. S. tho. quod non est meritorium apud deum remissio nis cuiuscumque pene. Aliter dicit Sco. & meo iudicio probabilius quod talia opera extra charitatem facta possunt esse satisfactoria pro pena temporali peccato debita. patet. quia per talia opera possumus mereri aliquid temporale/vt probatum est. & illa pena est solum aliquid temporale/ergo. ¶ Alia questio. Utrum sine gratia gratum faciente possit homo quodlibet peccatum vitare. hanc questionem bene tractat Durandus in. ij. & dicit quod quedam sunt peccata: quia contraria legi nature naturaliter nobis insite/& de talibus dicit quod sic. nam bene sequitur/aliquis actum virtutis sine gratia potest elicere secundum omnem virtutem moralem/& politicam: ergo quodcumque vitium oppositum tali virtuti sine gratia potest vitare. vt fortes existens in peccato vitium intemperantie sine gratia subueniente potest vitare/& similiter quodcumque peccatum oppositum actibus preceptorum que sunt legis pure nature. Alia sunt peccata: que non sunt opposita virtutibus moralibus: nec sunt contraria preceptis legis pure naturalis: sed alicuius legis supernaturalis nobis a christo tradite: vt non suscipere eucharistiam/vel suscipere indigne: non suscipere baptismum/vel suscipere indigne &c. hoc supposito dicit Durandus contra sanctum Bonauenturam: quod datur aliquod peccatum quod homo non potest vitare sine gratia gratum faciente. vt patet de peccatis oppositis preceptis legis euangelice. vt gratia exempli pro tempore quo fortes tenetur suscipere eucharistiam. bene sequitur pro tempore a. fortes tenetur suscipere eucharistiam/vel suscipit/vel non. si secundum peccat. si primum. vel facit sufficientem dispositionem de qua est preceptum: probet autem se ipsum homo. vel non disponit se

sufficienter. Si primum: ergo est in gratia/ quia omnis sufficiēs dispositio cum displicentia peccatorum/ ponit hominem in gratia. Si secundum: ergo peccat suscipiendo/ quod probat Durandus apparenter multū. Omnis libera omissio alicuius circunstantie requisite actui facit actum vitiosum: sed omissio sufficientis dispositionis est libera & est circunstantia requisita ad suscipiendū digne illud sacramentum. ergo talis facit actum vitiosum: ergo illa susceptio est vitiosa. Confirmatur/ si excusaretur talis insufficienter dispositus maxime esset per credulitatem qua erronee credit se fecisse indaginē sufficientem. sed nullus error excusat nisi sit inuincibilis: & faciendo id ad quod tenetur talis vinceret talem errorem .s. credulitatē se fecisse sufficientem indaginem: ergo. Resolutio igitur est ꝙ ista opinio videtur inter ceteras probabilior videlicet ꝙ homo sine gratia gratum faciēte potest bene moraliter agere: licet non meritorie. & probabile est ꝙ potest satisfacere extra illam pro pena peccato debita. pena inq̄ temporali. Itē potest quodlibet peccatum vitare oppositum legi nature naturaliter nobis insite.

Libera omissio circūstātie reqsite facit actū vitiosum.

Resolutio.

¶ An sine auxilio dei speciali possumus bene moraliter agere. Cap. xvj.

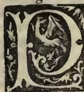

Videndum est q̄tum ad secundum membrum distinctiōis suprapositē. Vtrū sine gratia gratis data siue sine auxilio gratuito/ siue sine auxilio speciali possumus bene moraliter agere. Pro declaratione notandum ꝙ deus dicitur dupliciter coagere specialiter alicui creature. Primo modo quando deus concurrit cum creatura ad faciēdum / seu pducendum effectum insolitum produci a tali creatura. Alio modo qn̄ facit ipam creaturam eē causam alicuius effectus: cuius alias nō posset esse causa. Primo mō dupliciter adhuc intelligitur. Vno mō. quia coagit ad effectum maiorem pducendum q̄ sit illa causa nata pducere/ vt si sol esset solū aptus natus producere lumen vt octo. & deus coageret illi ad producendum vt duodecim. Alio modo quia licet non coagat deus ad maiorem effectum producendum q̄ sit illa causa nata producere: coagit tamen ad ipm producendum in tempore breuiori q̄ posset illa causa producere. vt sit ignis potēs pducere caliditatem vt octo/ sed non potest nisi in hora producere: si deus faciat ꝙ producat in media hora/ tūc specialiter coagit ad illam producendam. Secundo mō deus dicitur pricipaliter alicui cause coagere qn̄ illam causam facit esse causam alicuius effectus cuius non est sufficiens causa cum concursu generali. Et de isto membro est questio an voluntas ex sua virtute naturali sit impotens ad producendum actum bonū: ꝙ producat hoc est quia specialiter deus coagens/ facit illam esse causam illius effectus. De ista questione sunt due opiniones communes. vna est Greg. in secūdo dist. xxvij. ꝙ voluntas ex se est impotens ad producēdum actum bonum/ & etiā si producat hoc est propter deum specialiter concurrentem facientem ꝙ talis sit causa. probat auctoritatibus & rōnibus. primo supponendo duo primum ꝙ fideles non absq̧ causa rogant deum: vt prestet eis auxilium ad vitandum peccata: & ad actus bonos eliciendos. Secūdo/ supponit ꝙ aliter idigemus auxilio dei ad bene q̄ ad male operādum (nam notum est cuilibet/ ꝙ non potest ab ipsa voluntate quecūq̧ operatio produci quin deus partialiter concurrat/ siue bona/ siue mala fuerit) alias nostra peccata essēt ita equaliter attribuenda deo: sicut bona opera: & nō essent agende deo gratie propter bonas operationes nisi aliter cōcurrat deus ad bonas q̄ ad malas. & frustra rogaremus deum vt prestaret adiutoriū ad operationes bonas. Patet/ si ex mea natura & potestate sum potens ad producendum bonam operationē: ergo non indigeo iuuamine extrinseco: ergo frustra rogarem deum &c. Secundo patet q̄ deus non aliter concurreret ad actiones bonas q̄ ad malas si solo concursu gene

Deus dupl'r dr̄ coagere specialiter.

rali ꝯcurrit ad bonã. Hanc deducit Grego. cõtra Pelagianũ volens dicere ꝙ oppositũ fuit error Pelagij. ¶Contra hanc opinionem fit argumentũ difficile: bene sequitur eadem actio que nũc est bona potest esse mala: ergo actio bona potest produci a voluntate sine auxilio spali dei ex sola potẽtia volũtatis cũ cognitiõe. Patet antecedẽs. volitio quã habeo de re licita põt fieri mala: puta si proueniat prohibitio. tũc bene sequitur hec volitio aliqñ erit mala: ergo tũc ad eam ꝓducendam non requiritur ꝯcursus specialis dei: sed solũ generalis sufficit. & non est difficilius nũc eam ꝓducere ꝙ̃ tũc: ergo eedẽ cause ꝙ̃ sufficiebant nunc sufficiũt pro quocunꝙ tẽpore/eedẽ inqȝ non augmẽtate: nec diminute: & eodẽ modo applicate semper ꝙ̃diu remanent sunt sufficiẽtes: ergo si volũtas ex ꝯcursu suo cũ cõcursu generali pro tẽpore quo volitio erit mala sic sufficiens ad producendum illam volitionẽ: eedẽ cause eodẽ modo se habentes erũt sufficientes ad illam producendam. & si producãt erit bona. igitur. Dicitur cõiter ad hoc argumẽtũ: ꝙ illa volitio erit alterius speciei: quia aliter concurrit deus ad ipsam qñ est bona: & qñ est mala. & ex tali ꝯcursu infertur distinctio specifica actus. Contra. bene sequitur deus concurrit specialiter: & est in sua potestate non ꝯcurrere. Ponatur ꝙ nõ ꝯcurrat specialiter. tunc sic: pro tempore crastino potero cum ꝯcursu generali elicere talem volitionẽ: ergo nũc possum elicere volitionẽ eiusdem speciei supposito ꝙ nũc deus concurrat specialiter. ista volitio nũc ẽ bona: qa cõformis dictamini recto cadẽs super obiectũ conueniẽs & ꝑpter bonũ finem. ergo nunc ista est bona moraliter: & ad eã non concurrit specialiter: sed generaliter. ergo ꝑpositũ. Alio modo arguitur sic. Sortes qui iam habet ignorantiam inuincibilẽ de berta ꝙ sit sua: habet istud dictamẽ hec est a me cognoscenda: & illud est verũ. ideo volitio cõformis illi erit bona moraliter. Tũc arguit sic. est possibile successu temporis ꝙ illud dictamen erroneũ inuincibile efficiatur vincibile: tunc illud erit falsum: hec est a me cognoscenda: & illa volitio cõtinuata efficitur de bona mala propter illud dictamen: tũc pro tempore quo efficitur mala ex solo cõcursu voluntatis producitur: ergo pro isto tẽpore quo tale iudiciũ ẽ verum propter errorẽ inuincibilẽ supposito ꝙ non cõcurrat specialiter ex concursu voluntatis & dictamie elicio talẽ volitionem quã do efficitur dictamen falsum: ergo sine speciali concursu potest bene moraliter agere. Ex doctrina Gre. potest facile responderi ad hoc argumentũ nam apud eum sunt aliqui actus necessario boni sicut dilectio dei super omnia/que est necessario bona operatio. & illud dictamẽ diligẽdus est deus a me super omnia/est necessario verum. Tunc diceret consequenter ꝙ ad illud dictamẽ necessario bonũ vt eliciatur necessarius est specialis concursus. Dicit iterum ꝙ ad hoc ꝙ alij actus contingenter boni sint boni: reqritur ꝙ actualiter vel habitualiter imperẽtur a dilectione dei que necessario est bona: & ad tales actus cõtingenter bonos ꝙ̃uis non requiratur ꝯcursus specialis imediatus: requiritur tamẽ mediatus: quia requiritur dilectio dei ad quã concurrit imediate specialiter. Alij vt Sco. tenent oppositum ꝙ ad bene agendum moraliter sufficit concursus dei generalis: & nõ requiritur specialis. Et hoc non fuit error pelagij dicentis: ꝙ natura erat sufficiẽs ad oẽs actus bonos: sed quia non ponebat charitatẽ necessario requisitam ad merendum.

¶De bonitate & malitia habituum in generali. Ca.XVII.

Ostꝙ̃ determinatũ est de bonitate & malitia actuũ Consequenter agendum est de bonitate & malitia habituũ. Et primo in generali queritur i qua potentia sit ponendus habitus: an indifferenter in omni: vel in aliqua/ & aliq̃ nõ: Q̃ nõ sit ponẽdus hitus in q̃libet potẽtia. notũ est. qa in lapide ex freqnti descẽsu deorsũ nõ cãtur hitus. Similr dicen

d.j.

dū de alijs agētibus pure naturalibus. Restat ergo cōcedere/ꝙ in aliq̄ sit ponēdus:& in aliqua nō. sed quare potius ī vna q̄ī alia: Dicunt aliq doc. qn̄ aliqua potētia est ita determinata ꝙ non potest in cōtrariū: in illa potentia non est ponēdus habitus. Sed qn̄ potentia est indifferens ad duo opposita/ quia potest in vnū/& in aliud: in illa est ponendus habitus. Exemplū primi. Lapis est potentia determinata ex se solū ad motum deorsum. & si moueat̄ sursū: hoc est ab alia potentia. ideo in lapide ex frequenti motu deorsum nō cāt̄ur habitus. Exemplū scdi. vt volūtas pōt velle & nolle: & ppterea ex frequenti elicitione volitionū causat̄ habitus in ipsa iclinās illam ad ꝯsimilia velle eliciendā illis ex q̄bus genitus est. ❡Similiter dicendum de nolle. S. Tho. dicit ꝙ non est ponendus habitus dilectionis dei acq̄situs: quia volūtas est ita determinata ad dilectionem dei: ꝙ non potest ī oppositū scd̄m eū. ideo non causatur habitus inclinās ad dilectionem dei. ❡Cōtra/sequtur ꝙ intellectus ex frequentibus assensibus primorū principiorū nō causaretur habitus illorū: sed hoc est falsum. ꝯña patet. itellectus est ita determinatus ad assentiendū primis principijs p se notis: ꝙ nō potest illis dissentire/nec assētire contradictorijs eorū: ergo nō ponēt̄ habitus in intellectu respectu primorū principiorū: sed hoc est falsum. quod patet. Aristoteles inter habitus ponit habitū qui vocatur intellectus inclinans ad assensum primorū principiorū. Item post frequentationem assensuum circa prima principia homo percipit se magis promptū ad assentiendū illis & fortius assētit q̄ prius. ❡Propter hoc argumentū quod habet apparentiam: videtur ꝙ respectu primorū principiorū per se notorū nō ponatur habitus in intellectu. Vnde dicit Sco. in scd̄o. sicut nō ponit̄ habitus cātus ex noticijs intuitiuis: simil̄r noticijs appheñsiuis primorū principiorū per se notorū positis/non est in potestate itellectus quin assentiat illis. ergo non est ponēdus habitus in intellectu inclinans ad assentiendū primis principijs. Et ad Aristotelē dicitur ꝙ intellectus habitus inclinat ad assensum principiorum nō primorum q̄ nō sunt per se nota: sed nota per experientiam: vel aliunde/& non ex terminis. Ideo respōdetur cōclusiue: & probabiliter. ❡Qn̄ potentia est ita determiata ꝙ potest in istud & non pōt in oppositū: & positis oībus necessario requisitis necessario coagit: tunc in tali potentia non est ponendus habitus. Sed quando potentia est indifferens ad duo opposita: vel q̄uis non sit indifferens ad duo opposita est tn̄ ita indifferēs ꝙ oibus necessario requisitis ad pductionem illius nō necessario coagit: tunc in tali potentia est ponendus habitus. Exemplum primi/ vt respectu temperantie ponetur habitus. Exemplum secūdi/ vt respectu felicitatis. nam nullus potest nolle felicitatē: nec velle summā miseriam. Secūdum cōmuniorem opinionem voluntas est ita determinata ad vnum ꝙ non potest in contrariū: sed tamen omnibus necessario requisitis ad productionē felicitatis: volūtas non necessario coagit immo potest suspendere actum suū. Ideo ī ordine ad felicitatem debet poni habitus iclinans &c. sed intellectus est ita determiatus ad assentiēdum primis principijs: ꝙ omnibus necessario req̄sitis positis/ puta simplici apprehensione &c. non potest quin assētiat. igitur respectu illorum non ponit̄ habitus. ❡Notandum ꝙ non reperiūtur potentie in quibus ponantur habitus imediate: nisi intellectus & voluntas. quia iste potentie ad aliqua non sic determinātur: quin possint in opposita. nam dato ꝙ voluntas ad aliquid sic determinetur: tamen in libertate sua est ponere vel non ponere illud. Similiter in assensu conclusionis: & respectu fidei non sic est. quoniam intellectus nō necessario determinatur assentire conclusioni quin possit per argumentum sophisticum ei dissentire/ neq̄ determinatur ad habēdā fidem: quin possit per rationem probabilē habere opinionē. & ideo nō ponitur habitus imediate nisi in intellectu & voluntate.

¶Consequenter videndum est quõ causatur ista bonitas habitualis/an a quolibet actu causetur. Respõdetur ꝑpõnes. Prima
Prima ppõ. non quilibet actus cũ elicitur seu ꝓseruatur causat aliquid de habitu. Probatur. capio vnum intemperatũ qui elicit actum temperantie. Iam iste actus nõ causat habitũ temperantie. Probatur. quia non potest eẽ habitus temperantie simul cũ habitu opposito: scilicet intemperãtie. imo oportet ꝙ primo alius habitus corrũpatur: sed ille nõ illico corrumpitur. igitur. ¶Secũda propositio. Omnis actus reperiẽs subiectum neutrum. i. non magis inclinatũ ad hoc ꝙ̃ ad illud in qđ põt produci talis habitus: & non habituatũ ad hoc nec ad oppositum causat aliquid habitus. Probatur. qñcunqꝫ aliqđ agens est sufficiens ad producẽdũ aliquẽ effectum medietas illius agentis sufficiet producere medietatẽ illius effectus. Igitur si actus multũ intensus sufficit causare habitũ sequitur ꝙ medietas illius actus. i. actus in duplo minus intensus sufficit causare habitum in duplo remissiorẽ. & adhuc per maximã predictã actus adhuc in duplo minor sufficit: & adhuc in duplo minor: & sic in infinitum. ¶Probatur secũdo. Quandocũqꝫ sunt duo eiusdẽ speciei specialissime agẽtia pure naturalia solũ differentia penes magis & minus/si intẽsum potest in aliquem effectũ: minus intensum potest in similẽ effectũ: licet etiam minus intensũ. vt calor potens producere calorem in manũ: in duplo remissior calor potest ꝓducere remissiorẽ calorẽ in manũ. & adhuc remissior calor hoc poterit: & breuiter non est dabilis calor qn possit aliqđ caloris in manũ producere. & hoc vt suppono seclusa resistentia. ¶Et sic concluditur ꝙ oĩs actus potest producere aliqđ habitus. sed illud non vocaꝛ habitus cũ deficiat conotatio: scilicet ꝙ sit de difficili mobilis a subiecto. sed vocaꝛ dispositio: scilicet quando actus est ita remissus ꝙ non valet habitum permanentem producere: sed solum aliquid remissius eiusdem tamẽ rationis cum habitu. ¶Contra istam maximam instatur ad Occham quarto quolibeto de noticia intuitiua que causata a propinquo & nõ a remoto sufficit cãre iudiciũ ꝙ fortes sit homo: & tamen ipsa causata a ꝓpinquo nõ differt a se causata a remoto nisi penes intensum & remissum. igiꝛ. Respõdetur apud Occhã in ꝓlogo sententiarum questione ꝑima. ꝙ noticia intuitiua fortis cũ sola specie visibili non est sufficiens causare iudiciũ affirmatiuũ imo potius iudiciũ negatiuũ quo scilicet iudicat/ꝙ fortes non est. vt si a solo deo ꝓseruareꝛ forte nõ ꝑsente: qa ad hoc ꝙ possit cũ specie visibili causare iudiciũ affirmatiuũ reqritur obiectum presens qđ ꝯcurrit cũ eis ad causandũ illud iudiciũ affirmatiuũ. Secũdo supponitur & est notum in philosophia ꝙ agens naturale aliqñ est potens solũ a ꝓpinquo producere vnũ effectũ: & nõ a remotis: & tñ a remotis est natũ & potens causare aliũ effectũ vt lumen solum a propinquis potest producere calorem: & tñ a remotis põt producere lucem. sic de obiecto dicitur ꝙ a ꝓpinquis solum potest producere/& ꝯcurrere ad iudicium affirmatiuũ puta ꝙ sit fortes: & a remotis potest producere noticiam ĩtuitiuã sui. Dico igitur ꝙ non ꝓuenit ratione noticie intuitiue ꝙ a ꝓpinquis causetur illud iudicium affirmatiuũ & nõ a remotis: sed hoc solum ꝓuenit ab obiecto. & hoc ideo: quia obiectũ est talis nature: seu quia obiectũ est obiectũ. nam illa noticia ĩtuitiua q̃tum est de se est nata ꝯcurrere cũ obiecto ad illud iudiciũ causandũ siue a remotis siue a propinquis siue intensa siue remissa. Unde dico ꝙ si illa noticia ĩtuitiua remissa q̃ causatur ab obiecto remoto maneret oĩno eque remissa obiecto tñ appropinquato causaret cũ obiecto iudiciũ affirmatiuũ ꝙ fortes est/licet illud iudiciũ etiam esset minus intensum/& valde remissum. ¶Aliud argumentũ cõtra illam maximam: scilicet ꝙ omnis actus quãtumcunqꝫ remissus causat aliquid habitus in subiectum indifferens. sequeretur ꝙ ab aliquo habitu causaretur aliquid actus: & idem habitus causaretur ab eodem actu

causante habitum: & sic idem esset prius & posterius seipso/ & causaret suam causam/ quo nihil est impossibilius. igitur. Patet antecedens. capio sortem qui nullum habitũ habet temperantie: nec intemperantie: & incipiat actum elicere temperantie partibiliter qui in fine hore erit intensus vt octo. tũc sic in fine hore erit habitus ꝑductus ab illo actu: & sit/b/ & ille actus sit/a/ tunc/a/ producit/b/ & /a/ ꝑducitur ab ipo/b/. patet. & diuido vtrũq; per partes ꝓportionales maioribus terminatis versus instãs presens initiatiuum. tunc prima pars/a/ producit primam partem/b/ & prima pars/b/ producit secundam partem/a. Patet: quia precedit eã & est nata producere cõsimilẽ actum a quo producta est. igitur. & vltra. secũda pars/a producit secũdam partẽ/b/ & secũda/b/ tertiam/a/ & sic in infinitũ. igitur. ¶Respondetur negando sequelam. & concedo ꝙ/a/ producet totum/b/ & negatur ꝙ/a/ producatur a/b/. Et ad ꝓbationẽ: aliqua pars/a/ producitur a/b/ concedo. & aliqua pars/b producetur ab/a/ concedo. & iterũ alia ps a/ꝑducetur a/b/ & sic ꝯsequẽter. igitur/a/ producetur a/b/ negatur ꝯsequentia. Et sit

Pria ppositio — prima ppositio. Cuiuslibet partis actus/a/ aliqua producitur ab habitu/b/ siue ab aliqua parte habitus/b/ & tamen est aliqua ps actus/a/ que non ꝑducitur ab habitu/b/ scilicet prima medietas que nõ producitꝛ a/b. Prima pars probatur. quia quacunq; parte data illa habet duas medietates quarũ secũdam precedit aliqua pars habitus/b/ q̃ concurrebat ad producẽdum illã secũdam partem. & secũda pars probaꝛ: quia prima medietas secũdum cuiuslibet sui aliqd precessit quamlibet partem/b/ & totũ/b. igitur. Se

Secũda ppó. — cunda propositio. Quelibet pars/a/ producit aliqd/b/ & tamẽ multe producũtur a/b/ & hoc nõ incõuenit respectu diuersarũ partium. nam nũq; eadem pars producitur ab illa parte quã producit: sed secũdum diuersas partes actus/a/ producit/b. & econtra. ¶Sed est impossibile & implicat ꝙ vna ps adequata actus/a/ producat vnam partem adequatam habitus/b/ & ꝙ illa producat illam partem actus a/a qua est producta illa pars habitus/b. nã sicut implicat ꝙ aliqd sit prius & posterius tpe seipso ita & natura.

¶De corruptione habitus. Ca. XVIII.

Ictum est ꝙ non semper quilibet actus producit aliquid de habitu: quando est in subiecto resistentia habitus contrarij. Secundo dictũ est: quando in subiecto non est habitus cõtrarius: quilibet actus est sufficiẽs ad producendum aliquid eiusdem speciei cum habitu. Vnde si magnus actus sufficiat producere actum intensum quilibet eiusdem speciei differens solum penes intensum & remissũ ab illo/ propter remissionem erit sufficiens producere habitum licet remissum. Nũc vero agendum est de corruptione habitus. Vtrum videlicet corrumpatur habitus solum per actus cõtrarios actibus ad quos inclinat. Arguitur ꝙ nõ/ quia si sic. apud poneres habitum circa prima principia per se nota/ ille habitus esset icorruptibilis: quia non potest haberi actus contrarius: hoc est dissensus circa prima principia vel assensus contradictorius. ¶Similiter habitus genitus ex actibus quibus appetimus beatitudinem/ non est corruptibilis: quia nõ potest haberi actus cõtrarius: cũ nemo potest nolle beatitudinem vel velle miseriam. ergo ille habitus esset incorruptibilis. ¶Preterea aliqui habitus corrumpũtur per solã cessationẽ sine positione actuũ ꝯtrariorũ. Patet experientia docet si aliqs alicuius cõclusionis habitũ ex multis actibus acquisiuerit/ si longo tempore perseueret sine actu ad quẽ inclinat talis habitus illius obliuiscetur. ergo erit corruptus: & non per contrarios actus: ergo corrũpitur habitus p cessationẽ ab actu/ & non solum per actus ꝯtrarios. ¶In oppositũ arguitur. habitus remanet sine actu ad quẽ inclinat etiã in esse intenso p aliquod tempus. ergo si non superueniat alia causa q̃ cessatio ab actu: talis habitus manebit in perpetuum. Patet. iste habitus in isto tempore non diminuitur. ergo iste

habitus in isto tempore habet omnes causas conseruantes/ & non deficit aliqua requisita ad conseruationem: sed in quocunque magno tempore cessetur dummodo non ponatur actus contrarius remanent eedem cause conseruantes, ergo si habitus corrumpatur solum corrumpitur per contrarios actus.

¶ Pro solutione notandum in communi philosophia quod aliquem effectum corrumpi non contingit nisi tripliciter. & adhuc duo illorum modorum corruptibilitatis sunt per accidens: & alius est per se. Primo corrumpitur aliquis effectus per corruptionem subiecti: & isto modo corrumpuntur sensationes existentes in brutis que sunt immediate in anima sensitiua que post mortem bruti nullo modo remanent: immo omnino corrumpuntur talis corruptio sensationum est per corruptionem subiecti: & per accidens. Secundo modo corrumpitur accidens per accidens non per causam contrariam: sed solum per defectum cause conseruantis: vt per absentiam corporis luminosi corrumpitur lumen. Similiter noticia intuitiua corrumpitur per accidens scilicet per absentiam obiecti. Alio modo corrumpitur effectus per se: scilicet ad positionem cause contrarie & hoc virtualiter vel formaliter Virtualiter videlicet quando potest producere effectum contrarium. Vnde actus temperantie non est contrarius formaliter habitui intemperantie: quia se compatiuntur in eodem subiecto/ sed solum virtualiter: sicut aqua contrariatur virtualiter caliditati: quia potest producere frigiditatem que contrariatur caliditati. ¶ Hoc supposito videndum est de corruptione habitus. & hoc loquendo de habitibus in anima intellectiua: quia non est difficultas de habitibus in anima sensitiua cum corrumpuntur ad corruptionem eius cum sit corruptibilis: sed solum loquimur de habitibus in subiecto incorruptibili per naturam vt est anima intellectiua: & similiter loquimur de habitibus acquisitis & non infusis qui corrumpuntur per cessationem conseruantis scilicet dei propter nostrum demeritum Si ergo habitus acquisitus naturaliter non corrumpitur per corruptionem subiecti/ quia est in subiecto incorruptibili: quomodo ergo corrumpitur? oportet ergo quod vel per cessationem ab actu: vel per positionem actuum contrariorum actibus ex quibus genitus est. Sanctus Tho. prima secunde. q. liij. dicit quod habitus non possunt corrumpi per se: sed solum per accidens: puta per cessationem inquantum ex illa cessatione ponitur actus contrarius. cessatio permittit ad actum contrarium quam non permitteret non cessatio. nec corrumpuntur ad desitionem conseruantis: quia non dependent a conseruante nisi in produci & non in conseruari. Dicit. s. Tho. ibidem/ & pariter Occham in quarto questione. xij. quod habitus quicunque existens in intellectu non potest corrumpi nisi per positionem actuum contrariorum: vel per desitionem alicuius necessario requisiti ad conseruandum illum. Et ad argumenta: sequitur quod ille habitus circa prima principia esset incorruptibilis. concedo: & hoc substinendo quod intellectus non potest dissentire primis principiis. Similiter habitus qui causatur ex volitione qua desidero beatitudinem quia non possum nolle quamuis possim cessare. Occham tamen tenet oppositum in fine tertij: sed secundum opinionem communem ille habitus est incorruptibilis per naturam qui causatur ex actibus volendi beatitudinem: & ex actibus nolendi miseriam. Sed de habitu scientie: aliquis est diu habituatus circa aliquam conclusionem/ si diu cesset ab actu non poterit elicere actum: & non est corruptibilis per actus contrarios. oportet ergo quod per solam cessationem ab actu. ¶ Respondet Occham in quarto questione predicta in solutione primi dubij dicens. vel corrumpitur habitus: quia deus per cessationem diuturnam actuum desinit conseruare. vel corrumpitur quia in corpore sunt alique qualitates producte ab actibus illis que per alterationem corrumpuntur que necessario requiruntur ad conseruationem habitus pro quanto ille qualitates intense requiruntur ad hoc quod sensus communis habeat suos actus: & ad desitionem specierum sensitiuarum in

parte interiori propter alterationem illarũ
¶Dico tertio ꝙ ille idem habitus manet. Contra. post diuturnam cessationem non potest recordari illius cõclusionis. Verum est/&non nisi propter defectum illius habitus. nego: imo propter defectum alicuius cause que necessario requiritur cum intellectu & habitu ad exeũdum in actum. & illa causa est aliqua qualitas corporalis extensa in phantasmate que corrumpitur: & ad deẜitionẽ specierũ sensitiuarũ in parte interiori propter alterationem. Ideo non est ex cessatione ab actu: sed ex corruptione alicuius addicio corporalis vt dictũ est. [Qualitates corporee nõ sunt requisite ad cõseruationẽ habituum ĩ anima. Patet de anima separata que potest acqrere habitus: sed habitus pro hoc statu non potest exire in suũ actum nisi mediante corpore quod alteratur crebriter ad cuius alterationem ĩpeditur actiuitas habitus/sicut anima in hoc corpore non potest videre indiuisibilia secus est de anima separata. Hieronymus in plogo biblie ait. Discamus in terris quorum sciẽtia remanet in celo. Nota ꝙ si caro maneat inalterata homo exibit ita facile in actũ in senectute sicut in iuuẽtute sicut dicit Aristo. primo de anima/si senex haberet oculũ iuuenis &c. ĩ patria nõ erit alteratio: ergo semp põt hõ exire in actũ/põt tñ hõ supplere hanc corpis alterationẽ p actuũ frequẽtationẽ/sicut senex instrumẽtũ supplet. s. visũ ocularibus/licet anima & habitus maneant & sint cause naturales/nõ potest tamen exire in actum defectu instrumenti. Patet/quando culter fit obtusus & manet eadẽ manus & cultellus.]
¶Et ista est resolutio ꝯmunior & probabilior: videlicet ꝙ nunꝗ corrũpitur habitus acquisitus naturaliter nisi per corruptionẽ subiecti vel per corruptionem cõseruantis/vel per actus contrarios actibus ad quos inclinat ille habitus: quia sunt productiui habitus contrarij. Ex quo sequitur ꝙ diuiditur habitus per actus cõtrarios. vnde sicut ignis applicatus frigido primo corrumpit vnam partem: & sic consequenter. & quãcito est corruptum illud totum frigus/incipit producere calorem partialiter: eodem modo fortes habituatus in habitu tẽperantie elicit actum intemperantie: si sit intensus corrumpit aliquid de illo habitu & postea illo corrupto totaliter producere incipiet partialiter aliquid de habitu intemperãtie. & hoc tenendo ꝙ qualitates cõtrarie nullo modo se compatiũtur in quibuscunꝙ gradibus: & sic dicendum est de quibuscunꝙ agentibus naturalibus. vbi ergo non possunt elici actus contrarij: tunc talis habitus non est corruptibilis per naturam. Et dicit sanctus Thomas qñ actus non habẽt actus contrarios vt actus primorum principiorũ habitus illorum non possunt corrumpi a contrarijs. [Non videtur mihi hec opinio addicio probabilior imo melius est dicere ꝙ per solam cessationem ab actu habitus potest corrumpi. Et tripliciter effectus potest se habere ad causam. Vno modo ꝙ simpliciter dependeat in esse a conseruatione cause. Alio modo ꝙ nullo modo dependeat a conseruatione cause post productionem. Tertio modo ꝙ medio mõ se habeat scilicet ꝙ sit p notabile tempus non conseruetur naturaliter corrumpitur. Exemplum primi vt lumen. exemplum secũdi vt albedo. exemplũ tertij vt habitus. & tũc patet ꝙ habitus nõ habentes actus contrarios possunt corrumpi. facile tamẽ potest sustineri ꝙ ex actu primi principij non generatur habitus.]

¶De contrarietate habituũ. Ca. XIX.

Consequenter dicendum est de cõtrarietate habituum. Vnde apud modernos vt Occham in tertio questione octaua cõmuniter ponitur ista ppõ. Qñcunꝙ sunt duo habitus ppõ & actus ad quos inclinãt sũt incõpatibiles seu ꝯtrarij: tales hitus erunt ꝯtrarij. & breuiter nõ põt cognosci ꝯtrarietas habituũ seu incompatibilitas nisi penes incompatibilitatem vel contrarietatem actuum ad quos inclinant. Exemplum/actus temperantie & actus intẽperãtie sũt incõpatibiles & cõtrarij adinuicẽ. Simil & hitus iclinãtes ad

illos actus. Similiter assensus fidei & assensus euidens circa eandem conclusionē sunt incompatibiles: ita & illi habitus ad istos actus inclinantes. ideo incompatibilitas & contrarietas habituū est attēdenda ex incōpatibilitate & cōtrarietate actuum ad quos inclinant. Patet/aliqui habitus sunt cōtrarij: alias staret aliquem eē simul temperatū & intemperatum. & non potest attendi illa incompatibilitas habituū nisi penes incompatibilitatem actuum temperantie: & intemperantie. igitur. ¶ Consequenter dicendū est ꝙ aliquādo vnus actus est incompatibilis duobus actibus simul cuius habitus est compatibilis duobus habitibus illorum duorū actuum. Ideo ꝗuis non sit concedendum ꝙ aliqui duo habitus sint adinuicem compatibiles quorū actus sunt incōpabiles: nihilominus est concedendum ꝙ aliquis actus est incōpatibilis duobus siml' actibus iunctis: & tamē habitus illius actus est compatibilis duobus illis habitibus simul iunctis illorum duorum actuū quibus actus illius habitus erat incompatibilis. vt dissensus cōclusionis est incompatibilis assensibus duorum/quorum primo assentio antecedenti/& secūdo assentio bonitati cōsequentie/illa duo non stant cū dissensu cōclusionis: qꝛ qui assentit maiori minori & bonitati consequētie de necessitate assentit conclusioni nisi obex fuerit. & tamen habitus qui causatur ex dissensu cōclusionis cōpatitur illos duos habitus. Patet minor/sit sortes qui dissentiat frequenter alicui cōclusioni: tunc acquirit habitum volo ꝙ frequēter aduertat circa bonitatem ꝯsequentie: & non circa antecedēs. iam causatur habitus circa bonitatem cōsequentie. postea aduertat frequēter circa antecedēs & nō circa bonitatem consequētie/tunc assentit antecedēti & ex illo assensu frequēti antecedētis causabitur habitus/tūc talis habebit tres habitus se compabiles quorū actus vnius puta dissēsus est incōpatibilis cum duobus actibus alterorum duorum habituū. ergo pro
addítio positum [Potest quis negare ꝙ assentiet antecedenti & dicere ꝙ tanta est habituū vtrobiꝗ repugnantia sicut actuū & difficile est oppositum ostendere.] ¶ Contra predicta arguitur probando ꝙ sint dabiles duo habitus se compatiētes producti a duobus actibus incompatilibus inter se. Capio habitum opinatiuū/a/propositionis: & sortes eliciat circa/a/propositionem assensum fidei vel assensum scientificū. tunc sic. postꝗ elicuit actum primum non est adhuc corruptus habitus opinatiuus & est productum aliquid de habitu sciētifico vel fidei si sit assensus fidei. ergo in ipso est habitus incompatibilis cum habitu opinatiuo. minor patet: quia deinceps reperiet se magis habilitatum ad assentiendum ꝗ prius. Distiguo vt dicit Occham in tertio questione octaua. vel ꝙ reperiet se magis habilitatum priuatiue: hoc est minus habilitatum ad contrariū & sic conceditur: quia est remissum aliquid de habitu habilitante ad cōtrarium. vel ꝙ reperiet se magis habilitatū positiue: & sic negatur. Dicit enim sicut est in formis materialibus ita in istis. nam si ignis debeat producere calorem in aquā: oportet ꝙ primo corrumpat totum frigus. deinde incipit ꝓducere calorem. Similiter iste assensus prio corrumpit habitum contrarium/deinde incipit producere habitum contrarium positiue. Aliud argumentum apparētius. sum habituatus circa/a/propositionem habitu opinatiuo. habeam noticiam intuitiuam que sufficit imediate causare assensum certū & euidentem de/a/propositione. tūc cum erit obiectum absens ad quam terminatur illa noticia intuitiua. & formando/a/propositionem assentiam firmiter/illa apprehēsio abstractiua cum potentia nō sufficit causare assensum firmum: quia esset per se nota. ergo preter illam apprehensionem & potētiam est aliquid in intellectu concurrens & non videtur nisi ꝙ sit habitus: & sic ille habitus erit compatibilis habitui opinatiuo. ¶ Respondetur. cum sic arguitur capiēdo sortem multum habituatum circa/a/propositionem assensu opinatiuo obijciatur

obiectum cū notitia intuitiua. sufficeret causare assēsum euidentē illius propositionis. tunc sic. si post istum primum assensum remoueatur obiectū & presentetur talis propositio: assentiet firmiter. Dico q̄ post talē primum assensum si solum presētetur talis propositio cum noticia apprehensiua sine notitia intuitiua & sine motiuo non poterit assentire neq̄ euidenter neq̄ firmiter.

¶De coefficientia habitus. Ca. XX.

Iam videndum est de coefficientia habitus. Vtrū videlicet habitus coefficientiam habeat cū potētia ad actum producendū: ita q̄ partialiter attingant ipm̄ actum. & pro nunc loquimur de habitibus acq̄sitis/ quia postea de infusis erit sermo. Et sit prima propositio.

Prima ppō. Quilibet habitus existens in aliqua potētia partialiter ꝯcurrit cū illa potētia ad ꝯsimilē effectum ꝑducēdū in specie ex quo est genitus. Patet vnica ratione. aliquis habitus cōcurrit partialiter. ergo & quilibet: q̄a nō videt maior ratio de vno q̄ de alio. Patet antecedens. illud quo remoto & oībus alijs positis non posset effectus poni ꝯcurrit partialiter ad illū effectū si sit extrinsecū: quia si esset intrinsecū ꝯcurreret in genere cause vel materialis vel formalis. vnde est maxīa & ꝑ nihil aliud pōt ostēdi q̄ aliquid ꝯcurrat ad aliq̄d ponēdū siue ꝑducēdū: nisi q̄a posito illo de necessitate ponit̄ aliq̄d & remoto illo remouet̄ aliq̄d: sed hītus ē hm̄ōi i ordine ad actū suū saltē sustinendo q̄ illud q̄d manet in absentia obiecti est habitus. si talis qualitas q̄ manet obiecto alias ītuito nō esset: & oīa cetera manerēt nō est possibile/ q̄ ꝑducatur distincta noticia abstractiua illius obiecti: q̄a alias potuisset ꝑduci abstractiua ante q̄ obiectū fuisset ītuitū: ergo habitu remoto alijs remanētibus nō pōt actus ꝑduci. Est ista rō est euidēs q̄ habitus ꝯcurrat i genere cause efficiētis: vt dicit Occhā. iij. quolibeto. xx. & xxj. q. Dicit p̄terea q̄ aliq̄n requiritur hītus vt effectus ꝑducat̄, aliq̄n non vt producatur simpliciter talis effectus: sed vt producatur intensior: vt in actibus voluntatis: & in noticijs abstractiuis. ¶Contrarium huius opinionis tenet Durandus in tertio distin. xxiij. quest. ij. q̄ habitus non concurrit effectiue ad actus ꝑducendos. Et prima eius ratio talis est: illud q̄d per seipm̄ facit ad intentionē alicuius actus pōt etiam per se producere talē actum q̄uis remissum si nō ponatur obstaculum. sed sic est q̄ habitus non est per se sufficiens ad producendum actū. quia requiritur q̄ potentia concurrat: ergo non est per se sufficiens ad intēdendum actum. Maior patet/ cum intēsio actus nō fit nisi per additionem partis eiusdem speciei cum toto actu. ergo si nō poneretur obex maioris resistentie q̄ passum sit actiuitatis: & non poneretur obex/ habitus solus produceret actum: quod est inconueniens. ¶Ad istam rationē dicitur q̄ dupliciter itelligitur q̄ omne illud quod est ꝑ se sufficiēs ad intendēdum actum sit per se sufficiens ad producendū actum. Vno modo q̄ ad intendendum effectum illud per se solum concurrat actiue. & isto modo/ quod est per se sufficiens ad intēdendum est per se sufficiēs ad producēdum similem in specie. Alio modo q̄ sit per se sufficiens ipso solo superaddito cause precedenti fit intensior etiam causa precedente concurrēte. & sic nego q̄ omne illud quod est per se sufficiens ad intendendum isto modo sit per se sufficiens ad producendum. Vnde non est imaginandū q̄ vna pars actus producatur a sola potētia: & alia pars a solo habitu/ imo totus actus producitur a potētia: sed nō totaliter: & totus actus ꝑducit̄ ab habitu: sed nō totalr̄/ & ipa potētia secluso adiutorio nō ꝑduceret ita intēsum. ¶Altera rō Durādi ē Capio forte q̄ assentiat alicui ꝑpōni ex sola rōne topica/ ex illo generat̄ habitus/ si postea assētiat illi propositioni ex illa sola ratione nō assentiet clarius q̄uis sit habituatus: & antea non erat. ergo habitus nō coagit effectiue ad producēdum actū. ¶Cū arguitur, non assentiet clarius, dico si intelli-

gis clarius.i.euidentius: concedo. vel clarius.i.firmius vł saltem minus formidolose: & sic nego. immo dico ꝙ ex illa ratione topica & habitu ꝑducitur opinio minus formidolosa. similiter assensus demonstrationis etiam causatus ex habitu erit intensior: & sic euidentior. Contra. si habitus producat actum: ergo sequitur ꝙ effectus concurrit partialiter ad producendum suam causā patet/actus causat habitum & econtra. Dicit occham vbi supra ꝙ primus actus non causatur ab habitu sed ab alijs causis. quod patet. quia primus actus est causa efficiens: habitus: ergo non causatur ab eo: quia idē numero non potest esse causa & effectus respectu eiusdem. Sed primus actus qui causatur in potentijs apprehensiuis in absentia obiecti causatur ab habitu. ideo nō omnis actus causatur ab habitu. Contra. in causis efficientibus essentialibus non est circulus: sed actus est causa efficiens habitus. ergo habitus non est causa actus. ¶Respōdetur ꝙ in causis essentialibus potest esse circulus q̄tum ad speciem: sed non q̄tum ad idem numero. nūc autem vnus actus est causa habitus: scilicet primus: qui sine eo nō potest eē habitus naturaliter & postea habitus ē causa nō illius actus sed alterius & ille actus beneaugmentabit illum habitum. ¶Sed contra probatur ꝙ habitus ille sit causa eiusdē actus numero. quia actus primus generans habitum potest continuari cum habitu: & tunc habitus ille generatus cōseruabit illū actum. ¶Respondetur ꝙ non est inconueniens ꝙ effectus sit conseruatiuus sue cause efficientis in eodem subiecto: & ita est in ꝓposito ꝙ habitus generatus ex actu primo melius conseruat illum actum q̄ posset conseruari sine illo habitu. Difficultas. dictum est ꝙ habitus concurrit ad actum producēdum. Vtrum habitus cum potētia secluso altero sint cause sufficientes ad productionem actus. hoc est anteq̄ sim habituatus ad producendum actum scientificum aliquid requiritur vltra potentiam/scilicet demonstratio. vtrum habitu i me generato iste habitus cum potentia sine demonstratione.i. sine illa causa sint sufficientes ad producendum actus scientificos. Et apparet ꝙ non. habitus causatus ex assensibus causatis per notitiam intuitiuam sine notitia intuitiua cum potētia non sufficiunt ad causandum similes actus/vt ex assensibus frequētatis ꝙ sortes est/generatis ex notitia intuitiua causatur habitus/ex illo habitu & potentia nō possum exire in istum actum ꝙ sortes est sine notitia intuitiua: quia si possum ex sola abstractiua cum potētia: sequitur ꝙ ista sortes est esset per se nota: quia ad propositionis per se note assensum sufficiunt notitie intuitiue vel abstractiue terminorum. ergo habitus cum potentia seclusa alia causa nō sunt cause sufficientes ad producendum actum. ¶In oppositum arguitur. dicit Arist. ꝙ habitibus vtimur cū volumus. ergo habitus causatus ex assensibus demonstrationis cum potētia sufficiet ad causandum habitum scientificum sine demonstratione. Pro solutione ponitur propositio. nunq̄ habitus intellectus concurrit ad actum suū producēdum nisi voluntate partialiter cōcurrente vel aliquibus causis naturalibus partialiter concurrentibus que intellectum necessitarent ad illum actum etiam secluso habitu. patet ista propositio. Si habitus sine concursu voluntatis & sine concursu causarum necessitantium posset concurrere ad actum intellectus: ergo ille habitus cum intellectu essent cause sufficientes ad producendum actum / & sunt pure naturales: ergo quando simul iunguntur ille actus ꝑducit. Patet causis pure naturalibus positis sufficientibus: de necessitate sequitur effectus. & sic habituatus necessario semper esset in actu intelligendi: quod ē falsum. vnde habituatus in notitijs abstractiuis/non potest exire in notitiam abstractiuam: nisi ꝑ concursum voluntatis necessitetur intellectus ad exeūdum in illam abstractiuam. Eodem modo oportet de necessitate confiteri: ꝙ ad actum scientificum nō potest potentia cum habitu exire: nisi per im

periũ voluntatis / vel per demonstrationẽ necessitatem intellectum. Ideo habituatus cum intellectu habens habitum scientificũ alicuius conclusionis potest sine demõstratione per imperium voluntatis exire in actum habitus: & hoc apparet verum. Nam habens habitum fidei sine motiuo per imperium volũtatis potest exire in actum habitus illius. ¶Contra. non potest habituatus per notitiam intuitiuam exire in actum ꝙ sortes sit sine notitia intuitiua. ergo non potest habituatus in demonstratione exire in actum per imperium voluntatis sine demonstratione. Dico ꝙ non est simile. nam aliud est loqui de necessarijs: & de contingẽtibus. non possum habere notitiam contingẽtis eiusdem nisi obiectum sit presens: sed non requiritur in necessarijs notitia intuitiua: & ad notitiam eiusdem sufficiunt tria.

¶De concursu habituum adactus. Cap. xxj.

Restat nũc videre ad quos actus cõcurrit habitus. vtrum habitus solum concurrat ad actus eiusdẽ speciei: cum illis ex quibus genitus est. vel vtrum aliquando cõcurrat ad actus differentes specie ab illis quibus est genitus. ¶Primo notandum. vt dicit Occham in tertio. ꝙ dupliciter habitus concurrit ad actũ. Vno modo immediate / hoc est dictu concurrit ad actum taliter ꝙ non concurrit per prius ad alterum effectum ꝙ ad illum. Alio modo mediate. hoc est immediate concurrit ad alterum actum: & iste alter concurrit ad istum secũdum. ideo habitus concurrit mediate ad illum / vt habitus pricipiorum concurrit ad habitum conclusionis: & immediate ad actum siue assensum principiorum: & assensus principiorum immediate ad assensum conclusionis: sic mediate habitus premissarum concurrit ad habitum cõclusionis vbi tam actus premissarũ ꝙ actus conclusionis mediat. pari forma habitus finis concurrit ad actum medij mediate: & immediate ad actum finis. ¶Hoc supposito

Dupliciter hi tuscõcur rit ad actum.

ponitur talis propositio communis apud docto. ꝙ habitus nunꝙ concurrit immediate nisi ad actus eiusdem speciei cum illis ex quibus genitus est: sed mediate bene cõcurrit ad actus differentes specie: sicut dictum ẽ de habitu principiorum & conclusionis ꝙ differunt specie. Probatur propositio assũpta. nunꝙ habitus ↄcurrit ad actus nisi sint intensiui saltem intẽsius reddant habitum intensiorem: sed actus differentes specie a ꝓcedentibus actibus non possunt producere partem eiusdem speciei in habitu cũ parte quam precedentes produxerunt. nam si sint actus differentes specie habebunt effectus differentes specie: ideo effectus adequatus productus ab istis erit alterius speciei ab effectu adequato ꝓducto ab alijs specie differentibus: quia nulla causa pure naturalis habet effectus adequatos differentes specie ergo propositum verum. [Probatur aliter hec propositio da oppositũ vnus habitus inclinat i actus alterius speciei ab actu a quo emersit / sequitur ꝙ inclinabit in omnem actum. patet non est maior ratio ꝙ in vnum ꝙ in alium / ergo si in vnum potest etiam in alium poterit.] Contra hoc arguitur ex cõmuni resolutione doctorum. Amor alicuius obiecti causatus ex notitia intuitiua differt spẽ ab amore causato ex notitia abstractiua. vnde dicit Sco. in quarto distinctiõe. xlix. ꝙ fruitio beatifica differt specie a fruitione vie: quia vna causatur mediante notitia intuitiua / alia vero mediante notitia obscura. Similiter. sortes ex notitia intuitiua platonis dilexit eum. iam habet habitũ acquisitum diligendi eum. sit plato absens: & habeat notitiam abstractiuam. ipse sortes ferventius diligit ꝙ si nunꝙ dilexisset. ergo habitus concurrit ad actum diligendi: & talis actus differt specie ab actibus diligendi ex quibus talis habitus genitus est: ergo habitus concurrit ad actum differentem specie illis a quibus emersit. ¶Preterea. sit sortes qui prius vidit platonem frequenter: & iudicabat platonem esse per illam notitiam intuitiuam. iam platõe absente / per illam abstra

ppõ.

additio

ctiuam iudicabit euidenter platonem fuisse & ad istud iudicium non sufficiunt notitie abstractiue cum intellectu: ergo concurrit aliquid aliud: & non videtur quid sit illud preter habitum: ergo habitus concurrit ad illud iudiciũ quo iudicat platonem fuisse: & tale differt specie ab illo iudicio ex quo hitus ẽ genitus: nã ista duo iudicia qbus iudico platonẽ eẽ & platonẽ fuisse specie differũt/ergo hitus &c. Et istud argumẽtũ est multum apparens: & videtur concludere. Si dicas ꝙ ad istud iudicium causandũ plato fuit/sufficit notitia abstractiua: tunc inferam ꝙ talis esset per se nota. quod est falsũ: quia ad per se notam sufficiunt intuitiue vel abstractiue terminorum. certum est ꝙ si sortes prius iudicauerat platonem esse quãdo videbat eũ/& iam aduertat, iudicat ꝙ plato fuit immo iuramento affirmaret: & est ei euidenter notum/ad istud iudicium causãdum non sufficiunt notitie abstractiue: qa tunc essent per se nota vt dictum est. ergo aliquid aliud concurrit: & non videtur nisi habitus. ergo habitus cõcurrit ad actus differentes specie ab illis ex quibus genitus ẽ. Item dicit magister Martinus in prima questione de fortitudine conclusione septima ꝙ habitus fortitudinis aggressiue vt habitus generatus ex frequẽtibus volitionibus volo fortiter aggredi inimicos immediate concurrit ad actum fortitudinis confusum puta ad istum actum/agendum est fortiter. qui tamen differt specie a primo actu/qm̃ secundus actus fertur super aliud obiectum q̃ primus actus/ergo habitus aliquando concurrit ad actus differentes specie ad illis ex quibus genitus est. ¶ Unde apparentia est: ꝙ vbi habitus habet ꝑ partiali obiecto obiectum alterius actus ab illo a quo genitus est: ꝙ concurrit immediate ad illos actus: q quidem diuerse sunt speciei/cum diuersorũ sint obiectorum. Similiter habitus medio rũ & finis qui est vnicus: vt tenet Martinus conformiter ad Gregorium: concurrit immediate ad actus mediorum: & ad actus finis: & ad actus vtriusq3 simul: qui tamẽ omnes differunt specie ad inuincem. ¶ Respondetur ad illud argumentum de sorte qui iudicat euidenter platonem fuisse quem frequenter intuitiue vidit. concedo totum ꝙ ipse sic euidenter iudicat. & nego ꝙ hoc sit ab habitu ibi derelicto: sed dico ꝙ nisi recordetur se alias sortẽ esse: & se iudicasse sortem esse nunq̃ assẽtiet illi propositioni/sed ista ratio quã potest habere sufficit ad hoc scilicet recordatio ꝙ alias vidit eum. Unde bene sequitur. alias euidenter iudicaui sortẽ esse. ergo sortes tũc fuit. si iã recordor me alias iudicasse/per istam rationem possum habere iudicium euidens consequentis/puta ꝙ sortes fuit. ¶ Replicatur sic. q̃ro a quo causat iste assensus quo iudico me alias sortem vidisse/vel ex solis notitijs apprehensiuis abstractiuis de iudicio preterito. vł causatur ab aliquo alio. si primũ: ergo illa erit mihi per se nota. quia sufficiunt apprehensiue abstractiue per te. & non habeo nisi notitias abstractiuas: quia tale iudicium nõ ẽ/ immo non habeo nisi abstractiuam illius iudicij preteriti. ergo oportet dicere ꝙ iudicium causatur partialiter ex habitu derelicto & causato ex illis assensibus quibus iudicabam sortem esse euidẽter: & isti actus differunt specie ab actibus precedentibus. Vel sic. & clarius. ergo oportet dicere ꝙ illud iudicium quo nunc iudico sortem fuisse vel vidisse causatur ex habitu derelicto. sed ille est causatus ex actu alterius speciei: scilicet ex assensu causato a notitia intuitiua extremorum q̃ sit actus ad quem nunc concurrit. igitur habitus concurrit ad actus differentes specie ab illis ex quibus genitus est. Dico breuiter. ꝙ argumentum non cõcludit contra modernos dicentes ꝙ propositio de presenti & de preterito differunt specie: & similiter assensus earum differunt specie. Ubi tamen argumenta ista nullius esset difficultatis apud antiquos tenentes ꝙ est idem iudicium propositionis de presenti/ & de preterito/ & ꝙ ille propositiones nõ differunt specie. Tunc diceretur ꝙ causatur illud iudicium ab habitu derelicto. & ꝙ il-

li duo assensus sunt eiusdem speciei. Unde tamen pro opinione modernorum concedendum est ꝙ aliquis habitus immediate cōcurrit ad actus diuersarum specierū. & hoc non est inconueniens: quādo illi duo actus habent idem obiectum totale: vt est in proposito. nam ille propositiones de presenti & de preterito sunt quodammodo eedem. & sunt idem obiectum: licet assensus sint diuersi specie. Et similiter soluitur primū argumentum. quando sortes amatur ex notitia ituitiua que postea est abstractiua: ē idē obiectū totale secundum eandem rationē. quia ille due notitie scilicet abstractiua & intuitiua sunt synonime/ licet differant specie Conceditur illatum: quādo est penitus idē obiectum sub eadem ratione: vt ibi sortes visus intuitiue: & abstractiue semper ē idē: & iidem amores illi qui de eo habentur sūt eiusdem obiecti. licet sint inter se diuersi specie. & ideo non incōuenit ꝙ idem habitus concurrat ad illos actus. Similiter non incōuenit habitum concurrere ad actus differentes specie: quando illi actus sunt obiectorū que sunt partialia obiecta habitus: vt visū est. Si autem non esset totale obiectū: vt vnū non includeretur in alio secundum eandē rationem: vel est totale obiectum: secundū diuersas rationes. vt in amore & odio alicuius vnus habitus nunq̄ cōcurrit partialiter ad actus differentes specie. ¶ Est igitur regula generalis. Nunq̄ habitus concurrit immediate ad actus differētes specie nisi illi actus sint de eodem obiecto: vel vnius obiectum sit partiale obiectum obiecti habitus: vel obiecta vtriusq̧ sint partialia obiecta habitus. quoniam tunc non inconuenit.

¶ De Augmento habitus. Cap. xxij.

Consequenter videndum est de augmento habitus ¶ Utrum videlicet detur summus habitus qui potest in anima causari. puta in intellectu: vel voluntate. notum ē ꝙ aliquid potest in potentia causari: & non cuiuscūq̧ intentionis. ergo oportet dare summam intentionem: vel ad minus minimā sub qua non potest & sub q̄libet minori potest. Et hoc dupliciter intelligitur/ ꝙ detur summus habitus. Uno modo ex natura rei. & in isto sēsu est altercatio īter doctores. Nam Scotus in tertio ponit maximum ex natura rei: ita ꝙ deus non potest producere maiorem q̄litatem siue intentiorem. Occham & Gregorius hoc impugnant. videlicet ꝙ nō datur maximus habitus seu qualitas ex natura rei maxima. Alio modo potest intelli ꝙ detur maximus habitus qui potest produci in potentia non ex natura habitus: sed natura potentie: ita ꝙ potentia non sit capax maioris habitus. notum est ꝙ datur maxima aqua que potest poni in vase non ex natura aque sed ex natura vasis quod non est capax maioris aque. Et tunc queritur vtrum detur maximus habitus causatus in potētia q̄uis nō proueniat ex natura habitus quin possit augeri: sed ex natura potentie: que non est capax maioris habitus. Et adhuc dupliciter intelligitur. Uno mō ꝙ detur maximus causabilis in potentia per naturam/ ita ꝙ naturaliter non potest causari maior. Alio modo per potentiam supernaturalem. Solum facio difficultatē/ an detur maximus q̄ possit causari in potentia ex natura potentie: vt potentia non potest producere actus plures q̄ illos qui requiruntur ad productionē illius habitus. De Alyaco post Occham & Gregorium dicit ꝙ datur maximus habitus qui potest poni in potentia in esse habitus: sed nō datur maximus qui potest esse ī hac potentia in esse qualitatis. quia capiēdo pure passiue est infinite capax. Unde habitus est in potentia secundum ꝙ est actiua & nō secundū ꝙ est passiua. Sed datur maximus cuius ipsa est capax ex natura propria in eē habitus: vt q̄uis augeatur volitio in esse q̄litatis tamen non augebitur in esse volitōis. vtrum pure naturaliter loquendo detur aliquis habitus qui potest causari a potentia per actus naturaliter elicitos ab illa potentia: & non potest maior causari: & videtur

ꝙ non. patet. ille potest causari in ista potētia: & potentia potest elicere vnum actum: qui intēdet priorem habitum. ergo ille habitus non erat maximus qui poterat causari in ista potentia per actus naturaliter producibiles. Dices: datur minimus qui nō potest: & quilibet minor potest. Contra. si qlibet minor potest: capio ꝙ in potentia per actus sit productus habitus distans ab illo minimo per dimidietatem vnius gradus. tunc potentia potest elicere actum naturaliter continuatum per horam & tunc producet vnam dimidietatem gradus secluso etiam tali habitu / ergo & nunc producet: quia subiectum est magis dispositum q̄ eēt sine habitu: ergo in fine hore erit iam habitus vsq̄ ad illam completionē productionis illius dimidij gradus. Aliqui doc. dicūt ꝙ datur certa intentio in habitu ad quā nō potest homo pertingere per replicationem actuum / veruntamen ad quamcunq̄ intentionem infra illam potest homo pertingere per replicationem actuum. Cōtra. volo ꝙ pertingat ad illam infra illam solum per dimidium gradum. tunc sic. bene sequitur. iste potest elicere actum causantem dimidietatem gradus: ergo. dices nego consequentiam: qa erit capacitas potentie repleta. Cōtra. nunq̄ erit repleta: quia quando erit vna dimidietas dimidie partis adhuc capacitas non erit repleta. ergo talis actus nō cessabit a productione quousq̄ illa dimidietas sit producta. Hoc argumentum mihi facit fidem ꝙ non potest defensari ꝙ detur minima intentio cuius potentia non sit capax ex natura rei: quia habeam intentionem infra illā per dimidietatem gradus: & in potētia ponatur actus qui sufficiat producere illam dimidietatem. tunc illam producet / cū est causa naturaliter actiua: & passum susceptiuū quod nōdum suscepit. ergo suscipiet: & sic non erit minima immo maxima ꝙ sic. Pro isto argumento dico ꝙ quocunq̄ tempore signato finito oportet de necessitate concedere ꝙ datur maximus habitus quē homo potest producere vel qui potest produci in homine in illo tempore finito vel minima quam non. Secundo. non datur maximus gradus habitus qui potest produci simpliciter nec minimus qui non: vt in tempore infinito actus potest producere quorum secundus erit intensior primo & quartus tertio & sic in infinitum: nec datur maximus q sic nec minimus qui non. Et hoc tenendo ꝙ potentia sit infinite capax ex natura rei. [Mihi videtur ꝙ oportet ponere summū habitum ex natura rei & sic actus producēs illum habitum a nulla causa maiore potest intēdi / quia non potest esse maior causa in illa specie. Sed videtur concedendum ꝙ qlibet capacitas q̄tācunq̄ parua possit habere illud summum quia in infinitum potest augeri alia causa pticlis / sed non ponendo maximū ex natura rei bene dicit liber.] Et hec dicta sufficiant de productione & causalitate habituum. Dictū est generaliter de actu virtuoso & vitioso: & consequenter de generatione habituum in qua potentia & in qua non: & de corruptione illorum. & per quid corrumpuntur. & de contrarietate illorum: & de coefficientia ad actus: & finaliter de augmēto habituum: & de actibus humanis: & circunstantijs eorumdem. addītio

¶ De diffinitiōe virtutis & multiplici eius distinctione. Cap. xxiij.

IAm consequenter de virtute que est habitus quid sit: & de multiplici virtutis distinctione: & de proprietatibus eius tam in generali q̄ in speciali videndum est. vnde primo notandum ꝙ assignantur due diffinitiones virtutis. vna Arist. in secundo ethi. alia beati Augustini in libro de libero arbitrio. vnde virtus sic diffinitur ab Aristotele loco predicto. Virtus ē habitus electiuus in mediocritate exn̄s determinata ratione prout vir prudens determinabit. Alia diffinitio Augustini. Virtus est bona qualitas mentis qua recte viuitur / qua nullus male vtitur / quā deus in nobis sine nobis operat. prima diffinitio vir Quid virtus.

tutis ab Ari. data apd Martinum sic pôt exponi. virtus est habitus electiuus. hoc ē virtus est habitus inclinans ad actum medium inter actus vitiosos: ad actum inq̄ medium recte rationi conformen. vnde dupliciter intelligitur ꝙ virtus consistit in medio. Vno modo tanq̄ in medio circa proprium actū: & sic exponitur diffinitio virtutis. Virtus est habitus inclinans ad actum medium inter actus vitiosos/puta inter defectum & superabundantiam. consequēter declarat qd sit actus medius. & est actus conformis recte rationi: siue determinatus ratiōe prout vir prudens determinauit. Alio modo capitur medium pro obiecto. tūc sic exponitur diffinitio. virtus est habitus ī mediocritate cōsistens. i. circa obiectum determinatum ratione habens pro obiecto certam materiam que ponitur talis vel tāta per rationem que vocatur medietas siue mediocritas. Sed diffinitio Augustini est intelligenda de virtutibus infusis: propter vltimam partem. Difficultas. vtrum ad habitum esse virtutē de necessitate requiratur ꝙ cum illo habitu insit in intellectu prudentia habitualis: dictū est ꝙ nunq̄ actus est virtus: nisi insit cum illo prudentia actualis in intellectu. Querit. vtrum etiam requiratur ad habitum effectiuum esse virtutem: ꝙ de necessitate īsit prudētia habitualis/quia virtus est habitus electiuus determinata ratione. ideo videtur ꝙ ad esse virtutis habitualis requiratur semp ratio. i. prudentia habitualis. Respōdet occham in quarto questio. tertia probabiliter ꝙ non: q̄uis ad actum esse virtutem necessario requiratur prudentia actualis in intellectu. verū ad hitū eē virtutē nō necessario reqrit habitus prudentialis in intellectu. qd sic suadet. capio fortem non habituatū habeat dictamen verū prudentiale/& electionē cōformē illi dictamini ī volūtate. tūc deus poterit suspendere actionē primi actus scilicet dictaminis prudentialis non suspendendo electionem conformem illi dictamini. quo facto/ab illo dictamine non generabit habitus prudentialis: & generabitur habitus per actiuitatem electionis. ergo non requiritur habitus prudentialis: ꝙ ab illo dictamine non generabitur habitus prudentialis: notum est. neq̧ ab illo generabitur habitus electiuus: quia actus prudentialis nō agit immediate ad habitum electiuum: sed solum mediate. Secundo arguitur multum apparenter. sit fortes habituatus in habitu prudentie dirigente electionem temperātie & habeat habitum electiuum temperantie conformē. tūc fortes potest elicere dictamina contraria non eliciendo electiones contrarias illis actibus a quibus generabat habitus temperantie electionis. quo facto per frequentationem illorum dictaminum corrumpetur habitus prudentialis: & non corrumpetur habitus electiuus: quia non potest corrumpi nisi per actus cōtrarios: vt dictum est de corruptione habitus. ergo talis habitus electiuus temperantie non corrumpitur: ideo naturaliter potest manere habitus virtuosus absq̧ habitu prudētiali. Forte dices. non est difficultas quin possit manere actus electiuus sine actu prudentiali: quia distinguuntur realiter / & per consequens deus potest vnum corrumpere altero conseruato. sed tūc iste actus non esset amplius virtus. Eodem modo dicam ꝙ ille habitus electiuus non erit amplius virtus absq̧ habitu prudentiali. Contra. illo habitu electiuo manente sine habitu prudentiali & habita recta ratione: talis habitus cōcurret ad consimiles actus illis ex quibus genitus est. ergo ille habitus est virtuosus. patet. quia propter nihil aliud dicitur habitus virtuosus: nisi quia inclinat vel coefficit consimiles actus virtuosos: & secluso habitu prudētiali inclinat ad actus virtuosos & coefficit. ergo secluso habitu prudentiali talis habitus potest dici virtus. Ideo apparet michi probabile / vt dicit Occham: ꝙ non est de ratione habitus electiui ꝙ habeat habitum prudentialem q̄uis sit de ratione actus ꝙ habeat actum prudentialem.

¶ Tractatus Secundus. De differentia inter theologales & morales virtutes. Cap. j.

Equitur de differentia inter virtutes theologales & humanas. Et p declaratione notandum ꝙ virtus prima sui diuisiõe diuiditur in virtutẽ humanam & in theologicam siue supernaturalẽ. Notãdũ pterea ꝙ multe differentie solẽt poni a doctoribus inter virtutes theologas: & humanas. Vnde sãctus Tho. prima secũde questiõe. lxij. ponit tres differẽtias inter illas. Prima. virtus humana ẽ de obiecto creato/ theologica de obiecto increato scilicet de deo. Secunda. Virtutes humane generãtur in nobis ex actibus proprijs: sed theologice a deo producuntur & infunduntur. Tertia differẽtia. ꝙ sint ponẽde virtutes humane hoc habetur per rationem naturalem: sed ꝙ sint ponẽde virtutes theologice solum habemus ex reuelatione sacre scripture. & per nullam rationem siue experientiam potest probari ꝙ sint ponendi habitus infusi: sed solum ex auctoritate scripture & reuelantis. Vnde q̃tum ad secũdam differentiam dicit Occham in tertio ꝙ virtus theologica dupliciter capitur. Vno modo specialissime pro virtute habẽte deũ pro obiecto & ab ipso solo deo nobis infusa. Et sic secundum ponentes spem acquisitam non esset virtus theologica. Alio mõ pro virtute habente deum pro obiecto siue sit infusa a solo deo siue a nobis genita per actus nr̃os. & sic spes/ fides/ & charitas acquisite sunt virtutes theologice. Alie autẽ virtutes que habent obiectum creatum vocantur humane. ¶ Circa hanc differentiam est difficultas. & arguitur sic. sapiẽtia ponitur inter virtutes humanas: puta inter habitus intellectuales: & tamen habet deum pro obiecto/ quia cõsiderat primam causam: & res altissimas. ergo illa differentia posita inter illas (quia theologica habet deum / humana vero virtus habet obiectum creatũ) non est bene posita. ¶ Item. spes habet quid creatum pro obiecto. ergo illa ratio distinctionis non est sufficiens ex pte obiecti creati & increati. Antecedens patet. spes habet beatitudinem & gratiam pro obiecto: & talia sunt creata. igitur. Quantum ad primũ dicit Thomas. ꝙ deus dupliciter potest eẽ obiectum alicuius virtutis. Vno modo secundum aliquam rationem que nostrã naturalem cognitionem transcẽdit. Alio modo deus potest esse obiectum alicuius virtutis secundum aliquam rationem que nõ transcendit intellectionem nostram naturalem. Vnde notum est ꝙ ex vi nostri intellectus per rationes naturales possumus deuenire in aliqualem cognitionem dei ꝙ sit suprema causa & prima ceteras causas mouẽs. tunc dicit Tho. ꝙ ille habitus habẽs deum pro obiecto qui non transcendit nostrã cognitionem nõ est virtus theologica sed humana. & sic sapientia que ponitur a philo. intellectualis virtus considerat diuina secũdum ꝙ sunt inuestigalia ratione humana. sed theologica virtus est circa ea secundum ꝙ rationem humanam excedunt. vt quando deus consideratur sub ratione beatificatoris ita ꝙ intellectus non potest pertingere ex ratione naturali: tunc talis habitus est theologica virtus. Sed per oppositum dicitur humana quia est de obiecto creato vel increato quod secundum rationem naturalẽ non excedit intelligentiam nostram. & sic sapiẽtia est virtus humana. & loquimur de sapientia virtute: & non de sapientia dono ¶ Item cum arguitur. spes ẽ de obiecto creato. sãctus Tho. & sãctus Bonauẽ. i tertio distingũt illã. vel de obiecto creato. i. obiecto materiali: & sic pcedo/ qa ẽ de beatitudine & grã. vel de obiecto creato tanq̃ de obiecto pricipali. i. tãq̃ de illo qđ est ratio mouens voluntatem ad volendum/ & sic nego Vnde spes partialiter terminatur ad beatitudinem formalem/ sed ad illam sub tali ratione nobis conferendam propter merita. Illđ est obiectũ formale quare desideramus beatitudinem. vnde Tho. sic dicit / tamen sub alijs verbis puta ꝙ sub alijs considerationibus spes est de beatitudine in ordine ad deũ tanq̃ vltimum finem & tanq̃ conferentem

Triplex dña iter virtutes morales & theologas.

Duplr deus pt eẽ obiectum alicuius virtutis

beatitudinem:& sic habet deum pro obiecto:& hoc sufficit ad virtutem theologicã. ¶Contra. latria habet deum pro obiecto. nam actus latrie est honor exhibitus deo:& cum hoc habet aliquid creatum scilicet cultum exteriorem: & propterea vocatur virtus humana. vnde actus latrie exteriores sũt genuflectiones/& signa similia exteriora in recognitionem supremi dominij. Similiter obedientia habet deum precipientem & cũ hoc illud quod precipitur quod est aliquid creatum. igitur si spes habeat deum pro obiecto & aliquid creatum: nihilominus debebit esse virtus moralis humana & nõ theologica. ¶Ad hoc dicit. s. Bonauentura dãs talem differentiam: ꝙ nunꝗ virtus theologica habet actum exteriorem pro obiecto sicut moralis virtus. Alia differentia. virtus theologica habet deum pro obiecto secundum rationem trãsendẽtem nostram cognitionem naturalem/sed humana habet quid creatum vel increatum secundum rationẽ non transendẽtem nostram intelligentiam. Item virtus humana aliquando habet operationem exteriorẽ pro obiecto/theologica habet deum siue aliquid non operabile a nobis. Tertia differentia. virtus humana ẽ inter extremitates duas/ scilicet inter superabundantiam & defectum / sed theologica nunꝗ est inter superabũdantiam & defectũ. ¶Dices. spes habet duas extremitates. s. ꝑsumptionem: puta sperare beatitudinem sine meritis. & desperationem. s. desperare de dei misericordia: ideo habet superabundantiam & defectum/ergo tertia differentia est minus bene posita. ¶Respõdetur ꝙ dupliciter intelligitur aliquam virtutem esse iter duo extrema. vno mõ ex parte obiecti principalis. vt temperãtia puta velle comedere & bibere secundum ꝙ recta ratio dictat: est inter duo obiecta. s. velle comedere plus ꝗ dictat ratio: tale est extremum vnum ratiõe obiecti p superabundantiam. similiter velle minus comedere & bibere ꝗ recta rõ dictat: ẽ alid extremũ rõne obiecti i deficiẽdo:& sic virtus moralis hẽt extrema siue ẽ iter extrema ex pte obiecti. Alio mõ cõtingit aliquã virtutẽ eẽ inter duo extrema nõ ratione obiecti/sed propter defectum alicuius circũstãtie quam illa virtus siue potentia debet assumere in eliciẽdo suos actus. vt fortesp actus spei sperat beatitudinẽ sine meritis/ talis actus ẽ vitiosus non p hoc ꝙ nimis innititur deo/vel quia est nimis intẽsus/cum homo non possit nimis intense sperare. sed ideo ẽ vitiosus: quia omittit circunstantiam quã assumere debet in sperando. ideo hoc non est propter obiectum vel propter defectum vel propter superabũdãtiam / sed ꝓpterea quia omittit circunstantiam quam debet assumere: & sic resolutorie ponuntur tres differentie inter theologicam & moralem virtutem. Prima: ratione obiecti. Secunda. ratione operationis exterioris. Tertia/ vna ẽ inter extrema ratione obiecti. i. superabundãtiam & defectum/altera vero non. ¶Cõtra. ergo eadem virtus erit moralis & theologica saltem tenendo ꝙ idem actus est medij & finis. vt volitio dandi elemosinam propter deum/habet pro obiecto aliquid creatũ & increatum. Dicit occham/non esse inconueniens ꝙ eadem virtus secundum diuersa obiecta sit moralis & theologica. immo ipse occham habet concedere ꝙ omnis actus intrinsece bonus ẽ virtus moralis & theologica.

duplici ter virtus ẽ inter duo extrẽa.

[Virtutes theologice non distingũtur ab humanis penes obiecta / quia assensus fidei creaturam solum habet pro obiecto puta ꝓpositionem cuius nulla pars deũ representat/vt hec/antichristus erit: forte diceret ꝙ assensus eius non est fides: sed solum assensus huius antichristus erit est adeo reuelata. dato ꝙ hoc esset verum actus ille non haberet deum magis pro obiecto ꝗ actus iste/volo dare elemosinam pauperi propter deũ. quicquid sit de hac materia videtur ꝙ non sit alicuius modus dicendi nisi ꝙ distingũtur sic actus theologi ab actibus humanis: quia regulariter habent deum pro obiecto materiali saltem precipui actus habent deũ pro obiecto nõ sub ratione humana sed supernaturali secus est de actibus humanis.] additio

¶De ordine virtutū theologaliū. Cap.II.

Queritur consequenter de ordine earūdem virtutum theologaliū: & imprimis non loquimur de ordine perfectionis: quia notū est in illo ordie ꝙ charitas est peior.i.perfectior: & precedit fidem & spem eo ꝙ ille per charitatem formantur. vt dicit.S.Tho. prima secūde.q.lxvj.arti.vj. Sed est questio de ordine generationis. vnde dupliciter intelligitur ꝙ sit ordo intervirtutes. Vno modo q̄tum ad habitus infusos. Alio modo q̄tū ad actus earum: ita ꝙ actus vnius necessario precedat actum alterius. Q̄tum ad primū/ puta deordine inter habitus sit talis ꝑpositio. Nullus est ordo generationis siue productionis inter habitus infusos. Patet/isti infusi habitus simul infundūtur in baptismate. Vnde q̄cito est perfectū baptisma in instanti terminãte prolationem verborum cū ablutiōe infundūtur simul isti tres habitus: scilicet fides/spes/& charitas: nec vnus coagit ad productionē alterius: qa creātur a solo deo. Ideo q̄tum ad generationē habituū nullus est ordo īter eos. Q̄ simul infundātur habeť ex fide prime ad corin.xiij. tria hec maior horum est charitas: sed nō habetur auctoritas expressa ꝙ infundātur in baptismate: sed ex multis auctoritatibus scripture hoc deduci pōt: quarū vna est. impossibile est sine fide placere deo. Alia charitas diuidit filios regni & perditionis. ¶Difficultas: an maneat fides/& spes q̄n non maneat charitas. Videť ꝙ sic. vt dicit ꝓbabilior opinio secūda secunde.q.xliiij.arti.iiij.ad primum. Aliquādo manet charitas: q̄n nō manent fides & spes: vt in beatitudine. sed difficultas est modo. vtrum aliq̄n infundātur fides & spes q̄n non īfunditur charitas. & vtrum aliquādo infundatur charitas: q̄n non infundūtur fides & spes. ¶Quantum ad primū/videtur ꝙ sic. Nā baptisatus ponens obicē per mortale/vt per luxuriā vel auariciā: in illo nō infuditur charitas: & tamen infundūtur fides & spes. quod probatur: quia est fidelis: & non ponit obicem ꝑ infidelitatem: & est baptisatus. Ideo est fidelis: & per consequens habuit fidē infusam. insuper auaricia/vel luxuria non est demeritorium fidei vel spei. igitur nō est obex. ergo infunditur fides & spes non īfusa charitate. De secūdo ꝙ possit infundi charitas de lege clarum est. quod sic probatur. paruulus baptisatus in instāti terminante prolationē verborū sacramēti baptismi moriať tūc huic aīe infundiť charitas: qa est saluata & nō īfundunť fides vel spes: qa in hoc istāti prio est in charitate: & non rea alicuius pene soluende in purgatorio: qa nō peccauit: ergo est saluata. vnde fides & spes euacuantur in patria: & per consequens infunditur charitas sine fide & spe. ¶Quantum ad primū/aliqui dicunt in tali infunditur fides & spes: quia talis est fidelis. ergo habet fidem. Opinio tamen opposita videtur probabilior quam insequitur Sanctus Tomas/ ꝙ nunq̄ infunduntur fides/& spes/ de nouo quin infundatur charitas: benetū cōseruātur sine charitate. Probať. deus non dat homini sibi ingrato dona tam excellentissima sicut sunt fides/& spes infuse. Contra/talis est fidelis. distinguo vel ab habitu fidei infuse: & sic nego. vel fidelis.i.hn̄s caracterē fidelium. vel potest esse fidelis ab habitu fidei acquisite: & sic conceditur. Ad aliud/fides & spes non perdūtur per mortale. ergo non ponit obicem infusioni: nego cōsequētiam. Nā vnūquodq̧ mortale est sufficiens ponere obicem infusioni/sed vt perdantur fides & spes sola īfidelitas & desperatio sufficit. Q̄tum ad secundum in casu infunditur paruulo charitas quādo non infunduntur fides & spes. dico quia iam in illo instāti est extra statum vie/oportet cōfiteri ꝙ infunditur charitas sine fide & spe & nunq̄ in alio casu. Resolutio ergo est ꝙ nō est ordo necessario requisitus q̄tum ad habitus infusos de communi lege: quia simul infunduntur. ¶Sed queritur/an sit aliquis ordo quātum ad exercitium actuum: ita ꝙ necessario actus vnius presupponat actum alterius vt vtrum actus spei presupponat actum

Propositio.

quō charitas actus alia rū virtutum imperat.

Resolutio.

fidei & actus charitatis actum fidei & spei. Et apparet ꝙ sic: quia oportet primo credere ꝗ sperare & amare. ¶Quantũ ad hoc dico primo/ad actus spei & charitatis requiritur actus fidei natura preuius vel tēpore vt eliciatur actus de cōmuni lege. Patet/non potest haberi actus spei & charitatis ꝗn habeatur in itellectu aliqḋ iudicium practicũ certum & ineuidēs: ergo presupponitur actus fidei in intellectu. ꝯña est certa: quia oē iudicium certũ ineuidens est actus fidei. antecedens patet/ad oēm actum virtutis reqritur iudicium practicum preuium: & de cōmuni lege nō potest haberi iudiciũ euidēs de deo sperando vel amando: sed solum ineuidens. ideo vt habeatur actus spei requirit hoc iudicium. ꝙ beatitudo est nobis possibilis a deo ex meritis. preter hoc requiritur iudicium practicum ꝙ sperādum est in deũ & istud iudicium est actus fidei. ergo ad actum spei reqritur actus fidei. Similiter ad actum charitatis quo diligo deum sup omnia reqritur actus fidei. oportet enĩ credere deum esse summe bonum &c. ¶Vtrũ preuius sit natura actus spei ad actũ charitatis. auctoritas glo. sup math. ꝙ sic. ¶Contra/ fides sine charitate nō placet deo/neq̄ spes ergo charitas ꝗtum ad actũ est magis pŭia. ¶Pro isto est notandum ꝙ in nobis est duplex amor. Quidã cōcupiscentie: qui est imperfectus: & nihil aliud ē ꝗ amor quo amo rem non vt velim in ea aliqḋ esse bonũ: sed volo bonum qḋ ipsa habet in esse mihi vel alteri/vt sortes vult vinũ: nō quia vult dulcedinem in esse vino sed in esse sibi & eã percipere/talis amor vocatur concupiscentie. Alius est amor amicitie quo volo bonitatē in esse rei siue inde aliquid accidat mihi siue non. & iste amor amicitie ꝓprie est charitatiuus: & amor cōcupiscentie si sit adequate concupiscentie presupponit amorem amicitie. Exemplũ de amore amicitie/vt sortes vult platonē esse virtuosum vel habere diuitias: est amor amicitie platonis. Vnde cōsequenter dicit sanctus Thomas/ex hoc ꝙ deus promisit nobis bona: & speramus habere illa mediāte suo auxilio diligimus illũ ita pari forma ex hoc ꝙ speramus nos consequi beatitudinē nobis a deo promissam incitamur ad diligēdũ deũ: ergo actus spei: puta desiderium est prius: & introducit actũ charitatis sicut timor itroducit charitatem. ¶Contra/actus spei est desideriũ quo desideramus deum nobis/vel passio causata ex illo desiderio. vel tale desiderium quo desidero causat ex amore dei: vel ex amore mei. Si primum: ergo actus charitatis est preuius ad actum spei. Si secũdum: ergo iste actus videtur esse malus: quia amo deum ꝑpter me: ergo implicat cōtradictionem actũ spei infuse esse preuium natura vel tempore ad actum charitatis. & hoc est fortissimũ argumentum contra hanc opinionem. Dico ad argumentũ: ꝙ actus spei est prior ad minus natura ad actum charitatis. & cũ arguitur: vel talis actus sperandi siue spes causatur ex amore mei: & talis actus est malus: quia nō est relatus in finem. Dicit Gabriel in tertio ꝙ oportet fateri ꝙ primus actus spei nō est virtuosus: sed actus indifferens tenendo ꝙ primum actũ spei non precedit actus charitatis/oportet concedere ꝙ talis actus est indifferens: quia deest ei circũstantia requisita secundum eos ad bonum actum moralem/ puta relatio in finem vltimum. ¶Contra/ est vsus dei: ergo est malus/& non indifferens. negatur antecedens. ad probationem assumo deum propter me. Distinguo: vel propter me tanꝗ amatum vt summum bonum. & sic negatur. & hoc reqritur ad vsũ dei. ideo ꝗuis ego amem deũ mihi siue propter me: non tanꝗ propter finem vltimum non est vsus dei. Videtur mihi ꝙ nō est necessarium ꝙ primum actum charitatis precedat actus spei. Nã possum elicere primam volitionem qua volo deum eē summum bonum: & consequenter ex illo actu possum diligere me: & consequenter optare beatitudinem a deo: stat ergo ꝙ primus actus charitatis precedat/ideo non est necessarium ꝙ actus spei de necessitate precedat actum charitatis.

duplex amor.

De pria virtute theolo. s. de fide. Ca. III.

Visum est de distinctione theologicarum virtutu a moralibus: & de ordine earudem adinuicem. Consequenter videndu est de prima/ puta de fide que secudu opinione antiquorum qtum ad actum suu precedit spe & charitate. Et primo qtu ad generalia que pertinent illa. Queritur vtru sit tm vnica fides i vno intellectu. Pro hoc notandu q duplex est fides. qda ifusa: alia acqsita. Infusa est ille habitus qui a solo deo pducitur in potetia nostra in baptismate/ salte in non ponente obicem. Acquisita vero est habitus causatus ex multis actibus fidei. Tunc ponitur pria ppositio cois & clara apud modernos. No est vnica fides acqsita in numero nec in specie: sed tot diuerse quot sut diuersi articuli. Exemplu. capio sorte habituatu in credendo duos articulos p frequetatione actuum circa illos/ incipiat errare circa vnu & no circa alteru: tuc p frequetationem illius erroris corrumpetur fides illius articuli acqsita & no corrupetur fides acqsita alterius articuli qd patet expieneia: qa ipse sortes erit promptus ad assetiedu alteri articulo sicut prius: & no est adeo proptus ad assetiedu alteri sicut prius qa habet errore inclinate ad oppositu. ergo vnus hitus manet altero no mane te. ergo distinguutur illi duo p regula com mune. igit ppositu: videlicet q no est i vno intellectu vnus habitus acqsitus in nuero. Qz aute differat specie. Patet. Occha in tertio quoli. q. vij. & in tertio sentetiaru questione. viij. ait: error vnius articuli stat cu fide acquisita alterius: & no stat cu fide acqsita respectu eiusde articuli: nec cu aliqua eiusdem ronis. ergo no solum illi habitus fidei differut nuero sed etia specie. Preterea habitus qui primo ptrariatur ptrarijs distinctis specie differut specie. sed due fides acquisite duoru articuloru fidei ptrariatur prio duobus erroribus distinctis specie. vide Occha ibidem si vis. ista ratio non est efficax: quia per idem pbare q amor sortis & amor platonis differut specie. Vnde in istis intetioibus no infertur ptradictio specifica aliquorum per hoc q vnu repugnat alteri &c. Dices conformiter ad opinione antiquoru & precipue Thome no ponetis nisi vnu habitum logicale respectu oim pclusionu logicalium. Arguitur sic. quis actus crededi sunt respectu diuersoru articuloru materialiu tn sunt respectu vnius & eiusde obiecti formalis: puta respectu istius. ome reuelatu a deo est verum qa reuelatum. Na si credere alicui articulo per aliqua ronem topica & no sub ista ratione/ qa reuelatum a deo: talis assensus no esset fides/ sed assensus topicus precise. Tunc ad re/ oes habitus fidei acquisiti licet habeant diuersa obiecta materialia. i. diuersos articulos: hut tn vnu formale & ide puta omne reuelatu a deo est veru & penes obiectu formale attenditur diuersitas specifica habituu & no penes obiecta materialia. Nego illa ppositione. imo dico q diuersorum articuloru diuersi sunt assensus specifici quis illis assentiatur per idem motiuum/ puta quia reuelata a prima veritate. Secuda ppositio de fide infusa. In eode homine est vnica fides infusa. ista ppositio non pot pbari nec per experientia nec p ronem: sed solum per auctoritate. Vn ad Ephesios. iiij. vnus deus/ vnica fides/ vnu baptisma. Vn dupliciter intelligitur q sic vnica fides infusa respectu omniu articuloru. Vno modo q sit vnius articuli imediate & mediate sit ceterorum articulorum inquantu articulus primus est quodda prinicipiu partialiter illatiuu ceteroru singuloru articuloru: hoc e q fides ifusa inclinat imediate ad assensum huius omne reuelatu a deo est verum scdm qd est reuelatu. ita q habitus fidei ifusus est imediate pductiuus assesus illius. & mediate illo iferunt oes alij articuli vt antixpm fore est reuelatu/ die iudicij fore e reuelatu. ergo antixps erit/ dies iudicij erit. & sic assensus illius vniuersalis articuli causat assensu ceteroru articuloru salte partialr: & sic habitus fidei infusus iclinat imediate ad assesu illius vniuersalis articuli & mediate ad assensum ceteroru: & sic hitus fidei ifusus est solu

Duplex e fides.

Prima ppo.

Secuda ppo.

imediate vnius articuli & mediate eſt cetero rũ/ vt dictũ eſt: ſicut hitus principiorũ imediate iclinat ad aſſenſũ pricipiorũ & mediate ad aſſenſum ꝯcluſionis/ ita ꝙ nunꝙ cãbit imediate aſſẽſum circa ꝯcluſionẽ. Huic cõformat ſe. s. Tho. ſcda ſcde. q. vj. Cõtra predicta arguitur ſic. ſi habitus fidei infuſus ſolum imediate ꝯcurreret ad illũ articulũ vniuerſalem & mediate ad alios: ſequeretur ꝙ inclinaret ad aſſentiendũ falſo. qd patet: credat aliquis/ a/ ꝓpoſitionẽ eẽ reuelatã que tñ non eſt reuelata/ aſſenſus/ a/ partialiter cauſatur mediate ab habitu huius. omne reuelatum a deo eſt verũ. Nã talis aſſenſus iſ forte cauſatur ex aſſenſibus iſtarũ duarũ ꝓpoſitionũ omne reuelatũ a deo eſt verũ/ a/ eſt reuelatũ. igitur/ & per ꝯñs videtur ꝙ habitus infuſus fidei eque inclinat ad aſſentiẽdum falſo ſicut vero. Dico ꝙ oportet de neceſſitate fateri ſcdm illam opinionẽ ꝙ habitus fidei inclinat mediate ad aſſentiendũ falſo. nam inclinat imediate ad aſſentiendũ vero: & ille aſſẽſus eſt imediate cauſa ſaltẽ partialis alicuius falſi/ ſicut de intẽtione dictũ eſt ꝙ eſt cauſa ptialis electionis vitioſe iclinat mediate ad electionem vitioſam. Similiter oportet concedere ꝙ habitus veridicus infuſus mediate & partialiter inclinabit ad aſſentiendum falſo. [Ad hoc argumentũ te-

additio nendo opinionẽ Occhã/ aliqui reſpondẽt ꝙ illo caſu admiſſo adhuc non ſequeretur ꝙ fides ifuſa inclinaret ad falſum/ quia ſpiritusſanctus qui eſt principale agẽs nõ coageret quod neceſſario reqritur/ ſed hec ſolutio eſt parui mouẽti.] ¶ Alius ẽ modus dicendi ꝙtum ad hoc ꝙ fides ifuſa eſt eque imediate oim credibilium: ita ꝙ nõ iclinat ſolum imediate ad aſſenſum huius vniuerſalis articuli. omne reuelatũ a deo eſt verũ: quia reuelatum eſt. & mediate ad aſſenſum aliorũ credibiliũ particulariũ ſed eꝗ imediate ad aſſenſũ oim/ queadmodũ in agẽtibus ponit vna vniuerſalis cauſa ꝗ ꝯcurrit ad diuerſos effectus in ſpẽ cum cauſis partialibus vt ſol cum calore calorẽ/ cũ frigore frigus ꝓducit. Similiter habitus vnicus ifuſus reſpectu credibilium particulariũ cõmunium ſe habet per modum cauſe vniuerſalis: & habitus acquiſiti reſpectu illorũ particulariũ ſe habent per modũ cauſarũ particularium ita ꝙ habitus infuſus cũ altero habitu alterius articuli particularis cauſat imediate aſſenſum illius articuli particularis. Et iſta eſt opinio ꝓbabilior ꝙ habitus ille vnicus infuſus ſe habet per modũ cauſe vniuerſalis & imediate cõcurrit cũ diuerſis cauſis partialibus ad ꝓducẽdũ aſſenſum circa diuerſos articulos particulares. Difficultas apud Occham: an iſte habitus concurrere poſſit ſine fide acqſita: vel de neceſſitate exigat ad ſuũ concurſum habitũ acquiſitũ. Dicit Occhã ꝙ non poteſt cõcurrere ad aſſenſum particularis articuli ſine habitu acquiſito. Patet de paruulo baptiſato: & nutritio inter infideles vel ſolitarie. nullo modo aſſẽtiret iſti articulo/ deus eſt trinus & vnus ſine particulari habitu acqſito. ergo talis habitus infuſus non ſufficit ſine acquiſito ad exeundũ in actus particulariũ articulorum. Sed iſta opinio nõ videtur vera. Nam anteꝗ ſit habitus acquiſitus oportet ꝙ precedant actus etiam fidei & certi/ quia ille habitus cauſat ex actibus ſimilibus. & anteꝗ habitus ſint acquiſiti precedũt actus: & ad illos ꝯcurrit habitus fidei infuſus anteꝗ producatur habitus fidei acqſitus. Dicitur ꝙ reqrit aliqd aliud concauſans. vnde nunꝗ concurrit habitus infuſus qn ꝯcurrãt ſecũ cauſe particulares: vbi nõ eſt in poteſtate ex infuſo habitu exire i aliquẽ actũ quin habeamus cauſas mediãtibus quibus poſſumus ſine habitu infuſo exire in ſimilẽ actum. Cum ꝓdocitur primus actus fidei oportet de neceſſitate habere motiuum cum imperio volũtatis: que duo ſecluſo habitu infuſo producerẽt actũ fidei: tali enim motiuo cum imperio volũtatis cauſatur actus fidei: & poſtꝗ ex talibus actibus ſic productis frequẽter/ genitus eſt habitus/ poſſumus vti illis habitibus cum imperio voluntatis ad eliciendum actus ſimiles: & cũ illis tunc ꝯcurrit habitus ifuſus. Nã qñcũꝗ eſt cauſa particularis ſufficiẽs vt

Hitus ifuſus ꝯcurſu aliarũ cã rũ requirit ad agẽdum

exeamus in actū credendi: si causa vniuersalis īrogatur cōcurrit partialiter cū illa causa particulari. Ideo cum ille habitus īfusus secundū secundā opinionem ꝯcurrat īmediate ad omnes articulos particulares poterit cum causa particulari ꝯcurrere ad assentiendum illis. Cōtra/successiue duo ꝯtradictoria possunt eē articuli fidei: vt Christus nō morietur: est articulus fidei: & suū ꝯtradictoriū/puta Christus morietur: fuit articulus fidei. ergo habitus fidei infusus nō pōt īmediate ꝯcurrere ad articulos particulares. Patet/quia vna & eadē causa naturalis nō potest īmediate agere effectus ꝯtrarios. distinguo/vel eadē causa naturalis particularis/& sic verū est. vel causa vniuersalis naturalis cum diuersis causis particularibus: & sic negatur. Nam celū naturaliter ꝑcausat calorem & frigus cū diuersis causis particularibus. ita similiter hic dicēdū est. Cōtra/habitus naturaliter ꝯcurrēs ad vnū actū sempꝫ natus est ꝯcurrere ad eundē: sed iste assensus q iam est fidei tn̄ cōtingentis hoc est respectu obiecti ꝯtingētis: vt antixp̄s erit/pōt eē falsus: & tūc habitus fidei ꝯcurreret ad illum: vel negādum est ꝙ habitus fidei īmediate cōcurrat ad articulos particulares. hoc est ad assensus articulorū ꝯtingentiū. Et ad argumentū cū arguit/vna cā q̄ sufficit ꝯcurrere ad vnū effectū sempꝫ nata est cōcurrere immediate ad illū vel similem. negat hoc vniuersaliter. Nā ꝑ hoc ꝑbares ꝙ charitas ꝯcurreret ad pctm̄/vn̄ qn̄ illa causa est īstrumētū motionis spūssancti non oportet si ꝯcurrat īmediate ad vnū effectum ꝙ sempꝫ ꝯcurrat.

Resolutio. Resolutorie habetur ꝙ habitus infusus immediate cōcurrit ad oēs assensus particularium articulorum. Scđo nunq̄ ꝯcurrit ad illos assensus nisi cū causa particulari vel causis particularibus sufficiētibus per se & sine tali habitu infuso ꝑducere illum assensum. aliquando illa causa particularis non est fides acquisita: sed aliq̄n est aliqđ motiuū. & non est inconueniens ꝙ successiue concurrat ad diuersos effectus siue assensus.

additio [Per hoc soluunt multa in hac materia/sic potest dici ꝙ caritas nō ꝯcurrit secūdum extremū sue potentie ad ꝑducendum actū bonum: sed secundū motionē spiritussancti vel motionē conatus voluntatis: sed nō potest sic dici de habitu acquisito vt videtur: & ꝑ consequēs nō potest aliqs euadere quin res permanens habeat vltimū instans non esse licet hoc non possit efficaciter ꝑbari de vltimo instanti esse rei rōne habitus acq̄siti.]

¶De causa actus fidei. Ca.iiij.

Visum est in vltia opinione ꝙ q̄uis sint multi articuli diuersi: tn̄ vnica est fides infusa/restant nūc aliqua alia cōmunia de fide tractare: puta de causatione actus fidei q̄tū ad eius substantiam: & de tali actu secūdum veritatem vel falsitatē. & vltimo de corruptiōe illius habitus īfusi. Quātum ad cātionē actus fidei supponitur primo ꝙ actus fidei est assensus certus alicuius reuelati ineuidēs. Vnde differētia est inter assensum fidei & opiniōis. quia assensus fidei est certus: alius vero ī certus seu opinatiuus & formidolosus. Similiter differentia est inter assensum sciētificum & fidem: quia iste est sine euidentia/alter autem euidens. Vnde difficultas est inter doctores/quomodo causatur talis assensus fidei: an solū per rōnem/an solum per impiū voluntatis cū habitu fidei infuse/vel an requiratur vtrūq;: puta cā ratio q̄ impiū volūtatis. Circa hāc difficultatē tres sunt opiniones: due extreme: & vna media. aliq vt Occham ponūt voluntatē posse se sola omnē fidē producere. Alij vt Holcot putāt fidē solum posse ꝑduci a medio captiuāte intellectum: hoc est/ꝙ oīs assēsus fidei causatur ex ratione necessitante & naturaliter ꝑducēte illū assensum. Alia est opinio media quā puto verā quā tenet de Aliaco & de Oyta in ꝑlogo ponēs tria/& loquor sempꝫ de prio assensu fidei. Primū est/primus assensus fidei non causatur ex sola ratione: ita ꝙ sola ratio non sufficit ad illum producendum. Secundum dictum/imperium voluntatis cum apprehensione obiecti credibilis non sufficit causare illum assensum fidei.

Quid actus fidei.

Tertium est. ratio vel apparentia probabilis: & istud imperiū simul iuncta sufficiunt causare illum assēsum fidei. Pro declaratione notandū secūdum Occhā: vt ipse dicit/ non potest imaginari ꝙ aliqs assēsus naturaliter causet quicūqꝫ sit ille nisi altero istorum quattuor modorū. Nam vel causatur ex qualicunqꝫ terminorū tam ītuitiua ꝗ abstractiua noticia: & isto mō causatur assēsus ꝓpositionū per se notarū: vel causatur ex sola noticia intuitiua tantū: & sic causatur assēsus ꝓpositionū ꝯtingētiū euidētiū: vel causatur ex aliquo assensu priorū ꝓpōnum applicatarū in bona ꝯñā ad assensum alterius causandū/ & isto mō causatur assensus conclusionū scibilium ꝓbabiliū euidentiū. vel quarto causatur ꝑ imperiū voluntatis si ponatur aliqd tale. hoc supposito ꝓbat ꝙ nichil pure naturale est sufficiēs ad cāndā fidē Patet: si illud sufficit/ vel illd pure naturale ē noticia cuiuscūqꝫ terminorū: vel intuitiua solū vel assēsus alicuius applicati ad ꝓpōnē creditā. non potest imaginari ꝙ aliqs assensus pure naturaliter causetur nisi altero istorum trium modorum. Nā si assensus fidei causetur pure naturaliter vt ly naturaliter distinguatur cōtra libere/ vel causatur primo modo. & hoc non: quia tunc esset ꝓpositio per se nota: & sic assensus esset euidens. vel secūdo modo/ puta ex intuitiua solum & sic iterum esset euidens: quia natus causari mediate vel imediate ex sola terminorum complexa noticia. vt dicit Occham in ꝓlogo. Si dicas tertium: puta ꝙ causatur ex assēsibus prioribus naturaliter: tunc vel illi assensus sunt euidentes: vel assensus fidei/ vel opinatiui. Si primū: ergo causabunt euidētem assensum. Si opinatiui: ergo causabūt opinionem: & non assensum certum. si sint assensus fidei. iā quero vt prius: vel isti priores causant ex sola noticia. & sic necessario oportet deuenire etiā ad assensum fidei qui nō causat ex causis pure naturalibus. Non pōt defensari ꝙ assensus fidei causet ex causis necessitātibus intellectum naturaliter.

addítio [Hoc non oportet ꝗcquid dicat Occhā & ratio est/ quia prius assensus opinatiuus ex sola apprehēsione terminorū causat: vel ꝓcedendū esset in infinitū in causatiuis taliū: ergo eodem modo pōt dici de primo assensu fidei. & ita videtur dicendū cōsequenter ad Grego. alias oporteret cōcedere primū assensum fidei esse malū/ quod nō est dicendū. Sed forte dices: oporteret ꝙ dicat primū actum spei malū. ergo eodē modo nō incōuenit de alio. hoc nego: qa non oportet ꝙ actus spei ꝑcedat actum caritatis vel habitū secus est de primo actu fidei: & ita mihi videtur pro nunc dicendū.] ¶Secundū dictū eorum videtur oppositū dictis Occhā. Nō potest causari per solum imperiū voluntatis cū apprehēsione credibiliū: que vocatur cogitatio sola. Patet per Aristotelē nō possumus opinari cum volumus. ergo nō possumus credere cū volumus. Patet/ volūtas non potest imperare intellectui: vt opinet ad nutū sine motiuo: ergo nō potest imperare ei ꝙ credat sine motiuo. Patet añs secūdo de anima. imaginari aūt possumus cum volumus: opinari autē minime. Et confirmatur/ quia ad oppositū ꝓpositionis sequitur ꝙ voluntas potest facere intellectū assētire cuicunqꝫ ꝓpositioni sine motiuo. & sic potest facere assentire intellectū propositioni neutre/ puta huic: astra sunt paria. cōsequens est contra experientiā. ergo nō est in potestate voluntatis per solū imperium cū apprehēsione simplici: ꝙ causetur assensus fidei. Patet/ secluso impio talis propositio esset neutra: & nō pōt facere volūtas ꝙ assētiat ꝓpositioni neutre sine motiuo. vt dictū est. alias voluntas posset facere de qualibet ꝓpositione ꝙ nō esset dubia. ideo si voluntas per solū imperiū nō pōt causare opinionem: ergo neqꝫ fidē: quia qui nō pōt in minus non pōt in maius. Alij de opiniōe opposita dicerēt. ꝙ ista ꝯñā nō valet/ non pōt in minus: ergo nō pōt in maius. simil'r non seqtur: impiū volūtatis nō pōt cāre opinionē: ergo neqꝫ fidē qd maius est. Tertia ꝓpō. Rō ꝓbabilis ꝗ se sola cāret opinionē supueniēte ipio volūtatis cū tali impio ē sufficiēs

ad causandū assensum fidei. Patet/ assensus fidei est quodāmō causabilis: & nō potest naturaliter ex sola rōne: nec ex imperio volūtatis solo cāri: & nō apparet ex qbuscūqʒ alijs causetur: ergo illa duo simul iūcta requiruntur/ puta ratio ꝓbabilis siue thopica cū imperio volūtatis. Nam cū adducit appa rentia que se sola causaret opinionē si superueniat īperio volūtatis affectio ab illis duobus quorū neuter seorsū sufficeret/ causatur talis assensus fidei. Seqtur ex dictis ꝙ illa opinio est falsa q̄ dicit ꝙ cū habitu infuso fidei & cū solo imperio voluntatis pōt quis exire in actum fidei/ qd patet de paruulo baptisato &c. ergo semꝑ ad primū assēsum fidei reqritur aliqua suasio siue motiuum.

¶Dictum est resolutorie ꝙ ad primū assensum fidei nō sufficit ratio topica siue ratio sola: nec sufficit solū voluntatis īperiū: sed ambo simul requirūtur: tunc infertur aliq̄ correlaria. Primū ꝙ adducta rōne apparentiore/ & supposito īperio volūtatis est maior assensus fidei: non tñ magis meritorius nec magis bonus. Patet: vna causa partialis illius effectus augetur: & altera nō diminuitur: ergo totū aggregatū ex oibus illis causis augetur. ergo est maior assensus. Q̄ aūt nō sit magis meritorius. Patet: ille assensus non est bonus nec meritorius nisi extrinsece scilicet a volitione intrinseca imperantis sed illa volitio manet eadē. igit. [Videtur

addicio eodēmō dicendū ꝙ si eēnt duo quorū vnus esset in caritate vt octo: & alter ī caritate vt iiij. & conarētur eq̄liter ad actū ꝓducēdū eq̄liter mererētur: quia gratia agit vt causa naturalis sicut ratio topica: ergo nō erit actus eius magis meritorius. & sic est dicendū secundum Dyonisium licet teneas posteaopositū ꝯtra dyonisiū: tñ ratio est apparēs.]

¶Secūdum correlariū. Seqtur ꝙ si duo sint equaliter assentiētes vni ꝓpositioni de fide: & vnus habeat rōnē minus apparentē q̄ alter: assensus eius de necessitate est melior q̄ assēsus alterius. Patet: bñ sequit: iste eq̄liter assentit & habet rōnē minus apparētē: ergo habet maius īpium/ & ex maiori conatu impat. ergo illud īpium ē melius: ergo actus imperatus erit melior. Tertium correlarium: q̄uis simpliciter & absolute ratio topica possit cōcurrere ad assensum fidei sine imperio voluntatis & econtra: hoc tamen non potest fieri naturaliter. Patet: q̄ncunqʒ sunt due cause distincte: deus pōt supplere causalitatem vnius & nō alterius. & hoc in causis efficientibus: ergo cū ista ratio & imperium cōcurrant ad effectū producēdum: deus poterit supplere causalitatē ipsius rōnis/ & nō causalitatē imperij & ecōtra. Iam cum auxilio speciali & cū solo imperio causatur assensus fidei: hoc tamen nō potest fieri si causaret naturaliter. vnde ponūtur aliq̄ conclusiones. ¶Prima/ intellectus non est sufficiens per se ad assensum fidei causandū neqʒ cum habitu infuso. ¶Secūda. Ratio se sola non sufficit causare actum fidei primū. Difficultas cōmunis. illa ratio nullomodo concurrit ad assensum fidei. Patet. naturaliter producit assensum cōtrarium puta opinatiuum qui cōtrariatur assensui fidei cū sit causa naturalis: ergo est determiata ad vnū effectū: ergo solū producit opinionē & nō fidem. Dico ꝙ vna causa naturalis pōt cōcurrere ad vnum effectum & cum alia causa particulari potest concurrere ad alterū effectum. Patet/ assensus maioris euidēs/ & minoris concurrūt ad scientiam. & idem assensus maioris partialiter cum assensu opinatiuo concurrūt ad opinionem. Ideo assensus euidens maioris cum diuersis assensibus minoris concurrit ad diuersos assēsus. Cōtra/ causa pure naturalis totalis nunq̄ cū aliquo adiutorio posset ꝓducere frigus. Sed rō topica est causa naturalis assensus conclusiōis opinatiui: ergo talis causa cum quocūqʒ adiutorio nunq̄ potest producere alium effectum q̄ opinatiuum. Dico ꝙ ista maior est falsa: & debet illam negare Occham qui dicit ꝙ noticia intuitiua sortis conseruata a deo est cā totalis & naturalis ꝓducere potēs assensū huius sortes non est sorte non existente/ & cum alia causa: puta cum sorte existente concurrit ad effectum contrarium:

Pria ꝓpositio

Scda ꝓpositio

puta ad assensum huius sortes est. ergo ha-
bet ipse negare hanc propositionem vni-
uersalem ꝙ q̄tumcunq̧ est aliqua causa pu-
re naturalis & totalis non potest in con-
trariū cū adiuctorio. pariter q̄uis ratio to-
pica sit causa naturalis assēsus opinatiui tñ
cū adiuctorio ꝑducit ꝯtrariū. Cōtra ergo na
turaliter cōcurrit & de per se ad destructio-
nem sui effectus naturalis. Patet. Nam cau-
sa producens aliq̄d de ꝑ se: etiā de per se cō-
currit ad corruptionē contrarij effectus pre
existentis. Dico ꝙ est concedēdum sicut est
causa de per se partialis ꝑductionis alicuius
ita est causa de per se corruptionis sui con-
trarij. Ideo si talis ratio se sola naturaliter ꝑ
ducēs opinionem ꝯclusionis de per se pro-
ducat tanq̄ partialis causa corrumpet suum
effectum quē prius ꝑduxit: & sic ꝑduxit cor
ruptiuum sui per se effectus. Et ꝙ nō ita cō
cedamus de frigiditate vel caliditate est: qa
non est ratio aliqua quare ita debeamus cō
cedere de qualitate corporali. Alia difficul
tas ꝑcipua in hac materia: sequeretur ex ista
opinione ꝙ quicūq̧ haberet assensum opi-
natiuum ancedētis alicuius ꝯsequentie quē
scit esse bonam haberet in eius potestate as-
sentire firmiter & certitudinaliter ꝯsequēti:
sed hoc est falsum. Probatur/capio duas ꝑ-
positiones. a. & . b. q̄ mutuo sequūtur ad se
inuicem in bona ꝯsequētia: vt iste. luna est
eclypsabilis. & inter solem & lunam potest
poni corpus opacū/quarū quelibet ī bona
consequētia infert reliquā vt notū est/cū cō
uertātur inter se/& volo ꝙ vtraq̧ nūc sit mi
chi neutra. & ꝙ īmediate post hoc assentiā
opinatiue. a. quo facto eēt in mea potestate
assentire firmiter. b. & nō assentire/quoniā
formata est illa: ꝯsequentia ꝯstat michi ꝙ sit
bona. & antecedēs est ratio ꝑbabilis. igitur
posito imperio voluntatis sequitur assēsus
firmus. sit igitur ita ꝙ ego assentio firmiter
b. tunc sic: ego scio ꝙ. a. est ꝯsequēs ad. b. &
b. est certum. igitur. a. est certum. igitur vel
ille due certitudines mutuo se causant: vel a
solo imperio voluntatis causantur: sed vtrū
q̧ est incōueniens. Primum quidē qa sic ef-
fectus causaret suam causam. Et secūdo: solū
imperiū voluntatis sine motiuo sufficeret
causare assensum firmum. prima ꝯña est no
ta/quoniā certitudo nō potest causare nisi
certitudinem. si igitur/a/est certū/ & est an
tecedēs inferens/b/igitur/b/est certū. & se
cunda consequentia ꝑbatur quo ad primū
illatū: quia q̄ro a quo causatur certitudo/a.
Si dicas ꝙ a certitudine/b/& certitudo/b/
causata est per casum a certitudine/a/& seq
tur illatū ꝙ effectus causaret suam causam.
Si dicas ꝙ ab opinione/b/causatur certitu-
do/a. Cōtra/in omni philosophia q̄ñcūq̧
aliquid agit effectiue oportet ꝙ illd̄ sit. sed
opinio/b/tunc non est. igit̄ nō causat certi
tudinem/a. Et ꝙ opinio/b/tunc nō sit pa/
tet: quia in primo instanti in quo/a/est cer-
tum/b/est certum: oportet igitur ꝙ dicatur
secūda pars illati scilicet ꝙ certitudo/a/cau
satur a solo imperio voluntatis. Responde
tur ꝙ oportet de necessitate fateri illatū sci/
licet ꝙ in eius potestate est assentire certitu-
dinaliter conclusioni vel non assentire. Et
ad argumentū in illo casu negatur ꝙ/a/sit
certum: nisi habeatur imperiū volūtatis ad
a/cum aliqua alia rōne motiua ad/a. Et ad
probationem/b/est certū: & certū est ꝙ ex
b/sequitur/a/igitur/a/est certū. negat̄ con
sequentia: sed bene oportet concedere ꝙ in
cipit corrumpi opinio ipsius illo tunc hoc
est ꝙ/b/īcipit iam corrūpere assensum opi-
natiuum de/a/quia certitudo/b/cū certitu-
dine consequētie naturaliter sunt ꝑductiue
assensus certi de/a/& īuenisūt ꝯtrariū/ideo
nunq̄ introducet̄ assensus firmus de/a/quo
usq̧ sit assēsus opīatiuus totalr̄ corruptus.
& oportet ꝯcedere ꝙ effectus incipit corrū
pere suā cām partialē & tādē ꝑducit oppo-
sitū sue cause efficiētis. Et ꝙ illa ꝯña non va
let/b/ē certū: & certū est ꝙ ad/b/ seqtur/a/
igit̄/a/est certū. rō est: qa in intellectu est ali
q̄d repugnās certitudini/a. iō nō cātur cer-
titudo/a/& oportet addere: & in itellectu
nihil est incōpossibile certitudini/a/igit̄/a
est certū. Sed dices: ꝯtra. igit̄ aliq̄d ꝑduceret
ꝑ se & naturaliter corruptiuū sui & in ꝯpos

sibile sibi: & sic idē corrūperet seipsum. patet de assensu opinatiuo a. causante certitudinem de b. incompossibilem sibi & corruptiuam ipsius opinionis a. vt patet in casu. Concedenda sunt illata. ecce fortissimum & bonum argumentum in hac materia. [Reuera hoc argumentum est subtile & ex consequenti videtur concedēdum ꝙ nullus effectus potest corrumpi totus simul ab aliq̄ causa naturali/ & sic stat assētire premissis & bonitati consequentie & non conclusioni: & hoc ideo quia quelibet res diligit se permanere in esse.] addicio

¶ De perditione habitus fidei. Cap. v.

Consequenter videndum est quomodo habitus fidei perditur: & possumus loqui de habitu acquisito & talis vt satis dictum est in materia habituum corrumpitur per actus cōtrarios illis ex quibus genitus ē. sed loquemur hic precise de infuso. & sit propositio prīa. Habitus infusus non perditur p quodlibet mortale. patet. opposito dato seqretur quēlibet exñtē in mortali esse infidelem. consequentia probatur: homo nō dicitur infidelis a carentia habituum fidei acquisitorum vt dicunt doc. alias paruulus baptizatus esset infidelis: quia non habet nisi habitum ī fusum. Similiter ille qui ē multum habituatus circa omnes articulos fidei per primum peccatum heresis efficeretur infidelis: & tamē habet adhuc omnes habitus acquisitos: quia non perduntur per vnicum actum. ergo. Preterea non dicitur infidelis a carētia actus fidei: quia alias existens in gratia dum dormit eēt infidelis. ergo oportet de necessitate dicere ꝙ precise dicitur infidelis: quia caret habitu fidei infuse. igitur omnis ī peccato existens esset infidelis si perderet fidē. quod falsum est cum sit christianus. Prima ppō.

¶ Secūda propositio. Fides infusa non perditur p quelibet actum contrarium actui ad quem inclinat. & hoc supponendo ꝙ inclinet immediate ad omnes articulos. patet. non pditur per euidētiam. alias paulus in raptu habens euidentiam multorum credibiliū (qa vidit arcana que non licet homini loqui) p didisset fidem infusam. nam euidentia circa articulum opponitur actui fidei circa illum articulum. Similiter patet de multis qui intuitiue viderūt humanitatem christi/ habuerunt euidentiam aliquorum articulorum: & tamen erant fideles: sed euidētia est actus oppositus actui fidei eiusdem. igitur. Preterea est aliquis error oppositus fidei inuincibilis. talis error non est peccatum. Igitur per ipsum non perditur fides. & tamen opponitur assensui ad quem iclinat immediate fides infusa. ergo secunda propositio satis probata relinquitur. Secūda ppō.

¶ Tertia propositio. Fides infusa non perditur solum p peccatum heresis. patet. ille qui est ifidelis sine pertinacia est infidelis sicut dictum est: quia per illud mortale infidelitatis perdit infusā & tamen non est hereticus: quia in peccato heresis requiritur pertinacia. & ꝙ perdat fidem: patet. quia alias ipsa staret cum dissensu cuiuslibet articuli non pertinaci. Tertia ppō.

¶ Quarta propositio. potest perdi fides infusa sine quocūq; assensu infidelitatis. patet. qui dubitat in fide infidelis est per beatum Augustinum. igitur dubitatio in fide sufficit ad p dendum fidem īfusam: siue est demeritoria perditionis fidei infuse: & stat dubium in fide sine quocunq; assensu. nam qui apprehēdit aliquem articulum/ nec assentit/ nec dissentit: dubitat. immo qui nec vult assentire nec dissentire quis illud ei ostendatur per sacras litteras: talis est infidelis. & tamen non habet assensum oppositum sed solum dubium/ quia nec vult assentire nec dissentire: pure negatiue se habet/ talis dicitur dubius in fide: & perdit fidem infusam: & dicitur īfidelis. Ideo Occham diffiniens hereticum addit diffinitioni: vel pertinaciter dubitās vide in dialogo suo. Ita ꝙ ille est infidelis q dissentit scienter articulo fidei vel dubitat p tinaciter. ergo sine quocūq; assensu/ vel dissensu potest perdi fides infusa. Quarta ppō.

¶ Quinta propositio. potest perdi fides infusa sine dissen Quinta ppō.

su articuli fidei sine dubitatiōe eiusdem: & sine assensu contrarie vel contradictorie ꝓpositionis. patet. dicit Tho. secunda secūde questi. secunda in vltimo articulo: cum q̄rit vtrum ratio adducta ad ea que sunt fidei diminuat meritum. dicit ꝙ si adducatur ratio demonstratiua alicuius articuli: & in tali sit equalis ratio animi siue voluntas ad credēdum sine tali ratione/hoc est ꝙ habeat propositum firmum: ꝙ dato ꝙ nulla talis ratio adesset non minus assentiret illi articulo/est equale meritum fidei. Tunc arguitur sic. ergo per oppositum si haberē nolle assentiēdi nisi haberem rationem demonstratiuam esset demeritum infidelitatis: sicut alter habet meritum fidelitatis: & vltra habet demeritum infidelitatis. igitur perdit fidem infusam: quia tale sufficit ad amissionem fidei infuse. nam si ratio demonstratiua non esset talis sic volens nullo modo assentiret illi articulo. Igitur tūc esset infidelis. sed per hoc ꝙ ex euidentia assentit non magis dicit fidelis. igitur tale propositum non assentiendi articulo fidei nisi adsit ratio demonstratiua sufficit ad perdēdum habitū fidei īfuse. igit quinta propositio vera. ¶ Sit sexta propositio. Meritum fidei non est ex assensu / sed ex voluntate assentiendi &c. pari forma meritum infidelitatis est nolle assentire reuelatis. hoc vult dicere ꝙ fides infusa perditur per omne peccatum formale infidelitatis.

Sexta. ppō.

Vnde peccatum formale infidelitatis non ē actus intellectus / quia nullus talis formaliter est peccatum: sed est actus voluntatis scilicet nolle assentire scienter articulo fidei: vel nolle assentire articulo fidei nisi adsit ratio demonstratiua. Nam sicut meritum formale fidei non est ex assensu: ita demeritum fidei non est ex dissensu: sed est ex voluntate Nam meritum fidei est ex velle assentire articulo fidei/vel ex velle non minus assentire articulo fidei vbi nulla ratio demonstratiua esset: ita demeritum infidelitatis est ex nolle assentire &c. Si igitur cum assensu euidenti alicuius articuli fidei est simul nole assentire nisi esset ratio euidens/ est demeritū infidelitatis sequitur vltra ꝙ est amissio fidei infuse. Ex quo sequitur ꝙ quando aliquis dissentit articulo fidei vel dubitat vel nult assentire nisi adsit ratio demonstratiua illius articuli perdit fidem infusam: & est infidelis. sed non est hereticus nisi alteri istorum trium insit pertinacia. Vbicunqȝ ergo est illud ex parte volūtatis a quo prouenit demeritum infidelitatis/puta nolitio assentiendi perditur fides infusa: sic in quocunqȝ est illa volitio in voluntate a qua depēdet meritum fidei habet talis meritum fidei q̄uis non habet actum fidei. [Contingit etiā dubitare in fide & opinari non male agendo patet/habere ignorantiam inuincibilē. Igitur dubitās tunc vel assentiens cum formidine non male aged. Sed vbi constat vel constare debet/dubitans vel opinans male agit/imo etiam demeritum infidelitatis potest haberi sine omni nole vt indubitāte/secus est de merito.] ¶ Queritur consequēter vtrum ex assensu infidelitatis perdatur habitus infusus fidei. i. fides īfusa ex vi formalis contrarietatis & repugnātie/vel solū demeritorie. Ad hāc dubitationem ponit occham in tertio quolibeto. q. vij. duos modos dicēdi quos reputat ꝓbabiles. Primus modus dicēdi est ꝙ omnis dissensus articuli fidei repugnat duobus modis fidei īfuse scilicet demeritorie & formali cōtrarietate. & si sic corrumpit fidem infusam tanq̄ contrarium formaliter repugnās. Secūdus modus dicendi/est ꝙ solum demeritorie ei opponitur: & ꝙ fides infusa tātum corrumpitur demeritorie: & iste modus videtur probabilior & verior. & ratio est. Nam possibile est ꝙ in aliquo sit aliqȝ assensus oppositi articuli: vel dissensus articuli iuīcibilis quo facto erit ille dissensus articuli cum habitu īfuso fidei ergo non est formalis repugnantia inter illos. & non est dicendum/ꝙ deus facit illi miraculum miraculose conseruando fidem infusam cum illo dissensu sed mere naturaliter sunt simul. Igit nō repugnāt formaliter: & vltra/si ille idem assensus fuer essiue incipiat fieri vincibilis/ ꝑdetur fides

additio

& tamen non erit tunc maior repugnantia q̄ nunc. Igitur solum corrumpitur demeritorie per dissensum articuli & non ex forma li repugnantia.

¶De obiecto fidei. Cap. vj.

Visum est quomodo ꝑditur fides infusa: & hoc loquendo in viatore & conclusum est ꝙ quando i aliquo est formalis infidelitas siue talis habeat dissensum articulorum/ vel assēsum oppositorum/ siue dubiū siue nolitionem assentiendi: nisi adsit euidentia vel demonstratio talis perdit fidem infusam.

¶Nunc consequenter videndum est de obiecto ipsius fidei. vtrum videlicet obiectum fidei sit dūtaxat verū. & nō est hic difficultas de obiecto an sit ꝯplexū vl' icōplexū/ puta ꝓpositio vel res significata per illam: sed queritur de obiecto q̄tum ad esse verum: vel falsum vtrum fides infusa habeat pro obiecto verum. ¶Pro solutione notandum ꝙ omnes concordant ꝙ fides infusa habet ꝓ obiecto duntaxat verum: & solum inclinat ad assētiēdū vero & nūq̄ falso. Ná istaduo nō sūt ꝯpossibilia/ hic assensus ē ex fide i fusa: & hic assēsus ē falsus. Rō ē/ q2 nūq̄ aliq̄d ē obiectū fidei ifuse nisi reuelatū a pria veritate sed a pria veritate nūq̄ ꝑt reuelari falsū ergo iplicat ꝙ aliquid sit falsum/ & sit obiectum fidei infuse secundū ꝙ falsum est. ¶Hic sūt difficultates. Prima/ rapio sortem qui ex fide infusa heri assentiebat antichristum esse futurum/ ita ꝙ fides infusa partialiter concurrebat ad illum assensum producendum tunc sic modo ista propositio est necessaria ille assensus causabatur ex fide infusa. patet: cum sit vna de ꝑterito que nullo modo dependet ex vna de futuro. ista nunc est necessaria/ iste totus assensus fuit/ & non est possibile totum illum assensum fuisse: quin fuerit causatus ex fide infusa cum alijs causis cōcurrentibus partialibus. Q2 fides infusa cōcurrebat ad illam. patet: est nunc necessariū illum assensum fuisse ita intensum & seclusa fide infusa/ sed solum alijs causis stantibus scilicet itellectu & q̄buscunq3 rōnibus tales nō poterāt cāre ita intēsum assensū sicut iste est/ non potest alia causa concurrisse: nisi fides infusa. igitur oportet de necessitate fidē infusam concurrisse ad illum assensum. igit̄ ista est vera/ iste assensus causabatur a fide infusa. Sed ista est possibilis nunc antichristus non erit. igitur potest esse ita/ quo facto ille assēsus fuit falsus: q2 significabat antichristum fore: & per casum ātichristus nō erit: & tamen in rei veritate ille assensus causatus est a fide infusa: & non potest non fuisse causatus ab ea. & certum est ꝙ illa propositio/ antichristus non erit nō repugnat isti iste assensus fuit causatus a fide infusa. patet nam omne possibile cuilibet necessario est compossibile: quia nunq̄ necessariū & possibile repugnant. Igitur fides inclinat ad falsum. Forte dices sicut dicit Altissiodorensis/ concedo istam esse necessariam iste assensus fuit: & nunc est necessarium ꝙ fuit ita intensus: producitur a fide infusa. vel sic. concedo ꝙ sit necessarium illum assensum fuisse causatum a fide infusa: & conceditur cum hoc ꝙ ista est possibilis antichristus nō erit & ꝯcedit̄ ꝙ est alteri compossibilis/ & tunc admittitur casus ꝙ antichristus nō erit. sed tunc dico ꝙ ille assensus non est falsus/ sed est assensus verus significās ꝙ antichristus non erit/ ita ꝙ est assensus sui contradictorij. ¶Sed cōtra. illi duo assensus quibus iudico antichristum fore/ & antichristum nō fore sunt contrarij differentes specie. ergo vnus nunq̄ potest fieri alter. igitur assensus qui ponebatur significare antichristum fore non potest eē assensus significās antichristum non fore. Item sequitur ꝙ ista eēt possibilis & vera/ peccaui mortaliter/ & tamen nunc est possibile me nunq̄ peccasse mortaliter. patet. volo ꝙ heri ego asseruissem cōtra conscientiam meam & ex certo proposito antichristum non eē futurum: illud peccatum est mortale/ quia mendacium in fide est grauissimum/ nam iudicassem antichristum eē futurum & oppositum asserendo meritus fuissem. igitur peccassem. Sed possibile nunc per te est ꝙ illud fuisset verum/ sci

licet ꝙ antichristus non erat futurus. ergo nunc est possibile ꝙ non fuerim mentitus/ & per pñs non peccasse mortaliter/imo meruisse. ergo nunc est possibile ꝙ non peccauerim mortaliter. & hoc est vnum de precipuis argumentis. ¶ Secundum argumentũ pricipale é. capio iudeũ circa tp̃s natiuitatis christi qui ante natiuitatem christi per horã elicuisset ex fide infusa iudicium ꝙ christus nasceretur/ tunc arguitur sic. Eliciat p vnã partem hore anteꝗ nasceretur & continuet per dimidiam horam post natiuitatem in illa quarta parte ante natiuitatem talis assensus elicitur a fide infusa & causabatur in tãto gradu & conseruabatur a fide infusa. igitur nunc continuatur ab ea/ quia alias non esset in tanto gradu & tamen nunc post natiuitatem est falsum. vnde fides infusa est agens pure naturale. igitur quecunꝗ effectũ conseruat in vno tempore potest in alio cõseruare. igitur põt illum assensum post christi natiuitatem conseruare & talis erit falsus igitur. Preterea volo ꝙ christus natus fuisset tempore naturalis continuationis. tunc arguitur sic. ille assensus per aliquod tẽpus post natiuitatem christi naturaliter cõtinuabatur/ & non potest ille cõtinuari nisi conseruante habitu infuso. ergo infusus cõcurrit quando est falsus. patet minor: scilicet ꝙ non posset conseruari nisi concurrente habitu infuso. Nam alie cause concurrẽtes cũ fide non sunt sufficientes ad producendũ talem effectum & tantum. ergo minus conseruare siue neꝗ conseruare. ergo si naturaliter continuetur per illud paruum tempus oportet de necessitate fidem infusam cõcurrere ad illum conseruandum. ¶ Quantũ ad primum/ sortes qui heri iudicabat antichristum futurum &c. Dico ꝙ oportet necessario incidere in vnam istarum solutionum/ puta ꝙ ad preteritum sit potentia/ & deus non potest facere ꝙ antichristus non eueni et quin faciat ꝙ ille assensus non fuerit vel saltem ꝙ non fuerit a fide infusa/ sed ab alia causa. Secunda solutio. supposito ꝙ ad preteritum non sit potentia oportet dicere ꝙ ille assensus si antichristus non eueniret nũꝗ fuisset assensus: vel fuisset assensus contradictorius vel non assensus. vnde ista nõ dependet ex vna de futuro/ iste assensus fuit/ sed ista propositio: iste assensus fuit assensus huius antichristus erit dependet ex vna de futuro: oportet concedere ꝙ talis qualitas fuit & fuit assensus. Contra. assensus huius antichristus erit é cõtingens. ponamus ineẽ an fuisset assensus? Dicitur ꝙ sic: sed querit cuius fuisset assensus? Dico ꝙ huius ãtichristus non erit. Contra. differunt specie. patet. quia sũt qualitates formaliter repugnãtes: puta duo iudicia. Dicitur ꝙ verũ est ꝙ ille qualitates que producuntur ab habitibus naturalibus: vel a causis pure naturalibus tales assensus differunt specie & formaliter repugnant/ sed stat duos tales eẽ nõ differentes specie: puta quando producuntur supernaturaliter vel a causis a deo supernaturaliter productis. Ad secundam rationẽ/ cum arguitur ex hoc sequitur ꝙ ista eẽt vera/ peccaui & nunc é possibile me nunꝗ peccasse: & ex consequenti ista eẽt vera/ sortes est dãnatus: & possibile est ꝙ nunꝗ peccauit illo peccato quo est dãnatus. patet afferendo ꝙ antichristus non erit ponendo in eẽ ꝙ non erit/ iam non fuisset mentitus: imo dixisset verum/ credebat ex fide ꝙ non erit. ergo imperare illam assertionem nõ esset peccatum/ sed potius meritum. Dico ꝙ oportet necessario concedere ꝙ illa volitio qua volebat asserere non esse futurum esset volitio asserendi ipsum esse futurum: vel ꝙ est possibile ꝙ nunꝗ peccauerit mortaliter illo peccato. vel tertio dicẽdum & apparet probabilius quando dicitur ꝙ habitus infusus non potest concurrere ad falsum/ verum est de lege: quia est solum instrumentũ motiõis spiritussanctí. sed supra legem nõ est inconueniens dicere ꝙ ille habitus ex natura propria concurrat ad falsum. Vnde aliqui tenuerunt ꝙ deus potest decipere & reuelare falsum. ideo secundum illam opinionem talis habitus fidei concurreret immediate ad istud omne reuelatum a deo est ve

rum/quia habet illud pro obiecto adequato & si reuelaret falsum/oportet de necessitate concedere ꝙ illi habitui supra legẽ nõ repugnat concurrere ad falsum/sed non est possibile de lege ꝙ deus decipiat & reuelet falsum/& ꝙ ille habitus concurrat ad falsũ sed supra legem nõ est incõueniens. ¶Vnde ꝙ antichristus nunꝗ eueniat ẽ simul possibile/sed non est de lege. ideo sublata lege non est inconueniens ꝙ talis habitus fidei infuse concurrat tam in presenti preterito ꝗ futuro ad falsum. vñ Altissiodoreñ. & gregorius bene impediuntur in solutione huius: & dat Greg. duas solutiones. Ad secũdum cũ infertur/ille assẽsus naturaliter causabitur & hoc a fide infusa. negatur hoc: immo ꝗcito fuit natus christus nunꝗ postea fides infusa concurrebat ad illum assensum. Contra. ille assensus conseruabatur naturaliter & alie cause non erant sufficientes. Igitur nego ꝙ conseruabatur naturaliter immo necessario remittebatur. & quãuis voluntas non posset libere desistere: tamen in illo paruo tẽpore defficiebat vna causa conseruans/scilicet habitus infusus. Dicit ꝓterea Altissiodo. ꝙ illi qui ante icarnationem credebant filium dei esse incarnandum debebant considerare tempus aduentus Christi & discernere sicut erant edocti a prophetis per quos illuminabãtur a vera luce/& debebant sequi illam illuminationem. quod quia non fecerunt dominus cõqueritur de ipsis per hieremiam dicentem. miluus & irũdo & ciconia cognouerunt tempus aduentus sui &c. cum ergo aduenit tempus incarnationis determinatum a prophetis nõ debuerunt credere christum esse incarnandũ determinate. sed christum esse incarnatũ vel incarnari vel incarnandum. Vnde patet/ꝙ si aliqs in instãti icarnatiõis crediderit christum esse incarnãdum/nõ credebat hoc motu virtutis: sed tantum motu liberi arbitrij relinquens illuminationem vere lucis/quoniã nõ obseruauit tẽpus a ꝓphetis determinatum & prenunciatum aliquomodo/ hec Altissi. Dices ille assensus continuatus erat meritorius: ergo ex fide. nam notum est ꝙ non tenebantur iudei scire punctaliter quando erat nasciturus/immo rustici & indocti satis magno tempore post non tenebantur. ergo talis assensus continuatus poterat esse meritorius. Concedo ꝙ aliquis potest mereri ꝑ assensũ falsũ imo aliqñ ꝑ assensũ ɔtrariũ assensui fidei vt de vetula assentiente ꝓlato predicanti oppositum fidei/quod nõ tenetur credere explicite/ & tamen non sequitur ꝙ ille assensus est ex fide: sed imperatur ab vna volitione &c. nõ enim oportet omnem assensum meritoriũ esse ex fide. Ergo resolutorie concludendo dicendum ꝙ de lege fides infusa non concurrit ad falsum: sed supra legem non est inconueniens. & assensus falsus bene est meritorius de lege: sed nũꝗ est assensus fidei. Et sic dicta de fide nũc sufficiãt.

De spe. Cap. vij.

Sequuntur aliqua generalia de spe. ¶Vnde est vna difficultas iter doctores satis magna/quomõ spes distiguitur a ceteris virtutibus theologicis scilicet a fide & charitate/& apparet ꝙ non possit poni distincta ab illis duabus Patet sic. non ponunẽ habitus distincti etiã supernaturales nisi propter distinctionem actuum ad quos inclinãt. sed non potest eẽ actus spei distinctus ab actu fidei & charitatis. ergo non est ponendus habitus spei distictus ab habitibus fidei & charitatis. Maior est satis nota. Minor probatur. nõ possunt respectu dei reperiri nisi duo actus scilicet actus voluntatis & actus intellectus. nã actus intellectus circa deum pertinet ad fidẽ & actus voluntatis circa deum pertinet ad charitatẽ. ergo non est ponẽdus actus spei distinctus ab actibus illorum. ¶In oppositum est auctoritas apostoli/prime ad corinthios. xiij. manẽt fides/spes & charitas tria hec. sequitur ergo ꝙ postꝗ apostolus dicit tria hec/ꝙ est distinctio inter actus illorum Vnde tota difficultas prouenit ex eo/quia difficile est cognoscere quid sit actus spei & circa hoc diuersificantur doctores. Occhã in tertio quolibeto questione prima dicit/

ꝙ actus spei differt ab actu fidei/ & ab actu charitatis/ sed illos duos necessario presupponit & ab illis naturaliter causatur/ nã dicit ꝙ actus spei est actus voluntatis presupponens tam actum credendi ꝙ̃ actum desiderandi/ & distinguit ab vtroq; ꝙ distinguatur ab actu desiderãdi. patet/ nam stat actus desiderandi in aliquo qui tamen non credit assequi desideratum. talis tunc non sperat: sed stante desiderio si credat assequi desideratum statim sperat. Similiter distinguitur ab actu credendi / quia si quis credat aliqḋ bonum & non desideret illud non erit spes sed si stante actu credẽdi sequatur desideriũ statim sequitur spes/ sed ꝙ actus spei distinguatur ab vtroq; coniunctim non potest euidenter sciri nisi per experientiam. & sic patet ꝙ distinguitur tam ab actu credẽdi ꝙ̃ desiderandi. sed positis illis duobus scilicet desiderio beatitudinis cum credulitate habendi necessario necessitate naturali causat spes ideo dicit Occham ꝙ est tertius actus distinctus ab illis duobus/ nec ẽ actus volendi nec credendi. sed est vnus actus naturaliter causatus ab actu credendi & ab actu desiderandi coniunctim & potest ab illis separari per potentiam diuinam non naturaliter. analogia est/ quando aliquis nult malum futurũ si non habeat probabilitatem ꝙ eueniet nõ timet/ sed positis nolitione mali futuri cum probabilitate vel apparentia ꝙ eueniet necessario causatur timor & naturaliter qui habet malum futurum pro obiecto/ ita quando creditur aliquod bonum esse futurũ qḋ desideratur causatur naturaliter actus spei/ hoc est posito desiderio alicuius boni futuri cum credulitate quod eueniet necessario causatur actus sperandi illud bonum futurum. & si tale desiderium sit respectu dei vel beatitudinis conferende ab ipso deo / talis actus causatus ab illis duobus erit actus virtutis theologice. Vnde Occham habet cõsequenter concedere ꝙ spes nõ est actus voluntatis nec itellectus: sed est passio/ & ꝙ actus spei non est ex se bonus. i. propria bonitate sed si sit bonus est bonitate illorum actuum a quibus naturaliter & necessario est causatus. Sed ista opinio non videtur vera. nam cũ spes sit virtus oportet ꝙ actus eius sit in se bonus. vnde actus itellectus suo mõ sunt in se boni/ vt assensus verus dicitur bonitas intellectus. ¶ Difficultas est secundũ hanc opinionem quia sequitur ꝙ nulli vel saltem pauci sperarent. Vnde licet quilibet viator catholicus credat ꝙ beatitudo est sibi possibilis/ & credat illam habere si perseuerauerit in gratia & meritis/ habet fidem de ista catholica/ beatitudo est michi possibilis/ nullus tamen est qui habeat firmã credulitatem istius/ ego saluabor/ quia quilibet est icertus an odio vel amore dignus sit & an perseuerauerit in gratia. Tunc arguit sic. Si ad illum actum spei causandum requiritur talis certitudo pauci viatores sperarẽt Dices/ sufficit illa certitudo condicionalis qua credit se habiturum beatitudinem si perseuerauerit. ¶ Contra. cum illa certificatiõe & desiderio beatitudinis adhuc stat ꝙ non sit spes puta nult perseuerare in gratia & meritis. ergo non sufficit illa certitudo cum illo actu desiderandi. & hoc habet de necessitate concedere Occham. Sanctus Bonauẽtura. xxvj. questione tertij. Dicit ꝙ duo sũt actus spei. Primus est confidere in deo puta ꝙ deus non potest hominem deserere nec vult/ ideo habetur confidentia & ad istum actum sequitur alius actus scilicet expectare. Et primus actus est principalior actus spei. Sed non video quid sit confidentia nisi iudicium intellectus. & expectare nõ videtur nisi volitio/ & sic poneret actum spei nõ ẽ vnicum actum: sed vnum intellectus/ alterũ voluntatis. Vnde confidere est habere iudicium vel certitudinem de aliquo ꝙ potest si bi bñ facere/ si sint ergo duo actus spei oportet dicere sicut antiqui ꝙ sperare importat duo scilicet actum intellectus & voluntatis & sperare est aggregatum ex illis duobus/ & vnus spectat ad fidem/ alius ad charitatẽ: & nisi esset auctoritas apostoli ista opinio esset multum probabilis. Alia ẽ opinio cõmunis quam tenet Scotus in tertio/ ꝙ spes ẽ cõis.

De causatione actus spei secũdum Occham.

duo sũt actus spei.

Quid ꝓfidere.

opinio

virtus theologica distincta a fide & charitate/& est actus voluntatis puta desiderium quo desidero mihi bonum infinitum.i.deū/ & hoc a deo seipsum nobis liberaliter conferente/non quidem primo:sed propter aliquid aliud acceptum sibi ordinatum ad illud.hoc est/est actus voluntatis quo volo bonum infinitum esse mihi bonum ex liberalitate sua mediantibus meritis/& gratia. tunc illud velle vocatur spes/ita ꝙ obiectū spei est bonum infinitum communicatiuū nobis ex liberalitate sua ex gratia & meritis precedentibus. Vnde ad actum spei tria req runtur. Primo requiritur ex parte obiecti ꝙ illud sit absens. ¶Cōtra/deus nunꝗ est nobis absens.ergo actus circa deum nō erit desiderium. Respondetur/ꝙ quo ad entitatē existentiam & intimam presentiam nunꝗ ē nobis absens:sed vbiqꝫ presens realiter/sed dicitur absens in ratiōe obiecti beatifici/qa non contangitur per claram visionē & fruitionem.& quia est nobis absens in ratione obiecti: ergo potest desiderari vt sit nobis presens in ratione obiecti. Secundo ꝙ illud obiectum desideretur pro futuro esse ꝑsens ab alio.s.a deo. Tertio ꝙ per aliquid aliud: scilicet per merita & gratiam/ista requirunt ad actum spei qui est actus voluntatis. Ideo clarum est ꝙ distinguitur ab actu fidei/quia sunt diuersarum potentiarum.sed videndū est quomodo actus spei distinguitur ab actu charitatis. Vnde actus charitatis est actus quo volūtas complacet bonitati diuine seu quo voluntas amat deum in se tanꝗ bonū in se/ita ꝙ actus charitatis respicit deum vt bonum in se / actus autem spei respicit deū vt bonum alteri/hoc est actus spei ē ex affectione commodi/& actus charitatis ex affectiōe iustitie/quoniam ille actus quo opto illam bonitatem mihi tanꝗ commodam & vtilē est actus spei. ideo tota differentia est inter actum charitatis & spei/quia actus charitatis respicit deum ex affectione iustitie.i.tanꝗ bonum in se/sed spei tanꝗ bonum alteri. ¶Dices.ergo spes erit actus concupiscētie. Dico ꝙ sic. Contra.ergo non posset habere deum pro obiecto. probatur/quia deus non potest licite amari a nobis amore cōcupiscentie sed solum amore amicitie & propter se. Respondetur ꝙ cum deus sit bonū in se/& propter se tale bonum potest esse nobis bonū. potest ergo amari & amore amicitie & amore concupiscentie. amore amicitie/quia est in se bonum & amatur propter se.& non solum est bonum in se / sed etiam nobis.ideo potest amari amore concupiscētie. Contra.ergo actus spei est vsus dei. patet.quia assumitur deus in facultatem volūtatis propter aliud/scilicet propter sperantem.nego ꝙ omnis talis actus sit vsus/licet omnis actus voluntatis quo assumitur obiectum in facultatem volūtatis tanꝗ minus amādum & propter aliud vltimate sit vsus vnde licet actu spei assumatur deus tanꝗ summum bonum vtile mihi & cōmodum:hoc non est propter me vltimate/sed vltimate me refero in deum. ideo actus spei non est vsus dei. [Adam concedit ꝙ actus spei est vsus & Durandus dicit ꝙ obiectum spei est creatura/ beatitudo scilicet formalis.] Habetur ergo resolutorie ex ista opinione que ē cōmunis ꝙ actus spei est velle sibi beatitudinem a deo liberaliter conferente non prio sed ex gratia & meritis preuijs. ¶Nunc difficultas est circa istam opinionem/quia videtur ꝙ desiderare proximo meo beatitudinem siue deum beatifice ab ipso deo ex gratia & meritis ipsius proximi ꝙ ille actus eēt spes.consequens est falsum/quia non speramus alteri/sed nobismetipsis.patet sequela. ille actus quo desidero proximo beatitudinem ex meritis & gratia proximi est eiusdē speciei specialissime cum actu quo desidero mihi beatitudinem a deo ex gratia preuia & meritis/quia obiectum totale vnius actus ē eiusdem speciei cum obiecto totali alterius & secundum eandem rationem est obiectū vtriusqꝫ.ergo illi actus sunt eiusdem speciei Preterea/si iste actus quo desidero proxio beatitudinem ex meritis suis poneretur i ꝓximo esset actus spei/& spes proximi cōcurreret ad illum eliciendum.ergo eodem mo

Ad actū spei tria requirū tur.

additio

do si ponatur in me spes mea actiue concur ret ad illum producendum/ quia est eadem spes mea & spes proximi salte i specie: ¶ Hanc difficultatem tagit Scotus: sed dicit solutio nem quare & non soluit. Ideo difficultas e: an talis actus quo desidero proximo beati tudinem ex meritis suis a deo sit actus spei. Primo non est difficultas quin sint eiusdem speciei vt probat argumentum primum. & si ponatur i proximo esset actus spei/ sed an sit actus spei in me est difficultas. Pro cuius solutione sanctus Tho. secunda secunde q stione decimaseptima articulo tertio querit Vtrum ego possim alteri sperare. resoluit i fine q sic / quis non ita proprie sicut mihi. nihilominus actus quo spero alteri e ab ha bitu spei/ & dicit q sicut ab eodem habitu charitatis pcedit amor quo qs diligit deu/ seipsum & proximum / ita etiam est eadem virtus qua quis sperat sibi ipsi & alijs & q ita sit secundum argumentum est multum ap parens/ q habitus spei mee & proximi sint eiusde speciei specialissime omnino & si tale desiderium esset in proximo cocurreret ha bitus proximi. ergo si tale desiderium po natur in me ad illud producendum concur rit habitus spei mee. Ideo ab eodem habitu producitur desiderium quo desidero mihi beatitudinem & desiderium quo desidero proximo beatitudinem. & oportet ita dice re/ nisi velimus dicere q spes habet illum i quo est siue qui sperat pro partiali obiecto. & ista consequetia nihil valet. Isti habitus sunt eiusdem speciei specialissime: ergo ha bitus vnus concurres ad vnum actum / etia ad illum concurrit alius habitus. Ideo con sequenter dicendo/ spes quam habeo habet hoc totum pro obiecto totali scilicet beati tudinem mihi a deo ex meritis & gratia. Io non concurrit ad desiderium quo desidero platoni beatitudinem &c. quia non habet idem obiectum totale. Nam in vno obiecto totali ponitur ly mihi/ & in alio ly platoni Sed hoc dicendo consequenter oportet di cere q spes infusa platonis si poneretur in forte non intenderet spem sortis / quia non haberet sortem pro partiali obiecto sed platonem. Ideo oportet in alterum istorum incidere/ vel q spes infusa in quo cunq i quo est habet illum pro partiali ob iecto/ & obiectum totale spei sortis est bea titudo quam sortes sperat sibi a deo libera liter conferente ex meritis & gratia. & obie ctum totale spei platonis est beatitudo qua plato sperat sibi a deo liberaliter conferen te ex meritis & gratia. modo manifestum e q ista obiecta totalia differunt. Ideo ab illis causantur diuersi actus & habitus. & sic ha bitus vnius no concurrit ad actum alterius. sequitur igitur q actus siue desiderium quo desidero platoni beatitudinem no est spes. Sed si habeat solum hoc pro obiecto / scili cet beatitudinem futuram a deo ex meritis/ ita q no ponatur in obiecto/ cui/ tunc tale desiderium quo desidero alteri beatitudine &c. esset spes. & hoc sane intellige q ly cui non sit de ratione obiecti spei / & hoc pro bat secundum argumetum. ¶ Alia difficul tas. spes est actus voluntatis. ergo si eliciat ab habete charitatem erit meritorius: vltra erit meritorius/ ergo est immediate a chari tate: & vltra/ immediate procedit a charita te/ ergo e actus charitatis elicitiue. ergo cha ritas & spes non distinguuntur. quod pa tet. nam quandocunq sunt alique virtutes distincte nunq idem actus est immediate cau satus ab illis duabus. Vnde actus spei est bo nus non bonitate extrinseca. ergo si eliciat ab habente charitatem est immediate meri torius. ergo erit actus charitatis. ¶ Pro isto argumento dicit gabriel in tertio in hac ma teria quam cepit a Scoto/ q oportet fateri q actus qui est precise actus spei non e meri torius immediate/ sed solus actus charitatis ¶ Vnde habitus spei regulat affectione co modi/ & habitus charitatis affectionem iu stitie. & actus procedens ex affectione com modi nunq est bonus nisi sit imperatus ab actu procedente ex affectione iustitie/ ideo nunq est meritorius nisi imperatus ab actu charitatis. vnde proprius actus charitatis e habere complacetiam in bonitate dei vt est

in se bona si habito isto actu quo volo deū esse in se bonum quo amo/vt in se bonum qui talis est amor amicitie & proprius actus charitatis procedēs ex affectione iusticie imperetur vnum desiderium quo desidero michi bonum illud/talis actus est meritorius non pprio merito/sed merito illius a quo imperatur. sit ergo sortes qui absq; illo actu quo diligit deum in se velit eum sibi ex meritis & gratia/ille actus non est meritorius neq; bonus moraliter/saltē perfecte bonus quia deficit relatio in vltimum finē. Vnde dictum est prius φ ad bonitatem perfectā moralem requiritur relatio actualis vel virtualis in finem. ideo sortes habens talem actum quo vult deum sibi ex meritis & gratia ibi sistendo/id est nō referēdo vlterius/ talis actus proprie non est bonus/quia solum procedit ab affectione commodi/propterea quia talis actus nō est ex actu quo feror i deum propter se. Vtrum talis actus sit malus. Dicit Gabriel φ est indifferens/sed superueniente dilectione dei super omnia illud desid eriū erit bonū extrīsece puta merito illius dilectionis superuenientis. Ideo dicit Scotus/φ actus spei nō est meritorius nisi propter actū charitatis superexistētis. Alia difficultas/an idem actus possit esse simul spei & charitatis. Dico φ sic/sicut vnico actu possum diligere sortem pp̄ter deū/ ita vnico actu possum velle deū mihi pp̄ter ipsum deū summe amatū/talis actus est charitatis/quia dilectio dei: & actus spei/quia desiderium dei vt bonum mihi. ergo idem actus imediate & elicitiue pcedit a duabus virtutibus distinctis. Cōceditur φ non est inconueniēs φ idem actus a duobus habitibus vno infuso altero acquisito specie distinctis procedat. similiter a duobus habitibus infusis specie distinctis procedit idem actus numero imediate & elicitiue vt patet i proposito/sed φ idem actus numero procedat immediate a duobus acquisitis specie distinctis visum est prius φ non. ¶ Ad tertiā difficultatem/scilicet φ nullus posset desperare cum non posset nolle beatitudinem. Respondetur per duas ppositiones. Prima. si deus se solo causaret illud iudiciū/ego non saluabor: talis non desperaret. Patet/quia omnis desperatio est libera in desperante. ¶ Secunda ppositio/omne tale iudicium libere causatum est desperatio. Hoc probat quia caym per hoc solū φ credidit se esse dānandum desperauit dicens/maior est iniquitas mea q̄ vt veniam merear. Correlarie sequitur φ quacunq; reuelatione mihi facta exteriori de futura damnatione teneor illi non credere/quia si quacūq; tali mihi reuelatiōe facta ego libere crederem/ego desperarem. Antecedēs patet/quia in mea potestate est credere illi vel nō credere: scilicet assentiendo vel non assentiendo dictis reuelātis. igitur. Consequentia patet/qm̄ vt certum est Caym Genesis capitulo quarto. solū credidit φ sua iniquitas esset maior q̄ posset veniam mereri: & sic credidit firmiter se esse dānandum & nō esse saluandnm/& nullū voluntatis actum habuit/& tamen desperauit ergo quicunq; libere iudicat se non esse saluandum vel non posse saluari/vel nō consequtur remissionem peccatorum peccat peccato desperationis: & ista est prima ppositio Dionysij. Ex quo sequitur φ ad peccandum peccato desperationis non requiritur aliquid positiuū in volūtate/sed sufficit solum iudicium in intellectu. Dicitur vlterius φ potest quis iudicare se nō esse saluādum: & se esse dānandū absq; peccato desperationis. Probatur/quia potest deus se solo tale iudicium causare in itellectu/quo facto nō peccat/quia non libere iudicat: sed mere naturaliter. modo nullus peccat in hoc q̄d est mere naturale. igitur cū talis non assentiret libere nō peccaret. Sequitur correlarie q̄tūcunq; fuerit facta alicui reuelatio de sua dānatione exterior/φ si assentiat illi peccat & desperat mere libere. probatur: si talis fuerit reuelatio exterior nunq̄ assentiret illi ppositioni: nisi libere: qa nō est p se nota nec euidens neq; ex talis deducibilis. igitur non p̄t illi mere naturalr & necessario assentire: sed cū sit ptingens & ineuidens mere libere assē

ligatus ab inimicis facit quod in se est & efficaciter vult currere: & tñ scit certitudinaliter & iudicat ꝙ non curret: ergo a simili cũ iudicio ꝙ nũꝗ saluabor stat volitio efficax saluandi. ꝯsequẽtia tenet a simili. Unde bene verũ est ꝙ cũ isto iudicio/ego nõ possũ saluari/non stat volitio efficax saluandi sicut cum iudicio ꝙ ego non possum currere non stat volitio efficax currẽdi: quia volitio efficax non est impossibilium vel creditorum talium: sed bene stat cum iudicio cõtingenti de opposito: & per ꝯsequẽs stat ꝙ desperãs peniteat. ergo ꝗuis cum isto iudicio non possum saluari non stet volitio efficax saluãdi: videtur tamen cũ isto iudicio ego non saluabor ꝙ stet volitio efficax saluãdi. verbi gratia. sit ita ꝙ Sortes credat/a medium esse necessarium ad saluãdum. stat ꝙ velit efficaciter adimplere illud medium. Respondetur ꝙ cum isto iudicio ego non saluabor non stat volitio efficax saluandi/ nec volitio efficax faciendi media requisita ad beatitudinem ꝯsequendam. & ideo tale iudicium est pẽtm. & dico duo. Primũ. Cũ iudicio certo/ego nõ faciam hoc quãdo factio eius vel medij ad faciendum illud non totaliter subest mee potestati qn possit poni obstaculum ab extrinseco impediens me facere hoc simul stat volitio efficax faciendi hoc/& stat ꝙ nitar pro posse facere hoc: vt patet in exemplo predicto de habẽte istud iudicium certum. ego nõ curram/stat volitio efficax velle currendi &c. Secundo dico quando est iudicium certum ꝙ ego non faciam hoc ad quod faciendum nõ potest eẽ obstaculum ab extrinseco/& est in potestate mea illud facere vel nõ facere: nõ potest simul cum illo stare volitio efficax faciendi illud nec volitio efficax ponendi media ad faciendum illud. Tunc dico ad argumentũ ꝙ cum iudicio ꝙ ego nõ saluabor nõ stat volitio efficax saluandi: quia media ad salutem ita sunt in potestate nostra ꝙ non possunt ab extrinseco impediri. Igitur per secũdam propositionem/non stat ꝙ ego iudicem ꝙ nunꝗ saluabor & ꝙ velim efficaciter ponere media salutis: quia scio ꝙ si ponam ea consequar salutem. & per cõsequẽs non iudicabo ꝙ non saluabor. Verũ est tamen ꝙ si iudicarem ꝙ non possum ꝯsequi beatitudinem nisi transeundo per illud ostium: & impediar ab extrinseco ne transeam ꝙ cũ iudicio tunc ꝙ ego nõ saluabor stat volitio efficax saluandi. & illud iudiciũ esset peccatum infidelitatis/vnde media beatitudinis ita sunt in ptãte volũtatis ꝙ nullus potest ab extrinseco ponere obstaculũ. ideo cũ iudicio certo ꝙ ego non saluabor vel ꝙ damnabor / non stat volitio efficax saluandi & ista est sententia Dionysij ꝓbabilior inter ceteras.

¶ De charitate. Cap. VIII.

Uisa sunt ex predictis gñalia q̃ concernunt duas virtutes theologicas: scilicet fidẽ/& spem. Nunc videnda sunt generalia ꝯcernentia tertiam virtutẽ theologicã: scilicet charitatem. & prima difficultas gñalis circa charitatem occurrens est ista. ¶ Utrũ charitas sit homini necessaria ad salutem. ¶ Pro cuius intellectione notandũ ꝙ charitas est multiplex. quedã acquisita: que ẽ duplex: scilicet actualis & habitualis. Unde acquisita actualis nichil aliud est nisi actus ille quo diligimus deũ super omnia: & proximũ. & nosipsos propter deum. Sed habitualis acquisita est quidam habitus qui effectiue causat ab illis actibus frequenter iteratis remanens in anima transeuntibus actibus inclinãs ad consimiles actus producendos illis ex quibus genitus est. ¶ Altera est charitas q̃ nullo mõ producit a nobis nec ab actibus nostris & est duplex. Quedã increata/ vt deus charitas est. & conuenit toti trinitati / licet attribuatur spirituisancto. & magister sententiarum decimaseptima distinctione primi solum ponit istam charitatẽ: scilicet charitatem increatam esse requisitam ad salutẽ: & preter illam nichil ponit in aĩa qđ sit necessario reqsitũ ad salutẽ/sed in illo nõ tenetur. ¶ Alia est charitas nõ acquisita: & talis est creata: & ẽ habitus a deo nobis supnaturalr infusus vel ĩ baptismate: vel ĩ penitẽtia

charitas ẽ multiplex.

qui talis habitus reddit nos formaliter acceptos & gratos deo/iclinás ad actuales dilectiones dei & proximi & suijpsius propter deum. & duos habet effectus. quorum primus est nos deo gratos efficere ad vitá eternam. Alter effectus est diligendi deũ super omnia & proximum & nos propter deum Quod autem talis sit ponenda non potest aliqua demonstratione aut aliqua ratione probari: sed solum auctoritate sacre scripture: & non habetur passus expressus ad illam probandá sicut nec ad alias infusas nisi auctoritas beati Pauli prime ad Corin. xiij. vt in supra positis visum est. ¶ Istis suppositis ponuntur aliq̃ ppõnes de mente Dionysij pro responsione ad propositam difficultatem. ¶ Prima est/prius natura non tempore datur homini charitas increata q̃ det charitas creata: sicut habet magister in prio distinctionibus. xv. & xvj. Non solum dat nobis charitas que est habitus infusus/sed datur nobis ipsemet deus: quia filius datus est nobis & spiritussanctus datus est nobis. & hanc ppositionem ponit Dionysius prima q̃stione. xvij. distinctionis. & ratio dionysij talis est. Non ideo acceptat nos deus ad vitam eternam: quia dat charitatem: sed e diuerso quia acceptat nos dat charitatem. Probatur sic. vnus effectus predestinatiõis est ipsa charitas infusa/& alius effectus scilicet vltimus est ipsa beatitudo. Nam predestinatio consistit in acceptatione diuina ad vitam eternam. Vnde ista rationalis est vera: quia deus acceptat aliquem ad vitá eternam dat illi charitaté. nam añs iportat cãm consequẽtis/hoc est res significata per añs est causa rei significate per pñs. Tunc sic arguitur. ista rõnalis est vera/quia deus acceptat nos ad vitá eterná dat charitaté/& nõ e diuerso. nam ista est falsa/quia dat charitatem acceptat ad vitá eterná: ergo prius natura acceptat ad vitam eternam q̃ det charitatem infusam: sed deũ acceptare vel hominem acceptari ad vitam nihil aliud est q̃ habere charitatem increatá. ideo per illam specialem assistentiam dei acceptatur homo ad vitam eterná. ideo prius natura habet charitatem increatam q̃ habeat creatam: immo quia datur increata datur creata & non e diuerso. ná datio create charitatis est effectus increate. ¶ Secũda propositio/que correlarie sequitur ex prima. homo potest esse acceptus ad vitam eternam sine charitate creata. Patet bene sequitur/prius natura datur charitas inchreata q̃ creata/ergo potest dari increata non data creata. Patet consequẽtia ex Aristotele in post predicamẽtis/quãdo secundũ non potest esse sine primo: sed econtra. Tũc sic. põt homini dari increata non data creata: ergo tunc põt acceptari ad vitam sine creata. ꝯsequentia tenet/quia habere deum secundum illum modũ habẽdi nihil aliud est q̃ acceptari ad vitá. ergo potest homo acceptari ad vitam sine charitate creata. ¶ Est difficultas circa hoc. Si hoc eẽt verum seqretur ꝙ existens in mortali haberet gratiá increatam: sed hoc est falsum/igit Patet consequẽtia/sortes predestinatus in mortali existens est acceptus ad vitam eternam: & nihil aliud est acceptari ad vitá eternam q̃ habere charitatem increatam. vel nihil aliud est habere charitaté increatá q̃ acceptari ad vitam eterná: ergo in mortali existens habet charitaté increatá. cõsequẽs est falsum. ergo & añs. ¶ Ad argumentũ cum sic arguitur sequitur ꝙ in mortale existens haberet charitaté increatá. negatur consequẽtia/& cum probatur/sortes predestinatus existens in mortali vocatur predestinatus: quia ab eterno a deo est ordinatus ad vitá eternam. Dico ꝙ aliquem esse acceptatũ dupliciter intelligitur. Vno modo secũdum eternam dei predestiationem. Alio modo secundum presentem dei iustitiam. Vnde aliquem esse acceptatum ad vitam eternam scdm dei pdestinationẽ: nihil aliud ẽ q̃ deũ ab eterno habuisse volitionem seu firmum propositum isti finaliter cõferẽdi vitá eternam. Vnde certũ est ꝙ quilibet siue sit siue nõ sit: siue in peccato siue in gratia: siue presens/siue futurus: est isto modo predestinatus vel prescitus. Sed esse acceptatũ ad vitá

Prima ppõ.

eternam secūdum presentem dei iusticiā: nichil aliud est ꝗ hoiem se habere nūc ꝙ si decederet in tali statu in quo est ꝯferretur vita eterna secundū leges a deo ꝯstitutas. Et isto modo existēs in mortali non est acceptatus ad vitā eternā. ¶ Tunc sit prima ꝓpositio.
Prima ꝓpō. Acceptari secūdo modo est posterius natura & tempore acceptari primo modo. & acceptari secūdo modo/ ꝓcedit natura & non tēpore charitatē creatā. Patet: quia ab eterno est acceptatio primo modo: sed acceptatio secūdo modo est qñ acceptatus est realiter in statu salutis. Scda pars patet: quia potest quis esse in huiusmodi statu sine charitate īfusa. igitur est prior natura sed non tēpore: quia de lege nullus est in illo statu nisi sit in gratia. ¶ Secūda ꝓpositio.
Secūda ꝓpō. Acceptari primo modo ꝓcedit natura & tēpore charitatem īfusam: vt satis patet. ¶ Tertia propositio.
Tertia ꝓpō. De lege necessaria est charitas infusa ad salutem: & ad merendū. Ista ꝓpositio non potest euidēter ꝓbari: sed ꝓbatur ex auctoritate Pauli prime ad corinth. xiij. Si linguis hoim loquar. ¶ Quarta propositio.
Quarta ꝓpō. Adulto ad salutem ꝯsequendam multa sūt necessaria. Primo charitas increata. Secūdo preter illam est necessaria charitas creata: & hoc tā paruulis ꝗ adultis reqritur. Tertio adulto requiritur charitas acqsita: & ista habent ordinē inter se: qa primū est prius secūdo & quodā modo causa scdi. Secundū vero puta habitus infusus est etiam causa tertij: quia effectiue concurrit ad actū diligēdi deum super omnia. & primū & secundum sunt prius tertio. Nā prius viator est ordiatus ad salutem ꝯsequēdam ꝗ habeat charitatem infusam. & prius habet charitatē infusam ꝗ acqsitam. & tertiū non potest eē sine secundo: nec secūdum potest eē sine primo sed ediuerso.
additio [Non videtur verū vniuersaliter ꝙ prius habeat infusam ꝗ acquisitam/ actus primus meritorius in adulto qui semper prius fuit in peccato precedit natura caritatem infusam]. ¶ Item paruulis non est necessaria charitas acquisita: nec etiā fatuis & ratione orbatis/ sed ceteris ratione vtentibus. Et sic patet de distinctione charitatis. & qualiter sit homini necessaria. Et aduerte/ pro argumento facto ꝙ existēs in peccato licet sit ordinatus ad salutem/ non dicit tamen habere charitatem increatā: nec deū/ quia solum ille dicitur habere charitatē increatam/ & deum qui est in statu i quo si decederet saluaret. mō nullus existēs in pctō mortali est in isto statu. ideo nullus talis dicitur isto modo habere deū & charitatē increatam. Circa charitatem in generali queritur aliud dubium. Vtrum charitas sit necessaria ad preceptorum impletionem. Et circa hoc loquimur de charitate creata infusa precise/ & non loquimur amplius de acquisita: nec de increata siue sit specialis modus assistendi dei ad operādum quod vocatur auxilium dei speciale/ siue sit specialis modus dei in acceptando. & proprie secūdum hoc scilicet specialiter assistere in acceptando vocatur charitas. Circa hanc materiam ponūtur due opiniones. Prima est Dionysij. xvij. distinctione primi. q. j. ponens aliquas propositionēs & aliqua correlaria.
¶ Prima propositio/ nullus potest adiplere singula ꝓcepta. omnia collectiue sine charitate. Prima ꝓpō.
& hec ꝓpositio dicit ipse Dionysius habetur de summa trinitate & fide catholica/ & oppositum illius est damnatū/ potest tamen probari sic. Nullus potest saluari de lege sine charitate: ergo nullus potest adimplere omnia precepta sine charitate. Consequentia tenet: quia sequitur bene adiplebit omnia: ergo saluabitur: iuxta illud/ Si vis ad vitam ingredi serua mādata. Ex opposito bene sequitur. non potest aliqs saluari sine charitate: ergo no potest adimplere omnia sine charitate. ¶ Secūda propositio. vt adipleatur preceptum oportet ꝙ fiat opus precepti ad intentionem precipientis: & non sufficit facere opus ꝓcepti. Secūda ꝓpō.
Patet sic. Si precipiatur/ a/ opus cum/ b/ circunstantia & fiat a/ sine/ b/ non adimpletur preceptum: hoc certum est/ ergo. & vt adimpleatur preceptum non sufficit ꝙ fiat illud opus quod precipit: sed oportet ꝙ fiat taliter qualiter

precipitur/hoc est cum oibus circūstantijs intentis a precipiēte.igitur. ¶Tertia propositio in qua iacet lepus est. Quicqd deus precipit illud precipit in charitate fieri. Patet duplici auctoritate Bernardi & Petri.dicit Bernardus. omne qđ precipitur in sola charitate solidatur. Itē dicit Petrus.omnia opera vestra in charitate fiāt. He auctoritates videntur sonare qđ tertia propositio sonat.Probatur vlterius ab eodē Dionysio. Quicquid precipitur illđ precipitur vt per huiusmodi preceptorū adimpletionē curramus ad beatitudinē.Psalmista.via mādatorum &c.Sed per nullum opus pergimus ad beatitudinem nisi charitate fiat.igitur.

Tertia ppō.

¶Quarta ppositio responsiua que seqª correlarie ex tertia.Non potest aliquod preceptum adipleri sine gratia.Patet per Augustinum dicētem.didicisti ex lege nō mechari/non furari &c.que singula sine fide/spe/& charitate nō possunt adimpleri.Ideo videtur dicere August.ꝙ nullum preceptum potest adimpleri sine gracia.ideo Dionysius duo dicit.Primū:ꝙ non possunt adimpleri singula sine charitate.Secundū/ꝙ nullum sine charitate potest adipleri. ¶Primū correlariū.Omne opus quo adimpleª preceptum interius/hoc est ois volitio vel nolitio adimpletiua ꝑcepti differt specie ab operatione qua nō adimpletur preceptū/quia fit extra charitatē.Patet:quia talis operatio est effectiue a charitate aliq̄/nec ab aliquo altero simili est altera operatio qua nō adimpletur preceptū.Nam opera que procedūt a charitate differūt specie ab alijs nō procedentibus a charitate. ¶Secundū correlariū Non sequitur/iste facit id quod tenetur facere.ergo non peccat.sed oportet sic inferre/facit quod tenetur facere & qualiter tenetur facere.ergo non peccat. Exemplū/non est sortes in charitate: & illi occurrit tēpus adimplēdi aliquod preceptum/puta dādi elemosynā/ipe dat/facit quod tenetur facere:sed nō taliter qualiter debet facere/& ista est tota sententia Dionysij.Concedit breuiter ꝙ pro omni tēpore quo quis tenetur dicere horas ex precepto diuino tenetur adimplere ex charitate.& quāuis dicat horas/& non sit in charitate peccat/quia tenetur nō solum dare:sed dare ex charitate.propterea peccat/quia non facit qualitercūꝗ tenetur facere.Dicitur notāter ex precepto diuino: quia ecclesia non potest nos obligare ad faciēdum ex charitate/cū ecclesia non habeat imperiū super actus interiores nisi per accidens.Dicit ergo diony.ꝙ q̄uis exerceat tales actus precepti & non sit in charitate peccat:sed tn̄ non tm̄ peccat q̄tū peccaret si nullo modo faceret. ¶Sed arguitur ꝯtra hanc positionem que videtur multū dura & nō multum rōnabilis/& ꝓbatur ꝙ ipse diony. debeat concedere ꝙ tm̄ peccat ille qui facit actum ꝑcepti in mortali q̄tum ille qui omittit facere illū actum/ita ꝙ tantū peccat q̄tū peccaret simpliciter non faciēdo. Patet/qñcunꝗ sunt due omissiones eiusdē precepti equaliter obligātes & eq̄ libere:ille omissiones sunt equalia peccata:sed ponatur ꝙ sortes & plato obligenª dare elemosynā/sortes dat nō ex charitate:& plato nullomodo dat.Isti duo equaliter peccāt.Isti duo equaliter obligantur & equaliter omittunt actū & eque libere.ergo equaliter peccant.ꝙ eq̄liter obligentur illud supponiª:sed ꝙ eque libere secūdum eū omittāt. Patet:nam sortes eliciens actū non ex charitate eque libere omittit actū ad quē obligaª sicut plato qui nullū elicit/& solus iste actus/scilicet ex charitate & nō ille quē elicit extra charitatē cadit sub precepto de danda elemosyna:ergo eque libere omittūt.ꝙ autē iste actus quem sortes elicit extra charitatē nullo modo cadat sub precepto.Patet: solus actus ex charitate ꝓcedēs cadit sub precepto: quia sicut dicit per suas ꝓpositiones prius positas/solus ille precipitur ex charitate fieri. & sicut habet in suis correlarijs/omnis actus procedens ex charitate differt non solum genere morum/sed natura specie ab omni actu qui non cadit sub ꝑcepto.& hoc argumētū est de directo ꝯtra diony.Ideo haberet cōcedere pn̄ter/ꝙ non grauius peccat omittens

actum precepti q̃ illũ faciens sine charitate: quia eque libere obligantur & omittunt. ¶Preterea sequitur correlariũ ex opinione Diony. ꝙ nullus pôt habere remissionem peccatorũ per sacramentũ penitẽtie. Patet/ quãdocunq; tenetur ꝯfiteri nisi ꝯfiteatur ex charitate peccat scd'm eũ: quia obligatur ad confitendũ ex charitate/ideo peccat ꝯfiten do nisi sit in gratia. ergo nõ acquirit remissionem/quia ponit obicẽ actualẽ. Si vero confiteaẽ ex charitate: ergo nõ ꝯsequtur primam charitatẽ per illud sacramentũ penitẽtie/sed ante sacramẽtum habebat charitatẽ & remissionẽ peccatorum: ergo nõ confertur ei virtute sacramenti. Ideo habet concedere hoc correlariũ/ꝙ nunq̃ ꝯfertur prima charitas per penitẽtiã nec remissio peccatorũ sicut dictũ est. igiẽ correlariũ illatũ verũ. [Hec ratio eodem modo ꝓcedit cõtra opinionem que dicit / ꝙ quãtuluscunq; dolor sufficit ad deletionẽ peccatorũ.] ¶Tertio sequitur ꝙ qñcũq; occurrit tẽpus cuiuscũq; precepti adimplẽdi homo tñ teneretur discutere suã conscientiam an esset in peccato vel nõ sicut ad cõdignã susceptionẽ eucharistie. Vnde q̃uis aliqs sit in charitate & accedat ad susceptionẽ eucharistie non prius discussa ꝯscientia peccat. Similiter si teneaẽ dare elemosynã ex charitate/ita ꝙ hoc totũ cadat sub precepto dare ex charitate nõ discussa cõscientia peccaret/qa exponeret se periculo peccandi: ergo nullus deberet accedere ad materiã cuiuscũq; precepti nisi discussa consciẽtia & habita certa ꝓbabilitate morali ꝙ est in gratia. Hoc ꝯsequẽs est falsum. ergo & illud ex quo sequitur. & ista sua opinio ẽ dura videlicet ꝙ omne preceptũ obliget nos nõ solũ ad opus: sed ex charitate faciendũ. ¶Alia est opinio ꝯtraria quã tenẽt Sanctus Tho. & bona. ꝙ precepta legis nature nõ obligãt nos ad modũ/sed ad opus precepti/hoc est non obligant ꝙ opa q̃ ꝑcipiuntur fiant ex charitate: & hoc probatur argumẽtis prius factis sufficienter. De alijs preceptis positiuis pure diuinis/vt sumere eucharistiã/ꝯfiteri/baptisari &c. est alia difficultas supra tacta/& dictũ est ex opinione Durandi ꝙ ꝑceptũ de sumptione eucharistie nõ pôt bene fieri neq; adimpleri nisi ex charitate. similiter de penitẽtia/& ita de singulis sacramentis. sed q̃tum ad precepta legis nature simpliciter opinio ꝓbabilior est ꝙ illa precepta non obligãt ad modũ/sed tm̃modo ad opus. ideo nõ pñt singula ꝑcepta tam diuia q̃ legis nature adimpleri sine charitate. & opinio Durandi est multũ probabilis.

additio

¶An charitas infusa requiratur ad preceptum de dilectione dei sup oĩa. Cap. IX.

Iam sunt absolute & vtcũq; terminate due difficultates circa istã tertiã virtutẽ theologicã an scilicet charitas sit necessaria ad salutem & an sit necessaria ad preceptorũ impletionem. Consequẽter videndũ est de tertia difficultate/videlicet vtrũ charitas infusa sit necessaria ad impletionem precepti de dilectione dei super omnia / hoc ẽ an charitas infusa sit necessaria ad hoc vt voluntas eliciat actum diligendi deũ super omnia. & in primis supponitur ꝙ hic non loquimur de dilectiõe dei naturali. s. q̃ seqẽ ad simplicẽ apprehensionẽ/sed de dilectione dei deliberata & libera. De naturali em̃ dilectiõe difficultas est. Vtrũ possit eẽ dilectio dei naturalis super omnia. quidam dicunt ꝙ non. sed oĩ dilectione naturali diligit se homo sup omnia/quia proprius finis naturalis hominis est suijpsius cõseruatio. loquimur ergo de dilectione siue de charitate infusa/& nõ naturali. ¶Vnde dupliciter intelligitur ꝙ nõ possit diligi deus super omnia sine charitate etiam de lege. Vno modo ꝙ voluntas cũ cognitione non sunt cause sufficientes: etiã supposito influxu generali dei ad illam dilectionem actualem producẽdam: sed cum hoc requiritur concursus charitatis infuse tanq̃ causa partialis. ¶Alio modo potest intelligi ꝙ nõ potest diligi deus super omnia quãuis volũtas & cognitio cũ influxu generali sint cause sufficientes ad producẽdum illã dilectionẽ/illa tamẽ dispositio de

lege est vltimata dispositio & sufficiens ad introductionẽ charitatis/ & sic nunq̃ diligitur deus sine charitate tanq̃ effectus saltem meritorius illius dilectionis sup oia. ¶ Istis suppositis q̃tum ad vtrũq; mẽbrũ est altercatio inter doct. Q̃tum ad primũ sensum: scilicet an volũtas cum cognitione &c. Dicit Adam prima distin. primi ꝙ non requiritur charitas tanq̃ causa partialis & necessario reqsita ad diligẽdũ deum super omnia. Rationes eius fuerũt adducte supra/ tamen precipua eius ratio fuit/ ꝙ idẽ actus in spẽ est sufficiens ꝑduci a potẽtia sine habitu & cum habitu. ergo si actus diligẽdi deum super oia posset sufficienter produci a voluntate cũ habitu potest produci sine habitu/ ergo nõ requiritur charitas tanq̃ causa partialis necessario requisita. Tenet oppositũ

eliphat. Eliphat in eadem distinctione primi sentẽtiarum/ ꝙ volũtas cũ cognitione etiã cum influxu dei generali non sunt cause sufficiẽtes vt ꝑducatur illa dilectio dei sup omnia: sed ad eius productionem requiritur habitus supnaturalis ĩfusus tanq̃ cã ꝑtialis necessario reqsita. Q̃tũ ad scd̃m membrũ distinctionis/ vtrũ posset diligi deus sine charitate sup oia/ vel an nõ possit diligi quin dilectio sit sufficiẽs dispositio de lege ad introducendũ charitatẽ. Dicit Gabriel in tertio. xxvij. distin. in secũda ꝯclusione secũdi dubij/ ꝙ non potest deus diligi super oia sine charitate: quia dilectio dei super oia est sufficiẽs & vltimata dispositio charitatis infuse vt introducatur charitas infusa de lege. Probat ipse ꝑ multas auctoritates. Pria/ cõuertimini ad me & ego ꝯuertar ad vos/ q̃rite & inuenietis &c. sed sic est ꝙ nõ est perfectior modus cõuersionis ad deũ nec perfectior modus querendi deum q̃ diligere deũ super omnia/ sed quicũq; ꝯuertitur ad deũ deus conuertitur ad illum per infusionem gratie/ & deũ a nobis inueniri est deum esse nobis presentẽ per charitatẽ/ ergo dilectio dei super oia est sufficiẽs dispositio de lege vt intro ducatur charitas. & vltra/ dilectio dei super omnia &c. ergo nõ potest diligi deus sine charitate. ¶ Hanc tenẽt multi doctores & Monachus. xvij. distin. primi. & multas adducit ratiões. Sed pro isto dubio ponam duas propositiones que magis videntur vere. Prima/ põt elici dilectio dei super omnia a volũtate cũ cognitione dei & influxu cõmuni absq; charitate infusa tanq̃ absq; causa prereqsita. ita ꝙ nõ requirit charitas tanq̃ vna cãrum. Patet ex auctoritatibus allegatis. Conuertimini ad &c. nos cõuerti ad deũ est prius natura q̃ deum cõuerti ad nos. alias dixisset conuertar ad vos/ & conuertimini ad me. sed dicit conuertimini ad me & ego cõuertar ad vos. tũc bene seq̃tur/ prius natura cõuertimur ad deũ q̃ deus ꝯuertatur ad nos: ergo prius natura est nos diligere deum q̃ nos habere gratiã/ & vltra prius natura est nos diligere deum q̃ nos habere gratiam: ergo illa dilectio qua diligimus deũ prius natura q̃ habeamus grãm non est a gratia. Consequẽtia tenet/ quia semper effectus est posterior natura q̃ sua causa Et vltra/ hec dilectio qua prius natura conuertimur ad deũ non est a gratia. & est dilectio dei sup oia/ alias nõ esset cõuersio ad deũ imo potius auersio. ergo volũtas cum cognitione dei & ĩfluxu cõmuni põt dilectionem ꝑducere absq; concursu charitatis infuse. & ista ꝑpositio est conformis doctrine Adam contra opinionẽ eliphat. s. ꝙ charitas nõ est necessaria ad diligendũ deũ sup oia tanq̃ vna causa ꝑrequisita. ¶ Scd̃a ꝑpõ ꝯtra Gabrie. põt haberi actus q est dilectio dei sup oiã dato ꝙ non hẽatur charitas/ ita ꝙ põt deus diligi illa dilectione dato ꝙ nõ sequatur charitas. Patet/ sicut dictũ est/ põt causari illa dilectio a volũtate cũ ꝯcursu generali nõ ꝯcurrẽte habitu infuso/ pono ꝙ causetur ita & pro illo tẽpore occurrat tempus quo teneor diligere ꝓximũ vel subuenire ꝓximo. Quero tũc vel producta ista dilectione dei super omnia/ an volũtas est adhuc libera ad producendum dilectionem proximi vel nõ. & videtur ꝙ sic: sed ad istã dilectionem dei super omnia naturaliter sequitur illa volitio subueniendi proximo.

Prima ꝑpõ.

Secũda ꝑpõ.

Si dicas ꝙ stante dilectiõe dei super omnia voluntas est adhuc libera ad diligendũ vel subueniendum proximo. ergo stante dilectione dei super omnia potest non elicere. ergo cum ista dilectiõe dei super omnia stare potest peccatum mortale/ quia i casu posito tenetur tunc elicere dilectionem proximi. & vltra. ergo potest quis ista dilectione summe diligere deũ & non in charitate. igitur. Si dicatur ꝙ supposita illa dilectiõe nõ est in potestate voluntatis quin eliciat dilectionem proximi sicut supposita volitione efficaci finis non est in potestate voluntatis quin eliciat actum circa media ad illum finẽ Contra. illa dilectio non necessitat voluntatem pro tempore quo non est preceptũ de diligendo proximum. ergo nec quando ẽ preceptum. consequentia tenet. Si vna causa pro vno tempore necessitat ad aliquid: ergo pro omni tempore necessitabit. & sic ꝓpositio relinquitur vera contra Gabrielem ꝙ potest diligi deus super omĩa dato ꝙ nõ habeatur charitas ita ꝙ illa dilectio non est dispositio sufficiens ad introducẽdum charitatem. & ista etiam est opinio sancti Thome prima secunde. habemus ergo resolutorie has duas propositiões. Prima: potest diligi deus super omnia non concurrẽte charitate. Secũda/ potest diligi deus super omnia charitate non habita: ita ꝙ illa dilectio non est sufficiens dispositio ad hoc ꝙ itroducatur charitas imo põt stare cũ mortali.

Resolutio.

¶ De charitate an sit requisita ad merendum. Cap. xiij.

Quarta difficultas cõmunis. Vtrũ charitas sit necessaria ad merendũ. Primo supponitur quid sit meritũ quo supposito videbitur responsio ad difficultatem. Vnde meritum secundum dio. in secundo. vij. dist. sic diffinitur Est operatio charitatiue dilectionis in deũ mediate vel immediate in voluntate viatoris predestinata non necessitata in complacentia eius. & secundum hanc diffinitionẽ infert aliquas ꝓpositiones declaratiuas diffinitionis. Prima. Nullus meretur quiescendo/ hoc est pure omittẽdo. & propterea dicit in diffinitione ꝙ meritum est operatio.

Quid meritũ.

Prima ꝓpõ.

Secunda. omne meritum est formalis dilectio dei vel virtualis. ideo dicit in deum mediate vel immediate. hoc est ãteq̃ aliquis actus voluntatis sit meritorius vel meritũ de necessitate requiritur ꝙ actus ille sit dilectio dei & ꝙ tendat immediate in deum / vel ex dilectione dei/ hoc est ꝙ sit ex aliquo actu q tẽdat immediate in deum.

Secũda ꝓpõ

Tertia/ nullus actus beati est meritum propterea ponitur in diffinitione in voluntate viatoris. [Si actus beati non esset meritorius nec actus dãnati esset demeritorius sequeretur eadem ratiõe ꝙ actus beati non esset moraliter bonus & ex consequenti actus dãnati non esset moraliter malus/ & sic odium dei in dãnatis non esset malum/ quod cõmuniter negatur/ & videtur ꝙ non sit bonitas & malitia vniuoce nobiscũ.]

Tertia ꝓpõ additio

Quarta. nullus actus pure naturalis voluntatis qui causatur ex simplici apprehẽsione obiecti est meritum/ ideo ponitur in diffinitione non necessitata in complacentia eius. s. obiecti.

Quarta ꝓpõ

Quinta. nullus actus formaliter presciti est meritum. propter ea ponitur in diffinitiõe in volũtate viatoris predestinati. probatur ista propositio. actus non dicitur meritum nisi illius quem deus acceptat ad vitam eternã/ sed deus nullum actum presciti acceptat ad vitam eternã ergo. maior nota/ & minor probatur/ quoniam deum acceptare aliquem actum ad vitam eternam est deum velle pro tali actu dare vitam eternã / sed pro nullo actu presciti vult dare vitam eternam. ergo pro nullo actu presciti dabit vitam eternam. nam bene sequitur deus nõ vult dare huic vitã eternã. ergo nõ dabit vitã eternã. Vñ infert ꝙ actus meritorius & nõ meritorius sũt eiusdẽ speciei cuius oppositũ videtur dixisse. xvij. distin. primi. patet. capio prescitum & predestinatum. vterq̧ diligat deum in gratia/ ille due dilectiones sunt eiusdem speciei specialissime. nam sunt ab eisdem principijs & causis eiusdem speciei. & illa que est in prescito nõ est meritum. nisi dicas ꝙ intelligebat in illa

Quinta ꝓpõ

decimaseptima disti. de merito large & nō strictecapto. ¶ Quātum ad illam particulam diffinitionis in qua dicitur in volūtate viatoris predestinata/non videtur hoc multū probabile/sed totum stat ad nomen. nichilominus dicunt doctores ꝙ prescitus agens ex charitate meretur vitam eternā vt tractat de alyaco. & ad argumentum diony. hunc actum deus non acceptat/quia pro hoc actu non vult dare vitam eternam/quia non dabit. nam bene sequit̄/vult dare: ergo dabit. nego ꝙ hunc actum presciti in gratia factū nō acceptet ad vitam eternam. & ad probationem/non vult dare pro hoc actu vitam eternam. concedo. ergo nō acceptat/ nego consequentiam/quia deum acceptare actū ad vitam eternā non est deum habere velle quo vult aliquando dare vitam eternam/ sed est iudicare hunc esse dignum vita eterna secundum leges positas/ideo dupliciter exponitur actum esse acceptum ad vitā eternam. Primo modo vt dictum est. Secundo modo secundum presentem iustitiam deus acceptat/hoc est habet velle conditionatū quo vult pro hoc actu dare vitam eternā si decedat in eo statu in quo nunc est/& quolibet istorum modorum exponendo deus acceptat actum presciti. Sed meritum secundum cōmuniter loquentes est actus bonus libere elicitus ad vitam eternam a deo acceptatus/ & non facio hic difficultatem quā Holcot facit in prima questi. Vtrum actus pure naturales possint esse merita. de potentia absoluta dicitur ꝙ sic/neqꝫ hic queritur an omne meritū sit actus moraliter bonus/ notum est ꝙ sic/quia bonitas meritoria ꝓsupponit moralem. meritum ergo est operatio secundum presentem iustitiam ꝓpter quam secundum leges positas deus vult dare beatitudinem/hoc supposito cum querit̄ vtrum charitas sit necessaria ad meritum: iterum hoc dupliciter intelligitur. vno modo sic/vtrum charitas sit necessaria tāq̄ assistēs .i. ꝙ necessario requiratur assistentia ipsius charitatis. alio modo ꝙ sit necessaria tanq̄ agens/ita ꝙ necessario requiratur ipsam partialiter concurrere ad actum anteq̄ sit meritorius. In ista questione duo sunt certa. Primum ꝙ necessario necessitate legis posite requirit̄ charitas ad merendū vel assistēs vl' coagēs. patet ex auctoritate pauli/ad cori. xiij. Secundo. certum est ꝙ non sufficit coassistētia charitatis ad actum meritorium/quia coassistit peccato veniali & actibus indifferentibus secundū ponētes illos. Sed inter doct. est dubia difficultas. Vtrum supposita bonitate actus sufficiat assistentia charitatis vt actus sit meritorius/vel requiratur concursus actiuus charitatis ad illum actum producēdum/& presupponitur difficultas an habitus partialiter cōcurrat ad actus. dicit durandus ꝙ non requiritur concursus actiuus charitatis/sed supposita bonitate actus sufficit assistētia illius cum illo actu. Alij dicūt ꝙ habitus infusus nunq̄ concurrit nisi mediante acquisito/ideo dicerēt ꝙ charitas solum assistit/sed istis dimissis ponitur ꝓpositio communis & multum probabilis. Anteq̄ actus sit meritorius de lege requiritur & hoc sufficit concursus charitatis actiuus actus. i. ꝙ charitas actiue concurrat partialiter ad productionem illius actus. Ista propositio non potest efficacibus argumentis probari/quia non est nobis euidens ꝙ charitas sit/sed solū per fidem/& supposito ꝙ charitas sit non sunt auctoritates in sacris litteris ꝙ charitas concurrat/sed apparentie sūt/qa ponitur in anima/ideo oportet vt eam facilitet vel inclinet ad actus & inclinare nichil aliud est q̄ partialiter concurrere. ergo videtur ꝙ ipsa charitas actiue concurrat ad illos actus. Vnde aliquid animam vel potentiā inclinare ad actus est remouere prohibens vel partialiter cum potentia actum producere/& nō oportet ꝙ charitas omne prohibens remoueat puta concupiscentiam naturalem vel malos habitus q̄uis possit illos diminuere. ponitur ergo charitas tāq̄ productiua noui actus/ita ꝙ est necessaria tanq̄ cā partialis coagens. Circa istam positionem sunt multe difficultates. Prima. videtur seq̄ ꝙ volūtas non posset remittere actum suū

Meritū

Ppō.

meritorium vsq ad non gradum. Secundo sequitur q alicuius rei permanentis daretur vltimum non esse completum. & tertio q alicuius rei permanentis datur vltimum eē completum. & ista tria sunt correlaria que videntur sequi ex ista positione. ¶ Primū p batur & pono q sortes conetur elicere actū meritorium vt duo/ & habeat charitatem i tensam vt duo tunc intēsior elicietur actus a voluntate conante vt duo & a charitate q̄ si solum esset ille conatus sine concursu cha ritatis. tunc capio illam partem quam pro duceret solus ille conatus sine charitate & sit. a. & capio excessum illius actus qui est a charitate excedens illam partem quam pro duceret solus ille conatus & sit. b. tūc argui tur sic. si voluntas remittat suum conatum ad subduplum/ puta ad vnum/ remittetur a. ad subduplum & remanebit. b. in sua ite gritate/ q̄a eius causa adhuc manet equalis & eadem. pariter si voluntas remitteret suū conatum ad subtriplū. a. remittetur ad sub triplum & . b. remanebit equalis & sic in ifi nitum procedēdo semper. b. remanebit eq̄ lis. igitur nunq̄ voluntas poterit remittere totum actum ad non gradum quin semper maneat. b. latitudo in sua integritate. Secū dum probatur & pono q sortes iam non diligat platonem incipiat tamē diligere ita q immediate post hoc diliget incipiendo dilectionem platonis a non gradu augmē tando successiue illam & suppono q chari tas vltra conatum sufficit producere vnum gradum/ tunc sic arguo. pars proueniens a charitate nunc non est & imediate post hoc erit/ quia charitas est agens naturale & agit secundum extremum sue potentie agens q̄ tum potest & q̄cito potest. ergo dabilis est certus gradus qui nunc non est/ quia volū tas nihil agit nunc/ & ille totus gradus im mediate post hoc erit / quia q̄cito conabit volūtas erit & immediate post hoc erit co natus volūtatis/ quia immediate post hoc aget. igitur imediate post hoc erit excessus charitatis super actum voluntatis per vnū gradum & per consequens illius datur vlti mum non esse/ quia nunc non est & imme diate post hoc erit. Tertium probat. & po no casum q sortes nunc diligat deum i gr̄a & meritorie & incipiat nūc odire proximū vel successiue icipiat elicere volitionem fu randi/ ita q nūc non odit & imediate post hoc odiet illum/ & capio excessum dilectio nis dei prouenietē a charitate & sit. a. Iste totus gradus nunc est & imediate post hoc nō erit. patet: quia immediate post hoc nō erit charitas: cum immediate post hoc erit i peccato/ & voluntas immediate post hoc non sufficeret conseruare. a. gradum. patet quia pono q dilectio dei citra illum gradū est maxima quam voluntas potest habere/ ita q maiorem non potest conseruare quo posito sequitur q. a. corrumpetur totaliter immediate post hoc cum illius causa cōser uans non sit. igitur intentum. ¶ Primum argumentum supponit hanc difficultatem Vtrum charitas tātum agat cum paruo co natu sicut cum magno & non magis. exem plum vt sortes habēs charitatem vt duo co natur vt tria: & plato pariter habens chari tatem vt duo conatur vt quinq / an illa cha ritas equaliter concurrat & agat in sorte & in platone/ hoc est dicere an charitas cū ma iori conatu concurrens faciat equalem ex cessum vel maiorem in actu q̄ faceret con currēdo cum conatu minori. Aliqui dicūt q non/ sed q equaliter facit cum maiori & cum minori conatu/ cuius ratio/ quia chari tas est causa siue agens naturale & ideo sem per tātum agit cum vno sicut cum reliquo hoc est cum paruo sicut cum magno cona tu. vt notum est q sortes trahens nauem cum duobus & postea cum quattuor semp equalem velocitatē facit ex parte sui & sem per equaliter agit. Similiter candela iūcta vni corpori lumioso & postea maiori sem per facit equalem excessum luminis. eodem modo dicendum est de charitate vt ipsi di cunt/ & tunc pceditur q charitas cum. a. co natu aliqualiter agit & cum subduplo co natu tantum agit & cum subtriplo tantum agit & sic i infinitum: ita q sic successiue vo

Caritas est cā na turalis.

luntas remittat conatum suum vsq3 ad non gradum/ tunc in instanti terminatiuo illiu remissiõis verum est dicere/iste excessus sem per immediate ante hoc instans fuit totus/ & eius nihil nunc est & sic datur primũ nõ esse totale & completum rei permanentis/ quod oportet ꝯcedere secundum hanc opinionem / & vt clarius hoc capiatur ponaẽ tale exemplũ/sit sortes qui conatur vt duo & habet charitatem vt octo/actus est intensior per aliquam latitudinem q̃ foret si non esset charitas/puta per.a.latitudinem.tunc remittat conatum ad subduplum & conet vt vnum/& tunc quãdo conatur solum vt vnum actus remittitur & remanet idem excessus/& si remittat iterum suum conatum ad medium gradum remanebit iterum idẽ excessus/& ita ꝯsequẽter remittat conatum vsq3 ad non gradum/tunc in instanti terminante remissionem iam verum est dicere: iste excessus semper ante hoc fuit totus & nunc iste nihil est/ ideo desinit esse per primum instans non esse ꝯpletum / & hoc est ꝯcedẽdũ scd̃m hanc opinionẽ.& ratio est/ nam q̃cito desijt esse causa partialiter ꝯcurrens & requisita necessario tam cito corrũpitur ille excessus seu effectus in illo instanti/nam non est imaginandum ꝙ vna pars precise producatur a voluntate & a conatu volũtatis.& alia pars precise a charitate sed a quolibet istorum producitur totus actus sed nõ a quolibet totaliter/sed totus a quolibet/& ideo voluntas necessario requiritur ad conseruationem illius/ qua non posita sequitur corruptio illius in illo instanti & ideo quia semper ante illud instans fuit sufficiens causa conseruatiua illius gradus.s. charitas & quicunq3 conatus ideo semper i mediate ante illud instans fuit.habent secũdo concedere consequenter secundum correlarium.s.ꝙ rei permanentis datur vltimũ non esse completum vt probat argumentũ vnde sicut in desitione quando remittebat conatum in instanti terminante non erat & immediate ante erat/ita contra ille totus excessus nunc non est & immediate post hoc erit. ideo totus excessus incipit ver vltimũ non esse completum.Q̃tum ad tertiũ correlarium dicitur ꝙ est concedendum apud quãcunq3 opinionem etiam apud opinionem recitandam.& hoc non est inconueniens quando causa necessario requisita ad cõseruationem supernaturaliter corrumpitur subito tunc pariter illius cause effectus corrumpitur subito & vltimum esse non incõuenit.vt sortes qui iam conatur vt duo cũ charitate vt octo est intensior per.a. latitudinem ratione charitatis si eliciat successiue volitionem furandi & incipiat peccare tũc a.excessus nunc est & nunq̃ post hoc aliq̃d eius erit/quia post hoc erit solus conatus q non sufficit conseruare actum in tali excessu ideo supernaturaliter quando desinit causa conseruare per vltimum non esse cessat talis effectus puta per cessationem dei non cõseruantis. ❡Alius est modus dicendi communior ꝙ charitas agit fortius cum maiori conatu q̃ cum minori/ita ꝙ si sortes cum charitate vt quatuor & cum conatu vt duo elicit actum vt sex cum eadẽ charitate & conatu vt quattuor elicit actum vt duodecim ita ꝙ volitio sortis est intensior ratione gratie quando sortes conatur vt quattuor q̃ sit intensa ratione gratie quando sortes conaẽ vt duo ita ꝙ charitas fortius agit. Vltra dicit ꝙ si remittatur conatus voluntatis successiue vsq3 ad non gradum ita ꝯcursus charitatis remittitur vsq3 ad non gradum successiue cõformiter ad remissionem conatus voluntatis.Similiter si voluntas conetur a non gradu successiue ita charitas incipit cõcurrere a non gradu successiue/sic.s.ꝙ sicut conatus successiue intenditur & voluntas successiue fortius agit ita charitas successiue fortius & fortius aget.ideo sicut augeẽ conatus voluntatis a non gradu pariter augetur ꝯcursus charitatis a non gradu actiuitatis.& sic non admitteret ista positio ꝙ incipiat esse per vltimum non esse . ideo charitas magis ꝯcurrit cum maiori conatu & si remittatur conatus vsq3 ad nõ gradum ita remittitur ꝯcursus charitatis vsq3 ad non gra

dum/& hanc opinionē tenet Diony.& cō muniter fere omnes doct.& Monachus in secundo pariter hanc tenet. ¶Sed ptra hāc opinionem arguitur. charitas non est infi nite actiuitatis/vt charitas vt duo non est in finite actiuitatis.ergo dabilis est certus gra dus concursus quo concurrere potest ad p ducendum actum & non potest maiori cō cursu/licet pössit cōcurrere ad maiorem ac tum:sed nō maiori pcursu/ tūc sic arguitur ipsa charitas est solum finite actiuitatis grā exempli vt duo. ergo datur certus gradus concursus quo concurrit & non magis cō currit & sit a.tūc sic.potest. a.concursus cō currere cum conatu vt. iiij. & cū conatu vt vj.non magis concurrit.patet/quia nō po test magis concurrere.ergo q̄uis adiungat causa fortior non tamen magis pcurrit cha ritas ex parte sua.& sic non magis cum ma iori q̄ cum minori.igitur pariter cū minori conatu vt.iiij.non minus concurrit q̄ con cursu signato/& sic semper equaliter pcur rit cum omnibus.¶Respondetur concedē do assumptum/& admitto casum/& nego duas vltimas consequentias:& dico q quā do dixi q cum maiori conatu magis pcur rit hoc est intelligendum quando non con currit secundum extremū sue potentie. Nā quando charitas concurrit secunndum ex tremum sue potētie cum maiori conatu nō magis pcurret:sed semper cum minori co natu minus concurret/& sic consequenter. vnde pro materia argumenti dicitur q cha ritas i se est solum finite actiuitatis. ergo da tur certus gradus concursus quo concurre re potest/& non maiori.& hoc est pceden dū/alias esset in se infinite actiuitatis. ¶Cō tra solutionem argumenti replicatur / cha ritas est agens naturale: igitur semper agit secundum extremum sue potentie.ergo cū omni conatu q̄tūcunq; paruo concurret sē per secundum extremum sue potētie / & sic oportet redire i primā opinionem. Respō dent isti q verum est q est agens pure natu rale(naturale inq̄ vt distinguitur contra li berum)sed agit secundum motionem agē tis liberi puta dei quia est instrumentū spiri tus sancti/& ideo secundum motionem spi ritus sācti magis vł minus agit.& nō opor tet q semper agat secundum extremum sue potētie.sed magis vł minus secūdū q̄litatē vł q̄ritatē conatus ita q cum minori nō tm̄ agit sicut cum maiori.[Videtur mihi q oē inconueniens illatum contra primam opi nionem etiam potest induci de habitu acq sito puta de caritate acquisita & fide & spe & propterea prima opinio est satis proba bilis.& similiter ista opinio est deffēsabilis satis. Sed querendum est cum quo conatu agit charitas vt quattuor ad extremum po tentie.si cum conatu voluntatis vt quattu or.tunc volo q motione spiritussancti am plius conetur voluntas q̄ vt quattuor qua re non plus q̄ ad extremum potentie agit.] ¶Alia difficultas secūdum hanc positionē notum est q actus est meritorius a charitate & voluntate. vtrū attendatur intentio me ritorum penes proportionem conatus ad conatum/vel penes comparationem chari tatis ad charitatem. vel tertio penes aggre gatum conatus charitatis vnius ad aggre gatum conatus & charitatis alterius. ideo possumus hic facere tres comparatiōes etiā eiusdem speciei/primo comparando cona tū vnius ad conatū alterius:& charitatē vni us ad charitatē alterius/& aggregatū vnius ad aggregatum alterius.q̄rit igit penes qd istorum trium sit attēdēda pportio merito rum. ¶Pro solutione primo videndum est quid sit conatus/primo non est actus volū tatis.& hoc probat dio. cum nos dicamus q actus est a conatu/& actus non est ab ac tu·igitur conatus est quid prius natura q̄ ac tus/& sic non est actus. ¶Nec est habitus. patet/primus actus voluntatis est a conatu voluntatis/& volūtas potest agere sine ha bitu igit. Dicit igitur dio.q conatus volū tatis nihil aliud est q̄ voluntas libere appli cans tantum vel tantum de sua actiuitate ad actum producendum/ & potest ipsa volū tas applicare totam vim suam.ideo tunc di citur agere secundum extremum sui posse.

charitas ē agens naturale. | additio | quid sit cōatus.

¶Similiter potest minus & minus applicare/& sic conatus voluntatis supponit pro voluntate connotando liberum exercitiũ sui posse siue sue potentie. Istis suppositis queritur penes quid attenditur proportio meriti in illis qui inequaliter conãtur ad diligendum deum vel proximum &c. ¶Respondet Dio. ponens talem propositionẽ quam habet maxima. ¶Quandocunq̧ sũt
pp6. duo qui equaliter faciunt quod in se est/ eq̃liter merentur. patet si equaliter faciunt q̃d i se est/ equaliter est attribuendum de p̃mio vni sicut alteri/ nam equaliter facere quod i se est/ est equaliter conari & si equaliter conantur equaliter merentur. igitur equalitas vel inequalitas meritorum est attendenda penes equalitatem conatuum. Et econtrario sequitur/ isti inequaliter conãtur: igitur inequaliter faciunt quod in se est. & ediuerso inequaliter faciunt quod in se est/ igitur inequaliter conantur. & vltra igitur ineq̃liter merẽtur/ & sic equalitas vel inequalitas meritorũ est attendenda penes conatus maioritatem vł minoritatem precise. & hoc tenet dio. scilicet q̧ tantum penes proportionem conatuum attenditur proportio meritorum ceteris alijs paribus. s. q̧ sit eadẽ materia & idem obiectum/ quoniam dilectio dei ex minori conatu est magis meritoria q̃ dilectio proximi ex summo conatu. Breuiter recapitulando hanc materiam dicitur q̧ totus actus productus partialiter a charitate & a conatu est intensior q̃ foret si non eẽt nisi a conatu. nihilominus totus actus est a conatu & totus a gr̃a/ totus a quolibet sed partialiter. i. cum adiutorio alterius/ quẽadmodum est de duobus trahentibus nauem vel portantibus aliquod pondus quilibet illorum portat totum pondus: sed non totaliter/ sicut etiam est in effectu cause secunde. nam illa p̃ducit totum effectum & etiã causa prima, sed non totaliter/ quelibet istarum producit partialiter partialitate cause. Recitata est etiam tandem opinio q̧ penes proportionem conatuũ supposita gratia ẽ attendenda proportio meritorum/ & hoc ceteris alijs paribus puta de eodem obiecto &c. & fundamentum precipuum illius opinionis est. quia quicunq̧ eq̃liter facit q̃d i se est cum altero licet non tantum faciat sicut alter. i. nõ tantam operationem: si tamẽ eq̃liter faciat quod in se est & non producit tãtum q̃a forte habet impedimẽtũ/ nihilominus est equaliter laudandus/ sicut alter q̃ facit quod in se est q̃uis maiorem operationẽ ¶Consequenter queritur circa hãc opinionem. Vtrum ista consequentia sit bona iste magis conatur q̃ ille i ordine ad istam operationem. ergo magis meretur supposito q̧ vterq̧ sit in gratia tunc. Et apparet q̧ nõ & capio duos quorum vnus sit precise actiuitatis libere vt. iiij. summus gradus possibilis quem potest producere ẽ vt. iiij. & potest infra totam latitudinem vt. iiij. & alius sit i duplo maioris actiuitatis puta vt. viij. & q̧ primus conetur secundum extremum sue potentie/ & secundus solum vt q̃nq̧ tũc secundus magis conatur q̃ primus & tamẽ nõ plus meretur. patet/ primus facit magis quod in se est quia totaliter facit quod in se est & non secũdus/ sed solum partialiter facit q̃d in se est. ergo primus venit plus laudandus q̃ secundus. ¶Dicit Diony. q̧ primus plus meretur q̃ secundus licet non tantum conetur/ quia plus facit quod in se est q̃ secundus: quia facit quicquid potest & nõ alter cum secundus non agat secundum extremum sue potentie/ modo ille magis meretur qui facit plus quod in se est q̃ non ita faciens(vnde ista consequentia non valet. iste plus conatur q̃ alter. ergo plus meretur patet in proposito) verũtamen hoc non videtur mihi satis conuenienter dictum. nam secundum hoc fundamẽtum/ omnes angeli equaliter meruissent. quod tamẽ videtur falsum. probatur tamen sequela/ quia verisimile est q̧ omnes illi qui conuersi sunt in deum p̃uersi sunt omnes in deum secundũ extremum sue potentie. & si sic igitur om̃s equaliter fecerunt quod in se est/ & per consequens equaliter meruerunt quod tamen ab omnibus do negatur dicentibus q̧ p̃se

ctiores & superiores angeli & qui pclariora habuerunt naturalia magis meruerūt & beatiores sunt. Et ppterea ista opinione omissa aliter dico ꝙ ista consequentia nō valet/ iste conatur secundum extremum sue potētie & ille non. ideo plus facit quod in se est ad istum sensum .i. plus ponit de sua actiuitate ꝙ̄ alius. vnde ponere de suo est conari: & magis ponere de suo magis est conari: ita ꝙ equaliter facere quod in se ē/est equaliter concurrere & equaliter agere. Exemplū potest capi de artificibus/ quorum vnus agit ꝙ̄tum potest/& alter non tantum ꝙ̄tum potest/& tamen secundus magis lucratur/ qa habet plus artis/& opera sua est maior vt ē architector respectu operarij cui pēst. ita in proposito dicendum est/ sortes qui potest agere vt. viij. agens tamen vt. vj. plus ponit de sua actiuitate ꝙ̄ alius qui agit precise vt. iiij. & tota actiuitas sortis est maior ꝙ̄ tota actiuitas alterius agētis precise vt. iiij. iō sortes plus meretur. ¶ Alia ē opinio/ꝙ solum penes gratiā & nullo modo penes conatum nec penes actus est attendenda proportio meritorum. & ista est opinio multorum antiquorum quam nullus nunc tenet. Tertia est opinio ꝙ penes aggregatum ex vtroꝙ. s. ex conatu & gratia/ad aggregatū ex conatu & charitate alterius attendenda ē proportio meritorum. Ex qua sequuntur correlarie ista tria esse concedēda/ primum videlicet ꝙ eq̄liter aliquis conādo cum alio magis meretur. vt sint sortes & plato / sortes eliciat dilectionē dei vt. iiij. & plato tm̄ conetur precise ꝙ̄tū sortes/& eliciat dilectionē vt. vj. plus meretur ꝙ̄ sortes quia actus eius est intētior. igitur primum illatum verum. Secundum quod sequitur est vbi minus conatur aliquis aliquādo magis meretur aliq̄n eq̄lr. Patet/bn̄ seqr̄ plato plus meretur ꝙ̄ sortes q̄n equaliter cōatur. ergo p aliq̄ latitudinē meriti magis meretur diuisibiliter. sed possibile ē ꝙ remittēdo suū cōatū remittat ita parū ꝙ remittet p dimidiū illius excessus & pt remittere de conatu precise: vt tollat solum illum gradum meriti quo excedit meritum sortis quo facto minus conatur/ & sic patet illatum secundum. Tertium quod sequitur est. vbi minus conatur aliquādo eq̄liter meretur. Et ad argumētum prime opinionis ꝙ producatur maior actus hoc puenit ex gratia siue concursu charitatis & ille est naturalis. igitur non est in potestate sortis & per consequens ratione illius non debet laudari nec vituperari. ergo eq̄liter merentur. Distinguo ꝙ nō sit in potestate sortis vel antecedenter & sic nego. vel cōsequēter & formaliter & sic concedo. & hoc explicatur sic/quia operatiōes siue actus ex q̄bus acquisiuit sortes gratiam erant in potestate sortis ꝙ̄ erāt añria ad charitatē. & sic añs ad charitatē erat in eius ptāte. Ideo pcursus gratie nunc est in eius potestate quia. s. libere eam acquisiuit/ ideo concursus illius ad actum liberum imputatur ei ad premium. Sed ex hoc correlarie sequitur ꝙ adminus concursus gratie baptismalis nō auget meritum. patet/ quia operatio per quam paruulus acquirit gratiam non est in potestate illius. & sic penes maioritatem vel minoritatem gratie saltem que sit acquisita vi sacramentorum que suscipiuntur ante vsum rationis/vt baptismus & confirmatio nō augmentabitur meritum. Propterea oportet aliter explicare illud verbum antecedenter. pro quo supponendum est ꝙ licet gratia & voluntas ad eundem effectum siue actum simul concurrant tamen voluntas prius natura concurrit ꝙ̄ charitas/quia volūtas potest concurrere sine gratia & agere ea nō cōcurrente/sed non econuerso. ideo concursus charitatis est in potestate voluntatis antecedenter/hoc est aliquid est in potestate volūtatis. s. concursus voluntatis quod est añs & presuppositum ad cōcursum charitatis. nam ad meritorium actum eliciendum presupponitur voluntatem concurrere quod est prius prioritate nature ad charitatem cōcurrere simul cum voluntate quod est vnū consequens quod est antecedenter in potestate voluntatis. ꝙ voluntas concurrat vel non/est in potestate voluntatis. ideo ē añs

& est pure liberũ/& sic actus procedens tã a concursu voluntatis q̃ a charitate est magis laudabilis/quia concursus charitatis impu tatur partialiter voluntati ad laudem licet i seipso non sit in potestate voluntatis. sed sufficit ꝙ illud antecedens natura non tem pore sit in pura libera potestate voluntatis hinc est ꝙ actus procedens ex habitu est ma gis meritorius vel demeritorius q̃ si a solo conatu voluntatis produceretur / q̃uis ipsi habitus pure naturaliter concurrant tamen eorum concursus est in potestate volũtatis antecedenter pro q̃to in eius potestate ẽ cõ cursus voluntatis qui est prior natura con cursu illorum habituum/& sic est i eius po testate ꝙ habitus concurrat vel non cõcur rat pro q̃to in eius potestate est agere siue ponere actum ad quem natus ẽ ille habitus concurrere vel non ponere. Similiter est in eius potestate pro q̃to in eius potestate fuit ponere causam illius habitus vel nõ pone re. [Ex dictis sequeretur ꝙ actus mere natu addicio raliter sequens ad alium esset meritorius no ui premij/patet consequentia/quia talis ac tus est antecedenter liber. & hoc est argumẽ tum fortius cõtra opinionem sed potest di ci ꝙ actus ille antecedenter liber non habet libertatem intrinsecam sicut voluntas: sed semper manet replica.]

¶De augmento charitatis. Cap. x.

Sequitur alia difficultas generalis de augmento charitatis. videlicet quomodo augetur charitas an so lo actu elicito ex charitate: & a quo libet tali augeatur. vnde non facio difficul tatem qui possit augeri effectiue / quia sicut a solo deo producitur effectiue ita ab eo so lo potest augeri effectiue / sed est hic solum questio de augeri meritorie & dispositiue. Prima ppõ. Quantũ ad primam partem difficultatis sit ista prima ppositio. Sicut charitas sine quo cunq; actu recipientis acquiri potest / ita & augmentari. Prima patet/de paruulis bapti zatis qui solum ex vi sacramenti acquirunt gratiam sine actu bono ab eis elicito: sed so lum ex vi operis operati sacramentalis.

¶Secunda pars patet. s. ꝙ eodẽ modo pos set augeri virtute sacramẽti & solum. capio in principio nascentis ecclesie iudeum par uulum circuncisum ante christi passionem & immediate post passionem ante perfectã etatem baptisetur/talis per baptismum sine actu voluntatis recipit augmentum gratie quia augetur charitas ex vi sacramenti bap tismi sine actu ipsius cum adhuc nõ habeat perfectum vsum rationis requisitum ad me ritum personale vt supponit casus. Simili ter patet nunc de baptisato & post añ vsum rationis confirmato. talis ex vi sacramenti baptismi recipit gratiam. a. quã adhuc ha bet/& virtute sacramenti confirmationis re cipit gratiam b. quia cõfert gratiam ex ope re operato & illa auget charitatem acquisi tam in ipso baptismo. igitur sine quocunq; actus operantis augetur charitas. ¶Ex his sequitur correlarium. de lege nõ repugnat vnum paruulum qui nunq̃ habuit meritũ personale esse ita beatum & habere tantam beatitudinem sicut adultus qui habuit me ritum personale. Vnde meritum personale est quod prouenit ex bono motu/hoc ẽ ex bona volitione aut nolitione merentis ita ꝙ ẽ illd̃ qd̃ puenit rõe opis operãtis. p op positũ/meritũ nõ psonale ẽ qd̃ puenit non ex ope operãtis. i. virtute boni motus volũ tatis. s. bone volitiõis aut nolitiõis sed vir tute opis opati. hoc supposito/ pbaẽ corre lariũ/& capio puulũ baptisatũ & ꝯfirmatũ q discedit añ vsũ ratiõis: & tũc signo gradũ gratie illi collate solũ virtute sacramẽti cõ firmationis & sit. a. qui gradus est vltra gra tiam datã virtute baptismi. tunc capio aliũ paruulũ baptisatũ solũ & nõ cõfirmatũ. ta lis cũ primũ puenerit ad ãnos discretiõis pt elicere vnũ bonũ velle qd̃ pcise sit meritoriũ a. gradus. patet/quocunq; eius actu dato si dicas ꝙ est meritorius maioris gr̃e q̃. a. gra dus/volo ꝙ eliciat velle ita remissũ q̃tũ eẽt illud si sibi pcise a. gradus corresp̃õderet: & tũc volo ꝙ sine vlteriori actu moriaẽ & seq̃ illatũ. iõ nõ ẽ icõueniẽs ꝙ carẽs merito pso nali tñ beatificeẽ sicut hñs meritũ psonale.

additio [Mihi videtur cõcedendũ correlariũ. Sed tunc est argumentũ minima gloria daẽ pro gratia baptismali: ergo nõ est possibile aliquem decedere in minori gratia alias haberet gloriã minorẽ minima]. ¶ Q̃tũ ad secundã partẽ difficultatis in qua dicitur (& a quolibet tali) est apparẽtia ꝙ sic/ q̃a quilibet talis est meritorius & cuilibet meritorio actui respondet gr̃a in certo gradu. igiẽ ratione cuiuscũq; actus meritorij augeẽ gr̃a ꝑ additionẽ illius gadus illi r̃ndẽtis. ¶ Circa hãc difficultatẽ tres sunt opiniones. Prima S. Tho. xvij. disti. q. iij. ar. iij. in solutione ad vltimũ argumẽtũ illius articuli dicit. ꝙ non quolibet actu ex charitate elicito augetur charitas/ nec ex quolibet tali augeẽ beatitudo. vñ ad hoc declarandũ dicit ꝙ sicut aliquo bono actu disponitur hõ sufficiẽter ad hñdã primã gr̃am & aliquo bono actu nõ disponitur sufficenter ad summã gr̃am hñdã ita aliquo actu elicito ex charitate nõ disponitur hõ sufficiẽter ad augmentũ maioris charitatis/ & tali actui non respondet charitas/ & ex ꝯñti nec gloria / seu beatitudo/ & inde dicit ꝙ ꝓportiõ meritorũ nõ attenditur penes multitudinẽ seu pluralitatẽ actuum. Vnde dicit ꝙ actu elicito ex gratia non sufficiẽti disponere ad augmentũ charitatis nõ efficiẽ homo rõne illius dignior maiori premio: sed solũ eodẽ premio ꝓcedẽti. Eandẽ opinionẽ tenet. S. Bona. in scd̃o. [Si ego dico firmiter ꝙ h̃itus acq̃situs non
additio augeẽ a quocũq; actu: sed req̃rit actus sufficiẽter itẽsus]. ¶ Scd̃a opinio ẽ Richar. dist. xvj. scd̃i & Sco. in quarto ꝙ non quolibet actu ex charitate ꝓcedente augetur charitas quia q̃ñ q̃s elicit vnum actũ ita ꝙ nõ potest maior illo ex illa charitate elici/ vel m̃ltiplicat tot ꝙ equiualẽt illi simul sumpti tali maximo ꝑ t̃ñc pie credendũ & dicẽdũ ꝓbabiliter ꝙ illi tunc corr̃ñdet noua gr̃a & ex ꝯñti gl̃ia. sed si eliciat vnũ solũ minus ꝑfectũ nõ illi ꝑfecto equalẽti: & illũ nõ reiteret vt fiat aggregatũ illi sũmo actui ꝑfecto equalens/ tunc nõ corr̃ñdet illi actui aliq̃s gradus gratie nec ꝓpter illũ actũ gracia augeẽ / verũtñ illi actui sic paruo debeẽ determinatus gradus glorie distinctus a prioribus ita ꝙ nũq̃ fit actus bonus in gratia q̃n augeaẽ gloria/ q̃d est ꝯtra. s. Tho. & dicit Sco. ꝙ corr̃ñdet vnũ premium gratie & aliud opibus. ¶ Ex quo seq̃tur ꝙ esse de lege magis gratũ deo vel magis acceptatũ non est habere maiorẽ gratiã. Patet/ stat magis gratum habere minorem gratiam. Patet. Stat illum qui habet minorem gratiam multiplicare tantũ actus meritorios ꝙ illis debebitur maior gloria q̃ debeatur excessui gratie quam habet alter super ipsum: quo facto ẽ magis gratus deo & tamen non habet maiorem gratiam immo minorem/ & vt clarius capiatur declaretur hoc exemplo. aliq̃ in/a/ habuerũt equales gratias & eq̃lia merita/ tñ vnus imediate post/a/ elicuit actũ remissũ/ alter vero nichil elicuit/ ꝙ talis sit magis gratus. Patet/ q̃a est acceptatus ad maiorẽ gloriã / & hoc est esse magis gratũ/ nã esse gratũ deo est eẽ acceptũ a deo. ideo ille est magis gratus qui est magis acceptus. sed sic est ꝙ ille q̃ elicuit actum post/a/ nõ habet maiorem gratiã secundũ illã opinionẽ / & tñ ei debeẽ maius ꝓmiũ. igiẽ. ¶ Tertia opinio cõis & modernorũ quã optie tractat Diony. i scd̃o & monachus ĩpugnãdo opinionẽ. s. Tho. est ꝙ cuilibet actui bono in gr̃a elicito corr̃ñdet gratia & gl̃ia / & facit Monachus egregias rõnes ꝯtra opinionẽ. s. Tho. q̃ inferius ponenẽ. Sed prius declareẽ opinio Tho. dicit eñ/ ꝙ nõ quolibet actu ex charitate elicito augeẽ charitas meritorie licet bñ dispositie nec etiã augeẽ btitudo. Vñ. s. Tho. & Durandus nitũtur ꝓbare istã partẽ hoc m̃õ. & p̃rĩo adduciẽ rõ durãdi. dist. xvij. primi. q. viij. q̃ talis est. Ille nõ est dignus accipiẽdis qui nõ bñ vtiẽ acceptis. sed ille q̃ nõ elicit actũ scd̃m totã inclinationẽ charitatis nõ bñ vtiẽ acceptis. igr̃ nõ ẽ dignus accipiẽdis. s. gr̃a & gl̃ia. Vñ scd̃m. s. Tho. ad hoc ꝙ q̃s disponat se ad gr̃iã/ oportet ꝙ disponat se scd̃m suã totã virtutẽ naturalem vt habeat charitatẽ: & nõ sufficit ꝙ disponat se scd̃m partẽ sue virtutis naturalis. iõ in illo q̃ non

habet charitatẽ vt illam recipiat oportet ꝙ disponat se sc̃dm suã totã virtutẽ naturalẽ. ergo vt quis recipiat augmentũ charitatis oportet ꝙ disponat se & sc̃dm totã virtutẽ naturalẽ & sc̃dm totam inclinationẽ habitus/& nõ sufficit ꝙ disponat se secũdũ partem sue virtis naturalis/qm̃ voluntas est libera potens agere secũdum totã suam virtutem/vel secũdum vnã partẽ quod nõ cõtingit in causis naturalibus q̃ agũt sc̃dm totam suam virtutem. & capitur hic virtus naturalis nõ vt distinguitur cõtra liberã/sed ↄtra infusam. tunc si non disponat se sc̃dm totam suã virtutẽ nõ facit quod in se est/ & solum facientibus qd̃ in se est deus dat gratiam: sed nullus facit qd̃ in se est nisi sc̃dm totam virtutẽ suã agat. igitur requirit̃ ꝙ disponat se sc̃dm totã virtutẽ naturalẽ ad recipiendũ gratiã. ¶Similiter tunc seq̃tur ꝙ ad augmẽtũ charitatis requiritur ꝙ disponat se sc̃dm totã virtuẽ naturalẽ & sc̃dm totam inclinationem habitus scilicet gratie. ita ꝙ non sufficit ad hoc ꝙ augeatur charitas secundũ eum ꝙ agat sc̃dm totã potentiã naturalẽ sed reqritur etiam ꝙ sc̃dm totũ habitum. ¶Sed iste rõnes nõ sunt multũ fortes/ & ista opinio nõ est heretica neq̨ sapiẽs heresim & potest deffensari/sed rõnes nõ sũt efficaces. Ideo respondetur ad primã. ille q non vtitur charitate sc̃dm totã inclinationem charitatis nõ bene vtitur acceptis scilicet charitate. Ideo nõ est dignus accipiẽdis Dico ꝙ bene vtitur sed nõ vtitur optime/ & vt sit dignus accipiẽdis sufficit ꝙ bñ vtatur acceptis & non requiritur ꝙ optime vtatur. & sic soluitur ratio Durandi/sed q̃tum ad rõnẽ sancti Thome vt aliqs habeat charitatem (dicit) necesse est ꝙ se disponat sc̃dm suam totã virtutẽ. Dico cõiter doct. hoc negant: scilicet ꝙ necesse sit ꝙ adhibeat oia q̃ adhibere potest ad se disponendũ. Nã non requiritur ꝙ homo sc̃dm extremũ sui conatus disponat se ad gratiã recuperandã: quia hoc esset nimis durum. ¶Secũda opinio ẽ ꝓbabilior & videtur ↄformis sacre scripture/scilicet Paulo dicenti. nos ꝑportet ꝑsentari ante tribunal xp̃i &c. ergo operibus debetur gradus glorie vltra gloriã que debetur gratie/& videtur ꝙ vult habere Paulus ꝙ per oẽm actum bonũ elicitũ ex gratia meremur gloriã nõ tñ gratiã. & sc̃dm istã opinionẽ attenditur ꝓportio ꝓmiorũ sc̃dm aggregatorũ ꝓportionẽ ex meritis & gratia. Et secũdum istã opinionẽ oportet ꝓcedere correlarie ꝙ de lege ista simul stant ꝙ stat habentes equales gratias iequaliter premiari vt visum fuit de illis qui sunt eq̃les in gratia & meritis. & tñ vnus solus elicit actũ remissum ex gratia. ergo nõ attenditur equalitas premiorũ precise ex equalibus gratijs. Similiter stat duos habentes inequales gratias equaliter premiari/vt sint duo equales in merito quorum tñ vnus scilicet sortes habet duas gratias sacramentales/ vnã baptismi/& alterã ↄfirmationis/& nullũ habeat meritũ personale/& plato habeat vnum sacramẽtale: & aliud personale: hñt iequales gratias & equalia premia/ideo sc̃dm istam opinionẽ premiũ nõ corespõdet soli gratie nec solis operibus sed vtrisq̨. Vnde est difficultas apud istã opinionẽ q̃õ auget̃ charitas / & nõ loquimur hic de operibus sacramentalibus. nã ex opere operato semp cõfertur gratia si rite suscipiatur/ideo ꝓhabita gratia augetur/sed seclusis operibus sacramentalibus difficultas est videre q̃õ augetur charitas in isto qui opatur bona opera/an operi opantis debeatur tm̃ premium q̃tum deberetur secluso augmento charitatis/hoc ẽ an gratie corrñdeat certus gradus glorie/& actui meritorio alius gradus ab illo vt sit sortes qui facit actũ bonũ intensum rõne cuius datur/a/gratia/an vnus gradus glorie debeat̃ sorti ꝑ actu illo/& alius gradus glorie debeat̃ ei pro/a/gr̃a. & si sic seq̃tur ꝙ si plato elicit actũ remissũ nõ agendo q̃tũ potest ex charitate/ita ꝙ nõ ꝑducit per sectũ & summũ actũ sequit̃ inquã ꝙ platoni solum correspondet vnus gradus glorie ꝑ opere. vel sic ponatur exemplũ. sint sortes & plato/& sortes habeat charitatẽ vt quatuor & plato vt octo/& sortes agit q̃tũ po

test ex charitate vt quattuor in illo augetur charitas/& plato nõ agit tm̃ q̃tũ põt in ipso platone nõ augetur charitas/& forti cor respõdet p̃miũ ex bono c pe & gradu gratie.sed platoni solum corrñdet gradus glorie ex parte sui operis & nõ ex parte sue gratie supaddite:q̃a nulla supaddit:ergo nunc fortes meretur de nouo maioré gloriam q̃ plato ex psimili opatione facta in gratia.ergo de nouo efficit fortes dignior q̃ plato cõsimiliter opando.pñs quẽs videtur absurdum.& sic staret eq̃liter merentes inequaliter premiari.Et ideo ad difficultaté iudicio meo esset dicẽdũ ꝙ qñ acqritur gratia solũ ex parte opis opantis ꝙ nõ corrñdet nouus gradus glorie illi gratie distictus a gradu glorie correspondente illi operi p q̃d acquiritur illa gratia/sed idẽ ambobus simul corrñdet: ita ꝙ vna gloria tota simul correspondet opi & gratie/& nõ distinctus gradus/& alius gratie.Sed qñ gr̃a acqritur virtute sacramẽti/dico ꝙ illi q̃ solũ ex vi sacramenti acquiritur q̃ dicit gratia sacramẽtalis debetur certus & determinatus gradus glorie a gloria debita cuicunq; opi operato.& sic patet solutio illius difficultatis.

¶ Quomodo per quẽlibet actũ meritoriũ augetur gratia preexistens. Cap.XII.

Restat nũc declarare tertiã opinionem pro qua ponũtur aliq̃ ppositiones. Prima. oĩs actus pcedens a gr̃a est meritorius augmẽti glorie. Hanc ponit monachus impugnando Tho. Probatur/oĩs actus pcedens a gratia baptismali est meritorius augmenti glorie ergo eadẽ ratio actus pcedens a quacũq; altera gratia est meritorius augmenti glorie. Consequentia patet/q̃a nõ est potior ratio de vna q̃ de alia.añs patet:q̃a opposito dato seq̃retur ꝙ aliqui duo eq̃liter p̃miarẽtur quorũ vnus habet solũ baptismalẽ gratiam sine personali merito/& alter habet baptismalẽ cũ merito psonali:sed hoc est ptra oẽs doctores:& probatur assumptũ/sint fortes & plato paruuli habentes precise gratiã baptismalẽ/moriatur fortes anteq̃ perueniat ad annos in q̃bus potest habere meritũ psonalẽ & plato perueniat ad etatẽ rõnis & eliciat solũ vnũ actũ a gratia baptismali q nõ est meritorius augmenti glorie apud Tho: cum non procedat scdm totam inclinationem illius charitatis:tũc plato nõ plus premiabitur q̃ fortes.igitur.Secũdo arguit & apparẽtius ptra sanctum Tho. Sequitur in aliquo casu ꝙ aliq̃s gradus gratie foret alicui in detrimentũ.Patet:scdm eum si fortes habeat charitatẽ vt quattuor precise & eliciat actũ ex illa charitate scdm totã latitudinem actiuitatis illius charitatis/ille actus ẽ meritorius alicuius gradus glorie & gratie scdm eum/quia pcedit ab habitu gratie secundũ totã eius inclinationẽ.& sic ille gradus gratie/a/quã meretur de nouo per istũ actũ.Arguitur sic.si fortes haberet dimidietatẽ/a/gradus vltra illos quattuor gradus gratie & nõ operetur nisi scdm illos q̃ttuor nunc non operaretur scdm totã inclinationem charitatis.ergo talis actus nõ esset meritorius nec gratie nec glorie/& nunc cũ caret dimidietate/a/gradus/ille actus ẽ meritorius.ergo demidietas gradus foret in detrimentũ eius.ergo ppositũ scilicet ꝙ charitas esset alicui in dãnũ & detrimentũ. hoc videtur absurdũ.ergo & illud ex quo sequitur.¶ Secũda ppositio cõtra scdam opinionem Scoti & Richardi. Omnis actus procedens a quacunq; gratia est meritorius noui gradus gratie.pbatur/quia seq̃tur bñ /correspõdet nouus gradus glorie:ergo & gratia/quia dicitur cõiter ꝙ secũdum pportionem gratie datur gloria.igitur si pro omni tali datur gloria oportet ꝙ detur gratia pportiõata illi gradui glie:ergo qlibet actus ex gratia pcedens siue magna siue parua:est meritorius noui gradꝰ gr̃e. posset aliter sua deri/aliq̃s actus pcedẽs ex gr̃a ex parte operis opantis augmẽtat gr̃am (de opeopato nõ ẽ q̃ŏ:q̃a sp ex opeopato pferẽ noua gr̃a) & nõ augmẽtat gr̃am nisi q̃a dignificat illũ de nouo maiori gloria:sed qlibet qui procedit a gratia dignificat agentem de nouo maiori gloria.ergo quelibet talis augmen

Tertia ppō. tat gratiam. Tertia ppositio. Non quilibet actus ex maiori gratia pcedens est pter ea magis meritorius. probatur de dilectiōe proximi multū remissa procedente tamē ex magna gratia respectu dilectionis eiusdem pcedens ex magno cognatu & minori gratia/sed hoc est ptra antiquos exponētes illam auctoritatē:non est attēdendū quid facias:sed ex q̄to.i.quāta gratia. sed alij exponunt ex q̄ta intentione. ppō probatur/qa alias seqtur ꝙ aliquis habēs paruā gratiam nunq̄ posset peruenire ad gratiā illius qui habet iam magnam/& qui sēp licet remisse operatur. patet:quia q̄tūcunq̧ iste conetur alius eo ꝙ habeat maiorē gratiā magis mereetur/sed hoc non est concedendū. igiť nō quilibet actus ex maiori charitate pcedēs est magis meritorius/& ista opinio videť probabilior ꝙ semp pro omni actu a gratia pcedente datur nouus gradus glorie cōtra primā opinionē/& datur nouus gradus gratie cōtra secūdam. [Hanc secūdam opinionem insequor:sed questio est de actu contritionis qui nō pcedit a gratia: sed in gr̄a tantum videtur ꝙ tali actui non deberetur noua gloria postq̄ nō pcedit a gratia nec valet dicere ꝙ sit vltima dispositio ad gratiā/qa sequeretur ꝙ stante illo actu ptritionis occurrente materia alicuius pcepti affirmatiui necessario volūtas se pformaret illi pcepto & per p̄ns nō meretur se conformando/vľ potest omittere actū. Si scd̄m:cōtritio staret cum peccato. si primū:nō mereref. Hoc argumentū est difficile cōtra illā partē in qua tenetur ꝙ quilibet actus bonus potest fieri malus. ¶Difficultas est/vtrum solus ille actus qui a charitate pcedit sit meritorius gratie & glorie. & videť ꝙ nō/sit fortes in mortali eliciat actū bonū quē cōtinuet quo vsq̧ sit in gratia. & secūdo capio dispōnem qua quis se disponit ad remissionē peccati & infusionē gratie. talis dispositio pcedit natura gratiam/ergo nō est a gratia/& per p̄ns non est meritoria. Patet:quia oīs actus moraliter bonus in gratia factus est meritorius vite eterne precipue si feratur in deum tanq̄

addition

in vltimum finem. Pro ista difficultate qua queritur: vtrū pro solo actu elicito ex charitate debeť nouus gradus glorie aut gratie/ est duplex modus dicendi. vt sit fortes qui prius caruit gratia iam elicit dispōnem preuiam ad gratiā & potest illā elicere in instāti verūtñ ista dispositio nō est a gratia/sed potius videtur ꝙ gratia sit ab illa dispositiō ne saltē preparatiue. Dicunt primi ꝙ talis dispositio licet in esse nature pcedat gratiā/ in esse tñ gratifico vel acceptationis a deo sequitur ipsam gratiam & secundum tale eē est a gratia. Sed hoc nō intelligo/quia quero an substantia actus illius sit gratia: ita ꝙ iste actus realiter sit intensior gradualiter q̄ foret si non haberet gratiam/& ideo respōdet Gabriel in secundo ꝙ pro illo instanti ille actus non est meritorius nec gratie nec glorie/licet pro illo de pgruo detur gr̄a & gloria/igiť tenendo vniuersaliter ꝙ ad esse meritoriū reqritur pcursus gratie ille actus non est meritorius pro tali instāti pro quo elicitur/sed postea si libere ptinueť erit meritorius de nouo. Sed contra: pro illo istāti est gr̄a/& gratie nō repugnat in illo instāti prio sui esse agere/ & est naturalr̄ pductiua actus vt sol in primo instāti quo pducebať emittebat lumē. cōcediť ꝙ in hoc istāti gratia agit & ꝙ nō repugnat illi agere/& ꝙ naturaliter ē pductiua actus/sed nego ꝙ agat in hoc instāti ad talē actū qa repugnat ei agere actū ipam natura precedēte: & ratio est Nam bñ seqtur/efficit istū actū. ergo est natura prior. iō implicat ptradictionē ꝙ talis actus sit natura prior ipa gr̄a/& ꝙ ipa agat ad istū actū pducēdū: sed postea charitas cōseruabit talē a sola volūtate pductū. [Vide addition tur mihi ꝓpter ipfectiōnē hitus hitus nō est natus agere in prio instāti sui eē. Sed cōtra hoc est appentia qa actus pcedēs ab hitu est ipfectior charitate ifusa/ ergo si actus pc agere in prio instāti & charitas infusa. Propterea Gabriel videť bñ dicere ꝙ charitas nō pōt agere nisi cū conatu voluntatis quā precedit prioritate nature.

¶De diminutiōe charitatis. Ca. XIII.

Visum est de augmento charitatis/ & terminata est difficultas scdm duplicē opinionē: an charitas a quolibet actu elicito augeat. Nūc cōsequēter videndū est de diminutione charitatis. vtrū videlicet charitas possit diminui. Relinquo difficultatē cōem vtrū det̃ sūmū ad qd charitas sit augmētabilis vel augmētari pōt/ qa iā satis hoc terminatū est cū ageretur de habitibus acq̃sitis cū sit idē iudiciū vñ de lege datur sūma charitas quā possum habere. vel minima quā nō/ qa de lege dat̃ certū tp̄s vltra qd nō viuā/ & in tali tp̄e non possum infinitos actus hr̄e. iō datur certus nūerus actuū vltra quē non possū elicere alios actus: quo facto charitas q̄ q̄smeret̃ per illos actus ē finita de lege. Sed redeo ad difficultatē motā/ videlicet vtrū charitas possit diminui. Vñ charitatē posse diminui dupliciter itelligit̃. Vno mō demeritorie de lege. i. ꝙ possit dari aliq̄s actus q̄ de lege erit solū demeritorius p̄cise pditiōis vnius partis charitatis. & illo actu habito perdetur p̄cise tanta pars charitatis & nō tota queadmodū datur aliq̄s actus meritorius p̄cise certe partis. Vñ certū est ꝙ infusa nō diminuit̃ actiue nisi demeritorie/ qa sicut a solo deo pducibilis est: ita a solo deo corrūpit̃. Alio mō intelligit̃ ꝙ charitas simpl'r & absolute sit diminuibilis siue de lege siue p̄ter legem siue ꝯtra legē. Hoc supposito dicit̃ ꝙ charitas in scdo sensu ē diminuibilis. Patet/ bñ seq̄tur charitas est augmētabilis. ergo est diminuibilis simpl'r & absolute. Patet ꝯña. bñ seq̄tur/ ē augmētabilis/ ergo pōt illi addi vnus gradus de nouo seorsū/ & vltra. ergo deus p̄t seorsū corrūpe illū gradū/ quo facto dinuet̃: & sic est diminuibilis simpl'r & absolute. ¶ Scd'a ppō. charitas nō est dinuibilis prio mō. Contra hāc ppōnē sunt due opiniones quibus visis & ipugnatis pbabitur nostra scd'a ppō. ¶ Pria quā videt̃ tenere Altissi. est ꝙ charitas dinuit̃ p venialia. hoc mō. s. ꝙ primū veniale aufert vnā partē. scdm veniale q̄uis eq̄ graue sicut primū nō aufert tm̄ sicut primū/ sed solum subduplum: vt si primū veniale auferat vnū gradum/ scdm veniale q̄uis eq̄ graue non aufert nisi mediū gradū/ & tertiū veniale subduplū ad scdm/ & q̄rtū ad tertiū: & sic ꝯñter & isto mō scdm hāc opinionē venialia nō p̄nt dinuere charitatē ad nō gradū vsq̄ q̄tū cūq̄ illa venialia multiplicent̃. & sic venialia eq̄lis grauitatis nō auferūt eq̄les partes eiusdē charitatis scdm Altiss. & nūq̄ remittitur vsq̄ ad nō gradū p venialia sicut habilitas ad bonū remittit̃ p malū actū & q̄tūcūq̄ multiplicētur mali actus nunq̄ absorbet̃ hō q̄n remaneat semp aliq̄d habilitatis ad bonū. ¶ Alia est opinio Richardi clymetō ꝙ charitas dinuit̃ p venialia scdm certā grauitatē illorū & p partes eiusdē q̄titatis etiā. vt sit sortes hn̄s charitatē vt. viij. cōmittit vnū veniale certe grauitatis/ scdm eum tale veniale aufert vnā partē illius charitatis vt viij. gr̄a exēpli aufert vnū gradū demeritorie elicit postea aliud veniale tāte grauitatis cū prio tale aufert vnū aliū gradū charitatis & sic p illa duo venialia rēanet charitas p̄cise intensa. vt. vj. & sic p. viij. venialia eiusdē grauitatis cū primo auferet̃ tota charitas ¶ Et cū arguit̃ cōtra eū. ergo charitas pōt pdi p sola venialia. negat ꝯñam: qa q̄n elicit vltimū veniale qd. s. ē demeritoriū pditōis totius charitatis q̄ restat/ dicit ꝙ tūc nō peccat solū venialiter sed mortal'r: nō ꝙ peccet mortal'r p veniale qd elicit: sed peccat mortaliter omissiue qa tenetur seruare charitatē quā nō seruat. iō peccat mortal'r. & iste sunt due opiniones opposite secunde positioni supius posite q̄ licet nō sint multū pbabiles neq̄ apparētes nō tñ sūt heretice. iō arguit̃ ꝯtra ābas. Prio sic. seq̄tur ꝙ p veniali q̄s puniretur eternal'r & pena ppetua. Patet sic/ sit sortes q̄ p̄cise habet gr̄am baptismalē: & nullam aliā: & primus actus quē elicit sit venialis nō sufficiēs tñ ad demerēdū pditionē totius charitatis sed solum vnius ptis/ & decedat imediate post illud veniale ōmissū sine quocūq̄ bono motu. i. merito ꝑsonali. tūc solū pmiabit̃ rōne charitatis & nō rōe operū. ergo scdm valorē charitatis in q̄ decedit

Secūda ppō.

ergo pmiabitur minus ppetuo ꝙ puulus decedēs imediate post baptiſmū: & pro venia li ſolum ſine rōne illius: ergo illo gradu certo glie quo puulus pmiabit pluſꝙ ipſe ſortes/eternaliter priuabitur rōne illius venialis/& vltra. ergo pcm̄ veniale puniet eternaliter pena dāni ꝙ eſt maxima pena. Nam oīs priuatio boni qđ alias ineſſet & nūc nō ineſt rōne culpe dicitur pena dāni alias paruuli decedētes in origīali nō punirētur pena dāni. hoc eſt manifeſte falſū: & ꝯtra oēs doc. ergo vtraqꝫ iſtarū duarū poſitionū eſt falſa. & hoc argumentū eq̄liter currit cōtra ambas opiniones. [Hoc argumentū eſt ap

additio parens: ſed qui vellēt ꝯtrauire dicerēt ꝙ nō ſufficienter deſcribitur pena dāni: ſed addēdum eſt ratione culpe mortalis in ſe vel i altero. Sed fieret replica de obſtetricibus que meruerūt bonū temporale a quo potuerūt impediri p ſolū peccatū veniale.] ¶ Scḋo arguit ꝯtra ſcḋam opinionē. ſeqtur ꝙ qlibet qñcūqꝫ peccat venialiter ꝙ teneret confiteri de illis venialibus vel ſaltē de omiſſiōe. patet: incertū eſt ſorti ꝗtā charitatē habeat. ergo incertū eſt ei ſi habeat maiorē ꝙ p venialē demereat corrūpi/& vltra/ergo icertū eſt ei an peccet mortaliter. ergo tenetur ad minus ꝯfiteri ſub dubio de venialibus/ꝯñs eſt abſurdū apud oēs doc. ꝗuis multiplicētur venialia ſine termino nō tenemur illa ꝯfiteri & eēt difficile multū multiplicare ſcḋm illam opinionē qn charitatē corrūperēt. Relinquunt ergo iſte opiniones tanꝙ minus pbabiles. & pbatur ſcḋa ppō ꝙ non poſſit charitas diminui/qa ſi ſic: hoc eſſet p veniale vel mortale/nō p veniale vt probatū eſt: nec p mortale qa mortale nō illā diminuit: imo totalr aufert demeritorie. Igit reſolutorie hn̄tur iſte due ppōnes vere. Prima ꝙ ſimpliciter & abſolute pōt diminui charitas. Scḋa ꝙ nō pōt dinui de lege. ¶ Cōtra hanc ſcḋam ppōnem Gre. i. xvij. d. & de Aliaco poſt eū faciūt tale argumētū. Sit ſortes q hēat charitatē vt. iiij. eliciat actū meritoriū quo augeat pciſe ſuā charitatē p vnū gradum ita ꝙ talis actus ſit pciſe meritorius vt vnū: & talis gradus ſit a. tūc charitas ſortis habebit quinqꝫ gradus. tūc ſic arguit/pt dari vnus actus pciſe demeritorius vnius gradus ſicut actus erat meritorius vnius gradus. ergo illo gradu deperdit pciſe tm̄ de charitate ꝗtū acquirebatur per actum meritoriū vt vnū/ & per conſequens remittitur charitas/& nō totaliter aufertur. ꝙ poſſit dari actus eq̄ demeritorius. Patet: pōt dari actus minus meritorius puta veniale/& poteſt dari magis demeritorius. ergo pt dari vnus eq̄lr demeritorius ſicut. a. actus meritorius. ¶ Ad argumētū admitto caſū/& diſtiguo ꝙ poſſit dari actus eq̄ demeritorius pciſe ſicut eſt actus/a/meritorius. vel in illa diſpōne in ꝗ nūc eſt ſortes puta hn̄do gratiā vt. v. & ſic negat. vel ꝙ poſſit dari eque demeritorius ſimplr: & ſic ꝯcedit. Dico ſcḋo ꝙ actus non ſunt ꝯpabiles adiuicē ſcḋm meritū & demeritū. & tūc argumētū eēt fruſtratū/ſed hoc admiſſo/dico ꝙ poſtꝗ hēt charitatē vt quinqꝫ nō pt dari aliqs eq̄ demeritorius pciſe. nā ſortes meret augmētū vnius gradus grē & certū gradū btitudinis: & ñ totā btitudinē ex illo gradu. a. qa grē ꝓcedēti corrñdet aliqd btitudinis/& ſortes nō pt elicere actū demeritoriū moraliter qn demereat totā btitudinē qua eſt dignus. ergo plus demeret de pditione grē & btitudinis ꝗ prius merebatur de acqſitione p actū meritoriū vnius & pter hoc demeret penā ſenſus: ergo non pōt dari aliqs actus demeritorius qn ſit magis demeritorius ꝙ meritorius erat pciſe actus vnius gradus/ſed ſimplr & abſolute pōt dari eq̄liter meritorius & demeritorius ſed nō cū illa circūſtātia in hn̄te charitatem vt qnqꝫ/vel i illo q imediate habuit. ¶ Tertia ppō/pcm̄ veniale bñ remittit feruorem charitatis. vñ feruor charitatis ifuſe ē actus ex charitate ifuſa elicitus/vel eſt hitus acqſitus ex illo actu vt dicit de Aaliaco. vt ſortes hñs charitatē infuſā/ex tali charitate infuſa elicit dilectionē dei ſup oīa: talis dilectio eſt feruor charitatis infuſe/ex illo actu derelinquit hītus aliqs quí vocat etiā feruor charitatis infuſe. Probat tertia ppoſitio/ſit aliqs Tertia ppō.

diligendo deũ sup oia cũ hoc peccet venia- liter amãdo creaturã/ tũc nõ tm̃ diligit deũ super oĩa q̃tum diligeret si nõ haberet illã dilectionẽ venialẽ creature/ qa pluribus in- tentus minor est ad singula sensus. ergo oc casionaliter remittit .i. redditur minus intẽ sus q̃ foret sine tali actu veniali. Preterea/ certũ est ꝙ ipse actus venialis remittit habitũ acquisitũ ex actibus ꝯtrarijs. & illi actus cõ- trarij erãt a charitate: quia erãt meritorij: er go peccatũ veniale remittit feruorẽ charita tis. Sed questio est vtrũ possit totaliter au- ferre charitatẽ siue feruorẽ charitatis. Dicit ꝙ aliqđ veniale aliquẽ feruorẽ totaliter po test auferre & est ei incõpossibile. vt venia- le quo volo mẽtiri iocose est incõpossibile nolitioni qua nolo mẽtiri iocose: sed nullũ veniale ẽ incõpossibile cuicũq; feruori sim- pliciter vt quocũq; dato erit dabilis aliquis feruor charitatis cui nõ repugnat: licet alijs feruoribus repugnet: & sic aliqđ veniale pt aliquẽ feruorẽ totaliter diminuere ꝯtrarie: sed nõ demeritorie. ¶ Dubitatur vtrum sit aliqđ peccatũ veniale qđ sit incompossibile cuilibet merito: hoc est an ista sint incõpos sibilia/ mereri & peccare venialr. Et appa- ret ꝙ nõ: quia veniale nullã aufert charita- tem: ergo. ¶ In oppositũ arguit: odiũ dei subreptitiũ nõ stat cũ merito. Patet: bñ seq tur ille meretur: ergo habet actũ qui est dile ctio dei sup oia vel qui ex illa pcedit. nã qui meret oportet ipm habere actũ imediate cir ca deũ vel circa creaturã imparatũ a dilectiõe dei sup oia: sed iplicat ꝙ qs habeat odiũ dei subrepticiũ & ꝙ amet deũ sup oĩa: cum nul lus possit simul amare & odire idẽ obiectũ cũ ergo q̃ritur vtrũ sit aliqđ veniale ꝙ cuili bet merito repugnet. dico ꝙ nõ: qa odium dei subrepticiũ supponẽdo ꝙ sit tale (Nam Occhã in quolibeto dicit nullũ tale esse po nendum. & odire deum illo) iplicat mereri odio. nõ iplicat odire deũ & amare eũ scđm eãdem rõnem & adeq̃te. sed non implicat odire deũ & eũ amare scđm diuersas rõnes. vt nõ iplicat odire subrepticie & amare de- liberate/ sed hoc ꝯcesso ꝙ ista duo nõ stent vt mereatur oportet diligere deũ sup oĩa/. ideo odiũ subrepticiũ stabit cum merito a- ctuali imparato a dilectione dei.

¶ De resurgente a peccato an resurgat ad maiorem gratiam & gloriam. Cap. XV.

Consequẽter q̃ritur. Vtrũ qui ceci dit a gr̃a & postea resurgit resur- gat ad maiorẽ gratiam: & omitto modos q̃bus resurgit qa notũ est ꝙ nullus resurgit ad gratiã nisi per peniten tiã. Q̃tum ad hoc sit prima ꝑpositio. Qui cunq; resurgit a peccato mortali ad minus semper resurgit ad equalẽ gloriã siue ad di- gnitatẽ equalis glorie siue ad acceptationẽ ad equalẽ gloriã qđ idẽ est. Vnde existẽs in mortali scđum ꝑsentẽ iustitiã nõ est acce- ptatus ad gloriã: sed q̃n resurgit nõ solũ re surgit ad habitum infusum .i. ad gratiã sed de nouo ad acceptationẽ ad gloriam scđm presentẽ iustitiã. ꝓbatur ꝑpõ: quia opposi- to dato sequr ꝙ quis pro pctõ dimisso eter naliter puniret/ & ista est vnica ratio efficax ad hoc ꝓbandũ. Patet ꝯña. bene sequr: iste resurgit ad minorẽ acceptationem glorie q̃ prius fuit acceptatus: ergo si nũc decederet minus ꝓmiabitur q̃ si decessisset ante casũ .i. anteq̃ cecidisset a gratia. hec ꝯña est euidẽs/ & vltra/ iste minus ꝓmiabit si nũc decedat q̃ si decessisset anteq̃ caderet a gr̃a: ergo p ali- quẽ gradũ minus ꝓmiabit: ergo illo gradu ꝑpetuo priuabit ꝓpter casum. tũc sic arguit illo gradu ꝑpetuo priuabit ꝓpter illud pec catũ: ergo ꝓpter pctm̃ dimissũ ꝑpetuo pri- uabit/ & illa priuatio est pena: ergo punie- tur ꝑpetuo ꝑ pctõ dimisso. ꝯñs est falsũ. pa tet ꝑ Ezechielẽ si ꝯuertat pctõr/ oim iniqta- tũ eius nõ recordabor. supple quãtũ ad pu nitionẽ eternã. igit prima ꝑpõ vera. Scđa ꝑpõ ꝓbabilis est etiã eius oppositũ ꝓbabi- le est: qcunq; resurgit/ ad minus resurgit ad eq̃lẽ gratiã. Ista nõ põt ita efficaciter ꝓbari sic pria/ & supponit ꝙ ꝑcise penes eq̃litatẽ vel ineq̃litatẽ gr̃arũ sit eq̃litas vel ineq̃litas acceptationis ad gl̃iam scđm ꝑsentẽ iustitiã Et iã prius allegate fũt opiniões ꝯtrarie ꝙ nõ solũ valori gr̃e correñdet valor gl̃e/ sed

valori grãe & valori oprum. vñ dicit Sco. ꝙ non semp oportet hoiem resurgere ad eq̃lē grãm sed oportet semp ipm resurgere ad maiorē glíã. tñ suadeo istã scḋam ppōnē quasi eodē argumento sicut primã. Arguitur sic. q̇uis nō solum respondeat valor glīe valori gratie: cuilibet tñ gratie aliq̇d glorie correspondet distinctū (scḋm illam opinionē) a gloria q̃ correspondet opibus/ergo si sortes resurgat ad minorē gratiã/etiã resurget ad acceptationē minoris glorie. ꝯñs est improbatum in prima propositione: q̇uis nō resurgat a debito totius glorie soli gratie debite nihilominus cuilibet gradui gratie correspōdet aliquid glorie debitū a gloria correspondēte gratie & a gloria correspondente opibus. ergo si resurgit ad minorem gratiam/similiter etiã ad minorē gloriã. nam bene sequitur/resurgit ad minorem gloriã debitã gratie: ergo simpliciter resurgit ad minorem gloriam. Patet: sortes qui resurgit quãtum ad debitum operibus resurgit ad equalem gloriam: sed ex parte gratie resurgit ad minorē: ergo respiciēdo ad totalem gloriam ad quã resurgit talis resurgit ad minorem gloriã. Consequēs est improbatū in prima ppōne. ergo ppositio secunda relinq̃tur vtcūq; pbata. ¶ Tertia ppositio quam multi ponunt & in qua est quasi tota difficultas. Quicūq; resurgit/resurgit ad maiorē & gratiã & gloriã. Patet: q̇cūq; resurgit/primo resurgit ad oēm gratiã quã prius habuit & ad oēm gloriã prius sibi debitam/& cū hoc resurgit ad vnum gradum grẽ quē nō habebat & ad vnum gradū glorie qui prius illi nō debebatur. igitur tertia propositio vera. Prima pars huius propositionis patet ex secūda ppōne: & secūda ex prima. Tertia pars patet: scilicet ꝙ resurgat ad gradū gratie quē prius non habebat: & glorie qui prius nō ei debebat̃. nã quicūq; resurgit hoc est per opus meritorium. ergo ratione illius operis meretur gradū gratie quem nunq̃ habuit & vnum gradū glorie qui nunq̃ fuit ei prius debitus. igit̃. Et ista est ppositio guillermi parrhisiēsis in libro

Tertia ppō.

de sacramentis tractatu de puidētia. Vnde nō est difficultas ꝙ quicūq; resurgit per sacramentum quin resurgat ad vnū gradum gratie & glorie nō prius habite nec debite: quia ex vi operis operati ꝓfertur. Sed est difficultas de illo qui resurgit sine sacramētis: hoc est ex vi operis opantis. i. ex dispositione & bono motu volūtatis. & ꝙ sit difficultas sic suadeo/sit sortes qui cecidit a gratia & gloria vt o&o/resurgit a peccato per cōtritionē solū. in primo instanti quo est in gratia non est dignus maiori gloria q̃ prius: ergo nō resurgit ad maiorē gloriã. Patet antecedēs. in primo instãti in quo est ĩ gratia post casum nullū opus elicuit ex gratia. ergo post casum nihil meruit de gloria/& nō acquirit aliq̇d de gloria ex vi opis opati. igitur. vnde dictū est ꝙ nullū opus est meritorium nisi sit ex gratia. ideo cū dispositio est prior natura q̃ gratia: nō est meritoria. vñ sortes resurgēs ex vi operis operãtis in hoc instãti non meret̃ aliq̇d glorie. Patet: qa in hoc instanti nō operat̃ ex gratia. & post casum nunq̃ opatus est ex gratia: ergo post casū non est dignus maiori gloria q̃ erat ante q̃ caderet. & hoc apparet multū pbabile. & hoc videtur sētire Eliphat in prima distiñctione ꝙ quicūq; resurgit ex vi operis operantis/resurgit ad equalitatē gratie. Sed cōtra hoc arguitur. si iste surgeret (nō dico resurgeret) ita q̃ nunq̃ fuisset in gratia prius: surgeret p opus operãs ad aliquē gradum gratie quē nunq̃ habuit: ergo ratiōe istius boni motus q̇uis nō sit a charitate debetur aliq̃s gradus gratie. ergo cū resurgit nō solum resurgit ad gratiã quã habuit ante casum/sed cū hoc ad gradū vltra qui debet̃ illi dispositioni per quã resurgit. & ponit̃ talis analogia/sit sortes adultus non baptisatus qui nunq̃ fuit in gratia. est possibile ꝙ acq̃rat gratiã ex vi opis opantis. i. per bonū motū volūtatis quo vult effici xp̄ianus & baptisari sed nō habet oportunitatē: qa nō ĩuenit sacerdotē paratū. & si eū peniteat veteris vite sibi ꝓfert̃ grãa añq̃ recipiat sacramētū baptismi/& talis nūq̃ habuit gratiã & nō

cõferẽ nisi p opus operãs. ergo isti dispositioni que est bonus motus fortis debeẽ aliquid gratie & non minus deberetur ei q̃ si fuisset prius i gratia. ergo ille qui fuit prius in gratia resurgens per bonum motum nõ solum resurgit ad equalem / sed etiã ad maiorem gratiam / & ex pñti ad maiorem gloriam ei debitam. & hoc videtur mihi concedendum. [Hoc argumentum est bonũ ad probandum ꝙ in primo instanti quo gratia infunditur concurrit ad actum alioquin aliquis habebit vitam eternam qui nũq̃ elicuit meritorium & non habuit sacramentũ vllum quod non concedo.] Et ad argumẽtum in oppositum / quando quis resurgit i primo instanti verum est dicere ꝙ non meretur per bonum motum / quo resurgit. ergo nec meretur gratiam / quia per quãcũq; meretur gloriam meretur gratiã nec prius merebatur post casum a gratia / q̃a nõ operatur ex gratia. ergo meretur / nec ante merebatur. dico admittẽdo casũ ꝙ sortes in hoc primo instanti resurgat per bonum motũ verum est ꝙ in illo non meretur de condigno / quia iste bonus motus est a sola natura & non a charitate (etiam supposito auxilio diuino) sed dico ꝙ meretur de congruo quia ex dispositione qua habet talia secundum legem deus infundet gratiam. sed vltra illam infundetur aliquid gratie ratione illius dispositionis / & consequenter mereẽ aliquid glorie. Difficultas circa secundam & tertiam propositiones. ex illis sequitur ꝙ aliquis resurgeret & non posset dari certus gradus gratie ad quam resurgeret. patet: capio sortem qui per totam horam precedentem terminatam ad hoc instans merebatur intendendo bonum motum successiue / in hoc instanti terminante horam peccet mortaliter / quia in illo instãti potest elicere volitionem prohibitam vel omittere aliquid quod precipitur eliciendum pro illo instanti sub pena peccati mortalis. illo casu posito arguiẽ sic. nõ daẽ certus gradus grẽ a quo cadit ergo q̃n resurgit nõ daẽ certus gradus grẽ ad quã resurgit. patet añs prio i hoc istã ti iste nõ hẽt gratiã / q̃a ẽ i mortali p casũ posituũ / & nõ pt dari maxĩa grã quã habuit prius. ergo nõ daẽ maximus gradus grẽ a quo cadit. consequentia est certa. & minor probatur. quacunq; gratia signata ante illud instans adhuc aliquid merebatur quod addebatur illi gratie pcedenti. ergo illa non erat summa. Vnde cõmuniter dicitur apud gregorium si sit aliqua qualitas que successiue intendatur vsq; ad aliquod instans & in illo annihiletur tota adeo ꝙ non datur certus gradus qualitatis qui fuerit / ergo i ppo sito si sortes per totam horam mereatur vsq; ad hoc instans / & in hoc instanti peccet: non datur summus gradus a quo cadit / & nõ resurgit nisi ad illam a qua cecidit / & ad illam que debetur dispositioni per quam resurgit. ergo cum nõ detur summum a quo cadit non dabitur summa gratia ad quã resurget: & hoc est impossibile ꝙ sit aliqua q̃litas in instanti quin detur summum eius. Dico ꝙ ista sunt concedẽda. primum. Nõ datur sũma gratia quã sortes habuit. Secundum. non datur sũma gratia qua sortes fuit dignus. & sic non datur nec summa gratia a qua cecidit / nec sũma gloria a cuius debito cadit. nã quocunq; gradu glorie sortes fuit dignus in instanti posteriori maiori fuit dignus / quamcunq; gratiam in instanti habuerit i instãti posteriori maiorẽ potuit habere. Tertium concedendum ꝙ quando resurgit non solum resurgit ad gratiam quã habuerit nec solum ad debitum glorie prius debite: sed resurgit ad totam gratiam quam habuisset in illo instanti / & ad totum debitum glorie que debita fuisset in illo instanti. Datur analogia. aliquis adultus accedit ad baptismum / baptisatur / tamẽ ponit obicem ne recipiat gratiam baptismalem / si postea resurgat talis resurget ad illam quã habuisset in baptismate si non posuisset obicẽ Similiter dico in proposito. sortes per totũ tempus meretur augmentum gratie successiue vsq; ad illud instans terminans horam & in illo ponit obicem & si non posuisset i illo instanti fuisset gratia intẽsior & maior

gloria debita q̄ prius quis nō fuisset in illo instanti primo merita capiēdo ly merita nominaliter. Ideo cum resurgit/resurget ad totum illud quod habuisset & debitū fuisset ei in illo instanti. Et sic dicta sufficiāt de virtutibus theologicis.

¶Tractatus tertius de virtutibus moralibus & vitijs oppositis.

¶De diuisione virtutis in moralem & intellectualem.

IMPOsito fine de virtutibus super humanis .i. theologicis: consequenter agēdum est de virtutibus humanis. & presupponit distinctio posita supra quando querebatur quomodo differunt theologice & humane. ¶Dictum enim est quia humane sūt circa aliquod obiectum secundum aliquam rationem q̄ non excedit humanam rationem. ¶Item sunt acquisite/alie vero infuse. vnde .s. Tho. nullas ponit theologicas acq̄sitas. his suppositis queritur vtrum virtus bene diuidatur ī itellectualem & moralem. Et apparet q̄ nō virtus intellectualis nō est virtus. ergo virtus non bene diuiditur in intellectualem & moralem. patet antecedens/habitus ille nō est virtus cuius actus est indifferens ad bonitatem vel maliciam. sed actus virtutis intellectualis est huiusmodi. igitur. Reliquo maiorem satis notam ex auctoritate Augu. dicentis virtutibus nunq̄ cōtingit male vti: supple elicitiue. hoc est nunq̄ cōtingit actū habitus virtuosi esse malum. patet minor/ inter virtutes intellectuales vna ponitur scientia/sed actus scientificus est indifferēs ad bonum & ad malum. nam stat aliquem ex habitu scientifico elicere actum/ & illum in bonum & in malum finem ordinare. ideo actus virtutis intellectualis est indifferēs & ad bonum & ad malum. Igitur virtus non bene diuiditur prima sui diuisione in moralem & intellectualem. ¶In oppositum tamen est Aristoteles sexto ethicorū/q̄ postq̄ tractauit de virtutibus moralibus in precedentibus libris/consequenter in ipso sexto tractat de intellectualibus. ¶Pro solutione huius difficultatis notandum est ex doctrina sancti Thome/q̄ aliquis habitus dupliciter dicitur virtus. Vno modo/ quia facit facultatem alicuius operatiōis bonam q̄ de facto est/vel potest esse bona. Secundo modo. quia facit vsum illius habitus esse de facto virtuosum. Primo modo dicit virtutes intellectuales esse virtutes. Nam scientia facit facultatem ad actum scientificum qui actus est bona operatio ipsi potentie intellectiue. Similiter itellectus habitus facit facultatem ad assensum premissarum siue principiorum que sunt operationes bone intellectui potentie: sed habitus non facit q̄ vsus sui met sit bonus & virtuosus/quia hoc dependet ex libero arbitrio voluntatis/ hoc ē talis habitus nō iclinat ad hoc vt vsus eius sit bonus. patet/nunq̄ aliqs vsus est bonus aut virtuosus nisi per actum volūtatis. sed habitus intellectuales non inclinant ad actus voluntatis. ergo secundum se non iclinant ad hoc vt vsus ad illam operationem sit bonus. Habetur ergo q̄ capiendo virtutem primo modo / virtutes itellectuales sūt virtutes: & non secundo modo capiendo sole virtutes morales sunt virtutes. & in prima diuisione capitur virtus vt est quid cōmune ad illas duas acceptiones nunc positas. ideo respondetur ad argumentum prius factum/habitus ille non est virtus cuius actus est indifferens & ad bonum & ad malum. verum est q̄ habitus ille nō est virtus secundo modo cuius actus est indifferens. sed bene primo modo. Dico q̄ aliquis habitus est virtus cuius actus est indifferēs ad bonitatem vel maliciam puta per bonam/ vel malam relationem voluntatis in finem Vnde stat actum alicuius habitus artis esse malum propter malam relationem. De distinctione virtutum intellectualium adinuicem non intendo pro nunc tractare. sed accedo ad morales mouendo questionem de distinctione illarum adinuicem in communi. ¶Vtrum scilicet bene distinguantur in

prudentiam fortitudinem iustitiam & in tẽperantiam. & videtur ꝙ non/ quia prudentia est virtus intellectualis. ergo non debet poni inter morales. patet antecedens/ quia actus prudentialis est iudicare de agendis/ modo iudicare est actus intellectus. ergo & eius habitus. qa habitus & actus ab eo eliciti tus semper sunt in eadem potentia. Non ẽ difficultas de alijs tribus quin sint morales sed difficultas est de ipsa prudentia. ¶ Vnde prudentia secundum essentiam eius est intellectus/ quia est subiectiue in intellectu & eius actus est intellectualis. sed ipsa prudentia est virtus moralis secundum materiam/ siue secundum obiectum/ quia versatur circa illud obiectum circa quod versantur cetere morales virtutes. & sic secundum suã naturam & essentiam dicitur intellectualis/ secundum vero materiam moralis. Item ipsa prudentia magis accedit ad esse virtutis moralis ꝙ̃ cetere quartuor alie intellectuales scientia/ sapientia/ ars & intellectus/ patet sexti ethicorum tertio. quia alie secũdum se nõ faciunt vsus bonos. sed ipsa prudentia non solum dicit facultatem ad operationem immo facit vsum singularum aliarum bonũ. notum est enim ꝙ prudentia facit vsum iustitie bonum/ hoc est nisi adesset actus prudentie nunꝙ̃ esset bonus ipsius iustitie vsus & sic de alijs dicendum est puta ꝙ ipsa prudentia facit vsus aliarum bonos. Patet igitur/ ꝙ tres sunt virtutes morales secuudum essentiam/ altera vero puta prudentia est solum moralis secundum materiã. intellectuales vero sunt secũdum essentiam intellectuales. [Prudentia facit vsum aliarum virtutũ bonum/ & quia circa eandem materiã versatur dicitur moralis obiectiue & vsiue alie nec vsiue nec obiectiue sunt morales.] additio

¶ De actibus prudentie. Cap. ij.

Consequenter vidẽdum est de actibus prudentie qui communiter a doctoribus tres assignantur. s. eubolia/ synesis/ & nomin/ & an distinguantur inter se. Pro declaratiõe notandum ꝙ Eubolia secundum Tho. est actus quo bene consiliamur. synesis est iudicatiua siue iudicium de agendis secundum cõmunem legem. nomin est precipere secũdũ ipsam rationem naturalem in his inquibus deficit lex communis. primus igitur actus ẽ eubolia. i. consiliari. Secundus synesis. i. iudicare. Tertius est precipere. & iste vltimus actus. s. precipere secundum Tho. vocatur proprie prudentia. Vnde dicit prima secunde quest. lvij. ꝙ isti tres actus distinguntur realiter abinuicem. & sic se habent ꝙ semp posterior est principalior priore. Vnde eubolia seu recte consiliari/ seu recte inquirere est actus prudentie minus principalis ꝙ̃ iudicare. ratio est quia ille actus non est nisi ꝑpter secũdum. i. propter iudicare immo qñ habetur iudicium non est amplius opus inquisitione. ideo primus actus est propter secundum. i. propter iudicare. dicit vltra. s. Tho. ꝙ vltra actum secundum ponitur tertius actus perfectissimus. s. precipere. & ratio est (dicit) nam cum actu secundo scilicet iudicare stat peruersitas in affectiõe alias nõ posset quis agere contra conscientiã/ & iste prius est actus prudẽtie. s. precipere cũ quo nõ stat peruersitas/ & de isto dicitur omnis malus ignorans. & habitus inclinãs ad istũ actum est habitus principalis prudẽtie qui connectitur cum virtutibus moralibus quẽ non stat esse sine morali virtute. Vnde facile ex ista distinctione actuum prudẽtie põt intelligi multi passus. s. Tho. Actus prudẽtie vocat partes potentiales inclinantes ad tertium actum. & ponit distinctionem realem inter illos/ actus & quia nõ possum bene capere hanc opinionem: arguitur ꝙ nõ sit ponendus ille tertius actus scilicet precipere. & non est difficultas quin duo primi sint ponendi. Dicit sanctus Tho. ꝙ postꝙ̃ intellectus iudicat dandam esse elemosinam/ habet alterum actum qui exprimitur per ly fac. vel des. quo habito necessitatur voluntas ad volendum dare. Arguitur cõtra hoc nam secundum Aristotelem non ponunẽ nisi tres operationes intellectus. s. simplex apprehensio/ discursus/ compositio vel di

uisio/sed ille tertius actus quem ponit non est simplex apprehensio neq; discursus, ergo est compositio vel diuisio/ & nō est cōpositio vel diuisio apprehensiua, ergo est iudicatiua/ & si est iudicatiua: ergo non apparet ꝙ sit ponendus actus precipiēdi distinctus ab actu iudicandi. ¶ Secundo arguitur sic. habito actu iudicandi secundum eū nō necessario sequitur actus precipiendi/ quia alias cum actu iudicādi nunꝗ staret elicitio oppositi/ vt habito actu iudicatiuo ꝙ danda est elemosina non necessario sequitur actus precipiendi. s. des vel fac. Tunc arguit sic illo actu iudicādi habito sine productione actus precipiendi/ vel possum elicere volitionem conformē illi iudicio: vel non. Si dicas ꝙ non possum. cōtra, possum ex simplici apprehensione secluso actu precipiendi. ergo possum etiam ex iudicio secluso et quocunq; alio actu sequēte. Si dicas ꝙ possum: Arguitur sic/ illa volitio ē bona. ergo superfluit actus precipiendi ad bonitatem illius actus. Antecedens patet / primo talis volitio est elicita libere & scienter quia scio hoc esse faciendum & propter hoc. i. finem debitum & circa materiam debitam. & ista sufficiunt ad bonitatem actus moralis secū dum Arist. ergo superfluit ille tertius actus quē ponit thomas. ¶ Tertio sic. ipse. s. tho. videtur dicere ꝙ iste actus iudicandi nō est perfectissimus actus prudentie quia cum tali stat peruersitas in affectione sed actus ille tertius. s. precipere ē perfectissimus: quia cū illo non stat peruersitas in affectione. ¶ Cōtra. vel causatur mere libere vel pure naturaliter talis actus precipiendi. Si dicas secūdū ergo cum mere naturaliter ad illum actum precipiendi sequitur elicitio / ergo nec hoc nec illud erit bonum aut virtuosum, patet consequentia/ nihil est bonum aut malum moraliter nisi libere eliciatur vel imperetur. ergo si tam precipere ꝗ elicere causentur necessario neutrum erit bonum. Si dicatur/ ꝙ ille tertius actus. s. precipere causatur libere sed ad illum necessario sequitur elicitio i voluntate, tunc sequitur/ ꝙ bonitas aut malitia moralis esset attribuenda actibus intellectus & non voluntatis. Patet consequētia/ quandocunq; sunt duo actus sic se habētes ꝙ vnus est liber in se & alter necessario sequitur ad primum; ille secundus non habet libertatem proprie dictam nisi in primo / qa tota bonitas aut malitia attribuitur primo ideo hac ratione actus exterior non dicitur habere propriam malitiam distinctam ab interiori/ quia necessario sequitur ad primum si non ponatur impedimentum, ergo cum primus actus libere elicitus sit precipere/ & ad illum in voluntate necessario sequat eli cere: tota bonitas illius electionis est attribuēda actui qui est precipere/ & sic actus voluntatis essent solum boni vel mali denominatione extrinseca/ quod nullus doctorum concedit. Ideo dico ꝙ vltra consiliari quod est vnum preuium ad actum prudentie nō est ponendum aliquid preter iudicare siue preter iudicium practicum. Vt itellectus iudicat ꝙ danda est elemosina/ non est opus amplius inquisitiōe vltra tale iudicium/ & non video quis alter actus esset ponendus pro actu prudentie immo ille actus iudicādi sufficit ad voluntatem vt recte eliciat/ & si non habeat tale iudicium non scienter elicit. & sic tenent omnes doct. nam voluntas non est ancilla intellectus: sed ediuerso itellectus est seruus ipsius voluntatis. ideo resolutorie dicendum est ꝙ illud recte iudicare est proprius actus prudentie: & non ē ponendum tale precipere distinctum ab ipso iudicio. [Argumentum fortissimum contra Tho. ꝙ non sit ponendus actus ille qui vocatur precipere sed sufficiunt cōsiliare & iudicare/ sed nō bene capio quis est proprius actus consiliationis que vocatur Eubolia. Si dicas ꝙ sit talis actus: volo iquirere de bonitate vel malitia actus tunc eubolia esset actus vel habitus voluntatis & non intellectus. Si dicas/ est tale iudicium inquirēdū ē de bonitate vel malitia actus/ tunc est idem cum iudicare & hoc apparet.] additio

¶ De actuali prudentia an requiratur ad quālibet operationem studiosam. Cap. iij.

Onsequenter videndum ē. vtrū ad quālibet operationem virtutis necessario requiratur actus prudentialis puta aliquod iudicium quo iudicetur hoc esse faciendum vel nō faciendum/prosequendum vel fugiendum. Et arguitur ꝙ sic.duplici auctoritate Arist. Dicit enim in secundo ethi.diffiniens virtutem ꝙ est habitus electiuus in mediocritate consistens determinata ratione. ergo videt ex hoc ꝙ anteꝗ actus aliquis sit virtuosus requiritur ꝙ obiectum illius sit medium secūdum determinationem rationis/& hoc nihil aliud est ꝗ esse dictatum a recta ratione. ergo ad operationem virtutis necessario requiritur actus prudentialis.Insup dicit Arist. ꝙ ad bene operandum tria requirūtur. Primo ꝙ talis operatio fiat ex electione.i. sciēter/hoc est cum iudicio prudētiali. Occhā in tertio questione.xiij. pro ista questione ponit aliquas propositiones.

Prima ppō. Prima. Ad actū virtutis non sufficit conformitas ad prudentiam aptitudinalem (& capitur semper prudentia pro actu) hoc est nō sufficit ꝙ actus sit aptus natus esse cōformis actuali prudentie. patet/quia opposito dato sequitur ꝙ actus elicitus contra conscientiā erroneā esset actus virtutis. consequens est falsum immo quilibet talis est vitiosus/ergo & antecedens. patet consequētia. ille actus elicitus contra dictamen erroneum est aptus natus esse conformis dictamini recto. sed talis nō est virtuosus. igitur ad actum virtutis non sufficit illa aptitudo ad actualem prudētiā. Dices ꝙ sufficit illa aptitudo ad dictamē actuale rectum secluso errore opposito illi dictamini recto quod est aptum natum actū conformare. Contra/non est eadem aptitudo quando est error & quando non est. & istud argumentum non est multum efficax qa diceret aliquis ꝙ sufficit aptitudo secluso errore: vt quandocunꝗ quis amat deū ꝗuis non dictet actualiter esse amandum deū dum tamen non dictet non esse amandum: esset difficile impugnare.

Secūda ppō. Secunda propositio. Non sufficit conformitas ad prudētiā habitualem. patet/nullus habitus inclinat ad actum alterius habitus nisi mediante actu proprio. ergo habitualis prudentia nūꝗ inclinat aut nunꝗ dirigit actū alterius habitus:nisi mediante actu proprio sicut habitus principiorum/certum est enim ꝙ nūꝗ inclinat ad actum cōclusionis nisi mediātibus actibus principiorum circa principia ita nunꝗ habitualis prudētia inclinat ad actū affectionis nisi mediante actu suo. & istud argumentum est contra Gregorium ꝙ nō sufficit relatio habitualis in vltimum finem ad hoc ꝙ actus sit bonus. eodem modo ꝙ non sufficit habitualis prudentia.

Tertia ppō. Tertia propositio. anteꝗ actus virtutis sit bonus reqritur in intellectu actualis prudētia. Vnde nūꝗ actus volūtatis est bonus quin actu sit iudicium actuale in intellectu dictans hoc esse faciendum vel non faciendum/fugiendum vel prosequendum. & ista propositio satis patet ex auctoritatibus preallegatis ex Ari. in principio huius questionis. Diceret aliquis. dicis ꝙ anteꝗ actus voluntatis sit bonus requiritur dictamen prudentiale actuale in intellectu. Queritur tunc vtrum ad actum esse bonum requiratur tale iudiciū certum vel sufficiat iudicium opinatiuum. Et apparet ꝙ non sufficiat opinatiuum. quia bene sequitur/est iudicium opinatiuum. ergo est formido de opposito. sed facere contra talem formidinem videtur malum:quia esset se exponere periculo peccādi. ergo nūꝗ actus elicitus conformiter ad opinionem erit bonus. Vnde videtur mihi dicendum ꝙ potest esse assensus opinatiuus qui non ē sufficiens ad bonitatem actus sibi cōformis patet/potest esse assensus ita opinatiuus ꝙ plus est de formidine: vel ad minus tantum ꝙ hoc sit faciendum & bonum ꝗtum est de assensu ꝙ tale sit bonum/quo casu apparet ꝙ talis actus non sit bonus: verumtamen si esset multum de assensu & parum de formidine sicut sunt aliqui (vt dicit Arist.) ꝗ plus essentiunt suis opinionibus ꝗ alij suis conclusionibus credo ꝙ tunc esset sufficiens ad regulandum operationem moraliter bonā

additio in volũtate. [Per illud bene soluitur de primo actu fidei secundum Gregorium quia per talem actum potest regulari imperium voluntatis imperãtis primum actum fidei. Sed contra sequitur ꝙ aliquis actus opinatiuus esset de fide/ quia essemus obligati ad talem actum opinatiuum & per consequens essemus obligati ad opinãdum in fide/ dico ꝙ nõ sequitur ad talem assensum teneor: ergo est de fide: patet instãtia de hac propositiõe habebo beatitudinem cuius oppositum repugnat spei actui ad quem teneor.] ¶ Alia difficultas. dictũ est ꝙ semper ad hoc ꝙ actus sit bonus requiritur aliquis assensus in intellectu. ergo ex hoc infero/ ꝙ anteꝙ habeatur aliquis actus bonus in voluntate necessario precedunt aliqui actus in voluntate q non sunt boni. patet cõsequentia/ implicat ꝙ in intellectu sit aliquod iudicium quin sit aliquis actus in volũtate preuius. vnde habitis notitijs extremorum est adhuc liberũ componere. Ideo dicit sanctus Thomas/ ꝙ quis assensus euidens non sit bonus aut malus: ipsa tamen consideratio preuia requisita est bona vel mala. ergo non potest haberi iudicium quin sit aliquis actus voluntatis preuius: sed non est possibile ꝙ talis secũdum hanc opinionem sit bonus/ quia si est preuius & precedens omne iudicium nõ regulatur iudicio prudẽtiali actuali. iõ oportet de necessitate ꝙ ante omnem actum bonum precedat actus voluntatis non bonus & hoc conceditur. & talis actus si sit indeliberatus/ nec est bonus nec malus. Et si teneatur/ ꝙ ad puram deliberationẽ sufficit simplex apprehensio vt tenet Scotus/ talis est indifferens. quia non habet omnes circunstãtias requisitas ad bonum actum. Cõtra/ ex hoc modo dicendi sequitur ꝙ rusticus raro bene ageret. Patet/ quia raro format talia iudicia. Dico ꝙ immo frequenter iudicat. nam viso paupere iudicat ꝙ est ei danda ele-

additio mosyna. [Optima est hec difficultas & videtur ꝙ obligemur ad actum indifferentẽ quia obligamur ad actum prudentialem secundum Gregorium argumẽtum esset maioris ponderis nisi dicat ꝙ simplex apprehensio sufficit ad bene agendum.] ¶ Alia difficultas. dictum est ꝙ sufficit conformitas ad iudiciũ practicũ verũ actuale ad hoc ꝙ actus sit bonus. ¶ Iam queritur. vtrũ hoc sufficiat ꝙ in intellectu sit tale iudicium & ꝙ in voluntate sit actus conformis illi iudicio siue secundum ꝙ illud iudicium dictat ita ꝙ sufficiat assistentia illius iudicij/ vel requiratur ꝙ tale iudiciũ sit partiale obiectũ illius actus concurrẽs ad illum actum partialiter producendum. Hoc iam determinatũ est vbi quesitum fuit an ad actum bonũ moraliter requiratur ꝙ talis actus habeat dictamen prudentiale pro obiecto. Dicit occhã ꝙ requiritur ꝙ sit efficientia/ immo dicit ꝙ sit obiectum partiale actus/ ita ꝙ sicut non sufficit facere ignoranter/ sed requiritur ꝙ fiat ex ignorantia ad hoc ꝙ actus excusetur pari forma vt operatio sit bona non sufficit ꝙ fiat scienter ab operante/ sed requiritur ꝙ scienter & ex scientia/ ideo non sufficit assistentia circunstantiarum. Scotus vero dicit ꝙ sufficit assistentia illius prudẽtie actualis quod credo probabilius.

¶ De voluntate an possit ferri in oppositum illius quod est dictatum a recta ratione. Cap. iiij.

Visum est quo modo est necessaria prudentia actualis ad bene moraliter agendum. Quritur nunc vtrũ ad verum dictamen prudentiale necessario consequatur ipsum bene operari moraliter/ hoc est/ vtrum possit esse vera prudentia in intellectu non posito in volũtate actu/ & loquimur hic de prudentia actuali. Circa hoc sunt varie opiniones. Vna est sancti Thome in prima secũde. q. lxxvij. & Buridani in septimo ethicorum. querit ipse Buridanus. Vtrum voluntas possit ferri in oppositum illius quod est dictatum per rectam rationem. ad quam questionem respondet per aliqua dicta. Primum. voluntas non potest ferri in obiectum vt voluntas/ nisi iudicet intellectus illud esse bonum secundum rationem vniuersalem boni vel

 66

secundum rationem particularem bonitatis/puta delectabilis vel utilis vel honesti. Hanc sententiam tenet adam in prima distinctione primi q ex simplici apprehensione voluntas ut voluntas non potest ferri i obiectum. & quecunq actum habet ex simplici apprehensione talis est naturalis. [Hoc

addicio est contra communem doctrinam Scoti dicentis q ex simplici apprehensione intellectuali cotingit peccare mortaliter/patet stat habere tempus ad deliberandum & nō deliberare & ex tunc exire in actum qui a malitia excusari non potest.] ❡Secundum dictum. quis sit iudicatum bonum in se & nō sit iudicatum bonum sibi/voluntas nō necessario fertur i illud. dat duo exempla. Primum. latro iudicat iustitiam bonam & iudicem bonum: sed quia non iudicat iustitiā fieri esse sibi bonum/ideo non amat iudicem neq iustitiam. Aliud exemplum est de demone. ❡Tertium dictum. quis intellectus iudicet obiectum esse sibi bonum/sed iudicat precise esse sibi bonum secundū vnā rationem bonitatis & non secundum omnem/vel solum iudicat sibi utile vel delectabile nō necessario. tūc volūtas fertur in illud obiectum. patet: quia tunc ad nihil deseruiret libertas voluntatis/non potentia pure naturalis sicut sensus. nam si ad omne iudicium ostendens aliquid esse bonum alicui voluntas necessitaretur ad illud ipsa non esset libera. ❡Quartum dictum. si obiectum iudicetur solum secundū rationem vniuersalem bonitatis: & non secundum aliquam rationem particularem: non necessario sequitur operatio in voluntate/seu voluntas nō necessario fertur in illud ut ostendit esse bonum/non tamen ratione boni honesti/utilis/vel delectabilis. Probat ipse buridanus qa ratio particularis plus mouet q vniuersalis: sed particularis ratio boni nō necessitat voluntatem ut dicit dictum tertium/igitur a fortiori nec sola ratio vniuersalis ipsius boni necessitat voluntatem ut feratur in illud. ❡Quintum dictum. quando intellectus iudicat obiectum esse bonum secundum omnimodam rationem bonitatis etiam in speciali nō certitudinaliter sed opinatiue/adhuc voluntas non necessario fertur in illud/sed potest discutere ut efficiatur certus. hoc est si iudicat illud esse bonum secundū vniuersalem rationem bonitatis pariter & particularem/scilicet q sit honestum utile & delectabile: cum hoc tamen dubitat an ita sit nō necessario fertur voluntas in obiectum sic sub dubio ostensum. ❡Ultimum dictum i quo iacet tota difficultas. Quandocunq intellectus certitudinalr & sine dubio aliquo iudicat aliquod obiectum esse bonum secūdum omnimodam rationem bonitatis tā i vniuersali q in particulari & nullam iuenit rationem mali/sed iudicat illud esse simpliciter bonum/& similiter secundum omnē rationem esse bonum & nullo modo malū tunc voluntas non potest non ferri in illud obiectum. & in isto satis concordat ipse buridanus cum sancto Thoma. & ista est propositio buridani q si intellectus iudicet de tali obiecto certitudinaliter q sit bonum secundum omnimodam rationem bonitatis tam in particulari q in vniuersali & nullam reperit rationem malicie ad tale dictamē necessario sequitur bene operari in ipsa volūtate. & hoc expresse dicit sanctus Thomas. tamen aliqui volunt eum glosare: imo ipsemet. j. secūde. q. x. articulo secūdo ait q voluntas necessitatur ad specificationem actus non tamen ad exercitium actus/sic scilicet q non necessario habet actum seu q nō necessario vult illud/sed potest non velle illud & suspendere actum suum circa illud. tamē non potest nolle illud. & ideo necessitatur ad non nolendum/& hoc est necessitari ad specificationē actus. Buridanus enim pbat suum dictum/quia dicit q vnusquisq experitur in se q quando videt & iudicat aliqd esse sibi simpliciter & secundum omnem rationem bonum sibi & nullo modo esse malum nec sibi nec alteri: non potest non velle illud. Item ut in tertio probauit/quando p sentantur per intellectum volūtati duo bona voluntas non potest velle minus relicto

maiori bono. igitur illud quod ostenditur ei simpliciter & maxime bonũ & nullo modo malum necessitabit eam ad illud volendum. ¶Itẽ voluntas necessario ferẽ in finẽ in particulari sibi ostensum: igitur ostensio melioris finis necessitat volũtatem ad omittendum minus bonum finem: & simpliciter & summe bonus finis necessitat simpliciter eam. & hec est sententia buridani quam cepit etiam a sancto thoma. ¶Sed occham impugnat hanc opinionem. & primo notat ꝙ quattuor modis capitur prudentia.

Quatuor mõis capitur prudentia. Vno modo pro notitia directiua operationis siue talis notitia sit vniuersalis siue particularis siue acquisita per disciplinam siue per experientiam. Exemplum / hoc iudiciũ benefactori bñfaciẽdum est/est prudentia/ omnis iracundus est per dulcia verba mitigandus/istud iudicium potest haberi ꝑ experientiam. primum vero per doctrinam & experientiam. Alio modo capitur prudentia pro notitia particulari alicuius particularis operationis directiua sumpta ex vniuersali notitia seu propositiõe cum vna minore singulari. exemplum/ vt istud iudiciũ huic benefactori benefaciendum est/est prudẽtia isto modo: quia ex isto vniuersali omni benefactori benefaciendum est cum ista particulari iste est benefactor potest inferri illa. Tertio modo capitur pro notitia particulari directiua alicuius operationis particularis siue habeatur per experientiam siue per disciplinam. vt ista. hic iracundus lenibus verbis est mitigandus põt haberi vtroqꝫ modo. Quarto modo capitur pro aggregato ex omnibus notitijs tã vniuersalibus ꝙ̃ particularibus directiuis operationũ humanarum. i. pertinentibus ad vitam humanam. Tunc nititur probare contra sanctum Thomam/ꝙ non sit vnica prudentia omnium humanarum operationum / quia cũ prudentia vnius stat error alterius / vt cum prudentia castitatis stat error temperantie vel iustitie: igitur non est eadem prudentia vtranqꝫ virtutem dirigens. ¶His suppositis ponit aliquas propositiões. Prima ppõ. Prima propositio impugnatione opinionis precedentis. Ad prudentiam primo modo dictam non necessario sequitur operari virtuose & cõformiter ad illam. probatur primo: quia quandocunqꝫ est aliquis actus qui necessario necessitate naturali sequitur ad illum cui conformatur nõ est primo laudabilis/ sed solũ secundario propter laudationem actus primi: igitur actus voluntatis non erit primo laudabilis si necessario sequatur ad actũ intellectus: sed primo laudabilis esset actus intellectus. & hoc est contra vltimũ dictum Buridani. & eandem rationem sumebamus ad impugnandum sanctum Thomam de suo precipere deducto ab actu iudicandi. vnde si actus voluntatis qui conformaẽ dictamini prudentiali intellectus necessario sequiẽ ad illud dictamen/hoc est si ad illud iudiciũ quo iudicatur hoc esse bonum necessario sequatur electio in voluntate: talis electio nõ est primo laudabilis. i. laudabilitate ꝓpria/ sed hoc ẽ falsum/immo alias exterior actus adderet bonitatem vel malitiam super interiorem quod non est verum. Nam quandocunqꝫ sunt duo actus & ad primum necessario sequitur secundus/ ille secũdus nõ est immediate in potestate voluntatis neqꝫ immediate liber / sed libertate prioris: propterea actus exterior est omnino pure naturalis in se. similiter actus sensitiui sunt pure naturales in se ꝙ̃uis sint liberi antecedenter seu in sua causa. sed si ad istud dictamen necessario sequatur illa volitio: talis erit in se pure naturalis/quod est falsum/quia oporteret ꝓcedere ꝙ operationes intellectus sũt per prius in potestate volũtatis ꝙ̃ operationes ipsius voluntatis. Ideo ad prudentiam primo modo actualem non necessario sequitur recta electio in voluntate. ideo satis impugnatur vltimũ dictum Buridani & thome. ¶Secũda propositio. ad prudentiã aut secundo modo aut tertio modo dictam nõ necessario sequitur operari virtuose in voluntate. hoc est/ad notitiam singularem directiuam particularis operationis siue habeatur per disciplinam siue per experientiã

Secũda ppõ.

non necessario sequitur electio voluntatis conformis illi prudẽtie. Probatur vt prius & in sola ista ppositione cõtradicit sancto Thome & nõ in prima/quia sanctus Thomas dicit ꝙ voluntas necessario se conformat dictamini prudẽtiali in particulari. & dicit ꝙ non necessitatur ad cõformãdum se prudentie vniuersali/& ideo cõuenit cum Occham in prima propositione sed nõ in secũda in qua dicit/ꝙ nullo modo necessitatur a particulari. Et ad auctoritatẽ Aristo. oĩs malus ignorans. & formatur sic argumentum. non potest esse malũ in voluntate qn sit error in intellectu: igit̃ nec potest esse bonum in voluntate quin sit prudentia in itellectu. igit̃ nullus potest se difformare prudentie: ergo si habeat perfectam prudentiã erit perfecta electio. Nã dicit sanctus Tho. ꝙ prudentia nõ solum importat noticiam vniuersalẽ sed etiã particularẽ: ideo nõ potest esse mala electio quin sit error ĩ particulari. Ideo dicit/omnis malus ignorans. Ad istud argumentũ qñ cõcederetur solũ probat ꝙ nõ necessitatur ad specificationem actus non tamen ad actum/hoc est/solũ probat ꝙ stante prudentia necessitatur volũtas ad nõ volendum ꝯtrarium vel ad nõ nolẽdum cõtra illam/ideo nõ pbat quin posset se suspendere ab actu conformi/ita ꝙ remaneret libertas ad minus contradictionis/& nõ probat quin ad minus stante prudentia posset peccare peccato omissionis. imo dico ꝙ etiam peccato trãsgressionis. Ideo ad argumentũ (dato ꝙ nõ probet oĩno intentum) rñdetur negando antecedẽs/imo stãte prudentia siue prudentiali dictamine de aliquo obiecto/stat mala electio de eodem & auctoritatem exponit Occham in quarto/ꝙ oĩs malus ignorans saltem dispositiue: quia oĩs talis habet dispositionẽ quam si cõtinuet incidet in multas ignorantias & errores/quia malicia hominis excecat intellectum. nõ tamẽ oportet ꝙ semper sit excecatio seu error tunc. Sed est difficultas supposito ꝙ sit tale iudicium in intellectu sicut ponit Buridanus in vltio dicto an stet nolitio obiecti/hoc est an voluntas possit habere nole oppositũ. videtur ꝙ nõ/quia voluntas non põt ferri nisi in bonũ. igitur cũ hoc sit iudicatũ bonum/sequitur ꝙ nõ potest nolle illud. Respondent cõiter oẽs antiqui ꝙ non/quia voluntas nõ põt nolle aliquid nisi sub ratione mali/hoc est/nõ põt nolle obiectum in quo nulla apparet ratio malitie/neqꝫ velle obiectũ in quo nulla apparet ratio bonitatis/& ista est communis opinio. tamen dicit Occham in fine tertij/ꝙ potest nolle isto stante. & quando dicit̃ ꝙ nullus potest aliquid nolle nisi sub ratione mali/& non potest aliquid velle nisi sub ratione boni/exponit ꝙ itelligitur ꝙ nihil potest velle nisi sub ratione volibilitatis/& nihil potest nolle nisi sub ratiõe nolibilitatis/& dicit ꝙ ratio volibilitatis & nolibilitatis est ens: ideo potest illud nolle sub rõne entis: licet de facto nulla ratio mali appareat in illo. & hec dicta de prudentia & actu eius sufficiant. [Sed qõ est bona an deus possit diligi a nobis secũdum vnam rationem & secundũ aliam odiri. & hoc apparet verum/sicut eiusdem obiecti habetur sciẽtia & opinio per diuersa media.] addictio

¶ De tribus virtutibus moralibus: iusticia: fortitudine: & temperantia: & de obiectis earũdem. Cap. V.

Iam videndũ est de virtutibus moralibus. & prima difficultas de virtutibus moralibus qtum ad obiectum est. Vtrum scilicet inter virtutes morales sint aliq̃ que habeãt precise passionẽ p obiecto/aliq̃ opationẽ p̃cise p obiecto. Pro cuius declaratione notandũ scdm Tho. ꝙ virtus nihil aliud est ꝙ hitus faciẽs vel iclinãs hoiem vt bñ se habeat/& aliquẽ bñ se hẽre dupl'r itelligit̃. vno mõ in ordĩe ad se. alio mõ ĩ ordine ad alterũ: videlicet p opatiões ĩ ordĩe ad alterũ: vt sũt venditiões: ẽptiões: ꝯmutationes &c. Sed ĩ ordĩe ad se hõ bñ se hẽr qñ appetitus eius subiugat̃ & subijcit̃ rõi: & hoc nõ fit nisi p repssionẽ passionũ. iõ dicit ꝙ iusticia p quã hõ bñ se hẽt in ordĩe ad alterum

est circa operationem/sed alie due virtutes scilicet fortitudo & tēperantia per quas bn̄ se habet homo ad seipsum sunt circa passiones. ideo dicit ꝙ est vna virtus moralis: scilicet iusticia q̄ habet ꝑcise opationē pro obiecto. alie due scilicet fortitudo & temperantia habēt passiones pro obiecto/hoc ē pro materia: & hoc videtur satis ꝯforme dictis Arist. & philosophorū dicentiū temperantiam circa delectatiōes gustus/& tactus/& fortitudinē circa timores & audacias q̄ sūt passiones. huic sentētie aduersat̄ Martinus vt apparet in prima questione de fortitudine in qua nititur ꝓbare ꝙ fortitudo & tēperantia sunt eq̄ bene circa opationes sicut ipsa iusticia. Rationes multas adducit quarū precipua est/velle agendi/pro defensione reipublice & nihil aliud volēdo est opatio spectans ad fortitudinē/tale velle nō habet timorē pro obiecto/imo forte talis qui habet talē volitionē nō cogitat de timore vel de audacia/imo habet solū illud velle. tūc arguitur sic/hoc velle est actus fortitudinis ergo habitus ex illo genitus est ipsa fortitudo/sed talis habitus habet idē pro obiecto quod habet actus: ergo verus habitus fortitudinis est eque circa operationē sicut ipsa iusticia. Similiter velle comedere scd̄m ꝙ recta ratio dictat esse comedendū/est actus tēperantie. tale velle nec habet delectationē gustus neq̄ tristitiam pro obiecto/sed habet solum ip̄m comedere: ergo habitus genitus ex ip̄o habebit pro obiecto ip̄am operationē exteriorē & non ipsam passionem. ¶ Preterea si in aliquo nulla insurgat passio penitus nō est difficultas quin possit elicere volitionem de aggrediendo vel expectando vel comedēdo cōformiter ad dictamen rectū: ergo ī isto poterit generari vna virtus tēpantie vel fortitudinis nō habēte passionē pro obiecto. Ideo videtur mihi dicendū ꝙ aliqua temperātia habet passionem pro obiecto/aliqua habet opationem & aliqua habet vtrūq̄: scilicet tam passionē q̄ operationē. Simil'r aliq̄ fortitudo habet opationē dūtaxat pro obiecto/aliq̄ passionem aliqua vtrūq̄. Primum patet de fortitudine in illo qui nō reflectit se ad timorē vel audaciam: sed solum vult aggredi aut expectare. Secūdū patet de illo qui reflectit se ad suas passiones: puta timorē vel audaciam/& vult reprimere sensualitatē vel passionē naturalem. i. naturaliter causatā/talis volitio termīatur solū ad illam passionem. Sed si sit talis qui velit non obstante timore aggredi vel expectare non est difficultas quin talis volitio habet operationem/id est aggressum vel expectationem pro obiecto. Similiter habet passionem pro obiecto: ergo aliqua fortitudo habet vtrūq̄ pro obiecto saltem partiali. ¶ Q̄tum ad iusticiā apparet ꝙ aliq̄n habere pōt passionem pro obiecto. vt potest esse passio insurgēs inclinās ad nō reddendum alicui quod suū est/vtē amor pecunie. volitio conformiter elicita qua volo reddere isti suam pecuniam non obstāte tali passione habet passionem pro obiecto/& ista volitio est actus simpliciter & adequate pertinēs ad iusticiam: ergo aliquis actus iusticie habet passionem pro obiecto saltē partiali/& per cōsequēs nō distinguntur ab inuicē iusticia & alie due morales penes hoc ꝙ habeant passionem precise pro obiecto & ipsa habeat precise operationem. ¶ Aduertendū ꝙ dicimus oēm virtutem esse circa difficile/sed non videtur verū quia operationes circa quas versantur iusticia & temperantia/nō sunt difficiles. Dico ꝙ virtutem esse circa difficile dupliciter intelligitur. Vno modo circa difficile. i. circa obiectum circa quod difficile est iuenire medium. Vnde iusticia est circa difficile secundo modo/q̄uis non difficile mercari/est tn̄ difficile inuenire medium rōnis vendendo & emendo/sed difficultas in obiectis aliarū virtutū: scilicet fortitudinis & temperantie non ꝯsistit in hoc ꝙ sit difficile reperire medium etiam rationis: sed difficultas illarum est quia est difficile exercere tales operationes. similiter potest accidere ꝙ timor mortis retrahat ab aggressu. Preterea dicit sanctus Thomas: ꝙ iste passiones retrahunt

Dupl'r virtus ē circa difficile

ingrum passiones & non ratione obiecti: sed aliquę passiones circa materiam iustitie possūt retrahere ex parte obiecti. Sortes dictat ꝙ nō est comedendus iste cibus/nō est difficultas abstinere ex parte operationis: sed difficultas est propter delectationē maiorē que reperitur i isto cibo & nō in alio: quia cōmuniter puenit difficultas ex pte passionis ne ponatur rectitudo in obiecto temperantie. hinc dicit sanctus Tho. ꝙ temperantia est circa passiones/ & non est difficultas quin verum dicat: sed vt in pluribus nō attenditur difficultas in operibus iustitie ex parte passionis/ sed difficultas ponendi rectitudinem est/ quia difficile est reperire medium rationis. ideo talis virtus non est circa passiōes tanꝗ circa illud quod retrahit ne ponatur rectitudo in obiecto ipsius iustitie: sed circa operationem ipsam. & si hoc modo intelligat verū dicit. [Adhuc nō videt sufficere talis distinctio illarū virtutū/ quia difficilius iuenitur mediū rationis circa materiam temperantie regularis ꝙ circa restitutionem alieni: sed bene ponitur illa particula vt in pluribus/ qa circa passiones due prime virtutes regulariter versantur. vel saltē ab eis capiūt difficultatē secus ē de iusticia] additio

¶ Alia difficultas circa supradicta videt ꝙ in statu innocētie non fuissent virtutes. Patet: nulla insurrexisset passio difficultās hominem circa materiam temperātie puta ad comedendum ꝙ non erat comedēdum. Similiter nullus fuisset timor aut audacia: qa nulla fuissent belli pericula neqꝫ timoris obiecta. Similiter ꝑ tali statu nulla fuisset difficultas in inueniendo mediū rationis ꝙtum ad iusticiam: quia ita intellectus illuminatus fuisset ꝙ potuisset facile ista cognoscere. Dico ꝙ pro tali statu nō fuisset passio retrahens a bono: sed fuissent alie passiones/ puta delectationes in cibo & potu & in generatione/ sed non nisi moderate secūdum rationis iudicium. ideo negatur ista cōsequētia/ pro tali statu nulla insurrexisset passio retrahens ab illo quod fuisset dictatum a recta ratione: ergo nulle fuissent virtutes morales: quia ꝙ non fuissent tales passiones retrahentes hoc nō prouenisset ex natura hominis ꝙ nata est cōdelectari suo cōueniēti & ipsa volūtas vt ei piūcta naturaliter nata est condelectari. Nam vt ponatur opus virtutis non oportet ꝙ actus sit delectatio vel passio retrahens: sed sufficit ꝙ possit eē aliqua passio in operante nata retrahere ipsum ab operatione virtutis. vt ergo operatio sit virtuosa nō oportet ꝙ insurgat actu difficultas passionis retrahentis: sed sufficit ꝙ sit circa obiectum circa quod ꝙtum est ex natura agentis possunt insurgere passiones retrahentes. & ideo si in illo statu non insurgebant passiones nō pueniebat ex hominis natura/ sed ex dono dei gratuito. [Sed contra si deus pduceret creaturā qui taliter se haberet ad passiones sicut angelus posset tn̄ se exercere circa materiā temperantie vel fortitudinis tunc questio est quō saluares actus circa talia obiecta esse circa passiones post ꝙ ex natura rei non sunt nate insurgere. & videtur ꝙ oporteret tūc aliter distinguere tales virtutes. hoc modo etiā videtur ꝙ saluares ꝙ in statu innocentie fuit actus continētie gradus quod solet negari] additio

¶ De subiecto virtutū moraliū. Cap. VI.

Visum est de obiecto virtutis moralis: & ꝙ vniuscuiusqꝫ virtutis moralis indifferenter obiectū potest esse operatio vel passio. Iam consequēter queritur de subiecto virtutum moralium. Vtrum sint in ratione vel in appetitu sensitiuo. Opinio sancti Thome prima secunde questione quinquagesimalexta/ articulis quarto & sexto consistit in duobus punctis. Primum. Aliquę virtutes sunt ponende in appetitu sensitiuo. Secūdum/ Omnes virtutes morales que sunt ad seipsum que scilicet inclinant ad bonū sibi: sunt in appetitu sensitiuo/ vt sunt fortitudo/ & temperātia/ & omnes ꝙ sunt ad deū & proximum vt iusticia sunt in voluntate. Dicit em̄ in illo sexto articulo ꝑallegato ꝙ virtutes ꝙ ordināt affectū hois in deū vel in proximum sunt in voluntate sicut in subiecto

vt charitas: iusticia & huiusmodi: sed ille q̄ ordinant ad bonū ꝓprium ipsius volentis sicut fortitudo & temperātia que sunt circa passiones sunt subiectiue in appetitu sensitiuo. Patet primū dictū eius. Quandocūq̧ aliqua operatio procedit ab aliqua potētia secundum ꝙ mouetur ab altera potētia: vt operatio illa sit perfecta oportet vtrāq̧ illarum potentiarum & mouentis & mote esse perfectam. Vnde in quarto articulo preallegato querit sanctus Thomas vtrum irascibilis & cōcupiscibilis possint esse subiectum virtutis. Respondet ꝙ irascibilis & concupiscibilis dupliciter possūt ꝯsiderari. Vno modo secūdum se inquantū partes appetitus sensitiui: & hoc modo nō cōpetit eis ꝙ sint subiectū vrtutis/ quia huiusmodi vires sunt cōmunes nobis & brutis. Alio modo considerātur inq̄ntum participāt rationem: & per hoc ꝙ sūt nate rationi obedire/ & sic possunt esse subiectum virtutis humane. ꝙ enim in irascibili & ꝯcupiscibili sint alique virtutes. Patet: actus enim qui ꝓgredit̃ ab vna potētia secūdum ꝙ est ab alia mota nō potest esse perfectus nisi vtraq̧ potentia sit bñ disposita ad actū/ sicut actus artificis nō potest esse cōgruus nisi etiā artifex sit bene dispositus ad agendum & etiā ipsum instrumentum/ alias non oparetur operationem perfectam/ sed vt iste opationes ꝓcedentes a potentia sensitiua secūdum ꝙ mouetur a potentia rōnali/ vt operationes fortitudis & temperantie sint perfecte regritur ꝙ perficiatur & ratio & appetitus sensitiuus: sed in ordine ad istā operationem nō perficit̃ appetitus sensitiuus nec ratio nisi per habitus virtuosos: ergo oportet de necessitate ponere in potentia sensitiua secūdum ꝙ est a ratione mota habitus perficientes illā ad bene agendum: & non solū in ratiōe: & q̄a bona dispositio potentie mouētis mote attenditur secd̃m conformitatem ad potentiā mouētem: ideo virtus (dicit Thomas) q̄ est in irascibili & ꝯcupiscibili nihil aliud est q̄ q̄dā hitualis ꝯformitas istarū potētiarū ad rationē. ¶ Quantū ad secundū dictum eius dicit in articulo vltimo quādo aliqua potētia est ex se/ id est ex propria ratione potentie sufficiens ad actū: nō indiget habitu perficiente. se d q̄n est ex se ī sufficiens: iam indiget habitu perficiēte. Vnde q̄tum ad bonū proprium voluntas nostra est ex sua natura sufficiens/ quia quilibet appetit bonū proprium/ ideo q̄tum ad virtutes que respiciūt bonum proprium nō oportet illas ponere in voluntate sed in appetitu sensitiuo: sed appetitus sensitiuus non est ex se sufficiens ad bonum ratiōis. igitur. Nam si quod bonum ī mineat homini volendū quod excedat ꝓportionē volētis siue q̄tum ad totam speciem humanam sicut bonum diuinū q̄d transcendit limites humane nature: siue q̄tū ad indiuiduum sicut bonū proximi ibi voluntas indiget virtute/ & ideo huiusmodi virtutes q̄ ordinant affectū hominis in deū vel in proximum sunt in volūtate vt dictū est. ¶ Vnde voluntas nō est ex ratione propria sufficiens ad bonū rationis circa deum vel proximū/ ideo oportet ī illa ponere habitus perficientes illam in ordine ad bonū rationis prout respicit deū & proximū/ & sola iusticia est talis habitus. igitur: & sic sāctus Thomas iusticiā in volūtate: & ceteras duas ponit ī appetitu sensitiuo. Cōtra hoc arguitur. sequeretur ꝙ in potētia sensitiua siue in organo corporeo esset ponēda virtus. Patet cōsequētia. notū est ꝙ ab ipsa virtute corporea/ puta a potētia executiua ꝓcedit operatio secūdum ꝙ mouetur ab ipa ratione vt datio elemosyne/ vt ambulatio ad ecclesiā: sed in ratiōe sancti Tho. assumebatur/ quādocunq̧ aliqua operatio procedit ab aliqua potentia secūdum ꝙ mouetur ab altera oportet vtrāq̧ illarum eē ꝑfectam ad hoc ꝙ operatio sit perfecta: ergo cū ista ambulatio vel datio elemosyne ꝓcedat a potētia executiua secūdum ꝙ mota a ratione: necesse est vtrāq̧ esse ꝑfectā vt operatio sit perfecta. Vel sic format argumētum san. Tho: Dicit Augustinus ī libro de moribus ecclesie ꝙ virtus non est in corpore sed in anima eo ꝙ aīa corpus regit. Vnde ꝙ aliq̄s corpo-

re bene vtatur totũ refertur ad animã/sicut si mihi auriga obtemperãs equos qbus pre est recte regit hoc totũ mihi debetur: sed sicut aĩa regit corpus: ita etiam ratio regit appetitum sensitiuũ: ergo totũ rõnali parti debetur ꝙ irascibilis & cõcupiscibilis recte regantur/sed virtus est qua recte viuit. igitur virtus nõ est i irascibili & cõcupiscibili: sed solum in parte rationali. ¶ Ad hoc respondet ipse ꝙ alia ratiõe regitur corpus ab aĩa: & irascibilis & ꝯcupiscibilis a ratione. corpus enim ad nutũ obedit anime absqꝫ ꝯtradictione in his in qbus natũ est ab aĩa moueri. Ideo philosophus primo politicorũ dicit ꝙ aĩa regit corpus principatu despotico: sicut dñs seruum. ideo totus motus corporis referẽ ad aĩam/& ꝑpter hoc in corpore nõ est virtus sed solũ in aĩa. sed irascibilis & cõcupiscibilis nõ obediũt ad nutũ rõni/ sed hñt ꝓprios motus suos quibus interdũ rationi repugnãt. vnde in eodẽ libro philosophus dicit ꝙ ratio regit irascibilẽ & cõcupiscibilem principatu politico/quo scilicet regũtur liberi qui habẽt in aliqbus propriam virtutẽ. & ꝑpter hoc etiã oportet in irascibili & ꝯcupiscibili eẽ aliquas virtutes quibus bñ disponãtur ad actum. hec Tho. Ideo vbi vna potentia opatur scd̃m ꝙ mota ab altera: & potest resistere potẽtie mouẽti oportet ponere virtutẽ in vtraqꝫ: sed qñ omnino obedit/& nõ potest resistere ipio superioris potẽtie mouẽtis nõ oportet ponere virtutẽ in vtraqꝫ/sed solum in potẽtia mouente & nõ in mota. Occham in tertio questione decima nititur hoc ĩpugnare & ponit aliqua dicta. Primũ in quo cõcordat cum Tho. est/in sensu est ponẽdus habitus Secũdum/ille habitus non est proprie virtus. Tertium/in voluntate est ponẽdus habitus respectu oĩm respectu quorũ est ponẽdus in sensu: & istud tertium dictum/& secundum sunt cõtra sanctum Thomã. Quartum/solus ille habitus est proprie virtus.

¶ Primum dictum probatur. quando aliqua potentia sic se habet ꝙ ante frequentationem actuum difficulter exibat i illos/& facile in contrarios/& post frequentationem facile exit: in tali est ponẽdus habitus determinans illam potentiam. sed ipse sensus ante frequẽtationẽ actuũ difficulter exibat in aliquos actus & faciliter in ꝯtrarios/ & postea faciliter. Patet/quãdo aliqs est solum cõtinẽs anteq̃ sit tẽperatus habet actus voluntatis quibus respuit obiectum intemperantie & actus ꝯcupiscentie/& per frequẽtationẽ actuũ per imperiũ voluntatis supatur illa cõcupiscentia in sensualitate & producitur tandem actus quo respuebat ꝑ impium voluntatis obiectum intẽperantie. Tũc arguitur sic/post frequẽtationẽ istorum actuum respuitiuorũ quos habet cõtinẽs cũ difficultate: postea facile exit potentia sensualis in illos actus: quia presẽtato obiecto intemperãtie respuet sensus sine magna cõtrapugnatione. ergo post frequentationẽ actuum facile exit sensus: & difficulter ante exibat. & ista est tota & precipua ratio Occham propter quam ponit habitus in sensualitate. Alia ratio/caro concupiscit aduersus spiritum. i. concupiscit aliquid quod ratio respuit. ergo oportet de necessitate ponere habitum in sensu. & alterum in appetitu rationali respuitiuo. Similiter ecõtrario stat voluntatem aliquid appetere: & sensũ respuere illud/& volũtas post illam respuitionem sensualem facile & ante difficulter exibat. ergo signum est ꝙ in sensu est habitus sicut in ipsa voluntate. Diceret aliquis/ in potentia pure naturali non ponitur habitus: sed sensus est potentia pure naturalis igitur. Dico ꝙ sensus in se est potentia pure naturalis/& libera per participationem sicut etiam intellectus dicitur potentia libera per participationẽ. sed intellectus inquãtum intellectus est potẽtia pure naturalis. Vnde in illa potentia pure naturali. i. que precise determiatur ad vnum actum siue ad vnam operationẽ nõ ponitur habitus: sed in alijs pure naturalibus in se & libere ꝑ participationem que non determinãtur precise ad vnam operationem potest poni habitus. & de facto ponit vt i intellectu & sẽsu.

addítio [Nõ intelligo q̃uo ímaginaris ꝙ í itellectu non sit ponẽdus habitus inq̃tũ intellectus quia alias nõ esset aliqs habitus scientificus vel opinatiuus postq̃ est productiuus illorum inq̃tum intellectus ex quo nõ requirit concursum volũtatis ad taliũ effectuũ pductionẽ. nec valet dicere ꝙ reqritur cõcursus voluntatis antecedenter. vel saltem voluntas posset ĩpedire ne pducanť effectus diuertando a causa: sic esset dicẽdũ ꝙ oẽs effectus intellectus essent participatiue liberi: & sic de actu appetitus sẽsitiui. & hoc apparet dicendũ. forte diceres respectu scientie intellectus nõ est determinatus ad vnũ/ qa põt in oppositũ scilicet in opinionẽ: sed secus est de apprehensione simplici q̃ nõ habet ꝯtrarium/ nec sufficit ꝙ põt in oppositũ priuatiue: quia alias lapis posset in oppositũ descensus. quicqd sit/ mihi videť ꝙ satis est ꝙ ille potẽtie pñt in oppositũ priuatiue ex libertate alterius potẽtie cui subdunť naturaliter/ secus est de lapide]. ¶ Secundũ dictũ probatur scilicet ꝙ habitus positus í sensu non est ꝓprie virtus. Patet sic/ actus sensitiuus non est proprie virtus. ergo nec habitus. Patet consequentia/ habitus non diciť virtus nisi ꝓpter actum ad quẽ íclinat/ ímo tota ratio quare habitus dicitur virtus est: quia inclinat ad actum. antecedẽs patet. actus sensitiuus non est ꝓprie liber: sed secũdum ꝙ imperatur a voluntate: ergo nõ est proprie actus virtutis: qa de rõne actus virtutis est ꝙ sit libere elicitus/ & q̃to magis libere tanto magis accedit ad virtutem. Preterea actus sensitiuus manens idem successiue põt esse bonus & malus scdm ꝙ a diuersis volitionibus ĩpatur: & semp est idem actus ĩpatus in sensu queadmodũ est idẽ actus eundi ad ecclesiã a quacũq; volitione impetur. Itẽ est inuariatus. ergo nõ est secũdum se bonus. quis ergo in sensu sit ponendus habitus/ ille tñ nõ est ꝓprie virtus propter habitum voluntatis. & ista ratio sufficienter probat ꝙ nõ est proprie habitus virtuosus in sensu. Tertiũ dictũ ꝓbatur sic. respectu oim respectu quorum ponitur habitus in sensu voluntas est indeterminata ꝙ scilicet potest velle illa vel nolle: quia respectu oim obiectorum sensitiuorũ est indeterminata ad volendũ illa vel nolẽdũ/ potest enim in istũ actum & incõtrariũ. Tũc arguitur sic. oĩs potentia in determinata ad aliquos actus ex frequẽti elicitione acqrit hitũ determinate inclinantẽ illã ad illos. sed voluntas respectu oim respectu quorũ poniť habitus in sensu est indeterminata q̃tum ad exercitiũ & specificationẽ actus: ergo causabitur in voluntate hitus íclinãs illã ad alterum illorũ obiectorũ. & nõ video magnã apparentiã in oppositũ. vt ꝑsentato obiecto fortitudinis vult aggredi/ põt nolle aggredi. ergo volũtas est indeterminata ad alterũ istorũ/ & ex frequẽti volitione aggrediendi cãtur habitus determinãs ipsam ad aggressũ. & ista est tota ratio q̃re poniť habitus in potẽtia: qa est indeterminata & per frequentationẽ actuũ determinatur. Quartum dictũ ꝓbatur/ ꝙ solus habitus volũtatis est ꝓprie virtus. Patet/ solus actus est ꝓprie virtuosus q est imediate liber: ergo solus ille habitus est ꝓprie virtus. fatetur ergo Occham cũ .S. Tho. ꝙ in sensu est ponendus hitus: & ẽ magna apparẽtia ad hoc/ sed ꝙ talis habitus in sensu nõ habeat hitũ sibi rñdentẽ in volũtate: falsum est. & ꝙ talis habitus in sensu existẽs sit ꝓprie virtus: etiam hoc est falsum ꝯtra S. Tho. [Placet optime addítio sententia Occhã: sed videť ꝙ supaddendũ est scilicet ꝙ sit ponẽdus habitus in potentia executiua sicut in potẽtia sensitiua/ qa experimur ex actu citharisandi generatur habilitas í digitis/ quare ergo nõ poneť habitus in illis?] ¶ De cõnexione virtutum moralium. Capitulum. VII.

Isum est de subiecto virtutũ moralium & allegata est opinio. S. Tho. q̃ ꝯsistebat in duobus. Primum ꝙ aliquę virtutes morales sunt in sensualitate id est in potentia sensitiua. Secundum ꝙ virtutes morales que sunt in sẽsualitate nõ hñt virtutẽ moralẽ rñdẽtẽ in voluntate/ & que sunt in voluntate non

habent moralē respondētem in parte sensitiua: & determinat ꝙ virtutes ad se.i.que respiciunt bonū sibi habēti vt fortitudo & tēperantia sunt in parte sensitiua/sed virtutes ad alterum vt iusticia sūt in appetitu rōnali. ¶Consequenter vidēdum est de ꝯnexione virtutū. vtrū necessario sese ꝯcomitātur. hoc est si vna ponatur de necessitate cetere ponātur. ¶Q̄tum ad hanc questionē pōt esse triplex difficultas: vt cōmuniter dicunt doc. Primo de virtutibus theologicis/an sint necessario ꝯnexe. Secūdo de moralibus an oēs virtutes morales sint adinuicē cōnexe. Tertio/an ille virtutes morales necessario ꝯnectātur cū prudentia/& prudētia necessario cōnectatur cū eis. Q̄tum ad tertiū/dictū est prius qñ querebaf/vtrū ad bñ agēdum moraliter necessario requiratur dictamen prudentiale. &ꝓpterea nihil ad p̄sens. Q̄tum etiā ad primum de theologicis/an necessario cōnectantur. Sco. dicit duo. Primum ꝙ necessario ꝯnectūtur quo ad īfusionem. nam de lege nō pōt infundi vna sine alijs. Secūdū/de lege nō necessario ꝯnectūtur q̄tum ad cōseruationē. Ratio Scoti pro primo dicto eius est. Quē deus sanat pfecte sanat: sed virtutibus theologicis sanaf aīa. ergo nō infundit vnam sine reliqs. Quantū ad secūdum/ille qui peccat mortaliter pdit charitatē/& non perdit fidē. ergo pōt vna cōseruari sine alijs. Venio nūc ad secundū/an morales sint adinuicē ꝯnexe/vt puta an posset esse vera prudentia sine iusticia: fortitudine: & tēperantia/& ecōtrario vera fortitudo: sine prudētia & ceteris. Quantū ad hoc ē multiplex modus dicēdi. s. Tho. I prima.ij.q.lxv. dicit ꝙ sunt necessario ad inuicem ꝯnexe. & dicit ꝙ virtus capitur dupliciter. Vno mō pro oī inclinatiuo ad aliquā opationē virtutis siue talis inclinatio sit in nobis a natura siue ex assuetudine. & hoc modo accipiēdo virtutes morales nō sunt connexe. Et etiā isto mō virtutes quas Ari. sto. vocat ꝯgenitas sūt virtutes: & tales nō sunt cōnexe. Videmus eñ aliquē inclinatū ad tēperate viuēdū q est iclinatus ad aliud

Virtus capif dupl̄r.

vitiū puta furtū. Similiter videmus aliquē ex naturali ꝯplexione/vel ex aliqua ꝯsuetudie eē promptū ad opa liberalitatis q tñ nō est promptus ad opa castitatis. ¶Alio mō capif virtus moralis pro inclinatiuo ad pfecte bñ agēdū ex assuetudie acq̄sito. pfecta autem virtus moralis (ait) est habitus inclinans ad bonū opus bene agendū. & sic accipiendo virtutes morales dicendū est eas esse connexas Vñ. s. Tho. capit duas rōnes ad hoc pbadū. Prima/qñcūq; est aliqđ vnū tertiū qđ cōnectif cū aliqbus alijs/tunc qlibet illorum qbus ꝯnectitur/etiam cum illo tertio cōnectitur/& illa alia necessario ꝯnectuntur ad inuicē/sed sic est ꝙ morales virtutes ꝯnectūtur cū prudētia/& prudētia cū qualibet morali/ergo virtutes morales cō̄nectūtur adinuicē/ꝙ autē virtutes ꝯnectantur cū prudentia notum est. quia nō possūt esse sine prudētia/& prudētia ꝯnectif cum qualibet morali. patet p philosophū in sexto ethicorū/dicit ꝙ non pōt esse prudentia quin sint cetere virtutes: ergo ille virtutes ꝯnectūtur cū aliquo/& illđ aliqđ ꝯnectitur cū qualibet īparū virtutū moraliū/& hec est potissima ratio. s. Tho. ad hoc suadendū. ¶Contra hoc sunt magne apparētie ad oppositū/& primū fundamentū qđ assumit vidētur falsum. videlicet ꝙ sit vna prudentia q̄ sit directiua oīm virtutū moraliū/q̄a sunt plures & diuerse prudentie q̄ dirigūt virtutes morales: vna fortitudinē: altera iusticiā: altera tēpantiā. igif nō dabis vnā prudētiā q̄ cōnectif cū illis. alias satis pbatū est secdm Occhā ꝙ stat errare circa materiā vnius virtutis & recte agere circa materiam alterius. Sed sic est ꝙ h[illegible]itus inclināsad bñ dictandū circa materiā iusticie nō stat cū habitu inclinante ad male dictandū circa idē/& tamē stat cū hitu ad male dictādū circa materiā tēperātie. igr ille habitus q inclinat ad bñ dictandū circa tēperantiā differt ab illo & specie. nā sunt obiecta spē differētia: ergo & habitus acq̄siti. ideo falsū est ꝙ sit vna prudētia directiua omnium virtutum moralium nisi capiatur prudentia collectiue.

¶Quātum ad secūdum quis esset vna prudētia adhuc nō necessario cōnecteretur cū virtutibus naturalibus. Patet/stat plene iudicare intellectū/ & tñ volūtas nō necessario se conformet illi pleno dictamini/imo potest se difformare. & stat hoc frequenter iterare. ergo stat habitū prudentialē generari & nullū habitum moralem generari. ideo ratio sua non est apparēs qñ dicit/quando cūq; aliqua cōnectūtur cū aliquo tertio &c. quia assumit vnum multū dubiū. ¶Argumentum apparens cōtra hāc opinionem qđ cōmuniter fit. Aliquis potest frequēter elicere actum temperantie quis ei nunq̄ occurrat materia fortitudinis bellice exercende/ puta religioso in claustro degenti. ergo in ipso poteit generari habitus tēperantie nō genito habitu fortitudinis. Patet/potest se exercitare circa materiā temperātie/ & refrenare passiones inclinātes ad intemperātiā/ generabitur habitus/ & talis est pfecte virtus: quod patet. talis habitus inclinat pfecte ad tempate viuendū/delectabiliter/ imobiliter/ & scienter: ergo sequit ꝙ talis habitus est perfecte virtus. ¶Respondetur cōiter/ ꝙ non faciliter inclinat ad temperate viuēdum in omni euentu: ideo non est perfecte virtus. Patet añs: quia si tali presentaretur mors nisi ꝯsentiat intemperātie puta libidini: ratione talis habitus non operabitur faciliter imo tunc difficulter tēperate aget/ qa sibi est tunc difficile refrenare passiones circa obiectum mortis puta timorē. modo ad habitum esse virtutē requiritur ꝙ iclinet ad faciliter agēdū in omni euētu: & nō sufficit ꝙ inclinet ad faciliter agendum nunc. sed si haberet fortitudinem in tali casu delectabiliter & faciliter operaretur: & exiret in actus temperantie. ideo ille habitus temperātie si haberet fortitudinem annexā esset perfecte virtus. Vnde apud hanc opinionē nō propterea virtutes morales dicuntur cōnexe ꝙ reqratur certa intensio habitus que non potest haberi sine alijs virtutibus/ itaq; minor intensio nō dicatur virtus: quia talis intensio etiam si ponatur reqri summa pōt haberi per frequentissimā operationē & exercitationē circa materiā vnius virtutis sine alijs virtutibus. hoc est/ vt habitus temperātie sit virtus non necessario requiritur certa intensio que nō potest haberi sine habitu fortitudinis vel iustitie: imo pōt acquiri tanta intēsio in habitu tempantie sine habitu fortitudinis sicut cum habitu fortitudinis. vt fortes in habitu temperātie potest perueniread summū illius habitus: & tamen pp̄ter hoc talis habitus nō diceretur virtus: sed dicuntur cōnexe quia ad esse virtutis requirit ꝙ talis habitus in omni euentu faciat faciliter operari/ & nō stat ꝙ habitus temperātie in omni euentu faciat faciliter opari: nisi sibi cōnectatur habitus fortitudinis & iustitie. ergo non stat ꝙ talis habitus sit virtus nisi connectatur cum altero habitu. Quare virtutes dicunt cōnexe. ¶Contra hanc solutionē sequitur ꝙ nullus habitus esset virtus nisi esset iam in gradu heroico/ & nisi haberet quēcunq; habitum cuiuscunq; virtutis in gradu heroico secū. Patet nullus est habitus faciēs faciliter operari in omni euētu nisi sit in gradu heroico: ergo. Patet añs/ quicūq; habitus q non est in gradu heroico si eueniat casus excedens cōmunem hominum facultatem non faciet faciliter operari/ quia si sic iam esset in gradu heroico: ergo apud illam opinionē/ si ad esse virtutis requiritur quod supradictū est sequitur illatū/ videlicet ꝙ nullus habitus est virtus nisi sit in gradu heroico/ & habeat secū habitus aliarum virtutū etiam in gradu heroico constitutos. & nulla videtur apparētia hoc concedere saltem de temperantia. Dico ꝙ isti capiunt differenter gradum heroicum a nobis. Vnde dicunt ꝙ gradus heroicus non est inclinare ad actum qui supat cōmunem hominum facultatem sed est ita se exercere circa passiones vel aliquam materiam ꝙ nulle possunt omnino insurgere passiones vel saltem notabiliter ad oppositum trahentes. hoc est/ gradus heroicus secundum eos est gradus refrenatiuus passionū supra cōmunem hominum facultatem. Vnde primo nō excedit cōmunem

hominum facultatē quando insurgūt passiones dissentire & illis contradicere/quod pertinet ad gradum temperantie. nec secundo excedit communem facultatē hominū quando non insurgunt vehementes. hoc ē ita se exercitare circa aliquam virtutē ꝙ nō isurgāt passiōes itellectū ꝑturbātes vl' q̄si turbantes/sed ita se exercitare circa passiones ꝙ nulle isurgāt omnino/vel si isurgāt/ita parum aut nihil hoc excedit communē facultatem hominum secundum eos: ideo dicit gradus heroicus. Et resolutorie gradus heroicus non est insurgentibus passionibus quas vincere excedit communem hominū facultatem illas excedere: licet hoc sit heroice agere & excellenter. sed est habitus cohibens omnes passiones/ita ꝙ nulle insurgāt vel saltem ꝙ non notabiliter insurgant. & sic non sequitur ꝙ omnis virtus sit heroica ¶ Vnde pro maiori declaratione/si presentetur alicui mors nisi consentiat in libidinē si insurgant passiones ad consentiēdum nō habet habitum qui vocatur heroicus/ q̄uis illud nolle cōsentire actuale sit heroice operari. sed talis habitus non esset heroicus qa non refrenat passionem insurgentem notabiliter. Vnde vt habitus dicatur virtus non requiritur ꝙ in omni euentu faciat ꝙ nulla insurgat passio: sed ꝙ omni euentu non insurgat passio quam non sit multum difficile superare/sed quod sit facile. ¶ Contra/ergo ad minus temperantia & fortitudo non sunt connexe cum iustitia. licet bene fortitudo & temperantia illo modo sint cōnexe. sequela probatur/quia illis habitis non est dabilis casus in quo habitus iam habiti sine iustitia non inclinent ad faciliter operari circa materiam temperantie & fortitudinis sine iustitia/& quin faciliter in quocunq; casu operetur. Dicunt ipsi communiter ꝙ datur talis casus/scilicet quando virgini offeruntur maxima munera vt consentiat libidini/similiter quando forti offerrentur grādia munera ne subeat pericula belli/tunc sine iustitia esset istis valde difficile oꝑari. sed profecto si talis virgo sit temperata/& alter sit fortis facile erit eis non acceptare illa munera vt notum est. Scotus in tertio. xxxvj. distinctione hanc virtutum connexionem improbare nititur: sed rationes eius nō sūt multum valide contra istum sensum quem dat sanctus Thomas.

¶ De quinq; gradibus virtutis secundum Occham. Cap. viij.

Consequenter videndū est de gradibus virtutis quos ponit Occhā in tertio questiōe. xij. Primus gradus est quādo voluntas acceptat obiectum alicuius virtutis exempli gratia in virtute temperantie/ vel refugit obiectū intemperantie conformiter ad rectam rationem/quia honestum est / non referendo in finem supernaturalem/sed solum quia honestum est/non referēdo in alium finem nisi quia honestum est. Dicitur notanter conformiter ad rectam rationem/quia isto primo modo non requiritur reflexio dictaminis puta ꝙ sit conformiter ad rectam rationem/quia dictatum a ratiōe: sed sufficiat habere hoc dictamen/hoc est faciendum vl' respuendum/& non requiritur quia dictatū a recta ratione. ¶ Secundus gradus virtutis vt puta temperantie est actus quo acceptat tale obiectum conformiter ad rectam rationem/ꝙ cum hoc habere vnū nolle quo nolo ab illo desistere pro quacunq; re q̄diu ratio recta dictabit non esse desistendum/& ī isto secundo gradu non' est alia relatio preter q̄ honestum sicut in primo gradu. nam ī istis duobus primis gradibus operationes non habent prudētiam pro obiecto. ¶ Tertius gradus addit super precedentes precise quia dictatum a recta ratione. vnde secūdus gradus superaddit primo nolle desistere: & tertius addit super primum & secundum acceptatum obiectum: quia dictatum per rectam rationem: ita ꝙ habet pro obiecto partiali quia dictatū a recta ratione. ¶ Quartus gradus icludit istos tres/& vltra addit propter deum summe dilectum. & iste gradus ē perfecte virtutis immo apud eum nullus ꝑcedentium graduum est dicēdus virtus sal

tem intrinsece:sed si alij dicant virtutes hoc est solum denominatione extrinseca ꝓpter assistentiam istius gradus. Quilibet istorū quattuor graduum reperitur in gradu temperantie continētie/& in gradu heroico.& sic isto modo non distinguuntur: vt distinguit Arist. Sed de distinctione graduū virtutis secundum eum postea videbitur.

¶Quintus gradus est qui includit omnes istos:& superaddit ꝙ sit actus imperatiuus formaliter executionis operationis que excedit communem hominum facultatem ex natura rei vel ex circunstantia:& iste est gradus quem communiter doct. vocant heroicum. Recapitulando istos gradus. primus non includit obiectum quia dictatum/ secūdus addit/propositum non desistendi. tertius addit:qa dictatum a recta ratione. quartus addit:propter deum finaliter & vltimate dilectum. quitus addit: ꝙ talis volitio sit formaliter imperatiua ꝯperis que ex natura vel ex circunstātia excedat communem hominum facultatē. ¶Istis suppositis ponit Occham aliquas propositiones quarū aliq̄ sunt note & alique dubie. Prima. Omnes virtutes morales connectuntur in quibusdam principijs vniuersalibus. patet / vt in isto omne dictatum per rectam rationem ē faciendum/omne honestum est faciendum omne inhonestum fugiēdum/ ille sunt maiores vniuersales siue principia oibus virtutibus communia in quibus connectuntur ipse virtutes:& ex quibus deducuntur particulares que sunt prudentie virtutum. igit̄ prima propositio certa & nota. ¶Secunda propositio. Virtutes non sunt adinuicē in quibuscunq̄ gradibus connexe. patet / alicui potest occurrere & frequenter materia vnius virtutis q̄uis materia alterius nunq̄ ei occurrat / & talis poterit se exercere in tali materia nō exercitādo se i altera mā q̄ nunq̄ sibi occurrit & frequenter/q̄uo facto per freques exercitium circa illam materiam generabitur habitus & nō circa alteram/ sicut materia fortitudinis proprie dicte religio so quem stat temperatissimum esse. igitur

Epilogus.

Prima ppō.

Secūda ppō.

nulle virtutes sunt adinuicem connexe in quibuscunq̄ gradibus. ideo cum vna virtute i primo vel secundo gradu stat vitium oppositum alteri virtuti. Vnde ista tria simul stant. hoc est aggrediēdum/volo aggredi: & volo hoc comedere quod tamen est prohibitum comedere. ideo stat vitium intemperantie cum gradu fortitudinis & dictamine recto illius. ¶Sequitur tertia propositio & quarta in q̄bus iacet tota difficultas. Virtus tertio mō dicta nō stat cū vitio opposito cuicūq̄ alteri virtuti:& dictami recto respectu illius alterius virtutis. & loquor de virtute actuali. hoc ē actus virtutis tēperantie tertio mō dicte nō stat cū vitio opposito iustitie stāte simꝉ recto dictamie circa eādē materiā iustitie. Silr talis actus ꝑdictus non stat cū vitio opposito fortitudinis/ & dictamine recto circa fortitudinis materiā. Probat. bñ sequtur. iste habet actū tēperātie tertio modo dicte/igitur acceptat obiectum tēperantie conformiter ad dictamen rationis & quia dictatum a ratiōe. & vltra/acceptat quia dictatum a ratione. igitur vult omne dictatum per rectam rationē. & vltra / vult omne dictatum a ratione/& dictat perfecte & recte de iustitia. igitur recte vult circa iustitiam/& per consequens cum tali actu tertio modo dicto non stat vitium circa virtutem aliam cuius habet rectum dictamen. Et dicitur notanter rectum dictamē: quia si haberet ignorantiam vel errorem circa aliam virtutem non oportet nec sequtur ꝙ habeat actum bonum circa illam virtutem. & vltra tunc non repugnat ꝙ habeat vitium circa eam. ¶Mihi videbatur ꝙ illa consequentia non valebat. vult hoc quia dictatum a recta ratione:igitur vult omne dictatum a recta ratione. Iam primo si intelligeretur in antecedente/quia hoc est dictatū a ratione / tūc certa est malitia consequentie/sed ipse capit ibi vt sit terminus communis. & tunc dicit ꝙ sicut non stat ꝙ sortes sit homo inq̄tum risibilis quin omnis homo sit risibilis: similiter nō stat ꝙ veli sortē iquātū ē hō qui velin oēm hoiem & ꝙ veli oēm hoiem & sciā

Tertia ppō.

istum esse hominem quin velim illum. & q velim aliquid propter deum quin veli deū vel eodem actu vel diverso. ita dicit hic q non stat velle hoc quia dictatum a recta ratione seu propter dictamen quin velim omne dictatum a ratione. quia illa sic exponit volo hoc/ & volo omne dictatum a ratiōe & causa quare volo hoc/ est quia volo omne dictatum a ratione. sed mihi videtur hoc non requiri ad actum esse bonum & per cōsequens non debet assignari talis actus vel conditio pro gradu virtutis. Quarta propositio. cum actu virtutis quarto modo ea pte non stat quodcunq peccatum. Probat quia si staret peccatum: vel esset ex ignorantia/ passiōe/ vel ex malitia. sed nullum istorum potest dici. igitur. non primum quia vel talis ignorantia esset invincibilis/ & sic non peccat. vel vincibilis: & sic non diligit deum super omnia/ quia si diligeret deum summe: necessario vinceret illam. nec ex malitia/ aut passione/ quia si peccet scienter iā aliquid preponit deo. ergo non diligit deū super omnia. igitur non habet illum quartum gradum virtutis. ¶Contra tertiam propositionem (quia alie due sunt certe) arguit sic ex suis principijs/ pono q habeam ista dictamina duo/ nunc est a me temperate agendum quia dictatum a ratione (nihil habendo aliud quia in tertia acceptione non requiritur relatio in finem ultimum) & nunc est a me hoc opus iustitie exercendum quia recta ratio dictat/ tunc notum est q secūdum eum non necessario voluntas se illis cōformat: sed potest se conformare & non cōformare/ & illis contravenire & peccare/ quia nullum dictamen necessitat voluntatem ad eliciendum secundum quod dictat. tunc arguitur sic. quādo se conformabit primo dictamini/ non necessario se cōformabit secūdo. ergo cum actu virtutis tertio modo poterit peccare circa materiam alterius virtutis cuius habet rectum dictamen saltem omissiue. Probatur hoc quia detur oppositū/ puta q necessario sequitur conformitas ad secundum dictamen stante conformitate primi/ tunc talis actus conformis secundo dictamini non habebit propriam bonitatem quia necessario sequitur ad alterum/ nam p eum/ actus qui necessario sequitur ad alterū precedentem non habet propriam bonitatem. ergo si ad se conformandum primo dictamini necessario sequatur conformitas ad secundum dictamen/ nichil bonitatis habebit super bonitatem actus primi. ¶Item arguitur sic/ si ad actum conformē primo dictamini necessario sequitur actus cōformis secundo dictamini: iam talis actus secūdus causaret a primo. igitur eadem ratiōe actus secundus erit causa actus primi. nam quandocunq sunt due cause respectu alicuius effectus que non necessario producunt illum effectum/ & superveniēte tertio/ necessario producitur ille effectus: tale tertium est causa illius effectus. tunc sic/ fortes eliciens illa duo dictamina non potest se conformare primo & difformare secūdo simul & semel q̄uis possit simul se difformare utriq. ergo si simul & semel conformet ambobus: equali ratione cuilibet/ cum quilibet est causa alterius/ & quilibet necessario sequitur ad alterum. ergo actus erunt sibi mutuo cause in eodem genere cause efficientis/ quod est impossibile. ¶Q̄tum ad hoc argumentū respōdet Occham: quia habet apparentiam pro dicto suo/ concedendo q necessario sequit actus secundus ad primum/ & q unus est causa alterius. & negatur q eadem ratione ille secūdus debeat dici causa primi: & ratio est/ quia necesse est licet simul elicia̅tur q unus prius natura alio producatur. & ille prior natura alio nullo modo sequitur ad posteriorem: & per consequens non potest dici causari ab eo: sed bene ecōverso ille posterior natura causatur a priore. ¶Sed q̄tū ad quartam propositionem nō videt vera saltem de peccato ignorātie quin possit stare cum veritate illius. Nam illa dilectio dei super omnia non necessitat me ad faciendū quicquid in me est de aliqua veritate inquirenda. Igitur stante illa dilectione dei super omnia potest advenire tēpus in quo teneor

dicere horas/tunc illa dilectio non necessitat me ad inquirendum an pro tunc teneor vel nō/& sic stabit ꝙ hoc vincibiliter ignorem: ergo talis actus stat cum inquirendi negligētia: ergo stat cū peccato facto ex ignorātia. Sed ne obliuioni tradas pono exēpla illorum quinqꝫ graduum. Exemplum primi/vt volitio qua volo temperate viuere propter honestatem conformiter ad rectam rationem hoc mihi dictantē est primus gradus. Exemplum secundi/volitio qua volo temperate viuere propter honestatē seu qa honestum est conformiter ad rectam rationem & nolo desistere ab ista volitiōe q̄diu recta ratio dictat non esse desistendum non obstante quocunqꝫ impedimento: est secundus gradus/ita ꝙ supra primum solum ponit propositum non desistendi. Exemplū tertij/vt volitio qua volo temperate viue quia honestum est & quia ita dictatum est a ratione/& nolo desistere ab huiusmodi actus continuatione q̄diu recta ratio dictabit est tertius gradus/qui precise addit super reliquos dictamen reflexum seu ponit dictamen rectum pro partiali obiecto. Exemplū quarti/vt volitio qua volo temperate viuere quia honestum & quia ita dictatum est a recta ratione & nolo desistere ab huiusmodi actu q̄diu recta ratio dictabit non esse desistendum quocunqꝫ impedimēto non obstante/& propter deum summe dilectum & finaliter in eum referendo: est quartus gradus. Exemplum quinti/vt volitio qua volo efficaciter & formaliter executiue refrenare omnes passiones contra rationem insurgentes temperate vel volitio qua volo imperatiue caste viuere non obstāte morte qa honestum/& quia dictatum est a recta ratione & propter deum summe dilectum/& nolo desistere ab hoc actu q̄diu recta ratio dictabit non esse desistendū non obstāte quocunqꝫ impedimento est quintus gradus.

¶An virtutes morales sint connexe q̄tum ad habitus. Cap. ix.

Consequenter prosequendum ē de habitibus secundum hanc opinionem. Vtrum habituales virtutes sint cōnexe. Prima ꝓpositio. Nulla virtus pure moralis necessario requirit alteram pure moralem/hoc est nulla necessario connectitur alteri morali. patet: quacunqꝫ virtute morali signata stat aliquem frequenter se exercitare circa materiam illius virtutis non occurrente materia alterius virtutis/vł si occurrat ad minus ignorat inuincibiliter: ergo quecunqꝫ virtus moralis pt̄ i aliquo ḡnari nō genita altera morali. Vnde aduertendū est ꝙ cū dicitur ꝙ nłla virtus moralis necessario cōnectitur alteri/non includitur in hoc dicto prudentia que dicitur moralis obiectiue in q̄tum est circa materiā virtutis moralis/stat habere virtutem moralem habitualem non habita prudentia/quia deus potest suspendere actiuitatem actualis prudentie non suspensa actiuitate actus affectiui essentialiter virtuosi/quo facto generabitur i affectu habitus non genito habitu prudentie in intellectu/sed non stat actum moralem affectiuū non habito actu prudentiali. Vnde dicit Occham ꝙ non necessario conectitur habitus habitui q̄uis actus actui. ¶Secunda propositio. nulla virtus moralis necessario cōnectitur virtuti theologice. patet sic quacūqꝫ virtute morali q̄tūcunqꝫ intensa acquisita stat hominem peccare mortaliter/quia ille non reddūt hominem impeccabilē/quo facto corrumpetur charitas & remanebunt morales. ꝙ corrumpatur charitas: notū est. & ꝙ remaneant alie patet: sicut nec acquirūtur per vnicum actum sic nec deperduntur per vnum actum: igitur etiam possunt remanere non manēte fide/quia cum habitu virtutis stat peccare peccato infidelitatis & etiā desperationis. ergo nulle morales cōnectūtur necessario cuicunqꝫ virtuti theologice saltem infuse. ¶Difficultas est an connectātur necessario theologice acquisite loquendo precise de virtute quarti gradus. Bene sequitur/iste habet actum quo acceptat obiectum propter deum: ergo diligit deum super omnia/immo magis amat deum/quia propter vnūquodqꝫ tale & illud magis. ergo si

Prima ꝓpō.

Secūda ꝓpō.

cut ex actu quo acceptat obiectum vel refugit/generat virtus moralis: ex illa dilectiõe dei etiam generabitur virtus theologica. ergo quecunq; virtus quarti gradus necessario cõnectitur virtuti theologice saltem acquisite. Ideo concedo q generabitur simul virtus moralis & theologica/& cõcedo secundum Occham q non stat q producat virtus quarti gradus quin producatur etiã virtus theologica vt se extẽdit tam ad theologicam infusam q acquisitam. ¶Tertia ppositio. nulla virtus theologica necessario connectitur virtuti pure morali. patet: quocunq; homine q̃tũcunq; vitioso dato & in habitu & in actu stat talem conteri/ quo facto in ipso producentur theologice virtutes. tunc arguitur sic. Iste talis habet theologicas & non habet morales/quia per vnicũ actum contritionis non generantur omnes morales: ergo virtutes theologice nllis puris moralibus necessario connectuntur.

Tertia ppõ.

¶Quarta ppositio. nulle virtutes theologice necessario connectũtur adinuincem simpliciter/aliqua tamen illarum necessario alteri cõnectitur pro statu vie. prima pars patet. primo / charitas non necessario connectitur alijs duabus nec alteri earum/quia ipsa manet in patria/& nulla illarum manet. igitur prima pars vera. Insup nec fides nec spes cõnectuntur charitati necessario. patet: quelibet ipsarum manet cum mortali & nõ manet charitas cum illo. Similiter nec fides necessario connectitur spei. Nam cõtingit aliquem esse infidelem qui non desperet: ergo fides & spes non necessario connectunt Similiter contingit aliquem desperare absq; infidelitate q̃uis regulariter peccet desperans peccato infidelitatis/ & sic nulla theologica necessario connectitur alteri theologice: igitur prima pars quarte propositiõis vera. Secunda pars patet: puta q pro statu vie aliqua necessario connectitur alteri: scilicet charitas fidei/quia sine fide impossibile est placere deo. Similiter necessario connectitur spei: ergo aliqua theologica p aliquo statu de lege posita necessario cõnectitur alteri. Ex supra habitis patet q̃liter virtutes cõnectuntur & q̃tum ad actus & q̃tũ ad hitus.

Quarta ppõ.

¶De tribus gradibus virtutum positis ab Aristotele: scilicet continentia/temperãtia/ & gradu heroico. Cap. x.

IAm restat videre de gradibus virtutum quos ponit Aristoteles & pria difficultas occurrẽs est ista. Vtrum in vna quaq; virtute morali: scilicet temperãtia/fortitudine & iustitia reperiantur isti tres gradus/continentie/temperantie/& heroicus/ & vtrum illi tres gradus differant specie. q̃tum ad primum videtur q non reperitur in vnaquaq; virtute morali: quia non assignãtur illi gradus nisi propter passiones/sed sunt aliq̃ virtutes que nõ sunt circa passiones vt iustitia: igitur. Item probatur q non distinguũtur specie in virtutibus in quibus inueniuntur. & est argumentum commune & multũ apparens/nam capio fortem continentem circa materiam temperantie virtutis/ tunc certum est q fortes per frequẽtationem actuũ continentie tandem faciet q non amplius erit insultus vehemens/ & successiue diminuetur. cum primum talis insultus non est amplius vehemẽs/ille est temperatus/& ipse nondum habet habitum nisi illum quem acquisiuit per actus continentie/ & primus actus temperantie est primus actus quẽ habet: ergo iste idem habitus in numero q prius erat continẽtia gradus iam efficitur temperantia gradus / & sic continentia & tẽperantia solum differunt secundum magis & minus. ¶Pro solutione huius questionis primo declarandi sunt isti tres termini/scilicet continẽtia gradus/temperãtia gradus/ & gradus heroicus. postea videndum erit de distinctiõe specifica habituum importatorum per illos terminos. Vnde continentia secundũ Tho. secunda secunde questiõe centesimaquinquagesimaquita: & Buridanũ in septimo ethicorum: capit tripliciter Vno modo pro omnimoda abstinentia a delectationibus venereis / & tunc idem est q virginitas. Secundo modo vt tãtum va

De tribus gradibus virtutũ

Cõtinẽtia capitur tripliciter

let sicut temperantia. & de istis duabus acceptionibus nō est hic ad propositum: sed solum de tertia que talis est/continentia vt importat gradum in vnaquaque virtute est habitus inclinans ad agēdum conformiter secundum rectam rationem non obstantibus vehementibus passionibus ab illo bono rationis retrahētibus. Occham in tertio in vltima questione dicit ꝙ continētia tria connotat. Primum ꝙ in intellectu sit iudicium practicum de aliquo operabili vel fugibili/puta hoc est faciendum vel fugiēdū Secundum/ꝙ in appetitu sensitiuo sit vehemens passio retrahens ipsam virtutem contra dictamen recte rationis incitans ipsum hominem ad fugiendum aliquid/& si illud sit fugiendū ꝙ in appetitu sensitiuo sit passio incitans ad illud prosequēdum. Tertiū ꝙ in voluntate sit electio dictamini recto cōformis/hoc est ꝙ voluntas eligat illud operari non obstantibus passionibus retrahentibus. Exemplum/sit fortes in quo insurgit valde vehemēs motus illecebre: habet hoc iudicium non est a me mulier cognoscēda & in appetitu sensitiuo est passio incitās illum multum ad agendum contra istud dictamen/non obstante tali passione habet actum quo nult cognoscere mulierem. talis ē actus continentie gradus/& habitus quem gignit est habitus continentie gradus/notum est ꝙ in forte per replicationem actuū conformium non obstantibus vehementibus passionibus generatur habitus vel dispositio que est eiusdē speciei specialissime cum tali habitu/talis est continētia gradus. Tho. dicit ꝙ talis gradus participat cū virtute & nō dicitur completa virtus. & sic patet quid sit continentia gradus q̄tum ad actum & q̄tum ad habitum. ¶Consequēter videndum est quid sit temperantia gradus. Vnde continentia & temperantia aliquando capiuntur vt sonant specialem virtutē. aliquando vt sonāt gradum virtutis & nō specialem virtutem. & de istis loquimur in proposito. Vnde omnis continentia gradus vel temperantia gradus est virtus/sed non omnis continentia gradus est temperantia vt est specialis virtus/quia in fortitudine & iustitia reperitur continentia & tēperantia gradus & tamen fortitudo & iustitia non sunt temperantia. Item temperātia gradus vt dicit Occham capitur dupliciter. Vno modo pro habitu firmante animum in bono rationis non insurgentibus vehementibus passionibus in contrarium. notū est ꝙ post q̄ fortes se exercuit per multos actus in materia temperantie/continue debilitatur passio. post q̄ ex ista frequentissime peruenit ad tantam intensionem habitus ꝙ non amplius insurgit passio vel saltem debilis est/talis habitus impediens vehementem insultum est eiusdem speciei specialissime cum habitu continentie/immo solū illi duo habitus differunt secundum magis & minus. Nam prius talis habitus ꝓpter eius remissionem non impediebat vehementes passiones &c. Aliquando capitur temperātia gradus pro habitu inclinatiuo ad agendum non solum conformiter ad rectam rationem/non insurgentibus vehementibus passionibus: sed etiam ad fugiendum occasiones ipsarum passionum/scilicet ad fugiēdum presentiam obiecti nati causare passiones. similiter ad fugiēdum tactus natos causare passiones. & isto modo tēperantia gradus differt specie a continentia gradu: quia habet vnum obiectum partiale quod non habet continētia gradus: scilicet fugam occasionum ipsarum passionum vel concupiscentie. Vnde continentia gradus est habitus connotans insultum vehementem passionum inclinans ad oppositum vt dictum est: sed temperantia gradus est habitus iclinans secundum dictamen recte rationis/nō insurgentibus vehementibus passionibus. ¶Difficultas est: vtrum temperātia gradus & continentia gradus differant specie. aliqui dicunt ꝙ non est continētia gradus nisi habeat vehementes passiones pro obiecto: vt nolo fornicari non obstantibus vehemētibus passionibus. similiter volo aggredi nō obstante timore vehementi retrahente ab

Tēperantia gradus capitur dupliciter

aggressu vel incitãte ad fugam. habitus ge bitus ex tali actu est habitus continẽtie gradus. & dicunt ꝙ temperantia gradus fertur in passionem sub ratiõe parui/ vt nolo hãc cognoscere / non obstante parua passione incitante fertur in passionẽ sub ratione parui. & tunc differunt specie. sed hec difficultas potius est ad nomen. si vero aliquis dicat (vt multi dicunt) ꝙ de ratione continẽtie est ꝙ insurgant magne passiones siue habeat illas pro obiecto siue non/ & de ratiõe temperantie ꝙ non insurgant magne passiones: tunc illi habitus non differunt specie ponendo illos habitus in voluntate/ qa quicquid est obiectum vnius est obiectum alterius & secundum eandem rationem. ergo non differunt specie. ¶ Alia difficultas quam tractat Buridanus: vtrum in illo qui elicit actum secundum gradum continentie sit in appetitu sensitiuo actus conformis actui voluntatis virtuosi. Similiter an sit ĩ voluntate actus conformis illi concupiscentie que est in appetitu sensitiuo. Vnde quãdo sortes habet vehementem passionem/ puta mouetur ad cognoscẽdum mulierem: vtrũ ex illa concupiscẽtia causetur in appetitu rationali aliqua passio que trahat volũtatem ad consentiendum appetitui sensitiuo. nõ obstante ista concupiscentia voluntas habet nolle quo nult hoc obiectum/ an ex ista nolitione causetur in appetitu sensitiuo fuga obiecti / hoc est vtrum appetitus sensitiuus habeat duos actus/ vnum fugitiuũ causatum ab imperio voluntatis quo fugit obiectum sub ratione turpis/ & alterum quo prosequitur illud obiectum sub alia ratiõe/ puta quia vult delectari in illo. ¶ Quantũ ad hanc difficultatem contrariãtur Buridanus & Occham. Vnde Buridanus questione quinta septimi ethicorum dicit ꝙ in cõtinentie est duplex tractus tam in sensu q̃ in voluntate/ vnus ad prosequendum causatus ex apprehẽsione obiecti sub ratione delectabilis/ alter ad fugam causatus ex apprehensione obiecti sub ratione turpis. & ideo dicit non esse inconueniens concupiscentiam trahi ad fugam & prosequi obiectum secundum diuersas rationes obiecti vel apprehensiones. Similiter in voluntate est prosecutio & fuga. & apparentia est/ quia nisi sic dicatur/ videtur ꝙ nunq̃ aliquis posset pertingere de gradu continentie ad gradum temperãtie. patet: bene sequitur ĩ isto continente nullus est actus refugitiuus: ergo in appetitu sensitiuo non causatur habitus qui resistat insultationi passionum. vñ passio ĩ appetitu sensitiuo causatur pure naturaliter sicut calor ab igne non ex obiecto sicut dicit Scotus in secundo / sed ex apprehensione obiecti. nam si nõ ponatur obstaculum põsita apprehensione obiecti causat naturaliter passio in appetitu sensitiuo/ tũc bene sequitur in hoc appetitu non est aliqs actus refugitiuus obiecti: ergo nõ causatur habitus inclinans ad refugiendum/ qui habitus si esset resisteret productiõi passionũ. & vltra non causatur habitus &c. ergo q̃tũcunq continuẽ actum vel replicem causabitur equalis passio. patet consequentia: erit eadem causa naturalis & eque fortis: qa nihil causatum est in appetitu sensitiuo: ergo ex ista causa pure naturali causabitur equaliter effectus. Si dicas ꝙ volũtas resistit. Cõtra prius non poterat facere ꝙ nõ insurgeret passio: ergo si nichil sit derelictum in appetitu sensitiuo quod resistat/ voluntas nõ poterit facere ꝙ apprehẽso obiecto nõ causetur passio. & sic modus Buridani est ꝙ in continente est duplex passio in sensu / vna qua prosequitur obiectum sub ratione conuenientis/ altera causata ex imperio voluntatis qua fertur in obiectum sub ratione turpis. eodem modo in voluntate est duplex actus. vnus causatur naturaliter propter cõuersionem ad sensum. alter causatur libere quo iudicat de tali obiecto sub ratione turpis. ¶ Aliter dicit Occham ꝙ in continente non generatur habitus in sensu cõformis habitui genito in voluntate. ratio eius est actus sensus est prosecutiuus: ergo non est actus refugitiuus. Ideo in continente in sensu est vnica concupiscentia inclinans ad cõ

trarium recte rationis/& est vnicus actus in voluntate conformis. & dicitur continentia propter assistentiam passionis que est in sensu/& est magna apparentia ꝙ omnis actus refugitiuus distincte secūdum eandem potentiam contrarietur actui distincto psecutiuo. vnde nō possum odire & amare distincte idem obiectum. Similiter non ē possibile ꝙ in sensu appetam aliquid & refugiā illud. Ideo apparet cōtra Buridanum ꝙ sit precise vnus tractus/& ad rationē Buridani cum infertur: ergo in appetitu sensitiuo non causatur habitus resistens productioni passionis que nunc est/immo potius causabitur habitus inclinans ad passionem istā ꝗ resistens passioni: ergo per replicationē actuum continentie & presentetur obiectum equaliter insulrabit tāta passio sicut prius/immo forte maior & per consequens nunꝗ pertinget ad gradum temperantie. Dico ꝙ verum est ꝙ in parte sensitiua nullo modo causabitur habitus qui resistat/quia nō potest causari sine actu illius appetitus sensitiui/& cum infertur: ergo insurget postea tāta passio presentato obiecto illo eodem sub eadem ratione sicut prius insurgebat. Dico ꝙ consequentia non valet/& licet voluntas non possit facere quin insurgat passio īclinans ad vitium stante apprehensione obiecti/tamen voluntas potest facere ꝙ obiectum non sit presens. quo facto non continuatur passio/sed presente obiecto non potest/& est illud quod dicit Augu. Impossibile est quin visis tangamur. Secundo voluntas potest facere ꝙ non insurgat tanta ꝗ ta insurgeret si voluntas nullo modo niteretur ad oppositum. patet per experientiā/& vltra post istum actum quo voluntas nititur in oppositum derelinquitur habitus i voluntate/tunc si secundo presentetur obiectum magis renititur ꝗ prius/quia habet maius adiutorium ꝗ prius. nam prius renitebatur secūdum solum conatum ipsius voluntatis: & nunc habet habitum vel dispositionem eiusdem speciei cum habitu adiuuantem ad renitendum. ergo voluntas cū tali adiutorio facit ꝙ non tāta insurgat passio. & ex tali actu intenditur habitus/& sic tertio voluntas magis nitetur/& sic consequenter per replicationem potest fieri ꝙ tādem voluntas poterit facere mediante tali habitu ꝙ nullo modo vel saltem debiliter insurgat passio/& tamen primo quando pͦsentabat obiectum non poterat hoc facere. Secundo dico ꝙ non solum habitus partis sensitiue resistit in oppositum/sed etiam habitus partis intellectiue propter conectionem appetitus sensitiui ad voluntatem/si eliciam actum conformem appetitui sensitiuo elicio intensiorem & illa concupiscētia sensitiua iuuat volūtatem. Similiter pono coniunctionem habitus in oppositum cōcupiscentie existentis in voluntate resistit pductioni passionis in sensu.

¶ De comparatione graduum temperātie & continentie in bonitate. Cap. xj.

Queritur consequenter. Vtrū gradus continentie sit melior ꝗ gradus temperantie. & hanc questionem tractat. s. Tho. secunda secunde. q. clv. & buridanus. q. v. septimi ethicorū & apparet ꝙ sic: quia qui habet gradum continentie plus meretur: ergo est melior gradu temperantie. consequentia est nota. antecedens patet: qui habet gradum continentie agonizat cum certamine. i. cum resistentia: quia est passio sensualis rationi resistens: sed tēperatus non agonisat siue non operatur cum certamine/quia iam sunt sedate passiones: sed operari cum certamine virtuosius est ꝗ operari sine difficultate: qa virtus & ars sunt circa difficilia. Vnde ꝗtū ad hoc melius est esse temperatum i habitu ꝗ esse continentē in habitu/& oportet concedere ꝙ melior est habitus in gradu temperantie ꝗ consimilis habitus in gradu continentie. patet sic. habitus intensior & ex pluribus actibus bonis genitus semper est melior quando vterqꝫ habitus est circa candē materiam: sed circa eandem materiam acceptis duobus habitibus continentie & temperantie/ille qui est temperantie est intens

sior & pluribus actibus virtutis genitus: ergo ceteris alijs paribus est melior illo qui est i gradu ptinétie. Sest est difficultas. vtrũ ille qui opatur ex gradu ptinentie ceteris alijs paribus plus per talẽ opationẽ mereaẽ & magis virtuosius agat q̃ ille qui operatur secũdum gradũ temperãtie. hoc est/an operatio actualis ab habitu ptinẽtie gradus pcedens sit melior illa pcedente ab habitu tẽperantie gradus. Dicit Buridanus ꝙ nõ. & ratio eius precipua est. oĩs opatio quecũꝗ dicit virtuosa inq̃tum ɔsistit circa bonum rõnis & nunq̃ est operatio virtuosa nisi sit erga aliquid quod cõstituitur p rectã rõnẽ tanq̃ bonũ. sed maius bonũ rõnis est in tẽperato q̃ in ptinẽte: ergo ille qui tempate agit virtuosius agit q̃ qui ptinẽter agit. Cõsequentia est certa cũ maiore: & patet mior. In tẽperato subditur pars sensitiua rõni tãq̃ edomita a rõne/sed in cõtinente recalcitrat pars sensitiua rõni/& ratio resistit/sed maius bonũ rõnis ɔsistit in hoc qđ est partem sensitiuã subdi rõni q̃ solũ in hoc qđ est resistere ipsi parti recalcitrãti: ergo tẽpate agẽs secdm gradũ temperantie virtuosius agit q̃ continẽter agẽs. & ecce pcipua ratio illius. & cũ arguiẽ/qui ptinẽter agit: agit cũ agone & certamine/dicũt ꝙ certamen qđ prouenit ex debilitate complexionis vel maiori occasione habita de cõcupiscentia habenda vel debilitate rõnis vel de parte sẽsitiua nõ auget meritũ: sed difficultas pueniens ex bono gratie vt ex tentatione auget meritũ. sed hoc non satisfacit argumento/& capio sortẽ qui scit & iudicat ꝙ non lubrice agendum est/non obstante tali iudicio allicitur sortes ad opus illecebre vt lubrice agat. & insurgunt passiones & motus sensuales ex presentia obiecti lubrici inclinantes ad lubrice agendũ/tũc difficile est nolle tale obiectum nichilominus nult lubrice agere ex tanto conatu q̃tum plato qui nõ patitur illum motũ sensualitatis ex equali conatu/iam sortes agit secũdum gradum ptinentie & plato secũdum gradum tẽpantie/ questio est vter istorum magis mereatur. nã dicere ꝙ talis concupiscẽtia diminuat de merito/est absurdũ: quia est contra voluntatẽ ipsius sortis ꝙ insurgit/& nõ est in eius potestate/& tamẽ si propter presentiam illius concupiscentie minus mereretur illa diminueret de merito. Dicit Altissiodorensis ꝙ ille qui habet habitũ vitiosum qui post talẽ habitum genitũ exercet operationes cõtrarias operationi ex qua genitus est talis habitus/ex equali conatu cũ alio qui non habet habitum vitiosum plus meretur/quia magis difficulter agit. ergo cum propter talẽ difficultatem puenientem ex habitu vitioso genito ex culpa sua magis mereaẽ: a fortiori sequitur vbi sortes agit contra illũ motum sensualitatis ceteris alijs paribus ꝙ magis meretur q̃ plato qui nõ patitur tales insultus sensuales. Ideo concedo ꝙ qui agit continẽter vbi cetera sunt paria/virtuosius & magis meritorie agit. Sed diceret aliquis contra/seq̃retur ꝙ per aliquid ꝙ nullo modo esset in mea potestate/imo contra volũtatem meã augeretur meritũ/& hoc est eq̃ magnum inconueniẽs sicut ꝙ per illud diminuatur meritũ. Patet ɔsequentia. iam nõ insurgit in me cõcupiscentia/quia non est obiectum lubricum presens cõformiter ad rationem rectam elicio nolle itemperate agere/post illam elicitionem efficitur obiectum presens causans ɔcupiscentiam: ille actus qui continuatur efficitur magis virtuosus q̃ prius secũdum hãc solutionem/quia cõtinuatur cum maiori difficultate/& hoc solum propter istam cõcupiscentiã que nõ est in mea potestate: ergo per aliquid quod est contra meam volũtatem & non in potestate mea actus efficietur magis meritorius q̃ prius. Ad argumentũ concedo ꝙ non efficitur magis meritorius pp̄ter illã cõcupiscentiã: sed effitur magis meritorius pp̄terea/quia libere ptinuo nõ obstante tali concupiscentia siue passione difficultante. vnde nõ est incõueniẽs ꝙ actus q nunc est malus penitus inuariatus: postea efficiaẽ peior pp̄ter circũstantiã q̃ nõ est i ptãte hñtis. sed efficiẽ peior pp̄ter hoc/q̃a nõ obstante tali

circũstãtia libere ptinuaẽ. ideo etiã rõne libere ptinuationis cũ maiori difficultatepue niẽte q̃ prius actus est magis meritorius. & sic patet de gradibus tẽperantie & ptinẽtie.

¶ De gradu heroico. Cap. XII.

Consequenter videndũ est quid sit gradus heroicus. & differenter loquũtur antiqui doc. de gradu heroico & moderni. Antiqui Tho. vocant gradũ heroicũ quando ratione virtutis/sunt ita sedate passiones q̃ supra communem hominum facultatem nõ insurgũt puta propter assuefactionẽ in operibus virtutis / vl' quãdo parũ insurgũt. nã est supra cõmunem hominum facultatem q̃ nõ isurgant vel quasi non insurgãt passiones. Sed Okam. xv. tertij dicit q̃ gradus heroicus in vnaquaq; virtute est habitus inclinãs ad operationem que excedit cõmunem hoim facultatem. vel ex natura obiecti vel ex aliq̃ circũstantia: hoc est quam cõmunis hominum facultas nolet ita operari. Exemplum primi/ vt velle sustinere mortẽ pro deffensione reipublice. ex natura obiecti. i. mortis hoc excedit cõmunem hominũ facultatem Exemplum secũdi. vt velle seruare castitatẽ non obstante morte que probabiliter existimatur futura. vt sortes pponit seruare castitatem pponiẽ ei mors nisi deserat castitatẽ: si cõtinuat volitionẽ seruandi castitatẽ nõ obstante tali circũstantia/ herioce agit ratõne circũstantie superadiũcte vel superuenientis ad obiectum sue volitionis/ & nõ heroice agit ex natura obiecti. Pro isto notandũ q̃ imaginatur triplicẽ actũ in isto qui vult seruare castitatẽ nõ obstãte morte sibi proposita nisi deserat castitatẽ. vnus est quo fertur in castitatẽ solum tanq̃ in obiectũ. alius quo fertur in mortẽ solũ. alius quo fertur i vtrũq; tam in mortẽ q̃ in castitatẽ. Primus actus non est heroicus: sed duo vltimi sunt heroici/ quia ferũtur in sufferẽtiam mortis tanq̃ in obiectum: sed primus nõ est heroicus essentialiter. i. ex natura obiecti. sed dicitur heroicus extrinsece: scilicet rõne talis circunstãtie/ quia excedit cõem hoim facultatem. ideo ille idẽ actus inuariatus qa cũ maiori difficultate cõtinuatur efficitur virtuosior. Vltra diceret aliqs. sortes habet istum actũ/ volo seruare castitatẽ nõ obstãte morte/ sit ita q̃ pponatur ei mors nisi deserat castitatem/ si ptinuet in ipso necessario causabitur volitio ferende mortis. & ista volitio necessario sequitur ad preambulas volitiones/ scilicet ad volitionem qua vult seruare castitatẽ nõ obstãte morte &c. ergo de se nõ habet bonitatẽ vel malitiã. dicit Occhã q̃ nõ: sed preambula efficiẽ melior: qa difficilior/ & iste volitiones q̃ ɔsequũtur naturaliter ad illã nõ addunt bonitatẽ vel malitiã. & sic patet de gradibus virtutum.

Quid gradus heroicus.

¶ De distinctione virtutum moralium a donis. Capitulum. XIII.

Visum est de virtutibus moralibus in genere/ & de distinctione ipsarum tam ex parte obiecti q̃ subiecti & de ɔnexione earũ/ & de gradibus. Cõsequenter videndũ est de distinctione ipsarum a donis. Vñ ab Esaia capi. xj. enumerãtur septẽ dona spũssancti: scilicet donũ intellectus/ scientie/ sapiẽtie/ & consilij/ que quattuor ptinẽt ad itellectũ. sed donũ pietatis/ timoris/ & fortitudinis spectãt ad affectũ. Queritur ergo vtrũ sit mutua distinctio iter quascũq; virtutes tam morales q̃ theologicas & ista septẽ dona. ¶ Pro solutione in primis notãdũ q̃ duplex est modus dicẽdi. Primus. s. tho. pria. ij. q. lxviij. q̃ virtutes & dona ab inuicẽ distinguunẽ nõ solũ rõne sed re ipsa. ¶ Alij vero dicũt q̃ tm̃ distinguũtur rõne. & scdm eos dicũtur virtutes inq̃tũ habilitãt potentiã ad faciliter prõpte/ & delectabilr exeũdũ in actũ/ sed dicuntur dona in ordine ad cãm. Tho. vero dicit q̃ nõ solũ rõne/ sed realiter distiguũtur. & modũ distinctionis assignat isto mõ. notũ est/ hõ a duobus moueẽ ad bñ agendũ. s. a rõne & ab ipso deo. a rõne tanq̃ a motiuo itrinseco/ & a deo tanq̃ a motiuo extrĩseco/ & anteq̃ moueaẽ a deo oportet illum esse dispositum. quia actus actiuorum sunt in patiente disposito. tunc dicit Sctũs

Tho. ꝙ illa dispositio dispones hoiem inquantū est mobilis per ratione dicitur virtus: sed illa dispositio inquantū est mobilis a deo vocatur donum. & sicut ibidem dicit oportet hominē habere perfectiorē dispositionem vt moueatur ad perfectiores effectus/ & quia homo excellētissime a deo mouetur propterea requiritur dispositio excellētior ꝙ sit virtus: & hoc fit per dona. ideo donum est habitus hominem dispones vt suscipiat motionē a deo/ & sic distinguuntur dona & virtutes: sed hoc est multū difficile ad intelligendum. Propterea arguitur sic cōtra eum: non ponitur distinctio habituum nisi ꝑpter distinctionē actuū: sed non est distinctio inter actus virtutū & donorū. ergo nec īter illos habitus. nā nō potest reperiri distinctio donorum que ponuntur i intellectu ab ipsis virtutibus intellectualibus: ergo nō est reperibilis distinctio ab ipsis virtutibus quorūcunqꝫ donorum/ nam apud Tho. nulla est distinctio eorum que ponunt in intellectu a virtutibus itellectualibus. ergo nec quorūcunqꝫ donorum. Patet/ quia nō est maior ratio de vnis ꝙ alteris Antecedēs patet/ nam. s. Tho. ponit quattuor dona in itellectu: scilicet donū intellectus: sapientie: scientie: & ꝯsilij: & ponit differentiam inter actus donorum. Dicit prio oportet intellectū penetrare. i. apprehendere rem: & hoc pertinet ad donū itellectus. vltra postꝙ intellectus penetrauit seu cepit id est apprehēdit rem/ oportet de ipsa rectum habere iudicium. & hoc si talis res sit increata pertinet ad donum sapiētie: si creata ad donū scientie: & preter hoc id est apprehensionem & preter rectum iudicium oportet applicare ad opperationem. & hoc pertinet ad donum cōsilij. ideo dicit ponēdo istam distinctionem secūda secūde ꝙ intellectus primo capit rem. secūdo iudicat recte. tertio applicat ad operationem. tūc sic arguo: illa recta estimatō quā ponit siue sit de deo: siue de creaturis est actus fidei: vel actus sciētie capiendo sciētiam put est virtus intellectualis: ergo actus illi nō distingunt ab actibus virtutū. cō sequentia est certa/ & añs patet. Ista recta estimatio/ vel est euidēs vel ineuidens. si ineuidens est actus fidei/ nam recte estimare ꝙ deus sit summū bonū summe prudens: ineuidenter est actus fidei. codē modo in rebus creatis ꝙ dies iudicij erit est actus fidei. ideo si tales recte estimationes seu iudicia sint ineuidētia/ tūc actus illorum donorum nō distinguūtur ab actibus fidei: sed si talia iudicia sint euidentia/ pertinent ad intellectuales virtutes puta ad sapientiam. si de rebus sint altissimis/ vel de agibilibus ad prudentiā &c. ergo illi actus quos ponit pertinere ad donum sapientie/ scientie &c. necessario pertinent ad virtutes intellectuales. ¶ Aliter dicit Sco. in tertio & melior & probabilior est sua opinio/ ꝙ dona nō distinguūtur a virtutibus nisi saltem ratione & non realiter. Ratio Scoti est talis. tota necessitas ponendi habitus non est nisi propter actus. vnde duplex est habitus/ infusus. s. & acquisitus. infusi sunt tres/ fides/ spes/ & charitas. Alij sūt habitus acquisiti quorum quidam sunt itellectuales. alij morales. Intellectuales sunt duplices/ quidam speculatiui/ quidam vero practici. de speculatiuis nihil ad propositū. sed de practicis. alij sunt morales/ & sunt cōmuniter tres in voluntate. scilicet iusticia: temperantia/ & fortitudo. prudentia in itellectu. tūc ponit talem ꝑpositionem. ad hoc ꝙ homo perfecte se habeat circa omne obiectum sufficit habere istas virtutes puta theologicas & morales. nam ad diligendum deum sufficit charitas. Similiter prudētia perficit intellectum sufficienter ad hoc ꝙ recte se habeat circa quodcunqꝫ agibile. Similiter morales sufficienter perficiunt volūtatem ad hoc ꝙ recte se habeat circa se & proximum. Ex hoc sequitur ꝙ non sunt ponenda dona ꝙ sint alij habitus distīcti ab illis virtutibus. ita ꝙ omne donum vel erit prudentia: vel iusticia &c. vnde sunt aliqua dona in intellectu & volūtate. ꝙ sunt in itellectu nō distīguūtur a virtutibus intellectualibus: ꝙ i volūtate nō distīguunt a virtutibus volūtatis.

Tres sūt habitus infusi.

ppō.

¶De peccatis, de diffinitione & diuisione ipsorum.
Capi. XIIII.

IN superioribus visū est de virtutibus in genere & in communi/ & de operationibus virtuosis/ & de habitibus virtutū tam theologicis q̄ humanis tam intellectiuis q̄ affectiuis: & de distinctionibus illarum inter se. consequenter videndum est de peccatis. Primo quid peccatum. Secūdo de multiplici peccatorum diuisiōe. Tertio de differētia inter membra illarum diuisionum. Quarto de grauitate & pena respondente illis peccatis. Quātum ad primū/ peccatum cōmuniter diffinitur ab Augustino Est dictum vel factum vel concupitum contra legem dei. Pro cuius declaratiōe primo videndum in qua operatiōe reperitur peccatū. Dicit sanctus Thomas ꝙ nullus actus vel operatio vel entitas est peccatum nisi sit operatio humana. ita ꝙ de ratione peccati est ꝙ sit operatio hūana / hoc ē libera tanq̄ elicita: vel tanq̄ imperata/ cetere autem operationes non sunt humane licet sint operatiōes hominis. ¶Particule illius diffinitionis sic declarantur. per concupitum non solum intelligimus actū voluntatis quo concupiscimus: sed etiam actum volūtatis quo aliquod obiectum refugimus ita ꝙ se extendit ad vtrūqꝫ/ & illa particula .s. ꝯcupitum se extendit proprie ad actus elicitos volūtatis q̄ sūt nolle & velle. ¶Alie particule. s. dictum vel factum se extendūt ad operatiōes īperatas: puta exteriores. alia particula contra legem dei/ tangit formale peccati. nam in omni peccato duo sunt/ materiale/ & formale. Materiale est operatio libera elicita/ vel imperata. formale vero est difformitas ad legem dei. ¶Critra hāc diffinitionem multe occurrunt difficultates. Prima/ in q̄bus operationibus hominis potest reperiri illud materiale peccati. Vtrū solū in operationibus voluntatis interioribus & exterioribus imperatis/ & non in operatiōibus intellectus. Et ex diffinitiōe peccati posita, apparet ꝙ nō reperiatur peccatum pro materiali in operationibus itellectus. q̄a in diffinitione non dicitur peccatum est intellectus. ¶Secunda/ vtrum reperiatur peccatum sine operatiōe: hoc est in pura omissione. Tertia/ vtrum quodlibet peccatū sit peccatum quia prohibitum/ vel prohibitū q̄a peccatum. nam in diffinitione peccati dicit̄ contra legem dei. ergo apparet ꝙ dicit̄ peccatum quia prohibitū. Quarta difficultas/ quid sit formale in peccato: & vtrum in omni peccato formale distīguitur a materiali. ¶Quātum ad primam dificultatē sit prima propositio. In cuiuslibet potētie operatione in qua reperitur libertas vel itrinseca vel extrinseca potest reperiri peccatū. Hec propositio satis nota est/ quia in tali potentia potest reperiri operatio libera ꝯtra legē dei ergo. Secūda propositio. operatio nō dicitur libera quia volita vel nolita. hoc est q̄a feratur actus voluntatis super talem operationem/ & loquor de īperatis. ¶Tertia propositio operatio extrinseca dicitur libera/ quia volita: & seclusa volitione qua est volita omnibus alijs positis nō produceretur ita ꝙ illa que remanent nō producerent talem operationem. Verbi causa quando sortes ambulat: seclusa volitione qua vult ambulare quibuscūqꝫ alijs positis sortes non ambularet. ergo illa ambulatio ē libere posita imperatiue. Similiter quādo sortes vult credere & habet motiuum/ ipse credit: & seclusa volitione nō crederet. Sed habita demonstratione sortes scit ꝯclusionem/ seclusa volitione equaliter sciret/ quia demonstratio est causa sufficiens actus sciēdi absqꝫ actu voluntatis. ideo ille assensus scientificus nō ē liber siue libere causatus. Propterea dicit Sanctus Thomas secūda secunde q̄stione prima ꝙ scientia nō potest esse demeritoria nec meritoria. quia nō pōt eē libera sed non est simile de actu credendi: quia talis actus se habet in ordie ad actū volūtatis/ ꝙ seclusa volitiōe ī pante talis actus nō produceret. ergo relinq̄t tertia ꝓpō verā. ¶Ex hoc seqtur ꝙ in opationibus potentie mo

Margin notes: q̄d peccatum. — Prīa ꝓpositio — Scd̄a ꝓpositio. — Tertia. ꝓpō.

tiue/puta lingue auditus & intellectus reperitur peccatum. Patet de intellectu. nam actus oppositus fidei puta ifidelitas vel ipse actus fidei/si referatur i malum finem est peccatũ. ergo in operationibus intellectus reperitur peccatum. quid ergo dicẽdum est ad diffinitionem August? Dicitur ꝙ in concupito intelligit omnem operationem immanentem interiorẽ siue sit intellectus siue voluntatis ad hoc ꝙ ipsa diffinitio sit completa. ¶ Quereret aliqs de opatiõibus oculorum & aliorum sensuum. Dico ꝙ nulla visio vel auditio est peccatum. quia nunq̃ causatur visio quin causetur secluso quocunq; actu voluntatis. similiter & auditio: sed appertio oculorum ad videndum potest esse peccatum/quia nõ causatur secluso quocũq; actu voluntatis. sed illa visio que causaretur apertis oculis secluso actu volũtatis nihil habet libertatis. ideo nõ vocatur peccatum sed effectus peccati. sed illa apertio vel mora in presentia obiecti est libera/ & etiam potest esse peccatum/& talis includitur in illa particula diffinitionis vł factũ. & breuiter omnia peccata potentie motiue exterioris includuntur in illo verbo factũ. ¶ Quantum ad secũdam difficultatem duplex est modus dicendi. Primus/quem reputo probabiliorem ꝙ potest reperiri peccatum secluso quocunq; actu positiuo. Patet sic. sit sortes habens precise istud iudicium nunc est a me diligẽdus deus super omnia. ita ꝙ non apprehẽdat deum sub aliqua ratione mali: & non odiat. tunc stante precise tali iudicio/vel necessitatur ab illo iudicio ad diligendũ deum/vel non. si secundũ ergo stat cum tali iudicio non elicere illam dilectionem dei super omnia. tũc ponatur in esse: scilicet ꝙ non eliciat/iam peccat sine actu/quod patet. tenetur iam elicere/& nõ elicit/& potest. igitur sine actu voluntatis peccat. neq; dicendum est primum. qa nũq̃ iudicium necessitat ad eliciendum actum licet possit necessitare ad non eliciendum. & ratio predicta est precipua ipsius Occham in tertio ad probandum ꝙ sit dabile peccatum pure omissionis. Dices: ergo erit aliqđ peccatum quod nõ erit dictum aut factum. &c. Dico ꝙ in istis terminis includũtur opposita priuatiue. puta est dictum/vel omissio dicendi/factum vel omissio faciendi/cõcupitum vel omissio concupiendi. ergo est aliquod peccatum sine actu penitus: scilicet peccatum pure omissionis.

¶ An peccatum sit peccatum quia prohibitum. Capitulum. XV.

Quantum ad tertiam difficultatẽ qua querebatur vtrum quodlibet peccatum sit peccatũ quia prohibitum/vel prohibitum quia peccatum. apparet ꝙ non. nam aliqua sũt mala que habent intrinsecam maliciam. vt patet per Aristo. tertio Ethicorum dicit ꝙ aliqua sunt que habent inuolutam malitiã vt mentiri/adulterari. ergo aliqua sunt opera que sunt intrinsece mala/& illa non solum sunt mala quia prohibita. Patet: deus contingenter prohibet illa. nã precipere & prohibere sunt actus dei respicientes exteriora. Vnde in hac questiõe est vnum certum/& aliud dubium. nam certum est apud oẽs ꝙ quocũq; peccato dato deus contingẽter acceptat vel deacceptat ad penam quancunq; aliam ab ipsomet: nam nullum datur peccatum qn sit possibile illud cõmitti: & tamen a deo ad nullam penam deacceptari. Patet/ est possibile deum nolle penam infligere/ quia est vnum pure extrinsecum: ergo quocunq; peccato signato hec sunt compossibilia/hoc cõmititur/& tamen ad nullam penam deacceptatur. propterea querũt aliqui doctores an possit eẽ aliquod peccatum actuale qđ non sit mortale nec veniale/mortale hoc est non deacceptatum ad penam eternam: & veniale id est non deacceptatum ad temporalẽ/sed erit peccatum pure morale quod concedit Martinus in materia de martyrio quoniam non imputatur ad aliquam penam/& aliqui etiam dicunt ꝙ sic vt Durandus ꝙ stando precise in lege nature fuisset talia p̃cã seclusa q̃cũq; reuelatiõe homo potuisset peccare sed solum moralr.

ergo nullū est peccatum quin possibile sit ꝙ cōmitatur & tamen ad nullam penā imputabitur. ❡Alia difficultas vtrū sit aliqua operatio libera exterior que possit ab hoie fieri & non esse peccatū. Dico ꝙ sic. quoniā nulla est operatio exterior quin possit ipari a volitione que nō erit peccatū. Patet inductiue per singulas operationes vt operatio exterior que est adulterium stat ꝙ illa q̄ cognoscitur carnaliter efficiatur cognoscētis & erit eadem operatio. Similiter de operatione que est homicidium possibile est ꝙ talis non sit peccatū/quia potest fieri auctoritate legis & dei precipientis: quo facto non erit peccatum. Similiter prolatio propositionis false si non fiat cum assertione nō est peccatum. &c. ergo nulla est operatio exterior quin possit ab homie libere fieri & nō esse peccatum: & in hoc concordant oēs. ❡Sed difficultas est de operatione interiori: vt volitio cognoscendi alienam inḡtum aliena. Similiter volitio furti que cadit sup alienum inḡtum alienum inuito quocūq; domino an tales possint ab homie elici & non sint male moraliter & peccata. Aliqui dicunt vt de Alya. & Ierson in aliqubus locis & de Castro in fine primi sententiarum. ꝙ nulla est operatio interior quin possit libere ab homine non male fieri sicut de operatione exteriori dictum est. Patet: deus cōtingenter prohibet hanc operationem: & seclusa prohibitione non erit peccatum. ergo quicunq; talis potest simpliciter de lege absoluta fieri & nō erit peccatum: & omne peccatum dicitur peccatum quia cōtra legē dei/& ista est fortior apparentia. ❡Adducunt auctoritates adpbandum ꝙ aliquādo fuerunt dispēsati aliqui in talibus operationibus. ❡Consequenter habent concedere ꝙ potest ab homine elici odium dei & non erit malum. Similiter volitio qua vult detinere alienum inḡtum alienum iuito domino non erit mala. Patet/qa stat ꝙ deus nullum illorum prohibeat. Iam est difficultas apud eos vtrū quelibet talis operatio possit esse bona que solet cōmuniter tractari in schola: nam si omnis talis possit esse licita/ & referri in vltimum finem: ergo odiū dei poterit eē bonum & acceptatum ad vitam eternam. Sed si dicamus ad operationē esse bonam necessario requiri ꝙ fiat ex amore dei imperāte illam: ita ꝙ sit de intrinseca ratione illius bonitatis tunc odium dei non potest esse bonum: quia non stat habere amorem dei: & odium cum non possim elicere odium dei ex amore dei. & si hoc requiratur ad bonitatē alicuius actus: ita ꝙ amor dei partialiter cōcurrat/sequitur manifeste ꝙ odium dei nūq̄ potest bene fieri: quia ille due qualitates scilicet amor & odium repugnant: & propterea non est possibile ꝙ odium dei ab aliquo homine bene fiat: puta volo ex amore dei efficaciter odire deum quia si efficaciter volo odire/odio: & tunc non amo. & sic non est possibile ꝙ odium dei in me sit imperatum ex amore dei. ❡Sed in illo casu dispēsationis facte sortes potest bene moraliter me vele odire deum sed non est possibile ꝙ sortes ex amore dei odiat deum. Similiter possum velle ex amore dei ꝙ alter odiat deum/sed hoc non est possibile in me. ideo non sequitur/odium dei potest esse licitum: ergo bonum. si dicamus igitur ꝙ ad bonitatem moralem actus nō requiritur ꝙ eliciatur ab amore dei/sed sufficit ꝙ non sit contra voluntatem dei & ꝙ ab eo acceptetur: conceditur tunc ꝙ odium dei potest esse bonum & meritoriū. &c. ❡Est tamen apparentia quam facit Andreas contra se in primo volens probare ꝙ sit aliquis actus indispensabiliter malus. Patet: sit sortes qui habeat actum quo velit facere cōtra preceptum dei/talis actus nō potest non esse malus: igitur non omnis actus potest non esse malus ipso existente. Patet antecedens: bene sequitur/vult contra preceptum/ergo peccat/ex diffinitiōe peccati. ❡Respondet ibidem Andreas distinguendo/vel illa volitio terminatur ad hoc totū aliquid ꝯtra ꝑceptū/& sic nō seq̄r ꝙ sit mala si vult ꝯtra ꝑceptū nā non sequit/volitio terminatur ad hoc sub ratione alieni: ergo

hoc est alienum. Similiter non sequitur sortes vult hoc sub hac ratione quia ↄtra preceptum: ergo habet preceptum de non volendo. & sic non seqtur: ergo illa volitio ē contra legem dei siue cōtra preceptū vt ly contra preceptum sit solū determinatio specificans obiectum scilicet vt equiualet isti/ volo contrauenire precepto: talis volitio stat q̇ nō sit mala: puta si nullum sit preceptum Alio modo potest capi ly ↄtra preceptum vt determinat hoc verbū velle nō in ratiōe obiecti: sed in ratione determinationis: ita q̇ nō fertur in hoc obiectum contra preceptum sed in aliquid aliud: puta in odium sortis: vel in furtum/ vt puta sortes volēs odire platonem vult contra preceptum/ & verū est dicere q̇ volitio eius est contra preceptū & volitio tamen non terminatur in hoc contra preceptum: sed solum determinat conditionem volitionis/ sicut si diceremus intense vult: remisse vult: non sunt obiecta partialia nec cōditiones obiecti sed determinationes. eodē modo dicendū est sortes odiendo platonem vult cōtra preceptum: & est sensus/ elicit volitionē cōtra p̄ceptum de nō eliciendo hāc volitionē. sed tūc consequētia est bona/ vult contra preceptū: ergo peccat. ita q̇ ista ↄsequētia est ineuitabilis ex diffinitiōe peccati quin sit bona. Isto modo capiēdo/ sortes vult cōtra preptum sortes nult ↄtra preceptum: ergo peccat: sed dico omnis volitio & nolitio contingēter est contra preceptum/ & stat antecedens eē falsum/ puta si nullum sit preceptū tā queli bet volitio contingēter est mala/ & potest non esse mala/ licet necessario sequatur. ista volitio est contra preceptū dei. ergo est mala. Sed cōsequenter est difficultas de ista volitione volo occidere Platonem contra preceptum dei/ vt ly contra preceptum dei nō determinat ipsum velle seu actū volēdi. sed determinat ly occidere. apparet q̇ illa sit necessario mala. Patet: illud iudicium practicum est necessarium/ non est occidēdus plato cōtra preceptū dei. nō est licitū occidere platonē ↄtra p̄ceptū dei. ita q̇ in istis dictaminibus practicis īcludit nō licet: seu nō est licitum: q̇ aūt illud iudicium practicū sit necessarium patet: suum cōtradictoriū implicat contradictionē puta est occidendus plato contra legem dei. licitū est occidere platonem contra legem dei. Implicat eīn q̇ sit contra preceptū & licitum. ergo hec volitio que fertur super hoc totū occidere Platonem contra preceptū dei/ nō pōt non eē mala. cū sit difformis iudicio practico necessario. ergo talis est necessario mala. Ista cōsequentia negatur ab eis imo concedunt q̇ agens contra cōscientiam erroneā stat non male agere: & sic stat agere contra dictamē verū & non male agere: q̄ stat q̇ deus non obliget nos ad non contrauenire ↄscientie erronee. ita q̇ licet tunc ei cōtrauenire. ita si deus potest dispensare in oībus p̄ceptis eodem modo poterit in istis. & sic ista consequentia non valet. ista voluntas est difformis dictamini vero necessario pure practico: ergo est necessario mala. ¶ Cōtra. istud iudicium est verū: ergo ita est in re q̇ nō est licitum taliter facere licut per ipsum significatur non esse faciendū. concedo: sed habēs illam volitionē faciendi contra rectā rationem seu volendi occidere hominem cōtra legem dei facit taliter qualiter nō esse faciendum significatur per illud iudiciū practicū & necessario verū. ergo illa ē necessario mala. Distinguo. vel ly contra legē dei in illo dictamine importat ↄditionē obiecti: & sic est contingēs. & pōt esse falsum puta quando nullū est preceptū: quia falsum est q̇ occidere tunc sit cōtra preceptū. vel determiat ly velle & sic est necessariū: quia sensus est/ nunq̄ potest licite quis occidere hominem quādo illud occidere est cōtra preceptum. tunc distinguitur q̇ illa volitio sit contra illud dictamen. vel si esse cōtra preceptū determinet velle: & sic nego. vel si determinet obiectum: & sic distinguo q̇ sit cōtra dictamen/ vel vere & sic nego/ vel false & credite seu apprehensiue: & sic cōcedo. sed hoc nō sufficit vt illa sit mala: sed oportet q̇ vere ei contraueniat.

¶ De actibus intrinsece malis. Ca. XVI.

Alia opinio pbabilior est q aliqui sunt actus qui sunt intrinsece mali: ita q non est in potestate dei facere q tales actus libere eliciantur ab homine/ & non sint mali vt furari/ mentiri, & hanc multi tenēt vt Greg. in secūdo Occham. S. Tho. & Bonauētura. Dicitur notanter ab homine/ quia si a solo deo producuntur iā non possunt esse mali. Et ad argumentū. omne peccatū est peccatum quia lege dei prohibitum: & deus mere contingēter prohibet. igitur potest non phibere. Distinguit ibidē Grego. q duplex est prohibitio & preceptum. quedā indicatiua/ alia imperatiua. Indicatiua que explicatur p verbum idicatiui modi: vt ppositio qua significatur aliquid esse faciendū: vel antecēs ad quod sequitur ipsum nō esse faciendum: vt furtum est malū/ oēs adulteri raptores auari &c. vitā eternā nō habebūt/ per illam ppositionem antecedēter significatur q nō licet fornicari/ adulterari &c. nam bñ sequitur/ fornicatio est mala: ergo nō est faciēda & sic dicit q dantur aliqui actus & non est possibile quin sint prohibiti a deo ista prohibitione indicatiua & non potest nō phibere. nam sicut necessario deus iudicat se eē ita necessario iudicat adulterium esse malū. Alia est imperatiua que explicatur per verbum imperatiui modi vt fac illud: vel illud fuge: & tales deus contingenter prohibet aut precipit: sed necessario prohibet aut pcipit prohibitione indicatiua: & ad actum esse malum sufficit q sit prohibitio indicatiua: & non requiritur prohibitio imperatiua. & est magna apparentia pro hoc. Vnde in moralibus dātur alique propositiōes per se note/ & alique contingentes. Patet/ sunt alique propositiones de lege nature: & ideo euidentes. & deducuntur ex per se notis vel per experientiam. Nam si sit per se nota in moralibus: ergo necessaria. si necessaria: ergo indicatiua. si indicatiua: ergo ostendit aliquid esse malum vel faciendū/ igitur actus ei cōtrauenietes sunt necessario mali: ergo oportet fateri q sunt aliqui actus stādo pcise in lege nature qui necessario hñt inuolutā malitiam/ vt volo capere hanc rē alienam inuito domino: ita q volitio fert super hoc alienum domino inuito/ talis est intrinsece & necessario mala. & deus nō potest facere quin sit prohibita phibitiōe indicatiua/ licet possit facere q non erit phibita phibitione iperatiua. Similiter volo hāc cognoscere/ talis nō est necessario mala: quia potest esse mea: sed inqtum est aliena: talis non potest esse quin sit mala. Resolutio est q precepto imperatiuo mere contingenter deus prohibet vel precipit: quia mere cōtingenter reuelat homini q faciat hoc vel illd imperando: sed hoc non sequitur q si nullum tale preceptum sit q actus non erit malus: quia ad actum esse malum sufficit solū preceptum indicatiuum. vnde non est peccatum: quia lege preceptiua prohibitum/ sed potius omne tale peccatum est peccatū: quia lege idicatiua prohibitum/ immo nō prohibetur lege indicatiua: quia peccatum sed econtra peccatum: quia lege indicatiua prohibitum. patet: omne tale peccatum est peccatum: quia contra dictamen rectum. & ista est causa precipua peccati etiam apud Gregorium qui tenet actus intrīsece malos. formale in peccato est agere contra rectam rationem/ & omne tale peccatum est peccatum: quia contra rectam rationem. omnis talis recta ratio est preceptum vel prohibitio indicatiua qua significatur de aliquo q sit faciendum antecedenter vel consequenter. Antecedenter/ quia significatur esse malum vel punibile q sunt antecedens ad hoc consequens/ hoc non est faciēdum/ vel hoc est bonum fieri. Et licet ista secunda opinio sit probabilior q prima: apparentia tamen est in oppositum. Dictum est q omne tale peccatum est peccatum quia cōtra dictamē rectum/ & omne tale dictamen est lex pceptiua vel indicatiua: ergo omne peccatum ē peccatum ad minus quia contra dictamē legis indicatiue. Arguitur sic & apparenter: illa lex indicatiua non est vera nisi quia hoc

est peccatum: igitur prius natura est peccatum q̃ illud dictamen sit verum: quia ab eo q res est vel non est oratio dicitur vera vel falsa: ergo hoc est prius peccatum natura q̃ illud dictamen sit verum. & vltra/hoc ẽ prius natura peccatum q̃ illud dictamen sit verum: ergo hoc non est peccatum. quia contra dictamen verum/immo potius hoc ẽ verum dictamen: quia peccatum est peccatum Nam ista lex indicatiua seu hoc dictamen ẽ rectum/non est furandum/actus quo volo furari est malus: quia difformis illi dictamini: tunc cum arguitur hoc iudicium solum est verum: quia res ita se habet sicut per illd' iudicium significatur: ergo hec res prius natura se habet ita q̃ illd' dictamẽ sit verũ/ideo hec res prius natura ẽ mala q̃ illud dictamẽ sit verum quia ipsam esse malã est causa veritatis illius iudicij precisa: ergo. negat con sequentia: puta q sit prius natura mala q̃ iudicium sit verum: quia ista sunt correlatiua rem sic se habere & iudicium esse verũ/ideo sunt simul natura. Datur simile/fortes est p̃cise pater: quia habet filium / non prius natura habet filium q̃ sit pater / immo precise habet filiũ q̃ pater. vnde ĩ istis relatiuis & correlatiuis nõ oportet hãc ꝯseq̃ntiã valere hoc est precise tale propter illud: ergo illud est prius natura sic se habens q sit tale.

De formali peccati. Cap. xvij.

Consequenter circa vltimam difficultatem agendum est de formali peccati. nam secũdum Tho. materiale tãgitur in istis verbis positis in diffinitione peccati/dictum/factum &c. & formale in hoc verbo/contra legem dei. Dico primo q formale peccati nõ est priuatio alicuius actus vniuersaliter: patet. homo potest peccare pro tempore pro quo nõ tenetur aliquem actum habere: vel pro tẽpore quo tenetur nullum actum habere. vnde fortes odiẽdo deum potest dupliciter se habere. vno modo q odiat pro tempore quo tenetur diligere. secundo q odiat pro tẽpore/& pro illo non tenetur diligere: tunc sit tempus. a. in quo non tenetur diligere & nihilominus odiat deum/illud odium ẽ peccatum: & formale non est carẽtia actus debiti in esse. i. actus amoris: ergo formale peccati non est carentia actus/ vt dicit Occham. q. x. tertij. Dico secundo q omne formale peccati est carentia quedã non actus/& hoc dicit Greg. equaliter ẽt nõ ponẽdo ꝯplexe significabilia: sed illa ẽ carentia ꝯformitatis ad legẽ dei vl ad rectã rõnẽ. d quo [illegible] q ista simul stant: fortes conformi[illegible] habet ad legem dei vel ad rectam rõne[illegible] tamẽ nullum actũ elicit. Patet: pro tempore quo nõ teneor diligere deum ista est recta ratio: deus nõ est odiendus/nõ est furandum nullum actum eliciẽdo. vnde cõformiter se habere ad legem dei vel ad rectã rationẽ est taliter se habere qualiter tenetur se habere. & difformiter se habere ẽ taliter se habere qualiter tenetur se nõ hr̃e: & sic cõformitas ad legem potest haberi sine actu. Igitur carentia illius cõformitatis nõ est carentia actus debiti inesse in aliquo casu. Patet in illo casu in quo nõ teneor diligere fortem cõformo me tali legi sine actu positiuo: ergo carentia illius conformitatis non est carentia actus debiti inesse/q̃ talis conformitas nõ est positio actus quãdo ꝯformat se legi nullum actum eliciẽdo. Vnde breuiter dico q illa carentia ꝯformitatis ad legẽ dei est vnũ aliqualiter se habere: puta esse difformẽ: sed difficile est videre pro quo supponit illud aliqualiter se habere. diceretur q ĩ peccato omissionis supponit pro homie. vnde fortes difformat se legi aliquando mediante actu/aliquãdo mediante omissione. si cõformitas ad legem supponebat pro omissiõe actus/illa carentia conformitatis supponit pro illo actu. [Formale peccati est carentia conformitatis ad legem dei siue ad rectã rationẽ. & per hoc soluitur argumentũ cõtra Occham de odio dei pro tempore pro quo non tenetur diligere. Ex quo sequitur hanc cõsequẽtiam non valere. iste taliter se habet qualiter tenetur se habere: ergo bene agit: sed seq̃tur bene / fortes taliter se habet qualiter teneẽ nõ se habere. ergo male agit. addictio

¶De actu exteriori an habeat bonitatẽ aut malitiam distinctam ab actu iteriori a quo imperatur. Cap. xvij.

Consequenter est quinta difficultas circa candem diffinitionẽ peccati. Vtrum in ipso facto vel cõmisso sit aliquid malitie vltra malitiam ipsius cõcupiti. hoc est querere/ vtrũ actus exterior habeat malitiam distinctam a malitia actus interioris. hoc est an actus exterior addat aliquid bonitatis vl' malitie actui interiori. Pro quo notandum ꝙ est cõtrouersia inter docto. vnde Sco. & post ipsum climetõ & bognkan tenent partem affirmatiuam ꝙ sic. Sed pro parte negatiua q̃ communiter tenetur ponuntur propositiones. Prima. Ipsum factum vel ipsum dictum solum ita ꝙ non includitur actus interior ẽ peccatum: patet. verum ẽ dicere/ hoc opus est mendacium: igitur hoc opus est peccatũ Similiter hoc opus est dictum vel factũ contra legem dei: igitur est peccatum. patet: a diffinitione ad diffinitum. tamen Diony. dicit oppositum in fine secundi/ ꝙ nullum opus est peccatum/ nisi simul includatur actus interior voluntatis. ita ꝙ nititur probare ꝙ nullus actus exterior per se sumptus. i. sine interiori nullo modo est bonus vel malus. Pro cuius probatiõe supponit/ ꝙ nulla operatio pure naturalis est peccatum: qa propter naturalia nec laudamur nec vitupe ramur. secundo supponit ꝙ posita volitõe efficaciter imperãte actum exteriorem ꝙ pure naturaliter sequitur illa operatio ad illã volitionem efficaciter imperatiuam illius sicut calor naturaliter sequitur ad ignem qa si non 'deus posset vnam prohibere altera permissa. inducitur ad hoc auctoritas augustini: scilicet ꝙ membra possunt dicere voluntati ꝙ deus ea subiecit voluntati taliter ꝙ necesse habent parere voluntati/ Ideo ipsa membra obediendo voluntati obseruãt legem eis a deo traditam ideo dicunt volũtati/ tu sola mereberis vl' demereberis. Hoc supposito sic arguit Dionysius/ hec ẽ operatio pure naturalis vt probatum est: igitur non est peccatum. ꝙ sit operatio pure naturalis. patet: quia posita sua causa de necessitate ponitur: ita ꝙ non est in potestate cause quin ponatur: ergo est effectus pure naturalis/ ideo non est peccatum. Respondetur secundum eum ꝙ ille qui habet vtrunq; actum tam interiorem q̃ exteriorem non peccat pluribus peccatis q̃ ille qui habet solum interiorem. hoc tamen est contra communem modum dicendi. & argumentum eius non est difficile cum arguit: hoc est effectus pure naturalis. Dico ꝙ verum est in se/ sed est liber in sua causa. Ideo argumentum bene probat ꝙ nõ habet propriam malitiam aut bonitatem: sed est malus malitia sue cause/ scilicet volitionis efficaciter imperatiue. relinquitur ergo prima propositio vera. s. ꝙ opus exterius est peccatum. Ex qua sequitur correlarie ꝙ qui peccat exteriori & interiori actibus magis peccat extensiue. ¶Secunda propositio in qua iacet difficultas. illud peccatum exterius non habet malitiã distinctam a malitia actus iterioris. ideo nõ est malus actus nisi extrinsece. vnde malitia actus positiui non est nisi actus positiuus: sed malitia actus exterioris est ipse actus iterior a quo imperatur. patet sic: albedo dicit̃ esse alicuius albi/ qua posita dicitur albũ & qua remota non dicitur album. Ita actu iteriori posito exterior est malus & secluso nõ est malus: ergo eius malitia qua denominatur formaliter malus est actus interior/ sed actus interior malus est malitia suimet & ẽ etiam malitia actus exterioris & per consequens est vnica malitia illorum duorum actuum. Ratio Dionysij est sufficiens ad probandum ꝙ actus exterior non habet libertatem nisi libertatem actus interioris: & sit solum libere antecedenter id est in illo interiori qui libere elicitur/ & necessario ad illum sequitur exterior: ergo in se non habet laudem vel vituperium: sed solum in suo antecedente & in sua causa. ¶Contra hanc positionem sunt multa argumenta/ & fortiora tangam: sed prius ponitur tertia propositio. Quis actus exterior non habeat boni-

An actus exterior habeat ppriã malitiam.

Prima ppõ.

Nulla opatio pure naturalis ẽ peccatũ

Secũda ppõ.

Tertia ppõ.

tatem aut malitiam super interiorem tamē in aliquibus actibus puta satisfactorijs magis satisfacimus per vtrunq3: ita q magis satisfacit qui ponit vtrunq3 actum tam interiorem q exteriorem simul/ ita q quo ad meritum accidentale/ & ad rationem satisfactiui actus exterior addit ppriam bonitatem cū magis mereatur accidentaliter & magis satisfaciat qui illos simul habet q qui solum interiorem/ sed non in ratione bonitatis proprie. ¶ Arguitur sic. secluso iteriori actu adhuc exterior est malus: ergo. consequentia est nota. antecedens patet: sit sortes qui de facto vult ire ad ecclesiam propter vanam gloriam/ vel vt occidat inimicum. iam ambulatio est mala: vt patet ex prima propositione/ cōtinuet illam ambulationem interrumpendo illam volitionem: ambulatio adhuc est mala: & tamen interior actus ē depositus: ergo secluso interiori actu & deposito adhuc remanet exterior malus. ¶ Eodē modo probatur de bonitate. sortes vult dicere horas propter deū/ non cogitat de deo pro omni tempore quo dicit & dicēdo bñ agit: ergo illa operatio exterior est bona seclusa interiori imperante. ¶ Item aliquis ex passione secluso quocunq3 actu voluntatis libere elicito occidit/ stat q solum ex motu sensitiuo moueantur potentie executiue/ q uis sanctus Tho. dicat oppositum: hoc supposito illa occisio est peccatum/ & tamē nō est actus interior sibi correspondens qui sit peccatum: ergo secluso quocunq3 interiori adhuc exterior est peccatum. immo martinus nititur probare in libro de temperātia q aliquando est actus interior bonus & exterior malus/ vt existens in bello emittit sagittam vt occidat inimicum fidei non tamē bene adhibet diligentiam an sit aliquis infidelis. velle sagittare ad occidendum inimicum fidei est actus bonus: & tamē illa sagittatio est peccatum & est imperata ab actu interiori bono; ergo stat q actus exterior sit malus sine malitia actus interioris. Ad hoc argumentum cum dicitur q opus exterius aliquando est malum sine interiori/ primo concedo q aliquando est malum quando ē solum omissio exterior. vnde tenēdo q ipse appetitus sensitiuus sufficit mouere potētiam executiuā ad opus exterius/ talis operatio exterior manet & causat nisi reprimatur/ & talis operatio est mala malitia omissionis/ quia omittit habere motum repressiuum actus appetitus sensitiui/ & non ē mala malitia actus interioris imperantis illam operationem exteriorem. Concedo vlterius q dato q remaneat ille motus sensitiuus & cum hoc eliciat actum voluntatis liberū conformiter ad illum motum sensitiuū / vt ex sensualitate mouetur ad occidendum & cum hoc habet velle liberum occidēdi/ tūc illa operatio exterior est mala duabus malitijs/ scilicet malitia operationis interioris illam imperantis & malitia omissionis. ideo est peior saltem extensiue. i. pluribus malitijs mala q actus imperās interior. Ad secūdum dico q si non continuet interiorē nec habeat omissionem actus interioris quā tenetur habere: illa operatio non est amplius bona neq3 mala/ vt ait Occham i tertio. vt sortes continuans horas non continuādo actum iteriorem nihil meretur de nouo/ & illa continuatio non est bona bonitate que sit presens/ quia omnis bonitas est i affectu & in casu non est bonitas in ipso affectu/ si vero dicatur bonus vł malus malitia vł bonitate preterita que infuit hoc stat ad nomē sed si non continuet actum interiorem cum exteriori: nihil merebitur de nouo. Secūdo arguitur sic: sequitur q volitio medij necessarij ad aliquem finem non haberet malitiā super malitiam volitiōis efficacis finis: sed hoc est falsum. patet sequela. ad volitionē efficacem finis cum iudicio certo de aliquo medio necessario requisito ad illum finem quod tale sit necessarium/ ita naturaliter sequitur volitio medij sicut ad volitionē efficacem imperatiuam operationis exterioris sequitur illa operatio exterior si non ponat impedimētum: ergo illa volitio medij nō est plus i se libera q sit operatio exterior/ sed solum antecedenter/ puta in sua causa. vt si

velim efficaciter sanitatem & efficio r certus ꝙ ad illam habēdam necessaria est potio amara naturaliter ad illa duo sequitur volitio potionis amare/& non est in potestate mea continuata volitione efficaci finis qui velim medium: ergo non habebit bonitatē aut malitiam super finem ipsum. sed ꝙ hoc sit falsum/probatum est supra/cum volitio finis est bona & electio medij mala. ¶Quātum ad hoc argumētum Occham in prima distinctione primi/& in tertio quindecima distinctione concederet ꝙ si esset aliqua volitio efficax alicuius finis &c. ꝙ in casu predicto talis volitio medij non habet malitiā distinctam aut bonitatem a bonitate vł malitia finis & iudicij /quod iudicium potest esse malum extrinsece. vnde dicit ꝙ si sit aliqua virgo que habeat volitionem efficacē non desistendi a virginitate pro quocunqȝ contra iudicium rationis. & in ipsa sit certitudo ꝙ non poterit cōseruare nisi per mortem. naturaliter sequitur in illa virgine volitio mortis subeūde & nullam penitus habet bonitatem propriam. Et cum probatur oppositum/quia aliquando stat volitionē finis bonam & volitionem medij malam. dico ꝙ nunꝗ stat quando illa electio necessario sequitur ad illam volitionē finis. sed sepe habemus multas electiones que non necessario sequūtur ad intentionem seu volitionem finis: vt volo efficaciter subuenire ꝓximo possum illi subuenire & de meo & de alieno/tunc si velim subuenire de alieno & ad hoc non necessitor ad subueniēdū de meo vel de alieno/ideo eliciendo volitionem subueniendi de alieno talis non necessario sequitur ad volitionem efficacem finis/ideo i tali casu habet propriam malitiā & volitio finis est bona & medij mala. Dico etiam ꝙ stat volitionem efficacem esse alicuius finis & stat habere volitionem medij ad illum finem que quidem volitio medij mere libere elicitur/quia stat elicere non habendo iudicium ꝙ tale medium sit necessarium ad illū finem/sed stantibus istis duobus puta ꝙ volitio finis sit bona/& ꝙ habeatur iudicium rectū de aliquo medio necessario ad illum finem/non stat volitionē medij esse malam/immo ista tria repugnāt volitio finis ē bona/& iudicium de medio necessario est rectū/& volitio circa tale medium est mala. ¶Contra. sit fortes qui non teneatur nunc subuenire proximo: quia nō est in extrema necessitate nihilominus vult efficaciter subuenire/querit medium vt subueniat/inquisito medio reperit ꝙ non potest subuenire nisi capiendo alienum/ecce ista volitio finis est bona/& istud iudicium non est malum/non possum proximum releuare nisi capiam alienum/immo tale iudicium est verum/neqȝ imperatur a mala volitione/& tamē illa volitio qua volo capere a proximo vt subueniam est mala/quia furtum. ergo adhuc stat ꝙ volitio finis nō sit mala & iudicium non sit malum/immo verum: & tamen volitio medij sit mala. ¶Dico ad hoc ꝙ superueniente iudicio certo non possum releuare proximum nisi capiendo a proximo. illa volitio efficax finis est mala: & eodem precepto quo teneor nō capere a ꝓximo teneor desistere ab illa volitione finis/& si cōtinuetur erit mala. patet. Omnis libera continuatio alicuius ad qđ necessario sequitur aliquid contra preceptū dei & scienter illud est malum/sed ad volitionem efficacem finis in predicto casu seqꝉ aliquid contra preceptum diuinum: scilicet volitio capiendi alienum: ergo illa continuatio libera illius volitionis circa talem finem est mala/& sic volitio illius medij nō habet malitiam nisi malitiam volitionis finis/& est mala malitia furti & stat eandem volitionem numero continuatam superuenientibus diuersis iudicijs habere diuersas malitias scilicet malitiam furti & homicidij Exemplum: fortes vult efficaciter seruare vitam platōis/superuenit iudicium quod nō potest seruare nisi mentiendo/talis volitio ꝯtinuata est mala malitia mendacij. & apđ istam opinionem nūꝗ efficitur volitio medij mala quin prius volitio finis fuerit mala/& tenetur supersedere a volitione finis.

¶Forte replicaret aliquis / sit sortes qui habet volitionem efficacem.a. finis / Inquirit media & requirit duo / & habet iudiciumq; necessario oportet per alterum istorum cõsequi illum finem / & ꝙ quodlibet illorum est sufficiens & nullum illorum necessariũ: sed qđ est necesse per alterum istorum cõsequi finem / & illa duo media sint.b.c. tũc arguitur sic.cum volitione efficaci.a.finis nõ necessario elicit volitionem.b. medij / nec c.medij & volo ꝙ tam.b.ꝗ.c.sint media ꝑhibita / tunc necessitatur ad aliquam volitionem eliciendam: ergo necessitabitur sortes ad eliciendum & quamcunq; eliciat peccabit nouo peccato libere in se.nego ꝙ necessitatur ad aliquam volitionem eliciendam: quia potest adhuc consulere quod ipsorũ sit vtilius ad illum finem consequendum / vt volo efficaciter ire Romam / iudico ꝙ oportet transire per.a. vel.b. non necessitor ad vnam volitionem circa aliquem istorũ locorum: quia possum consulere antes ꝗ eliciam volitionem circa quemcunq; istorum ¶Aliter dicũt ꝙ volitio medij superaddit ad malitiam finis / & nõ est idem sicut de opere exteriori ꝗuis naturaliter sequatur volitio medij ad volitionem efficacem finis / tamen est aliquid dissimile / quia seclusa volitione finis volitio medij potest conseruari / sed seclusa volitione imperatiua efficaci operatiõis exterioris: illa operatio exterior nihil plus habet libertatis que dependet ab interiori imperante / sed tota libertas volitionis medij non dependet omnino & totaliter a volitione & libertate finis. ideo illa volitio medij habet aliqđ libertatis in se / & vterq; modus est probabilis: sed primus probabilior.

¶De prima diuisione peccati in originale & actuale. Cap.xix.

Pria diuisio pcti. Nunc vidende sunt diuisiones peccatorum. Prima diuisio. Peccatorum aliud est originale / aliud actuale. vnde in diffinitione peccati supra posita solum diffinitur actuale & nõ originale: ideo nunc videndum est de ipso originali / circa quod est controuersia inter varie opiniões doctores. Aliqui dicunt ꝙ originale nichil aliud est ꝗ carẽtia iustitie originalis debite de pctõ inesse. & dicit Occham ꝙ aliud est loqui de origiali peccato originali de facto / & aliud de peccato originali de possibili. Nam originale de facto secundum anselmum de conceptu virginali (& adducit hoc Sco. in secundo) nihil aliud est ꝗ carentia. si autem loqmur de possibili hoc est falsum ita ꝙ sit conuertibilitas inter diffinitum & diffinitionem / quia stat in aliquo esse originale sine carentia cuiuscunq; debiti: ergo illa non est conuertibilis cum diffinito. patet antecedens: stat aliquem esse in puris naturalibus i quo nullum erit donum supernaturale nec iustitia / fides / nec spes & cetera / & erit acceptus ad vitam eternam / & illi poterit dari preceptum queadmodum fuit datũ Ade sub illa conditione ꝙ si transgrederetur illud / ipse & tota posteritas sua erit deacceptatus ad vitam eternam. Tunc sic arguitur. In aliquo descendente ab isto est peccatum originale / tamen non est carentia cuiuscunq; doni gratuiti scilicet nec iustitie originalis nec gratie. & ꝙ sit originale in ipso patet: est peccatum in omni illo q est idignus vita eterna. & non est actuale: ergo originale. dicit ergo resolutorie Occham in quolibeto tertio / questione.x. ꝙ peccatum originale de facto non est nisi carẽtia iustitie originalis debite inesse. Sed de possibili est idignitas ad vitam eternam ex peccato alterius prouenienis. & qui ita nascitur ex illo mediate vel immediate: ꝗcito natus est: in illo est indignitas ad vitam eternam ex peccato primi sui parentis. vnde peccatum originale conuertibiliter est indignitas ex peccato alterius proueniens / ideo nec est fomes nec carentia iustitie conuertibiliter. Diceret aliquis: ergo in Adam fuit originale / qa postꝗ peccauit / erat carentia iustitie originalis debite inesse. Nam perdidit illam & tenebatur conseruare. ¶Item si in paruulo nato sit carentia iustitie debite inesse: ergo talis paruulus obligatur ad iustitiam originalẽ ha-

bendam. & vltra: est obligatus ad illam habendam & non habet eam: ergo transgreditur preceptum vel legem obligantem. & si transgreditur: ergo peccat peccato actuali. Preterea iste paruulus non est obligabilis: quia preceptum non est ei manifestabile: ergo ista est falsa: originale est carentia iustitie debite inesse. ¶Quantum ad primum dico ꝙ originale est carentia iustitie originalis debite inesse ex peccato alterius proueniens & non ex proprio / & sic est intelligenda diffinitio. vnde in primo parente erat carentia iustitie originalis debite inesse / sed non proueniebat ex peccato alterius / sed ꝑprio. & sic erat peccatum actuale. Similiter dicendum est ꝙ in Eua fuit actuale peccatum.

Duplex debitū. ¶Quantum ad secundum dico quod aliquid est debitum dupliciter. Vno modo debitū debito precepti. Alio modo debitum debito statuti. vnde paruulus nō est debitor iustitie originalis debito precepti: quia nō est capax precepti neq; obligabilis. Nullus enim potest obligari nisi possit ei preceptum manifestari. Sed est debitor iustitie debito statuti. hoc est fuit tale statutum a deo factum

Regula ꝙ quicunq; regulariter descendens ab Adā mediate vel immediate per propagationē non habens iustitiam originalem in se vel in equiualēti damnabitur si in tali statu decedat. & talis paruulus subijcitur tali statuto: sed non est preceptum obligans sub pena peccati mortalis. eodē modo paruulus non tenetur ad baptimum debito precepti cuius transgressio inducat mortale actuale: sed tenetur debito illius statuti / nisi quis renatus fuerit &c. [Debitū statuti nihil pro-

addītio hibet / ergo non est aliqua malitia in peccato originali. probatur consequentia qa vel illa malitia prouenit a prohibitione vel a ꝑcepto / vel illa malitia est intrinseca / non secundum quia si deus faceret statutum ꝙ nisi quis fuerit natus in septembri non habebit summam gratiam & gloriam / & fortes nascitur in octobri fortes non propterea esset peccator / ergo eodem modo propter quod cunq; statutum liberale paruulus non dicitur peccator / dicendum videtur ꝙ si non esset auctoritas sanctorum vel scripture ad hoc mouēs non esset concedendum / & videtur concedendum consequenter ꝙ tali statuto posito paruulus natus in octobri haberet peccatum hoc modo / sed hoc non potest dici / quia stat cum statuto predicto ꝙ nato in octobri deus velit dare gloriam & gratiam citra summū.] ¶Alia est opinio quam tenent multi doct. vt Gre. in secundo. & Bonauentura. ꝙ originale

Alia opinio de pctō originali. q̄tum ad substractum. i. māle nichil aliud ē q̄ fomes qui multis nominibus nominatur. scilicet qualitas morbida. lex membrorum &c. ita ꝙ peccatum originale est fomes existens subiectiue in anima: & idem fomes q̄ nūc est in me erat originale anteq̄ essem baptizatus. ideo originale q̄tum ad substantiā remanet post baptismum. Sed non pro formali: quia cōnotat ꝙ sit deacceptatio ad vitam eternam. & ratiōe huius originale opponitur iustitie originali: quia iustitia ori-

quid iustitia originalis. ginalis nihil aliud est q̄ donum supernaturale gratuitum quo inferiores potentie redduntur subiecte superiori parti ratiōis. sed fomes facit oppositum: quia reddit vires inferiores rebellantes rationi. ideo iste fomes & iustitia originalis repugnant omnino: cum habeant effectus omnino repugnātes & properea / quia iste due qualitates habēt effectus oino repugnātes / & vna dicitur iustitia originalis: ex opposito altera debet dici peccatum originale. ideo secūdū istos nihil aliud est peccatum originale q̄ fomes & ista opinio videtur esse Augu. vt allegat Grego. in secundo. ¶His visis queritur cōsequenter in quo est subiectiue peccatū originale vel in carne vel in anima. & videtur ꝙ in anima / quia caro nō est subiectum peccati nisi illud sit extrinsece peccatum / vt sūt operationes exteriores. igitur. & si sic / vel est effectiue solum ab ipso deo. & hoc nō: quia esset causa peccati. vel ab aliqua qualitate existente in carne. & hoc nō / quia qualitas corporalis non agit in spiritum. Dico ꝙ ipsa qualitas morbida que est originale

est in ipsa anima reddens ipsam pronam ad concupiscendum ea que apparent corpori bona vel delectabilia. ideo talis est effectiue ab aliquo existente in carne/non a deo/qa non potest esse effectiue se solo causa peccati. nec ab aiã nec ab aliquo exñte i aia solũ: quia deus creat illam nudã sine habitibus. ergo necessario oportet ꝙ sit effectiue ab aliquo existente in carne. ¶Cõtra/corpus nõ agit in spiritum. hoc negatur: immo actiõe intentionali corpus agit in spiritum. obiectum enim causat partialiter notitiam sui in animam vel i angelum presentem: & sic corpus agit in spiritum. Eodem modo nõ est inconueniens aliquam qualitatem esse i anima que reddat animam concupiscibilẽ eorum que apparẽt corpori delectabilia/que quidem qualitas erit producta a qualitate existente in corpore. ¶Cõtra/illa qualitas est alicuius intensionis. ergo non potest in primo instãti in quo anima infunditur corpori/ab aliquo agente produci: quia purũ agens naturale finitum non potest producere effectum in instanti ꝗcũꝙ sit actiuũ sed solum in tempore. Queritur ergo cũ in corpore nõ sit aliquod agens quod possit illam qualitatẽ in instanti producere & certum est ꝙ contrahitur originale in instanti infusionis anime a quo producitur: Difficile esset dicere a quo producitur talis qualitas tenendo ꝙ agens naturale non agit in i stanti nisi dicatur cum Holcot ꝙ producit a solo deo. Dico tamen ꝙ oppositum ẽ mĩtum probabile & probabilius videlicet ꝙ agens naturale potest producere effectum suum in istanti/nam agens naturale nõ habens resistẽtiam in passum producit effectũ suum in instanti. habetur ergo ꝙ illa qualitas producitur a qualitate existente in corpore. & est quid positiuum pro materiali: sed p formali importat aliquid priuatiuũ. [Sequeretur eodẽ modo ꝙ ignis ex sua natura posset agere i spiritum/hoc cõsequẽs communiter negatur/sequela patet postꝗ corpus potest agere i animam. nec valet dicere ꝙ corpus potest agere actione intẽtionali sed non reali quia qualitas illa morbida non esset intẽsibilis quia nec notitia nec volitio vel nolitio nec passio sequens ab aliqua illarum ergo non videt que qualitas esset nisi dicatur qualitas realis & naturalis dicendum est ꝙ est qualitas intẽtionalis solum licet nõ sit passio proprie dicta naturã tamẽ passionis insequitur.] Difficultas. sit fortes adultus non baptisatus habẽs originale/volo & baptisetur. & quando baptisatur peccet mortaliter/non suscipit gratiã an in ipso remittatur originale vel non: nõ potest dici primum. quia nũꝗ potest remitti peccatum incompossibile gratie quin infundatur gratia. originale est incompossibile gratie/queadmodum & mortale. ergo non potest remitti/quin infundatur gratia & non remittitur tunc/queritur ergo quando postea remittetur: videtur ꝙ nõ postea remittatur: quia non potest remitti originale nisi per baptismum qui est institutus contra originale. Dico ꝙ tunc non remittit sed licet cum baptisatur: quia ponit obicẽ/sed postea remittetur nõ virtute penitentie sed baptismi suscepti: & de illo originali non oportet neꝗ atteri/neꝗ pteri/neꝗ pfiteri. qa sicut non libere contrahitur: ita non reqrit nolitionem qua nolem fuisse in originali. sed oportet cõteri de obice posito ꝙ peccabat eo tẽpore quo suscipiebat baptismũ. & in illa contritione de obice posito virtute sacramenti baptismi remittuntur omnia que fuissent pro tunc remissa: si non fuisset positus obex/& non oportet agere penitẽtiam de peccatis precedentibus. sed tantum de illo peccato quo posuit obicem. ¶Alia difficultas. ꝗ pena punitur originale: Gre. dicit ꝙ pena sensus: & adducit mltas auctoritates Augustini. sed est nimis rigorosus: ideo vocatur tortor paruulorum. & probabilior opinio est ꝙ puniuntur solum pena damni. hoc est ꝙ in anima eorum nũꝗ erit tristitia/nec in eorum corpore dolor post resurrectionem. sed solum habebunt perpetuam carentiam visionis eterne. ¶Contra. habent nolitiones detineri: & tamen detinẽ

Corpus agit in spiritũ

Agẽs naturale non potest effectũ pducere i instãti. additio

Qua pena puniuntur originale.

tur. vellent habere beatitudinem: & nõ habent/& ista sunt cause sufficientes causare tristitiam. Similiter post resurrectionẽ corpora eorum non erunt impassibilia: quia non resurgent cum dotibus. ergo applicato nociuo habebunt dolorem sensuum. dico ꝙ nollent esse miseri/& damnati/& sciunt se esse dãnatos: sed deus impedit ꝙ ex illa apprehẽsione causetur tristitia in eis: quia nõ concurrit cum illa causa particulari ad causandam tristitiã. Similiter post resurrectionem q̃uis habebunt corpus passibile nunq̃ deus cum quocunq̧ nociuo concurret ad causandum passionẽ in ipsis. ideo non erũt impassibiles simpliciter: sed ex dono dei nõ concurrentis ad causandum qualitatem afflictiuam in ipsis. Ad auctoritates Augustini ꝙ patiãtur ab igne/dico ꝙ in igne habebunt penam damni non ꝙ ab igne patianẽ penam sensus: & immutẽtur ab eo sed ibidem detinebuntur.

¶Secunda diuisio peccati. Cap. xx.

Consequenter videndum est de secũda diuisione peccati scilicet actualis in mortale & veniale. quid autẽ sit veniale/dicit Diony. in secundo ꝙ peccatũ quadrupliciter dicitẽ veniale. scilicet ex causa/ex effectu siue ex euentu/ex parte operis operãtis/& ex parte operis operati. Primũ quando causa est talis ꝙ peccato inde sequẽti debetur venia (vt quando peccatum mortale etiam procedit ex ignorantia) dicitẽ veniale ex causa/quia causa est ratio venie. & ideo beatus Paulus dicit. veniam cõsequutus sum: quia ignorans feci. Secundum est: quia iam remissum est in effectu. & sic peccatum mortale de quo quis punitur dicitẽ veniale in effectu. Tertio est quando quis mouetur ad peccatum mortale. & tamen reprimit illum motum anteq̃ deliberate exeat in effectum: vt motus secundo primus est venialis isto modo/nam tali motu mouetur ad contrarium rationis/& talis motus ẽ ad mortale. tamen quia allidit ur ad petram .i. per imperium rationis/remittitur vel totaliter corrumpitur/ita ꝙ non exit contra rationem seu in contrarium rationis deliberate/est solum venialis: vt motus ad illecebrã indeliberatus & imperfectus. Quarto modo est ꝙ licet exeat in opus est tamen veniale: vt q̃uis consentiat plene adhuc est peccatum veniale: quia illa materia circa quam ẽ/est solum venialis vt mendacium iocosum

Pctm̃ q̃drupliciter dicitẽ veniale.

De peccato veniali duobus primis modis non est questio. quia illud est mortale. queritur ergo vnde peccatũ dicitur veniale tertio vel quarto modis. Et difficultas est apud doctores vtrum peccatũ deacceptatum solum ad penam temporalem sit veniale in se hoc est ꝙ ex natura actus solum sit dignum pena tẽporali/ita ꝙ ex natura actus nõ posset imputari ad penam eternam: vel solũ ex misericordia dei deacceptatum solũ ad penam temporalem: vbi tamen posset ad eternã imputare. ¶Respõdet dominus de Gersono per talem propositionem. Omne peccatum ex parte ipsius actus pro quanto est difformis rationi/& contra legem dei: est mortale & offensiuũ dei ex indignitate eius PPõ. ¶Ex quo sequitur. ꝙ nullum peccatũ quãtum est ex parte actus est veniale: sed mortale. & nititur probare hoc Gerson aliquibus rationibus. Prima deus quodcunq̧ peccatum etiam ex indignitate actus: quia offensiuum dei/& contra legem eius posset punire pena eterna: & pena anihilationis & breuiter omni pena possibili: & non nisi peccatum ex sua indignitate hoc demeruisset. igitur omne peccatum est mortale. Secunda ratio. illud peccatum veniale si nunq̃ remitteretur quo ad culpã puniretur pena eterna. & ista est apparentia maxima pro opinione sancti Tho. dicentis ꝙ veniale adiunctũ mortali punitur pena eterna. igitur q̃tũ est de se & ex natura actus est mortale. Quod autẽ culpa non remittatur in inferno. patet/culpa nunq̃ remittitur nisi infundatur gratia: quia quicquid deus sanat perfecte sanat: sed in inferno nunq̃ remittitur culpa. ideo puniretur eternaliter. Tertia ratio. illud peccatũ est īfinite malitie qđ pro quocũq̧ bono siue finito siue īfinito non est faciẽdũ nec cõ

mittendum. sed veniale est huiusmodi. igit est infinite malitie. Ex quo infert correlarie ꝙ pctm̄ veniale est solū veniale ex mia dei & nō ex natura actus. hoc est dictu/deus ex misericordia sua ratione illius peccati non aufert gratiā que tamen ex natura actus eēt auferēda/sed ex misericordia sua solum punit illum actum pena temporali qui tamen ex ratione actus esset pena eterna puniēdus. Et secūdum istos peccatū veniale ē illud qđ solum ex misericordia dei ad penā solū temporalem iputatur. dicitur ergo veniale eo ꝙ ratione ipsius nō perditur gratia que est vita anime: & mortale q̄ ratōne ipsius perditur gratia/vel perderetur si haberetur. & infert carētiam vite puta gratie/& ratione illius infligitur pena eterna. habetur ergo ex ista opinione ꝙ quodlibet peccatū est mortiferum. sed aliquod dicitur veniale solū ex misericordia dei nō iputantis illud ad penā eternam. Sed est apparentia cōtra hanc opinionem & maxime de operationibus que nō sunt peccata nisi prohibita. vt capio actum indifferētē prohibitum solum sub pena vnius diei in purgatorio/talis actus nō est malus: nisi phibitus/& est peccatū veniale vt notum est. Igitur nō habet maiorem malitiā ex parte actus q̄ habeat ex parte prohibitiōis. sed illa est solum temporalis: igitur ex parte actus solū est demeritorius pene temporalis. ergo ex parte non est mortalis imo non esset malus nisi prohiberet sub illa pena. Respondetur dicendo primo ꝙ implicat contradictionem ꝙ deus prohibeat aliquem actum sub quacūq pena etiā minima/& ille q̄tū est ex parte sui non sit mortalis/ita ꝙ implicat ꝙ sit phibitus & nō sit mortalis. Probatur/implicat contradictionem ꝙ sit aliquod peccatū solum finite malitie/imo quia cōtra legem dei est ifinite malitie/& quia dei offensiuum est infinite malitie. sed omne peccatū est offensiuum dei. igitur eo ipso ꝙ est contra legē dei est mortale. Secundo dico ꝙ potest prohiberi solū sub pena temporali infligēda. Dico tertio/ꝙ eius malitia ē maior q̄ sit reatus seu obligatio ad penam: ita ꝙ secundū istū respectū quia ille actus est contra legē dei/insurgit i peccatore vna indignitas maior q̄ sit q̄cūq pena temporalis quam deus posset infligere. & ratio huius est quia quacūq pena posita vel quocūq posito malo tpali ē minus fugiendū q̄ sit ille actus cōtra legem dei.

¶ An veniale possit esse mortale. Capitulm. XXI.

Queritur consequenter. vtrū peccatum veniale possit effici mortale. & apparet ꝙ sic: quia peccatū illecebre per successionē temporis efficitur mortale qđ tamen prius erat veniale. ergo. In oppositū arguitur/quia sūt due diuerse species/& vna in aliā transire nō pōt. ¶ Pro solutiōe notandū ꝙ questio duplicē potest habere sensum. Primus/vtrū id qđ modo est veniale/vt actus volūtatis stante lege iam posita possit effici mortale. Scds sensus/an actus qui iam est peccatū veniale simpliciter & absolute superueniente lege noua vel nouo pcepto vel nouo voto possit effici mortale. & secūdū Tho. adhuc potest intelligi in alio sensu/puta vtrū possint multiplicari venialia in tantū ꝙ ipsa simul iuncta equiualebunt vni mortali. i. obligabunt ad tantā penam ad q̄tam obligat vnū mortale. Si loquamur i primo sensu adhuc est questio de illo qđ est veniale extrinsece: id est de actu exteriori/vel de illo qđ est veniale imediate. i. de actu interiori. ¶ Q̄tū ad primum an scilicet actus exterior q de facto est veniale peccatū possit effici mortale Dico ꝙ sic/nam possumus prinuare candē ambulationē propter finē mortalē q̄ prius continuabatur pter finē venialem. igitur nō est difficultas de exteriori actu quin primo veniale possit esse mortale. Restat ergo inquirere de interiori actu puta vtrū illa eadem volitio que nūc est peccatum veniale possit effici mortale. q̄tum ad hoc Occhā & doctores dicentes/ꝙ illa volitio que nō habet finē pro obiecto/sed est causata a volitione finis solū & superueniente alio fine manet eadem: habent concedere ꝙ illa voli

tio medij que nõ habet finem pro obiecto partiali remanēte eadem trāseunte volitiõe finis imo superueniente volitione alterius finis talis potest esse successiue & venialis & mortalis/ vt habeo volitionem vane glorie venialis ex eūdi ad ecclesiā volitionem eūdi ad ecclesiam ita ꝙ illa volitio eūdi ad ecclesiā non habet vanā gloriā pro fine/ neqꝫ p obiecto: talis est venialis supposito ꝙ desistā ab illa volitione vane glorie/ & nihilominus volo ire ad ecclesiam/ & icipiam habere finem volitionis mortalis puta occidendi aliquē in ecclesia/ illa eadē apud Occhā efficitur successiue venialis & mortalis. Sed questio est de illa que est venialis & mala ex obiecto. vt volo mentiri iocose/ an talisq̄ est mala ex obiecto & venialis solum possit fieri mortalis. Dico ꝙ pōt effici mortalis p nouū preceptū: vel per votum superueniens. Vnde dicit Diony. circa finē secūdi ꝙ veniale pōt effici pars mortalis/ sed nō pōt effici mortale. Sed dico qđ malū ex obiecto & venialiter solū pōt effici mortale. nā deus pōt pcipere ꝙ actus indifferēs sub pena peccati mortalis non continuetur. tunc si continuetur etiā actus erit mortalis. Similiter a fortiori pōt prohibere illud quod ē veniale sub pena mortalis. tunc si continuetur erit mortale. Similiter quis pōt vouere ꝙ nō mentietur iocose si continuet/ illud mēdacium post votum emissum erit mortale. ergo apparet ꝙ eadem volitio successiue pōt esse venialis & mortalis. dicit ad hoc Diony. ꝙ peccat mortaliter: quia vult mentiri iocose cōtra pceptū vel contra votū: & hoc quod erat prius veniale efficitur pars mortalis. & illa eadem volitio que prius erat venialis efficitur mortalis superueniēte voto vel nouo precepto. Difficultas. ponatur ꝙ solum emittat votum ꝙ nō peccabit venialiter deliberate per totā hāc horam. Iam in ista hora velit mentiri iocose deliberate: an talis volitio sit mortalis vł venialis. Si mortalis: ergo per illā nō trāsgreditur votū de non peccando venialiter. Si venialis ergo transgreditur votū. ergo est mortalis. forte dices/ ꝙ nō peccare venialiter nō potest esse materia voti: quia votū est de materia licita/ & etiā cuius oppositū est licitum puta de consilijs. sed supposito ꝙ possit votum fieri de preceptis. dico pro solutione argumenti ꝙ illud votū est intelligendum non peccabo venialiter. i. non exercendo actum qui alias seclus0 voto esset peccatum veniale. ideo illa volitio est mortalis. Contra/ ergo per eam non peccat venialiter. cōcedo/ ergo nō transgreditur votum: nego consequentiam: quia intelligitur nō peccabo venialiter id est non eliciam actum qui seclu so voto esset venialis. Primum igitur dictū verū puta ꝙ veniale potest effici mortale. Alia difficultas an veniale posset effici mortale ex consuetudine/ vel solum ex circūstātia persone. Dicunt cōmuniter doctores ꝙ veniale ex obiecto: si nō superueniat preceptum vel votum ex q̄tacunqꝫ cōsuetudine vel quātacunqꝫ dignitate non potest effici mortale. ꝙ ex quātacūqꝫ consuetudine nō fiat mortale dūmodo nō superueniat alia noua circūstantia. Patet/ quia secundus actus non aggrauat infinite. ergo q̄tācunqꝫ frequentet talis actus nō efficitur mortalis. Similiter circūstantia persone nō aggrauat infinite/ & si mutaret in mortale aggrauaret infinite vt simplex fornicatio in prelato est semper simplex fornicatio q̄uis propter dignitatem sit grauior q̄ in altero. ergo ex quantacūqꝫ circūstantia persone non mutata specie neqꝫ etiam consuetudine non potest veniale ex obiecto effici mortale. Sequitur iterū alia difficultas de peccato veniali.

¶ An veniale fuerit compossibile iustitie originali. Cap. XXII.

Vtrum veniale fuerit compossibile statui innocētie/ hoc est/ an sicut veniale habet compossibilitatem ad gratiam gratum faciētem quia vocatur ideo veniale/ quia non aufert gratiā. Similiter an habeat compossibilitatem ad iustitiam originalem. ¶ Pro solutione notandum ꝙ hec questio dupliciter potest intelligi. Vno mō sic. vtrū entitas q̄

nunc est peccatum veniale potuisset elici ab eo qui habebat iusticiã originalẽ: sed rõne status fuisset peccatum mortale. & ita ex demerito eius fuisset pdita iusticia originalis. Secũdus sensus. vtrũ ipa iusticia originalis ita subdiderit ipsas vires inferiores parti superiori rationis ꝙ pro tũc fuerit homo impossibilitatus ad eliciẽdum actũ: qui nunc est peccatũ veniale. ita ꝙ nõ potuisset elicere actum venialẽ anteq̃ peccasset mortaliter

Pria ppositio ¶ Pro solutione sit prima ppositio. Veniale ex opere operãtis hoc est propter imperfectionem ipsius deliberationis nõ fuisset cõpossibile iusticie originali queãdmodũ sũt primi motus vt primus motus ad gulam/ ad luxuriã &c. non primo primi: sed secundo primi qui ponũtur a doct. venialia nõ fuerunt compossibiles iustitie originali. & omnes in hoc cõueniunt: quia iusticia originalis reddebat sensualitatẽ subiectã portioni superiori rationis. Ita ꝙ iustitia originali stante non potuisset insurgere motus cõtra iudicium rationis: ergo repugnabat ꝙ in habente iusticiam originalẽ fuisset talis motus venialis ratione indeliberationis Sed difficultas est de veniali ex opere operato/ id est ex obiecto quod veniale est perfecte deliberatum: vt de mendacio iocoso. an tale fuerit compossibile iusticie originali.

¶ Tenet sanctus Thomas & multi ex antiquis ꝙ non. & difficultas huius materie est circa distinctionem supradictam. Dicũt isti doctores ꝙ veniale ex obiecto non est compossibile iusticie origiali. queritur ergo ab ipsis/ vtrum talis incompossibilitas proueniat ex eo ꝙ habens iusticiam originalem: si elicuisset velle mẽtiri iocose peccasset mortaliter ratione talis status. & sic fuisset perdita iusticia originalis. Vel solũ propter hoc ꝙ habens iusticiam originalem nõ potuisset tale veniale elicere. Si dicas primum: tũc ponatur ꝙ Adam elicuisset velle mentiri iocose. sequitur ꝙ in primo instãti elicitionis non habuisset iusticiam originalem: & per consequens fuisset extra statum innocentie ergo talis actus non fuisset mortalis ratione illius status. & hoc argumentum est multum apparens. ¶ Preterea si iste status pura nature lapse faciat ꝙ ille actus qui alias fuisset mortalis de facto sit solũ venialis. ergo status nature lapse infinite diminuit de grauitate peccati (q2 veniale est in infinitum minus q̃ mortale) & si in infinitum diminuit de vno: ergo & de quolibet. & vltra: ergo qđlibet peccatũ pro statu nature lapse erit solum veniale. Patet/ quia eadem ratione in infinitũ diminuet de grauitate homicidij/ & non potest in infinitum diminuere de homicidio quin ipsum faciat trãsire in aliam speciem peccati: quia duo peccata eiusdem speciei neutrum alterum excedit infinite: neq; est in infinitum peius alio. [Dato ꝙ nullũ peccatum eiusdem speciei sit peius altero infinite nõ sequitur ex hoc ꝙ omnia peccata huius status essent venialia quare in genere peccati mortalis vnum peccatum mortale est infinite peius altero: sed ex hoc videtur concedendum ꝙ nullum peccatum cõmissum in statu innocentie esset eiusdem speciei peccati in esse peccati cũ peccato circa eãdem materiam in isto statu]. ¶ Aliud argumentum etiam potest fieri de leuatione festuce. & sic ista opinio non videtur multũ probabilis. videlicet ꝙ tale peccatum veniale fuisset mortale ratiõe status. & nullus doctor illam tenet q̃q̃ alias fuerit defensata in scholis. Dicit sanctus Thomas ꝙ veniale est incompossibile iusticie originali ad istum sensum ꝙ non fuit possibile habentem iustitiam originalem pro primo peccato elicere illum actum qui solum esset venialis. Et forte ratio sua est/ quia omne veniale ex obiecto est in inferiori parte rationis. Vnde ratio diuiditur in duas portiones/ in superiorem que respicit obiectum increatum & effectus proprius ipsius iusticie originalis erat non solum subdere sensualitatem rationi: sed etiam portionem iferiorem rationis portioni superiori. ita ꝙ iferior pars rationis non potuisset moueri ad aliquid nisi secũdum leges eternas quas superior portio rõnis considerat. sed peccare venialiter additio

repugnat legibus supernis. ergo stãte iusti cia originali nõ erat possibile elicere actum venialẽ. ergo similiter stante iusticia originali non fuisset possibile sensualitatem moueri ad illecebram neq; ad irã. Contra hoc est solum vnum fortissimum argumẽtum. Si deus potuit: & de facto prohibuit Ade ne ederet de fructu ligni vetiti sub pena peccati mortalis/ etiam potuit prohibere solũ sub pena peccati venialis/ quia talis esus nõ est mortalis de se/ & si prohibuisset solũ sub pena peccati venialis Adam potuisset equaliter elicere illũ actũ/ volo edere de tali fructu posito etiã illo precepto. ergo illud peccatum .s. veniale quod est venialiter malũ/ quia prohibitum nõ repugnat iusticie originali ex natura ipsius iusticie origĩalis/ & est argumentũ fortissimum in hoc proposito. Aliud argumentũ potest fieri. Adam in statu inocẽtie obligabatur nõ mẽtiri iocose. ergo poterat illud trãsgredi/ quia nõ datur preceptum nisi de illo quod potest adimpleri & transgredi. Aliqui dicũt verũ eẽ ꝙ de potentia absoluta iustitia originalis nõ repugnat veniali sicut charitas de potentia absoluta nõ repugnat mortali: sed de lege statuta repugnabat veniale iustitie originali. sed nõ de potẽtia absoluta. & sic argumẽtũ faciliter solueretur / queadmodum dicere mus de mortali & gratia ꝓ statu isto. ita dicerent de veniali & iusticia originali pro statu innocentie. Aliter dicit sco. in secũdo ꝙ veniale ex obiecto: & non ex imperfectione actus/ est ꝓpossibile iusticie originali. & rationes eius possunt esse ille q̃ cõmuniter fiunt contra .s. Tho. Sed arguitur apparenter ꝯtra sco. si aliqs voluisset in tali statu nature integre mẽtiri iocose: ex illa repetitiõe freq̃nti illius actus potuisset generari vnus habitus multũ intensus qui fecisset difficultem ad eliciendũ actum cõtrarium: quia habitus habet hoc ex natura sua. ergo aliquis pro tali statu habuisset repugnantiã & contrarietatem & rebellionem ad bene faciendum. & tamẽ hoc ponitur vnus effectus iustitie originalis puta nullam pati difficultatem/ & rebellionẽ ad bene agẽdum. Preterea si tũc peccasset venialiter q̃o fuisset peccatum remissum & pena soluta? quia Adã in tali statu erat impassibilis. ergo non potuisset pati penam in tali statu pro veniali/ & sic mansisset impunitũ. Ad primum dico ꝙ Adam potuisset reiterare sepe/ sed nõ fecisset/ & negatur cõsequẽtia puta ꝙ potuisset generari habitus. quia iustitia origialis que se habebat per modũ habitus est incõpatibilis habitui inclinãti ad veniale: q̃uis non sit cõpatibilis actui. nam de ratione iusticie originalis erat difficultatẽ prouenientem ex parte agentis excludere: ergo in adã non fuisset genitus talis habitus. Quãtum ad secundũ dicitur ꝙ fuisset illud veniale remissum per bonum motum dilectionis: & fuisset satisfactũ nõ per penã/ sed per feruentem actum amoris in deũ. & sic patet de istis duabus opinionibus: quarũ q̃libet est probabilis. [Facilior ẽ opinio Scoti: sed argumentum de habitu mentiendi est multũ apparens. Nec sufficit dicere ꝙ iustitia origialis ꝓhibuisset generationem habitus: quare seq̃retur hoc modo ꝙ nullus habitus fuisset genitus in illo statu vel saltẽ solum habitus boni vel indifferẽtes: & cũ actus bonus potest fieri malus & similiter indifferẽs ẽtiẽ volo ꝙ post q̃ habitus est genitus ꝙ sub pena veniali ꝓhibeatur talis actus. &c.] additio

¶ An veniale aliquando puniatur eternaliter. Capi. XXIII.

Consequenter queritur de veniali quo ad punitionẽ. Vtrũ aliq̃ñ puniatur eternaliter vel semꝑ solum temporaliter. & ista difficultas agitatur a Sco. & .s. Tho. Nã dicit sanctus Tho. & multi antiqui ꝙ veniale si fuerit iũctum mortali punietur eternaliter. Nam vt notum est / aliquis potest decedere precise cum vno mortali & vno veniali. talis sic decedens punietur pro veniali non in purgatorio/ sed in iferno/ quia erit damnatus. & punietur eternaliter in inferno pro veniali dicit .s. Tho. Ratio pria est: quia in inferno nulla ẽ redẽptio: ergo nõ puniet i inferno

aliquando plus aliquãdo minus/sed aliqñ in inferno punietur pro veniali/alias remaneret impunitũ: ergo semper in inferno puñietur illa pena veniali. Scd̃m motiuũ apparentius est/peccatũ veniale in quo decedit cum mortali nũq̃ remittetur quo ad culpã: ergo etiã nunq̃ remanebit sine pena. Patet: secũdum oẽs doctores nunq̃ pctm̃ saltem actuale post q̃ cõmissum est potest remitti nisi per aliquẽ bonum motũ/etiã q̃uis applicetur sacramẽtũ requiritur aliqs bonus motus. sed i isto nõ põt esse bonus motus/ q̃a dãnatus nõ potest bene moraliter agere: ergo non põt veniam consequi de illo. Item nũq̃ remittitur peccatũ quo ad culpã q̃diu placet: sed verisimile est ꝙ placet dãnatis cõmisisse peccata. ergo. Ratio igitur quare veniale punietur eternaliter/est quia nõ põt remitti quo ad culpã. discrepantia est de pena que debetur adhuc pro mortali remisso & de veniali: qñ enim mortale est remissum quo ad culpã adhuc est obligatio ad penã. Dicunt multi Thomiste pbabile esse ꝙ i inferno solũ temporaliter puniaꝛ pro mortali remisso/quia solũ restat sustinere talẽ penam: sed veniale nõ est remissũ quo ad culpam/ideo oẽs thomiste ꝯcordant ꝙ eternaliter pro veniali punieꝛ. ¶ Contra hoc istatur apparenter primo: sequeretur ꝙ veniale puniretur ad ꝯdignũ/imo supra cõdignũ. Patet: veniale est solũ ꝯdignũ tẽporali pena/& punitur eternaliter: ergo supra condignum. Item seqtur ꝙ aliqs tm̃ vel plus puniretur pro veniali sicut pro mortali. consequens est falsum/quia mortale quãtũcunq; paruum est in infinitũ maius q̃ veniale quãtũcunq; magnũ: ergo non puniretur secundum equalitatem proportionis peccati ad peccatum: ergo deus esset iniustus: patet sequela. sortes punitur eternaliter gradu distincto pene pro mortali /& alio gradu distincto pene pro veniali: quia punitur diuisibiliter plusq̃ si decederet in solo mortali. tũc sic. Iste gradus pene quo punitur eternaliter vltra penã que debetur adequate mortali/non est in infinitum minor illo qui respondet mortali/ponatur ꝙ sit in decuplo minor: ergo illud veniale tm̃ punitur in inferno q̃tum puniretur subdecuplũ mortale ad illud in quo decedit/sed hoc est falsum: igitur & illud ex quo sequitur. & hoc argumentum est apparens. tñ respondetur cũ sic arguitur sequitur ꝙ aliquis pro veniali tantum puniretur sicut pro aliquo certo mortali/nego pñam. Dico tñ ꝙ punitur eternaliter de per se pena dãni: sed solum pro mortali. Dico secũdo ꝙ illa pena sensus debita veniali est in infinitum minor pena q̃ pena qua punitur pro mortali. Vnde illd̃ quod punitur aliqua pena et nõ punitur nisi ratõne adiuncti nõ punitur illa pena per se/& licet veniale puniatur eternaliter pena sensus & pena dãni: hoc tñ est ratione adiuncti. ergo nõ punitur de per se/sed de per accidẽs. Dico tertio ꝙ in infinitum minus eternaliter punitur pro veniali q̃ pro mortali in ratione pene. & ratio est. In infinitũ est peius ei puniri pro aliquo de ꝑ se q̃ per de accidẽs Vltra/est in infinitum peius tali pena puniri pro mortali q̃ pro veniali sicut cõiter dicunt doc. si eadem pena sensus qui iam infligitur damnato pro culpa infligeretur alicui sine culpa nõ esset ei pena sicut illi cui punitur pro culpa: vt carentia visionis diuine nobis existentibus viatoribus nõ est nobis pena/quia non infligitur pro culpa: sed post mortem erit pena/quia infligetur pro culpa. Dico vltra ꝙ eadem carẽtia in numero pro maiori peccato est pena/& pro minori est minor: propterea quia pena dicit respectum ad culpam. Ex quo sequitur ꝙ illud quod infligitur pro mortali est in infinitum maior pena q̃ illud quod infligitur pro veniali/quia infligiꝛ pro aliquo quod in ifinitum excedit culpam venialem/ideo in genere pene est in infinitum maior q̃ illd̃ quod infligitur pro culpa que est in ifinitũ minor in ratione culpe. Dico ergo ꝙ dolor in inferno pro veniali nõ est in infinitũ minor gradualiter q̃ ille qui infligitur pro mortali/sed est in infinitum minor in rõne pene. Alius est modus dicendi Scoti ꝙ so

sum temporaliter punietur in inferno pro veniali iuncto mortali/ & hoc est multum probabile. Et ad ratiões aliorum dicentiū ꝙ in inferno nō est redemptio. Dico ꝙ nō est redemptio ereptiua: hoc est a toto/ sed bene a parte pene puta ab illa que infligitur pro peccatis dimissis in hoc mūdo vel pro veniali. Ad secundū cū dicitur/ veniale nō potest remitti quo ad culpā: ergo neq̧ quo ad penam & realiter manet culpa: & est precipua ratio quare punitur eternaliter peccatum/ eodem modo de veniali nō potest remitti in inferno cum non habeāt bonū motum ratiōe cuius remittatur Dico ꝙ potest remitti per satispassionem absq̧ bono motu. vnde secūdum sco. duplex est modus remittendi veniale. Vnus modus est satisfactio. i. per actionem & operationem illius qui peccauit venialiter. Alius modus est p satispassionem/ quādo ille qui illud cōmisit patitur penam ad quam obligat peccatū & dicit Scotus de ratione venialis est ꝙ solum ad penam temporalem obliget: ideo p satispassionem in inferno remittitur. [Scotus tamen non manet fixus in soluendo vt patet distinctione. xxj. quarti. sed hec solutio est ab eo acceptanda. Contra istum modum dicendi est argumentū tale sequeret ꝙ inuite perderet culpam. patet sequela/ extra gratiam peccauit mentiendo iocose. & cōplacet ei illud in inferno. tūc illud inuite remitteretur: sed hoc non videtur ꝓcedēdū in via vbi requiritur bonus motus.

additio

De primis motibus. Cap. XXIIII.

Nunc agendum est de peccato veniali ex parte operis operātis: & primo de primis motibus: quid sit motus/ & in quo sit subiectiue & vtrum omnis motus primus ad obiectū illicitum & ꝓhibitum sit peccatum veniale. Dicitur ꝙ motus nihil aliud est q̄ quedam qualitas partis sensitiue consequens apprehensionem simplicem subiecti ipsum suppositum inclinans ad prosequutionem illius obiecti vel fugā. Vnde experientia docet ꝙ apprehensis obiectis sub ratione conuenientis causatur in nobis quedam qualitas que nos mouet ad prosequutionē illorum obiectorum. Similiter apprehensis obiectis sub ratione discōueniētis causatur in nobis quedam qualitas i parte sensitiua inclinans nos ad fugam illius obiecti vt notū est. Et voco motus primos qui non sunt deliberati precedentes oēm deliberationem.

quid sit motus.

¶ Difficultas est vtrum sint reperibiles i voluntate quēadmodum in sensualitate. & dicitur ꝙ sic. Patet: qa experimur nos moueri istis motibus apprehenso obiecto solū apprehensione intellectiua etiam vbi nulla ꝓcessit sensatio: vt in absentia obiecti qs potest illud aprehendere & hoc apprehensione intellectiua qua stāte statim mouetur ad prosecutionem vel fugam illius obiecti: & non nisi motu voluntatis. igitur. Secūdo experimur nos moueri istis motibus in obiecta non sensibilia vt in beatitudinē q̄ non est circa sēsibilia/ illis apprehensis statim insurgit appetitus illorū & nō nisi in voluntate. ¶ Queritur igitur postq̄ pro certo habetur & oēs concedunt primos motus reperiri in voluntate: vtrū voluntas respectu illorum motuum se habeat pure passiue/ vel se habeat aliquo modo actiue. Respondet rosetus ꝙ se habet pure passiue: & nullo modo actiue respectu primorum motuum: seu respectu motuum precedentiū omnē deliberationē quod idem est. & facit tres rationes. Prima: omne agēs liberū qn̄cunq̧ agit agit libere. sed volūtas si libere ageret illos motus peccaret mortalr̄: sed nō peccat mortaliter & est agēs liberum. igitur nullo modo agit. Secūda. volūtas in ordine ad istos motus non plus se habet actiue q̄ sensus ad sensationes: sed sensus respectu sensationū se habet pure passiue. igitur. Tertia ratio est quia nullum passum agit illum effectum a quo ipsum patitur/ & si agat agit vt causa libera/ sed voluntas patitur seu recipit primum motum. igitur non agit illum/ vel si agit mere libere agit/ sed hoc non/ quia peccaret mortaliter: igitur. Sed quodlibet istorum quod assumit est falsum/ ideo ar-

rosetus

gumenta sua parum valent. primum enim est falsum. similiter & secundum/quia sensus actiue concurrit ad sensationes. similiter primum assumptum est falsum: quia anima est agens liberum & tamen naturaliter producit intellectiones. Tertium dictum similiter est falsum: quia intellectus i se producit intellectionem & /tamen mere naturaliter producit. sed ista propositio est bene vera/n un q̃ aliquod agens est causa totalis alicuius effectus quem immediate in se suscipit: nisi sit causa libera. & ratio est quia alias semper illum effectum haberet in se/esset enim incõueniens ꝙ esset causa naturalis & totalis & non ageret/cum necessario agat omnis causa naturalis. Dico igitur ꝙ ipsa voluntas ẽ causa partialis illius motus primi & naturalis: & cum hoc stat ꝙ aliquando sit libera/ sed hoc est respectu alterius effectus. Similiter ille motus causatur partialiter a cognitione intellectiua. & dicitur motus intellectiuus: quia presupponit cognitionem intellectiuam. Iam respondetur ad questionem in qua est cõtrouersia. ¶ Sanctus Tho. dicit vniuersaliter/ꝙ omnis motus animalis. i. qui presupponit cognitionem cõtra precepta dei/est venialis vt patet vicesimaquarta distinctione secũdi. & dicit ibi ꝙ distinctio doctorũ de motibus primo primis & secundo primis nihil valet. sed quia oppositum communiter tenetur: ideo defensabimus ipsum/declarando illam diuisionẽ.

quid sit motus prio primus. Vnde ille motus vocatur primo primus q non est in potestate ipsius hominis aliquo modo nec in se nec i sua causa ad minus quẽ homo non tenetur vitare vllo pacto nec in se nec in sua causa: vt presentata alicui pulchra muliere ipo de illa nihil cogitante nec hoc sperante/tunc illa visa causatur in illo i sensualitate quedam qualitas que iclinat eũ ad prosecutionem illius obiecti/& talis q̃litas dicitur motus primo primus/ q̃a ea visa non est possibile quin moueatur: cum impossibile sit (secundum augustinum) quin visis tangamur. & non tenemur vitare illũ motum / quia licet potuisset vitare causam illius motus scilicet vitando presentationẽ quia tamen sibi non constabat non tenetur vitare eam/& non potest vitare motum illum: igitur talis motus est primo primus. Motus igitur vocatur primo primus p illo tempore quo voluntas non potest illũ motum amouere & reprimere. Sed ille vel alius dicitur secundo primus quando volũtas potest illum aliquo modo amouere & reprimere. Secundo supponitur ꝙ illo motu insurgente & intellectu reflectente se sup illum motum voluntas potest multipliciter se habere vt dicit Gerson: vel se habet vt totaliter abijciens per nolle detestatiuum illius motus/ vel obiecti ad quod inclinat ille motus/ vel vt consentiens/ vel vt titubãs id est nec consentiens nec dissentiens: sed merene gatiue se habens ad illum motum. Si primum/non peccat vt notum est. si secũdum peccat: q̃a iam consentit. ideo ei imputatur. si tertium/quia scilicet fert illum motum & tamen nec consentit nec dissentit. dicit Bonauẽtura ꝙ securius est dicere ipsum peccare mortaliter: quia exponit se periculo peccati mortalis & contẽnit illud vitare. Sed quicquid sit / hoc est vnum certum/ ꝙ actus deliberatus circa materiam mortalem est peccatum mortale. sed quando habetur actus indeliberatus circa materiam peccati mortalis: est peccatum veniale. Quid autẽ sit ille actus indeliberatus: est difficultas. Et inquiritur sic. vel talis motus est motus sensitiuus vel rationis vel naturalis. si naturalis: igitur nullo modo i se est peccatũ/ quia nullum est in se peccatum nisi sit in se liberũ & ideo talis motus sensualitatis si sit peccatum est peccatum secundario & extrinsece. & per consequens oportet ꝙ sit aliquid aliud quod sit in se peccatum / & illud aliud peccatum non potest esse nisi actus volũtatis liber vel negligentia qua tenebatur vitare huiusmodi motum que negligentia dicitur consensus virtualis/seu interpretatiuus sed si sit consensus liber/ verus/ vel virtualis/est peccatum mortale: igitur & ille motus naturalis qui ab eo denominatur dicet

mortalis. ¶ Respondet ꝙ verum est ꝙ omnis consensus verus vel interpretatiuus liber contra precepta dei est peccatum mortale & nullus veniale / sed negatur ꝙ omnis consensus sit liber: quia requiritur deliberatio ad hoc vt sit liber. Unde deliberatio fit quando inquiritur de aliquo an sit faciẽdũ vel fugiendum / an sit bonum vel malũ &c. sed proprijssime vltimus assensus qui habet ex tali inquisitione vocatur deliberatio / ita ꝙ deliberatio formalis nichil aliud est q̃ iudicium ꝙ hoc est malum vel fugiendũ &c.

addítio [Videtur sequi ex dictis ꝙ nullus talis motus est veniale tantũ quia si talis motus nullo modo sit liber nullo modo est peccatũ nec veniale nec mortale & per dicta hic posita si est liber est mortale / ergo nullo modo reperiretur veniale. Respondendum est ꝙ hic loquitur de perfecta deliberatione & non de semiplena que nihil aliud est q̃ iudicium formidolosum ꝙ malitia vel nõ iudicare de bonitate vel malitia pro tempore ꝑ quo tenet iudicare sub pena peccati venialis puta tempus pro quo multum difficile se reflectit super motum primũ / & sic videt ꝙ omnis motus secũdo primus est omissio intrinsece / extrinsece est ille motus.] ¶ Queritur vtrum in forte in quo est motus secundo primus sit illud iudicium vel non: scilicet iste motus est reprimendus. & si sic: igitur est vere liber. quia ille motus est vere liber de quo habetur ꝑfecta deliberatio / quoniam illa habita in potestate voluntatis est ꝙ ille motus reprimatur vel continuetur. Si dicas ꝙ non habet / tunc queritur: vel tenetur habere vel non. si sic: igitur idem ẽ ac si haberet: quia ignorantia non excusat a toto / licet bene a tanto: & per consequẽs dicitur liber interpretatiue / & peccat mortaliter. si non tenetur habere: igitur est ignorãtia inuincibilis / & per consequẽs nullo modo peccat. patet. ignorantia dicitur inuincibilis non quia non possit vinci / sed quia nõ tenetur eam vincere / & talis excusat omnino a peccato. Si igitur dicatur ꝙ in forte est ꝑfecta deliberatio de illo motu reprimendo & si omittit reprimere: illa omissio est perfecte & libera / quia poterit tunc perfecte libere elicere nolitionem habendi illum motum. & illa omissio est tam perfecte libera q̃ perfecte liber est actus per quẽ poterat ille motus reprimi / & ideo talis omissio est peccatum mortale. Dicunt aliqui docto. vt Occham in quolibeto ꝙ non sunt ponendi actus subrepticij contra preceptum dei nec odium subrepticium / & ꝙ in voluntate nullus est motus venialis circa materiam mortalem. Sed hoc est nimis durum. ideo respõdetur secundum aliam opinionem que cõmunior & mitior est / quando queritur an habeat illud iudicium. Dico ꝙ non habet / vel si habet: habet multum formidolosum / qđ non sufficit ad mortaliter peccandum. vel dico etiã ꝙ nullo modo habet. Et quando dicitur postea / vel tenetur habere vel non. dico ꝙ tenetur habere / sed nõ sub pena peccati mortalis / sed solum venialis. vnde quãdo fortes mouetur ad illecebram vel ad aliđ illo motu primo est sibi multum difficile se reflectere super illum motum / & aduertere periculum / licet posset se reflectere. & quia est ita nimis difficile / deus non obligat eũ nec aliquem nostrum ad illam reflexionem faciendam sub pena peccati mortalis: quia neminem ita vult obligare ad nimis difficile. Correlarie sequitur ꝙ talis motus secundo primus non est immediate peccatũ / sed solum ratione omissionis qua omittit illũ reprimere. & quia nõ tenetur reprimere nisi sub pena peccati venialis / ideo non est nisi peccatum veniale. Et ideo quando q̃rũt docto. in secundo vtrum in sensualitate sit peccatum: dico ꝙ non nisi denominatione extrinseca. quia nullus actus est in se liber ipsius sensualitatis / ideo nullus est in se peccatum sed solum denomiatiue. & sic patet de peccato veniali propter imperfectionẽ deliberationis / ꝙ scilicet est circa materiã mortalem. & dicitur veniale / vel quia scilicet deliberatio contra quam fit .i. iudicium ẽ valde formidolosum / ita ꝙ habeat plus de formidine q̃ de iudicio / vel quia non est aliqđ

iudicium verum seu aduertentia ad malitiã illius peccati/nec pro tunc tenetur ad illud iudicium & diligentiam habẽdam nisi sub pena venialis. Et dicit de Gandauo in quo libetis ꝙ illi primi motus sunt solum mali malitia omissionis & non transgressionis. Ratio est/quia tales motus solum sunt mali propter negligentiam ipsius voluntatis in reprimendo. Nam negligẽtia importat omissionem & non transgressionem: ergo illi motus solum sunt mali malitia omissionis & non transgressionis. & hoc videtur satis apparẽs ex prius dictis cum illi motus nõ sunt in se liberi/ immo pure naturaliter causati ex cognitione & apprehensione habentis: sed solum sunt liberi interpretatiue/ hoc est/quia voluntas non reprimit: & tñ tenetur reprimere: ergo illi motus habent solum malitiam omissionis. Soluta est prius difficultas de illa ignorantia an esset suicibilis vel non. ¶Restat alia difficultas. dicis ꝙ primus motus qui est secũdo primus quis sit ad rem illicitam mortaliter / nihilo minus est veniale propter imperfectionem deliberatiõis: ergo ex hoc infero ꝙ motus primo primus ad peccatũ veniale propter imperfectionem deliberationis nullo modo erit peccatum. Vnde sicut cõtingit moueri ad materiam que prohibetur sub pena peccati mortalis/vt ad adulterium/ ad homicidium &c. ita contingit moueri ad materiam prohibitam solum sub pena peccati venialis/vt habere motum alicientẽ ad mẽtiendum iocose: ergo sequitur ꝙ talis motus nullo modo esset peccatum. patet consequẽtia: & arguitur sic. Ista imperfectio deliberationis infinite diminuit de motu qui est ad materiam mortalem quia facit illum esse venialem qui tamen foret mortalis si esset perfecta deliberatio: ergo etiam infinite diminuet de veniali / sed non potest de veniali ĩfinite diminuere/nisi ipsum faciat penitus non peccatum: ergo illa imperfectio deliberatiõnis taliter facietꝙ talis motus nullo modo erit peccatum. ¶Alia difficultas de istis motibus/moueaẜ aliquis simul duobus motibus secũdo primis ad diuersa mortalia/puta ad fornicationem & ad homicidium/ sic ꝙ ad perfecte deliberandum circa quodlibet eorum seorsum requireretur dimidia hora / ita ꝙ nullus seorsum efficereẜ mortalis nisi in fine dimidie hore/tunc notum est ꝙ requiritur maius tempus ad perfecte deliberãdum circa illa duo ꝙ̃ circa vnũ solũ/a deo ꝙ quẽlibet seorsum posset reprimere in dimidia hora ex deliberatione perfecta/& non est possibile ꝙ perfecte deliberet in dimidia hora circa vtrunqꝫ/quia q̃dlibet illorum per casum requirit dimidiã horam ad perfecte deliberandum vt reprimaẜ. tunc omittat deliberare & reprimere. an in instanti terminante illam medietatem hore peccauerit duobus peccatis? Nam secundũ altissiodo. motus illecebre est primo mortalis in instanti terminante totum tenpus ĩ quo tenetur illum reprimere. sed quilibet istorum motuum in instanti terminante illam dimidiam horam esset mortale peccatũ seorsum. questio est vtrum vterqꝫ sit mortale vel alter mortale & alter non? non est dicendum ꝙ vterqꝫ. qa per casum in dimidia hora non est possibile neqꝫ teneẜ circa vtrũqꝫ deliberare sub pena peccati mortalis/ qa non potest/cum quilibet illorum seorsum requirat totam mediam horam ad perfecte deliberandum: ergo non potest in tempore ita deliberare perfecte circa illa duo. ergo si non obligetur non est perfecte mortalis: ergo non peccat omittendo. nec est dicendum ꝙ vnus illorum est peccatum & alter non/quia non videtur maior ratio de vno ꝙ̃ de alio/cum quilibet si seorsum esset & omitteret deliberare & reprimere in instanti terminante illam mediam horam: esset mortale. & equaliter se habet omittendo circa illa duo: igitur videẜ ꝙ peccat duplici peccato/fornicationis videlicet & homicidij. ¶Ad primum dico ꝙ per illud ꝑceptũ nõ mentiaris iocose/non solum obligatur ad non mentiendum: sed etiam ad aliquod positiuum habendum pro aliquo tempore. s. nolle mentiri pro tẽpore quo mouetur ad

mentiendum/sicut aliquis obligatur aliqñ circa precepta negatiua ad habendum actũ positiuum/puta si moueatur ad occidẽdũ non solum tenetur non velle occidere/ sed etiam habere nolle occidẽdi. Dico ergo ꝙ primus motus secundo primus ad mentiẽdum iocose est veniale. Cõtra. deliberatio imperfecta mutat id quod de se est mortale in veniale(quia illa sunt de se mortalia/ sed venialia ex parte operis operantis)ergo a fortiori mutabit id quod est veniale in nõ peccatum. quia certum est ꝙ plus remanet de culpa quãdo remittit a mortali in veniale ꝙ̃ a veniali in non culpam. Dico ꝙ verũ est sed non mutabit veniale in non peccatũ. nam mẽtiri iocose deliberate & moueri ad mendacium differũt in ratione peccati etiã specie/ita ꝙ apud non ponentes proportionem inter peccata differentia specie nulla est proportio grauitatis vnius ad alterũ/ quia sicut iam dictũ est vnũ habet solũ malitiam omissionis scilicet negligentie reprimendi. sed alterum habet malitiam trãsgressionis/ideo ille due malitie differunt specie & sic improportionabiliter exceditur vnus ab altero. ¶Ad aliud vbi est maior apparẽtia admitto totum casum/& dico ꝙ peccat mortaliter vtroque istorum duorum motuũ in instanti terminante illam dimidiam horam/quia non est maior ratio ꝙ peccet vno ꝙ̃ alio: ergo vtroque. Dico secũdo ꝙ illi duo motus simul iuncti in instanti terminante illam dimidiam horam non faciunt maiorẽ grauitatem ꝙ̃ faceret vnicus seorsum. nam si sortes in illa dimidia hora deliberaret circa motum fornicationis & reprimeret: nõ peccaret mortaliter ratione motus homicidij. Similiter si deliberaret circa motum homicidij & reprimeret non peccaret mortaliter ratione motus fornicationis: vterque ergo indifferenter est peccatum / sed non ẽ nisi vna grauitas: quia non omittit nisi vnica omissiõe cũ teneatur solum vnũ reprimere.

addidio [Videtur tamẽ ꝙ licet perfecte deliberet de homicidio & reprimat illud peccare mortaliter non reprimendo fornicationẽ postꝙ̃ consensus interpretatiuus in mortale sufficit ad peccandum mortaliter & propterea videtur dicendum ꝙ tenetur reprimere vtrunque motũ simul ꝙ̃tum potest in illa media & licet non reprimat vtrunque totaliter non peccat quia facit quod in se est. sed tũc est questio quomodo peccat vtrãque repressionem omittendo/ videtur ꝙ non peccet/ quia non potest vtrũque simul reprimere oĩno & ad hoc tenebatur. dico ꝙ eodem modo esset dicendum sicut dicit auctor ꝙ vtroque modo peccaret sed grauitate vnius pcti] Simile est argumentum sicut de illo qui videt duos in extrema necessitate & cuilibet seorsum subuenire potest/sed non ambobus simul negligat & omittat subuenire: ꝗ̃ritur que omissio est peccatum vel illa qua omittit subuenire isti puta platõi/ vł illa ꝗ omittit subuenire alteri puta sorti. nõ vtraque/quia non potest vtrunque/& non est maior ratio de vna ꝙ̃ de altera. Dico ꝙ est homicida vtriusque/ & vtraque omissio est peccatum/sed homicidium illorum duorũ pauperum non est sorti grauius ꝙ̃ vnum solũ seorsum. & sic ille due omissiones non faciunt maiorem grauitatem ꝙ̃ vnica. Similiter dicendum in proposito. [Contra non est homicida alicuius illorum omissiue qa nõ tenebatur vtriq̃ subuenire. dico ꝙ tenebaẗ vtriq̃ subuenire sub disiunctiõe/& hoc sufficit. Contra non magis occidit platonem ꝙ̃ si dedisset panem sorti sed si dedisset panẽ sorti non peccasset/ igitur.] addidio

¶De diuisione peccati actualis in omissionem & commissionem. Cap. xxv.

Visum est de diuisiõe peccati actualis in veniale & mortale. Consequenter ponitur alia diuisio peccati actualis in peccatum omissionis & commissionis(originale non dicitur neque omissio neque cõmissio)& ista diuisio nõ datur solum de mortali: quia est aliqua cõmissio venialis & aliqua omissio venialis. Primum patet de mendacio iocoso. Secundum patet: nam in isto precepto de nõ mentiri non solum prohibetur actus men

dacij / sed etiam precipitur actus positiuus contrarius per regulam generalem. omne preceptum negatiuum includit affirmatiuum / & sic aliquo tempore obligatur hõ nolle mentiri iocose: quando scilicet habet incitatiuum vehemens ad mentiendum tenetur illud reprimere sub pena peccati venialis. & si non reprimat / tunc erit omissio venialis. Sunt hic alique difficultates. Prima: vtrum detur transgressio sine omissiõe Similiter / an detur omissio sine trãsgressiõe & est apparentia de vtroque q̃ nõ detur trãsgressio sine omissione / quia bene sequitur iste transgreditur: ergo habet actum quem tenetur vitare. & vltra / habet actum quem tenetur vitare & non vitat: ergo omittit vitare: & sic peccat peccato omissionis. ¶Pro solutione aduertendum est q̃ transgressio nihil aliud est q̃ actus positiuus quem volũtas elicit & tenetur pro tunc non elicere: quia scilicet prohibetur. vel sic. Transgressio est actus libere elicitus contra preceptum negatiuum. Et omissio nihil aliud est q̃ carentia actus positiui quem pro tunc voluntas tenetur elicere: & sic omissio est contra preceptum affirmatiuum / & transgressio contra negatiuum. S. Bonauen. in. ij. ponit differentiam inter omissionem & negligẽtiam. nam omissio est carentia actus principalis qui precipitur / vt carentia dilectionis dei vel proximi &c. Negligentia vero est carentia alicuius circunstantie que pro tunc debet inesse actui pricipali: vt cum quis dicit horas: & habet inaduertentiam circa illa que dicit: vocatur negligentia. Istis suppositis consequenter ad Occham in tertio / dico tria. Primum: stat esse transgressionem sine omissione. Secundũ / stat esse omissionem sine trãsgressione. Tertium / stat q̃ illa duo sint simul puta circa eandem materiam. Patet primũ, sortes non tenetur pro omni tempore amare proximum / quia non tenetur pro semper / sit pro hoc tempore presenti. tunc stat q̃ eliciat odium proximi / quo posito in esse / sortes in hoc tempore transgreditur / quia elicit actum contra preceptum negatiuum: ad

qd trãsgressio.

qd omissio.

quem non eliciendum pro semper obligatur / & ipse in hoc tempore non omittit. Patet: in hoc tempore nulla est carentia actus principalis quem teneatur pro hoc tempore elicere: quia maxime esset carentia amoris proximi. sed pro hoc tempore ad illum eliciendum non tenetur. Igitur nulla est omissio pro hoc tempore. Et cum arguitur bene sequitur sortes tunc transgreditur. ergo elicit actum quem pro nũc tenetur vitare. Respondetur q̃ dupliciter possumus vitare aliquem actum. Vno modo nos pure negatiue habendo: hoc est nullum actum eliciendo. Alio modo affirmatiue / id est habẽdo actum contrarium tali actui / sufficit in casu pure negatiue se habere. Vnde non sequit̃ / sortes pro hoc tempore tenetur vitare hoc & non vitat: ergo peccat peccato omissiõis quia q̃uis omittat vitare: talis omissio vitãdi non est omissio sed est transgressio capiẽdo vitare primo modo / quia omissio vitãdi est elicitio illius actus. & per consequẽs trãsgessio. Breuiter omittere vitare ẽ omittere. Vnde Sco. in fine quarti in vltima. q. vbi querit de proportione pene dãni dicit q̃ quis cum elicit actum malum tenetur elicere actum bonum: sed hoc est difficile sustinere secundum eum / cum ipse ponat actus indifferentes & libertatem contradictiõis. [Probatur q̃ nunq̃ cõtingat peccare commissiue quin peccet omissiue / quia maxime esset in casu posito in probatiõe sed hoc nõ quia odiẽdo proximum pro tempore pro quo non tenetur diligere omittitur conformitas ad istud dictamen / non est odiendus proximus / sed pro quolibet instãti homo tenetur ad conformitatem illius dictaminis ergo tũc peccat omissiue. Respondetur negando consequẽtiam saltem q̃ peccet omissiue non addit malitia / quia illa omissio necessario sequit̃ ad commissionem & sic nulla talis habet nouam maliciã propterea michi videtur propositio opposita vera q̃ nũq̃ cõtingit peccare commissiue quin peccet etiam omissiue.] ¶Secundum probatur / videlicet q̃ potest dari peccatum omissiõis

additio

ꝯtrahit culpá:& prio verũ ẽ dicere ꝙ ẽ i pec
cato i istãti prio i quo prio ẽ ipossibilitatus
vt dicat horas. iõ q̃tũ ad hoc scd̃m Altissio.
si det minimũ tp̃s nõ sufficiẽs/ita ꝙ qd̉libet
maius sufficiet:tũc ẽ i culpa omissiõis istãti
ichoãte illd̉ minimũ tp̃s. Sed ponaẽ ꝙ dimi
dia hora sufficit:& nullũ minus tp̃s:q̃riẽ qñ
ẽ i culpa omissiõis:dico ꝙ qñ talis opatio
reqriẽ certũ tp̃s in istãti ichoatiuo talis tẽpis
adhuc nõ omittit:sed sꝑ post hoc omittet/
qa p q̃libet pte tpis obligaẽ ad vnam partẽ
illius operationis.& sic omittet secundũ ꝙ
negliget successiue/& aggrauatur suũ pec
catum successiue vsqȝ ad finem dimidie ho
re in qua totaliter terminatur omissio.

additio [Melius est dicere ꝙ datur minimum tem
pus in quo potest dicere horas:quia dãdo
maximũ quod non/esset difficile responde
re quãte grauitatis esset omissio sortis si di
ceret de horis q̃tũ potest in ista dimidia ho
ra.& videtur ꝙ nihil omitteret quia sit vnũ
verbum istud successiue pfertur:ergo requi
rit aliquod tempus ad istud proferendũ: &
vltra:ergo alterum nõ fuit maximum tem
pus in quo nõ potuit dicere horas: quia in
aliquo maiore non potuit.& propterea re
linquenda est opinio Altissiodorensis.

¶ De grauitate omissionis. Ca.XXVI.

Vcritur penes qd attenditur ma
litia omissionis:& videẽ ꝙ nõ po
test dici nisi penes bonitatẽ actus
cuius illa omissio ẽ priuatio.ita ꝙ
omissio melioris actus est peior q̃ minoris/
quia ẽ priuatio melioris & omissio mĩoris
boni sit minus mala q̃ alia &c. ¶ Sed cõtra
hoc est forte argumentũ. Seqtur ꝙ esset ali
qua omissio q̃ non esset alicuius determina
te malitie si omissio capiat suã malitiã ꝑpor
tionaliter ad bonitatem actus cuius est pri
uatio. Patet consequẽtia. sorti datũ est pre
ceptum ꝙ diligeret deũ super oĩa nihilomi
nus nõ est de aliquo certo gradu ei p̃ceptũ
puta ꝙ eliciat i tãto gradu/vl̃ i certo gradu
tam intẽso/puta vt quattuor aut qnqȝ. no
tum ẽ ꝙ dilectio dei super oĩa est vna q̃litas
habẽs partes nõ extensiuas: sed intẽsiuas &
q̃libet pars illius ẽ dilectio dei super oĩa &
pars q̃tũcunqȝ remissa si esset sola in volũta
te/per illã partẽ homo adipleret preceptũ
Tunc arguiẽ sic. sit plato cui preceptũ est ꝙ
diligat dilectiõe intensa vt q̃tuor/ & omit
tat/illa omissio est peior in duplo q̃ si esset
preceptũ ei solũ ꝙ diligere vt duo / quia est
priuatio melioris boni in duplo/& si esset
preceptũ ꝙ diligeret vt q̃tuor omissio il
lius esset in q̃druplo maior q̃ si eẽt preceptũ
vt solũ diligeret dilectiõe vt vnũ/ quia pri
uatio actus in q̃druplo melioris/& ẽ i cẽtu
plo peior q̃ si esset solũ preceptũ vt dilige
ret dilectione vnius dimidij gradus intẽsa
& sic cõsequenter in infinitũ procedẽdo: er
go si penes hoc attendaẽ malitia omissiõis
illa omissio in platõe erit infinite malitie/
& in sorte in infinitũ mĩoris malitie:sed cõ
sequens est falsũ. nec valet dicere qd̉ cõiter
dicitur ꝙ illa omissio ẽ alicuius determina
te malitie:sed hoc non nobis ꝯstat/nec pos
sumus signare:sed deus scit. quia hoc peni
tus nihil valet. Quatum ad hoc sit prima ꝑ Prima
positio. Non attenditur malitia omissiõis ꝑpõ.
culpabilis penes bonitatem actus ad quem
obligatur omittens: vt sint sortes & plato
omittentes/non oportet ꝙ in eadem pro
portione malitiarum omissionũ omittãt in
q̃ ꝑportiõe se hñt bonitates actuũ ad quos
obligãtur. patet manifeste ꝑ argumentũ su
pra factum. Et secundo probatur. quia est
possibile ꝙ ad nullum actum obliger deter
minate:& tantũ omittã. [Contra hãc pro additio
positionem arguitur sic/iste due regule to
pice maius malum maiori bono opponiẽ/
& priuatio est tã mala q̃ bonus est habitus
intelliguntur de malo priuatiuo in ordine
ad bonum priuatum/ergo in qua propor
tione se habẽt bona priuata in tali propor
tione se habẽt mala priuãtia / & vltra ergo
ꝑpõ prima falsa/forte dices ꝙ vtraqȝ regla
debet sic ĩtelligi maius malũ maiori obliga
tiõe ad bonũ opponiẽ & sic priuatio est tã
mala q̃tũ ẽ maior obligatio ad bonũ priua
tũ & ista credo vtrãqȝ regulam intelligẽdã
alias dicta extra nõ hẽrent apparentiam.]

Secũda propo- sito. ¶Secũda positio: grauitas peccati omissionis debet attendi penes latitudinẽ obligatiõis qua obligatur aliqs ad actum sicut dictum est/omissio est cõtra preceptum affirmatiuum/vltra dico datis duobus preceptis affirmatiuis/vno obligamur maiori obligatione q̃ altero vt magis obligamur diligere deum q̃ pximum/& nosipsos q̃ pximum /maiori obligatione obligamur ad vnum q̃ ad alterum/nõ in isto sensu ꝙ magis obligemur deũ diligere q̃ proximũ maiori & intensiori dilectione. sed magis obligamur. i. maiori latitudie obligationis ita ꝙ in obligatione est imaginanda intensio & remissio & latitudo sicut in albedie. hoc supposito dico ꝙ malitia omissionis est attendenda penes latitudinem obligationũ quibus obligãtur omittẽtes ad actus omissos: ita ꝙ tales omissiones nõ sunt pportionande in malitia penes proportionem bonitatum ipsorum actuũ omissorum/sed penes proportionẽ obligationũ quibus obligantur omittentes ad actus omissos. vt fortes dupliciter obligat. s. diligere se/ & diligere pximũ. omittat. Dico ꝙ iste due omissiones nõ sunt pparãde nec attẽdẽde penes sui dilectionẽ/& pximi: sed solũ penes obligationes qbus obligatur/ita ꝙ si obligatio vna sit i duplo maior q̃ alia: vel in pportiõe sesqaltera aliq̃ alia: eadẽ pportione omissio illius ad quod magis obligatur est grauior alia. s. in pportiõe dupla/vel sesquialtera. Vltra dico ꝙ stat forte teneri diligere deũ vt q̃ttuor/ & plato sub nr̃o gradu dilectiõis: & tñ eq̃lit er peccare omittendo. Patet/stat ꝙ nõ maiori latitudine obligationis obligat vnum q̃ alterum/quia in eius potestate est magis vel minus obligare. Si igitur obligationes sint equales: pariter & omissiones erunt equales. Est alia difficultas magis logicalis q̃ theologica. qñ aliqs peccat nullũ actum cõmittẽdo: pro quo supponit pc̃m i illo/hoc est pro quo supponit peccatum omissionis: Dicunt noiales ꝙ pro hoie vel aĩa/quia dicunt terminum priuatiuũ supponere pro subiecto qđ potest habere habitum priuatum: & sic cõceditur ꝙ peccatum omissionis beatificabitur. Alij dicũt aliter ꝙ nihil est: sed est pura priuatio: ita ꝙ omissio pro nullo supponit: sed est purũ nihil. Et sic patet de diuisione peccati in peccatũ cõmissionis & omissionis: & penes quid attenditur grauitas omissionis nõ penes bonitatem actus omissi vel actus ad quẽ qs est obligatus: sed est attendẽda penes latitudinem obligatiõis/qua quis obligatur. ideo stat aliquẽ maius bonũ omittere/ & minus peccare/quia stat illum minus eẽ obligatũ ad illud q̃ ad minus bonum. & sic stat actũ omissum eẽ meliorem & hominem minus obligatum/stat etiam omissiones actuũ eq̃ bonorum esse inequaliter malas: quia stat vnum plus obligari ad actum q̃ alterum: ergo omissio vnius erit peior q̃ alterius. & iste modus dicendi est multum facilis.

¶Consequẽter circa hanc diuisionẽ queritur an possit esse peccatum quãuis illud nõ sit omissio actus debiti/nec actus positiuus prohibitus: ita ꝙ nec sit peccatum omissionis nec commissionis/& loquor de actuali peccato secludendo originale. Apparet ꝙ sic/sicut dictum est supra de merito & conatu voluntatis. Nam conatus voluntatis distinguitur ab ipso actu voluntatis: vt expse tenet Diony. In secũdo quia actus voluntatis est a conatu & ex conatu/imo conatus ẽ natura prior q̃ actus/& ipse actus natura posterior. Tũc arguitur sic. Si actus distinguitur a conatu libero voluntatis & actus ipse sit natura posterior conatu. ergo contingit conatũ esse & nõ esse actum seu cõtingit voluntatem conari & actum non producere/quo facto si sit conatus ad actũ malum & sit liber erit peccatum/quãuis nõ sequatur actus: & tamen non erit omissio actus debiti/quia suppono ꝙ pro tunc non teneatur ad aliquem actũ nec erit actus positiuus voluntatis: ergo contingit dare peccatum actuale quod non erit omissio/nec transgressio. & hoc videtur habere apparẽtiam/q̃uis non sit ita de facto. vel saltẽ raro videtur hoc possibile: scilicet voluntatem

peccare nec eliciendo actum nec omittẽdo.
Nam contingit illam conari & non elicere
actum/quia ipſa conante ad eliciendũ actũ
ſtat deum concurſum ſuſpendere ad pro•
ductionem actus/quo facto voluntas non
minus peccabit vel ſaltem peccabit. quia ſi
libere conatur ad actum malum peccat. er•
go. Alia apparẽtia tenẽdo precipue ꝙ vo•
luntas patitur reſiſtentiam in ſuis actibus/
& poteſt neceſſitari/tũc volo ꝙ patiatur re
ſiſtentiam non tñ tãtam quãtam habet acti
uitatẽ. vt ſit actiuitatis ꝓciſe vt octo/& pa•
tiatur reſiſtentiã vt tria:tunc volũtas ex ſua
libertate poteſt conari ad actum eliciendũ:
vt duo reſpectu cuius patitur reſiſtentiã vt
tria. nam tota latitudo actiuitatis volunta•
tis eſt in poteſtate ipſiuſmet volũtatis:ideo
ſtat ꝙ conetur vt duo preciſe:quo facto vo
luntas conabitur ad actũ malũ libere & pa•
titur reſiſtẽtiam reſpectu actus qui eſſet ma•
lus ſi eliceretur/& nõ eliciet:quia minus co
natur quãdo patitur reſiſtentiam: ergo nõ
agit:quia a proportione minoris inequali
tatis non fit actio. Datur analogia:ſortes q
eſt actiuitatis vt octo ad eleuandũ lapidem
qui eſt reſiſtentie vt ſex poteſt minus cona•
ri ad leuandum lapidem ꝗ requiratur:puta
poteſt conari preciſe vt duo vel tria & tunc
non leuabit:ergo pariformiter ſi ſortes pa
tiatur reſiſtentiam ad elicitionẽ actus etiam
interioris: nõ tamen tãtam quin poſſit illã
ſuperare eſt in ſua poteſtate tam parum de
actiuitate apponere ꝙ illud nõ ſufficiet: iõ
non eliciet actum. ergo ſtat ꝙ peccabit non
eliciendo actũ nec omittẽdo. & iſta opinio
poteſt deffenſari & aliqñ defenſatur i ſcho•
la/ſcilicet ꝙ voluntas pōt peccare nec omit
tendo nec cõmittendo. Sed apparentia eſt
in oppoſitum. ſequitur ꝙ actus malus elici
tus nõ plus haberet de malitia intrinſeca ꝗ
actus imperatus. Patet cõſequentia:ſicut a•
ctus exterior neceſſitate naturali ſequitur ad
actum interiorẽ efficaciter imperatiuum il•
lius/non habet malitiam niſi malitiã actus
interioris: ita etiam ille actus interior elici•
tus neceſſitate naturali ſequitur ad conatũ

volũtas pōt peccare nec omittẽdo nec cõmittẽdo.

voluntatis ſi non ponatur reſiſtentia. ergo
ſicut talis exterior non habet malitiam niſi
malitiã actus imperãtis interioris: ita ille a•
ctus interior non habebit malitiã niſi mali•
tiam conatus voluntatis qui diſtinguitur
realiter ab illo/& ſic iſta opinio figeret no•
uum modum dicendi cõtra omnes docto.
videlicet ꝙ malitia non eſt in actu interiori
malo primo ſed in conatu voluntatis libe•
re ꝓducẽtis talem actum. Item dicẽdum eẽt
de bonitate ꝙ ſicut operatio exterior natu•
raliter ſequitur ad volitionẽ bonam effica•
citer imperatiuã talis operationis exterius
nec habet bonitatem niſi bonitatem illius
interioris volitiõis imperãtis/eodẽ modo
talis operatio interior bona neceſſario ne•
ceſſitate naturali ſequitur ad conatũ volun
tatis niſi ponatur obex: ergo ſicut operatõ
exterior nõ habet ꝓpriam bonitatem/etiã
talis interior nõ habebit niſi bonitatem ip
ſius conatus. & ſic ex hoc infertur ꝙ aliquis
poteſt mereri ſine actu & conſequi remiſſio
nem peccatorum ſine actu poſitiuo de lege
Patet: ſicut cõtingit conari ad actum malũ
& illum nõ elicere/talis conatus erit pecca
tum:quia conatus eſt liber ad malum: eodẽ
modo contingit conari ad actũ bonũ: & il•
lum non elicere: & ſit conatus ad contritio
nem /tũc foret remiſſio peccatorũ ſine quo
cunꝙ actu poſitiuo/& hoc eſt maximũ in•
conueniens quod poteſt inferri ex iſta opi•
nione/ſcilicet ꝙ actus interior elicitus non
haberet propriam bõitatem aut malitiã. &
ſic pro talibus actibus iterioribus bonis nõ
eſſet merces imediate neq; punitio pro ma•
lis: cuius oppoſitũ ſonãt doct. ꝙ tã pena ꝗ
merces imediate redditur pro operibus ite•
rioribus/& tales haberẽt concedere ꝙ pro
ſolo voluntatis conatu quis immediate pu
niretur vel premiaretur: ergo ſi poſſunt iſta
duo ſepari/ſcilicet conatus & actus/opor•
tet neceſſario cõcedere conſequenter ꝙ vl•
tra premium vel ſupplicium debitum cona
tui nichil penitus debebitur actui interiori
elicito. Propterea apparet ꝓbabilius ꝙ nõ
pōt eẽ conatus ſine actu/nec ẽ dabile pctm

actuale quin illud sit omissio vel cōmissio. Ad apparētiam partis opposite / operatio distiguitur a conatu / imo est natura posterio ipso: quia est ab ipso: ergo ptingit conatum esse sine operatione voluntatis / puta volitione vel nolitione. cōcesso antecedente nego ꝯsequētiam / & datur vnū simile / calor distinguitur ab igne agēte siue calefaciēte / & tñ non ptingit ignē calefacere sine calore. Similiter tenendo motum distinguia mobili motus distinguitur a graui descendente: ergo cōtingit graue descendere sine motu. Consequentia nō valet: eodē modo in pposito operatio iterior distinguitur a conatu voluntatis (quia conatus voluntatis est voluntas agens) ergo ptingit conatū esse i sensu composito operatione non existente / consequētia non valet / imo est iplicatio in terminis ꝙ sit conatus voluntatis sine actu quē pducit / quia dicitur conatus inq̃tum producit. Q̃tum ad scdm / q̄n voluntas est actiuitatis vt octo. & conatur pci se vt duo & habet resistētiā vt tria respectu volitionis pducende. Dico ꝙ est iplicatio ꝙ fortes conetur pducere actum iteriorē vt duo solum stante. resistentia illius vt tria / quia illa resistentia vt tria impossibilitat voluntatem ne conetur precise vt duo: quia si conaretur precise vt duo conaret libere ad malum: & nullum actum malum eliceret.

¶ De peccato ex ignorātia: passione: & certa malitia. Capitulum. XXVII.

Donitur alia diuisio peccatorum. Nam aliquod fit ex ignorantia: aliud ex passione: aliud ex certa malitia. Dicitur esse ex ignorātia quando perpetratur posita ignorantia alicuius circūstantie cuiusquidem ignorantie si haberetur scientia vel noticia opposita illud peccatum non perpetraretur / vt fortes occidit patrem quem credit inimicū / habet ignorantiā alicuius circūstātie / puta ꝙ iste sit pater: & si haberet scientiam oppositam tali ignorantie nullo modo perpetraret illud homicidium. Peccatū vero ex passione est illud quod perpetratur propter incitatiuum vel inclinationem alicuius passionis preuie & insurgētis quod alias. s. seclusa illa passione nō perpetraretur. passio aliquā do totaliter diminuit culpa & pena / vnde quādo totaliter aufert vsum rationis vt in furiosis & maniacis. [Arguitur sic tantum impellit habitus ad prosequendū quātum passio & eque naturaliter: ergo si ppter passionem excusatur malitia peccati etiam propter habitum debet excusari: & tamen actus ex habitu est peccatum ex malitia: ergo peccatum ex malitia nō est grauius peccato ex passione. Forte dices discrimen eē quia habitus acquiritur ex sua culpa secus ē de passione. Contra stat passionem acquiri ex culpa: ergo solutio nulla.] Aliud est peccatū ex malitia / & circa hoc queritur pro nūc / an sit aliquod peccatum vel possit esse ex certa malitia ad istum sensum ꝙ peccās feratur in actum vel malam operationem sub ratione malitie & sub rōne peccati ita ꝙ vult hoc facere quia malū / & vult hoc facere quia peccatum. Climeton & multi alij dicunt ꝙ aliquis potest peccare ex certa malitia ad istū sensum ꝙ potest ferri in obiectum & velit illud facere sub ista ratiōe quia peccatum. & nitūtur hoc suadere multis rationibus / precipua tñ est ista ꝙ istud sit peccatū q̄uis nō possit a me apphēdi sub rōe boni honesti / sed pt apphēdi sub rōe bōi vtilis & delectabilis. exēplū: possū apphēdere ꝙ si peccaue ro rōe pc̄ti ego ꝯsequar qd̄ ē mihi vtile & delectabile / ergo tūc potero taliter ferri in illd̄ obiectum sub ratione peccati / puta volo facere quia peccatum est / notum est ꝙ feror i potionem amaram sub ratiōe amari / quia talis amaritudo apprehēditur sub ratione boni vtilis / quia propter sanitatem: ita ꝙ non solum volo potionem sed potionem amaram: ergo similiter si formale peccati apprehendam sub ratione vtilitatis / puta ꝙ est medium ad aliquod vtile / poterit tūc voluntas ferri in illud obiectum sub ratione mali. ideo potest quis peccare ex certa malitia ad istum sensum ꝙ vult peccare / quia peccatum est. Occham non faceret

alia peccatorū diuisio.

pc̄m̄ ex ignorātia.

Passio aliq̄n diminuit a culpa & pena

additio

pc̄m̄ ex certa malitia.

difficultatē vt patet ex fine secūdi eius/concedit ꝙ voluntas potest ferri in obiectum omnino apphensum sub ratiōe mali. Et cū arguitur ꝙ bonum est obiectū volūtatis vt cōiter dicitur/dicit ꝙ bonum capitur transcendenter. Nihilominus isti doctores concedentes ꝙ volūtas nō potest ferri in aliqđ obiectum nisi sub ratione boni dicūt ꝙ potest ferri in pctm̄ sub rōne peccati: quia peccatum in̄gcum pctm̄ potest apprehēdi sub ratione vtilis. ideo potest quis ferri in peccatum sub rōne peccati volēdo illud: qa est peccatū/ & iste est vnus modus peccandi ex certa malitia. Consequēter dicūt cōiter doctores ꝙ est vnus alius modus peccandi ex certa malitia qñ peccatur nō ex ignorantia nec ex impulsu alicuius passionis: imo preuenitur passio in peccādo: sed solū ex quadam inclinatione aut naturali aut p ɔsuetudinem acquisita. vt sit sortes habituatus ad furtū: nō habet passionē ad hoc neqꝫ ignorantiā ꝙ hec res sit aliena nichilominus ex habitu capit illā rem. dicit sanctus Tho. ꝙ hoc peccatū proprie est ex certa malitia/sed peccatum est ex maiori malitia: qñ fertur in peccatum sub rōne peccati/ & isto mō peccauerunt angeli: quia non habebant passiones impellentes ad peccādū neqꝫ ignorātiā. Circa primū membrū peccati ex malitia certa/est difficultas tenēdo ꝙ sit possibile an si aliqs vellet peccare venialiter ex certa malitia an esset mortale/vt volens mentiri iocose quia peccatū est. & apparet ꝙ sic per auctō. Aug. nō est aliquod veniale qn efficiatur mortale si placeat. & doc. precipue hoc exponunt si placeat sub ratiōne peccati (nā si placeret veniale rōne recreatiōis/vel alio modo nō esset mortale) oppositū tamē arguitur sic. mentiri iocose habet solum malitiam venialē: ergo si quis habeat cōplacentiam in illa malicia cum illa volitio non habeat malitiam nisi ex obiecto illud obiectū in tali mendacio qđ est formale sup qđ fertur talis volitio est solum venialis: ergo videtur ꝙ talis volitio sit solum peccatum veniale. Qūtum ad hoc dico ꝙ vtrūqꝫ potest probabiliter teneri. Vñ Gerson exponit auctoritatem Augu. dupliciter. nullū est veniale supple ex parte operis operātis quin si placeat efficiatur mortale. Secūdo sic. nullū est veniale quin si placeat supple sub rōne peccati efficiatur mortale. & tenet Roditon ꝙ si quis feratur i peccatum sub rōne peccati ꝙ est mortale/ & quicunqꝫ fert in qđcunqꝫ obiectum sub illa rōne/quia trāsgressiuum legis dei/ aut quia dei offēsiuum (qđ idē est) oīs talis volitio est mortalis. & sic oē peccatum ex certa malitia scdm primā acceptionem esset mortale. Ad argumentum prius factum volitio est precise mala ex obiecto/ sed obiectum sup quod fertur habet solum malitiam venialē/vt velle mētiri iocose: qa venialiter offēsiuum dei: ergo talis volitio est solum mala venialiter. Dico ꝙ ex obiecto formali habet malitiā mortalē. & licet illi obiecto formali insit solū malitia venialis: tñ quicūqꝫ fertur scdm illam rōnem peccat mortaliter/ nō ꝙ ratio formalis sit in se mortalis/sed quia sub pena peccati mortalis est disproportionata actui venialis. vt si sorti sit prohibitū ambulare sub pena peccati mortalis: tale obiectum continet malitiam mortalem solum ratione prohibitionis. Similiter dico/quicunqꝫ fertur in obiectum sub rōne offensiui dei siue venialis siue mortalis/peccat mortaliter etiam ex obiecto. alij dicūt etiā pbabiliter ꝙ solū peccat venialiter sicut posset velle tpalr carere btitudīe solum peccat venialr/posset similiter velle qđ est demeritoriū talis pene solū venialiter. sed primus modus dicēdi apparet mihi pbabilior/scilicet ꝙ quicūqꝫ fert i obiectū sub tali rōne quia dei offēsiuū/peccat mortaliter. & sic patet qđ sit peccare ex malitia/ex ignorātia/vel passione. & quo mō dupliciter peccatur ex malitia: id est ex habitu sine ipulsu passionis aut ignorantia agēdorum. nā habitus vocatur malitia: & isto modo peccare ex malitia contingit frequēter/ & est peccatum in spm̄ sanctum de quo in sequenti capitulo. ¶ De pctō in spm̄ sanctum & speciebus eius. Ca. XXVIII.

Peccare ex certa malitia.

De peccato in ſpiritumſanctum.

Idendum eſt de alia diuiſiōe pec-
cati in ſpiritū ſanctū: & cōmuni-
Sex ſpēs pcti iſpiritūſanctum. ter a doc. aſſignantur ſex ſpecies:
ſcilicet deſpatio/preſumptio/im
pugnatio veritatis agnite/iuidētia fraterne
gratie/impenitentia/& obſtinatio. Queri-
tur an ſit peccatum in ſpiritumſanctū quod
nō ſit in patrem & filium. arguitur ꝙ non.
quia offēditur quelibet perſonarū tali pec-
cato. Oppoſitum arguitur/ex ſcriptura di
citur ꝙ peccatū in patrē remittitur/ & ſup-
ponitur ꝙ quelibet perſonarum in diuinis
eſt ſpiritusſanctus ſtando in rigore termio
rum: quia quelibet eſt ſpiritus. & nulla eſt
corporea. igitur cū quelibet ſit ſanctiſſima:
quelibet eſt ſpiritusſāctus. nihilominus at-
tribuitur ſpiritusſanctus vni perſonarū ſci-
licet tertie per attributionem. Supponitur
ſecūdō ꝙ ſecūdum diuerſitatē doc. etiam ſā-
ctorum ponitur triplex imaginatio de pec-
cato in ſpiritū ſanctū. Hierony. ſimiliter &
Chryſo. illud peccatum in ſcriptura vocāt i
pctm̄ in ſpiritū ſanctū capitur dupliciter. ſpirirum ſanctū quod eſt blaſphemia in ip-
ſam diuinitatē. Pro cuius declaratione no
tandū ꝙ Chriſtus aliqua exercuit ſecūdum
humanitatē/aliqua vero ſecūdum diuinita
tem. Secūdum humanitatē comedit & bibit
ambulauit/ꝯuerſatus ē cū peccatoribus/ſe
cundū vero diuinitatē fecit miracula/ſana-
uit leproſos/cecos illumiauit/mortuos ſu
ſcitauit &c. iudei aūt blaſphemauerūt ſecū-
dum ea que operabatut ſecundū humanita
tem qn̄ dicebant eum voracem/& vini po-
tatorem/& talis blaſphemia vocatur pecca
tum in filium hominis. Aliquando vero
cōmiſerunt blaſphemiam ſecūdum ea que
operabatur Chritus ſecūdum diuinitatē qn̄
dicebāt ꝙ in principe demoniorū eijciebat
demonia/& illā blaſphemiā vocāt pctm̄ in
ſpiritū ſanctum. & ſecundum iſtū modū lo
quendi de peccato in ſpiritūſanctū/ſpiritus
ſanctus accipitur vt cōuenit cuilibet perſo-
narum in diuinis. & illud peccatū dicitur in
ſpiritum ſanctū qd̓ eſt blaſphemia ſcd̓m ali-
quid qd̓ ꝯuenit diuinitati qd̓ eſt ꝓpriū ſoli
diuinitati/nā eijcere demonia eſt ꝓpriū ſo
li diuinitati. & ſic loquuti ſunt illi doct. de
pctō in ſpiritūſctm̄. & iſto mō capiēdo/ali-
quod pctm̄ in ſpiritūſctm̄ pōt ꝯmitti ex ifir
mitate aut ex ignorātia: & ſic non oē pctm̄ i
ſpiritūſanctū eſt ex certa malitia. nā potuit
ſtare ꝙ aliq̄ rudes & ſimplices blaſphemaue
runt in xp̄m ſcd̓m id qd̓ erat ꝓpriū ſoli diui-
nitati ex ignorātia. & ſic nō oē ē ex malitia.
Aliter capiūt alij doc. peccatū in ſpiritū ſan
ctum. Sūt enī tres ꝑſone in dinis q̄ ſic ſe hn̄t
ꝙ aliq̄ attribuunt vni & nō alteri: & ediuer
ſo vt pr̄i fortitudo & potētia/filio ſapien-
tia/ſpūiſctō bonitas. & pctm̄ ꝯmiſſū cōtra
id qd̓ patri attribuit dicit in prēm ꝑattribu
tionē/puta pctm̄ ꝯmiſſū ex ipotētia/& pec
catū cōmiſſū ex ignorātia dr̄ i filiū: & ex cer
ta malitia i ſpm̄ſanctū. & ſic patet/ꝙ dupli
citer ꝯmittit pctm̄ in ſpm̄ſctm̄. primo mō
blaſphemādo ꝯtra id qd̓ eſt ꝓpriū ſoli dini
tati. & tunc ſpūſſctūs capit vt eſt cōe tribus
ꝑſonis. ſcd̓o mō qn̄ ꝯmittit ꝯtra attributū
ſpūiſctō puta ex malitia. Alio mō accepit
Aug. ſolū pro finali ipenitētia: q̄a eſt cōtra
remiſſionē pctōrū q̄ attribuit ſpūiſctō ſicut
infuſio gratie: nā diffuſa eſt grā i cordibus
nr̄is ꝑ ſpm̄ſctm̄. iō finalis ipenitentia vocat
in ſpm̄ſanctū ſcd̓m Aug. iſto mō capiendo
pctm̄ ꝯtinuatū vſq3 ad mortē: ita ꝙ peccatū
in ſpm̄ſanctū eſt ſolūmō circūſtātia peccati
in quo q̄s ꝑſeuerat vſq3 ad mortē incluſiue:
& apd̓ iſtos ponētes ſex ſpēs pcti in ſpiritū
ſanctū/vt eſt Tho. Durā. & fere oēs: pctm̄
ꝑ qd̓ ex ꝯtēptu remouet illud qd̓ ꝓducit ad
deſiſtēdū a pctō & ad nō peccandū/vel qd̓
eſt ordinatū ad remiſſionē pcti vocat in ſpi
ritū ſanctū. Vn̄ ex parte dei aſſignātur duo
quia ex parte dei ꝓuocamur ad nō peccādū
& deſiſtēdū a pctō ex ꝓmiſſione bonorū ꝑ
ſpem/& terrore penarum: que debent infli
gi ꝑ pctis. iō illud pctm̄ qd̓ de directo aufert
ſpem ſicut eſt deſpatio: dr̄ in ſpm̄ſanctū: &
illud qd̓ aufert timorē ſicut p̄ſumptio: dr̄ in
ſpiritūſctm̄. ꝑ illa duo. ſ. depationē & p̄ſum
ptionē aufert ſpes ꝓmiorū & timor penarū
Silr̄ ex pte nr̄i duo ſūt q̄ retrahūt a pctō. ſ. ve
ritas agnita & grā incitās & mouēs ad non

peccandũ. ĩpugnatio igr̃ veritatis agnite q̃ aufert ipsã veritatẽ q̃tũ est ex se ẽ peccatũ in spiritum sanctum. sicut inuidentia fraterne gratie. illa duo ordinantur de per se vt iuuent ad non peccandum. ideo opposita dicũtur in spiritum sanctum. Ex parte autem peccati duo sunt que possũt retrahere a peccato. primum vilitas peccati. secundũ/ breuitas illius delectationis peccati. contra primum est impenitentia/ & capitur in penitẽtia non solum priuatiue: sed etiam positiue pro volitione non penitẽdi/ vel nolitione peccandi. contra secundum est obstinatio que firmat nos in peccato. Ad penitentiam duo requirũtur. primum est detestatio peccati. contra illud est nolle penitere. Secũdũ est propositum non peccandi in futurũ. cõtra illud est obstinatio. secundum doct. in glo. super Mattheum/ penitentia ex duobus oritur/ ex timore/ & spe. penitentia vt sit vera requirit cognitionẽ veritatis & gratiam. nam non est contritio sine gratia. Illa peccata que de directo/ & per se auferunt illa sex que necessario requiruntur/ vel tanq̃ cause/ vel tanq̃ cognitiones/ vel tanq̃ de essentia penitentie: vocantur in spiritum sanctum. Ideo isto modo capiendo dicitur peccatum in spiritum sanctum per quod auferetur aliquid quod est necessarium ad penitẽtiam/ vel tanq̃ causa/ vel tanq̃ concomitãs/ vel tanq̃ de essentia penitentie. Et dicit̃ hoc peccatum quod fit ex certa malitia irremissibile: quia non habet in se causam excusantẽ sicut peccatum ex ignorantia vel passiõe cõmissum. vnde ãgeli ex propria malitia peccauerunt sine ignorantia/ aut impulsu: sed primi parentes ex tentatione. ideo peccatũ eorũ habuit aliquo modo causam excusantem. Dicitur ergo peccatum in spiritum sanctum irremissibile/ quia non habet in se causam vnde debeat remitti. Dicitur etiam alio modo irremissibile: quia communiter ẽ ex habitu/ & habituati difficulter penitent/ q vero peccant ex ignorantia superueniente cognitione: vel qui ex passione recedẽte penitent. sed qui ex propria electione absq̧ impulsu passionis & ignorantia: recedente actu adhuc non penitent. dicitur ergo irremissibile: quia difficulter/ & raro agitur penitẽtia de illo peccato ex certa malitia & electione commisso. Si capiatur peccatum in spiritũ sicut capit Augustinus tũc finalis impenitentia dicitur simpliciter irremissibilis: quia non põt remitti de lege. breuiter dico duo Primum/ quodlibet peccatum in spiritum sanctum potest remitti & quodlibet peccatum potest esse peccatum ĩ spiritum sanctũ: quia de quolibet ãte mortem potest agi penitentia. Dico secundo ꝙ de lege posita implicat istud esse peccatum ĩ spiritum sanctũ & ꝙ remittatur: quia bene sequitur/ remittitur: ergo non erit finalis impenitẽtia: quia non potest remitti de lege sine penitentia. & dicitur irremissibile: quia non stat ꝙ sit ĩ spiritum sanctum & ꝙ remittatur. Verum nolle penitere de peccato veniali/ & esse obstinatum in veniali sit peccatum in spiritũ sanctum: Dico ꝙ ista difficultas stat ad nomen. Si requiratur ad hoc ꝙ sit peccatum in spiritum sanctum ꝙ sit mortale: tũc illa nõ sunt peccata in spiritum sanctum/ cum sint venialia.

Ad penitẽtiã duo requiruntur.

¶ De punitione peccatorum. Cap. xxix.

Ositis peccatorum diuisionibus finaliter restat videre de punitiõe peccatorũ. & primo an deus semper puniat quecunq̧ peccata citra condignum: & an sit eadem proportio penarum qualis est proportio culparũ. & iste sunt due precipue difficultates in hac materia. Q̃tum ad primum est apparẽtia ꝙ nõ/ & arguitur primo sic. aliquando pena ẽ peior q̃ culpa sit mala: ergo deus non punit citra condignum immo supra condignum. antecedens patet/ pena damni quam habẽt paruuli est carentia beatitudinis debite inesse: sed illa est peior q̃ carentia iustitie originalis debite inesse: quia beatitudo est melior q̃ iustitia originalis. ergo etiam carẽtia seu priuatio beatitudinis est peior q̃ priuatio iustitie originalis. consequentia tenet/ quia vt ĩ pluribus supposito debito priua-

tio melioris habitus est peior q̃ priuatio habitus minus boni: ergo videtur ꝙ paruuli decedentes cum originali/ supra condignũ puniantur. Quantum ad secũdam difficultatem. videlicet an sit eadem proportio penarum & culparum. apparet ꝙ non/ & capio duos. s. sortem & platonem. sortes decedit in duobus peccatis. s. in originali & mortali. s. simplici fornicatiõe/ & plato decedit precise in vno mortali. s. simplici fornicatione eque graui cum fornicatione sortis. isto casu sortes decedit in pluribus peccatis q̃ plato/ & vnum istorum peccatorũ est eque graue sicut peccatum platõis: & tamẽ sortes non plus punitur q̃ plato. Patet/ sortes non plus punitur q̃ plato pena damni immo eq̃liter: neq̧ plus punit̃ q̃ plato pena sẽsus (q̃ pena sẽsus solũ mortali correspõdet) ergo simpl'r sortes nõ plus punit̃ q̃ puniatur plato. ergo nõ oportet ꝙ secũdũ pportionem peccatorum in quibus decedũt aliqui duo sit proportio penarum quibus puniuntur. ¶ Pro solutiõe istarum difficultatum notãdum ꝙ in peccato actuali tria sũt consideranda. Primum est ipsum peccatũ quo actualiter peccatur siue ille actus peccati. secundum est indignitas ad beatitudinẽ/ & dignitas ad penam aliquam seu obligatio seu reatus quod idem est/ qui reatus cõsequitur ipsum peccatum/ & remanet ĩ peccatore transeunte actu peccati. Tertium ẽ ipsa pena que postea infligitur ratione peccati precedentis etiam posterior adminus natura ipso reatu. & inter ista est ordo talis ꝙ primum est peius q̃ secundum videlicet actus peccati vel peccatũ siue omissio siue cõmissio est peius q̃ indignitas ad vitam eternam & q̃ dignitas ad penam siue sensus siue damni qua efficitur dignus: & illud secũdũ est pena primi/ immo primum est etiam pena suiipsius. patet/ quia primum. s. peccatũ habet quandam malitiam in se seclusa etiã malitia reatus/ ita ꝙ si ex illo actuali peccato (quod est possibile) non seq̃retur talis reatus: adhuc illud primum esset malum ĩ se/ & fugibile. & secundum. s. reatus ad eternã penam: vel indignitas glorie future sequit̃ & oritur precise ex malitia actus. ergo illud primum. s. malitia actualis peccati est fugibilius q̃ secundum. i. reatus ad penam eternam. queadmodum notitia premissarum ẽ perfectior q̃ notitia conclusionis: ita illud primum ad quod sequitur aliud: ẽ peius & fugibilius q̃ secundum. Vltra est notandũ ꝙ illud secundum est pena. Vnde duplex ẽ pena. s. pena damni & pena sensus in actuali peccato. preterea duplex est pena. s. contracta: & inflicta. pena inflicta/ est illa quam deus infligit/ vel per se vel mediantibus demonibus & causis secundis/ vt pena sensus quam patiuntur damnati. Sed pena contracta seu derelicta seu permissa (quod idem ẽ) est illud quod sequitur propter ablationẽ auxilij dei specialis seu pter derelictionẽ/ vel permissionem a deo factam. Nam ratione peccati precedentis deus aufert suum auxilium speciale a creatura/ & permittit illã agere quicquid vult contra rectam rationẽ/ & illud peccatum perpetratum ratione ablationis auxilij specialis vel derelictiõis: seu illud bonum q̄d nõ agit quod alias ageret vocatur pena contracta seu derelicta seu pmissa/ vt sortes cadẽs in mortale/ habet penam inflictam: & cum hoc deus eum derelinquit non ipsum adiuuãdo/ & permittit eũ exire in malas operationes/ puta in odium sui/ in murmurationem cõtra deum: in estimationem ꝙ iniuste punitur: & nihil boni agit/ omissio illorum bonorum est sibi mala & actus sunt pene contracte & non inflicte a deo. Cum ergo queritur/ vtrum aliqs puniatur semper citra condignũ. Dico primo: ꝙ pena inflicta semper punitur quis citra cõdignum immo nõ posset deus de sua potentia punire peccatum ad condignum pena inflicta. Patet/ deus non potest facere ꝙ pena inflicta sit peccatum & malum culpe: sed solum malũ penale. sed sic est ꝙ quocunq̧ malo pene inflicte quodcunq̧ malũ culpe est in infinitum peius & fugibilius. ergo deus nõ potest facere ꝙ pena inflicta puniatur ad condignum immo in infinitum

[Margin notes: In pctõ actuali tria sũt cõsiderãda. — Pena ẽ duplex. — Pena inflicta. — Pena cõtracta.]

minus citra condignum. nam implicat contradictionem q̈ sit pena inflicta & sit peccatum/immo de necessitate: si est inflicta est tātum pena: sed implicat contradictionem q̈ inter duo sit equalitas: & q̈ vnum sit culpa & aliud pena. immo quicunq̧ gradus culpe est in infinitum peior q̃ infinita pena: sicut quilibet gradus albedinis est in infinitū pfectior infinita nigredine: sed inter actum peccati & illud quod est solum penale nulla est proportio/ immo vnum excedit aliud improportionabiliter. ideo non potest fieri q̈ inter illa sit equalitas. igitur. Sed difficultas est. vtrū sit aliqua pena permissa/ derelicta/ vel contracta/ aliquando ita fugibilis sicut peccatum cuius est pena. dico q̈ sic/ & deus non est auctor talis pene: sed ille q̃ peccat. ideo non est inconueniens peccatorem propter demeritum minoris peccati cadere in maius peccatum/ & per consequens non est inconueniens q̈ pena contracta excedat illud peccatum cuius est pena. immo Diony. in fine quarti dicit q̈ damnati grauius peccant in inferno q̃ fecerunt in via/ nec est inconueniens q̃tum ad penam contractam q̈ illa sit peior q̃ culpa. cum ergo queritur an puniatur citra cõdignum/ dico q̈ sic pena inflicta: sed pena contracta aut permissa non est inconueniens q̈ puniatur ad condignum immo supra condignum. ita q̈ aliq̃ pena eius sit fugibilior q̃ fuerit peccatum p̄cedens. sed pena inflicta semper est minor q̃ fuerit culpa. nam quicquid non est culpa q̃tūcunq̧ fuerit penale: est in infinitū minus q̃ quecunq̧ culpa quantūcunq̧ parua. hoc est si tota latitudo pene poneretur ex vna parte: & tota latitudo culpe ex altera: tunc dico q̈ minimus gradus culpe in infinitum excedit totam latitudinem pene & est in infinitum fugibilior q̃ tota latitudo pene inflicte ideo non potest culpa q̃tum ad penam inflictam ad cõdignum puniri. & sic necessario semper punitur citra condignum. Sed contra hoc arguitur sic/ sit sortes qui peccato aliquo peccauit/ pro tali peccato duplici pena punitur. s. pena damni/ & pena sensus.

[margin: Q̃o intelligit punitõ ptra cõdignũ.]

[margin: Regula]

Nam pena damni qua punitur/ est carentia beatitudinis. & illa ē sorti peior q̃ sua culpa ergo punit̄ p sua culpa supra cõdignū. cõña ē certa. patet anteced̄ēs/ aliq̧s actus in hac via elicitus est eque bonus ī suo genere sicut ipsa culpa est mala in suo genere. quia potest elici actus cōtrarius cum tanto conatu sicut elicitur culpa. sed sic est q̈ beatitudo quocū q̈ actu bono in hac vita elicito est melior: ergo eius carentia erit peior q̃ sit iste actus malus in hac vita elicitus. vel sic/ stat actum esse ita bonum in genere bonitatis sicut culpa est mala in genere malitie. sed beatitudo est melior elicienti actū q̃ sit ei actus bonus. ergo etiam carentia illius beatitudinis erit peior isti q̃ sit sua culpa quam committit in hac vita. Exemplum. sit sortes qui pro hac hora tenetur diligere platonem/ ipse nõ diligit. beatitudo quam haberet pro actu dilectionis esset ei melior q̃ actus dilectionis quo dilexisset platonem: ergo carentia dilectionis platonis que est ei culpa est minor q̃ carentia visionis dei que est beatitudo: & p consequens punitur supra cõdignum. Pro solutione iam dictum est. & dico iterum q̈ nunq̃ aliqua pena sensus est ita fugibilis sicut quecunq̧ culpa quantumcunq̧ parua. Secundo dico q̈ nunq̃ pena damni que nõ est culpa/ est eque mala sicut culpa. Vnde stat aliquam priuationem esse culpam ī dānato: sed nūq̃ pura pena ē ita fugibilis quātumcūq̧ magna sicut minima culpa. Et ad argumentum/ sortes pro carentia dilectionis platonis punietur carentia visionis diuine que erit sibi peior q̃ culpa/ nego quia carentia beatitudinis nunq̃ est culpa. & ad probationem/ beatitudo foret sorti melior q̃ dilectio platonis. ergo carentia beatitudinis est sorti peior q̃ carentia dilectionis platonis: concedo antecedens/ & distingo cõsequens: vel si ille due carentie considerent̄ solum per modum carentie: & isto mõ nulla illarum est culpa: sed solū pena. sed si vna istarum cõsideretur in ratione culpe inq̃tū est carentia debiti inesse/ dico q̈ illa ē peior que est carentia minus boni. s. carentia dile

[margin: Pena sẽsus maxia nõ ē ita fugibilis sicut minia culpa.]

ctionis platonis in forte in casu posito: & licet sit carentia minoris boni respectu carentie beatitudinis: sed quia illa est carentia alicuius debiti ad quod debitum ille qui caret obligatur sub pena peccati. & carentia beatitudinis non est huiusmodi carentia secundum q cōsideratur sub ratione debiti. ideo alia carentia que est sub ratione debiti ē culpa & per consequens peior. sed inq̄tum carentia/est minus mala: quia minoris boni ē carentia q̄ carentia beatitudinis: & inq̄tum culpa punitur. & p consequens habet semper q pena inflicta est minor: neq3 tantū fugibilis sicut culpa. Quantum ad aliud vtrū videlicet deus semper seruet eandē proportionem penarum quāta est culparum. Difficultas huius quesiti ē de pena damni. vtrū vnus plus puniatur pena dāni q̄ alter. hoc concesso penes quid attenditur maioritas pene damni in vno: & in altero. vel penes maiorem gloriam ad quam erant ordinati vel penes culpam. Est apparentia q sit maior pena damni in vno q̄ in altero. nam paruuli non tantum puniuntur pena damni/ sicut adulti: ergo est maior in vno q̄ in altero. Patet antecedens/precipua pars damnationis/& precipua pena est pena damni/& pena damni est fugibilior q̄ pena sensus. ergo illi qui damnantur ex culpis proprijs plus puniuntur pena damni q̄ decedentes paruuli in solo originali. Quātum ad hoc dico q vna pena damni est peior in vno q̄ in alio. Secundo dico q peioritas illius pene damni non est attendenda penes p̄miū quo alias fuit aliquis dignus qui punitur. Primum probatum est de paruulis. Secundum patet/qa priuatio beatitudinis in illo q fuit dignus maiori p̄mio non ē peior q̄ in illo qui fuit dignus minori. patet. gentiles & paruuli nunq̄ fuerunt digni beatitudine ergo malitia pene damni nō est attendēda penes bonitatem premij quo alias fuerunt digni. Exemplum/sit fortes qui fuit in gratia maiori in duplo q̄ plato/nichilominus cadit a gratia & dignitate p̄mij per simplicem fornicationem. & plato per adulteriū.

An vnus plus puniaī pena dāni q̄ altera

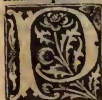
nō est dicendum q fortes puniatur plus pena damni q̄ plato: quia alias plus puniref p minori culpa q̄ alius pro maiori. & tamen argumentum concluderet hoc efficaciter/si illa pena damni esset attendenda penes maius premium quo alias fuit dignus qui punitur. Dico tertio cum Diony. q malicia illius pene est attendenda penes causam ratione cuius est iflicta illa pena vel carētia/hoc est dictu/si alicui infligatur propter maiorē culpam infligetur ei maior/& est ei peior q̄ illi cui infligitur pro minori culpa. Pena eñ dicit ordinationem ad culpam. Nam priuatio beatitudinis non est mihi pena: quia non priuor propter culpam. Similiter/si deus creasset hominem in puris naturalibus: & non conferret illi suam beatitudinem seu visionem claram: nō esset illi pena talis priuatio. quia pena dicit respectum ad culpā ita q priuatio non est pena nisi propter culpam p̄cedentem. & inde in paruulis illa priuatio beatitudinis est pena ip̄is propter culpam precedentem. Vnde quando illa est propter maiorem culpam est maior pena: & si propter maiorem culpam in duplo erit peior i duplo vt fortes decedit in peccato duplo ad peccatū platonis. tunc priuatio beatitudinis est forti in duplo peior q̄ platoni. Resolutorie habetur q pena damni dicitur maior vel minor vel equalis ex causa p̄pter quā infligitur: & non ex debito ad maiorē vel minorē gloriā [Eodē modo dicendū ē de p̄cō omissiōis q mēsurat penes causā ex q̄ orit. s. obligationē / sed q̄stio tūc vñ orit maioritas culpe/dicit q ex multis/ex obiecto/ex itētiōe/ex circūstācijs/sed q̄stio ē de odio dei & p̄tibus eius.] Et ista pauca sufficiant circa materias pertractas in generali tā virtutum q̄ vitiorum.

Pena respicit culpam.

additio

¶ Moralium acutissimi doctoris theologi Magistri Iacobi Almain Finis.

¶AUREA CLARISSIMI ET ACUtissimi doctoris Theologi magistri Iacobi Almain senonensis in tertium Sententiarũ lectura a quodam suo discipulo collecta.

OSTEAQUAM Magister pertractauit in primo sentẽtiarum de trinitate superbenedicta quo ad se & secũdum rationem sue naturalis perfectionis & de quibusdam attributis sibi conuenientibus ratione creature. Et in secundo de deo inquantum relucet eius potentia in opere creationis. In hoc vero tertio agit de eo inquantum eius sapientia relucet in opere reparationis lapsi hominis. Primo agens de verbi diuini incarnatione / consequenter de eiusdem passione / & demum de ipsius donis & virtutibus excellẽtissimis. Unde Paulus ad Galath. quarto. Ante principiũ huius textus / cum venit plenitudo temporis &c. ponit aliquos textus qui declarantur per istum. Dicit enim quãto tẽpore heres paruulus est nihil differt a seruo cum sit dominus omniũ: sed sub tutoribus & actoribus est vsq; ad prefinitum tempus a patre ita & nos cum essemus paruuli sub elementis mundi eramus seruientes / at vbi venit plenitudo tẽporis misit deus filiũ suũ. &c. vult dicere cum eramus paruuli. i. sub lege solum & solam litteram veteris testamenti habebamus / que erat solum figuratiua aduentus Christi sub elementis eramus seruiẽtes. id est eramus solũ sub legalibus obseruãtijs. quasi vellet dicere / cũ eramus in veteri testamẽto habebamus doctrinã q̃ erat figura illorũ ministeriorũ q̃ facta sunt i lege Christi: sed nos voluit deus facere magnos cũ venit plenitudo tpis misit deus filiũ suũ factũ ex muliere / factũ ex lege / vt eos q sub lege erãt redimeret vt adoptionem filiorũ reciperemus. Unde lapsus homo in pc̃m reparatus est p Iesum Christũ dñm nostrũ dei & hoim mediatorem qui caput est ecclesie nosq; mẽbra eius Ephe. primo. Tempore enim de promissione filij dei & de obseruatione legalium adimpleto / misit deus filium suum vt incarnaretur. & ista missio non est aliud q̃ eius benedicta incarnatio. & sic filium dei mitti a deo non est nisi filiũ incarnari. hoc est naturam humanam assumere / quãobrem queritur primo. Utrum solus filius dei qui est secunda persona in diuinis naturam humanam sibi vniuit in vnitatem suppositi. ¶Pro solutione questionis primo declarabuntur termini quibus declaratis ponentur conclusiones & / tertio mouebuntur dubia / quod intendimus facere per totum processum.

¶Quantum ad primum notandum q̧ per verbi incarnationem nihil aliud intelligimus nisi assumptionem humane nature a verbo in vnitatem suppositi per quam vere deus dicitur homo & homo deus / hoc est aliquam personam diuinam aliquam naturam taliter assumere. id est taliter eius dependentiam terminare q̧ denominationes concretiue denominantes illam naturã competant persone & supposito assumenti. & sic secundam personam in diuinis assumere naturam humanam est illam effici hominem ita q̧ predicata hominis non importantia imperfectionem dicuntur de persona diuina assumente vt infra declarabitur. Sed primo declarandi sunt isti tres termini / natura / persona / suppositum / qui tamen principaliter declarãtur in primo sententiarum. Unde secũdum Occham in primo & secundo distinctione tertia. Natura est res aliqua positiua habens esse reale nõ tantum esse obiectiuum in anima: ita q̧ natura nihil aliud est q̃ res actualiter & realiter existens. Quelibet enim res que realiter & actualiter existit vocatur natura vt albedo / plato / sortes &c. & non est hic questio de natura communi quam imaginati sunt aliqui philosophi / nec loquimur de natura vt est altera pars compositi essentialis de qua Aristoteles scd'o phisicorũ q̧ sola materia & forma dicunt̃ natura: sed in p̃posito natura nihil aliud est q̃ res realiter existens.

Suppositum vero est ens completum ab altero/non substantatum /non natum alteri inherere : neqꝫ alterum informare / ita ꝙ suppositum importat triplicem negationem/ actualem scilicet /& aptitudinalē/& partialem ita ꝙ illa res que est suppositum non sit pars alterius. Secundo ꝙ non sit ab altero sustentata. & tertio ꝙ non sit nata alteri inherere vel alterum iformare. Ex quo sequitur ꝙ quelibet pars sortis quāuis sit natura non tamen est suppositum. Similiter accidentia in sacramento altaris vt est albedo quāuis non sit pars alterinsnec inhereat non est tamen suppositum: quia habet naturalem inclinationem ad inherendum: accidentia enim in sacramento altaris non habent modum substantie neqꝫ per se sunt vt ly per se dicit proprium modum substātie. Vnde per se vt est proprius modus substantie dicit duas negationes : scilicet non inherere neqꝫ natum inherere :sed accidentia in sacramento altaris licet non inhereāt tamen nata sunt inherere. ideo non habent modum substantie. Similiter anima beata non est suppositum/quia habet naturalem inclinationem ad informandum corpus/ & appetit ipm informare/& sic anima non erit completa beata quousqꝫ informet iterum corpus. Tertio dico ꝙ humanitas in Christo. id est a verbo sustentata non est suppositum cum sit ab altero sustentata/licet non sit pars sustentantis & assumentis/ nam secunda persona in diuinis est simpliciter simplex/& per consequens incomponibilis: & sic illa humanitas assumpta non est pars tertij nec alteri inherens nec nata alteri inherere neqꝫ suppositum/quia ab altero sustentata. Ex dictis patet/ꝙ iste terminus suppositum includit negationem partis/sustentationis & inhesionis. Ex quo sequitur ꝙ illud quod est suppositum si assumatur desinit esse suppositum. Nam quelibet entitas positiua creata potest assumi a verbo diuino secundum multos/quia omnis creatura est in plena obediētia respectu persone diuine. Vnde quelibet natura humana in se. id est in proprio supposito est vere persona. & si assumeretur desineret esse persona. si postea dimitteretur iterum esset persona & suppositum. Sed persona est rationalis nature indiuidua substantia vt ait Boetius. Vel sic est intellectualis nature incommunicabilis substantia secundū Richar. de sancto victore quarto de trinitate/& est eadē in sententia cum prima. sed breuiter persona secundum Occham est suppositum intellectuale: ita ꝙ solum persona supponit pro supposito intellectuali sicut angelus/deus/homo. Ex quo seqtur ꝙ nullum irrationale: nullum inanimatum: nullum accidens est persona. Vnde ad hoc ꝙ aliquid sit persona/vt ait Occham: oportet ꝙ sit substantia intellectualis completa ideo partes substantie non possunt esse persona. Item de ratione persone est ꝙ sit incōmunicabilis. id est non vnita alteri siue nō sustentata. & sic persona supponit pro natura intellectuali connotans negationem quadruplicis communicabilitatis seu innitentie scilicet qua pars communicatur/ seu innititur toti: constituens constituto : forma subiecto: sustentificatum sustentificanti: & sic patet differentia inter illos tres terminos persona/suppositum/& natura/siue singulare. Natura enim nihil aliud importat nisi actualem existentiam /persona suppositum intellectuale/sed suppositum triplicem negationem. illa tamen se habēt per ordinem. Omnis enim persona est suppositum/& omne suppositum est singulare seu natura : sed non ediuerso sequitur/ hoc est est singulare seu natura : ergo hoc est suppositum. & vltra hoc est suppositū: ergo est persona. Nam humanitas assumpta a verbo est singulare seu natura: & tamen non est suppositum neqꝫ persona. Similiter nullum accidens dicitur suppositum aut persona quanuis accidens sit singulare seu natura. & hoc propter illas negationes quas important suppositum &

Quid persona.

95

persona vt dictum est.
¶ Vltra notandū est pro modo loquendi doctorum in hac materia ꝙ quādo dicitur ista natura personatur & illa psona personat illam naturam, vt persona secunda in diuinis personat humanam naturam dupliciter hoc intelligitur, vno modo in sensu proprio/ita ꝙ sit sensus natura humana efficitur persona a persona in diuinis/& persona diuina eam facit personam & sic ille sensus est falsus/quia natura humana in supposito diuino, id est assumpta a verbo non est persona/& sic non efficitur persona a supposito in diuinis: persona enim cōnotat ꝙ non sit assumpta. Alio modo potest intelligi in sensu improprio natura humana personatur, id est sustentatur in vnitatem suppositi/& tunc vidēdum est quid sit sustentari in vnitatem suppositi & oportet captiuare intellectum ad credēdum personam in diuinis assumpsisse naturam humanam in vnitatem suppositi. Et primo supponitur ꝙ illa natura que assumitur si non esset sustentata esset in se suppositum, vnde si deus assumeret albedinem vel animam rationalem precise non assumeret eā in vnitatem suppositi/quia illa natura sic assumpta in se relicta, id est non sustentata illa specie sustentationis non esset in se suppositum/nam illam assumi in vnitatē suppositi presupponit ꝙ si relinquatur ab assumente esset suppositum, & vltra ista propositio alterum ponit scilicet ꝙ illa natura quātum ad eius dependentiam terminetur ad illam personam assumentem/& breuiter sicut dicit Scotus difficulter declaratur quid sit illa dependentia nature assumpte ad personam assumentem/& nō potest dari aptior analogia ad hoc declarandum nisi accidentalis ad subiectum/nam dependētia accidentis ad subiectum est proximior similitudo, oportet igitur ꝙ illa natura assumpta quantum ad eius dependentiam terminetur ad illam personam assumentē: hoc est ꝙ communicet persone assumenti ea concreta que communicantur isti nature si esset in se relicta, id est non assumpta/nam si esset in se relicta diceret rōnalis risibilis/substātia/corpus/aial/& breuiter dicendum de omnibus alijs predicatis non importantibus imperfectionem. Ex dictis patet quid sit persona diuina assumere naturam in vnitatem suppositi. Si autem vellemus dicere ꝙ posset eius depēdentiā terminare/posset albedinē assumere & alias res que in se derelicte non essent persone neq; supposita. Vnus modus dicit ꝙ persona nō dicitur persona nisi per entitatem in ipsa/& per hoc volunt seruare transitum contradictoriorum per mutationem rei, id est per corruptionem illius rei per quam dicitur persona: sed ista opinio vix deffensarī potest/nam sequeretur ex illa ꝙ in illa natura assumptibili esset aliqua entitas quam deus non posset mecum assumere/si ita sit ꝙ persona importet entitatem a qua res denominatur formaliter persona/quia si assumeret mecum ego assumptus ero adhuc persona, ergo non sustentatus & per consequens non assumptus. Item ex ista opinione sequeretur ꝙ esset possibile hanc naturam remanere non sustentatam ab alio nec partem alterius & tamen non erit persona. Assumptum patet/quia secunda persona in diuinis potest relinquere naturam quā assumpsit nihil de nouo in ipsa producendo/quo facto verum est dicere ꝙ non est ab alio sustentata neq; nata informare neq; inherere/nec erit persona.
Resolutio Scoti in prima questione tertij/& omnium aliorum est ꝙ natura que est persona vel suppositum non dicitur persona per entitatem in ipsa existentem: sed persona & suppositum denominantur taliter solum per negationes supradictas. Suppositum enim importat duplicem negationem scilicet actualem & aptitudinalem/siue in natura intellectuali/siue non: vt lapis est suppositum, sed in natura intellectuali idem bene dicitur suppositum & persona.

Persona autem suppponit pro natura intellectuali / & preter illam nihil aliud importat nisi negationem quadruplicis communicabilitatis vt patuit.

¶Consequenter notādum circa vnionem illam mirabilem nature humane ad verbū ꝙ difficultas intelligendi & exprimendi modum eius ex duobus consurgit. Primū / quia nulla similis inuenitur in natura creata / ad cognitionem autem diuinorum nō nisi ex creaturis ascendimus / vbicunqꝫ autem vnio in creaturis inuenitur: ibi maior est dissimilitudo q̄ similitudo ad illā vnionem benedictam. Secundum / quia non est vndiquaqꝫ certum an illa vnio ypostatica siue personalis qua natura humana assumitur seu vnitur verbo importet aliquid distinctum ab extremis vnitis quo formaliter fiat illa vnio: an nihil distinctum. De hac materia est difficultas iter doctores: ex vna parte Scotus & Occham prima questione tertij. & Gregorius distinctiōe. xxviij. questione secūda. videlicet quid importat ista dependentia qua dicimus naturam assumptam dependere a secunda persona in diuinis. Vnde natura assumpta a verbo non dicitur dependere a secunda persona in diuinis quantum ad conseruari / quia quelibet persona in diuinis equaliter conseruat illā / cum opera trinitatis ad extra sint indiuisa. & tamen non dicitur depēdere ab alijs duabus personis: sed dicitur dependere a secunda persona in diuinis / quia eius dependentia terminatur ad secundam personam: & non ad alias. Alie enim non dicuntur terminare illam dependentiam: sed de hoc in dubijs sequētibus. Sed queritur qd sit illa dependentia seu vnio an importet aliquē respectū seu relationē. Occhā vbiqꝫ negauit relationes nisi in incarnatione neqꝫ vnq̄ posuit nisi respectū vniōis nature humane ad personam diuinam. & talis secundum eum nō est realis sed tm̄modo ratiōis. Hoc illi scotiste iponentes dicūt ꝙ fuit coactus fateri veritatem. Vnde Scotus & sequaces dicunt ꝙ ista dependentia. id est vnio est relatio realis extrinsecus adueniens disquiperētie que non ponit in altero extremorum relationem eiusdem speciei scilicet realem / quia vnioni nature humane inherenti nulla correspondet relatio realis in verbo. Nam verbo immutabili per suam incarnationem nihil noui aduenit cum non sit potentiale. & sic illa relatio non est mutua seu communis realiter licet sit communis secūdum denominationem. fundatur igitur & inheret nature humane non diuine licet terminetur ad diuinam. Terminare autem nullam dicit imperfectionem. Dependentia autem secundum eos imperfectionem dicit / nam licet filius in diuinis realiter producatur a patre: tamen non dependet ab illo / quia non potest esse dependentia inter aliqua nisi sint alterius nature. Et dicit Scotus ꝙ propter hoc ꝙ natura humana vnitur verbo non sequitur dependentia in persona diuina vel potentialitas vel compositio immo dicit ad terminandum illam vnionem requiritur ꝙ sit persona independens habens talem naturam qualis requiritur ad terminandum. Non sequitur ergo dependentia in persona / quia persona diuina nō potest aliqua relatione reali referri ad creaturam. Dicit consequenter Scotus ꝙ non repugnat persone diuine terminare illam vnionem inquantum hec persona. Dices omnis respectus creature ad deum terminatur ad tres personas. Respondet ipse ꝙ respectus creature ad deum qui in se insequitur propriam naturam creature terminatur ad tres personas / non tamen oportet de respectu aduenticio: id est qui ex tempore potest aduenire sicut ista vnio. Exemplū primi / vt fortes creatur. iste respectus insequitur propriam naturam creature & terminatur ad tres personas / quia omnis talis respectus creature ad deū in termino requirit essentiam diuinam: sed ille respectus scilicet vnio p̄sonalis non insequitur propriā naturam nature creature. quare & cetera.

Ex dictis huius opinionis patet quid sit illa dependentia & vnio & in quo fundetur: & ad quid terminetur.

Opinio Grego. Alia est opinio Gregorij de arimino in primo sententiarum opposita prime qui nititur omnino improbare talem relationem. Dicit enim q talis vnio nature humane ad verbum non dicit aliquam entitatem distinctam a natura humana & a verbo: sed tantum naturam humanã & verbum nõ quasi tercunq sed vnita: ita q talis dependentia siue vnio nihil aliud est capiendo collectiue q res vnite vel ita se habentes ad inuicem sit q dependentia est res ab altera dependens que ei cõmunicat suas denominationes concretiuas. ¶ Istis vtrisq declaratis respondendum est ad questionem per aliquas conclusiones.

Pma conclusio. Prima. Natura creata siue humana siue non humana suppositaliter diuine persone simpliciter vniri potest. Patet/illud est simpliciter possibile quod nullam includit repugnantiam. sed humanam naturam suppositaliter persone diuine vniri nullam includit repugnantiam. igitur. consequentia est certa cum maiore. Patet minor. Primo non includit repugnãtiam ex parte nature vnibilis nec ex parte persone diuine dependentiam suppositalem terminantis. & aliunde nulla potest assignari repugnãtia. antecedens patet pro prima parte/quia cum natura humana sit finite perfectionis non plus repugnat sibi suppositaliter & simpliciter dependere ad suppositum diuinum q q accidens dependeat a suo subiecto vel partes tam essentiales q integrales a toto. ergo ex parte nature que est in pura potentia obedientiali respectu diuine persone/non repugnat dependere ab illa. Secundo non repugnat ex parte suppositi diuini/quia terminare dependentiam nature humane non includit imperfectionem vt tactũ est in notatis/ nec importat in supposito diuino aliquam imperfectionem/quia nec limitationem nec potentialitatem nec compositionem in termino: sed solam cõmunicabilitatem. vnde sicut nec ex accidenti & subiecto fit vnum ens per se: ita nec ex persona diuina & natura humana fit vnũ per se. Patet ex his quo modo non implicat naturam humanam supposito diuino vniri & quomodo illud est possibile.

Secūda. ¶ Secunda conclusio. Natura humana potest suppositaliter vni perso ne diuine vniri & non alteri. Probatur/ratio terminandi istam vnionem que terminatur ad suppositum diuinum est incommunicabilitas in supposito. ergo vbi sunt diuerse incommunicabilitates sunt diuerse rationes terminandi istam dependentiam seu vnionem: sed in patre & filio & spiritu sancto sunt diuerse incommunicabilitates. ergo in ipsis sunt diuerse rationes terminandi istam dependentiam: sed in quibuscunq sunt diuerse rationes terminandi vnionem ad vnam illorum terminari potest quãuis non ad alteram. ergo potest ad vnam personam terminari & nõ ad alteram. neq est idem de causalitate rerum ad extra & de ista assumptione nature. vnde in patre & filio & spiritusancto est eadem ratio secundum quam producunt res ad extra: quia diuina & infinita potentia/sed nullum perfectibile nullum attributum est ratio terminandi istam vnionem ypostaticam/ imo potius proprietates personales. Terminare enim non importat actionem sed terminum alicuius relationis secundum Scotum. Cum igitur assumere sit terminare que nullam actionem importat potest vni persone conuenire & non alteri. Igitur cum in patre filio & spiritusancto sint diuerse proprietates personales potest vnio ad vnam terminari quãuis non ad alteram/ & sic potest vni persone vniri & non alteri.

Tertia. ¶ Tertia conclusio. Sicut natura humana vnitur verbo ita potest vniri cuilibet supposito patri scilicet & spiritui sancto/quia non magis implicat q vniatur patri aut spiritui sancto q filio cum quecunq ratio probans possibilitatem huiuscemodi vnionis respectu vnius psone pbet pariformiter respectu aliarum personarum igitur. &c.

¶Quarta conclusio ꝙ natura humana sit vnita filio est articulus fidei necessario credendus q̄uis illud non possit naturali ratione demonstrari. Prima pars patet/quia est articulus fidei verbum factum esse carnem id est hominē Ioan. j. q̄d sine vniōe nature humane cū verbo fieri non pōt. Secūda pars patet/quia verbum esse hominem non potest euidēter probari ex principijs per se notis neq̧ per experientiam/nam anteq̄ habeatur per experientiam ꝙ verbum est incarnatum necessario requiruntur noticie extremorum ituitiue: sed vna scilicet noticia verbi diuini est nobis impossibilis pro statu vie. igitur. ¶Quinta conclusio/natura humana neq̧ patri neq̧ spirituisancto ypostatice vnita est: sed tantum verbo. Patet/nullibi legitur pater aut spiritussanctus est factus caro: sed legitur ex Augustino in ecclesiasticis dogmatibus non pater carnem assumpsit neq̧ spiritussanctus: sed filius tantum. Filius enim missus est & nō pater propter multas congruentias quas tangit magister in textu.

Primus dubium. ¶QVANTVM AD TERTIVM ARticulum mouentur dubia circa conclusiones. Primum contra primam conclusionē dictum est ꝙ natura humana potest vniri verbo. Contra/anteq̄ aliqua sint vnibilia oportet ꝙ interea sit proportio: sed inter personam i diuinis & naturam humanam nulla est proportio cum finiti ad ifinitum nulla sit proportio/imo magis distant ad inuicem q̄ queeunq̧ contraria/quia infinite distant. ergo apparet ꝙ inter ea nulla potest esse vnio. Respondetur negando maiorem/imo que magis distant regulariter sunt magis vnibilia. vnde inter substantias magis distantes sunt materia & forma que plus adinuicem distant q̄ homo & asinus/ plus distant adinuicem accidens & subiectum q̄ due forme: & tamen materia & forma & accidens & subiectum sunt adinuicē vnibilia: & non due forme. igitur non requiritur anteq̄ aliqua sint adinuicem vnibilia ꝙ inter ea sit proportio. Saltem quantū ad gradum perfectionis ꝙ vnum ab altero distet secundum certum gradum proportionis. & hoc modo infinite distantie perfectionaliter bene sunt adinuicem proportionata. Vnde cum dicitur finiti ad infinitum nulla est proportio verum est entitati ua & quo ad perfectionem: quia quantumcunq̧ ens finitum reduplicetur nunq̄ attinget perfectionem entis infiniti: sed possunt esse multe alie proportiones puta passi ad agens/sustantati ad sustantans & c̄. Contra verbo diuino nihil potest vniri. Patet: que vniuntur fiunt vnum/sed impossibile est creaturam fieri vnum cum creatore/quia tunc creatura fieret creator/ & multa alia possunt inferri absurda. igitur. Dico ꝙ verbo diuino nihil potest vniri per modum compositionis scilicet ꝙ ex ipso & verbo diuino componatur vnum totum tanq̄ ex materia & forma: sed bene suppositaliter Vnde naturam vniri alteri suppositaliter non est hanc fieri illam: sed hanc dependere ad illam. Vnde dicit Occham non esse imaginandum istam vnionem esse vinculum ligans naturam humanam cum verbo diuino sed est dependentia nature sustantate ad verbum sustantans/ita ꝙ secundum eum homo vt importat naturam humanam non substantatam est terminus cognotatiuus supponēs pro humanitate cōnotando illam non esse sustantatam & illa sustantata propter defectum cognotationis non potest dici homo: tamen per illam aliquid est homo puta verbum diuinum. & sic patet de primo dubio. ¶Secundo dubitatur circa secundā conclusionem in qua dictū est ꝙ natura humana potest suppositaliter vni psone diuine vniri q̄uis non alteri. Contra/non potest natura humana dependere ab vna persona quin ab alia. igitur. Patet/opera trinitatis ad extra sunt indiuisa. ergo non solus filius est terminans illam dependentiam. non enim potest filius agere quin pater & spiritussanctus agant & e diuerso. igitur eodē mō implicabit vnā naturā depēdere suppositaliter ad vnā & nō ad 2m dubium.

alias ¶ Altera ratio apparentior/vna perso na in diuinis nō potest obiectum terminare noticiam quin quelibet persona terminet illam obiectiue. ergo natura humana non potest dependere suppositaliter ad vnam personam quin suppositaliter dependeat ad quamlibet aliam cum nulla videatur ratio diuersitatis. antecedens patet/per dictum Christi/Philippe qui videt me videt & patrem/quia ego in patre & pater in me est.i.sumus idem essentialiter/tūc arguitur sic.non potest vna persona terminare noticiam quin quelibet persona terminet/ quia persone vnum & idem sunt. ergo eodem modo vnio ista hypostatica propter candē causam non potest terminari ad vnā quin terminetur ad reliquam. ¶ Ad primū istorum negatur antecedens/& consequentia & ad probationē. Dico ꝙ est eadē ratio in patre filio & spiritusancto/secūdum quā ad dextra producunt creaturas scilicet potentia que est attributum ꝯueniens imediate essentie. nam in simbolo dicitur nō tres omnipotentes sed vnus oīpotens: sed non est eadem ratio terminandi suppositalē de pendentiam quia est proprietas personalis ideo quis implicet vnam creaturam dependere effectiue ab vna personarum quin dependeat etiam effectiue ab alia non tamen implicat de dependentia suppositali quare vna persona potest terminare dependētiā suppositalem creature sine alia: sed nō causalem. ¶ Ad secūdum/quātum ad illud ꝙ assumitur in antecedente est multiplex modus dicendi. Nam Scotus & Depalude tenent ꝙ pater potest videri & non filius/& creatura potest frui vna persona & non altera dato tamen antecedente nego cōsequētiam/quia ad vnum est testimonium sacre scripture & non ad aliud Qui videt me videt & patrem &c. ideo oportet fateri vnū/ & non reliquum quia est reuelatum: sed de causa potest esse suasio. Nam cognitiones nostre feruntur in obiectum sub ratione veri: sed est eadem veritas in patre filio & spiritusancto/quia veritas est vnum essentia le. propterea non potest terminari noticia ad vnam personam quin ad quālibet/sed ratio terminādi non est attributum sed proprietas personalis. ¶ Circa conclusionem tertiam dubitatur tertio. Vtrum tres persone possint eandem naturam terminare seu suppositare simul an tantum successiue. videtur ꝙ simul & semel: quia successiue non est difficultas. Circa hoc est controuersia inter Scotum & Occham/nam Scotus dicit ꝙ implicat contradictionem eandem naturam suppositari simul & semel a diuersis personis. & ratio sua precipua est. quia implicat contradictionem eandem rem totaliter & effectiue depēdere totaliter a duabus causis. nam bene sequitur dependet totaliter effectiue ab ista. ergo nullo modo ab alia implicat ꝙ totaliter a prima & totaliter a secunda (non enim implicat quim idē effectus depēdeat personaliter a duabus causis vt calor ab igne dependet & a celo, similiter filius a patre & matre: sed ꝙ ab vtroqꝫ totaliter implicat contradictionem) ergo videtur ꝙ implicet cōtradictionem ꝙ quelibet personarum assumat eādem naturam & totaliter dependeat a qualibet illarum. Guillermus occham apparenter tenet contrarium. pro cuius imaginatiōe dupliciter intelligimus effectum totaliter dependere a duobus. Vno modo ꝙ dependeat totaliter.i. secūdum quālibet eius partem dependeat ab illis. Alio modo ꝙ dependeat totaliter ab illis duobus.i. dependet ab vno illorum totaliter/ita ꝙ ad eius productionē & conseruationem aliud non concurrit & sic implicat: sed non implicat in primo sensu ꝙ dependeat totaliter a duobus.i. secundum quālibet eius partem. Ignis enim producit totum calorem & totaliter totalitate effectus, id est secundum quālibet eius partem. Similiter & ipse deus ꝑducit totū calorem secundum quālibet sui partem. ideo calor dependet totaliter ab illis duabus causis scilicet ab igne. & ideo. Similiter voluntas producit actum secundum quamlibet eius partem. & cū hoc noticia obiecti.

id est nulla est pars quin causetur ab actu cognoscendi & ab ipsa voluntate: sed tamen est falsum ꝙ producatur totaliter a voluntate. i. ꝙ a nullo altero dependeat preterꝗ a voluntate/cum ergo sit possibile ꝙ aliqs effectus totaliter dependeat quo ad producta a duabus causis potest vna natura depēdere simpliciter a duabus personis. & tunc est verum dicere quelibet istarum personarum hypostatice pōt hāc naturam sibi vnire. ergo tres persone possunt eandem naturam simul & semel assumere. & ē resolutio probabilior: sed vtrum tūc totaliter supponitetur a qualibet illarum. dico ꝙ sic in primo sensu: sed non in secūdo puta ꝙ a qualibet dependeat sic ꝙ a nulla alia/quia hoc implicat. Vtrum tunc ille persone sint plures homines. dico ꝙ supponendo ꝙ nō sit in homine nisi vnica anima. Ista est concedenda caput & manus sunt duo animata. Similiter dicerē in illo casu pater & filius & spiritussanctus/licet quilibet sit homo non tamen essent vnus homo sed tres homines. & quilibet esset filius virginis non tamen vnus filius virginis: sed tres filij virginis/quos tamen virgo vna cōceptione & vno partu genuisset/nec tamen propter hoc pater esset verbum aut spiritussanctus/sicut si eadē albedo informaret tres homines eēnt quidem albi eadem albedine/non tamen essent vnum album sed tria alba. ❡Dubitatur vltimo circa materiam questionis: nam habitum est ꝙ secunda persona in diuinis est immediatus & proximus terminus vnionis nature humane ad diuinitatem /dubitatur modo an essentia diuina possit esse primus terminus & immediatus istius vnionis & assumptionis hoc est an essentia diuina possit sibi vnire suppositaliter naturam humanam. Vnde supponendum est quid est esse primum terminum & immediatum talis vnionis. Pro cuius declaratione notādum ꝙ primus terminus vniōis est ad quē terminatur vnio omni alio circūscripto per ymaginationem: quod formaliter distinguitur ab ipso / & de quo verum est dicere hoc est vnitum illi & ad quem terminatur adhuc si per imaginationē secluderet quelibet alia res ab ipso. Secundo supponitur ꝙ licet inter essentiam & personas nō sit realis distinctio (Nam ista est vera essentia est persone/& persone sunt essentia) tamen inter essentiam & personas simul iunctas est formalis distinctio. Nō formalis vt loquitur Scotus: sed hic vocatur formalis vt tm̄ valet sicut identitas realis ita ꝙ idem est distinctio formalis & identitas sed non conuertibiliter. hoc est quādocunq; aliqua sic se habēt ꝙ de ipsis verum est dicere hoc est hoc/est identitas realis/inter ipsa nichilominus de vno predicatur vnum predicatū quod negatur de alio/tunc illa dicuntur distingui formaliter: licet enim ista sit concedenda essentia est pater & sic est idētitas realis. tamen ista est vera essentia est communicabilis/& ista est falsa/pater est communicabilis. Similiter vera est ista pater generat & ista falsa essentia generat/& sic aliqd verificatur de essentia ꝙ negatur de patre/& econuerso quanuis essentia realiter sit pater/ergo distinguntur formaliter. distinctio ergo formalis est realis identitas sed non conuertibilis/hoc est quando hoc est hoc: sed aliquid dicitur de vno & non de alio. Hoc supposito illud dicitur immediatus terminus vnionis ad quem per ymaginationem. si omne aliud secluderetur ipso remanente adhuc vnio terminaretur. vt nunc vnio humanitatis terminatur ad secūdam personam in diuinis: & ratio terminādi est proprietas personalis apud doc. quia ponit constitutionem in diuinis & non cōpositionem post Occham. filius enim constituitur ex essentia: sed non cōponitur. Secundo notandū ꝙ non est idem vniri alicui & suppositari ab aliquo/hoc est aliud ē terminare vnionem & suppositare naturā assumptā. nā vniri suppositaliter siue suppositari nihil aliud est ꝗ dependētiam suppositalem terminari ad suppositum extrinsecū/ita ꝙ natura que assumitur in assumente dicit assumentem esse formaliter suppo-

situm quia si non habeat formaliter suppositare non poterit dare alteri dependētiam suppositalem. Ex quo sequit̄ ꝙ īplicat contradictionem naturam assumptam supposi tari in essentia diuina/ cum eēntia nō sit formaliter persona cum non sit incommunicabilis: imo formaliter est tribus personis cō municabilis. His suppositis qn̄ queritur an possit essentia diuina esse imediatus & proximus terminus illius vnionis. dico primo post ocham prima questione tertij. & post Scotum in quita distinctione questione. j. ꝙ persona diuina potest esse imediatus terminus vnionis. Secundo/ non potest natura humana suppositari in essentia diuina/ quia essentia diuina non potest suppositare. Tertio si natura diuina esset immediatus terminus illius vnionis/ quelibet personarū esset terminus mediatus illius & q̄libet pſōa denomiaret̄ hō mediate: a natura vnita immediate essentie. ¶ Contra: essentia diuina potest esse imediatus & proximus terminus vnionis/ patet/ natura diuina est īmediatus terminus quo aīa grata vnit̄ deo & beati vniuntur deo: ergo potest esse immediatus terminus vnionis nature humāe ad ipsam. patet cōsequētia cum nō videtur maior ratio de vno q̄ de alio. Ad hoc dico ꝙ licet essentia diuina possit esse terminus primus alicuius vnionis nature hūane ad ipsū/ nō tñ pōt esse terminus primus vnionis suppositalis ita ꝙ essētia diuina nō pōt suppositare naturam assumptam immediate. ratio quia non est formaliter pſona cum non sit icommunicabilis vt dictum est. Itē si essentia esset immediatus terminus vnionis quelibet personarum esset remotus terminus. patet quicquid ꝯuenit essētie vt termino primo respectu creature conuenit omnibus personis. nam quelibet personarum ex essentia constituitur secundum ocham. ergo cum ista habitudo que tūc erit in ista essentia sit habitudo ad aliquam creaturā. i. ad naturam assumptam eademcom petet quamuis remote ipsius pſonis. ergo quelibet personarū mediate termiaret. Dicunt aliqui quod ad terminandum non requiritur in communicabilitas sed sufficit infinita & per se & singularis existentia. Sed essentia infinite & per se simpliciter existit. ideo potest dependētiam creature terminare. & si terminaret non solū essentia esset homo sed quelibet persona: sed nunc terminatio non conuenit essentie sed secūde persone in diuinis/ quia ratio terminandi est proprietas personalis:

¶ Questio secunda.

Trū verbum & quelibet persona diuina possit dependentiam indifferenter cuiuscunq; nature terminare tam rationalis q̄ irrationalis/ tam substātie q̄ accidentis. Constat ex fide ꝙ potest terminare dependentiā nature rationalis adminus humane. sed difficultas est an possit terminare dependētiam aliarum creaturarū vt lapidis/ arboris/ & accidentalis nature. ¶ Circa hoc est duplex modus dicendi/ & est cō muuis opinio/ ꝙ deus potest sibi vnire hypostatice/ aut personaliter/ aut saltem quantum ad illam dependentiam indifferenter quamlibet creaturam siue rationalem siue irrationalē: patet/ non est maior repugnantia ꝙ lapis supposit etur a supposito siue persona in diuinis q̄ homo. ergo. Patet in pura potentia obedientiali se habet lapis ad deū sicut homo: ergo sicut potest terminare dependentiam suppositalem hominis/ & etiam lapidis: vel asini. & credo magis huic opi. q̄ opposite. ¶ Alia ratō fortissima q̄ apparet. in triduo erat anima separata a corpore Christi/ & tunc corpus Christi non erat animatum anima rationali: imo dicunt doct. pro maiori parte ꝙ tunc erat informe saltē quātum ad formam substantialem/ tenendo ꝙ non sit nisi vnica forma substantialis in homine/ oportet hoc necessario fateri ꝙ in triduo erat informe & non erat forma cadaueris/ quia tunc de nouo deus aliquid assumpsisset scilicet formam cadaueris. nam tunc

in triduo erat illud corpus vnitum supposito diuino sicut & anima rationalis erat vnita: sed in triduo corpus nullo modo erat rationale. quia non habebat animam rationalem nec assistentem/quia descenderat ad inferos / secundum communiorem opinionē & probabiliorem: ergo si possit vnire sibi & assumere corpus sine anima poterit eodē modo res irrationales & inanimatas imo etiam incorporeas assumere. Hoc cōfirmatur nam in triduo non erat corpus vnitum anime & erat vnitum verbo/ similiter erat anima vnita supposito diuino & non corpori: ergo poterat deus deserere animā nō deserendo corpus quo facto fuisset verū dicere aliquod irrationale: id est non rationale negatiue/precise est vnitum supposito i diuinis. & prima consequentia videtur apparens quia corpus erat vnitum & non per animam quia non erat medium per quod vniretur corpus/ & ista ratio inter ceteras videtur apparentior & rationabiliter suppositis auctoritatibus sacre scripture. Ideo potest assumere quācūq̧ naturam & substātialem & accidentalem corpoream & incorpoream. Ex quo sequitur ꝙ ista est possibilis deus est lapis/deus est asinus/nā si deus assumeret in vnitatem suppositi lapidē vt assumpsit humanitatem ista esset concedenda deus est lapis sicut ista nunc/deus est homo. Queret aliquis supposito ꝙ deus assumat albedinem sicut assumpsit humanitatē vtrum deus esset albus: dico ꝙ non: quia esse album non solum importat dependentiam talē: sed etiam inhesionem/& albedo non potest inherere secunde persone in diuinis quia non est capax inhesionis vel informationis cuiuscunq̧ forme: quis ergo assumeret albedinem non concederetur deus est albus: sed bene concederetur tunc deus est albedo. christus autem bene denominatur albus ab albedine inherēte humanitati quā assumpsit in vnitatem suppositi sed si assumeret albedinem per se nō pōt denominari albus sed vtrum posset assumere peccatum sicut potest assumere albedinē vel naturam actu peccantem/vel dyabolū: & si sic: ergo esset concedendum: deus peccat/& deus est damnatus/que videnē multum absurda. & ista omnia currunt de potentia absoluta & non ordinata. Vnde ad hoc ꝙ assumat aliquam naturam non requiritur ꝙ sit in gratia ita ꝙ nulla dispositō accidentalis requiritur vt assumat. ¶ Aliqui concedunt illa correlaria sed propter offentionem piarum aurium non conceditur ꝙ posset assumere naturam peccantē actu: puta ꝙ hec duo sint vera simul assumit hāc naturam: & hec natura peccat. Et cum dicitur ꝙ non requiritur accidētalis dispositio ad hoc ꝙ deus assumat naturam. pcedo ꝙ nō requirit accidentalis dispositio ex pte nature. Sed dico ꝙ reqrit accidētal dispositiois priuatio. Ita ꝙ nō est necessariū ex pte nature que assumitur ꝙ habeat qualitatem positiuam sed ē necessarium ꝙ habeat alicuius qualitatis priuationem. ideo ex parte nature de necessitate requiritur peccati priuatio quia videretur contra bonitatem dei ꝙ assumeret sibi naturam peccātem sed hoc admisso ꝙ possit assumere peccatum non sequitur ipsum esse peccatorem sicut ad ipsum assumere albedinem non sequitur ipsum esse album. ¶ An possit assumere actum qui est peccatum. Dico ꝙ potest absolute assumere & nō erit volitio aut nolitio quia nō erit in subiecto immutabili vitaliter. Dico ergo ꝙ non potest assumere actum peccati qui tempore assūptionis sit peccatū. resolutio ergo est ꝙ deus sicut potest rationalē naturam ita potest indifferenter quascūq̧ naturas simpliciter assumere. Queritur si assumeret albedinē an illam assumeret in vnitatem suppositi. vel vtrum esset sibi simpliciter vnire albedinem. apparet ꝙ non quia albedo in se non est suppositū. Dico ꝙ terminare suppositū duo dicit. primo quod illud ꝙ terminat sit suppositum. secundo ꝙ illud quod assumi pōt i se derelictū sit suppositum: cum ergo albedo i se nō esset suppositum quia suppositum importat negationem ad informandum falsum esset dicere

Cōfirmatio

An deus possit naturā peccātem assumere

An possit peccatum assumere.

re ꝙ albedo vniretur suppositaliter secũde persone diuine/vel ꝙ secunda persona sup positaret albedinem: sed capiendo large se tus est. patet quid dicẽdũ secũdũ hanc opi nionem. Iam accedo ad declarandum secũ dam opinionem quam multi tenuerũt. vt Henricus in quolibeto quinto. Pro quo notandum est ꝙ vnio apud eos nihil aliud est ꝙ̃ quedam entitas accidẽtalis positiua in herens nature vnite / qua illa natura deno minatur vnita/sicut albedine denominaẽ corpus album/ita ꝙ illa entitate destructa natura nõ esset amplius assumpta. suppoi tur vltra ꝙ apud eos in christo ponitur tri plex gratia. Est gratia persone singularis/ est gratia capitis/& est gratia vnionis. grã singularis psone nichil aliud est ꝙ̃ habitus supernaturaliter infusus anime christi per quã anima christi dicitur deo grata & pla cens: scriptum est enim Mathei. iij. & hic est filius meus dilectus i quo bene michi cõ placui. & nichil aliud est ꝙ̃ gratia gratũ fa ciens animã p christi perficiens quam ho mo cristus secundum naturam assumptam excellenter & singulariter placuit deo & si milem habemus q̃tum ad speciem: sed ma ior multo intẽtione fuit christi gratia. gra tia capitis est gratia per quam non solum si bi meruit sed tanquam caput ecclesie gratiã influit membris eiusdẽ corporis de qua ad ephe. j. ipsum dedit caput super omnem ec clesiam que est corpus eius. Nam sicut in ca pite sunt omnes sensus ita in christo eminẽ ter & meritorie sunt omnia merita nostra. Non immerito igitur i christo habitat oĩs plenitudo gratie sicut in capite omnis sen sus ait augustinus. ¶ Paulus posuit eũ ca put super omnẽ ecclesiam. gratia igitur ca pitis est gratia per quam meruit efficaciam omnibus sacramentis quibus viuificamur quia per sacramenta nobis cõfertur gratia viuificans. Nam ꝙ in sacramẽtis sit illa vir tus viuificandi est ex institutione dei & ꝙ deus in illis instituit talem virtutem est nõ ex meritis nostris/sed capitis ¶ Alia est gra tia vnionis. Et est qualitas per quam dispo

qd vnio hypostatica. *quid grã vnionis*

nitur natura vt vniatur hypostatice suppo sito diuino: & Alexander vocat eam dei as similationem. Vnde quilibet existens i cha ritate aliqua vnione vnitur diuinitati: sed per talem vnionẽ equaliter vnitur cuilibet particulari persone & per talem non veri ficatur ista deus est homo. Ideo preter chari tatẽ que est vnio illa requiritur alia maior & perfectior gratia que vocatur dei assimi latio/quia per illã efficiẽ homo deus. ¶ Ex istis possunt trahi duo. Primum ꝙ illa gra tia vnionis vocatur dei assimilatio. Secun dum illa est maior gratia ꝙ̃ gratum faciens vnde non est intelligendũ ꝙ natura huma na efficiatur deus. Certum est si concedere tur hoc est deus: & hoc non semper fuit de us: tunc concederetur ista. Aliquando hoc incepit esse deus/& sic daretur deus nouus sed efficit hanc veram homo est deus: quia vi talis vnionis assumens efficitur homo. Vltra dicit ꝙ talis vnio vel talis gratia iter oẽs est pefectior & maior & sic augustinus comparans istam gratiam ad alias dicit i re bus ex tẽpore factis suprema gratia vel ma xima est gratia vnionis siue incarnationis. & sic ista gratia vnionis est perfectior ꝙ̃ gra tia singularis psone & ꝙ̃ gratia capitis ¶ Di ceret aliquis si ista essent separabilia puta il la vnio & beatitudo & daretur optio na ture alterum illorum solum eligẽdi an me lius foret nature que assumitur ꝙ esset solũ vnita & non beatificata: vel ꝙ esset beatifi cata: & non assumpta. quod illorum esset magis eligendum: Videtur ꝙ deberet citi us eligere ꝙ esset vnita/ quia gratia vnio nis est maior gratia & perfectior/ ꝙ̃ gratia gratum faciens. sed tamen ista non sunt se parabilia secundum hãc opinionẽ. ¶ His suppositis sit prima conclusio. Persona in diuinis non potest immediate assumere na turam nõ rationalem. patet: bene sequitur natura non rationalis non est capax gratie gratum faciẽtis propter sui imperfectionẽ & perfectionem gratie gratum facientis: er go non est capax gratie vnionis. ergo non est vnibilis. nec imediate assũptibilis a ver

Primus correlarium. *Augustinus:* *Dubium*

Regula. bo ad vnitatem suppositi. patet cōsequentia. quandocūq; sunt aliqua duo se habentia sicut magis perfectum & minus perfectum: & datur tertium q̄ non est capax minus perfecti a fortiori non erit capax perfectioris: sed gratia vnionis est multo perfectior q̄ gratia gratum faciens. ergo natura nō rationalis que non est capax gratie gratum facientis propter sui imperfectionem non erit capax gratie vnionis que est i termio p fectionis grē create. & per consequens nec erit vnibilis.

Secūda cōclusio. ¶ Secunda conclusio grā vnionis ē qualitas inherens anime christi secūdum eius portionem superiorem & non secundum inferiorem. i. sensualem que ē nobis communis cum brutis: patet. bene seqt̄ eodem modo sicut in prima cōclusione ipsa charitas propter perfectionem eius inheret anime secūdum partem superiorē / ergo cum gratia vnionis sit perfectior inherebit anime secundum partem superiorem. nobiliori eni forme debetur subiectū nobilius / añs patet q̄a caritas siue gratia gratū faciēs est in subiecto in quo potest habere operationem naturalem que est inclinare i bonū eternum tanq̄ in finem vltimum quod ē solius portōnis superioris anime / igitur.

Tertia cōclusio: ¶ Tertia conclusio per gratiam inherentem soli anime totum compositum & quelibet pars compositi est secunde persone vnita id est quelibet pars humane nature tam essentialis q̄ integralis & proprietas consequens naturam per vnionem soli anime adherentem est a secunda persona i diuinis assumpta. patet per damascenum totam hominis naturam & animam & carnem & harum proprietates siue accidentia assumpsit omnia inq̄ que in nostra natura plantauit dei verbum assumpsit scilicet corpus & animam intellectualem & horum ydeomata. Vltra fatendum est q̄ immediatum assumptum & proximum non est humanitas sed anima christi quod est directe contra Scotū Cum ipsa vnio inhereat immediate anime & mediate anima inheret toti cōposito ita q̄ totū compositum est subiectum remotū & non proximum / igitur. Et hec est resolutio illius opinionis. ¶ Vltra dicit ista opinio q̄ non potest esse natura humana vnita alicui nisi habeat gratiam ita q̄ gratia requiritur de necessitate ad vnionem: imo dicit q̄ requiritur actualis fruitio. Breuiter q̄uis ista opinio videatur rationabilis appareret tñ mihi multū difficilis ad sustinēdū / & precipue secundū istū doctorē scilicet Gabrielē qui ponit vnionē esse qualitatē absolutā. Nam q̄ñcunq; sunt due entitates absolute totaliter distincte adiuicem deus potest alterum illorum pseruare altero destructo apud omnes: sed apud doc. gratia singularis persone & gratia vnionis sunt huiusmodi scilicet sunt qualitates absolute oīno realiter distincte sic q̄ vna non est pars alterius / ergo potest deus alterum istorum conseruare altero destructo &c. Et vltra. ergo deus poterit conseruare gratiam vnionis non conseruando gratiam singularis psone: quo facto erit concedēdum q̄ illa natura sit vnita q̄uis non sit in gratia & similiter q̄uis non fruat deo. ¶ Similiter est vnū aliud quod sequitur ex doctore q̄ totū cōpositum non sit immediate assumptū / sed sola anima. hoc videtur satis periculosū imo aliqui dicunt oppositum vt Sco. & bene q̄ ipsa humanitas est immediatum assūptum: nam ipsa humanitas in se relicta eēt suppositum & non anima: ergo est illud q̄d hypostatice assumitur in vnitatem suppositi & nō ipsa anima. patet. illud est immediate assumptum cuius esse suppositale terminatur ad aliud id est ad secundam personā in diuinis quod in se relictum haberet esse suppositale / sed propter dependentiam & vnionem nō habet esse suppositale / sed suum esse suppositale transit in aliud. melius ergo dicitur q̄ illud aggregatum est q̄ immediate assumitur & non ipsa anima sola est imediate assumpta: & malem tenere primam opinionem q̄ secundam. ¶ Sed secundum secundam opinionem quid dicendū est ad rationes prime: vna est: omēs crature sunt indifferenter in pura potentia obediē

[illegible] nominaliū

tiali respectu dei siue rationales: ergo indif ferenter potest deus eorum existentiam & dependentiam terminare: vel sic/ nō est im possibile apud deum omne verbum .i. ni chil est deo impossibile ꝙ non implicat cō tradictionem/ sed non est repugnantia ex p te dei quin possit terminare dependentiam lapidis/ nec ex parte lapidis. igitur. Dico ꝙ repugnat ex parte dei & lapidis ꝙ deus ter minet: quia sicut repugnat lapidi vniri deo gratifice & beatifice ita repugnat lapidi vni ri deo hypostatice/ quia non est capax illi us qualitatis per quam fit vnio hypostati ca/ nec gratie gratum facientis. & tota repu gnantia est/ quia talis vnio fit per aliquid superadditum cuius nullum est subiectum preter animam rationalem. Ideo facile daf repugnantia quare non vniuntur ei irrati onalia. ¶ Alia ratio apparentior de corpo re in triduo. nam secunda persona i triduo sustentabat corpus. & tamen non erat ani ma nec informatiue neq₃ localiter quia ali ter non fuisset mortuus: ergo vnio per quā sustentabatur corpus non erat i anima: sed in corpore. & hoc argumentum est apparē tius. vnde nullus potest maiorem negare/ sed negant consequentiam/ immo dicit ex presse Alexander: ꝙ quis anima non infor maret corpus tamen adhuc diuinitas sustē tabat corpus mediante anima: nā in triduo forma non sustentabat corpus & aīa dat es se quia forma substātialis dat esse animato cum ergo corpus Christi in triduo realiter esset corpus oportet ꝙ sit ab aliqua forma quia forma dat esse materie & quāuis non fuisset forma informans nichilominus po terat dare eē illud corpori/ quod dabat qn̄ informabat. nam anima ex quo vnitur cor pori relinquit in corpore dispositionem que remanet i corpe separata anima ab ipo & illa dispositio est ipsius anime sicut effe ctus quidem/ & propter hoc quicqd fit per illam dispositionem vel mediāte illa fit me diante anima. Ideo dicunt consequenter ꝙ in triduo ꝙuis non informaret anima cor pus: nichilominus diuinitas/ corpus medi diante anima sustentabat. ¶ Restat nunc a liqua dubia occurrētia soluere. primū vtrū natura humana assūpta sit vnita verbo vna vnione aut pluribus. Ad hoc respondetur secūdum duas opiniones prius declaratas. nam secundum opinionem secūdā tenētē solam naturam gratificabilem esse supposi tabilem a verbo & ꝙ vnio est res absoluta & non relatiua dicendum est: ꝙ secundum vnam vnionem formalem duntaxat q̄ in ē anime tantum subiectiue ratione cuius ani ma/ prio & per se vnitur verbo & corpus secundario. i. mediāte anima. Secundū ve ro primam oportet dicere ꝙ tot vnioni bus ꝙ sunt partes vnite realiter distincte: ita ꝙ alia vnione vnita est caro alia anima. nam sicut deus potest sustētare brachiū so lum non sustentendo corpus totum: imo sicut anima secundum multos incipit ifor mare successiue ita poterat deus i cipere su stentare successiue: est ergo alia sustentatio vnius partis & aliarum partium. & sic erūt tot vniones realiter distincte quot vnita re aliter distincta. ¶ Aliud dubium logicum. vtrum possit assumere suppositum. Respō deo ad hoc breuiter: conformiter ad Occā ꝙ suppositum potest assumi a persona i di uinis vt est diuisa propositio modalis. pa tet: hoc potest assumi a natura diuia demō strādo sortem & hoc est suppositum. Igif. sed ista ē impossibilis. suppositum assumif a persona in diuinis. Nam bene sequif hoc assumitur/ ergo non est suppositum/ quia si assumitur ergo ab alio sustentatur & si ab alio sustentatur: ergo non est suppositum ergo ista est impossibilis persona i diuinis potest assumere suppositum/ quia sua de in esse est impossibilis. Tertio dubitatur. vtrū eadem persona in diuinis possit assumere si mul plures naturas. Conueniunt omēs ꝙ sic/ ꝙ idem suppositum in numero potest plures naturas imo omnes assumptibiles si mul assumere/ ratio istorum est. ille depen dentie suppositales ad idem suppositū ter minate non repugnant magisq̄ dependen tie effectiue aut finales / sed simul & semel

Primum dubium.

Secūdum dubi.

Tertium dubium.

100

efficaciter & finaliter dependent omes crea ture a deo. & non videtur maior repugnātia inter dependentias suppositales q̄ inter effectiuas aut finales. ergo simul & semel potest idem suppositum dependentias suppositales terminare. certum est q̄ eadem causa potest esse causa totalis diuersorū̄ effectuū deus enim simul & semel tanq̄ causa totalis plures effectus potest producere: imo agēs creatum tāquam causa totalis creata simul potest plures effectus producere: vt ignis calorem & lucem simul & semel producit: ergo idem suppositum simul & semel pōt dependentiā suppositalē plurium imo omnes dependentias omniū creaturarū assumptibilium terminare. Sed cōtra sequeretur contraria & disparata verificari de eodem supposito vt si secunda persona in diuinis assumat ethiopē/& hominē albū: ista ē ocedēda demōstrato isto supposito: hoc est albū & eodē demōstrato hoc ē nigrū: & supposito q̄ asinus sit assumptibilis tūc ista cōcedetur hoc est homo: hoc est asinus: & sic disparata & cōtraria de eodē verificarētur. Item si assumeret plures humanitates idem esset homo vnus & plures homines demōstrato eodem supposito. Item videtur possibile q̄ idem sit pater & filius suimet. patet sicut suppositum in diuinis potest assumere naturam sortis & platōis/ potest assumere sortem postq̄ genuerit Platonem / quo facto/ cōcedetur hoc suppositum est pater demonstrato supposito assumente. patet / quia habet naturam ex qua genitum est aliquid quod est pater & eadem ratione hoc suppositum est filius. Et si ista sit concedenda hoc suppositum est pater non est pater nisi suimet: quia non est pater nature sustētate: quia nō est pater nec mater: ergo oportet necessario cōcedere q̄ hoc suppositum sit pater suimet: & vltra: ergo generauit se & vltra: ergo idem ē causa & effectus/ & tūc idem ē prius & posterius seipso quo nihil videtur impossibilius secundum augustinum. Item non est difficultas quin suppositum diuinum possit sustentare mulierē & stante illa potest concipi fetus: & in instāti conceptionis sibi vniri quo facto ɔcederet q̄ hoc suppositum nascitur ex hoc supposito: & sic tota difficultas est in correlarijs sequentibus. nam potest simul sustētare diuersas naturas si assumat illas diuersas: an hoc suppositum sit vnicus homo vel plures. dico si assumeret plures naturas humanas esset vnicus homo/ implicat enim hoc suppositum esse plures homines / quia tūc esset plures persone & plura supposita / & impossibile est q̄ suppositum diuinum sit plura supposita: quia si esset duo supposita & adhuc sunt duo/ in trinitate esset quaternitas. ideo implicat q̄ sint plures homines sed vnicus q̄uis sit qualificatus diuersis qualitatibus est tamen vnus/ quia terminus numeralis adiunctus importat significata materialia & nō formalia. Ad aliud dico q̄ cōcederetur q̄ eēt album & nigrum. quia oīa predicata non importantia imperfectionē conueniunt supposito sustentanti. ¶ Similiter concederetur hoc suppositum ascēdit & descendit/ & ita de alijs predicatis que videntur contraria: sed non est cōtrarietas esse album & nigrum secundum diuersas naturas. ¶ Queritur si tale suppositum possit assumere diuersas naturas contrario modo vnā passibilem/ & alteram impassibilē: an tunc concederetur hoc est mortuum & viuum quod videtur implicare/ & est q̄stio de priuatiue oppositis. Dicit scotus q̄uis idem ponatur in diuersis locis & quiescat ī vno & non in alio non est concedendum q̄ hoc quiescat. similiter si assumat duas naturas & moriatur vna & non alia an concederetur hoc ē mortuū. Dico q̄ hoc stat ad nomen. si mortuum iportat simpliciter nō viuere non est mortuum: sed si importat viuere in vna natura & non plus in ista tunc esset mortuum. Ad aliud dico q̄ idem suppositum potest dici pater suimet secūdum diuersas naturas: sed non secundum eandē naturam. Et q̄ est prius seipso secundū diuersas naturas sed nō est simpliciter concedendum q̄ sit prius semetipso. & sic cōcor

Utrū suppositum creatum possit sustetare aliud creatum.

dant omnes in hoc ꝙ idem suppositū pōt sustentare simul diuersas naturas. Ultimo dubitatur. vtrum suppositum creatū possit sustentare naturam creatam. vnde p hoc suppono primo ꝙ suppositum increatum non potest sustentare aliud suppositum increatum/filius non potest sustētare patrem in diuinis/hoc implicat quia pater filius & spiritussanctus sunt eiusdem nature. & oportet ꝙ sustentans sit alterius nature ꝗ sustentatum quia vnio est diuersorum. Sed difficultas est/an suppositū creatū possit sustētare naturā creatam. pro declaratione respondetur quod dupliciter intelligitur qđ aliquis aliqđ sustētet vno mō ꝙ sustētet terminatiue.i. ꝙ terminet illam vnionem/ & alio modo actiue.i. agendo illam vnionē: & sic pater & spūssanctus agunt illā vnionē sicut filius sed non sustentant terminatiue hoc supposito ad dubium Dicunt Sco. & Occhā ꝙ vnum suppositum creatum non potest sustentare aliud suppositum creatū actiue.i. non possunt illam agere dependētiam. Secundo probabiliter dicunt ꝙ pōt sustentare terminatiue ita ꝙ deus potest illam dependentiam subiectiue causare in illa natura & terminari ad vnum suppositū creatum: sicut tota trinitas agit totam depēdētiā humanitatis ad Christum & non terminat eam. Ita potest esse ꝙ sortes sustentet naturam platonis: est tñ difficile adducere rationem efficacem sed non videtur aliqua contradictio. ergo non est negādum de potētia dei ꝙ hoc suppositum creatum terminet dependentiam alterius nature create.

Scotus Occham

Solutio. Dices anteꝗ aliquod suppositum possit terminare dependētiam alicuius & sit vltimatus terminus dependentie/oportet ꝙ sit omnino idependēs/ sed non potest dari suppositum creatum omnino idependens. igitur. dico ꝙ non oportet ꝙ sit independens in genere cause efficientis. Cōtra anteꝗ terminet dependentiam alterius/oportet ꝙ sit infinite perfectionis. dicit Scotus in quolibetis suppositum diuinum .s. filius terminat dependentiam nature secundum proprietatem filialem qui secundum illam non ē formaliter infinitus quis alij doct. eū impugnent. Omne qđ est in se suppositū pōt alterius nature adminus imperfectioris oīmodam dependentiam terminare: sed necessarium ē ꝙ deus agat illam & sic assumeret in vnitatem non actiue sed terminatiue: & sic homo erit asinus secundum illam sustentationem. Similiter si sortes albus sustētaret naturam nigram tūc album eēt nigrū: est vnū album secūdum suppositum sustētans & nigrum secundum naturam sustentatam. & tenendo ꝙ creatū suppositū possit sustentare naturam creatam non possunt inferri maiora inconuenientia ꝗ tenēdo ꝙ idem suppositum potest sustētare duas naturas simul. & eadem inconuenientia que inferuntur ex solutione primi dubij inferuntur ex secundo.

¶Distinctio secunda.

Uisum est in prima distinctione de possibilitate incarnationis/ & quomodo tres persone possunt eandem naturā assumere & eadem persona plures naturas/ & an possint persone indifferenter omnes naturas vel solū rationales assumere queritur consequenter Utrū verbum simul assumpsit naturā hūanam: & quamlibet illius partem immediate. vel an assumpsit ipsas partes vnam post aliam vel vnam mediate alia & non quālibet imediate. & sic questio querit duo. primo. vtrū assumpsit simul & semel quamlibet partem nature humane.i. animam & corpus/brachium/ & caput &c. Secundo querit ꝗuis assumpserit quālibet partem simul: vtrum assumpsit quālibet eque immediate vel vnam immediate.i. animam & alteram mediate puta corpus. ¶Pro solutione notandum ꝙ in incarnatione considerāda sunt tria: primo formatio corporis: nā corpus fuit formatum ex diuersis partibus que ante non erant vnite: & in illa formatione corporis fuit organisatio quedā in par

tibus vnitis que nõ erat anteq̃ formaretur illud corpus qua organisatione completa fuit corpori anima infusa illud informans & postea totum aggregatum ex corpore/ & anima fuit assumptum. Ideo tria sunt cõsiderenda. s. corporis formatio: secundo ipsius animatio: tertio ipsius corporis anima ti assumptio siue vnio. ¶ Circa primum. s. formationẽ corporis necesse fuit multa cõcurrere sicut circa formationem aliorũ corporum animatorum. Primo/ oportuit esse motum localem duplicem & motum alterationis in materia. de motu locali duplici quia sicut dicitur regulariter fuit formatũ illud corpus de purissimis sanguinibus virginis marie/ & ille partes non erant simul ĩ matrice quia fuit formatum in loco naturali sicut cetera corpora vt tenẽt omnes. Ideo ante formationem corporis oportuit illas partes sanguinis deferri ad illum locum naturalem & non nisi per motum localem/ ergo formatõnem illius precessit motus localis. Et vltra illud corpus non fuit formatum ex superfluo vt ex spermate sicut cetera corpora/ sed ex purissimis sanguibus virginis quorũ partes nõ erant oẽs simul conglobate. ergo necessarium fuit deferri illas ad locũ mediãte motu locali. ergo motus localis saltem natura precessit. Item secũdo oportuit esse alium motum localem. notũ est ꝙ corpus humanũ postq̃ formatum est habet materiam depressiorẽ q̃ materia sãguinis/ vt materia corporis mei est depressior q̃ materia sãguinis mei/ ergo anteq̃ saltẽ natura formaret corpus humanũ ex purissimis sanguibus oportuit ptes ꝯdensari & nunq̃ fit ꝯdẽsatio sine motu locali quia condẽsatio est partium adinuicem maior approximatio/ ergo necessarium fuit ꝙ esset ille duplex motus localis. Item / oĩbus illis factis id est delatione partium sanguinis ad locũ naturalem/ & condensatione sufficiente: oportuit adhuc diuersas partes diuersimode organisari. Nam alia est organisatõ manus/ alia pedis/ & organisatio fit per alterationem etiam concomitante motu locali: sed tamen est ibi alteratio necessario requisita. ergo oportuit tertio reperire talẽ motum alterationis quibus completis fuit necessarium animam creari & informare corpus. Et tertio illud aggregatũ a verbo hypostatice vniri. tunc est difficultas vtrum illi motus. s. localis & alterationis fuerint simul an successiue: & an simul cum illis motibus fuerit informatõ anime ad corpus & simul tempore fuerit facta vnio vel postea. ¶ Dicunt aliqui ꝙ omnia ista simul tempore facta sunt (non dico simul natura) ratio istorum est anteq̃ consenserit virgo angelo denunciãti/ ecce concipies in vtero & paries filiũ. Luce. j. nihil de ꝑdictis ad incarnationem erat factum/ nec erat coagulata materia/ nec organisata/ nec condensata: sed q̃ cito consensit angelo: & consensum explicuit verbis istis. Fiat michi secundum verbum tuum: in instanti terminante prolationem verborum fuit verbum incarnatum sicut in instanti terminante prolationẽ verborum sacramentalium confertur effectus sacramenti. tunc sic arguitur in tali instanti fuit verbum incarnatum: sed ante illud instans nõ fuerat aliquid factum de predictis requisitis ad formationẽ corporis. ergo oportet dicere/ ꝙ omnia illa simul instanta nec quo ad tẽpus fuerũt facta / & oportet necessario fateri ex fide ꝙ iformatio: aĩatio & incarnatio/ simul fuerũt tpe/ qa alias aliq̃ virgo fuisset mater hoĩs q̃ non fuisset mater dei: quia illud aĩatum fuisset homo & tamen nondum fuisset deus incarnatus ergo oportet necessario fateri ꝙ nõ fuit ante animatio q̃ incarnatio. Sed est maior difficultas de motibus ꝑrequisitis. dicũt enim doc. ꝙ illi simul fuerunt cum animatione & sic consequenter oportet necessario fateri ꝙ fuit motus localis in instãti. quia ante instans terminationis prolationis verborum erat pars sanguinis: ex qua partialiter formatũ est corpus que non erat in matrice tunc ante illud instans fuit in alio membro & in illo instãti fuit in matrice / ergo de necessitate mouebatur in instanti de illo mẽ

In formatione corporis Christi. fuit duplex motus localis.

bro ad matricē/ergo in instanti fuit motus localis. Itē cū fuerit in instāti condēsatio & ipa non fit sine motu locali/ergo in instāti fuit motus localis. Similiter organisatio non fit sine motu locali & vt pcedit illa fuit in instanti igit. Sed est maior difficultas cū in eodē instāti ille partes informabant forma sanguinis: & in eodē fiebat aīatio ex aīa rōnali & vnio hypostatica: ergo illa materia informabat simul & semel duabus formis substātialibus pro illo istāti/scilicet forma sanguinis & aīa rōnali. Itē si ita sit ꝙ in tali instāti fiebāt ille mutatiōes locales: & cum hoc in tali instāti fiebat organisatio & assūptio: ergo aliq due partes pro eodē instāti erāt simul diuerse & vnite ad inuicē. Patet sic/ex duabus ptibus sāguinis existentibus in diuersis partibus vt in manu & in corde & alijs fuit pfectū corpus. tūc hec pars sanguinis est in capite/& hec in corde. ergo sūt diuise. & vltra in illo instanti sunt in matrice/ergo adinuicē vnite. Sequit ergo correlarie ꝙ eedē partes adinuicē sunt vnite & ad inuicē sunt diuise. nam vt dictum est fiebāt motus localis quo deferebantur partes sanguinis ad locū gnationis. i. ad matricē / an in illo instāti materie ille partiales eēnt iformate forma sanguinis. dico ꝙ non erāt sed semp añ illud instās fuerūt inforate illa forma sanguinis. Sed in instāti illo terminâte plationē verborū exprimentiū psensū virginis ille ptes primo fuerūt inforate forma rōnali. Et qñ dr vltra añ illud instās ptes erāt in diuersis mēbris distātibus corpis virgis: & in eodē instāti sunt adhuc in illis ptibus: quia qñ mobile mouet in instāti est simul i termino a quo & in termino ad quē & i toto medio: ergo ille ptes sūt simul diuise & separate. Dico ꝙ dupľr possumus ymaginari de illo motu locali. vnomō ꝙ in illo istāti terminâte plationē verborū virginis ille partes sint subitanee delate nō existētibus i medio nec in termino a quo: & sic pprie nō esset motus localis. & credo ꝙ ita fuit. & sic nō sunt diuise: qa nō sunt in ptibus distātibus i qbus erāt prio. Secūdo possumus imaginari de motu locali instātaneo in uacuo/ ita ꝙ simul instātanee in ptibus in toto medio & in ipa matrice an sint tūc diuise. dico ꝙ sūt diuise in illis locis. sed nō infert. ergo nō sūt piūcte. Sed vltra pōt qri/& est difficile saluare qn vna ps sanguis fuerit adminus mota pro instāti diuersis motibus q videntur adinuicē repugnare: nā oportet fateri ꝙ motu deorsū a loco supra deorsū ad matricē: sed sic est ꝙ p eodē instāti erat eiusdē partis pdēsatio simul & organisatio q̄ psupponit aliū motū dispatū imo forte motū sursū ergo videt ꝙ p eodē instanti fuerūt motus contrarij & in eadē pte materie. Dico ꝙ nō esset incōueniēs pcedere miraculose: qa hoc totū miraculosū fuit. Sed pñter qrit vtrū cōcederetur ꝙ in illo instāti xp̄s fuerit motus vel vtrū in tali istāti xp̄s mouebat: apparet ꝙ sic/qa q̄libet pars sui corpis mouebat in illo Istāti: ergo xp̄s. nam bñ seqtur hoc mouet: ergo pfuit. Dico ꝙ p cōicationē ydeomatū nō est magnū incōueniēs/& sic vides q̄ sunt pcedēda pñter in hac materia: ꝙ videlicet oīa simul in instāti fuerūt facta. & reqrebat duplex motus localis & pdēsationis: & tertio organisatio. & in eodē instāti nō fuit āplius forma sanguis subālis: sed aīa rōnalis in eodē instāti inforauit: & in eodē tali instanti fuit assūptio totius aggregati. & sic nō fuit successio. ¶ Scđa pclio. Prius natura fiebat delatio partiū q̄ pdēsatio: & prius natura pdēsatio q̄ organisatio: & prius organisatio q̄ incarnatio: licet simul fiebāt in tpe & instātanee: vñ illud dr prius natura altero qñ pōt eē sine altero & nō ecōtra/ quis ergo iter ista nō fuerit ordo & successio tpis fuit tñ ordo nature. Cōcedendū ergo est ꝙ xp̄s simul tpe qñ fuit aīatū corpus assūpsit aīam & corpus & quālibet partem corporis. & sic non fuit ibi successio tpalis: Vtrū aūt fuerit ordo sic ꝙ vnū mediâte altero assūpserit. tenēdo ꝙ suppositū diuinū pōt indifferēter oēm creaturā assumere. dico ꝙ Christus nō assumpsit vnam istarum mediante altera. Patet: quandocunq3 sunt duo vnita adinuicē per tertium si illud tertium separetur ab altero illorum vnitorū etiam fit separatio illorum que vniuntur

Si duo corpora vniātur mediāte glutino a quocūq3 separ gluten fit separatio a quocunq3 illorū. sed in triduo fuit separatio aie a corpore & nō fuit separatio a diuinitate. ergo non fuit vnitū corpus mediāte aīa/ licet ergo separetur aīa a corpe nō separatur diuitas in triduo: ergo aīa non est mediū: licet aīa bñ sit mediū ꝯgruitatis .i. ꝯgruū fuit ꝙ deus nō vniret corpi nisi haberet aīam rōnalē. Sed tenēdo partē oppositam videlicet ꝙ deus nō pōt sustentare siue suppositare indifferenter quālibet naturā sed solā rōnalē saltē immediate/ oportet pñter fateri ꝙ scđa psona in diuinis fuit vnita corpi mediāte aīa/ & fuit opinio Hērici ꝙ nō pōt deus vniri immediate nisi nature rōnali: & sic fuit vnitus corpori solū mediate/ ergo mediāte aliquo tertio: & non videt ꝙ sit illud nisi aīa rōnalis/ ergo fuit vnitum corpus mediāte aīa. Sed altera opinio est pbabilior. Et sic patet de ordine eorū q̄ facta sunt in assumptiōe hūanitatis a verbo scilicet de delatiōne materie ad locū naturalē de ꝯdensatiōe/ de organisatione/ de aiatiōe & assumptiōne quō se hñt q̄tum ad ordinē. & resolutio est ꝙ oīa simul tpe facta sūt in instāti terminante ꝯlatiōnē verborū explicantiū ꝯsensū virginis licet illa habeant ordinē naturalē adinuicē. Visum est etiā qualiter assumpsit quālibet partē eq̄ primo & vltimo vise sūt ille due opi. &c. ¶ Circa ꝓdicta dubitat primo. Vtrū assūpserit naturā singularē ꝑpria singularitate: dicit ꝙ sic/ qa oīs res mūdi est singularis ꝑpria singularitate nō ponēdo naturas cōes/ patet/ accepta quacūq3 re oībus distinctis ab ea sepatis adhuc remanet singularis: ergo q̄libet res mūdi est seipsa & nō alia re a seipsa distīcta singularis. notissimū enī est ꝙ xp̄s nō assumpsit suppositum ꝑpria suppositalitate/ nā hūanitas assūpta nō est suppositū propter ꝯnotatiōnē: quia sustētabatur: sed bene assumpsit naturā singularē. Nolo dicere ꝙ vnaqueq3 res sit singularis per ꝑpriā differentiā indiuidualem & ꝙ sortes est singularis sua differētia indiuiduali. sed de hoc alias. ¶ Secūdo dubitat de causis ꝯgruitatis quare sit icarnatus christus. Non pōt dari causa necessitatis incarnationis .i. necessitās vt incarnaretur/ qa sicut mortuus est qa voluit: ita incarnatus est quia voluit: & nō est altera causa: sed a doctoribus ponūtur q̄dā ꝯgruētie ex pte reparationis siue redēptionis. Aliq̄ enī ex parte reparatiōis siue redēptionis/ alie vero ex pte reparabilis. Primo quidē ꝯgruū fuit vt incarnaretur & manifestaret eius potētia/ sapientia/ & bonitas. vñ manifestat eius potentia inquantū ꝯiunxit extrema/ nā maxima potentia videtur esse ꝑ quā ꝯiūgūtur extrema & maxime distantia ad inuicē quēadmodū sunt creator & creatura. manifestat sapiētia in perfectiōnē totius vniuersi ꝑ ꝯiunctiōnē primi & vltimi. verbi scilicet qđ est oīm principiū & hūane nature q̄ fuit vltima creatura rū creationis tpe. Scđo ex parte repabilis cōgruū fuit vt homo qui ꝑ pc̄m erat deiectus tanq̄ brutū oculo corpali cognosceret suū creatorē. Vide latius illas ꝯgruētias in sancto Bonauē. qui illas declarat ad longum. ¶ Tertio dubitatur. vtrū si Adā nō peccasset nihilominus deus incarnatus fuisset/ arguitur ꝙ sic per illud Ione. ij. ꝑpter me orta est illa tēpestas. dicit glo. ꝙ diabolus ꝓuidit incarnatiōnē Christi/ & ex hoc inuidebat generi humano qđ videbat sup se exaltari/ ideo Christus poterat dicere ꝑpter me orta est hec tempestas. ergo cum ante casum demon preuiderit incarnationem si nōn peccasset nihilominus fuisset icarnatus. In oppositum Mathei. xviij. veni querere quod pierat. Pro isto dubio sūt aliq̄ opiniōes. ꝑpria opiniōe tenēt Alexan. & Sco. ꝙ q̄uis non peccasset Adā nihilominus xp̄s fuisset incarnatus. ratio in qua Sco. fundat se totaliter est hec. semp ille qui intēdit aliqd intēdit prius finē q̄ media ad finē/ & adhuc qđ est ꝓximius supmo fini q̄ illud qđ est magis distās ab illo fine. Quod enī est vltimū in executione est priuū in intētione: & mediū ꝓpinquius fini est semp prius in intētione: ergo prius natura deus ordinauit ad btitudinē quod erat futurū supme ꝓpinquū fi-

Opinio Alexan. & Scoti.

ni q̄ illa q̄ erāt futura nō ita ppinq̄ fini: sed inter oēs btōs xp̄s est maxie ppinquus fini: ergo prius natura puisus ē btificādus q̄ ceteri btificādi: sed ceteri btificādi sūt prius pui si natura ad btitudinē q̄ ad gratiā/ & prius ad gratiā q̄ sub priuatiōe hitus. i. q̄ sup peccato: ergo xp̄s prius natura fuit preuisus ad btitudinē scd̄m aiam q̄ fuerit puisus Adam peccaturus. & p p̄ns q̄uis nō peccet Adam xp̄s fuisset btificādus scd̄m humanitatē. vn̄ pro hoc est notandū q̄ q̄uis sit vnica noticia qua deus se cognoscit & cetera creata: tn̄ illa noticia scd̄m Sco. prius natura fertur in aliquā obiecta q̄ in reliqua prioritate nature & nō tp̄is: q̄a alias deus nō fuisset semper oīsciēs. prius eni seip̄m cognouit tanq̄ summū bonū & est btūs sua noticia. Scd̄o non tp̄e sed natura cognouit oēs suas creaturas. Tertio aliq̄s ordiauit ad btitudinē & alias nō ordiauit pactū negatiuū: habet eni actū circa btitudinē negatiuū circa aliq̄s creaturas. & quarto de ordiatis ad btitudinē puidet aliquos casuros: & p̄nter ordinat de medio quo resurgēt ad gratiā. & sic est talis ordo naturalis quo fert deus in obiecta. Prio in se tanq̄ in sūmū bonū. Scd̄o in singulas creaturas absolute. Tertio ī creaturas aliq̄s cōpatiue ad btitudinē alias vero nō. & q̄rto cū aliq̄s creaturas btificandas puideat casuras in illo tertio instāti nature ordinat de medijs q̄bus casuri resurgēt &c. cū ergo puideat prius xp̄m scd̄m hūanitatē saluandū q̄ adā peccaturū/ casus ade nō est cā q̄re fuit incarnatus. imo fuisset icarnatus q̄uis non cecidisset. Sed ista opinio assumit m̄lta/ & videt̄ q̄ nō sufficiēter dicat. Dicit eni q̄ deus prīo videt se. scd̄o creaturas &c. tūc ergo prius natura puidet aīas puulorū decedētium post baptismū btificandas btitudine q̄ btificātur & habituras grām baptismalē q̄ preuideat Adā casurū. Si sit ita q̄ prius natura puideat & pordinet ad btitudinē & ad tm̄ gradū q̄ videat Adā casurum/ tūc q̄ro si prius natura puideat has aīas & ordinet ad hūc gradū gratie pcise: si sic ergo puidet eas hunc habituras p aliq̄d mediū/ & nō videt̄ nisi p passionē: ergo prius natura puidet illud mediū p q̄d sūt hiture q̄ videat adā casurum: p̄ns videt̄ falsū imo nō assūpsisset naturā passibilē. Scd̄o apparētius q̄a forte dices q̄ prius ordiat ad tantā gratiā pcise: ergo prius natura ordiauit de medio per q̄d p̄sequeret illū finē. p̄ña nō valet q̄a prius natura videmus finē q̄ disponam⁹ de medijs. tūc arguit̄ sic: prius natura deus ordiat istas aīas ad tātā gloriā & grām pcise q̄ puideat adā casurū/ ergo q̄uis nō cecidisset adā habuisset illū gradū glīe & grē pcise: q̄a prius natura scd̄m eū puidit xp̄m btificādū q̄ adā casurū: ergo q̄uis nō peccasset adā xp̄s btificandus erat: ergo tales aīe fuissēt btificande tanta btitudine. p̄ns est falsū: q̄a si adā non peccasset singule erāt btificāde btitudie me rito pprio q̄d excedit grām sacrālē. iō nō sequitur apud Scotum prius natura preuidet eas ad btitudinē simplr̄ q̄ puideat adā casurū & ad tm̄ gradū/ q̄a puidit aīam xp̄i sūme btificandā: ergo prius natura puidit gradū btitudinis q̄ adā casurū. nā si ista p̄ña sit bona/ prius natura puidit aīam xp̄i btificandā q̄ adā sit casurus: ergo si non peccasset nihilominus aīa xp̄i fuisset beata. Similr̄ bn̄ sequitur prius natura puidit aīam puuli tāta btitudie debere decorari. ergo si nō peccasset nihilominus habuisset talē btitudinē. p̄ns est falsū: ergo ista rō nō vr̄ vrgēs. Dices prius natura vidit naturā hūanā sūme btificādā q̄ adā peccaturū: ergo ista aīa fuisset btificata: sed dico q̄ nō fuisset vnita supposito xp̄i: sed p̄iūctionē xp̄i ad hūanitatē posterius natura vidit q̄ Adam casurum. si aliquis sic dicat quomodo impugnabit Scotus. Quantū ad hoc dubiū videt̄ mihi q̄ vtraq̄ pars pbabiliter defēsari pōt. Bona. dicit q̄ vna est pformis intellectui/ altera apparentior ppter sacras litteras. ideo secundū primam opinionē ad rationes Pauli venit vt nos saluos faceret. dicunt q̄ auctoritates q̄ sonāt q̄ illius aduētus est causa redēptiōis intelligūtur de aduētu in carnē passibilem q̄uis pcedatur q̄ si Adā nō peccasset fuisset Christus incarnatus nō tn̄ assumpsisset na

Cōfutatio p̄me opiniōis

turam passibilē. ¶Alia opinio q̄ defensat cōiusin quā magis inclinat Tho. & bona. ꝙ si Adā nō peccasset Christus nō incarna tus fuisset. Et ad auctoritates in oppositū quas adducit Alexander de hallis ꝙ ppter eū orta est talis tempestas: & ꝙ demon cognouit. hoc dato ꝙ lucifer preuidit ante ca sum ipsius Ade dico ꝙ stat ꝙ preuiderit effectū & nō preuiderit causam sicut dicunt doc. Adā preuidit misterium īcarnationis cū ait Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea Genesis secūdo. sed nō preuidit se casurū/ ideo nō seqtur demon puidit Christū incarnandū. ergo preuidit causam eius. Item dicit Augu. ꝙ sicut aīa beati q̄tū ad intellectū per visionē dei satiatur ita q̄tū ad sensū post resurrectionē satiabitur in visione humanitatis Christi. & dicit ipse Augustinus ad hoc incarnatus est Christus vt homo totus saluus fieret. Dico ꝙ illa non est tota ratio quare est īcarnatus: sed est vna ex causis: sed alijs nō positis. i. illo casu ade nō posito nō fuisset incarnatus. Item sicut homo genitus ē sine viro & muliere/ & homo fuit genitus ex viro & muliere/ ideo q̄tum ad ɔplemētū vniuersi oportuit aliquē gñari qui generet ex muliere sine viro. Dico ꝙ ista ratio nō cogit quia deus nō necessitatur ad opa ad extra. Ad rōnem Scoti ꝙ deus prius natura preuidit Christū beatificandū q̄ casum Ade. & ꝙ prius natura videt finem intentū & illud qd' est ꝓximius fini q̄ remotoria. Dicit Occhā ꝙ nullo modo est ponēda illa prioritas nature in diuinis / eq̄ cito ordīat predestinatū ad beatitudinē & reprobum ad dānationē. & sic nullo modo est ordo nature q̄tū ad ista/ licet ita sit in veritate ꝙ deus est pductiuus effectum mediāte causa nō prius natura videt cām q̄ effectum/ est ita ꝙ deus est colaturus beatitudinē mediāte gratia tñ nō prius natura videt gratiā q̄ beatitudinē ergo negat ꝙ in cognitione diuina sit prioritas nature sed in cognitiōibus nostris est prioritas nature & tpis: quia cognitiones nostre sunt accidentia nobis: sed in deo cognitio dei est ipse deus. Secundo hoc admisso pbat tñ ꝙ aīa fuisset beatificāda q̄uis Adā non peccasset: sed tñ non prius natura puidit vnionē hypostaticā verbi ad humanitatē q̄ preuiderit hoiem casurū talis vnio fuit medium repationis. & sic argumentū nō probat ꝙ q̄uis nō peccasset Adā nihilominus fuisset Christus incarnatus. Queritur quarto quare distulit illā incarnationē. Dicit Bona. ꝙ distulit repationē. primo ad pugnitionem criminis: & ita crimen fuit punitū p dilatio nem reparationis. Secūdo vt homo cognosceret grauitatē criminis: & cognita grauitate magis refugeret crimen. & tertio vt magis desideraretur redēptio: & post longam dilationē gratius acceptaret. ecce ɔgruētie sed oīa ista sunt referenda ad vltimam causam: quia sic deus voluit.

¶Distinctio tertia.

IN PRECEDENTIbus distinctionibus actū est de psona carnem assumente & modo assumēdi. Hic aūt ɔsequēter agitur de qualitate nature assumpte. ideo q̄ritur primo de sanctificatione virginis/ vtrū virgo Maria mater Christi fuerit aliq̄n maculata peccato originali. Pro cuius declaratione notandū ꝙ sctū in ꝓposito capitur pro eo quod est a pctō purgatum: sed hoc dupliciter aliquid potest dici purgatum a peccato Vno mō ꝙ aliquo tpe habuerit peccatū & nō sit āplius in pctō: & tūc dicit purgatū a pctō qd' infuit. alio mō dicit purgatū a peccato ꝙ nec inest nec ifuit/ sed ifuisset nisi specialiter poneretur obstaculum ne inesset. Et sic questio est vtrum fuit virgo sanctificata. i. vtrū specialiter a deo fuerit preseruata per speciale dei auxiliū qd' nō cōtraheret peccatū. Secūdo supponitur ꝙ duplex ē cōceptio/ quedā corporis/ quedā aīe/ corporis est seminū cōmixtio que pcedit tpe cōceptionem anime. ¶Circa hanc questionem an virgo aliq̄n fuerit in peccato originali/ & postea sanctificata vel ante fuerit per spe

Quid sctum

Duplex cōceptio.

tiale auxiliũ preseruata ne illud cõtraheret fuit duplex modus dicẽdi temporibus antiquis: sed nunc vnus est & alter phibitus per conciliũ basiliense. Multi antiquorum vt Alex. Tho. & Bo. credũt ipsam fuisse cõcepta in originali. vnde originale est in sola anima rationali/ nã in eodẽ est originale in quo est iusticia originalis. sed ĩ sola aĩa existit iusticia originalis. igitur. Cũ ergo queritur an virgo ptraxerit originale/ nõ queritur an in cõmixtione seminũ fuerit originale. quia nõdũ erat aĩa: sed questio est vtrum organisatione facta in primo instãti in quo creata est anima & corpori organisato infusa an modo & lege cõi ptraxerit originale. Dicũt q sic in illo instãti/ qa gñata fuit per propagationẽ & cõmixtionẽ seminũ sicut nascũtur oẽs/ & ex fetiditate carnis fuit ptracta labes peccati originalis. i. caruit iusticia originali quã tenebaẽ habere. & fundant se in multis auctoritatibus & rõnibus/ nã habetur ad Ro. tertio oẽs in Adã peccauerũt & egẽt gloria dei. ibi nulla fit exceptio. & loquitur de illis qui mõ naturali descenderunt ex adã. ergo cũ virgo ex illis fuerit cõtraxit originale ex primo parente. & nulla fit exceptio/ ergo. Sãctus Tho. adducit duas rõnes. prima: nisi virgo ptraxerit originale Christus non fuit vlis nature humane redemptor. Patet: bñ seqtur/ virgo Maria nõ fuit in originali: ergo nõ eguit redemptione a pctõ/ ergo nõ fuit merito passiõis Christi liberata. & vltra: ergo Christus nõ fuit vniuersalis redẽptor. Scda ratio est ex hijs que fuerũt in virgine. nã passa est penalitates & mortẽ q sunt pene peccati originalis: ergo/ alias si fuerit pseruata ab originali debuit pseqũter preseruari a penis psequẽtibus originale aut cõcomitãtibus. Ista est ergo prima opinio q est pdẽnata in cõcilio basiliensi/ sed qui illã defendebãt nõ peccabant quia nondũ erat determinatum de pte vera/ ideo probleumatice poterãt deffensare quãcunq partẽ. Similiter sancti multi errauerũt in multis: qa nõdũ erat oppositum decretũ per ecclesiã: sed post determinationem ecclesie deffensare oppositũ esset hereticum: pclusio ergo verã q virgo nunq fuit in originali peccato. vnde Scõ. dicit q possibile est q fuerit in originali p instans cõceptionis. & quis hoc fuerit possibile de potentia absoluta nunq tñ fuit/ & precipua ratio eius talis. Decẽs est q pfectissimus redẽptor habeat pfectissimũ modum liberandi: sed Christus fuit pfectissimus liberator: ergo debuit habere pfectissimũ modum liberandi respectu alicuius redẽpti/ & nõ videtur respectu cuius nisi virginis: & redimere isto modo est impedire ne aliquis efficiatur filius ire / vel ne aliqs incidat in odiũ illius in cuius odiũ alias incideret/ hoc est/ facerẽ ne ptrahat culpã ratione cuius creatura habeatur odio/ est perfectior modus liberãdi q facere q priusq incurrerit culpã remittaẽ illã: ergo Christus respectu virginis debuit habere istum modũ redimẽdi: sicut dictum est / sãctificare aliqñ tñ valet sicut impedire ne ptrahatur culpa q alias ptraheretur. aliqñ tñ valet sicut a culpa ptracta liberari. & sanctificari primo mõ perfectius est q scdo modo. nã multo pfectius nõ cõtraxisse culpã q post ptractã liberari ab illa: ergo si xps habuit pfectissimũ modũ sanctificãdi respectu creature habuit illũ respectu virgis gloriose scilicet cauere ne illa caderet in culpã. ergo oportet fateri q nunq ptraxit origiale. & ista est ratio suasiua. Alie sunt rõnes q sunt ex Aug. Oẽs aũt auctoritates scripture & sanctorũ q dicũt oẽs cecidisse in originale intelligũtur nisi fuerint spãliter pseruati vel ĩpediti/ & oẽs sonãtes q nulla fuit exceptio sunt intelligẽde qtũ ex se/ & secluso impedimẽto extrinseco. ¶ Resolutio/ ipsa virgo fuit pseruata a pctõ originali. & nisi spãliter pseruata ptraxisset originale peccatum / qd nihil aliud est q carẽtia iusticie originalis debite in eẽ qtum ad formale saltẽ. Occhã vero tenet oppositũ/ illa carẽtia & in se & in equalẽti vocaẽ originale & pseruatur ab illa p infusionem iusticie originalis aut illius equiualentis scilicet caritatis/ ita est pseruata virgo gloriosa. deus simul

Alexan. Tho. Bonauentura.

Rñ Scoti.

cum infusione anime i͂fundit caritate͂/& sic habuit iusticia͂ originale͂ adminus in equivalenti/& sic preseruata fuit ne contraheret originale. Vnde dicit Scotus nisi preseruata fuisset prius naturaliter fuisset virgo sub originali q͂ sub gratia/quia in se derelicta si ne auxilio extrinseco fuisset in originali. Ad aliam rationem partis aduerse nisi virgo concepta fuisset in originali non fuisset Christus vniuersalis redemptor. nego imo perfectius fuit redemptor virginis isto modo scilicet preseruādo ea a peccato q͂ ab ipso eam releuādo. Patet igitur ꝙ nu͂q͂ fuit in originali/& si preseruata ab originali etia͂ preseruata fuit ab actuali /qđ est magis fugiendu͂ q͂ originale salte͂ mortale.

¶Questio secunda.

Veritur secu͂do/an sicut peccati fomes fuit virgini ablatus/ita etiam nec Christus e͂ in lu͂bis abrahe decimatus. Circa primum oportet suppone re quid sit fomes. Secundo ꝙ duplex fuit sanctificatio virginis. Et difficultas est inter doctores de fomite in quo sit subiectiue. Vnde nihil aliud est fomes: nisi illud qđ inclinat nos ad delectandum vel tristandu͂/co͂tra dictamen recte rationis/& vocatur a Paulo lex. vt vidi alia͂ legem repugnante͂ legi me͂tis mee: circa qđ aliqui voluerūt dicere: ꝙ non est qualitas: sed est ipsa aia/que delectatur in rebus conuenie͂tibus & tristatur in disco͂uenie͂tibus. & sic attrahit ipsam aiam rationale͂ ad ei assentiendu͂/ista tame͂ no͂ est co͂is q͂uis sit Io. de Gersono. sed apud doc. co͂iter fomes vocatur qualitas: sed vtru͂ sit subiectiue in anima vel in corpore/ sicut enim iusticia originalis erat quedam qualitas que regulariter i͂pediebat illos motus naturales: ita fomes est queda͂ qualitas que facit vltra q͂ rectum sit delectari vel tristari. Questio est in quo sit subiectiue/& de hoc Occha͂ & Holcot p̄trariātur/Occham dicit ꝙ est subiectiue in corpore & appare͂ter: q̄a Paulus dicit. video alia͂ lege͂ &c͂. Ista qualitas repugnat dictamini recto & inclinat voluntatem ad delectandu͂ seu tristandum: & hoc propter vnionem inter appetitu͂ rationalem & sensualem. Holcot dicit co͂trarium ꝙ est qualitas fundata in anima. ratio no͂ est ponendus habitus nisi in illa potentia in qua ponuntur actus qui inclina͂t ad tales habitus: sed delectatio dolor & tristicia sunt passiones in anima existentes. igitur & ipsa qualitas que est fomes est in anima. Item secu͂du͂ August. ista qualitas est effectus peccati originalis. sed origiale est in ania. igitur. Item ista qualitas & iusticia originalis opponu͂tur co͂trarie: sed co͂trarioru͂ est ide͂ subiectu͂: quia hn͂t fieri circa ide͂. ergo talis qualitas e͂ in aia & no͂ in corpore. Quelibet istaru͂ opinionu͂ habet apparentia͂ & faciliter po͂t defensari. ad ro͂nes in opposítu͂ vtriusq͂ tenendo secunda͂: ad auctoritate͂ Pauli dicit͂ ꝙ vocauit ea͂ lege͂ membroru͂: ideo q̄a qualitas q͂ est in aia causatur ab aliqua dispositio͂e corporis: q̄a per decisione͂ seminale͂ & ꝓmixtione͂ ideo dicit͂ lex me͂broru͂. ¶Scđo notādu͂ duplex est sanctificatio corporis. queda͂ est in co͂ceptione q͂ vocat͂ passiua/alia actiua q͂ fuit facta in ꝓceptio͂e Christi: q̄a tu͂c tanta͂ recepit ꝑfectione͂ quanta͂ poterat recipe/alias me͂titus fuisset angelus dice͂do aue gr͂a plena. Vn͂ cu͂ q͂ritur vtru͂ fuerit fomes extinctus in virgine. dupl͂r intelligit͂ vel /q͂tu͂ ad eius substantia͂ vel q͂tu͂ ad accide͂s. Iste due q͂litates fomes peccati & caritas no͂ repugna͂t ad inuice͂ q͂tu͂ ad substantia͂: sed ꝑ suos effectus q̄a caritas inclinat ad illa q͂ sunt vtilia aie: & fomes ad illa q͂ sunt inutilia aie. Na͂ fomes trahit ad actus carnales: & caritas ad actus sp͂uales. hinc est ꝙ tenet Ocha͂ ꝙ q͂n q͂s facit aliqđ bonu͂ opus fomes remittit͂ q͂tu͂ ad suas op̄ationes & no͂ q͂tu͂ ad substantia͂: q̄a no͂ tantu͂ inclinat sicut ante. Difficultas est an fuerit totaliter extinctus ipse fomes in virgine maria. Aliqui dicu͂t ꝙ in prima conceptione virginis no͂ fuit ablatus qua͂tum ad substantiam no͂ quantu͂ ad totalem inclinatione͂/quia adhuc i͂clinabat ad peccatu͂ ve

Holcot ꝯ Ocham

Duplex corporis sanctificatio

Opinio Ocham.

niale:sed in secūda conceptione fuit totaliter ablatus quantū ad suas opationes. Alia opinio dicit ꝙ totaliter fuit ablatus in prima cōceptione ꝗtum ad inclinationem ita ꝙ non fuit inclinata ad peccatum post primam conceptionē. ¶De secūdo/ an Christus fuit decimatus in lūbis Abrahe/ oportet supponere ꝙ Abrahā obtulit decimas Melchisedec sacerdoti sibi benedicenti Genesis.xiiij. Secūdo supponitur ꝙ quilibet qui descendit ab aliquo fuit in lumbis eius vt fui in lumbis patris mei/ quia fuit causa immediata: sed Adā & Abraham & alij patres fuerūt causa mediata virginis: ergo & Christi. ergo Christus fuit in lumbis ade & abrahe. Patet/ quia Abrahā fuit causa christi. Secūdo dicitur ꝙ aliter fuit Christus in lumbis Abrahe ꝗ Leui/ qa Leui fuit in lumbis Abrahe per effusionem seminis/ nō tn̄ Christus quia fuit ꝯceptus de spūsancto. ille etiā dicitur decimatus in lumbis Abrahe qui descendit ex semine eius vel qui fuit figuratus per decimas quas Abrahā obtulit Melchisedec & Christus non fuit decimatus in lumbis abrahe vllo istorū modorū/ sed virgo Maria bene fuit decimata i lūbis eius/ & omnes alij qui descenderūt ab ipso. Vtrū virgo maria potuit peccare/ dico ꝙ fuit impeccabilis per gratiā: sed nō ꝑ naturā sicut nec Christus: nā nō ꝑt stare tāta gratia in homine ꝙ necessitet voluntatē ꝙ nō possit elicere actū peccati. & sic nō capitur gratia pro habitu ifuso: sed pro gratia gratisdata: qua deus dicitur ipedire volūtatem de quocūqȝ actu vt eliciat illū/ & pōt volūtatem necessitare non aūt cogere/ nam virgo erat obligata diligere deū & pro tēpore quo tenebatur diligere deū poterat elicere actū ꝯtrariū/ qa poterat nō elicere: & non erat soluta legibus diuinis: quia tenebatur diligere sicut & nos. tn̄ ista est distinguēda virgo pro tempore quo tenebatur diligere poterat non diligere. vel de potentia ordinata nagatur. vel absoluta ꝯceditur. poterat eni deus illi auferre illā gratiā que assistebat illi vt non peccaret/ & poterat impedire suas operationes nō secū ꝯcurrendo. & sic resolutorie virgo Maria erat impeccabilis per gratiā non gratū facientem que est habitus infusus: quia talis habitus non necessitat voluntatē per suā assistentiam ad agendū: quia tunc voluntas semper esset in actu: sed erat impeccabilis per gratiā gratis datam: id est per speciale dei auxilium/ quo necessitabatur voluntas ad oia opera que erant precepta/ & ipediebat ne faceret opera prohibita/ & cum tali gratia assistente siue auxilio speciali stat libertas cōtradictionis ad merendū & demerendum: quia tempore quo agebat opus precepti poterat nō agere: & sic stabat meritum. Patet etiā quo modo virgo Maria fuit vere filia ade descēdens ab adam & abrahā per verā propagationē seminis. ideo ꝗtum ad modū ꝓpagationis ꝯtraxisset peccatū originale nisi preseruata fuisset. Christus autē non sic descendit ab adam ꝑ propagationē seminis/ ideo non fuit filius naturalis ade/ ideo nec debitor iusticie originalis vt dicit Sco. in scd̄a questione huius distinctionis.

¶Distinctio quarta.

Queritur vtrū beatissima virgo Maria fuerit vere mater dei & hoīs. & ista questio tractat̄ ad remouendū heresim q̄ erat ꝑe atiani/ ꝯcedebāt enim ꝙ Maria erat virgo & genitrix: sed negabant ꝙ esset genitrix dei. Pro elucidatione ꝗstionis supponēda sunt ea q̄ dicta sunt in scd̄a ꝗstione .s. de ꝯceptione/ de delatiōe materie ad locū ꝯceptionis/ de ꝯdensatiōe/ de organisatiōe/ de aiatione/ q̄ oia fuerūt facta in instanti. qbus suppositis inquirendū est qd reqritur in muliere ad eē matrē. & quare aliqua mulier realiter dicit̄ mater alicuius pueri. Difficultas est nō moderna/ sed antiqua inter Auicēnā & Arist. quā habitudinē .s. habet mater in ordie ad puerū/ & an habeat actiuitatē in ꝓductione plis. hoc supposito queritur vtrū sit ꝯcedēda ꝙ virgo fuerit mater Christi. De hoc est

Prima opi. de operatione seminis parentum

Alia opinio Sco.

duplex modus dicendi. vnus ꝙ in cōmuni generatiōe filij mater se habet solum pure passiue/& non actiue/ita ꝙ ministrat dūtaxat materiam & nō agit nec ad animationē nec quātum ad qualitates dispositiuas. Vnde certum est ꝙ ad productionem cōmunē hominis necessario requiritur commixtio seminum viri & mulieris: sed in semine viri est tota virtus per quam natura condensatur/& condensata organisatur: & cōsequēter de alijs prerequisitis ad animationem. & semen mulieris nihil potentie actiue habet ad illam licet vtrūqꝫ semen concurrat vt materia: tamen tota virtus actiua est in semine viri ad introducendum vlteriora. Dices ergo mulier non dicitur mater propter actiuitatem ad filium producendum: sed solū dicitur mater propter administrationē materie/que necessario requiritur in productione pueri. & hec opinio videtur Aristotelis xv. animalium. cōparat enim virtutē viri arti/& mulieris materie siue ligno: quādo enim ex ligno fit scanum: lignum se habet vt materia/ars vero vt forma actiua: similiter semē mulieris comparatur materie. hec opinio corroboratur tali ratiōe: quia si virgo egisset ad organisationē & productionem corporis assumpti a deo/non egisset nisi secūdum virtutem seminalē/ergo Christus descendisset ex Adam secūdum virtutē seminalem: cuius oppositum fatentur oēs doctores. ¶ Altera est opinio communior & quam ferme tenent omnes doctores. pro qua supponendū est ꝙ anteq̄ producatur homo naturaliter & de necessitate requiritur seminum ꝯmixtio: secūdo organisatio materie. & tertio apud doctores/precipue apud Occham requiritur aliquarū formarum substātialium scilicet corporearum & extensiuarum productio/& precipue apud ponentes animam sensitiuā distingui a rationali. Et vltimo requiritur anime ratiōalis a deo create corpori īfusio. antequā producaꝭ hō oportet priꝰ ꝙ sit materia & illa est seminum. Secūdo oportet necessario ꝙ talis materia alteretur/quia non est sufficiēter disposita ad recipiendā vltimatam formam: id est animam rationalē/ex qua quidam dispositione consurgit talis organisatio/& figura. Et tertio est eductio de potētia materie/& tenendo ꝙ in homine sunt due anime. inquirēdum est quomodo mulier dicitur mater pueri: vel propter primū solum/quia ministrat materiam. vel propter secundum solum/quia actiue concurrit ad organisationem preuiam. vel propter tertium/quia actiue concurrit ad illarum formarum prerequisitarum introductionem. vel propter quartum/quia concurrit ad anime rationalis productionem/& corpori infusionem. Et dicūt isti doctores cōsequenter ꝙ non sufficit ꝙ ministret materiam. quia si hoc sufficeret/tunc Adā potuisset dici mater Eue/& limus terre de quo Adā formatus fuit/potuisset dici mater Ade. Patet/Adam ministrauit materiā de qua formata est Eua: & limus materiam de qua formatus est Adam. Sed Adam nō dicitur pater nec mater Eue/nec limus ade. Ideo ministrare materiā non sufficit ad esse matrem alicuius. Item lignum putridum ministrat materiam vnde producūtur vermes & tamen &c. ergo quid requiritur vltra? Dicunt isti ꝙ mater cōcurrit actiue quēadmodum & pater ad dispositionem qualitatiuam requisitam ī materia vt efficiatur sufficienter disposita ad suscipiendam animam rationalem/hoc est ad omnes qualitatiuas dispositiones/& formarum introductiones prerequisitas ad informationē vltime forme. Vñ pater nō pōt ꝯcurrere īmediate ad illas qualitatiuas dispositiones. s. ad organisationē &c. quia stat ꝙ moriatur ꝙcito decisum est semē. & illud semen non ita cito agit: nec alteratur. ergo vir nō ꝯcurrit īmediate ad illas dispositiōes ꝑuias. Sed si ꝯcurrat hoc est tm̄mō mediate relinquendo in semine aliquā qualitatiuā dispositionē que ē actiue organisatiua materie illius corporis. Queritur ergo de matre. Vtrum mater relinquat in suo semine aliquā talem qualitatiuā dispositionē. vel vtrū ꝯcurrat

immediate ad illā & secūdo vtrū mater cōcurrat actiue mediate ad formā substātialē ꝑducendā in illo corpore anteq̄ ꝑducatur anima rationalis. quantum ad primum dico ꝙ sic/videlicet ꝙ mater relinquit in suo semine qualitatiuam dispositionem/que ē naturaliter actiua q̄admodum qualitas q̄ ē in semie viri. Patet dupliciter: nā ista qualitas que relinquitur in semine viri/est effectiue non a corpore viri: sed ab anima rationali quia semper forma substantialis est principium actiuum cuiuscunq̄ alterationis: tūc arguitur sic: forme eiusdem speciei specialissime habent eosdem effectus in specie producere: sed forme substantiales tam viri q̄ mulieris sunt eiusdem speciei specialissime ergo nate sunt producere similes effectus i specie: sed forma substantialis viri ꝑducit illam virtutem organisatiuam/que est in semine viri: ergo forma sustantialis mulieris est nata producere similem virtutem i semine mulieris. Item secundum philosophos naturalis generatio est actus virtutis vegetatiue/& non est actus potentie sensitiue: nec actus potentie rationalis inquātū talis: sed q̄admodum nutrire est actus potētie vegetatiue: ita & generare sibi simile: sed i viro & muliere est eadem potentia vegetatiua/ergo ille potentie sunt nate producere consimiles effectus: ergo si vegetatiua viri in semine eius producit talē qualitatiuā dispositionem/ita etiam producet in semine mulieris. ¶ Habemus ergo ꝙ sicut derelinquitur per potentiam vegetatiuam viri i semine eius quedā qualitas actiua/ex qua alteratur semen/condēsatur/& organisatur: ita in semine mulieris relinquitur virtus actiua actiue concurrens ad organisationem condensationem &c. ¶ Dubitatur secūdo de forma illa que nō producitur a deo: sed educitur de potentia materie: & precedit tēpore/vel natura productionem anime rationalis: an corrumpatur adueniente anima rationali. Et vtrum mater concurrat actiue immediate ad productionem illarum formarum prerequisitarum anteq̄ vltima itroducatur: id est que producuntur in corpore anteq̄ infundatur anima rationalis. Occā dicit ꝙ sensitiua manet cum rationali/& distinguitur in homine: breuiter hoc tenēdo conformiter ad dicta Scoti i quarto dicēdū est ꝙ forma sustentialis mulieris actiue & i mediate cōcurrit ad productionem forme substantialis sensitiue pueri: & non forma substantialis viri: & sic mulier magis cōcurrit ad ꝑductionem fetus q̄ vir: & ē etiā opinio Scoti & multorum: ꝙ nunq̄ forma accidentalis potest attingere immediate productionem forme substantialis: quia imperfectum non potest attingere immediate ꝑductionem perfectioris tanq̄ causa totalis. Tunc arguitur sic. cum in tali materia producatur aliqua forma que edutitur de potentia materie/& non producitur a deo vltra qualitatiuam dispositionem que est in materia aliqua forma substantialis immediate cōcurrit ad productionem illius forme substantialis. sed sic est ꝙ forma substantialis viri non immediate producit illam que de nouo producitur: & non est alia que ꝑducat/nisi forma substantialis mulieris: nā producitur naturaliter in materia semis forma substantialis que non creatur a deo/ergo cum qualitas accidentalis non sit causa totalis illius forme que producitur/ & educitur de potentia materie: oportet ꝙ ad eā producendam concurrat aliqua forma substantialis: sed non forma substantialis viri concurrit immediate: quia q̄uis vir esset mortuus vel distaret mille leucis eque bene produceretur talis forma substātialis. ergo solum & immediate a forma sustātialis mulieris producitur. Item talis forma precedēs vltimam formam/scilicet animam rationalem/nō producitur immediate a forma substātiali/que est in ipso semine producta/ qa tunc forma substantialis seminis concurreret immediate ad suam corruptionem. Nā productio forme sequētis est corruptio forme precedentis. & non potest dari alia forma substantialis nisi mulieris: ergo tenendo hanc opinionem oportet ꝙ producatur

Bona apparentia.

A vbiū secundum.

Occam.

Opinio scoti in quarto.

Qꝫ mulier ꝑducat formā substātialē in materia.

Scotus. Dubium tertium. tur a forma substantiali mulieris. Ideo dicit Scotus q mulier plus agit ad productionẽ fetus q̃ vir. Quantum ad vltimum scilicet introductionem anime rationalis. An mater concurrat ad anime rationalis introductionem: & vtrum concurrat immediate ad organisationem. Quantum ad primum scilicet ad introductionem forme siue anime rationalis dico/ q nec virtus viri/ nec mulieris immediate concurrit ad illam: quia a solo deo creatur: sed vir & mulier solum se habent vt dispositiões preuie/ & propter istã causam mulier dicitur mater fetus & immediate concurrit ad illam virtutem actiuam siue qualitatem que est in semine ab ipsa decisso. Sed quo ad organisationem dico secundum Scotum quod mater immediate concurrit ad organisationem/ quia quis semen sit decisum ab vtroq; in loco naturali generationis/ si poneretur in altero loco/ nullo modo organisaretur corpus: ergo requiritur alius concursus q̃ concursus seminis/ & ponendo alias formas substantiales prerequisitas necessario ante productionem anime rationalis/ mulier ad illas immediate cõcurrit secundum suam formam substãtialẽ. Sed vtrum ille anime distinguentur: videtur q nõ/ quia tunc in christo in triduo aliquid fuisset corruptum quod fuerat assumptum scilicet forma substantialis sensitiua. Nã in triduo corpus christi nõ fuit animatum & ideo anima sẽsitiua fuisset corrupta tamen de hoc nihil ad p̃sens. his suppositis Cum queritur vtrum sit concedendũ q virgo erat mater dei. sit prima ppositio. Maria virgo erat mater dei. patet illa est de fide. Nam Luce primo scribitur quod ex te nascetur sanctum/ vocabitur filius dei. tũc arguitur sic/ omne natum ex virgine quod est suppositũ est filius virginis/ sed sic est ex illo passu q filius dei qui est deus est suppositũ natũ ex virgine: ergo filius dei est filius virginis. Itẽ Mathei secundo scribitur. Surge & accipe puerũ & matrẽ eius. ergo pie credendũ est q virgo maria fuit mater dei. Secũda ppositio. Ratio maternitatis prius

Mater cõcurrit immediate ad organisationẽ

Prima ppositio.

Secũda ppositio.

& perfectius in ordine ad christũ conueniebat virgini q̃ cuicũq; alteri mulieri respectu filij eius nati ex ea. patet/ de ratiõe maternitatis multa sunt. Primũ est ministrare materiã. Scdm̃ i illa materia derelĩq̃re q̃litatẽ actiuã que est illius materie naturaliter condẽsatiua/ & organisatiua. Illa requiruntur de necessitate ad esse matrẽ: sed virgo pfectius ministrauit materiã in ordine ad conceptionem filij eius/ q̃ ministrauerit quecũq; altera mater in ordine ad filiũ suũ: quia totã materiã ministrauit. ergo virgo perfectius habet in se rationẽ maternitatis in ordine ad filiũ suũ q̃ habeant cetere matres. Vnde supponendũ est vt producatur fetus non sufficit illa virtus actiua qualitatiua que derelinquitur a matre in semine: sed requiritur vtraq; scilicet viri & mulieris: aliter mulier se sola & ex se concipere posset. Sed quandocũq; sunt duo concurrentia ad vnũ tertium effectũ/ deus potest totã causalitatẽ vnius supplere/ non supplendo totã causalitatẽ alterius. Ideo spiritussanctus qui descendit ex promisso Gabrielis in virginem supplebat totã causalitatẽ que requirebatur ex parte viri: & mater totã materiã ministrabat/ & in materia ministrata produxit illã qualitatiuã dispositionẽ actiue naturaliter condensatiuã. Cũ ergo ministrauit totã materiã: & cetere matres partialẽ tantũ: & virgo in materia corporis christi produxit illam qualitatiuã dispositionẽ actiue: sequitur q in ipsa virgine pfectiori modo est ratio maternitatis in ordine ad christũ: q̃ in quibuscũq; alijs in ordine ad fetus earũ. Tertia ppositio. Virgo maria est mater dei miraculosa/ & cũ hoc naturalis: hoc est dicere ad pductionẽ corporis christi virgo concurrebat aliquomodo naturali/ & aliquomodo supernaturali. patet. Erat aliquod miraculũ presuppositũ vt virgo conciperet/ ergo cõcurrebat aliquomodo supernaturaliter. patet antecedens. supplementũ cãlitatis requisite ex parte viri erat miraculosũ/ quia a spiritusancto: ergo erat miraculũ prerequisitũ. Vnde si fortes cecus naturaliter efficiatur

In quo consistat rõ maternitatis.

Maxima

Tertia ppositio

videns miraculose/obiectũ presentatũ vi det aliquomodo supernaturali siue miraculose. Nã quod naturaliter/patet. quia post illud miraculũ talis actus videndi producitur naturaliter. Eodẽmodo in virgine vt ipsa cõcurrebat ad formationẽ corporis christi/erat miraculũ presuppositũ/scilicet supplementũ actiuitatis viri: sed tali supplemẽto presupposito ex parte eius naturaliter concurrebat: sicut cucurrisset cum viro: ergo quodammodo naturali propter cõcursum naturalem: & quodãmodo miraculose propter supplementũ actiuitatis viri. sed tota difficultas est cum tale corpus fuerit in istãti organisatum etiam cum resistẽtia ad locum naturalem. Nam nõ fuit delata materia ad locum naturalem per vacuum/sed per plenum: sed agens naturale non potest actiue concurrere ad effectum in instanti qñ est resistentia. igitur bene concedũt doc. ꝙ saltẽ põt concurrere in instanti sine resistẽtia: vt de corpore lumnioso: & de descensu corporis grauis positi in vacuo si foret i istãti descẽderet. Dico ꝙ agens naturale põt etiã quando est resistentia agere in instanti/ cũ adiutorio infinito: & tunc totale agens cõcurrit infinite. vnde si deus cum lapide infinite concurreret ad motum: infinite moueretur. Eodem modo quia virgo erat adiuta adiutorio ifinito/scilicet spũsancti: ꝗuis virgo ex parte eius finite cõcurreret/ tamẽ totus concursus ex virgine & spiritusancto erat infinitus: ergo in instanti producebat effectus etiam cum resistentia. Ideo quãdo dicitur non potest agens naturale cum quacumꝗ resistentia in instanti agere/ verum ẽ si non habeat adiutorium infinitum: sed cũ adiutorio infinito non est incõueniens agens finitum effectum in instãti partialiter producere. Ex dictis satis patet quomodo se habet mater in ordine ad prolem. vtrum actiue solum vel passiue solum vel solũ ministratiue. ¶ Consequenter mouentur aliq dubia. vtrum ista sit concedenda sine specificatione/Maria est mater dei/quia dictum est/ꝙ est concedẽda Maria est mater dei secundum humanitatem. vtrum etiã sine additione sit concedẽda ista/Maria est mater dei. ¶ Arguitur ꝙ non: quia Maria non ẽ causa dei/cum deus non habeat causam/& mater de sua ratione importat causalitatẽ: & per consequẽs non est causa dei: ergo nõ est mater dei. Quod non sit causa dei patet: est effectus dei in genere cause efficientis. ergo non est causa dei/consequentia tenet. effectus & causa in eodem genere cause non conueniunt eidem. Preterea supponendũ ꝙ differentia est inter generationem & alterationem ex philosophia naturali. Nã gñatio iportat acquisitionem noui esse essentialis rei que generatur. Nam res non dicitur generari nisi quia acquirit nouum esse essentiale: vt esse hominem: esse lapidẽ: esse ignẽ ista sunt essentialia. Sed alteratio solum importat acquisitionem noui esse accidẽtalis in re que alteratur. vt quando lignum alteratur/ non acquirit esse lignum: sed bene esse calidum: vel nigrũ: & sic de alijs dispositionibus accidentalibus. Responderũt ergo quod quicquid generatur vel acquirit nouum esse essentiale per productionẽ nouam alicuius sue partis essentialis/siue substantialis: aut per terminationem dependẽtie suppositalis alicuius materie suppositabilis. & nõ potest ens acquirere nouum eẽ substantiale: nisi altero istorum duorũ modorum. s. per acquisitionem noue partis substantialis: vt cũ in materia producitur de nouo forma substantialis: totum compositum acquirit nouum esse substantiale: & generatur terminatiue & completiue. Secũdo quando aliqua natura substantialis terminatur quantum ad essentiam suppositalem ad aliquod suppositum de nouo: vt quando verbum est incarnatum: ad suppositũ i diuinis terminabatur de nouo dependentia suppositalis humanitatis assũpte: & tũc illud suppositum acquirebat nouũ esse substantiale: id est quod habet et natura illa relicta sibi. i. esse hominem. Verumtamẽ aliq dicunt: ꝙ homo est terminus conotatiuus vt dictum est supra. & capitur equiuoce vt

Arguit. Solutio. Dubium Arguit. Differentia inter gñatõem & alteratiõnem. Regula.

dicitur de deo/& de hominibus. unde sit regula generalis. Quandocumque aliquis terminus pro aliqua re supponit pro qua prius non supponebat/que tamen erat, tunc ille terminus est connotatiuus: sed homo pro deo ante incarnationem non supponebat. Nam ista erat falsa tunc: deus est homo: & tamen deus erat sicut nunc est: & modo supponit pro deo: ergo est terminus cõnotatiuus/ergo fuit propter defectum cõnotati ergo talis est cõnotatiuus & non propter defectum suppositi. Si sit ergo terminus cõnotatiuus: ergo esse hominem conuenire deo: est esse accidentale/& si sic/ergo non ẽ generatio immo potius habet naturam alterationis. ¶Quantum ad hoc dicerem cõsequenter sicut esse hominem equiuoce cõuenit deo & hominibus/absolute hominibus: & deo cognotatiue/ita generari cõuenit deo equoce & nobis. Nã sicut ista propositio deus est homo/conceditur per cõmunicatiõem ydiomatum: ita ista deus generatur substantialiter debet cõcedi per cõmunicationem ydiomatum: quia assumpsit naturam substantialiter generatam. illa natura acquirit esse substantiale per illã generationem. ideo generatur substantialiter per communicationem ydiomatum. ¶Secundo supponendum quod differunt esse filiũ & esse genitum ex vna parte. nam nõ ẽ idẽ conuertibiliter esse genitum & esse filium: quia partes generantur sicut & totũ/ nascũt sicut & totum: tamen partes non dicuntur filij: sed totum compositum: ita quod filius est nomen suppositi/ & tunc dico conformiter ad alios filius est suppositum natum ex altero. Non est ergo idem natum esse & filium esse/sed natum esse est superius ad filium esse. Ex istis suppositionibus facile est videre que propositiones sequuntur ex dictis. Primo sequitur licet humanitas Christi sic nata ex substantia virginis non est tamẽ concedendum: quod humanitas Christi sit filius virginis. Quia humanitas Christi non ẽ suppositum. Secundo: si esset filius virgis concederetur quod virgo habuisset plures filios: quia suppositum & humanitatẽ. Et suppositum non est humanitas: sed est filius virginis/& vnicum genitum: unde ista propositio non est concedenda humanitas est filius virginis quamuis sit concedendum humanitas est genita ex virgine. Secundo sequitur si Christus desisteret sustentare naturã humanam siue suppositare humanitatem / & relinqueret in sua propria suppositate sicut potest: concederetur tunc ista propositio: hoc incepit esse filius virginis demonstrando humanitatem. hoc quod fuit a mille ãnis incipit esse filius virginis: quia hoc esset concedendum hoc est filius virginis: quia suppositum/& in virgine natum/& genitum ergo hoc est filius virginis. Nam certum ẽ quod hoc est suppositum/& hoc suppositum fuit natum/& productum ex substantia virginis: & illa virgo adhuc est: ergo concederetur/hoc est filius virginis: & hoc nũquam ante fuit filius virginis: quia nũquam ante fuit suppositum: ergo si secũda persona in diuinis desineret suppositare naturã assumptã: hec propositio concedetur hoc incipit esse filius virginis demonstrando aggregatum ex corpore & anima Christi. ¶Sequitur vlterius correlarie in eodem casu/hec concederetur/virgo habuit duos filios distinctos successiue. i. vnum post alium/& nõ simul & tamen non generauit eos successiue: sed simul & semel: & quando vnus erat filius/ alter non erat: patet suppositum/ verbũ fuit filius virginis vsque nunc: & natura humana dimissa nunquam antea erat filius virginis/ & nunc est: ergo verbum/& hec que sũt realiter distincta fuerũt successiue filij virginis sed sic est quod ista duo nunquam fuerunt genita ĩ virgine successiue: patet quando generabatur verbum a virgine per communicationem ydiomatum generabatur humanitas a virgine: quia non generabatur verbum: nisi inquantum sustentabat humanitatem genitam a virgine: ergo falsum est quod generabantur illa successiue. ergo totum correlarium verum est quod si desisteret sustẽtare naturam humanam virgo duos filios successi

Regula gñalis.

Et hõ eq uoce dicitur de deo et nobis.

105

ue habuit: & tamen simul & semel illos ge-
nerauit. Et sic patet quid requiritur ad esse
filium/oportet esse suppositum/& ꝙ sit ex
aliquo quod adhuc est genitum secundum
esse substãtiale. Item si verbum desineret sub
stentare: & post aliquod tempus inciperet
sustentare erit bis filius virginis / & tamen
non bis generabitur: sed semel erit genitus.
& non possūt inferri alia correlaria. ¶Quã
do ergo queritur. vtrum quelibet istarum
sit concedenda. virgo est mater christi secū
dum humanitatem: & virgo est mater dei
Dico ꝙ quelibet est cõcedenda. Vnde chri
stus est nomen suppositi; ꝙ non supponit
pro humanitate nec pro secunda persona i
diuinis absolute: sed pro secunda persona/
connotando aliquid aliud. Similiter dicen
dum de isto termino Iesus. Ista ergo est con
cedenda christus est filius virginis secundū
humanitatem. ¶Sed contra hoc arguitur
sic esse matrem & esse virginem habent ra-
tiones repugnantes: ergo ista propositio i-
plicat/est filius virginis. Secundo bene seq
tur/christus est filius virginis secūdum hu
manitatem: ergo humanitas est filius virgi
nis: patet consequentia propter vnumqd-
ꝙ tale & illud magis. Item bene sequitur
ethyops est albus secūdum dentes/ergo dē
tes ethyopis sunt albi: ergo si sit filius secun
dum humanitatem/a fortiori humanitas ē
Ad primū
filius. ¶Quantum ad primum dico ꝙ esse
matrem & esse virginem non habent ratio-
nes repugnantes. Nam esse matrem non im
portat fuisse commixtionem seminum/ sed
ministrasse materiam: & actiue concurrisse
ad organisationem: & si ista fiant sine con-
cubitu nichilominus est mater/& sic nō re-
pugnant. ¶Quãtum ad aliud dico ꝙ ꝗuis
Ad scdm
benesequatur. Ethiops est albus secundum
dentes/ergo dentes ethiopis sunt albi. Ne-
go tamen hanc consequentiam: christus est
filius virginis secundum humanitatem/er-
go humanitas est filius. & dico ꝙ auctori-
tas aristotelis propter vnūquodqꝫ tale &c.
patitur multas exceptiones/nisi intelliga-
tur quando aliquid est tale/propter esse ta-
le alterius. Nam christus non est talis ꝑpter
humanitatem talem. Vnde non sum filius
matris mee secundum materiam/sed secun-
dum animam que se habet actiue/ergo ani-
ma est filius. non valet consequentia. Vn-
de quando dicitur est filius secundum hu-
manitatem sic intelligitur. i. humanitas est
illud respectu cuius erat concursus actiuus
virginis. ¶Quantum ad aliud concedēdū
est ꝙ virgo simpliciter est mater dei; quia
deus est filius virginis. Nam quod nascet Argumē tum.
ex te sanctum filius dei vocabitur. Nam be
ne sequitur est mater filij dei/ergo dei: quia
filius dei est deus. Sed contra: ergo sequitur
ꝙ est causa actiua dei. Dico ꝙ non sequitur
nam nunꝗ admittitur de deo ꝙ sit causatus/
sicut de christo non admittitur ꝙ incepit eē
nec quod sit creatus: bene tamen ꝙ sit geni
tus. & non admittitur ꝙ sit creatus vel cau
satus. Ideo nō sequitur virgo est mater dei:
ergo causa dei. sed bene sequitur/ est mater
dei ergo causa dei / vel alicuius substantie
eiusdem nature cum matre ab ipso deo sim-
pliciter sustentate est causa: & non sequitur
aliud ex tali propositione: virgo est mater
dei: nisi ē causa alicuius nature eiusdem spe
ciei specialissime cum virgine ab ipso deo
simpliciter sustentate. Nam actio virginis
gloriose in productione humanitatis termi
nata fuit ad ipsam humanitatē i verbo sup
positatem & non in se vt dictum est supra:
quia si terminata fuisset ad humanitatem in
se suppositatam fuisset mater puri hominis
quod non est concedendum. Ideo vltimā
oportet concedere virgo est mater dei secū
dum humanitatem: & virgo est mater dei:
tunc in ista capitur deus personaliter & nō
essentialiter: vt. s. immediate supponit pro
essentia: sed capitur vt immediate conuenit
supposito tam patri ꝗ filio: & spūisancto:
Ita in proposito: virgo est mater dei capiť
deus vt supponit immediate pro supposi-
to. Ideo non sequitur est mater dei: deus est
tota trinitas: ergo est mater totius trinitatis
quia capitur tunc deus equiuoce in illis ꝑ-
positionibus. Resolutorie habentur iste ꝑ-

positiones: virgo gloriosa fuit genitrix filij dei/ virgo gloriosa fuit mater dei: virgo gloriosa fuit mater dei & hominis vel dei: hominis.i. qui deus est homo. Et apponit ly hominis propter heresim dicentium verbum assumpsisse corpus fantasticum. ideo dicitur dei hominis.i. habens veram hũanitatem realem per vnionem. & sic virgo gloriosa ẽ mater dei & hominis sed nõ puri hominis. Dubitatur secundo/an spũssãctus debeat dici pater christi sicut virgo maria dicitur mater eius. Nam secundum prius dicta spũssanctus in illa dispositione corporis Christi supplebat totum concursum patris requisiti cum concursu matris requisite ad productionem fetus: ergo videtur ꝙ spũssanctus debeat vocari pater propter illum concursum/ sicut virgo dicitur mater propter illum concursum. ℂ Respõdeo ꝙ si caperetur pater generans/ vt tantũ valet sicut producens vel creãs/ sicut dicimus deum patrem nostrum: oportet concedere: ꝙ spũssanctus sit pater humanitatis Christi: immo ipse Christus est pater humanitatis eius Quia opera trinitatis ad extra sunt indiuisa sed capitur pater in proposito pro illo qđ aliquid generauit secum eiusdem speciei ex eius substantia. Sed sic est ꝙ spũssanctus nõ produxit illam humaitatem ex eius substãtia: quia substantia spũssancti est essentia diuina: non produxit ergo ex sua substantia illam humanitatem: ita ꝙ substantia spũssãcti sit pars illius vel materia illius humanitatis. & quando producit pater filium ministrat materiam que erat de substantia patris Et sic dicitur generare aliquid ex eius substantia & eiusdem speciei & nature secum. ℂ Dicunt enim regulariter doctores quando demon est effectus succubus accepto semine viri efficitur postea incubus: & dicitur generare ex muliere: & tunc illa proles genita: non est filius demonis: sed illius viri ex quo cum erat succubus accepit eius semen/ ergo q̃uis fuerit geitus Christus a spiritusancto: vel de spũssancto tanq̃ de opifice siue causa efficiente/ non tamen ex spũssã

Dubium secundus

Rñsio ad dubium.

Nota de demone incubo et succubo.

cto tanq̃ ex substantia illius. hinc est ꝙ spiritussanctus non vocatur pater illius sicut virgo vocatur mater illius. nã virgini marie cõueniunt oẽs conditiones vere matris: nõ autẽ spũssancto conueniunt conditiões veri patris alicuius hominis. Vnde secũdũ .S tho. spũssanctus fecit illas actões nõ mediãte semine ex se deciso quod ad patrem ptinet sed. q. artifex operando in materiam exteriorem. Igitur spũssanctus non potest vocari pater illius. ℂ Dubitatur tertio vtrũ beata virgo maria & antiqui patres meruerint incarnationẽ filij dei. Quãtum ad hoc noto ꝙ nichil cadit sub merito nisi qđ est a gratia. ita ꝙ nichil debet vocari meritũ de cõdigno nisi qđ est a grã effectiue: ergo anteq̃ sit meritum presupponit gratiam: fuisse sed sic est ꝙ omnis gratia que vnq̃ fuit data homini saltẽ seclusa gratia ade: illa fuit data ex meritis passiois Christi preuise/ vel ex hibite: ergo concludendum est ꝙ quecũqꝫ operatio ex illa gratia procedens: quia posterior saltem natura: non fuit nisi ratione passionis Christi meritoria. Quia quecũqꝫ gratia post lapsũ/ data est ex merito preuiso passionis: cum causa illius meriti est a merito Christi: ergo illud meritum nõ est meritum illius incarnatiõis Christi / cum talis incarnatio non cadat sub merito: immo inter omnes gratias secundum Augustinum ẽ summa gratia. Vnde nulla datur adulto quin prefuerit aliqua dispositio aliquomodo meritoria illius: & sic operatio incarnationis est simpliciter purum donum liberale nullo modo cadens sub merito: sed solũ sub liberalitate dei. Fateor ergo ꝙ icarnatõ erat futura non ex meritis. ℂ Sed queritur vtrũ virgo meruerit ꝙ incarnatio fuerit in tali vel tali supposito/ puta in ea: hoc ẽ vtrũ ipsa meruerit vt efficeretur mater Christi. Dico resolutorie ꝙ non meruit nisi de congruo/ ꝙ esset mater christi. Nam sua humilitas & excellentia virginitatis fuerũt dispositiones quedam quibus disponebatur vt esset mater Christi/ que erant merita de congruo: sed non de condigno. ℂ Sed contra

Tertium dubium.

August.

Querit.

Arguit. arguitur maius bonum erat virgini beatitudo: immo gratia gratū faciens q̄ ꝙ esset mater Christi: sed gratia & beatitudo cadunt sub merito virgis/de condigno enim meruit illa/& augmentum gratie: ergo potuit de condigno mereri illud quod est minus bonum: scilicet ꝙ esset mater christi. ¶ Dico ꝙ non meruit ꝙ christus incarnaretur: quia omnis gratia virginis/& etiam preseruatio ab originali fuerunt ex meritis christi preuisis/immo incarnatio fuit meritum illorum: sed ꝙ incarnaretur in hoc supposito opera precedentia fuerunt meritoria de condigno: quia si fuerunt meritoria de cōdigno gratie & beatitudinis que sunt maiora bona potuit mereri portare & concipere christum/sed per hoc nō meruit incarnationē christi. ¶ Quarto dubitatur vtrū caro christi fuerit peccato originali obnoxia/& an fuerit in antiquis patribus secundum rationem seminalem. Vnde supponendum est ꝙ caro nō est capax gratie/nec peccati: sed dicit̄ caro obnoxia peccato originali: quia informatur anima que anima est originali culpe obnoxia. Dubium querit vtrū caro christi in numero aliquando fuerit in primo parente & post primum parentem i aliquo filiorum eius: & sic consequenter: & tandem vsq̄ in patrem virginis anteq̄ circūcideretur pater virginis. ¶ Opinio āntiqua fuit ꝙ tota substantia prolis cuiuscūq̄ fuit in adam: & ꝙ illa substantia in generatiōe primi filij fuit multiplicata ad tantam q̄titatem que sufficiebat vt informaretur: sicut dicunt de costa ade ꝙ fuit multiplicata solum/& est opinio magistri: sed difficiliter ītelligitur hoc/puta ꝙ nihil addatur & nō rarefiat & fiat maior. nam est in intelligibile ꝙ sine additione & rarefactione fiat illud in tam magna q̄titate. nō oportet igitur ꝙ materia que est in prole fuerit eadem in parente imo frequēter materia p̄lis nunq̄ fuit animata anima parentis. nam secundū Aristotelem. xv. de animalibus homines non descendunt a suis parentibus nisi mediante semine/semē autem in aīalibus nō est aliq̄d decisum de substantia animalis/nec fuit actu pars animalis sed est superfluum alimēti tertie digestionis. alimētum autem extrisecus assumptum nō est nec fuit pars aut de substātia animalis: sed post completam digestionem conuertitur in substātiā corporis animalis/ita ꝙ natura illd̄ assumit quod est necessarium ad conseruationē sui & illd̄ informatur anima illius qui nutritur. de illo autem sic conuerso & informato nichil descinditur sub ratōne seminis: oportet igitur ꝙ residuum nutrimenti quod non conuertitur in substantiam nutriti sit materia generatōnis/& illud est quod resoluitur in semē. nunq̄ ergo illa materia semis ex qua generatur proles fuit informata anima generantis immo est residuum illius quod cōuertitur in substantiam generantis: ergo caro geniti non fuit in primo parente: fuit tamen informata anima infecta originali peccato illa scilicet que descendit a parentibus per progatōnem seminum/vel nisi speciali priuilegio preseruata fuerit. vnde descēdere per propagationem seminum siue rationem seminalem ab ipsis parentibus non est descendere secundum virtutem matris que est productiua seminis/sed est descēdere ex commixtione seminum parentum/cum autem corpus christi non fuerit formatum secūdum illam commixtionem seminum patris & matris sequitur ꝙ nunq̄ ipsius caro siue humanitas fuit culpe originali obnoxia. hoc est nunq̄ fuit informata anima que fuerit obnoxia culpe origiali. cū ergo christus non procedat ab ipsis parentibus secūdum rationem seminalem non fuit debitor iustitie originalis nec peccato originali qd̄ est eius priuatio obnoxius: resolutio est ꝙ licet christus descēderit ex semine dauid q̄a corpus virginis de quo humanitas christi formata est descendit ex semine Dauid per seminis propagationem/tamen non descēdit ipse christus secundum rationem seminalem.

Solutio.

Dubium

Dubiū responsio.

¶ Distinctio quinta.

ISVM EST IN PRECEDENTIBUS de qualitate nature assumpte & de persona assumente iam querit ur consequenter vtrum verbum & natura humana vniantur adinuicem in vnitate suppositi vel vnitate nature. ¶Pro hoc suppono ex primo notabili differentiam inter naturam/& personam, que habita est in prima questione huius tertij. vnde natura in proposito nihil aliud est q̄ entitas positiua.i. res realiter existens que non est formaliter incommunicabilis. Et persona nihil aliud est q̄ suppositum intellectuale: siue entitas distincta ab alio non sustentata: intellectualis/non nata alteri inherere/ nec alterum informare. Ex quibus notatur ꝙ ista duo sūt impertinentia natura/& persona.i.nec se inferunt:nec repugnant. vnum.n.non infert aliud: nam non sequitur. Hoc est natura: ergo hoc est persona/ quia asinus est natura: & non est persona:similiter lapis/albedo. Similiter non sequitur:hoc est persona: ergo hoc est natura quia certum est de persona in diuinis: vt filius in diuinis est formaliter persona & non est formaliter natura:immo distinguitur formaliter a natura diuina & essentia formaliter distinguitur a personis.i.non ē eadē personis conuertibiliter: vnde secundum Occham idem sunt distinctio formalis & identica nō cōuertibiliter non ergo sequitur:hoc est formaliter persona:ergo est formaliter natura.i.non sequit̄ hoc est persona idētice cōuertibiliter:ergo hoc est natura:& ista simul stant:hoc est persona:& hoc idem est natura: vt sortes ē natura & persona. vnde natura humana iuxta dictum magistri nichil aliud est nisi aggregatum ex corpore/& anima/& persōa suppositum intellectuale:& suppositum ē entitas ab altero non sustentata:nec alteri ihe rens aptitudine:nec aliud informans aptitudine. per primū excluditur natura sustentata. per secundum accidens:per tertiū/forme substantiales. ¶Secundo supponit̄ differentia inter vnire & suppositare/siue personare/vniri/suppositari / siue personari. vnde ille res dicuntur adinuicem vnite: q̄ i eodem supposito concurrunt:sed suppositari est ab alio sustentari/ seu dependentiā suppositalem ad aliud terminari. Essentia vnitur humanitati:quia essentia/ & humanitas simul concurrunt in eodem supposito.s.in secūda persona in diuinis:ibi est essentia/& humaitas:& sicut ista propositio est concedenda. humanitas vnitur essentie seu nature diuine:ita hec propositio est cōcedenda. natura diuina vnitur humanitati & econtra. nam sicut natura humana vnit̄ verbo:ita verbum humane nature: quia illa concurrūt in eodem supposito: sed q̄uis ista propositio sit concedēda suppositum seu verbum diuinum suppositat humanitatem:tamen ista est falsa humanitas suppositat verbum diuinum:similiter hec ē falsa verbum diuinum suppositatur in humanitate:quia suppositum diuinum/vel suppositi diuini dependentia non terminatur ad humanitatem:sed bene econtra:non est ergo idem vniri & suppositari:quia suppositum diuinum vnitur humaītati/& nō suppositatur ab humaītate. ¶Similiter nō est idem suppositare & vnire. nam pater & similiter spūssanctus vnit humanitatem verbo/& tamen pater neq̧ spūssanctus suppositat. Similiter essentia vnit humanitatē verbo:sed non suppositat humanitatem. Ecce ergo ista differunt vniri & suppositari vnire & suppositare. Non sequitur:hoc vnit̄ illi. ergo suppositat̄ in illo: sicut verbū vnit̄ humanitati & non suppositatur ab humanitate ¶Similiter non sequitur hoc vnit ergo suppositat:nam pater vnit humanitatē actiue verbo/& tamen non suppositat humanitatem:quia non terminat dependentiam eius/& similiter essentia. ¶Tertio supponitur ꝙ suppositare/seu personare non est efficere illud suppositum vel personam sed est eius dependentiam suppositalē terminare. ¶Istis suppositis ponuntur septē conclusiones. Prima: vnio deitatis & hūanitatis

Natura & psona impertinenter se habēt.

Secūda notabile

Dr̄ia iter vniri & supposi tari.

Tertium notabile.

nitas in Christo facta nō est natura diuina: sed in supposito diuino. Patet sic. vnio aliquorū est eorū ꝯcursus in eodē supposito sed sic est ꝙ hūanitas & natura diuina ꝯcurrūt in verbo vt in supposito & nō i natura. Unde humanitas & natura diuina ꝯcurrūt in eodē supposito/ergo facta est vnio i supposito diuino & nō in natura. vel sic vnio istarū duarū naturarū puta diuine & hūane facta est in illo in quo supponitur hūana natura/qa in illo est ꝯcursus illarū: sed supponitur nō in natura: sed in supposito: qa de ratiōe suppositātis est ꝙ sit formaliter suppositū. Natura vero nō est formaliter suppositum: sed solum idētice: ergo ille nature vniuntur in supposito & non in natura. ¶ Si ergo suppositū diuinū assumeret duas naturas vnirentur nō inter se: sed illi supposito assumenti. eodēmodo quia suppositū diuinum habet naturā diuinā & non suppositat eam: & cū hoc habet humanā quā suppositat/ille ambe vniūtur in illo supposito in quo ꝯcurrunt. ¶ Secūda ꝯclusio sicut natura humana diuine est vnita ita ecōtra.

Secūda cōclusio. Patet sicut natura hūana ꝯcurrit in eodem supposito. s. in verbo cū diuina ita diuina in eodē cōcurrit cū hūana. Nā dicit Damascenus ꝙ nomē xp̄s duarū naturarū est significatiuū. s. deitatis & hūanitatis. ergo ambe nature vere & realiter sūt in supposito christi. igitur conclusio vera. ¶ Tertia conclusio. Sola humana natura & non diuina vere dicitur assumpta.

Tertia. Patet sic: aliquid dicitur vere assumptū cuius dependētia supposite lis ad aliud terminatur: sed sic est ꝙ suppositalis dependentia humane nature terminatur ad suppositum diuinū scilicet ad verbū & nō ecōtra: ergo ꝗuis humana supposita tur in diuina/nō potest tñ dici suppositari ab humana. ¶ Quarta ꝯclusio. ꝗuis natura

Quarta. diuina humanā sibi vniuit/nō tñ eā assumpsit. Patet prima pars/natura hūana est vnita diuine & ecōtra. ergo ab aliquo actiue: si ergo ab aliquo actiue/ergo a tota trinitate & essentia. Nam principium effectiuū oīm operationū ad extra est diuia essentia eadē in tribus propter qđ opera trinitatis ad extra sunt indiuisa sicut & essentia idiuisa est: ergo ista ꝯceditur diuina natura vniuit sibi humanā: sicut ꝯceditur diuina natura creauit naturā humanā/imo ꝯcedēdū est ꝙ diuina natura semetipsam vniuit humane nature. Secūda pars patet: nihil suppositat aliđ nisi ipm̄ sit formaliter suppositū: sed natura diuina nō est formaliter suppositū ꝗuis sit idētice pater/& filius/& spūssanctus. ergo diuina natura nō suppositat humanā. Unde nō est idē suppositare & vnire: qa tota trinitas vniuit humanā naturā secūdū personē in diuinis: sed falsū est ꝙ tota trinitas suppositauit illam naturā humanā. quia vt dictum est suppositare est formaliter depēdentiā alicuius nature terminare. Uñ sicut pater nō terminat/nec spūssanctus: ita natura diuina nō terminat formaliter. ¶ Postꝗ ergo natura nō terminat formaliter natura nō suppositat. Habemus ergo ꝙ ꝗuis natura diuia vniat sibi humanā nō tñ suppositat neqꝫ ꝑsonat humanā qđ idē est. ¶ Quinta cōclusio. ꝗuis solū verbū assumpsit naturam humanā: nō est tñ solū ipm̄ incarnatū. Prima pars patet: quia solū verbū terminauit vnionē suppositalē nature hūane. Assumere naturā humanā & suppositare siue personare idem. Assumere autē nō importat solū actionē: sed etiā terminationē suppositalis dependētie. Uñ termini q nō importāt actionē dñr de solo verbo: sed q importāt actionē cōueniūt oībus ꝑsonis & essentie vt vnire: sed suppositare & assumere nō dicūt solū actionē/qa tūc ꝯcederet ꝙ essentia assumpsit/ꝙ suppositat/& ꝑsonat. Ideo ista ꝯceditur solū verbū assūpsit humanam naturā: sed negatur ista. solū verbū est incarnatū. Patet: eēntia diuina est incarnata/ergo nō solū verbū. patet añs. Idē est incarnari & carni vniri passiue: sed sic ē ꝙ deitas carni ē vnita: sicut dictū est i primo notabili caro & deitas ꝯcurrūt in eodē supposito ergo deitas est icarnata: sed nō ꝯcedit pater est incarnatus: qa nō ꝯcurrit in eodē supposito: qa pater nō ꝯcurrit in filio: sed essentia

Quid suppositare

Quinta.

Regula notanda.

cōcurrit in filio: ergo ista ppositio est vera Deitas est icarnata. Solū ergo verbū assum psit humanitatē siue solum verbū supposi tat: sed non solum verbum est incarnatum. Ista tamen in logica est concedenda: solum verbum est incarnatum. Patet per exponentes: scilicet verbum est incarnatū: & nulla res que non est verbum est incarnata. patet: contradictoria eius est falsa. Aliqua res que nō est verbum: est incarnata: vel illa est pater: & sic est falsa: quia pater qui non est verbum non est incarnatus: & sic de spiritu sancto: vel est essentia & hoc non: quia nulla est essentia que non sit verbū. ergo ista in rigore logices est cōcedenda: solum verbū est incarnatum: quia nō potest dari aliqua res que sit verbum quin sit incarnata: sed tamen ad hunc sensum debet concedi. Non solum verbum est incarnatum/ solum verbum formaliter est incarnatum: & non stat in rigore logice. ¶ Sexta conclusio. Diuina natura nec est facta homo nec cōcepta: nec incarnata: nec temporaliter nata ex virgine: quod non sit facta homo: Patet: non est formaliter suppositū: sed quicquid factum est homo est formaliter suppositū. Ista tamen est vera diuina natura est homo quia homo est hic supponens pro verbo. ¶ Omne enim substātiuum quod imediate supponit pro verbo cōuenit nature. implicat enim substantiuū verificari de supposito qn de eēntia: sed de adiectiuis aliud est. cum ergo homo sit substantiuum & verificatur de verbo: ergo de natura. ergo hec est concedenda natura est homo: & nō semper fuit homo: & incepit esse homo: ergo facta est homo: ergo apparet q ista sit falsa natura diuina nō est homo. ¶ Modus antiquorum fuit distinguere de istis propositionibus in quibus ponūtur substantiua. vt essentia est pater: essentia est filius. Dicit Bonauentura q filius aliquando capitur substantiue: aliquando adiectiue. Si capiatur filius substantiue ista est falsa essentia est filius/ quia sensus est / essentia est genita ex altero. Consequēter distinguit/ essentia

De rigore ista debet pcedi solū verbū est incarnatū.

Bonum documentum.

est homo: substantiue vera est: si vero adiectiue falsa est/ quia sensus est: essentia est homo: id est suppositans humanitatem. Sed dico quod ista essentia nō est homo potest saluari dicendo essentia nō est facta homo formaliter: est tamen facta homo identice/ nam ista in rigore est vera eēntia est homo & cum ipsa non semper fuerit homo: facta est homo/ seu incepit esse homo: sed nō est facta homo formaliter: sed solum identice/ conceditur: ergo ista essentia est facta homo in rigore/ sed non ad sensum doctorū. ¶ Septima conclusio/ accipiendo hominē concretiue est impossibile assumere in vnitatem persone. Patet/ quia accipiendo hominem concretiue supponit pro persona: sed impossibile est assumere personā vt dictum est. nam est impossibile assumptū esse suppositum: quia bene sequitur assumpsit: ergo non suppositum/ ista enim propositio est nota: impossibile est assumptum esse suppositum. Nam homo est nomen suppositi: ergo impossibile est hominem esse assumptum. ¶ Vnde notāt doctores q homo tripliciter capitur. vno modo absolute & tūc implicat aliquid esse hominem quin semper sit homo/ q̄diu manet. quia nunq̄ terminus absolutus supponit pro aliquo quin semper supponat pro ipso existente. Hinc dicunt multi q quelibet pars hominis est homo. Alio modo capitur homo conotatiue. & hoc dupliciter. Vno modo vt tantum valet sicut aliquid humanam naturam sustentans. & sic conuenit filio in diuinis. Alio modo vt tantum valet sicut natura humana nō sustentata: ita q homo conotat negationem sustentantis & in vtraq̄ acceptionū est terminus conotatiuus. Si primo mō capiat: suppositū diuinū assumpsit hoiem: nā si talis nō eēt assūptus/ eēt hō: ergo est hō p regulā iā dictā. Si tertio mō. implicat ɔtradictionē q suppositū diuinū assumat hoiem qa si assumeret hoiem illa natura quā assūpsit est sustētata/ & si est sustentata non est hō tertio mō. Qn aūt capit hō put est de pdicamēto substātie & ɔuenit mī

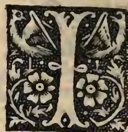
Iy homo tripliciter capitur.

Regula.

chi& puenit verbo: capit equoce: & vt cõuenit mihi & nature simul capit equiuoce. Si autem capitur absolute conuenit nature humane sustentate. vnde quãdo sancti doctores negãt q verbum assumpsit hominẽ capiũt hominẽ conotatiue & nõ absolute.

Dubium ¶Circa predicta dubitatur primo. Vtrum anima sit persona. Dico q anima neq separata neq coniuncta est persona/nam persona vt habitum est importat quadruplicem incommunicabilitatem. Negat enim inter ceteras incõmunicabilitates apptitudinem ad informandum: sed sic est q anima quantũcunq separata a corpore appetit informare suũ corpus. Hinc est q anime beatorum habent appetitum naturalem ad informandum corpora. Cum ergo anima separata sit cõmunicabilis materie non cõuenit ei ratio persone. & licet persona non neget aptitudinem ad sustentãdum negat tamen aptitudinem ad informãdum & inherendum. ¶Secuudo dubitatur quare negatur ista propositio: verbum assumpsit hominem. Dico propter errorem dicentium q in Christo erant duo supposita/& due persone/& cum homo videtur nomẽ persone ad euitandum ne incidamus in errorem dicẽtium esse in Christo duas personas/negatur ista verbum assumpsit hominem. Sed humanitas non videtur nomen suppositi. ideo conceditur verbum assumpsit humanitatem: homo autẽ videtur nomen suppositi. ideo negat vna & nõ alia. Ideo si inueniatur in auctoritatibus sanctorum q verbum assumpsit hominem ly hominẽ debet capi abstractiue pro natura humana. ¶Dubitatur tertio. Vtrum in Christo sit eadem vnio anime ad corpus & anime ad verbum. Dico q non/nam in morte Christi est fracta vnio anime ad corpus: sed non anime ad verbum/nõ est ergo eadem vnio anime ad corpus & ad verbum/imo est impossibile q frangatur vnio anime ad verbum & remaneat vnio anime ad corpus Ideo nõ est eadem vnio. Item si vnio dicat quid respectiuum/ad distinctionem relationum sufficit distinctio terminorũ: iste vniones sunt diuersi termini: ergo iste vniones distinguntur realiter adinuicẽ: ideo dico q sunt specie distincte. Si dicas ad numerum vnionum multiplicantur persone. ergo si in Christo sint due vniones erunt in Christo due persone quod est hereticũ. Nam catholica canit ecclesia in diuinitate plures eẽ personas & naturam vnam. in Christo vero ecõuerso duas esse naturas & personam vnam. Negatur q persone multiplicentur ad numerum vnionum. Nam in toto homine sunt distincte vniones partium/tum essentialium/tum integralium/& formarũ tum essentialium tum accidentalium: & tamen homo est tm̃ vna persona. quare &c.

¶Distinctio sexta.

IN HAC Distinctione tres recitabantur opiniones de icarnatione/quomodo verbum fuit factũ homo. pria stat in tribus videlicet q ex carne siue corpore & anima constituitur homo qui est assumptus a verbo: nihilominus ille homo assumptus est verbũ: & sic idem est assumens & assumptum: & ille homo assumptus est verbum ex tempore & verbum incepit esse ille homo: & ille homo assumptus est Christus: & est verbum: quod incepit esse ille homo. Prima opinio. ¶Secunda opinio. q verbum non componitur preci se ex corpore & anima: sed componitur ex tribus: scilicet corpore & anima & diuinitate. Secũda. ¶Tertia/Christus assumpsit corpus/ non est tamen corpus: assumpsit animam: nõ est tamẽ anima: & corpus & anima sunt a Christo assumpta: non sunt tamen adinuicem vnita: ita q anima non informat corpus. nec corpus informatur ab ipsa anima. Tertia.

¶Queritur nunc an aliqua istarum trium possit catholice sustineri & deffensari? In hac questione ostenditur in qbus puenĩũt iste opiniones & in qbus differũt & q̃ illarũ magis appropiquat veritati. vñ ille tres opiniões pueniũt in aliqbus. Prio in hoc q Questio.

omnes ponunt in Christo vnicã personã: & sic omnes aduersantur heresi Euthicij dicentis ꝙ sicut sunt due nature in christo ita & due persone. & iste tres opiniones cõcordant in hoc ꝙ non est nisi vnica persona que est homo/ & deus. Secundo conueniunt quia ponunt in christo duas naturas & tres substãtias: scilicet verbum/ corpus/ & animã/ que sunt tres substantie. & in hoc aduersantur heresi Manichei dicentis christum non habere verum corpus. Tertio cõueniunt/ quia concedunt ꝙ corpus & anima que sunt in Christo non prius fuerunt/ ꝙ fuerunt assumpte a Christo. & in hoc aduersantur opinioni Origenis ponentis omnes animas simul fuisse creatas: & creatas antequã iungerentur corpori/ & sic anima Christi fuit creata secundum Origenem antequã assumpta/ imo ante Adam/ & sic patet in quibus cõueniunt/ & in quibus differunt. differunt tamen. Nam prima opinio dicit ꝙ Christus cõstituitur solũ ex corpore & anima. Secunda ꝙ ex carne anima/ & diuinitate. Tertia ꝙ non constituitur ex aliquibus/ sed est simplex persona in diuinis. & sic patet ꝙ ille tres opiniones differunt. Nam quelibet aliquid dicit ꝙ negat altera/ & econtra. Iam respondendum est ad questionem de probabilitate & veritate. ¶ Prima conclusio. Christus non potest esse illud compositum ex anima & corpore/ & hoc est contra primam opinionem. patet prima cõclusio. ¶ Implicat ꝙ aliquid eternum inceperit esse/ & ꝙ identificetur realiter tum illo quod incepit esse/ & quod non sit eternum. quia aliquid esset eternum/ & non eternum. sed verbum siue Christus est quid eternum/ quia ab eterno fuit/ & tamen demonstrando hoc constitutum ex corpore & natura rationali est temporale & aliquãdo incepit esse. Nam illud aggregatum ex corpore & anima incepit esse/ ergo implicat ꝙ Christus sit illud constitutum: ergo prima o[illegible]nio non est deffẽsabilis. ¶ Secunda cõclusio: nõ potest deffensari ꝙ Christus sit compositum ex corpore & anima & diuinitate. propter multa. Primo diuinitas secundum omnes doctores est aliquid simpliciter simplex/ non solum propter compositionem: sed propter incomponibilitatẽ: hoc est diuinitas nõ dicitur simplr̃ simplex quia nõ sit cõposita ex diuersis partibus: sed quia non est componibilis cum altero. Vnde anima non est quid simpliciter simplex/ quia est componibilis cum altero/ scilicet cum corpore. Implicat ergo quod aliquid componatur ex corpore & anima & diuinitate. Secundo dico ꝙ illa opinio non põt deffensari propter aliud/ quia dato per ymaginationem ꝙ illud aggregatum posset eẽ vnum compositum ex corpore/ anima/ & diuinitate/ adhuc illud non esset perpetuum. implicat enim ꝙ aliquid sit deus/ & non sit perpetuum. quãuis cõcederetur anime perpetuitas vt putarunt multi philosophi/ nihilominus compositum ex corpe & anima nõ fuit perpetuũ/ quia non fuit perpetua vnio anime ad corpus. Dato etiam ꝙ cõcedatur perpetuitas materie/ vt concessit Aristoteles nulli tamen philosophi cõcesserunt hominem perpetuum: ergo eodem modo licet diuinitas sit perpetua / nihilominus cũ corpus non sit perpetuum: si esset aliquid compositum ex corpore & anima & diuinitate non posset concedi ꝙ esset perpetuũ: ergo non potest concedi ꝙ Christus sit illud perpetuum. Quia Christus est perpetuus/ & non est deus recens: ergo secunda opinio non est deffensabilis. ¶ Tertia conclusio. Non potest etiam deffensari tertia opinio: scilicet ꝙ in Christo sint tres substãtie/ & ꝙ corpus & anima non sint in Christo vnite adinuicem: & quãuis quidem doctor dicat ꝙ secunda est minus heretica tamẽ tertia videtur minus heretica. Sed ꝙ tertia non possit deffensari. Patet: quia hoc sequitur ꝙ Christus non sit homo/ quod est hereticum dicere. Patet sequela: nullũ suppositũ est homo nisi subsistat in natura humana: xp̄s scd̃m hãc opinionẽ nõ subsistit in humanitate, ergo: maior ẽ certa/ minor

Heresis Euthicij. — Error Manichei. — Error Origenis. — Prima cõclusio. — Secũda conclusio — Tertia. — Contra Gabrielẽ.

probatur. aggregatum ex corpore & anima nisi ea sint adinuicem vnita non est natura humana/alias procederetur ꝙ forte mortuo anima & corpus eius essent natura humana/ergo cum ista opinio concedat ꝙ in Christo sit corpus & anima: & nõ sunt adinuicem vnita: sequitur ꝙ in Christo nõ est natura humana/ergo Christus non subsistit in natura humana quod erat probãdũ. Vnde sicut theologi contra magistrum cõcedunt ꝙ in triduo xp̄s non erat homo quãuis in triduo sustentabat corpus & animã/ quia nunꝗ dimisit quod semel assumpsit. quia tamen corpus & anima in triduo que sustentabãtur non erant cõiuncta adinuicẽ sed separata/& sic non sustentabat humanitatem in triduo/quare non erat homo. eodem modo cum ista opinio cõcedat ꝙ illa duo scilicet corpus & animam habebat assumpta/& non erãt cõiuncta/sequitur manifeste sicut xp̄s non conceditur homo in triduo/ita nunꝗ cõceditur ꝙ xp̄s sit homo & sic patet ꝙ iste tres opiniones sunt false. nã xp̄s primo non est compositum ex corpore & anima/quia tunc Christus esset q̄d temporaneum/& incepisset esse. Secundo christus non est compositum ex corpore & anima & diuinitate/quia diuinitas non est componibilis/& esset quid temporale. Tertio in christo sunt tres substãtie: scilicet corpus/anima & diuinitas/seu persona diuina: nihilominus non est concedendum sicut concedit tertia opinio ꝙ corpus non informet animam. ¶ Inquirẽdum est ergo quid est xp̄s & pro quo supponit. dico ꝙ supponit pro secunda persona in diuinis. solum enim verbum quod est simpliciter simplex: est xp̄s. Vtrum semper fuit xp̄s? Dico ꝙ nõ & sic Christus est terminus connotatiuus. quia si absolute supponeret pro secũda persona in diuinis semper supponeret/& semper supposuisset: quia terminus absolutus nunꝗ desinit supponere nisi propter defectum significati. Christus enim supponit pro secunda persona/conotãdo illam subsistere in natura humana: id est ꝙ substentet naturam humanam. Christus enim supponit pro eodem pro quo supponit verbũ sed non ab eterno/quia verbum non conotat aliquid ex tempore factum: sed christus conotat aliquid quod est ex tempore factũ scilicet vnionem verbi cum humanitate. Christus ergo est terminus simpliciter simplex conotans naturam humanam assumptam. ¶ Difficultas. Vtrum in triduo desierit secunda persona in diuinis esse christus sicut desijt esse homo. Omnes doctores cõtra magistrum dicunt ꝙ christus in triduo non fuit homo. Sed an fuerit christus in triduo/est difficultas ad nomen. Aliqui dicũt ꝙ christus tantum valet sicut vnctus/& sic iste terminus christus est impositus a proprietate scilicet esse vnctum/& cum in triduo sustentabat animam vnitam per gratiam spiritualiter dicebatur christus in triduo: sed videtur magis conforme doctoribus ꝙ christus non conotat talem vnctionem: sed humanitatis assumptionem: & sic in triduo desijt esse christus: quia quanuis in triduo verum erat dicere quod verbum diuinum sustentabat & corpus & animam vnctã gratia: licet illa tunc essent separata/ non tamen humanitas erat ab illo assumpta/ quia non erat tunc homo/ cum non esset corporis & anime vnio. & sic patet ꝙ non erat christus in triduo.

Doctorũ resolutio

Pro q̄ supponat Christus

p quo verbum.

Dubium

¶ Secunda questio.

TRVM IN CHRISTO sint duo esse? Ista enĩ conceditur Christus est duo. Vtrum per aliud esse sit homo & deus/ita ꝙ cõcedatur ꝙ christus est entia. Pro solutione notandum est: ꝙ ista/esse/essentia/existentia/non differunt secundum rem: sed idem penitus sunt. Nam sortes est suum esse & sua existentia: quia si distinguitur a suo eẽ iam sortes esset & non esset/quia deus poterit corrumpere illud esse conseruato sorte & sic sortes non erit. sed ista sunt ridicula & falsissima: ergo essentia sortis nihil aliud

Esse essentia existẽtia.

est q̄ sortes realiter existens. Vnde nulli eam ponunt differentiam realem more antiquorum/sed bene formalem/& rationis.

Duplex esse in rebus. ¶Dicunt doctores ꝙ res habet duplex esse scilicet esse obiectiuum/& eē reale. Esse obiectiuū rei nihil aliud est q̄ cognitio rei qua res cognoscitur/& sic omnes res ab eterno fuerunt in intellectu diuino q̄tum ad eē obiectiuum/& id esse est ipsa cognitio que est deus/ & istud esse non vocatur ipsa res nec essentia rei. & sic bene differt ab essentia rei sicut cognitio a re cognita. Sed esse reale est res actu & realiter existens: & existentia rei est res realiter existens: & sic esse reale: essentia rei: & res ipsa idem penitus sunt. Noto secundo ꝙ existere non differt ab esse.

Quid eē obiectiuum.

Multiplex esse. ¶Tertio notandum. Quod distinguūtur esse essentie: subsistētie siue suppositale: ppositionale seu esse compositionis. Aliqd' esse est esse essentie quod non est subsistētie vt humanitas Christi habet eē essentie. sed non subsistentie/quia nō est suppositum. sed esse essentie & existentie non differunt: & sic tertium esse differt a duobus primis: sed prima duo non distinguuntur. Esse propositionale est eē quod denotatur per compositionem predicati cum subiecto vt cum dico sortes est albus vltra esse essentie: exist ētie: & suppositionale importat aliud esse sortis puta esse album: & non est aliqd' illorum trium: quia possunt reperiri in sorte quando non erit albus: & istud esse propositionale est ipse sortes albus. ¶Secundum Gregoriū esset pplexe ppositionale.

Grego. Et sic realiter nō differt ab eē essentie & existentie: sed ratione. quia alia ratiōe dicitur ens & dicitur albus ipse sortes. ¶Notandū quarto ꝙ xp̄s est nomē suppositi sed i duabus naturis hoc est supponit pro supposito connotando ꝙ illud suppositum sit in duabus naturis: scilicet diuina & humana: id est ꝙ assumpserit & termiet depēdentiā suppositalē nature hūane. ¶Notandū qnto. iste terminus duo aliquādo capitur masculine & sic nullus concedit ꝙ xp̄s sit duo quia duo essent supposita capiendo masculine: aliquando capitur neutraliter: & secundum hoc procedunt rationes. ¶Sint ergo conclusiones. Prima conclusio. In Christo sunt duo esse essentie/similiter & duo esse existentie. Prima pars patet: in Christo sūt due nature & quelibet natura habet esse existentie: ergo quelibet natura est esse existentie sicut dictū est in nominibus: ergo i xp̄o sunt duo esse essentie. & ex ista parte sequitur secunda: quia esse essentie & esse existentie non differunt.

Ly duo capit̃ du pliciter.

Prima conclusio

Secūda. ¶Secunda conclusio. Sicut in Christo nō sunt due persone/ita nec duo esse subsistentie. Patet prima pars. in Christo non sunt duo incommunicabilia capiēdo incommunicabile prout negat esse identitatem realem cum pluribus & prout negat independentiam suppositalem. Nā secunda persona in diuinis in Christo est persona: sed humanitas que habet esse eēntie & existentie in Christo non est persona quia non est indepēdens. Nam de ratione persone est ꝙ sit independens quantum ad istam dependētiam suppositalem seu ꝙ nō supponitetur ab altero quod idem est: ergo in xp̄o non sunt due persone. & per consequens nec duo esse subsistentie: quia res nō dicitur subsistere in natura aliqua nisi quia est suppositum illius nature.

Tertia. ¶Tertia conclusio. Christus non est duo capiēdo duo masculine. Patet: Christus non est duo supposita/immo in Christo nō sunt duo supposita.

Quarta. ¶Quarta conclusio. Christus non est duo capiendo duo neutraliter id est nō est due res/licet in Christo sint due res: immo tres res specie distincte/corpus/anima & suppositum. Christus tamen non est illa nec copulatiue/nec copulatim. Nā christus non est corpus nec anima/nec aggregatum/nec est suppositum & corpus & anima copulatim. Nam sicut dictum est Christus supponit pro supposito quod suppositum in diuinis est simpliciter simplex nec compositum ex partibus nec componibile cum alijs partibus: ergo illud pro quo supponit Christus/nec est plura compulatim nec plura diuisiue: & per p̄ns non est duo

t capiendo duo naturaliter: quis eni in xpo sint duo esse tamē non est plura entia/ imo est solum persona sustentās humanitatem.

Dubium primum. ¶Dubitatur primo. Vtrū humanitas Christi sit vna pars Christi. Arguitur q sic. dicit Athanasius in symbolo. Sicut anima rōnalis & caro vnus est homo: ita deus & homo vnus est Christus. & non potest capere hominem pro ipsomet Christo: quia nulla esset similitudo. quia aia & caro sunt vnus homo tāq partes diuerse hominis: ergo videtur q capiatur homo pro humanitate. Queritur ergo an humanitas sit pars Christi & suppositum altera pars. & si sic pclusiones habite sunt false. Pro isto dubio notemus q de ratione partis sunt duo. vnum est q distiguitur realiter a toto cuius est ps. aliud q ex illo & alio a quo distinguit realiter resultet totum. Propter defectū primi non conceditur q pater in diuinis sit pars essentie: quis eēntia sit aliquid aliud preter patrem: quia filius. Verbi gratia. Materia sortis dicitur pars sortis & distinguitur a sorte/ & anima/ ex qua cū materia resultat sortes. ¶Hoc supposito dico q humanitas Christi nullo modo est pars Christi: licet humanitas Christi distinguat a Christo. sicut assumptū ab assumēte: tñ falsum est dicere: q ex humanitate/ & altero efficiat xps quia Christus nō est cōpositus: quia ē deus & simplex. Omne eni cōpositum est corruptibile: & potest desinere esse per sepatione partium. ¶Resolutio igitur est q ista ē falsa: humanitas est pars Christi. Et ad auctoritatem Athanasij/ ly sicut nō potest dicere omnimodam similitudinē. Certum est eni q caro/ & anima vnus sūt homo: sicut partes diuerse copulatim sumpte illum hominem constituentes: nam tenendo q totum est sue partes sequitur q in ista Christus/ & homo vnus sunt deus non potest ita capi. implicat enim q sit aliquis deus compositus: ideo non potest intelligi tanq partes diuerse deum constituentes. Sed sensus est: sicut conceditur/ homo est caro & anima copulatim: ita ista est concedenda deus est Christus & homo: & tunc ly homo non supponit pro humanitate. Nam hec est impossibilis/ deus est Christus & humanitas/ sed supponit pro supposito eodē pro quo supponit Christus: ista deus est homo & Christus/ est copulatim concedenda: ideo ly sicut dicit q vtraq istarū ē vera copulati: & capit homo pro supposito/ & pnotatiue & nō absolute.

Athana.

Resolutio.

Argumētū 2 quartā pclonē ¶Dubitat scdo & arguitur ptra quartā pclusionē/ pbando q xps sit diuerse res: sicut ista est concedenda copulati homo est materia & forma: ita de Christo concedendum est q sit diuersa copulatim. Patet auctoritatibus: ait ysidorus. Mediator dei & hominum Christus Iesus quāuis aliud sit de patre/ aliud de virgine: non tñ alius. Itē Anselmus de incarnatione verbi Nō est alius deus/ alius homo in Christo/ quāuis sit aliud deus/ aliud homo. sed vbicunq est aliud & aliud ibi sūt duo: ergo ille ptes copulati supponūt p differētibus: & supponunt pro Christo: ergo Christus est duo distincta. ¶Pro solutione vniuersaliter respondetur: q ista est falsa. Christus est duo: & ad omnes auctoritates/ & Anselmi/ & ysidori dico q non intelligūtur/ xps est de patre secūdum aliam naturam: & de matre secundum aliam naturam. Christus enī non est nisi suppositum in diuinis: quod ē de patre: sed intelligitur q xps sit de patre secundum vnam naturā. alius de matre secundum aliam naturam: sed non est concedendum/ q Christus sit aliud de matre: & non sit de patre secūdum illud: quia xps nichil est de matre. & Anselmus est intelligēdus. Illud secundum q est homo: vel illud ratione cuius denominatur homo distinguitur ab alio/ rōne cuius denoiatur deus.

Ysidorus

Anselm

Dubium secundū. ¶Dubitatur tertio. Vtrum Christus scdm q homo sit aliquid: Multi voluerunt dicere q christus supponit pro aggregato ex supposito/ & diuinitate: & tunc non esset ens: quia illud aggregatum non est vnum ens: quia nunquam duo distincta specie faciunt vnum ens: nisi vnum se habeat vt materia: aliud vt forma. Sed determinatum

est ꝙ Christus est nomen suppositi/ atꝗ ꝙ non est creator secũdum ꝙ homo: quia esse hominem non dat ei esse creatorẽ: quia erat creator anteꝗ̃ esset homo: & non est creatura: quia deus non est creatura: nam bene sequitur. Christus est creatura: ergo deus est creatura: quia quicqd est Christus est deus. Queritur ergo vtrum conceditur Christus est aliquid secundum ꝙ homo. Dicitur ꝙ sic. Patet in decretalibus Gregorij in capite cum Christus. determinatur ꝙ Christus est aliquid secũdum ꝙ homo. Ideo ista cõceditur/ Christus est aliquid secundũ ꝙ homo. ¶ Ad argumentum Christus non est creator secundum ꝙ homo. id est non habet esse creatorẽ ab eo a quo habet esse hominem: ergo ratio secundum quam est creator nõ est esse hominem. ly secundũ quod facit appellare propriam rationẽ: ergo ista est vera. Non est creator secundum ꝙ homo/ nec creatura: ergo non est aliquid. Negatur consequẽtia: licet isti termini simpliciter conuertãtur/ ens/ creator vel creatura: tamen non conuertuntur cum quocunꝗ addito sicut patebit infra. Bene sequitur hoc est aliquid: ergo creator/ vel creatura. Similiter bene sequitur: hoc nõ est creator/ vel creatura: ergo non est aliquid: sed non sequitur. Hoc non est creator secũdum ꝙ homo vel creatura: ergo hoc nõ est aliqd.

¶ Distinctio septima.

Queritur. Vtrũ per ydiomatum cõmunicationẽ concreta vtriusꝗ nature tam diuiẽ ꝗ̃ humane de seinuicem predicentur. ¶ Pro ista questione noto primo ꝙ cõmunicatio ydiomatũ: vt dicit Nicolaus Orẽ in tractu suo de ista materia: nihil aliud est ꝗ̃ mutua predicatio concretorum vtriusꝗ nature de seinuicem/ & de supposito subsistente in illis naturis. Exemplum. Illa conceditur deus est homo: & homo est deus: mortale est immortale/ passibile est impassibile/ & econtra. Ista sunt concreta nature humane: homo/ passibile/ mortale/ & ista diuine deus/ impassibile/ imortale/ que de seinuicem & de supposito subsistente in illis verificantur. id est de Christo/ qui subsistit in illis naturis tam diuia ꝗ̃ humana. Christus eni est homo passibilis/ immortalis/ impassibilis.

Quid sit ydiomatũ cõicatio.

¶ Noto preterea ꝙ varia sunt genera concretorum. Quedam sunt concreta/ que immediate supponunt pro illis de quibus verificantur immediate. id est non per aliud medium. Alia sunt quorum formale distinguitur a materiali: qui non supponunt pro materiali: nisi mediante formali/ hinc deficiente connotato termini connotatiui deficit eius suppositio. Aliqui eni sunt termini sic se habentes/ qui non habent formale distinctum a materiali: quia sunt absoluti. & concreta secundi generis non supponunt imediate pro illo significato materiali: sed mediate. id est mediante significato formali. Sed concreta primi generis supponunt imediate pro suo significato. Vnde supponere immediate est de eo verificari etiã omni alio secluso/ supponere mediate est verificari de aliquo non omni alio secluso. Exẽplum. Iste terminus idem supponit pro me & pro quacunꝗ re non per aliud distinctũ ab ipsa re/ vel a me: sed per memetipsum. Exemplum secundi: vt sortes est albus. Albus supponit pro sorte mediate. i. p aliud medium inherens ipsi sorti. ¶ Concreta ergo primi generis dicuntur/ que immediate supponunt pro re/ de qua verificantur. id est non per aliud medium. ¶ Secũdi vero generis mediate supponũt p re de qua verificantur. ¶ Tertium genus est eorum que immediate supponunt pro vno significato/ & mediate pro altero. Exemplum/ vt calefactiuum supponit pro subiecto calido mediate. id est mediante calore: sed imediate supponit pro calore. Calor enim est immediate calefactiuus: quia quocũꝗ alio secluso calefacit. Similiter disgregatiuũ visus dicit de albo/ nõ nisi p colore: & iõ mediate: & de albedie dicit imediate. Nã albedo quocũꝗ alio secluso est disgregatiua vi

Tria genera ꝯcretorum.

Aduerte

Tertium genus cõcretorũ.

fus:& ista tria genera concretorũ sunt notã da ad vidẽdũ in quibus ɔcretis sit cõicatio ydiomatũ. ¶Tertio supponẽdũ est: ꝙ tria sunt genera propositionum: in quibus est difficultas in proposito: quedam sunt simpliciter de inesse in quibus concreta sumuntur sine quacũꝗ ampliatione: vt mortale ẽ passibile: mortale est immortale. Quedam sunt propositiones in quibus concreta sumuntur cum ampliatione: vt deus fuit homo: Christus fuit homo: & tertie propositiones sunt in quibus talia concreta sumuntur cum specificatione/seu cum signo reduplicatiuo. Exemplum. Christus est mortalis inq̃tum homo: christus est creatura inq̃tum homo: vel est creatura secundum ꝙ est homo: vel secundum humanitatem. In omnibus talibus illi termini sumuntur specificatiue/vel cum signo reduplicatiuo: quod idem est. ¶Notandum quarto/& supponendum ex logica: ꝙ ad veritatem propositionis affirmatiue semper requiritur: ꝙ extrema supponant pro eodem: hoc est/ꝙ p̃dicatum nihil denotet aliud: nisi illud pro quo supponat subiectum eẽ illud pro quo supponit predicatum. ¶Quinto notandũ ꝙ vnio hypostatica habet conuenientiam maximam cum vnione accidentis cum subiecto preter inherentiam. His suppositis videndum que propositiones sunt concedende: & in quibus concretis fit communicatio ydiomatum: & sit prima conclusio.

Tria gña ppõnum — *Suppõ logicalis*

Non fit communicatio ydiomatum in cõcretis primi generis puta que supponunt imediate pro suis significatis: & quocumꝗ alio secluso realiter: vel per ymaginationẽ adhuc supponerent. Patet conclusio: quia que solum immediate alicui conueniũt: & non cõueniunt cuicunꝗ per aliud talia sũt ydiomata primi generis Vnde ly idem est imediate supponens de re assumpta/& assumente: ergo virtute talis vnionis non potest cõcedi Christus est idem huic rei: ergo nõ fit ɔmunicatio ydiomatum in cõcretis primi generis. patet minor: bene sequitur/ christus est idem huic rei: ergo Christus est hec res: puta humanitas. & vltra: ergo Christus est creatura: que sunt iñ probata distinctione precedenti. Dices/ly homo est de cõcretis primi generis: qa quilibet terminus absolutus supponit p suo significato quocunꝗ alio secluso: & certum est ꝙ fit communicatio ydiomatum in isto termino hõ quia Christus est homo: & deus est homo. ¶Dico ꝙ homo tripliciter capit. Vno modo absolute: & sic est compositum ex corpore/& anima rationali: & supponit imediate p suo supposito quolibet alio secluso & isto modo implicat contradictionem: ꝙ fiat communicatio ydiomatum in isto termino homo: nam ista tunc est impossibilis Christus est homo: sicut ista/Christus ẽ cõpositus. Aliter capitur homo pro composito ex corpore & anima rationali non sustentato: ita ꝙ connotat independẽtiam q̃tum ad terminationem suppositalem/secũdum quam humanitas assumpta non põt dici homo: & isto modo nõ potest fieri cõmunicatio ydiomatum: implicat enĩ ꝙ chrĩstus sit homo isto modo quia semper infertur: ergo Christus ẽ cõpositus. Tertio modo capitur homo pro sustentante/ vel terminante dependentiam suppositalem humanitatis: & sic homo non est de primo genere concretorum: quia non supponit pro suo significato omni alio secluso: nam supponit pro Christo: & nõ supponeret seclusa humanitate: sed ẽ de secũdo genere: quoniam in eo fit communicatio ydiomatum Vnde notandum est. ꝙ omnis propositio de concreto/que cõceditur in diuinis sic se habet: ꝙ vtrũꝗ extremum tam subiectum q̃ predicatum supponit pro verbo: alias illa propositio est falsa: sed sic est ꝙ in istis alterum illorum supponit pro verbo non imediate/sed mediante humanitate ab ipso assumpta: vt mortale/passibile/homo/talia non supponunt pro humanitate in istis Christus est homo: Christus est mortalis/ passibilis &c. sed pro verbo ratione humanitatis: quia seclusa humanitate: non supponerent amplius pro ipso verbo.

Ly hõ ca pit tripli citer. — *Primo.* — *Secũdo.* — *Tertio* — *Regula.*

Secunda cõclusio. ¶ Secũda pclusio. Cõcreta prim. diuis na ture diuine. id est que de natura diuina ime diate predicantur dicũtur bene de Christo: vt Christus est deus: ly deus est concretum primi ordinis: immo abstracta que conue niunt diuinitati dicuntur de Christo: vt si cut filius in diuinis est essentia diuina: & de itas: ita cõceditur. xpus ẽ essẽtia diuĩa & dei tas. ¶ Tertia conclusio. Concreta tam ter

Tertia. tij/ q̃ secundi ordinis nata predicari medi ate de natura humana/ aut de natura diui na: predicantur de se mutuo: & de Christo Exemplum: vt si humanitas Christi esset al ba: ista concederetur Christus est albus: al bum enim predicatur de humanitate medi ate: quia mediante albedine: que quidem al bedo non est humanitas: sed accidens sepa rabile ab ipsa. Similiter istud predicatum mortale predicatur seorsum de natura hũa na mediate: nam vnaqq̃ res composita est generabilis & corruptibilis ratione forme: quia non corrumpitur nisi ratione forme: vtputa per separationem vel informationẽ ergo generabile & corruptibile dicunt de forma immediate: vnde forma dicitur gña ri terminatiue: & aggregatum totalitatiue: & materia subiectiue. Ista enim conceditur Christus est mortalis: quia mortale dicitur de forma: & sic mediate Christus est genera tus: generabilis: ideo concreta vtriusq̃ na ture que seorsum cõpetunt illis naturis me diate. i. ratione alterius ab ipsa natura/ vel partis/ vel aggregati sic se habent q̄ predi cantur & verificantur de se mutuo. vt passi bile est impassibile. Etiam omnia illa predi cantur de supposito subsistente in illis na

Argumẽtũ contra cõclusio nem. turis duabus. ¶ Contra hanc conclusionẽ arguitur sic. Sequitur q̄ ꝯtraria/ immo pri uatiue opposita verificarentur de eodẽ: qđ est impossibile: quia priuatiue opposita in ferunt contradictoria: ergo ista non est con cedenda de Christo: passibile est impassibi le. Doct. faciunt multa argumenta: sed non est magna apparentia nisi in isto. & sic quã do infertur q̄ contraria possẽt verificari de eodem. Dicitur q̄ hoc est possibile: quia de us potest ponere caliditatem & frigiditatẽ in eodem subiecto: & tunc cõcederetur: ca lidum est frigidum/ immo est probabile: q̄ supernaturaliter in Christo fuerũt tristitia & gaudium contraria. Aliqui dicerent: q̄ si deus precise poneret tantum de albedine

Quorun dã opinio in vno subiecto: q̃tum de nigredine: q̄ illd non esset simul album & nigrum diuisiue. non est album. neq̃ nigrum. quia nigredo impedit ne denominetur album: & albedo ne denomietur nigrum: sed si poneret plus de albedine esset album/ & non nigrum: & ecõtra: sed hoc stat ad nomen. ¶ Sed de pri

Dubium uatiue oppositis: an sit possibile q̄ verificẽ tur de eodem: videtur q̄ sit impossibile: q̄a priuatiuum includit contradictorium posi tiui: vt cecus/ non videns: & propterea vi detur apparentia: q̄ priuatiue opposita eti am supernaturaliter non possunt verificari de eodem. ¶ Pro solutione dico q̄ priuati

Priuati ue oppo sitũ du pliciter. ue oppositum capitur dupliciter: vno mo do vt importat negationem positiui: vt im mortale. i. non habens naturam mortalem tunc ista est falsa: Christus est immortalis: quia ista est falsa: non habet naturam mor talem: & sic priuat dispositionem q̃tum ad omnem naturam subiecti. Secundo modo capitur vt priuat dispositionem quantum ad certam naturam subiecti: vt imortale tã tum valet: sicut habens naturam non mor talem: & sic Christus est immortalis. i. ha bens naturam immortalem: quia diuinam & non mortalem: & Christus est mortalis: id est habẽs naturã mortalẽ: & isto secũdo modo priuatiue opposita possunt per po tentiam diuinam eidem conuenire: nec sic ĩ ferunt contradictoria: sed verificãt de vno tertio. vnde Scotus dicit q̄ si idem ponere tur in duobus locis: & in vno quiesceret: & in alio moueretur: ista esset simpliciter con cedenda. Iste quiescit. Alij dicunt q̄ quie scit. i. non mouetur: ideo immortale/ vt ẽ habens naturam non mortalem nõ oppo nitur priuatiue isti termino mortale. Et nõ facio difficultatem/ quin ꝯtraria possint de eodẽ verificari: vnde si Christus habuisset

duas humanitates: vnam albam/ & aliã nigram: tunc Christus fuisset albus: & fuisset niger diuisiue. Sed de priuatiue & contradictorie oppositis implicat ꝙ verificentur de eodem. ¶Quarta conclusio in propositionibus ampliatiuis plus consideranda est appellatio ꝙ ampliatio ad veritates illarũ cognoscendas. Vnde ista conceditur: christus fuit homo: sed si capiam istã: Christus hoc tempore fuit homo: demonstrando tẽpus ante incarnatõnem est falsa propter appellationem. Nam homo a parte predicati: appellat humanitatem pro illo tempore fuisse assumptam. Si ergo sit difficultas in propositione/ in qua ponitur ampliatio: semper prouenit ratione appellationis: & non ampliationis. ¶Posset esse difficultas: an christus sit vbiq̧ homo. vnde Christus est hic. Sed vtrum sit hic homo: videtur ꝙ non: q̈a humanitas Christi non est regulariter nisi in celo/ & in sacramento eucharistie: apparentia est ergo ꝙ Christus non sit hic homo. Dico ꝙ non est hic homo: nam sicut nõ fuit semper homo/ & ita non est vbiq̧ homo sed christus homo est vbiq̧: christus homo est hic: sed addendo terminum hic/ huic termino homo: vt christus est hic homo ẽ falsa: quia appellat ꝙ hic sustentet humanitatem: ideo quando est adiũctum: prius est respiciendum ad appellatõnem: ꝙ ad qd̃cũq̧ aliud. Patet ex dictis quomodo communicantur ydiomata propter vnionem ypostaticam & in quibus peretis. ¶Consequẽter videndũ ꝙ propositio nes sunt concedẽde in quibus ponuntur termini importantes inceptionem seu desitionem/ similiter in quibus ponuntur reduplicatiua de quibus ponuntur conclusiones sequendo ordinem. Quinta conclusio in terminis importantibus inceptionem/ & desitionem/ aut alicuius rei factõnẽ. diligenter attẽdere oportet eorũdẽ appellatõem: hoc ẽ diligẽter attẽdere oportet cui appellẽt seu denotẽt aliqd ꝯuenire/ seu inesse: hoc est/ quibus illi termini appellent factionem/ inceptionem / aut desitõnem competere: quia penes hoc tales propositiones sunt concedende/ aut negãde. ¶Pro cuius declaratione ponũtur due regule. Prima: incipit non verificatur de aliquo/ quin de illo immediate: hoc est ly incipit est de primo genere cõcretorum: similiter desinit: fit: vel factum/ quod idem est. Vnde ꝗs sortes i cipiat esse: per hoc ꝙ aia icipit iformare corpus tñ nõ icipit eẽ ꝑ hoc ꝙ aia icipit esse/ nam est possibile ꝙ sortes incipiat esse: & anima non/ puta si prius creata fuisset/ ꝙ informaret corpus: ergo non incipit precise esse sortes per hoc ꝙ anima incipit esse: quia esse sortis non incipit per animam: quia immediate sortes acquirit esse: ergo ly icipit verificatur de re/ pro qua supponit immediate. ¶Secunda regula. si isti termino incipit non adiungitur determinatio: sed ponatur per se: vel si adiungitur determinatio adiũgitur absoluta: tũc importat inceptionem simpliciter: & ita iste terminus fit: & desinit important factõnem/ vel desitionem simpliciter: sed si adiũgatur determinatio connotatiua/ importat incepti onem vel desitionem secundum quid. Exẽplum primi. Sortes incipit esse: sensus est: sortes non est: & immediate post hoc erit: & tunc non est ens: ergo incipit esse simpliciter. Sed dicendo Sortes incipit esse albus vel fit albus: non est sensus ꝙ simpliciter acquirat esse: sed esse accidẽtale. i. albedinem. ex hoc videndum est/ que propositiones sunt concedende vel negande in hac materia: vnde ista negatur. Homo icipit esse deus: quia quocunq̧ homine dato: falsum ẽ dicere: ꝙ incipit esse deus: & in tali propositione inceptio denotatur conuenire deo ita ꝙ sit aliqua res/ que incipiat esse secũdũ denominationem dei/ & tunc esset deus recens: sed in ista Christus incipit esse homo vel deus incipit esse homo/ inceptio denotatur conuenire deo secundum esse hominis. Iam Christus acquisiuit de nouo eẽ hominem. s. in incarnatione: & hoc manifestũ est respiciendo ad expositiones logicales. Vnde scotus in tertio tenet ꝙ ista est vera. Christus incepit esse: que tamẽ fuit damna

Quarta conclusio. | Difficultas | Quinta cõclusio. | Regule de icipit ꝛ desinit Prima. | Secũda regula. | Scotus in tertio.

ta a facultate theologie. Vnde si teneremus Christum esse compositum: non esset difficultas: sed Christus est secunda persona in diuinis sustentans humanitatem: & tūc ista est falsissima & heretica Christus īcepit esse: nam bene sequitur: Christus incepit esse: & quicquid ē Christus: vel fuit christus ē hoc demonstrato secūdo supposito in diuinis: ergo hoc incepit esse: sed consequens est hereticum: arguit in Disamis/ si Christus esset terminus cōmuīs: sed est singularis: ideo est bonus sillogismus expositorius: sed bene conceditur ista: hoc incepit esse christus: Nam christus non dicitur de deo: nisi post assumptionem: & ante instans assumptiōis humanitatis non fuit Christus: ergo tunc īcepit esse christus: sed in ista christus īcepit esse appellat inceptionem simpliciter.

Difficultas Difficultas ē logica satis facilis/ si iam secūda persona in diuinis inciperet assumere naturam humanam: ita ꝙ īmediate post erit assumpta: tunc arguitur ꝙ christus incipit esse: ista est vera tunc christus non est: quia non habet adhuc humanitatem: ergo christus incipit esse, ab exponente ad exponibilem. Dico ꝙ ista propositio est prius resoluenda q̄ exponenda, & tunc est falsa preponendo affirmatiuam negatiue sic videlicet exponendo, christus īmediate post hoc erit & idem non est: immo est ens. ¶ Sexta

Sexta cōclusio conclusio: ille propositiones sunt concedēde ī quibus ponitur signum reduplicatiuū vel specificatiuum. Sed pro ista conclusiōe noto ꝙ ista dictio secundum ꝙ: & ista dictio secundum sumpta per se, i, sine ly ꝙ differunt: nam ista dictio secundum ꝙ/ est reduplicatiua siue specificatiua. Sed ly secundum per se sumpta non est reduplicatiua: vel specificatiua: sed potius distractiua. vnde ista propositio Ethiops secūdum ꝙ habet dentes est albus non conceditur: sed bene conceditur ista Ethiops secundum dentes est albus: & ista dictio secundum distrahit istum terminum albus/ & denotatur ꝙ Ethiops habet dentes albos: ita dico ꝙ ista est vera, Christus ē creatura secundum hūanitatem quia nichil denotatur nisi ꝙ xp̄us habet humanitatem que est creatura, tamē non sequitur ergo est creatura, sicut non sequitur Ethiops ē albus secundum dentes: ergo est albus. Sed ly secundū ꝙ capitur dupliciter. Vno modo: vt est dictio reduplicatiua. Alio modo vt ē specificatiua. Specificatiue capitur dupliciter, vno modo: vt specificat conceptum illius termini cui adiūgitur/ & tunc facit appellare propriam rationem. Alio modo: vt specificat causam rei īmediate per terminum cui immediate preponitur: & sic quando ly secūdum ꝙ capit reduplicatiue tunc ad veritatem propositionis in qua ponitur nichil aliud requiritur nisi ꝙ exponentes sint vere: & sic ista xp̄us secundum ꝙ homo ē creatura si capitur reduplicatiue sensus ē, xp̄us est creatura: xp̄s est homo: & omnis homo ē creatura & si aliquid vel quia aliquid ē homo illud ē creatura & talis ē falsa: quia pria/ tertia/ & quarta/ exponētes sunt false. Sed ista ē vera. christus secundum ꝙ deus ē creator immensus infinitus/ patet per exponentes/ Christus ē deus: christus ē creator & vnus deus est immensus & creator. Item ista ē falsa. xp̄s secūdum ꝙ deus ē filius virginis: quia prima & quarta exponentes sunt false: nam ista ē falsa omnis deus ē filius virgīs. Ideo reduplicatiue capiendo respiciendum ē ad exponētes. Sed specificatiue capit dupliciter. vt dictū est vno modo vt specificat conceptū termini immediate sequentis vt xp̄us ē creatura secundum ꝙ homo, i, secundum conceptum hominis: & ē falsa & nō debet capi sic in proposito. Nam certum est ꝙ xp̄s nō est creatura secundum cōceptum hominis: sed in proposito capiendum est: vt specificat causam rei pro qua supponit terminus īmediate precedens &, sic ista xp̄us est creatura secundum ꝙ homo facit talem sensum: christus est creatura: & causa quare xp̄us est creatura ē esse hominem & / sic illa est falsa: nam specificatiua illa requirit duo ad sui veritatem copulatiue, primum ꝙ sit creatura: secundum ꝙ causa quare est creatura sit esse

Ly secūdū capit dupliciť.

Ly secundū capitū specificatiue dupliciť capitur

hominem: vnde ista preiacens est falsa xpus est creatura. vnde quando istud complexum secundum quod capitur specificatiue & de notat causam rei pro qua supponit terminus precedens cui adiungitur non oportet nisi videre: vtrum preiacens sit vera & causa propter quam predicatum conuenit subiecto: vtrum sit res importata &c. sequitur quod ista est falsissima: xpus est creatura secundum quod homo: sed ista est vera: xpus est filius virginis secundum quod homo: quia tota causa cur est filius virginis est quia est homo. Ista autem xpus est deus secundum quod homo est falsa / quia causa quare est deus non est esse hominem nam aliquando erat deus quando non erat homo. Septima conclusio: & octaua satis patent. Dubitatur primo: vtrum ille propositiones sint concedende: deus est homo xpus est homo secundum proprietatem sermonis. videtur quod non / bene sequitur: est homo ergo est compositum ex anima rationali & corpore / sed hoc est falsum. consequentia tenet a diffinitione ad diffinitum. Item bene sequitur: xpus est homo: ergo est rationalis: ergo habet animam tanquam partem sui: consequens est falsum quia non habet partes. Pro solutione: notandum quod homo est concretum predicamenti substantie huius absoluti humanitas. homo enim significat suppositum existens in natura humana & supponit pro ipso: vnde non potest concedi secundum proprietatem sermonis xpus est homo si homo capiatur absolute ratio est. Quandocunque terminus absolutus supponit pro re non potest desinere supponere pro illa re ipsa remanente: quia si desinat supponere: hoc est propter defectum connotati / & sic non est terminus absolutus. Vnde bene diffinitur homo absolute esse quid compositum ex corpore & anima rationali. Sed si iste terminus homo capiatur congnotatiue xpus est homo: ita quod homo tantum valet sicut subsistens in natura humana: tunc conceditur secundum rigorem sermonis sicut ista. sortes est albus si habet albedinem. Ideo in eo sensu in quo est vera secundum rigorem terminorum conceditur. & rigor terminorum facit veritatem propositionis. Dicit tamen gabriel quod ly homo sic acceptus est in predicamento substantie. sed credo quod non. immo quod est accidens separabile & sic species alterius predicamenti a predicamento substantie. sed cum hoc stat quod sit predicabile accidens & sic quando querit in secundo dubio. vtrum homo predicetur de christo & de nobis vniuoce vel equiuoce. dicitur capiendo homo vt tantum valet sicut subsistens in natura humana tunc est terminus connotatiuus: & dicitur de Christo vere & non de humanitate: quia humanitas non subsistit. sic ista est contingens hoc est homo demonstrato quia est possibile me remanente quod terminet dependentiam meam. sed dicerem quod ista est accidentalis hoc est homo demonstrando christum. Aliqui dicunt quod est disparata / quia naturaliter non est possibile quod hoc sit homo: & sic non est accidentalis nec essentialis: sed dicerem quod est accidentalis. Quando queritur vltra. Vtrum homo dicatur vniuoce de deo & de me. Dico quod sic: quia secundum significationem secundum quam christus est homo secundum illam dicitur de me. Nam dicitur de deo secundum quod subsistit in natura humana: & etiam de me secundum quod subsisto in natura humana: sed dicitur de me secundum aliquam significationem secundum quam non dicitur de deo: quia de me absolute: & de deo accidentaliter. & sic equiuoce. Vltra dubitatur. vtrum homo ingtum predicatur de deo & de homine puro sit species specialissima videtur quod non: quia homo purus & deus differunt specie sicut creator & creatura. & tamen de illis predicatur iste terminus deus. igitur non est species specialissima. Respondetur quod homo simpliciter est species specialissima / quia solum predicatur quiditatiue de pluribus solo numero differentibus. homo enim vt est terminus absolutus non predicatur quiditatiue de deo. secundum enim significatum formale. s. secundum humanitatem non habet plura significata specie dif-

Primus dubium.

An homo dicatur de deo et homine vniuoce

ferentia sed solo numero/ & sic ē species spe cialissima nec predicatur de pluribus spē differētibus secundum formale. Indirecte autem & non quiditatiue predicaš de plus ꝙ numero differentibus.

¶ Distinctio Octaua.

Veritur. vtrum filiatio ꝗ Christus dicitur eternaliter filius patris & filiatio qua dicitur temporaliter filius virginis marie sint due relationes adinuicē distincte. Idē enim xp̄s ē filius patris eterni & filius virginis. ¶ Pro solutione questionis supponendū ē diuersitatem opinionum de relationibus/ & tūc secundum vtrāq istarum opinionū respōdendum ē ad quesitum. disceptatio ergo ē inter doct. an sint ponende relationes que nō sint res absolute. Regulariter dicūt omnes nominales: ꝙ omnis res est absoluta & relationes nihil sunt nisi res absolute sed dicuntur relationes inquantum aliqualiter se habent ad alias res. Reales vero dicūt ꝙ relatio est quedam entitas que nullo modo ē absoluta sed dūtaxat relatiua ita ꝙ eius esse non est ad seipsam: sed ad alterum: vt paternitas filiatio similitudo: nam esse paternitatis est ad filium tanꝗ ad terminum &c.

Opinio nominalium de relationibus.

Opinio realium.

¶ Vltra apud eos qui non ponunt res preter absolutas dicunt ꝙ similitudo est qualitas alteri similis. Difficultas est pro quibus supponunt abstracta terminorum relatiuorum vt est filiatio: paternitas: similitudo. Dicunt ꝙ omne tale abstractū est terminus collectiuus supponens pro aggregato ex omnibus que requiruntur ad denominationem concretiuam: exemplum vt anteꝗ aliquid dicatur simile alteri requiruntur due qualitates eiusdem speciei: nā iste terminus similitudo suppoīt pro aggregato ex illis qualitatibus vnde anteꝗ aliquis dicatur similis vel filius de necessitate requiritur existentia illius a quo productus ē & existētia sui: ideo filiatio (dicunt) supponit pro aggregato eorum que necessario requirūtur vt aliquis denominetur filius. Vnde dicit georgius in predicamētis ꝙ similitudo est terminus collectiuus. ¶ Dicunt alij ꝙ omne abstractum correspondens alicui cōcreto relatiuo supponit pro illa re pro qua immediate supponit concretum. vnde cōcreta aliquando supponunt pro aliquibus ꝗlitatibus immediate/ vt similitudo nō supponit pro subiecto: sed pro albedine. quia immediate dicitur similis: ita ꝙ similitudo supponit pro vna qualitate alteri simili. Similiter iste terminus filiatio supponit pro filio non per aliquid sibi inherens: sed p se ipsum est filius: ita ꝙ idem est in istis cōcretum & abstractum: idem est filius & filiatio: & ita breuiter de similibus. His suppositis. videndum est primo tenendo ꝙ nulla est res respectiua quin sit absoluta: vtrum in christo sint due filiationes. Secundo tenendo ꝙ respectus distinguitur ab absolutis. videdum est de questione. Tenēdo primum modum: videlicet ꝙ filiatio sit aggregatum omnium que requiruntur ad esse filium: tūc in xp̄o sunt due diuerse filiatiōes quarum vna dicitur eterna. & alia temporalis. patet. virgo maria est pars que requiriē ad esse temporaliter filium: sed sic est ꝙ nō est pars filiationis eterne: ergo hoc tenēdo demonstrata filiatione temporali ex parte subiecti: & eterna ex parte predicati: hec est vera hec filiatio non ē illa: nam eterna supponit pro aggregato ex patre eterno & filio. Sed ista opinio non est multum probabilis. ¶ Sed tenendo ꝙ omnis res est absoluta & concretum & abstractum in relatis supponunt pro eodem: tunc non sunt due diuerse filiationes quarum vna dicatur temporalis & alia eterna. Patet: bene sequitur: est eadem res penitus que est ex tempore filius virginis & eternaliter filius patris. s. se cūda persona in diuinis. Nam filius est terminus suppositi: ergo est eadem filiatō: quia idem est filius ex fundamento huius opinionis: & sic vides quid dicendum secundū viam nominalium. Sed tenendo ꝙ relationes sunt ponende res distincte ab absolutis

Relatiū opinio.

Quod in xp̄o n sunt due filiationes distincte.

Realius ymaginatio

ita φ filiatio est respectus habens fundamē tum & terminum: & ad eius corruptōnem sufficit corruptio vel fundamenti vel termi ni & a tali relatione aliquis denominaꝛ for maliter talis vt a filiatōne aliqs denoiaꝛ for maliter filius. Ideo secundum hanc opinio nem. Queritur vtrum in christo sint due fi liationes diuerse ¶ Circa hanc difficultatē fuit magna controuersia inter antiquos/in ter Scotum Bonauēturā & .S.tho. dicebāt ferme omnes antiqui φ non sunt diuerse fi liationes: quia tunc xp̄s esset duo filij. vn̄ Sco. in ista distinctione ponit aliam cōclu sionem: & conformiter ad eū Gabriel po nit tertiam conclusionem: φ ponendo re lationes distingui ab absolutis oportet ne cessario fateri φ sint due diuerse filiationes in xp̄o: patet multipliciter. Primo filiatio qua xp̄s dicitur filius virginis Marie est eiusdem speciei specialissime cum ea qua di cor filius matris mee: ergo secundum hanc opinionem filiatio qua dicitur filius virgi nis est vnum accidens/& res realiter & for maliter alteri inherens: sed sic est φ filiatio qua xp̄s dicitur filius patris eterni: non ē accidens: quia realiter est ipse filius: talis re latio ergo .f. filiatio qua dicitur temporali ter filius & illa que dicitur eternaliter disti guitur non solum realiter: sed etiam specie & est magna apparentia: Preterea secundū illos relationes non sumunt distinctionē a fundamentis solum: sed etiam a terminis il larum relationū: sed filiatio qua dicitur φ est eternaliter filius habet patrem pro ter mino & alia habet matrem: ergo ille relatī ones distinguntur specie & realiter. immo si corrumpatur virgo sicut aliquando fuit mortua desinebat esse filiatio qua dicebaꝛ xp̄s filius virginis & in triduo desijt esse talis filiatio: altera qua dicitur filius patris semper remanente: ergo ille due filiationes distingūtur realiter immo specie. vna eter naliter fuit: alia tempore. vna accidens: alia substantia. vna immediate subiectiue in hu manitate quis denominet suppositum. al tera nullibi subiectiue quia non est accidēs

An i xp̄o sit diuerse filiatio nes.

& sic multipliciter differunt. Quarta cōclu sio que ponitur est quod vtraqꝫ illarum ē relatio realis & non rationis/quia non de pendet ab operatione nostri intellectus. Sed instatur primo contra tertiam conclusi onem: bene sequitur Christus habet duas filiationes vel sunt due filiationes. ergo est duo filij. Item concedimus φ deus est crea tor & dominus creature ex tēpore/quia nō dicitur dominus creature nisi quando crea tura est. Dicitur enim dominus respectiue ad rem possessam / sed sic ē φ non ponitur aliqua relatio a qua dicatur dominus ex tē pore distincta a relatione eterna: ergo eodē modo q̄uis xp̄s dicatur ex tempore filius virginis non est ponenda relatio distiucta ab eterna. ¶ Quantum ad primum dico φ non sequitur sunt due filiatiōes: ergo duo filij. sicut non sequitur in me sunt due qua litates. ergo ego sum duo qualia. Similiter in aliquo sunt due filiationes: vna ex parte patris: & alia ex parte matris: & tamen non est duo filij. Similiter in me sunt due simili tudines quibus dicor similis duobus alijs qui participant mecum in qualitate & tamē non sunt duo similes. ¶ Quantum ad secū dum notum est φ deus dicitur ex tempore dominus sicut ex tempore habet seruum. & dico φ dominus importat relationē tē poralem distinctam ab eterno nō i deo sub iectiue sed i eo respectu cuius dicitur domi nus. Nam est relatio realis in termino: & ra tionis in fundamento secundum Sco. Du bitatur tamen. An verbum in triduo fuerit filius virgis. Ad hoc dicitur φ filius ē sup positum existens in natura intellectuali: vel ad minus sensitiua productum ab alio qd̄ actualiter est. Dicitur notāter suppositum: quia natura humana in xp̄o non ē filius vir ginis: quia virgo habuisset duos filios. Di citur notanter intellectuali aut sensitiua: nā ignis productus ab alio igne non dicitur fi lius ignis. Dicitur in natura producta. vel ad minus communicata ab altero qd̄ actua liter est. nam nisi pater sit: nichil dicitur fili us/& sic patet solutio. Nam xp̄s in triduo

Quarta cōclusio.

Ad quartū ad primū

Ad secū dum.

Dubium

Quid im portet fi lius.

nõ erat in natura humana que esset producta a virgine: erat enim in natura diuina: sed non in humana: nam natura humana ẽ qd compositum ex corpore & anima rationali: sed in triduo illud compositum nõ fuit: ideo in triduo xp̃us nõ erat filius virginis marie sed resurrexit filius virginis. Nam si deus me mortuum resuscitaret dicerer filius patris mei sicut ante. Sed ponendo relationes distingui ab absolutis an deus reproduxit eandem filiationem numero vel alterius speciei. Dico ꝙ est questio facti. tenendo ꝙ filiatio est accidens inherẽs: oportet dicere ꝙ resurrexit xp̃us cum tali accidẽte: an in eodem numero vel specie siue hoc siue illud dicebatur filius virginis. ¶ Verũ sicut conceditur ꝙ xp̃us natus est ex virgine an etiam natura diuia sit nata ex virgĩe. concedimus ꝙ humanitas sit nata & producta ex virgine: quia concurrebat immediate ad productionem humanitatis: sed non Concedimus ꝙ humanitas sit filius virgĩs: quia humanitas christi non est suppositũ sed filius est suppositum. Dico preterea ꝙ non est incõueniens concedere ꝙ deitas sit nata ex virgine: sed non oportet concedere ꝙ sit filius virginis. Vnde essentia non est formaliter suppositum. Ideo oportet consequenter dicere ꝙ non est filius virginis: sed non est inconueniens concedere ꝙ essẽtia sit nata de virgine.

An eadẽ filiatio in xp̃o fuerit reproducta

¶ Distinctio nona.

IN precedentibus distinctionibus visũ est de vnione nature humane ad verbum & de conditionibus illius/ tam constituentibus ꝙ̃ consequentibus/ preterea de communicatione ydiomatum & de his que personam ratione humane nature respiciunt: & de his que nature humane conueniunt ratione assumentis persone. Iam consequenter queritur vtrum humanitas Christi sit adoranda adoratione latrie. ¶ Pro solutione noto ꝙ adoratio capitur aliquando large: & sic nihil aliud est ꝙ̃ veneratio seu honor alicui exhibitus & diuiditur in tres species. scilicet in latriam que grece theosebia dicit̃ duliam: & hyperduliam. Alio modo speciali ter vt cõuertitur cum illo termio latria.

tres adorationis species.

¶ Vnde latria prima species est honor soli deo debitus. & quia contingit deum honorari actu interiori similiter & actu exteriori: Ideo latria sumitur pro interiori & exteriori actu. ideo duplex est latria interior & exterior. Actus latrie interior est actus fidei spei ac charitatis: secundum beatum Augustinum in eucheri. i. actus intellectus vel affectus quo aliquis fertur in deum vt in summum bonum omnium rerum principium atq̧ finem. & omnis talis est actus fidei spei & charitatis: quia istis actibus honorat̃ deus. Sed latria exterior est signum aliqd sensibile in protestationem latrie interioris vt sunt oblatio sacrificium laudũ: genuflexiones/ iunctio manuum/ tonsio pectorũ/ in terram prostratõ/ luminarium accẽsio &c. Est eni tota difficultas est inquirere quis actus sit latrie. vnde sicut actus exteriores nõ sunt boni vel mali nisi inq̃tum imperantur ab interioribus: ita non sunt huius vel illius virtutis/ nisi per interiores a quibus imperantur. Ideo si genuflectio dicatur actus latrie hoc habet ab actu interiori aliquo: est ergo solum difficultas inquirere quis actus interior dicatur latria. ¶ Respondent aliq ꝙ actus fidei spei & caritatis sit actus latrie interioris/ fidei qua creditur deus summũ bonum. spei qua speratur ꝙ propter merita dabit gloriam. & charitatis qua diligitur deus tãq̃ summum bonum. Sed videtur ꝙ hoc non possit stare: quia tales actus sũt virtutum theologicarum inter quas non ponitur latria: sed est virtus moralis species iusticie pertinens ad religionem quia reddit deo quod suum ẽ. ¶ Si sit ergo questio de actu interiori capitur latria vt est virtus specialis & moralis sub iusticia contenta. Querit ur ergo cum latria sit respectu dei & nullus actus potest esse latria nisi sit latria dei: quia latria exhibita creature vocatur idola

Quid latria.

qd actus latrie.

tria: & omnis actus qui habet deū pro imediato obiecto videt̄ q̄ sit actus fidei spei vel charitatis virtutū theologicarū. & propter hoc videbatur antiquis difficultas quomodo latria sit virtus moralis. Quantū ad hoc Dico primō q̄ nullus actus dicitur latria/ nisi latria dei. Immo omnis actus similis latrie respectu creature dicendus esset idolatria. ¶Sed questio est vtrū ille actus qui est latria & solum latria dei habeat precise deū pro obiecto. Dico q̄ latria nō est actus virtutis theologice: quia nō habet deū pro obiecto imediato / sed habet quid creatū pro immediato obiecto scilicet actum exteriorē per quā profitemur & manifestamus eē in deo summam bonitatē. & sic latria est virtus moralis. & sicut dictum est omnis actus exterior dominatur talis vel talis virtutis ab interiori a quo iperatur. sed multi actus exteriores pertinent ad latriam. ¶Omnis enī interior latria habet actū exteriorē quē imperat pro imediato obiecto. Ratio est: actus exteriores dicuntur latria: ergo imperantur ab interioribus latrie que sunt per se & immediate latria & vnum imperās actū exteriorem habet illum pro obiecto: vnde imperare cursum per interiorem actum est velle efficaciter currere. iperare homicidiū per interiorem est velle efficaciter occidere Sequitur igitur manifeste q̄ actus interior latrie habet actum exteriorem quem imperat pro obiecto. Pro cuius declaratiōe. primo anteq̄ habeam actum latrie habeo iudicium intellectus specificum verum quo iudico q̄ deus est omnium iustissimus sūme bonus. ¶Et habeo aliud iudicium practicum verum: puta recognoscendum est deū esse maximum & supremū dominū & summe iustum protestandum & honorandum per aliquod signum exterius. ¶Tunc conformiter ad illud iudicium practicū elicio volitionē qua ego volo hoc exhibere deo scilicet exteriorem reuerentiam in recognitionem supremi domini & summe bonitatis & iusticie. ¶Et sic proprie capiendo latriam iste actus vltimus est actus latrie. & certum est q̄ talis actus vltimus non habet solum deum pro obiecto: sed habet immediate pro obiecto illam exhibitionem exteriorem seu protestationem exteriorem: & sic latria est virtus moralis scilicet est actus interior quo volo exhibere aliquo signo exteriori aliquam reuerentiam exteriorem in recognitionem supremi domini vel summe bonitatis aut summe iusticie: & sic talis virtus est pure moralis: & ille actus latrie/nec est fidei/spei/nec charitatis. & sic patet de latria. ¶Sed hyperdulia est honor exhibitus creature ratione excellentie eminentis/ & singularissime: qualis est reuerentia exhibita virgini gloriose/vt est mater dei. Sed dulia ē veneratio seu honor exhibitus creature ratione alicuius excellentie: & communis perfectionis/que reperitur in illa creatura/& in alijs cōmuniter. ¶Notandum est preterea/q̄ nos exhibemus reuerentiā creaturis rationalibus/& irrationalibus: vt cruci: Christi imaginibus: sed diuersimode: q̄a exhibemus rationalibus ꝓpter aliquid existens in illis: vel saltem quod existimamus inesse/vel debere inesse: vt est honor exhibitus malo prelato/propter perfectionem que deberet ei inesse: sed creaturis irrationabilibus exhibemus reuerentiam/puta imaginibus sanctorū: non propter perfectionē eis inherentem: sed propter singularē habitudinem/quā habent ad res representatas: quia representāt specialiter speciali representatiōe illas creaturas: aut fuerūt partes earū quibus exhibetur/vel inherebat id propter quod exhibendus est honor: vel ꝓpter aliā singularem habitudinem: puta propter virtutem/que est per se honorabilis: vnde certum est quasdā creaturas nō rationales habere specialem habitudinem ad rationales in representatione vel infuisse partes: & ratione illius specialis habitudinis exhibetur eis reuerentia que exhibetur creaturis in ordine ad quas habent specialem reuerentiā: si essent presentes.

¶Ex hoc oritur difficultas/an Christi hūanitas sit latria adoranda quia habet specia-

Aduerte

Dubium

Quid sit obiectus latrie.

Quid latria.

Quid hyperdulia.

Quid dulia.

lem habitudinē ad verbū. ¶Circa hoc tres
Dubium sunt opiniones. Aliqui dicunt ꝙ non sim-
Prima opinio. pliciter & absolute: quia scd'm omnē habi-
tudinem/quā habere pōt ad deum/& diui-
nitatē est pura creatura. Nam nō pceditur
ista per cōmunicationē ydiomatū humani
tas xp̄i ē deus: qa deus nunq̄ supponit pro
creatura: nā dicēdo homo ē deus: ly homo
non supponit pro creatura sed pro deo: cū
ergo latria sit honos soli deo exhibitus: er-
go non est honor creature: nam bene sequi
tur: est honor soli deo debitus: ergo nulli
alteri debetur: ergo non debetur humani-
tati christi: ergo honor debitus humanitati
xp̄i nō est latria: & si exhibeat ei honor nō
debitus: est actus vitiosus: & illa ē ratio pri
Secūda me opinionis: ¶Secūda opinio tenet ꝙ hu
manitas vt a verbo assumpta adoratur la-
tria: probat per Damascenum dicentem qd'
adoratur latria nō vt nuda caro: sed in vna
verbi hypostasi. dat similitudinem. Nā ti-
meo tangere carbonē propter ignem. &c.
Eodē modo adoratur hūanitas adoratiōe
latrie: nō ppter ipsam carnem/seu humani-
tatē/sed ppter diuinitatē/cui est pīūcta: sed
videtur mihi difficultas solū modo ad no-
men: nā actus exterior (vt dictū est) nō est la
tria: nisi ppter interiorē impationē: iō idē
actus exterior/vel similis in specie aliqñ est
latria: aliqñ dulia: aliqñ hypdulia. Si sit er-
go aliqs actus exterior qui dicat latria respe
ctu humanitatis xp̄i: erit latria p interiorem
actū: sed nō possum licite habere interiorē:
quo vellē illū honorē exteriorem exhibere
hūanitati xp̄i in recōpēsationē sup̄mi dñij:
quia ista hūanitas nō habet sup̄mū dñium:
neq3 sup̄mā bonitatē/& iusticiā. igit. Sed
possum habere interiorē/quo recognosco
humanitatē xp̄i eē vnitā verbo scd'm hitu-
dinē/qua est vnita verbo hn̄ti summū do-
miniū & summā bonitatē/& in recognitiō
nē illius summi dñij: qd' habet verbum/cui
vnitur humanitas exhibeo reuerentiam: &
genuflexionē: & sic genuflexio illa est actus
latrie: & exhibetur humanitati: sed nō fina
Attende liter. Propterea aliqs actus latrie pōt exhi-

beri humanitati sed nō finaliter: sed finali-
ter exhibetur deo: ppterea est magna appa-
rentia: ꝙ nō pōt eē actus latrie respectu hu-
manitatis christi. Nā dicimus ꝙ actus quo
amo forte propter deū est vsus/& fruitio/
ille actus nō est fruitio creature: sed est solū
fruitio dei. Ideo verissimilr dicendū ꝙ talis
actus nō potest dici latria humanitatis xp̄i:
q̄uis sit honor exhibitus humanitati: & qa
non exhibetur vltimate hūanitati/sed deo
apparet ꝙ talis actus debet dici hyperdulia
humanitatis: & latria respectu dei. ¶Notā
dum ꝙ q̄uis actus iterior latrie terminetur
immediate ad actū exteriorē. tñ non dicitur
latria actus exterioris: sed terminat semper
vltimate ad id/ad qd' refertur/& terminat
actus exterior: sed non refero actū exteriorē
ad humanitatē xp̄i: sed ad diuinitatē: ideo
ille actus debet dici latria xp̄i & nō humani
tatis. Patet igitur quid latria/quid dulia &
quid hypdulia. Et proprie capiēdo termi-
nos Latria est velle interius quo impat ho-
nor exterius in ptestationē/& recognitio-
nem sup̄mi dñij: bonitatis: sapiētie: prudē-
tie: & iusticie supreme. ¶Aliquādo tamen
capitur latria large ex auctoritate Augusti Augu.
ni/pro actibus fidei/spei/& charitatis: qui
bus interius honoratur deus: sed non pro-
prie pro actu exteriori imperato ab interio
ri exhibito in protestationem &c. ¶Iam in Ad q̄ōnē
questione querebat an caro Christi sit ado rn̄detur
randa latria: pro quo ponuntur conclusio p ɔclōes
nes. ¶Prima. Homo Christus est adoran
dus precise adoratione latrie. Patet: homo
xp̄s est precise deus: quia Christus homo
nihil aliud est q̄ secūda persona in diuinis:
ergo homo Christus est precise adorādus
adoratione latrie. Consequētia tenet: quia
quicquid est deus est precise adorandus a-
doratione latrie. ¶Secundo. Homo chri
stus est summum bonum: quia deus/ergo
summus omnium dominus: ergo est ei ex-
hibendum aliquid exterius in recognitio-
nem summi dominij/summe bonitatis/
summe iusticie: & prudentie & cetera. &
istud est adoratio latrie. igitur. &c.

119

Secūda cōclusio.

¶Secunda conclusio. Natura humana in Christo per se considerata est adorāda maiori adoratione q̄ dulia: scilicet adoratione hypdulie. Patet sic: natura humana in christo est pura creatura: & per se consyderata/ nihil importat nisi aliquid pure creatū: & illi pure creature cōuenit singularis virtus & eminens: ergo in recognitionē illius singularis virtutis est illi creature sūmus exhibendus honor qui creature exhiberi potest & talis exhibitio vocatur hyperdulia. Dices angelus multo perfectior est q̄ humanitas Christi in entitate sua/ ergo magis conuenit angelo yperdulia q̄ humanitati Christi. Respondetur ꝙ yperdulia non attribuitur creature ratione perfectionis entitatiue sed ratione alicuius perfectionis quasi accidentalis in illa natura. vñ angelo nō debetur yperdulia ratione entitatis: quia dyabolo deberetur: sed ratione excellētie vt dictū est.

Tertia cōclusio.

¶Tertia conclusio responsiua ad totā difficultatem. humanitas Christi vt coniūcta diuinitati non est adoranda adoratiōe latrie proprie dicta: patet sic. Humanitas Christi vt etiam coniuncta diuitati est pura creatura. & illa cōmunicatio humanitatis cum diuinitate nō facit illam esse deum: vel creatorem. Nam illa est īpossibilis: humanitas est deus: tunc arguitur sic. Humanitas xp̄i etiam considerata vt est iuncta diuinitati est pura creatura: ergo nō est summū bonum: ergo nō est omniū supremus dñs: vltra nō est omnium supremus dominus: ergo nō est ei exhibendum aliquid in recognitionē supmi dominij: imo si extimaret ꝙ ei esset sic exhibendū: esset estimatio/ & reputatio erronea: & vltra non est ei exhibendum aliquid in recognitionē supremi dominij in ea existētis: ergo nō est adorāda latria. Consequentia tenet: qa adoratio latrie nihil aliud est q̄ exhibitio honoris in recognitionē summi dominij. Bonauētura ponit oppositū. & hec pclusio capitur ex Alexandro. Vnde sicut dictū est actus latrie habet actū exteriorem pro imediato obiecto: sed pro fine habet illud in qd̄ refertur actus

Alexander de hales.

ille exterior: & ille actus dicitur latria illius in quē refertur actus exterior/ vel dulia vel hyperdulia secundum diuersas recognitiones: iam qñ exhibetur actus exterior honoris humanitati xp̄i/ etiam cōsyderate vt cōiuncte diuinitati si talis actus exterior referatur ī humanitatem protestādo summū dominiū in eo existens diceretur latria humanitatis: sed ille actus nō est bonus: imo malus: quia certum est ꝙ in ea humanitate nō est summū dominiū. Sed si referatur actus exterior in diuinitatem/ cui est coniūcta humanitas: actus ille est latria diuinitatis: & non humanitatis: ergo nō debet dici ꝙ latria possit esse humanitatis qualitercūq3 cōsyderatur humanitas. cū semp sit pura creatura. Difficultas est nā in xp̄o duo sunt: primo Christus est adorādus latria: quia deus sicut dictū est in prima cōclusione. Scd̄o est humanitas/ q̄ nō adorat scd̄m hāc pclusionē nisi hypdulia: sed ē difficultas de aggregato ex humanitate/ & scd̄a psona in diuīs & ppterea doc. forte dixerūt ꝙ humanitas vt iuncta diuinitati. i. totū illud aggregatū ex diuinitate & hūanitate est adorādū adoratiōe latrie. ¶Querit ergo de illo toto aggregato. s. de humanitate/ & secūda persona ipsam assumēte vtrū totū illud aggregatum sit latria adorandū. Vnde notū est/ ꝙ totū illud aggregatū nō est deus: qa bñ sequitur: illud totū aggregatū incepit eē: qa iam est & ante nō fuit. & illud totū aggregatū est deus: ergo deus icepit esse: qd̄ est ipossibile: ergo illud totū aggregatū nō est deus Similiter illud totū aggregatū nō est creatura. Queritur ergo an illud totū sit latria adorandū. Scotus dicit: ꝙ illud totū aggregatum est latria adorandū. & est apparētia Nam totū illud aggregatū est suppma bonitas/ suprema sapientia/ supremum dominium: ergo potest exhiberi cultus exterior illi toti aggregato in recognitionem supremi dominij/ sapientie/ bonitatis/ & iusticie & c. existentis in eo: sed sic est ꝙ talis exhibitio est actus latrie: ergo illud totum aggregatū licite adoratur latria: & hoc fateor cū

Prima oppositio

Secūda oppositio.

Scoto: q totũ illud aggregatũ venit adorandum latria si vnicus actus exhibeatur toti aggregato q ille cultus exterior est latria & si doctores qui dixerũt humanitatẽ vnitam diuinitati esse adorandã latria intellexerint/ q illud aggregatũ est adorandũ latria: illud est verum: sed si intellexerint q ille actus latrie precise terminetur ad humanitatem consyderatã tamen vt est iuncta diuinitati: q sit latria adorãda falsũ est: ideo videtur mihi q illud totũ est latria adorãdũ. ¶ Alia est difficultas quã mouet Sco. Vtrũ toto aggregato sit fruendũ: certũ est q nõ est deus/ & solo deo est fruẽdũ. Dico q nõ est fruẽdũ illo aggregato: imo illud aggregatum licite nõ potest amari: nisi ille amor qui terminatur ad illud aggregatũ referat in deum solũ: nã si terminetur amor ille collectiue ad totũ aggregatũ: illud amatur ppter aliud a deo: quia deus distinguitur ab illo aggregato: & sic vsus erit: tamẽ ista cõsequentia nõ valet/ illo aggregato non est fruẽdũ: ergo nõ est adorandũ latria: negatur pña. vnde actus latrie ẽ vsus/ & nõ fruitio: quia latria proprie habet actũ exteriorem pro obiecto/ & illo actu exteriore vtendum est. ideo nõ sequitur/ hoc adoratur latria. ergo hoc est fruendum. ¶ Quarta conclusio. Capiendo latriã large/ posset concedi q humanitas iũcta diuinitati est adoranda latria: & hoc stat in termino. nã latria pprie est recognoscere signo exteriori sũmũ esse dominiũ in eo qui adoraf: sed large est recognoscere humanitatẽ iunctã cum illo/ quod habet summũ dominiũ/ summã bonitatem/ prudentiã/ iusticiam &c. & illa latria sic exhibita: nihil aliud ẽ q̃ hyperdulia in summo gradu eius. ¶ Quinta conclusio. Imagines rerum adorandarũ eadem specie adorationis adorande sunt: qua res represẽtate. Vnde quando video aliquã imaginẽ: possum formare duas apprehensiones: seu duos conceptus/ siue estimationes. & consequẽter habere duos affectus. Primus pceptus est. hec imago repñtat hoc/ vel illud: hec crux repñtat xpm crucifixum. Et pñter possum habere vnã affectionẽ/ qua afficior cruci: in quo cõplaceo secundũ q repñsentat xpm. ¶ Secũdus pceptus est/ quo concipio xpm fuisse taliter crucifixũ pro nobis: qualiter presentatur per ipam crucẽ: & cõseqñter ex illa affectione in recognitionem exhibeo aliquem cultũ exteriorẽ. ¶ His suppositis patet pclusio scilicet quelibet imago ẽ precise adoranda eo genere adorationis/ quo adoratur res repñsentata per ipsam. Patet sic. Imago nõ est adoranda propter aliquam sanctitatẽ/ & virtutẽ/ siue numen diuinum existens in illa imagine: sed est precise adoranda propter virtutem vel diuinitatem/ vel numen existens in re representata per illam imaginem: ergo cultus exhibitus imagini nõ exhibetur in recognitionẽ alicuius numinis existentis in imagine: sed in re representata: imo aliter faciens esset idolatra: adoratur ergo crux non propter ipsam sed propter crucifixum in recordationẽ numinis existentis in crucifixo/ imo adoratio crucis nõ est adoratio xpi crucifixi/ imo nõ adoro crucem proprie sed exhibeo ante crucem cultum crucifixi debitum inquantũ representat/ & reducit ad memoriam christũ deum crucifixum: & talis actus est latria & fruitio inquantũ terminatur ad christũ deũ ¶ Sexta conclusio. Omnia coniũcta adorandis/ siue vt partes presentes/ vel preterite/ siue vt alias/ specialem ordinem ad ipsa habentia propter se non adorabilia: adorãda sunt eadem specie adorationis: quali ea/ quibus piũcta sunt adorãtur proprie/ vt non adoro caput sancti Ioãnis/ propter numen existẽs in illo/ vel propter bonitatem: aut sapientiã: sed ppter bonitatẽ/ & virtutẽ quã existimo inesse anime: & fuisse toti cõposito/ cuius erat ps i terris q̃tũ ad materiã: ergo est ptestatio bonitatis q̃ existimaf in esse aie/ ẽ ergo idẽ cultus. Dicif ppter se nõ adorabilia ppter aias sanctorũ qbus debef adoratio pprie dicta/ sicut sãctis/ nã ppter aias sanctas totũ compositum est sanctum. ¶ Septima conclusio. Actus exterior idem secundum diuersos actus interiores est du

Quarta pclusio.

Quinta cõclusio. De imaginibus adorãdis

Crucis adoratio.

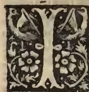
Sexta pclusio.

Septia cõclusio.

lia/yperdulia/& latria: quia eadem genuflectio que exibetur sancto in recognitionē virtutis eius est dulia: & que exhibetur virgini/quia est mater Christi est yperdulia. & que exhibetur deo: inquantum est summū bonum: supremus dominus &c. est latria: nam idem actus in specie sortitur tres diuersas adorationes penes diuersos actus interiores/a quibus imperatur. ¶Sed dubitatur ad quam virtutem spectat latria. Dico primo ꝙ habeo iudicium speculatiuum de deo: ꝙ est summe bonus: & summus dominus. Secundo habeo iudicium practicū: ꝙ in recognitionē summe bonitatis/& dominij est ei honor exhibendus. Consequēter habeo velle: quo impero honorem in recognitionem summi dominij. Et quarto ad illud velle sequitur actus imperatus: scilicet honor. ¶Postea habeo aliquos actus circa deum: puta credendi/sperandi/amandi. Primi duo actus sunt actus prudētie. Tertius scilicet volo ei illum honorem exhibere in recognitionem &c. est proprie latria: & actus imperatus est latria denominatiōe extrinseca. ¶Sequitur ergo ꝙ latria est virtus moralis: quia habet obiectū creatum pro immediato obiecto scilicet actum &c. Alij autem actus scilicet fidei/spei/& charitatis: non sunt actus latrie: quia actus latrie proprie est illud velle quo imperatur honor i recognitionem supremi dominij &c. ideo si bene consideretur: non est difficultas/ad quam virtutem reducatur actus latrie: quia certum est/quod ad moralem/puta ad iustitiā. ¶Patet igitur quid latria/yperdulia/& dulia/& quomodo duplex ē latria scilicet interior & exterior. Solet hic moueri difficultas de adoratione demonis apparentis in figura Christi/an illa adoratio illi exhibita sit latria/& an peccet qui illum vt summum deum adorat. videtur ꝙ non. & ꝙ ignorantia inuincibilis eum excuset: & ꝙ mereatur/sicut dans elemosinam diuiti quem probabiliter existimat pauperem meretur. igitur a simili videt ꝙ adorās dyabolum quem putat esse verum deū mereatur. Hec difficultas alibi terminabitur.

Latria ē virt⁹ moralis.

¶Distinctio decima.

Veritur vtrum Christus secundnm ꝙ homo sit filius dei adoptiuus. ¶In ista questiōe difficultas est solum ex terminis/& non in re. Vnde supponuntur ea que dicta sunt circa septimam distinctionem de propositionibus in quibus ponuntur isti termini: secundum ꝙ/vel inquātum. Preterea notādum ꝙ filius adoptiuus est ille qui non est ab eo/cuius ē filius adoptiuus naturaliter genitus/id est qui non est filius naturalis: nihilominus per gratiam eius est adoptatus ad hereditatem ac si esset eius naturalis filius. Vnde sicut dicunt doctores de ratione filij adoptiui tria sunt. Primo ꝙ sit extraneus quantum ad naturalem generationē: id est ꝙ non sit naturalis filius. Secūdo gratia adoptantis/ que est voluntas gratuita/ qua afficitur ille adoptatus. & tertium ē bonum ad quod acceptatur ab ipso adoptante: puta hereditas. Ista tria sunt de ratione adoptionis scilicet extraneitas/quātum ad naturalem generationem. Secundum adoptantis gratia seu gratuita volūtas. Tertiū: hereditas adoptantis ad quam acceptatur adoptatus: quia non est naturalis filius nec naturalis successor. Et quia succedit/ex sola gratia succedit. Ex quo sequitur ꝙ nullū irrationale est filius adoptiuus dei: qa nullum tale potest ordinari ad specialem hereditatem dei. i. ad beatitudinē. ¶Secūdo sequitur ꝙ & si angeli fuerint creati in grā vt tenet cōis opinio: nihilominus adhuc sūt filij adoptiui dei. patet: quis angeli fuerit creati in grā adhuc nō sūt filij naturales dei: & eis naturaliter/& naturali successione non debet btitudo: ergo eis puenit pria pditio: scilicet extraneitas q̄tū ad gñationē naturalē. Secdo/circa angelos habet deus gratuitā volūtatē: & tertio eos ordinat ad hereditatem: id est beatitudinē: semp em̄ fuerūt grati ad btitudinē: sed qa nō fuerūt tales ex vi

Quid est fili⁹ adoptiui.

Scot⁹ & Bona.

Primū correlarium.

Secūdū.

generationis naturalis: sed solum ex vi gratuite acceptationis diuine/ quia gratis acceptauit eos. Igitur quis fuerint creati in gratia nihilominus sunt adhuc filij adoptiui dei. ¶ Tertio sequitur ꝙ nullus prescitus est filius adoptiuus: & circa hoc correlarium est tota difficultas: nam certū est ꝙ stat aliquē prescitum nunc esse in gratia: ergo videtur ꝙ sit filius regni. & nō est filius regni naturalis: ergo adoptiuus: ergo tertium correlarium falsum. ꝙ autē talis prescitus sit filius adoptiuus. Patet: capio sortē quē adoptauit plato: id est cōstituit eum suum heredē. Ista est concedenda: sortes est filius adoptiuus platonis: quis sortes propter culpā futuram sit priuandus debito hereditatis: nā contingit ipsum peccare: ratione cuius priuabitur adoptione. i. debito hereditatis future: ita ꝙ non erit heres: nihilominus dicitur adoptiuus. ergo similiter si sortes sit in gratia: quis sit peccaturus & ratione peccati veniat priuādus hereditate: adhuc est vocandus filius adoptiuus: ergo falsum est ꝙ nullo prescitus sit adoptiuus. ¶ Aliqui doctores vt Dyonisius voluerūt dicere ꝙ nō est possibile de lege prescitum mereri: quis sit bene possibile prescitū esse in gratia: qa dicere oppositum esset hereticum: quia paruulus prescitus & baptisatus est in gratia: sed nō est possibile prescitum mereri: quia apud eos de ratione meriti est: ꝙ deus acceptet illud ad beatitudinem. i. ꝙ velit volūtate beneplaciti/ & absoluta pro actu illo dare ei vitam eternam. Vnde bene sequitur Vult deus volūtate beneplaciti: & absoluta dare isti pro actu isto meritorio vitā eternam. ergo dabit: & vltra dabit: ergo nō est prescitus. Vnde tales doc. dicerent ꝯformiter ꝙ esse filium adoptiuum/ est eē acceptatum ad vitam eternam: & caperent esse acceptatum pro eo/ ꝙ est deum velle voluntate beneplaciti & absoluta illi conferre beatitudinem: tunc implicat prescitū esse adoptatum: quia bene seqtur: vult dare illi beatitudinem voluntate beneplaciti/ & absoluta: ergo dabit: ergo nō est prescitus. Sed si dicamus illum eē filium adoptiuum/ qui non est naturalis filius: sed per gratiam est adoptatus secundum presentem iusticiam adherētem: id est deus habet velle ꝯditionatum circa istum dandi ei beatitudinem/ si in eo statu/ in quo est decedat: tunc talis prescitus est adoptiuus: sed vocando adoptiuum qui est acceptatus secundum eternam predestinationem: id est cui voluntate beneplaciti/ & absoluta vult deus dare beatitudinem: tunc nullus prescitus est filius adoptiuus. Ex isto seqtur aliud: ꝙ existens in gratia nō esset filius adoptiuus. patet: aliquis prescitus est in gratia: ergo aliqs existens in gratia non est filius adoptiuus. Consequenter sequitur aliud: videlicet/ ꝙ aliquis qui nō est in gratia est filius adoptiuus: quia aliquis est predestinatus non existens in gratia: & ille est filius adoptiuus. igitur. Istis suppositis vidēdum est de questione. Vtrum Christus secundū ꝙ homo sit filius adoptiuus. Dico ꝙ illa ē falsa: christus secūdum ꝙ homo est filius adoptiuus quia infert istam: omnis homo ē filius adoptiuus: & etiam istam si aliquid est homo: vel quia aliquid est homo: est filius adoptiuus. Ille sunt exponentes: & quelibet illarū est falsa: igitur illa exponibilis est falsa. Sed difficultas est/ vtrum ista simpliciter & sine addito sit ꝯcedenda: christus est filius adoptiuus. Dico ꝙ est falsa: quia bene sequitur Christus est filius dei adoptiuus: ergo nō est naturalis dei filius: & nō naturaliter debetur ei hereditas: sed hoc est falsum: quia Christus est secūda persona in diuinis: quāuis aliud connotet: & illa secunda persona est dei naturalis filius: & naturaliter debetur ei hereditas: non per gratiam: ergo in rigore illa est falsa/ Christus est filius adoptiuus. Sed vtrum concedatur ista: christus secundum humanitatem est filius dei adoptiuus. Dico primo ꝙ est differētia inter istas: christus secūdum humanitatē est filius dei adoptiuus: & Christus secūdum ꝙ homo est filius dei adoptiuus: nā ly secūdū ꝙ ē dictio distrahens. vnde filius est nomen sup

Tertium correlarium. — Contra primum prescitus sit filius adoptiuus. — Ad principale questionem respondetur. — Difficultas.

positi: & cum humanitas nō sit filius: quia nō est suppositū: ideo dico ꝙ ista in rigore est falsa: Christus secūdum humanitatem est filius adoptiuus. Similiter illa est falsa: Christus secūdum ꝙ homo est filius dei adoptiuus: quia exponentes sunt false. Licet ergo Christus secundum humanitatem non sit filius naturalis: tamen quātum ad humanitatem debetur ei hereditas: quia ex gratia & gratuita voluntate dei est acceptatus ad hereditatem. ¶Dubitatur primo vtrum christus inquātum homo sit persona. Dico ꝙ si exponatur conditionaliter/seu cōcomitanter est vera: Christus est psona: Christus est homo: omnis homo est persona. humanitas enim Christi nō est persona/neqꝫ homo: quia homo est nomen suppositi. Si vero capiatur causaliter: illa est falsa: quia vltima exponens est falsa videlicet quia aliqd est homo: illud est persona: nam esse hominem non est causa: quare christus est psona.

Dubium primum. Humanitas xpi si est homo

¶Secūdo dubitatur vtrum Christus secundum ꝙ homo/sit pdestinatus. Dico ꝙ falsa est: quia exponētes saltem tertia/& quarta sunt false: sed de istis inquirendum est an ista sit vera Christus est predestinatus: similiter ista/Christus secūdum humanitatem est predestinatus. & per consequens vnio nature humane cū diuina in persona verbi cadit sub pdestinatiōe. ¶Pro declaratione notādum ꝙ esse predestinatū est esse pordinatum ad vitam eternam. & sic dicunt doc. puta Bonauentura & alij: ꝙ anteqꝫ aliquis habeat vitam eternam: oportet ꝙ ille prius fuerit ordinatus/quia ille dicitur predestinatus qui aliquando caruit vita eterna nihilominus est pordinatus a deo: & sic xps non ē predestinatus isto modo: quia nunqꝫ caruit vita eterna. Sed de ista Christus ē predestinatus secūdum humanitatem ad vitā eternam. Certum est ꝙ xps aliquando non fuit beatus secundum humanitatem / quia aliquando xps non habuit humanitatem: & quandocunqꝫ habuit humanitatem fuit beatus secundum humanitatem. & sic quādo non habuit humanitatem non fuit beatus secundum illā: & erat ordinatus ad beatitudinem secundum illam: & sic ista est vera Christus est predestinatus secundum humanitatem. Ex dictis satis patet ꝙ non est idem esse predestinatum & esse filium adoptiuum: quia predestinatum non est nomē suppositi: filius autem est nomē suppositi.

Dubium secundū. Esse pdestinatum quid sit. Aduerte

¶Distinctio Vndecima.

Queritur consequenter. Vtrum sicut Christus dicitur creator debeat etiā dici creatura. de ista prō positiōe christus est creator nō est difficultas/ganfide credendū ꝙ est deus Restat ergo difficultas an sit creatura. Pro solutione noto ꝙ creatura dupliciter capitur in proposito. Vno modo pro quolibet entitate que habet esse post non esse. & sic omnis res facta dicitur creatura: & ita capitur regulariter. Alio modo capitur creatura pro re a solo deo producta ex nihilo: id est cuius nulla pars pfuerat / isto modo angelus & anima sunt creature. gratia: virtutes infuse &c. Sed asinus nō est creatura isto modo: quia non est a solo deo productus: etiam quando producitur aliqua pars eius prefuit. Isto modo humanitas Christi non est creatura/quia non a solo deo producta est: nam virgo Maria actiue concurrit ad illam producendam & aliquid eius prefuerat: scilicet materia. Vnde idem est dicere Christus secūdum humanitatem est creatura: & humanitas est creatura. & de ista non est difficultas: sed de ista Christus est creatura sine addito. Magister dicit simpliciter ꝙ non. Augustinus videtur dicere ꝙ sic: & Paulus Cum venit plenitudo temporis misit deus filium suum factum de muliere factum sub lege. ad galatas quarto. Dico ꝙ creatura vt dictum est capitur vno modo pro entitate que post non esse habet esse: & sic ista est falsa: Christus est creatura: quia ista est falsa Christus aliquando non fuit: Secūdo modo capitur creatura pro entitate que habet esse post non esse: vel q̄ subsistit

Creatura capitur dupliciter.

in natura que habet esse post non esse: & isto modo christus est factus: quia subsistit in natura humana que habet esse post non esse. Nam bene sequitur est factus homo: ergo est factus: quia habet subsistētiam in natura humana habente esse post non esse: & sic capit Paulus ad galatas quarto. Pro isto dubio dico ꝙ regulariter theologi negant istam Christus est creatura propter hereses quia heretici voluerunt dicere ꝙ Christus est pura creatura. Ideo negatur illa christus est creatura / & nō propter aliquā falsitatē.

cur negatur ista xp̄s ē creatura.

¶ Distinctio duodecima.

Vero ꝓsequenter. Utrū humana natura assūpta a Christo vel ipse Christus qui ē deus & homo potuit subiacere peccato. ¶ Imprimis supponendum est ꝙ predicata nature diuine & humane cōueniunt Christo. Ideo questio potest itelligi an Christus potuit subiacere peccato secundum naturā diuinam vel humanā. hoc est secūdū qualibet naturarum in quibus subsistit Christus an humana natura illa potuit subiacere peccato. & hoc potest iterū intelligi. Utrū humana natura per se & secundū se cōsiderata potuit subiacere peccato. vel vtrum potuit subiacere peccato ipsa existente vnita: hoc est an ista sint cōpossibilia hec natura subiacet peccato: & hec natura est diuinitati vnita. Et respondebitur ad questionē secundū quēlibet istorum sensuum. Supponit secūdo ꝙ peccare nihil aliud ē q̄ agere vel omittere contra rectam rationem. Unde est satis bona difficultas circa hoc quomodo hoc ē intelligendum: q̄uis non multum ad propositum presētis speculationis. certum est ꝙ non peccat quis ideo quia agit contra rectam rationem existentē in eo / quia stat sortem peccare quando nullam habet conscientiam rectam / sed precise erroneam cui se cōformat vel difformat: quia vtroꝙ illorum modorum potest peccare si illa conscientia sit vincibilis. peccare igitur nō est agere cōtra rectam rationem actu existentem. Similiter non dicitur quis peccare ex eo quia agit cōtra aliquam rationem que si inesset in eo esset ratio recta. Patet: quando sortes habet ignorantiam inuincibilē de berta ꝙ est suā vxor & ab eo cognoscēda: illam cognoscē do non peccat: quia ignorantia inuincibilis eum excusat nihilominus agit contra rationem aliquam puta contra hāc. hec non est cognoscenda a me que si esset in eo esset recta: ergo peccare non est hoc precise agere contra rationem / que si inesset in peccante esset recta. ¶ Difficultas est. vtrum sit idem conuertibiliter peccare & agere contra rectam rationem vel omittere aut que inesset aut que debet inesse. & apparet ꝙ non propter duo: nam quando sortes agit cōtra rationem erroneam ipse peccat & tamen non agit contra rectam rationem que inest aut debet inesse: ergo agit ꝯformiter ad rationem que inesset recta si inesset puta ad oppositū conscientie erronee. vt habeo istud dictamen ꝙ est mentiendum: & tamen nolo mentiri stante tali dictamine ago cōformiter ad rectam rationem que inesset aut debet inesse. Nam agere conformiter ad aliquam rationem est velle facere taliter qualiter conscientia vel illa ratio dictat esse faciēdum vel nolle facere secundum ꝙ erronea dictat: ergo non est idem peccare & agere difformiter ad rectam rationem que inesset aut debet inesse. Ex altero videtur ꝙ non sit idem: & ibi est difficultas. Primo certum ē ꝙ non teneor pro semper habere dictamen ꝙ nō est occidēdum. sit ergo tempus istud pro quo non teneor dictare ꝙ non est occidendum pro hoc tempore: ex simplici apprehensione possum elicere velle occidere libere / tunc pecco. & tamen falsum est dicere ꝙ difformiter ago ad rectam rationem que debet inesse mihi aut inesset: quia non obligor pro nunc dictare / ergo apparet ꝙ nō sit idem peccare & agere difformiter ad rectam rationem que inesset aut debet ineē. quomodo ergo intelligitur ꝙ peccare est agere vel omittere ꝯformiter ad rectā rōnē.

quid peccare.

Dubium

Prima rō

Secūda ratio.

Subtilis modus dicendi. Dico pro nunc φ omne peccare ē agere vel
omittere contra rectam ratōnem diuinam.
patet de omni peccato dictat deus non esse
faciendum illud, imo eo φ vult non esse fa
ciendum vult me obligari ad non faciēdū.
nam propter alterum istorum duorum sū
obligatus ad non faciendum: vel quia de-
us vult me obligari ad non faciendum: vel
quia dictat me obligari ad non faciendum
Si intelligatur φ peccare est agere vel omit
tere conformiter ad rectam rationem diui-
nam: tunc non est difficultas. Sed doctores
non communiter sic intelligunt: sed cōclu
dunt vltimatam rationem obligatōnis/ra
tionem humanam. & sic dico φ omne pec
care est difforme alicui ratione humane &
Ad primā rōem. recte que inesset aut que esset recta si inesset.
Iam soluenda sunt duo que faciunt in op-
positum. primo de illo qui agit contra con
scientiam erroneam peccat/ qui nult menti
ri dictante consciētia φ est metiendum quo
modo saluatur φ ille actus sit difformis ra-
tioni recte. imo videtur conformis rationi
recte que esset recta si inesset: nam ista est cō-
formis vero. s. nole mentiri: ergo omni ra-
tioni recte: quia omne verum omni vero cō
sonat. dico φ ille actus est difformis alicui
conscientie recte saltem vniuersali: puta isti
non est agendum contra conscientiam. &
sufficit ad malitiam actus difformitas ad il
lam rationem rectam vniuersalem. Ideo est
difformis alicui rationi recte que esset recta
Ad secūdum. si inesset. ¶ Ad aliud sit sortes dictans inui
cibiliter de non sua φ est ab eo cognoscen-
da volendo cognoscere non peccat: immo
meretur secundum probabiliorem opinio
nem & tamen agit contra conscientiam q̄
esset recta si inesset. Dico φ esset erronea si i
esset cum tali dispositione que est in sorte/
habet enim duo iudicia: vnum speculatiuū
scilicet hec est mea/& aliud practicum. hec
est a me cognoscenda. si enim sortes habe-
ret iudicium oppositum illi ignorantie in-
uicibili speculatiue quam actu habet puta.
hec non est mea tunc ista esset recta. hec nō
est a me cognoscenda: sed cum illis disposi
tionibus puta supposito illo dictamine in resolutio
uincibili speculatiuo cū cōscientia ista. hec
non est a me cognoscenda esset erronea: &
sic dico φ omne peccare est agere vel omit
tere contra rectam ratōnem humanam que
inesset aut iesse debet. Istis suppositis sit pri
ma conclusio. ¶ Christum peccare secūdū Prima cōclusio responsiua ad qōnem
diuinam naturam est penitus impossibile:
quia peccare est agere vel omittere contra
rectam rōnē: & recta ratio nō directa nisi p
pformitatē ad voluntatē diuinā: sed xp̄m
agere difformiter secūdū diuitatē ad volū-
tatē diuinā ē impossibile. quia bene sequit
agit per voluntatem diuinam: ergo non a-
git difformiter ad illam & per consequens
cum ratio recta dicatur cōformiter ad diui-
nam non potest agere contra eam. ¶ Secū- Secūda conclusio
da conclusio humanitas christi in se consi-
derata potest simpliciter & absolute pecca
re: patet humanitas christi potest esse dereli
cta a diuinitate & non esse amplius vnita:
nec esse dotata gratia & adiutorio resistēte
quo facto poterit omittere vel agere cōtra Tertia
dictamen rectum. igitur. ¶ Tertia cōclusio
natura humana vt vnita verbo non potest
de lege ordinata subiacere peccato: patet
natura humana vt vnita verbo est beata ab
instanti conceptionis: sed de potentia ordi
nata nullus beatus potest peccare: ergo de
potentia ordinata vt vnita verbo non pōt Difficultas.
peccare. Difficultas est inter doc. vtrum de
potentia absoluta: ista duo sint compossi-
bilia natura humana est vnita verbo & pec
cat/nam de potentia absoluta deus potest
assumere naturam non dotatā maiori grā
q̄ ego habeam: non videtur enim implica-
re contradictionem quin deus possit meam
suppositalem existentiam terminare me in-
scio vtrum terminet vel non: absq̄ datiōe
noue gratie: quo fcō stabit me peccare: tūc
vt nunc: quia habebo easdem causas suffici
entes ad peccandum: puta liberum arbitri-
um/ cognitionem boni & mali: & non ha
bebo maius resistens q̄ nunc: ergo potero
elicere actum peccati. Occham in tertio de
clinat magis φ sunt ꝯpossibilia propter ar

gumentum factum: quia non videtur implicatio quin deus assumere possit naturā prius non assumptā nullam gratiam de nouo communicando isti nature: & tunc poterit eque peccare sicut ante. ergo illa est possibilis de potentia absoluta: humanitas est vnita verbo: & tamen ipsa peccat. Opinio tamen communior doct. est ꝙ nō est possibilis. Et ad argumentum deus potest naturā assumere que prius erat peccabilis ei nō cōmunicata beatitudine. concedo q̄uis henricus degandauo hoc neget. Insuper potest assumere naturam que prius erat peccabilis non communicata ei gratia aliqua de nouo ego fateor de gratia gratum faciente. ergo illa natura tunc poterit peccare. nego: imo dico ꝙ non potest assumere quin illi nature communicet maiorem gratiam gratis datam q̄ ante: quia non potest assumere naturam talem quin eam specialiter conseruet vltra modum quo conseruat ceteras creaturas: & dico ꝙ impeccabilitas alicuius nature vt erat humanitatis christi & virgis marie non prouenit a gratia gratum faciente puta ab illo habitu: quia non necessitat: sed precise prouenit a gratia gratis data: puta a speciali adiutorio ad vitādum actus malos & faciendum bonos: ergo implicat etiā de potentia absoluta humanam naturam vnitam herbo peccare: & hoc propter specialē construationem que non est a gratia gratū faciente: sed gratis data. & ista opinio videtur apparentior. Cōtra natura humana vnita verbo est libera libertate contradictiōis ergo habito dictamine de aliquo ꝙ sit faciendum est in sua potestate non elicere vel le conforme: quia si non: iam non esset libera q̄tum ad hoc sed naturalis: & per consequens non meretur. & est argumentum cōmune quod fit de virgine & humaitate xp̄i & cum arguitur est libera: verū est. ergo habito dictamine de aliquo faciendo potest non elicere etiam supposita vnione ab verbum. nego consequentiam: nam humaitas christi elicuit multos actus libere libertate contradictionis: ad quos non obligabatur

Arguit.

Solutio.

& de hoc non facio difficultatem. Sed dico ꝙ quandocūq̄ habuit dictamē ꝙ hoc erat faciēdum sub pena peccati si habuit tale dictamen non fuit in potestate illius stante illo dictamine non facere. & sic non eliciebat libere libertate contradictionis: sed libertate complacentie sicut dicitur de beatis & cū infertur. ergo ille actus non est meritorius noui meriti. dico ꝙ de lege consequentia est bona: sed xp̄us potest acceptare actus liberos libertate complacentie ad nouū meritum: sicut acceptat actus liberos libertate contradictionis. ❡ Dubitatur primo. vtrū deus secundum naturā diuinam posset peccare. Videtur ꝙ sic: quia potest mentiri / & decipere: ergo potest peccare. Itē xp̄us secūdum diuinitatem potest precipere alicui vt mentiatur: ergo potest mentiri: consequentia est certa: immo precipere alicui q̄d mentiatur est forsan equale peccatum sicut mentiri. Item tertio regū vi. querenti domio qs decipiet achab: cum r̄ndisset sp̄us apostata. Ego decipiam / egrediar: & ero sp̄us mēdax in ore omnium prophetarum eius. dicit ei deus. decipies: & preualebis: precepit deus angelo ꝙ deciperet prophetas achab. ergo deus potest secundum diuinitatem precipere alicui ꝙ mentiatur. ❡ Quantum ad primum dico ꝙ potest dicere propositionem falsam. Nam dicendo disiunctiuam compositam ex contradictorijs dicit vnam propositionem falsam: sed non potest asserere vnam propositionem falsam: & hoc requiritur ad mentiri. Ad secundum nego ꝙ potest deus secundum diuinitatem decipere q̄uis aliqui pcedāt. Ad probationē de achab dicunt ꝙ capitur prenunciatiue & non imperatiue. vt fac. i. facies / vel capitur permissiue. i. permittam te facere: & certum est ꝙ non precepit. nam mentiri est per se malum in creatura: ideo deus non potest illud precipere. Vnde omnes prophetie vel dicta p̄phetarum que videntur esse falsa non sunt sed debent intelligi. vel comminatiue: vel cum conditione: vel cum decētia: vel cathegorice: puta mutando preceptiuām in ca

Dubium primum.

thegoricam: vt quando deus loquebatur Iosue: vade crastina die niniue subuertetur loquebatur comminatorie & cum conditione: puta si non conuertatur subuertetur. Vnde propositiones de futuro que important aliquam penam: vel punitionem: vel remunerationē debent exponi per dignus vt qui gladio percutit: gladio peribit. i. dignus est perire. quarto cathegorice. vt quando Christus loquebatur iude. quod facis: fac citius loquebatur non iperatiue: sed cathegorice. i. quod facis: cito facies. Vnde verbum dei quod videtur esse preceptiuū ad malum mutatur preceptiuum in verā & simplicem cathegoricam: vt fac. i. tu facies &c. omnes passus difficiles prophetarum soluuntur aliquo istorum quatuor modorum. ¶Secundo dubitatur: vtrum decuit deum assumere naturam de massa perditionis. dicitur ꝙ licet potuit aliunde assumere naturam q̄ de humano genere: decuit tamē ꝙ de humano genere postq̄ erat redimēdū genus humanum per aliquem cōformem i natura humana. ¶Tertio dubitatur quare non assumpsit naturam ade / vt in eodē numero fieret reparatio in quo factū fuit peccatum. Dicitur ꝙ non fuit decens ꝙ postq̄ illa natura subiacuit peccato propter indignitatem vt illā assumeret: sed aliam naturam humanam in qua non fuit peccatum: sed iste non sunt rationes vincentes: quia nulla est alia ratio quare citius hanc vel illā assumpsit nisi voluntas diuina cui sic placuit assumere hanc & non illam.

Secūdū dubium.

Tertium

¶Distinctio decimatertia

Postea q̄ magister egit in precedentibus distinctionibus de misterio incarnationis & de conditionibus sequentibus ad illam. iam tractare incipit de donis nature assumpte collatis. Ideo queritur in hac distinctiōe an summa gratia creabilis sit anime christi collata. & an sit dabilis summa gratia possibilis. ¶Quātum ad primum articulū nota ꝙ in proposito capitur gratia pro habitu gratum faciente: & nō pro gratia gratis data. Vnde regulariter tenent doctores ꝙ gratia gratum faciens & charitas sunt idē habitus licet. s. Tho. dicat oppositū. de intētione huiusmodi habitus tractāt doct. xvij distinctione primi. & communior opinio est ꝙ intentio fit per additionem noui gradus ad gradum. ¶Supponitur secūdo qn̄ queritur vtrum sit dabilis summa gratia ꝙ ly summa exponitur dupliciter & affirmatiue & negatiue Affirmatiue sūma. i. omni alio maior. Vtrum sit dabilis aliqua gratia omni alia possibili maior. ita ꝙ non sit possibilis aliqua sibi eq̄lis. Negatiue sūma. i. q̄ nulla est maior. hoc est vtrum sit dabilis aliqua gratia qua nulla possit esse maior. Nō querunt doct. an sit dabilis summa in prio sensu. puta exponēdo affirmatiue: quia nulla est dabilis quin deus possit creare equalē Sed solum difficultas est an sit dabilis summa negatiue. i. an sit dabilis vna qua nō possit esse maior. ita ꝙ deus non possit illam intendere per additionem noui gradus vniti ue cum illa. Et prima difficultas bipartitur Primo: vtrū sit dabilis summa simpliciter tam in subiecto q̄ extra subiectum: ita ꝙ deus non possit illam intendere nec producere intentiorem in subiecto nec etiam extra subiectum. Secundo. vtrum sit dabilis summa possibilis in determinato subiecto. puta in forte. ita ꝙ deus non possit illam intēdere in illo subiecto: q̄uis posset forsan intendere extra illud subiectū. hoc est ꝙ tota capacitas anime sit omnino repleta ¶Quātum ad primam difficultatem. vtrum sit dabilis summa simpliciter in subiecto & extra subiectum. dicit Sco. in presenti distinctione ꝙ sic: puta ꝙ est dabilis aliqua gratia creabilis a deo summa sipliciter ita ꝙ deus nō posset maiorem producere q̄uis posset eq̄lem. & sic non posset vnum gradum vnitiue illi addere & sic conclusio Scoti talis est. deus potest creare gratiam & illam non poterit intendere nec poterit etiam aliquā maiorem producere. Ad hoc probandum ad

Ly sūma dupliciter exponit.

Sco. opi.

Quod sit dabilis sūma grā Rōnes Scoti.

ducit Sco. multas ratioēs sed duas precipu as tangam que tamen nihil habent apparē tie/nec credo illas esse scoti sed additas per aliquem dictis suis. Prima talis est. signata aliqua grā valde parua puta/a/ vnius gra dus queritur ergo: vtrum contingat in infi nitum ascendere sursum/ vel vtrum in aliq̄ certa in ascendendo sit status puta ꝙ nō cō tingit ascendere vltra. Si secundum: ergo ē dabilis summa possibilis vltra quam non contingit ascendere. Si primum. s. ꝙ conti gat ascendere in infinitum super /a/ paruā gratiam & q̄to aliqua gratia plus distat ab illa parua est perfectior: quia quāto plus di stat est intentior: & q̄to intentior tanto per fectior. ergo illa que in infinitum distat est infinite perfectionis. cōsequentia est certa. Secundo arguit sco. Deus videt omne crea bile & quicquid deus videt creabile potest vnica creatione creare: tūc arguitur sic/in in finitum maior gratia q̄ sit ista est creabilis per opinionem oppositam ꝙ nō sit status in ascendendo: ergo deus videt in infinitū maiorem. & vltra. deus videt in infinitum maiorem. ergo illam potest creare. ponatur i esse: tunc erit infinita. consequens est falsū. puta ꝙ sit dabile infinitum. ergo est status in creabilibus gratijs: & non est ascensus i infinitū super illam signatam. Est altera ps problematis probabilior quam omnes te nent preter Scotum qui est sigularis. i. vni cus in sua opinione. Et pro illa altera opi nione supponitur ꝙ non est possibile ꝙ in finitum sit nec intentione: nec magnitudi ne. hoc supposito dicunt ꝙ non est dabilis sūma gratia creabilis: quia illa esset summa & infinito nichil potest esse maius ista sup

Hec opi nio ē oc chā. Gre gorii ⁊ a liorum

positione admissa dicunt ꝙ nō est dabilis summa gratia possibilis. ¶ Ratio occham est in qua fundatur regulariter doct. quan docunq; sunt duo indiuidua eiusdem spe ciei specialissime si aliquid conuenit vni il lud non repugnat alteri immo est possibi le alteri hoc sup posito sic arguit. Occham si sit possibilis aliqua summa grā. Eodem modo arguam de omni qualitate mundi. puta de colore & de quacūq; virtute. sup ponatur ꝙ deus producat modo illam sū mam gratiam que est possibilis & sit/a/tūc capio duas alias gratias non summas. s. b. &/c/tunc sic arguitur/b/&/a/ sunt eiusdē speciei specialissime: quia sunt gratie. & si cut albedo intēsa & albedo remissa sūt eius dem speciei specialissime. ita gratia intensa & gratia remissa. tūc arguitur sic /b/ gratie non repugnat vniri/c/quia non est summa ergo/b/non repugnat ꝙ vniatur/c/ &/a/ est eiusdem speciei specialissime cum/b/ er go/a/non repugnat ꝙ vniatur/c/conseq̄n tia est nota ex suppositione que satis cōmu nis est. tunc arguitur sic. non repugnat/a/ gratie ꝙ vniatur/c/ergo non repugnat/a/ gratie ꝙ intendatur. consequentia tenet qa ex tali vnione resultabit intentior qualitas & vltra non repugnat/a/gratie ꝙ intenda tur. ergo/a/gratia nō est summa possibilis & loquimur de summa intentione. & ista est ratio in qua regulariter fundant se doct. ad probandum ꝙ non sit dabilis summa gratia possibilis: q̄uis argumentum nō sit euidens & cogens: habet tamen satis bonā apparentiam. ¶ Sed ostenditur nunc ꝙ ra tiones scoti non concludunt nec habēt ap parentiam. Nam Scotus bene concedit: ꝙ non est dabilis summus numerus possibi lis. nam quacunq; multitudine hominum data: deus pōt iterū vnū creare: imo si mū dus p̄cederet i īfinitū p̄cederet in infinitum i numero hominum: ergo quocunq; nume ro creato deus potest maiorē creare: vnde non sequitur signato/a/puta numero bia rio in infinitum est ascendere super ly/a/& quanto aliquis numerus magis distat ab il lo numero: tanto est maior numerus: ergo ille numerus qui in infinitum distat: est infi nitus numerus. Hoc argumentum nō ha bet apparentiam: ergo pariformiter hoc ar gumentū non habebit apparentiā. est in in finitum ascendere in gratijs creabilibus sup istam gratiā creatam: ergo q̄to aliqua plus distat ab ista est perfectior: ergo que in infi nitum distat: est infinite perfecta/ nō valet

consequentia. Ecce quantum ad primum punctum difficultatis/sive primum membrum videlicet quod non est dabilis summa gratia possibilis: quin deus possit semper creare maiorem supposito quod non sit dabile infinitum.

Difficultas. ¶ Sed est difficultas maior/an sit dabilis summa in hoc subiecto: ita quod non posset esse maior in hoc subiecto propter incapacitatem illius subiecti: quamvis deus posset maiorem extra illud subiectum producere. ¶ Quantum ad hanc difficultatem supponendum est quod in anima sunt tres capacitates. i. anima est tripliciter capax alicuius. primo anima est capax active. i. anima est potens aliquid producere. Secundo anima est capax passive. i. potens illud recipere in se: Tertio anima est capax vitaliter seu perceptive: hoc est: anima est potens per illud percipere: per illud vitaliter immutari: nam non est difficultas quin cuiuscunque anima est capax active illius sit capax passive: sed anima est capax alicuius passive cuius non est capax active. Nam recipit gratiam & non producit illam. ¶ Sed est difficultas inter doct. Verum anima sit alicuius capax vitaliter: cuius non sit capax active. i. potens illud vel cognoscere: vel velle: & tamen non possit illud producere. Doct. multi dicunt quod sic: & anima percipit per visionem beatam: & tamen non potest producere eam. ideo non sequitur: anima immutatur per hoc cognoscendo vel volendo: ergo anima agit illud secundum eos. s. ochan De aliaco tamen dicit oppositum: quod cognitio producitur active a potentia: & sic bene sequitur secundum De aliaco: est capax illius perceptive: ergo & active. Que istarum opinionum sit probabilior: videtur michi quod prima sit probabilior: & est opinio adam & de castro quod deus non potest ponere qualitatem/que est naturaliter notitia in subiecto perceptivo/qui sit notitia eius: & sicut non potest ponere calorem quin reddat subiectum calidum: ita non potest ponere in subiecto cognitionem qui aliquid cognoscat. Istis suppositis pono talem conclusionem. ¶ Anima est finite capax active. i. anima solum finite potest agere: patet. Posse agere importat perfectionem simpliciter: ergo cuicunque competit infinite: illud est infinite perfectum simpliciter: sed quelibet creatura rationalis est finite perfecta: ergo posse agere solum convenit ei finite. Certum est/quod posse aliquid producere est perfectionis immo inter omnes perfectiones est perfectissima: ideo si alicui competat infinite: illud est infinite perfectum: & solum competit deo & per consequens anime/& cuilibet rei create solum finite competit: Vtrum autem anima sit infinite capacitatis passive. dico quod sic quamvis sit difficultas inter doctores/tamen probabilior opinio videtur michi quod est infinite capacitatis passive. i. non potest tantam formam recipere: quin maiorem: & sic in infinitum ascendendo: & anima quantum ad hanc capacitatem se habet per modum materie: Vnde dicit Aristoteles quod materia prima est infinite capacitatis: ideo dico quantum ad hoc quod est posse recipere: anima est infinite capacitatis: vnde si esset infinitus calor intensive deus posset illum ponere inhesive in materia prima: similiter si esset infinita qualitas spiritualis: deus potest illam ponere inhesive in anima: nam inherere/sive recipere non importat perfectionem: sed est imperfectionis. ergo non repugnat creature: & illud est probabilius. ¶ Ex isto sequitur quod non est dabilis summa gratia possibilis in hoc subiecto saltem inesse qualitatis. quia quacunque data maior potest dari/sic non est dabilis summa extra subiectum. ¶ Vtrum sit dabilis summa inesse vitalis immutationis. i. inesse gratie Difficultas est vtrum hoc subiectum possit solum finite amare/vel infinite: quamvis possit habere infinitam qualitatem: que sit amor: tamen non potest infinite amare per eam: vnde non valet ista consequentia. Ista qualitas est tam intensa in genere qualitatis: ergo est tam intensa in genere notitie/vel volitionis. certum est/esse cognitivum importat perfectionem simpliciter: similiter esse volitivum. hinc est quod competit deo per essentiam ergo si potentia esset infinite cognoscibili

Doctoris resolutio

Quod anima sit finite activitatis.

Correlarium.

tatis/vel voluntatis esset infinite perfectio nis simpliciter: consequens est falsum: ergo e solu finite cognoscitiua: vel volitiua ergo aliquantum potest cognoscere & non potest magis: sit ita q possit cognoscere: vt centum: & non magis/illa cognitio est insensibilis: quia ex nouo gradu addito resultabit vna qualitas intensior: sed non resultabit cognitio intensior inesse qualitatis Dicerent ergo isti: puta de Aliaco: q est dabilis summa gratia inesse gratie in hoc subiecto: ratio est: hoc subiectum est gratificabile deo non infinite/quia non est infinite beatificabile: qa non est infinite cognoscitiuu: nec infinite amare potest. Cu ergo hoc subiectum solum sit finite cognoscitiuu & amatiuum/est finite acceptabile ad amore: & visionem: ergo solum finite gratificabile: ergo est possibile q sit aliquantulu gratificatiuum. & non magis posse gratificari ergo poterit gratia inesse gratie intendi: sic q non poterit amplius intendi in hoc subiecto inesse gratie. Dicitur notanter in hoc subiecto: quia potest aliud subiectum produci a deo perfectius: & tunc poterit intendi in illo inesse gratie sicut inee qualitatis. Aliquado gratia potest intendi inesse gratie: & non inesse qualitatis: Aliquando inesse qualitatis: & non inesse gratie. Aliqua do remitti inesse qualitatis: & intendi inesse gratie: & econtra. Dicitur intendi inesse gratie: quia deus per eam magis habet gratum subiectum: sed inesse qualitatis: quando non habet illud subiectum magis gratum: quia potest ponere illam qualitatem i hoc subiecto: & non habere illud subiectu gratum. Similiter potest intendi inesse gratie: & non inesse qualitatis. Patet. deus potest per istam eandem qualitatem inuariatam plus acceptare hoc subiectum q prius: vnde quidam dicunt q non per qualibet operationem meritoriam augetur charitas sed bene per qualibet operationem meritoriam magis e gratus deo. Tertio potest remitti inesse qualitatis: & intendi inesse gre Patet sic. Stat q deus acceptet subiectum p

Quid sit intendi in esse gre.

Scotus.

minimum gradum gratie: & potest acceptare ad omnem gloriam possibilem huic creature: quo facto intenditur inesse charitatis & non qualitatis. ¶ Hoc supposito puta: q anima solu potest finite cognoscere habentur tria: Primum/non datur suma gratia possibilis simpliciter. Secundum/no datur summa possibilis in hoc subiecto inesse qualitatis: nec est dabilis summa extra subiectum. Tertium: est dabilis summa inesse gre in hoc subiecto. ¶ Ad argumenta Scoti: dico q consequentia non valet: est ascendere in infinitum vltra hanc paruam gratiam signatam: ergo aliqua est infinita: puta que infinite distat. Dico q ista est falsa. Aliqua gratia in infinitum magis distat. Ad aliud: dico q non est dabilis illa que est infinitum maior creabilis. Concedo tamen q in ifinitum maiorem creabilem deus videt sed ista est falsa. Aliquam in infinitum creabile maiore deus videt. His suppositis veniendum ad solutionem questionis cum q ritur. Vtrum anime christi summa gra possibilis fuerit collata: & difficultas huius questionis consistit in duobus predictis in articulo precedenti. Primum est: vtrum detur simpliciter summa charitas: cuius susceptiuum sit hoc subiectum: vel illud. non facimus magnam difficultatem q non dat suma gratia: capiendo absolute/qui deus possit maiorem: saltem extra subiectum/vel in subiecto capaciore: sicut non datur summa magnitudo possibilis: quin deus aliquam de nouo possit producere: & illi vnire secundum extentionem: ita etiam de qualitate secundum intentionem dicendum est: sed difficultas erat maior: vtrum detur suma possibilis in hoc subiecto: no propter repugnantiam: quin possit esse aliqua maior: sed quia hoc subiectu non esset illius maioris capax. & dictum est q videtur probabilius: quod nec datur summa: quia subiectum quodlibet est infinite capacitatis passiue: & ratio e esse capacem passiue nullam importat perfectionem: sed imperfectionem. hinc est q deus non est capax passiue: & ideo q crea

Rndetur ad Sco.

tura sit infinite capacitatis: isto modo non potest inferri infinita perfectio in creatura: immo oppositum: quia infinita perfectio repugnat capacitati passiue: videtur tamē nobis: & ceteris modernioribus pbabilius: ꝙ non datur summa charitas possibilis: etiam in hoc subiecto determinato: quin hoc subiectum sit capax passiue maioris charitatis saltem in esse qualitatis. Sed est difficultas: vtrum sicut se habent adinuicem perfectibilia: ita se habeant perfectōnes: quibus illa pfici possunt: hoc est dicere: sicut angelus est perfectior essentialiter/ ꝙ aia ratiōalis: vtrū etiā angelus sit capax maioris noticie / volitionis/ gratie/ ꝙ anima. Qtū ad istud eo ꝙ vtrumꝗ est capax infinite noticie & grē in esse qualitatis nullum est magis capax altero. Sed difficultas est cum sit multum probabile. & hoc tenet de Aliaco: & regulariter doct. ꝙ anima rationalis sit solum finite capax apprehensiue/ seu cognitiue: hoc est dicere: ꝙuis sit capax noticie que sit infinita in esse qualitatis: ē tamen solum capax finite noticie in esse noticie: hoc est: aia potest aliquantulum cognoscere finite: hoc ē vnum obiectum magis cognoscere vno tēpore ꝙ alio: vel magis cognoscere ꝙ aliud obiectum: quia cognitio in esse cognitiōis habet gradus: ita ꝙ volunt dicere illi doct. Anima potest aliquantulum puta vt centū cognoscere: & non vltra: ita ꝙ ꝙuis possit intendi illa noticia in esse qualitatis: nō tamen potest effici maior in esse noticie. Vnde non est difficultas/ quin aliquando vna qualitas intenditur in esse qualitatis: que tamen non intenditur in alio esse: quod eē cōuenit illi qualitati: sicut albedo aliquando intenditur in esse albedinis: & tamen non intenditur in esse similitudinis. Dicunt ergo pariformiter supposito ꝙ tota cognoscibilitas istius esse cognitum importat perfectionem simpliciter: competit solū finite huic subiecto: quia illud solum est finite cognoscibilitatis. Omnia enim que competunt deo essentialiter/ important perfectionem simpliciter: vt esse cognitiuum volitiuum: ergo illud anime solum finite potest competere: & anima aliquo certo gradu cognoscere potest: puta vt centum/ & non vltra p aliquam cognitionem. Hec notitia intenditur bene in esse qualitatis: & per hoc ꝙ intenditur in esse qualitatis/ non plus cognoscit: sed non plus intenditur in esse noticie.

Dubium

An aia ē solū finite capacitatis cognitiue.

¶Queritur ergo hoc supposito ꝙ teneamus opinionem de Aliaco: quam regulariter tenent doctores. Vtrum sicut se habent perfectibilia: ita se habeant ea/ per que perfici possunt: hoc est sicut angelus est perfectior anima: eodem modo sit capax maioris noticie non in esse qualitatis ꝙ anima: quia vtrumꝗ est capacitatis infinite passiue: sed in esse notitie. Pro nunc dicitur ꝙ nō: & ratio istius precipua est: quia in beatitudine aliqua anima rationalis est plus beata/ ꝙ sit beata quecūꝗ natura angelica: vt aia christi/ & virginis gloriose: nam in omni gradu angelico sunt anime humane: ita ꝙ ī eadem intentione cum aliquibus angelis sūt aliqui homines: ergo oportet ꝙ tantū potest cognoscere anima/ quantum angelus: ꝙuis sit perfectior essentialiter/ ꝙ anima.

nota hōc summo opē

¶Istis suppositis respondēdum est ad questionem. vtrum anime Christi sit collata summa gratia possibilis. Prima conclusio. Aie Christi non est collata summa gratia possibilis secūdum legem absolutam. Patet: nō est possibile ꝙ illa gratia sit: quia sicut dictum est: quacūꝗ gratia possibili data/ deus potest maiorem creare: supposito ꝙ nō sit possibile infinitum: ergo non est collata anime Christi: quia si sit collata anime christi/ iam illa esset summa. ¶Circa istud punctum ē difficultas schole. tenendo ꝙ anime christi collata fuit infinita gratia intensiue tunc est ei collata sūma possibilis: sic ꝙ nulla posset esse maior ea capiendo maius proprie: quia infinito nichil potest esse maius: capiendo proprie maius. Hoc supposito ꝙ anime christi fuit collata infinita gratia/ sunt concedenda duo: primum. ¶ Non ē ei collata summa: ꝙ nō possit eē maior ea. Secundo. Non est ei collata summa/ quin

Prīa cō clusio ad qōnē rūsionē.

Difficultas

possit esse maior: capiendo improprie maius: quia illi infinite potest addi vnus gradus penetratiue/ & vnitiue in eodem subiecto: quia anima est capax omnis gratie possibilis passiue apud communem opinionē tunc illa gratia resultans erit maior capiendo maius improprie: quia continet precedens: & cum hoc aliquid aliud: & sic quis esset infinita: adhuc non esset summa in illo sensu. ¶ Sed de facto quid tenendum: dico ꝙ vtrumqꝫ potest defensari: quia omnes antiqui/ & recentes dicunt ꝙ infinita. Sed cō tra/ si habuerit ifinitam: ergo videtur ꝙ habuerit infinitos actus: quia si habuerit infinitam ex concursu charitatis/ & voluntatis potest produci actus infinitus: quia illd' aggregatum est ifinite actiuitatis: quia vna ps illius ē infinita per suppositū: ergo & totū.

Quid maius dicat improprie.

Secūda cōclusio. ¶ Secunda conclusio. Si capacitas creature intellectualis terminetur ad certum gradū ita ꝙ non possit capere maiorem: tunc ē data anime Christi summa possibilis creature intellectuali. patet: quia verisimile ē ꝙ si terminetur ad certum gradum: ꝙ illum dedit deus anime christi.

Tertia. ¶ Tertia conclusio summa gratia possibilis de potentia ordiata data est anime christi: quia plenus gratie & veritatis: nam si deus ordinaret esse maiorem gratiam: iam non esset plenus gratia

Primum dubium. ¶ Primum dubium: dictum est ꝙ erat plenus gratia: ita etiā hoc dicitur de beata virgine/ & de sancto Stephano: ergo videt ꝙ habuerunt equalem gratiam cum christo: certum est ꝙ anima sancti stephani/ & gloriose virginis per articulum parhisiensem sunt eiusdem perfectionis cum anima christi & iude: ergo sunt capaces tante charitatis sicut anima christi: ergo cum vtraqꝫ istarum animarum in sacris litteris dicatur plena gratia: & sunt capaces tante sicut anima christi: ergo habuerunt tantam sicut illa: ergo non habuit maiorem omnibus alijs:

Solutio ¶ Dico ꝙ solutio stat in equiuocatione huius termi plenus gratia: vnde quadruplex potest dici pleitudo. Nam est quedam plenitudo sufficientie: vt ille dicitur plenus: q habet sufficiētem: & illo modo quilibet habens gratiam/ potest dici plenus gratia: qa quilibet habens gratiam/ illa est sufficiens ad beatitudinem: cū quelibet excludat mortale/ & originale. Alia est plenitudo copie: ꝙ ille dicitur plenus gratia qui habet copiosam. i. magnam gratiam. Tertia est plenitudo singularis prerogatiue: & ille dicitur plenus: qui per ceteris creaturis habet singularem. Quarta est plenitudo supereminētie De beato Stephano erat plenus grā plenitudine copie. Virgo maria plenitudine singularis prerogatiue: quia per singulis alijs puris creaturis habuit copiosam: sed quando dicitur de Christo plenus gratia habuit illam plenitudinem non solum q̄tū ad habundantiam/ copiam/ & singularem prerogatiuam: sed superhabundanter pro se & alijs: stephanus autem non habuit nisi pro se neqꝫ virgo maria: quia nō meruerūt alijs. solus Christus meruit p alijs merito de cōdigno.

Deplenitudie gr̄e virginis.

Dubium secundum. ¶ Dubitatur secundo: vtrū sit eadē gratia in christo singularis persone/ & grē capitis. Christus enim vt singularis persōa habuit gratiam: quia est beatus: ergo habuit gratiam vt singularis persona: & cū hoc Christus fuit/ & est caput totius ecclesie. Queritur ergo. vtrum secundum eandem gratiam fuit caput ecclesie: secūdum quā ē acceptus ad vitam eternam: vel secundum quam anima est accepta ad beatitudinem. Pro hoc supponitur ex apostolo ꝙ tota collectio fidelium est vnum corpus: qd' vocat corpus misticum christi/ & caput istius corporis est christus/ & congregatio fidelium in sacris litteris vocatur domus: & secundū ꝙ vocat domus/ xp̄s dicit fūdamētū: aliud fūdamētū nemo ponere pōt preter id/ quod est xp̄s: vnde esse caput est grē. Questio ergo est: vtrum ab eadē gratia dicatur caput: & acceptus deo. ¶ Quantum ad hoc ad eē caput requiritur aliqua conformitas in materia/ & natura: puta ꝙ caput sit mēbris cōforme q̄tum ad naturam: eodem mō vt dicatur caput congregationis debet esse eiusdem nature cum mēbris: hic est ꝙ angelus

num̄ dicitur caput congregationis hominum quia non est eiusdem nature in specie: sed Christus est eiusdem nature cum hominibus: ideo illa conditio: cōpetit Christo. Requiritur secundo ad esse caput/ ꝙ cetera membra recipiant influxū ab illo: puta ꝙ sint & dependeant ab illo nō enim est possibile vitam stare in ceteris membris sine capite: ideo cetera membra dependent a capite in conseruari. Tertio ad esse caput requiritur ꝙ cetera membra recipiant motum & influxum a capite. Omnis enī motus progressiuus est a sensu/ vel a ratione. & sensus & ratio maxime vigēt in capite. ¶ His suppositis quantū ad primum: Christus habet conformitatem cum ceteris membris in natura. Similiter cetera membra sunt a Christo: saltem secundum naturam diuinam qa est causa omnium. & in cetera mēbra influit causando gratiam effectiue secundum diuinitatem & merito secūdum humanitatem. In passione enim meruit omnem gratiam: quam habet quicūq hominum: nec datur gratia nisi ex merito Christi. Meruit enim ꝙ nostri actus essent meritorij: & acceptati ad vitam eternam. Christo ergo competūt omnes cōditiones capitis: ergo est caput. Papa enī non est ita caput ecclesie sicut christus. Nam papa non meretur nobis: quāuis nos fideles recipiamus directorie influxum a papa: id est debet nos dirigere in motu supernaturali ad beatitudinē. & sic recipimus/ vel recipere debemus talem motum a papa: sed non meritorie. nec in euangelio/ nec in actibus apostolorum legitur ꝙ sit caput: bene verum est ꝙ habetur in Ioanne Vocabitur cephas: sed cephas idem est ꝙ Petrus: ideo ꝙ vocetur cephas non potest concludi ex hoc ꝙ sit caput magis: ꝙ ꝙ vocetur Petrus: sed dicitur caput: id est vicariā habens potestatem/ quā habebat Christus immediate a deo. ideo quātum ad questionem dico ꝙ est eadem gratia/ qua erat gratus deo: & merebatur nobis. Vnde non solum ad merendum sibi: sed alteri requiritur gratia. Christus enim meruit nobis illam gratiam: & omnem influxum spiritualem quem habemus: ergo ab aliqua gratia meruit/ que ad merendum requiritur: & illa carat/ qua erat deo gratus & acceptus: ergo ē eadem gratia: qua meretur nobis influxum spiritualem: & qua ipsemet singularis persona erat deo gratus & acceptus: igitur est eadem gratia & cetera.

Note. — Xp̄s nobis gr̄am meruit. — Q papa nō est eo modo caput ecclesie sicut xp̄s.

¶ Distinctio decimaquarta.

Veritur consequenter ꝙ Vtrum intellectus Christi creatus omnia sciuit: que ab eterno naturaliter verbū nouit: hoc est vtrum secundū humanitatem cognouit omnia: que cognouit secūdum diuinitatem. ¶ In primo articulo inquiritur vtrum humanitas Christi cognouerit omnia cognitione in verbo: siue cognitione matutina/ que verbum cognouit ab eterno. ¶ In secūdo articulo inquiritur de cognitione Christi in ꝓprio genere: quomodo cognouit res in ꝓprio genere. ¶ In terio mouenꝰ dubia. ¶ Quantum ad primum articulum supponendum est: ꝙ certū est cuiq ꝙ sicut in christo est duplex natura: ita est duplex cognitio: quia quelibet naturarū Christi est intellectualis. In Christo est natura diuina: etiā in Christo est cognitio diuia: ꝙ nihil aliud est ꝙ deus & illa cognitio termiatur ad oia entia/ preterita/ presentia & futura. Vnde Christus cognitione verbi cognoscit dicti ẽte omnia possibilia: & de hoc non est difficultas. Alia est natura humana in Christo que est creatura intellectualis etiā: & sic in illa: vel secundū illam habet Christus aliquā cognitionē/ ꝙ distinguiꝰ a verbo: qa nō est verbum sicut prima cognitio/ neq est anima sed accidēs inherēs anime: qua christus formaliter cognoscit secundum humanitatem sicut nos formaliter cognoscimus per cognitiones nobis inherentes. & sic nō est difficultas de prima cognitione quam habet Christus secūdum diuinitatem. sed est solum difficultas de secūda quā habet secū

Primus articulꝰ. — Duplex cognitio in xp̄o.

dum humanitatem vtrum videlicet se extēdat ad omnia obiecta ad que se extendit illa: quam habet secundum humanitatem.

¶Secūdo supponitur φ in Christo duplex ponitur noticia loquendo de noticia simplicis apprehēsionis seu simplicis visionis. est quedā noticia qua cognoscit rem in verbo: & est quedam qua cognouit rem in proprio genere. Vnde sicut quelibet res mūdi habet esse in sua propria natura: ita habet esse in deo: & eius ydea est in deo/deus est ymago & similitudo illius rei. Deus enim est cuiuslibet rei noticia: qa noticia dei non distinguitur a deo: ergo deus est cuiuslibet rei exemplar & ymago etiam anteq̄ res sint quia ab eterno omnium rerū dicuntur esse idee in deo/cū quelibet res siue presens siue absens reluceat in verbo tanq̄ in speculo: & ibi sit sua similitudo: quia verbum est sua similitudo: & videns verbum potest ipsum videre secundum rationem secundum quā est exemplar rei: vnde dicunt doc. ponētes species φ ad cognoscendum rem in absentia rei oportet de necessitate se reflectere sup illam speciem que remanet in absentia & in illa specie cognoscitur res absens. Hinc dicit Gregorius φ omnis abstractiua noticia est intuitiua speciei: ita conformiter ad cognoscēdum rem absentem si deus sit nobis presens illa relucet in deo tanq̄ in exemplari. & oportet apprehendere deum vt est illius rei similitudo: talis noticia dicitur in verbo: & vocatur ab Augustino & ab alijs doctoribus noticia matutina: eo φ est perfectior multo/q̄ noticia/qua cognoscitur res in pprio genere. & dicitur res in verbo cognosci quia verbū est exēplar illarū. Alij dicunt φ res cognoscitur in verbo quādo videndo verbum deus infundit noticiam rei quam alias non posset habere sine tali infusione: quia res est absens. Sed primus modus videtur probabilior. ¶Sed cognoscere in proprio genere est cognoscere cognitione accepta ab ipsa re & qualiter entitas habet esse in sua natura ita ab ipa potest capi cognitio eius. vnde cognitionem accipere a re est ipsam cum potentia partiali concausare noticiam: & illa vocatur vespertina. ¶Vltra supponendum/φ videtur vel cognoscitur res & in verbo & in proprio genere: & non est repugnātia. sicut in materia noticiarum stat eandem rem simul & semel intuitiue & abstractiue cognoscere: & dico simul & semel. Vnde Christus quando conuersabatur in mūdo erant multa sibi obiectiue presentia que erant in debita approximatiōe/tales res ita presentes in intellectu erant cause naturales ad producendum noticiam illarum in proprio genere. Vltra/cum verbum erat presens anime Christi que cognoscebat intuitiue verbum poterat apprehendere verbum secundum φ exemplar illius rei: & tunc simul & semel habebat Christus alicuius rei cognitionē: scilicet in verbo & in proprio genere. & ille cognitiones adinuicem differunt specie. Forte dices/maius lumen offuscat minus: sed noticia in verbo est maius lumen (quelibet enim noticia est lumen anime) ergo noticia in verbo offuscat illam in proprio genere. ¶Dico illud eē verum de lumine corporali & non intellectuali: immo oppositum maius lumen cōfortat ad habendum minus lumen intellectus: & sic non est simile. Istis suppositis videlicet φ anima Christi habuit istam noticiam scilicet in verbo/& in proprio genere. & hoc de eadem re/puta de matre sua presente (nunc autem angeli habent de rebus presentibus ī proprio genere & de absentibus solum in verbo) ad noticiam in proprio genere requiritur distantia: sed in verbo non requiritur actiuitas mea. His ergo suppositis queritur. vtrum Christus cognouit omnia in verbo secundum humanitatem. Quātum ad hoc dicit sanctus Tho. φ Christus secūdum humanitatem cognouit omnia que cognouit verbum noticia visionis: sed non noticia simplicis scientie. Et isti antiqui vocant noticiam visionis verbi: noticiam presentium preteritorum/& futurorum ipsum verbum: quia ipsummet verbum est sua

cuiuslibs rei ydea est in deo

Aduerte 8 noticia in verbo.

Quorū dam opi.

Quid cognoscere in pprio genere.

Argumentum.

Quid noticia visionis.

noticia. & dicitur simplicis apprehensio-
nis respectu possibilium: & est eadem res
que est noticia simplicis visionis / & sim-
plicis scientie. Sed in ordine ad diuersa ob
iecta totaliter vel taliter denominatur se-
cundum Tho. ꝙ quanto in aliqua re cognoscun
tur plures effectus tanto ipsa perfectius co-
gnoscitur: ergo si cognoscũtur omnes effe
ctus possibiles in illa re: illa res comprehẽ-
ditur. Exẽplum: si in aliquo principio co-
gnoscimus omnes conclusiones deducibi
les ex illo / dicimur comprehẽdere illud pri
cipium: sed est impossibile deum compre-
hendi ab intellectu creato: ergo nec potest
intellectus creatus omnes effectus possibi-
les in deo cognoscere. Et hec est ratio san-
cti Thome. Unde deum comprehendi nõ
est aliud ꝙ deum cognosci quãtum cogno
scibilis est: & a se solo comprehẽditur. vn-
de quando noticia est tanta in genere noti
cie quanta est res cognita in genere cogni-
tiuitatis: id est quando res tantum cogno-
scitur quãtum cognoscibilis est proprie di-
citur comprehẽdi. Sed deus est infinite co-
gnoscibilis: quia infinite perfectionis: & sic
ab intellectu creato non potest comprehen
Scotus Thomã ĩpugnat. di. Scotus nititur probare ꝙ illa ratio non
est alicuius efficacie nec apparentie. Nam si
sit aliquod principium puta .a. ex quo seq-
tur b. & iterum ex .b. sequitur .c. Si ego co-
gnoscam illud principiũ per hoc ꝙ cogno
sco ex .b. c. nõ magis cognosco .a. ꝙ prius.
& non oportet ꝙ quãto plures conclusio
nes cognoscuntur in illo principio ꝙ tan-
to perfectius cognoscatur illud principiũ.
immo deduco apparẽter sit / a / principium
ex quo immediate sequũtur due conclusio
nes: scilicet .b. & .c. per hoc ꝙ cognosco .b.
conclusionem per .a. principiũ nõ cogno-
sco perfectius .a. ꝙ prius. Sufficit enim ap-
plicare / a / principium ad .b. cõclusionem:
& per hoc ꝙ ego applico in consequentia
euidenti non acquiro nouam noticiam / a /
principij: sed solum acquiro noticiam no-
uam / vel consequentie / vel consequentis:
ergo falsum est ꝙ dicit Thomas / ꝙ quãto
plures conclusiones cognoscuntur in prin
cipio aliquo cognoscitur perfectius illud
principium. Nam per talem applicationẽ
nihil penitus acquiritur de noticia pricipij
quia illa applicatio principij ad conclusio
nem non est ad probandum .a. principium
sed ad probandum cõclusiones que dedu-
cuntur ex .a. principio: ergo falsum est ꝙ ꝑ
hoc ꝙ in principio cognoscitur ꝯclusio ꝙ
oporteat illud principiũ perfectius cogno
sci. Itẽ falsum est ꝙ quando in causa cogno
scuntur plures effectus ꝙ perfectius cogno
scatur. Est possibile ꝙ per .a. noticiam co-
gnoscam verbum. & postea per noticiam
eandem in numero cognoscam verbum /
& vnam creaturam / tres: quattuor &c. & ẽ
opinio Scoti quam postea reprobabimus.
Non sistamus in opinione Tho. sed quan
tum est de opinione eius. ¶ Utrum posset Dubium
deffensari ꝙ Christus cognouit distĩcte pre Arguit.
sentia preterita & futura: sed non possibilia
Et probo ꝙ nõ: quia si cognouit oia ꝑsen-
tia distincte cognouit infinita: quia sunt in
finite partes ꝓportionales. ergo. Dices ꝙ
loquimur de totali. Cõtra cognouit distin Solutio
cte omnia presentia: ergo cognouit distin- replicat
cte suam noticiam per quam cognouit ver valide.
bum: & illa est vnum ens totale & erat pre-
sens. & vltra cognouit distincte illam notĩ
ciam: ergo cognouit iterum distincte illam
noticiam secũdam per quam cognouit pri
mam: & tertiam per quam cognouit secun
dam / & sic in infinitum: & est argumẽtum
quod fit de noticijs reflexiuis. Cum ergo
ista secunda noticia per quam cognoscit di
stincte primam sit vnum ens cognouit eam
distincte & non per semetipsam: quia nulla
potest esse distincta a sui. & tertiam per quar
tam: & quartam per quintam. & sic in infini
tum: ergo oportet de necessitate fateri ꝙ ha
buit infinitas noticias distinctas. Nam tenẽ
do ꝙ cognouit res distinctas per distinctas
noticias: nõ ẽ possibile quin habuerit ĩfinitas
noticias: sicut optime deduxit argumentũ.
Alia est opinio Hẽrici ꝙ nõ cognoscit oia Henrici opinio.
ꝙ cognoscit verbũ actualiter: quia tũc habuis

set infinitas noticias actualiter/vel haberet vnā infinite perfectionis secundū humanitatem. Patet: infinita cognoscit verbum distincte. Si primum: puta distinctis noticijs habetur propositum: si secūdum puta vnica noticia: ergo est infinite perfectionis. Patet. perfectior est noticia distincta duorum obiectorū q̄ vnius: hinc est ꝙ deus qui est distincta noticia infinitorum obiectorum est infinite perfectus. Dicit secundo Henricus/cognouit omnia distincte habitualiter id est habuit habitum per quem poterat deuenire ad distinctā noticiam/hoc ē habuit habitum infusum a deo per quem quando volebat de presenti preterito vel possibili cognoscere: poterat idistinctam noticiam deuenire. ¶Scotus retorquet argumētum in eum/quia ratio quam facit ad probationem prime partis equaliter facit ad improbandum secundam. Dicit ergo Henricus ꝙ non potest per vnicam noticiam/quia esset infinite perfectionis. Contra/inferam ergo per vnum habitum non potest infinita cognoscere. Si ratio prime partis sit efficax puta ꝙ distīcta noticia duorum est perfectior q̄ vnius: & distincta quattuor q̄ triū ergo distincta infinitorum est infinite perfectionis. ego arguam ꝙ habitus distīctus duorum est perfectior q̄ vnius: & quattuor q̄ trium. & sic in infinitum: ergo distinctus infinitorum est ifinite perfectionis. ¶Alia est opinio varronis ꝙ cognoscit omnia habitu. id est habet vnam noticiā que potest ei omne obiectum representare non per habitum inclinantem ad directam cognitionem: sed habuit vnam noticiam per quam vnūquodq̧ obiectum cognoscibile poterat cognoscere. Vñ Varro dicit sicut Sco. de noticia in verbo: scilicet ꝙ illa per quam video eēntiam diuinam potest esse alterius obiecti mediante ipsa inuariata q̄ nunc sit: hoc est nūc representat mihi formaliter verbū & a/creaturā. dico ꝙ ipsa inuariata potest represētare cum/a/creatura/b/creaturā de nouo: ita ꝙ pōt mihi representare aliud obiectum mediatum q̄ nūc representet michi non immediate: quia verbum est obiectum immediatum. ¶Dicit ergo Varro cognoscere omnia habitualiter in verbo est cognoscere noticia qua immediate cognoscit verbum. & per illam inuariatam potest omne cognoscibile cognoscere. Si inferas ergo quilibet beatus cognoscit omnia possibilia in verbo sicut Christus: dicit non est simile/quia deus non vult presentare vnūquodq̧ obiectum cuilibet alteri sicut Christo: verum est ꝙ vnūquodq̧ cognoscibile potest cognoscere beatus: sed deus non disposuit ostendere/secus est de Christo. Gabriel post Ocham impugnat hanc opinionem: puta ꝙ non est possibile ꝙ de nouo transeat noticia in aliud obiectum in quod nunc non transit/puta ꝙ non est possibile ꝙ noticia que nunc representat verbū postea represētet aliud obiectum. Ratio/quia noticia naturaliter representat: & est naturalis similitudo omnium que representantur per eam: ergo si vno tempore est similitudo: est alio tempore similitudo/quia si hoc a natura sibi conuenit: non potest ab ea aufferri: & si ex natura cōuenit ei non representare nunc hoc obiectum non potest alio tempore representare. Et est argumentum apparens: quod tamen facile solui posset. & diceretur ꝙ noticia qua videtur verbum represētat illud naturaliter: & alia obiecta non naturaliter: sed ad placitum dei: quia deus est exemplar liberum: sed alia est apparentior opinio & fundamētum ochā est ꝙ nunq̄ vna noticia potest trāsire in aliquod obiectum quod prius non representabat/pari forma si iam represētat aliquod obiectum nunq̄ potest remanere in esse noticie: & non representare: quia naturaliter illud representat & non aliud. quare &c. ¶Recitate sunt quattuor opiniones: an Christus secundum humanitatem videat omnia que verbum videt. prima Tho. ꝙ videt actu que verbum scit scientia visiōis: id est presentia p̄terita & futura. Heri. dicit ꝙ videt omnia habitu: sed non actu. id est habet habitualem noticiam mediante qua

Scotus in Henricum. | Opinio Varrōis | Argumētum Gabrielis. | Solutio Gabrielis. | Thomas | Hēricus

potest producere vniuscuiusq; obiecti visioné. Varro dicit ꝙ videt habitu.i. habet vnā noticiā q̄ pōt ei oē obiectū repñtare.
Varro. Consequenter Ocham.xij.q.quarti sententiarum. & Gabriel supponit pro opiniōe Ocham quod habet prima distinctiōe primi ꝙ visio beatifica & fruitio est a solo deo
Ocham. Ita ꝙ anima beati non se habet actiue respectu illorum actuum: ita ꝙ nihil agit: sed se habet pure passiue sicut aqua se habet pure passiue recipiendo caliditatem: notum est ꝙ deus agit gratiā se solo & ista est suppositio doc. ex doctrina Ocham ꝙ anima pure passiue se habet respectu actuum beatifi
Aīa beati se hñt pure passiue in visione. corum & nullo modo actiue. & sic non est de ratione cognitionis ꝙ sit a potentia cui inheret. Ideo non sequitur hec potentia cognoscit per hanc noticiam: ergo agit illā: quāuis Dealyaco contradicat sibi licet gratia & gloria sit a solo deo: tamen de ratiōe noticie dicit ꝙ sit effectiua a potentia cuius est. Consequenter dicit Ocham sicut noticia beatifica que est verbi est a solo deo. Ita noticia in verbo creature est a solo deo. tota positio cōsistit in quattuor. Primum est declaratum. secundum est sicut noticia verbi est a solo deo. ita noticia creature in verbo: & illa vocatur in verbo quam deus infundit cum videtur verbum. Sed noticia in verbo est a solo deo sicut noticia verbi.
¶ Ex quo sequitur ꝙ potest videri verbum nulla creatura visa in verbo/ & videri verbū
Correlarium. cum vna creatura alijs creaturis non visis in verbo. nam verbū & creatura distinguntur: ergo deus potest infundere visionem verbi & alicuius creature & non alterius/ & solius verbi sine visione creature. tertiū punctum est in quo consistit. deus cum videtur verbum potest īfundere vnam visionem creature in verbo que nullomodo erit verbi: & potest infundere vnam noticiam creature in verbo que simul erit verbi/ sicut apud Ocham aliquando vnico actu diligitur deus & creatura: aliquando distinctis actibus ita stat ꝙ videatur verbum & creatura in verbo eadem visione & distinctis visionibus: & vtraq; istarum erit beatifica. Quarto dicit. illa noticia que est primo solius verbi nunq̄ potest effici noticia creature. & illa noticia que est vtriusq; nunq̄ potest remanere quin sit noticia vtriusq; simul ita ꝙ nō potest remanere & sit notia solius verbi. Tota ratio doctoris est/ quia omnis noticia est naturaliter noticia cuiuscūq; cuius est noticia: & naturalis similitudo & naturale exemplar eius. sicut est illud quod cōuenit naturaliter alicui ipso manente non pōt ab eo aufferri: ergo cū illa noticia que simul est verbi & creature in verbo sit noticia naturalis verbi & creature: sicut nō pōt remanere noticia verbi: qn sit noticia verbi ita nō pōt remanere in verbo qn sit noticia creature in verbo: eodem mō probatur secūdum. Fuerunt aliqui dicētes: ꝙ omnis noticia cuiuscunq; rei per diuinam voluntatem potest effici noticia alterius eiusdē speciei. Sed dicitur ꝙ noticia vnius rei non potest effici noticia alterius rei: cuius non est modo noticia. ¶ Ex quo seqtur ꝙ noticia qua videtur verbum & res in verbo simul & illa qua solum videtur verbum: distingūtur specie. Ratio est quandocunq; sunt duo & Correlarium. vni cōuenit naturaliter aliquid ꝙ alteri repugnat illa distinguuntur/ & est bonū argumentum ad probādum distinctionem specificam: hoc conuenit isti & non illi. Igitur distinguuntur specie: sed sic est ꝙ cōuenit naturaliter isti secūde noticie qua videnē duo scilicet res in verbo & ipsum verbum representare illa duo: & alteri repugnat representare illa duo: sed solum verbum represētat. igitur. Quandocunq; sunt duo indiuidua: & aliquid ex natura rei conuenit vni quod Regula. repugnat alteri: illa distinguuntur specie. Dices/ ergo noticia sortis/ & noticia platonis distinguerentur specie. & hoc tangit Ocham in quodam quolibeto. Patet: noticie sortis repugnat representare platoné: & hoc ex natura rei: qa ex natura rei cōuenit ei repñtare sorté: ergo ex natura rei aliqd ꝯueuenit noticie sortis quod repugnat noticie platonis: & ecōtra. ergo distinguuē specie:

ſed hoc videt̃ falſum: quia penes diſtinctio
nē obiectorū attendit̃ diſtinctio noticiarū:
ergo illud quod dictū eſt non videtur ſuf•
Attende ad hoc diligenter. ficiens: videlicet hoc conuenit huic indiui
duo ex natura rei & repugnat alteri: ergo
differunt ſpecie. Multi dicerēt ꝙ repugnat
b. calori producere calorem productū ab a
calore: vt calorem quē poteſt .a. ignis pro•
ducere non poteſt. b. ignis producere. &
ideo nō ſequitur / hoc ex natura rei compe•
tit huic indiuiduo / & hoc idem numero re
pugnat alteri: ergo diſtingūtur ſpecie. Sed
bene ſequitur hoc cōuenit huic indiuiduo
& alteri a tota ſpecie non poteſt compete•
re: ergo diſtingūtur ſpecie. iam dico in pro
poſito ꝗuis noticie platonis repugnet re•
preſentare ſortem innumero: tamen non ei
repugnat repſentare aliquid quod eſt eiuſ•
dem ſpeciei cum ſorte puta platonem. ſuf•
ficit enim ꝙ competat: vel natum ſit cōpe•
tere. Vnde dico ꝙ iſta noticia qua cogno•
ſcitur verbum non poteſt repreſentare crea
turam nec aliquid eiuſdem ſpeciei. Et ſic
adhuc argumentum currit ꝙ differunt ſpe
Aliqd eē in deo mltipliciter intelligit cie. ¶ Secundo notandum quando dicitur
aliquid eſt in deo: poteſt multipliciter intel
ligi. Vno modo ꝙ ſit realiter ſecūdum ſuā
eſſentiam in deo quēadmodū dicimus ma•
teria & anima ſūt in homine ſecūdum pro•
prias entitates: & iſto modo nihil eſt i deo.
Alio modo aliquid dicitur eſſe in deo ob•
iectiue. id ē cognoſcitur a deo ſicut omnes
creature ab eterno fuerunt in deo. Illa enim
que cognoſcuntur ab aliquo ſunt in eo ob
iectiue. Tertio modo. Aliquid dicitur eſſe
in deo eminenter. id eſt continet omnē per
fectionem: & omnes perfectiones creature
ſunt in deo. Iam anteꝗ reſpōdeatur eſt dif•
ficultas. Vtrum potētia creata poſſit ſimul
& ſemel infinita cognoſcere. Si non euidēs
eſt ꝙ aīa xp̄i nō cognoſcebat oīa q̄ deus co
gnouit. Si ſic videndū eſt: an repugnet itel
lectui / nō eni repugnat itellectui creato infi
nita cōfuſe cognoſcere: nam cognoſcendo
hominē cognoſco oēs homines poſſibiles
& de hoc non eſt difficultas. ¶ Sed eſt dif•

ficultas: an poſſit intellectus creatus infini
ta diſtincte cognoſcere. vel diſtinctis no•
ticijs vel vnica noticia ſimul & ſemel. Ita ꝙ
quilibet eorum repreſentabitur vnica noci
cia diſtincta in intellectu. De hoc duo ſunt
modi dicendi: Grego. dicit ꝙ poteſt infini
tis diſtinctis cognitionibus ifinita cogno•
ſcere: ita ꝙ ē poſſibile ꝙ anima cognoſcat
infinita diſtincte per infinitas diſtinctas no
ticias: ita ꝙ ſingule noticie ſingula repreſē•
tabunt obiecta. Ratio Gre. non repugnat gregorij imaginatio.
quin deus producat in anima & ponat ſub
iectiue infinitas ſpecies: Supponamus ꝙ ſit
ponendum infinitum: & anima eſt infinito
rum capax. Patet: quandocunq; aliquod
agens cum vno adiutorio producit vnum
effectum: ſi superueniente ſecundo adiuto•
rio producat ſecundum: non poteſt argui
maior actiuitas illius potentie. exemplum
Gregorij. lumen in medio cum adiutorio
coloris approximati producit in medium
ſpeciem coloris: & illa ſpecies producitur
partialiter a lumine & colore / hinc eſt ꝙ in
tenebris nō producūtur: ergo illud lumen
requiritur tanꝗ cauſa efficiens. Vltra ſi eidē
medio applicetur ſecundus color non ob•
ſtante productione priorum ſpecierū pro•
ducet tantas ſicut prius. Et ſi tertius appli•
cetur: iterum tantas producet: & ſic in infi•
nitum. & ex hoc non arguitur maior actiui•
tas illius luminis: & ſi applicetur infinitus
color producet infinitas ſpecies. Eodem
modo: ſi intellectus cum vna ſpecie produ Gre. oppinio.
cit noticiam: & cum ſecunda ſpecie produ•
cit aliam: & ſic conſequenter / non poteſt ar
gui infinita actiuitas intellectus: quia pro•
ducere infinitos actus cum adiutorio infi•
nito non eſt infinite agere: vt dicit Grego•
rius. & hoc de intellectu ſeparato & nō ag
grauato corpore. Si ergo deus infunderet
infinitas diſtinctas ſpecies infinitorum ob•
iectorum cum illis infinitis ſpeciebus intel
lectus poſſet infinitas noticias producere.
Adhuc ſcdm Ochā nō ſeqtur / hoc pducit
infinitos effectus equales non cōicātes ſine
adiutorio ifinito: ergo eſt ifinite actiuitatis

analogia Nam si essent infinita pedalia applicata.a. igni produceret ifinitos calores/ vt a ignis potest producere calorem vt quatuor in il lis infinitis pedalibus si ponerentur pene ratiue: ergo etiam si possent applicari.a. igni in quodlibet illorū producet calidita tem vt quattuor. Nam si applicentur due aque in duobus poculis ita q non se iuuēt ad resistendum: quelibet erit ita cito calefa cta ac si non esset nisi vna: & ignis eq̄ cito in quamlibet producet calorem vt quattuor ac si esset vna sola. Et si per impossibile/ vel possibile applicarētur infinite sine adiuto rio infinito/ infinitos produceret calores. Nam passum non adiuuat actiue producē do. Ideo ista consequentia non valet. Hoc agit infinitos actus equales non communi cantes: ergo hoc agens ifinite agit: ergo nō potest argui. Hoc agens potest simul & se mel infinitos effectus producere: ergo infi nite agit. ¶Dices/ Penes quid ergo atten ditur infinita actiuitas. Dicit Ochā q per hoc quod est posse producere vnum effe ctum: qui erit infinitus in vno passo/ vnde ignis non potest in vno passo infinitum ca lorem producere: immo quocunq produ cto ē alicuius certi gradus. ¶Sed si daretur aliquod agens quod posset infinitum pro ducere in vno passo esset ifinite actiuitatis: & sic concluditur infinitas apud Ocham. ¶Similiter non valet/ intellectus potest si mul ifinita obiecta cognoscere: ergo est in finite actiuitatis. ¶Aliis videtur puta Ade Adam. & Andree de castro/ q non potest: nō pro andreas. pter hoc q esset ifinite actiuitatis: sicut ostē dunt Ocham/ & Gregorius: sed propter hoc quia esset infinite cognoscibilitatis: & cognoscibilitas dicit perfectionem simpli citer. Et si concederetur infinite cognoscibi litatis deberet concedi infinite perfectionis Nam posse cognoscere vnum obiectum est actus perfectionis/ & duo maioris/ & tria simul & semel: adhuc maioris: ergo posse simul/ & semel infinita est infinite cognosci bilitatis: & tunc bene sequitur. hec poten tia potest simul/ & semel infinita cognosce re: ergo ē infinite cognoscibilitatis. ¶An Andree dreas facit argumentum cōtra se: quod nō argumen soluit: vult probare q cum finita cognosci tum. bilitate adhuc stet infinita simul cognosce re distincte: & supponamus q anima solū sit cognoscibilitatis vt octo. est possibile q cognoscat vnum obiectum vt sex: adhuc capacitas cognitionis nōdum est comple ta: potest adhuc vt vnum aliud obiectū co gnoscere & cum dimidio: puta cognosce ret vt septem cum dimidio: tūc diuidamus octo per partes proportionales. primo in quattuor: iterum in duo & sic consequen ter: tunc ex illis simul iunctis resultarent so lum octo: si vna noticia vt quatuor esset in anima respectu.a. obiecti. secūda respectu b obiecti. & sic in ifinitum adhuc per istas in finitas noticias se excedentes proportiona liter repleretur solum capacitas intellectus finite & omnes sunt compossibiles in intel lectu. Patet: aggregatum ex omnibus illis cognitionibus resultaret solum vt octo: & habet capacitatem intellectualem vt octo. igitur. ¶Dico q non est inconueniens ani mam cognoscere ifinita infinitis distinctis noticiis dūmodo ille noticie se excedāt se cundum pportionē: & se habeāt sicut par tes pportionales alicuius ptinui/ vel alicu ius intentionis: & hoc tenendo q intentio qualiscunq parua sufficit ad esse noticiam: & oportet capere noticias diuersarum spe cierū: vel saltē que se non intendāt. ¶Dicit ergo secūda opinio q non est possibile q infinita cognoscat & q eq̄ intense qd̄libet illorum: quia tunc manifeste argueretur in finita cognoscibilitas: & per consequēs in finita perfectio. ¶In primo articulo quere Solutio batur. Vtrum anima Christi cognouit om doctoris nia in verbo/ que verbum cognouit: & po situs est multiplex modus. ¶Quantum ad istum articulum inuestigandum est conse quenter quid est cognoscere in verbo secū dum diuersas opiniones: & vtrum sit ea dem cognitio/ qua cognoscitur res in ver bo: & ipsum verbum/ & postea alies res. ¶Et resolutorie dico q non est eadem:

quia implicat nunc aliquam noticiam non esse noticiam alicuius rei: & postea esse noticiam illius. Unde bene verum est φ noticia que nunc est noticia vnius potest nō eē noticia illius: quia potest poni in subiecto nō vitaliter preceptiuo: sed si non est noticia huius rei non potest postea effici noticia illius. Respondendo ad questionē sit prima cōclusio. ¶ Anima Christi in verbo potest cognoscere omnia nedum presentia/ preterita/ & futura/ sed etiam possibilia. Patet p illud Ioannis primo. Plenum gratia & veritate: & secūdum expositionem Augustini Veritas refertur ad sapientiam: & si foret aliquod possibile cognoscibile quod non posset cognoscere Christus secundum animam nō esset plenus sapientia: ergo. Patet etiam apoca. v. Dignus est agnus/ qui occisus est accipere deitatem/ & scientiā. glo. id est omnē cognitionem. Item probatur ex altero. Christus cōstitutus est iudex omnium viuorum/ & mortuorum. & hoc est efficax argumentū ad probandū φ cognouit omnes actus humanos presentes/ preteritos/ & futuros/ & possibiles quantumcunqȝ secretos. id est interiores: quia est cōstitutus iudex omniū: sed nullus potest bene iudicare: nisi de his que bene nouit: ergo Christus nouit omnia ratione quorum iudicandi sunt viuētes preteriti & futuri: xp̄s non solum secundum diuinitatem sed secūdum humanitatem constitutus est omniū iudex. Data est enim illi a deo patre omnis potestas in celo/ & in terra. Relinquitur ergo φ Christus cognouit omnia/ propter que iudicandi sunt omnes homines: & illi sunt actus etiam interiores tam presentes/ preteriti q̄ futuri: & vltra. ergo cognouit omnia a fortiori que nō sunt ex natura rei occulta: ergo ɔclusio vera: videlicet φ christus potest cognoscere secundum humanitatem omnia possibilia in verbo. ¶ Correlarium. Infinita possūnt a Christo cognosci sincathegoreumatice/ sed non cathegoreumatice. Patet sic. Omnia possibilia pn̄t a christo cognosci: capiendo oīa distributiue: sed infinita sunt possibilia capiendo sin cathegoreumatice: ergo infinita possunt a xp̄o cognosci sincathegoreumatice: hec est optima consequentia in Darij. Unde quidam dicit φ nō potest cognoscere infinita cathegoreumatice: & φ ista est falsa. Infinita possunt a Christo cognosci cathegoreumatice: sed ego arguam eodē modo ad probandum hanc partē/ sicut aliā. Bene sequit Omnia possibilia possūt a christo cognosci distributiue: sed infinita sunt possibilia cathegoreumatice. ergo &c. Forte negas minorem: quia non est possibile φ infinita cathegoreumatice sint. ¶ Contra. Quāuis non est possibile φ infinita sint simul/ & semel. tamen est possibile successiue sicut ponit Aristo. infinitos homines si tempus infinite duraret: & tunc demonstrādo oēs homines/ qui erunt ad intellectū: isti erunt infiniti cathegoreumatice: vnde sortes & plato qui nunq̄ erunt simul/ tamen erunt successiue tunc demonstrando illos ista est vera. ista erunt entia: quia ad veritatē illius sufficit φ quelibet istarum sit vera: hoc est ens & illud est ens siue simul/ siue successiue. Similiter demonstratis omnibus futuris supponendo φ sint infinita: sicut dicit Aristo. ista est concedenda isti erunt: quia quelibet illarum est vera: hic erit: hic erit: &c. & non erunt finiti: ergo infiniti: & q̄uis falsa sit: hi erunt: tamen ista est vera hi erūt possibiles: ergo sunt possibiles īfiniti cathegoreumatice: ergo infinita chathegoreumatice sunt possibilia: ergo infinita possibilia sunt cognoscibilia. ¶ Ad saluandū dictū doctoris dicerem φ demōstratis duobus finitis qui nunq̄ erunt simul ista est vera isti erūt. Sed an ista sit vera isti erūt duo. videt φ sit falsa. Nā bn̄ sequtur isti erūt duo/ ergo isti erūt numerus binarius: sed ista est falsa: isti erūt numerus binarius: qa nō pn̄t aliqua facere numerū nisi sint simꝫ & semel: ergo cū isti nūq̄ erūt simul/ oportet φ isti nūq̄ faciūt nūerū binariū: & ɔ p̄ns videt mihi dicēdū φ nūq̄ isti erūt duo: nec nūerus. Eodē mō dico de infinitis futuris successiue: ista est neganda:

Prima cōclusio responsiua q̄stionis.

Gabriel.

Arguit doctor ɔ gabrielē.

Replicatur.

hec erũt infinita. Sed apparet mihi probabilius ꝙ infinita sunt cognoscibilia cathegoreumatice: sicut & sincathegoreumatice.

Secũda coclusio. ¶ Secũda ppositio. Aia xp̃i non cognouit oīa in verbo distincte/& singulariter q̃ cognouit verbũ. Patet vnica ratione. Vel hoc est vnica cognitione/vel distinctis cognitionibus. Si vnica cognitione/que ē distincta omnium/que cognouit verbum: ergo est infinite perfecta: sed hoc est impossibile. puta ꝙ sit aliqua cognitio accidentalis infinite perfecta: sed bene est aliqua cognitio essentialis infinite perfecta: que ē distincta omnium cognoscibiliũ: scilicet cognitio dei/que est ipse deus. ¶ Si distinctis cognitionibus cognouit oīa q̃ cognouit verbũ/ergo est īfinita multitudo notitiarũ distinctarum non facientium vnum. Patet Verbum cognouit infinita distincte: quia omnia possibilia distincte: ergo anima christi cognouit infinitas species distinctis cognitionibus ita ꝙ cuilibet cognoscibili correspondeteret distincta notitia: ergo habet infinitum numerum notitiarum distinctarũ.

Aliquorũ opinio. ¶ Quantum ad istam propositionem: multi tenent ꝙ anima christi cognouit omnia actualiter que verbum cognouit: sed ego non credo verum: & concedunt ꝙ habuit infinitum numerum notitiarum. Et communiter defensatur: quia deus potest facere infinitum numerũ. Sed videamus quid. Ex hoc sequitur. Primo: seqtur ꝙ habet infinitas notitias/etiã/iudicatiuas: & nõ solũ apprehensiuas. ¶ Item si hoc esset verum: videlicet ꝙ cognouit omnia actualiter/q̃ cognouit verbum distictis notitiis: sequitur ꝙ Christus in quolibet instanti variat infinitas notitias. i. in quolibet instanti perdit infinitas & acquirit infinitas: si ita sit ꝙ xp̃s secundum animam habeat assensum de q̃libet veritate. Bene sequitur: in hoc instanti est aliqua veritas que non erat veritas ante hoc instans: etiã q̃uis non esset nisi ista: hoc instans est: siue iste est senior q̃ vnq̃ fuit. in quolibet instanti verum est dicere. Iste ē senior q̃ vnq̃ fuit: ergo xp̃s in hoc instãti habet hoc iudicium de nouo. hec propositio est vera apud istam opinionem: quia xp̃s non iudicabat ꝙ hec sit vera: cum antea nõ erat vera: & nõ decipitur. Et vltra xp̃s habet de nouo hoc iudiciũ. Hec propositio ē vera: ergo de nouo etiam iam verum ē hoc primum iudicium: quia non prius fuit vera: & primum iudicium iudicat de nouo p secundum: & secundum per tertium: & sic consequenter: ergo in hoc instanti habet infinitas notitias. Eodem modo arguam de quolibet instanti. Et ꝙ perdat infinitas patet puta hoc instãs non est: ergo semper iudicat illud non esse. Et secundum/per tertium iudicat non esse: & sic in infinitum: ergo perdit tertium: & sic consequenter ascẽdendo: ideo secundũ hanc opinionē oportet fateri ꝙ in quolibet instanti perdit & acquirit infinitas notitias: & quando hoc cõcederetur non esset magnum incõueniens

Reprobatio opinionis illorũ.

Omnes antiqui dixerunt ꝙ non habet infinitam multitudinem notitiarum atq; mihi videtur probabilius immo non cognouit omnia possibilia: immo nec distincte omnia presentia. ¶ Tertia propositio: anima christi cognouit aptitudinaliter omnia que cognouit verbum: Patet sicut dictum est: xp̃s est plenus gratia/& scientia: sed non actualiter: sicut dictum est in secunda propositione/ergo oportet concedere ꝙ aptitudinaliter cognouit omnia secundum animam/que cognouit verbum: & ita tertia propositio sequitur ex prima. ¶ Contra/ergo quilibet beatus est eodem modo plenus veritate sicut & xp̃s: & tamen hoc de solo christo dicitur: ꝙ in eo solo absconditi sũt thesauri sapientie dei. Patet cõsequentia: sicut xp̃s potest cognoscere quodlibet cognoscibile: q̃uis nõ omnia simul: ita & quilibet beatus potest: & cum propter hoc dicatur xp̃s plenus veritate: quia potest cognoscere aptitudinaliter omnia/que verbum cognouit: & omniscions. Pariformiter videt dicendum de quolibet beato. Nego consequentiam: quia est possibile ꝙ beati aliqua velit videre in verbo/que verbum nõ ostẽ

Tertia propositio.

Argumentum.

Solutio.

det eis:& tamen nõ sequitur eos tristari / sicut vellent beati nunq̃ peccasse:& tamen propter hoc non tristantur:quia excellens gaudium tristiciam/que causaretur ex tali nolitione impediret. Sed xp̃us quicquid vult videre in verbo ipse videt secũdum animam & sic magis aptitudinaliter videt q̃ quicunq; alius beatus. & hoc satis pbat ratio doctoris. Meo iudicio xp̃us videt in verbo omnia beneficia/& demerita:quia est iudex:& nullus illa videt:igitur. ¶ Vnde non dicit plenus veritate quia omnia cognoscat: quia solus deus est plenus isto modo:sed dicitur plenus quia habet tot notitias:quot potest cognoscere:supposito q̃ tot potest cognoscere q̃ nõ vltra:& habet tot/quot põt habere simul & semel:ceteri autem non habẽt hoc:ideo est differentia inter xp̃m/& ceteros. ¶ Secundus articulus. Vtrum cognouit om̃ia i proprio genere:supposito q̃ notitia in proprio genere alicuius rei est illa/ qua cognoscitur res in semetipsa non in extrinseco representatiuo eius: & ita capit p nunc notitia in proprio genere. Vnde beatus cognoscit nos/non in nobis:sed in deo quia videt nos relucere in diuinitate:quemadmodum relucet res in speculo:& illa dicitur noticia rei in verbo. Hoc supposito supponendum est etiam deum posse infunderẽ eãmet notitiam vel similem i specie quã accipimus a rebus. vt forte presente nõ cõcurrente cum potentia ad causandum notitiam intuitiuam eius:posset deus eandẽ notitiam in potentia causare: quam fortes pariter causat:& illa posset vocari in proprio genere:quia cognoscitur per illam res in se ipsa. Et sic noticia in propio genere in infusam/& acquisitam diuidetur. Infusa/quam deus se solo producit. ¶ Item noticiarum i proprio genere/quedam habitualis/ quedam actualis. Item quedam intuitiua/ quedam abstractiua. intuitiua/que causatur ab obiecto presente. abstractiua/ que causatur in absentia obiecti. Item quedam iudicatia que causatur ex notitijs apprehensiuis itui tiuis:si sint contingentes:& nõ per se note.

Secũdus articulus

Quid noticia in p prio gñe.

¶ Vnde differentia inter abstractiuam/& intuitiuam:quia intuitiua sufficit causare iudicia contingentia de re intuita: puta q̃ sit alba/calida/&c. Sed abstractiua non potest causare iudicia contingẽtia:neq; certa. Nam per notitiam abstractiuam de patre/ quam habeo:nescio an sit sedens:vel moueatur &c. & sic vocatur abstractiua:quia nõ potest causare iudicium contingens de re: & terminatur immediate ad rem ipsam.

Differentia inter notitiã intuitiuã & abstractiuam.

¶ Ad questionem ergo respondetur:& sit prima propositiõ. Anima christi nõ cognouit omnia actualiter/& distincte noticia in proprio genere:que cognouit verbum quia infinita cognoscuntur a verbo:immo omnia possibilia. Patet/non cognouit in verbo:ergo a fortiori nec in proprio genere.

Prima propositio.

¶ Secũda propositio. anima christi cognouit omnia habitualiter/& in confuso. Patet habuit conceptum mediante quo poterat omnia cognoscere confuse:immo egomet habeo puta habẽdo conceptum entis: qui representat omnia confuse. ¶ Tertia propositio. anima christi notitia intuitiua in proprio genere tantum nouit sibi presentia:quia anima christi non fuerit aggrauata corpore/& alligata:sicut anime nostre que nichil possunt cognoscere nisi mediante sensu. Vnde anima christi non poterat cognoscere res in quantacunq; distantia virtute propria. Ratio est euidens/ad illam notitiam intuitiuam requiritur cõcursus obiecti. Et cũ illud sit creatum/& agens limitatum nõ potest agere in quancunq; distantiam:sed sic est q̃ non omnia erant equaliter presentia ipsi anime christi:neq; etiam nunc sunt. Nam anima christi nunc est solum in celo/& in sacramento & non est vbiq;. Hic est quod dicitur in euangelio: q̃ christus proficiebat notitijs. s. acceptis a rebus quia noue res de nouo approximabãtur christo. ¶ Quarta propositio quantum ad euidentem contingentium notitiam anima christi potuit perficere:nec est necessarium q̃ anima christi nouerit omnia contingentia: etiam presentia & poterat approximari obiecto/ de quo ẽ

Secũda.

Tertia

Quarta.

aliqua veritas. Nam anima christi non cognouit distincte: hic lapis est: & poterat illi approximari: quo facto habuisset noticiam lapidis: & illa sufficiebat causare iudicium contingens: & consequenter poterat pficere in noticijs adhesiuis veritatum contingeñ: que noticie adhesiue causabanť ex noticijs intuitiuis/in quibus proficiebat.

Dubium primum. ¶Dubitatur primo. Vtrum in anima christi simul fuerunt plures noticie eiusdem obiecti: puta vna in verbo: alia in proprio genere. Due sunt opiniões quare dicitur noticia in verbo: vna dicit ꝙ dicitur notitia i verbo eo ꝙ illa terminetur ad verbum immediate & ad rem vt representatam in verbo. Sed dicitur in proprio genere: quia est rei in semetipsa non vt representata in alio Alij dicunt ꝙ vocatur in verbo illa/quam deus infundit videndo verbum siue terminetur ad verbum/siue ad rem. Sed primus modus dicendi conformior videtur Augustino: qui ista nomina sic imposuit. Querit ergo dubium. vtrũ res cognoscatur ab aia christi duabus cognitionibus: quarũ vna sit illius in verbo & alia in proprio genere Arguitur ꝙ sic. Quando anima christi cognoscebat rem in verbo poterat eadem res realiter sibi esse presens: tunc quando obiectum & potentia sunt sibiinuicem presẽtia sunt cause sufficientes naturales: saltem intellectus ad producendum notitiam intuitiuã illius obiecti: ergo illam producunt: ergo anima christi videbat rem in verbo: & illa erat sibi realiter presens: & cognoscebat illam in proprio genere. ergo simul & semel habuit duas noticias eiusdem obiecti: vnã in verbo/& aliam in proprio genere. Re

Solutio. Prima. spondetur per duas propositiones. Prima cum notitia rei in verbo actuali stat notitia habitualis eiusdem rei: & secundum eandẽ rationem: patet sic. Nullus habitus repugnat actui circa idem obiectum: quis habitus ille inclinet ad actum contrarium: vt actus scientie non repugnat habitui fidei/nec econtra: nec habitus intemperantie actui tẽperantie: ergo habitualis noticia alicuius rei in proprio genere stat cum actuali i verbo & econtra.

Secunda Gabrielis tertio ¶Secunda propositio/in q̃ est difficultas est ipsius Gabrielis qui non bene insequitur Occham in ista parte. Nõ potest naturaliter anima christi cognoscere idem obiectum duabus notitijs sub eadẽ ratione: vna in proprio genere: & alia i verbo. Vnde argumentum eius: qđ non ẽ multum efficax est. Detur oppositum videlicet ꝙ potest cognoscere eandem rem in verbo & in proprio genere sub eadem ratiõe: tũc queritur. Vel ille due noticie sunt eque perfecte/vel non. Si primum: ergo vna superfluit. Item si sunt eque perfecte: ergo eiusdẽ speciei: ergo se intendunt. Si secundum/ergo illis non cognoscitur obiectum secundum eandem rationem: talis enim doctor contradicit Occham: & sibimet meo iudicio: in prima questione prologi dicit ibidẽ

Occham Occham/stat aliquem habere duas noticias eiusdem obiecti synonimas vnam intuitiuam: & alteram abstractiuam. Et arguit Occham contra se isto modo. Ille sũt synonime: ergo sunt eiusdem speciei. Negat cõsequentiam. ¶Sd argumentor contra eum sic. Si sint synonię: ergo sunt adequate eiusdem obiecti. sequitur vltra: sunt synonime ergo representant illud obiectum secundũ eandem rationem: quia termini synonimi dicuntur qui idem adequate/& eodem modo representant. Vlterius dicit Occhã/q̃n cũq̧ aliquis intuetur rem simul & semel habet abstractiuam eiusdẽ rei. Ratio huius est quam facit. Intuitiua non causat habitum: ratio est. in absentia obiecti habitus non inclinat ad intuitionem: ergo non causať ab intuitiua: ratio/quia habitus inclinat ad consimiles actus ex quibus est genitus: sed sic ẽ ꝙ causatur i illo aliquis habitus: alias post intuitionem rei non plus cognosceret q̃ ante: ergo oportet ponere necessario abstractiuam concomitatiuam: que causet habitum & dicit ꝙ ille sũt synonime. Dices/sit aliqs beatus qui in verbo videt aliquod obiectũ si tale applicetur in debita approximatiõe intellectui beati: an tunc causabit noticiam

Dico ꝙ non est inconueniens ꝙ beatus videns rem in verbo absolute si approximet res ꝙ ipsa cum potentia beati causabit noticiam distinctam. & ille erunt synonime & intuitiue & vna erit alia perfectior & non est inconueniens. Vnde nō sequitur: sunt vnius obiecti secundum eandem rationem: ergo vna non est altera perfectior: quadmodū dicimus de intuitiua & abstractiua. Videt ergo michi probabilius ꝙ anima christi eandem rem potest cognoscere secundum eandem rationem duabus cognitionibus: vna in verbo: altera in proprio genere.

Secūdo dubitat. ¶ Secundum dubinm. Vtrum anima christi: vel quecunqꝫ alia anima beata videns verbum cognoscat infinitatem verbi: & in hoc dubio gabriel videtur contradicere sibi respectu eorum que dicta sunt in solutione primi dubij. Quātum ad hoc respōdetur ꝙ sic: nam nisi videret verbum sub ratione infiniti non satiaretur nec illa visio esset beatifica: ergo oportet ꝙ videat verbum sub ratione infinitatis. Dico secundo ꝙ aliud ē infinite cognoscere verbum & cognoscere sub ratione infiniti. Vnde nullus itellectus creatus infinite videt vel cognoscit verbū quia nullus est infinite intellectōnis: sed bene videt sub ratione infiniti: sed non videt infinite: videt enim illud obiectum vt infinitū.

Correlarium ¶ Infertur ex hoc. ꝙ itellectus creatus cognoscit verbum secundum eandem rationem secundum quam verbum cognoscit se. Ratio huius est/ cognoscit verbum secū dum rationem infiniti: & verbum cognoscit etiam se secundum rationem infiniti: ergo. vnde ista consequētia nō valet: iste due noticie sic se habent ꝙ vna est altera perfectior: ergo nō sunt eiusdem obiecti. notitia qua verbum cognoscit se est perfectior illa qua anima christi cognoscit verbum: & tamen ille noticie sunt verbi secundum eandem ratōnem. Ideo non sequitur vna ē perfectior: & alia minus pfecta: ergo nō sūt eiusdem obiecti secundum eandem rationem.

Obiectō ¶ Dices si anima christi/ anime beate & angeli cognoscunt verbum sub ratione infiniti quomodo potest saluari ꝙ non cōprehendunt verbum. Comprehendere enim ē tātum cognoscere q̄tum res cognoscibilis est: ergo videtur ꝙ cōprehendūt. Pro hoc ponuntur quatuor modi comprehendendi.

Cōprehē dere Quattuor modi cōprehendendi Primo comprehendere aliquid est illud cognoscere taliter ꝙ nulla pars eius lateat & sic implicat cognoscere deum distincte quin comprehendatur: quia non habet partes: & si habeatur notitia distincta eius terminatur ad deum & ad quodcūqꝫ quod est dei. Secūdo modo comprehendere est rem cognoscere & inter partes eius discernere: vt quando discerno hanc partem ab illa: & isto modo deus non comprehenditur: quia non habet partes. Tertio modo cōprehendere est rem taliter cognoscere ꝙ cognoscuntur omnia predicata de illa verificabilia: certum est ꝙ de deo verificātur infinita predicata: quia infinita sunt predicata: & quodlibet verificatur de deo vel suū cōtradictorium: ergo implicat aliquā rem esse quin infinita predicata verificentur de ea: quia quodlibet predicatum dicitur de illa re vel illius cōtradictorium: immo apud communiorem opinionem in posterioribus implicat aliquam rem esse: qui dicātur de illa infinita predicata essentialia: vt inter corpus & substantiam sunt infinita predicata essentialia q̄uis non sint eis nomia imposita. Si sit spūs inter spiritum & substātiam corpoream infinita predicata essētialia possibilia. inter albedinem & substantiam similiter sunt infinita. non est possibilis ergo aliq̄ res quin de illa sint infinita predicata dicibilia: ergo non est possibile itellectui creato comprehendere rem: quia non pōt habere notitiam omnium predicatorum q̄ de re dicuntur: & sic non potest comprehēdere muscam. ¶ Quarto modo comprehēdere est cognoscere rem per cognitōnem q̄ in eadem proportiōe se habeat ad notitias aliorum obiectorū sicut obiecta se excedūt id est cognoscere rem per notitiam causatā in esse notitie q̄ta res est in se cognoscibilitatis/ sicut deducit Occham in quolibetis

quãuis deus quodlibet obiectum infinite excedat:& quamlibet creaturam sumpta tamen cognitõne dei distincta non est infinite perfectior q̃ noticia quam habeo de platone:quia quelibet illarum est creatura: ergo finite perfecta. Preterea concludit ochã q̃uis attendatur perfectio notitie penes perfectionem obiecti:tamen non oportet ꝙ i eadem proportione sit perfectior noticia i qua proportione obiectum est perfectius: certum est ꝙ deus est ifinite perfectus:ergo infinite cognoscibilis. Vnde aristoteles in

Aristo. Metha. dicit quanto res perfectior tãto cognoscibilior. hinc est:ꝙ q̃uis non cognoscamus plus substãtias separatas q̃ corporeas/sunt tamen in se plus cognoscibiles. nã implicat dare vnam notitiã que excedat ceteras notitias aliorum obiectorum in eadẽ proportione in qua deus excedit alia obiecta. implicat ergo ꝙ deus comprehẽdatur capiendo comprehendere quarto mo[do]: [qua]cum enim deus sit ifinite cognoscibil[is] nõ cognoscitur infinite nisi a seipso. & de istis duabus acceptõnibus vltimis magis est ad propositum:quia sunt magis proprie.

Aduerte diligẽter ¶ Sed differentia est inter comprehendere tertio modo & quarto modo: quia tertio modo importat collectionem plurium notitiarum simul: quia cognitionem omniũ predicatorum que dicũtur de re:sed ꝯprehẽdere quarto modo importat simpliciter noticiam ĩtuitiuã & apprehensiuam. Angelus est finite cognoscibilitatis: & si cognoscat a me noticia intuitiua quantum cognoscibilis est comprehendetur a me:q̃uis nõ habeam noticiam omnium predicatorũ q̃ dicũtur de deo. Q[uo]d angelus sit finite cognoscibilitatis deducit hoc de Alyaco in primo immo ꝙ deus cognoscit angelum finite:q̃uis per noticiam infinitam. videmus ergo i quibus acceptionibus anima christi comp[re]hendit verbum.

Tercium dubium. ¶ Tertio dubitatur: vtrũ possit anime christi commuicari omnipotentia videlicet ꝙ sit omnipotens. Dico ꝙ non:primo implicat creaturam esse omnipotentem:quia implicat aliquid esse omnipotens:& posse ab altero corrumpi. Secundo implicat creaturam posse omne factibile producere: vnde aliquid dicitur omipotens quia potest omne producibile: vel factibile producere. deus non est producibilis:creatura vero est producibilis & implicat creaturam seipsam producere: quia eẽt seipsa prior:ergo implicat animam Christi & quãcũq; aliam creaturam esse omnipotẽtem:ergo ei non potest communicari omnipotentia. an possit ei communicari potentia creandi difficultas est inter doctores problematica.

¶ Distinctio decima quinta

Verũ ꝯsequẽter vtrũ xp̃s secundũ quãlibet p[ar]tẽ aĩe eius habuerit maximam tristiciã. Termini declarandi sũt isti/pars/aĩa/& tristitia. Et supponendũ est imprimis: ꝙ non est questio de partibus anime que sunt eius partes reales & entitatiue:ita ꝙ ex eis componatur anima:saltem quelibet anima ratiõalis/cum sit vna res indiuisibilis secundum eius substantiam nullas habens partes essẽtiales & quantitatiuas penitus: sed hic sumuntur partes anime pro potentijs anime ideo idem ẽ querere: vtrum xp̃s secũdum quamlibet eius partem. i. eius potentiã vel vtrũ respectu cuiuslibet potẽtie secũ quãlibet portõnem habuerit maximam tristitiã. Questio primo

In qualibet potentia ponuntur due portiones. Iterum quãdo dicitur ꝙ anime sũt plures potentie & eiusdem potẽtie esse plures portiones non est intelligendũ ꝙ sint due res distincte adiuicem quarum quelibet sit potentia aut portio anime:quia apud communiorem opinionem potentie anime nõ realiter distinguntur ab anima: sed est anima taliter vel taliter potens. potentia calefactiua ignis est forma substãtialis ignis potens producere calorem. Potentia itellectiua est anima potens intelligere & cognoscere. potentia motiua est homo potẽs mouere:cum ergo anima sit quelibet potentia

eius sensitiua intellectiua volitia appetitiat non est igitur intelligendū φ in anima sint plures res: quarum quelibet sit potētia: sed est intelligendum sunt plures potentie id ē vna anima potens ad diuersos actus: & illa diuersitas potentiarum nō sumitur ex pte rerum que sunt potentie: ita φ sint diuerse res quarum quelibet sit potentia: sed sumit ex parte operationum in ordine ad quas anima diuersimode denominatur potēs. In super supponendum est φ in eadem potentia ponuntur due portiones que portiōes non sunt nisi anima secundum diuersas o-

Duplex aie opitō

perationes in intellectu & voluntate. ¶ Regulariter ponuntur due portiones. s. superior & inferior. Superior portio ipsius intellectus & voluntatis capitur dupliciter vno modo pro ipso intellectu & ipsa voluntate dumtaxat prout respicit obiectum supremum puta deum. nam intellectus & voluntas possunt per suos actus se conuertere in deum & ad creaturas. vnde capiendo illas duas potētias in ordine ad actus quibus cōuertuntur in deum/precise vocātur portio superior: sed in ordine ad actus quibus cōuertuntur ad creaturas: id est cognoscūt vel amant: vel odiunt creaturas vocantur portio inferior. Secundo modo capitur portio superior magis large & est ipsa volūtas vel intellectus prout conuertitur in deum vel i creaturam in ordine ad deum. & iferior capitur pro intellectu vel volūtate prout cōuertitur in creaturam non referendo in deū vnde portio hominis inferior non est ipsa sensualitas: sed est ipse intellectus vel volūtas. Antiqui dicunt φ vocatur portio superior inq̄tum regulis diuinis regulatur. inferior inq̄tum humanis vnde non habito respectu ad deum/natura dictat non esse furādum/si nolo furari non habendo respectū ad deum vocatur actus portionis inferioris: sed nolo furari quia deus prohibet talis actus dicitur portionis superioris. ¶ His suppositis: vtrum anima christi secundum quamlibet portionem habuerit maximam tristiciam secundum quamlibet partem aie & est hic questio de potentijs cognitiuis: & non intuitiuis: nec executiuis. ¶ Tamen inq̄rendum est quomodo causatur dolor & tristitia vt videatur: an in christo fuerit dolor seu tristicia: & capio istos terminos dolor seu tristicia vt distinguuntur: ita φ tristicia ē voluntatis: & dolor carnis. ita regulariter capiuntur: & illi qui dicunt sensitiuam potentiam compositam ponunt dolorem ex sensum: sed tristicia est anime solum. delectatio est sensus: & gaudium voluntatis.

vtrū xpo secūdum quālibet aie ptem habuerit tristicias. quō causet dolor tristicia

¶ De causatione tristitie discordant Ochā & Sco. in presenti distinctione: & Ocham in fine tertij regula' ponit talem regulam generalem: nūq̄ causatur tristitia de aliquo nisi ex cognitione talis obiecti actuali & actuali nolitione eiusdem obiecti. Due sunt cause naturales & sufficientes productiue tristicie: quibus positis necessario ponitur tristitia/& ipsis non positis aut altera illarum non causatur tristicia de illo obiecto: prio requiritur nolitio qua nolo hoc fieri vel sic esse que est vna earum: ideo requiritur cognitio qua cognosco hoc euenire: aliter q̄ ego nolo: vt sortes nult hoc fieri: & credit φ non fiet: non causatur tristicia in eo: imo gaudium: ergo illa nolitio nō est causa sufficiens ad causandum tristiciam: sed quādo nult hoc fieri: & cognoscit φ fiet de necessitate causatur i eo tristicia: & illis positis naturaliter causatur ista tristicia: sicut ignis naturaliter producit calorem. causatur ergo tristicia ex nolitione cum cognitione φ obiectum aliter se habet q̄ sit nolitū se habere.

¶ Arguit Ocham contra se. beati qui peccauerunt nolunt se peccasse & cognoscūt se peccasse: & tamen falsum est φ tristētur: qa in beatis nulla est tristicia: ergo iste due cause non sunt naturaliter & sufficiētes ponere tristiciam. ¶ Secundo arguitur: non requiritur nolitio ad causandum tristitiam. imo sufficit volitio. nam dicit Ocham si velim aliquid fieri: vt volo sortem esse episcopū: & cognosco φ ille nō erit epus/tristor & tamen nō habeo nollere respectu sortis: sed velle cum cognitione oppositi illius qd volo

Argumētū primū Ocham.

ergo non requiritur vt causetur tristicia ꝙ sit actualis nolitio respectu talis obiecti: immo videtur ꝙ sit sufficiens volitio respectu obiecti oppositi. Quantum ad primum cōcedo ꝙ beatus cognouit se peccasse: & nult peccasse & non causatur in eo tristicia. & cū infertur / ergo ille due cause nō sunt sufficientes: nego consequentiam. verū est ꝙ nō producunt tristitiam: quia est resistentia ne producant. nam nō sequitur in hoc passo applicato ignis non producit calorē: ergo non est naturalis causa & sufficiens productibilis caloris: immo oportet sic addere & non est repugnātia actiuitatis impediēs agens ne producat. Vnde beati non solū non tristantur contrarie (dicit enim Aristoteles septimo ethi. ꝙ excellens gaudium expellit omne tristabile contrarie) sed etiā cōtingens de altero obiecto non ē gaudium oppositum contrarie / quia non gaudēt de hoc ꝙ peccauerūt / sed est gaudium de deo ꝙ etiam repugnat tristicie contingenti .i. de altero obiecto: vel secundo dicatur ꝙ deus non concurrit ad productiōnem tristicie in beatis. ¶ Quantum ad secundum: si velit efficaciter hoc fieri & cognosco ꝙ non fiet tristor: & tamen non habeo nolitiōnem. dicit Ochā ꝙ a volitione huius quod ē hoc fieri cum cognitiōne ꝙ non fiet naturaliter causatur nolitio contradictorij illius quod volo efficaciter. & vltra ab illa nolitiōne cū illa cognitiōne immediate causatur tristicia & non a volitiōe. dicit ergo Ocham & bene ꝙ a volitione qua volo hoc fieri cū aduertentia contradictorij: vel circa contradictorium causatur nolitio contradictorij .i. immo aliqui dicunt ꝙ oīs nolitio alicuius ē volitiō ꝯtradictorij. Eodēmō dico / volitiō alicuius ē nolitio cōtradictorij. Sed oppositū videt mihi ꝓbabilius. Dico ergo ꝙ volitio vnius contradictorij cum aduertētia circa alterum contradictorium necessario causat nolitionem alterius contradictorij & sic verum est ꝙ volendo hoc fieri & cognoscendo ꝙ non fiet tristor que tristicia causatur a nolitione cum iudicio: & sic nō habetur ꝙ aliqua tristicia causetur sine nolitione. Et hic modus Ochā est conformis dicto Augustini ꝙ tristicia est dissentio animi ab hiis que nobis nolentibus accidunt: ergo de necessitate ad causandum tristitiā requiritur nolitio. ¶ Ex his omnibus sequitur manifeste secundum quosdā ꝙ in portione superiori strīcte capiendo nunꝙ̄ ē tristicia: saltem licite. Patet: nullus potest licite tristari de deo: & portio superior stricte capta respicit solum deum: ergo nullus potest licite tristari secundum portiōnem superiorem. minor est nota ex declaratione terminorum. sed patet maior: nullus potest licite nolle conuenire deo quod ei conuenit & cognoscitur ei conuenire: vt cognosco ꝙ deus est bonus / sapiens / prudēs / iustus / non posset licite nolle ꝙ non sit bonus: iustus: &c. tunc arguitur sic quando aliquid cognoscitur conuenire deo: nullus potest licite nole ꝙ ei cōueniat / sed tristicia de aliquo causatur necessario ex nolitione obiecti taliter se habente & cognitione: ergo nullus potest licite tristari de hoc: & argumentum habet apparentiam ad probandū correlarium: quia oporteret ꝙ tristicia eēt de aliquo nolito quod cognosceremus eē in deo: ergo nullus potest licite tristari de deo secundum portionem superiorem rationis: & sic esset subtilis difficultas. ¶ An anima christi habuerit tristiciā. Sed bene aliquis tristatur secundum portionem superiorem capiendo large portiōnem superiorē nam tristatur de peccato in ordine ad deū: sed omnis actus quo conuertitur voluntas in creaturam in ordine ad deū est actus portionis superioris ergo. Dices ego tristor licite de hoc ꝙ est deum offendi. quia nolo deum offendi: & cognosco ꝙ deus offenditur: causatur tristicia: & illa est portionis superioris / patet sic / nolitio qua causatur ē actus portionis superioris: quia est actus per quem voluntas conuertitur in deum: ergo tristicia sequens est actus portionis superioris: ergo voluntas potest tristari secūdum portionem superiorem rationis stricte sum

Ad primū argumētū

Ad secūdum

Correlarium hoc ē gabrielis

quod nullus possit de deo tristari

ptam, nam cum dico nolo deum offendi. ista nolitio terminatur ad deum: & ad offẽtionem simul: & ad vtrumq3: ergo est actus portionis superioris: & per consequẽs tristitia quã causat terminatur in deum & per consequens licite tristatur de deo secundũ portionem superiorem rationis. Aliqui dicerent φ tristitia est de offentione qua offẽditur deus & illa est quid creatum. i. peccatum: sed videtur michi φ sicut illa nolitio terminatur ad deum in ordine ad hoc predicatum, puta ad esse offensum: & deum of di est deus offensus: φ illa nolitio terminatur ad deum sub ratõne offensi: ita videtur michi dicendum φ ista tristicia consequẽs nolitionem terminatur ad deum in ordine ad offensam: & cum infertur ergo licite tristamur secundum portionem superiorẽ. fateor. Et sic in rigore videtur michi correlarium Gabrielis prius illatum falsum: sed ad saluandum eum dicendum est φ non licite tristamur de deo secundum ea predicata q̃ essentialiter conueniunt deo: vt esse bonũ/ iustum/ sapiens/ &c. nam non possum licite tristari secundum portionem superiorẽ in ordine ad predicata que essentialiter conueniunt deo cum illa non possunt esse nolita: sed possum licite nole aliqua que accidentaliter conueniunt deo & per conseq̃ns tristari. ¶ Sed scotus in prima distinctione aliter ostendit modum generationis tristicie ponens quatuor modos quibus generatur vel generari potest ipsa tristitia/ quorũ duos concedit Occham/ alios vero posteriores negat. Primus: causatur tristicia de obiecto actualiter absolute nolito & cognoscitur aliter esse q̃ sit nolitum: ita φ primus modus est per actualem & absolutam nolitionem ¶ Secundo modo causatur tristitia de obiecto non absolute nolito: sed absolute volito: sed conditionaliter nolito: vt q̃n sortes mercator in tempestate p̃iicit merces in mare tristatur de illa proiectiõe vt notũ est. & tamen vult pijcere absolute & efficaciter: nam bene sequitur proijcit libere: ergo vult absolute proijcere: quia volitio cõditionata non est sufficiens ad exeundum i opus q̃uis sciam φ illa volitio non est libera vt libertas distinguitur a metu: sed est libera absolute. sortes ergo ita pijciens vult absolute proijcere: ergo falsum est φ habeat nolitionem actualem & absolutã proijciẽdi: quia illi duo actus non stant simul & tamen tristicia illa causatur a nolitiõe cõditionata: quia habet nolitionem: qua nolet proijcere si posset euadere. Dicit ergo Scotus φ illa nolitio cum cognitiõe φ nõ potest euadere est sufficiens causa ad producẽdum tristiciam etiam de illo obiecto. i. proiectione que solum est cõditiõaliter nolita ¶ Tertiõ dicit scotus/ causatur tristicia a nolitiõe naturali cum cognitiõe seu presentatione per intellectum ipsi voluntati: dicit enim φ voluntas vt natura aliqua refugit q̃uis illa nõ refugiat vt voluntas puta libere. refugit enim vt natura omne quod est sibi nociuum puta separatõnem a corpore quia appetitu naturali appetit vniri corpi: immo anime beate hoc appetunt: ergo appetitu naturali refugit contrarium. Dicit Scotus φ ad causandum tristiciam cum appetitu naturali sufficit ostẽtio: nam si intellectus ostendit voluntati separationem a corpore: q̃uis voluntas non eliceret nole liberum quo nolet separari nihilominus ab illa ostentatiõe cum fuga naturali. i. nolitiõne naturali: que quidem nolitiõ nõ est actus secundum Sco. sed est fuga naturalis q̃ nõ est aliud q̃ res sic naturaliter inclinata: vel ẽ ipsamet res que sic refugit: ex illa fuga naturali cum tali ostentiõe intellectus causatur tristitia. ¶ Quarto causatur tristicia ex dolore carnis cum offensiõe carnis: cũ ostẽtione qua intellectus ostendit voluntati illam offensionem carnis: nam voluntas & sensus pro statu vie sic sunt naturaliter colligati. Preterea dicit scotus si offendatur sẽsus & intellectus ostendat illam offensionem voluntati q̃uis voluntas non dissentiat. id est non nolit illam/ p̃pter naturalem colligantiam voluntatis ad sensualitatem causatur tristicia. Et q̃tum ad istos duos v[l]

quotidiã imaginatiõ

Carpit Gabriel.

De causatione tristicie secũdũ sco.

quattuor modi quibus põt gñari tristicia.

Differentia ochas et Scoti. timos modos dissentit Scotus ab Ocham quia dicit ꝙ in istis duobus vltimis modis causatur tristicia sine actuali nolitione voluntatis. Nam in tertio modo est fuga naturalis voluntatis: que naturaliter inclinatur ad contrarium: & i quarto modo causatur tristicia propter illam naturalem colligantiam volũtatis cum sensualitate: cum intellectus ostendit voluntati illam offensionẽ tunc tristatur voluntas. ¶ Sed credo ꝙ Ocham melius dicit: videlicet ꝙ nunꝗ causatur tristicia: nisi sit actus positiuus: quo voluntas refugit. Vnde bene dicit Ochã: ꝙ aliquãdo actus refugitiuus bene potest esse naturalis quo nult: sed cum ponitur actus positionis cũ illo quo voluntas actualiter & formaliter nult/ꝗuis in voluntate eẽt naturalis fuga. i. appetitus naturalis ad cõtrariũ illa naturalis fuga. i. naturalis inclinatio ad cõtrarium cũ ostentione ad voluntatem: nisi in voluntate esset actus positionis/quo voluntas refugeret obiectum nunꝗ causaretur tristicia. Et illud ẽ satis cõforme Augustino ꝙ tristicia est de his que nobis nolentibus & scientibus accidunt.

Doctor cõformis ad Ochã.

Doc. suasio. ¶ Illud potest ratione suaderi: nam fortis politicus quãdo suffert pro repu. nõ oportet ꝙ tristetur in actu sufferendi: imo delectatur quãuis doleat secundum sensum qua offẽditur. Et certũ est ꝙ eius anima refugit & inclinatio ad contrarium non sufficit: immo illa fuga naturalis cum ostentione ad causandum tristiciam: & credo ꝙ ita est Et sic patet de causatione tristicie: quod sũt

De cãtione doloris. due cause: vna in itellectu scilicet cognitio: altera in voluntate scilicet nolitio. Sed ad causandum dolorẽ/qui videlicet est in sensu: sufficit apprehensio/qua apprehẽditur obiectum: vt presens nociuũ: ita ꝙ Ochã nõ ponit actũ appetitus sensitiui distingui a tristicia/aut delectatione: & tñ in itellectu ponit actũ distingui a passiõe: nã in quolibetis/& in tertio dicit ꝙ passiones sẽsitiue nõ distinguntur ab actibus sẽsus: sed passiones intellectus distiguunt ab actibus. Dicit ergo ꝙ sicut ad causandũ fugã obiecti sufficit apprehensio qua apprehenditur vt presens nociuum: sic ad causandum dolorem sensuum: immo prius actus appetitus sensitiui potest esse dolor: & causatur delectatio ex apprehensione qua apprehẽditur: vt bonum presens. ¶ In primo ergo articulo declaratum est quid intelligitur per partes anime: quia intelligitur potentia anime/& per portionem etiam intelligitur potentia anime: sed non in ordine ad omnes actus/sed in ordĩe ad aliquos: vt portio superior dicitur intellectus in ordine ad cognitiões quas habet de deo. Et dicitur inferior in ordine ad actus/quos habet de creaturis. Et eodem modo dicendnm de voluntate.

¶ Item dictum est ꝙ dolor causatur in sensu ex apprehensione presentis tristabilis: vel alicuius presentis/quod infert nocumẽtum sensui. & sic apud Ocham dolor in sensu non distinguitur ab actu appetitus sensitiui/& delectatio causatur ex apprehensione alicuius delectabilis presentis. Vnde Scotus ponit differentiam inter perceptionem/& apprehensionem. dicit causatur tristicia ex perceptione tristabilis: ita ꝙ non sufficit presentia. Et causatur delectatio ex perceptione delectabilis.

¶ Sed si queratur a Scoto quid sit illa perceptio difficile est dare: nisi vel apprehensio/vel actus appetitus sensitiui qui non distinguitur ab apprehensione.

¶ Vnde dicunt medici ꝙ passiones appetitus sensitiui distinguntur ab actibus appetitus sensitiui. Nam in appetitu sensitiuo ponunt actus corporales volitiuos/& nolitiuos/qui vocantur fuga/& prosecutio preambulantes ad triciam/vel delectationem. & vtraꝗ opinio defensatur. Medicorũ opi.

¶ VISUM EST PRETEREA QVO modo causatur tristicia in appetitu intellectiuo secundum duplicem opinionem: & ꝙ opinio probabilior est ꝙ nunꝗ causatur tristicia/quin precedat saltẽ naturaliter aliqua nolitio in volũtate. voluntas enim potest habere aliquas nolitiones naturaliter causatas: nam vt natura aliqua refugit

per actus distinctos ab anima.

¶Sed existimo magis probabile quod voluntas naturaliter refugit aliqua sine actu: quia inclinatio naturalis non ponit actum distinctum a re que inclinatur: nam graue naturaliter tendit deorsum: nō per qualitatem distinctam a forma substantiali ipsius grauis sed ad causandum tristiciam non sufficit in voluntate talis fuga naturalis / siue nolitio naturalis quod idem est quā habet voluntas vt natura: non vt libera. Non facio difficultatem quando talis nolitio naturalis sufficit ad causandum tristiciam. & sicvltra nolitionem liberam absolutam adhuc per tertium modum causaretur tristicia / puta per nolitionem naturalem.

Quod voluntas sine actu refugiat.

¶Isti positis respondetur ad questionem per conclusiones secundum quod duo querit. Primum. Vtrum secūdum quamlibet partē anime: &c. Secūdum. Vtrum habuerit maximam tristiciam: ideo quantū ad primam partem quesiti sit prima conclusio. ¶Christus habuit dolorem secundum sensum. Patet / sensui Christi fuit applicatum aliquid disconueniēs. & certum est quod Christus habuit perceptionem illius disconuenientis: etiam vt presentis: quia in potentijs sensitiuis maxime fuit bene dispositus / & maxie preceptiuus: sed naturaliter ad perceptionem nociui & tristabilis ad apprehensionē eius vt presentis causatur dolor sensualis: ergo Christus secūdū sensualitatem habuit dolorem.

Prima propositio.

¶SECVNDA PROpositio. Christus habuit dolorem secundum sensum / precise de sua passione / & de suis nocumentis / & non de alienis. ecce ad causandum dolorem in sensu non sufficit apprehensio alicuius tristabilis nociui: vt alteri presentis: sed requiritur apprehensio tristabilis nociui / vt sibi presentis. & credo quod est quod vult dicere Scotus vt causetur dolor sensualis non sufficit apprehensio nociui: sed requiritur apprehēsio nociui actualis: quod per nociuum infertur sibimet. Patet per experientiam: quāuis contristor vidēdo aliquē pati violentiam: non tamē causatur in me dolor sensualis: neque patior in sensu.

Secūda propositio

¶Tertia propositio. Volūtas anime Christi vt natura de eisdem tristabatur de quibus dolebat ipse sensus Christi. Dico voluntas vt natura / nam anima que eadem est sensus / voluntas / & intellectus habet aliquos actus vt natura / aliquos vt voluntas & vt voluntas aliquos actus habet vt natura: aliquos actus vt libera / aliquos vt sēsus. Vnde quando separatur anima a corpore nullos actus habet vt sensus. Patet hec propositio tertia. Insurgente passione puta dolore / vel gaudio: si non absorbeatur intellectus tunc ipse cooperatur voluntati: vel ad refugiendum dolorem: vel ad retinendum delectationem: & voluntas propter vnionem cum ipso sensu cōtristabitur: aut congaudebit. Sed sic est quod in Christo vsus rationis non fuit absorptus / per quēcunque dolorem: quia erat perfectissime beatus secundum intellectum: ergo habebat perfectissimum vsum rationis: ergo insurgente dolore per nocumentum presens / intellectus adiuuabat ad repellendum dolorem: & representabat volūtati dolorem: ergo voluntas vt natura / & naturaliter coniuncta sensui contristabatur sensui ita affecto dolore. Vnde dicunt doctores communiter in quarto quādo est maxima tristicia in voluntate patitur sensus: & redundat tristicia voluntatis vsque ad sensum: ita quod in sensu causatur aliquis dolor propter naturalem coniunctionem. Et hoc precipue quando est tristicia de obiecto sensui perceptibili: ergo quando est maximus dolor in sensu: & intellectus presentat illud maxime tristabile / & ipsum dolorem quem habet sensus voluntati: ipsa voluntas vt natura propter cōnexionem refugiet illud quod est ita offensiuum sensus / si refugit vt natura: ergo causatur tristicia: ergo probabile est quod dicit Scotus: quod in voluntate non vt libera sed vt natura causatur tristicia: sed dico quod p

Tertia propositio.

Tristicia voluntatis redūdans in sensum

actũ qui est nolitio naturalis: & nõ libera.

Quarta ppositio ¶Quarta propositio. Voluntas Christi secundum portionem superiorem proprie acceptam: sicut nõ habuit tristiciam de passione: ita nec habuit tristiciam de carentiã visionis/aut de peccato proprio secũdum portionẽ superiorem large acceptam. Prima pars patet: non habuit tristiciam. patet dictum est ꝙ secundum illam portionem licite non potest haberi tristicia: quin haberetur de deo: sed non potest haberi de deo quantum ad ea que essentialiter conueniũt deo. Secũda pars patet. Nunꝗ caruit visione dei: quia erat semper beata etiam in passione: nec vnꝗ habuit peccatum: ergo nõ dolebat de illis in ordine ad deum.

Quinta ppositio ¶Quinta propositio. Christus secundum portionem superiorem large acceptam nõ habuit tristiciã de peccato/de morte sua/ de passione: sed quandam nolitionem liberam. Patet/bene sequitur/Christus secundum talem portionem volebat efficaciter mori secũdum portionem superiorem in ordĩe ad deum. ergo falsum est ꝙ nolebat libere in ordine ad deum. Patet consequentia. Volitio qua quis vult libere aliquod obiectum contrariatur nolitioni: qua nult illud obiectum: ergo non se compatiũtur. ꝙ autem volebat libere mori patet. Oblatus est: quia voluit: ergo volebat mori: ergo falsum est ꝙ nolebat: saltem libere: & vltra. falsum est ꝙ nolebat: ergo non habebat tristiciam cõsequentẽ talem nolitionẽ.

Sexta ppositio. ¶Sexta propositio. Christus secundũ partem superiorem habuit tristiciam etiã maximam consequentem nolitionem liberã & absolutam de peccatis: & infidelitate iudeorum paganorum & obstinatione hominum. Patet. Christus preuidebat in verbo ingratitudinem aliquorum de sua passione: & perseuerantiam iudeorum in sua infidelitate: imo credo ꝙ preuidebat cuiuscunꝗ hominis quecunꝗ peccata: quia cõstitutus est iudex/oportet ergo ꝙ singula cognouisset: sed Christus nolebat absolute secundum voluntatem creatam eos perseuerantes in infidelitate: & decedere in peccatis: ergo Christus secundum portionem superiorem voluntatis creature tristabatur de infidelitate/& ingratitudine: &c. tristicia consequente nolitionem absolutam/liberam: quia preuidebat/& nolebat.

¶Septima propositio. Christus tristabatur de sua passione tristicia consequente nolitionem liberam/sed conditionatam secũdum portionem superiorem large captã: & in hac vltima est tota difficultas. Vnde ad causandum tristiciam sufficit nolitio cõditionata: vt proijciens merces proijcit libere: ergo vult absolute proijcere: quia voluntas ꝯditionata non est sufficiens ad mouendum potentias exteriores. habet ergo solum illam nolitionem conditionatam ergo illa sufficit ad causandum tristiciam. Nolitio ꝯditionata ẽ sufficiẽs cãre tristiciã. Tunc arguitur sic. Christus habuit nolitionem conditionatam sue passionis. Patet/nam dicit pater Si possibile est trãseat a me calix iste: ergo habebat nolitionem etiam liberam qua nolebat sufferre si possibile foret aliter genus humanum liberari. Tũc arguitur sic. habuit illam nolitionem liberã ergo erat bona: ergo referebatur vltimate in deum: & habebat illam secũdum portionem superiorem: sed talis nolitio est sufficiens ad causandum tristiciam: ergo Christus secundum portionem superiorem tristabatur de sua passione tristicia consequẽte nolitionem liberam licet conditionatã non absolutam. ¶Dices ꝙ christus volebat absolute mori libere. nihilominus nolebat conditionaliter: puta si aliter posset genus humanum redimi. Dicis etiam ꝙ talis nolitio sufficit causare tristiciam. Arguitur sic. volebat libere mori: ergo gaudebat de sua morte: quia volitio absoluta cum cognitione rei volite naturaliter causant gaudium. & vltra: gaudebat: ergo nõ tristabatur de sua morte: quia gaudium/& tristicia de eodem obiecto adequato/& in eadem potentia sunt realiter contraria. Argumentum pmũ ¶Secũdo. Nunquã nolitio conditionata causat tristiciam nisi cõditio sit simpliciter & absolute Argumentum scdm

nolita. Hoc regulariter dicunt doctores. Nā ille qui pijcit merces: nolet proijcere: si posset aliter euadere: sed quia est tēpestas non tristatur de illa proiectiōe: dato ꝙ haberet nolitionem tempestatis simpliciter: vnde si posset euadere aliter ꝙ per proiectiōnem: & haberet istam nolitionem: qua nult proijcere si posset aliter euadere: ex illa non tristaret: ergo christus ex nolitiōe qua nult mori/si posset aliter genus humanum redimi non tristatur si habeat volitionem quā vult simpliciter pati pro genere humano; talis nolitio non sufficit causare tristiciam: sed sic est ꝙ in voluntate Christi secundum portionem superiorem rationis erat volitio/qua volebat genus humanum redimi non posse nisi per suam passionem. Patet: deus hoc volebat: & iam ordinauerat: & verisimile est ꝙ anima christi cuilibet ordinationi dei/quam cognoscebat in particulari se cōformauit: ergo sequitur ꝙ habebat volitionem absolutam de illa conditione: & non nolitionem. Christus enim habuit nolitionem sufferēdi mortem si genus humanum posset aliter redimi/& cum hoc vidit ꝙ non poterat aliter saluari nisi per suā passionem/ergo non tristabatur de sua passione: sed habebat volitionē qua volebat genus humanum non posse aliter eripi: quia deus sic ordinauerat: sed sic est ꝙ Christus cognoscens illam ordinationem diuinam & deum ita velle absolute verisimile est ꝙ conformabat suam voluntatem etiam absolute illi ordinationi: ergo videtur ꝙ illa nolitio conditionata nō sufficiebat ad causandum tristiciam. ¶ Quantum ad primū Christus absolute volebat mori. Cōcedo/ ergo gaudebat de sua morte. Concedo: nā sic apostoli sunt gauisi: quādo contumeliā pro Christo patiebantur: ergo etiam Christus propter finem mortis illius. Et cum infertur: ergo non tristabatur tristicia sequente nolitionem liberam/nego cōsequentiā/ & cum probatur gaudiū/& tristicia de eodem obiecto repugnāt formaliter: verum est/si vtrūqꝫ se habeat ꝙ vnum sequatur volitionem absolutam: & aliud nolitionem absolutam & liberam de eodem obiecto. Nolitio absoluta/& libera eiusdem obiecti contrariatur formaliter volitioni illius: ergo tristicia & gaudiū pꝫ̄tia similiter ptrariantur: quia sunt eedem causę: sed tristicia/ que consequitur nolitionem cōditionatā/ non contrariatur gaudio: quod consequitur volitionem absolutam. Contra/ergo qui proijcit merces debet gaudere de proiectione: quod est falsum: gaudet enim bene quia liberaſ a morte. ¶ Dico ꝙ propter nolitionem naturalem impeditur: sed in Christo nō impediebatur. Dico secūdo. quis cōtrarientur: fuit miraculum ꝙ cōtraria fierēt simul: & hoc videtur dicere Scotus: & deus suspendebat formalem repugnantiam pro tunc. ¶ Quantum ad secundum. Nunquā nolitio conditionata sufficit causare tristiciam: quando ipsa conditio est simpliciter volita. vt nolo proijcicere/si possem euadere: & non possum euadere aliter: illa nolitio absoluta non causat tristiciam: sed sic est ꝙ cū illa conditione quā habebat Christus scilicet nolo pati si posset genus humanum aliter redimi/habebat volitionē/qua volebat genus humanum sic redimi: scilicet per suam mortē. Vnde dico ꝙ Christus non habebat volitionem liberam/& absolutam ꝙ genus humanum posset aliter reparari de lege ordinata. ¶ Secūdo. Poterat suspendere aliam volitionem: puta ꝙ non posset aliter &c. & tunc illa nolitio conditionata sufficit causare tristiciam: & illa nolitione suspensa illa conditionata nolitio/ qua Christus nolebat sufficere si patri aliter placeret sufficiebat causare tristiciam: nunqꝫ autem habuit volitionem efficacem de potentia absoluta/ꝙ posset aliter reparari: quia cognouit ꝙ deus sic ordinauerat sed non requiritur ꝙ semper habuerit volitionem conformem. & cetera.

¶ Alia propositio. Voluntas Christi secundum portionem iferiorem: vt simul libera non est tristata de passione eius tristicia consequente nolitionem absolutam.

Marginalia: De nolitione qua nolebat xp̄s mori — Ad pmū — Ad 2m.

¶ Aliqui doctores dicunt ꝙ Christus secũdum portionem superiorem non tristabatur tristicia / que cõsequeretur nolitionem absolutam: quia gaudebat. Sed secundum portionem inferiorem tristabatur tristicia consequente nolitionem absolutam / & liberam: vt bene deducit Scotus in ista distinctione. Sed quidam ponunt oppositum ꝙ Christus nunq̄ habuit nolitionem liberã quin eẽt bona: ergo Christus nunq̄ habuit liberam nolitionem: quin esset conformis dictamini recto. Tunc arguitur sic. Nõ est possibile duo dictamina cõtradictoria ambo esse recta: quia necesse est alterum esse falsum: sed Christus secundum portionem superiorem volebat absolute passionẽ: & recte: ergo hoc erat dictamen rectum / & verũ, sufferenda est a me passio: ergo istud dictamen / non est a me sufferenda passio secũdũ quancunq̧ portionẽ / & ex quacũq̧ causa non erat rectum / sed falsum. Consequẽtia tenet: quia sunt ꝯtradictoria: ergo si vnũ verũ reliquũ falsum. Et vltra. Illud nõ fuit verum: ergo nunq̄ habuit nolitionẽ / aut volitionem absolutam illi conformem. Ratio Scoti. Bene sequitur. Illud primũ dictamẽ est verum secũdum regulas superiores. ipse enim intellectus respiciẽs aliquod obiectũ secundum regulas superiores vocatur pars superior intellectus: ergo illud dictamẽ absolutum / nõ est sufferenda a me passio pro quacunq̧ causa & ex quocũq̧ medio nunq̄ fuit verum. Et vltra / nũq̄ fuit verum: ergo nunq̄ fuit in Christo: quia nunq̄ secũdum humanitatem fuit falsus: ergo nũq̄ habuit volitionem illi conformẽ: ergo falsum est ꝙ xp̃s secundum portionem inferiorem rationis habuerit tristiciam consequentẽ nolitionem absolutam & liberã: ita ꝙ habuerit nole mori absolute secũdum regulas inferiores: & voluerit mori secundum regulas superiores. hoc falsum est. ¶ Quantum ad secundam partem visum est secundum quam partem anime Christus habuerit dolorem de sua passione scilicet secũdum partem sensualem / & tristiciam secundum partem intellectiuã. Tristis est anima mea vsq̧ ad mortem: id est de morte proxime futura. Dictum est vltra: ꝙ illa tristicia non causatur ex nolitione libera & absoluta mortis: quia Christus nec secundum portionem inferiorem: nec superiorem rationis habebat illud nole: quia nunq̄ habuit liberum nole, nisi conforme rationi: illud nolle non erat conforme: cum suum cõtradictorium erat conforme: sed ista tristicia sequebatur nolitionem cõditionatam / & liberã. Vel apud alium modum: non sequebatur nolitionẽ absolutam / sed naturalem: qua refugiebat suum disconueniens.

(margin: ad scdam partẽ qõnis.)

¶ Consequẽter queritur de magnitudine tristicie pro ista secũda parte / in qua nõ est magna difficultas. Nam potest fieri comparatio passionis ad tormenta / que quicũq̧ viatores in hoc mũdo passi sunt: vel potest fieri cõparatio passionis ad passionem: & viatorum & quorumcunq̧ extra viam siue in purgatorio / siue in inferno existentiũ. Secũdo potest eẽ questio de magnitudine quoad intẽsionẽ: vel extensionem / non ꝙ ista passio sit extẽsa cum sit qualitas pure indiuisibilis: sed extẽsa obiectiue: id est: ꝙ illa passio sit de pluribus obiectis / id est ꝙ de pluribus tristatus est q̄ quicunq̧ alter. Hoc supposito sit prima propositio.

(margin: De magnitudie tristicie ĩ passione xp̃i.)

¶ Passio Christi nõ est nec fuit inter omnes passiones quorũcũq̧ siue extra viam: siue in via existentium acerbissima. Patet: passio christi non est acerbior q̄ passio gehennalis cum nõ habeãt tristiciã acerbiorem q̄ habeat damnatus: ergo passio Christi isto modo non quacunq̧ altera fuit acerbior. De antecedente dicit Gabriel ꝙ damnati: similiter existentes in purgatorio patientes plus tristantur intensiue q̄ tristabatur Christus in sua passione. Ratio illius est; damnati tristantur de priuatione beatitudinis eorum: cum anime damnatorum nullo modo impediuntur quantum ad actiuitatem & desiderium earum. & illa carentia beatitudinis est supremum malum ipsis: & quantum possunt tristantur de amissione illius.

(margin: Prima propositio.)

Tristicia xpi non fuit ita i[n]tēsa sicut dānatoꝝ

Quantum ad hoc nō posset fortis & efficax ratio adduci ad hoc probandum. sed doc. regulariter dicunt ꝙ Christus non habuit passionem: neqꝫ tristiciam ita itensam sicut damnati: & existētes in purgatorio. Nam ꝙ aliqui predicant: si omnes passiones omnium martirum essent cōgregate simul: adhuc passio Christi excederet illas/ hoc est vnum voluntarium: & falsissimum nec credo verū.

Secūda p[ro]positio.

¶ Secūda propositio. Passio christi fuit acerbior passione cuiuscūqꝫ viatoris & hoc deducitur consequenter ad Thomā & ad Bonauenturam per quattuor genera causarum illius passionis ad producēdum acerbitatē illius. Tota difficultas ad cognoscendum quomodo passio christi fuit acerbior quacunqꝫ altera non sumitur ratione afflictiui summi. nam inter omnia afflictiua quod magis affligit est ignis qui est inter passiones acrior: sed Christus nunꝗ passus est ignē sicut multi martires: sed virgis/ clauis cesus: ergo videt ꝙ illa passio que ē magis afflictiua sit grauior. cū passiones saltē sensuales causentur mere naturaliter. vnde est apparentia ꝙ pro tempore quo infligit fuerit intētior in aliquibus martiribus: sed deduci potest ꝙ passio xpi fuit acerbissima per quattuor genera causarum. Vnde dicitur primo. talis passio ex parte cause efficiētis videtur fuisse acerbissima. patet: christus passus est ab omni sexu: ab omni gente: nā qui tradebant Christum erāt iudei. qui i vero crucifigebant: gentiles: laici: & sacerdotes. & sic ex parte cause efficientis fuit acerbissima: sed quantū ad sensū nō fuit maior acerbitas: puta ꝙ affligeretur a diuersis cōditionibus & statibus hominum: vel a pluribus ꝗ a paucis: sed bene quantum ad acerbitatem: quia plus dolebat ꝙ plures crucifigerent eum ꝗ si duo vel tres. & sic illa causa efficiēs bene inferebat maiorē tristiciam: sed non maiorem dolorem sensualem.

¶ Sed ex parte cause materialis est duplex. Vna circa quam: & est obiectum tristicie & doloris. Et causa materialis in qua erat ipsa passio. Qūtum ad primū fuit maxima: qa fuit de pluribus quia de omnibus peccatis futuris que christus cognoscebat etiam distincte: & ꝙ finaliter decederent in illis: & tristabatur supreme de eorum ingratitudine: sed certū est ꝙ nullius alterius viatoris passio & tristicia fuit de singulis peccatis hominū distincte cognitis: quia nullus martirum vnꝗ cognouit distincte singula peccata hominum: sensus enim nō potuit dolere de peccatis: quia illa nō cognoscit: sed solum dolet de nocumentis ab extrinseco. Ex parte cause materialis in qua: fuit etiam maxima: quia inter omnes homines Christus fuit optime temperatus & tenerrime nature: ideo erat susceptiuus maioris doloris & tristicie: ergo respectu omnium viatorum fuit acerbissima. Qūtum ad hoc dico: si fuisset aliquis purus viator eque tener sicut Christus: & passus fuisset ab igne: & deus non suspendisset actiuitatem ignis ꝙ passus fuisset acrius ꝗ Christus quando patiebatur a clauis & spinis &c. Sed dicūt doctores ꝙ alij non erant ita tenerrime nature & bone tēperature: vnde quāto aliqs est melioris cōplexionis plus tristatur ex anime discessu a corpore ꝗ alius: & sic qui diuturniorem passus est infirmitatem & plus languit minus tristatur ꝗ iuuenis qui parū egrotauit. Ideo vt dicūt propter tria passio Christi fuit acerbissima: scilicet p[ro]pter carnis teneritudinē: optimā cōplexionē sine tēperaturā. & propterea qa deus nullo mō ipediuit actiuitatem tormētorum: imo permisit agere quantum poterant: in alijs autem martiribus aliquando impediebat actiuitatem agentium. Patet de Laurentio. dicunt doc. ꝙ propter ista tria simul iuncta passio xpi sēsualis fuit acerbior ꝗ in quocūqꝫ alio viatore: sed erit maior sensualis in dānatis post resurrectionē.

Propter tria passio xpi fuit acerbissima.

Qūtum ad tertiū dubitatur primo. Vtrum in instanti mortis fuerit maxīa tristicia in anima xpi. Qūtum ad hoc videt mihi p[ro]babilius ꝙ in instāti mortis nullā hēbat tristiciā: & sic nō erat maxīa nec parua nec minia. & p[er] instās mortis intelligit instās i quo xp̄s erat p[r]io mortuus.

Dubium p[ri]mum.

Nam quando anima informabat corpus adhuc viuebat secundum humanitatem: quia viuere est habere animam informantem corpus in illo istanti in quo Christus fuit primo mortuus: anima erat extra corpus. & sic in illo instanti nullam habuit tristiciam & nullum dolorem: nam bene sequitur anima est extra corpus: ergo nullam habet passionem sensualem nec operationem sensualem. Quantum de dolore certum est ꝙ in instanti primo mortis nullum habebat dolorem. Sed de tristicia que est in voluntate est difficultas: & dico ꝙ in illo instanti mortis nullam habuit. Patet: Christus nunq̄ fuit capax alicuius tristicie nisi pro illo tempore quo erat secundum aliquid sui viator: & in illo instanti Christus secundū nihil sui erat viator amplius: quia certum est ꝙ iam erat omnino totaliter beatus: nō dico secundum corpus: quia non informabatur anima: sed anima erat totaliter beata. ¶ Ecce argumentum. Christus in illo instāti non erat plus susceptiuus tristicie q̄ sit in quocūq̄ instāti posteriori: sed nullus diceret ꝙ in instātibus posterioribus habuerit tristiciā. ergo. imo in eodem instāti in quo fuit mortuus fuit verū dicere ꝙ singule anime quorum purgatorium erat perfectū fuerunt beate: hinc est ꝙ prima paradisus hominis fuit infernus: ergo non videtur ꝙ in illo istanti fuerit tristatus: sed certum est ꝙ non tristabatur amplius: nec post resurrectionem: nec in triduo: ergo nec in instanti in quo erat primo mortuus: & sic quando queritur vtrum habuerit maximam penā: si intelligatur in primo instanti mortis. dico ꝙ nullum habuit dolorem nec tristiciā. Contra: certum est ꝙ tristicia Christi perdurauit vsq̄ ad illud instans in gradu eque intenso: capiendo tristiciam qua tristabatur non de morte: quia nō tristabatur de morte nisi per nolitionem naturalē aut ꝯditionalem: sed loquor de tristicia quam habebat de peccatis hominum: & illam habuit continue ab instanti conceptionis vsq̄ ad instans mortis: tunc illa tristicia in gradu eque inteso perdurauit vsq̄ ad illud instās: & non potuit diminui propter diminutionem vsus rationis: nec diminuebatur tempore mortis / nec propter diminutionē nolitionis: quia equaliter displicebant peccata futura presentia & preterita: & infidelitas iudeorum & ingratitudo: ergo illa tristicia perdurauit vsq̄ ad instans mortis in gradu eque intenso: sed in illo instanti non videtur a quo agente illa fuisset totaliter ablata aut diminuta. Dico ꝙ corrumpebatur in instanti mortis tota simul & desinebat esse per primum instans nō esse completum secundū se & q̄dlibet sui. Et dico ꝙ illa tristicia nunq̄ fuisset tāta. & hoc ꝑpter vehemēs gaudium beatificū nisi deus specialiter suspēdisset actiuitatem illius gaudij / quia expellebat tristiciam etiā ꝯtingētium: & in illo instanti in quo erat extra viam deus desinebat suspendere actiuitatem illius maximi gaudij: hinc est ꝙ necessario necessitate nature ab illo maximo gaudio corrumpebatur illa tristicia quod quidem gaudium expellit tristiciam non solum contrariam: sed etiam contingentiū. ¶ Dubitatur secundo quomodo potuit eē maximus dolor & maxima tristicia in Christo cum Christus nūq̄ tristabatur secundum portionem superiorem rationis stricte capiendo. & non video quomodo potuit esse conformiter loquendo ad ea que prius dicit. Dictum est eni ꝙ nullus licite tristatur secūdum portionem superiorem rationis stricte capiendo. Dico ꝙ passio fuit acerbissima in sensu & voluntate: etiam secundum portionem superiorem rationis loquendo de illa tristicia que sequebatur nole conditionatum. ¶ Dubitatur tertio: quomodo stabant in Christo illud gaudium maximum: & illa tristicia cū videantur contraria. dico ꝙ non erant contraria: quia non erant de eodem obiecto: & gaudiū & tristicia de diuersis obiectis non contrariātur: licet Aristoteles dicat capitulo vltimo septimi ethicorum ꝙ delectatio vehemens expellit tristiciam non solum contrariam: sed contingentem.

Argumentū apparens.

Nota.

Dubium secūdum

Dubium tertium.

Dico ꝙ deus suspēdebat actiuitatem illius gaudij. & ideo ex hoc ꝙ deus suspendebat non est inconueniens ꝙ cum illo maximo gaudio staret maxima tristicia: sed de diuersis obiectis.

¶Distinctio decimasexta.

Queritur consequenter. Utrum Christus habuerit necessitatem moriendi. Dico ꝙ titulus questionis tripliciter potest intelligi. Primo comparando Christum ad humanitatem assumptam. Secūdo comparando humanitatem ad qualitates eius naturales. Tertio comparando humanitatem ad beatitudinem quam habuit secundum portionem rationis. Potest ergo fieri ꝑparatio christi id est suppositi diuini ad hūanitatē. & est sensus. Utrum Christus necessario assumendo humanitatē assumpserit mortalē id est vtrū supposita assumptione humanitatis: necessario assumpserit mortalem: secūdo comparando humanitatem ad qualitates eius naturales & dispositiones. & sic est sensus. Utrum humanitas assumpta a Christo secūdum complexionem & dispositionem naturalem & qualitates naturales habuerit necessitatem moriendi illa humanitas assūpta. Tertio fit ꝑpatio humanitatis assumpte ad beatitudinem scd'm quam erat beata in superiori portione rationis: & tūc sensus est. vtrum humanitas Christi beata habuerit non obstante beatitudine necessitatem moriendi. ¶Secundo notandum ꝙ necessitas capit tripliciter. Unomō pro necessitate simpliciter dicta: & tunc necessitas nihil aliud est ꝙ̄ res non potens aliter se habere. Illud enim dicitur necessariū quod non potest aliter se habere: vel quod non potest aliter euenire. vt deus ē necessarius: quia non potest aliter euenire neq aliter eē quin deus sit. Secūdo necessitas capitur: id est coactio. & illud dicitur necessarium ad aliquid ꝙ cogitur ad illud quando illud patitur vel facit cōtra naturalem eius inclinationem. vt lapis proiectus sursum necessitatur ad motum sursum: id est cogitur ab extrinseco. Unde si sortes nolit moueri: & tamen compellatur ab extrinseco exire locum necessitatur non prima necessitate: sed dicitur necessitatus id est violētatus. & hoc dupliciter vnomodo: quia cogitur contra naturalem eius inclinationem. Aliomodo quia cogitur contra liberam volitionem: vt in exemplo dato de sorte qui per vim expellitur de loco suo. Tertio modo aliquid dicitur necessarium quod est necessariū ad finem nō simpliciter necessarium. Sicut necesse est transire lugdunum eundo Romā supposito ꝙ non sit alia via ly necesse non dicit necessitatem simpliciter: quia non est necesse transire Lugdunum neq ire Romā sed dicit necessitatem finis seu consequentie & non consequentis. & isti tres modi necessitatis sunt vulgares. ¶Tertio notandū ex sancto Thoma/ꝙ in homine est moriendi necessitas: partim ex peccato: partim ex natura: sed quomodo partim ex natura: qa homo cum sit mixtum componitur ex contrarijs: & ideo necesse est inter illa esse actionem & reactionem. & necesse est alterum tādem consumi: quia nullus motus est perpetuus: ergo cum necesse sit alterum consumi necessitas moriendi hominis est partim naturalis. Sed est partim ex peccato. nam contra illam consumptionem contrarietatis erat a deo supernaturaliter homini collatū remedium. id est iusticia originalis vel esus pomi vite: sed sic est ꝙ illud remedium est perditum ex peccato & non ex natura rei: & ex perditione illius remedij iam sequitur necessitas moriendi etiam naturalis si non esset impedimentum: sed impedimentum quod erat est perditum ex peccato.

¶Istis suppositis sit prima conclusio. Christus non habuit necessitatem moriendi simpliciter dictam. id est primo modo. Patet: Christus poterat non mori simpliciter & absolute. Patet: eius humanitas poterat perpetuo conseruari a deo; ergo poterat non mori. Secundo supposito ꝙ as-

Triplex necessitas

Necessitari aliquis cogi dicitur.

Necessitas finis seu ꝯñe.

Duplex moriendi necessitas

Prima cōclusio.

sumpsisset humanitatem poterat assumere simpliciter beatam puta secundum vtramq; portionem & secundum animã: & secundũ corpus: ergo poterat non mori. Tertio poterat accipere cũ dono perpetuo quod habuit primus parens. ¶ Secunda conclusio in nullius alterius hominis humanitate ẽ necessitas moriendi primo modo: patet: sicut potest humanitatem christi conseruare perpetuo: & etiam cuiuslibet alterius hominis. igitur. ¶ Tertia conclusio: in christo secundum humanitatem fuit necessitas moriendi secundo & tertio modis de potentia dei ordinata. patet: christus assumpsit naturam cum omnibus deffectibus penalibus non culpabilibus: omnis enim culpa ẽ sibipsi pena: sed sic est ꝙ moriendi necessitas est defectus ex peccato ade cõtractus nõ culpabilis: ergo christus assũpsit illam humanitatem cum illo defectu. habuit etiã necessitatem comedendi / bibendi / & ad presẽtiam tristabilium tristabatur: sed nunq̃ accepit defectus culpabiles: quia nũq̃ peccauit. moriendi enim necessitas non est defectus culpabilis: ergo christus habuit necessitatẽ moriendi / secundo modo / suppositis qualitatibus quas habebat pro tũc. Item ad remissionem peccatorum de potentia ordinata necesse erat ipsum mori: ergo habuit necessitatẽ moriẽdi tertio modo. i. necessitate que est ad finem intentum. ¶ Quarta positio: christus solum libere & non naturaliter sed volũtarie assumpsit istam necessitatem moriendi. In nobis enim est necessitas moriendi que non contrahitur libere: sed naturaliter: quia non possemus impedire: sed christus assũpsit illam libere: patet. erat christus beatus secundum portionem superiorem: sed naturaliter si non suspẽdisset actiuitatem beatitudinis redundasset in partem portionis inferioris & in sensualitatem nisi positum fuisset obstaculum: ergo ꝙ non fuerit beatus secundum portionem inferiorem fuit suspensa actiuitas portionis beatitudinis superioris: & non est suspensa nisi a christo & libere & non naturaliter. ¶ Hic sũt due parue difficultates: prima est ad probandum ꝙ christus nõ habuit necessitatem moriendi secundo modo de potentia ordinata suppositis qualitatiuis dispositioibus & permissis a deo agere adinuicem: ꝙ non erat necesse christũ mori. certum est ex philosophia & medicina ꝙ in homine sunt duo: scilicet calor naturalis & humidum radicale: & calor continue agit in humidum quod si non restauraretur tandẽ consumeretur & inde sequeretur mors. Itẽ humidum agit in calorem: & tunc ex prehabitis in distinctione. xiiij. Christus omnia distincte cognouit saltem presentia: ergo xp̃us distincte cognoscebat suum calorem naturalem & humidũ radicale. & vltra / ergo etiam distincte cognoscebat quãtum calor consumebat de humido radicali: ergo etiam distincte cognoscebat q̃tum requirebatur ad restaurandum illud humidum radicale deperditum. etiam secundum humanitatem fuit supremus medicorum: sed sic est ꝙ xp̃us poterat illud precise & tantum precise applicare quod requirebatur: ergo poterat facere ꝙ remaneret suum humidũ radicale & calor naturalis: & ꝙ nunq̃ consumeretur & per consequens ꝙ non moreretur. ¶ Quantum ad hoc dico ꝙ christus cognoscebat quantum sufficiebat secundũ humanitatem: & quantum cõsumeretur de vtrisq;: & quantum requireretur ad restaurandum & poterat addere quod erat necessarium / sed non poterat facere quin potentia conuersiua ciborum continue diminueretur: non solum enim est in nobis mors propter defectum humidi & caloris naturalis: sed etiam propter debilitatem potentie. nec ꝙ possumus facere quin tandẽ sit omnio nostra potẽtia ꝯuersiua debilitata: ita ꝙ cibo applicato iterũ ꝯuertere nõ poterit i humidum radicale ꝓpter ipsius ibecillitatẽ. ¶ Secũda difficultas: quia dicit ꝙ beatitudo in portione supiori rationis necessitate naturali: si non ponat obstaculũ redundat i corpus & in portionem inferiorem & sensualitatem / certum est ꝙ beatitudo spũalis por-

Secũda cõclusio.

Tertia.

Quarta.

Difficultas pria.

Secũda difficultas beatitudo corporalis

tionis superioris est visio clara & fruitio: beatitudo vero corporalis sunt dotes, vt agibilitas &c. & est extensa: & sunt qualitates existentes in corpore: vnde beatitudinem portionis superioris redundare in inferiorem: non est nisi beatitudinem portionis superioris causare beatitudinem corporis siue qualitates corporis quibus corpus dicitur beatum. sed quero quomodo ipsa visio cum fruitione causat qualitates corporales necessario necessitate naturali: videtur ꝙ non est possibile. ratio mea est. Sicut qualitas corporalis nunꝗ agit substantiam spiritualem: ita non video ꝙ visio ꝗ video sortem intuitiue aliquid agat in corpus meum. Ideo videtur michi ꝙ deus se solo producit illas qualitates in corpus. & sic non redundat sic ꝙ illa beatitudo superioris portiõis necessario necessitate nature causaret beatitudinem. Propterea nõ video quin corpus Christi per nouum miraculum fuit beatum & non ex redundantia beatitudinis superioris in inferiorem.

Dubitat primo. Dubium primum. vtrum fuit in potestate anime christi non separari a corpore ex violentia passionis: certum est ꝙ non est ĩ potestate animarum nostrarum non separari a corpore ex acerbitate tormentorum & infirmitate: imo compelluntur exire. ¶ Pria propositio: si anima christi fuisset dimissa ĩ puris naturalibus & in beatitudine: fuisset in eius potestate non mori ita ꝙ nec actiuitas anime nec beatitudo eius fuisset suspensa: fuisset in potestate eius non mori: quia tunc secundum fantasiam Scoti redũdabat beatitudo spiritus in corpus. ¶ Secunda propositio: supposita tali suspentione pura redundationis glorie spiritus in corpus non fuit in potestate anime christi: quin ipsa compelleretur exire corpus. patet solus creator nature potest immutare naturam: nulla creatura potest facere ꝙ ignis non calefaciat: sed solus deus: sed sic est ꝙ de naturali institutione est ꝙ ad presentiam tormẽtorum separetur anima a corpore: ergo solus deus potest facere ꝙ ad presentiam tormentorum non exeat anima a corpore: & ꝑ consequens non fuit in potestate aĩe christi quin compelleretur exire. ¶ Tertia propositio. si xp̃s non fuisset passus nichilominus stante lege & glorie suspentione tãdẽ fuisset mortuus. Hic sunt duo vidẽda: primo quomodo intelliguntur auctoritates: Secundo cum anima christi fuit necessitata exire & nullus meretur per illud quod nõ est in eius potestate quomodo xp̃s merebatur per mortem cum nõ potuit eam euitare. ¶ Quantum ad primum xp̃s mortuus est quia voluit: & oblatus est: quia voluit secundum diuinitatem: ita ꝙ volitio secundum diuinitatem fuit causa mortis: vnde si ly causa dicat non causam: sed concomitantiam cum offerebatur secundum humanitatem volebat offerri. Dico etiã ꝙ voluntas humaitatis christi nõ fuit causa mortis: sed verum est ꝙ moriendo habuit volitionem secundum humanitatem: quia volebat redimere genus humanum. Si intelligitur causaliter secundum diuinitatem. Si cõcomitãter potest intelligi de humanitate. Ad aliud dico ꝙ mors meritoria est: q̃a patienter sustentata. nihil enim ẽ nobis meritorium ꝙ non possumus vitare. verũ est meritorium immediate. hinc mors nõ fuit ei immediate meritoria: sed aliquid est meritorium quod non possumus vitare: quando per aliquam volitionem voluntas complacet in illo quod non põt euitare/ vt martires habebant volitionem per quam equanimiter illam passionem sufferebãt: illa volitio erat in eorum potestate/ & complacentia in tormẽtis: hic est ꝙ mediate. i. mediãte illa volitione illa tormenta possunt dici meritoria. Eodem modo dico de xp̃o secũdum humanitatem non poterat impedire sed volitio erat libera: ideo meritoria. Aliq dicũt ꝙ passiones sunt meritorie. ¶ Ad aliud. quomodo ĩ articulo mortis potuit clamare clamore valido: nisi fuerit in eo tãta fortitudo/ q̃ta in homine sano: ergo nõ cõpellebatur exire anima a corpore: ergo libere exibat. Dico esto ꝙ clamauerit clamore

validō fuit miraculū deficientibus viribus naturalibus: & deus specialissime concurrebat ad illam vocem. ¶Sed vtrū passio christi fuerit violenta. Dico ꝙ sic: quia contra inclinationem naturalem: anima enim naturaliter inclinatur ad corpus: & econtra. Naturaliter enim inclinabatur anima christi informare corpus: & ab extrinseco exibat contra inclinatōnem eius naturalem: ergo violentabatur. ¶Sed si queratur. vtrū moriebatur contra inclinationem liberam. Dico ꝙ non. quia anima volebat volitōne libera mori: & exire a corpore: ergo non exibat contra inclinationem liberam: & sic fuit libera: & qua ratione qua libera fuit meritoria. Meruit enim Christus acceptādo voluntarie passionem suam.

Dubium

Rōpsia.

¶Distīctio.xvij.

Veritur ꝯsequēter. vtrū in xpo sint plures voluntates sibi semp in volito conformes. Notandum ꝙ voluntas capit multipliciter: vno mō pro appetitu quocunqꝫ: siue talis fuerit naturalis/ siue sensitiuus/ siue intellectiuus: sicut ponit in prio phisicorū circa materiā de appetitu materie ꝙ duplex ē appetitus naturalis & animalis. Animalis diuiditur in appetitum sensitiuum: & ī appetitum intellectiuum. Appetitus naturalis est appetitus/ seu inclinatio ad hoc/ vel illud nullam presupponens cognitionem preuiam: nam quelibet inclinatio vel ad operationem/ vel ad actionem/ vel ad passionem non presupponens cognitionē preuiam vocatur appetitus naturalis. Isto appetitu appetit materia formam: quia inclinatur vt subiectiue in se recipiat formā: & illum nulla precessit cognitio. appetit graue descendere naturali appetitu/ & aliquādo voluntas: sed raro extenditur ad illum appetitum. Est alius appetitus animalis ꝑsupponens(vt exeat in actum)aliquam cognitionem preuiam: & hoc capiendo appetitum pro potentia: appetitus animalis

Duplex ē appetit⁹.

presupponit de necessitate cognitionē: vt exeat in operationem: & est duplex. quidā sensitiuus qui est potentia appetitiua presupponens cognitionem sensitiuam: vt exeat in operationem. Certum est ꝙ animalia bruta habent aliquos actus prosequēdi quibus appetunt & refugiunt aliqua obiecta & illos actus necessario precedit cognitio sensitiua. qua apprehendunt obiecta. Sed appetitus intellectiuus est potentia appetitiua presupponens cognitionem intellectiuam vt exeat in suam operationem: vt est voluntas/ & proprie intellectus appetitiuus vocatur volūtas proprie capiēdo terminum. In primis duabus acceptionibus voluntatis capitur large: & raro/ sed regulariter capitur voluntas pro appetitu intellectiuo. ¶Secundo supponitur ꝙ volūtas naturalis tripliciter capitur: vnomodo vt distinguitur contra voluntatem supernaturalem: & sic voluntas naturalis est volūtas cuiuscumqꝫ creature. Supernaturalis ē diuina. Alio modo capitur voluntas naturalis vt distinguitur contra liberam. Et tertio modo capitur pro voluntate in ordine ad operationes elicitas ab ipsa voluntate secūdum inclinationem eius naturalem/ siue eliciantur libere siue naturaliter/ hoc est sumitur tertio modo voluntas naturalis p ipsa volūtate in ordine ad determīatas operationes. i. ad illas/ que eliciuntur conformiter ad inclinationem naturalem. voluntas eliciēs actum etiam libere/ quo refugit mortē potest dici naturalis. quia elicit cōformiter ad inclinatōnes naturales/ q̄ sunt ad commodum: sed si voluntas eliciat actū quo velit mori libere sicut xpūs: voluntas in ordine ad illum actum non potest dici naturalis: quia non elicit illum actum conformiter ad inclinationem naturalem/ q̄ ē ad esse: & per consequens ad fugam mortis ¶Tertio notandum ꝙ tripliciter due voluntates adinuitem dicuntur conformari: primo modo in volito: secundo in actu: tertio in modo volendi. Et ista distinctio solet poni in vltima distinctione primi sen

Aīalis appetit⁹ duplex

Sēsitiu⁹

Intellectiuus.

Volūtas naturalis tripliciter capit

Que voluntates cõformes in volito que cõformes in actu.

tentiarum. vnde vocantur due volũtates conformes in volito: quia illud idẽ/& adequate quod vna vult altera etiam vult. Sed dicuntur conformes in actu/& est vnam illarum habere actum siue volitionem alicuius obiecti/& alteram voluntatem velle/ ꝙ illa prima voluntas habeat illum actum q̃uis non velit obiectũ qď pría vult. Certũ est ꝙ abraham volebat immolare filium: q̃ volitio habebat immolationem filij ꝑ obiecto: & deus volebat ꝙ abraham haberet illam volitionem: sed non volebat illum interfici: & volitio dei terminabatur ad actũ: & voluntas dei/& abrahe erant cõformes non in volito: sed in actu volẽdi. deus volebat ꝙ abraham haberet illam: q̃uis non vellet obiectum volitionis. Tertio modo dicuntur conformes in modo volendi/ q̃ eodem modo volunt: puta si vna ex charitate: altera etiam si ex conditione & altera si absolute & actualiter & propter eundem finem: Christus enim secundum diuinitatem & etiam secundum humanitatem volebat suam mortem. Similiter iudei volebant eandem mortem: & sic erant conformes in volito: sed non in modo volendi: quia deus & xp̃us secũdũ humanitatẽ volebant mortem propter redemptionem humani generis & iudei propter vindictam. & sic non volebant propter eundem finem.

Nota de Abrahe volitione que conformes i mõ volendi.

¶His notatis sit pria cõclusio

Pria cõclusio

¶In Christo fuerunt plures voluntates. s. diuina & humana. Christus enim habet voluntatem diuinam/que est secunda persõa: & essentia diuina. Similiter in Christo fuit voluntas humana: quia fuit humaitas &c.

¶Secunda conclusio

Secũda.

¶In Christo secundum humanitatem fuit triplex voluntas: de qua in primo notabili scilicet voluntas libera/seu rationalis sensitiua/& naturalis non adinuicem realiter distincte: immo solum per operatõnes istarum trium voluntatum distinguntur. Nã Christus assumpsit perfectam nostram humanitatem: ergo cum omnibus suis potentijs. s. cum intellectiua/sensitiua/ & naturali/ q̃ appetebant/ vel refugiebant. Christus enim secundum sensum refugiebat mori: ergo habebat potẽtiam sensitiuam: similiter naturalem: & ille tres non erant realiter distincte: nam quelibet earum voluntatũ capiendo pro potẽtia est ipsa anima/ que est sola vna in Christo. ¶Vnde appetitus naturalis Christi secundum humanitatem est anima naturaliter inclinata vt informet corpus/& appetitus sẽsitiuus est eadem aia potens preuia cognitione sensitiua in actus suos sensitiuos. & appetitus rationalis est eadem anima potens in actum volẽdi vel nolendi preuia cognitione intellectiua: ergo nõ sunt realiter distĩcte. ¶Tertia cõclusio.

Triplex appetit' i christo.

¶Voluntas Christi secundum humanitatem libera/& absoluta/& rationalis sẽper fuit conformis in volito voluntati diuine in ordine saltem ad actus absolutos. Non solum enim in actu conformabatur: sed etiam in volito. Patet nullum habuit actum malum: ergo deus semper voluit illam illos actus quos habuit habere: ergo conformabatur semper &c. Qꝫ in volito patet/secundum humanitatem cognouit de omni volito absolute a deo: sed sic est ꝙ in nullo repugnabat voluntati dei. Nam secundũ opinionem multorum quilibet tenetur se conformare si cognoscat in particulari: ergo Christus quantum ad volitionem absolutam & liberam semper conformabatur in volito voluntati diuine. ¶Omnis eni voluntas recta est conformis sue regule in volito saltem cognito tali/& distincte: & prima regula est voluntas diuina: vnde sufficit ꝙ sit conformis in actu volendi. i. non requiritur vt recte velim/ꝙ velim illud qď deus vult: sed sufficit ꝙ habeam actum volendi. & deus velit me habere talem actum & non oportet ꝙ velim omne illud quoď cognosco deum velle: sed oportet ꝙ habeam actum quem cognosco deum me velle habere/& ego arguam pariter de christi voluntate absoluta secundum humanitatem nolebat perfidiã iudeorum: & tristabatur de ingratitudine illorũ tristicia consequẽte

Tertia cõclusio.

nolitionem absolutam/& liberã:ergo habebat illam nolitionem absolutam & liberam secundum humanitatem. Implicat enĩ deum nolle absolute aliquem esse ingratũ & ꝙ sit ingratus:quia tunc aliquid eueniret contra voluntatem dei:sicut est impossibile aliquem esse talem:& nõ sit talis: ita est impossibile ꝙ nolit hoc esse tale/ & sit tale, ergo xp̃s volebat aliquid vel nolebat aliquid:& tamen deus nõ volebat/nec nolebat illud obiectum:& per consequens cõformabatur prime regule in ordie ad actũ: & non in ordine ad volitum. Pro omibus istis insuper aliqui dicunt ꝙ deus voluntate beneplaciti etiã absolute vult hominẽ peccare:quãuis non voluntate signi. xp̃us secundum humanitatem nunq̃ voluit aliquem peccare nec licite potuisset velle. Breuiter ergo dico/ nõ quicquid xp̃us voluit: illud idem deus volebat. Patet ex prio articulo xp̃us nolebat infidelitatem iudeorũ absolute:sed sic est ꝙ secundum diuinitatem falsum est ꝙ deus volebat eos esse infideles: ergo non quicquid volebat secundum humanitatem: volebat secundum diuinitatem. Tertio:xp̃us cognoscens secundum diuinitatem deum aliquid velle nũq̃ voluit contrarium voluntate libera & absoluta. Et hoc sufficit ꝙ conformabatur in volitio id est nichil volebat/cuius contrarium deus volebat voluntate absoluta & libera:licet volebat aliquid quod deus nõ volebat neq₃ nolebat. ¶ Quarta cõclusio.

Quarta cõclusio.

¶ Voluntas naturalis similiter voluntas sẽsitiua: similiter volũtas libera q̃tũ ad actus ↄditionatos nõ ↄformabaẗ in volito scd̃m humanitatem voluntati diuine:& ista conclusio sequitur ex dictis in .xv. distinctiõe de voluntate naturali. Patet: xp̃us naturaliter & absolute refutabat mortem:& nolebat absolute naturali nolitõne:sed deus volebat absolute:ergo non cõformabatur. de sensualitate patet/ quia actu positiuo refutabat mortem: & hoc non refutabat deus: igitur. De libera in ordine ad actus conditionatos [illegible]

Triplici volitione xp̃s refutauit mortem.

¶ Quinta conclusio. Quelibet volũtas humana christi erat conformis voluntati diuine in actu:patet de quolibet actu quẽ habebat quelibet volũtas humana xp̃i: deus enim volebat ꝙ haberet illũ actum: ꝙ haberet illam fugam naturalem & conditiõatam in actu libero:igitur. ¶ Sexta. Conformatur in modo volendi:quia propter eundem finem volebat xp̃us ea que volebat sicut deus:& eodem modo ex charitate:& sic patet facilis responsio ad questionem.

Quinta cõclusio

Sexta cõclusio

¶ Dubitalur primo: vtrum fuerit rebellio sensualitatis contra rationẽ. Dicit Gabriel ex Ochã ꝙ multipliciter causaẗ in nobis rebellio contra rectam rationem. Prio causatur nobis rebellio in sensualitate ad rationem isto modo:quia causatur in nobis aliquis appetitus sensualis ab apprehensione sensitiua ad illud quod est prohibitum/& difforme rationi:sicut appetitus qui causatur ad actum carnis ex apprehensione/ vel visione pulchre mulieris:ille actus appetitus sensitiui est ad illud quod est difforme dictamini recto:puta ꝙ nõ est fornicandũ: appetitus talis est ad illum actum. ¶ Secundo modo causatur in nobis rebellio i sẽsu contra rationem:quia scilicet q̃uis apetitus ille sensitiuus nõ feratur in obiectum de se discõueniens rationi:nichilominus nimis auide & intense fertur in tale obiectũ plusq̃ recta ratio dictet esse ferendũ. ¶ Tertio causatur rebellio in sensualitate:quia ille effrenatus motus/quo sensualitas tendit in obiectum retrahit volũtatem: vel in toto : vel in parte ab actu debito: vt motus sensualis in incontinente. ¶ His suppositis cũ quereretur:an xp̃us in sensualitate habuerit rebellionem ad rectam rationem non est difficultas. Primo mõ nõ habuit rebellionẽ in sensu ad rectam rationem. Secũdo modo:quia xp̃us nunq̃ caruit actu sibi debito:quia peccasset:ergo nunq̃ habuit actum sensualitatis ita effrenatum ꝙ retraheretur i toto vel in parte:igitur. quia omnis talis rebellio ẽ peccatum vel cum peccato. Tertio modo. Christus non habuit rebellionem secũdo

Dubium primum. Occhã & post eum Gabriel. de cãlitate rebellionis

ad dubiũ rñdetur.

modo: quia nunq̃ habuit actum sensualitatis nimis effrenatum. Patet Christus nunq̃ habuit actum sensualitatis non imperatũ a voluntate: sed omnis voluntas Christi fuit recta: ergo .nõ est sicut in nobis. Nam motus sensualitatis in nobis preuenit ratione͂ sed in xp̃o ratio imperabat illos motus sensualitatis ad comprobandum veritate͂ humanitatis in xp̃o: motus sequebantur rationem: & nunq̃ insurgebant nisi secundũ ꝙ voluntas imperabat vt insurgerent: sed de primo est tota difficultas. Vtrũ xp̃us ex apprehensione sensitiua habuerit notum sensualitatis ad obiectũ difforme rationi: xp̃s enim habuit similes noticias sensitiuas: q̃s habemus: que naturaliter causant actum appetitus sensitiui: & habuit appetitum sensitiuum eiusdem speciei nobiscum: ergo habuit omẽs causas naturales illorum actuũ: ergo videtur ꝙ habuerit illos actus: q̃a causis naturalibus positis de necessitate ponit effectus: cum ergo se͂sualitas christi nõ erat glorificata/ neq̃ dotata / & habuit causas naturales illorum motuum: ergo videt ꝙ habuerit illos motus qui feruntur in obiecta difformia. Dicit ocham ꝙ deus suspendebat illas causas naturales. Alia ratio Dico ꝙ non habuit illos motus: quia quãuis essent cause naturales: habebat in voluntate & in intellectu aliud naturaliter resistens productioni actuũ appetitus se͂sitiui. Vnde non est difficultas quin positis causis naturalibus actus appetitui/ quin feratur ĩ obiectum disconueniens statim: sed potest e͂e tanta consideratio in intellectu & affectio ĩ voluntate respectu obiecti retrahe͂tis ab obiecto prohibito vel in oppositum: ꝙ se͂sus nullo modo mouebitur ad illud obiectũ quis habeat causas productiuas illius motus: vnde in xp̃o fuit semper inte͂sissima volitio ad obiecta honesta/ & ad speculandũ diuinam altitudinem: vt etiã ille cause non suspensa actiuitate suarum virium impedirentur ne causarent illos motus contra rectam ratõnem. ❡Dubitatur secundo. Vtrũ xp̃us in orto conditionaliter orauerit: cũ

Argumentum

Ochã solutio

Dubium secũdum

dixit. Pater transeat a me calix iste/ si possibile est: vel absolute. ❡Respondetur/ & sit prima propositio. Non conuenit xp̃o orare secundum diuinitatem: quia nunq̃ equalis orat equalem in eo in quo e͂ equalis: sed xp̃us est equalis patri secundum diuinitate͂ ergo. ❡Secunda propositio. Christus eo modo quo voluit a se transferri orauit ꝙ trãsferretur: sed voluit cõditionaliter trãsferri. vt dictum est: ergo orauit conditionaliter: Patet per eius orationem. Pater si possibile e͂ &c. ❡Tertia propositio. Christus secundum humanitatem & secundum partem rationis humanitatis obtulit oratione͂ patri tanq̃ aduocata ipsius sensualitatis: q̃a mouetur communiter dubium an illa oratio fuerit sensualitatis: & dicitur ꝙ ratio illã obtulit tanq̃ aduocata sensualitatis. Patet: ꝙ ratio obtulit: quia sensus non potest cognoscere deum: & nichil rogamus nisi illud cognoscamus: igitur. Secunda pars patet sensualitas refutabat mortem absolute. Similiter appetitus naturalis: ergo ratio q̃rens translationem illius mortis offerebat illam orationem tanq̃ aduocata sensualitatis: aut appetitus natalis. ❡Quarta ppõ. Oratio in illo quod absolute voluit est exaudita. ad hebreos vndecio. Sed multe auctoritates dicunt non esse exauditam. Verum est quantum ad orationes conditionales: sicut de translatione calicis: & de remissione peccatorum iudeorum cum orabat Pater ignosce illis: illa enim oratio erat cõditionalis: puta si peniteant: sed q̃tũ ad orationes absolutas semp xp̃us fuit exauditus pro sua reuerentia. ❡Distinctio. xviij.

Responsio

Prima propositio

Secũda.

Tertia

Quarta

Trum Christus in instãti sue conceptionis meruerit. Et ista questio ex duobus habet difficultatem. ❡Primo ex hoc: ꝙ xp̃us semper fuit beatus: & statui beatitudis videtur esse repugnans meritum. ❡Secundo habet difficultatem ex hoc ꝙ in instanti non potest elici actus meritorius. vnde

An xp̃s in pricipio istãti sue conceptõnis meruerit

dicunt multi doctores ꝙ in primo instanti nullus potest mereri/nec peccare: ergo apd' illos non meruit christus in primo instanti sue conceptionis. ¶ Pro solutione noto ꝙ meritum secundum Scotum est motus/vel operatio voluntatis libere elicita acceptata ad aliquod premium retribuendum illi qui operatur illam operationem: vel alicui alteri ab eliciente. ¶ Dicitur operatio: & p hoc sequitur primo ꝙ nulla pura omissio est meritoria & hoc correlarium infert Dionysius in secundo: & semper ab omibus doctoribus ponitur in diffinitiōe meriti operatio: ideo cum nulla pura omissio sit motus/vel operatio: sequitur ꝙ nulla talis est meritoria. ¶ Pro nunc dico ꝙ nullus pōt mereri per puram omissionem: quia nulla pura omissio refertur in deum: & si referatur hoc est per actum positiuum: & sic non est pura omissio/& de ratiōe meriti est relatio in deum. ¶ Secundo sequitur ꝙ nulla nolitio vel volitio naturalis est meritoria: qa dicitur libere a voluntate elicita. si libere: ergo que elicitur naturaliter non est meritoria. ¶ Mouetur difficultas & Holcot querit Utrum deus posset acceptare actus naturales. & si sic: tunc essent meritorij. hoc stat in equiuocatione de ly meritum. Unde stricte capiendo meritum non erunt meritorij quia de ratione meriti est esse liberum: & p ea que nobis insunt naturaliter: nec laudamur: nec vituperamur. sed quicquid sit de lege posita nullus actus naturalis est meritorius. Dicitur acceptata ad retribuendū premium elicienti: vel alteri ab eliciente. ¶ Ex ista particula infert Dyoni. ꝙ nullus actus reproborum est meritorius proprie capiēdo: quia bene sequitur. Iste est reprobus: ergo actus istius non acceptatur ad vitā eternam saltem ei conferendam: nec alteri: quia nullus meretur alteri gloriam preter q̄ xp̄s qui meruit nobis: ergo. dicit Diony. nullus actus repbi ē meritorius stricte capiēdo meriti. Et sic pn̄ter ifert ꝙ est in ptāte mea de actu/q fuit meritorius ꝙ non fuerit meritorius: quia est in potestate mea facere ꝙ

Quid sit meritū secūdū sco. — *Null' pōt mereri p purā omissiōes* — *Dionisi'* — *correlariū*

nunq̄ fuerim predestinatus: quia est in potestate mea finaliter peccare: etiam est in potestate mea facere ꝙ actus qui non fuit meritorius: ꝙ fuerit meritorius. ¶ Quātum ad hoc: regulariter doctores non sunt sue opinionis. nam consentiunt regulariter omēs doctores ꝙ omnis actus elicitus in grā & ex gratia est meritorius: sed reprobi aliquādo sunt in gratia: & eliciunt operatōnes ex gratia: ergo stat ꝙ mereātur. Quomodo ergo exponitur ista particula/ad retribuendum premiū acceptata. Dico ꝙ exponit retribuēdū p̄miū acceptata secundum presentem iusticiam. ¶ Unde cōtingit dupliciter actum ad vitam eternam acceptari: vno modo secundum eternam predestinationem: & nichil aliud est/q̄ deum voluisse ab eterno voluntate beneplaciti: & velle pro illo actu conferre vitam eternam. Nam bene sequitur. Voluit voluntate beneplaciti & absolute conferre vitam eternam: ergo conferet. nam bene sequitur. Acceptat ad vitam eternam: ergo pro illo actu dabit vitā eternam: sed actum acceptari secundum presentem iusticiam est deū velle pro illo actu dare vitam eternam. si taliter operans perseueret in eo statu in quo elicit vsq; ad finē/puta in gratia. & dicunt tunc doctores ꝙ illa particula acceptata &c. debet glossari/nō secundum eternam presciam sed secundum presentem iusticiā. ¶ Quereret aliquis: capio duos qui ex eadem charitate circa eādē materiam/& eodem conatu eliciunt equales actus: vnus tamen est reprobus: & alter predestinatus: & sic actus vnius acceptatur secundum eternam predestinationem: & alterius secundum presentem iusticiā. Utrū plus sit acceptari secundum eternam predestinatōnem: q̄ secundum presentem iusticiam. & si sic: tunc actus illius qui acceptatur secundum eternam predestinationem erit magis meritorius & melius. nam videtur ꝙ melius sit isti: ꝙ actus eius acceptetur secundum eternam predestinatōnem q̄ secundū presentem iusticiam. quia melius est/ꝙ cōferatur ei beatitudo q̄ sub conditōne: puta

Opinio cōmunis — *Dupliciter actus pōt acceptari ad vitā eternā* — *Nōa difficultas.* — *ꝙ equaliter operātes equaliter merentur.* — *probatio*

si perseueraverit: ergo ē magis meritorius: ergo erunt duo/qui equaliter operatur: & tamen vnus plus meretur q̄ alter. Dico q̄ ille qui est p̄destinatus non plus meretur q̄ alter: vnde plus mereri est actum ordinari ad maiorem gloriam secundum presentem iusticiam: ideo actus reprobi ordinatur ad tantum gradum glorie ad q̄tum ordinatur actus predestiati sed quia reprobus ponet obicem non conferetur ei: & conferetur alteri. ¶Quantum ad vltimam partem sibi vel alteri. sequitur ex hoc: q̄ aliquis potest alteri mereri de premio accidentali non ē questio. nam posset alteri mereri: puta remissionem pene in purgatorio. Sed de merito glorie regulariter dicunt doctores q̄ nullus potest alteri mereri preter q̄ christus q meruit nobis omnibus q̄uis Diony. dicat oppositū. ¶Queritur in quo consistit radix meriti. i. quis actuum sit primo meritorius: ita q̄ ille sit meritorius seclusis omnibus aliis: & nullus est meritorius secluso illo: & similis est questio qua queritur ī quo consistit radix boni actus. dico q̄ radix meriti consistit in dilectione dei que est amor amicitie & non in amore concupiscētie. Nec consistit in affectione iusticie: pro ut regulat affectionem commodi: sed in affectione iusticie in se considerata non ī qualibet sed in amore amicitie dei. ¶Primus actus meritorius de necessitate debet esse dilectio qua diligitur deus amore amicitie. Debet esse actus volūtatis quo bonitas dei nobis placet in se considerata nō relata ad aliud: puta q̄ complacet nobis q̄ deus sit summe bonus. iustus: & illa volitio est meritoria secluso quocunq̄ alio. ¶Ratio est. Nullus actus est meritorius nisi procedat ex inclinatione charitatis: hoc satis supponitur. Sed charitas primo inclinat ad dilectionem dei: & solum secundario ad diligēdum creaturas propter deum: ergo primus actus meritorius est dilectio dei. ¶Sicut diximus q̄ primus actus fidei siue primū credibile est hoc complexum. omne reuelatū a deo est verum: ita primū diligibile ex charitate est deus: & nihil est diligibile ex charitate nisi ex inclinatiōe actualis amoris dei ergo primus actus charitatis est amor dei: ergo est radix meriti: ergo radix meriti consistit in dilectione dei super omnia quo diligitur deus amore amicitie: quia ē actus meritorius secluso quocūq̄ alio: & nullus est meritorius nisi procedat ab illo: vel actualiter: vel virtualiter. ¶Hoc supposito q̄ radix meriti p̄cedit siue est dilectio dei. Si sint duo quorum vnus diligit deū amore amicitie & ex illa dilectione diligit etiam proximum: alter vero diligit tantū modo deū. ¶Queritur an dilectio proximi que procedit a dilectione dei superaddat aliquid meriti super dilectionem dei super omnia? & arguitur q̄ non/quādo est aliquis actus ita bonus q̄ non est bonus nisi propter presētiam alterius: ita q̄ altero secluso non esset amplius bonus: non superaddit bonitatē: quia non est bonus nisi bonitate extrinseca: ergo similiter si sint duo actus meritorij sed vnus est meritorius propter presentiam alterius solum ita q̄ eo secluso nō esset amplius meritorius. videtur q̄ meritum quo est meritus nō est nisi meritum alterius: sed ista dilectio proximi non est meritoria nisi propter dilectionem dei: & propter presentiam dilectionis dei: ergo videtur q̄ meritū dilectionis proximi non est nisi meritū dilectionis dei: & sic ille qui diligit deum: & ex illa dilectiōe diligit proximum nō plus meretur q̄ ille qui diligit deum precise. ¶Q̄tum ad hoc videntur michi antiqui dicere q̄ non superaddit meritum sicut bonauentura. Dicunt enim q̄ non est attendēdum quid fiat: quid fugiat: quid operetur homo: sed ex q̄to. i. q̄to amore dei: ergo totum meritum reponunt in amore dei: ergo operatōnes multiplicate & ipate ab amore dei nihil meriti habēt. ¶Nichilominus videtur michi probabilius q̄ talis dilectio superaddat meritum: quia nisi sic superfluum esset operari opera consiliorum: dūmodo semper equaliter diligeretur deus si totum meritum consistat in dilectione dei.

Marginal notes: resolutio; radix meriti consistit ī dilectiōe dei q̄ ē amor amicitie. Actus post actu meritorius de necessitate ē dilectio qua diligit de⁹ amore amicitie; Inclinatio caritatis; Questio; Opinio antiquorū; Resolutio doct.

ideo dico q̄uis radix meriti sit dilectio dei: & amor ille amicitie: & primus actus meritorius necessario sit ille. dico tamen q̄ dilectio proximi ex illo procedens superaddit meritum. Ratio est: nam certum est q̄ dilectio proximi est actus bonus moraliter alia bonitate q̄ sit ille actus diligēdi deū sup oia q̄a est liber alia libertate q̄ sit ille actus diligēdi deū sup oia: q̄a p̄supposito tali actu diligēdi deū sup oia nō necessario seq̄tur dilectio p̄ximi: ergo habet nouā libertatem circa proximum: ergo & nouā bonitatem ergo & nouū meritū. ¶ Et ad argumentū qđ fiebat qñ aliq̄s actus ē bonus p̄pter p̄sentiā alterius solū non habet bonitatē nisi actus per cuius presētiam est bonus. Et Ocham omnem talem vocat extrinsece bonum: id est bonum bonitate aliena: sed nego antecedens: q̄uis dicat p̄trarium Ocham: & dico q̄ dilectio proximi que habet deum nō pro obiecto: sed pro fine est bona noua bonitate propter nouam libertatem. ¶ Notandum secundo q̄ meritum precedit premiū saltem natura. id est ordine nature. quare: quia bene sequitur hoc est iam istius: ergo per nullum actum seq̄ntem ipse efficit hoc suum. Similiter bene sequitur hoc est iam istius: ergo per nullum actum sequentē efficietur hoc sibi debitū. ¶ Ex isto fundamento/aliquid mereri nō est nisi effici illud sibi debitum: vel effici suum/mereor aliquid id est facio q̄ illud mihi debeatur: sed sic est q̄ si iam sit meum per nullam operationem sequentem facio q̄ sit meum de nouo: ergo nunq̄ mereor per aliquam operationem sequentem. ergo nunq̄ meritum sequitur premiū: ad minus oportet q̄ tempore aut natura precedat/& bene meritum precedit p̄mium saltem natura. Nam non videtur repugnantia quin pro eodem instanti quo mereor beatitudinem deus mihi cōferat illam: & tūc actus meritorius non precedit tēpore sed natura: quia est causa sine qua nō/beatitudinis. ¶ Ex quo seq̄tur q̄ respectu iā habiti nulli est meritū sed habendi. Secūdo sequitur/nullus perfecte beatus iam meretur. Ratio: si sit aliquis perfecte beatus est totaliter satiatus: nec amplius aliquid queritur. ergo dicitur perfecte beatus. vnde anime separate non sunt omnino beate. Nam licet habeant & sint satiate quātum ad id qđ appetunt appetitu libero: sed appetitu naturali non sunt perfecte satiate: quia appetunt informare corpus. ¶ Similiter Christus in via secundum portionem inferiorē non erat perfecte beatus. ¶ Notandum tertio/meritum proprie acceptū pertinet ad portionem superiorem rationis primo & principaliter. Nam bene sequitur meritum primo & principaliter cōsistit in actu dilectionis dei: quia diligitur amore amicitie: sed talis actus pertinet ad portionem superiorem. ita q̄ nullus actus ē meritorius nisi sit portionis superioris vel nisi imperetur ab actu existente in portione superiori: id est a dilectione dei super omnia. ¶ Notandū quarto. Christus fuit verus beatus & aliquantulum viator secundum diuersas positiones q̄ fuerit verus comprehensor patet: quia habuit verām visionem & tensionem. Etiam Christus aliquātulum fuit viator secūdum portionem inferiorem rationis: quia habuit sensualitatem passibilem & corpus mortale: sed ista repugnant beatitudini corporis: ergo sequitur q̄ christus fuit aliquātulum viator. & hoc notum est. ¶ Quinto notandum q̄ nullam implicat contradictionem quin actus beatificus sit meritorius. Patet: non implicat contradictionem aliquem beatum qui non est summe beatus puta quantū esse potest: quin illi augeatur sua beatitudo. & non implicat q̄ actū quē habet q̄ est fruitio deus acceptet ad augmētū beatitudinis. ¶ Vnde tota difficultas circa hoc est. Talis beatitudo s̄cdm quosdā. s. fruitio btīfica ē totaliter a deo sic q̄ nullomō a volūtate fruētis: ergo nō est libere elicita a volūtate. Querit mō q̄uo ē actus meritorius: tenet Gabriel q̄ q̄libet ps btītudinis est totaliter a deo: q̄uo ergo stat q̄ sit meritoria & nō video q̄uo habeat hoc dicere: & sic nō bn̄ videt aduertisse ad ea q̄

Doctor 3 Ocham.

An meritū p̄cedat premiū.

Quid sit mereri.

correlariū

Ale fancto℞ non sunt olo beate.

An x̄ps fuerit cō-prehēso℞ & aliquā-tulum viator.

An aliq̄s beat⁹ possit mereri

Opinio Ocham.

Carpit Gabriel

supra dixi: & ad sua fundamēta. Sed tenendo cū Holcot φ deus pōt acceptare actus naturales: pōt dicere φ deus pōt illū actum fruitionis acceptare. Vñ dicit Ochā & bñ: φ habuit alterā dilectionē ab illa q̄ ē totaliter pducta a deo: & sic p illā meruit & nō p primā. ¶ In isto primo articulo iam declaratū quid sit meritum: & in quo consistat radix meriti: & de Christo quomodo fuit viator & comprehensor: & actui beatifico an repugnet esse meritorium. ¶ Sed in isto vltimo notabili quia querebatur an Christus meruit in instanti inuestigabimus an ad meritum requiratur successio vel possit esse in instanti. dico conformiter ad Scotū & ad Ocham / φ de ratione meriti non est successio: sed in instanti potest esse meritū: hoc est dicere / non est de ratione actus meritorij φ producatur successiue: sed potest in instanti & totus simul produci. Hanc propositionem deducit Scotus in presenti distinctione: nam ad producendum actū meritorium tria sufficiunt: scilicet intellectus / & voluntas non impedita. ¶ Secundo cognitio per quam obiectum presentatur voluntati. & tertio charitas. Dicit ergo ad producendum actum meritorium primum requisitum est voluntas non impedita: quia non potest produci nisi a voluntate. Secūdum est / cognitio per quā intellectus ostēdit voluntati obiecta circa que est eliciēdus actus meritorius: quia voluntas nō potest in incognitum. Non enim potest velle vel nole amare vel odire nisi itellectus cognoscat. inuisa enim diligere possumus icognita nunq̄. Et tertium est charitas. Ista tria sufficiunt: ergo quandocūq3 ista tria simul cōcurrunt potest produci effectus puta actus meritorius. Patet consequentia / causis positis sufficientibus ad producēdum effectū iam vel ponitur effectus. vel saltem potest poni: alias non essent cause sufficientes: qa si non ponatur hoc est semper defectus alicuius: sed sic est φ ille tres cause possunt poni in eodem instanti. Nam de voluntate non est difficultas. Similiter φ possit poni

An ad meritū requiratur successio.

Tria ad actū meritoriū producendū.

cognitio patet: quia cognitio est res permanēs / ergo datur vnum instans in quo est: & eodem modo dicatur de charitate: ergo datur instans in quo ista tria simul concurrunt. & ista est resolutio Scoti. vnde positis causis sufficiētibus potest poni effectus Nam si sit causa naturalis ponitur effectus. Si causa libera potest poni: sed pro eodem instanti ponuntur omnes cause vt dictum est. ergo. ¶ Sed videbitur alicui φ ista ratio non est sufficiens. Ponuntur omnes cause sufficientes ad producēdum calorem in instanti: quia non requiritur nisi ignis: & tamen pro illo instanti nō potest poni calor quia calor non producitur in instanti sed successiue: ergo ista consequētia non valet omnes cause ponuntur in instanti: ergo effectus potest poni in instanti. Similiter certum est φ cause efficientes & sufficientes rei successiue sunt in instanti: & sunt res permanentes: & effectus est res successiua: quia nō potest poni in instanti sicut patet de motu cuius causa est substantia permanens: ergo ista consequentia non valet: cause ponuntur in instāti: ergo effectus ponitur in instāti. Dico φ doc. debet sic intelligi. ¶ Quandocunq3 sunt cause sufficiētes ad producēdum effectum & non repugnat effectui totum simul produci: & non ponitur resistētia: & in eodē instanti in quo cause sunt posite ponitur sufficiens applicatio: iam ponitur effectus. Tria ergo requiruntur vt dicat verum. Primum / φ cause efficiētes sint sufficienter applicate adinuicem. & passum similiter: & φ ille cause non habeant resistentiam. vnde Aristoteles in septimo phisicorum & in quarto videtur dicere φ omnis causa sit cum resistentia. & propterea quando ignis producit calorem in aliquod passum quāuis applicatio fuerit facta in tempore: tamen in instanti verum est dicere: iam est sufficienter applicatus: nichilominus non producitur in instanti ille calor: quia habet resistentiam in passo. Requiritur ergo φ effectus ex natura sit in instanti pducibilis: & φ ei nō repugnet. & hoc di

Attende

Quō intelligēd⁹ est scotus in sua maiori.

to propter effectum qui est res successiua: quāuis cause sufficientes ponantur in instanti implicat tamen effectum produci in instanti postq̄ est res successiua: ergo bene dicit doc. quādocunq̄ sunt cause sufficientes applicate adinuicem & in passo nulla est resistentia: & effectui non repugnat totum simul produci ex natura eius tūc de necessitate si sint cause naturales producitur effectus Si autē altera sit libera potest poni effectus.

Ratio fa tis appa rens. ¶Dices ergo quando ignis producit calorem sine resistētia ad minus producit in instanti. patet: potest esse aliquod corpus inclinatum ad calorem: etiā secūdum formā substantialē non habens tantum calorē ad quantum inclinatur. Certū est q̄ aer est naturaliter calidus: & stat q̄ in aere non sit tātus calor ad quātum inclinatur secundum inclinationem forme sue substantialis si sit d imidia pars: & applicetur igni calefiet. & nulla est resistentia: ergo calefiet in instāti. Dicitur q̄ si non sit obstaculum ille producet illum calorem cuius est naturaliter productiuus. ¶Ecce ergo pro resolutione: potest actus meritorius elici in instanti: & aliquis potest mereri in instanti. & ista materia tractatur in tertia distinctione secūdi sententiarū de angelis.

Resolutio ergo questiōis ¶Pro difficultate huius materie & pro fundamento. Dico si q̄s mereatur aut demereatur in instanti non oportet q̄ in quolibet instanti sequenti continuatio tantum mereatur/ vel demereatur quantum in primo.

Ratio. q̄ q̄s mereat infinite. ¶Ratio/ quia tunc in quantocunq̄ paruo tempore in quo continuaret actū elicitum iam infinite mereretur aut demereretur. Patet: sunt infinita instantia: ergo si in quolibet instanti mereatur eq̄lem portionem beatitudinis sicut i primo meretur infinitas equales non communicātes: sed ex omnibus talibus equalibus non cōmunicantibus resultat infinita multitudo: cum instantia non cōmunicāt ergo meretur infinitum premium intensiue: quod est falsum. ergo non meretur tātum in quo libet sequenti. & sic oportet de necessitate dicere q̄ in aliquibus: imo per infinita naturaliter bene continuat. & sic in illis nihil de nouo meretur: aut demeretur. Vel oportet dicere q̄ postq̄ actus est elicitus in instanti nunq̄ aliquid i instāti sequēti meretur de nouo nisi propter circūstantiam aduenientem.

Grego. imaginatio de naturali cōtinuatione actus. ¶Vnde Gregorius dat vnum tēpus in quo non potest desistere ab actu: & vocatur tempus naturalis cōtinuationis: sed potest desistere in instanti terminante illud tempus: & si continuet in illo aliquid meretur: aut demeretur: quia libere / & post illud instans: iterum datur tempus naturalis continuationis.

Ocham imaginatio d libera ptinuatiōe act⁹. ¶Dicit Ocham in instanti elicitionis aliquid meretur de nouo si sit bonus: sed non meretur de nouo in aliquo instāti sequenti: sed in tēpore solū ratione cōtinuationis successiue quāuis libere conseruet in alijs instantibus: sed aliquid primo est meritum vel demeritum quod meretur in tempore proxime ad illud instans. Nam oportet ymaginari ita esse in illa ptinuatione successiua sicut est in productione successiua alicuius qualitatis. Nam quando qualitas producitur successiue in instanti quo cōtinuatur falsum est dicere aliquid productū est de nouo quia subito pduceretur: sed verum est dicere in hoc instanti: aliquid est primo productum: scilicet quod producit in tempore: quia in illo instanti verum est dicere: hoc totū est & nunq̄ prius illud totum fuit: licet partes eius fuerint. Inde continuans actum per horam in instanti elicitionis meretur: sed in instanti medio nichil meretur: sed in instāti medio est aliquid primum quod meretur successiue continuando: & merebatur illud successiue in tota prima dimidietate hore. Ita dicit Ocham. & illa opinio est probabilior. ¶Dico notanter nisi superueniat circunstantia noua in continuatione: quia stat demereri in instanti nouam penam quam non demerebatur sortes quando continuabat. Vnde ipse eliciens actum qui nondum est prohibitus sibi continuando illum non demeretur: & in instanti medie hore erit prohibitus: nichilominus continuat illum per totam ho

tam in instāti medie hore demeretur aliqd de nouo: ac si illum de nouo eliceret: quia ē noua circunstantia superioris puta obligatio noua ad non habendum illum actum. Vnde Ocham & alij qui dicūt ꝙ actus producitur in instanti cōcedere debent ꝙ in instanti continuationis potest aliquid demereri de nouo: sed hoc nunꝙ est nisi propter nouā circunstantiā que ꝯcurrit in illo instāti & nunꝙ prius erat. ¶Istis suppositis sit

Prima ꝯclusio. prima cōclusio. Christus nobis & sibi meruit non obstante ꝙ toto tēpore vie esset cū prehēsor & viator. Prima pars patet ꝑ paulum ad Ephesios prīo. Gratificauit nobis pater in dilecto filio suo ī quo habemus redemptionē ꝑ sanguinē eius ī remissionem peccatorū: ergo sequitur ꝙ xp̄s meruit nobis remissionē peccatorum in effusione sanguinis sui. Secūda pars patet: xp̄s meruit sibi. Patet per illud ad philippenses secūdo. Exinaniuit semetip̄m. & seqtur propter qđ deus exaltauit illū. ergo xp̄s meruit exaltari: & meruit habere nomē quod est sup oē nomē. Christus ergo meruit nobis. sed qđ? Dico ꝙ apertionē regni: remissionē peccati: gloriā & gratiā. ¶Item Christus meruit sibi exaltari/habere nomē qđ est sup omne nomen quod est deus. ¶Contra. Christus semper est & fuit deus: ergo nō meruit sibi hoc nomē deus. dicūt doc. meruit hoc nomen deus q̄tum ad cognitionem & noticiā hominū: hoc ē meruit cognosci & credi ꝙ esset deus ab hominibus. ¶Secunda con-

Secunda ꝯclusio. clusio. Christus nedum meruit nobis gratiam: gloriam: & remissionē peccatorū actibus imperatis passiōe sua: similiter actibus sensualitatis sed etiam actu beatifico portionis superioris rationis. Ista cōclusio habet duas partes. Pria ꝙ illis actibus partis inferioris & potentie executiue meruit. Patet. Christus oīa ista obtulit deo patri pro nobis & hostiam viuā pro nobis: ergo xp̄s illis oībus meruit pro nobis. Secunda pars est ꝙ etiam actu beatifico. vnde nunꝙ est meritum quin radix sit in parte superiori portionis rōnis: id est ī amore dei: ergo primus actus meritorius Christi erat amor dei super omnia: sed ille actus erat beatificus: ergo actu beatifico meruit nobis illa. vult dicere conclusio ꝙ nunꝙ aliquis actus potentie executiue ē meritorius nisi procedat ab amore dei super omnia: & ab actu portionis superioris. ¶Contra/si deus īfunderet mihi suum amorem se solo: ita ꝙ necessitaret me deus ad amandū ipsum amore amicitie talis non est mihi meritorius: quia nō venio laudādus propter illū actū quia ille actus non est a me/& respectu illius nō me habeo libere sed pure passiue & naturaliter in me productus est: ergo videtur ꝙ talis nō sit meritorius. Dico ꝙ q̄uis ille actus sit ī me naturaliter productus: & nullo modo me habeam libere ad eum sed pure passiue: tamen mediāte illo actu possum libere elicere circa creaturam puta ex illo actu dilectionis dei super omnia a solo deo causato in me possum libere diligere proximum: quia non necessitor ad diligendum proximum: nec impedior: & illa dilectio videtur meritoria: cum sit bene circūstantionata & libere elicita cōformiter ad dictamen rectū: & propter debitum finem scilicet propter deū. ergo videtur ꝙ aliquis actus circa creaturam sit miritorius q̄uis actus circa deum nō sit meritorius. quia stat actum circa deū non esse liberum in ordine ad eum qui diligit. & tamen actus qui erit circa creaturam erit liber. ideo non haberem pro inconuenienti ꝙ per dilectionem creature mererer: & non per dilectionē dei: quia illa dilectio non est libera. Sed regulariter primus actus meritorius est dilectio dei super omnia.

Tertia ꝯclusio. ¶Tertia ꝯclusio. xp̄s nunꝙ sibi meruit beatitudinē. i. clarā visionē neq₃ fruitionē. Patet. xp̄s nunꝙ meruit sibi illud quo nūꝙ caruit: sed nūꝙ caruit btitudine. sempēni fuit beatus xp̄s in vtero/extra vterū & in passione: &c̄. ergo nūꝙ meruit btitudinē in instāti ꝯcepti ōis: qa vel meruit ipsā ꝑ semetipsā vel ꝑ aliqd aliud: nō ꝑ semetipsam vt notū est: neq₃ ꝑ aliqd aliud: qa illud aliud prius habuisset: q̄ btitudinē qđ est falsum: igitur.

Quarta cõclusio. ¶ Quarta conclusio. Christus meruit sibi impassibilitatem/& gloriam corporis per actus imperatos/& per suã fruitionem. Patet ex prehabitis: quia omnis actus Christi fuit meritorius. Patet/nullum habuit actũ elicitum/aut imperatum quin fuerit liber conformis dictamini rationis: igitur semp fuit meritorius. ꝙ meruerit sua fruitione. Patet: qa si nõ fruitiõe meruisset nullo alio actu imperato meruisset. Hic arguit scotus satis apparenter. Quãdocunqȝ aliqd habetur sine merito omnia que sequitur ad illd non cadũt sub merito: quãdo sequitur necessario necessitate naturali: quia ad habendum illud non oportet mereri: sed solum auferre obstaculum si non sequatur: sed sic est ꝙ gloria anime Christi nõ cadit sub merito: & ad illam necessario necessitate naturali sequitur gloria corporis ex redũdãtia in corpus: ita ꝙ ex illa sequitur impassibilitas/agilitas/&c. Cum ergo gloria aie non cadat sub merito: & ad illam sequatur gloria corporis si nõ ponatur obstaculũ: ergo est solum opus remouere obstaculum: ergo imortalitas non cadit sub merito.

Scoti argumentũ.

¶ Dico ꝙ primum cadit sub merito inquãtũ amotio obstaculi cadit sub merito/quauis ergo ad gloriam anime si nõ fuisset obstaculum fuisset subsecuta gloria corporis & gloria anime nõ cadebat sub merito: dico tamen ꝙ gloria corporis cadit sub merito: quia impedimentũ erat/n[illegible] concursus dei cum gloria anime. Amouere enĩ obstaculum est deũ concurrere: & potest mereri ꝙ deus cõcurrat: & sic ꝙ habeat dotes corporis cadit sub merito. Christus enĩ meruit ꝙ deus nõ amplius suã actiuitatem suspenderet ad cõcurrendum cũ gloria aie ad gloriam corporis. ¶ Quinta conclusio. Christus nõ solum meruit in passionẽ. Patet in instanti pceptionis habuit oia requisita ad meritum: scilicet voluntatẽ & charitatem/ergo verificabile est ꝙ meruit. Dicũt doct. ꝙ in instãti sue pceptionis elegit mori pro redẽptione gñis hũani: & in eodem instãti tristabatur de ingratitudine iudeorũ: &c.

Quinta cõclusio.

ita ꝙ nunq̃ secundum humanitatem fuit sine tristicia. ¶ Sexta pclusio. Illud idem qđ meruit in instanti pceptionis meruit in tẽpore/& in vita: & nihil de nouo: ergo meruit idẽ quod prius merebatur: & sic meritum in tempore vite non erat noui premij sed eiusdẽ premij/quod merebatur in instãti pceptionis. ¶ Resolutorie patet quomõ xp̃s meruit nobis/& sibi: sicut deductũ est per sex conclusiones: ꝙ meruit nobis gloriam: & gratiã tam actibus portionis superioris/q̃ actibus portionis inferioris: & ab instanti cõceptionis inclusiue: hoc est ꝙ in illo instanti merebatur. ¶ Insup ꝙ meruit sibi impassibilitatem/& immortalitatẽ & cunctas dotes corporis. ¶ Iam mouetur dubium contra illud qđ dictũ est in tertio notabili & in vna conclusione: ꝙ actus beatificus christi erat meritorius: quia actus fruitionis quo fruebaȓ deo erat meritorius: qa prima radix in qua principaliter & primo consistit meritũ/est amor dei amicitie. Certum est ꝙ illa fruitio xp̃i erat btifica: qa erat beatus. Iam instaȓ tripliciter ptra illã pclusionẽ. Oẽs pditiões reqsite ad actũ meritorium repugnãt actui beatifico. patet añs/de ratione meriti est ꝙ sit actus contigentis. i. liber libertate ptradictionis: sed actus beatificus non est liber libertate cõtradictionis: quia non est in ptãte beati facere se beatũ & desistere: postea inchoare illũ actũ: ergo sequtur ꝙ aliquid requiritur ad actũ meritoriũ: quod repugnat actui beatifico. Secũdo/ꝙ meritũ eliciaȓ a merẽte: sed actus beatificus nõ elicitur a merẽte: sed est a solo deo: ergo actus btificus nõ est meritorius. Et tertio/aia xp̃i scđm portionẽ supiorẽ erat totaliter beata: ergo scđm illã nullo modo poterat mereri: & p pñs nõ erat actus meritorius. ¶ Quantũ ad hoc dubiũ ex phabitis tripliciter rñdere possumus. Primo certũ est ꝙ Christus habebat dilectionẽ beatificã q̃ nõ erat effectiue a voluntate/sed a deo solum scđm Ochã/potest dici ꝙ talis dilectio nullo mõ erat meritoria: & hoc est multũ apparens: sed cũ in ipa potẽtia scilicet aia sint oia

Sexta cõclusio.

Dubium primum.

ꝙ actus btificus xp̃i nõ fit meritorius.

Ad pmũ

que requirũtur de necessitate ad producendum volitiones: scilicet libertas/ cognitio obiecti: ipsa volũtas Christi cum illa cognitione pôt exire in actũ diligendi. Ecce q̃uis deus infunderet anime Christi vnũ amorẽ: sicut infundit singulis beatis, nihilominus potentia beata cũ cognitione est causa sufficiens ad producẽdum amorẽ distinctum specie ab illo/ quem producit deus: quia ille nõ est producibilis a creatura: ergo distinguitur specie ab illo/ qui producitur a creatura. Iam dico q̃ Christus per secũdũ amorem meretur diligẽdo deũ nõ per amorem qui est beatificus proprie: sed per amorem qui producitur a voluntate xpi libere & ipsa cognitione. & q̃n doct. dicũt q̃ meretur per actũ beatificũ .i. qui ratione obiecti erat beatificus: & nõ per actũ qui formaliter est beatitudo: quia nullo modo est a voluntate: sed meretur p actũ qui est de eodem obiecto/ de quo est actus formalis beatificus: & non est difficultas sic dicendo. Potest dici secũdo. q̃uis actus portionis superoris/ qui necessario reqritur ad meritum nõ sit meritorius: nõ seqtur quin actus portionis inferioris sit meritorius: licet enim deus produceret in me actũ dilectionis sue modo btifico: & necessitaret me vt nullo mõ liber eẽm libertate ↄtradictionis: nihilominus ex illo amore possem pñter & libere elicere actus circa creaturas. Nec sequitur. necessitat me ad dilectionẽ finis: ergo & mediorum. Isto supposito falsum esset q̃ mererer p dilectionem dei: quia actus ille nullo modo ẽ liber nihilominus mererer p actus portionis rõnis: quia isti actus circa creaturas libere eliciuntur a me: & sunt conformes recte rationi & propter debitũ finẽ: ergo oportet dicere q̃ illi actus sũt boni: ergo meritorij. Eodẽ modo posset dici de Christo: q̃ q̃uis Christus fuerit necessitatus ad amorẽ dei: nichilominus ex illo amore ad quẽ necessitabaẽ libere eliciebat multas alias volitiones: & potest dici q̃ in illis cõsistebat meritum: & sic oportet negare q̃ oporteat semper actũ meritorium esse actum diligendi deum.

Aduerte

¶ Tertio. potest bene dici q̃ Christus non habuit nisi vnicum actum diligendi deũ/ & ille fuit beatificus. & nullo modo liber libertate ↄtradictionis respectu ipsius christi quo ad animam: sed solum respectu diuinitatis: & tũc per illum actum Christus merebatur: & q̃uis nõ esset contingentia in actu: adhuc in illo consistebat meritũ: quia meritum est aliquid acceptatum a deo: sed deus libere potest acceptare & actum necessario productum: & contingenter productum. nec est inconueniens dicere q̃ in illo actu necessario respectu voluntatis create adhuc consistebat meritum: sed primi duo modi videnẽ probabiliores. ¶ Secũdo dubitatur. Dictum est in vna tertia conclusione q̃ Christus non meruit sibi beatitudinẽ Contra/ deo est tribuendum quod gloriosius est & nobilius: sed habere beatitudinẽ ex meritis est gloriosius/ q̃ sine meritis/ & pure liberaliter: sicut gloriosius est militi habere bona a rege propter merita/ q̃ sine meritis. ¶ Ad rum ad hoc: verum est q̃ gloriosius quãdo haberi potest ex meritis: sed si non posset non est gloriosius. Iam dico q̃ beatitudo christi nullo modo cadit sub merito propter eius excellentiã/ & ob tantam anime eius cõiunctionem ad diuinitatem nullo modo poterat cadere sub merito. Tertio dico q̃ gloriosius est habere ita excellentem q̃ paruam que caderet sub merito. ¶ Tertio dubitatur. Dictum est in alia conclusione q̃ Christus meruit in passiõe. Contra. Nunq̃ meretur aliquid quod est iam sibi debitum: ergo sequitur q̃ christus in passione nõ meruit. Patet consequentia Christus in instanti sue cõceptionis prius meruit: ergo in passione erat iam sibi debitum. Sanctus Tho. & Bonauẽ. dicũt q̃ meremur tripliciter. Primo mõ mereri est facere de eo q̃d nõ est debitũ esse debitum: & sic Christus meruit in instãti conceptionis: & nunq̃ postea meruit capiendo mereri isto primo modo. ¶ Secundo modo mereri est de debito paruo facere maius debitum. & isto modo dicit Tho. meremur quotidie

Tertium dubium.

Mereri dicit tripliciter.

quando per gratiam operamur quod faci- mus/quod maior gloria debeatur nobis q̃ prius:& isto modo Christus nō meruit in instanti conceptionis &c. ¶ Tertio mo- do mereri est de eo quod est debitū ex vna causa facere & pluribus causis debitum:& isto modo Christus meruit id est fecit ꝙ ex pluribus causis deberetur nobis gloria/q̃ prius:& meruit sibi impassibilitatē/& im- mortalitatem. Debebatur enim ex actibus interioribus:& fecit ꝙ ex sufferētia/ & pas- sione deberetur. Certum est ꝙ nullus me- retur quod est sibi debitum:sed bene mere- tur secūdo/& tertio modis. ¶ Hic est vna difficultas. Actus exterior nunq̃ addit su- pra meritum essentiale/& respectu actus in- terioris tantum merebatur Christus per vo litionem efficacem sufferendi mortem quā habuit in instanti conceptionis: quantum merebatur per passionē. ¶ Sed difficultas est: quāuis volitio dandi elemosynam sit eque meritoria ac si non detur: quia poni- tur obstaculum:non est tamen eque satisfa ctoria:immo satisfactio proprie respicit so lum actum exteriorem penalem. Videtur ergo eodem modo ꝙ q̃uis Christus equa- liter meruit de premio essentiali:non tamē equaliter de remissione pene. vnde regula riter dicunt doctores ꝙ volens dare elemo synam & dans plus satisfacit q̃ volens dare equali volitione:& non dans. videtur er- go ꝙ ipsa passio plus fuerit satisfactoria q̃ volitio:& videtur mihi dicendum ꝙ Chri stus nō meruit totaliter liberationem a pe- na vsq; ad passionem. Certum est ꝙ patres in lymbo nunq̃ fuerūt absoluti a pena quo usq; Christus fuerit passus imo semper pa- tiebantur:ergo non erat adhuc satisfactum pro pena eorum. nam bene sequitur in in- stanti conceptionis erat satisfactum pro pe na:ergo non erant amplius debitores pe- ne: ergo nunq̃ deus dedisset eis penam ab instanti ꝯceptionis Christi:quia nulli deus infligit penam quin sit debitor illius. Si di cas ꝙ ille anime fuerunt debitrices vsq; ad instans mortis Cchristi. Contra. ergo Chri stus non satisfecit pro pena vsq; ad passio- nem: ergo illa satisfactio erat alicuius meri- toria accidentalis: cuius non erat merito- rius actus interior. ¶ Dico ꝙ non est incō- ueniens ꝙ per aggregatum ex actu interio- ri & exteriori mereatur quo ad satisfactio- nem pene: cum satisfactio resultat ex actu ex teriori penali. ¶ Dubitatur quo modo po tuit mereri per portionem superiorem: cū cuncti beati non mereantur. Dico ꝙ deus non acceptat aliorum beatorum actus ad gloriam reddendam pro illis: sed acceptat actus Christi ad gloriam reddendā pro no bis. hoc totum est sumendū ex ꝯstitutione diuina:& non ex conditione meritorum.

De actu exteriori supra interiorem · *Aduerte.*

¶ Distinctio decimanona.

Vtrum Christus i passio- ne benedicta oībus pro- pagatis/& propagādis meruit sufficienter saltē gratiam/& gloriam/& remissionem peccati. & per quem actū. Quo ad hoc primo notandum ꝙ ad esse meritum respectu alicuius premij potest regulariter intelligi. Vno modo ꝙ sit meritum qantū ad sufficientiam. Alio modo ꝙ sit meritū quantum ad efficaciam:& ista est distinctio antiquorum. Vnde meritū respectu alicu- ius q̃tum ad sufficiētiā est illud sufficere ad illud non simpliciter & absolute:sed cū ali- qua conditione:puta est illud sufficere sub ista conditione:si omnia ordinata ad con- secutionem illius ponantur in illo/cui me- ruit: vt si priceps maximus meruit apud re- gem ꝙ singuli signati suo signo accedētes ad curiā regis habeant florenū: vel aliquid huiuscemodi/si sit aliquis ex suis militibus qui nō accedat: ille meruit illi vnū florenū quantum ad sufficientiam/ quem haberet si accederet cum tali signo principis: quia ē sufficiens cum conditiōe:puta si ad imple- at omnia ordinata ad consecutionem. sed meritum quantum ad efficaciā vocatur me- ritum cum effectu. Vnde sortes reprobus meruit gloriam: sed quia non perseuerat

Bona analogia.

meruit quãtum ad sufficientiã: sed nõ quã/ tum ad efficaciam quia ponit obstaculum. ¶ Vnde dupliciter potest intelligi ꝙ Christus meruit omnibus: vel quantum ad sufficientiam/ vel quãtum ad efficaciam/ gloriam/ & gratiam. Notandum ꝙ licet finiti sint ꝑpagati: nihilominus infiniti possunt propagari homines seu descẽdere ab Adã: quia mundus potest perpetuari: & essent infiniti prõpagandi in tempore futuro secundum statum in quo nunc est mundus.

Meritũ xp̃i dupliciter põt intelligi.

¶ Notandum est tertio/ ꝙ tripliciter intelligi potest: ꝙ meritum sit ĩfinitum. Primo modo infinitum infinitate actus: id est infinitũ intensiue: id est ꝙ habeat infinitas partes graduales non cõmunicantes. Secũdo modo ꝙ sit infinite persone ab infinito sũpto. Tertio modo ꝙ sit infinitum infinite acceptationis: id est ꝙ sit acceptatum a deo infinite seu ad infinitum premium: sicut nichil est quin sit a volitione dei: qa deus vult eum esse & non propter aliam causam: quia deum velle: est causa cuiuscunq; entitatis: ita nihil est bonum nisi quia deus vult illđ esse bonum. Similiter nihil est meritum nisi quia deus vult ipsum esse meritum. si sit ergo aliquis actus in se finitus: & quãuis elicitus a finito supposito nihilominus deus vellet pro illo actu dare ĩfinita premia que posset de potentia absoluta: ille actus non est tunc infinitum meritum ex parte sui: qa est solum finite intensus nec ex parte persone quia est solum finita: sed est solum meritum infinitum ex parte acceptationis diuine. deus enim acceptat ad infinitũ. Est possibile ꝙ aliquod meritum sit maius ex parte actus ꝙ aliud meritum: & tamẽ sit minus ex parte acceptationis id est intensior actus & tamen minus acceptatur a deo: nam intensior dilectio proximi minus acceptatur a deo ꝙ remissa dilectio dei: nam intensior actus qui procedit a conatu voluntatis/ & a magno habitu non est ita meritorius/ non sequitur hoc meritum est maius ex parte actus: ergo ẽ simpliciter maius meritum. Nam ly maius appellat maioritatẽ ex parte acceptationis & non ex parte actus vel ex parte persone per regulam logicalẽ. Quandocunq; ponuntur duo termini appellatiui a parte predicati &c̃. precise propter hoc actus vocatur meritũ quia acceptatum: ergo forma le significatum meriti est acceptatio: ergo dicendo hoc est maius meritum: ibi ly maius appellat maioritatẽ adiacere acceptationi & nõ actui. ¶ Circa hoc mouet talis difficultas: supposito ꝙ actus ille ex natura propria est solũ finite actiuitatis: & sic est solum finite bonitatis moralis Queritur vtrum sit solum finite acceptatio. nisi ita ꝙ possit tantũmodo acceptari: & nõ magis: vt capio actum meritorium ex gratia. est finite entitatis & bonitatis naturalis Item est finite acceptatus realiter/ & actualiter ad finitum premium. Vtrum sit solum finite acceptabilis: ita ꝙ deꝰ certus gradus secundum quem tantum acceptari posset: & non posset magis. Dico ꝙ esse acceptabile passiue nullam importat operationẽ respectu actus: ideo infinite potest acceptari: scilicet ad gloriam: vt duo: & tria: & quatuor. & sic in infinitum potest acceptari.

Quomodo meritũ sit infinitũ tripliciter intelligitur.

¶ Notandum quarto. Non tãtum passio Christi fuit meritoria secundum exhibitionem sed etiam fuit meritoria secundũ preuisionem. i. preuisa. hoc est passio Christi nõ tantũ profuit existentibus/ aut futuris post passionem: sed etiam profuit preteritis & antiquis patribus. Certum est ꝙ passio xp̃i non dicitur meritoria gratie nobis eo ꝙ ea sola posita tanꝙ causa sufficienti detur nobis gratia: quia tũc daretur gratia singulis absq; quocũq; actu proprio: & absq; sacramẽtis: sed dicitur meritoria gratie quia meruit Christus per suam passionem ꝙ sacramenta haberent efficaciam respectu gratie: ꝙ deus daret nobis in illis signis sensibilibus gratiam respectu suscipientium. Similiter meruit nobis gratiam: quia actus nostri non acceptantur a deo ad gratiam nisi virtute passionis Christi: nõ dat nobis gratiam per passionem solum: sed per actus sacramentales etiam & actus proprios: sed

q tales actus sacramentales & proprij acceptentur a deo nō est ex natura rerum/sed ex volūtate diuina/& hoc deus vult ex virtute passionis xpi: & vltra dicit q virtute passionis xpi preuise anteq̄ eēt exhibita deus dabat sacramentis virtutem ad conferendum gratiam. Similiter deus acceptabat actus pprios hominū ad gratiā virtute talis passionis xpi exhibende & preuise: sic ergo non tantum profuit/vt exhibita. i. presens aut preterita: sed vt exhibenda seu preuisa/aut futura. Iam de secundo videndum est Vtrum meruit xpūs sufficienter omnibus propagatis propagabilibus/& propagandis. sit prima conclusio. ¶ Christus Ade/& toti posteritati sufficiēter meruit gratiam/& apertionem regni. Nam propter peccatum Ade/regnum fuit clausum/hoc est: fuit impossibilitatum genus humanum ad ingressum regni. vnde Magister & Bonauētura dicunt q regnū claudi est nos impossibilitari ad illud: & illud aperiri est possibile nos ingredi. Est enim clausum dānatis. Dicit ergo conclusio. Christus sua passiōe postq̄ erat clausum ade/ & toti posteritati meruit aptionem/& gratiam. Et ista cōclusio non potest efficaci ratione probari: sed auctoritatibus suaderi. nam xpūs venit redimere peccatores: sed redimere peccatores est dare gratiam peccatoribus: ergo xps meruit ade & toti posteritati aptionem regni: & gratiam: quod nichil aliud est dicere: q̄ q ante passionem xpi tota posteritas Ade non poterat ingredi: q̄uis adimpleuisset omnia mādata: sed tali passione exhibita si adimpleant ea/que ordinantur ad consequutionem regni possunt ingredi: & ante non poterant. Difficultas hic mouetur: nam fuerūt duo status in adam. s. nature institute/& nature lapse. Nam anteq̄ adam caderet habuit gratiam. & post casum etiam habuit: quia ipsum penituit: & habuit gratiam/quam ei xpūs meruit: sed de prima grā/quam habuit ante lapsum. arguit q non fuerit sub merito christi. nam certum est q adam ante lapsum erat preuisus ad gloriam: quia si adimpleuisset omnia mandata dei consecutus fuisset gloriam: nec fuisset opus expectare aduentum christi. & secundum aliquos: xps non venisset: tamen secundum omnes non fuisset passus: ergo illa aptio nō fuit ex passione Christi: ergo a fortiori/nec grā. Vñ a quibusdam dicitur q xpūs nō meruit angelis gratiam/quam habuerunt nec gloriā Ratio eorum est q̄uis aliquod partiale premium precedat meritum sicut gratia/& remissio peccati i patribus precessit passionē christi: que tamen erat meritoria eorum: nichilominus nunq̄ perfectissimum premiū precedit totaliter meritum. Hinc ē q antiq patres non habuerunt beatitudinem ante passionem exhibitā: sed sic est q angeli ante passionem Christi habuerunt perfectissimum premium. s. beatitudinem. hinc dicit Scotus q gratia/& premium angelorū nō cadūt sub merito passionis christi. Similiter videtur michi dicendum q prima grā quā habuit adam in statu innocentie: nō fuit ei collata ex merito passionis christi preuise. Ratio mea ē. cuicūq fuit collata ratōe passionis christi preuise gloria nūq̄ fuisset collata vsq ad passionem exhibitam: sed sic ē q ade si perseuerasset gloria correspondēs illi gratie fuisset ei collata imediate ante aduentum christi dato q xpūs venisset: ergo videtur q illa gratia non cadebat sub merito passionis christi. & videtur michi q illa gratia quam habuit in statu innocentie nullo modo fuit sub merito passionis christi: sed solum illa gratia que dabatur ade post lapsum/& remissionem peccati: & consequenter quelibet gratia: & quodcūq meritum dādum ade. ¶ Statim fieret forte argumentum. Ergo adam iam habet aliquē gradum glorie essentialis/quem non haberet virtute passionis christi. Patet: per te adam habuit gratiam status innocentie non virtute passionis christi: ergo gloria que correspondet illi gratie non est virtute passionis christi. Patet: omnis qui resurgit: resurgit ad omnē gloriam que debebatur ei ante casum: ergo cum adam resurrexit postq̄

Prima cōclusio

Scot^o hoc dicit.

Cur patres de lymbo ante xpi passionē nō habuerunt beatitudines

valide r

cecidit resurrexit ad omnem gloriã que de bebatur ei añ casum: ergo ad illam que de bebatur ei virtute gratie quam habuit i sta tu innocentie: sed si illa gratia non cadebat sub merito christi: ergo nec gloria: ergo ha bet aliquam gloriam non virtute passiois christi. ¶ Hoc argumentum videtur mihi forte hoc dicendo: sed videtur michi dicen dum ꝙ illa gratia pria nõ cadebat sub meri to passionis christi. Et cum infertur ergo a dam habuit aliquam gloriam non ex vir tute passionis christi: nego consequentiã. & ad probatõnem/ade in statu innocentie debebatur aliqua gloria: & non ex merito christi verum est: & resurrexit ad illam verũ est: sed resurrexit ad illam virtute passionis christi: & sic illa que ante casum non debe batur virtute passionis christi post casũ da tur virtute passionis christi. ¶ Secunda cõ clusio: xpũs per suam passionem tanꝗ me ritum sufficiens vt preuisam: precedẽtibus obtinuit remissionem peccatorum: & gra tiam: sed vt exhibita apertionem regni & gloriam. ¶ Prima pars patet. preceden tes xpm̃ habuerunt remissionem peccati & gratiam: vt antiqui patres qui decesserũt in gratia: ergo habuerunt gratiam & remis sionem peccati: & non habuerunt nisi vir tute passiois preuise. igitur. Secunda pars patet/solum per passionem vt exhibitã me ruit gloriam & apertionẽ regni: patet. nũꝗ fuit alicui exhibita gloria anteꝗ xpũs reali ter fuisset passus: ergo nõ meruit gloriã & apertionem vt preuisam: sed solum vt exhi bitam. Sed apparet ꝙ sit contradictio in il la conclusione: dicit ꝙ non meruit gloriã nisi vt exhibitam: & tamen meruit gratiam vt preuisam. Contra meruit abrahe anteꝗ decederet a vita gratiam. ergo etiam & glo riam anteꝗ decederet: patet. bene sequitur: fuit in gratia. ergo in dignitate ad gloriã ita ꝙ gloria erat sibi debita: & vltra gloria erat sibi debita: ergo virtute alicuius meri ti: & non nisi virtute meriti christi non ex hibiti: ergo preuisi: ergo xpũs per suã passi onem meruit gloriam patribus/non vt ex

Solutio. huiꝰ rõis

Secũda cõclusio.

Argumẽ tũ de me rito abra he.

hibitam sed preuisam. Dico ꝙ quãdo doc. dicunt ꝙ xpũs meruit solum gloriam per passionem vt exhibitam: intelligunt sic so lum gloriam. i. solum collatõnem glorie. erat enim debita gloria abrahe virtute paf sionis preuise. & sic gloria erat ei merita ꝑ suos actus in virtute passionis exhibende: sed nunꝗ fuisset ei exhibita gloria nisi pas sio fuisset exhibita: quis iã esset dignus glo ria ante: non tamen fuit ei exhibita nisi per passionem exhibitam. ¶ Quantum ad pri mam partem huius conclusionis dicitur in euangelio qui precedebant. i. patres prece dentes passionem: & qui sequebantur. id ẽ qui venerunt post passionem clamabant: osana: id est saluum fac domine. i. saluaban tur per passionem christi. Quantum ad se cundam partem: patet. quia ascendens du xit captiuitatem. Tertia conclusio: meritũ christi est in se finitum. i. finitus actus: est ta men pro infinitis sufficiẽter acceptatus: nã actus christi solum fuit finite intensus pro cedens secundum humanitatem: tamen ali qui dicunt oppositum. Quarta conclusio in qua est difficultas. vtrum per passionem xpũs meruerit Ade primam gratiam quam habuit in statu innocentie: visum est michi ꝙ non: & erat solũ replica: quia seꝗretur ꝙ Adam haberet aliquem gradũ glorie quẽ non haberet ex merito passionis ratiõe grẽ quam non meruit ei xpũs. ¶ Dicitur ꝙ re surrexit ad illam vel equalem: & hoc virtu te passionis christi precise. Christus enĩ so lum predestinatis meruit beatitudinem ef ficaciter: non dico ꝙ solis predestinatis me ruerit gratiam & remissionem peccati effica citer: sed solis predestinatis meruit gloriam efficaciter: & gratiam: & remissionem pec cati. Nam bene sequitur soli predestiati ha bebunt gloriam. quia esse predestinatũ ni chil aliud est ꝗ in futuro habere gloriam: hic formatur argumentum ex Scoto. Ex ꝑ destinatione debetur predestinatis gloria: ergo nõ ex merito passionis xpi: patet. pre destinatio non est aliud ꝗ firma voluntas: & firmum propositum dandi beatitudinẽ.

Tertia ꝯclusio.

Quarta.

An xpũs meruerit Ade pri mã grãm

ergo non virtute passionis christi; patet. ꝯsequẽtia predestinatõ precedit ĩ natura nõ solum exhibitam passionem sed preuisam: nam apud Scotum predestinatio precedit natura preuisionem passionis. Dicit eni ꝙ in primo instanti nature deus cognouit se. In secundo vero creaturas: in tertio circa aliquas creaturas habuit volitionem dãdi beatitudinem: & circa alias se habuit negatiue & posterius natura preuidit illas creaturas esse casuras ꝗ̃ puiderit de remedio. Omnis enim volitõ finis regulariter precedit natura & volitionem medij & consilium seu ꝓuisionem circa finem: ergo prius volo finẽ tunc inquiro de medijs: eodem modo ymaginandum est de deo: saltem ꝗ̃tum ad prioritatem nature/ sed non temporis/ ꝙ prius voluit nobis illum finem. i. beatitudinẽ & posterius saltem natura disposuit de medijs necessariis. s. de passione: ergo videtur ꝙ prius natura sit aliquis predestinatus ꝗ̃ sit passio chirsti preuisa: ergo non virtute passionis debetur ei gloria: sed virtute pre/destinatõnis. ¶ Quantum ad hoc respõdetur a Gabriele concedendo: primo ꝙ virtute predestinatõnis predestinatis debetur gloria: ergo non virtute passionis xp̄i /nego consequentiam. Nam non est incõuenies ꝙ virtute duorum debeatur idem: sed solutio hec non videtur michi vera. Nam videtur michi falsum ꝙ virtute predestinatõnis debeatur gloria. Ratio mea est capio infidelem aliquem in peccato qui nunꝗ̃ habuit gratiam qui tamẽ postea conuertitur ad fidem & saluatur: talis est predestinatus & tamen nunc est falsum dicere ꝙ isti debeatur gloria: nam si altas fuisset in gratia cõcederet scotus ꝙ ei debetur gloria. ideo falsum ẽ ꝙ habeat ius ad gloriam. videtur ergo ꝙ sit falsum dicere ꝙ virtute predestinationis habeat ius ad gloriam: & ꝙ ei debeatur gloria. Exemplum: si iam rex haberet ꝓpositum michi dandi in futurum aliquam hereditatem nullum habeo adhuc ius i hereditate: nisi exhibeam seruitium: ꝗuis nũc proposuerit michi dare: & ꝗuis nunc nõ exhibuerit: ergo eodem modo: ꝗuis nunc deus pro posuerit michi dare beatitudinẽ: nondum dedit: nec fecit aliquid ratione cuius michi debeatur: falsum est dicere ꝙ habeam ius ad beatitudinẽ: & sic nego ꝙ virtute predestinationis debeatur: sed quilibet beatus ius habet ad britudinẽ aliũde ꝗ̃ ex predestinatione: vel saltem illud habiturus est. s. ex gratia & meritis. ¶ Quinta conclusio ꝗuis omnibus ade filiis xp̄s meruerit principaliter beatitudinem: nichilominus cooperatur actio aliqua ex parte merẽtis tãquã merito de congruo: nunꝗ̃ datur alicui gratia nisi quando remittitur peccatũ: puta prima gratia vel per actum meritorium quãdo augetur gratia. ¶ Dupliciter enim potest conferri gratia. primo modo ꝙ primo conferatur: secundo ꝙ augeatur. Si cõfertur prima: & sit adultus nunꝗ̃ confertur nisi habeat dispositionem in se. i. bonum motum voluntatis: ergo nunꝗ̃ confert virtute passionis quin ex parte suscipientis sit actio: saltem meritoria de congruo. Sed ꝑuulo nunꝗ̃ confertur gratia nisi per applicationem sacramentorum: aut sacrificij de lege: ergo nunꝗ̃ ꝯfertur gratia virtute passionis quin esset operatio facta circa puerũ tanꝗ̃ dispositio de congruo precedens. Si autem loquamur de augmento gratie nũꝗ̃ deus auget nisi sint bone actiões nostre vel ex virtute sacramenti: vel ex parte operis operati: ergo nunꝗ̃ datur gratia quin in illo sit aliqua dispositio gratie meritoria; vel saltem ad minus de congruo preter passionem christi. Christus enim non meruit nobis virtute passiõis absq̃ merito de ꝯgruo aut cõdigno vel applicatõne sacramẽti: vt in paruulo dictum est in conclusione ꝙ virtute passionis preuise collata est etiam precedentibus gratia: & exhibite sequentibus. vnde dictum est ꝙ nunꝗ̃ collata est beatitudo virtute passionis ꝑuise: sed virtute passionis exhibite: quia patres in lymbo ꝗuis ex soluissent omnem penam tamẽ remanebãt in lymbo: sicut nunc paruuli: & non dabatur eis beatitudo. Sed cõtra arguitur: ergo

De trib⁹ significatis scoti. Carpit Gabriel. Quinta cõclusio. Dupliciter potest grã cõferri. Btitudo virtute passionis exhibite ꝛ nõ preuise dat.

premium precedit meritũ. Item/ergo pria gratia cadit sub merito: patet. prima grã p uulis datur ex passione: hoc tamen est ↄtra commune dictum doct. ¶ Quãtum ad primum sequitur ex conclusionibus ꝙ premium precedit meritum. Scotus enim dicit ꝙ non incõuenit ꝙ aliquod premium precedat meritum: sed premium principale quod datur principaliter propter meritum & vltimate nunꝗ precedit meritum. Vnde premium principale non est gratia: sed principale & vltimatum est ipsa beatitudo. Cõtra: si virtute passionis preuise cõferret gra nũqd poterat esse ꝙ virtute passionis preuise cõferretur beatitudo: ergo poterat eẽ ꝙ premium principale & vltimatum precederet meritum. ¶ Ad hoc dico ꝙ non video magnum inconueniens. & precipue quando premium illud precedit in alio: sed est aliud de premio quod datur mereñti qđ nũꝗ precedit meritum: sed de alio quod daẽ ab alio a merente non est contradictiõ ꝙ precedat meritum. Ad secundum cum infertur: ergo prima gratia cadit sub merito: dico ꝙ non cadit sub merito proprio: sed sub merito alterius: puta xpi. Vnde non est incõueniens primam gratiam cadere sub merito alterius. ¶ Vnde tria dico. primum: nũꝗ aliquis meretur sibi primam gratiam. secũdũ purus homo non meretur alteri primã gratiam. Tertium/xpũs bene meruit nobis primam gratiam Nullus enim adultus potest sibi mereri primam gratiam saltem de cõdigno: secus est de congruo. Nullus enim actus est meritorius nisi ꝓcedat a grã: ergo illa quam meretur non est prima. Nullus ĩsuper alteri potest mereri primam: nec augmentum gratie: bene tamẽ posset alteri mereri remissionem pene: patet. si aliquis purus homo mereretur alteri augmentũ gratie iam ille haberet illam ratione operationis quã nunꝗ egit nec fuit in potestate eius Dicunt vltra: xpũs bene meruit nobis primam gratiam: non tanꝗ causa totalis: sed tanꝗ causa principalis ratione cuius deus ĩfundit gratiam ad positionem aliarum causarum que sunt cause de congruo. ¶ Dubitatur primo: quomodo per passionem xpi liberati sumus a morte & a pena peccati. certum est enim ꝙ totum genus humanum ex peccato ade incidit in reatum ad penam dãni & non sensus: & ille reatus est quedam obligatio sicut decimaquarta distinctione quarti dicitur ꝙ transeunte actu peccati remanet obligatio ad penam. & inꝗtum chyrographis nostris obligamur cognoscitur obligatio nostra. & ille reatus a Paulo vocatur chyrographus decreti. & querere quomodo est deletus: non est aliud querere ꝗ quomodo per passionem Xpi sumus deobligati a pena & deletus ẽ reatus pene eterne: virtute passionis xpi deletur in paruulo originale per baptismum: & tollitur reatus quo erat obligatus ad penam damni eternam: quod nichil aliud est ꝗ chyrographũ decreti deleri. ¶ Secundo dubitaẽ vtrũ xpũs debeat dici redẽptor. ¶ Pro hoc noto ꝙ redimere genus humanum dupliciter dicitur. vno modo principaliter: & sic conuenit toti trinitati: quia est opus exterius. & sic pertinet ad quãlibet personam & totam trinitatem / cum opera trinitatis ad extra sint indiuisa: hoc est quicquid agit vna persona agit & quelibet: ergo principaliter redimere conuenit toti trinitati. Aliud ẽ redimere minus principaliter. i. facere operationem que a tota trinitate acceptatur: & ẽ redimere meritorie: & solus christus redemit isto modo. Nam pater non dicitur passus: sed solus filius: & illa passio dicitur meritum redemptionis nostre: & sic solus filius debet dici redemptor. ¶ Vltimo dubitatur vtrum solus filius debeat dici mediator inter deum & hominem. Notandum ꝙ antequam aliquis sit mediator aliquorum oportet ꝙ participet de ambobus extremis: sed solus filius habuit humanitatem: sed non solus dicitur redemptor principalis: sed bene minus principalis & solus dicitur mediator.

¶ Distinctio vigesima.

Marginal notes: Scotus. / Arguit. / Solutio. ad pmũ um procedat meritum. / Tria hec notanda. / Dubium primum. quid reatus pcti. / 2m dubiũ / Redimere dupl. dicitur. / Sol. xps meritorie redemit nos.

Veritur. vtrum necessario fuerit facta reparatio generis humani. Ad hoc Anselmus i libro cur deus homo. Ponit q̄tuor per que respondet ad q̄stionem. primum est: necesse fuit hominem creatum ad beatitudinē lapsum a iusticia reparari. Secūdum/illa reparatio non potuit fieri absq̧ satisfactōne. Tertium/illa satisfactio nō potuit fieri per purum hominem: ergo oportuit per deum hominem. Quartum/oportuit eā fieri per deum qui esset homo. Scotus ipugnat Anselmum: & falsum est primum q̄ dicit Anselmus capiendo ly necesse sipliciter. Deus enim potuit annichilare omnes homines: secundo simpliciter & absolute ipsis nō annichilatis potuit eos eternaliter punire: ergo simpliciter & absolute falsum est q̄ necesse fuit hominem reparari. Item falsum ē q̄ necesse fuit illam reparationem fieri p satisfactionem aut passionē: quia deus libere similiter & absolute potuit condonare & mere liberaliter remittere: ergo. Itē falsum est q̄ non potuit fieri per purum hominē: nam sicut deus acceptat illam passionē xp̄i pro repatione: ita de potentia absoluta potuit acceptare passionem alterius hominis puri: q̄uis non fuerit ꝯdigna: ergo si Anselmus est intelligendus debet intelligi: vt ly necesse non dicit necessitatē simpliciter: sed magnam congruentiam & cōuenientiam.

Anselm'

quattuor Anselmi dicta reprobant.

Distinctio. xxj.

Trum propter solius aīe separationē a carne christus fuerit vere mortuus manente vnione diuinitatis cū vtraq̧. Sūt quatuor vniones. Queritur modo propter cuius separationem Christus est mortuus. Dico q̄ Christus non est mortuus propter separationem diuinitatis: semper enim diuinitas fuit vnita corpori. Patet: quia alias ista cēt falsa: christus sepultus est: ideo nō est mortuus propter separationem diuinitatis: sed propter separationē anime a corpore sicut homo moritur: quia separatur anima a corpore. aīa enim est vita corporis que nunq̄ moritur. Dubitatur vtrum caro Christi fuisset resoluta in vermes: certū est q̄ nunq̄ fuit resoluta per illud Psalmi. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. est ergo de fide q̄ non fuit resolutū corpus. sed est questio si fuisset per magnū tempus nō obstante diuinitate: videtur mihi nō posito miraculo preter vnionem diuinitatis cū illo corpore q̄ illud corpus tandem fuisset resolutum. quēadmodum cetera corpora. Ratio est/q̄uis diuinitas fuisset vnita nihilominus multe partes corporis ante passionem resoluebantur in sudores & in superflua: ergo cum fuerunt agentia naturalia si fuisset relictum in sua naturali passibilitate & actiuitate: & nullum aliud fuisset miraculum nisi diuinitatis ad corpus: illa agentia egissent i corpus: & illud resoluissēt in vermes: & illud miraculum puta vnio diuinitatis ad humanitatem nō erat sufficiens ad impediendum: sed fuit aliud miraculū: puta suspensio actiuorum. & illud corpus in triduo fuit informe quātum ad formā substantialem. Nam forma. i. anima nō informabat amplius: quia descēderat ad inferos nec informabatur alia noua forma substantiali: quia deus non assumpsit nouam formam substantialem: ergo illud corpus erat informe quātum ad formam substantialē. Sed queritur tunc an illud corpus denominabatur deus animatum vel inanimatum. Si animatū. ergo anima rationali: ergo homo. Dico q̄ non poterat denominari animatum: sed alijs denominationibus non impositis a nobis. non fuit enim animatū aīa rōnali in triduo. Magister sententiarū tamen dicit oppositum: sed regulariter doctores dicunt megistrum errasse.

Per qd xp̄s dicit mortuus

Dubium de resolutione corporis xp̄i

Respōdet magister.

Distinctio. xxij.

An xpus in triduo fuerit homo.

Trum fuerit in triduo homo. Magister dicit quod sic: sed est multum difficile in hac parte saluare Magistrum. Certum est quod nichil denominatur homo nisi ab humanitate: sed difficile est saluare quod in triduo habuerit humanitatem. Nam non est humanitas nisi corpus & anima sint coniuncta: vnde post mortem fortis remanet corpus & anima: sed non dicitur quod humanitas remaneat: ergo in triduo non fuit humanitas Christi: quia ille partes non erant vnite: ergo ab illa humanitate: quia non fuit nichil denominabatur homo. ¶ Ista tamen est vera. homo Christus fuit in triduo sed difficile est saluare quod fuit homo in triduo. Sed an fuit Christus dicitur quod non: quia christus est nomen suppositi in duabus naturis: sed in triduo non fuit nisi in vna natura: scilicet diuina. & sic omnia predicata que conueniebant sibi ratione humanitatis non predicabant de illo: sed predicata que ratione diuinitatis habebat bene ei conueniebant: & quia iste tres distinctiones faciles sunt transeo ad sequentes.

An xpus fuerit xpus in triduo.

¶ Distinctio vigesimatertia.

Osteaquam magister in precedentibus distinctionibus egit de Christi incarnatione & eius passione agit consequenter in sequentibus distinctionibus vsque ad finem huius tertii de habitibus siue virtutibus theologicis: donis: & preceptis: sed priusquam materiam de virtutibus theologicis aggrediar tractabo questionem de virtutibus moralibus. Ideo queritur primo. vtrum virtus sit habitus potentia vel passio. Pro solutione noto primo quod virtus capitur multipliciter: & equiuoce in sacris litteris. vnomodo capitur prout tantum valet sicut potentia ad aliquid faciendum: vt est magne virtutis. In manu eius virtus & potentia: verbo domini celi firmati sunt &c. Secundo capitur virtus pro robore corporali. aliomodo pro armatura. Aliomodo pro operatione exteriori. Aliomodo pro fructu rei. Sed in proposito capitur virtus pro qualitate accidentali inherente actiuo principali perficienti ipsum actiuum & opus eius. Certum est agentia posse adiuuari in suis operationibus: & posse perfici i semetipsis: ille qualitates quibus perficiuntur agens & opus agentis vocantur habitus: & precipue ille qualitates que sunt in rationalibus potentijs. ¶ Dico ergo quod virtus in proposito est bona qualitas mentis habentem perficiens: & eius opus bonum reddens. Dices nonne illud opus quis esset sine tali habitu esset bonum. Videtur quod sic. quia sine tali habitu est actus voluntatis liber: ergo bonus vel malus: quomodo ergo virtus est qualitas mentis. &c. Dico & hoc certum est quod difficile est multum continuare operationem virtuosam: sed habitus facilitat hominem: & ad eliciendum: & ad continuandum. hinc est quod ratione habitus frequenter actus continuatur bonus qui alias forte non continuaretur: & continuare quandiu recta ratio dictat esse cotinendum est vnum requisitum. Et sic habitus opus agentis perficit. Cotra quis non esset ille habitus adhuc nihilominus illud opus esset bonum. Dico quod stat/sed forte non continuaretur sine tali habitu. Notandum pretera quod Aristoteles secundo ethico. Inuestigans diuisionem virtutis moralis presupponit eam esse aliquid in anima/ita quod non ponitur subiectiue nisi in potentijs formaliter rationalibus licet secundum sanctum Thomam ponantur in sensu/ideo Aristoteles inquirens quid sit virtus ponit in anima duntaxat tria potentiam/passionem/& habitum. Inferens quod aliquid horum sit virtus ideo videndum quid per illos terminos iportetur & quot illorum trium est virtus vel potentia: vel passio: vel habitus. ¶ Pro cuius distinctione primo declarandi sunt illi tres termini. Vnde passio multipliciter capitur: veruntamen in proposito capitur dupliciter: primo modo vt est qualitas existens in appeti

Virtutis multiplex acceptio.

Quid virtus proprie.

Tria in aia ab Ari. ponuntur.

Passio duplex.

tu necessario requirens cognitionem preuiam tempore vel natura. Per hoc ꝙ dicit ꝙ est qualitas existens in appetitu capitur appetitus pro intellectiuo & sensitiuo: & excluduntur omnes qualitates existētes in rebus inanimatis per hoc ꝙ dicitur i appetitu animali. Per hoc ꝙ necessario requirit ad sui productionem & conseruationem cognitionem excluduntur cognitiones q̄ non concurrunt ad productionem sui. nihil enim impossibilius q̄ ꝙ idē producat se: per hoc etiam excluditur habitus remanens transeuntibus actibus qui non requirit cognitionem. Per hoc ꝙ dicitur requirens cognitionem excluduntur etiam oēs alie operationes hominis que fiunt absq̧ cognitione preuia vt operationes potētie vegetatie & appetitus naturalis: vt fames: sitis que non sunt operationes appetitus sensitiui sed naturalis. Et isto modo capiēdo passionem: dico ꝙ quelibet operatio tā appetitus sensitiui q̄ intellectiui dicitur passio: hoc est volitio/nolitio sunt passiones: similiter fuga sensualis correspondens nolitioni/prosecutio correspondens volitioni sunt passiones: quia sunt qualitates existentes in appetitu presupponentes cognitionem. & ꝙ ita sit patet ex numero passionum/quas ponunt Augustinus/& Philosophus. Ponunt enim iter illas gaudium/amorem/& desyderiū. Amor enim est operatio voluntatis: dolor operatio appetitus sensitiui: & non distinguitur ab operatione appetitus sensitiui: q̄uis tristicia passio intellectus/distinguatur ab operatione intellectus. Et vltra ꝙ hoc debeat dici suadetur: nam secundum philosophum virtutes moderantur passiones: sed virtus moderatur actus tam intellectus q̄ appetitus sensitiui: ergo nomine passionum censentur etiā illi actus. Certum est ꝙ cōtingit delectari/odire/& amare: ergo sicut ad virtutem spectat moderari delectationem/& tristiciam: ita spectat moderari amorem & odium: & tamen non dicitur ꝙ virtus non moderaꝫ nisi passiones: ergo nomine passionum intelligunt actus intellectus & appetitus sensitiui: & similes operationes. ¶Secūdo modo capitur passio specialius: & cum in anima ista tria ponuntur opatio/passio/& habitus est satis difficile ponere differentiam inter passionem & operationem: quia non potest habere homo passionē quin habeat operationem. Impossibile est enim ꝙ delectetur quin habeat operationem quia delectatio est de his que nobis volentibus accidūt. Queritur ergo quomodo sumitur differentia cum videantur isti actus quasi inseparabiles. Vnus modus qui videtur mihi satis probabilis est/ꝙ passio dicitur qualitas anime que transit transeunte actu: ita ꝙ nō potest manere sine actu: ad quem anima se habet pure passiue & non actiue. Et operatio anime est qualitas illa/ad quā anima se habet actiue/vel totaliter causando/vel partialiter producendo. Ex quo sequitur ꝙ omnes volitiones/nolitiones/cognitiōes sunt operatiōes anime: quia ad omnes anima cōcurrit: q̄uis non possit euidenter probari ꝙ concurrat ad cognitiones: sicut dicit Ocham in secundo. Q; autem cōcurrat ad volitiones/& nolitiones patet euidēter ex libertate ipsius voluntatis. ¶Vltra dicunt ꝙ ab istis operationibus immediate fluunt duo effectus & ab anima mediate: & vnus remanet transeunte operatione/& alter nō. Primus vocatur habitus: secūdus vocatur passio. Omnis enim illa entitas/quam immediate efficit anima est operatio anime: & a tali operatione producuntur immediate aliqui effectus/& ab ipsa anima mediate: et vltra/istorum duorum effectuum est vnus qui manet: q̄uis non maneat actus/& vocatur habitus: quia post actum homo reperit se magis promptum & magis facilitatū ad plus intense producendum actum: ergo in homine ē aliquid quod partialiter agit ad producendum illam operationē quod prius non erat: & vocatur habitus. & est argumentum ad probandum euidenter ꝙ sunt ponendi habitus. Nam ista cōsequentia est euidēs. Iam potest homo ad operationem

Amor. Dolor.

Secūdo modo passio.

Philosophio ꝯ passione.

Differentia habitus a passione.

ad quam prius non poterat:ergo in eo eſt
aliquid concurrens quod prius non cócur
rebat:quia cauſis ſufficienter poſitis ponit
effectus. ¶Item eſt aliquid quod producit
ab actu quod tranſit tranſeúte actu vt triſta
ri/ſperare/timere. Iſti ergo effectus qui flu
unt immediate ab operatione anime:& trá
ſeunt cú actibus vocantur paſſiones ab Ari
ſtotele & Auguſtino proprie capiendo
paſſionem pro illa qualitate/que non pro
ducitur immediate ab anima:ſed ab opera
tione anime/& tranſit tali operatione tran
ſeunte. & ſic ponimus differétiam inter ha
bitum:& paſſioné: quia habitus procedit
immediate ab anima:& paſſio imediate ab
actu: ſed habitus manet actu corrupto/&

Habitus é ab aia paſſio ꝓ ab actu.

paſſio non manet. ¶Sed potentia eſt prin
cipium principale agendi vel patiendi. dici
tur enim potentia a poſſe hoc eſt:potentia

Quid potentia.

nichil aliud eſt: ꝗ res potens producere ali
quem effectum vel recipere: vt anima potés
producere intellectiones/& volitiones di
citur potentia. ¶Sed precipua difficultas é
de habitu. Virtus enim eſt habitus:nec eſt
actus/nec potentia/ nec operatio ꝓprie ca
piendo:ſed dicitur habitus:quia homo di

Quid habitus.

citur virtuoſus actu tráſeunte. ¶Habitus
eſt qualitas anime difficile ſepabilis ab ipſa
ex actu vel actibus vitalibus genita ad cóſi
miles íclinatiua vel ipſá potentiá inclinás.
Hoc eſt habitus eſt q̄litas difficulter mobi
lis a ſubiecto inclinás illud ad faciliter pró
pte & delectabiliter operandum. Et hoc ſu
mitur ex Ariſtotele:habitus é qualitas ani
me.&c. Ideo inquirendú eſt de ſubiecto ha
bitus/& in quibus potétijs poſſunt produ
ci habitus. ¶Certum eſt ꝙ in inanimatis vt
ligno/ferro:&c. non ſunt habitus. Nam
ignis quantúcúq; calefaciat frequenter:nó
fortius/aut facilius/aut delectabilius calefa
ciet ꝗ prius:ergo ex frequentatóe operatio
num non producitur in eo habitus. Lapis
ſi milies deſcendat deorſum non facilius de
ſcendit ꝗ prius & ac ſi nunꝗ deſcendiſſet.

In quo poſſit cári habitus.

¶Hic dicunt aliqui / nunquá cauſatur ha
bitus in potentia q̄ eſt determinata ad vnú
actum:ſed in illa que eſt indifferés reſpectu
plurium actuum puta ad vnum & ad ſuum
contrarium. ignis eſt determinatus ad cale
faciendum:graue ad deſcendendum deor
ſum. Et ideo quandocunq; aliqua potétia
eſt determinata ad vnam operationem: ſic
ꝙ non poteſt in contrariam In ea non cau
ſatur habitus:ſed quádo eſt indifferens ex
elicitione actus ſtatim cauſatur habitus.

Argumentum.

¶Contra/ergo aſſenſus primorum princi
piorum nunꝗ cauſaret habitum cum intel
lectus ſit determinatus ad prima principia
quia dicit Ariſtoteles ꝙ ꝗuis aliqui nega
uerint principia prima ore:non tamen mé
te/hoc eſt:ita aſſentiebant eſſe. ergo intelle
ctus eſt potentia determinata ad illam ope
rationem ſic ꝙ non poteſt in contrariá:ſed
ſic eſt ꝙ in illa potentia que eſt determina
ta ad vnam operationé ꝑ frequentationem
nunꝗ cauſatur habitus:ergo nullus poteſt
habituari circa prima principia. ¶Sed hoc
videtur falſum/cú intellectus ſit vnus quin
q; habituum:ergo non eſt ratio ſufficiens
ne cauſetur habitus:quia potentia eſt deter
minata ad illam operationem ſic ꝙ nó po

S. Tho. dicit circa prima principia nullú cári habitum.

teſt in contrariam. ¶Sanctus Thomas pri
ma ſecunde concedit ꝙ circa prima princi
pia nullus cauſatur habitus:quia ibi eſt de
terminatio potétie ex natura rei/& habitus
non ponitur niſi vt determinetur potentia
ad vnum:ergo non indiget habitu. Et ad
Ariſtotelem dico ꝙ ſunt multa principia q̄
non ſunt prima principia circa que intelle
ctus non eſt determinatus:puta circa iſtud
omne animal rationale eſt riſibile: ergo vt
cognoſcatur neceſſaria eſt inductio vel ex
perientia. Dico bene ꝙ habitus qui é intel
lectus non reperitur circa prima principia:
ſed bene circa principia/& hoc eſt apparés.

Circa beatitudiné et felicitaté nó ponitur habit9 in volútate inclinás ad tales act9.

¶Conſequenter infert ſanctus Thomas/ꝙ
circa beatitudinem non ponitur habitus in
clinans ad actum beatitudinis: & ꝗuis non
neceſſitetur quiſpiam ad elicitionem actus
beatitudinis ſic ꝙ nó neceſſario eliciat:nó
tamé poteſt in contrarium: ideo dicit duo.
¶Primum. Quandocúq; potétia eſt deter

minata ad vnum actum sic quod non potest in contrarium nullo modo causatur habitus quia iam est determinata ad hoc: ideo non est opus vlteriori determinatione quod fieret ponendo habitum/ cum ponatur ad determinandum principale agens: ergo circa prima prinpia non ponitur habitus: nec circa vltimum finem. & sicut intellectus est determinatus circa prima principia: ita volūtas circa vltimum finem. & quāuis non eliciet necessario actum circa illa: tamen non potest in contrarium. ¶Secūdo dicit Tho. in potentia que potest in actum sed nō potest nisi eleuata supernaturaliter ad illum non ponitur habitus respectu illius actus/ quāuis non sit determinata ad illum actum & hoc expresse dicit in secunda secunde: ergo quando est potentia que potest in aliquam operationem: sed non potest in eam nisi eleuetur dono supernaturali: & non ex sua actiuitate naturali & influētia communi ex illo actu non causatur habitus in illa. hinc est quod non ponit fidem acquisitam correspondere actui fidei infuse licet homo sic se habeat quod nō est determinatus ad actum credendi: quia non potest discredere: non potest tamen in illum actum credendi nisi adiuuetur fide infusa. Ideo dicit consequēter respectu talis operationis in quam non potest potentia nisi eleuata dono supernaturali non ponitur habitus quāuis non sit determinata ad illas operationes: sed hoc postea reprobabimus de fide acquisita.

Fides acquisita non ponitur a sancto Tho.

¶Contra. Thomas ponit habitus in appetitu sensitiuo: immo ponit omnes virtutes morales preter iusticiam in appetitu sensitiuo: & omnes actus appetitus sensitiui in se sunt naturaliter producti: & naturaliter producuntur quāuis imperentur libere & nullum ponit habitum in potentia executiua: ergo apparet quod in appetitu sensitiuo nullo modo debeat poni habitus. Breuiter cum arguitur in potentia sensitiua nullus ponitur habitus. Negat/ & cum probatur quelibet operatio illius potentie est in se naturalis & necessario producibilis positis omnibus causis/ a quibus producitur scilicet posito imperio voluntatis: &c. Dicit sanctus Thomas quod illa potentia nō est in se naturalis sed libera per participationem. ita quod illa potentia tendit in actum prosequendi ex propria natura: & in contrarium per actum voluntatis. Nam aliquādo habemus fugam sensitiuam per imperium voluntatis/ & imperio secluso haberemus prosecutionem sensitiuam. & dicit quod hoc sufficit vt causetur habitus in illa potētia: quia certum est quod postquam exit in contrariū: exit cum difficultate nullo modo est determinata ad illum: sed potius ad contrarium: ergo est ponendus habitus ad determinandum eam. ¶Contra. ergo eodem modo esset ponendus habitus in potentijs executiuis cum sint libere per participationem. Obediunt enim imperio voluntatis sicut sensus. Negat consequētiam Sanctus Thomas/ quia obediunt sine contradictione/ & sensus obedit non sine contradictione: hinc est quod potentie sensitiue non principantur despotice. sed regaliter dicit sanctus Thomas/ quandocunque potētia libera per participationem subditur potentie libere: & in illa nullo modo est rebellio non ponitur habitus: sed ponitur in regente & in imperante: sed si talis potētia que est libera solum per participationem aliquo modo cōtrariatur rationali potētie libere cui est subdita: vt facilius obtemperet: & vt determinetur ad obtemperandum est opus habitu Et sic in potentia sensitiua ponit habitum quāuis sit in se naturalis: & nō ponit in potentia executiua. ¶Resolutio Thome est. ¶Habitus ponitur in potentia / que non est determinata ad vnum actum: & adhuc si talis potentia sit solum participatione libera: & principetur ei potentia rationalis & libera despotice: non ponitur habitus dummodo non sit rebellio: sed si ei principetur regaliter debet poni habitus. ¶Item respectu operationum in quas po

Argumentum contra Thomam. Omnes virtutes morales (iusticia excepta) ponuntur a sancto Thoma in appetitu sensitiuo.

Thome resolutio de habitu.

test sine supernaturali eleuatione ponitur habitus si non possit/nō ponitur habitus. Credo cum beato Tho. ꝙ respectu operationum ad quas est determinata ꝙ non ponitur habitus vt respectu primorum principiorum. & sic patet quomodo habitus est qualitas anime. Dicitur preterea difficulter separabilis ab anima propter dispositionē: sed vtrum habitus & dispositio sint eiusdē speciei specialissime postea videbitur. Dicitur inclinans animam ad faciliter delectabiliter & prompte operandum. & circa hoc delectabiliter operandum. ¶ Querit Ochā.

Dubium. Argumētus ochā.

Vtrum sit de ratione habitus ꝙ inclinet ad delectabiliter operandum. Patet ꝙ nō: quia habitus qui inclinat ad nolendum non inclinat ad delectabiliter operādū/quia nolitio causat tristiciam: ergo de ratione habitus non est ꝙ inclinet ad delectabiliter operandum/magis ꝙ̄ ad tristabiliter operandū

Argumēti rñsio.

¶ Dico primo ꝙ certum est ꝙ habitus inclinat ad faciliter operandum: patet p experientiam. nam quantūcunqꝫ fuerit difficultas in principio: est facilior in continuatione. sed vtrum inclinet ad delectabiliter operandum. Dico ꝙ sic/& ad argumentum Ocham/nego ꝙ habitus inclinet ad nolēdū. & nego ꝙ nolo illud semper causet tristiciam: sed causat tristiciam quando res nolita euenit & nolo eam euenire: & scio ꝙ eueniet. sed si res nolita non eueniat nō tristor: sed potius delector.

Nō sp nolitio cāt tristiciā.

Dico ergo ꝙ habitus inclinat ad nole supposito ꝙ res quā nolo euenire non eueniat/inclinat ad delectabiliter: id est magis delectatur ex illo ꝙ̄ si non haberet oppositum/quāuis dicat oppositum.

Quōs habit⁹ inclinat ad nole vide quando.

Declaratio diffinitionis.

Dicitur in diffinitiōe qualitas ex actibus vitalibus acquisita/& ad consimiles actus inclinatiua/vel ad consimiles potentiam inclinans. ¶ Dicitur primo ex actibus vitalibus acquisita: ad differētiam qualitatum quas Aristoteles vocauit virtutes/aut vitia naturalia que propriē nō sunt habitus: quia ille qualitates precedunt omnē actum: & sunt nobis congenite: sicut colericus naturaliter inclinatur ad iram/& sanguineus ad māsuetudinem: tales iclinationes naturales complexionales nō proprie dicūtur habitus. Propterea dicit ex actibus potentie vitalis producta. Item per istam particulam excluduntur species que immediate producūtur ab obiecto sensibili/vel intelligibili. Ille species que preueniūt omnem actum/& intellectus/& sensus: quāuis remaneant in absentia obiecti/& transeunte actu non vocātur habitus/quia non producuntur ex actibus: imo procedunt actū. Non necessario tamē requiritur ad habitū ꝙ producatur ex actibus: quia deus se solo potest producere illā qualitatem que producitur ex actibus/quēadmodum producit habitus infusos: & tunc posset vocari habitus nisi stemus in nomine. ergo nō est de ratiōe habitus ꝙ producatur ex actibus. Adminus dicerem ꝙ capiendo proprie actum vt non se extendit ad infusos dicitur ꝙ producitur ex actibus & stando in actiuitate pure naturali: nunꝙ̄ potest produci habitus nisi producatur ex actibus. Dicitur ad consimiles inclinatiua. ¶ Sed queritur quid est habitū inclinare ad ꝯsimiles actus. Respondetur ꝙ nihil aliud est ꝙ̄ habitum partialiter coefficere cum potentia similes actus sequentes.

Quid est habitū inclināre ad ꝯsimiles actus.

Vnde omne illud quo secluso nō potest poni actus: vel saltem quo secluso non potest poni actus ita intensus est partialis causa illius actus: sed sic est ꝙ secluso habitu non potest poni actus/adminus quāuis ponatur non potest poni ita intensus vel tātus: ergo habitus est causa partialis illius actus. Patet maior: primo non posset per aliud medium probari aliquid esse causam alterius. Secundo/si illud non sit causa partialis: ergo illo secluso quod remanet est causa totalis/& sufficiens illum producere actum. Causa enim totali posita/& sufficiente ponitur effectus de necessitate si sit naturalis: vel potest poni si sit libera. sed habitu secluso nō potest poni actus aut saltē tātus vt dictū est. Nā dat vnus ha

bitus quo posito ponit actus & quo nō posito nō ponit actus saltē in tāto gradu. Patet in habitibus intellectualibus: sit sortes qui nunquam vidit hoc obiectū: nō pōt habere noticiā abstractiuā distinctā illius obiecti si nō habuerit intuitiuam. Potest tamen bene habere complexam: sed non distinctā & simplicem. & sortes postquā intuitus est obiectum ipso absente potest habere noticiam distinctam & simplicem. Experientia est ad hoc: ergo in sorte transeunte noticia intuitiua & corrupta remanet aliquid quo posito potest poni noticia abstractiua & quo non posito nō potest poni: nec in gradu intēso/ nec in gradu remisso: ergo oportet dicere ꝙ aliqd remanet quo posito ponitur: & quo non posito non potest poni: sed sic est ꝙ illud quod remanet est habitus secundum plures: quia est ex actibus remanens actu transeunte: ergo est habitus. Patet ex diffinitione habitus. Item est in anima/ & non est passio nec actus: ergo est habitus a sufficienti diuisione eorum que ponuntur in anima secūdum Aristotelem: ergo datur habitus quo posito ponit actus in absentia actus: & quo remoto nullo modo posset poni: ergo prima pars minoris est sufficienter probata. ¶ Item habitu posito ponitur actus in gradu intenso & non posito non posset poni in gradu ita intenso: ergo secunda pars minoris sufficienter probata est. ¶ In actibus voluntatis ponitur actus: quia alias non acquireretur habitus: sed quando positus est habitus ponitur actus intensior ꝙ̄ posset poni secluso habitu. Oportet ergo de necessitate fateri ꝙ habitus sit causa illius actus: & non est causa materialis: quia non est pars illius actus/ neqꝫ formalis propter eandem rationem/ neqꝫ finalis: ergo oportet de necessitate ꝙ sit causa efficiēs. Bene ergo dicit ꝙ habitū inclinare ad actum est partialiter cum potētia coefficere cōsimiles actus. ¶ Habemus ergo duo: primum est ꝙ habitus causat actum effectiue. Secundum ꝙ habitus causat actus effectiue partialiter sequentes habitum. ¶ Quantum ad istam particulam Durandus tenet contrarium in presenti distinctione in secūda questione videlicet ꝙ habitus nichil agit penitus ad substantiam actus: sed solum facilitat potentiam vt citius producat actum: & precipua eius ratio est ista. Si a potentia & habitu producatur actus intensior ꝙ̄ ab ipsa potentia sola/ ita ꝙ habitus aliquid faceret ad illum actum/ ergo habitus solus non concurrente potētia posset producere actum. Patet cōsequētia. Bene sequitur, ab habitu & potentia producitur actus in essentia intētior/ ꝙ̄ a sola potentia: ergo per aliquam partem actus est intēsior ꝙ̄ si a sola potētia produceretur ergo apparet ꝙ illa pars a solo habitu sit: ergo potentia non producente partem suam/ habitus cum sit causa naturalis producet partem suam: sed hoc est falsum videlicet ꝙ habitus posset producere aliquid nō concurrente potentia. Hoc est argumentum fortius/ quod ipse facit: sed non habet magnam apparentiam. ¶ Nam non sequitur. Hoc partialiter concurrit ad istum effectum: ergo isto solo concurrente hoc posset aliquem talem effectum in specie quāuis imperfectum producere. Certum est ꝙ color cum dyaphaneitate/ siue cum lumine medij producit speciem: ergo secluso colore lumen produceret suam speciem partialiter. Consequentia non valet. Certum est etiam in multis alijs/ non sequitur. Ipsa noticia cum potentia & voluntate producit partialiter volitionem/ vel amorem: ergo noticia sola posset aliquam partem producere: aut potentia posset aliquam partem producere seclusa noticia: non valet consequentia. Similiter non sequitur habitus cōcurrit partialiter: ergo potentia non concurrente habitus potest producere. Ista sūt certa ꝙ habitus producit actum: sed non sine potētia. Nec est incōueniēs ꝙ sit circulatio in causis efficiētibus respectu aliquorū eiusdē spēi: nō tn̄ respectu corūdē in nūero:

Durād' tꝫ ꝙ hīt' nihil agit sed facilitat poten tiam.

Rō Durandi.

reprobatio opi. Durandi

circulatō bñ repit in alidb' causis.

hoc est non est inconueniens ꝙ vna causa producat vnum effectum in specie cum illa causa: vt actus producit habitum/& habitus actum: sed nõ eundem actum a quo productus est: quia idem eēt prius & posterius seipso etiã natura: quia bene sequitur/hoc est causa respectu illius: ergo prius natura illo. & hoc ē effectus illius: ergo posterius natura illo. ¶Circa illud. Adam mouet tales [illegible] difficultatem: sequitur ꝙ actus & habitus intenderentur in infinitum. Patet consequētia: sit sortes qui iam eliciat actum/a/ talis producit habitum/vel aliquid quod est eiusdem speciei cum habitu: quod forte non denominatur habitus propter suam imperfectionem. Sortes continuat actũ/a/ & habitus/b/iuuat potentiam/& pariformiter concurrit & naturaliter: ergo ex habitu/b/& potentia intenditur: actus/a/ consequentia tenet. quandocunq; aliquod est agens producens effectum si adueniat illi adiutorium ad eundem effectum/effectus ille intendetur: ergo cum potentie sortis adueniat adiutorium scilicet habitus actus/a/in tendetur, tunc actus/a/erit intensior ratione illius habitus concurrentis cum potentia: ergo per aliquem certum gradum erit intentior ab illo habitu. Sit illa pars/c/iterum/c/intendet habitum/b/quia omnis actus habitum intēdit: ergo per aliquam partem/sit illa/d/& iterum ratione illius adiutorij intendetur actus/a/per aliquem gradum: & sic procedendo in infinitũ in augmentatione actus & habitus. & apparēter arguit. Ecisti argumento dat tres solutiones in tertia distinctiōe primi. & in decima septima de habitu infuso. & due prime sūt apparentiores. ¶Prima cum sic arguitur. Actus/a/qui procedit a sola potentia sine quocunq; adiutorio propter habitum vel aliquid eiusdem speciei cum habitu qui postea efficitur habitus per intentionem & ratione adiutorij potentie superuenientis intenditur actus/a/per aliquem gradum/cōcedo: & iterum ratione intentionis actus cum potentia intēditur habitus. concedo: ergo iterum illa pars reddet actum intentō rem. concedo: & sic in infinitum. concedo ꝙ actus qui egreditur a sola potentia producit habitum. & ratione adiutorij intēditur actus per aliquem partem. verum est: sed illa pars non est tanta sed minor ꝗ illa pars que egreditur a sola potētia: & postꝗ est minor non producit tantam partem de habitu sicut illa pars que eggreditur a sola potentia. sed sic est ꝙ quando assumuntur aliqua infinita que se habent semper secundum magis & minus/ ita ꝙ primus secundum excedit: & secundus tertium. & sic cōsequenter non oportet ꝙ ex talibus infinitis resultet vnum infinitum/ sicut patet in continuo: quia ille partes se excedunt secūdum magis & minus. Non sequitur: ergo habitus est infinitus. nec sequitur/ergo actus est infinitus. & credo illam solutionē veriorem. ¶Secunda solutio. Cum arguitur ille actus producit habitum: ergo habitus superueniens potentie facit actum intēriorem. nego consequentiam. Dico ꝙ nūꝗ habitus facit actum intētiorem: vel non facit potentiam producere actum itētiorem: nisi habitus ille adminus sit prior natura ꝗ ꝙ potentia concurrat ad actum. Certum est ꝙ aliquando est habitus antequam potentia concurrat ad actum producendum quando potentia cōcurrit ad vnum actum & prius elicuit multos consimiles actus: ille habitus qui procedit tempore vel natura concursum potentie ad actum facit bene ꝙ producatur intentior actus/sed habitus qui est posterior natura concursu ipsius potentie nunquam facit ꝙ ab illa potētia producatur actus intentior nisi potentia augeat ꝯcursum suũ/sic in pposito. Iste hitus est posterior ꝗ sit concursus potentie. quia est posterior natura ꝗ sit actus potentie: quia producitur ab illo actu: & actus est posterior natura concursu potentie. ¶Dicit ergo duo. Primum/omnis habitus qui precedit ꝯcursũ potētie tpe vel natura facit ꝙ

Ade bona diffi cultas.

Prima solutio argumenti.

Secda solutio vorandi.

Durandi resolutio in duob^9 punctis. producatur actus intensior. Secundum/ q habitus qui est potentior natura concursu potentie nisi potentia augeat concursum suum post elicitionem ratione habitus nō intenditur actus ille. Et ista solutio videtur etiam michi multum probabilis & vera.

Aduerte ¶Restat vnum probādum q omnis actus quantūcūq remissus producit aliquid eiusdem speciei cum habitu: quāuis non vocetur habitus quia ē mobilis: vt sit fortes qui nunq̄ elicuit actum circa hoc obiectum eliciat actum quantūcūq remissum: ille actus producit aliquid de habitu vel aliquid eiusdem speciei cum habitu. Ratio est/ quandocunq sunt due cause eiusdem speciei specialissime solum differentes penes magis & minus: si vna illarum potest effectum producere: & altera potest effectum eiusdē speciei quāuis remissum producere: sed actus quilibet intensus producit habitum etiam intensum: ergo actus remissus producet aliquam partem illius habitus: sed verum est q talis remissio non debet vocari habitus ergo eliciens actum primum siue intensum siue remissum dummodo non inueniat cōtrarium semper producit aliquid habitus: qui postea per intentionem perueniet ad gradū in quo sufficienter denominabitur habitus. Et iste dispositiones precedentes non vocantur habitus/ quāuis sint eiusdē speciei cum habitu. Calor enim intensus & calor remissus producunt calores eiusdem speciei. Consequenter adhuc aduertēdum est circa illum terminum q virtus proprie non est actus nec passio: sed est habitus virtuosus: & conformiter ad Ocham in quolibeto quarto. Habitus non dicitur virtuosus nisi in ordine ad actum: quia esse virtuosum primo conuenit actui. Nam bonitas primo conuenit actui non ex alio & habitui per respectum ad actum ad quem inclinat: ergo virtus est habitus inclinans ad actum bonum. & hoc dicit Aristoteles secundo ethicorū Virtus est habitus habētem pficiēs & eius opus bonū reddens: idē partialiter concurrens ad actum bonum/

Hec est ratio ocbā in quolibetis.

bonitas p^9 cōuenit actui q̄ habitui.

supposito itaq q bonitas moralis primo conuenit actibus & secūdario per actus habitibus est animaduertendum quid requiritur ad actum bonum & propter quā causam denominetur actus virtuosus vel bonus. Dico conformiter ad Aristotelem secundo ethicorum capitulo quarto. tria requiruntur. Primum q fiat scienter. Secūdo ex electione & propter hoc. Tertio perseuerāter & immobiliter. & ille dicitur virtuosus qui ex electione scienter & propter hoc perseueranter & immobiliter agit. Primum quod requiritur est q actus eliciatur conformiter ad scientiam: id est ad prudentiam: id est q actus sit conformis dictamini prudentiali actuali: hoc est q voluntas ita velit qualiter intellectus dictat eē volendum: vel ita velit facere qualiter intellectus dictat esse faciendū. Capio duos: vnus vult dare elemosynam: vel ire ad ecclesiam nihilominus iudicat actualiter q danda est elemosina & dat. Secundus dat & non iudicat. Primus bene agit: & actus eius est bonus: quia scienter operatur: alter vero a casu & indeliberate: ideo eius actus non est bonus moraliter. Vnde ad actum bonum nō sufficit primo cōformitas aptitudinalis ad prudentiam. Secundo nec ad prudentiam habitualem. Tertio: nec ad prudentiam actualem. Non sufficit ergo cōformitas prudentie aptitudinali. Patet: quia illi qui carent vsu rationis vt dementes faciūt opera nata conformari rationi. Nam vadunt ad ecclesiam quod est opus conforme prudentie aptitudinali & aptum natum referri. Similiter possunt dare pauperi elemosinam: & tamen nullus diceret illud opus virtuosum. Preterea dicit Aristoteles q non dicūtur iusti & temperati/ qui operantur iusta & temperata: sed qui faciunt scienter: ergo vt opus sit virtuosum non sufficit conformitas aptitudinalis. Patet/ alias ille cui dictaret ratio erronea non esse ieiunandum: & vellet ieiunare illa volitio est apta nata conformari prudētie/ quia potest deponere illum errorem: & tamē talis male agit: er

Ad actū bonū tria requisita.

Nota diligenter.

go non sufficit conformitas aptitudinalis. Et hoc magis mouet Ochã questiõe. xiij. tertij sententiarum. Dicit enim prudẽtiam actualem necessario requiri ad actũ virtuosum/imo ita essentialiter sicut voluntatem cum tam voluntas q̃ prudẽtia actualis sint causa efficiens actus virtuosi & prudentia actualis est prior actu virtuoso saltem natura, hinc dementes & carentes vsu rationis licet habeant operationes non tñ morales. Item qui facit contra conscientiam erroneã facit opus aptum natum conformari rationi recte & prudentie aptitudinali & tamen male agit. ¶Secũdo non sufficit conformitas habitualis vt actus sit bonus: id est vt eliciat actum & habeat habitum quo habitualiter cognoscit illud esse faciendum quod vult facere. Patet istud: certum est ꝙ carens vsu rationis vt demens vel non aduertens posset illud facere: & quãuis habeat habitũ prudentialem: tamen nemo diceret ꝙ bene agit moraliter tunc: & tamen facit opus cõforme prudentie habituali: ergo non sufficit habitualis conformitas. ¶Tertio non sufficit conformitas actualis prudentie/vt sortes habet actualem prudentiam ꝙ hoc est faciendum/potest velle facere/nõ quia ratio dictat illud esse faciendum: sed ex alia causa ex qua etiam faceret secluso tali dictamie/puta quia delectabile aut vtile aut placens: sortes tunc nõ bene agit: quia q̃uis faciat scienter & ex electione/sed nõ propter hoc: scilicet quia dictatum a recta ratione/sed ex alia causa/sequitur ꝙ illa volitio nõ est moraliter bona. Aliud argumẽtum apparens/sortes dat elemosinam solum ex timore: quia minatur ei mortem nisi faciat. Illa volitio qua vult dare ex solo timore non est bona moraliter/& tamen habet actualem prudentiam: hoc est faciendum & vult facere: ergo non sufficit conformitas actuali prudentie sed cũ hoc requiritur propter hoc. Resolutio/anteq̃ actus sit bonus moraliter oportet ꝙ operans sciat illud eẽ bonum vel esse faciẽdum & faciat ex eo qa cognoscit non propter aliam causam: quia

Aliq̃ alis actus fit moraliter bon⁹ ops ꝙ fit electione & ꝑpter hoc.

non esset virtuosus. Oportet etiam ꝙ faciat eligens: & propter hoc. Visum est ergo ꝙ tres conditiones requiruntur ad actũ virtutis: quarum prima est ꝙ fiat scienter. Vnde facere scienter est elicere actum ex sciẽtia. Differunt enim facere scienter & facere sciens: quia scienter facere est elicere actum ex scientia/ita ꝙ illud dictamen practicum actuale causat specialialiter & actiue illum actum virtuosum. & sic vt patebit oportet semper illud dictamen principale esse obiectum partiale actus virtuosi saltem intrinsece boni. Secunda cõditio ꝙ agens agat eligens. Tertio ꝙ faciat propter hoc. Supponendum vlterius ꝙ electio capitur dupliciter. vno modo proprie & nihil aliud est q̃ duorum propositorum voluntati per intellectum respectu alicuius finis vnius pre altero acceptatio. Vnde intẽtio & electio proprie capiendo distinguntur quia intentio est actus voluntatis circa finem/sed electio est actus voluntatis circa medium ad finem. & quia aliquando ponuntur duo media ad eundem finem voluntas illorũ duorum mediorum acceptat vnum tanquã cõuenientius ad finem & relinquit alterum. Ille actus per quem acceptat vocatur electiõ circa illud medium. Intentio ergo est actus respectu finis. Electio respectu medij. Secũdo modo capitur electio large vt in proposito: & nihil aliud est q̃ libera actus elicitio certum est ꝙ non omnis actus virtuosus est circa medium/sed est aliquis circa finem: ergo est aliquis qui non est electio proprie capiendo electionem qui est virtuosus. & per cõsequens ad actũ virtutis nõ reqritur ꝙ sit electio proprie capiẽdo electionem: sed capitur pro libera actus elicitione. ¶Ex hoc manifeste patet ꝙ omnis primaria bonitas est in actu libero voluntatis. Tertia conditio est hec/ꝙ agat imobiliter & perseuerãter. Vnde agere immobiliter non est nunq̃ dimoueri ab actu: quia tũc omnis actus virtutis esset perpetuus: sed est pseuerare q̃diu recta ratio dictat eẽ pseuerãdũ in actu / vt si aliqs aggrederet inimicos & recta rõ dictat

Facere sciẽter & facere sciẽs

Electio dupliciter capitur.

Electio large accepta qd.

Quid ẽ agere imobiliter.

esse continuandum per horam si solum aggrediatur per dimidiam horã non agit perseueranter & immobiliter: quia non agit q̃diu recta ratio dictat esse agendum.

Arguit primo 3 predicta ¶Circa has conditiones sunt alique difficultates quarum prima est/quia dictum est q actus sit ex prudentia. Arguitur contra hoc dupliciter. Primo ad actũ virtutis sufficit q fiat ex opinione: ergo non oportet q ex scientia. Consequentia patet: opinio non est scientia: quia importat formidinẽ/ patet antecedẽs. Nam inter doctores est cõtrouersia de eadem materia. vnus dicit q ẽ bona: alter vero q nõ. Similiter vnus dicit q talis actus est vsurarius: alter vero dicit oppositum. & ille qui opinatur aliquã materiam esse bonam. certũ est q licite agit circa illam materiam/& apparet q agat virtuose & meritorie quãuis non habeat certitudinẽ: ergo ad actũ moraliter bonũ sufficit opinio: & non requiritur scientia.

Arguit secundo. ¶Arguitur sic/ad actũ bonũ sufficit ignorantia inuincibilis: ita q credens inuincibiliter aliquid faciendum/bene agit moraliter/sed in tali est error oppositus scientie/ ergo ad bene agendum moraliter non requiritur q agat scienter. Exemplum. sit sortes qui credit bertam esse suam vxorem. Dictat q huic petenti reddendum est debitum. Aapparet q velle reddere sit actus bonus: & actus iusticie: & talis actus non fit nisi ignoranter. ergo &c. ¶Quantum ad primum de illo cui dictat ratio recta q per horam est aggrediẽdum si cesset in media parte hore ab illo actu pro alia parte hore est virtuosus & tamẽ falsum est dicere q sit factus immobiliter & perseueranter/quod ille actus sit virtuosus pro prima media parte hore in qua continuatur patet: quia alias esset in mea potestate facere q actus qui fuit virtuosus non esset virtuosus: q est in mea potestate non cotinuare pro illa secũda medietate hore: & ad preteritum esset potẽtia de potentia naturali quod est falsum: ergo non requiritur vltima conditio q actus sit immobilis & perseuerans. ¶Quantum ad secundam conditionem est difficultas/q

Bona rõ operans sit eligens & actus sit ex electione vt electio tantum valet sicut libera elicitio actus. Sit aliquis actus libere elicitus libertate contradictionis & non complacentie: ergo quando ad volitionem finis efficaciter necessario sequitur volitio medij ad illum finem: sequitur q illa volitio medij non est bona nisi extrinsece. Patet: non est libera elicitio illius actus. ¶Quantum ad

Quo capitur scia cũ dicit q act' sit elicit' scienter. istam conditionem q actus sit elicitus sciẽter. ergo si elicitur ex opinione apparet q non sit bonus. Dico q scientia in proposito non capitur proprie: vt importet necessitatem: ita q tunc non debeat vocari scientia nisi sit necessarium: quia tunc nunq̃ bene ageretur circa contingentia. Nam ista non est necessaria: huic reddẽdum est debitum. neq ista & similes/huic danda est elemosina. Contingenter enim est pauper: ergo circa illa contingentia nunq̃ bene ageretur moraliter/si requireretur scientia vt importat necessitatem. ¶Dico secundo. Nõ capitur scientia stricte vt importat euidentiam & necessitatem simul. Patet: certum ẽ q sunt multa dictamina quibus conformiter agendo meremur que solum sunt de fide & non euidentia: ergo hic non capitur scientia vt importat euidentiam. & patet antecedẽs: certum est q nullus diceret qui amor dei super omnia sit bonus & meritorius: & tamen multi dicunt q hoc non est euidens. Diligendus est deus sup oĩa. imo solum creditum. ergo sequitur q non requiritur conformitas ad iudicium euidens/& q actus fiat scienter: id est euidenter. Secundo: certum est omnibus q illud iudicium est euidens appetenda est beatitudo in genere: tamen ista non est euidens appetenda est hec beatitudo que consistit in clara dei visione: quia est solum creditum de fide q conferatur/& tamen nullus dicit quin talis appetitus beatitudinis in particulari sit bonus: ergo vt actus dicatur bonus non requiritur conformitas ad scientiam vt importat euidentiam.

An requirat certitudo ad actū bonum.

¶Difficultas est. Vtrum requiratur cōfor-
mitas ad scientiā: vt adminus importat cer
titudinem: quia aliquando capitur scientia
pro omni sensu certo. Quantū ad hoc mi-
chi probabilius videtur ꝙ non requiritur
conformitas ad scientiam vt importat cer
titudinem: sed sufficit conformitas ad opi-
nionem/ vt quando quis assentit/ hoc ē bo
num ꝗuis formidet. Dico ꝙ talis actus con
formiter illi assensui factus est bonus/ nō re
quiritur ergo certitudo sed sufficit opinio.
Et sic debet glosari: oportet ꝙ operans fa-
ciat sciens: id est iudicans: & ex tali iudicio
&c. Ideo capitur scientia in proposito pro
omni iudicio vero: siue euidenti: siue ineui

Argumētū bonū.

denti: siue certo: siue formidoloso. ¶Con
tra. Qui agit contra ꝯscientiam certū est ꝙ
peccat. Ita etiam qui agit contra dubiū pec
cat: sed sic est ꝙ agens conformiter ad opi-
nionem agit contra dubium. Patet: ille for
midat de opposito vtrum sit malum: ergo
dubitat: quia vt apparet omnis formido ē
dubium: vt iudico hoc esse bonum formi-
do: vtrum sit malum. & tamen ago illud:
ergo ago contra formidinem de opposito
& per consequens contra dubium: & sic vi
det ꝙ male ago sicut agēdo ꝯtra ꝯscientiā.

Agere ꝯ dubium pctm̄ est.

¶Dicunt omnes doctores ꝙ agere contra
dubium peccatum est/ sicut agere cōtra cō-
scientiam/ sed non est tantum peccatum/ &
nego ꝙ agens conformiter ad opinionem
agat cōtra dubium. Contra/ bene sequitur
opinatur hoc esse faciendū. ergo formidat:
quia assēsus opinatiuus dicitur cum formi
dine de opposito. concedo ꝙ opinatur: er
go formidat. verum est/ & vltra formidat:
ergo dubitat. nego consequentiam.

Dubitaē capitur duppliciter.

¶Vnde dico ꝙ duplex est modus dubitan
di. primus est dubitare. & tātum valet sicut
opinari: id est assentire cum formidine: qui
enim assentit hoc esse faciendum non assen
tit hoc non esse faciendum. Implicat enim
habere sensum opinatiuum duorum con-
tradictoriorum: ergo non dubitat hoc nō
est faciendum quāuis formidet. Alius mo-
dus dubitandi est/ quando est aduertentia
circa aliquam propositionem/ nec ei assenti
tur nec dissentitur/ vt considero an astra sīt
paria: nec assentio: nec dissētio: nec certe for
mido: sed est carentia vtriusq: scilicet tam
assensus ꝗ dissensus cum tali consideratiōe
vocatur dubium. Vnde implicat assentire
vni contradictoriorum: quin dissentiam al
teri si aduertam/ immo Gregorius dicit ꝙ
omnis assensus alicuius contradictorij est
dissensus/ alterius/ & apud omnes cum assē
su vnius cum aduertentia alterius sequitur
dissensus nego ergo ꝙ dubitem. ¶Quan-
tum ad secūdum de illo qui agit cum igno
rantia inuincibili. De illo qui credit hanc
esse suam reddendo petenti debitum bene
moraliter agit: immo meretur. Quantū ad
hoc duplex est modus dicendi. Primus est
quem tenet Martinus ꝙ nunꝗ actus volū-

Martini opinio.

tatis conformis ignorantie quantūcumq
inuincibili est actus moraliter bonus/ imo
dicit ꝙ est moraliter malus quāuis non sit
imputabilis ad penam: ita ꝙ ignorantia

Ignorātia nō excusat a malicia morali.

non excusat a malicia morali: sed tātum ab
imputabilitate. Vnde qui reddit debitum
illi quam credit esse suā habet tres assensus.
Primus est/ reddendum est debitum vxori
petenti. Et ille est assensus verus. Secundus
est speculatiuus videlicet iste/ ista est vxor/
certum est ꝙ ille est falsus. Tertium dicta-
men siue assēsus est qui sequitur ex duobus
primis/ reddendum est isti/ qui sequitur ex
istis reddendum est vxori/ ita est vxor. Di-
cit Martinus assensus conformis primo est
bonus quia dictamen quod est vniuersale
est verum: & sic illa volitio est bona: & me
ritoria. De secundo assensu speculatiuo nō
habet volitionem conformem vel diffor-
mem illi. De tertio volitio conformis illi
non est bona/ puta volo reddere isti/ & ap
parentia tota sumitur: quia nō est supra de
bitam materiam quāuis materia sit estima
ta debita & ad actum bonum precipua cir-
cunstantia est obiecti. Nam dicit sanctus
Thomas Due circunstantie sunt precipue:
scilicet finis & obiecti: & ab eis regulariter
sumitur omnis bonitas & malitia cum: er-

doctoris opinio.

go obiectum non sit in rei veritate conueniens/ apparentia est q volitio non sit in rei veritate bona. Dicit ergo q actus cōformis illi dictamini erroneo non ē bonus sed malus moraliter / quia cadit super materiā indisconueniētem/& non est malus imputabiliter:& hoc posset satis deffensari. Sed videtur mihi q talis actus sit bonus moraliter. patet. volitio qua volo reddere huic sequitur necessario ex duabus causis i quibus nulla est malitia moralis: ergo i illo effectu puta in isto volo reddere huic nulla est malicia moralis. patet. quandocunq est aliqs effectus hominis qui necessario necessitate naturali sequitur ad priorē: si in effectu priori nulla sit malicia moralis nec etiam in sequenti. quia tunc per actus nō malos aliqs necessitaretur ad male agendum/quod nemo pcederet: sed in volitione qua volo reddere debitum vxori petenti nulla est malitia moralis: nec in isto iudicio/ista est vxor petens: q̄uis sit malicia intellectualis: quia ē error: & illa volitio qua volo reddere huic necessario necessitate naturali sequitur ex illis duobus. certum est q in illa volitōe nō est malicia moralis. dico ergo q est bonitas in illa/patet sic ratione durandi in secundo istud iudicium est inuincibile. huic petenti reddēdum est debitum: ergo saltem potest esse taliter inuincibile: quod nō potest auferri: sit ita: tūc sic arguitur. Non potest auferri: ergo tenetur sortes reddere. Patet consequentia. sortes tenet̄ vitare quodlibet peccatum: sed non reddere est peccatum. Patet est contrauenire tali iudicio & scientie: igitur. Tunc arguitur sic: sortes tenetur vitare illud peccatum quod est nō reddere: & nō potest vitare nisi reddendo. quia nō potest vitari priuatio nisi ponēdo habitum: ergo tenetur reddere: ergo illud dictamen reddēdum est huic: est verum. Hinc dicit Durandus q nullū dictamen inuincibile pure practicum est erroneum: imo quodlibet est verum. Si ergo non potest vinci: ergo faciēdū est quod dictat esse faciendū. Si faciēdum ē: ergo est ita in re: quomodo ergo vocat̄ erroneum inuincibile. Dico q non est illud quod est erroneū inuincibile: sed istud/hec est vxor mea: & nisi tale iudicium esset i vincibile: hec est vxor mea: istud esset erroneū: huic reddēdum est debitum: cum ergo hoc iudicium speculatiuū/hec est vxor mea/est inuincibile: istud practicum est verum huic reddendum est. ¶ Pariformiter dicā de paupere: huic danda est elemosyna: quando est inuincibile illud practicum est verum/huic dandum est. ¶ Dices/volo q talis non habeat aliquod iudicium preter hoc reddendum est huic vxori mee petenti debitum: illud est falsum: quia bene sequitur. Reddendum est huic vxori: ergo hec est vxor. Dico q est falsum speculatiuum: & includit duo virtualiter. Primum/reddendum est huic. Secundum est hec est vxor: primū pure practicum: secūdum pure speculatiuum: rōne primi non prouenit falsitas in illo iudicio: nō est ergo falsum/sed verū practicum: ita est enim in re sicut significatur p tale practicū: sed illud quod significatur speculatiue: puta/hec est vxor: est falsum: & vt actus sit bonus sufficit q sit cōformis iudicio practico/siue speculatiuum sit verū/siue non. & voco practicum verum: quādo ita est in re sicut per illud significatur. ¶ Alij/vt ochā & de Gersono dicunt aliter q actus est conformis iudicio vero scilicet isti/reddendū est debitum illi/quam credo inuincibiliter esse meam. Et Ocham dicit q sufficit conformitas ad iudicium vniuersale: & non requiritur ad particulare. sed Durandus probabilius dicit. ¶ Quantum ad aliud de immobiliter: vt continuo actum per dimidiā horam: & iudico quod non est continuandum p vnam integram horam: ille actus est bonus in dimidia hora/& hoc certū ē/quia in/illa dimidia hora est cōformis recte rationi/ergo est bonus: & q continuetur p secūdam dimidiam horam nō facit q fuerit bonus in prima dimidietate hore: quia bonitas prime medietatis hore nō depēdet ex futuro: ergo falsum est q requiratur q immobiliter & pseueranter agat. ¶ Dico quādo

Aduerte diligēter

Tertia opinio.

dot. dicunt ad actum virtutis requiritur quod immobiliter/& perseueranter agatur: hoc intelligitur ad actum virtutis: & sic ad vitandum peccatū & maliciam oportet quod fiat immobiliter & perseueranter: quia si omitteretur anteque ratio dictaret esse omittendum peccaret: & non euitaret culpa. Propterea dico quando dicunt doctores conformiter ad Aristotelem quod immobiliter verū est vt vitetur omnis culpa circa talem materiam: sed vt vitetur mediate non requiritur talis perseuerantia: quia vito culpam pro prima dimidietate: sed non vito pro secūda medietate. ¶Quantum ad aliud de elicitione sequitur quod si requireretur libera elicitō: quod in illo actu qui sequitur ex alijs potentijs sit bonitas saltem distincta a bonitate aliorum: concedo. Dicit tñ Ocham expresse volo seruare castitatem: & dicto non posse nisi subeūdo mortem: in illa volitione qua volo subire mortem non est bonitas distincta a volitiōe qua volo seruare virginitatem. Ideo Martinus dicit quod ista volitio subeūdi mortem/non est actus fortitudinis/sed temperātie: & dicit quod in quolibet genere virtutis est actus martyrij. ¶Consequenter pro distinctione virtutis notādum est quod quidam est actus virtutis intrinsece bonus: & non ē ille/qui ē necessario virtuosus: quia nullus actus virtuosus necessario est: ergo capiendo intrinsece. i. necessario nullus est intrinsece virtuosus. ¶Itē secundū quosdam nō dicitur intrinsece virtuosus: quia nō potest esse quin sit virtuosus: quia potest esse a solo deo voluntate non concurrēte: ergo potest nō esse virtuosus. Dicitur ergo intrinsece bonus propter duas causas. Prima: quia non pōt eē vitiosus: secūda/quia nō potest esse a voluntate libera: quin sit virtuosus. Propter has causas dicitur intrīsece virtuosus: sequitur quod est dabilis actus/quem volūtas non pōt libere elicere quin agat virtuose: ratio est. Capio actū virtutis/sit. a. Quero vel iste est virtuosus intrinsece vel extrinsece. si intrinsece/habeo propositū. si extrinsece: ergo est virtuosus ab alio actu/iam capio illum alium actū: & sit. b. vel. b. ē actus virtuosus intrinsece vel extrinsece. Si intrinsece/ergo propositum. si extrīsece/ergo ab alio actu: ergo erit processus ī infinitum in actibus virtuosis vel tādem deueniemus ad vnum intrinsece bonū: & istud est motiuū Ocham: sed non videtur multum apparēs: neque forte/ideo dicit quod datur actus qui non potest elici quin sit bonus: & ē actus qui habet omnes circunstantias: scilicet finē/prudentiā & omnes alias pro obiecto. apparentia est: quia si habet oms circunstantias pro obiecto: ergo nunque pōt sibi deficere aliqua circūstantia: quia si deficiat deficit obm̄: ergo deficit actus. Nā vt dicit Dionysius Bonum ē ex integra causa conformiter ad Aristo. in secundo: quādocunque cōcurrunt oms circunstantie: tunc est bonitas: & ille actus (dicit) non potest a voluntate elici quin sit bonus: quia nunque elicitur quin sit prudentia: quin eliciatur etiam propter debitum finē: quia habet hoc pro obiecto: quia non potest esse idem actus/quin habeat idem obm̄ semper. sed secundū aliquos videtur Ochā deficere. Dicit em̄. S. Thomas. habet oms circunstantias que requiruntur: sed vna illarum pōt effici mala: quo facto adhuc actus hn̄s oms illas circunstātias maneret idem: vt sit fortes volēs dare elemosynam platoni propter deū actus fertur in dationem elemosyne propter deum: & quia dictatum est a ratione verū est: si actus exterior esset necessario materia cōueniens: iste actus esset intrinsece bonus. Sed difficultas est vtrum sit necessario materia conueniens. apparet quod nō: quia deus pōt phibere ne det: & fortes adhuc credet esse dādum. illud iudicium quo iudicaret danda est elemosyna Platoni est vincibile: & tunc est idem actus quis credat rationem esse rectam. Licet etiam in rei veritate hoc non sit bonum: & credat quod sit bonum: & vult sub illa rōne quia bonū/quia semp voluntas fertur in obiectum secundū rationem que pñtatur per intellectū: quis illa ratio non sit recta: vult ei dare ppter deum: quia dictatum a rōne: & ille actus est phibi

Ocham.
Martin⁹
De actib⁹ intrīsece bonis.
hoc tenet Ocham.
Quare dicit actus intrīsece bonus.
Carpitur Ocham.

tus: ergo videtur quod actus non sit intrinsece bonus: sicut capit Ocham. quod ita videtur mihi quod ille actus non est intrinsece bonus: & ad motiuum eius negatur consequentia: quia efficitur malus propter prohibitionem: quia materia est prohibita. non efficitur malus propter circunstantiam: sed efficitur malus ratione obiecti. Patet ergo quod actus intrinsece bonus est ille qui non potest elici a volutate libere quin sit bonus. & secundum Ocham est actus habens omnes circunstantias pro obiecto: & non potest elici a voluntate quin sit bene circunstantionatus. Sed actus dicitur non intrinsece bonus qui pot elici a volutate: & non erit bonus. & talis actus secundum Ocham non dicitur bonus nisi propter presentiam alterius actus qui est intrinsece bonus: & sicut est bonus propter assistentiam alterius ita efficitur malus/ propter assistentiam alterius mali. ¶ Queritur consequenter supposito quod sit actus intrinsece bonus cuius potentie erit: vel intellectus: vel voluntatis vel sensus vel potentie executiue. i. exterioris. ¶ Respondetur. Nullus est intrinsece bonus preter actum voluntatis. Patet primo de actu exteriore potentie executiue: vt de datione elemosyne: actus ille qui imperatur a bona voluntate potest imperari a mala voluntate. non enim est alia datio elemosyne propter hoc quod volo illam propter deum: vel propter hoc quod volo illam propter vanam gloriam: ergo nullus est actus exterior intrinsece bonus. De actu potentie sensitiue puta de illo/ per quem sensus conformatur rationi. Patet sic: actus ille non habet nec habere pot deum pro obiecto: similiter nec rationem. patet: deus nec ratio possunt cognosci a sensu: ergo actus potentie sensitiue non pot ferri in deum/ aut rectam rationem tanquam in obiectum: cum ergo sensus non possit cognoscere deum/ nec rationem. ergo nec appetitus sensitiuus pot ferri in illa: & per consequens ille actus poterit imperari/ atque continuari ab actu voluntatis qui habebit aliud obiectum a deo: sicut est eadem operatio exterior que imperatur propter deum & vanam gloriam: ita pot esse eadem fuga voluptatis in sensu imperata propter deum/ & imperata propter vanam gloriam: ergo actus potentie sensitiue non est intrinsece bonus. ¶ Similiter nullus est actus intellectus intrinsece bonus. Patet quecunque cognitio detur que imperatur a volitione bona: eadem pot imperari a mala volitione: ergo quecunque cognitio detur pot esse mala: & sic patet breuiter quod nullus est actus intrinsece bonus preter actum voluntatis. ¶ Dices ergo eodem argumento poteris probare: quod nullus est actus volutatis intrinsece bonus. Patet. sicut actus quicunque intellectus/ sensus/ & potentie exterioris pot imperari a mala volitione/ & per malam volitionem imperantem non variatur actus in esse nature: licet in esse moris: eodem modo quicunque actus voluntatis pot imperari a mala volitione: sit ergo sortes qui diligit deum super omnia: quia dictatum per rationem est: sortes pot velle continuare illum amorem propter vanam gloriam: quo facto imperat illum actum a volitione mala: quia voluntas non solum pot imperare actus aliarum potentiarum: sed etiam actus proprios & directos per alium actum. s. reflexum: ergo nullus est actus volutatis intrinsece bonus: quin possit effici malus per actum imperantem: & hoc argumentum est tritum in schola. ¶ Dico quod implicat quod velim amare deum propter vanam gloriam: & quod amem eum super omnia/ quicquid dicatur regulariter hoc videtur mihi dicendum. ratio sit Sortes qui amet deum super omnia: & vult eum amare propter vaniam gloriam. Tunc bene sequitur: vult eum amare propter vanam gloriam: ergo illa volitio procedit a vana gloria: sicut volitio medij a volitione finis: & vltra/ procedit a vana gloria: ergo amor dei procedit ab appetitu vane glorie: ergo tunc amat deum propter vanam gloriam. Et vltra: ergo non amat deum super omnia. & sic implicat amare aliquod obiectum super omnia: & quod ametur propter aliud: immo magis amatur aliud: quia propter vnumquodque tale: & illud magis. Nam si imperet amorem dei propter vanam gloriam: non est amor dei super omnia: immo infra aliud. Et sic videtur mihi quod nullus pot imperare amorem dei super omnia volitione qua

Ridet doctori ad Ocham.

quod nullus actus intrinsece sit bonus nisi voluntatis.

Ad duo

Argumentum.

Non si quod ametur deus super omnia et propter vanam gloriam

impat ppter vanam gloriã:& sic ergo non põt esse malus impatiue/nec elicitiue:& sic simpliciter non põt esse malus. ¶Si queratur/dicis q actus intrinseci omnes circũstãtie debent esse obiecta partialia:quare ergo dicũtur circũstãtie actus cum sint obiecta: Dico q dicuntur circunstantie actus exterioris & nõ interioris:qa sunt obiecta actus interioris. sortes dat elemosynam pauperi propter deum:quia dictatum a recta ratõe. Dico q deus est circunstantia finalis actus exterioris & non interioris:prudentia similiter est circunstantia illius dationis:sed nõ volitionis. illa datio non habet deum pro obiecto:sed pro fine:& volitio interior solũ habet illa pro obiecto:& sic dicuntur circunstantie actus exterioris/& non interioris. Secundo/dico q obiectum dicitur bene circunstantia:immo obiectum est vna circũstantia actus interioris obiecti/in quod fertur illa volitio:& sic non inconuenit q dicatur circunstantia & obiectum partiale.

bona difficultas.

¶Circa hoc sunt alique difficultates:Dicis q ad actũ intrĩsece bonum requiritur q habeat omnes circunstantias pro obiecto: ergo habet ipsam prudentiã pro obiecto:ergo illum actum voluntatis precedit necessario illa noticia/qua reflectit se supra prudẽtiam/cum voluntas non fertur in incognitũ:ergo pcedit natura saltẽ:noticia qua intellectus presentat voluntati:sed hoc videtur inconueniens q nullus possit bñ moraliter agere nisi se reflectat supra tale dictamẽ Certum est q simplices/nec regulariter docti reflectunt se:solum cõsyderãt hoc ẽ agẽdũ:ergo sequitur q non requiritur ad actũ virtutis q ille actus feratur in prudentiã tã q in obiectũ. ¶Breuiter quicquid dicatur est aliquis actus intrinsece bonus:& hoc tenet Scotus. q. j. de matrimonio q dilectio dei super omnia est actus intrinsece bonus: quia hoc dictamen est necessarium:deus est diligendus sup omnia:& deus non posset prohibere suam dilectionem. Dico cũ Sco. sit ita q deus non posset prohibere suã dilectionẽ:ille actus quo diligo deũ sup omnia

doctor cũ Scoto.

est intrinsece bonus. Secundo dico ad actũ bonũ non requiritur q iste habeat prudentiã pro obiecto: vel q aliquis actus sibi coexñs habeat prudẽtiam pro obiecto. Patet ista propositio sortes cognoscit indigẽtiã Platonis dictat q subueniendum est Platoni propter deũ:nichil aliud dictat ita q nõ reflectit se ad suũ dictamen consyderãdo an sit verum: vel non:& vult subuenire. Mirum est dicere q talis actus nõ sit bonus volo subuenire Platoni propter deum:ita q deliberate subuenio:qñ habeo illd dictamẽ actuale ille actus nõ habet prudentiam pro obiecto:nec habet aliquẽ actũ sibi coexñtẽ: qui habeat prudẽtiam pro obiecto. Patet: sortes non cognoscit prudentiam per actũ voluntatis:immo est bonus propria bonitate. Dico secundo vt actus sit bonus nõ requiritur de necessitate q habeat prudẽtiam pro obiecto vel actum sibi coexñtẽ qui habeat prudentiã pro obiecto sicut videtur ptendere Ochã. Ratio mea ẽ:facio actũ propter hoc perseueranter & immobiliter:& ille actus non habet prudentiam:&c. ¶Tertio dico/stat bñ q sit aliqs actus qui habeat prudẽtiam pro obiecto. ¶Certum est q eadem noticia potest esse noticia sui saltẽ confusa:immo multi dicũt q distincta complexa: vt patet in insolubilibus:sed nõ incomplexa. nam possum/dictare dãda est elemosyna Platoni propter deum quia dictatum per rectam rationem: illa propositio est vera:ergo possum ei assẽtire:& possum habere vnum dictamẽ qd feratur in hoc totũ:tũc illud iudiciũ est noticia sui confusa:quia representat oẽm rõnẽ:ergo representat illudmet & eliciens actum cõformẽ illi iudicio: talis actus siue volitio habet illud dictamen pro obiecto partiali:qa habet pro obiecto partiali omne illud quod obiectum partiale dictat:ergo stat q talis volitio sit bona q habet dictamen prudentiale pro partiali obiecto:quis hoc non requiratur. ¶Dico ergo q ad talem volitionem non requiritur noticia distincta a prudentia p quã intellectus reflectat se supra prudentiam:& est argumẽ

qualis actus bonus nõ requiratur alia noticia a dictamine.

Aduerte ad hoc diligenter.

tum schole q requiratur alia noticia. Dico q per ipsammet prudentiam reflectit se intellectus supra se: quia vna noticia pot esse distincta et simul complexa et confusa incomplexa: ergo stat q aliquis actus habeat prudentiam pro obiecto. Sed habendo solum hoc dictame Danda est elemosyna pauperi propter deum: ille actus nō habet prudentiam pro obiecto. Sed istud danda est ꝓpter deū quia dictatum a recta ratione habet prudentiam pro obiecto non per aliam noticiam. ¶ Habemus ergo ad actum moraliter bonum non requiritur q habeat prudentiam vel actum sibi coexn̄tem qui habeat prudentiam pro obiecto. Ratio mea est. Sequitur q nullus posset bene frui deo p actū bonū quin simul vteret aliquo creato/nemo hoc dicit. Bene dicūt q non posset esse vsus meritorius sine fruitiōe: sed potest esse fruitio sine vsu. Patet sequela. Sortes non pōt habere actum virtutis qui habeat actum quo feratur in prudentiam secūdum illā opinionem/vel actus ille ē vsus vel fruitio. si vsus: ergo propositū. si sit fruitio prudentie: ergo nō est actus bonus/sed malus: quia fruitio creature. Et sic oportet illos fateri q nulla ē fruitio bona qui simul sit vsus: aut quin illa fruitio sit vsus: sed hoc videtur absurdū quia multi merentur circa deum que nō cogitant de creatura. Ad actum ergo virtuosum non requiritur q habeat prudentiam pro obiecto: sed sufficit q prudentia sit causa partialis et assistens. Et non sequitur prudentia est causa partialis illius volitionis: ergo est obiectum partiale. nam noticia est causa partialis volitionis: et tamen non est obiectum partiale. ¶ Dico insuper nō quilibet talis qui habet oīs circunstantias pro obiecto est intrinsece bonus: sicut capit quidam pro actu qui nō potest esse malus: vel qui non pōt elici a voluntate quin sit bonus Patet sic. Est aliquod obiectum cōueniens rationi recte et ꝯtingenter conueniens: ita q potest esse disconueniens: vt ista mulier est cōueniens sorti ad vsum carnalem secundum rationem: quia est sua: pōt tn̄ dissolui

q act⁹ habens oēs circunstātias p obiecto sit intrīsece bonus cōtra Gabrielē.

matrimonium vt patet: nam capio sarracenum vxoratum per matrimonium cōsummatum sua vxor est ei conueniens secundū rectam rationem: potest tn̄ illud matrimonium dissolui p conuersionem alterius partis ad fidem: tunc arguitur sic. Sortes infidelis dictat/ista est a me cognoscenda et propter deum: et quia dictatum a recta ratione: et habet volitionem cōformē. Notum est q illud dictamen habet oēs circunstantias pro obiecto: et illa volitio habet oēs circūstantias pro obiecto: et tn̄ efficitur non sua quia conuertitur altera pars ad fidem: q̄uis ignoret sortes credēs vincibiliter adhuc eē suam. in sorte remanet idem iudiciū quod prius scilicet cognoscenda est hec a me propter deum: et quia dictatum p rectā rationē Credit semper eē dictatum per rectam rationem sed vincibiliter: prius erat verū: nunc erroneum: immo apparet dicendum sic: vltima ratio prudentia est circa contingentia: ergo idē actus qui est prudētia erit erroneus: et est idem iudicium: ergo est idem actus cōformis: et secundum easdem rationes: sed ille actus iam efficitur malus: quia illa nō est amplius sua: et credit q sit sua: sed vincibiliter: ergo actus quo vult eam cognoscere iā est malus postq̄ ē vincibilis: et p consequēs aliquis actus qui habet oīs circunstantias pro obiecto pōt effici malus: quia vna circunstantia potest esse mala: ideo ille actus erit malus. ¶ Videtur ergo mihi probabilius q aliquis actus qui habet omnes circunstātias pro obiecto nō est intrinsece bonus Et videtur mihi q nullus est actus intrinsece bonus nisi dilectio dei super oīa. Et propter hoc: quia deus non posset ꝓhibere suā dilectionem. ¶ De castro tn̄ dicit q nullus est actus intrinsece bonus: quia nullus est actus quin possit continuari cōtra dictamen erroneum: ergo sequitur q nullus est actus intrinsece bonus: et illa opinio est multum probabilis: sed potest defensari q solum dilectio dei sup omnia est actus intrinsece bonus tenendo q deus non potest prohibere suā dilectionē. Dicit tn̄ de Castro q nullus

Solus actus dilectiōis dei sup oīa ē intrinsece bonus: vide quare.

de Castro

est intrinsece bonus propter prohibitionē supuenientem. ¶ Hic est difficultas de actu conformi dictamini necessario: nam apud eum sunt aliqua dictamina prudentialia necessaria. Aliqua vero contingentia: vt danda est elemosina pauperi propter deum: illud est contingens: quia deus potest prohibere ne detur elemosina pauperi ppter deū imo precipere ꝙ occidatur pauper: ergo pt prohibere ꝙ sortes nō det ei elemosynam. Aliqua vero sunt necessaria: scilicet negatiua: vt istud/non est dei precepto contraueniendum: illud ē necessarium: quia illud est impossibile: est precepto dei contrauenien dum. Similiter apud eum istud est necessarium: non est occidendus innocens auctoritate propria: quia illud est impossibile/Innocens est occidēdus auctoritate propria: tunc hoc est necessarium: non est dei precepto contraueniēdum: ergo nolitio illa est necessario bona. Patet. Bene sequitur: ē dictamini vero conformis: ergo est bona. Similiter bene sequitur Est cōformis dictamini necessario: ergo est conformis dictamini vero: saltem illa que non potest esse sine tali dictamine vero: puta nolo contrauenire precepto dei: quia ratio dictat: non potest esse quin illud dictamen sit & illud nō pōt esse quin illud sit verum: ergo non pōt esse nolitio quin sit conformis dictamini vero: ergo non pōt esse quin sit bona Consequētia tenet: quia est cōformis vero dictamini: ergo bona ¶ Quantum ad hoc illa nolitio que est conformis dictamini necessario ē necessaria: nego. ¶ Vn̄ pro isto suppono ꝙ cōtingit dupliciter intelligi ꝙ aliquis se cōformet alicui dictamini. Primo ꝙ se conformet dictamini imediate & proprie: & isto modo se conformare nihil aliud est/ꝗ facere ita esse sicut per dictamen dictatur esse faciendum: vel facere non ita esse sicut p dictamen dictatur non esse faciēdum: vt dictatur ꝙ danda est elemosyna: se conformare illi est facere ꝙ elemosyna detur. Istud dictamē non est deus odiendus: se cōformare illi nō est amare deum: sed est non odire. iam dico ꝙ omissio illius actus nunꝗ potest esse mala: quia si non potest precipi odium dei: nō potest omissio esse mala: sicut de necessitate prohibetur actus. Aliomodo actus pt esse cōformis dictamini: qa agens nulc vel vult quod dictatur non esse faciēdū. Exemplū. Sortes dictat non esse contraueniendū precepto dei primomodo nō cōtraueniēdo. i. nullum actum eliciēdo contra preceptum se conformat. Secundo/se conformat: quia nult taliter facere qualiter dictat ratio non esse faciendum. Dico vltra ꝙ ille actus conformis secundomodo nō est necessario bonus: quia potest esse difformis alicui alteri iudicio recto. Iste due simul stant in veritate/nō est cōtraueniendum precepto dei & non est eliciendum istud nole: potest enim deus prohibere ꝙ non eliciatur illud nolle. hoc presupposito illud nolle est aliquo modo conforme dictamini. probatur hoc non sufficit ad bonitatem actus: quia requiritur conformitas ad dictamen verum: & ꝙ non sit difformis alteri dictamini vero: sed nō obstāte ꝯformitate actus quo nolo contrauenire precepto: stat difformitas cū alio dictamine: puta non est nolendum: & sic ille actus est contingenter bonus/quia est cōtingenter non difformis alicui alteri dictamini rationis/valde facile defensari potest vtraqꝫ opinio ꝙ est dabilis aliquis actus intrinsece bonus: & quod nullus ē actus intrinsece bonus. ¶ Sed queritur consequenter. vtrum sit dabilis actus indifferens Ocham in tertio: similiter in prima distinctione primi: & omnes doctores preter Thomam & Gregorium dicunt ꝙ est dabilis actus indifferens: id est: nec bonus: nec malus. Ratio. primo ē dabilis actus liber elicitus libere ex sola simplici apprehēsione terminorū sine dictamine in materia que nō est mala / tunc ille actus nō est malus nec bonus: ergo est indifferens. Item ꝗuis sortes teneatur referre omnes actus suos in deum: tamen illud ē preceptum affirmatiuū / ideo nō tenetur p quolibet tempore. sit ita ꝙ sortes pro. a. tēpore nō teneatur amare deū occurrit ei pau

Duplicia sunt dicta mina qdā necessaria qdā cōtin gentia.

Dupliciter intelligitur qualiter quis se cōformet se alicui dictamini.

An dabilis sit actus indiffe.

per: vult ei dare pietatē naturali motus: & nō cōsyderat de deo. si dicatur ꝙ ille actus ē malus est absurdum. quia nō defficit ei circunstantia ad quam pro tunc obligetur: ergo nec pōt reperiri in forte malicia trāsgressionis nec prohibitiōis: ergo ꝗuis nō referat in deum pro tunc nō peccat ratiōe omissiōis illius: ergo apparet ꝙ actus nō est malus. & certum est tenendo ꝙ requiritur relatio virtualis ad minus ille actus non est bo-

Gabriel. nus: ergo est indifferēs inter bonum & malum. Dicunt aliqui: aliqua est circunstantia que pro tempore quo elicitur actus non est sub precepto. & omissio illius circūstantie non sufficit ad maliciam/ & tamē omissio illius sufficit ad hoc ꝙ actus nō sit bonus cū requiratur ad actū bonū: & credo istā opinionem probabiliorem: puta ꝙ est dabilis actus indifferens. ¶Consequenter dico ꝙ

ꝙ sit hitꝰ intrinsece ꝟtuosus. actus intrinsece virtuosus producit habitū intrinsece virtuosum: & inclinat ad actū intrinsece virtuosum: & si inclinet ad actū indif-

Arguit contra. ferentē est habitus indifferens. Contra/ nullus habitus libere producitur: quia habitus de necessitate nature sequuntur ad actus & non ē in potestate voluntatis quin posito actu producatur aliquid habitus: ergo habitus nō debet dici bonus vel malus: quia propter illa que in sunt nobis a natura nec laudamur: nec vitupamur. dico bñ ꝙ actus sunt ī mera potestate nostra: & sic ꝗtum ad hoc habitus qui producuntur ex actibus vitiosis qui sunt in potestate nostra vituperātur. Vltra dico: nullus habitus est meritorius vel demeritorius: sed solum p actus meremur aut demeremur: & si nō eliciam actū propter habitum non merebor neq deme rebor. nunꝗ enim ī habitibus reperitur bonitas aut malicia demeritoria: sed in actibus duntaxat licet bene meremur effectiue p habitum: sed nō formaliter: quia habitus ille est cā efficiens illius actus. hinc dicunt doc. nunꝗ demereri formaliter per carētiam habitus. hinc est ꝙ carentia gratie non est peccatum formaliter. quia non est in potestate nostra nisi dispositiue. Hinc est ꝙ carentia

dispositionis bene est demeritum: & regulariter hoc tenent doctores. ¶Quātum ad secundum articulum declaratis nominibus. Secundꝰ articulus Quid sit habitus: potētia: & passio. iam pono talem conclusionem. Virtus nec est potētia/ nec est passio sed est habitus Arist. probat hāc conclusionem tertio ethicorū quinto capitulo. & primo ꝙ non sit potētia: qa Ari. 3. ethi. virtus est per quam nos dicimur boni. Sed per potētiam nullus dicitur bonus aut malus formaliter licet effectiue. quia efficit actus bonos vel malos: sed formaliter nullus est bonus aut malus per suas potētias. Item potentie sunt a natura. & per consequens per eas nec laudamur: nec vituperamur. Secunda pars conclusionis est ꝙ virtus nō est passio: patet eo modo sicut prius p passiones ī se nec laudamur nec vituperamur/ ergo. ¶Difficultas est vtrum sit aliqua passio mala & aliqua bona. & apparet ꝙ sic. irasci est passio: & tñ est mala. Similiter sperare ē bona passio: ergo secundū passiones quis laudat vel vituperatur. Dico ꝙ passiones pro- An sit aliq̄ passio bona vel mala. Rñsio. prijssime respectu quarū se habet anima passiue & non actiue nihil habent in se formaliter bonitatis aut malicie. i. nō sunt bone aut male cum nō sint in se libere neq immediate effectiue a voluntate siue potētia: sed ab actu. Sed actus producentes tales passiones sunt boni aut mali. Sed aliqñ capit passio pro actu: & per illud laudamur vel vituperamur: sed nō p passiones proprie dictas nisi rōne actuū a quibus producunt iste passiōes. Primo patet: quia passio nō est ex electione sed subrepticia: sed virtus est ex electione/ ergo. Tertia pars videlicet ꝙ virtus sit habitus: quia in aīa sunt pcise tria: scilicet passio: potētia & habitus. Sed nō est passio nec potentia: ergo. & sic virtus nihil aliud est ꝗ habitus electiuus cōformis recte rationi/ & nō capitur hic habitus pro habitu inclinante ad electionem proprie dictam: sed vt tñ valet sicut libera elicitio. i. iclināsad liberā actus productionē: & quia ponitur ꝙ sit habitus cōformiter productus a ratione recta. ¶Queritur vtrum sicut requiritur

Difficultas bona

de necessitate ꝙ actus virtuosus sit ꝯformis actuali prudentie ita requiratur ꝙ habitus virtuosus sit conformis habituali prudentie directiue illius virtutis. Ocham in quarto dicit ꝙ nō. rō eius ē/ qñcūꝗ sūt duo agētia ꝓductiua duorū effectuū totaliter distinctorum deus potest suspēdere actiuitatem vnius & nō alterius & permittere vnū agēs producere effectū suū & aliud impedire ergo in forte qui elicit actū tēperātie ꝯformiter ad rōnē: deus pōt suspendere actū recte rōnis iudicij practici nō suspēdēdo actum volūtatis conformē illi recte rōni: tūc ꝑducitur in isto habitus ex actibus temperantie & nō producitur habitus ex actibus prudētie. Dicit ergo Ocham: habitus sic productus ē virtus: quia est habitus productus ex actibus virtuosis: quia per frequentiā actuū producitur habitus multum intensus & inclinans ad actus virtuosos: ergo ē virtus ille habitus: & tñ in eo nulla est prudētia habitualis: quia suspēsa fuit actiuitas actuum prudentie: ergo de ratione virtutis non est ꝙ sibi coexistat habitualis prudentia/ & tñ de rōne virtutis ē ꝙ sibi coexistat actualis prudentia.

Tertius articulus

¶Pro tertio articulo dubitatur primo in qua potentia sunt ponendi habitus. Vtrum in volūtate vel in intellectu vel in appetitu sensitiuo: In sensu cognitiuo & in potentijs executiuis seu corporalibus. Vtrum in omnibus istis potentijs sint ponēdi habitus. Ochā in multis locis agitat hāc materiam: vnde ponit Gabriel aliquas conclusiones Prima que est contraria opinioni Tho. ꝙ in potentia corporea seu executiua est ponēdus habitus.

Pria cōclusio.

Dicit Thomas ꝙ nō/ sicut patet in duabus q̄stiōibus eius de ista materia. Sed dico ꝙ in corpore ē ponēdus habitus: vt importat dispositionem ad opationē: & nō ad naturā sicut pulchritudo est dispositio ad naturā & nō ad opationē: sed capitur habitus pro qualitate dispositiua disponente potentiam vt agat suā operationē/ probatur conclusio primo experientia est ad hoc ꝙ cytharedus post frequentationē actuū cytharisandi & tangendi ordine debito facilius & promptius cytharisat & tāgit cordas eomodo quo sunt tangēde & an nō poterat & post potest ergo relinquitur i eo qualitas ex illis opationibus inclinans ad cōsimiles actus: sed illa qualitas est habitus: q̄a producta ex actibus remanens in absentia actuum inclinans ad cōsimiles actus. & apparētia est pro isto pūcto de cytharedo: & sicut illi actus tangēdi sunt actus potētie executiue & corporalis: ita & illi habitus.

Thome imaginatio bona.

¶Diceret Thomas ꝙ ille habitus qui relinquitur in eo non est in corpore: sed producitur ab actibus anime quibus anima mouet illam partem corporis & non ꝑducitur immediate ab actibus prompte & faciliter ad tangendū cordam/ & credo ꝙ ita ē. Certum est ꝙ cytharedus habet actum corporis & actum anime: quia quando est motus animalis nō potest esse quin sit in illo actus anime: & tūc dico ꝙ iste motus corporalis non causat habitum: sed ille qui est i anima causat habitū. Vnde ars cytharisandi est in anima & non in corpore. Ideo videtur mihi ꝙ in corpore nō est habitus sed solum in anima/ & opinio Tho. videtur mihi probabilior.

Scda cōclusio.

¶Secunda cōclusio: tam in potentia intellectiua perceptiua q̄ in sensitiua perceptiua est ponēdus habitus. certum est enim ꝙ intellectus & sensus cognoscunt. Patet ergo de intellectiua: q̄a in nulla potentia ponitur habitus propter necessitatem actus nisi in potentia cognitiua. in voluntate. n. non ponit habitus propter necessitatem actus: quia pt elici sine habitu. Sed i intellectiua ponitur propter necessitatem actus. Qz ergo in potētia cognitiua sit habitus: patet. docet experientia ꝙ post intuitionem obiecti (cum illa enim in tuitione ē abstractiua) obiecto absente possum causare noticiā abstractiuam distinctā & incōplexam. Nam ante non poteram cognoscere: & nunc ego posset: ergo est aliq̄d partiale producens vel agens ad illā cognitionē quod non erat prius: patet consequētia/ quia semp causis sufficientibus positis potest poni effectus. Tūc sic arguitur. iam

aliquid ponitur quod est causa partialis cognitionis quod nõ ante: & nihil potest poni nisi quod est productum ab illa noticia que prius fuit pura abstractiua vel intuitiua. Sed omne quod remanet in absentia actus vocatur habitus: ergo illud quod est necessarium ad productionem illius noticie in absentia obiecti est habitus: ergo de necessitate fateri oportet ꝙ in potentia cognitiua sint ponendi habitus. Aliqui dicũt ꝙ illud quod remanet est species intelligibilis/ vel sensibilis. Sed secũdum Ocham oportet de necessitate dicere ꝙ sit habitus: quia secũdũ Aristotelem. Omne illud quod producit ex actibus & remanet in absentia actus vocatur habitus: ergo oportet fateri ꝙ illud sit habitus: dicitur in absentia actus ꝓpter passiones. Dicit Ocham ꝙ ille habitus nõ causatur a noticia ĩtuitiua: quia nõ inclinat postea ad intuitiuas. ideo cogitur Ocham ponere cum intuitiua abstractiuam simul tempore. Ab intuitiua enim necessitate natura li causat abstractiua: & sic ponit simul duos actus eiusdẽ obiecti vnum perfectũ/ aliũ imperfectum. Similiter sensus recognoscit obiectum absens: & anteꝗ vidisset illud nõ poterat cognoscere: ergo. sed sic est ꝙ omne tale vocamus habitum quod producitur ex actibus & remanet actu transeunte/ ergo in sensu quantum ad partem cognitiuã est ponẽdus habitus. Certum est ꝙ intellectus recordatur obiecti absẽtis alias cogniti: sed de sensu non est ita certum ꝙ recordetur obiecti absentis alias visi. Alia ratio ad hoc probandum. Aliquis dubitat vnam conclusionem: per vnam demonstrationem assentit illi. & postꝗ assentit per aliquod tempus aduertit circa conclusionem & nõ circa demonstrationem/ tunc assentit illi conclusioni: & talis assensus non posset causari nisi ex assensu primo esset aliquid derelictũ partialiter concurrens: quia ante assensum primum non poterat assentire sine demonstratione: ergo post primum assensum sine demonstratione nõ posset assentire nisi eẽt aliud derelictum. & nisi ponamus habitum omnes cause fuissent ante assensum/ ergo in potentia cognitiua oportet de necessitate ponere habitum: imo in potentia cognitiua oportet taliter de necessitate ponere habitum ꝙ pro tunc non posset produci actus sine habitu: & sic ponitur habitus quantum ad necessitatem actus: & non solum quantum ad intẽsionem.

Ochã cogitur ponere simul & semel euidẽ rei noticiã intuitiuã & abstractiuam.

¶ Tertia conclusio. non potest euidenter probari ꝙ in parte sensitiua appetitiua de necessitate sit ponendus habitus/ bene verum est ꝙ post frequentationem actuum appetitus sensitiuus plus inclinatur ꝗ prius: sed talis inclinatio maior poterat causari sine actibus per solam transmutationem corporalẽ/ ergo nõ potest euidenter probari ꝙ illa inclinatio producatur ex actibus/ ergo nõ potest euidenter probari ꝙ sit habitus per diffinitionem habitus. certum est ꝙ aliquis se reperit magis inclinatum ad prosequendum delectabile aut ad fugiẽdũ tristabile ꝗ prius: sed non potest euidenter probari ꝙ illa inclinatio sit ex actibus producta: quia aliquis per solam transmutatinnem corporalem reperit se magis inclinatum ad aliquid ꝗ prius: vt per solam sumptionem medicine aut alicuius alterius potus & per solam infirmitatem aut sanitatem: & ista non sunt sensationes aut operationes appetitus sensitiui: sed solũ transmutationes corporales/ ergo per solam transmutationem corporalẽ potest produci talis inclinatio maior ad aliqd ꝗ prius.

Tertia cõclusio.

¶ Quarta conclusio in qua est difficultas totius dubij probabilius est dicere & magis cõforme rationi ꝙ in parte sensitiua appetitiua sit habitus. Patet/ certum est ꝙ aliquis ex obiecto presentato difformi recte rationi delectabili tamen: fertur in tale obiectum prosequendo nisi voluntas impediat: quia per imperium voluntatis refugit sensus aliquando illud quod prosequitur: & ex illo actu frequentato reperit se hõ cũ maiori facilitate ad refugiẽdũ ꝗ prius sine quacũꝗ trãsmutatione corporali/ ergo ex illo actu cãtur hĩtus ĩ illa potẽtia: & hoc st ꝯforme multũ rõni: vnde ꝑsentato puе

Quarta cõclusio.

nienti obiecto delectabili sensus prosequitur qd voluntas qnqz refugit: & per imperiũ voluntatis cohibetur sensus ad refugiendũ cum difficultate: tamen postq̃ tales frequenter actus elicuerit ipse efficietur temperatus presentato tali obiecto per imperium volũtatis qd sic sesus facile refugit nec patitur tã tam difficultatem ad refugiendum quãtam patiebatur prius/ergo oportet dicere ꝙ ex actibus refugiendi frequentatis qui producuntur per imperium voluntatis sit derelictus in illa potentia habitus/ergo est cõforme rationi ꝙ in parte appetitiua sint ponẽdi habitus. Certum est ꝙ sensitiua potẽtia est pure naturalis. Patet: reperitur in brutis in quibus nulla est libertas: & postq̃ ẽ pure naturalis omnis actus qui est immediate illius est pure naturalis in se: & naturaliter ꝓductus q̃uis possit esse liber in causa: & certum est ꝙ potentia sensitiua cum apprehensione obiecti causaret vnam operationẽ: & tamen per imperium voluntatis causat cõtrariam: scilicet cum alia dispositione cause ergo appetitus sensitiuus ẽ susceptiuus cõtrariarum operationum & est indifferẽs ad contrarias operationes secundum diuersas dispositiones. Patet ex apprehensione sensitiua alicuius delectabilis: si voluntas non impediat in ipsa potentia necessario causatur concupiscentia seu delectatio: tamen si voluntas contranitatur potest tantũ cõtranití ꝙ non causabitur delectatio sensualis/ neqz prosecutio seu concupiscentia: imo fuga obiecti. & certum est ꝙ concupiscentia talis obiecti & fuga sunt qualitates contrarie/ergo ex vna dispositione cum appetitu naturali: & ex altera dispositione cũ eodem appetitu naturali causatur effectus ꝯtrarius Patet in brutis. Nã dicit August. videmus immanissimas bestias in apprehensione obiecti delectabilis & naturaliter cõcupiscibilis timore verberum & minarum retrahi ab illo: ita ꝙ non mouentur ad talia obiecta/ & per talem assuefactionem efficiuntur domite. Vnde presentatis cani carnibus: si nõ presentetur ei aliquod tristabile retrahens necessario causatur actus concupiscendi in appetitu sensitiuo illius qui actus mouebit canem ad capiendum illud/ sed presentato altero obiecto tristabili retrahitur ab illa concupiscentia/ ergo non solum in nobis secundum diuersas dispositiones possunt causari in appetitu sensitiuo contrarie qualitates: sed etiã in brutis. sed sic ẽ ꝙ quãdocunqz est potentia actiua nõ determinata ad vnam operationem: sed potest in illã & in contrariam secundum diuersas dispositiones in illa potentia est ponendus habitus/ergo in potentia sensitiua sunt ponendi habitus. Quãtum ad hoc tota ratio est/ quãuis appetitus sensitiuus sit potentia pure naturalis nihilominus secundum diuersas dispositiones potest in diuersos actus. & ex illis actibus frequentatis causatur habitus. Hic etiam questio dicit ꝙ potest ita esse dispositus sensus secundum apprehensionem ꝙ appetitus de necessitate naturali exiret in actum concupiscendi: sed ex imperio voluntatis exit in oppositum. quero a quo causatur actus fugiendi. Dico ꝙ immediate ad actum fugiendi sensualem concurrit imperiũ voluntatis / & illud imperium est causa efficiens illius fuge sensualis. Ratio/quandocũqz aliquo posito ponitur effectus & illo non posito poneretur contrarius: illud est causa partialis illius effectus: sed posito imperio voluntatis ponitur fuga: & ipso nõ posito non ponitur fuga sensualis: ergo ad actum sensualem concurrit immediate imperium volũtatis. propterea ille actus est bonus aut malus extrinsece secundum bonitatem aut maliciam actus imperij voluntatis. ¶ Quinta conclusio in voluntate ponendus est habitus. Patet/nam licet voluntas possit in actum suum simpliciter (nullis actibus prioribus productis posset in actum consimilem quemadmodum potest post productionem: quia est libera). Non posset tamen ita facile & fortasse ita intense: ergo ex illis actibus prius productis est relictum aliquid in voluntate ratione cuius promptificatur.

Aduerte hoc.

Q; in potẽtia sensitiua sint ponendi habitus.

Quinta conclusio

Sed omne quod remanet actu trāseunte vocamus habitum/ergo in voluntate ponendus est habitus:& ista ratio sufficit. Habemus ergo ꝙ in omnibus potentijs cognitiuis vel presupponentibus cognitionē sunt ponendi habitus. ¶Dubitatur secūdo ad quid ponitur habitus. Respondent cōmuniter morales ꝙ ad delectabiliter:prompte & faciliter operandum.& sic proprietas habitus est ꝙ facit delectabiliter prompte faciliter & expedite operari. Gabriel nitit̄ ostēdere ꝙ q̄uis illa cōueniāt multis habitibus non tamen omnibus.ꝙ habitus faciat delectabiliter operari:hoc nō prouenit nisi dupliciter/vno modo ꝙ habitus ille operādo causet delectationem. Alio modo ꝙ operatio ad quam inclinat causet delectationem. Q̄tum ad primum modū:habitus qui causatur ex alijs non causat immediate delectationem/quia non causat imediate nisi actus consimiles. Q̄tum ad secundum.non ōis habitus inclinat ad actū qui causat delectationem: vt habitus qui inclinat ad speculationem.aliquis enim speculatur delectabiliter speculando:sed non delectatur delectatione que causetur a speculatione:sed causatur ab illa complacentia. Similiter habitus qui inclinat ad nolitionem siue ad odium non causat mediante actu suo delectationē sed tristiciam/ergo falsum est ꝙ omnis habitus inclinet ad delectabiliter operādum/ergo illud non est de ratione habitus videlicet inclinare ad delectabiliter operādum. Sed ponitur habitus aliquādo propter substātiam actus:sicut de habitibus intellectualibus:ita ꝙ illo secluso nō poneretur habitus:aliquādo ponitur habitus propter maiorem intentionem actus qui elicitur intentior q̄ sine habitu: non ponitur ergo propter delectationem sed propter substantiā actus:vel propter intētionem eius & ad determinandum potentiam. ¶Tertio dubitatur. Vtrum iclinatio habitus sit habitus: vel aliquid distinctum ab habitu. Allegat Gabriel Ocham in multis passibus dicentem vnum/quod est difficile ad intelligendum/quod inclinatio habitus nō est habitus:sed aliquid distinctum ab habitu: & sic quando dicitur ꝙ habitus inclinat ad consimiles actus dicit Ocham ꝙ non inclinat mediante seipso:sed mediante superaddito. Patet sic dicit.certum est ꝙ dormiens habituatus in malo non est inclinatus ad actum malum nec reperit se inclinatum cum non cogitat de illo obiecto:& idem homo vigilans inclinatur ad actus ad quos est inclinatus/ergo cum fiat trāsitus de illo quodam modo in aliud puta de non inclinato ad inclinatū:oportet aliquid eē de nouo mediāte quo determinetur iclinatus: sed illud nō est habitus:quia semper prefuit:ergo. Alia ratio/graue quādo est in loco naturali nō inclinatur ad locum naturalem:sed quādo est extra locū naturalem inclinatur ad eum: ergo quando illud graue ponitur extra locum naturalem oportet dicere ꝙ in eo causetur aliquid per quod dicatur inclinatum: sed illud nō est forma substātialis:nec grauitas accidentalis:quia erat eadem numero ergo oportet ꝙ sit aliquid aliud:& sic dicit Gabriel post Ocham ꝙ inclinatio habitus non est habitus:sed est aliquid aliud:& difficulter capio quid sit illa inclinatio.

¶Vnde aliquid dupliciter inclinatur. vno modo:quia est in potētia recipiēdi illud:& isto modo meteria inclinatur ad quālibet formam substantialē. Secundo modo dicit̄ inclinatum ad aliud:quia est in potētia nō solum recipiendi sed etiam agēdi:& sic materia non est inclinata ad formam: quia nō potest agere. ¶Istis suppositis inquiro cōsequenter ab illo doctore. Dicit ꝙ inclinatio habitus non est habitus. Capio temperatum qui habeat habitū temperantie:quādo efficitur de dormiente vigilans: aut de non consyderante obiectum temperantie consyderans: causatur aliquid in eo per qd̄ est formaliter inclinatus. Quero vel istud quod causatur est actus qui correspondet habitui:vel aliud distinctum ab actu. Si primum/ergo actus met erit inclinatio potentie ad actum: sed hoc est falsum. Ratio/

Ad quid ponat habitus.

Ab hitus faciat delectabiliter operari dupliciter euenit.

Tertium dubium.

Gabriel. Ab hitus nō iclinet mediante se.

Dupliciter aliquid inclinatur.

quia actus est posterior naturali iclinatione. Nam prius inclinor ad actum q̄ eliciam illum: ergo ille actus non est inclinatio. Si dicas ꝙ talis inclinatio non est actus: quero a quo causatur/ secluso habitu nō causatur talis qualitas: ergo oportet dicere ꝙ causatur ab habitu: si causatur ab habitu & habitus nihil causat nisi actus eiusdē speciei ex q̄bus genitus est: oportet ergo dicere ꝙ talis inclinatio sit actusmet similis in specie actibus/ ex quibus causatus est habitus. Ecce nō potest dici ꝙ iclinatio habitus ad actū sit actus nec potest dici ꝙ talis inclinatio sit aliquid distinctū ab habitu & actu. Si distinguitur ab habitu cū producatur ab habitu: & non sit actus: ergo habitus producet aliquid differens specie ab illis ex quibus est genitus.

ꝙ inclinatio sit motus. ¶Item cū in anima sint tm̄modo tria: ergo oportet ꝙ illa iclinatio cum nō sit habitus sit passio large capiendo. & sic oportet dicere ꝙ sit operatio voluntatis: tamen probatum est hoc esse falsum vniuersaliter dicendo ꝙ talis iclinatio distinguitur ab habitu. non video quid sit: nisi dicatur ꝙ sit aliquis motus naturalis precedens actum voluntatis liberum: sicut diximus ꝙ sunt motus primo primi: & secūdo primi qui p̄cedūt actus liberos in quibus nō est peccatum. Si dicat Ocham ꝙ ille motus ita causatus dicatur iclinatio habitus ad actum liberum: esset difficile impugnare. sed apparet ꝙ habitus nō producit imediate aliquem actum nisi liberum: & secundo cū i appetitu sensitiuo non ponatur aliquis motus circa obiectū sensibile eēt difficile assignare que sit inclinatio habitus i appetitu sensitiuo. Similiter in habitibus sciētificis difficile eēt assignare causatum ab habitu quod distinguitur realiter ab assensu conclusionis.

Doctor ꝯ Ocham. ¶Quicquid dicat Ocham dico ꝙ inclinatio habitus non est aliud q̄ habitus. Et ad argumētum / homo dormiens nō inclinatur ad actum cuius habet habitum: & quando nō ɔsyderat de obiecto: sed ille habitum habet ita bene cū dormit sicut quando vigilat vel consyderat de obiecto: ergo inclinatio habitus dicit aliqd distinctum ab habitu mediante quo homo formaliter denominatur iclinatus. Ad formam/ homo dormiens q̄uis habeat habitū temperātie nō inclinatur ad actū. concedo: & q̄n vigilat inclinatur ad actū: verū est/ ergo per aliquid distinctū ab habitu. Nego consequentiā. & dico ꝙ habitus nō semper inclinat ad actum: sed quandocūq; sunt oēs cause que requirūtur ad productionē actus: q̄uis forte non necessitent: sed que de necessitate requirūtur vt producatur actus habitus inclinat: & non alias. Cognitio est vna causarum que requiritur. quādocūq; ergo non consyderat homo de obiecto temperātie/ habitus ille non inclinat ad actum tēperantie: sicut suum agere concursus habitus dependet a cognitione obiecti: ita suū inclinare dependet a cognitione obiecti: sed q̄ncunq; deest aliqua causarū que necessario requiritur dicitur non inclinare. & ideo inclinare nihil aliud est q̄ niti (per modū loquēdi) ad producendū actum: vt lapis dicitur inclinari ad descensum deorsum: quia nititur descendere quāuis non descendat: ita dico/ habitus nō nititur producere actū quādo deficit aliqua causarū que requiritur ad actum suum: vel si vna non concurrit: quia forte est vna libera. (Quid sit inclinare)

ꝙ iclinatio hitus sit ipsemet habitus. ¶Resolutio. Habitus est sua inclinatio: sed habitus non inclinat: puta quando deficit aliqua causarum requisitarum ad productionem actus: tunc non inclinat actualiter: sed quando sunt omnes cause quāuis non producat actus: quia ponitur impedimentum: vel quia vna causarum nō concurrit quia est libera: dicitur tamen habitus inclinare ad actum.

¶Questio secunda.

Q̄o scda. VERITVR SECVNdo consequenter de productione habitus. Vtrū quilibet actus producat habitum. & vtrum quilibet actus virtuosus quātuncunq; intensus vel remissus sufficiat producere illā qualitatē q̄ est habitus vel partem eius: vel aliquid eius

dem speciei cum habitu. ¶Resolutio antiquorum vt Tho. & aliorum est ꝙ primi actus nihil penitus producunt: nisi sint valde intensi: sed actus vigesimus vel centesimus sequēs magnam multitudinem prius elicitam in virtute primorum producit habitum / & exemplificatur de prima gutta que nihil cauat de lapide: neq3 secunda / sed forte centesima in virtute primarum que ceciderunt super lapidem. ¶Sed mihi videtur sufficiēs ꝙ quilibet actus quantūcunq3 remissus dummodo non ponatur resistentia in passo: est sufficiens producere aliquid eiusdem speciei cum habitu & intensior actus intensiorem partem / & remissior remissiorem. & ratio Ocham ad hoc probandū est. Quandocunq3 sunt duo eiusdem speciei specialissime differentia solū gradualiter secundum magis / & minus: & vnum intensius potest in aliquem effectum tunc remissius potest in effectum eiusdem speciei / quāuis remissiorem: sed sic est ꝙ actus valde intēsus producit vnum habitum vel aliquid habitus quāuis sit primus: ergo valde remissus sufficit producere aliquam partem eiusdem speciei cum illo: vt si actus intēsus vt duo producat duos gradus: actus intensus vt vnum producet vnum gradum dūmodo in illo subiecto non ponatur resistētia. Nam est aliquis calor sufficiens producere calorem in passo: tamen calor remissior non sufficiet producere in tali passo sic disposito: quia forsan esset maior resistentia q̄ actiuitas parui caloris. Sit fortes neuter ad actū tēperantie & intemperantie nō habens habitum nec ad vnum nec ad alterum elicit actum temperantie / quero vel ille actus aliquid causat vel non: quod remaneat ipso transeunte. si nihil causat: ergo eodem modo secundus eque intensus nichil causabit: quia subiectum non est magis dispositum quando nihil penitus est in subiecto quando est secundus actus q̄ erat quando fuit primus actus: & sic per illos actus equales nunq̄ causabitur habitus.

Thomas.

Doctor cum Gabriele.

Regula generalis.

¶Si dicas primus actus aliqd causat quod remanet transeunte actu: quero quod est illud cum non sit actus / nec passio / nec habitus per se: & nihil ponatur in anima nisi illa tria: oportet de necessitate dicere ꝙ sit eiusdem speciei specialissime cum habitu. Et argumentum videtur mihi concludere: & sic quilibet actus quantūcunq3 remissus sufficit causare vnam partem habitus.

¶Contra. Noticia ituitiua de propinquo sufficit causare iudicium de forte ꝙ sit homo: & tamē noticia intuitiua a remotis nō causat iudicium nec intensum / nec remissū: quo iudico ꝙ sit homo: ergo dantur duo eiusdem speciei specialissime: & vnum sufficit causare vnum effectum eiusdem speciei: & tamen aliud non potest: puta intensa noticia intuitiua causat iudicium quod est homo: & remissa non potest: quāuis causet iudicium: quod est ens: ergo illa maxima videtur falsa: & est magna apparentia in argumento. ¶Item intēsus calor sufficit producere formam substantialem ignis: sed remissus per se non sufficit: quāuis non habeat resistentiam: quia non sufficit producere dispositionem: ergo illa propositio ē falsa: videlicet quandocunq3 sunt duo eiusdem speciei: in quodcunq3 potest vnum & aliud eiusdem speciei. ¶Quantum ad primum dicit Ocham ad iudicium contingēs causatum de re cognita non concurrit solum noticia intuitiua cum intellectu: sed etiam concurrit obiectum: ideo fortes concurrit partialiter ad illud iudicium. Quando enim est agens partialiter concurrēs ad duos effectus stat bene ꝙ possit ad vnum secundum aliquam distantiam & non ad alterum: vt ignis concurrit partialiter ad illuminandum & calefaciendum: & ad maiorē distantiam illuminat q̄ calefaciat. Eodem modo fortes partialiter concurrens ad iudicia ista / hoc est homo: hoc est ens ad maiorem distantiam concurrit ad illud / hoc est ens: q̄ ad istud hoc est homo. Licet ergo intuitiua intensa vel remissa secundum distātiam / vel propinquitatē ꝯcurrat ad diuersa iudicia: hoc nō est ꝙ ꝯcurrat ad ꝯtraria: sed

Argumentū primum

Argumentū secundum.

Solutio

De noticia intuitiua intēsa & remissa sufficiēte cāre diuersa iudicia.

quia defficit vna causarum pcurrentium cum illa. ¶Correlarie sequitur q si videretur sortes ita remisse quando est prope: sicut quando est longe: nichilominus iudicaretur q hoc est homo. Et si videretur ita intense quando est remotus sicut videtur quando est prope. Ratio/ vna causarum requisitarum ad illud

Contra tho mam et fere me omnes nominales Sco. non admittit q accidens producat aut corrum pat substantiam

iudicium non est sufficiens. ¶Quantum ad secundum de intenso calore est dubium vtrum actiue concurrat ad producendum formam substantialem. Scotus dicit q non: sed supponamus q sic cum Ocham. dico q forma substantialis non est intensibilis nec remissibilis: & cum dicitur Quandocunq duo agentia differunt solum secundum magis & minus. & maius potest in effectum intensum: minus potest in effectum remissum. Dico q si tale maius possit in effectum non suscipientem magis nec minus: non oportet q minus possit in effectum remissiorem. Habemus ergo q qlibet actus sufficit producere aliquid eiusdem speciei specialissime cum habitu. ¶Iam queritur. Vtrum illud quod producitur a primo actu sufficiat denominari habitus. Dico q difficultas est ad nomen. Nam illud paruum causatum ab vno paruo actu facile potest corrumpi per actum contrarium. Ergo non est denominandum habitus/ nec virtus. Ex quo sequitur q illi termini habitus & virtus non significant illas qualitates absolute/ sed connotatiue. & ille qualitates actualiter sunt virtus/ & habitus & extrinsece. ¶Difficultas est vtrum sicut quicunq quantumcunq remissus reperiens subiectum neutrum producit habitum vel aliquid eiusdem speciei cum habitu. Vtrum etiam quicunq actus sufficiat intendere illum habitum. Vnde dicit sanctus

Tho. resolutio.

Thomas in prima secunde quando querit vtrum a quolibet actu generetur habitus. dicit q non. Ratio sua est/ & credo q ita est Quandocunq est agens approximatum passo: & non reperit effectum quem posset totum: etiam tantum quantum posset producere: illud agens nichil agit de nouo in illo passo. Exemplum sit ferrum applicatum. a. igni: & in ferro est tantus calor quantus produci potest/ a/ ignis. Dico q/ a/ ignis nichil producit in ferro: quia nullum agens reperiens tantum effectum in passo quantum producere potest agit in illud. hoc supposito actus/ a/ temperantie aliquam quantitatem de habitu: & vltra illam non potest: quia est finite actiuitatis: si ergo reperiat tantam productam quantam producere potest: nichil agit de nouo: ergo si habituatus eliciat paruum actum nihil producit de nouo. Dicit ergo Thomas nisi actus excedat habitum a quo procedit: nichil producit in passum: sicut de calore ignis: & illud videtur mihi certum: & probabilius. ¶De subiecto virtutis in qua potentia sit loquor de virtute morali. Sanctus Tho. in secunda secunde/ questione quinquagesimasexta non ponit virtutem in voluntate nisi charitatem aut iustitiam. Ponit in voluntate virtutem que est ad alterum: vt charitas ad deum: & iustitia ad proximum: sed virtutes que refrenant passiones ponit in sensu/ & nullo modo in voluntate. Q sint ponende in sensu patet sic. Quandocunq a potentia vt mota ab altera potentia procedit aliquis effectus: vt ille effectus sit perfectus requiritur vtriusq potentie & mouentis/ & mote perfectio/ id est bona dispositio: vt sortes artifex a quo mediante securi producitur effectus: si sortes non erit bonus artifex non erit effectus bonus: & si instrumentum non sit bonum: effectus non erit bonus. ¶Sed sic est q ab appetitu sensitiuo/ vt moto ab ipsa ratione procedit effectus temperantie/ aut fortitudinis: ergo vt ille effectus sit perfectus oportet q ratio perficiatur/ & potentia sensitiua. Illud per quod perficitur potentia sensitiua scilicet irascibilis vel concupiscibilis est virtus: ergo virtus est ponenda in potentia sensitiua. ¶Ocham tamen est opinionis contrarie. Bene dicit q in sensu est ponendus habitus: quia sensus vt probatum est secundum diuersas motiones potest producere actus sensitiuos contrarios/ scilicet fugere & prosequi. ergo sensus non est de

A doc. sancto virtutes morales nō ponunt i voluntate vt supra dictum est.

Ocham & Thomā.

determinatus ad vnum actum: & secūdum Ochā habitus in sensu ē extrisecus respectu voluntatis: & illud quod est in sensu non dicitur virtus/nisi propter illud quod est virtus in voluntate: quod est de directo cō tra Thomā. ¶Item nichil denominatur in sensu nisi per deriuationem ad illud quod est in volūtate. Patet sic: sicut se habet actus potentie sensitiue ad actum voluntatis: ita habitus ad habitum: sed actus potentie sen sitiue non est bonus & laudabilis nisi pro pter conformitatem ad actum voluntatis/ ergo similiter habitus potentiue sensitiue non denominatur virtus/aut vitium: nisi propter habitum ipsius voluntatis. Patet primum: actus potentie sensitiue non est li ber/nisi ab actu voluntatis: quia sensus est potentia pure naturalis: ergo nō est virtus nisi ab actu volūtatis. Consequentia patet: quia ad actū virtutis requiritur q sit ex ele ctione.i.ex libera elicitiōe. ¶Secūdo. actus appetitiue potentie sensitiue nō refertur in finem: nisi per actum voluntatis. Patet/po tentia sensitiua preceptiua nō potest appre hendere finem virtutis cum finis nō sit ob iectum sensitiue: ergo non potest ferri in fi nem virtutis: ergo nec potest referre actum in virtutem: & sic quelibet relatio actus po tentie sensitiue in finem virtutis est p actum voluntatis: sed a tali relatione cōsurgit bo nitas/vel malicia: ergo quelibet bonitas a ctus potētie sensitiue est a bonitate actus vo lūtatis. ¶Ex quo sequitur q quilibet actus potentie sensitiue qui nunc est bonus: po test effici malus: vt sortes refugit volupta tem propter deum: ista fuga quare refugit non habet deum pro obiecto: quia sicut vo luntas non fertur in incognitū: ita nec sen sitiua in illud quod non est sensatum: sed deus nō potest esse obiectum sensus: ergo. Tunc dico si refugiat voluptatem eandem propter vanam gloriam est idem actus po tentie sensitiue: quāuis sit alius actus volū tatis: quia omne illud qđ cadebat sub obie cto potētie sensitiue adhuc cadit: ergo ois actus qui est i appetitu sensitiuo potest esse malus: etiam ponendo actus intrinsece bo nos: ergo nullus est actus in appetitu sensi tiuo bonus nisi propter conformitatem ad actum voluntatis. ¶Eodem modo dicen dum est de habitu q non est bonus: nisi p pter assistentiam & conformitatem habitus volūtatis qui est bonus: ergo in vnoquoq genere virtutis primaria virtus/& principa lis collocanda est in voluntate. Et videtur michi multum difficile saluari Thomam. ¶Ecce ergo in qua potētia ponenda est vir tus primarie in voluntate: & q est virtus se cundario in sensu. ¶Nota tamen pro opi nione sancti Thome q voluntas est sufficiē ter iclinata ad bonū propriū: & nō indiget habitu: sed respectu alterius indiget habitu sed sēsus nō est sufficiēter dispositus ad bo num proprium. imo aliquando inclinatur ad malum: & sic indiget habitu. & sic patet de generatione & augmento virtutis ex actibus virtuosis. ¶Dubitaī sexto qūo vir tus & gnaliter hitus corrūpiī. Vtrū p solā cessationē ab actu: & nō per ptrariū actum. ¶Respondetur a Gabriele q habitus vir tuosus corrumpitur effectiue per habitum vitiosum sibi oppositum: sed hoc est falsū/ quia nunq̄ corrupitione successiua aliquid ab altero corrūpitur quin simul sit pro eo dem tempore. ¶Quantum ad aliam partē saltem certum est q habitus qui non est: nō concurrit: puta habitus vitiosus. Sed dico q causatur actus qui naturaliter producit habitum contrarium: & si reperiat habitū contrarium corrumpit naturaliter: & habi tu corrupto introducit habitum quem na turaliter producit: vt a producēte formam substantialem. Eodem modo actus virtuo sus prius natura/& tempore corrumpit ha bitum virtutis: postea producit habitū vi tiosum. non corrumpitur ergo ab habitu contrario: sed a causis productiuis habi tus que non sunt cōtrarie virtualiter sed for maliter. ¶Sed tota difficultas. Vtrum ha bitus corrumpi possit per solam cessatio nem sine actu contrario: & de habitu lo quor qui est in pura anima rationali: scili

[Margin notes: Scda rō. — Correla rium. — Cur scm Tho. po nūtur hā tus vtu tum in sē su & nō in volūtate. — Dubium primum. — Carpit Gabriel a doctore]

cet intellectu vel voluntate: quia in brutis per corruptionem subiecti corrumpitur habitus. ¶ Ad difficultatem dicunt Ocham & Thomas ꝙ nō/nisi superueniat aliquid contrarium. Ratio est: nunq̄ corrumpitur effectus nisi per contrariam virtutem: id est per causam ꝯtrarij producentē ꝯtrariū/aut per cessationem necessario requisiti: aut per corruptionem subiecti. Exemplum primi: vt corrumpitur calor a suo contrario. Exēplum secundi: vt corrumpitur lumen p absentiam corporis luminosi. Exemplum tertij: vt corrumpuntur accidentia anime ipsa corrupta. Ille habitus non corrumpitur p corruptionem subiecti: nec per contrarium formaliter vel virtualiter si nunq̄ eliciatur: neq̄ per cessationem/vel remotionem alicuius necessario cōseruātis. Patet/sit fortes qui ex multis actibus habet habitum transeuntibus omnibus actibus: adhuc est habitus: ergo actus non necessario requiritur ad conseruationem habitus per primam horam: ita ꝙ remanet totus: nec per secundam neq̄ per tertiam. certum est ꝙ ea que cōseruant in vna hora prima non sunt minoris actiuitatis ad conseruandum in prima q̄ in secunda: &c. ergo si habitus cōseruatur in prima sine actu etiā in secūda: & sic cōsequēter: ergo si sit aliquod corruptiuum: nō ga generatiuum cōtrarium: sequitur ꝙ ille habitus nunq̄ corrumpetur. Dicit Thomas/ ꝙ habitus corrumpitur per cessationē: sed hoc intelligitur per accidens: quia cessans ab actu frequenter inducit contrarium actū sed si talis cessatio non indicat actum cōtrarium nunq̄ corrumpitur. ¶ Contra. Si non recordetur de cōclusione/nihilominus fluxo magno tempore non poterit recordari de illa: ergo ille habitus est corruptus. Dicit Ocham ꝙ hoc est propter cessationem alicuius existentis in fantasia quod est corruptum per alterum quod requiritur necessario ad speculandum: & non est per cessationem ab habitu. Gabriel dicit oppositū. Dico ꝙ nunq̄ corrumpitur per cessationē nisi superueniat contrarium. ¶ Dubitatur

Ad dubiū rndet

Quō itel ligit ꝙ habit⁹ corrū pat̄ p cessationem ab actu.

septimo. Vtrum rectitudo & difformitas differant a substantia actus. Sco. dicit ꝙ difformitas est carētia rectitudinis debite inesse actui: & ꝙ distiguitur ab actu. Actus enim non est sibimet rectitudo. Hoc impugnat Ocham. vnde Scotus in secundo sententiarum & in quarto circa finem dicit ꝙ rectitudo est aliquid inherens actui & est conformitas ad dictamen rectum & ceteras circunstantias: & est respectus. Et difformitas est carētia illius rectitudinis. ¶ Dicit Ocham capio odium dei eius difformitas est carentia rectitudinis debite inesse actui. Quero vel est carentia rectitudinis debite inesse isti actui vel alteri. non primum: quia isti actui impossibiliter daretur rectitudo: ergo non teneor isti actui dare rectitudinē: quia nullus tenetur ad impossibile/ergo non est debitum ꝙ isti actui scilicet odio dei insit rectitudo. ¶ Si dicas est carentia rectitudinis debite inesse actui non in isto indiuiduo sed in genere: puta inesse actui contrario. Contra/non video ꝙ hoc sit verum: certum est ꝙ possum elicere istū actum pro tempore quo non teneor elicere contrarium sicut dicit Ocham/ergo pro isto tempore non est debitum ꝙ insit rectitudo: & tamē pro isto tempore est carentia rectitudinis.
Dices apud Scotistas: ꝙ hoc intelligitur ꝙ pro isto tempore si eliciam actum teneor elicere cum illa rectitudine. Contra/Scotus ponit actum indifferentem: ergo ista conditionalis est falsa. Si eliciam actum teneor elicere illum cum illa rectitudine. Vnde dicit resolutorie Ochā ꝙ difformitas actus non est carentia rectitudinis debite inesse actui: nec debite inesse voluntati: quia possem elicere actum malum pro tempore quo volūtas non tenetur ad cōtrarium vt possem elicere velle furari: vel pro nunc odire deum: & pro nunc non tenetur voluntas habere rectitudinem: quia pro nunc nō tenetur habere actum: ergo difformitas non est carentia rectitudinis debite inesse voluntati. Sed dicit Ocham aliquādo difformitas voluntatis est carētia rectitudinis vt in pecca

an difformitas & rectitudo a ctus distiguant ab actu.

Ocham Scotum īpugnat.

vehemēs Scoti impugnatio

Ochā resolutio.

to omissionis: aliquando difformitas volūtatis non est carentia: sed est actus purus elicitus difformiter ad rectam rationem.

Holcot. ¶Sed apud holcot aliter solueretur. querēdo q̄ res sit rectitudo voluntatis: dicit Holcot q̄ rectitudo voluntatis nihil aliud est q̄ status voluntatis conformis volūtati diuine/saltem preceptiue. Nam quandocunq̄ volūtas taliter vult qualiter deus vult illam velle status ille est rectitudo/ergo status est actus positiuus: aliquando est pura carentia: eodēmō dico difformitas ē actus positiuus q̄ opponitur prime rectitudini: aliquando est pura carentia. &c.

¶De fide questio tertia.

Queritur tertio.

Visum est de actibus & habitibus & in qua potentia ponantur. nūc descēditur specialiter ad materiam istius distinctionis. Et queritur consequēter ¶Vtrum ad credēdum omnes articulos sit necessaria fides vna p̄cise: vel requirātur plures. Pro cuius declaratione omnibus fidei acceptionibus p̄termissis. Noto q̄ fides capit i proposito pro actu quo qs credit aliquā p̄positionē. Aliquādo pro habitu: aliquando pro obiecto sicut hec est fides catholica. circa secundam acceptionem āteq̄ ingrediamur materiam de fide videndum est de aliquibus difficultatibus. ponenda est primo vna fides habitualis/omnes doc. hoc dicunt: & habemus hoc ex fide. ¶Sed queritur. an sicut ex actibus fortitudinis frequēter reiteratis causat effectiue habitus fortitudinis. An etiam ex actibus credendi qui procedunt a fide infusa causetur habitus/& hoc supposito vtrū ex diuersis actibus diuersorum articulorū causentur diuersi habitus fidei.

Tho. opinio i primo. 2. ¶Qūtum ad primum est opinio que impo nitur Thome: & de facto tenet in prima secunde q̄ ex actibus procedentibus a fide infusa nullus causatur habitus. & motiuum Thome est/quia quandocunq̄ aliqua potentia naturalis sicut est voluntas potest in aliquem actum: sed non potest i illum sine eleuatione & adiutorio supernaturali ex illis actibus non causatur habitus: sed sufficit habitus supernaturalis per quem eleuetur potentia. Sed si sit aliqua potentia que possit in aliquos actus ex propria natura sine eleuatōe supnaturali ex illis actibus p̄ducitur hitus. ¶Sed opinio Thome non videtur vera nec faciliter sustentabilis propter duas rationes que me mouēt principaliter. ¶Sic arguo. sit fortes christianus qui cū peruenit primo ad vsum rationis predicatur sibi aliquis articulus: si iste articulus fuisset sibi nude propositus dubitasset. Sed qñ asseritur & videt totam cōitatem cuius ē pars ita credere ipe credit. vel sit fortes cui p̄ponitur aliqua propō quā ignorat in sacro canone/talis est sibi neutra tūc: & cū oñditur ei q̄ ē in sacro canone credit. Arguit sic: sit forti post illā primā credulitatē p̄posita eadem p̄pō q̄uis nō proponat q̄ sit in sacro canone assentit illi: & añq̄ assētiret illi p̄ primū actū nō assētiebat tali nisi oñsa fuisset esse in sacro canone/ergo p̄ primū assensum aliqd derelinq̄tur i forte quod est causa p̄tialis ad assensum producendum quem non produceret illo secluso. ¶Secundo apparenter arguitur. sit fortes i fidelis circa aliquē articulū puta circa istū: deus ē trinus et vnus: tūc arguitur sic/ex illis assensibus infidelitatis causatur habitus: ergo ex assēsibus fidelitatis oppositis si haberet istos causaretur etiā habitus: patet. ad illos habitus infidelitatis non reqritur adiutoriū speciale cū illa sint p̄dā/ergo si frequētētur causant habitū/ergo actus fidelitatis oppositi causant etiā habitū. patet cōseq̄ntia. post q̄ iste ē hituatus in infidelitate q̄ causatur ex actibus infidelitatis si de nouo crederet illi articulo cui prius dissētiebat corrumperet assensum acq̄situ ex actibus cōtrarijs. tūc arguitur sic nunq̄ aliquod agēs corrūpit effectū nisi sit formaliter cōtrariū illi effectui vel virtualiter effectiue: & illa propō est ipiusmet sancti Thome qñ q̄rit de cā corruptionis habituū in p̄ria secunde. Sed talis habitus fideli

Carpit tho. a ductione dupliciter.

Prīa ductione rō.

Scda rō.

Actus ipugna habitum

tatis nō est formaliter cōtrarius illi infidelitatis: qa nunq̄ actus repugnat habitui imo se cōpatiunt/ergo si corrūpat effectiue oportet q̄ sit virtualiter cōtrariū. Sed esse virtualiter cōtrariū non est aliud nisi esse formaliter productiuū alicuius cōtrarij vt actus tēperātie corrūpit habitū intēperātie virtualiter: qa producit habitū tēperātie formaliter ꝯtrariū illi habitui: tūc arguit sic q̄ talis actus nō sit formaliter ꝯtrarius oportet q̄ virtualiter/ergo ꝓductiuus formaliter contrarij habitui infidelitatis/ergo actus fidei ita bñ causat habitum sicut actus infidelitatis causat habitum. & ista propō est ferme omnium doctorū. Nullum ei agens intendit corrumpere de per se alterius effectum: sed intēdit productionem proprij effectus quē non p̄t producere nisi altero prius corrupto/sicut optie deducit Guillermus parisieñ. in libro de vniuerso: vt ignis per accidens intēdit corrumpere frigus. cum ergo iste actus corrumpat habitū non intēdit de per se: sed appetit productiōem alterius incompossibilis tali habitui infidelitatis. & sic resolutio ista est probabilior: q̄ sicut actus temperantie & actus fortitudinis causant habitum: ita actus fidei causant habitū ¶ Et preter habitum fidei infusum ponitur habitus acquisitus. & credo q̄ sit rei veritas. Etiam est opi. Tho. in prima secunde q̄ est ponēdus habitus acquisitus. ¶ Utrū autem ex actibus diuersorum articulorum causetur vnus habitus infusus vel diuersus Thomiste dicunt q̄ oim articulorū est vnicus. fundamentum eorū est doctrina sancti Thome. nō ei est distinctio specifica actuū ex parte obiecti materialis sed formalis: & obiectum formale secūdū Tho. est ratio q̄ mouet volūtatē vel intellectū si sit actus intellectus vt feratur in illud obiectum materiale. Sortes q vult aggredi inimicos: illud est obiectum materiale: scilicet aggredi inimicos/quod mouet ad agēdū. non mouemur eni ad agendū ex obiecto precise puta ꝑpter aggressū. Sed cōseruatio reip. mouet sortem: vt aggrediat. Dicit ergo Tho. Oēs illi actus qui habēt idem motiuū: id est oēs actus qui feruntur in sua obiecta q̄tuncunq̄ distinguūtur specie ex eodē motiuo / habēt idem obiectum formale: & sūt penitus eiusdē speciei specialissime: iam in proposito intellectus fertur assentiendo in istum articulum: deus est trinus & vnus: & i istum antichristus erit/non fertur in aliquem istorum propter se: quia non fertur intellectus propter se nisi in prima principia. Nam apprehensiones illorum non sufficiunt vt feratur in illos: sed fertur in illos: quia reuelati sunt: & reuelatū esse ē obiectum formale. Dicit ergo Tho. sicut aggredi/sustiner /fugere. & sic de alijs actibus fortitudinis propter bonū fortitudinis actus illi propter finem proximū fortitudinis nō causant nisi vnū habitū. eodem modo oēs actus qui feruntur in varios articulos: sed propter hoc precise: quia sunt reuelati. omnes illi precise causant vnū habitū & sic adhuc poneretur vnicus habitus acquisitus secundum eos. ¶ Ocham i prologo primi: & Gregorius in prologo videntur mihi probabilius dicere q̄ sunt ponēdi diuersi habitus diuersorū articulorum. ratio: si sortes assētiat frequēter isti: deus est trinus & vnus: & nō cogitet de ista propositiōe dies iudicij erit vel antichristus erit: habet habitū valde intensum ex illis actibus frequentatis assentiēdi isti: deus est trinus & vnus. post illā proponat illa dies iudicij erit/vel antichristus erit nullo mō sentiet se incliatū ad assentiē/ dū illi & assētiet ei valde remisse. ex illo assēsu remisso nō poterit ītēdi habitus primus genitus qui ē intēsus. Ratio. sicut actus valde remissus qui elicitur ex habitu intēso nō intendit illū quia reperit totū quod producere potest & maius: tunc nihil producit & postea si presentetur eadem Sorti secundo reperiet se magis inclinatū & dispositū ad assentiendū q̄ prius/ergo ex illo primo assensu est aliquid derelictum in sorte. Tunc arguitur sic: est aliquid derelictum in sorte ex primo: & illud non intendit habitū priorē: quia secundū tales actus remissos nunq̄

Quid eē virtualit ꝯtrarium

Guillermus parisiensis.

Cū hītu fidei infuso ponendus ē hītus fidei acquisitus

Utrū sint ponēdi diuersi hīt⁹ diuersoꝝ articuloꝝ. Thomiste.

Aduerte

Opinio Thome. cōtraria.

intenditur intensior/ergo ex illo actu secū do causatur aliqd distinctum specie ab actu qui causatur ex actibus alterius/ergo diuer sorū articulorū diuersi sunt habitus distin cti:& resolutio doctorū p maiori parte ē q assensus diuersorū articulorū distinguūtur ab inuicē specie: quis ferantur ex eodē moti uo quia sunt reuelati:& ad distinctionē spe cificā sufficit distinctio obiecti materialis.

Bona rō q hit⁹ ac qsit⁹ nō i clinat ad cō trarios assensus

¶Alia ratio nūq̄ habitus acquisiti inclināt imediate ad contrarios assensus: nec simul nec successiue: sed sic est q successiue assēsus ptrarij sunt de fide: ista iam ē de fide xps nō incarnabitur:& assensus est fidei:& ante in carnationē cōtrarius assensus erat assensus fidei. capio aliquem anteq̄ christus incarna retur tūc assentiebat q Christus erat icarnā dus: postea itarnato Christo assentit ex ha bitu fidei acquisito: Christus nō est icarnā dus: tunc arguitur sic/non poterit esse idē habitus qui inclinet imediate ad illos duos assensus: quia sunt formaliter ptrarij: sed ea dem causa pure naturalis nō potest produ cere contrarios effectus: quia potentie irra tionales nō valēt ad opposita/ergo habi tus acquisitus qui prius erat huius christus

Aristote.

incarnabitur:& habitus acquisitus qui po stea fuit contradicunt seu distinguūtur ad inuicē nō solum numero: sed specie. resolu tio. tenemus q actus fidei causat habitū & diuersorū articulorū causantur diuersi ha bitus & sunt tot habitus acquisiti quot sūt articuli in illis qui hñt assensum oīm articu lorū. ¶Consequenter ponuntur tres diffi

Tres diffi nitiones.

nitiones de fide. Diffinitio magistri est. fi des est qua creduntur ea q̄ nō videtur: id est habitus inclinans ad assentiēdum proposi

Duplex assensus.

tioni ineuidēti qua creduntur effectiue nō scienter ea q̄ nō videtur. ¶Pro cuius decla ratione notandū q aliqui assensus sunt cer ti: aliqui formidolosi. Aliquis enim assētit alicui propositiōi dupliciter. vnomodo si ne formidine: secundo modo cū aliqua for midine: quia habet apparētiā de opposito ¶Secundo supponendū q assensuum cer torum aliqui causantur pure naturaliter. i.

ita causantur q positis causis a quibus cau santur non ē in potestate volūtatis quin cau sentur. i. volūtas nō potest impedire quin causent: vt apprehēso isto principio quod libet ē vel nō est. nō est in potestate volun tatis impedire quin assentiat. Similiter si as sentiat q omne animal rationale ē risibile: & quod oīs hō est aīal rōnale:& bonitati cōsequētie. nō est (inq̄) in potestate volun tatis: quin tribus illis assensibus positis/ sci licet maioris minoris & bonitatis cōsequē tie causetur assensus conclusionis. Similiter sit sortes q intuetur platonē:& aduertat q plato est/nō pōt volūtas impedire/q nō ab illa noticia platonis & aduertentia causet iudiciū huius sortes est:& isti causanē a cau sa naturali distinguēdo illā ptra causam li berā:& vocātur assensus euidētie siue visio nis. Alij sūt assensus qui nō causanē ex cau sis necessitātibus intellectū sed p imperium volūtatis. quia volūtas vult ita assentire. di cit Augustinus cetera pt hō nolēs/credere non nisi volens. talis assensus q̄uis non sit formidolosus: sed certus nō vocatur euidē tia/sed assensus fidei sicut dicit Ochā in p logo. ¶Vñ euidentia est assensus causatus imediate ex solis pure naturalibus necessi tantibus intellectū: sed quando pter causas naturales requiritur concursus voluntatis siue imperiū vocatur ineuidentia. Vnde fi des nihil aliud ē q̄ habitus inclinās ad assē sum certum ineuidētem. & ē diffinitio ma gistri:& diffinitio Hugonis est eadē. fides est certitudo de rebus q̄ non vidētur supra opinionē & infra scientiā pstituta. dicitur certitudo:& sic differt ab opiniōe. de rebus q̄ nō vidētur. i. q̄ nō cognoscūtur euidēter & sic differt a scientia. supra opinionē & in fra sciētiā: quia scientia ē euidēs:& fides in euidēs:& capit fidē p actu. ¶Iam explican da ē diffinitio Pauli ad hebreos. xj. Fides est substātia rerū sperādarū argumētū non apparētiū. diffinit Paulus fidē & pactū ad quē inclinat & p obiectū illius actus: actus ad quē inclinat fides ē actus certus:& obie ctum actus ad quē iclinat fides ē veritas in

nota hoc diligēter.

quid ē eui dentia.

Quid ie uidentia.

Intelle ctus dif nitiōis dei vate Pauls.

euidens. & ibi capitur argumētū p actu credendi & nō capitur argumentū p toto discursu sillogistico vel inductiuo: sed pro effectu argumenti qui est assensus pclusiōis. fides ergo ē argumentū: id est rectitudo nō apparentiū: id est veritatū nō euidentiū: & ille due pticule sunt ille que sunt de essentia diffinitionis proprie: nā argumentū nō apparentiū est proprie diffinitio fidei: fides ē argumētū: id est certitudo veritatis ineuidētis: sed in ista particula substātia rerū sperādarū nō capitur substātia pro vt ē predicamētū pro re p se subsistēte: vel p parte rei p se subsistentis: quia fides cū sit actus vel habitus est accidens: sed capitur substātia pro fundamento: & sic fides est argumentū nō apparētiū: id est certitudo veritatū ineuidētiū exñs substātia: id est fūdamētū rerū sperādarū. ¶ Nam certū est ꝙ spes p̄supponit fidē q̄tū ad actū. non est eni possibile ꝙ speremus beatitudinem nisi credamus beatitudinē nobis esse possibilē: ista credulitas est assensus fidei. Nam ad causandū actū spei requiritur actus fidei & illa expositio est satis facilis. Nunc ex ista diffinitiōe ponitur diffinitio cōis ad habitū tam acquisitū q̄ infusum: ad fidē tam formatā q̄ informem: & dicitur ꝙ fides est noticia adhesiua certa & firma ineuidēs tamē veritatis ad religionē ptinentis p reuelationē accepte: vel noticia accepta p reuelationē. in ista diffinitione dicitur p̄io noticia adhesiua/ & si capiamus adhesiuā vt se extendit ad adhesionem: & ad habitū: iam fides capitur pro habituali & actuali & sic noticie apprehēsiue nō sūt fides. Dicitur vltra certa: nā de rōne fidei ē eē certū: imo videtur ꝙ fides sit certior sciētia: patet ex symbolo: hec ē fides catholica quā nisi quis firmiter crediderit saluus esse nō poterit: & August. firmissime tenet &c. ponitur ergo certa & firma ad differētiam opiniōis: quia nullus actus opinatiuus seu suspitionis seu formidolosus debet dici fides imo potius infidelitas: quia dubius in fide infidelis est: & dico hic post Thomam ꝙ certior ē fides q̄ sciētia & ꝙ hoc sit verū

Act⁹ spei p̄suppo- nit fidem

Fides.

Fides certior sci- entia.

dicit Augustinus. xiiij. de trinitate nihil est homini certius sua fide. ¶ Querit hic quomodo intelligitur ꝙ fides sit certior sciētia certū est ꝙ sciētia ē euidēs: & fides est ineuidēs/ ergo videtur esse minor certitudo in fide q̄ in sciētia. duplex ē certitudo vna ē euidentie & illa non est in fide sed in scientia. Alia est certitudo firmitatis & illa ē magis in fide q̄ in scientia. Ratio: nos firmius adheremus his q̄ credimus p fidem q̄ q̄ scimus p sciētiā: quia ab his q̄ credimus p fidē nec possumus euelli p tormenta vel blāditias: vt dicit bonauē. & Tho. sed ab his q̄bus assentimus p sciām possumus euelli p rōnes sophisticas/ ergo q̄tū ad firmitatē ē maior certitudo in fide q̄ in scia. ¶ Durandus nititur hoc īpugnare. arguitur sic: firmitas nō importat certitudinē: ideo eque firmiter assentimus quibusdā falsis sicut quibusdā veris/ ergo nō pōt īferri firmius/ ergo certius Sed bene sequitur euidēter/ ergo certitudinaliter. primo dicit ꝙ propter hoc solū est assensus fidei firmior assensu scientie: q̄a difficilius ab eo euelli potest q̄ ab assēsu scientie: videtur cōtrariū: quia possum desistere assentire assensu fidei p solū imperiū voluntatis: & ē in potestate mea ponere imperiū ptrariū/ cū fides causetur ex imperio & sum liber ptrarie q̄tum ad hoc: & nō possum desistere ab assēsu sciētifico: ideo necessitor assentire si ponātur premisse: ergo ē maior firmitas in assensu scientifico/ ergo nō est maior certitudo in fide q̄ in scientia: quia firmius adhereo: firmitas enim nō dicit de se certitudinē. Itē falsum est dicere ꝙ assentiamus firmius articulis fidei q̄ his q̄ sūt euidēter nota: q̄a facilius possum euelli si velim ab his que sunt de fide q̄ ab euidentibus & per se notis: quia per solum imperiū voluntatis. ¶ Sed aliqua sunt euidētia q̄bus nullo modo possum dissentire vt sunt prima principia per se nota/ ergo adminus in illis videtur maior certitudo firmitatis q̄ sit in assensu fidei. Aliqui dicunt & esset difficile impugnare sed non placet durando ꝙ ea q̄ sūt fidei dicuntur certiora: non quo ad nos sed

Duplex certitudo.

Durand⁹ cōtra Thomā.

ex parte obiecti. fides enim est certior ex parte obiecti in se secundũ se: sed nõ quo ad nos. sicut dicit Aristo. in methaphisica ea que sunt nobis occulta sunt certissima: sed non quo ad nos: sed in se & secundũ se. quia illa sunt necessaria: & ista q̃ nobis patet sunt cõtingentia. Dicunt pariformiter fides est certior sciētia rõne obiecti nõ quo ad nos: sed secundũ se: quia obiectum est necessarium: scilicet deus. & alia obiecta sunt creature cõtingentes: qui vellet ita dicere difficile esset impugnare. Sed dicit durãdus ꝙ hoc nihil valet fides nõ est nisi habitus vel actus per quẽ obiectũ est nobis notũ: importat enim obiectũ notũ nobis & nõ notũ in se: & nisi obiectũ esset mihi notũ non dicerer credere tale obiectũ: importat ergo noticiam respectu nostri illius obiecti/ergo certitudo fidei ẽ certitudo obiecti quo ad nos & nõ obiecti i se/ergo vt dicatur certior reqritur de necessitate ꝙ obiectũ sit certius quo ad nos & nõ est questio de certitudine obiecti: sed fidei. & fides nõ dicitur nisi quia est certitudo quedã: & reddit animã certã vt ergo in rigore dicatur certitudo maior oportet ꝙ reddatur obm̃ certius nobis: & nõ propter maiorẽ certitudinẽ obiecti in se: & ita dicit Durãdus & bene credo ei: Stat ꝙ sciẽtia sit certior certitudĩe euidẽtie & firmitatis/ita ꝙ firmius assentiã p actũ sciẽdi q̃ fidei: quia q̃tuncũq; remisse adhereã assensui fidei satisfacio. ¶ Ad Augustinũ ergo dicentẽ nichil ẽ certius sua fide: quia hõ intuet suã fidẽ: sicut intueor meã sciam. Sic intelligit ꝙ nullam habet maiorem certitudinem q̃ de sua fide q̃ est in se: quia credit se hr̃e fidẽ p expientiã: sicut intuetur suã sciam: & dato ꝙ capetur fides pro actu credẽdi de nullo obiecto habet maiorẽ firmitatẽ q̃ habeat de illo actu credẽdi. Non. n. habet hõ euidẽtiã p expientiã de habitu acq̃sito ꝙ sit i eo: sed habet euidẽtiã de actu ꝙ sit in eo: qa habet p noticiã intuitiuã licet nõ habeat euidẽtiã ꝙ ille actus sit actus fidei. Patet: bene sequitur ista cõsequẽtia ẽ euidẽs/hic assensus ẽ assensus fidei/ergo hic assensus ẽ verus: sed sic est ꝙ fortes credẽs ꝙ deus ẽ trinus & vnus: nõ habet euidẽtiã ꝙ ille assẽsus sit verus: quia bene sequitur: hic assensus est verus deus ẽ trinus & vnus: ergo deus est trinus & vnus. Et prima p̃ña est bona & mihi euidẽs: ergo & p̃ns: sed p̃ns est falsũ. ¶ Dico resolutorie q̃n dicit Augustinus ꝙ nihil est certius sua fide est intelligendũ ꝙ nihil est certius obiectie neq; intelligit de fide infusa/ neq; de acquisita habituali. Sed de actuali & nõ de illa q̃tũ ad esse actũ fidei sed q̃tũ ad credulitatem quandã/vel noticiã quandã intellectus: quia habet noticiã quandã de illa qualitate: & iste modus videt mihi pbabilior. Dico ergo ꝙ est certitudo & firmitas: imo de aliquibus est euidẽtia: ergo & certitudo: Dr̃ p̃ñr in diffinitione veritatis ad religionẽ ptinẽtis: & sic de alijs veritatibus possũ hr̃e iudicia ieuidẽtia certa/& firma: vt ꝙ roma sit nõ habeo euidẽtiã: sed credo ex relationibus aliorũ & historicorũ: attamẽ non est fides theologica siue catholica: quia nõ est propositio pertinens ad religionem.

¶ Notandum tñ ꝙ differentia est inter fidẽ acquisitã & infusam: qa respectu oim̃ credibiliũ est vnica fides infusa/& nõ acq̃sita vt patebit. Alia differentia: fides infusa nõ inclinat ad actũ immediate & p se: sed solũ mediãte fide acq̃sita: sed fides acquisita sine medio alterius inclinat ad actũ p̃similẽ ex quo genita est. Et hoc idẽ tenet Ochã in tertio. Acquisita vero nullo indiget ad actum credendi. Patet Baptisatus habet infusam: & si immediate deportetur apud paganos effectus post ea adultus mediãte illa fide infusa nõ poterit credere articulo: ergo infusa per se nõ est sufficiens ad credendũ. Sed nõ baptisatus nutritus inter xp̃ianos p fidem acquisitam presentato aliquo articulo credit: ergo. ¶ Circa hoc est difficultas. Notũ est ꝙ paruulo baptisato puenienti ad vsum ratiõis dabitur primus actus credendi: tũc cũ elicit illũ actũ credendi primũ: vtrũ ad illũ actũ cõcausandũ cũ pia affectione & suo motiuo partialiter cõcurrat fides infusa: si sic: ergo inclinat: quia habitũ inclinare est

Aristoteles.

ad auctoritatẽ augustini.

Quõ intelligẽda est aucto. August.

Quo differũt fides acq̃sita et infusa.

ꝙ fides infusa p se nõ sit sufficiẽs ad credẽdũ.

Dõa difficultas.

partialiter causare: ergo inclinat infusa sine acquisita: quia cocausat primu actu fidei: & nulla e adhuc acqsita. si sic Capio primum actum diligendi deu: non habet adhuc habitu charitatis acquisitu: & tn habitus charitatis infusus pcurrit ad illu actu: quia est meritorius: ergo habitus charitatis infusus concurrit ad actu charitatis sine habitu acquisito: ergo similiter est de fide infusa. ¶Item fides est causa naturalis vt naturale distigui tur cotra liberu concurrens: ergo quandocunqz sunt cause sufficientes ad producendu effectu: si id cuius est partim producere applicet cu illis causis sufficietibus ad producendu talem effectu necessario necessitate nature agit: ita q no pt fieri q sit aliqua causa naturaliter partialiter productiua alicuius effectus quin cocurrat ad illu effectu: si applicentur cause cu ea sufficieter pductiue talis effectus: sed qn pducit primus actus fidei in isto applicatur cause sufficietes & ille habitus est vna: ergo partim pcurrit nisi deus impediat. ¶Videtur mihi ergo probabilius dicere q fides infusa sine quocunqz habitu acquisito pt concurrere ad actu fidei: quia si no/vel hoc est quia habitus infusus no est cu apprehesione obiecti: vel requiritur motiuu: sed habitus acqsitus sn pntia motiui actualis cum imperio volutatis pot producere actu credendi: sicut dictu est postq est actus scientificus p demonstratione acquisitus no est opus adducere demonstratione: sed pot intellectus p imperiu voluntatis cu habitu exire in scientia. Eodem modo postq p motiua acquisiuit multos actus fidei: ex qbus productus est habitus: no est opus replicare & adducere illa motiua: sed ex sola apprehensione obiecti: sed p habitu infusum no pot. Eodemodo dico q ad actu fidei partialiter pcurrit habitus fidei: & sic pcurrit sn habitu acqsito. ¶Alia differentia: fides acqsita e varia/& diuersa: & varij & diuersi obiecti: sed est vnica fides infusa oim credibiliu: na dr vnica fides vni cu baptisma. ¶Circa hoc duplex e modus dicendi. Primus est q fidei infuse assignat

Hoc non tu est ephia.

Doc. Fferlutio. q fides infusa sine acquisita possit co currere ad actum.

Varia e fides acquisita sz vna infusa. De obo fidei rel° iclatioe.

vnum obiectum primariu sic q immediate incliat ad illu assensum: & alia obiecta sunt secundaria & ad assensum illoru non inclinat nisi mediante actu primario obiecti: & videtur esse opinio Thome. fides infusa ad oes inclinat: sed diuersimode ad aliqué immediate: scilicet ad istum Omne reuelatu a deo est veru: vel ad istum quo credo deum esse veracem: talis assensus e immediate ab habitu infuso: sed assesus huius antixps erit non causatur immediate ab habitu infuso: sed mediate: quia habitus ille imediate causat istum assensum oe reuelatu a deo est verum: & iste assensus cu isto. hoc est reuelatu causat imediate hunc assensum antixps erit quia assensus maioris & minoris cu assensu bonitatis consequentie naturaliter causant assensum conclusionis. ¶Contra hoc sunt due apparentie satis bone. Prima sequitur q habitus infusus equaliter inclinaret ad assensum istius antixps non erit: sicut ad istu antixps erit. Patet pña: sicut assensus istius omne reuelatu a deo e veru causat partialiter assensum istius antixps erit: ita pot causare partialiter assensu istius antixps non erit. Patet: possum credere q ista sit reuelata antixps non erit: quis falso: tunc sic Omne reuelatu a deo e veru: antixps no erit est reuelatu a deo: ergo. pña est bona: assentio premissis/& ab illis causatur partialiter assensus coclusionis: & sic mediate inclinat fides ad assensum falsum. Secundu motiuu. dicis q assesus fidei no inclinat ad assensu istius antixps erit nisi mediate. Cotra: ergo nuqz pot inclinare ad credendu q antixps erit nisi sub ratione quia reuelatum. Iam qro. credo q antixps erit est reuelatu a deo: vel talis credulitas est assensus fidei: vel no: si no ergo assensus coclusionis non erit fidei: qa causatur ex duobus: quoru alterum no est fidei: Si sic & non est assensus fidei imediatus sed mediatus: & iteru no assetio nisi qa reuelatu a deo. Eodemo arguá de tertio assensu: certu est q hoc est reuelatu a deo no est primariu obiectu fidei: sed istud oe reuelatu a deo e veru. & sic erit processus in in

Apparetes roes. pria apparétie.

Scda apparentia.

finitum: vel nõ dabitur primus assensus.

Ad pmũ ¶ Qũtum Ad primũ/si habitus fidei nõ in clinat nisi mediate: ergo inclinat ad falsum

Nõ incõuenit hĩtum fidei mediate iclinare ad falsum. Dico ꝙ de necessitate fatẽdũ est habitus fidei mediate inclinat ad falsum: quia eius assensus ẽ vna cã partialis assensus falsi: & nõ est in cõueniens ꝙ mediate inclinet ad falsum. ¶ Secũdo Dico & melius ꝙ assensus fidei est causa sufficiens assensus falsi cũ alia causa: ergo cõcurrit mediate actu suo: que est causa partialis actus falsi: tamẽ nõ concurrit eodẽ modo sicut ad assensum verũ.

Ad scõm ¶ Quantum ad secũdum dico ꝙ assensus huius credo ꝙ antichristus nõ erit sit reuelatum a deo/nõ est assensus fidei theologice immo non causatur assensus fidei quin partialiter causetur ab alio assensu qui non est assensus fidei secundũ hanc opinionẽ: puta ab isto: hoc est reuelatũ: quare credo hoc esse reuelatũ nõ quia hoc est reuelatũ: quia alias esset processus in infinitũ: sed credo quia asseritur ab eo quẽ credo veracem: ideo ille assensus non est nisi assensus thopicus. apud istã opinionem omnis assensus fidei circa obiectum aliud a primario causatur partialiter ab alio qui nõ est assensus fidei theologice: sed thopice. ¶ Visum

Recapitulatio. Est ergo ꝙ fides est assensus certus propositionũ ineuidẽtium exñs fundamẽtũ rerũ sperãdarũ: & de certitudie actus fidei: & de differẽtia iter infusam & acquisitã: & de cõcursu fidei infuse. & de illo cõcursu duplex est opinio: vna ꝙ infusa habet vnũ obiectũ imediatũ: & imediate ꝯcurrit ꝑcise ad actũ circa illud obiectũ: & q͂a ex illa propositiõe quã respicit imediate multe alie inferuntur saltẽ ꝑtialiter: & assensus cuiuslibet ꝑmissarũ ꝑtialiter ꝯcurrit ad assensum ꝯclusionis: hinc ẽ ꝙ ifusa mediate ꝯcurrit ad assensum oim illarũ q̃ sequunẽ. & dictũ est ꝙ obiectũ imediatũ fidei infuse est. oẽ reuelatũ a deo ẽ verũ eo mõ quo reuelatũ est. Sed sicut dictũ est secũdũ istã opinionẽ est difficile saluare quin mediate cõcurrat equaliter ad falsum assensum sicut verũ: quia dr̃ cõcurrere mediate ad assensum: quia cõcurrit imediate ad istum quo iudico ꝙ oẽ reuelatũ adeo est verũ: & ille cũ assensu minoris causat assensum huius ãtixp̃s erit. Similiter ille assẽsus quo iudico oẽ reuelatũ: & c. cũ assensu huius hoc est reuelatũ demõstrãdo antixp̃s nõ erit: causat assensum huius/antixp̃s nõ erit: ergo assensus qui imediate producitur ab ifusa ẽ ita bñ cã partialis assẽsus falsi sicut veri: & oportet ꝓcedeẽ ꝙ pariformiter ad falsum ꝯcurrit mediate: & assẽsus verus partialiter est causa assensus falsi. Secundus

Modus dicendi Ocham. modus dicendi quẽ recipit Ochã in quolibetis est ꝙ infusa imediate ꝯcurrit ad omnẽ assensum fidei: ita ꝙ fides infusa est sicut cã

ꝙ fides infusa se habeat vt cã vlis. vlis: nã cause vles cũ diuersis causis ꝑticularibus producũt etiã immediate attingẽdo effectus diuersos: vt sol cũ equo equũ: cum boue bouẽ: & attingendo imediate illos effectus. s. bouẽ & equũ: ita fides ifusa ẽ sicut vniuersalis causa secũda credẽdorũ: & cum diuersis habitibus fidei acq̃sitis ꝯcurrit immediate ad diuersos actus credendi: imediate tñ. Dicit ergo ista opinio ꝙ habitus infusus se habet respectu oim assensuum credẽdorũ ꝑ modum cause vniuersalis: & assensus acq̃siti se hñt ꝑ modũ causarum ꝑticularium & illa causa vniuersalis cum illis particularibus naturaliter ꝯcurrit ad diuersos effectus. ¶ Circa istum modũ ẽ ꝑcipua difficultas. dicis ꝙ habitus ille ꝯcurrit imediate

Difficultas. cum acq̃sito ad assẽsum alicuius propõnis puta antixp̃s erit: ergo cum ꝯcurrat naturaliter q̃ñcũq; stabunt ille cause ꝑticulares cõcurrẽtes tũc vniuersalis ꝯcurret. Et hoc tangit Ochã in octaua disti. iij. & nõ soluit.

Impugnatur Ockam a doctore primo. ¶ Quandocunq; sunt cause in ordine ad effectum vtraq; naturalis vna vniuersalis & alia ꝑticularis: si cũ ꝑticulari applicet vno tempore ꝯcurrit: alio tpe si applicetur ꝯcurret cũ illa ꝑticulari: vt si sol vno tpe applicetur cũ equo & applicetur alio tpe etiã ꝯcurret. ergo effecta ista ꝑpõne falsa: antixp̃s erit vel ista falsa antixp̃s nascetur: habitus acq̃situs primus (q̃uis efficiatur falsa) adhuc cõcurret ad assensum illius & habitus infusus equaliter applicatur illi cause particulari. i.

habitui acquisito: ergo si prius cōcurrebat immediate ad illum effectum: & etiā nūc & pⁿs fides infusa ꝯcurrit immediate ad assen sum falsum. ¶Secundo/Cōtra istā opinio nē: qa successiue assensus ꝯtrarij sūt de fide: vt xps non morieꝛ: sed eadē cā naturalis nō pt immediate ꝯcurrere ad effectus ꝯtrarios: ergo videtur ꝙ infusa nō ꝯcurrat immediate

Ad pmū solutio. ¶Quantum ad primū pt euadi dicendo ꝙ actus procedens ab infusa est distinctus spe cie ab actu procedēte ab acquisita: & sic nō procedit similis cum priori: tñ tenet oppo sitū ochā: qño ergo soluiꝛ rō: iste hītus im mediate ꝯcurrit ad istū actū quo iudico an tixps nasceꝛ. s. cū cā pticulari. s. cū hītu acq sito: ergo cū eadē cā pticulari: ꝗuis efficiaꝛ falsa post natiuitatem antixpi: nego pñam: qa fidei infuse non pōt subesse falsum. Ad propositionē qñcunq; vna causa naturalis cū altera si equaliter applicentur altero tpe &c. Dico ꝙ ē verū in causis oībus ꝗ nō sūt instrumēta specialis motōis spūssancti. sed iste virtutes infuse. s. fides/spes/& charitas

Aduerte sunt instrumēta ꝗbus mediātibus speciali ter spiritussanctus mouet nos vno tpe ad vnū effectū: & alio ad aliud: vel contrariū. hinc est ꝙ vno tpe cōcurrit: alio vero nō: & pria opinio videꝛ multum vera videlicet ꝙ immediate ꝯcurrit ad solū istud/ōme re uelatū a deo ē verū. Dicis ꝙ obm̄ primariū

Arguiꝛ. ē: oē reuelatū a deo ē verū. ¶Contra: ergo fides infusa imediatius inclinat ad assentiē dū ꝙ ista propō/Deus ē trinus & vnus sit vera: ꝗ ad assētiēdū ꝙ deus ē trinus & vnus: certū est ꝙ illi assensus distinguūtur specie: vnus ei est ꝯtīgēs: alius ē necessarius. Patet seqla ex illo principio/oē reuelatū a deo ē verū: imediatius infeꝛ ista/hec est vera deus ē trinus & vnus ꝗ ꝙ inferaꝛ ista deus est tri nus & vnus: & sic imediatius assentimus il li ppōni p fidē infusam hec est vera deus ē trinus & vnus ꝗ isti deus est trinus & vnus: & oportet necessario hoc dicere secundū il lā opinionē: & hoc dicit Aureolus in pro logo sentē. Dices/Assentimus isti deus est trinus: &c. qa est reuelatū. ¶Contra: anteꝗ

esset reuelata erat vera: ergo ista ē falsa hoc est verū qa reuelatū: qa cā veritatis non est reuelatio. Dico ꝙ ly qa reuelatū nō debet determīare ly verū: puta assētimus isti hoc ē verū quia reuelatū: sed debet determīare ly assentio: & cā quare assentio ē qa reuela tū: ita ꝙ assensus quo credo ꝙ hoc sit reue latū est cā assensus huius hoc ē verū. Et sic patet de ꝯcursu fidei: nūc ponūtur ꝯclusio nes. ¶Prima ꝯclusio. Fides acquisita est necessaria ad credēdū articulos fidei. Patet Ad Ro. x. Fides ex auditu est/auditus ex pdicatiōe: ergo ad credēdū articulos de ne cessitate reqritur fides: ꝗ acqritur p auditū: sed nō video magnā apparētiā in pbatiōe Gab. si intelligat ꝙ acquisita actualis sit ne cessaria tanꝗ cā formalis qua credimus: nō est difficultas: oīs actus ē acquisitus: & ē cā formalis denominās formaliter credētē: & oīs talis saltē de primo ex auditu ē regulari ter. Si vero intelligat de fide acquisita habi tuali ꝙ sit necessaria ad exeūdū in actus cre dēdi est falsum: nā bñ seqtur: ē acquisita: er go producta ex actibus credēdi: & vltra: er go actus credēdi precesserūt: & vltra/ergo similiter necesse ē naturaliter loqndo ꝙ cre diderit sine habituali: ergo falsum ē ꝙ acq sita habitualis sit necessaria ad credendū ar ticulos fidei: qño ergo ē intelligēdus Gab. ex pbatione ꝙ acquisita ē necessaria ad cre dendū articulos fidei. Dico ꝙ nō intelligit habitū nec actū credendi: sed aliquē actū fir mū: q nō ē fidei theologice: sed solum fidei thopice: vt si pñtenꝛ articuli alicui: q nunꝗ credidit non credet: sed si asseranꝛ crederet/ & ad hoc vt credat oportet ꝙ assentiat isti: credo asserentē veracē: iō vult hēre ꝙ ad ge nerādū actū fidei theologice oportet de ne cessitate hēre prius aliquē actū fidei thopice & hoc regulariter ita fit: & nō requiritur a ctus fidei theologice qa esset pcessus in infi nitū. ¶Secunda ꝯclusio. Non pōt natura li rōne probari fidē infusam ad credēdū fi dei articulos eē necessariā. Patet pñt singu li articuli credi sine infusa: ergo infusa non ē simplr necessaria: ergo non pōt euidēter

Prima cō clusio. (right margin, beside "Prima ꝯclusio")

Secūda cō clusio. (right margin, beside "Secunda ꝯclusio")

probari ꝙ sit necessaria. Patet: sit paruulus iudeus nutritus iter xp̄ianos: credet omnia que christiani credūt: & tamen nō habet infusam: ergo oībus quibus credit cū infusa potest credere absq̧ infusa: ergo nō pōt ꝓbari ad credendū articulos ꝙ sit necessaria infusa. Alij doc. dicunt ꝙ non credet firmiter: & ꝙ non excludit oēm formidinē: & ꝙ tota firmitas est ab infusa: & nō a acq̄sita: sed experientia videtur ꝙ ita fimiter credet.

Tertia cōclusio. ¶ Tertia cōclusio. Fidem infusā poni ꝑter acquisitā creditū est & expssum p scripturā. Patet ad Heb. xj. Sine fide īpossibile ē placere deo. sed certum est ꝙ sine acq̄sita ē possibile placere deo: q̄a puulī post baptismū placent deo: & tn̄ &c. Patet etiā de adulto in primo ꝯuersionis actu qui nō habet fidē

Quarta cōclusio. acq̄sitā: ergo sine fide acq̄sita: &c. ¶ Quarta conclusio ꝯtra Tho. respectu oim respectu quorū est infusa pōt esse acq̄sita. Patet respectu oim illorū pn̄t elici actus: & ex frequētatione

Quinta. tatione illorū ḡnabit̄ hitus: ergo. ¶ Quinta. Diuersorū articulorū diuerse sunt fides acquisite non solū nūero/ imo specie distincte. Patet: oēs articuli sic se hn̄tes ꝙ aliqd repugnat vni qd̄ non alteri distinguūtur adiuicem: sed articuli sūt huiusmodi: ergo & ille fides acquisite. Dicit ergo Gabriel & capit ex Okā ꝯtra Tho. apud eos qui dicunt eum posuisse fidem acquisitā: eo ꝙ illi habitus sic se habēt ꝙ aliqd vni formaliter repugnat: cui nō repugnat formaliter aliud. Videtur ergo ꝙ sit distinctio non solū numeralis sed specifica: sed ista ratio non est efficax: nam amor sortis/ & Platonis sunt eiusdem speciei & iudicium quo iudico sortem currere repugnat isti quo iudico sortē non currere. Nō potest ergo in istis actibus aie probari p hoc ꝙ aliquid repugnat vni qd̄ non alteri ꝙ distinguātur specie: quia repitur instantia in qualitatibus intensibilibus sed nō in qualitatibus realibus.

Ultima cōclusio. ¶ Ultima cōclusio / est vnica fides infusa q̄ inclinat scd̄m diuersitatē diuersarū opinionum prius tactarum.

Primus dubium. ¶ Primū dubium: dictum est ꝙ per fidem acquisitam homo potest cuilibet ppositiōi assentire cui potest per infusam: ad quid ergo ponitur infusa: Respondetur ꝙ postq̄ infusa est a deo nobis data ꝙ nō datur inutiliter aut sine vtilitate fidei cui datur. pfecta eni dei sunt opa: & deus & natura nihil faciunt frustra. ergo est vtilitas cū sit habitus multo pfectior habitu fidei acq̄site imo pfectior habitu sciētie acq̄site: deus em̄ infundit pfectiores quibuscūq̧ acq̄sitis. est eni actus primus ipsius potētie: si aia dicitur actus primus respectu actuum quos producit: ita habitus dicitur actus primus respectu actuū sequentiū. Secunda vtilitas. pducitur actus intētior & firmior / & certior q̄ produceretur ex solo habitu acq̄sito. Nam qn̄ pducitur actus ab habente habitū infusum simul cū acq̄sito producitur intensior / firmior / & certior: & in isto nulla est difficultas.

¶ Secūdo dubitat̄ per qd corrūpitur fides. Potest p̄io q̄ri de perditione acq̄site. secūdo de infusa / nā visum est ꝙ infusa a solo deo infundit̄ in baptismo & virtute boni motiui. Q̄tū ad primū / sicut dictū est de corruptione habituū acquisitorū in ḡnali eodem mō dicendū de corruptione habitus fidei acq̄site. Nam habitus fidei acq̄site dicit Gabriel corrūpitur per habitū ꝯtrariū: hoc tn̄ est falsum: q̄a nō corrūpitur p habitū qui nō est: quia qd̄ nō est non agit neq̧ corrūpit aliqd / neq̧ corrūpit̄ per habitū contrariū q̄n est: quia q̄n habitus ꝯtrarius est: iam corruptus ē habitus acquisitus fidei. falsum est ergo ꝙ corrūpit̄ effectiue per habitū ꝯtrariū: sed p actus contrarios ad quos inclinat.

¶ Breuiter dico / nunq̄ vnus habitus corrumpit effectiue habitum alterū: sed actus ḡnatiuus vnius habitus corrūpit effectiue habitū cōtrarium. Dicit vlterius ꝙ per cessationē ab actu: sed de hoc visum ē quid veritatis habeat. Dico ꝙ corrumpitur per actus ꝯtrarios ad quos inclinat. De infuso certū est ꝙ infusus stat cum habitu infidelitatis. in primo actu infidelis conuertitur / & non corrumpitur habitus. habet ifusam: ergo cōpatitur secum habitū infidelitatis acquisitū: non corrūpi

tur primo per illos habitus: sed quomodo ergo corrumpitur infusus vtrũ effectiue: ita φ actus ille attingat corruptionẽ illius habitus: sicut corrumpitur frigus a calore. Vtrum similiter corrumpatur habitus ifusus. Ochã in tertio quolibeto septima questione dicit φ posset probabiliter deffensari φ sic: scilicet φ infusus corrumpitur effectiue propter formalem repugnantiã quã habet actus infidelitatis cũ habitu infuso.

Qꝫ nõ qͣlibet actus ĩfidelitatis corrũpat habitum.

¶Quantum ad hoc dico φ hoc nõ potest intelligi de quolibet actu infidelitatis φ corrumpat habitum infusum. Patet sic: error siue pertinacia circa propositionem de fide non corrumpit habitum infusum: & tñ error est infidelitas. secũdo anteq̃ illa propositio eẽt de fide error ille nõ repugnabat formaliter anteq̃ esset reuelata: non potest ergo deffensari φ quilibet actus infidelitatis habeat formalem repugnãtiam ad habitũ infusum. Potest tñ deffensari pbabiliter φ actus infidelitatis circa primariũ obiectum habet repugnantiã formalem ad habitũ infusum: tenendo ergo sicut probabiliter defensari potest φ inclinat imediate ad istud obiectũ om̃e reuelatũ a deo est verũ: ita φ inclinat ad illos actus mediante actu illius cõplexi. Et illud est obiectum formale aliorum actuum: quia ẽ ratio propter quã alijs obiectis assentimus. pbabile est dicere φ error oppositus repugnat foꝛaliter fidei: ita φ iste error nõ qualitercũq; reuelat deus est verũ φ talis assensus repugnat & corrũpit effectiue. Nihilominus certior opinio ẽ φ corrumpitur habitus fidei ifuse a solo deo & demeritorie per actus infidelitatis. Et ratio est. Habitus fidei infusus non est productibilis ab actu aliquo: nec ab agente creato: sed a solo deo. sicut creat charitatem & spem ita fidem ifusam: ideo a solo deo anichilabilis est queadmodũ & charitas. Nã corrũpit deus illũ: quia meremur φ desinat conseruare ideo non corrumpitur habitus infusus effectiue ab actu infidelitatis pꝑter formalem repugnãtiam. & est opinio probabilior. Sed videndum est vtrum quilibet actus infidelitatis sit demeritorius talis corruptionis. videtur φ non: quia est aliqs venialis & non potest dici φ corrumpatur fides per veniale: quia bene sequitur corrumpit fides in statu vie: & de lege/ergo & charitas. Patet: sine fide impossibile est placere deo: ergo nõ quilibet actus infidelitatis demeritorie corrumpit fidem infusam. Dico secundo/non per quẽlibet actum infidelitatis mortaliter deperditur habitus infusus: quia infidelis non pertinax cũ non sit hereticus cum careat ptinacia nõ pdit fidem infusam: sed aliquis sine ptinacia peccat mortaliter peccato ifidelitatis/ergo nõ quicũq; est ifidelis circa primarium obiectum fidei deliberate perdit infusam: quicũq; eñi assentit φ non quicqd cõtinet vel credit ecclesia est verum. vel non quicqd est reuelatum a deo est verum talis est hereticus: quia nullo modo potest corrigi per illum modũ: sed si aliquis qui non est infidelis circa obiectũ primarium credat φ omne reuelatũ a deo ẽ verũ: & φ continetur in sacris litteris est verum. tñ est infidelis circa aliquod particulare reuelatum: credit vtputa huic deliberate dies iudicij nõ erit/vincibiliter tñ qa credit φ non sit reuelatum & credit φ non est peccatum mortale peccat/cũ ignorãtia vincibilis non excuset: & tñ ille non pdit fidem: ergo non qdlibet mortale infidelitatis est demeritorium corruptionis habitus fidei. Dicunt doc. in ista materia. Solum peccatũ infidelitatis quod est heresis est demeritoriũ perditionis habitus fidei infuse. Patet: quicunq; peccat peccato heresis habet dissensũ formaliter vel virtualiter obiecti primarij & formalis fidei infuse: sed per quemcunq; actum ifidelitatis circa primarium obiectũ perdit infusa: & pbabiliter secũdũ aliquos propter formalem repugnãtiã: scdm vero omnes demeritorie/ergo quicunq; peccat per heresim: id est habens pertinaciam adiunctam perdit infusam. Patet maior: actus heresis duo importat. prio errorẽ intellectus & secundo actum voluntatis contumacis. non enim dicor hereticus solum: quia ere-

bona difficultas.

Qꝫ nõ per quẽlibet actũ infidelitatis mortaliter dependitur habitus infusus.

Quãdo perdit fidem infusam.

do ꝙ antixp̄s nō erit: sed credo ꝙ nō erit & cum hoc nolē credere/ q̄uis ostēderetur michi contentum in sacris litteris: & sic habeo formaliter vel virtualiter dissensum circa illud quod est opositum primo obiecto formali. ℂQuid aūt sit pertinacia. Dico ꝙ nichil aliud est q̄ dissensus. Resolutio p omne peccatum heresis adminus demeritorie perditur habitus fidei. Vtrum solū per actus erroneos circa obiecta credibilia pdatur demeritorie vt puta per assensum vel dissensū circa ppositiōes q̄ sunt de fide. Patet ꝙ nō. Dicit Augustinus dubius in fide infidelis est: ergo per dubietatem q̄ non est assensus vel dissensus: sed carētia vtriusq̄ pdit fides. ℂQ̄ntum ad hoc dico primo. potest perdi fides sine quocūq̄ assensu ppositionis opposite propositioni de fide vel sine quocūq̄ dissensu ppositionis de fide: & hoc propter auctoritatē. dubius in fide infidelis est Ocham dicit ꝙ hereticus est ptinaciter dubitans vel errans. Certum est ꝙ sortes non potest cogi ad credendū ꝙ deus est trinus & vnus: nec necessitari ad ista credendū: sed cum credit hoc libere credit: potest ergo suspēdere actum quo credit ꝙ deus est trinus & vnus. q̄uis non credat oppositū nec credat nec dissentiat siue discedat dicit dubius Illi dubitationi potest iungi ptinacia quēadmodum errori & habeat ppositū nō credendi: sed semp dubitādi q̄uis ei ōnderetur reuelatū. illud dubiū est ita heresis sicut assensus ɔtradictorij: quia est dubitans cū pertinacia: sine ergo quocūq̄ errore q sit dissēsus ppositionis de fide vel assensus ɔtrarij vel ɔtradictorij per dubium iuncta ɔtumacia perditur fides. per dubiū scilcet qđ est carentia cū aduertentia: ergo aliq̄s potest perdere infusam & assentire q̄buscūq̄ articulis firmiter & firmissime demeritorie. ratio est sicut dicit Tho. Nā si adduceretur mihi demonstratio ad vnum articulū fidei euidenter: nichilominus remanet in me voluntas per quā sum paratus assentire: q̄uis non adduceretur demonstratio remanet meritum fidei qđ non erat in actu intellectus: sed voluntatis: ergo eodē modo sit sortes qui credit firmissime alicui ppositioni de fide: sed per demonstrationem: & habet propositū ꝙ nunq̄ vellet assentire tali pro positioni: quāuis ostenderetur in sacris litteris nisi cogeretur per demonstrationē/ in illo est demeritū heresis quia remanet actus voluntatis que est in heretico ratiōe cuius actus voluntatis est omne demeritum/ ergo stat ꝙ assentiat cuilibet articulo &c. ℂResolutio est. nunq̄ perditur fides infusa in aliquo nisi per demeritum heresis. Nam in quocūq̄ est demeritū heresis perditur infusa si sit dubium vel sit certitudo nisi coartatus ratiōe nult credere perditur infusa. ℂDifficultas/ dicis ꝙ dubius in fide est infidelis. videt̄ ergo ꝙ omnis dubitatio circa propositionē de fide est peccatum: que est difficultas satis cōis. certum est ꝙ nō teneor pro quolibet tempore credere ꝙ deus est trinus & vnus/ ergo si pro a tēpore aduertā ꝙ deus est trinus & vnus/ & nō assentiam neq̄ dissentiā sum dubius: ergo non quelibet dubitatio ppōnis de fide est peccatū/ ꝙ nō peccē nec assentiēdo nec dissentiēdo. Patet: q̄a est p̄ceptum afirmatiuū credere: ergo si non credā pro tempore quo non tenetur non pecco. ℂDicūt doc. omnis aduertens & non assētiens dicitur dubius. Contra/ non pro quolibet tempore credere tenetur. verū est: sed pro omni tempore quo aduertit tenet̄ credere: quia cū addo ꝙ aduertam nō stat ꝙ sit tempus in quo nō teneor credere sicut dicit Bonauētura. ℂContra/ ergo pro omni tēpore quo aduerto circa deum teneor illum diligere: circa peccatum teneor detestari qđ videtur rigorosum. posset dici ꝙ non omnis dubietas est peccatum nisi pro tempore quo teneor credere. illa enim dubietas que non dicit nisi carentiā assensus & dissensus non est peccatū nisi pro tp̄e quo teneor credere. vtrumq̄ tamen posset deffensari. ℂDubitatur tertio. Si fides informis est donum dei quare dicitur informis? Dico ꝙ ex eo quia caret charitate: q̄n eni aliquis est in mortali qđ nō est isfidelitas habet fidem in-

Marginal notes: Quid sit ptinacia. — August. — Quid sit heretic⁹. — Q̄n pdit fides isfusa. — Dubitat̄ eni est ap p̄hēdere sine assensu vel dissensu. — Argumētum ɔ̄ bonauētură. — cur fides dicatur informis.

formem. ¶Dubitatur quarto. Utrũ acquisita sit virtus moralis. respondetur: põt capi virtus moralis large vt tñ valet sicut per morem.i.consuetudinẽ acquisita: illo modo fides est virtus moralis. Secũdo põt vocari virtus moralis.i.acquisita p actus liberos.& duplices sũt actus liberi. Quidam eliciti: quidam vero imperati: & certum est ꝙ fides acquisita non est actus elicitus: quia est actus intellectus: sed imperatur a voluntate quia nullus credere potest nisi volens. Difficultas est: sit fortes habẽs infusam: & cum hoc acquisitã presentatur forti aliquod credibile: scilicet deus est trinus & vnus credit propter malum finem: vtrũ ille assensus effectiue sit ab ifusa. certum est ꝙ est eiusdem speciei specialissime sicut assessus qui imperatur a volitione bona: quia ille actus habet pro obiecto solo hoc. deus ẽ trinus & vnus Si sit eiusdem speciei: ergo infusa concurrit immediate ad peccatũ quod videtur falsũ: quia deus dicitur specialiter concurrere ad oẽs actus qui procedunt a fide infusa. Non est difficultas/habitus acquisitus concurrit ad illum: quia nõ est inconueniẽs ꝙ virtus intellectualis concurrat ad virtutem moralem. Sed de habitu infuso videtur difficultas ꝙ non concurrat ad actum qui est peccatum moraliter: quia nõ ꝯcurrit nisi tanq̃ instrumentum dei: deus non ꝯcurrit specialiter ad peccata/ergo videtur ꝙ infusa non concurrat. ¶Q̃tum ad hoc dico ꝙ non cõcurrit/& videtur mihi probabilius. Ratio/ quia ad illum actum nõ cõcurrit deus cum speciali motione: & ille actus non cõcurrit nisi cũ speciali motiuo. ¶Dubitatur vltimo. Utrum fides formata & informis sint eiusdem speciei. dico ꝙ sic: imo sunt eadem numero. Posset esse difficultas de augmentatione infuse. certũ est ꝙ nõ p oẽm actum meritoriũ sicut charitas augeť effectiue sed meritorie. Dico ꝙ p solos actus iste tres virtutes infuse sic se hñt ꝙ augentur meritorie videlicet per suos actus. nam nisi eliciã actũ spei nõ augeť spes. q̃tũcũq; actũ meritoriũ eliciã si nõ eliciã actũ fidei nõ augeť hitus fidei: sed omnis actus meritorius ẽ actus charitatis. ideo per omnem actum meritorium augetur charitas.

[Margin: ...n fides acq̃sita sit virt⁹ moralis.]

[Margin: De⁹ ad actus fidei ifuse spãliter ꝯcurrit.]

[Margin: Ultimus dubium.]

¶Distinctio. xxiiij.

Visum est de fide quãtum ad eius essentiã & de eius inclinatiõe & corruptione. Iam quero de compatibilitate fidei cũ sciẽtia. Unde scientia vno modo potest capi vt distinguitur cõtra fidem & opinionem pro quolibet assensu certo & euidẽti si est ppositionis per se note siue contingentis siue necessarie. & ita debet capi in ppposito/q̃uis multe propositiones credentur q̃ sũt contingẽtes large. id est cognoscibiles euidẽter. Sed stricte scientia nihil aliud est q̃ noticia adhesiuã propositionis necessarie p demonstrationem acquisita. dicitur adhesiua ad excludendũ apprehẽsiuã. dicitur necessarie ad excludendũ ꝯtingẽtes acq̃sitas p demonstrationem. Ocham dicit acquisita.i. acq̃sibilis quia ponit ꝙ ea q̃ acquiritur per experientiam sit eiusdẽ speciei cũ illa q̃ acquiritur p demonstrationem. Differunt enĩ inter se actus credendi & actus euidens circa eandem ppositionem/nã actus credendi est firmior circa illam propositionem q̃ sit noticia euidens. Sed repugnãt formaliter actus credẽdi & actus euidentie. Unde doc. regulariter diffiniũt euidentiã & capiunt ex Ochã in questione prima prologi. ¶Euidentia est assensus verus certus natus produci ex sola simplici terminorum noticia mediate vel imediate. & sicut habet Ocham in secũdo sententiarum questione vigesimaquarta & quinta circa finem: non potest imaginari ꝙ producatur aliquis assensus nisi aliquo istorum modorum in generali. Primo ex sola terminorum propositionis apprehẽsiue siue noticia incomplexa cum aduertentia circa complexum. Secundo non ex sola terminorum noticia: sed etiã ex terminorum noticia cum apprehensione simul. Apprehensio enim est vna causa par-

[Margin: De cõpatibilitate fidei & scientie.]

[Margin: quid scia proprie.]

[Margin: quid euidentia.]

tialis cum aliquibus assensibus prioribus vel ex terminorũ noticia apprehensiua cũ imperio volũtatis. Secũdo habita sola terminorum noticia: & cũ cognitione apprehensiua non cãtur: sed causatur ex illa terminorum incomplexa noticia cum ppositione: & aliquibus assensibus prioribus ppositionum applicatarum in pña bona. tertio nec hoc nec secũdo modo sed ex terminorũ noticia cũ imperio voluntatis. Primo modo causaĩ noticia iudicatiua ex simplici terminorum noticia. & hoc dupliciter vel ex qualicũq3 terminorum noticia: scilicet tam intuitiua q̃ abstractiua: & sic est per se nota: vel ex sola intuitiua: & tunc illa propositio non est per se nota. exemplũ primi: si formẽ istam mentalem sortes est vel non est / sufficit qualiscunq3 noticia terminorum siue intuitiua siue abstractiua. sed si formem mentalem istius sortes est / & habeã solã abstractiuam sortis non iudico ita esse. sed si habeam intuitiuam siue discursum iudico sortẽ esse. exemplum secũdi: vt sunt noticie adhesiue conclusionum geometricarum scibiliũ Nam propositione ista psentata sorti. omnis triangulus habet tres angulos equales duobus rectis. sortes est neuter nec assentit nec dissentit: quia ad causandum illius assẽsum nõ sufficit terminorum apprehensiue noticie: sed quando applicant assensus aliarum propositionum ex quibus videt illam sequi ab illis assensus causatur noticia naturaliter illius cõclusionis. Secũdo supponẽdum q̄ quelibet noticia euidens adhesiua que causatur secũdo modo causatur mediate vel imediate ex aliqua adhesiua que causatur primo modo. Ratio est: cũ nõ sit processus in infinitum in adhesiuis: & ita causatur ex aliqua adhesiua. queritur ergo quomõdo causatur illa adhesiua ex qua causatur ista. vel causatur primo modo vel secundo modo. si primo mõ habeo propositum. si secundo modo / ergo cãtur ex aliqua alia iudicatiua precedẽte saltẽ natura. nam quero iterum de illa pcedẽti / vel cãtur primo mõ vel secũdo modo: & sic processus in infinitum / vel tandem resoluetur in aliquem que cãtur per simplicẽ terminorũ noticiã. Omnis enĩ noticia euidens q̃ causatur ex prioribus adhesiuis resoluitur vltimate in aliquẽ causatã ex simplici terminorũ incõplexa noticia. Dicit ergo Ocham / euidentia est assẽsus firmus natus causari mediate vel imediate ex sola termiorũ incõplexa noticia. Euidentia ergo nihil aliud est q̃ noticia certa & firma nata causari &c. Sed ineuidẽtia est noticia certa: & sic conuenit cũ euidentia i hoc q̄ est noticia certa: sed quia nõ est nata causari suficienter nec mediate nec imediate ex sola terminorum incõplexa noticia: sed ad eius causationẽ requiritur de necessitate imperium voluntatis. & sic patet differẽtia inter euidentiam & ineuidentiã: & q̄ ad actũ credendi semper requiritur imperium volũtatis. ¶ Dicit Holcot q̄ assensus fidei naturaliter causatur: ita q̄ homo nõ potest non assentire adductis motiuis: sed i hoc nõ sto. & Hugolinus dicit illam sapere heresim. Ocham videtur dicere q̄ per solum imperium voluntatis cũ apprehensione termiorum causatur assensus fidei & impugnatur a Gabriele. Nã pposita propositione neutra ex terminis: nec assentio nec dissẽtio. nõ est enim in mea potestate opinari nisi applicetur motiuum: ergo a fortiori non est in mea potestate formaliter assentire. quia multo plus est firmiter assentire q̃ opinari: possumus enim imaginari cum volumus: sed non opinari. non est enim in mea potestate iudicare q̄ astra sunt paria: vel q̄ rex ambulat / ergo nec firmiter assentire: quia est in se neutra & nullum habeo motiuum ad illam: immo opposito dato sequitur hec cõclusio / q̄ est in mea potestate data quacũq3 propositione mihi dubia illam asserere absq3 mendacio. Patet / est in mea potestate iudicare q̄ ita est: & ita iudicando & asserendo non mentior illo dato: sed hoc est falsũ. ergo videtur difficile q̄ per solum imperium voluntatis causetur actus credendi cũ simplici apprehensione absq3 motiuo. ¶ Propterea dicũt omnes alij / ad actum cre

De pductione assensus.

Dfia inter euidẽtiam & ineuidẽtiam.

Holcot opi. reprobata.

dendi siue fidei non sufficit simplex apprehensio: quia si hoc sufficeret eēt per se nota & sic non esset credita/ nec sufficit motiuū: quia illius motiui ātecedens est opinatum solum: & tunc non sufficit causare nisi opinionem. quia cōclusio semper sequitur qualitatem debiliorē premissarū/ si sit euidens: ergo causat euidentiam. Si dicas ꝙ est creditum: quero per quid est creditū: & sic oportet de necessitate dicere / ꝙ ad primum actū credendi nō sufficit motiuum nec simplex apprehensio. De tertio sufficit imperiū voluntatis. ¶ Sed quarto dicunt cum motiuo thopico requiritur imperium volūtatis. & credo ꝙ ista opinio sit melior: & sic oportet de necessitate ꝙ primus actus fidei causetur a duobus scilicet a motiuo qd de se causaret opinionem propositionis primo credite ꝙ non sufficit causare certitudinem: & ideo de necessitate reqritur aliud scilicet pia affectio siue imperium volūtatis: quod idē est. Resolutio/ quādocunqꝫ habetur motiuum thopicum si cum illo superueniat imperium quo volo firmiter assentire/ ab illis duobus causatur assensus firmus fidei: & sic actus fidei causatur ab imperio voluntatis & a motiuo thopico qd de se causaret opinionem. ¶ Sunt hic difficultates/ nam iplicat assentire eidem firmiter & formidolose: sed assensus opinatiuus est causa naturalis assensus formidolosi/ ergo nullo modo est causa assensus certi. quia potentie naturales non valēt ad opposita. nam nulla causa pure naturalis que immediate producit calorem potest producere frigus: sed illud motiuum naturaliter producit opinionem/ ergo non potest producere certitudinem. ¶ Distinguo istam/ causa naturalis nō potest ad opposita. vel cū adiutorio: & sic nego: vel sine adiutorio cōcedo. Non est enī inconueniens ꝙ eadem causa naturalis cum diuersis adiutorijs producat effectus contrarios vt noticia intuitiua cū presentia obiecti causat iudiciū & naturaliter producit assensum huius: hoc est. & si obiectū nō eēt: causaret assensum contrariū. Ideo nō inconuenit ꝙ eadem causa pure naturalis ad vnū effectum concurrat/ & cum alijs vel cum altera causa ad cōtrariū. Contra/ ergo aliqua causa de per se concurrit ad corruptionē sui effectus naturalis: hoc videtur falsum quia omnis naturalis causa conseruat sui effectū de p se. Patet: sit sortes cui presētetur ppositio neutra/ adducto motiuo thopico assentit formidolose. si eni nō habeat imperium ab illo naturaliter causatur assensus opinatiuus: & si velit firmiter credere corrūpitur: & introducitur assensus certus. Tunc arguitur ab eisdem corrūpitur iste assensus a quibus cābatur assēsus ɔtrarius: sed ab illo motiuo causatur partialiter assensus ɔtrarius/ ergo ab illo motiuo de per se corrumpitur/ sed assensus prior erat effectus de per se motiui thopici/ ergo causa naturalis de per se corrumpit effectum quem producit de p se. ¶ Dico ꝙ non est inconueniens ꝙ corrumpatur effectus a sua causa superueniēte altera causa. cum ergo imperiū cū motiuo sint causa totalis assensus certi erūt causa corruptionis contrarij. Dicis ꝙ ab illo argumento thopico cum imperio causatur assensus firmus: ergo erit in potestate volūtatis nec assentire nec dissētire. Patet: sit sortes cui ad propositionē de se neutrā adducitur motiuū/ si nō ponat ipedimētū naturaliter opinatur illud qd erat prius neutrū. est in potestate eius nec producatur actus opinatiuus ɔclusionis ab illa cā naturali: & stāte tali ipedimento est in ptāte eius nō ponere assensū firmū quia libere ponit: ergo est i ptāte eius facere ꝙ nullo mō assentiat ɔclusioni: ergo pōt facere ꝙ nō opinet: & pōt facere ꝙ nō credat. Patet sic: sortes pōt nole opiari quā uis nolit credere / hoc est certum: sed sic est ꝙ illd nole (postqꝫ p imperium voluntatis pōt impedire effectū naturalem argumenti thopici) videt eē causa sufficiens ne pducat effectus argumeↄti thopici. i. assensus opinatiuus: ergo pōt adhuc stare neuter: & tñ videtur falsum: qa dicit Aristo. non pōt eē assensus maioris & minoris quin causet assensus ɔclusionis. implicat assentire añti: &

ue suf. ... sit ad ... nū cre ... ndi t ... n.

Dis affe ... no ē vo ... tatis i ... terium.

Difficultas.

Solutur

Cā nālis i diuers ... ſtrumē. ... pōt in ... trariave ... ofa sub ... tialis que.

Replicat

Aristo. in poste.

consequentie:& non assentire cōsequenti. Nam bene sequitur iste assentit ꝙ añs sit verum:& ꝙ pña sit bona:& ꝙ añs nō potest esse verū in pña bona sine cōsequente:ergo assentit cōseqūti. ¶Difficultas est/postꝗ impedit ꝙ nō ponatur actus opinādi. An potest impedire ꝙ nō ponatur actusopinādi non ponendo actū credendi. ¶Et semp visum est mihi quicqd dicat De Aliaco/ꝙ non potest assentire antecedenti & bonitati pñe quin assentiat cōsequenti. Ad probationē potest habere nole. dico ꝙ illud nolle non est sufficiens impedimentū: quia nō est sufficiens causa ad ponendū effectū contrarium:non est enī sufficiens impedimentum ad impediendum effectū quem ista causa naturalis producet:& sic quis non velit credere:tamē opinabitur. ¶Vltra queritur Vtrum talis actus opinandi sit peccatum. Exemplū/iudeis proposita ista ppositione iste homo est deus:erat eis de se neutra:sed habitis ratiōibus ꝙ erat deus. quia nō poterat talia facere nisi esset deus nisus argumentis thopicis iducere eos ad fidem. Ista argumenta generassent opi. naturaliter & sic credidissent. Queritur ergo. vtrū talis opinio quā ista argumenta genuissent fuisset peccatum. Videtur ꝙ sic: quia omnis actus contrarius actui ad quem pro tunc obligor(qa non possum simul habere cōtraria)est peccatum:sed iste est huiusmodi:quia obligor ad actum credendi:ergo. ¶Oppositum tamen arguitur. Nullus actus qui causaī pure naturaliter a causa pure naturali ad quā nullo modo concurrit voluntas est peccatum:ad actum opinatiuum non concurrit volūtas:immo producitur a solo motiuo cum intellectu que sunt cause pure naturales:ergo videtur ꝙ talis actus opinandi nō sit peccatum. Dico ꝙ est peccatum:est enī dubietas in fide non priuatiua/sed positiua. nam opinio vocatur dubietas:& quelibet illarum peccatum est. ¶Et cum arguitur. Ille effectus pure naturaliter causatur a motiuo & ab intellectu:ergo non est peccatum. verum est intrinsece:sed non extrinsece:quia voluntas tenetur impedire productionem illius actus per actum suū:quia tenetur velle credere:& per illum actum quo vellet credere impediret ne produceretur talis actus/omissio illius actus volūtatis que est libera est immediate peccatum:& ille actus est malus & peccatum denominatione extrinseca/id est omissione volūtatis:& sic est peccatum inquantum voluntas omittit impedire ne producatur. ¶Consequenter quādo queritur de obiecto fidei potest queri de acquisito vel de infuso. Vnde loquendo de acquisito idem est obiectum actus & habitus:& diuersi articuli sūt diuersa obiecta diuersorum habituum acquisitorum. ¶Si loquamur de obiecto fidei infuse:respondeo secundum duplicem opinionē tenendo ꝙ immediate inclinet ad vnum/habet vnum obiectum:& tenendo ꝙ imediate inclinet ad omnes actus/habet multa obiecta. ¶Tertio notandum. nō obligamur solum ad credendum propositiones necessarias:sed cōtingentes. Vnde accedentē ad deū oportet credere ꝙ ista est necessaria deus est:& tamen oportet credere ꝙ deus est: sed ista est contingens. Omnis propositio de deo in ordine ad actus & effectus exteriores est contingens. Vnde sub fide non solū cadit propositio necessaria/sed etiam cōtingens:& sic sub fide cadunt multe propositiones nō scibiles. Et cum queritur vtrum respectu eiusdē respectu cuius est fides possit esse scientia. & capitur scientia large scilicet tam pro sciētia euidenti ꝗ pro illa que acquiritur per demonstrationem. vnde.

¶Sit prima conclusio. Respectu aliquorū credibilium potest esse scientia:& in beatis & in viatoribus:quorundam tamen apud beatos quorundā nec apud istos:nec apud illos. Patet/ista ppositio deus est/est vnum credibile:sicut patet p Paulū accedētem ad deū Oportet credere ꝙ deus est:& tamen de illa propositione & viatores & beati possunt habere scientiam. de beatis notum est. de viatoribus patet/illa potest demonstrari deus est. Philosophus enim nisus est

Doctor & De aliaco

Dubium

Argumentum.

Solutio.

Prima conclusio

demõstrare. Est difficultas apud doctores vtrum processus philosophi fuerit demonstratiuus cum nitebatur probare q̄ est vna causa mouens nõ mota: sed de hoc alias.

De hoc vide. 8°. physicor.

¶Difficultas circa hoc. Vtrum ista propositio deus est sit de fide tenẽdo saltẽ q̄ infusa habet vnum obiectum primarium: sicut fuit probabiliter defensatum. Et q̄ nõ inclinat ad actus circa alia obiecta nisi mediante actu obiecti primarij. Illud cõplexum deus est non est obiectũ primariũ: quia apud eos est istud Omne reuelatum a deo est verum: nec est obiectum secũdarium: quia assensus huius deus est presupponitur: & est prior q̄ sit assensus primarij obiecti. Patet: nullus potest assentire q̄ omne reuelatum a deo ẽ verum nisi crediderit deum esse tanq̄ vnum presuppositum. Ergo cum assensus ille sit prior assensu illius propositionis que assumitur pro obiecto primario fides infusa nõ inclinat ad illum assensum: ergo nullo modo esset de fide apud illam opinionem.

Ista ppõ de° est nõ ẽ fidei articulus

¶Breuiter dicendum q̄ ista deus est: nõ est vnus articulus fidei: sed est vnũ presuppositum in fide: & vna maxima que presupponitur anteq̄ habeatur fides. Dicit Thomas. Multe sũt p̄suppositiões in aliqua sciẽtia q̄ nõ p̄tinẽt ad illã: imo p̄supponũtur: ita oportet dicere q̄ deus est / est vnum presuppositum: quia nullus põt assentire q̄ deus sit ex eo q̄ assentit deum esse veracem: quia prius de necessitate debet assẽtire q̄ deus est q̄ q̄ credat deum esse veracem: vel q̄ omne reuelatum a deo est verum. Secunda pars conclusionis patet. Capio istam deus est trinus & vnus quam format viator: & supponendum est q̄ omnem p̄ceptum quem formamus de deo: cõprehẽsor potest similem formare: sed p̄ter istos quos formamus cõprehensor format incomplexum & distinctum conceptum dei: quem non possumus formare. ¶Hoc supposito sic arguitur.

Ista p̄p̄ de° est ñ est p se nota.

Illa propositio est necessaria deus est: certũ est / & non est per se nota: ergo est cognoscibilis ex aliqua alia priore: quia omnis propositio necessaria vel est immediata vel mediata: si immediata est vnum principium: si mediata est semper cognoscibilis & deducibilis ex altera immediata. vt patet ex Aristotele primo posteriorum: cum non sit ergo immediata: ergo est demonstrabilis: sed sic est q̄ omnis illa mentalis vltimata quam formant beati de ista deus est: est per se nota: ita q̄ ad assentiendum certitudinaliter q̄ deus est: sufficit habere distinctam noticiam dei: siue intuitiuam qualem habẽt beati: siue abstractiuam qualem habuit Paulus post raptum: & Adam in statu innocẽtie: quia habuit species cõcreatas. est etiam euidens & per se notum demonibus deum cẽ: illa enim propositio deus est beatis ex terminis est per se nota: & ita dicerem de ista quam formãt beati deus est trinus & vnus. illa ergo est p̄ se nota: & sub subiecto subsumi posset minor extremitas: & discursus tũc demõstratiuus est talis. Omne / a / est trinum & vnum: est per se nota: ita q̄ / a / sit noticia distincta dei: & / b / est ens summum in entibus: ista est per se nota: & ista minor est etiam nota: omne / b / est / a / quãuis non sit per se nota: sequitur syllogistice: ergo omne / b / est trinum & vnum. Et sic ista conclusio est necessaria deducibilis ex alijs immediatioribus q̄ sit illa propositio deus est: est ergo demonstrabilis apud beatos / & non apud viatores / cum nõ possint habere medium per quod demonstretur: puta noticiam simplicem & incomplexam dei: ergo secunda pars conclusionis vera. Si tñ deus cõmunicaret supernaturaliter illud mediũ viatori: tũc illi eẽt demõstrabilis sicut btõ.

Aduerte ad hoc.

¶Secũda conclusio. Habitus fidei infusus põt stare in eodem respectu eiusdẽ credibilis cum actu scientie & clare visionis. Patet: Paulus habuit habitũ fidei: & tñ post raptũ erat Paulo euidens deũ esse: & in raptu scilicet noticia intuitiua: & post raptũ p̄ noticiã abstractiuã: & tñ nõ p̄didit infusam. Et etiã multi articuli fuerunt euidentes aplis: sicut articuli de morte: ergo fides habitualis respectu eiusdem est compossibilis clare visioni actuali siue scientie siue euidentie.

Scđa cõclusio.

Tertia cōclusio. ¶ Tertia cōclusio. In eodem potest stare in fusa cū scientia p demōstrationē acquisita. Patet: i eodē pōt stare infusa cū habitu sciē tifico. nā infusa nec repugnat actui nec ha bitui scientifico.

Q fides cū scia stare possit.

Quarta conclusio. ¶ Quarta conclusio. Respectu eiusdem obiecti non pōt stare ha bitus sciētificus cū fide acquisita habituali. Patet: oēs habitus acquisiti siue naturaliter pducti sic se hñtes q eorū actus repugnant: etiā habitus repugnāt: sed actus sciētificus & actus fidei repugnāt respectu eiusdē ob/ iecti: ergo habitus qui causātur ex illis acti bus repugnāt. Maior patet: non pōt aliter probari repugnātia habituū iustitie & iniu stitie: nisi quia actus repugnāt: sed actus cre dēdi & sciēdi circa idē repugnāt. Patet: bñ sequitur. Habeo actū sciendi respectu. a. ob/ iecti: ergo illud ē mihi euidēter notū: & bñ sequitur. habeo actū credēdi: ergo illud est ineuidēter notū: & illa repugnant.

Quorū dā opini. ¶ Circa hanc partē dicunt aliqui q actus sciendi & credēdi stant simul. verum ē q ē impossibi le q idē obiectum sit mihi euidēter notum & ineuidēter p idē medium: sed non est im possibile q idē obiectum sit euidēter notū p vnā rationē: & ineuidēter p alterā: nā ad idē obiectū pñt adduci duo media: ad vnū demonstratio & ad aliud auctoritas dei: & hoc esset difficile impugnare: nihilominus tenemus oppositū: q si adduceret medium euidēs: illud ineuidēs nihil causat. Hoc te net Thomas & Bonauētura. habemus er go q infusa nō repugnat actui: nec habitui scientifico: sed acqsita actualis repugnat.

q hitus fidei & scie non repugnant. ¶ Sed apparētie in oppositū qtum ad habi tus probādo q nō repugnāt. sit sortes ha bēs acquisitā alicuius articuli multū inten sā: ille articulus nūc de nouo efficit euidēs propter noticiā intuitiuā quā habet de re de qua ē articulus: vel propter medium de mōstratōis. & supponit q efficitur euidēs pter intuitiuā obiecti: sicut in Paulo post raptū credebat habitu acqsito deū eē trinū & vnū: & i raptu vidit clare deū: & cogno uit deū eē trinū & vnū euidēter. Tūc argui tur sic. Postq trāsiuit intuitiua & pñtat idē articulus: nō credit amplius imo euidēter iudicat: ergo relictū est ex actu quo euiden ter iudicabat habitus inclinās ad euidēter iudicandū. Patet pña. Anteq sortes intue retur illud obiectū: vel euidēter assentiebat deū esse trinū & vnū: & hoc non/cū noticia q deus est trinus & vnus nō sufficiebat ad causandū assensum euidēté: sed trāseūte in tuicia pñtato obiecto causat euidētia: qui s nō sit ituitiua: ergo aliqd derelictū est q sit tā ptialis illius euidentie q causat: nō q de relinquatur ex ituitiua: qa nō causat hitum ergo oportet q sit aliqd derelictū ex assensu euidēti. Et nō videtur qd est illud pter hitū ergo i sorte simul & semel est habitus fidei & euidentia circa eandē ppōem.

Bōa ductio. ¶ Item ca pio sortē q credit firmiter. a. propōem/ha bet habitū intensum: adducit ei demōstra tio: assentit euidenter: secunda vice facilius assētit q prima: ergo ē aliquid relictū in sor te prōptificās ipm quod nō erat in pria vi ce: & illud est habitus: ergo illi hitus se ppa tiūtur. qtum ad actus q se ppatiūtur patet. Oia se ppatiūtur in eodem subiecto quorū cause sufficienter pductiue se ppatiūtur: sed demonstratio ad vnā ppōem & auctoritas ad eādem se ppatiūtur i habitu: ergo actus vel effectus istarū causarū se ppatiūtur in il lo subiecto.

Resolutio. ¶ Quantū ad hoc dico q si sor tes euidenter recordaret sue scientie quā ha buit: ita q ista sit euidens sorti nūc: ego sci ui istā ppōem: si postea recordet de eodem assensu p noticiā rememoratiuā erit ei eui dens/ego sciui hoc: sicut ē mihi nūc euidēs vidi patrem: si sortes ergo euidēter cogno scat se sciuisse qd ipe iā euidenter scit & iudi cat. Bñ sequtur: hoc sciui: ergo hoc erat neces sariū: ergo est adhuc verū: si sortes ergo eui denter recordetur se euidēter sciuisse: pt eui denter assentire: sed si nō recordetur euidē ter illius actus quo sciuit: si pñtetur sorti il la ppō post primā euidentiam sine ratione demōstratiua/aut ituitiua nō assentiet eui denter: sed solū ex fide: qa nullo mō habet causas sufficientes ad euidētiā: & nō pt cau sari euidētia nisi p noticiā aut p habitū: aut

per ratiõem sufficientem:& sic nego ꝙ eui denter assentiat:nisi habeat demõstratõem aut noticiã intuitiuã. ¶Quãtũ ad secũdũ. (Ad secũdũ) Sortes q habet fidem itensam acqsitã addu cit ei demõstratio:euidenter assentit. Si se cũda vice adducaꝛ:prõptius assentit:ergo aliqd derelinqtur:& illud est habitus:quia quicquid derelinquitur ex actu dr̃ habitus. ¶Ocham soluit in secũdo. vñ dico ꝙ sortes nõ est prõptior ad assentiendũ ꝙ̃ prius nisi negatiue:qꝛ est minus prõptus ad assẽ tiendũ ꝯtrario:& sic est minus prõptus ne gatiue:nõ aũt positiue.i.nõ p habitũ ꝓptia lem causatũ in eo. ¶Quantum ad tertium. (Ad tertiũ) Cause sufficientes ad ꝓducendũ fidem stãt cũ demõstratione:ergo effectus stat. Nego ꝯñam. Possum hr̃e duo ãtecedẽtia:prĩo an tecedẽti euidẽter assentio.secundo opinati ue:& cognosco ex vltio seq eãdẽ ꝓpõnem: & sic negaꝛ ista ꝯña.cause sufficiẽtes ad pro ducẽdũ de.a.ꝓpõe euidentiã & opinionẽ stant simul:ergo & effectus stãt simul/nõ se quitur. Nã dico ꝙ sunt aliq effectus forma liter repugnãtes:& eorũ cause nõ formali ter repugnãt. Cõtra:ergo stabit ꝙ ille cau se stãt simul:& neutra ẽ infinita/siue infini te actiuitatis:volo ꝙ vna sit maioris actiui tatis:vel ꝙ sint equalis actiuitatis:tũc nihil causabitur:qꝛ cause eqlibre nihil agũt:& si aliquid agũt:agũt qualitatem mediã:ergo staret aliqñ euidẽter assentire ꝓmissis:& bo nitati ꝯñe:& nõ ꝯñti. ¶Quantũ ad hoc vi sum ẽ mihi semp melius dicẽdũ ꝙ qñ intel lectui applicãtur cause/iclïatur naturaliter (Doctoris ꝓpria resolutio.) ad oẽm assensũ verũ:& fortius ad assensum euidẽtẽ & certũ:ꝙ̃ ineuidẽtẽ & incertũ:qꝛ ẽ maior sua pfectio. Propter ea qñcũqꝫ appli catur cã euidẽs intellectus agit cũ ea:& nõ est natus intellectus cũ altera cã coagere ꝙ̃ producit opinionẽ:& sic dico ꝙ applicatis illis duabus causis vna euidenti & vna opi natiua causatur euidẽtia:qꝛ itellectus cum illa cã coagit:& nõ cũ altera:& quis illa cã eẽt debilior ex pte sui tñ itellectus ageret cũ illa:& nõ cũ altera:qꝛ intellectus ꝯcurrit cũ illa cã ex natura sua qñ applicaꝛ:& illa nõ

applicata nõ ꝯcurrit cũ alijs:q de se causarẽt ineuidẽtiã vel opinionẽ. ¶Quinta conclu sio. Catholicus litteratus leges canonẽ bi blie acqrit multos hitus fidei:& nullũ scien tificũ. patet:credit firmiter in vñ oẽ ꝯtẽtũ in suo canone eẽ verũ:ergo legẽs ꝓpõem quã prius nõ audiuerit/& non capiẽs eius lralẽ sensũ assentit illi:& ex illo assensu cãꝛ hitus & ita de alijs. Scd̃a pars patet ꝙ nullũ acq rat sciẽtificũ. Patet:canon nõ est ordinatus p modũ scie demõstratiue.qꝛ nõ ponũtur in canone ꝓpositiões demõstrabiles ãt p se note p expientiã ex quibus demonstrentur alie. ¶Sexta cõclusio. Catholicus legẽs ca nonem biblie ꝑter habitus fidei acquisitos: multos apprehensiuos & adhesiuos habi tus circa credibilia acqrit. Patet:acqrit habi tus p quos scit vnum passũ scripture ex alio deducere:& exponere vnũ p alterũ & prõ ptius:& habitũ exponendi vnũ passum ꝑ reqsitũ:& talis habitus non est fidei:qꝛ infi delis ita bñ faceret sicut catholicus:ergo ꝑ ter habitus fidei acqsitos acqrit multos ali os habitus:& hoc deducit Ochã i plo. sen. & Grego. vij. q̃one. Vñ notãdũ ꝙ ꝓphete & apostoli q fuerũt fũdamenta nr̃e fidei ha buerũt noticias certas & euidentes de aliq bus reuelatis & certitudinem p argumentũ thopicum sicut habuerũt iudei p miracula. Nã hoc erat argumentũ thopicũ. hoc a pu ro hoie fieri nõ põt:sed prophete sine mira culis & apparentijs etiã illũinabãtur a deo iterius:& sic nõ habuerũt p argumẽtũ tho picũ:sed p infusionem. Nã aliquem illumi nari a deo nihil aliud est ꝙ̃ deũ causare in il lo noticiã:siue recipere lumen a deo:& lu men intellectus est cognitio. ¶Queritur er go circa hoc vtrũ habebãt noticiam euiden tem videtur ꝙ sic:qꝛ deus se solo põt causa re oẽ genus noticiarũ.s.euidentiã:fidem &c.& sic q̃ritur vtrũ causauerit euidentiã i ꝓphetis quos imediate illumiabat deus in terius sine quocũqꝫ signo exteriori:credo ꝙ causabat i eis euidentiã.& sic assentiebat Hieremias destrueꝛ hierusalem:nõ qꝛ reue labatur exterius:qꝛ nulla signa fiebant:sed

Quinta conclusio.

Sexta conclusio.

Quid est aliquẽ a deo illuminari.

Difficultas.

deus causabat i eo talē assensum. Dico probabilius ꝙ talis assensus est euidētia: qa videtur ꝙ deus qñ opa solus facit pfectissima faciat. nā nunꝗ sanauit aliquē quin pfecte: dico ergo probabiliter vt dicit Ochā ꝙ habebāt euidētiā. ¶Dices si habebāt euidentiā: ergo noticiam q̄ ē nata causari ex simplici terminorū incomplexa noticia. Ochā in

Aduerte diuersis quolibetis dicit ꝙ naturaliter nullius futuri ꝯtingētis pōt causari euidentia: nisi p noticiā intuitiuā dei: qa si causatur naturaliter istud iudiciū ātixp̄s exit: ergo ꝗuis nō esset equaliter causaretur: quia ē eadē cā sed dico sit sortes cui causatur noticia intuitiua dei: ex illa pōt iudicare ꝙ deus iudicat antixp̄m futurū: & tūc illa noticia ē euidēs: qa causatur ex intuitiua imediate. & seqtur vltra. Deus iudicat euidēter antixp̄m futurū: ergo erit. Dico ꝙ illa noticia q̄ est euidētia istius antixp̄s erit, ē nata causari mediate vel imediate ex sola noticia intuitiua dei.

¶Certum est ꝙ nō pōt euidenter probari ꝙ habuerunt euidentiā: sed probabile ē ꝙ qui illuminabātur interius/habuerunt euidentiam. & sic patet de cōpatibilitate fidei cū alijs actibus intellectus puta cum scia & opinione. & resolutio fuit ꝙ actus nō ꝯpatit actū neqꝫ habitus acquisitus habitū acqsitū circa idē obm̄: sed infusa ꝯpatit habitū sciētie: &c. ¶Iam mouetur dubiū. Verū audiens pdicari articulū & vidēs fieri miracu

Dubium primum. la pro approbatōe articuli acquirat aliquē assensum vel habitū distinctū ab habitu fidei: videtur ꝙ sic/audiēs pdicari articulū sine miraculis acquirit fidē: sed cū hoc vidēs miraculū acquirit maiorem assensum/ergo

Responsio. Respōdet Ochā quarto quolibeto. q. vij. ꝙ audiēs articulū pdicari: & vidēs miracula nō acquirit aliū p̄ter fidē/ꝗuis acqrat intētiorē. patet sic. nunꝗ acqritur euidentia p mediū qđ p̄t de se gñare assensum falsum sicut verū: sed ista miracula cū pdicatiōe pñt eque gñare assēsum falsum sicut verū. patet sic. ille q predicaret legē machometi: & faceret apparentia miracula sicut fecerunt magi pharaonis ita bene gñaret assēsū sicut ille qui pdicat articulū verū: & facit vera miracula/ergo de se illud mediū p̄t ita gñare assensum falsum sicut verū/dico ꝙ nunꝗ acqritur euidētia nisi p simplicē terminorū noticiā aut p noticias euidētes: prior tñ assensus illius articuli quē pdicat nō causatur ex simplici terminorū noticia: neqꝫ ex isto assēsu solo: ista sunt vera miracula: sed causatur ex isto assensu. ista sūt vera mira cula: & ista sunt ad veritatē illius articuli probandam.

Resolutio doctoris. ¶Iam dico ꝙ vtraqꝫ istarū est ineuidēs. ista sunt vera miracula. nō em̄ ē euidēs neqꝫ p̄t causari assensus ex simplici terminorū apphensiōe ꝙ iudicē firmiter ista sunt vera miracula. Silr ista nō est euidēs ista fiūt ad illā veritatē ꝓprobādā: nā ꝗuis dicat mihi: stat ꝙ ille mētit. nō causatur ergo ꝓpter q̄cūqꝫ miracula assensus articuli ineuidētis qa nō est euidēs ꝙ sint vera miracula neqꝫ ꝙ fiant ad pbādā veritatē articuli. & sic nō causatur alius assēsus p̄ter fidē. ¶Dubitatur secūdo.

Dubium secundum. vtrū primus assēsus fidei possit esse meritorius. Resolutio Ochā ꝙ nō. rō/nunꝗ assensus est meritorius nisi imꝑatus a volūtate: sed ē impossibile actū volūtatis impārē primū actū fidei eē meritoriū i sensu ꝓposito. patet. detur oppositū & ponatur inesse ꝙ actus volūtatis quo imꝑatur primus actus fidei sit meritorius & sit. a. tūc. a. est meritorius/ergo ꝯformis dictamini recto actu existēti secundū Ochā/tūc arguitur sic. a. ē cōformis dictamini recto/ergo illud dictamē

Cr primus actus fidei nō sit meritorius. ē prius saltē natura actu a. qa est a dictamie scđm doc. sed sic ē ꝙ illud dictamen qđ est prius natura actu. a. est assensus fidei: patet sicut ista ē ineuidens deus est trinus & vnus ita ista est ieuidens: credendū est ꝙ deus & trinus & vnus. si sit ineuidens/ergo assensus eius est actus fidei/ergo sicut assensus q imꝑat p aliud est ineuidens ita & dictamen est etiam ineuidens: & p ꝯñs dictamen regulās. a. erit prior assensus fidei. ¶Quātum ad

Ad rōes Ochā responsio. hoc forte dices: dico ꝙ primus assēsu fidei p̄t esse meritorius/sit iste: deus est trinus & vnus est meritorius/ergo actus quo est meritorius elicitur ꝯformiter dictamini veroqꝫ

& illud est ieuidens. verũ est: sed nõ est certũ. sit sortes q nunq̃ habuit actum credendi pñtatur sibi articulus & audita p̃dicatione p̃t opinari: credendũ est q̃ deus est trinus & vnus: & ad regulãdũ actũ moraliter bonũ sufficit dictamen opiatiuũ. illđ ei dictamen qđ p̃cedit actũ fidei est actus fidei & volitio qua impaƭ est bona: & sic nõ est inconueniens q̃ primus actus fidei sit meritorius. secundũ autem Gabri. nõ est possibile q̃ primũ dictamen sit meritoriũ: qa de necessitate primũ dictamen est causatũ a volũtate inde liberata q̃ nõ est elicita ex certa scientia siue ex actu prudentiali. & ad esse meritoriũ de necessitate reqritur q̃ impetur a volitione q̃ eliciaƭ ex dictamie prudẽtiali/ & p pñs non est possibile q̃ primũ dictamẽ sit meritoriũ sed possibile est q̃ primus actus fidei sit meritorius. ¶ Dubitatur tertio. an audiens p̃dicatõem articuli & fidei argumenta p articulo: vtrũ de necessitate cogaƭ credere. Dicit Ochã: aut ille scit solutionem: & tũc de necessitate nõ cogiƭ credere. si vero nesciat soluere necessitaƭ credere non ratione argumentorum: sed ratione ignorantie sue. ¶ Q̃tum ad hoc dico q̃ p̃t dari aliqs actus fidei q erit naturaliter causatus: ita q̃ oẽs sue cãe causant eũ eq̃ naturaliter sicut ignis causat calorem: nã si credã maiorem & minorem: & ɔ̃na sit mihi certa/ ab illis cãis de necessitate cãƭ assẽsus ɔclusionis/ & sufficit q̃ vel maioris vel mioris vel bonitatis consequẽtie ãssensus sit de fide: tũc assensus ɔclusionis de fide: sed ille assensus dependet mediate ab actu voluntatis: & ppterea non est possibile q̃ aliqs simpl'r inuitus credat. bñ potest necessitari ex aliqbus ad vnũ assensũ: sed illi assensus qbus necessitatur causantur ab actu volũtatis. ¶ Vnde p isto dubio notandũ q̃ articulus dupliciter capiƭ: vno mõ p re de qua ẽ articulus sicut diximus articulus passiõis xp̃i/ articuls mortis: ita q̃ mors dr̃ articulus. secũdo capitur pro ppositionibus ɔtẽtis i sacro canone: vel deductibilibus ex illis redactis auctoritate eccl'ie in aliquo symbolo vel apostolorum vel athanasij. & sic ñ q̃libet ppõ biblie ẽ articulus: sed solũ ille q auctoritate eccl'ie sunt redacte ad certũ numerũ ɔtẽtũ in symbolo. ¶ Dubitatur quarto p argumẽta vtrũ aliqs possit simpliciter necessitari ad credẽdũ ita q̃ actus ille credẽdi nullo mõ depẽdeat ab actu volũtatis: neq̃ mediate neq̃ imediate. & appet mihi q̃ nullo mõ põt necessitari p q̃scunq̃ rõnes & miracula. & rõ mea ẽ/ sit sortes q ita necessitaƭ: vel p simplicẽ apphensiõe: & hoc nõ/ qa illa ppõ eẽt ei p se nota: vel per alias noticias p̃cedẽtes/ tũc vel ille depẽdẽt ab actu volũtatis vel nõ. Si sic/ ergo nõ necessitaƭ: si nõ depẽdẽt ergo necessitaƭ ab eis tũc q̃ritur vt prius. vel necessitaƭ p simplicẽ apphẽsiõnẽ vel nõ. &c. & sic dico q̃ nõ p̃t dari aliqs assensus fidei quicũq̃ sit ille q nõ depẽdeat in suis causis mediate vel imediate ab actu volũtatis. ¶ Dubitaƭ quĩto. vtrũ deus p̃t causare euidẽtiã de credibilibus sine noticia intuitiua dei. Pro solutiõe aliq̃ credibilia sũt necessaria q̃ nõ iportãt respectũ ad creaturas: & de illis põt deus causare noticiã sine noticia intuitiua dei. hinc dr̃ q̃ ista ẽ p se nota/ deus ẽ sed de ɔtingẽtibus/ sicut ista deus est remunerator decedentium in gratia. vtrũ ergo posset causari euidẽtia illius sñ ituitiua dei. Distiguo/ aut q̃ possit cãri imediate a deo/ aut medietate. i. q̃ deus cãret aliquã noticiã termiorum q̃ imediate cãret illã euidẽtiã. i prio sensu/ deus põt cãre euidẽtiã sine ituitiua: qa qcqcd deus põt cũ cã scđa p̃t se solo: & q̃uis deus suppleret cãlitatẽ ituitiue nõ supplebit cãlitatẽ intellectus: & sic cãtur assensus. vtrũ deus posset cãre abstractiuã q̃ cãret euidẽtiã. vñ abstractiua nõ sufficit cãre iudiciũ ɔtigẽtiũ: sed intuitiua sufficit: & sic ẽ drĩa iter illas. dico q̃ ñ põt deus cãre talẽ abstractiuã q̃ causet euidẽtiã de ɔtigeñ. ¶ Dubitatur sexto: vtrum ecclesia romana possit i fide errare. pro cuius declaratiõe notãdũ q̃ ecclesia romana capitur multipl'r. vno mõ pro ipa vniuersali ecclesia. alio modo pro collectione omnium cristianorũ/ siue clericorũ/ siue laicorũ. Tertio pro summo pontifice & collegio

Dubium tertium.
Rñdetur ad dubiũ
Articul⁹ simpl'r causatur.
Dubium quartum
Responsio.
Dubium 5m.
Dubium 6m. An ecclesia ro. possit errare

Prima ppō q ecclia. Ro. nō possit errare.

collegio. ¶Sit prima propositio. Ecclesia romana primomō nō pōt in fide errare: id est vniuersalis ecclesia nō pōt errare in fide patet sic: ille cui de necessitate credēdum est nō pt aberrare: sed vniuersali ecclesie de necessitate credēdū ē. ergo. patet maior: dicit ei Augustinus si aliqd falsitatis esset i sacris lrīs i toto residuo nihil esset firmitatis. Si ergo aliqd assertū ab vniuersali ecclia esset falsum & pñtatū vt verū in oībus alijs nihil esset firmitatis ex eo q asseruntur ab ecclesia/ ergo ecclesia vniuersalis ē infalibilis in illis q̄ credere pcepit & docet: sed tenemur credere in vnā sanctā catholicā: id est vniuersalē ergo de necessitate salutis credēdū est oībus assertis ab ecclesia. Ex alio suadetur hec propositio. ¶Certum ē q tenemur credere oībus ptentis i sacro canone: qa ecclesia credit ex ea rōne solū/ ergo pprius & magis tenemur credere ecclesie q̄ euangelio. patet dicit Augustinus: euangelio non crederē nisi ad hoc me ppelleret ecclesie auctoritas: sed nō tenemur credere euāgelijs appocriphis: qa ecclesia non exhibet ea tanq̄ credenda: ergo tota ratio quare tenemur credere euāgelio: epistolis apostolorū & prophetarū est: qa pñtant ab ecclesia/ ergo a fortiori tenemur credere veritati ecclesie q̄ euāgelio. ¶Similiter ex dicto christi. vobiscū sum vsq ad cōsummationē seculi nō intelligit q̄tū ad personas: sed q̄tum ad psonas & successores: in illis remanet fides vsq ad psummationē seculi vniuersalis/ ergo ecclesia non pt errare in fide. ¶Vtrū possit errare in speculatiuis. dico q sic: similiter in facto practico: sed in fide nō pt tota errare. ¶Secunda ppō. Concilium gnale eā repñtans legitime cōgregatū non pt errare in fide: patet vt prius. sub alio medio: ille non pt errare in fide cuius assertio vel determinatio nō potest reuocari in dubiū: sed determinatio psilij gnalis in materia fidei nunq̄ pōt i dubiū reuocari/ ergo non pōt errare/ ergo. maior ē vera: patet minor i capitulo maiores: teri. causa. vbi dr q sancti patres pdicarūt quod determinatū p synodū vniuersalē nunq̄ postea simpliciter reuocari pt. nūq̄ pōt retractari quod semel p psiliū diffinitū est: & ista probatio sufficit ad probandūq cōsiliū non pt errare. secundo patet. nunq̄ errare pōt qui specialiter dirigitur. a. ss. in illo in quo specialiter dirigitur: sed in hijs q̄ sunt fidei psiliū vniuersale specialiter dirigitur. a. ss. ergo. vñ apostoli potuerūt errare extra pdicationē: sed nō in pdicatiōe siue pdicādo: nā dictū ē eis/ dabitur ei vobis qd loquamini. &c. nā specialiter dirigebātur in pdicatione eorū a spiritu sancto: nā cum pgregata fuit synodus inter apostolos dr in diffinitiōe: visum est spiritui sancto & nobis/ pponit. ss. tanq̄ director eorum ad sentētiam ferendam/ ergo specialiter dirigitur synodus in materia fidei a. ss. ¶Sed pōt errare in facto: & si postea cōstet de errore facti est reuocabilis sententia q̄ datur p errorē facti: sed in materia fidei & morum ē irreuocabilis. ¶Tertia ppō. Ecclesia romana secundomō capiēdo pro summo pontifice pt errare in fide. nā leo papa errauit in fide imo fuit Arrianus & Anastasius fuit depositus a sede apostolica pro heresi. ¶Circa hoc dicūt aliq. vt deuio q pōt errare errore pticulari sed nō errore sētētiali seu diffinitiuo. Contra/ summo pōtifici credēdū est in hijs q̄ sunt de fide: & que determinat/ ergo eisdē rōibus quibus pbas q ecclesia vniuersalis: & psiliū vniuersale nō pt errare in fide: pariter pbatur de pōtifice: Dico ergo q nō est necessario credendū determinatis p summū pōtificē. ¶Nam multe sunt decretales heretice sicut dicit Ochā/ & firmiter hoc credo/ sed nō licet dogmatisare oppositū qñ sunt determiate nisi manifeste cōstet. ¶Quando eni est questio de fide materia deferenda est ad summū pontificē: non vt ferat sententiā: sed vt pciliū pgreget & cōcilium indefectibiliter sententiabit.

Bōa suasio.

An ecclesia rōana possit errare i speculatiuis

Scda ppō q cōsiliū nō possit errare.

Qd psilium possit errare in facto.

Tertia ppō q papa possit errari fide. Leo papa errauit. Deuio.

Mlte sūt decretales heretice. Aduerte ad hoc diligenter

¶Distinctio vigesimaquinta.

Queritur vtrum oēs fidei articulos i apostolorū symbolo distinctos sufficiēter & specialiter teneantur oēs fideles explicite credere. Vnde symbolus non ē nisi quorundā articulo

Querit

quid symbolus.

fuit necessaria: in lege nature infundebatur fides p sacraméta & sacramétalia siue sacrificia. in mosayca p circúcisioné: & in lege gratie p susceptioné baptismi. ¶ Secunda pars patet: scilicet q̃ fuerit ad salm̃ necessarius aliqs actus fidei: patet p apostolum: fides sine operibus mortua é: si sit mortua/ ergo caret charitate q̃ est vita fidei siue cuiuslibet alterius actus meritorij: ergo vtétibus róne pro quolibet statu fuit aliqs actus fidei necessarius ad salm̃: semp ei vtétibus róne fuit necessariũ credere q̃ esset deus: & q̃ esset ad remediũ futurũ p beatitudine recuperáda. & sic semper fuit aliquis actus fidei necessarius.

Difficultas bona. ¶ Vtrum aũt possibile fuerit aliquã saluari q̃ habuerit charitaté: & nunq̃ habuit actũ fidei: videt̃ q̃ sic qa potuit mori post vsũ rónis: & nó habuit tépus sufficiés ad cogitandũ de fide & in illo merito potuit excusari. nã in primo instáti in quó aliqs habet vsũ rónis nó tenet̃ aduertere ad deũ: neq̃ ad remediũ futurũ: immo forte nó p̃t: & sic aliqs moriés in t̃pe indutiarum fuit saluatus sine actu fidei. Nã credeṙ est p̃ceptũ affirmatiuũ & stat q̃ tépus quo tenetur nondũ occurrerit ei/ q̃uis habuerit vsum rónis: & sic est apparétia q̃ posset decedere cũ solo originali & veniali.

Q̃ aliqs sine fidei actu saluari possit.

¶ Secunda ppó. Eadem fuit infusa antiquorũ patrũ & nostra & eorũ q nũc sunt in lege: sed tñ nó fuit eadé acq̃sita: prima pars patet: qa vna fides é. q̃ nó acquisita patet: qa oés habitus acquisiti hñtes obiecta distincta specie distinguũtur: sed habitus acquisiti nostri hñt alia obiecta distincta ab illis q̃ habuerũt antiqui patres: puta credebát christũ vẽturũ: & nos credimus ip̃m iam venisse: & illa obiecta dñt specie: imo ɔtradicũt aliq̃n: puta christus veniet: & xp̃s nó veniet: sed iá venit

Scḋa ppó q̃ eadẽ fuerit fides infusa p̃trib' ɔ nobis: s; nó acquisita.

¶ De infusa é difficultas. nã si teneat̃ q̃ imediate incliat ad oés articulos: tũc haberet obiecta imediata specie differétia ab illis q̃ hẽbant antiqui patres: si sic/ ergo distinguit̃ specie sicut acq̃sita: quia deus non p̃t facere q̃ habitus sit alterius obiecti cuius nó fuit prius vt visum est i nona distinctione. Tenendo ergo istam opinionem: esset multum difficile saluare q̃ esset eadem infusa in antiquis patribus: & in nobis: oportet ergo dicere q̃ sit vnũ obiectũ immediatũ: & ita visa est mihi semp pbabilior: videlicet q̃ ifusa habet vnũ obiectum imediatũ.

De infusa est difficultas.

¶ Difficultas/ Vtrum sit idé assẽsus í specie quo iudicat̃ Christus erit: & quo iá iudicat̃ Christus fuit. Dicũt antiqui q̃ est idé assensus quo iudicabát quod erit & q̃d fuit: & quo iudicabát nondũ venit: & quo iudicamus iá venit: & est opinio Bonauenture. sed é difficultas saluar̃ tenédo q̃ terminet̃ assensus ad ppóem: qa ppóes distiguũtur specie si terminetur ad res nó pót etiam saluari q̃ sit eadé fides penitus: qa nunq̃ potest esse vnus assẽsus idé: cũ prius fuit vnius ɔtradictorij: & postea alterius. qa formaliter illa iudicia repugnát videlicet q̃ venit: & q̃ nunq̃ venit: & nó est idé assẽsus. Et sic oportet necessario ponere q̃ habemus aliquã acquisitã distictã ab acq̃sita quã habuerũt átiqui. Ille ergo acq̃site distiguũtur specie: quia obiecta imediata specie distinguũtur: sed é eadé infusa in specie in nobis & in antiqs: qa est idé obiectũ imediatũ in antiqs & in nobis.

Aduert

¶ Tertia ppó pro oi statu fuit necessaria fides explicita mediatoris. Patet: qa nullus saluatur nisi mẽbrũ ecclesie: quia extra ecclesiá non é salus: ergo nullus saluatur nisi sit mẽbrũ christi. Christus est caput: & ecclesia é corpus Ad Róanos vndecimo ¶ Aduertendũ est tñ q̃ aliquis dupliciter é mẽbrũ ecclesie. Vnomodo qa é insignitus caracter̃ fideliũ quo sunt insigniti qui sunt de ecclesia/ id est: de foro ecclesie: & tũc ista é falsa: Nullus saluat̃ nisi sit mẽbrũ ecclesie/ id est de foro ecclesie: quia infidelis (quẽ penitet vite preterite & vult baptisari: &c.) si moriatur saluabit̃: & tñ nó est de foro ecclesie: sed é de ecclesia p credulitatem. ¶ A fide ei vna: ecclesia dr̃ vna: & ifusa est q̃ facit vnitaté in ecclesia. Est ei forma illius corporis q̃ dat esse vnũ. Dicit̃ esse tũc de ecclesia q̃tũ ad hoc: & sic nullus est mẽbrũ nisi p fidé: & sic nó pót saluari nisi explicite credat q̃ sit vnus mediator. Vñ antiqui nó potuerunt

Dupliciter quis est mẽbrũ ecclesie.

a fide vna ecclesia dicit̃ vna

saluari nisi p credulitatē quā habebāt quod
erat vnus futurus mediator & redēptor: sed
credere ꝙ sit vnus talis mediator: q tali me-
dio mediabit / nō fuit necessariū oībus an-
tiquis habere fidē ita explicitā: puta de mor
te / de ascēsione: &c. Sed nobis ē necessariū
explicite credere qa habemus articulos ex-
plicitos de illo. ℭ Quarta Conclusio. Oēs
indifferēter & equaliter tenētur credere oī-
bus articulis implicite: non tñ tenētur oēs
equaliter explicite. Patet prior pars: oēs te-
nētur ad fidē infusā: sine eñ fide ipossibile
est placere deo: sed quicūq habet infusā cre
dit habitualiter saltē implicite aliqbus arti-
culis. Patet: quicūq habet ifusam habet ha
bitū quo credit oē reuelatū a deo eē verū ha
bitualiter: sed oēs articuli deducūtur ex illa
vniuersali / quicqd a deo reuelatur est verū:
ergo habitualiter implicite habēs ifusā cre-
dit oībus articulis. Secunda pars patet vide
licet ꝙ nō oēs teneātur explicite. Vnde po
nitur. quinta ꝯclusio. Ad quedā pfecte cre-
dēda tenētur maiores ad q̄ nō tenent mino
res pticulariter & explicite. Patet: qcūq assu
mit aliqd officiū tenet scire ea: & hr̄e q̄ sunt
necessitatis ad exercitiū illius officij: nā nul
lus licite pt se obligar ad aliqd / qui habeat
ea / q̄ sūt necessitatis ad exercitiū illius ad qd
se obligat saltē p tēpore quo se obligat. Pa
tet: nullus pt licite se obligare ad impossibi
le: sed plati qui vocātur maiores in ecclesia
ratiōe plature se obligāt ad docēdū popu-
lū subditū: & ad reddendū rōnē illorū que
est in ipsis fide: &c. vt ait Petrus & vnicui-
q poscēti se obligāt ad respondendū & re-
sistendū inimicis fidei: & ad ista faciēda req
ritur multo maior credulitas explicita: q̄ sit
sit illa credulitas ad quā obligant miores:
puta laici: ergo maiores plura tenent expli
cite credere q̄ minores. ℭ Quantum ad istā
partē dicunt cōiter Durandus & Scotus ꝙ
non ē difficultas quin plati obligētur oues
nutrire pabulo verbi dei: & a lupis / id ē he
reticis opinionibus deffensare: & instruere
illos fide & moribus: nā ad ista tria se obli-
gant: ergo si in plato non sit ptās illa tria fa

Quarta ꝯclusio

Prelati in multa tenēt adq̄ nō vulgares.

Tria adq̄ obligant prelati.

ciendi peccat: q̄ quidē potestas requirit co-
gnitionē etiā maiorē q̄ habeāt rustici alias
non esset eis opus alios erudire. tenētur er-
go rōne prelature ad plura q̄ laicus explici
te credere. Dices verū est p se vel p aliū: & sic
assumēs platurā nō tenetur plura explicite
credere q̄ laicus. Dico ꝙ nō sufficit: qa obli
gat se ad faciendū p seipsum i casu quo nul-
lū reperiret qui faceret: ideo nisi sit idoneus
obligat se ad impossibile q̄tum est de se: er-
go peccat: ergo quilibet platus tenetur nō
solū ad credendū que credit simplex laicus:
sed tenet habere noticiā qua posset declara-
re paratis suscipere fidē que sunt declarāda:
& illā deffensare: q̄ quidē exigūt maiorē no
ticiā q̄ requirat in layco. Dices / ergo paruu
li q suscipiūt curas & episcopatus peccarēt
suscipiēdo / cū in eis nō sint talia q̄ requirū-
tur in oī plato. Dico ꝙ q̄n cōcederetur: nō
esset magnum incōueniens: sed dr̄ cōiter ꝙ
q̄n est spes de idoneitate & acqsitione i bre
ui sciētie / facile dispēsatur cū eis: sed si nō sit
spes ꝙ de facili acquirat: obligāt se ad ipos-
sibile & peccāt. ℭ Sexta cōclusio. Licet sim
plices & minores nō teneātur circa singula
credibilia particularia explicitā fidē habere
tenētur tñ oēs pticulares errores ne pticula
riter adhereāt cauere. Circa hanc q̄stionem
q̄rit Scotus Nonne qlibet tenet vitare erro
rem circa quēlibet articulū. Apparet ꝙ nō:
nullus pt (saltē deliberate) vitare errorē cir
ca aliquā ppōem nisi cognoscat illā esse ve
rā deliberate / quia oportet hr̄e iudiciū ꝙ il-
la ppō est vera. ℭ Item ex opposito qlibet
tenet vitare infidelitatē: sed error circa arti-
culos est infidelitas: ergo. Dico ꝙ q̄uis qui
libet nō teneat explicite cuilibet de fide as-
sentire: qlibet tñ tenet circa illū errorē ptina
cem vitare: qa oīs error cū ptiacia circa pro-
positionem de fide est heresis. Sed difficul-
tas est vtrū qlibet talis teneat simpliciter vi
tare errorē etiā seclusa ptinacia / hoc est q̄re-
re / sit fortes cui pn̄tat ppō catholica de fide
ad quā credendā nō obligatur determiate:
asseritur a plato ꝙ ē falsa: audit oppositū a
pdicatore quā existimat veracem: an dissen

Bona difficultas.

Probabile ē ꝙ paruuli suscipiētes epūs et curas peccent.

Dubiū de vitando errore

tiendo opposito peccet. Altissiodoren. diceret ꝙ peccaret: qa nimis cito crederet. Dicit Scotus quando audit aliquid non consuetum predicari tenetur nõ assentire quousqꝫ iterrogauerit vtrum ecclesia ita credat vel non. Dicit ergo altissiodorensis si forti presentetur talis propositio de fide ad quã non tenetur explicite: in credẽdo fortes peccat quia leuis est: siue predicetur oppositũ siue non. fateor ꝙ fortes ita leuiter credendo: puta si esset ei ignotus qui predicaret & ad primam vocẽ crederet/esset leuis & peccaret. Sed audiendo aliquem predicantem aliquam propositionem oppositam propositioni contente in sacro canone/cuius oppositum nõ tenetur credere explicite in ita credendo/dũmodo habeat ꝓbabilitatẽ de veracitate & ꝓbitate viri vt puta quia ꝓlatus eius est: nõ peccat ita credendo: quia alias esset leuis credendo quecunqꝫ diceret prelatus & predicaret: & sic non peccat quicquid dicat Altissiodoren: quia nulla est leuitas in ita credẽdo postqꝫ est probabilitas de probabilitate viri & veracitate: tenetur ergo vitare errorem pertinacem: & nichil aliud. ¶ Septima conclusio responsiua. Omnes articuli fidei sufficienter sunt collecti in symbolo & adinuicem distincti: &c.

Doc. 3 altissiodo.

¶ Dubitatur primo cum non omnes teneantur omnia explicite credere que sunt in sacro canone. Vtrum teneantur immediate credere suo prelato predicãti aliquid qđ non tenetur explicite credere vt ꝙ Isaac habuit duos filios: audit fortes prelatum predicantem illud vtrum teneatur imediate credere. Dicit Scotus si hoc non sit cõsuetum predicari: potest sciciitari & inquirere: si vero sit consuetum predicari tenetur credere. vtrum autem numerus fuerit maior articulorum post natiuitatem & passionem qꝫ ante. ¶ Breuiter quicquid dicant hic doctores. dico ꝙ sic/nam reuelauit multas propositiones que non erant reuelate: nec formaliter/nec virtualiter. Nam prius reuelauit qꝫ Petrus peccaret: post reuelationẽ fuit articulus: & nunqꝫ ante: ergo plures sunt articuli qꝫ tunc erant in antiqua lege. nec prius erat in antiqua aliquid correspondens: ergo sicut successu temporis fuit aliquid reuelatum per vnum prophetam ꝙ non per precedentes: ita per Christum reuelata sunt nobis aliqua: quibus similia non fuerunt in antiqua. Similiter erant aliqui articuli apud iudeos/quibus nulla similia sunt tẽpore legis nostre. Sed vtrum ecclesia possit facere articulum nouum/quod tangit Ocham in secundo libro dyalogo. in prima parte dicit resolutorie ꝙ nec ecclesia neċ papa potest facere nouum articulum. Ratio eius/que videtur optima: vel aliqua propositio est articulus ex eo solo: quia a deo reuelata/vel ex eo solo: quia per summum pontificem determinata: vel quia ecclesia illam recepit. Sed non est in potestate ecclesie facere de non reuelata ꝙ sit reuelata: ergo non potest facere de non articulo articulum nec econtra. ¶ Si dicas secundum puta quia sacris literis inserta. Contra/ergo non est in potestate ecclesie ꝙ non sit inserta nec econtra. Si tertium puta quia per ecclesiam determinatum. Contra/vel ecclesia recepit/vel determinauit: quia est reuelata vel sacris literis inserta: vel quia sua voluntate recepit. Si primum puta ecclesia eam recepit quia reuelata: ergo recepit propter illam causam quia est reuelata. si propter illam causam creditur: ergo est catholica/si ecclesia recipit quia inserta: ergo credit quia reuelata. Si quartum/puta quia placet ecclesie illam recipere: hoc est contra Apostolum prime ad Corinthios. Fides non est ex persuasionibus humane sapientie: ergo non potest facere ecclesia ex sua voluntate de non articulo ꝙ sit articulus. ¶ Quantum ad istud/resolutio Ocham est ꝙ nec tota ecclesia/nec concilium generale/nec summus pontifex potest facere articulum quod non fuit articulus: sed ecclesia bene determinat de propositionibus catholicis de quibus erat dubium prius an essent catholice vel non: ꝙ sint catholice: nam sunt alique catholice:

Dubium primum.

Doc. resolutio.

Ecclia si põt facere de non articulo articulus

& tamen est dubium: quia non continetur expresse in sacris literis: sed deducuntur ex aliquibus contentis in sacris literis. Ecclesia potest determinare ꝙ sint catholice: tamen sic determinando non facit ecclesia ꝙ sint catholice: cum prius essent ante ipsius ecclesie determinationem. Et sic ecclesia facit ꝙ nō remanet amplius dubium an ille sint catholice. Exemplum/determinauit ecclesia ꝙ Spiritussanctus procedebat a patre & filio non facit ꝙ non prius fuerit catholica: sed quia non amplius est dubiū de illa/de qua licebat prius dubitare. ¶ Circa hoc est dubium/quando est concilium generale congregatum/primū quod regulariter faciunt est determinare ꝙ illud concilium est in spiritusancto legitime congregatum. Vtrum tunc illa propositio: puta hoc cōcilium est in spiritusancto legitime congregatum sit articulus de fide. si sic/ergo ecclesia tunc facit nouum articulum. si non/ergo licet discredere post illam determinationem ꝙ nō est in spiritusancto legitime congregatum. Si dicas ꝙ est de fide: tunc nō est de fide: nisi ex illa determinatione ecclesie: quia ante illam non erat. si non/ergo licet nunc assentire ꝙ multa concilia non fuerunt legitime congregata. Et dubitare vtrum errauerint: & vtrum spiritussanctus procedat a patre & filio. Dico ꝙ illa non est de fide si non habeatur specialis reuelatio. nulla est enim de fide nisi quia reuelata. nam ista ꝗuis sit vera hoc concilium est in spiritusancto legitime congregatum: non sequit̄ ꝙ illa sit de fide. ¶ Vnde non sequitur: non licet mihi dubitare: ergo est de fide. Ratio: nam licet mihi dubitare vtrum saluabor: imo teneor credere ꝙ saluabor: tamē ista nō est de fide/ego saluabor. Et quāuis sit vera: non est reuelata: nec potest iferri ex reuelatis. & sic ista cōsequentia non valet. Non licet isti propositioni discredere: ergo est de fide. Vnde quādo habetur apparentia de congregatione legitima non licet dubitare: sed tenetur formaliter credere. Nam multis tenemur formaliter credere que nō sunt articuli neq̄ de fide. ¶ Alia difficultas. Postquam ecclesia determinauit de aliqua propositione que erat prius dubia quod est de fide: tunc consequenter videtur ꝙ ista est de fide. Nō est licitum hesitare de ista propositione: & capio istam/Spiritussanctus procedit ab vtroq̄ ante ꝗ̄ p cōcilium Nicenum esset determinata licitum erat dubitare: erat tamen de fide: sed non de fide explicite: & non peccabat: qui tenebat alteram partem: ergo ista propositio tunc erat falsa. non est licitum hesitare: ergo non erat de fide: quia falsum non est de fide. ¶ Sed postquam illa est auctoritate ecclesie determinata: tunc ista est erronea: est licitum dubitare Spiritussanctus procedit ab vtroq̄: & ista est vera. Nō est licitum hesitare an spiritussanctus procedat ab vtroq̄: ergo per determinationem ecclesie propositio que non est de fide efficitur de fide: quia efficitur de falsa vera. Dico ꝙ non assentio illis quia reuelate sunt: sed assentio quia prohibitum est per ecclesiam non dubitare/& non propter aliā causam. Dico ꝙ ista non est de fide theologica: hoc est reuelatum demonstrando istam Deus est trinus & vnus. Non licet tamen dubitare quia esset processus in infinitum in propositionibus de fide. & ideo ad generandum actum fidei oportet de necessitate habere vnum actum saltem qui non est de fide Theologica sed thopica saltem assumptum minoris: hoc est reuelatum. non sequitur ergo/nō licet dubitare de ista propositione: ergo est de fide.

¶ Dubitatur vltimo. Vtrum ratio naturalis diminuat meritum fidei. Pro solutione. Meritum augetur ex duobus. Vno modo ex obiecto: puta quando obiectum augetur in difficultate: tunc actus ceteris paribus est difficilior ex parte agentis per hoc ꝙ actus agentis est minus: aut magis liber & voluntarius: vt forti adducit̄ ratio in oppositū alicuius ꝓpōnis de fide: si illa ratio habeat apparētiā est difficilius credere for

Primus qd facit pcilū cū ꝯgregat̄

Aduerte

Difficultas de determinatē ne ecclesie.

Dubium vltimum

Meritū ex duob⁹ augetur.

ti eque firmiter sicut seclusa illa si remaneat equalis credulitas. Dicit Durandus / q̄ est maior difficultas. illa ratio adducta ad oppositum fidei auget meritū actus fidei: quia auget dificultate: ideo quādo non obstante ratiōe eque firmiter credit magis meretur: & hoc pōt bene deffensari. Sed ratio que adducitur ad fidem: vel preuenit actū fidei: puta solum assentio quia habeo apparentiam rationis ad hoc: & non propter aliā causam / tunc nulla est libertas: & sic nullum est meritum. & sic talis ratio causans assensum fidei oino tollit meritum fidei: sed quādo adducitur ratio non preueniēs sed sequens vt credat firmiter: & habet volitionem qua paratus est credere q̄uis nō adduceretur ratio: nō tollit rationem meriti. Ratio enim meriti consistit in actu voluntatis sed ille habet equalem actum voluntatis: sicut si secluderetur talis ratio: ergo equaliter meretur. Thomas apostolus habuit rationem preuenientem: quia necessitatus fuit. Non enim assensisset articulo de resurrectōne nisi vidisset: ille assensus non fuit ei meritorius. Stat ergo q̄ aliqua ratio augeat puta illa que auget libertatem: aut inducit dificultatem: stat q̄ equaliter diminuat puta que preuenit omnē assensum. & illa que sequitur totaliter nec auget difficultem aut diminuit libertatem / nec auget aut diminuit meritum fidei. Similiter dicatur de demerito infidelitatis.

¶Distinctio. xxvj. de spe.

Q Veritur vtrū spes sit virtus heologica ab aliis distincta. Pro solutiōe spes aliqn̄ capitur pro passione appetitus sēsitiui que causatur ex apprehensione alicuius boni conuenientis. & sic capit Aristoteles secūdo ethicorū: vbi ponit quattuor passiones: scilicet timorem / spem / delectationem / & dolorē: & sic spes nichil aliud est q̄ desideriū quod causatur ex apprehensione boni presentis conueniētis. Et sic vnū est de bono presenti: & aliud de futuro bono conuenienti. Similiter dolor & tristicia / vnū de malo presenti: aliud de malo futuro. Alio modo capitur spes vt pertinet ad appetitum intellectiuum. & hoc multipliciter. Vno modo pro actu intellectuali appetitus quo desiderat bonum futurum / sicut sensus presentato sibi bono futuro per fantasiam necessario fertur in illud: ita quando presentatur voluntati bonum futurum potest ferri in illud contingenter & libere: sed non necessario sicut sensus &. actus ille potest vocari spes. Item quando fertur desyderando: & habet probabilitatem q̄ consequetur causatur quedam passio in appetitu intellectiuo. Et potest vocari spes large. & sic capit apostolus qui arat debet i spe arare colligendi fructus. Alio modo magis stricte pro illo actu desyderandi respectu boni eterni: aut pro habitu inclinandi voluntatē ad illum actum. Et ita capitur i proposito pro actu voluntatis respiciente bonum infinitum / id est deum siue pro habitu determinante voluntatem ad illum actum. Alio modo capitur spes pro obiecto spei: id est beatitudine & re sperata. & tota difficultas questionis consistit circa hoc videlicet inquirendo quid sit actus spei / nam in intellectu ponitur actus fidei: & in voluntate actus charitatis an actus spei sit reperibilis distinctus ab illis. Patet q̄ non: non sunt nisi due potentie: ergo videtur q̄ non sint nisi tantum due virtutes theologales. ¶Quantum ad hoc multiplex est opinio / apud antiquos. aliqui dixerūt q̄ actus spei non est entitas: sed est aggregatum ex actu voluntatis & intellectus: & sic actus spei p̄tinet ad intellectum & voluntatem. Ochā vero dicit q̄ non est vnum aggregatum ex illis: sed est vnus tertius actus necessario necessitate naturali sequens ad illos actus. Tertij dicunt q̄ actus spei est vnicus actus: nec est necessarius sequens ad duos: sed est actus itellectus / & nō est nisi q̄dā particularis fides: nā fides respicit oia credibilia: sed spes q̄dā pticulariter. ¶Primi ergo dicūt q̄

Multiplex spei acceptio.

Spes passio qualiter causetur.

An act' spei distinguatur ab actib' fidei & charitatis.

Quid sit actus spei difficultas inter doctores

actus spei non est intellectus vel voluntatis sed aggregatum. Ratio eorum. spes est certa expectatio future btitudinis: & certitudo spectat ad intellectum: & expectatio ad effectum: & sic actus spei includit duos actus scilicet intellectus & voluntatis. Argumentum Okā. Capio hoiem/ si desideret btitudinem & non credat sibi futurā nō dicitur sperare. Similiter si credat eam futurā & nō desideret illā non dicitur sperare: sed si credat eam futurā: & cū hoc desideret eam: dicitur sperare: ergo oportet dicere ꝙ de necessitate requiritur ad spem aggregatū ex illis duobus actibus/ vel ꝙ sit vnus actus necessario sequens ad illos duos actus: sicut dicit ipse Okam. ¶ Alij dicūt vt dictum est ꝙ actus spei est quidā assensus fidei: puta habebo beatitudinem ex meritis & gratia: talis assensus quo sic iudicatur est actus spei: sed dico primo ꝙ ista propositio non est de fide: nec assensus eius habebo beatitudinem vel saluabor. Patet/ stat eā esse falsam: ergo nullomodo est de fide. ¶ Item quāuis sit vera nunꝙ potest eius veritas innotescere per sacram scripturam: quia nulli ex sacris literis reuelatur ꝙ saluabitur. ¶ Item dico & correlarie sequitur. Ista propositio nō est de fidē catholica/ ego saluabor ex meritis & gratia: tamen ista cōditionalis bene est de fide si ego saluabor ego saluabor ex merito & gratia. Similiter ego saluabor si habeā finaliter merita & gratiam: quia ille sequuntur ex contentis in sacris literis. Patet. Qui perseuerauerit vsꝙ in finem saluus erit. ¶ Difficultas. Vtrum possumus absꝙ presūptione habere illos assensus certos/ vel iudicare catholice ego saluabor ex meritis & gratia. videtur ꝙ assensus illius pertineat ad spem & oppositum eius ad desperationem. Apparet mihi ꝙ potest cathegorice iudicare ꝙ saluabitur. Ratio mea est/ aliquis potest iudicare catholice/ faciam ista que sūt necessaria ad salutem & ista sufficiunt ad salutem. Posset iudicare catholice antecedens: ergo & consequens: puta perseuerabo in bonis & meritis: ergo saluabor. Nam possum iurare antecedens puta per deum ego faciam ista: sed quicunꝙ iurat aliquā propositionem & dubitat de ea aut credit oppositum peccat mortaliter. Nam asserere contra dubium/ contra certitudinem/ contra opinionem/ peccat: & si deliberate fiant cum iuramento sunt mortalia. Tunc arguitur sic. possum iurare immo vouere ꝙ faciam ista: ergo possum credere ꝙ faciam ista: & per consequens possum habere iudicium catholicum. Ego saluabor ex meritis & gratia: tale iudicium non spectat ad fidem. sed est questio. An possit esse absꝙ presumptōne. Dico ꝙ sic: quia possum iudicare absꝙ peccato ꝙ faciam hoc ꝙ est necessarium ad salutem. ¶ His suppositis possum probabiliter deffensari ꝙ actus spei ē actus intellectus: puta illd iudiciū/ ego saluabor ex meritis & gratia. & illud iudicium est expectatio beatitudinis: sed quandocunꝙ ego habeo tale iudiciū: tale quid adueniet/ dicor illud expectare. & sic videtur probabiliter deffensabile ꝙ nō sit particularis fides necꝙ aggregatum ex actu intellectus & voluntatis: necꝙ actus necessario sequēs ad illos: sed est quidam assensus particularis non circa propositionem credibilem sed circa aliam. Et ista est probabilior: & non est communis: sed prima & vltima puta ꝙ sit particularis fides vel aggregatum non pōt probabiliter deffensari. & rōnabiliter/ ratio dicit apostolus loquens de illis virtutibus theologicis ꝙ tria hec/ insinuās ꝙ sunt tres habitus infusi. & secundum primam opinionem non essent nisi duo: & secundum tertiam opinionem ad assēsum spei sufficeret fides: & sic dicendum esset duo hec. Resolutio. Spes non est assensus alicuius particularis credibilis: puta ego saluabor si perseuerem: necꝙ aggregatum: necꝙ aliquid sequens ad illud aggregatum: quāuis Ochā habeat magnam apparentiam. Ratio/ si talis actus spei necessario seqretur: & nō posset sequi nisi ponerētur: ergo ad habēdum illū tertiū actū nō est ponēdus hitus. Patet qñcūꝙ actus necessario seqtur ad alium: ha

Dubium (margin, left)

Dubium (margin, right)

Q actus spei sit actus intellectus.

Opi. non vulgaris

bitus inclinās ad primū sufficiēter inclinat ad secūdū: & si sit aliqs actus qui necessario sequitur ad duos habitus duorū inclinātes ad duos actus ad quos sequitur tertius sufficienter inclināt ad tertiū: quia positis actibus duobus primis ponitur tertius. & si in gradu intenso seqtur in intenso: ergo habitus inclinans ad duos sufficiēter facilitat ad tertiū: ergo si actus spei esset necessario causatus ex duobus sufficienter disponerentur potentie ad tertiū p illos duos: & sic hītus spei supflueret. Et sic ista opinio nō habet magnā apperentiā: quis difficile esset impugnare. ¶ Aliud motiuū/ dicimus regulariter Abraā genuit Izaac. Cōiter exponit: id est fides spem: &c. sic q spes est prior charitate non q̄tum ad habitū: quia simul infunduntur: sed q̄tum ad actū/ hoc est actus spei p̄cedit actū charitatis. & tunc oppositū esset scd̄m hāc opinionem: qa actus spei scd̄m eā causatur de necessitate ab actu charitatis & fidei: & causa est prior suo effectu: ergo falsum esset q dicūt doc. q spes q̄tum ad actū p̄cedit ad minus natura charitatem/ imo cōtrariū esset verū: actus charitatis p̄cedit actū spei. & sic opinio Ochā nō videtur multū pbabilis. ¶ Sed opinio cōis est q actus spei est voluntatis: & realiter distinguit ab actu charitatis. & sic sunt ponēdi tres actus triū virtutum theologarum qui tres omnes sūt circa deū. Sed tota difficultas est ponere differentiā inter actum spei & charitatis. Preterea notandum q circa deū duplicem actū habere possumus. deus enī est quodā bonum in se. & etiā est bonum infinitum nō solū sibi sed cuilibet alteri: inquātum ergo voluntas habet actū que fertur circa deum inquantum est bonū in se spectat ad charitatem & vocatur amor amicitie: sed inquātum voluntas fertur in deum tanq̄ bonum alteri talis actus est spei & vocatur amor cōcupiscētie. Vnde dicit Sco. deus est quodā bonū non solū in se: sed est bonū mihi possibile haberi nō imediate: sed p aliqua media puta p gratiā & merita. hoc totū puta deus bonus mihi possibilis haberi ex meritis & gratia est obiectum spei. haberi inquā scilicet p beatitudinem: & nunq̄ haberetur ab aliquo nisi p aliqua p̄cedentia .i. merita & actus qui fertur i illud totū est actus spei.

Aduerte diligēter

¶ Difficultas/ primo ille amor ɔcupiscētie videtur esse in despantibus. patet/ desiderāt btitudinē/ ergo apparet q actus spei nō sit tale desideriū. Itē in illo desiderio nulla est certitudo: qa certitudo ad itellectū ptinet/ ergo falsū est q actus spei sit certa expectatio. Itē illud desideriū videt spectare ad actū charitatis. Patet: diligere pximū ex charitate est velle pxio btitudinē: ergo diligere se ex charitate est sibi velle btitudinē: ergo habitus ille spectat ad charitatē. Itē qn̄ dico q spes est desideriū future btitudinis: vel capitur futura btitudo p btitudine obiectali: & sic actus ille esset visus dei: vel pro formali btitudine: & sic actus spei esset respectu obiecti creati: & per ɔn̄s virtus moralis. ¶ Ad primū dicit Sco. q in desperāte est desideriū btitudis sed nō efficax: qa actus spei est efficax beatitudinis desideriū: & illd desideriū dicit efficax btitudinis qd̄ est sufficiens cū cognitiōe alicuius qd̄ necessario regrit ad ɔsequutionē btitudinis: & causandū volitionē illius. Sortes vult efficaciter seruare castitatem/ talis volitio nō est efficax: si cognoscat q ieiunare est sibi necessarium ad castitatē seruandā: nisi talis volitio causet volitionē illius ieiunij. Simil'r sors vult ire romā: si cognoscat q nō pōt ire romam nisi trāseat Lugdunū non est efficax nisi habeat volitionem trāseundi per Lugdunū. Similiter sortes cognoscit & desiderat beatitudinem/ cognoscit q hoc meritū est necessarium si nō eliciat volitionem circa illd talis volitio nō est efficax desideriū beatitudinis. Similiter iudicat q est ei impossibile/ cum tali iudicio de ipossibili non stat volitio efficax. Desperās iudicat beatitudinem sibi impossibilem: & sic non desiderat efficaciter: & quāuis iudicet beatitudinem sibi possibilem: nichilominus iudicat media sibi difficilia/ & propter difficultatē nō vult facere media: illud desiderium non est effi-

qd̄ spes sit prior charitate quo ad actum.

Cōis opinio.

Rōnes p̄bantes.

Ad prīm.

tax: quia non est sufficies cu certitudine de aliquo qd est necessariu ad causandu volitionem circa illud: & sic actus spei no est in desperate. ¶ Ad tum ad aliud certitudo spe ctat ad itellectum: ergo no est actus spei. du pliciter soluitur. vno mo si capiat spes pro actu: tuc spes no est certa expectatio nisi cali ter & presuppositiue: sicut coiter exponun tur multe diffinitiones: vt tristicia est disse ctio animi caliter. i. tristicia catur ex dissectio ne animi. Similiter spes est certa expectatio id est actus spei catur ex certa expectatioe fu ture btitudinis. & non video q expectatio importet actu preter actu intellectus/ & illo solo posito: & quocunq altero secluso di cor expectare: & sic dico q spes pro actu dif finitur caliter: puta q est certa expectatio. i. causatur ex certa expectatione. i. ex hoc iudi cio habebo btitudine ex meritis & gratia. Aliter soluit Duradus qd no catur certitu do pprie sed analogice. ¶ Certitudo e quedam firmitas intellectus ad vna partem: sic q nulla dubietas remanet de opposito/ & transfertur ad oes habitus determinates po tentia ad vnum oppositoru & non ad reli quum: nam ois habitus sic inclinat ad vnu actum & non ad ptrarium: sicut intellectus dicitur certus qn adheret sic vni parti q no de altera dubitat. & sic spes est certa expecta tio: id est habitus determinas & inclinas de terminate voluntatem ad actu: sed prima ex positio videtur melior: id est actus catus ex certa expectatione futura. ¶ Repudiamus tres opiniones de actu spei. Prima q actus spei est ex actu charitatis & actu fidei. Secu da q actus spei est quidam assensus parti cularis fidei. Tertia/ & est Okam q est a ctus qdam distinctus ab actu charitatis & fi dei: sed necessario sequens illos duos neces sitate nature. Due prime opiniones no sunt vere ppter Pauli auctoritatem dicentis: tria hec &c. & sic non essent ponendi tres habi tus infusi theologici: sed solum duo. tertia non videtur vera ppter duo: quia si necessa rio sequatur actus spei ad actu charitatis & fidei/ ergo fides & charitas sufficienter de terminat etiam ad actum spei: quia si ad ans necessario. cosequenter & ad ons sequitur q actus spei esset posterior actu charitatis: hoc est ptra Gabri. Propterea visum est de tertia opinione q est ex meritis & gratia/ita q totum hoc beatitudo conferenda a deo liberaliter ex preuisis meritis: & gratia est obiectum spei & actus ille qui fertur circa totum illud complexum est actus spei & a mor cocupiscentie: & sic differt a charitate que est amor amicitie quo summa bonitas nobis placet in se & non relata in comodu nostrum. ¶ Secudum istu modum dicendi videt q amor ille/ puta actus spei eet vsus dei. Patet: quia actus spei est actus quo ama tur summa bonitas: no vt est in se bona: sed vt est bona mihi & quilibet actus quo ama tur aliqd obiectu non vt in se bonum. sed vt bonum alteri est amor quo amatur pro pter alteru: & sic est actus vtendi: & ois vsus dei est malus. igitur. ¶ Item dicit Grego. in primo. omnis amor pcupiscentie & ois no litio sunt vsus: quia ois amor concupiscen tie presupponit amore amicitie ex quo cau satur. nunq concupisco aliquid amore co cupiscentie nisi ego amem illud amore ami citie cui ego desidero illud qd amo amore concupiscentie/ ergo ois amor concupisce tie videtur vsus: saltem tenendo q non sic dabilis actus medius inter vsum & fruitio nem. Secudo segtur q actus quo opto bea titudine pximo ex meritis suis & gratia dei esset actus spei & sperare proximo: vt fortes desiderat platoni beatitudine futura ex me ritis suis & gratia: talis actus est alicuius ha bitus theologici: & non videtur q sit cha ritatis: ergo spei/ ergo videtur q spes sit re spectu proximi. ¶ Tertio. & e tota difficul tas cum dicitur teneor me diligere ex chari tate & proximum ex charitate. quid est pro ximum ex charitate diligere: est optare illi gratia & beatitudine/ ergo eodemodo id quo teneor me diligere ex charitate e opta re mihi btitudine: & illi sut actus spei quos Gabriel ponit: ergo actus spei no eet disti ctus ab actu charitatis scdm illa opinione.

Margin notes: d secunda (beside "desperate"); Duran. (beside "Aliter soluit Duradus"); Resolutio trium opinionu (beside "Repudiamus"); act' spei est amor pcupiscetie. amor charitatis est amor amicitie. (beside "obiectum spei"); Gab. act' spei no est bonus. (beside "videt q amor ille"); Secudo. (beside "Secudo segtur"); Tertio. (beside "Tertio.")

Ad pmū ¶Qūtum ad primū. Sequitur ꝙ actus spei esset vsus: quia oīs actus quo refertur deus i aliud est vsus dei: sed per actū spei refertur in aliud puta in sperātem: ergo. nego dicit Sco. sed de necessitate requiritur ꝙ referat illud obiectum in aliud tanꝗ minus bonū: vel vnum obiectum i aliud tanꝗ necessariū ad ꝯsequutionē illius alterius. sed deus nō refertur in sperantem tanꝗ minus bonū in maius bonum: vel tanꝗ necessarium: &c. Ideo non est actus vtendi: sed qualis actus erit. Breuiter oportet dicere ꝙ sit actus medius. & apud nō ponentes actum medium inter fruitionem & vsum eēt difficile saluare quis esset actus spei. & sic oportet negare ꝙ oīs amor concupiscentie sit vsus: sed solum amor ille cōcupiscētie quo amatur aliquid propter aliud tanꝗ maius bonum/sicut amor quo amo potionem amaram propter sanitatem. ¶Qūtum ad secundum de

Ad scōm actu sperādi proximo si sit actus charitatis: ergo cōsimilis in specie in me erit actus charitatis.

Doc. resolutio. ¶Scotus mouet hoc dubium: & nō soluit. Aliqñ visum ē mihi ꝙ actus spei haberet deū pro obiecto nō solum deum: sed deum mihi conferendum ex meritis & gratia: & sic habet deum pro obiecto principali: & me & gratiā & merita. & sic actus quo spero sorti beatitudinē nō esset actus spei. Et sic oporteret dicere ꝙ spes platonis habet platonem pro obiecto: & sic si ponerēt simul & semel in eodem subiecto non se intenderent: ꝗuis sint eiusdem speciei spālissime: tñ habent diuersa obiecta. Sed difficile est consequenter dicere ad quam virtutem spectaret imediate talis actus: quia est virtutis theologice immediate. Propterea dicit Tho. ꝙ actus ille est actus spei. & videt mihi melius dicere ꝙ actus quo desidero beatitudinem sorti ex meritis & gratia est actus spei sicut actus meus: quia non possum videre ad quam virtutem theologam spectet actus ille nisi ad spem. & sic concedendum est ꝙ ego spero alteri.

Ad 3m. ¶Qūtum ad vltimā difficultatem de actu quo quis diligit se ex charitate: & quo opto proximo dilectionē dei beatitudinē. Videntur non distingui actus charitatis & spei. Dicit Scotus equiualenter ꝙ omnis actus quo opto ꝓximo beatitudinem nō sub illa ratione quia commoda proximo: sed vt in se bonū est actus charitatis. & sic dicit Scotus. Vnde Sortes dupliciter potest aliquid optare proximo puta dilectionē dei. vno modo vt vtile proximo. alio modo vt bonū in se & simpliciter: non sub illa ratione quia vtilis proximo: sed quia in se bona. Eodē modo sortes potest sibi optare dilectionē dei vt in se bonum aut vt bonū sibi. Dicit Scotus/primus actus esset actus charitatis/& secundus spei. & sic dico ꝙ optare beatitudinem vt commodum mihi nō est actus quo diligo me ex charitate: quia est affectio commodi & spei: sed actus quo opto quia vt i se bona est actus charitatis quo diligo me ex charitate. & sic patet quomodo ponitur differētia inter actum spei & charitatis. Sed vtrum de necessitate actus spei precedat actum charitatis: & loquor de primis actibus. Antiq videntur dicere ꝙ sic. sed contrarium mihi videtur verum. Vnde bene verum est ꝙ ꝑ actum spei inflammor ad actum charitatis: sed ꝙ sit necessarium ꝙ precedat non videtur mihi verum. Vnde quāuis non desiderem deum possum apprehēdere summum bonum in se. ista apprehēsio sufficit ad cōplacendum in deo: ille actus est actus charitatis. ad eliciendum illum actum quo complacet mihi summa bonitas nullo modo requiritur actus quo concupisco & desidero mihi illam summam bonitatem. Non requiritur ergo de necessitate ꝙ actus spei precedat. verum est ꝙ inflammatur homo ad diligendum per actum spei: sed de necessitate hoc non requiritur.

Dupliciē aliqd pōt optari ꝓximo.

An act⁹ spei pcedat actū charitat;

Doct. ꝯ antiquos

¶Tertio notādum. Virtus theologica dupliciter capitur. Vno modo stricte: & sic tres ꝯditiones requirūtur. Prima ꝙ habeat deum pro obiecto. Secunda ꝙ regula eius non sit regula humana sed diuina. Tertia/ꝙ sit infusa: sed ad virtutē theologicā large captam requirūtur solū due prime ꝯditio

Tres ꝯditiones ad virtutem theo. req̄ site.

nes: per primã conditionem differt a moralibus q̃ habent actus humanos aut passiões pro obiecto. ❡Sed videtur duplex dificultas: quia videtur ꝙ spes non habeat deum pro obiecto: sed beatitudinem que est fruitio q̃ est aliquid creatũ. ❡Secundo de latria que est aliqd morale ad iusticiã pertinẽs & non theologica virtus. similiter de sapientia: & tñ habet deum pro obiecto. ❡Qñtũ ad primum dico ꝙ spes non habet beatitudinem formalem principaliter pro obiecto sed obiectiuam / quia deus est mihi presens q̃tum ad essentiam: & nõ est mihi futurus q̃tum ad illam presentiam: sed aliter presẽs illis qui sunt in gratia: & presens illis q̃ sunt in peccato: & aliter presens q̃ nũc beatis: & sic est absens & futurus q̃tum ad illam presentiã: & sic est obiectũ pricipale: & etiã habet obiecta creata scilicet merita / gratiã / & illũ qui sperat: sed pro obiecto pricipali habet ipsum deum ❡Qñtum ad aliud latria non habet deum pro obiecto: sed operationem: id est genuflexionem relatã in deum & sic differt a virtute theologica. vt dicit Bonauẽtura: quia theologica nunq̃ habet operationem pro obiecto. De sapientia verum est ꝙ habet deum pro obiecto: sed nõ secundum rationem: que transcendit naturalem potentiam. ❡Deus enĩ potest esse obiectũ habitus dupliciter vt dicit Tho. vno modõ secũdum rationem ad quã non põt pertingere intellectus ex sua naturali potẽtia. Secũdo modo secũdum rationẽ ad quã potest intellectus ex sua naturali potentia. Naturaliter peruenimus ad cognitionem dei ꝙ est omnium causa & pricipiũ vt Aristo. peruenit. tunc si sit aliquis habitus qui feratur in deum secundum talem rationem non est theologicus sed humanus: sed nõn possemus naturaliter peruenire ad deũ ꝙ sit obiectum beatificans secũdum illã rationem neq̃ cognoscere ꝙ deus sit nobis futurus per beatitudinem: sed solum supernaturaliter per illustrationem. & sic habitus qui feruntur in deũ secũdum illas rationes vocantur habitus theologici. Secũda cõditio dicit ꝙ eius regula sit supnaturalis. oĩm ei actuum humanorũ regula est prudẽtia. & illa prudentia q̃ attingitur vel que acquirit absq̃ reuelatione vocatur naturalis regula & humana sicut sunt prudẽtie que dirigũt nos circa virtutes morales. vnde naturaliter acquiritur prudentia ꝙ est vnicuiq̃ reddendum qd suũ est. Similiter naturaliter acquiritur prudentia q̃ dirigit temperantiam & fortitudinẽ. Sed prudentia q̃ non est in nobis acquisibilis absq̃ reuelatione vocat supernaturalis regula. ❡Naturaliter non possumus acquirere prudentiã que dirigit actum fidei vel spei. Dicunt ergo ꝙ secũda conditio que requiritur ad virtutem theologam est ꝙ dirigatur non naturali regula sed diuina. Ita ꝙ non habeat prudentiã naturaliter & humanitus acquisitam siue acq̃sibilem pro sua regula: sed habeat prudentiam q̃ non est acquisibilis humanitus: sed ex reuelatione pro sua regula. ❡Prima cõclusio. Spes tam infusa q̃ acquisita est virtus theologica. ❡Secũda ꝯclusio. Spes nec est charitas nec est fides vt patuit in secũdo notabili. ꝙ nõ sit fides patet: quia non est habitus intellectualis. nec charitatis: quia nõ respicit deũ in se. ❡Tertia cõclusio / virtus spei est realiter distĩcta a charitate & fide: & iste conclusiones nõ sunt nisi correlaria notabiliũ. ❡Et sic patet de actu spei & q̃ũo est virtus theologica distĩncta a fide & charitate. Conseq̃nter mouetur primũ tale dubiũ in qua potentia anie sit. vtrum in voluntate vel in itellectu. Si in volũtate: vtrũ in ꝯcupiscibili vel irascibili. & istud dubiũ solũ dependet ex terminis. Difficultas est iter doc. cũ potẽtie distinguãtur pes actus / & actus penes obiecta qd sit obiectũ potentie irascibilis & ꝯcupiscibilis. Supponendũ est ꝙ licet sit vnica aĩa in hoĩe: & illa sit potẽtia q̃cunq̃ hoĩs. s. intellectiua / volitiua / q̃ est cõcupiscibilis & irascibilis. Nihilominus varij & diuersi sunt actus rõne quorũ ista potentia denominatur taliter vel taliter. Ab vno enim actu denoiat intellectus: ab alio volũtas: a q̃busdã ꝯcupiscibil: & ab alijs ira

Difficultas pma. Secũda. Ad pmã d obiecto spei. ad secũdam de latria. Duplr pt de' eẽ obiectũ habitus. Pruden tia nãlis. Pruden tia supnaturalis. Pria cõclusio. Secũda. Tertia. Primus dubiũ in qua potẽtia sit spes. ꝙ potentie aĩe nõ distiguant realr sed ratione.

Quid cõcupiscibilis quid irascibilis secũdũ tho.

scibilis. ¶Est ergo q̃stio a q̃bus actus dr̃ ꝯcu
piscipilis. & a q̃bus dr̃ irascibilis: vñ ãtiqui
vt Tho. & Bonauẽtura dicũt ꝙ vocaẽ cõ•
cupiscibilis respectu boni non ardui: & ira
scibilis respectu boni ardui. boni nõ ardui:
id ẽ respectu boni quod nõ trãscẽdit facul•
tatẽ humanã: & boni ardui: id est transcen•
dẽtis facultatẽ hũanã: & cũ beatitudo eter•
na trãscẽdit totã facultatẽ humanã hinc dĩ
cunt spẽ que ẽ respectu illius boni esse i aia
secundũ ꝙ ẽ potẽtia irascibilis & nõ ꝯcupi
scibilis. sed Sco. & regulariter seq̃ntes eũ vi
dẽtur melius dicer̃: & aliter. Pro quo aduer
tẽdũ ꝙ est aliquod obm̃ quod ẽ volũtatis:
ꝙ in se habet rõnẽ ꝯcupiscibilitatis vl' fugi
bilitatis in seipso. & est aliud obm̃ qđ in se•
ipso nõ habet rõnẽ fugibilitatis: nec ꝯcupi
scibilitatis: sed solũ ꝑpter aliq̃d aliud cuius
ẽ mediũ / vel cuius ẽ impatũ. Exẽplũ: cibus
ingrũ est ꝯueniẽs vite hũane & ad ꝯseruatõ
nẽ corporis hũani habet rõnẽ ꝯcupiscibili•
tatis: & cibus rõe discõueniẽtis vite hũane
i se habet rõnẽ fugibilitatis: & hoc solo pñ
tato / puta hoc ẽ ꝯueniẽs concupiscit hõ. &
hoc solo pñtato hoc ẽ discõueniẽs refugit
hõ. sũt aliqua obiecta / q̃ tñ i se nõ hñt rõnẽ
fugibilitatis nisi ingrũ sunt ipedimẽta alio
rũ q̃ hñt rõnem boni veri vel apparẽtis: vt
Sortes ꝯcupiscit obm̃ de se ꝯcupiscibile: pu
ta cibũ: est aliq̃d ipediẽs ne potiaẽ cibo desy
derato: illud obm̃ nõ habet de se rõnẽ fugi
bilitatis: sed solũ ꝑpter hoc ꝙ est ipedimen
tũ ꝯsecutionis alicuius obiecti qđ habet rõ
nem apparẽtis. ¶Secundũ istos potentia. i.

Scot' nõ idẽ sentit cũ Tho.

voluntas dr̃ ꝯcupiscibilis ꝑpter actus quos
habet circa obiecta de se appetibilia aut fu•
gibilia: sed ꝑpter actus quos habet circa ob
iecta secũdo appetibilia: vel fugibilia dr̃ ira
scibilis. Ex quo seq̃tur ꝙ non dr̃ ꝯcupiscibi
lis ab actibus ꝯcupiscẽdi vel desyderãdi so•
lũ. Silr̃ nõ dr̃ irascibilis ab actu secũdo cõcu
piscendi / vel desyderãdi: sed dr̃ ꝯcupiscibi•
lis tã ab actu ꝓsequẽdi vel fugiẽdi imediate.
silr̃ irascibilis ab actu & secũdo ꝓsequẽdi &
fugiẽdi. exẽplũ. sors ꝑ vi ꝯcupiscibilẽ appe
tit imediate ꝯducẽtia ad eius salutẽ ꝑ candẽ

Ipsa voluntas dr̃ ꝯcupiscibilis & irascibilis diuersimodẽ

vim ꝯcupiscibilẽ fugit q̃ imediate sũt noci•
ua sue saluti vel sanitati: sed ꝑ vi irascibilẽ fu
git ea q̃ sũt imediate ipediẽtia ꝯsequutionẽ
eorũ q̃ sunt imediate appetibilia: & per ean
dem vim irascibilem sperat & desyderat il•
lorũ amotionem: & sic vtraq̃ istarũ poten
tiarũ habet actus ꝓsequutionis & actus fu•
gitionis. ¶Hoc supposito nõ est difficul•
tas Vtrũ spes sit in cõcupiscibili vel irascibi
li. nã si capiatur spes large: vt se extendit ad
omne desyderiũ futurũ siue sit btitudo vel
aliud / aliqua spes est i irascibili & aliqua in
ꝯcupiscibili. Exemplũ: desyderiũ quo desy
dero cibũ ꝯuenientem est i ꝯcupiscibili: &
desyderiũ quo desydero amotionem obie•
cti ipedientis a ꝯsequutõe obiecti appetibi
lis est i irascibili: sed vtrũq̃ istorũ desyderi
orũ est spes large capiendo puta ꝑ hitu icli
nãte ad bonũ: ergo in vtraq̃ istarũ viriũ aie
est spes large capta. Sed si spes capiaẽ ꝑ vir
tute theologica: est in parte dũtaxat ꝯcupi•
scibili: & est de directo cõtra illos dicentes
esse in irascibili. Ratio: obm̃ circa qđ versaẽ
actus spei est de se cõcupiscibile & imediate
nõ ꝑpter aliud: ergo actus q versaẽ circa ta•
le obm̃ est actus potentie ꝯcupiscibilis. Cõ
sequẽtia tenet: ipsa potentia dr̃ cõcupiscibi
lis ab actibus: & solũ ab illis q̃ versanẽ circa
obiecta q̃ sunt imediate appetibilia / vel fu•
gibilia: ideo scđm Scotũ si spes sumaẽ stri•
cte ꝑ virtute theologica: est imediate in cõ•
cupiscibili: q̃a est de obiecto hñte imediate
in se rõnẽ ꝯcupiscibilis: & non ꝑpter aliud.
¶Dubitatur secũdo de ordine spei ad cha•
ritatem & ad fidem. Antiqui ponũt duo: ꝙ
spes q̃tũ ad actũ est posterior saltem natura
q̃ fides. Nunq̃ ei infundiẽ fides sine charita
te: licet bñ remaneat fides sine charitate. Sed
qñ q̃riẽ de ordie istarũ virtutũ theologaliũ
queriẽ de actibus siue de ordine earũ q̃tũ ad
suos actus dicunt prio ꝙ fides ẽ prior alijs
q̃tũ ad actũ. Rõ: nũq̃ spat aliq̃s btitudinem
nisi credat deũ esse / & posse cõicari a nobis
ꝑ beatitudinem: isti aũt actus sũt fidei: ergo
actus fidei de necessitate p̃cedit actũ spei. Di
cunt secũdo ꝙ actus spei p̃cedit actũ charita

Qꝫ aliqua spes sit in cõcupiscibili & aliqua in irascibili.

Dubiũ secundũ

De ordine virtutũ theologaliũ q̃tũ ad eorũ actus

tis: verũ est regulariter/sed non oportet ꝙ semp sit verum. De primo est difficultas si aliqs opinet solũ beatitudinẽ possibilẽ & deũ possibilẽ & deũ posse sibi cõicari p britudinẽ: quis nõ credat firmiter põt desyderare britudinẽ. Certũ est ꝙ aliqs habet volitiones efficaces de multis de qbus nõ habet certitudinẽ: sed habet aliquã probabilitatẽ ergo si sortes solũ pbabiliter estimet beatitudinẽ sibi possibilem nõ firmiter iudicans sor efficaciter poterit optar̃ britudinem: & ille actus erit spei: & nõ importat actus spei nisi desyderiũ efficax: ergo vr̃ ꝙ nõ requirit de necessitate ad actũ spei ꝙ pcedat actus fidei: sed sufficit ꝙ sit actus opinatiuus. Istud argumẽtũ vr̃ mihi pcluder̃ ꝙ non requirit de necessitate actũ fidei pcedere: sicut dictũ ẽ prius ad actũ virtuosũ nõ necessario reqrit dictamẽ prudẽtiale: sed sufficit opinatiuũ. Si sit ergo aliqs q nõ hẽat actũ firmũ qd' est britudo sibi futura sed opiatiuũ/tunc actus cõformis puta desyderiũ/quo desyderat ex meritis & grã: ẽ alicuius virtutis: & nõ nisi spei theologice: ergo. ¶ Dices ꝙ actus ille nõ est actus fidei infuse: qa si opinet non habet infusam: & p pñs neqꝫ spẽ. Dico ꝙ pro tpe quo tenet firmiter creder̃ dũmõ non sit ptinax in opinione ex illo actu opiatiuo pt seq actus spei. Videtur ergo satis possibile ꝙ sit actus spei absqꝫ quocunqꝫ actu fidei de necessitate psupposito. Et ad Paulũ dicẽtẽ Accedentẽ oportet credere. dico ꝙ oportet credere. i. oportet assentire. implicat ꝙ habeã desyderiũ efficax britudinis/qui iudicẽ eã esse possibilẽ: sed nõ oportet ꝙ illud iudiciũ sit firmũ: sed sufficit opinatiuũ: & ita videtur mihi dicendũ. ¶ Dubitatur tertio. Quare ponũt due infuse in volũtate: & vni ca in intellectu. Rñdet Sco: & bñ: itellectus nunq̃ fert in obm̃ nisi sub vna rõne. s. veri: sed volũtas fertur in obm̃ sub duabus rõnibus: puta sub rõne boni i se & sub rõne boni nõ in se/sed alteri: & prima affectio vocatur iusticie: secũda cõmodi. cũ sint ergo iste due affectiones in volũtate fert̃ volũtas per illas i sua obiecta. & sic ponũtur due virtutes ad moderãdũ/dirigẽdũ/& regulãdum istas duas affectiões. s. spes ad inclinãdũ voluntatẽ ad ferẽdũ in obm̃ qa alteri bonũ: &c.

Dubitat q̃rto/ vtrũ sit tm̃ vna spes respectu oim spandorũ: & est pforme dubio de fide Vñ multa spanda sunt. s. britudo/charitas remissio pcti: tũc quero an sit vna spes respectu illorũ obiectorũ. De infusa ẽ vnica q̃ habet vnicũ obm̃ primarium puta deũ: & oia alia obiecta sunt secundaria & inclinant ad actus circa alia mediãte actu circa primariũ obm̃. Si sit q̃stio de spe acqsita aliqs põt hr̃e vnicũ actũ spei qui termiatur ad deũ: & causabit habitũ distinctũ ab illo q causatur ab actu q terminat ad britudinẽ formalẽ: quia isti actus sunt obiectorũ distinctorũ specie ergo distinguũtur specie. & vltra: ergo causant habitus distinctos specie: ideo sperãdorũ diuerse sunt spes acquisite & vnica infusa sicut diuersorũ credibiliũ vnica infusa & diuerse acquisite. ¶ Aliud dubiũ Vtrũ spes & cetere virtutes cõsistãt in medio. vr̃ ꝙ sic qa aliqs pt despare: & aliquis pt psumere nimis spando: & in defficiẽdo despare. Sicut aliquis pt nimis cito credere: qa qui citõ credit leuis ẽ. & sic supabundat in credẽdo: pt etiã nimis parũ credere: ergo deficit: & sic sides psistit in medio siue inter duo extrema: & istud ẽ melius dubiũ inter alia: de quo altercat doc. Durãdus tenet ꝙ hñt duo extrema: & Scotus vr̃ defẽsar̃: & Thomas vr̃ melius dicere. Nã ptingit dupliciter virtutem esse inter duo extrema. vno modo ꝙ habeat extrema rõne obiecti pricipalis. Aliomõ non rõne obiecti pricipalis: sed rõne circũstãtiarũ obiecti. Exẽplũ: vt tẽperãtia saltem q̃tum ad iustum psistit circa esum & potum Vñ aliqs põt hr̃e actũ circa esum & potũ q erit supabundãtia nõ solũ rõne circũstãtie: sed ratiõe obiecti circa quod fert̃: puta vult bibere duas pintas vini: & vna sufficit. ¶ Dicit ergo & bñ ꝙ morales virtutes hñt extrema p defectũ & p supabũdantiã ex parte obiectorũ. i. ẽ vnus actus qui fertur circa obm̃ pportionatum rationi: & ille est bonus: &c. Sed theologice non hñt extrema

Argumẽ. ꝙ non requiratur actũ fidei pcedere actũ spei.

Insurgit contra.

Dubium tertium. Quare si ponuntur ī intellectu ꝛ ī volũtate.

Dubium quartum an sit vna spes.

Dubium quintum. An virtutes the. sint in medio.

Dupliciter virtus ẽ inter duo extrema.

Differentia inter morales ꝛ theolo. virtutes.

ratione obiectorum. Ratio: nullus potest sperare nimis magnū bonū neq3 nimis credere summe veritati: sicut nullus pōt nimis assentire q deus ē verax: ita nullus pōt nimis desyderare summū bonū sibi. Sed aliq pōt sperare deū p aliqua media: p que nō est sperandus vel sine medijs qbus nō est sperandus: vt sperās btitudinē sine meritis nō est actus virtuosus: qa fertur in obm difforme rōni: nō in se sed ppter circūstantiā: puta quia fertur in tale obm sine meritis Non ē ergo superabundātia in virtute spei rōne obiecti: sed ratione circunstātie. Etiā aliquis credit reuelato: non p medium: sed ad primā pdicationē de quo nō habet verisimilitudinē q sit verax: talis est leuis: non q credat reuelato. Sed quia credit p mediū p quod credere nō debet. Ideo theologice virtutes non hñt extremū: & pcipue supabūdātie rōne obiecti.

De actu psūptiōis ¶ Circa hoc dubium difficultas ē de actu psumptionis. Vñ actus psumptionis ē velle btitudinē sibi sine meritis. Vtrum talis sit psumptuosus: dico q sufficit hīe media in proposito scilicet qa itēdit mereri & disponere se ad grām: & p merita q habet in intētiōe ꝯsequi btitudinē non ē psumptio: sed ille est psūptuosus q nō habet merita nec in actu nec in pposito. ¶ Sed de actu desperationis quid est an sit nolle btitudinem: certū est q nullus pt velle miseriā scdm aliquos: ita apud eos nullus pōt nolle btitudinem.

p hoc apparet q spes sit in itellectu. An actus desperationis sit nolle mereri: & est argumētum satis apparēs ad probādū opinionē q actus spei sit actus itellectus. Nam ista non ē de fide/merebor: nec ista/ego cōsequar btitudinē ex meritis & grā: quicūq3 habet iudiciū Nō ꝯsequar btitudinē qcūq3

Quid sit desperare. merita faciam dr̄ despare. Cayn iudicabat q non poterat p qcūq3 media ꝯsequi remissionē pcti nec btitudinē ergo vr̄ q actus spādi sit actus intellectus: & p pñs q actus eius oppositus scilicet actus despandi sit actus intellectus puta iudiciū: &c. De hoc ytavidet dicere q despare nōn est aliud q libere assentire ego damnabor: dicit libere quia si reuelaretur secus esset: sed si ex mala affectione quā habet vult ita credere/ois talis dr̄ desparet & p pñs vr̄ q despare nihil importet pter actum intellectus positiue: & videt mihi q aliquis dicitur despare qui habet actū incōpossibilē actui quē dicimus spare. Aliq.n. actus intellectus sunt icompossibiles actui spei puta desyderiū beatitudinis ex meritis. Vnde assēsus quo iudicarē non ē mihi possibilis: repugnat oi desyderio efficaci beatitudinis: & per pñs habens talē assensum dicitur desperare. Similiter hñs iudiciū nunq̄ merebor: dicit desperare: qa efficaciter repugnat desyderio. sed hñs iudicium quis ego merebor: illa tñ non erūt sufficiētia ad salutē dicit despetare: ergo desperare nihil alicd est q̄ hīe actū intellectus icompossibilē illi. Et dicitur despare propter incōpossibilitatē ad actū spei per quē dr̄ sperare.

An actus spandi sit meritori⁹ ¶ Vtrum actus sperādi sit meritorius. Apparet q nō Nullus actus est meritorius nisi vltimate referatur in deū: quia radix meriti ꝯsistit in dilectione dei sup oia sed actus sperandi non refertur immediate in deū. Patet: quia est amor pcupiscentie: quia vltimate refertur in amantē: amat enim sibi beatitudinē eternā: amor beatitudinis refertur in amantē vltra te: ergo videtur q non sit actus meritorius. ¶ Preterea/Omnis actus meritorius ē affectio iusticie: sed actus spei ē affectio pmodi: ergo videt q actus spei non sit meritorius.

Pria ppositio. ¶ Pro solutione sit prima propositio. Nullus actus cuiuscūq3 alterius virtutis a charitate ē meritorius: nisi pro q̄to per actū charitatis refertur vltimate in deū. Vñ aliquem actū referri vltimate in deū: nihil aliud est q̄ diligere deū super oia & ex illa dilectiōe vel elicere actū illū alterius virtutis: vel ptinuare: & non ē incōueniēs q vnus actus sit duarū virtutū vnius elicitiue: & alterius imperatiue.

2dē actꝰ pt eē duarū ꝟtutū. Vñ dico q ois actus qui est elicitiue alterius a charitate nunq̄ est meritorius nisi sit actus imperatus a charitate. i. imperatus mediante actu charitatis. ¶ Hoc supposito satis facile videre est qūo actus spei sit meritorius: stat.n. q aliquis diligat deū super omnia: quia in se bonum pplacēdo in eius

bonitate volendo q sit summe iustus: prudēs: &c. Et propter hoc: quia habet actum diligendi super omnia desyderat eum sibi per beatitudinē eternā: propter hoc precise ga diligit deum super omnia: ita q istum amorem ꝯcupiscētie refert per amorē amicitie dei talis actus ē meritorius: q̄uis non sit elicitus a charitate: sed imperaē a charitate id ē mediāte actu charitatis. & sic resolutio est q nunq̄ actus alterius virtutis ē meritorius: nisi impetur a charitate. Ratio: quia radix meriti ꝯsistit in dilectione dei super oia & ipsum procedere a dilectiōe dei ē ipsum partialiter causari a dilectione dei super oia

Radix meriti.

¶ Difficultas vtrū ille actus sit meritorius alterius premij q̄ sit illa dilectio dei sup oia a qua pcedit: qa non ē meritorius nisi ꝑpter assistētiā dilectionis dei sup oia. si sic: ergo ille actus est immediate elicitus a charitate. Patet ꝯña. Ois actus qui ē immediate meritorius. i. proprio merito ē immediate productus a charitate: ergo si actus spei sit immediate meritorius. i. merito proprio: ita q ei correspondeat premiū distinctū ab aliquo actu: ergo ē actus imediate a charitate: & p ꝯñs actus spei erit ita bñ charitatis sicut spei. verū est q actus spei nō est meritorius nisi referaē p amorē amicitie. Sed hoc supposito q sit taliter meritorius est difficultas/ an sit meritorius merito proprio: ita q ei respōdeat premiū ab illo actu p quē refertur. si sic: ergo ille actus pcedit a charitate. Cōsequētia tenet: quia charitas pducit oēm actū meritoriū qui est imediate meritorius: & sic erit ita bñ actus charitatis/ sicut spei. ¶ Dico q ille actus qui ē precise spes impatus ab amore amicitie non ē meritorius merito proprio: sicut actus qlibet secūdū Ocham qui nō habet intrīsecā bonitatē: sed bonitatē actus propter cuius pñtiā est bonus: ita dico qlibet actus q precise propter pñtiā alterius est meritorius nō habet meritū propriū ei correspōdēs: ideo dicerē ꝯsequēter q actus qui est pcise spei qui ē meritorius est pcise meritorius pmij qd correspōdet illi actui a quo īperatur: alias oporteret pcedere q esset im

Bona difficultas.

Resolutio doc.

mediate a charitate. ¶ Difficultas alia. Nunquid pōt ei ꝯcupiscere bonū ꝑpter deū summe dilectū: aliq̄ est idē actus q ē amor amicitie & ꝯcupiscētie: ideo ois amor ꝯcupiscētie videtur esse amor amicitie. nunq̄. n. diligo bonū amore ꝯcupiscētie qui diligā illud bonū alicui per illū actū: ergo diligo illū/ cui opto amore amicitie & per ꝯñs pt esse aliquis actus quo quis sperat btitudinē & pp deū sūme dilectū eodē actu: si sit ergo ē actus charitatis. Patet: ē dilectio dei super oia: ergo charitatis/ & ē actus spei: ergo idē actus ē & spei & charitatis. & sic ē qd Vtrū sicut possem amare forte propter deū eodē actu nūqd etiā eodē actu possum mihi ꝯcupiscere btitudinē ex meritis & gr̄a pp deum summe dilectū: & appet mihi q sic: & hoc supposito Vtrū talis actus sit charitatis & spei: vr̄ q sic. Bñ sequr: est dilectio dei sup oia: ergo ē charitatis: & bñ sequr: ē expectatio future btitudinis: ergo est spei: ergo idē actus est charitatis & spei. verū est ergo q ē elicitiue a duabus virtutibus distinctis: pcedo: & nō est incōueniēs q idē actus sit duarū virtutū elicitiue vnius theologice/ alterius moralis: neq q procedat a duobus habitibus distinctis specie elicitiue. Dilectio. n. dei sup oia in hītuato pcedit a charitate infusa/ & ab acquisita: ergo idē actus procedit ab hītibus distinctis specie etiā hītibus distinctas denoīatiōes virtutū: quorū vnus sit acqsitus: & alter infusus. vt sol abstinet a venereis propter deū summe dilectū est charitatis infuse elicitiue. Patet: quia ē dilectio dei: & actus ille ē ab hītu tēpantie. isti enim habitus sortiūtur diuersas denominationes virtutū: quia vnus est charitatis: & alter tēperātie ¶ Dico tertio. non est incōueniens q idem actus procedat a duobus habitibus distinctis specie vtroq infuso: & qui sortiūtur diuersas denominationes virtutū: vnus vocaē spes: alius charitas. Et sic quādo dicitur regulariter q nunq̄ habitus distīcti specie immediate producūt actū vel actus eiusdem speciei: sed actus distīncti specie producūtur a diuersis habitibus: hoc intelligiē de

Difficultas alia.

q idē actus sit spei et charitatis.

Idē actus e ꝑtuus theologice et moralis.

Idē actus pt pcedere a diuersis hītibus distinctis et specie.

 180

vtroq habitu acquisito ita q nūq duo habitus acquisiti distīcti specie imediate producūt eūdē actū: sed stat bñ q vnus pducat imediate: & alter mediate: sed de infuso nō est incōueniēs: vt patet de actu qui ē amor amicitie/& amor concupiscētie. ¶Dubitatur qđ est obm̄ adequatū spei. dico q obm̄ adequatū spei ē aliqs pceptus: sed iadequatū obm̄ ē res ad extra. Vñ spes & charitas tēdūt in rē ad extra. i. res ad extra p actus amoris & desyderij desyderatur & amat: nihilominus nō tendūt in rē ad extra: nisi mediante aliquo pceptu: & ille cōceptus p quē tendūt in rem ad extra dr̄ esse obm̄ primariū & adequatū: & est fantasia satis bona. Dicitur ergo (& istud est notissimū) fides tendit in deū p actū suum: & alie virtutes nō nisi mediantibus apprehensionibus: quia volūtas non fertur in incognitū: & tendit mediātibus diuersis apprehēsiōibus: ideo actus earū sunt varij: ppterea aliud est obm̄ charitatis: & est hoc pplexum/deus ē diligēdus & quicqd vult a me diligi. fateor q actus charitatis & spei nunq tēdūt in deū nisi mediāte aliqua cognitiōe: tñ nō oportet q tēdāt in illā cognitionē. qñ. n. sortes apprehēdit deū vt quoddā futurū si eliciat actum quo sperat sibi actu illo nō fertur sortes in illud pplexum: qa non oportet q sortes reflectat se sup tale cōplexū: sed solū fertur i deū: mediāte tñ tali complexo. ¶Propterea dico q obm̄ adequatū spei & charitatis ē deus: ergo idē est obm̄ adequatū istarū virtutū. verū est: sed secūdū diuersas apprehēsiones & rōnes. Nā deus pōt apphendi secundū diuersas rōnes: & secundū vnā rōnē est obm̄ virtutis scdm̄ quā rōnē itellectus fert in illū. Vñ deus nō est obm̄ spei: nisi scdm̄ rōnem boni futuri & actus spei nō fertur in illā rationē. Non. n. sequtur/Spes nō fertur i deū: nisi scdm̄ rōnem aliquā: ergo fert in illā rōnē: sicut nō seqtur. Volūtas nō fertur in obiectū nisi scdm̄ cognitionē: ergo fertur i cognitionem: vt āteq ego amem patrem meū nō oportet q amem scdm̄ illā cognitionē. & sic deus est obiectū adequatū spei & charitatis & fidei secundū diuersas apprehēsiones. Et sic dicta sufficiant de fide & spe. Hec materia diffusius in pludijs moralibus tractat. Nūc seqt de charitate. ¶Dist. xxvij.

Quid sit obm̄ adequatum spei & in adequatū

Deus est obm̄ spei & charita.

Aduerte

Veritur psequēter. Vtrū charitas sit habitus inclināns volūtatem hominis ad obseruatōem primi pcepti charitatis/seu de dilectione dei sup oīa: & in ista qstione ponūtur tres articuli. Qītum ad primū declarabimus qd sit charitas. Et quia habitus cognoscūtur p actus: ideo primo inuestigabimus quid sit actus charitatis. Vñ actus charitatis dicit amor vel dilectio. ideo vidēdū est quid sit amor. Amor ei nō est nisi quedam tendētia qua tēdit potentia in suū obm̄. Vñ triplex est appetitus/naturalis/sensitiuus/& intellectiuus. & quolibet istorū appetituū tēdit potentia in obm̄. Appetitus em̄ naturalis nō prequirit apphensionem eius qđ appetit in ipso appetente/sed alterius putā in instituēte naturā. Diuina eni puidentia (vt inqt Boetius) dedit creatis a se rebus hanc vel maxime manendi causam: vt quoad possūt naturaliter manere desyderāt. Et Cicero in primo offi. Principio animātiū &c. Appetitus vero animalis est appetitus presupponens apphensionem appetentis natus tendere i obm̄ apphensum aut in eo quiescere necessario & nō libere: & hic est in brutis. Sed appetitus intellectiuus de necessitate psupponit noticiā intellectiuā seu iudiciū in tellectus natus libere actū suum elicer. & vocatur appetitus rōnalis/itellectus/seu volūtatis. vñ appetitus naturalis tm̄ valet sicut naturalis inclinatio: vt est naturalis inclinatio ad aliqd prosequendū: vt graue naturaliter appetit descendere deorsum: & appetitu naturali vnaqq res appetit pseruari in eē vt dictū est. & talis appetitus nullā puiā cognitionem prequirit. sed appetitus aīalis ē illa potētia q exercet suā opationem mediāte aliqua cognitione puia/vt in brutis pter naturalē inclinationem est qdā appetitus

Quid actus charitatis quid amor

De triplici appetitu primo de naturali.

Oē ens apetit eē.

Quid appetitus aīalis.

Quid intellectiuus

cognoscendi qui nō potest causari nisi mediante aliqua cognitione previa. Sed appetitus intellectus seu voluntatis est ipsa potentia q̄ de necessitate ad suos actus exercēdos aliquā preuiā cognitionē reqrit q̄ libere fertur in obiecta. ¶Et sicut solent cōmuniter doctores ponere tres potentias ita ponunt triplex genus amoris. vñ amor primo mō q correspondet appetitui naturali quē etiā naturalē dicimus/nō actus elicitus vel passio: sed est ipsamet res vel eius forma substātialis aut qualitas eā formā naturaliter p̄ns.

Triplex amor q̄d naturalis.

¶Sed statim q̄reret aliqs cū aīa nr̄a in ordine ad intellectiōes & suas opatiōes habeat incliationē & appetit eius cognitiones: qa vnūquodq̧ appetit suā opationē/mō opatio intellectus est intelligere & voluntatis velle/nole. q̄ritur ergo qualis sit appetitus ad istas opationes. clarū est q̄ nō est appetitus intellectus: qa nullam preexigit noticiā

Dubium

¶Breuiter dico q̄ appetitus intellectus seu volūtatis quo exigit suas opationes dr̄ naturalis ita bn̄ sicut appetitus quo graue appetit descēdere deorsum. &c. ¶Sed amor secundo modo puta qui correspondet appetitui aīali seu sensitiuo est incliatio appetitus sensitiui ad suum pueniēs/vel actus desiderij quo tendit in bonū apphensum absens. & talis vocatur amor aīalis qui cōis est homibus & brutis. ¶Sed amor tertio modo puta amor rationalis vel intellectus est actus volūtatis quo volūtas libere acceptat obm̄ p̄ intellectū sibi p̄ntatū. & de hoc amore cōmuniter est sermo: & q̄n est q̄stio de amore apud doc. capit amor pro actu volūtatis puta velle/& nō p̄ naturali vel sensitiuo vt q̄n dr̄ q̄ amor nō fertur in incognitū. Ita q̄ amare p̄tinet ad volūtatē & ē actus volūtatis sicut itelligere ē actus intellectus.

Quid amor sensitiuus.

Quid amor rōnal'

¶Consequenter dr̄ q̄. volūtas nō habet nisi duas opationes. qa obm̄ non pōt p̄ntari volūtati nisi duobus modis. volūtas ei nō pōt hr̄e circa illud obiectū nisi duos actus: puta velle quo volūtas acceptat obm̄ vt cōueniēs. Et nolle quo voluntas fugit. Et ita primus actus vocatur prosequutio: & secūdus vocatur fuga. ¶Et si dicatur voluntas potest hr̄e actū suspentionis: qa potest suspendere actū/ergo est aliquis actus suspensus quo neq̧ acceptat neq̧ de acceptat neq̧ fugit. ¶Respondetur quod talis suspensio pt̄ fieri duobus modis: vnomodo q̄ volūtas p̄nte obiecto per apprehensionē intellectus q̄nq̧ auertit se/ita q̄ nullum actū circa hoc obiectū elicit & suspēditur ab obiecto. & talis suspēsio non ē actus. Aliomodo volūtas volens suspēdit p actū positiuū/quia vult nō elicere vt magis inquirat de obiecti puenientia & bonitate. Et talis actus suspēsus est quodē velle. s. velle non elicere. Et sic patet q̄ in voluntate non sunt nisi duo actus eliciti respectu cuiuscunq̧ obiecti: scilicet velle & nolle. ¶Hoc supposito cum amor sit actus volūtatis vidēdū est vtrū sit velle vel nolle. breuiter dr̄ q̄ amor nō ē nisi velle. quia actus amādi ē cplacentia i amato vl' est actus quo acceptat obiectū amatū tm̄ bonū sibi vel alteri. Verū nolēdo nihil acceptamus sed refugimus: ergo amor non pōt esse nole: ideo cū sint tm̄ duo actus volūtatis oportet de necessitate dicer̄ q̄ amor actus voluntatis est velle. Et hoc habet philosophus in secundo rhetoricorū. amor in quit est velle alicui bonū. ¶Hic est difficultas: quia dicūt aliq doctores quod oē nolle ē velle: ita dicit Gregorius i primo & Holcot. q. septima primi: quia omē nolle alicuius est velle suū p̄tradictoriū/quia nolle fortē eē diuitē est velle fortē nō esse diuitē: sed sic ē q̄ oē velle pōt dici amor vt dictū est/ergo omne nolle pōt dici amor. Primo dico secundū illos qui dicunt q̄ oē nolle est velle hoc cōcedēdo. pōt dici q̄ non ē amor illius obiecti cuius est nolle. vt nolo fortem diuitē/talis actus est nolle diuitiarum: & sic nō est amor diuitiarū. Sed est velle alterius Et sic secundū istā opinionem dato q̄ esset vera nō seq̄tur q̄ amor sit nolle. Ista tamen opinio semp visa est mihi falsa & nō vera. Et ratio mea est: quia ego possum apprehēdere fortem diuitē vel ecōtra nō cogitādo de p̄tradictorio. ideo possum apprehēdere

An volūtas dicat suspēdere p actum

Suspēsio vo. duplr pōt fieri.

Amor vtrū sit q̄d velle.

An oē nolle sit velle scd̄m Gre. & Holcot

Confutatio gregorij & Holcot.

Duo sunt tm̄ voluntatis act⁹ eliciti.

vnum contradictorium nõ apprehendendo reliquum. Et tunc non posset dici φ illud velle sit nolle: quia voluntas nihil vult nisi intellectus apprehendat. sed intellectus nõ apprehẽdit ↄtradictoriũ/ergo oportet de necessitate dicere φ nõ oẽ nollẽ est velle cõtradictoriũ: & ista opinio appet michi probabilior. ¶ Consequẽter noto φ iste amor diuiditur in tres amores/ primomõ in amorẽ affectiuũ & effectiuũ: secundomõ in amorẽ amicitie & cõcupiscentie: tertiomodo in amorem cõplacentie & desiderij. Pro prio noto φ voluntas volẽdo alicui bonũ si sit velle efficax non ẽ in potestate voluntatis pro tunc: quin exhibeat illud bonũ nisi impediatur ab extrĩseco. Et si caruerit illo bono procurat illud bonũ amato q̃tum põt alioquin talis dilectio nõ esset vera. Vnde Io. iij. diligamus non lingua: sed opere & veritate. & Gregorius omelia. xxx. amor dei ociosus non est. Et amor ille quandoq3 extẽdit ad conatũ illũ quo quis bonũ procurat φ amato inesse desiderat. Et ex ista au ctoritate. Io. sumit illa distinctio amoris in affectiuũ & effectiuũ. Sed amor affectiuus ẽ actus volũtatis elicitus quo volo alicui bonũ. Dicunt doc. φ illa volitio ad quã sequitur opatio vocat amor effectiuus/sed si ad istã opationẽ interiorem vel desideriũ non sequat effectus: tunc talis volitio nõ efficit & vocatur affectiuus. Et nõ est in hoc difficultas. Dicitur tñ cõmuniter φ iste amor effectiuus nõ est proprie operatio immanẽs: ideo ista acceptio est satis impropria.

Triplex amoris diuisio.

Diffinit amore effectiuus.

Quid e amor affectiuus.

¶ Q̃tum ad aliã diuisionẽ amoris in amorẽ amicitie & amorẽ ↄcupiscentie dicit Durandus in hac distinctione φ nõ est intelligendũ φ sint duo amores distincti: vt si qs velit forti amãdo ipsum diuitias/vł honores/amor fortis in vtrũq3 tẽdit/amat enim fortem cui vult talia bõa inesse: amat & ipsa bona q̃ vult inesse forti/amat eni fortẽ propter se: diuitias vero & honores amat propter fortẽ. Ita volens sibi ipsi bonũ equum per amorẽ qui est velle in se ipsum tendit in equũ. vult enim equũ esse sanum/ fortem/ velocem/nõ propter equũ ibi sistendo sed propter se: proportionabiliter sicut intellectus duos habet actus assentiendi alicui vero/aliquãdo eni assentit vero propter se/sicut pricipio ex terminis aut ex euidẽtia noto ei euidenti aliquando propter aliud verum i quod resoluitur ex quo deducit sicut conclusioni ex principijs illate. ¶ Item proportionabiliter quãdoq3 acceptat bonũ ppter se nõ referendo in aliud. Aliqñ tñ propter aliud. Et secundũ hoc distinguũt vsus & fruitio. Similiter amor amicitie & amor ↄcupiscẽtie. vnde sicut est ordo i intellectu ita est ordo in voluntate. ¶ Dico ergo φ amor amicitie est amor quo amatur obiectũ ex sola obiecti apprehẽsione & nõ ex alterius obiecti amore/sed amor cõcupiscẽtie est amor quo amat obiectũ nõ ex sola obiecti apprehensione: sed ex alterius obiecti amore/verbi gratia: si quis diligit fortem volẽs ipsum esse diuitem: potentẽ: vt sibi largiat & benefaciat: vel si quis bene vult famulo: familie: vel bestijs fortis propter fortẽ. oĩs dilectio hec amor est concupiscẽtie. Et in amore huiusmodi quãdoq3 sunt duo actus/ vnus precise circa illum cui bene vult. alius circa bonum illud qđ vult. & primus actus est amor amicitie: secundus est amor concupiscẽtie. Vnde quãdoq3 vnico actu vult alicui bonũ propter alterũ/sicut vnico actu ṗt volũtas ferri in mediũ & in finẽ. Et tũc iste actus est amor amicitie & amor concupiscẽtie simul: sicut simul est fruitio & vsus. sicut si presentetur mihi deus tanq̃ summum bonum tunc ego affecto deum/talis actus est amor amicitie. possunt adduci mihi obiecta creata accepto ea propter deum: talis secundus actus est amor cõcupiscẽtie. breuiter dicerem φ oĩs amor amicitie est fruitio: vel est actus medius. quia amo nõ ṗpter aliud. sed ponendo actũ medium talis amor qui non fertur in obiectũ tanq̃ summũ bonũ non ẽ malus/q2 põt referri in deũ/& erit actus medius: sed non ponẽdo actũ medium est malus. Est difficultas: vtrum deus possit secundum essentiã amari amore cõcupiscẽtie: de

Quid e amor amicitie.

Quid e amor cõcupiscẽtie.

Q amor amicitie & cõcupiscẽtie nõ nõ distinguuntur.

Idẽ act⁹ ẽ fruitiõ & vs⁹ medij & finis.

hac difficultate postea videbitur. ¶ Noto preterea ꝙ amor amicitie ē causa amoris cō cupiscentie non solū in gn̄e finalis/sed effi cientis. Et est ordo perfectionis inter ipsos amores/quia amor amicitie ē perfectior & nobilior scd'm Anselmū: quia amor amici tie inest volūtati secundū affectionem iusti cie/& amor concupiscentie inest volūtati secūdū affectionē commodi. ¶ Tertia diui sio amorū est in amorē ꝯplacētie & amorē desiderij. ita amor ꝯplacētie est velle alicui bonū iam habitū siue ꝑpter ip̄m siue ꝑpter aliud/hoc m̄ō amat eū qui ꝯgratulat̄ & cō delectat̄ de bono adepto/nō t̄n gaudiū vel delectatio est amor seu velle quod est actus volūtatis: sed gaudiū & delectatio est effe ctus sequēs amorē. Amor desiderij ē actus volūtatis quo volo mihi vel alteri bonum absens siue propter se amatum siue propter aliud. hoc est siue sit amor amicitie siue cō cupiscētie. Et quilibet istorū amorū potest esse ordinatus vel inordinatus vel indiffe/ rens. Itē potest esse gratuitus vel nō merito rius. ¶ Notādum tertio ꝙ illa eadē que di cta sunt de amore sunt etiā dicenda de dile ctione. Et inueniūtur quattuor nomina ad idem ptinētia/scilicet amor/dilectio/chari tas/& amicitia. In hoc t̄n differunt ꝙ amici tia secundū philosophos est quasi habitus & regulariter capitur pro hn̄itu. dilectio & amor p actu. & charitas aliqn̄ capitur pro actu aliqn̄ pro habitu: differenter t̄n signifi cātur actus p ista tria amor/dilectiō/chari tas: qa ois amor est dilectio vel charitas: sed non ecōtra. addit eni dilectio sup amorem electionē precedentē. vt ip̄m nomē sonat. vnde solum est in volūtate rationali: chari tas aūt vltra amorē addit p̄fectionē quendā amoris inquātū illud ꝙ amatur magni exi stimatur. ¶ Notandum quarto ꝙ deus po test diligi secundum oēs species amoris su pradictas actualiter & habitualiter. Nam diligere deū est velle deo bonū. esse omni potens: summū bonū infinitum: iustū: &c. hoc est breuissime deū velle esse deū/scili cet bonū quo nihil melius excogitari pōt:

Amor al- citie ē cau sa efficiēs amoris cō cupiscen- tie.

Quid a- mor ꝯpla cētie.

Quid a- mor desi- derij.

Differen tia inter amorē/di lectionē/ chari. & a- miciciam

hoc enim nomine deus intelligit̄ secundū beatū Augustinum. ¶ Duplex est dilectio dei quedā complexa quedam incomplexa. diligere deū dilectione incomplexa est ha bere cōplacentiā in illa bonitate in se com placēte & nō mediāte alia noticia cōplexa. hoc eni non fertur supra aliqđ complexum Sed dilectio cōplexa non capit̄ pro noticia cōplexa: sed vocatur dilectio ideo comple xa quia fertur sup obm̄ cōplexum vt volo deum esse summū bonū/omnipotentē/ta lis volitio secundū Dionysium nō potest esse fruitio: quia volūtas nō pōt ferri in ali quod obm̄ complexe: quin sit volitio incō plexa. Et ideo male sequtur secundū eum ꝙ nulla talis volitio pōt esse fruitio. Dicit cō sequenter Dionysius ꝙ non est vsus sed est actus medius. ¶ Ex his Gabriel infert ꝙ nul lus existens in peccato potest amare deū su per oīa/quia talis nō vult deum esse maius quo nihil excogitari pōt: patet. quia vellet deum ignorare peccatū suum: & sic nō esse summe sapientē/aut sua peccata non vindi care: & sic nō eē summe iustū. Et sic conclu ditur ꝙ nō est possibile ꝙ aliquis sit in pec cato & ꝙ diligat deū sup omnia. ¶ Qr̄tum ad hoc videt̄ mihi ꝙ dilectio stet cum pc̄ō: patet. sit sortes q̄ diligat deū sup omnia cū oibus debitis circunstantijs. Et volo ꝙ sor tes pro tunc credat aliquē esse inimicū fidei qui t̄n non est inimicus. & ex zelo fidei oc cidat illū quē credit inimicū fidei ignoran tia vincibili. Tunc in illo casu sortes peccat mortaliter & diligit deum sup oīa vt videt̄ manifeste/ergo ꝓpositū. Item volo ꝙ sor ti hn̄ti dilectionem dei sup oīa occurrat pre ceptū de dādo elemosinam pauperi. Tunc quero vel sortes manente dilectiōe est liber vel nō/si dicas ꝙ ē liber/ergo pōt omitte re/si dicas ꝙ nō: ergo necessario dat elemo sinā. Et sic nō meretur. Et p cōsequēs nō be ne agit quia suus actus non ē liber: ergo nō obstāte ista dilectione dei sup oīa pōt omit tere: & sic peccare q̄d erat probandū. Et si di cas ꝙ tunc ille actus non vocabitur dilectio dei sup oīa. Tunc difficultas erit ad nomen.

Duplex dei dile ctio. s. cō plexa & in complexa

Cur dici tur noti cia dei cō plexa.

Cur ipec cato nō potest de' diligi sup omnia.

Opposi tū tenet a doctore.

sed dices quicquid sit substātia actus diligē di deum super oīa manet. verū est: sed non vocatur dilectio propter peccatum: tūc difficultas est ad nomen. His suppositis declaratur nunc de quo precepto itelligatur quādo queritur. Utrum charitas sit habitus inclinans voluntatē. &c. vnde notes ꝙ illud preceptum inuenitur in pluribus passibus sacre scripture. ¶Primo habet Deuteronomi sexto: vbi dicit Moyses. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: ex tota anima tua: & tota fortitudine tua. Et Mathei. xxij. sic habetur. Diliges dominū deū tuum ex toto corde. & ī tota anima tua. & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Mar. xij. additis tribus conditionibus quas Matheus ponit ex tota virtute tua. Et Luce primo. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota aīa tua & ex omnibus viribus tuis & ex omni mente tua. He autem conditiones tota fortitudine: tota virtute: omnibus viribus pro eodem accipiuntur secundum Tho. secūda secūde. q. xliiij. articulo quinto. Et manēt he quattuor conditiones: puta ex toto corde ex tota anima ex tota mente: & ex tota fortitudie. ¶Est ergo difficultas/ quid itelligatur per istos quattuor terminos toto corde tota aīa: &c. Dicit breuiter Durandus & bene ꝙ designātur quattuor potentie: scilicet per ly corde potentia volitiua: quia sicut cor est principale membrum ita potentia volitiua est radix meriti per li anima intelligitur potentia intellectiua: & per ly mente potentia sensitiua: & ly fortitudine potentia executiua seu actus exterior. Et sunt quattuor principales partes scilicet voluntas/ intellectus/ sensus/ & potentia executiua. Et breuiter nihil vult habere illud preceptum nisi ad habendum dilectionem meritoriā dei sup omnia: oportet ꝙ tota voluntas feratur in deum: & tota anima: id est ꝙ illa voluntas seu actus voluntatis reguletur a dictamie itellectus seu prudentie. Et ꝙ operationes exteriores referantur in deum vltimate summe dilectū.

Preceptū de dilectiōe dei.

bona difficultas.

Declaratio pceptī de dilectiōe dei

¶Diligere deū super oīa: secundū De alyaco quadrupliciter pōt intelligi. vno modo quātum ad perfectionē dilectionis gradualiter. Secūdo mō ꝗtum quātitatem obiecti siue quantum ad illud bonū volitum. hoc est ꝙ deo velimus plura bona ꝗ cuicunꝗ alteri: vel in maiori multitudine. Et differt a primo mō: quia stat ꝙ volendo platonī grosso rustico diuitias plus diligam eum intēsiue seu gradualiter siue maiori affectu/ ꝗ platonem volēdo ei episcopatum/ tamē secūdo modo plus diligo platonem: quia volo ei maius bonum. Tertio mō pōt intelligi ꝙ diligamus deum super omnia ꝗtum ad firmitatem. i. ꝙ potius desinerem dilectionem cuiuscūꝗ ꝗ dilectionem dei. Quarto quātum ad naturam: id est naturalius. Et sic isto modo nō est difficultas quin dilectio sui ē magis naturalis ꝗ dilectio dei. vel cuiuscunꝗ alterius. Quū ergo est questio: vtrum deus sit maxime diligendus sup oīa potest intelligi gradualiter: & de hoc videbitur in dubio primo. ¶Ultimo notandū ꝙ potest intelligi dupliciter ꝙ per se adimpleatur preceptum de dilectiōe dei sup oīa: vno modo ꝙ sic adimpleatur ꝙ per talem vitetur peccatum mortale quātum sufficit ad salutem. Alio modo intelligitur ꝙ adimpleatur preceptum de dilectione pfecte: nō solum quātum ad salutem: sed vltra ꝙ non admittantur quicūꝗ actus cōtrarij neꝗ impertinentes. Ita ꝙ diligere deum pfecte isto modo nō est solum illum actum elicere cōformiter ad dictamen rectum: sed nec admittere actus cōtrarios nec facere opera impertinentia: sed omnem actionē nostrā in deū referri. Ita ꝙ nullus sit actus volūtatis neꝗ intellectus quin tendat in deum. Et de tali dilectione loquitur. B. Augustinus in lib. de doctrina christiana quādo dicit ꝙ preceptum de dilectione dei nō potest adimpleri in via: vnde iuferuntur aliqua correlaria. Primū/ quicūꝗ habet gratiā gratū facientē diligit deū ex toto corde/ tota aīa: &c. Secūdum/ ꝙ nullus pctō mortali obnoxius deū ex toto corde diligit. Patet: quia nō habet

Diligere deū sup oīa ꝗdrupl'r intelligitur.

Dupliciter intelligi ꝙ adipleat pceptū de dilectione dei.

August.

Correlarium

Primum. Secūdū.

gratiā. De ista totalitate dilectiōis ponūtur tres gradus. Primus/vocatur perfectus qui oēm actū ɔtrariū dilectioni excludit. Secundus est pfectior qui non solū actum ɔtrariū excludit: sed etiā extraneum quātum humana vita permittit omnia opera exteriora in deum ordinādo. Tertius est perfectissimus de quo loquitur Augustinus qui solum in beatis repitur: & isti gradus habētur ex de Gersono. ¶ His notatis ponuntur alique conclusiones. Prima/respectu quorūcunq̧ actuum diligendi deum ponendi sunt habitus inclinatiui ad eliciendum similes. patet ex dictis. xxiij. distin. quia hic est sermo de dilectione que est in voluntate. Notandum est ꝙ voluntas nō ita est determinata ad actum diligendi quin possit assuefieri in oppositum: sed in omni potentia que non est determinata ad actum suum: & q̄ potest ad oppositum assuefieri est ponēdus habitus inclinans ipsam potentiā: &c. Ista propositio est certa/voluntas nō necessario diligit deum quia alias dilectio dei non esset meritoria neq̧ laudabilis. igitur. ¶ Secunda conclusio. Respectu diuersorum actuū specie distinctorū quibus deum diligimus ordiate diuersi habitus & virtutes sunt ponende. Et ista propositio est cōformis propositioni quā posuimus de fide. & p eius intellectu oportet supponere ꝙ deus pōt diligi dilectionibus differentibus specie. Patet: quia deus pōt diligi sub hac ratione qua est oipotens: & sub hac rōne qua summum bonū. Dicitur ergo ꝙ tot sunt ponēdi hītus quot sunt ponendi actus. Patet: qa ex distinctione actuum sumitur distīctio habituū: quia nunq̄ habitus inclinat nisi ad actus similes ex quibus est genitus: & qa pro declaratione huius cōclusionis oportet cognoscere quis sit amor effectiuus cuiuscūq̧ virtutis: & ad quem actū dilectiōis inclinet propterea ponit̄ talis ꝓpositio. Ad oēm actum effectiui amoris dei diuerse inclinant virtutes: & sicut declaratum est in notabilibus/amor effectiuus ꝓprie capiēdo amorē effectiuū est actus exterior: & talis amor nō

Prima cōclusio.

Secūda cōclusio.

Amor effectiu⁹ est actus exterior.

pōt esse respectu dei proprie capiendo: qa nullum sibi pōt ꝓcurari bonū/quia de necessitate habet omne bonum qd ipse habet: sed large capiendo amorē effectiuū pro omni opatione q̄ placet ipsi amato: aut quia ē in laudē ipsius amati: tunc pōt puenire ipsi deo. & tunc sunt ponēdi habitus respectu amoris effectiui: vt si facio opus tēperantie ad laudē dei/talis actus generat hītū qui inclinabit ad ꝯsimiles actus: quia qlibet actus cuiuscūq̧ precepti diuini/aut cōcilij meritorius est actus amoris effectiui dempto ꝑcepto primo qd disponit ad amorē effectiuum: quia oīs talis elicitio ex charitate ē ordinatio ad honorē dei: sed tales sunt diuersi specie. ¶ Quarta ɔclusio. Ad amorē concupiscentie respectu dei cōcurrit actus spei tam infuse q̄ acquisite: sicut dictum est. Est tñ difficultas. Vtrum deus imediate possit amari amore ɔcupiscentie. Dicit Durādus ꝙ non: quia nunq̄ amore cōcupiscentie licite & imediate pōt attingi deus: sed bene mediate. & ratio: quia amor cōcupiscentie est amor quo diligo ꝑpter aliud: sed ɔcupisco btitudinem imediate: & ꝑ charitatē deū: sed nichilominus apud Scotū qui dicit/omnis virtus theologica imediate tendit in deum dicitur ꝙ actus spei imediate tēdit in deum & ꝙ deus amatur amore concupiscentie & ꝙ ego possum michi ɔcupiscere deum: sed non vltimate saltem licite: vt dicit Scotus: sed vlterius referendo in deum/vt volo michi btitudinem vel deū: beatitudinē ex meritis & gratia propter deum ita vltimate referendo iterū in deū. ¶ Est hic difficultas quā tāgit Sco. Vtrum ex puris naturalibus possit esse euidens ꝙ deus sit diligendus super omnia: & apparet ꝙ sit: quia stando in puris naturalibus/vel diligere deū sup oīa est contra dictamen recte rationis vel non. Si primum/non videtur cōtra dictamen/quia ex puris naturalibus habemus quod est aliquid summe bonum/summe perfectum. & illud non potest esse creatum: ergo virtus siue habitus qui vel que inclinaret ad diligendum eum summe: non potest esse vi-

Quarta cōclusio.

Vtrū licite de⁹ possit amari amore cōcupiscentie.

De⁹ pōt cōcupisci sed nō vltimate.

An sit euidens ꝙ de⁹ sit sup oīa diligendus

tiū. Patet quia non potest esse contra dictamen rectum: ergo videtur ꝙ ex puris naturalibus: &c. ❡Secunda ratio quā ponderat Scotus est / fortis politicus stando in puris naturalibus eligit mori pro repu. & magis diligit rempu. ꝙ ppriū esse. ergo videtur ꝙ ex dictamie rōnis pure naturalis potest haberi dilectio dei sup omnia. ❡Aliud argumentū ꝓtra Gabri. qui dicit ꝙ non pōt haberi dilectio: &c. Nō est difficile / & est tale Non est euidens ex rōne naturali ꝙ deus sit diligēdus sup oīa: ergo ratio formalis seu illud dictamē deus est diligēdus sup oīa stādo in puris naturalibus non est: &c. Breuiter dico ꝙ licet ex dictamie rōnis naturalis non possumus habere euidenter ꝙ deus sit super oīa diligēdus: tñ probabiliter possumus habere ex dictamine seu regula naturali: ꝙ deus est dilihendus sup oīa. Secūdo dico ꝙ illud dictamē ꝓbabile sufficit ad regulandū volūtatē vt bñ agat. Sed diceres: sunt multe ꝓpōnes inducentes ad ꝓbandū in ratione naturali ꝙ deus sit sup oīa diligēdus sed nō sunt euidentes: ideo nō generāt nisi opinionē. Dico ꝙ illud dubiū ꝙ habet ex probabilibus in ratione naturali sufficit ad regulādum actū vt sit moraliter bonus: qa in moralibus nō reqritur euidētia: sed sufficit probabilitas. vt ergo actus sit laudabilis non oportet ꝙ illud iudiciū a quo regulatur sit certum vel euidens: sed sufficit ꝙ sit ꝓbabile. quāuis ergo dictamen illud nō sit euidens: non sequitur quin dilectio dei sup oīa sit bona. ❡Sexta cōclusio. Preceptū de diligēdo deū sup oīa de oībus spēbus deo conuenientibus est intelligēdū. Sed est difficultas qñ dicit ꝙ magis velle debemus voluntatem dei preceptiuā īpleri nobis: ꝙ qdcunq; aliud: ita quando dantur duo precepta: vnū diuinū: alud humanū: magis tenemur parere ꝑcepto diuino ꝙ humano: quia scdm beatū August. qñcunq; sunt potētie due: vna maior / altera minor: plus est obediendū maiori. Item tenemur plus diligere deū effectiue ꝙ qdcūq; aliud seu qcūq; alia. ❡Sed ꝓtra hoc arguitur. Tenetur / seu obligatur aliqñ quis ad aliqd ex prepto diuino sub pena peccati venialis: & ad faciendū qd' precipit homo sub pena peccati mortalis: ergo nō est difficultas quin aliqñ solū tenemur ad ea ꝙ deus precipit sub pena peccati venialis vt ad nō mētiendū iocose: & aliqñ obligamur ad faciendū qd homo precipit sub pena peccati mortalis: qa alias nūꝙ religiosus peccaret mortaliter nō parendo supiori: & trāsgrediendo eius ꝑceptū. Ista difficultas qrit vnū: qd postea tractabitur. Vtrū homo purus possit obligare ad mortale: sed pro nūc supponēdo ꝙ sic. Tūc qñ est maior obligatio: puta qñ ꝑcipitur vnū sub pena peccati venialis: & aliud sub pena peccati mortalis magis teneor vitare mortale. verū est: ergo potius obediēdū est hominibus ꝙ deo: quo mō ergo dñt intelligi doct. qñ cōiter tenēt ꝙ magis deo ꝙ hominibus parēdū est. Dico ꝙ illud pōt intelligi de actibus impertinētibus vel respectu eiusdem vel ꝓtrariorū. si respectu eiusdem: puta quia deus ꝑciperet aliqd sub pena peccati venialis: & aliqd sub pena pcti mortalis obediendū est deo ꝓpter auctoritatē supioris. si respectu ꝓtrariorū tunc dico ꝙ nulla ē obligatio inferioris ꝙ ꝓtrariet obligationi superioris. Si de actibus impertinētibus / nō est incōueniēs ꝙ si minor ptās ꝑcipiat vnū istorū & maior potestas ꝑcipiat alterū: stat bñ ꝙ obligatio minoris sit maior: & ita magis obligat: sed respectu eiusdē obligatio minoris cedit obligationi maioris. ❡Septima conclusio. Preceptū de dilectione dei super oīa non ligat ad diligēdū deum actu perfectiore gradualiter / vel essentialiter ꝙ seipm. Probatur quia aliquis eodē actu potest licite diligere deum & proximum: igitur tunc dilectio dei nō est perfectior ꝙ dilectio ꝓximi quia est idē actus. Et hoc apud Okā De aliaco / beatum Tho. & oēs docto. preter Grego. Tūc ergo sequitur. Vnico actu diligo deum & proximum: ergo non perfectiore actu: sed tenendo sicut tenet Gregorius: ꝙ non possum vnico actu diligere deum & ꝓximū licite. Verū stat licite diligere

An nāliter possit deduci ꝙ de⁹ sit sup oīa diligendus.

Sexta cōclusio.

Si ꝙ nō sp tenemur plus obedire ꝑcepto dīno ꝙ hūano

Bona resolutio.

Septia cōclusio.

Grego ꝯ oēs de actu q̄ diligit de⁹ ꝗ ꝓximus.

proximum actu eque intenso sicut deum. Climeton tenet q nō/q sic pbat: quia proximus nō potest licite diligi nisi ppter deū: & referendo vltimate illā dilectionē in deū ergo magis diligit deū: quia ppter vnū qd q tale & illud magis: sequr bn sortes assentit/b/ppter/a/ergo magis assentit/a/ ex.j. poste. Sed sic est q sicut se habet intellectus in speculabilibus ita volūtas in agibilibus ergo videt q si diligo proximū ppter deū q magis diligo deū. ¶ Preterea ego possū peccare in dilectione proximi venialiter: vt stat mulieres in diligendo filios peccare venialiter. Tunc sic arguo. vel illa dilectio est mala: qnia est nimis intēsa q deberet: vel qa amant irreferibiliter. neq referunt in deū. Sit sortes qui diligat platonem venialiter peccādo: illa dilectio non est mala de se: sed quia precipitur. Nullū enī malum precipi potest: ergo est mala qa fertur in obiectum aliter q deberet ferri: aut qa nimis intēse: aut quia irreferibiliter. Si dicas q est pctm qa irreferibiliter: ergo tunc est fruitio: quia fert vltimate in creaturā: & sic est idolatria ptra primū preceptū: & sic est peccatū mortale. si dicas q minus intēse: & non nisi quia plus diligit proximū: ergo propositū. ¶ Breuiter origo difficultatis est. vtrum in dilectione dei deus nos obliget ad certū gradum. si dicas q ad nullū gradū. tunc per quencūq gradū potest fieri satisfactio de pcepto. si dicas q obligat ad certum gradū. pnter sicut solet eē duplex opinio de ptritiōe rñdēdū. Scotus dicit q tenetur ad actum ptritionis circūstantiatū secūdum aliquē gradū certe intētionis: sed scdm alios nō requiritur certus gradus. ¶ Tenendo cōem opi. docto. dico q non magis obligor diligere deū q proximū. dico vlterius q per quecūq gradum potest adimpleri preceptū de dilectione dei sup oia. & pnter dico q possū licite magis intense diligere pximū q deū postq nō obligor ad oppositū. ¶ Sed tūc respondendū est ad argumēta Climeton cū arguitur. diligimus pximū ppter deū ergo magis diligimus deū. nego pnam. & cū pbat sicut est in speculabilibus ita i agilibus: sed sic ē q si assentiā/b/ppter/a/ magis assentio/a. Dico breuiter q illud est verū vbi/a/eēt causa totalis assensus/b/ sed pña concurrit. & ad auctoritatem propter vnūquodq tale/ & illud magis. Dico q intelligitur vbi est causa totalis quare illud est tale: sed vbi nō est causa totalis non sequtur. Similiter i proposito. Si deus esset causa totalis dilectiōis proximi: ita q diligeretur pximus precise propter deū: tunc illa pña esset bona puta: ergo plus diligitur deus: sed stat q diligā proximū pluribus alijs de causis: quare nō sequitur. ¶ Ad secūdum cōcedit Augusti. & omnes doctores q stat solū peccare venialiter in dilectione pximi: vel ergo hoc ē quia nimis intense: vel quia irreferibiliter. non potest dici rōne obiecti: quia de se non est malum diligere: nec quia irreferibiliter: quia eēt mortale: ergo oportet dicere q rōne modi puta quia nimis intense: ergo nūq licite plus potest diligere creaturam q deū. Dico breuiter q illa dilectio in casu posito puta filij potest esse venialis ei: nō quia irreferibilis: nec rōne obiecti: sed possum optare filio diligendo eum aliquid quod est prohibitum sub pena peccati venialis: vel possum ei optare aliquid per aliqd mediū venialiter prohibitum: puta per mēdaciū officiosum vel iocosum. ideo dilectio proximi nō dicitur venialis/ quia nimis intēsa vel irreferibilis quia primo mō non est peccatum: secūdo est mortalis & species idolatrie. ¶ Octaua cōclusio est. Q primum & maximum preceptum obligat ad diligēdū deū plusq oia qtum ad obiecti quātitatē & appreciationem: & ista pclusio est clara: & sequitur vltima. ¶ Si per amorem firmiorē intelligit amor dulcioris sētimēti seu teneriotis nō oportet q amor quo amat deus sit qlibet dilectione creature maior. Vñ res dñr maioris sentimēti: qa magis a sensibus pcipiunt: & plribus noticijs. Et clarū est q i illis hō capit maiorē dulcedinē: & maxie q sensu tactus tāgūtur: & p noticiā intuitiuā apprehendūtur. Cū ergo deus non sit ano

Marginal notes: Rōes climeton p bātes q nō dēm⁹ diligere p ximus eq intense sicut deū. — vtrū obligemur ad certus gradū in dilectiōe dei. — resolutio doctoris — Ad rōes climeton — Ad pmā — Ad scōm — Octaua cōclusio.

bis cognoscibilis:nisi cognitione q̄dā itel lectiua & abstractiua a posteriori: sequitur φ dilectio non est tanti sentimēti sicut dilectio proximi: vt dilectio patris ad filiū: vel vxoris ad maritum. ¶Primum dubium. Vtrum primum preceptū possit adimpleri in via. Tota difficultas huius dubij prouenit ex dictis beati Augustini & beati Hieronymi. Dicit beatus Augustinus φ illud p̄ceptum non potest adimpleri in via. Dicit beatus Hierony. Anathema sit qui dicit deum obligare ad impossibile. Et sequit. Nō potest adipleri: ergo si deus obligaret nos ad illud obligaret ad impossibile. Dicit enī Augustinus φ nos non possumus diligere deum super omnia in via: sed solum dispo nere possumus ad diligendū eum in patria. Sed dico φ quicquid cadit sub obligatione tempore vie potest adimpleri in via pro tē pore: quia nemo potest obligari ad impossibile. Est igitur difficultas vtrū preceptum illud cadat sub p̄cepto ita φ obligamur ad illud preceptum secūdum illas quattuor cōditiones ex toto corde/ex tota anima/ex tota mente/& ex totis viribus sicut declaratū est. Non est dubium quin obligemur ad diligendum deum: sed est dubium vtrum secundum illas quattuor conditiones. Dico breuiter φ illud preceptum secundum illas quattuor conditiones. potest adimpleri in via: sed dupliciter intelligitur φ possit illd̄ preceptum adimpleri secūdum illas quattuor conditiones. Vno modo φ pro toto tempore vie possit adimpleri: ita φ nulla fiat operatio quin referatur in deum. & sic regulariter nō est possibile saltem si vita sit longa: licet de aliquibus(vt de beata virgine)hoc ɔtigerit: sed hoc fuit ex speciali gratia dei: & ideo cum non possit adimpleri: nec etiam precipi. Alio modo pro aliquo tempore presenti: & tunc verum est. Sed de hoc non est questio: sed vtrum pro toto tē pore possit omnem operationem & omnē intellectum deo captiuare. iam dictum est φ pro aliquo paruo tēpore potest: sed Augustinus & bonauentura intelligūt pro toto tempore supposito φ tempus sit longū. ¶Visum est ergo in precedenti dubio vtrū preceptum dilectiōis dei super omnia possit adimpleri in via. Ex sententia magistri/ Augustini & Hieronymini dictū est φ pro toto tempore nō potest adimpleri: sed bene pro breui tempore: &c. Nunc queritur in isto secundo dubio. Vtrum voluntas humana viatoris possit ex suis puris naturalibus diligere deum super omnia. Et ita adimplere preceptum dilectiōis: & videtur φ sic: quia si nō possit adimpleri: ergo nec precipi: quia nunq̄ potest quis obligari ad impossibile. ¶Oppositum arguitur. quia natura hominis determinatur ad vnum: sicut potētia naturalis: sed certum est φ ex naturali inclinatione determinatur potētia hominis ad fugiendum sibi noxium: ergo nō determiatur ex puris naturalibus ad diligē dum deum super omnia. ¶Difficultas est inter aliquos doctores de isto dubio. & est duplex difficultas secūdum φ diuiditur in duas partes. Prima pars querit vtrum volū tas humana ex puris naturalibus possit diligere deum super omnia. Secūda/ vtrū ex puris naturalibus possit adimplere preceptū illud. Prima ergo difficultas est vtrum homo possit diligere deū super oīa absq̧ habitu infuso eleuāte potētiam ipsius hominis ad illum actum dilectionis dei super omnia ¶Secūda difficultas. Dato φ homo possit diligere: &c. absq̧ speciali iuuamine/ vtrū possit implere illud preceptum absq̧ charitate. ista materia solet tractari in secūdo: & est difficultas inter doctores. Vtrum actus dilectionis dei excedat totam actiuitatē humanam & naturalē ipsius hominis: sicut visio clara ipsius dei excedit totam actiuitatē ipsius intellectus. Eodēmodo querūt vtrū ita sit de dilectiōe dei sup oia sic φ tota actiuitas naturalis hoīs nō pōt i ip̄m nisi eleuetur p habitū infusū: puta p fidē vel charitatē sicut videt esse opinio sancti Tho. pria secte in materia de hītibus. & rō eius/ qa nō p̄nt nisi p subleuamē naturale. videt ergo Thomas huius opinionis quā multi antiquorū

[Margin notes: Dubium primum. An p̄mū p̄ceptum possit in via adimpleri. August. Hieronymus. — Aduerte — Dubium scd̄m bimembre. — An act⁹ dilectionis dei excedat cap̄tū hūanum.]

secuti sūt: & inter modernos doc. Elyphat videtur esse illius opinionis: sed nō obstāte tenemus oppositum: & ponūtur quattuor ppōnes ex Scoto/De aliaco/& Holcot.

Ppōes ꝑ positio. ¶ Prima propositio. Homo seclusō quocūqꝫ habitu supernaturali est sufficiēs ad eliciendum actum qui est dilectio dei super omnia. Probatur: quia intellectus seclusō quocunqꝫ iuuamine/seu habitu supernaturali est sufficiens ad dictādum ꝙ deus est diligeudus super omnia: ergo etiam voluntas est sufficiēs ex suis naturalibus absqꝫ habitu supernaturali ad conformandum se illi dictamini. Et ista est ratio quā facit Holcot & Scotus: ꝙ potest quis sine quocunqꝫ habitu īfuso deuenire in istud iudiciū deus est summe diligendus: ergo voluntas potest etiam ex suis naturalibus cōformare se illi dictamini seu iudicio: & sicut declaratū est: non intelligitur de euidenti iudicio: sed de quocunqꝫ iudicio siue euidēti siue opinatiuo. Consequētia patet: quia nisi sic: tūc ex puris naturalibus volūtas necessitaretur ad peccandum: Patet: quia nō potest se cōformare dictamini: ergo agit vel omittit se conformare. & qui agit contra conscientiam edificat ad gehennam. ¶ Secūda ratio Certum est ex puris naturalibus possum diligere aliquam creaturā super omnia: quia alias non possem peccare mortaliter. Quare ergo presentato deo non possum similiter affici sicut de creatura: ergo. Scotus facit ratiōnē de forti politico: de qua iam facta fuit mentio. Fortis polyticus qui est purus philosophus naturalis absqꝫ iuuamie siue habitu supernaturali: vt in prophanis historijs vulgatū est: potest elicere mortē pro re publica: & dictare ꝙ est moriendum pro republi. & preferre bonum publicum proprie vite: ergo ꝑt ex puris naturalibus plus amare rem publicam & bonum publicum ꝗ vitam propriam: ergo eadem ratiōe imo videtur verissimilius ꝙ potest elicere dilectionem dei super oīa: ergo propositio vera. & ista ratio maxime mouet Scotum.

Rōnes ꝓbantes ꝙ ex puris nālib⁹ haberi pōt dilectio dei super oīa.

Rō Scoti de forti politico maxie apparens.

bona dificultas. ¶ Sed est vna alia difficultas. Si homo esset creatus sine quocunqꝫ habitu supernaturali sicut multi doctores imaginātur de Adā: vtrum ille homo posset venire in notitiā dei per creaturas: ita ꝙ posset diligere deū super omnia. Breuiter dico ꝙ sic. ¶ Est alia difficultas. Vtrū possit aliquis de lege posita absqꝫ charitate diligere deum super omnia: nō ꝙ charitas siue actus similis nō possit elici: sed de lege ordiata vtrum possit: vt verbi gratia. Nullus potest conteri de lege posita quin habeat charitatem: nō ꝙ actus ille qui est charitas causet contritionem: sed quia statutum est ꝙ talis actus nunꝗ elicitur quin deus per caritatem cōcurrat ad illum actum/ideo ponitur talis propositio. Nullus potest de lege ordinata diligere deum super charitatem quin habeat charitatem: non quia charitas prerequiratur ad illā dilectionem. Sed quia ita statutum est. probatur: quia quicūqꝫ facit ꝙ in se est postꝗ peccauit vt resurgat a peccato deus exhibet se illi. Istud est fundamentū in theologia: omni facienti quod in se est deus dat gratiā. Et non apparet ꝙ deus magis faciat ꝗ diligendo & infundendo charitatem perditis: iuxta illud Conuertimini ad me: & ego cōuertar ad vos. Non potest ergo quis diligere deum super omnia: qnin infundatur ei charitas. & in hoc concordat cum Gab. Okā in tertio/non quia concurrat gratia/sed quia ita statutum est. ¶ Multi doctores sūt alterius opinionis: quibus magis assentio & ratio: quia secundum beatum Thomam quando quis peccauit duo requiruntur an teꝗ resurgat. Primū/est auersio a peccato. Secundum/conuersio in deum: iuxta illud Ezechielis primo. Quotienscūqꝫ ingemuerit peccator: omnium iniquitatum eius nō recordabor. ¶ Hoc idē videtur dicere Scotus in quarto ꝙ nūꝗ remittitur peccatum sine actu penali. dicunt ergo isti doctores/ꝙ non sufficit conuersio in deum: sed requiritur aduersio circa peccatum ex qua sequitur nolle ipsius peccati: & ex consequenti detestatio: sed certum est ꝙ pōt qs cōuerti ad deū & nō recordari de pctō suo & sic nō

Alia dif.

Fūdamētū ī theo.

Duo requisita ꝗn qs resurgit.

habet nolle. Patet: qa bñ sequitur/nõ cogitat de peccato: ergo non habet nolle: ergo stat ꝙ quis habeat dilectionẽ dei sup omnia eli- ciendo illam dilectionem: & nõ detestetur peccatum commissum. ¶ Aliarario. Nihil quod stat cum peccato est formalis detesta- tio peccati: seu est dispositio ad charitatem: sed cum illo actu apud probabiliorem opi nionem stat peccatum: ergo talis nõ est for malis dispositio ad charitatem. Clarum est ꝙ charitas & pecatum contrariãtur & repu gnant sicut ignis & aqua: ergo sicut nihil potest naturaliter stare cũ aqua/ quod dis- ponat ad introducendum formam substã- tialem ignis: ita nihil potest stare cum pctõ quod disponat ad charitatẽ. Probatur an- tecedens: quia est possibile ꝙ aliquis sit ita intentus circa dilectionem dei sup oia ꝙ in ita diligẽdo negligat seu omittat aliqđ pce ptum pro tempore pro quo tenetur ad illđ puta dicere horas: vel aliquid huiusmodi:

Scđa rõ

tertia rõ. sed talis negligentia est peccatum: ergo cũ illa dilectione dei sup omnia stat peccatum saltem omissionis. ¶ Preterea si illud esset verum ꝙ dilectio dei super omnia esset suf ficiens ad habendũ gratiã non esset consu- lendum ꝙ quis converteret se circa peccata cõmissa vt detestaretur ea: sed solũ esset ꝓsu lendũ ꝙ cogitaret de dilectione dei sup oia & ꝙ diligeret deũ: & sic remitterẽtur ei pec cata absq hoc ꝙ habeat nolle & ꝙ detestet illa quod nõ videtur verũ. Sum tamen bñ huius opinionis: ꝙ si quis existens in pctõ habeat dilectionẽ dei ita ferventẽ ꝙ si voce tur ad martiriũ libenter vult pati: quod nõ requiritur detestatio formalis peccati: dete statur tamẽ suũ peccatũ virtualiter: tenet tñ Gabriel oppositũ. & ponit talẽ ꝓpositionẽ Licet actus dilectionis dei super oia sit prior natura charitate: nõ est tñ prior tpe. & po nit aliqua. Primũ actus dilectionis dei: &c. non est prior tempore. secundũ/ ꝙ actus di lectionis: &c: nõ est prior in esse meriti: &c. Primũ probatur: quia oĩs dispositio ad ali- quam formam introducendam est prior q̃ forma introducatur: sed dilectio dei est dis

Prĩa ꝓpositio.

positio vt introducatur charitas. igitur. Probatur ꝙ sit dispositio quia quãdo quis peccavit actu transeunte remanet peccator: & deus nõ infundit gratiam. ¶ Item deus preexigit dispositionem: & nõ videtur alia dispositio q̃ dilectio dei super omnia: ergo propositio vera. Non est difficultas ꝙ cessa re ab actu non est sufficiens dispositio vt re- mittatur peccatum: & hoc est contra Hen- ricum de Gandauo in quolibetis: qui vide tur dicere ꝙ omnes resurgũt ad equalitatẽ gratie. Requiritur ergo aliquis actus prior qui quidem sit sufficiens dispositio ad gra- tiam. ¶ Secunda propositio ꝙ inesse meri- ti charitas nõ est prior dilectione dei. ratio quia in eodem instanti infunditur gratia & nunq̃ charitas est sine gratia. dicitur ergo gratia prior natura q̃ charitas/ quia chari- tas de necessitate preexigit gratiam de lege ideo oportet ꝙ charitas sit effective a gra- tia: ideo nunq̃ primus actus est meritorius: quia ad hoc ꝙ sit meritorius non sufficit ꝙ sit in gratia: sed requiritur ꝙ efficiatur a gra tia/ ergo propositio vera. ¶ Sequitur cor- relarie ꝙ in primo instanti actus ille nõ est meritorius. Patet: quia non est gratia: ideo non est meritorius loquendo de merito de cõdigno. Sed cõtinuatio illius erit merito ria: quia erit a gratia. Et non est inconveni ens ꝙ fortes eliciat actum in gratia mortali ter bonum vestitum omnibus circũstantijs & tamen nõ erit meritorius. quia ad actum meritorium nõ sufficit coexistentia gratie. Alioquin venialia peccata essent meritoria Sed vniuersaliter requiritur ꝙ gratia ꝓcur- rat effective. Est eadẽ difficultas sicut de pri mo actu cõtritionis. Et in hoc satis bene lo quitur Gabriel dicens ꝙ peccator disponẽs se ad gratiam eliciendo actũ dilectionis su- per omnia non meretur propter actum: sed bene continuando eum. Patet: quia eius eli citio precedit gratiam natura: continuatio nem autem eius precedit gratia.

Contra Henricum de Gãdauo.

Correlarium.

Cꝫ pmus actꝰ elicitus dilectiõis dei nõ sit meritorius: ꝯtinuatꝰ.

¶ Aliqui dicũt & satis ꝓbabiliter põt deffẽ di ꝙ talis actus primus est meritorius: qa vt dicit Diony. i scđo conatus ẽ aliqđ realiter

prius voluntate: ideo non requiritur nisi ꝙ volũtas prius applicet conatũ ad hoc ꝙ actus sit meritorius: ideo sufficit ꝙ conatus precedat: ideo primus actus potest dici meritorius ratione conatus: qa dicunt ꝙ actus ille est a charitate quia a conatu. ¶Quarta propositio habens actum diligendi deum super omnia ex naturalibus elicitum: quãuis non sit elicitus a gratia: nõ potest tamẽ mortaliter peccare: ista propositio est tanꝗ correlarium sequens ex precedentibus: ideo non est difficultas. ¶Quinta propositio. homo ex caritate tenetur adimplere preceptum de dilectione dei super omnia. Patet: quia lex iubet ꝙ dilectio dei eliciatur ex charitate. Et homo obligatur ad illud qđ lex iubet: igitur homo tenetur adimplere preceptum ex charitate. Unde Gabriel nõ bene se declarat in isto loco. non eni est difficultas quin homo teneatur ad opera iustitie iuste facieda: quia si iniuste faciat peccat ¶Sed est difficultas: si homo cogeretur ad aliquod preceptum adimplendum: & sit in peccato. verbi gratia: sit sortes in peccato existens: occurrat ei pauper i extrema necessitate subuenit ei: vtrum sortes tũc peccet.

Quarta ꝓpositio.

Quinta.

An teneamur adimplere pcepta i gra

¶Pro nũc dico ꝙ ad hoc ꝙ adimpleat preceptũ non requiritur ꝙ sit in gratia nisi sub conditione: puta sub ista conditione si velit mereri ita dicit. s. Tho. & Bonauẽtura. Et propterea dicũt ꝙ facere ex charitate nõ est de essentia precepti licet bene sit de intẽtione precipientis. Ideo ad vitandũ peccatum satis est ꝙ faciat opus: licet p illud non mereatur. Licet Diony. in primo teneat oppositum. opinio tamen eius videtur nimis dura: ideo dicit se tenere illã solũ probabiliter. ¶Dubitatur tertio. Utrum ratio obiectiua actus charitatis sit deus in se consideratus: vel consideratus vt beatificator: vel creator. istud dubiũ est satis facile. Et pro eius declaratione est notãdum ꝙ ratio obiectiua potest capi dupliciter. vno modo p illo ad quod terminatur ipse amor vel ipse actus voluntatis. Ita ꝙ nihil aliud est ꝗ illđ ad quod voluntas termiatur vel volitum

Dubium tertium.

Rõ obiectiua act⁹ chari. capit dupliciter

vel nolitum secundum diuersos actus voluntatis. Alio modo capitur ratio obiectiua: non pro illo ad quod volũtas terminatur: sed pro ipso actu cognoscendi. certum est ꝙ voluntas nunꝗ potest ferri in obiectũ nisi preuia cognitione. Et secundum diuersitates que fiunt voluntas fertur in obiectũ: Sumitur ergo aliquando ratio obiectiua p ipsa cognitiua. sed secũdo modo est ipa volitio per quam obiectum volibile vel nolibile presentatur voluntati. Et ipso presentato volũtas fertur in illud. Et isto modo capiendo ratio obiectiua amoris dei est conceptus quo cognoscitur deus absolute vel relatiue ad intra. Et in isto passu non capitur absolutum: vt distinguitur contra connotatiuum: sed vt distinguitur cõtra relatiuum queadmodum capitur in predicamentis quando dicitur ꝙ sunt tria predicamenta absoluta: substantia: quantitas: & qualitas. ¶Ponũtur propositiones. Prima: cuiuslibet amoris amicitie quo amatur deus: ratio obiectiua illius amoris amicitie siue charitatis est ratio dei absoluta vel relatiua ad intra. Patet: quia quilibet actus voluntatis presupponit vnum cõceptum quo formaliter cognoscit: inde est ꝙ dicimus ꝙ dictiones sequentes verba importãtia actum voluntatis appellãt suam propriam & formalem rationem: ideo ratio formalis amoris amicitie est ratio representans rem vt est in se nõ in ordine ad aliud extra se amatam ideo amore amicitie amatur deus in se & absolute vel relatiue ad intra. distinguitur ergo oĩs amor amicitie & dei ab amore cõcupiscentie: quia amor ꝯcupiscẽtie amat deus relatiue ad creaturam: sed amore amicitie amatur deus in se & absolute: vel relatiue intra se: sed oĩa que cõueniũt deo eẽntialiter in se & absolute vel saltem relatiue ad intra differũt ab his ꝗ ab extra. igitur. ¶Correlarie sequitur ꝙ siue deus appheđat absolute & simplr vt abeatis: siue vt vnicus: siue vt bonũ infinitũ vt sapiẽs oĩpotẽs sic apphensus amari põt amore amicitie: qa ꝗlibet harũ rõnũ est rõ forãlis obiecti amoris amicitie.

Prima propositio.

Correlarium.

Scda ppositio. ¶Secunda propositio. rō formalis secūdo mō siue amoris cōcupiscētie dei ē cognitio qua cognoscitur deus relatiue ad creaturā. Et sic p respectū ad creaturā vt est rō creatoris pseruatoris/gubernatoris/redēptoris beatificatoris & similes/qa iste rōnes repñtāt deū vt in ipm tēdit volūtas amore cōcupiscētie qa amor pcupiscētie respicit deū in pmodum creature/ergo psupponit cognitionē: q cognoscitur deus in cōmodū creature/ergo noticia illa siue volūtas volens deum esse creatorē/redēptorē. &c. amat eū amore pcupiscētie. Et sic est ratio formalis secundo modo. ¶Tertia propō/si deus eodē actu possit amari amore amicitie & amore pcupiscētie. i. vt bonū in se & bonū creature tūc rō obiectiua formalis talis amoris est rō repñtās deū vt tale esse infinitū sūmū bonū in se. Et vt ptibile creature sicut dictū ē in materia de spe. Possum amare deum vt bonū mihi & vltra referendo i deū. Et talis actus ē amor amicitie qua volo deū summū bonū esse. Et amor cōcupiscētie: quia volo deū vt bonū mihi. sequtur bñ ego feror i deū p istū actū volūtatis vt in se bonū/ergo de necessitate psupponit cognitio: qa deus est cognoscibilis vt in se bonū. Et feror in deū vt bonū mihi p istūmet actū: sed sic est q illa rō obiectiua formalis ē absoluta dei cognitio & relatiua creature/ergo talis actus est actus amoris amicitie & amoris cōcupiscētie. vl forte vt alij volūt equaliter ille actus est due cognitiones quarū vna est dei in se. Et alia relatiue ad creaturā. Nō oportet de necessitate q causentur ab vna cognitione sed a duabus. ¶Quarta propō: rō obiectiua & formalis amoris dei amicitie siue cōcupiscētie primo mō est adequate deus ipe. vna est tm̄ rō absoluta. s. essentia diuina/& tres relatiue. s. tres psone. pbatur qa rō formalis secundo mō est aliqd in deo nihil est q vna essentia diuina & tres psone relatie: nec alid in deo amari potest nec amore amicitie nec concupiscentie. ¶Et ista propō ponitur a gabriele post De alyaco cōtra antiquos qui dicebāt q nō erat eadē ratio qua cognoscitur deus vt beatificus: vt summe sapiens: dicitur tñ q est ipse deus vt i se simpliciter: bene verū est q si cognoscatur sub rōne sapiētis tunc esset alia rō obiectiua: sed semper in quibuscunq amātibus deū est adequata rō obiectiua primo modo.

Tertia ppositio.

Quarta ppositio.

Dubiū vltimum. ¶Aliud dubium & vltimū quod queritur ē vtrū actus amoris amicitie dei sit semp rectus. Et videtur q nō qa tūc supflueret habitus charitatis dirigēs voluntatē & rectificans: cū nō possit deuiare. Oppositū tñ arguitur qa talis actus ē rectus ex obiecto/ergo videtur q talis actus nunq potest eē difformis nec distortus: immo diligere deū sup oīa est actus de se rectus cuius rectitudo p se nota est. Et ratio ē: quia actus amoris amicitie dei nō potest excedere nec deficere nec ratione obiecti nec ratione actus vel modi: quia amor dei amicitie ē in se secundū quod est entitas quedā infinita sine relatione in aliud: ideo nō potest excedere nec deficere: ideo bene dictū est i pcedēti distinctione q virtutes theologice nō sunt in medio. q non possit excedere: patet quia infinitum est bonū qd volumus deo: ideo excedi non potest nec potest deficere quoad obiectū quia amādo deū amore amicitie hoc volumus deo quod ipse est. Nec p illū amorē aliqd velle possumus deo quod ipse non est. probatur quia si aliquid vellemus deo qd ipse nō est iam nec amaremus deum quia non vellemus sibi bonū: patet. qa ipse habet oē bonū sibi possibile nec aliquādo hr̄e non potest. quicquid aūt nō habet/vel vt dicā verius quicqd non ē/non est sibi bonū: hec ergo volendo sibi non amaremus sed odiremus: puta velle eū eē angelum. vl aliā creaturā: volēdo igitur sibi bonū q ipse est nihil minus infinito volumus ergo non est defectus ex parte voliti. ¶Sed hic sunt due difficultates: prima quia videt q dilectio dei sup oīa possit ita intense elici q homo aduenīente tēpore adimpletionis pcepti non poterit illud adimplere. ¶Secūda. quia videtur quod deus possit prohibere dilectionē sui: quo facto talis dilectio nō erit licita. certum est q volūtas mea potest

Due difficultates.

q dilectō dei possit esse mala arguitur.

tam intense ferri circa aliquod obm̄ ꝙ ego non potero pro tunc aduertere circa aliud. Et sic non potero aduertere circa ea ad q̄ teneor. Tūc sic arguitur: ois actus qui ē impeditiuus alterius actus quē ex pcepto teneor elicere est malus: sed sic est ꝙ talis actus dilectiōis dei pro tūc est huiusmodi/ergo talis actus est malus. ¶Qūtum ad hoc rndet. b. t. prima secunde. q. xix. ar. secundo ꝙ actus interiores de se boni qui propter circunstātiā loci vł tēporis efficiūtur mali nunq̄ pro quocūq̄ loco vel tēpore sunt mali nisi habeāt tēpus vel locum pro obiecto/vt verbi gratia ieiunare de se non est malū: ieiunare tñ in die dominica propter circunstantiā tēporis est malū. Similiter cognoscere vxorē nō est malū: cognoscere tñ in publico propter loci circūstātiā efficit malū. Dicit ergo Tho. ꝙ talis volitio volo ieiunare/vel volo cognoscere vxorem siue eliciatur in die dominica siue in loco publico nunq̄ est mala illa volitio nisi addatur circunstātia pro obiecto puta volo ieiunare die dominico vel volo cognoscere vxorem in publico. Non potest ergo actus voluntatis variari propter circunstātiam loci vel tēporis: nisi propter circunstantiā actus exterioris. quia actus exterior qui nullomodo est malus & non habet actū exteriorē pro obiecto non potest variari propter circunstantiā loci vł tēporis. ¶Nego ergo dicit. T. ꝙ sit aliqđ tempus pro quo non licet elici dilectio dei super omnia. Sed cōtra videtur ꝙ hoc non satisfaciat: quia stat ꝙ homo diligat deum ita intense ꝙ non pōt aduertere circa actus ad quos tenetur: puta ad subueniendū pauperi in extrema necessitate vel ad dicēdū horas/breuiter dicit Thomas ꝙ hoc dato nūq̄ tñ illa dilectō erit mala: sed omissio alterius actus ad quē tenet. ¶Sed contra sic arguo. omnis actus ad quē necessario seqtur omissio alicuius actus ad quē quis obligatur est malus: sed sic est ꝙ illo tēpore necessario sequitur omissio actus ad quē quis tenet/ergo si illa omissio sit mala videt ꝙ actus ad quē seqtur omissio est malus. Et istud videtur certū in theologia. ¶Et propterea dicitur ꝙ nunq̄ deus potest precipere actus cōtrarios illi dilectioni: patet. quia nūq̄ actus pñt ferri in deū nisi p dilectionē: ideo implicat ꝙ deus prohibeat dilectionē sui. patet: quia vel tūc adimplet preceptum & diligit deū. et si diligit deū nō adimplet preceptū. vnde dicit. b. Ioan. in sua secunda canonica: diligere deum nihil aliud est q̄ adimplere mandata eius. & ista opinio mihi videtur vera: & probabilior. ¶Sed arguitur cōtra/quāto aliquis ē magis intētus circa vnū obiectū minus itēditur circa aliud. Hoc patet de beato Augustino qui ita intētus erat circa aliquā materiā qđ responsum nō potuit dare alicui mulieri q̄ querebat ab eo cōsiliū/dicit se nō audiuisse illā mulierē vel saltē si audiuerit nō recordabat/breuiter dico ꝙ stāte illo actu ita intēso nō pōt dari aliqs actus qui cadat sub pcepto. Patet. q3 nullus actus cadit sub precepto nisi pro tpe p quo potest adimplere illud preceptum. dico ergo in casu: ꝙ tūc propter impossibilitatem non tenetur ad illū actū. ¶Qūtum ad secundū nego ꝙ deus potest prohibere dilectionē. sui implicat enim cōtradictionē vt declaratū est. & mihi videt probabilius dicere. dicit tñ gab. ꝙ hoc dato licet sit dubiū stante illo precepto talis nō potest elicere amorē amicitie implicat enim amar eū amore amicitie quo vult eū esse summū preceptorē & non adimplere pceptū. stāte: ergo pcepto illo facto nō pōt elicere/sed si antea elicuisset iā talis actus nō esset dilectio dei sup oia. Et hec sufficiāt.

Ex actus bon⁹ non efficiatur malus ꝓpter circūstātiā loci vel tpis nisi hēat p obiecto Tho. rñsio.

De⁹ non ꝑt pcipere act⁹ cōtrarios sue dilectiōi.

Exēplus de beato August.

Cur de⁹ nō possit phibere suam dilectionem.

¶Distinctio. xxviij.

PRo faciliori huius distinctionis intelligētia notādū primo ꝙ diliger nihil est aliud q̄ alicui velle bonū: ergo possum diligere ex charitate. tñ aliqđ dicit diligibile secūdum quod aliqđ dr bonū dupliciter. vno modo p se & essentialiter. Alio modo secundario & participatiue. aliqđ dr diligibile vno modo per se & primario/& sic solus deus est diligibi-

Duplex aliqđ dr diligibile.

lis:qa vt dicit De alyaco q̃stione vnica tertij obiectum adequatũ & imediatũ charitatis ẽ deus. quod solum propter se diligitur tanquã finis vltimus. Secundo alia q̃ deus vult a nobis diligi sunt secundario a nobis propter deũ diligenda. Et per obiecta secundaria intelligunt creature rationales q̃ finaliter sunt beatitudinis participes. & sic excluduntur oẽs creature irratiõales q̃ non sunt partes creature rationalis. Aduerte tñ ꝙ dupliciter potest dici creatura particeps beatitudinis: quia obm̃ põt dici dupliciter beatificabile. vno modo formaliter: qa potest p actũ beatificũ formaliter tẽdere in deum videndo deum & fruendo. Et sic corpus meum non esset beatificabile: quia illo modo nõ est capax beatitudinis. Aliomõ aliquid dicit beatificabile participatiue: puta quia suscipit aliquẽ effectũ beatitudinis in se. Et isto modo corpus meũ est beatificabile: qa est susceptibile gradus beatitudinis. quia potest recipere dotes: puta agilitatem / impassibilitatẽ. &c. Dicit ergo gab. ꝙ oẽ beatitudinis particeps: siue primo modo siue secundo modo est diligibile ex charitate. Et sic corpus meum est diligibile ex charitate. Et si dicat ꝙ tũc demones & anime dãnate essẽt ex charitate diligibiles: patet. quia sunt beatificabiles. distinguẽdũ est vel de potentia dei ordinata: nego. vel de potentia absoluta trãseat / modo intelligit de potẽtia ordiata. ¶ Circa istud sunt due parue difficultates. & p̃io queritur vtrũ omnis creatura sit diligibilis ex charitate. Patet ꝙ sic: quia omne diligibile meritorie est diligibile ex charitate: sed quelibet creatura ẽ meritorie diligibilis: ergo quelibet creatura est diligibilis ex charitate. maior patet. quia oĩs actus meritorius ẽ ex charitate: sed omnis creatura mundi est diligibilis meritorie / ergo est diligibilis ex charitate. Minor p̃batur / ego possum elicere circa quancũq3 creaturã actũ dilectiõis bonum moraliter & vltimate referre in deũ: sed omnis actus moraliter bonus factus in charitate propter deũ: & cum omnibus circũstantijs requisitis est meritorius / ergo videtur ꝙ oĩs creatura sit ex charitate diligibilis. ¶ Secũda difficultas. tu dicis ꝙ obm̃ charitatis est quid beatificabile de lege ordiata. Seq̃tur ꝙ reprobi q̃uis sint viatores non sunt diligẽdi ex charitate: patet. non sunt beatificabiles de lege ordinata: quia deus ordinauit quod damnarẽtur. si ergo ita ordinauerit non sunt beatificabiles / ergo non sunt diligibiles ex charitate: forte dices ꝙ aliquid possibile fieri de potẽtia dei ordinata p̃t dupliciter intelligi vno modo quod illud possibile fieri repugnet formaliter reuelatis a nobis. ¶ Aliomodo potest aliquid de potẽtia ordinata fieri. sic ꝙ illud fieri nõ repugnet his que sũt nobis reuelata. sed sic ẽ quod iste sic reprobus qđ sit damnatus aut saluatus nõ repugnat alicui reuelato. Non ei habemus nisi duas reuelationes scilicet qui p̃seuerauerit vsq3 in finẽ saluus erit. Et qui non p̃seuerauerit ꝯdẽnabitur. ¶ Dices ergo ad minus si esset reuelatũ & sciretur seq̃tur ꝙ non esset ex charitate diligibilis. ¶ Q̃tum ad primũ cũ arguit oẽ diligibile actu meritorio ẽ diligibile ex charitate: sed sic est quod oẽ ens mundi põt mediate vel immediate diligi meritorie / ergo. Breuiter dico ꝙ hoc stat ad nomẽ: quia ibi doctores quãdo dicũt ꝙ sunt quattuor diligibilia ex chari. capiũt diligibile ex chari. vt tm̃ valet sicut diligibile ad beatitudinem: mõ nõ q̃libet creatura ẽ diligibilis ad beatitudinẽ / igit. argumẽtũ non currit isto modo. bene verũ est si proprie caperet diligere ex charitate. i. secũdũ illã virtutẽ theologicã que vocat charitas ꝙ tũc argumentũ bene p̃baret qđ oẽ ens mundi elicitiue vl̃ imperatiue est diligibile ex charitate. Et per hoc patet ad primam difficultatẽ ¶ Q̃tum ad secundã sit ita ꝙ dãnatio sortis sit explicite reuelata seq̃tur ꝙ sortes nõ esset ãplius diligibilis ex charitate saltẽ illi cui reuelata est dãnatio sortis. Breuiter hic tãgitur vna difficultas quã tangit Gregorius in fine primi sentẽtiarũ / sit ita ꝙ deus reuelet dãnationẽ sortis reuelatione interiori. Vtrũ illa reuelatione in particulari facta teneor dilige

Margin notes (left column): Dupl'r aliqd p̃t dici p̃ticeps beatitudinis. — Difficultas p̃ma.
Margin notes (right column): Secunda — Ad p̃mã — Ad scđa

re sortem. Rñdetur tenẽdo opinionẽ satis cõmunẽ ꝙ teneor assentire reuelatis in particulari: tunc non est difficultas. in illo casu nõ est diligibilis ex charitate: patet. quia assentio ꝙ ipse erit dãnatus: iõ nõ possum diligere ad beatitudinẽ. ¶ Notãdum secũdo ꝙ actus proprius charitatis est amor amicitie dei. Sicut diximus in questionibus de fide: ꝙ habitus fidei infuse primo inclinat ad assentiendũ vni primo credibili puta deus ẽ verax: vel omne reuelatũ a deo est verũ. Et mediãte illo assẽsio alijs credibilibus. Sicut dicitur ꝙ oĩs actus immediatus charitatis ẽ amor dei & amor proximi est actus mediatus. Et voco actũ charitatis immediatũ nõ quia referatur post alium: sed quia termiat talis amor in deum precise quo deus in se & propter se diligitur. Et voco amorẽ mediatũ quo amore primo amatur proximus: & per pximũ amat deus: ideo talis actus amoris proximi dicit actus charitatis mediante amore dei. Nã vt frequenter dictũ est sicut se hñt principia in speculabilibus: ita se habet finis in agibilibus ita ꝙ primo assentio principijs & p principia ꝯclusioni / ita ꝙ assensus fertur immediate in principia & mediãtibus principijs in cõclusionẽ: sic in proposito volitio circa finẽ immediate inclinat ad actũ circa finem & mediate ad media circa illũ finẽ. volo ergo dicere ꝙ oĩs actus charitatis est amor amicitie dei mediate vel immediate. si sit immediatus est actus amicitie dei precise: sed mediatus dr quia causat medianter amore amicitie dei. Resolutio igitur ẽ habitus infusus charitatis immediate inclinat ad amorẽ circa primũ amabile q̃ est ratio propria & formalis propter quã alia diligibilia diligũtur sicut proportiõabiliter de fide declaratũ est. ¶ Sed cõtra sequeretur eodẽ mo ꝙ amor cõcupiscentie dei esset obm̃ mediatum charitatis: & etiã actus mediatus. Patet manifeste: quia talis actus amoris ꝯcupiscẽtie dicitur esse actus charitatis mediãte actu amoris amicitie: saltẽ si sit licitus vt declaratũ est de spe seu actu spei: ergo sicut amor proximi est actus mediatus ita amor cõcupiscẽtie dei. Breuiter dico ꝙ argumẽtum cõcludit / quia talis actus est actus virtutis theologice: & non nisi charitatis: ergo tales actus impati a charitate infusa sunt charitatis: mediate tñ. ¶ Notãdum tertio ꝙ sicut dictum est in pcedentibus duplex est habitus fidei / similiter spei: scilicet infusus & acq̃situs: ita duplex ẽ habitus charitatis: scilicet infusus & acq̃situs. Et sicut dictũ est ꝙ est vnus habitus infusus fidei: respectu diuersorũ credibilium: ita charitatis est vnus habitus infusus respectu oĩm diligibilium dei scilicet & creature pp deũ qui principaliter inclinat ad diligendũ deũ pp se & oẽ quod vult deus diligi pp deũ & mediãte illo tanq̃ principio partiali inclinat ad diligẽdũ pximũ. Et loquendo de habitu acquisito / sicut respectu diuersorũ credibiliũ sũt diuersi hitus acquisiti distincti specie: ita respectu diuersorum amabilium sunt diuersi habitus charitatis acquisite distincti specie: quia actus p obiecta & habitus p actus specie distinguũtur. Ex dictis infertur ꝙ bonitas proximi nõ est cã mouens diligendi eũ caritatiue: sed bonitas dei propter cuius pceptũ de diligendo pximũ diligens deũ vult diligere pximũ siue sit bonus siue malus. ¶ Notandum quarto ꝙ per dilectionẽ proximi intelligitur proximus cuius dilectio est deo grata: & breuiter intelligitur p proximũ quilibet beatitudinis capax de potentia dei ordinata: quia diligere proximũ charitatiue propter deũ est velle proximo inesse dilectionẽ dei: qa nihil melius possum proximo velle inesse q̃ dilectionem dei: cũ sit summũ bonũ / & bonũ proximo cõmunicabile: & hoc debeo velle sub conditione: puta si sit deo gratũ & quia bonorũ dilectio est deo grata absolute volendũ dilectionẽ dei esse. sed circa dãnatos aut demones qui sunt actualiter deo displicentes nõ debemus eos velle deũ diligere sicut dicit Scotus. nã dãnati non sunt pximi nostri quia dilectio damnatorum non est deo grata. & cetera. Contra / ex hoc sequitur ꝙ existens in mrotali non est pximus noster quia eius dilectio non est deo grata. Ad hoc dico

Quid p. pri⁹ act⁹ charitat;

Argumẽtum.

Duplex ẽ hit⁹ charitatis.

Quid diligẽ pri mũ charitatiue.

qa nescimus certitudĩaliter de quocũq3 viatorẽ signato an sit ĩ mortali vl nõ & deo gratus/nõ possumus diligere proximũ nisi sub conditione vt volo proximũ habere beatitudinẽ si sit gratus deo. circa viatores aũt in cõi quia sup p̃sumẽdũ ẽ p bono possumus hr̃e actus absolutos volendi deũ ab eis con diligi. Istis suppositis ponũtur p̃clusiones que sunt satis faciles. ¶Prima conclusio.

Prima cõclusio. Quattuor sunt beatificabilia.

Quattuor sunt diligenda tm̃: probatur cõclusio/est aliquid beatificabile de lege ordinata: vel ergo illud est essentialiter beatificabile: & sic solus deus ẽ beatificabilis: vel accidentaliter: & hoc dupliciter/vel formaliter & actiue: & sic est angelus vel anima rõnalis: vel participatiue/& susceptiue/& sic corpus hominis est beatificabile. Et sic patet quomodo ista quattuor sũt beatificabilia/deus per se/angelus: & anima rationalis & corpus: & oẽs isti cõtinẽtur sub obiecto charitatis. patet igitur q sunt quattuor diligibilia genere differentia: quia notũ ẽ q illa differũt. hoc etiã patet ex auctoritate beati Augustini. Qz autẽ sint tm̃ quattuor patet: quia nulla alia sunt beatitudinis capacia ergo nulla alia continẽtur sub obiecto charitatis. ¶Secunda conclusio. Oĩm istorum

Secunda conclusio

diligibiliũ est vnus specie habitus infusus: probatur: q̃ncunq3 est aliquis hĩtus qui habet vnũ obiectũ imediatũ dato q plura sint mediata: ille habitus est vnicus: sed sic est q oẽs charitates que sunt in diuersis & singulis hominibus hñt idẽ obiectũ propinquũ & immediatũ: ergo oẽs ille charitates sunt eiusdẽ speciei sicut de fide: quia oĩs fides infusa in antiqua lege & in noua sunt eiusdẽ speciei: vt fides Abrahe & beati Petri: sicut vnus ẽ habitus principiorũ: licet sint diuersi conclusionũ. Et ista opinio est probabilior. ¶Tertia conclusio. Tot sunt ponendi

Tertia cõclusio.

habitus charitatis acquisiti specie distincti quot sunt actus specie distincti. Ista p̃clusio est clara: quia actus specie distincti p̃ducunt habitus distinctos specie: modo clarum est q actus distinguũtur specie cũ hñt diuersa obiecta. plus etiã distinguũtur q̃ duo actus eiusdẽ obiecti in diuersis subiectis. tales aũt nũero differũt/ergo actus plus differẽtes: specie differunt. cũ oĩs differẽtia maior numerali sit specifica. igitur &c. ¶Dubitatur primo Vtrũ ãgeli & beati sint proximi nr̃i: & tota difficultas istius dubij iacet i hoc q illud dr̃ regulariter p̃ximus/cui possumus impẽdere bñficiũ charitatiuũ. nã secũdum parabolã luce. x. proximus est cui beneface re possumus/sed sic ẽ q angelis & beatis nõ possumus bñfacere: iõ angeli nõ dñr p̃ximi

Dubiũ p̃mus dicat p̃ximus nr̃.

Breuiter dicunt doc. q adhoc vt quis dicat proximus sufficit impẽdere posse bñficium charitatis/vel ecõtra/seu vice versa/mõ licet nõ possimus ãgelis & beatis gratificari ipsi tm̃ p̃ossunt & de facto continue nobis impendunt vt declarant doctores. & breuiter oĩs creatura beatitudinis capax formaliter noster p̃ximus est. ¶Vtrũ demones vel anime dãnate sint proximi nostri. Rñdetur q nõ sicut dictũ est in quarto nõtabili quia ipsi nobis: nec nos ipsis prodesse possumus licet possint nobis nocer: ideo nõ sunt proximi nec ex charitate diligibiles Nam aliqd ex charitate diligere est ipm diligere ex gratia tanq̃ amicũ secũ in beatitudie cõicatiuũ. & sic patet de scd̃o dubio. ¶Dubitat tertio Vtrũ nosmetip̃os possumus ex charitate diligere. Et videtur q non: quia dicit Aplus Charitas non q̃rit q̃ sua sunt. Et Grego. Nemo ad seipm charitatẽ hr̃e dr̃. Dico breuiter q charitas nõ respicit bona tp̃alia nisi put ordinantur ad sp̃ualia. Ideo qñ dicit Aplus Charitas nõ q̃rit q̃ sua sunt intelligit q nõ tendit ad bona tp̃alia/sed spiritualia: Secundo dico q quis nõ tenet optare bõa sibi vt illa solum sint ei vtilia: sed vt sibi prosint & alijs: & iõ debet sic itelligi auctoritas. & sic patet de nũero diligẽdorũ. ¶Distin. xxix.

Dubiũ secundũ

Dubium tertium.

IAm in precedenti distin. determinatũ est de diligẽdis ex charitate: & dictũ ẽ q tm̃ ista quattuor scilicet deũ/seipsum/proximũ/et corpus proprium ex charitate diligimus. Iam queritur

de ordine istorũ diligibilium adinuicẽ:& Vtrũ de necessitate salutis sit obseruandus ordo inter ista diligibilia sic ꝙ quilibet maxime teneatur diligere seipsum post deũ. In ista q̃stione more solito primo declarantur termini:& primo declaraẽ iste terminus ordo dilectionis. Et nihil aliud est ordo dilectionis nisi vnũ aliud ꝑcedere in diligendo Non ẽ intelligẽdũ ꝙ vna dilectio precedat aliã tempore. Certum est ꝙ aliquãdo prius diligitur proximus q̃ deus. Quomodo est ergo intelligẽdum ꝙ sit ordo. Dico ꝙ est intelligẽdũ ꝙ vnũ diligatur ꝑfectius q̃ aliud. ordo igitur nõ importat tempus sic ꝙ vna dilectio precedat tempore aliam:sed importat ꝑfectionem. ¶Supponendũ est vlterius ꝙ duplex est dilectio sicut ponit Durãdus in eadem distinctione. q̃dã est dilectio ꝯplacentie:& q̃dã desyderij. Dilectio complacẽtie est respectu boni iam habiti:sed dilectio desyderij nõ est respectu boni habiti:sed respectu futuri: vt proximus meus habet multa bona:placet mihi ꝙ habeat:talis amor ẽ amor cõplacentie:& preter hoc ego opto sibi beatitudinem:iste secundus amor est amor desyderij. ¶Quando queritur Vtrum de necessitate sit ordo. Ista q̃stio potest intelligi dupliciter. vel ꝙ sit optandũ de necessitate maius bonũ vni q̃ alteri/vel quo ad affectũ.i. Vtrũ de necessitate magis sit affectãdum bonũ vni q̃ alteri:qa stat bene ꝙ optẽ aliquod magnũ puta beatitudinẽ paruo affectu:& aliquod paruum puta tẽporale maximo affectu: vt experientia docet. ¶Est ergo questio Vtrũ vni diligibilium sit de necessitate maius bonũ optãdũ/vel maiori affectu. Si intelligaẽ de amore ꝯplacentie/nõ est difficultas quin deus plus ameẽ q̃ habet actu maius bonũ:sed de necessitate teneor diligere magis vnũ q̃ aliud/hoc ẽ maiori affectu. dicit Durãdus ꝙ omnibus diligibilibus optandũ est equale bonũ. Et ratio eius est. quia oẽs creature ratiõales apud opinionẽ multorũ sunt capaces equalis beatitudinis:sed sic est ꝙ cuilibet debeo optare tãtã beatitudinẽ quãtũ est capax. Si sortes optat

De ordine dilectõis

Duplex dilectio cõplacentie & desyderij.

Sẽsus q̃onis.

Rõnes durandi.

Platoni beatitudinẽ:debet ei optare tãtam quantũ est capax:sed est capax tante beatitudinis:immo oẽs creature rationales sunt equaliter capaces beatitudinis:ergo nõ debeo mihi optare maiorem beatitudinem q̃ Platoni. Assumit Durãdus illud Apostoli charitas non emulatur. Dicit ergo Durandus ꝙ non debeo diligere vnum diligibilium magis q̃ aliud dilectione desiderij loquẽdo de creaturis:secus est de deo vt dictũ est. ¶Sed iste rationes non videnẽ efficaces Patet:quia sequereẽ ex principijs illius opinionis ꝙ deberẽ optare tãtam beatitudinẽ cuilibet creature rationali/q̃tam habet anima Christi/vł anima virginis gloriose:hoc videtur falsum:ergo illa opinio est falsa. ¶Quantum ad istud Durandusmet soluit argumẽtũ:& dicit ꝙ illud desyderiũ debet esse cõditionatũ:ita ꝙ sit sensus/Optãdum est tantam beatitudinẽ ad quantã est ordinatus ex prescientia diuina. Clarum est ꝙ nullus est tam ordinatus:sicut anima Christi/vel virginis gloriose. sed vbi est incertũ:debeo tantam optare alteri sicut mihi. ¶Dicitur ergo ꝙ põt intelligi vtrũ sit ordo ex parte amoris affectiui. Aliomõ ex ꝑte amoris effectiui.i. Vtrũ tenear maiori affectu vł maiori effectu exhibeẽ charitatẽ. Et breuiter dicitur ꝙ talis ordo non debet attendi secundum intentionẽ gradualem actus simpliciter/sed magis secundũ appꝛetiationem actus vt declaratum est supra. ¶Vlterius notandum ꝙ beatus Ambrosius ponit ordinem diligẽdorũ isto modo. primo deus diligendus est. secundo nosmetipsi/tertio parẽtes/quarto domestici/quĩto extranei:sed extranei si sint meliores q̃ domestici. Istis notatis sit prima cõclusio. ¶Ordo debitus charitatis de necessitate salutis requiritur. Patet quia quicũꝙ diligit quod non debet diligere:aut magis diligit q̃ nõ debet diligere aut minus:peccat. quia facit aliter q̃ non debet facere:igitur. ¶Secunda cõclusio. In isto ordine dilectionis Deus est prior diligendus & affectiue & effectiue:capiẽdo affectiue & effectiue sicut dictum est. ¶Tertia cõclusio

Rões durandi.

Impugnatour.

Ordo dilectionis positus a btõ amb.

Prima cõclusio.

Secunda conclusio

Tertia conclusio. seu propositio. Omnia citra deū sunt equaliter ex charitate diligenda.i. omnibus idē & equale obiectum est volendum. probatur: oibus est volendus ipse deus qui est principale & adequatū obiectū ipsius charitatis: vt probatū est.q. pcedēti: ergo propositio vera. ¶Quarta conclusio. Quilibet charitatiue diligens tenetur plus diligere seipsum charitate affectiua & effectiua q̄ quancunq; aliam creaturam: hoc est dicere ego teneor me magis diligere: hoc est maiori affectu teneor mihi desyderare btitudinem q̄ cuicunq; alteri creature. Ista propositio a diuersis diuersimode probatur. primo tñ sic: vbi est maior ratio diligibilitatis debet esse maior dilectio: sed hois ad seipsum est maior ratio diligibilitatis q̄ ad quācūq; creaturā: ergo magis tenetur seipsum diligere: relinquitur maior nota. Et probatur minor: quia vbi ē maior vnitas ibi ē maior ratio diligibilitatis: sed hominis ad seipsum maior ē vnitas: quia qlibet naturaliter incliatur ad suij p̄ius dilectionē: & ex cōsequēti ad cōseruationē ergo hominis ad seipsum est maior vnitas: & sic maior dilectio/& p ōns ppositio vera

Rō Scoti efficax. ¶Alia ratio quā ponit Scotus: & dicit esse efficacem est ista. Omnis habitus iclinās ad actum rectum est sufficiēs ad formationem actus reflexi super illum actum. sed charitas ex hoc qꝫ est principiū immediatū tendendi in deū actu recto est principium volēdi cuilibet voluntati potenti diligere deū: vt diligat deū: ergo i hoc reflectitur sup actus illos quibus tenditur in deum: & per istum actū ego tendo in deum actu recto. ergo immediatius reflectitur sup actū quo volo tendere in deū. Nam me diligere deū ex charitate ē me velle diligere deū: & diligere proximū est me velle proximum diligere deum: ergo talis habitus magis & imediatius inclinat me ad diligēdū ex charitate q̄ quodcūq; aliud.

Rō Sco. ¶Ista ratio quam ponit Scotus & dicit esse efficacē nō videtur vera: neq; pcedere quia nō est difficultas: habitus rectus & reflexus distinguūtur specie: ideo non possunt imediate incliare ad actum rectum & reflexum: quia duo habitus specie distīcti nunq̄ inclinant immediate ad eundem actum. ¶Circa istam propositionem Scoti sūt due difficultates. Prima. bene seqtur: si ego teneor magis ex affectu seu amore affectiuo plus meipsum diligere q̄ proximum: ergo si affectu eque intenso ego diligerē meipsum/& proximum ego peccarē. Secunda. Tu dicis qꝫ diligere ex charitate nihil est aliud q̄ me velle diligere deū sup oīa. Insup dictū est qꝫ charitas habet deū vltiate pro obiecto: ergo anq̄ me diligā ex charitate oportet me diligere deū: igit nunq̄ diligo me ex charitate nisi diligā deū ex charitate. illa ɔsequētia ē optia. & vltra. Illa dilectio qua ego diligo me est actus reflexus: ergo causa partialis qua diligo deū. Patet: qa omnis actus quo impatur aliqua opatio est causa illius: & sic erit circulatio in causis eodem gñe cause. ¶Quantū ad primam difficultatē quādo arguitur. Sequitur bñ ego teneor plus diligere meipsū amore affectiuo q̄ proximum: ergo si plus diligerē proximū de facto peccarem. Dico qꝫ quando dicit qꝫ plus teneor diligere meipsum. &c. intelligēdū est qꝫ ego teneor maiori obligatione ad diligendū me q̄ proximum: ita qꝫ omittēdo diligere me plus pecco q̄ omittendo diligere proximum: & ita debet intelligi illa propositio. ¶Quātum ad secūdam cum arguitur. Non possem me diligere propter deum ex charitate: quin diligam deum: nō est difficultas in hoc: ergo dilectio dei est causa dilectionis mei verum est: ergo etiam oportet qꝫ dilectō dei sit causa illius actus reflexi: verū est. Et illa dilectio est causa actus reflexi. Nego. Et ad propositionē: quia omnis actus quo impatur: &c. Verum est si ille actus sit prior: sed vbi ille actus est posterior puta vbi est q̄dam cōplacentia non oportet. ¶Conclusio quinta. Dilectione gratuita preponendi sunt parētes filijs. Probatur: quia plus habet homo a parentibus q̄ a filijs: ergo vbi est maior ratio dilectionis: ibi debet esse maior actus diligendi: ideo plus diligendi sunt parētes q̄ filij. ¶Sexta cōclusio. Ceteris paribus plus

Prima difficultas. Secunda difficul. Ad pm. Ad scdm. Quinta conclusio. Plus diligēdi sūt parentes q̄ filij. Sexta c.

obligor gratuita dilectione diligere propinquos q̄ remotos: ita ꝙ magis propinqui magis sunt diligendi. Patet: quia dilectio fundat̄ i vnitate: sed sic est ꝙ inter propinquos est maior vnitas q̄ inter extraneos: ergo sequitur ꝙ propinqui sunt magis diligendi q̄ quicunq̄ extranei. ℂDico notanter ceteris paribus: quia vbi extraneus esset in extrema necessitate & vicinus non: tūc in illo casu plus obligor extraneo: & hoc quia tūc facio opus iusticie. Secundo. Vbi extraneus mihi mutuauit pecunias: tūc plus obligor. Tertio vbi sum debitor extranei & vterq̄ est in extrema necessitate: ita ꝙ non possum subuenire nisi vni: tunc in illo casu subueniendum ē extraneo. Ratio: quia ego sum debitor: ideo teneor ratione iusticie: quare teneor magis subuenire. ℂSeptima cōclusio

Septima conclusio

Magis sunt diligendi extranei boni q̄ propinqui mali. si sit sermo de amore complacentie. Dicit Durandus: non est difficultas: sed de amore desyderij: hoc non est verum: immo dicit Durādus ꝙ falsum est. Et ratio est: quia ego teneor optare malo maius bonum. Patet: quia malus est i peccato: sed sic est ꝙ est mihi probabilitas moralis ꝙ est in peccato: ergo teneor optare ꝙ cōteratur de peccato: & habeat gratiā: ergo teneor optare maius bonum: & istud videtur verum: & non est magna difficultas ℂSed est difficultas inter doctores de amore effectiuo puta/ Sūt vicinus & extraneus ābo in extrema necessitate & habeo probabilitatē moralē ꝙ extraneus est in peccato mortali & vicinus in gratia: tunc non possū subuenire nisi vni illorū cui tunc teneor dare: Vtrū in illo casu tenear plus diligere extraneum q̄ vicinū Et est apparentia ꝙ sic: quia scio ꝙ si extraneus moriatur damnabitur. Tūc sic arguo Vbi possum subuenire periculo corporis & anime magis obligor: q̄ vbi solū corpori: sed sic est in illo casu: ergo plus teneor diligere extraneum & subuenire q̄ vicinum. & ita est secūdum opinionem multorum q̄ videtur probabilior. Sanctus Thomas secūda secunde videtur dicere oppositum. Et ratio eius est: quia ille qui est bonus ē magis vtilis reipublice q̄ malus: imo malus est inutilis: ideo est maius interesse pro bono publico in morte boni: quare teneor subueniē re illi. Et ad argumentum dicit Thomas ꝙ hoc prouenit ex culpa sua: & vtraq̄ opinio est satis probabilis. ℂOctaua conclusio.

Difficultas valde notanda.

Octaua conclusio

Magis est diligendus ꝓximus quā corpus proprium. Patet: quia proximus est magis capax beatitudinis vt notū est: quia formaliter & de per se. Corpus aūt solū receptiue & de ꝑ accidens: immo dicunt doctores ꝙ vbi non possum saluare vitam nisi cum scādalo & ruina proximi: ita ꝙ nō possem comedere nisi scandalisando proximum magis teneor perire fame q̄ i illo casu comedere cum ruina proximi: & saluare vitam propriā scandalisando proximū. sequitur ergo ꝙ magis obligor diligere proximum q̄ corpus proprium. ℂDistinctio. xxx.

Queritur Vtrum dilectio gratuita que de necessitate impēditur inimico sit magis meritoria q̄ ea q̄ reddit̄ amico. in ista questione sicut in precedentibus quedam notabo.

Qūtum ad primū dicitur ꝙ ly inimicus nō accipitur vt appellat suam propriam rationē licet sequatur verbum importans actum anime interiorē: licet sequatur verbū impē ditur q̄d in ꝓposito iportat actū anime interiorē qa valet tantū q̄ impendit̄ inimico .i. qua diligitur inimicus: quia nō queritur vtrū dilectio inimici sub ratione qua est inimicus: quia tūc nō esset difficultas: quia certum est ꝙ nullus sub illa ratione nō est aliquomodo diligendus immo odiendus: qa nullus potest licite appetere malū culpe: qa hoc de directo est cōtra charitatē: charitas enī inclinat ad volendū gratiā: sed licet aliquando alicui appetere malum pene: puta quando occasione illius pene proximus tē dit ad gratiam: vel etiam ratiōe illius pene eueniet bonū aliquod reipublice. vt sit fortes magnus peccator: video ꝙ nō potest cō

ꝙ possum appetere inimico malum pene: non autē culpe.

uerti nisi p magnas tribulatiões tunc licitũ est ei appetere penas. Similiter de tyráno q reipublice magnũ detrimentũ affert: possũ appetere ei torméta vt cesset a turbatiõe rei publice: vt i Psal. Deficiant pctõres a terra & iniqui: ita vt nõ sint. Põt tamẽ quis male agere volendo malũ inimico: non solũ malum culpe/sed malũ pene/nõ affectione iusticie/sed vindicte. Ex quo infert ꝙ inimicus inq̃tũ inimicus est malus: qa certũ est ꝙ nullus põt esse inimicus nisi ratiõe peccati: ideo quãdo querit. Vtrũ dilectio gratuita &c. si intelligat illa questio inq̃tũ inimicus nõ eẽt difficultas: qa tũc eẽt pctm̃: qa esset ipsum velle eẽ inimicũ: & sic velle ipm esse in pctõ: mõ nõ possũ velle aliquẽ eẽ in pctõ licite. ¶ Sed est qõ. Vtrũ illa amicitia q̃ impẽdit inimico nõ inq̃tũ inimicus: sed inq̃tum pximus. quis aũt dicat pximus declaratum est prius. ¶ Pro euidenti declaratiõe est notandũ ꝙ pceptũ affirmatiuũ includit negatiuum & ecõuerso: & ppterea põt dupl'r itelligi ꝙ quis teneat diligere iimicũ. Vno mõ q̃tũ ad pceptũ negatiuũ: & tũc ẽ sensus: nõ ẽ odiẽdus inimicus. Alio mõ potest itelligi affirmatiue: & sic põt adhuc dupl'r itelligi affectiue. s. & affectiue: si effectiue/ aut itelligit de bonis spũalibus & sic teneor vt dictũ est qa de illo gñe sũt actus amoris amicitie dei. Si effectiue puta diuitẽ eẽ/sanũ eẽ / fortẽ eẽ: & sic de his/ q̃ ptinẽt ad vitam corporalem & de istis nõ teneor nisi sub certa cõditiõe. Noto preterea ꝙ actus meritorius depẽdet a duobus scilicet a grã & a conatu: hoc est a volũtate libera secũdũ inclinatiõnẽ gratie actũ eliciẽte: qa nullus actus est meritorius qn sit liber: imo q plus ẽ nec bonus moral'r. Sed vltra reqrit ꝙ sit a grã. Et sic quantitas meriti a duobus dependet: scilicet ex q̃titate gratie: & q̃titate conatus liberi. ¶ Dico ergo ꝙ potest dupliciter atendi q̃titas meriti: scilicet a maioritate gratie / & maioritate conatus: quia postq̃ voluntas est libera potest totam suam possibilitatem applicare vl' solum partem. Et ꝙ ita sit videmus hoc p experientiam de actibus exterioribus vt de potentia portatiua vel tractiua. Et eodẽ modo dicendum est de potẽtia iudicatiua, & appetitiua. Et si dicatur ꝙ non est simile quia non est diuisibiliter potens. Nego. qa licet potentia intellectiua seu volũtas sit de se indiuisibilis: nihilominus tamen est diuisibiliter potẽs: sic potest apponere paruum vel magnum conatum. Ita ꝙ secundum ꝙ voluntas apponet de conatu ad actum meritorium: actus ille erit meritorius pportionaliter q̃tum est ex pte conatus dũmodo sit gratia cõformis: ita si sortes ad eliciendum aliquem actũ habeat gratiam vt quattuor & conatum vt duo: tunc alius actus cum equali gratia & conatu vt quattuor erit magis meritorius. si vero in vno erit conatus vt duo: & gratia vt sex: & in alio conatus vt quattuor & gratia vt quattuor. tunc illi actus essent equaliter meritorij. & sic secundum hoc pcẽditur: quia illa duo requntur ad actũ meritorium. Et secundum equalitatẽ vel inequalitatem dicetur actus magis vl' minus meritorius/sed alij tenent oppositũ vt Dionysius & climetõ: dicũt ei ꝙ magnitudo meriti supposita gratia solum attẽdit penes conatum. Antiqui dicebãt ꝙ penes gratiam: pro nũc autem teneo ꝙ a conatu & a gratia: ita ꝙ conatus põt supplere maioritatem gratie & econtra. Sed que istarũ opinionum sit verior: aliquando disputauimus: ideo pro nunc pertranseo.

¶ His suppositis ponuntur alique conclusiones: prima: dilectio gratuita primomodo: id est de necessitate precepti est non odire inimicum q̃tum ad bona spiritualia. Et hoc est dicere de necessitate salutis/id est: non habere nole quo nolo inimico beatitudinem. Ista cõclusio est satis manifesta: quia non possum odire inimicum q̃tum ad hoc. Hoc est nole ꝙ habeat spirituale. patet. quia illud est de directo contra preceptum quo precipitur diliges proximum sicut teipsum / ergo illud nole semper est malum & non odire taliter est de precepto.

¶ Hic posset eẽ difficultas an liceat habere

Preceptu affirmatiuũ includit negatiuũ/ & econtra.

Quãtitas meriti mẽsurãda ẽ penes conatũ & grãs

De mẽsurabilitate act⁹ meritorũ penes grãs & conatũ

Dionysi⁹

Prima cõclusio.

nole de damnato ꝙ habeat beatitudinem. Ego scio demonem esse damnatum. vtrum liceat nole demonē habere beatitudinem. Respondetur ꝙ sic. quia talis actus quo no lo est actus iusticie: ergo est mihi licitum ta lem actum elicere. Certū est quod deus iu ste infligit isti penam sensus: ergo licitū est mihi nole ꝙ talis habeat beatitudiē. Sed hoc nunꝗ licet de viatore qui est capax bea titudinis. ¶ Secūda cōclusio: quātum ad bo na secūdi generis: id est bona fortune licet odire inimicum. Probatur ista cōclusio: qa possum licite talia odire mihi: ergo multo fortius inimico qui est in infimo gradu di lectionis. Probatur antecedens: licet michi abdicare oēs diuitias: ergo licet mihi nol le pecunias. ¶ Secūdo ad idem/ est licitum illi inimico quod nollit sibi pecunias: ergo & ego possum ei nolle. Patet: quia nō plus teneor ei ꝙ ipse sibijpsi: sicut si velim inimi cum esse religiosum. &c. Dico vltra ꝙ pos sum etiam iuito inimico nolle ei pecunias: patet: quando video ꝙ eius diuicie ex ma lo suo vsu obsūt multis/ ergo ego possum optare ꝙ non habeat diuitias. Ista conclu sio est satis nota. Et tale nole nō ē odire: sed potius amare quia illa bona forte obessent saluti. ¶ Tertia conclusio/ nunquā licet ab solute velle alicui mortem corporalem aut nole vitam simpliciter & absolute. Ista cō clusio probatur supponendo illud quod dictum est ꝙ inimicus semper est i peccato. Tunc sic arguitur/ nunꝗ licet optare alicui statum in quo ille sit impossibilitatus vt pe niteat de peccatis suis: sed sic est ꝙ post mor tem inimicus non pōt penitere/ ergo nunꝗ licite possum inimico velle mortem. Non est licitum alicui velle statū in quo nō pos sit amplius se facere capacem beatitudinis: quia virtualiter est nole beatitudinem: sed sic est ꝙ inimicus quem cōstat esse in pecca to: quia alias non esset inimicus/ si morereť deueniret ad illum statum in quo non pos set penitere. igitur non licet ei optare mor tem. ¶ Non est difficultas quādo iudex cō demnat aliquem ad mortem habet volitio nem absolutam condēnandi/ sicut patet de illo qui tempore tempestatis pijcit merces in mare habet volitionem absolutam: sed non eodemmodo capiendo absolutam si cut capitur in ppposito: sed prout distingui tur contra conditionatam. Patet: quia pro ijcit simpliciter. Similiter iudex condēnans criminosum ad mortem habet nole: sed nō sicut capitur in proposito: quia voco noli tionem absolutam in proposito que non causatur ex aliqua nolitione. Non sic ē de iudice: quia quādo iudex cognoscit aliquē condemnatum de necessitate oportet ꝙ co gnoscat eum esse iniustū/ ergo oportet no le illam iniusticiam. breuiter dicitur ꝙ non possimus alicui optare mortē nisi propter aliquod nole. Sed si esset aliquis tyrānus ꝙ destrueret totam rempu. vtrū liceret ei op tare mortem simpliciter. Respōdetur ꝙ nō sed propter nole: puta propter delictum: & hoc dicitur ex sentētia Sco. ꝙ illud propter quod mors inimici esset aliquantulum vo lita est simpliciter nolitū: qa vt dicit Augu stinus duo in homie sunt diligēda: scilicet natura/ & virtus: vicium vero & peccatum odienda. ¶ Quarta conclusio/ nō est neces sarium actu positiuo quātum ad bona pri mi generis diligere inimicum. habuimus i prima conclusione de actu priuatiuo: puta ꝙ est necessarium non odire: sed loquimur in ista conclusione de actu positiuo. Proba tur conclusio: quia nō est necessarium cogi tare de inimico: igitur non est necessarium ei optare beatitudinem. In ista conclusione est aliqua difficultas de pcepto negatiuo. non est difficultas quin obliget ad semper & pro semper. Sed de affirmatiuo videtur ꝙ actu positiuo aliquando sit necessarium. Tum primo. quia est preceptū affirmatiuū ergo ꝗuis nō obliget semp: obligat tñ pro aliquo tpe/ ergo saltē i illo tpe tenet dilige re. Preterea video inimicū in aliquo statu: ē mihi verisimile ꝙ nō puerteť nisi moneam eū: ergo aliqñ actu positiuo teneor diligere inimicū. ¶ Quātum ad istā cōclusionē dicit sanctus Tho. xlv. q. secūda secūde. ꝙ dupli

Secūda cōclusio.

Tertia.

De iudi. pdem.

Quāte aliquem ad mortem.

An licet mortē optare tyrā no.

August.

Quarta cōclusio.

Q actu po sitiuo te near qnqꝫ diligere inimicū.

Dupliciter possum inimicum diligere. citer potest intelligi quod teneor diligere inimicum actu positiuo in vniuersali & in particulari. Ego possum huic in vniuersali optare beatitudinem optando cuilibet proximo. Et dicit sanctus Thomas vbi supra quod talis dilectio est de necessitate salutis. Alio modo potest intelligi quod teneor diligere inimicum particulariter: & sic non est necessarium quod habeam quia non possem de quolibet proximo habere volitionem in particulari/ergo a fortiori neque de inimico: quia inimicus tenet infimum gradum dilectionis/ ergo non teneor habere particularem volitionem: &c. quia nõ est necessarium quod ego cogitem de eo. Bene verum est quod in aliquo casu teneor: & non facio difficultatem quin aliquãdo i aliquo casu teneor procurare salutem proximi. & non solum eum diligere affectu sed etiam effectu: puta si cognoscam particulariter inimicum/ & cognoscam quod non conuertetur nisi moneam eum ad salutem anime: in illo casu teneor monere in particulari. & monere eum i particulari est diligere igitur. ¶ Quinta conclusio in casu necessitatis tenebitur quilibet inimicũ quãtum ad bona temporalia diligere actu positiuo. Hoc ẽ dicere si fortes cognoscat inimicum esse in extrema necessitate & videt quod nullus vult ei succurrere: tunc fortes tenetur in illo casu inimico subuenire per actũ positiuum. Probatur ex dictis Ioannis in sua canonica/si aliquis vidẽs fratrem suum in necessitate & clauserit viscera eius quomodo erit charitas in eo. sed sic est quod beatus Ioannes intelligit quemlibet viatorem. Resolutio doctorũ in ista materia est quod ego teneor diligere inimicum quo ad affectum q̃tum ad spiritualia: sed q̃tum ad temporalia non teneor neque quãtum ad affectum neque quantum ad effectum nisi in casu nececessitatis.

Quinta cõclusio.

Vltima cõclusio. ¶ Vltima conclusio. Aliquãdo dilectio inimici est magis meritoria quod dilectio amici. Aliquando minus meritoria: aliquando eque meritoria & econtrario. non facio difficultatem in conclusione: sed tota difficultas est in modo probandi quia non est difficultas: potest esse dilectio amici tam parua. & hoc cum paruo conatu & feruore charitatis quod erit minor q̃ dilectio inimici. & ita dicendum est de dilectione inimici vt facile est exemplo ostendere. Sed dicitur quod quando est dilectio amici & inimici ex equali conatu & gratia/ceteris paribus dilectio inimici ẽ magis meritoria/imo dico quod si sit minus intẽsa adhuc est magis meritoria si fiat a maiori charitate. ¶ Difficultas est primo. Sit fortes qui diligat inimicum non cogitãdo de amico ex charitate & conatu vt quatuor: plato equaliter diligit amicũ. Est difficultas/quis istorum actuum est magis meritorius. Dicit Durandus: & post eum Dionysius quod dilectio inimici. Dicit tamen Gabriel quod illi actus sunt eque meritorij. ¶ Durandus facit duas rationes. Prima/omnis actus ad cuius productionem ex parte operis requiritur maior conatus est magis meritorius ceteris paribus: sed amor inimici ẽ huiusmodi. igitur. Maior probatur quia virtus est circa difficile vt habet Aristote. secũdo ethicorum. Dico notanter ex parte operis & non operantis vel totius actus: quia alias actus incontinẽtie esset meritorius qui habet magnam difficultatẽ. Sed maior est difficultas ex parte operis in dilectione inimici q̃ amici/quia ad eliciẽdum actum amoris inimici est maior difficultas ex parte operis. igitur. ¶ Secunda ratio Durandi. omnis ille actus qui est magis carus est magis meritorius. quia magis fit propter finẽ charitatis quia magis fit propter deum. Sed sic est quod dilectio inimici est magis charitatiua: quia diligit solum propter deum/ergo dilectio inimici ẽ magis meritoria. Ex opposito sunt rationes ad probãdum quod dilectio amici sit magis meritoria: quia ille actus est magis meritorius cuius oppositum est maius peccatum: sed omissio dilectionis amici est maius peccatum/ergo &c. Item dilectio que est in primo gradu est magis meritoria q̃ dilectio que est in secundo gradu: ergo dilectio amici que est in secundo gradu est magis meritoria q̃ dilectio inimici que est

Difficultas.

Durandi rõnes.

est in infimo gradu. ¶ Quātum ad istas opi-niones/mihi videtur ꝙ dilectio inimici ceteris paribus est magis meritoria ꝗ dilectio amici. bene verum est ꝙ dicit sanctus Tho. secunda secunde. xliiij. q. ꝙ dilectio amici est magis meritoria: sed ex parte obiecti dilectio inimici est magis meritoria: vt fortes q diligit inimicum vt duo. & Plato amicum vt duo: dico ꝙ dilectio fortis est magis meritoria. ¶ Ad rationes in oppositum. Odire amicum est peiusꝗ odire inimicum: quia ego magis obligor ad diligendum amicū/ ergo per oppositum dilectio est melior. nego consequentiam. Durādus dat vnum simile vbi cōsequentia nihil valet. debeo forti. xx. & do ei alia. xx. do platoni liberaliter. xx. plus mereor dādo platoni. Et tamē oppositum primi est peius. ¶ Quātum ad secundum argumētum dilectio in primo gradu: &c. Dico ꝙ illa consequentia nihil valet: quia cetera non sunt paria. Et ego sum illius opinionis. Propterea dico ꝙ omnis difficultas siue proueniat ratione operis siue alio modo: ratione cuius prouenit difficultas & regulariter maior conatus auget meritum. Vtrum autem teneamur dimittere signa rancoris. Dicit Bonauētura ꝙ rēcorē dimittere oēs tenētur: sed signa rencoris dimittere pfectiōis est. Nā affectu diligere inimicos tenemur: nō tñ sēp effectu hoc est signa amoris eis ostendere.

Doctorꝫ resolutio ꝙ dilectō inimici sit magis meritoria

¶ Distinctio. xxxj.

Vtrum in patria sine imperfectione maneant virtutes. Visum est in distinctione precedenti de dilectione inimici: vtrum sit magis meritoria ꝗ dilectio amici. & resolutio fuit ꝙ aliquando magis: aliquando minus aliquādo equalis. Diximus tamen conformiter ad Durandum ꝙ ceteris paribus dilectio inimici est magis meritoria ꝗ dilectio amici. Iam in ista distinctione queritur vtrū in patria sine imperfectione maneant virtutes theologice. ¶ Quātum ad istam questionem ponuntur notabilia/conclusiones/& dubia more solito. Et in primo notabili inquiritur de actibus istarum virtutum. vtrū sint compossibiles beatitudini. ¶ Et pro declaratione supponitur/post Ocham ī prologo ꝙ eiusdem obiecti possunt esse actus specie distīcti. Et probatur: quia noticia intuitiua & noticia abstractiua differunt specie. Et tamē sunt respectu eiusdem rei/ergo non est inconueniēs ꝙ eiusdem rei sint due noticie differentes specie. Vt noticia intuitiua causatur ab obiecto realiter presēte: sed abstractiua nō/et tamen sub eadem ratione formali representant obiectum tamen differunt specie propter diuersam approximationem obiecti. Patet: quia perfectio actus est a duobus: scilicet a potētia & obiecto: & quando cause partiales respectu effectus nō sunt sufficienter approximate: tunc minus perfecte agunt/& tunc variatur perfectio actionis & effectus. Sic ad propositum respectu actus visionis deus est in se presens in ratione visibilis intellectui: sed respectu actus credendi non est in se presens hoc modo. Similiter noticia euidens causatur ab obiecto presente: & noticia ineuidentis causatur ab imperio voluntatis. Distinguuntur ergo specie assensus fidei & assensus euidentie circa idem obiectum: immo habent repugnantiam formalem: quia actus voluntatis quo quis vult sub ratione futuri distinguit ab actu volūtatis: quo qs vult sub rōne pñtis/imo illi duo hñt formalē repugnantiam: quia implicat ꝙ idem actus sit presentis & absentis. Et ita actus spei differt specie ab actu tentionis quem habent beati. Et cū hoc formaliter repugnant. ¶ Dicunt doctores/& precipue Bonauentura ꝙ tribus actibus vie correspondent tres actus in patria: scilicet tentio/clara visio/& dilectio. Sed est difficultas de ista tentione quis sit ille actus tentionis. Dicitur ꝙ tentio nichil est aliud ꝗ actus quo ego volo michi deum tanquam presens. Et ita comprehensor habet duos actus in patria/ita ꝙ quāuis actus spei non possit manere in patria: immo re

Vtrū ī patria maneant ꝟtutes theologice.

Quō spugnāt act⁹ fidei & spei sosalit actus patrie ex pte tētiois & ex parte cognitionis.

Tres actus ī patria trib⁹ actib⁹ vie corrñdēt. quid sit tētio.

pugnat: succedit tamen in patria illi actui spei actus tentionis qui erit amor concupiscentie. Et sic comprehensor habet duos actus/ vnum qui est amor amicitie: & alium qui est amor concupiscentie non futuri cōmodi: sed vt commodi presentis. & cum hoc est complacentia in ipsa dei presentia: & preterea apprehendit illud sibi commodum: & talis actus vocatur tentio. Et ideo sicut actus fidei habet formalem repugnantiam ad claram visionem. Ita actus spei ad illam tentionem. Sed de actu charitatis dicūt doctores ꝙ actus charitatis vie nō habet repugnantiam cum actu charitatis in patria. Et hoc patet ex dictis Pauli. Et ratio/ quia euacuabitur ꝙ ex parte est & manebit ꝙ perfectum est. Iam actus fidei qui est in parte: id est qui fertur in obiectū modo imperfecto. Et similiter actus spei euacuabitur. Et manebit charitas que perfecte tēdit in obiectū. ¶Sed contra hoc replicatur: quia tunc eadē ratione dicendum esset ꝙ charitas non manet. Patet: quia charitas vie habet imperfectionem in ordine ad charitatem patrie: immo charitas vie & charitas patrie differunt specie. Et non nisi penes perfectum & imperfectum. igitur si fides & spes non manent nec charitas. Ad hoc dico ꝙ actus charitatis vie nullo modo repugnat actibus beatorum. Patet: quia secūdum omnes doctores non ponuntur in beatis nisi isti tres actus scilicet tentio/ clara visio/ & dilectio siue fruitio: sed nulli istorum repugnat charitas: ideo charitas nullam habet repugnantiam formalem cum illis actibus in patria: immo notum est ꝙ est eadem charitas essentialis. ¶Sed vtrum charitas vie & patrie distinguātur sicut magis perfectum & minus perfectum: & si distinguantur specie. dicendum ꝙ dupliciter possumus loqui de charitate: vel de charitate infusa: vel de charitate acquisita. Et vtraq; istarum tendit in obiectum quātum ex se est & inclinat potentiā eque perfecte ad tendendum in obiectum/ ideo si sit imperfectio hoc nō importatur ī ratione charitatis: sed solum propter indispositionem ex parte obiecti applicati: etiā potentialiter se habēte. Sed vtrum differāt specie. Probabilius videtur dicendum ꝙ charitas infusa vie & patrie nō distinguūtur specie. immo est vna & eadem. sed de aquisita cum obiectum aliter se habeat: & habitus distinguātur penes obiecta potest dici ꝙ sic: quia charitas acquisita vie & patrie specie differunt: si fruitio vie & fruitio patrie specie differāt: quia ratio charitatis etiā actiuitate vie in se nō includit imperfectionem quia aliquem inclinat ad diligendum deum in se: ideo non potest poni differentia nisi in mō. ¶Dices/ actus beatifici supra dicti nullo modo repugnant huic/ omne reuelatū a deo est verum/ ergo male dictum ē ꝙ fides non propter imperfectionem solū: sed propter formalem repugnantiam non potest manere ī patria. ¶Dico/ ꝙ status patrie sit incompossibilis fidei hoc nō est propter illos actus: sed propter vnum actū quē necessario necessitate nature sequitur ad illos actus. Patet: clara visio non est aliquis illorū actuum sed est aliquid sequens ad illos actus. Et habet formalem repugnantiā cum actu fidei. Eodem modo ista propositio seu assensus huius propositionis/ deus est trinus & vnus non repugnat clare visioni aut fruitioni: sed ineuidenter assentire & non clare: ideo effectui illorum repugnat. de actu spei si dicamus ꝙ firma tentio essentialiter pertinet ad beatitudinē. Tunc actus spei seu desiderij haberet formalem repugnantiam cum essentiali beatitudine: puta cum illa firma tentione. opinio tamē communior est ꝙ non sunt nisi duo de essentia beatitudinis scilicet clara visio & fruitio. Ecce ergo quomodo illi actus fidei & spei repugnant beatitudini. Sed de actu charitatis dicitur ꝙ nullo modo repugnat. ¶Iam videndum est de habitibus. & vtrū habitus fidei vel spei quos habemus stēt cū beatitudine in patria. ¶Quātum ad istam difficultatem dico primo mihi videtur probabilius ꝙ nullo modo habent repugnantiam cum beatitudine immo stāt cum tota

Cōphensor duos hs in patria act⁹.

Probat ꝙ cha. vie nō manet in patria

An cha. vie & pātrie distiguātur.

An habitus fidei & spei repugnant btitudini

beatitudine & cum effectibus beatitudinis. Et ita dicit durandus. Et ratio eius est: quia beatitudo consistit precise in actibus: puta in visione vel fruitione. Sed habitus nõ repugnat actui. igitur. Et ꝙ beatitudo consistat in actu. Patet: quia dicit Aristoteles decimo ethicorum ꝙ felicitas ꝯsistit in operatione. Et in actu & non in habitu. & clarũ est ꝙ Aristoteles loquebat̃ de felicitate humana/ergo a fortiori beatitudo supnaturalis consistit in actu & non in habitu. Tunc arguitur sic nullus habitus fidei habet formalem repugnantiã cum beatitudine essentiali: quia nunꝗ habitus habet formalem repugnantiam cũ actu/ergo fides infusa nullam habet repugnãtiã cum beatitudie. Sed contra arguit̃/beatitudo causat aliquid qđ habet repugnãtiam cũ fide/quia causat claram visionem ergo habet repugnãtiam ratione effectus: quia licet diceres habitus de per se nõ repugnat actui. Tũc de per accidẽs actus repugnat habitui: vt puta inquãtum est natus causare habitum contrarium.

Argumẽtum.

¶Quãtum ad istud habitus ille scilicet fidei infuse habet repugnãtiam cum clara visione: nego imo dictum est ꝙ fides infusa nulli habitui repugnat/ergo a fortiori nec & actui. Sed bene fides acquisita etiam spes acquisita vel charitas. clarum est ꝙ habitus fidei infusus non habet repugnantiam cum actu beatitudinis vel habitu. Eodẽ modo dicendũ est de habitu spei infuse. Et ex isto dicto habemus ꝙ fides infusa vel spes nullo modo repugnat actibus beatitudinis.

Quõ intelligit ꝙ fides infusa repugnat visiõi beatifice.

De Paulo in raptu.

Durandus facit argumentum de Paulo in raptu. clarum est ꝙ ipse vidit deum clare vt vident beati: & tamen nõ perdidit fidẽ. Et quando dicunt doctores ꝙ fides infusa habet repugnãtiam cum actibus beatitudinis intelligendum est quãtum ad eius naturalem inclinationem: quia fides infusa naturaliter est nata concurrere ad actus fidei/aliter intelligentes ꝙ fides infusa repugnat actibus beatitudinis errant. ¶Sed forte dices ꝙ beati non habent euidẽtiam de ista propositione Antichristus erit: ergo cum omnibus effectibus beatitudinis adhuc stat actus fidei circa istud complexum Antichristus erit. Et multi doctores tenẽt ꝙ stat ꝙ deus non causet euidentiam de illa in beatis: & circa illam bene poterunt habere fidem: ergo actus fidei erit in patria. ¶Pro isto argumento dico secũdum opinionem que semper mihi est visa probabilior: ꝙ fides infusa immediate inclinat ad vnum obiectũ primarium puta deus est verax. secundo dico ꝙ fides infusa nunꝗ concurrit ad aliquem particularem assensum propositionis de fide nisi mediãte illo actu primario. hoc supposito dico ꝙ si actus fidei ĩfuse circa illud primarium obiectum sit incõpossibilis: sequitur ꝙ nunꝗ poterit concurrere ad assensum aliarum propositionum: sed certũ est ꝙ bene habent assensum euidẽtem ꝙ deus est verax: ex qua causatur assensus euidens: ꝙ omne reuelatum a deo est verum: ideo dico ꝙ cum primarius actus fidei sit incõpossibilis beatitudini nunꝗ fides infusa potest inclinare ad aliquem actum fidei. ¶Et tũc ad argumentum nego ꝙ in patria sit actus fidei infuse: nec mediate/nec immediate: nõ nego tamen supposito ꝙ beati habeãt ineuidentiam de aliquibus propositionibus vt antichristus erit: quin habeant assensum fidei acquisite: quia potest manere assensus de ista antichristus erit.

Solutio argumẽti.

¶Sed dubitatur/vtrum habitus maneãt omnium preteritorum cum nulla est repugnantia. Dico ꝙ est mihi magis probabile ꝙ non manẽt illi habitus in patria: licet aliqui dicant oppositũ & ratio mea est: quia potentia mediãtibus illis habitibus nunꝗ exiret in actus: ideo illi habitus essent frustra: sed sic est ꝙ ĩ patria nihil ponitur frustra: igitur. ¶Dubitatur: vtrum saltẽ illis habitibus succedãt ĩ patria alij habitus. Dicit Scotus ꝙ non: & ratio eius est: quia nunꝗ ponuntur habitus in aliqua potentia nisi ad faciendum potentiam vt mediãte illo habitu possit elicere actum inteñsiorẽ: sed sic ẽ ꝙ actus btitudis nõ eliciũtur inteñsiores vno tpe ꝗ̃ alio: qa alias vnus esset magis beatus vno tpe ꝗ̃ in alio: & hoc

Dubium primum.

habetur ex prima conclusione. Et in primo dubio de materia iam habita. Sunt tamen qui dicant probabile esse charitatem acquisitam vie in patria non manere: & probatur: quia charitas vie essentialiter includit imperfectionem: sicut fides & spes: quia inclinat ad diligendum deum amore amicitie non presentem. ¶ Tertium dubium est Utrum charitas acquisita maneat in patria. ¶ Respondetur quod fruitio vie & patrie non solum differunt penes intensum & remissum. immo differunt specie. Quod non solum differunt penes intensum & remissum: probatur: quia tunc sequeretur quod viator posset seipsum beatificare. Probatur & sit sortes beatus qui habeat beatitudinem vt decem vel centum: & Plato viator qui habeat fruitionem vt quattuor sequitur quod si sint eiusdem speciei quod Plato poterit augere beatitudinem seu fruitionem ad equalitatem se maiorem: ergo sequitur quod quando pertinget ad equalitatem erit tunc beatus: & sic esset possibile seipsum beatificare. Istud argumentum non est invalidum contra Thomam: quia dicit quod beatitudo consistit in visione & non in amore: ideo non sequitur si pertingat ad equalem amorem: ergo erit beatus: & ratio: quia non dicitur beatus ab amore: sed a visione: ideo tenendo quod principalis pars beatitudinis est visio: non est magna difficultas: tenendo quod isti amores/seu fruitiones distinguuntur solum secundum magis & minus: sed tenendo quod fruitio vie & patrie differunt specie: oportet de necessitate concedere quod sicut fides excidit: ita spes & charitas acquisite. ¶ Dico secundo quod videtur mihi probabilius quod aliqua charitas vie est eque magna: immo maior quam charitas patrie immo quicunque beatus habet tantam charitatem in via: sicut habet in patria. Patet: quia nunquam augetur charitas nisi virtute operis operati. i. sacramenti: vel virtute operis operantis. i. boni motus. Insuper quando quis est extra statum merendi nunquam post mortem augmentatur charitas: ergo tam intensa est charitas vie sicut patrie. Et hoc tenet de Gandauo in quolibetis. vt si paruulus decedat in sola gratia baptismali: non habebit nisi illam: & ita Plato adultus si decedat in gratia baptismali: & cum aliquo opere meritorio in patria non habebit aliud. ¶ Resolutio est ergo quod aliquis in via habet maiorem charitatem quam aliqui in patria: immo quicunque beatus non habet in patria nisi illam gratiam quam habuit in via. Dico vltra quod actuales fruitiones ab istis procedentes differunt specie: quia certum est quod noticie eiusdem obiecti quarum vna fertur vt presens: & alia vt absens differunt specie: quia vna istarum est nata producere effectum cui non est nata producere alia: ergo pari ratione si sint aliqui duo actus voluntatis: quorum vnus feratur in obiectum vt presens/& alter non: eadem ratione dicendum est quod ille fruitiones differunt specie: quia non requiritur maior causa ad distinctionem specificam actus voluntatis quam intellectus: sed distinctio actuum intellectus est sufficiens: ergo & voluntatis: est ergo certum quod fruitiones vie & patrie distinguuntur specie non solum secundum magis & minus. Et quamuis istud argumentum non sit efficax ad probandum quod sequitur in omnibus: actus specie differunt: ergo habitus: sed vt in pluribus ita accidit. & propterea vtraque opinio est probabilis: sed ista michi videtur probabilior: quod differunt specie. ¶ Correlarie sequitur quod charitas acquisita non concurrit effectiue ad fruitionem patrie: licet bene charitas infusa Probatur: quia quamquam habitus infusus concurrat ad actus specie distinctos sicut sol concurrit tanquam vniuersalis causa ad diuersos effectus simul & semel: habitus tamen acquisiti nunquam concurrunt nisi ad actus similes in specie: ergo illa charitas que est habitus acquisitus non concurrit actiue ad fruitionem patrie. ¶ Et si queratur Utrum si per concursum dei specialem ipsa charitas concurreret ad actum vtrum tunc produceret habitum. Dico quod est problema: propterea bene potest dici quod talis non produceret habitum. ¶ Finaliter Queritur Utrum in patria remaneat scientia Respondet Bonauentura quod in patria remanet scientia vie secundum essentiam seu quantum ad essentiam habitus sed non eodem modo sicut in via.

Tertium dubium.

Aliqua charitas vie est maior charitate patrie.

Resolutio

Correlarium.

bona difficultas

An scientia acquisita maneat patria.

Et nõ videtur mihi difficultas quin illi qui sunt scientiores in via: erunt etiam scientiores i patria: loquendo de sciētia in proprio gñe: sed non oportet de scientia in verbo: immo stat oppositum esse verum: & hec sufficiant.

¶Distinctio. xxxij.

Utrum Deus ab eterno dilexerit se: & omnia creata & creãda ex charitate eq̃liter. Pro hoc notãdũ est ꝙ deum diligere aliquẽ nihil aliud est q̃ deũ velle alicui bonũ & ꝙ dilectio est actus voluntatis quo voluntas cõplacet in bono suo vel alterius. sequitur primo ꝙ deũ diligere creaturam est ipsum illi tribuere bonum eo mõ quo vult siue in presenti/ siue in futuro. probatur: quia deum diligere creaturã est deum velle ei bonũ: vel ergo vult ei illud bonũ pro nũc: vel pro alio tpe si vult pro nunc/ ergo causat creature bonũ pro nunc: patet: quia deum diligere creaturam nichil aliud est q̃ velle ei bonum: ergo deum diligere creaturam pro nunc est ipsi velle bonum pro nunc. Si secundum/ non vult bonum pro nunc: sed pro alio tempore quia causabit bonum pro tempore futuro: ergo deus non potest causare bonum in creatura: nisi pro nunc vel aliquando: ideo implicat ꝙ deus diligat creaturam: & ꝙ nõ velit ei bonum vel pro nunc vel pro tempore futuro. ¶Ex isto correlario infertur aliud correlariũ: ꝙ deus creaturas possibiles que nec sunt: nec erunt deus nõ potest diligere. Patet: deus in eis non causabit nec vult bonum: ergo nunq̃ diliget: quia semper nihil erunt: ergo deus nunq̃ vult eis bonũ. ¶Notandum preterea circa vocabulum ex charitate: quia ponitur in questiõe diligit ex charitate: &c. ꝙ vt habetur. j. sen. distin. xvij. duplex est charitas. s. creata & increata. Charitas creata est illa que infũditur qñ homo baptisatur vel qñ conteritur de peccato: & efficitur gratus deo: ideo charitas creata est qua homo efficitur gratus deo. Sed de charitate increata dicit magister sententiarum ꝙ est deus: & non ponit aliam charitatem: & in hoc non tenet: sed ponitur inter errores magistri: & hic est solum qũstiõe de charitate increata: & adhuc potest dupliciter intelligi: vel ꝙ sit principiũ dilectiõis vel ꝙ sit ipsamet dilectio. ¶Notandum in super pdicto termino equaliter. ꝙ dupliciter potest intelligi creaturam equaliter diligi. Primo modo equalitate boni voliti: secundo modo equalitate dilectionis referendo ad actum diligendi. Primo modo equaliter diligere aliqua est eis velle equale bonum: secundo modo equaliter aliqua diligi & equali actu seu eque intenso diligere. ¶Quantum ad primum modum certum est ꝙ non est possibile ꝙ in dilectione dei loquendo de actu dilectionis sit inequalitas. Est ergo questio de equalitate boni voliti. ¶Correlarie sequitur ꝙ quantumcunq̧ creaturã perfectiorẽ deus magis diligit: ita ꝙ q̃tumcunq̧ creatura est perfectior deus eam magis diligit: patet. qa deus maius bonũ causat in ea: quia esse eius est perfectius: ideo eius esse est maius bonũ: quia bonum & ens conuertuntur capiendo diligere ex parte obiecti. Et ex hoc sequitur correlarie ꝙ deus magis diligit animã dãnatam q̃ lapides: patet. quia vult illis maiorẽ perfectionẽ essentialiter. Et suum velle est causare: & causare est diligere. Quando ergo est questio de dilectione creature si sit questio de equalitate boni voliti certum est ꝙ semper magis diligit creaturã perfectiorem. ¶Istis suppositis ponitur prima ꝯclusio. deus ab eterno diligit se & omnia creata & creanda ex charitate formaliter que ẽ essẽtia diuina. ¶Quantum ad primam partẽ probatur ꝙ deus dilexit se ab eterno quia deus ab eterno fuit beatus/ ergo semp dilexit se: patet. quia nisi sic tunc aliquãdo esset in potentia ad diligendum se & non diligendũ ꝙ non potest esse. Similiter ab eterno dilexit creaturas creandas: patet. quia ab eterno cognouit illas & habuit velle communicare bonum cuilibet creature. Et hoc nihil est aliud q̃ amare: igitur propositio vera. ¶Secunda conclusio est. Possibilia non fu

Quid est deũ diligere aliquem

Correlarium.

Duplex charitas.

Quid est creaturã diligi equaliter.

Correlarium.

Uelle dei ẽ efficere.

Prima cõclusio.

Secūda conclusio — ra deus nō diligit. istud iam probatum est ī notabilibus. quia implicat ꝙ deus diligat aliquid aliud a se: quin communicet illi aliquod bonum. patet: quia bene sequit. deus diligit/ergo vult ei bonū. Et si vult bonū communicat vel communicaturus est pro aliquo tempore/ergo non stat ꝙ deus diligat aliquid non futurum. Bene tamen stat ꝙ deus ab eterno dilexerit aliquam creaturam & tamen nunꝙ diliget: patet. de re corrupta que nunꝙ reproducetur deus dilexit Et tamen nunꝙ potest velle ei bonum: nec est ī potestate postꝙ corrupta est. ¶Tertia

Tertia conclusio — conclusio. deus solas creaturas ratiōales diligit primo modo & ꝓprie. patet: diligere proprie ex charitate est diligere ad beatitudinem vel respectu beatitudinis: sed sic ē ꝙ solas creaturas rationales deus diligit hoc modo. Certum est ꝙ solis creaturis rationabilibus deus potest velle virtutem & bonos actus: quia deus non potest velle alicui ꝙ ē ei impossibile: ideo deus non potest diligere nisi creaturam rationalem primo modo.

Quarta conclusio — ¶Quarta conclusio. attendendo equalitatem amoris penes actum dilectionis quo diligit formaliter se: & alia diligit equaliter. ista ꝯclusio satis declarata ē in notabilibus

Quinta conclusio — ¶Ultima conclusio referēdo equalitatem dilectionis ad bona volita aut ordinem volēdi deus inequaliter diligit se & creaturas: istud est satis declaratum. ¶Sed est difficultas de reprobis. sint sortes & plato: sortes ꝓdestinatus & plato reprobus: volo ꝙ sint nunc in gratia: & ꝙ equaliter diligant deū. Tunc sic arguitur/dicit deus: diligētes me diligo/ergo equaliter me diligentes diligo: sed sic est ꝙ isti duo equaliter diligunt/ergo: &c. Oppositum tamē patet ex prehabitis: quia deus vult maius bonū vni. &c.

An deus equalit' ꝑdestinatū & reprobū (dato ꝙ sint in eq̄li gr̄a) diligat.

¶Dico breuiter ꝙ deus non equaliter eos diligit quia vult vni beatitudinē & alteri non. immo non vult alteri beatitudinē. Et ad argumentum respondet Holcot & dicit ꝙ capit ibi diligere. i. ꝑseueranter viuere secundum mandata dei vsqꝫ in extremū vite: sed si capiatur diligere id est habere habitum tunc non sequitur/diligentes me diligo/ergo equaliter diligentes me equaliter diligo nisi capiatur restrictiue: puta secundum presentem iusticiam equaliter illos diligit. Et sic non est difficultas.

Argumētum.

¶Sed arguitur contra primam conclusionem: deus diligit omnia creata/ergo diligit cōtradictoria aut contraria. Distingo ꝙ diligat cōtradictoria aut contraria/aut q̄tum ad hoc ꝙ sint simul. Et sic bene verū est: imo ab eterno deus in esse entitatis dilexit contradictoria/aut in esse veritatis sic ꝙ simul vera aut falsa: & sic nego. Et de ista dilectione nō est ad propositum. ¶Sed dubitatur vtrū actus quo deus diligit omnia sit proprius alicui persone in diuinis. Respōdetur ꝙ deum diligere se & alia est actus ēentialis/& sic nulli persone proprius. Bene verum est ꝙ dilectio attribuitur spiritui sancto: quia omnia que ad volūtatem pertinent solent attribui spiritui sancto. Et ea que pertinent ad intellectum verbo/in rei tamen veritate non magis conueniunt vni persone q̄ alteri.

An dilectio qua deus dilis git se et alia fit act' ꝑsonalis aut essen tie.

¶Dubitatur vltimo: vtrum deus plus dilexerit petrum q̄ Ioannem. Ista questio est ruinosa & antiqua. Et certum est ꝙ si intelligatur q̄tum ad actum dilectionis ꝙ equaliter: quia est ipse deus: sed loquēdo de bono volito est questio facti/& ego nescio: quia nō inuenitur ex sacris litteris hoc determinatū bene verum ꝙ exhibuit plura signa amoris Iohanni: sed nō sequitur: ergo plus dilexit: quia etiam Iude reprobo exhibuit plura signa amoris vt patet ex euāgelio Et hec pauca sufficiant de presenti distinctione: sed q̄a sequens agitata est in vigesimatertia: ideo transeo ad trigesimamquartam.

An deus plus dilexerit petrū q̄ Ioannem.

¶Distinctio. xxxiiij.

Questio de donis S. Tho.

Queritur vtrum/virtutes dona/fructus/& beatitudines/sint idem habitus inter se. Tota ista questio stat in duobus punctis & in ea non ē magna difficultas. Sed hic ponitur distinctio donorum a virtutibus. Dicit

Duplic in tellectus mouet a bonum.

enim. S. Tho. loquendo de ista materia qd intellectus potest moueri ad bonum & ad malum. A duobus autem potest aia moueri ad bonum. Primum a ratiõe humana puta secundum dictamen naturalis rationis. Et ad hoc disponendum ponuntur in anima virtutes Morales que naturaliter inclinant animam ad conformiter agendum ad dictamẽ rectum naturaliter cognitum secũdum ꝙ stando in puris naturalibus homo cognoscere potest. ¶Secundo/mouetur anima ab ipso eleuante ipsam animam ad bonum supernaturale seu ad bonũ quod ratione naturali cognosci nõ potest. Et ad disponendum ipsam animam ad tale bonũ deus infundit dona. Et ista ẽ ratio que mouet. b. Thomam ad ponẽdum dona distincta a virtutibus moralibus. sed eius ratio nõ ẽ multum apparens/quia per virtutes theologicas potest anima eleuari ad bonum supernaturale. ¶Pro impugnatione istius opinionis. notãdum primo ꝙ virtus & habitus non sunt species specialissime: sed genera subalterna. Habitus eni prima sui diuisione diuiditur per habitum intellectualem & habitum affectiuum seu voluntatis. Et vlterius vtrũqꝫ istorum membrorum tã intellectus ꝙ̃ affectiui diuiditur in habitum infusum & habitum acquisitum. Dicit eni scotus ꝙ ad iuuãdum potentiam intuitiuã seu apphẽsiuam ponitur habitus infusus & acquisitus. Et virtus affectiua diuiditur: qa quedam est circa operationem ad se: & quedam circa operationem ad proximum. Et dicit Scotus ꝙ virtutum affectiuarum que respiciunt obiectum creatum/quedam sunt ad se vt fortitudo/temperantia: quedam ad proximum vt iusticia: iusticia etiam secundum Scotum subdiuiditur secundũ ꝙ quis potest se habere ad alterũ dupliciter Primo modo communicãdo se illi per amicitiam. Secundo modo communicando ei aliquid aliud a se. vnde virtus inclinãs ad primum dicitur amicitia: quia quis seipsum diu proximo potest dare: & hec amicitia ẽ perfectissima species iusticie. Si autem communicet

Rõ. cur Tho. posuit dona distincta a virtutibus.

Diuisio habitus.

Iusticia duplex.

proximo aliquid aliud a se: aut ergo bona extrinseca: puta quantum ad ea qbus homines indigent communicare/& talis dicitur iusticia commutatiua vt in contractibus. Si autem communicet aliquid necessarium ad conuictum & simul pacifice habitandũ. Et hoc dupliciter: quia q̃tum ad debitũ regimẽ/ vel q̃tum ad debitam subiectionem: prima potest vocari dominatiua vt in principe: & subiectiua vt in subditis. Et sic sunt tres virtutes morales pertinẽtes ad iusticiã: scilicet amicitia. Vnde ad hoc ꝙ homo perfecte se habeat circa quodlibet obiectũ sufficit habere istas virtutes puta theologas & morales. Nam ad diligẽdum deum sufficit charitas/similiter prudentia perficit intellectum sufficienter ad hoc ꝙ recte se habeat circa quodcunqꝫ agibile. Similiter morales sufficienter perficiunt voluntatem ad hoc ꝙ recte se habeat circa se & proximum suum Ex quo sequitur ꝙ non sunt ponenda dona ꝙ sint alij habitus distincti ab illis virtutibus ista ꝙ omne donum vel erit prudẽtia vel iusticia: &c. Nam sunt aliqua dona in intellectu/aliqua in voluntate: que sunt in intellectu non distinguuntur a virtutibus intellectus. nec que in volũtate a virtutibus voluntatis. Vnde certum est ꝙ homo sufficienter perficitur quo ad intellectum & voluntatem per habitus supradictos/& dato ꝙ sint alij habitus quia tot possunt esse habitus distincti quot sunt propositiones termino vel terminis differentes/tamen isti habitus sufficiunt ad hoc ꝙ homo sit pfectus quo ad beatitudinem habendam/& alij habitus non sunt necessarij ad beatitudinẽ eternam. cum igitur sufficienter perficiatur homo i via in ordie ad deũ p tres virtutes theologas & p quattuor virtutes cardinales ad se & ad proximum nõ videtur necessarium ponere alios habitus. Vnde exprimuntur in se vel in suis speciebus per beatitudines dona & fructus vt patet discurrẽdo/siue mauis dicere beatitudines dona & fructus sunt vel virtutes theologice vel morales vl passiones sequẽtes ad illas. Nam beatitudines

 195

quas ponit Iesus Mathei. v. non sunt habitus distincti a virtutibus moralibus vel theologicis: imo Omnis beatitudo est aliqua illarum virtutum vel species illius virtutis Dices/quare ergo vocantur beatitudines si non distinguntur a virtutibus. Dico quod vocantur beatitudines non quia formaliter sint beatitudines quia non sunt clara visio & dilectio dei: sed vocantur beatitudines meritorie/quia sunt merita per que meremur illam beatitudinem formalem eternam. Unde beatitudines octo exprimuntur sic / beati pauperes spiritu/ beati mundo corde / beati qui persecutionem patiuntur / beati mites/ beati pacifici/beati misericordes / beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam/beati qui lugent In quibus exprimuntur due virtutes infuse theologice/& tres morales in se vel in suis speciebus. Hoc declaratur per ordinem / primo due beatitudines continentur sub temperantia: & sunt species eius: scilicet beati pauperes spiritu intelligitur vna species temperentie / scilicet humilitas. pauperes enim spiritu sunt humiles/alia est beatitudo: scilicet beati mundo corde / & illi vocantur mundo corde qui sunt imunes ab omni voluptate inordinata: ideo est species temperentie. Non enim habere aliquam voluptatem inordinatam pertinet ad temperantiam. Fortitudo exprimitur in patientia que est eius potissima species. Ibi beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Item iustitia exprimitur in amicitia ibi beati mites: nam mititas est species iustitie qua quis dat se alteri quo modo potest se dare/ & sic exprimitur amicitia qua quis proximo se communicat: vnde dicit Sco. quod sunt tres beatitudines que pertinent ad iusticiam/vna exprimitur cum dicit beati mites/alia in alia specie exprimitur que diuiditur in dominationem iustam & obedientiam cum dicitur beati pacifici. pax enim seruatur cum presidens recte regit & subditus recte obedit: & tertia species iustitie exprimitur que est quantum ad exteriora communicando cum dicitur beati misericordes/ caritas autem exprimitur ibi beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam/ caritas enim vie est habitus quo esurimus iustitiam & diligere deum in se qui est vera iustitia. Spes exprimitur ibi beati qui lugent / per luctum enim seruatur habitus quo desideramus & concupiscimus deum nobis. Ex his igitur patet quod in octo beatitudinibus exprimuntur virtutes appetitiue tam morales quam theologice vel in se vel in suis speciebus. due autem virtutes intellectuales vna acquisita: scilicet prudentia alia infusa: scilicet fides non exprimuntur nec in se nec in suis speciebus: sed satis dantur intelligi per appetitiuas. voluntas enim non est optime disposita sine virtutibus intellectualibus. Dona autem spiritussancti que sunt septem nullo modo distinguntur a septem virtutibus imo quodlibet donum est aliqua illarum virtutum vel prudentia vel fortitudo &c. Et dicuntur dona spiritussancti: quia dantur a spiritusancto: non tamen sicut virtutes theologice/quia licet dentur a spiritusancto: tamen similes in specie possumus acquirere. Primum donum spiritussancti est consilium & est prudentia: quia consilium est iudicium practicum de aliquo faciendo vel non faciendo vt assensus quo iudico deum esse diligendum est prudentia/consilium capitur dupliciter: vno modo pro inuestigatione quia inquirimus / quid agendum sit & ista inuestigatio proprie vocatur consilium/alio modo pro iuditio sequente istam inuestigationem. Fortitudo suo nomine exprimitur. Temperantia exprimitur in timore: ideo timor non capitur in propria significatione: sed capitur pro humilitate vt est donum. iustitia exprimitur in sua specie scilicet in pietate que dicitur misericordia/caritas in sapientia / caritas est habitus quo sapit mihi deus in se seu quo placet mihi eius bonitas in qua etiam intelligitur spes que est habitus quo ipsum obiectum sapidum mihi volo. donum scientie & intellectus reducuntur ad ipsam fidem: ita quod sunt fides/differunt tamen sicut perfectum & imperfectum / sed perfectum & imperfectum non variant speciem Unde donum intellectus est fides de primis

articul' & donū sciētie est de spālibus articulis. primi articuli sūt illi ad quos obligabāt omnes in quocunqꝫ statu sicut ꝙ deus ē creator remunerator/ deo est obediendū &c. Fructus vero sunt. xij. s. charitas/ gaudiū/ pax/ pacientia/ benignitas/ bonitas/ longanimitas/ mansuetudo/ fides/ modestia/ cōtinentia/ castitas/ de quibus determinat apostolus ad gala. quito. Vnde isti fructus sic se habent ꝙ omnes sunt virtutes supradicte puta vel morales vel theologice vel passiones sequentes sicut gaudium: qd' nō est actus sed passio. Similiter pax capitur ꝓ securitate & est passio itellectus que passio sequitur iudicium certū de aliquo/ sicut beati ex reuelatione habent iudicium certū de perpetuitate beatitudis/ quia assentiunt isti ꝙ beatitudo erit perpetua/ quod iudicium sequitur vna passio que vocatur securitas. non omnis ergo fructus est virtus sed ē virtus vel passio & ista patent. Vnde notādū ꝙ longanimitas non est nisi animosa expectatio alicuius sicut patres in libo habebāt longanimitatem. i. animosam expectationem redemptoris & vocatur spes. Castitas que triplex est. s. virginalis: cōiugalis: & vidualis reducitur ad temperātiam. Fortitudo exprimitur in paciētia. charitas: & fides nomine proprio. Iusticia in misericordia q̄ dicitur bonitas & amicitia que vocatur benignitas ac in specie pertinente ad regimē & subiectionem cum dicitur mansuetudo. Māsuetus is dicitur qui obsequtur sine munere/ sed prouidentia in modestia exprimitur propterea dicitur modestus qui debitū modum obseruat. Resolutō ex dictis est ꝙ dona/ fructus: & beatitudines non sunt alij habitus ab habitibus virtutum vel ipsarū specierum. Vltimo notandum ꝙ virtutes dicuntur dona/ quia a deo liberaliter cōferūtur. theologice enim sunt habitus a deo infusi/ & morales licet ex actibus generent nichilominus tamen dicuntur dona dei ꝓ eo ꝙ concurrit cum libero arbitrio vt causa principalis per liberalem & beniuolam cooperationem. Nemo enim sicut dicit sapiens potest esse continens nisi deus dederit. Dicuntur etiā fructus propter spiritualem refectionem & dulcedinē sibi annexā. & dicuntur beatitudines in spe vel merito quia per ipsas meremur vitam eternam.

Duodeci fructus

resolutio

¶ Prima conclusio/ viator sufficienter perficitur in via per habitus septem virtutum ad quoslibet actus saluti necessarios eliciendum. Nam in ordine ad deum per tres theologas sufficienter perficitur. in ordine vero ad se & ad proximum per humanas. id est quatuor cardinales virtutes. hec probatur. soli habitus siue virtutes sunt ponende quibus debet perfici viator circa omne obiectum q̄tum ad actus eliciēdos circa quod perfici potest i via/ sed huiusmodi habitus sunt septem virtutes in genere. Nam omne obiectum circa quod perfici potest viator autē deus/ aut creatura/ sed circa deū sufficienter perficitur tribus theologicis: puta vt intelligat eum/ & eum super omnia diligat: & illum speret vt sibi commodum/ ga alios actus ordiatos circa deum habere nō potest q̄ intelligere & diligere deum in se. & ipsum vt sibi commodum appetere. & q̄tum ad primum sufficienter per fidem perficitur quo ad secundum per charitatem & quo ad tertium per spem / sed ꝙ sufficiēter perficiatur viator quo ad se/ & proximum per quatuor cardinales apparet. intellectus enim sufficiēter per prudentiam perficitur/ quia per illam cognoscit omnia agibilia & fugibilia circa creaturas. Similiter ipe appetitus perficitur q̄tum ad se/ & ad alterū appetendum/ diligendum/ vel fugiendum ꝑ tres virtutes morales vt satis intuēti patet/ dicitur ad quoslibet actus saluti necessarios/ quia ꝑter illos septē habitus plures sūt habitus speculatiui & practici vt methaphisicales/ mathematicales & naturales & similes qui non sunt ad salutem necessarij. non eni est de necessitate salutis ꝙ sortes sit mathematicus vel phisicus/ patet. Igit̄ ꝙ nō ē necesse ponere alios habitus. Ex dictis infert secunda conclusio ꝙ beatitudines & dona spūssancti non distingūtur realiter a supra

Prima ꝓpositio.

Secunda cōclusio

dictis septē virtutibus. qu[illegible] patet: nā dona & beatitudines sunt hītus qdē pficiētes potētias aīe q̄tū ad ea q̄ ptinēt ad eius salutē: sed tales hītus ꝯprehēdunt sub illis septē virtutibus/ vt prius declaratū ē/ ergo nō distigunt ab eis realiter. Ex quo infert Tertia ppō ꝙ pfectio donorū & beatitudinū nō mutat speciē virtutū: nā pfectio hītuū & actuū attēdit penes itētionē gradualē q̄ nō mutat speciem: igit. Quarta ppō: q̄uis res significate p dona beatitudines & fructus nō distigūt realr ab hītibus virtutū differūt: tn̄ ratiōe hec nōia donū/ beatitudo/ & virtus primū/ patet. qa oē donū & oīs beatitudo est virtus/ secūdū patet. iferius distiguit ratione a suo supiore: sed dona & beatitudines sūt iferiora ad virtutē. Nā hoc nomē virtus iportat omnē hītū inclinātē ad actū virtuosū siue ifusū siue acq̄sitū: donū aūt tantū hītū infusū/ beatitudo ī pposito hītū infusū & pfectū/ nec ī oībus illis q̄rēda ē realis distictio: q̄uis diuersis nominibus exprimant q̄re nūerus octo beatitudinū donorū & fructuū nō iportat realē distīctionē a septēnario nūero virtutū/ cū eni sint hītus pficiētes hominē ī suis opatiōibus necessarijs ad salutē nō distigunt a virtutibus. ¶ Circa distinctionē trigesimā quītā q̄rit: an sapiētia/ sciētia/ itellectus/ & ꝯsiliū sint hītus intellectuales: nā dictū ē ꝙ sapientia erat charitas: ideo videt ꝙ sit ī volūtate. Pro solutiōe notādū ꝙ sapiētia capiat dupliciter: vno modo vt ē vnus de quiq̄ habitibus intellectualibus positis ab Aristo. vj. Ethico. & hoc mō ē circa causas altissimas. Alio mō capit large p cognitiōe rerū diuinarū & hūanarū & istis duobus modis nō capit in pposito: sed vt dictū ē sapiētia ē charitas q̄ ē hītus appetitiuus: nā bonauētura dicit ꝙ sapientia vt ē donū ī cognitiōe & affectiōe eternorū ꝯsistit/ & sic icludit fidē tāq̄ preuiū sicut actus volūtatis psupponit actū intellectus: & ex ꝯsequēti dat itelligere spem. Intellectus aūt est cognitio veri eterni scd'm cōditiōes creaturarū. i. secundū ꝙ ex conditionibus creaturarū nosci pōt: & sic ī duobus a sapiētia differt/ primo quia intellectus ad solum intellectum pertinet/ sapientia autem ad intellectum & affectum/ secundo quia sapientia est cognitio & amor dei secundum proprias conditiones deo competentes/ intellectus vero secundum conditiones deo & creature communes. Scientia vero est cognitio practica dirigens actionem secundū regulam fidei. Consilium est cognitio practica dirigens in eligendis & fugiendis secundum regulam diuini iuris que sunt spetialis arduitatis: & sic consilium videretur species scientie. Sed est difficultas quomodo scientia & intellectus dicantur esse fides & ꝙ sunt vnus habitus: & ꝙ solum distinguntur prout sunt dona secundum perfectum & imperfectum. Contra/ in noticijs acquisitis scientia & intellectus sunt habitus alterius rationis/ ergo vbi etiam erunt habitus infusi. Respondetur q̄ intellectus & scientia in noticijs acquisitis distinguntur specie & sunt alterius ratiōis. Nam est alia euidentia principiorū & conclusionis. principia enim habent suam euidentiam a notitijs incomplexis terminorum & euidentia conclusiōis est ab extriseco puta ab euidentia pricipiorū. Sed quādo sunt dona: puta intellectus & sciētia habēt vnā euidētiā: puta veritatē reuelātis cui veritati assentimus vn̄ tota fides hēt vnā euidētiā vn̄ itellectus q̄ ē donū spūs scti ē fides de primis articulis & scia ē fides de illis q̄ oñdūt & deducūt ex illꝰ pricipijs vt illa q̄ deducūt ex duodeci articulꝰ vlꝰ ex prīo articlo sūt assēsus quo assentio mediāte auctoritate reuelātis. vn̄ licet itellectus & scia vt sūt dona sint fides tn̄ spē distigūt: iō nō sūt vna fides ī nūero vlꝰ ī spē sed sūt vna fides ī gn̄e. Nā itellectus supponit p fide q̄ habet de articulis & scia p illis q̄ deducūt ex articulꝰ & hn̄t suā euidētiā ex auctoritate reuelātis. Ex dictis seq̄t ꝯclo. Sapiētia/ ꝯsiliū/ scia/ & itellectus put sūt dōa spūs sancti realiter iter se differūt: patet. oīs hītus diuersorū obiectorū & actuū realiter distinguūtur. nihil eni arguit distīctionē hītuū q̄ distictio actuū & obiectorū: sed illa q̄tenus

sunt dona spūs sācti sunt diversorū actuū & obiectorū: igit &c. & hec sufficiāt de donis beatitudinibus/ & fructibus. In sequenti distictiōe. s. xxxv. tractat de ↄnectiōe virtutū an. s. virtutes i gñe sint adinuicē ↄnexe quā materiā i pludijs moralibus ad lōgū tractaui: & de gradibus virtutū quare illuc recurrēdū o ia eni i oibus docere locis mutacitatis potius q̄ doctrine ppriū est: ideo transeo ad trigesimam septimam distinctionem.

¶Distinctio. xxxvij.

Postea q̄ in pcedētibus determinauit magister de pfectiōibus capitis xpi & mēbrorū hitualibus: hoc est de hitibus virtutū & donis: nūc agit i q̄tuor distictiōibus vltimis de pceptis decalogi: iō q̄rit vtrū ad pcepta decalogi alia legis precepta reduci possint. Pro declaratione notandū prio q̄ ius diuinum tria gña pceptorū ptinet moralia. s. iuditialia & ceremonialia. Moralia pcepta fuerūt de actibus virtutū: de quorū nūero ē decalogus/ & spectāt ad ius naturale qa talia precepta moralia multū sunt ↄformia naturali iuditio rationis. Nā ius naturale explicatū fuit i decē pceptis decalogi exodi. xx. Precepta aūt iudicialia sunt de actibus pticularibus iustitie obseruāde iter hoies: & de causarū decisiōibus: vt ē illd̄ oculū p oculo dare/ dētē p dēte. Ceremonialia vero fuerūt pcepta de actibus exterioribus diuini cultus p q̄ determinabātur ea q̄ spectāt ad cultū diuinū: vt sūt sacrificia & oblatiōes/ vestes sacerdotales/ tēpli introitus &c. per illa enim homines profitebantur diuinam seruitutē Ceteris autem euacuatis remanserunt in noua lege sola moralia que per christum fuerunt declarata: Mathei. v. Decalogus igit decem continet precepta: quorum quedam sunt prime tabule/ quedam secunde/ prime tabule sunt tria ad deum pertinentia: quorum duo negatiue exponi debent. Primū non habebis deos alienos. secundum/ deo non facies irreuerentiam / tertium est affirmatiuum/ deus est diligēdus/ deus est colēdus/ reliqua septem proximum concernūt. Notādum etiam q̄ triplex est lex: scilicet diuina/ nature/ & hūana. Lex diuia est signū nobis reuelatum notificatiuum volūtatis diuine volentis creaturam rationalem ad aliqd faciendum vel non faciendum teneri pro ↄsequutione beatitudinis eterne / duo igitur reqniruntur ad hoc q̄ sit lex diuina/ primum q̄ sit a deo reuelata/ secūdum q̄ sit imediate pro consequutione felicitatis eterne. Ex quo sequitur q̄ licet lex positiua canonica sit pro consecutione beatitudinis: non tamen dicit lex diuina: quia non est a deo reuelata: sed est signum humanitus traditum obligatiuum ad aliqd faciendum vl non faciendum pro consecutione felicitatis eterne: & sic bene conuenit in fine cum diuina: tamen non est tante obligationis sicut diuina. vtrum autem legislator humanus possit obligare ad aliquid cuius transgressio inducit mortale tetigi in lectura ocam de potestate summi pontificis. Lex nature est signum nobis inditum a natura notificatiuum recte rationis diuine volentis creaturam teneri ad aliquid faciendum vel non faciendum pro consecutione felicitatis hūane. Ex quo seqtur. q̄ lex nature dupliciter differt a diuina/ primo qa nō est reuelata sicut diuina/ secūdo: qa non est imediate p cōsecutiōe felicitatis eterne sed humane/ & quādo dicit q̄ ē signū nobis iditū hoc est intelligēdū q̄ lex nature est ppō siue signū practicū cuius assēsus causat a notitijs terminorū: & dicunt cōiter doctores q̄ tria pria pcepta decalogi puta nō hēbis deos alienos/ nō facies irreuerētiā deo tuo: & diliges dñm deū tuū/ sūt pprie de lege nature pprie capta: saltē nō ē difficultas de duobus negatiuis. dices a quo lex nature habet q̄ sit obligatoria/ dr̄ q̄ volūtate diuia. Nā sicut deus ē pria cā effectus sine q̄ nū q̄ creatura pt agere ita volūtas diuina ē prima lex obligatoria sine qua leges alie nūq̄ possūt obligare: iō oēs obligatiōes tales sūt a deo tāq̄ a prio & pricipali obligāte/ lex ergo na-

Triplex est lex

ture habet suā obligationē a volūtate diui na imo si p īpossibile nō eēt volūtas diuina nō eēt lex aliq̄ obligatoria. alia ē lex positiua ciuilis & ē signū hūanitus traditū. i. ab ho•minibus obligatoriū ad aliq̄d faciendū vel nō faciēdū p ꝯsecutiōe felicitatis hūane & reipu. pacificatiōe. Hic solet q̄stio moueri an oia ꝑcepta decalogi sint de lege nature: hoc ē/ vtrū ꝑcepta decalogi sint ꝑpōnes practice p se note. Lex eni nature ē ꝓpositio practica p se nota. vñ lex nature nō dicit esse si•gnū nobis īditū eo ꝙ īsit nobis a natura: sed q̄a cognitis terminis naturaliter illi propositiōi assētimus. Ad q̄stionē respōdet sāctus Thomas ꝙ lex nature ē q̄dam prīcipia practica p se nota q̄ cognoscuntur cognitis terminis. vñ nō solum ꝑpōnes practice p se note dicūtur eē de lege nature: sed etiā ille q̄ deducūtur ex ipsis si bona ꝯsequētia sūt etiā de lege nature strictissime capta: ideo dicit Tho. ꝙ oia ꝑcepta decalogi sūt de lege na•ture habētia bonitatē itrinsecā secūdū se ordinatā ad vltimū finē: & illa q̄ sūt ꝓhibitiua malitiā annexā auertantē a fine vltimo sine q̄ nūq̄ possūt eē: vt hoc ꝑceptū diliges dñm deū tuū: habet bonitatē annexā & īnatā si•ne q̄ nō pōt eē: & de negatiuis suo mō dicēdū est. Ex quo seqtur. ꝙ ꝑcepta tā ꝑceptiua q̄ ꝓhibitiua dicūt ꝑcepta q̄a bona/ & nō ediuerso/ ꝓhibitiua sunt talia q̄a malitiā habēt intrinsecā. Et sic ꝯsequenter dicit Tho. ꝙ deus nō pōt dispēsare in ꝑceptis decalogi: siue prime: siue secūde tabule: ita ꝙ deus nō pōt facere quin ista precepta habeāt boni•tatē vel suā ꝓpriā malitiā/ quāobrē opposi•tū nūq̄ licite fieri pōt. Cōtra. deus dispensauit de homicidio/ de furto/ nā dicit abrahe imola filiū tuū & de ꝑsansone. Respōdet. s. Tho. ꝙ ꝑcepta dupliciter capi possūt: vno•mō vt importāt solū actū. & sic bñ deus pōt dispēsare: aliomō vt sūt ꝓhibita: & sic non. Sed hoc nō videt ꝯformiter dictū: nā dicit ꝙ sūt ꝑcepta vl ꝓhibita: q̄a bona vl mala/ iō dato ꝙ nō ꝓhiberētur haberēt adhuc suā ꝓpriā malitiā aut bōitatē: iō aliter dicūt alij & ꝑcipue Scotus pñti distinctione/ prio de•clarans quid sit dispensare/ dicit enim ꝙ dispensare est ius reuocare vel ipsum declara•re. Reuocare ius est precipere oppositū iu•ris sicut videtur precepisse multis opposittū istorum preceptorum saltē secunde tabule: vt patet de Abrahe/ ꝑsansone/ & filijs israel qui ceperūt egiptiorum vasa: & sic in mul•tis dispēsauit. Sed declarare est ōndere illū ius vel legem non obligare in aliquo casu ita ꝙ ista declaratio est species iusticie q̄ vocatur epi keya/ & a iuristis dispensatio. di•cit larson ꝙ si velímus cognoscere declara•tionem iuris supponamus virum prudētē eē pñte: an talis iudicaret ius i tali casu obligare/ vt sortes āabulādo cadit & iterficit hominem a casu/ sapiens iudicabit legem non intendere obligare istum in tali casu. Istis suppositis ponuntur alique propositiōes:

Prima cōclusio

prima. Nō omnia precepta decalogi sunt de lege nature stricte capta: patet. non om•nia illa precepta sunt principia practica ex terminis euidentia: aut cōclusiones ex illis in consequentia necessaria illate: igitur/ aña patet: precepta secunde tabule non sunt de iure naturali stricte capto. quod patet/ quādo sunt aliqua practica per se nota assensus illorum causatur ex noticijs terminorum & necessario ante omnem actum volunta•tis: ita ꝙ circunscripto per impossibile quocumq̄ actu voluntatis non minus causare•tur assensus illorum & veritas: ergo si ista ꝑcepta scđe tabule eēnt p se nota itellectus diuinus apprehēdēs terminos necessario assentiret illis añ oēm actū volūtatis: ergo deus necessario vellet illa/ qđ cñ fłm ē. deus ei nl̄lū actū volūtatis necessario habet circa creaturā: sed solū circa ipm puta necessario diligit se. ꝑcepta eni scđe tabule nō hñt suā rectitudinē nisi q̄a volita a deo/ & nō hñt rectitudinē ex obiecto sicut ꝑcepta prie tabu•le. neq̄ eorū rectitudo aut bōitas necessario ordiat i vltimū finē: neq̄ malitia necessario deordinat ab vltio fine: imo cū oppositis istorū stat smplr dilectio dei.

Secūda ꝓpōsit

Scđa ꝓpō: duo ꝑcepta negatiua prie tabule sūt de lege na•ture accipiēdo legē nature ꝓprie. patet: nā

ista nõ hēbis deos alienos si nõ sit nota ex terminis / tñ deducit ex p se notis vt sic arguẽdo / nihil qd nõ ē deus ē colendus tanq̃ deus: deus alienus nõ ē deus: ergo deus alienus nõ ē colẽdus & habẽdus tāq̃ deus. Sir ista / deo non est facienda irreuerentia. licet forte diceret aliquis ꝙ nõ est per se nota ex terminis potest tamē deduci ex his que sunt per se nota ex terminis vt sic arguendo / illi cui summa debetur reuerentia non est faciẽda irreuerẽtia: sed deo summa debetur reuerẽtia. quia summe bonus / igit. ¶ Tertiũ preceptum prime tabule est sabbata sanctifices in quo intelligitur ꝙ deus est colendus & amandus: tũc est difficultas vtrum sit de lege nature stricte capte. Respõdet Gabriel ꝙ circa hoc nihil vult dicere: sed credo ꝙ absolute est de iure nature stricte capto / quia deus est deus: ideo diligendus / & habet rectitudinẽ ex obiectio / & de hoc non facit difficultatem Scotus: sed de ista deus est diligẽdus i aliquo tempore secus est: vnde hoc pceptum deus est colendus includit duo alia precepta: scilicet determinationem temporis: puta die dominica: & quo ad negatiuã prohibet actus similes quibus impedit cultus diuinus pro determinato tempore / & arguit ad vtranq̧ partem: nam si ista deus est colendus in aliquo tempore non sit de iure nature stricte capto / tũc posset deus absolute dispẽsare ꝙ homo toto tempore vite sue non haberet actum circa deum: & nõ teneretur. & vltra / ergo neq̧ circa creaturas quia non possunt haberi boni actus completi circa creaturas nisi in ordine ad deum Sed istud magis videtur logicale q̃ theologale: & est casus quem fere omnes tractant doctores ꝙ aliquis teneatur diligere deum in aliqua parte istius hore vtrum sit obligatus in prima vel secunda vel tertia &c. sed hoc alibi tractaui q̃re &c. puto tñ ꝙ ista deus ē diligẽdus i aliquo tpe sit de lege nature stricte capta / nõ tñ ista deus ē diligẽdus die dñico. Tertia ppõ / oĩa pcepta scđe tabule nõ sũt de lege nature stricte: sed large accepta. patet nõ cognoscũt cognitis termi-

Tertia ppositio.

nis / neq̧ necessario deducuntur ex illis / sũt tamen de lege nature large capta / id est sũt consona illis que sunt de lege nature. Vnde aliquid esse consonum legi nature nihil aliud est q̃ illud esse simile & assimilari illi quod est de lege nature: nam ista est de lege nature benefacienti benefaciendum est: sed istud honorandi sunt parentes est cõsonũ legi nature: quia parẽtes benefecerũt. Similiter ista est de lege nature / proximus non ē iniuste dãnificandus: & precepta negatiua secunde tabule sunt cõsona illi propositioni: & assimilantur: ideo sunt de lege nature large capta. Et sic concludit Scotus ꝙ non omnia precepta decalogi sunt de lege nature stricte capta / patet de preceptis secũde tabule / icem inter precepta prime tabule concessum est duo negatiua esse de lege nature stricte loquendo de tertio autem dubitatur tãdẽ dicit ꝙ secũde tabule sunt bene consona legi nature: non autem de lege nature stricte capta. Contra precepta secunde tabule sunt de iure nature stricte capto & per se nota / patet. sequuntur ex hoc: diliges proximum. Nam secundum aposto. ad ro. nõ mechaberis: non occides: & si quod est alid mandatum in hoc verbo instauratur. diliges proximum tuum sicut te ipsum: igitur in illo precepto: diliges proximum tuum includũtur necessario precepta secũde tabule: & concludit ibi apostolus / qui diligit pximum legẽ adimpleuit. Itẽ saluator Mathei. xx. In his duobus mãdatis tota lex pẽdet & prophete: si dilectio proximi necessario sequit ex hoc principio necessario deus est diligendus: igitur de primo ad vltimũ omnia pcepta secũde tabule sequũtur necessario ex prio pcepto prie tabule: & ita si precepta prime tabule sunt stricte de lege nature q̃ a icludũtur in prio pricipio vel pcepto qđ est simplr de lege nature: seqtur ꝙ pcepta secũde tabule etiã erunt stricte de lege nature: licet sint cõclusiões eiusdem pricipij. Doctor subtilis ad hoc argumentũ dat tres solutiões: pria ꝙ ista ppõ: diliges dñm deũ tuũ: si affirmatie capiat nõ ē de lege nature

strictę capta. si vero negatiue exponatur vt deus est diligendus: id est non odiendus/ talis negatiua est de lege nature stricte capta sed ad illam non sequitur ista/ proximus est diligendus/ & bene notetur semper quid intelligimus per diligere proximum. Nam diligere proximum non est aliud q̄ velle proximum diligere deū/ bene posset sequi/ deus est diligendus: ergo proximus est diligēdus/ si antecedens est de lege nature: sed dubium est dicit Sco. Secunda solutio/ dato ꝙ deus est diligendus sit de lege nature nō tamen sequitur: ergo proximus est diligendus. Et cum arguit dilectio dei ē sine zelotipia/ ergo si deus est diligēdus proximus est diligendus: nego consequētiam: sed debes sic inferre: ergo non est volendum aliquem tantum diligere deum/ vt amor dei ē sine zelotipia/ ergo non est volendum deū diligi tantum ab vno. Tertia solutio: dato ꝙ ista esset de lege nature proximus est diligendus: tamen ad istam nunq̄ sequitur/ ergo furtum nō est committēdum/ ergo nō est fornicandum: nam talia possunt simul stare ꝙ velim istum diligere deum & habere vitam eternam: & ꝙ velim habere bona sua. Ex istis clare patet ꝙ ista que sunt secūde tabule nunq̄ sunt de lege nature stricte capta/ dato etiam ꝙ concedentur ꝙ ista sit de lege nature proximus est diligendus/ qa non sequitur proximus est diligendus/ ergo non sunt accipienda bona sua/ secundo dato ꝙ etiam ista deus est diligendus sit de lege nature stricte capta: tamen ad ipsam nō q̄/ sequitur necessario ista/ proximus est diligendus: sed bene sequitur ista/ non est volēdum aliquem tantum diligere deum & videt Gabriel dubius post Scotū de illa deus est diligendns: an sit de lege nature stricte capta vel vtrum solum negatiua. videt tamē mihi ꝙ est de lege nature stricte capta imo deus necessario est diligendus ab ipsomet deo: & dato ꝙ sit: tamen non sequitur ista/ proximus ē diligēdus vt dictū ē. vñ cauendū est ne ponat aliqs terminus faciēs illā eē cōtigētē: qa tūc nūq̄ eēt p se nota/ nā licet aliqua contingens sit euidens: vt paries est albus: tamen nulla contingens est per se nota: ideo si addatur terminus faciēs illam cōtingentem non plus erit de lege nature stricte capta nec per se nota: vt deus est diligendus a creatura/ deus aliquo tempore est diligendus. deus est diligendus a sorte/ omnes tales sunt cōtingentes. Sed hic iacet difficultas secluso pcepto ecclesie: an sortes tenebatur aliquo tēpore vite sue diligere deū Respondetur dupliciter: sicut nunc ista est vera sortes adultus tenetur in die dominica diligere deū ita secluso illo precepto sortes tenetur aliquo tempore vite sue diligere deum. Cōtra/ secluso illo precepto non tenetur diligere deum nec in isto nec in illo &c. concedo nihil demonstrādo totum tēpore/ ergo ī nulla parte tēporis tenetur diligere deum. Dico ꝙ licet in nulla parte tēporis teneatur. tamen in instanti terminante tempus omissum est & est in culpa: & tamen nunq̄ omittebatur. Cōtra/ ille peccat qui sufficienter omittit ad cuius omissionē sequitur pditio gratie: & talem esse in peccato. sed in toto isto tempore capiendo totum cathegorice iste omittit omissione sufficienti ad peccatum/ ergo toto illo tempore ē i peccato. Respōdet dupliciter ꝙ qñ̄ ꝙ obligatio cadit super aliquam ptem i ordine ad omnem ptem disiuncti nulla omissio ptis est sufficiēs ad cōtrahendū peccatū sed omissio totius ē suficiens ad cōtrahēdū peccatū: & hoc capiēdo totum cathegorematice/ bñ cōcedit ꝙ i toto illo tempore est omissio sufficiēs ad ptrahēdū peccatū: nō p tūc: sed pro illo instāti in quo auferi gr̄a & nō est sufficiēs ad cōtrahendū peccatū pro toto illo tempore. Hic solet q̄ri: an sumus obligati ad implere precepta decalogi i caritate/ dicitur primo ꝙ sumus obligati adiplere illa tempore & loco. Secuudo non sumus obligati adimplere i charitate: imo extra charitatem quis simpliciter potest illa adimplere. Mirabile esset ꝙ essemus obligati adimplere illa in statu/ quem cum difficultate possumus cognoscere.

da ne populus superbiat & cetera. & leges & statuta suam firmitatem ab illo principio capiunt. & hec de questione.

¶ Distinctio. xxxviij.

Irca distinctionem trigesimam octauam: queritur vtrum omne mēdatium sit peccatum. pro declaratione notat ꝙ veritas & falsitas sermonis dupliciter attendi possunt. Vno modo secūdum ꝙ sermo potest referri ad rem significatā vel ad intentionē proferentis. Primo modo si fuerit adequatio rei ad signū ita ꝙ res ita se habeat sicut significat se habere dicitur sermo verus/ si non dicit falsus. Sed comparando ad intentionem proferentis sermo dicitur verax si intendat mēte credendo quod verba foris sonant. Si aliquid credat dicitur falax quis aliquādo verum fuerit vt putans falsum illud quod verum est & asserēs pro vero/ fallax est illa assentio licet sit vera/ & mendatium vtramq꞉ falsitatem dicit. s. inadequationem sermonis ad rē & ad proferentis intentōnem. mētiri vero tm̄ vn ā sportat falsitatem. s. iadequationem sermonis ad intentionē mētis & sic stat aliquem verum dicendo mentiri & falsum dicendo non mentiri. sequit etiā ꝙ non omnis mentiens dicit mendatium. Vnde mendatium secundum augustinum est falsa vocis significatio cum intentione fallendi. in qua ly vocis capitur pro quolibet signo significatio. nam vt ait Ambro. non solum in verbis falsis sed & in simulatis operibus est mēdatium. dicitur cum intentōne fallendi. i. falsum dicendi. non enim in omni mendatio est intentio decipiendi auditorem. vt patet in iocoso. Notandum vltra ꝙ triplex est mendatium. s. pernitiosum iocosum & officiosum. pernitiosum dicit Scotus est quod est nociuum ex se vel nocet cui mentior vel de quo mentior puta quia est circa materiam nociuam. Vnde vtile & nociuum quodammodo opponunt adinuicem & etiam necessarium & nociuū Ideo illa materia opposita vtili & nobis necessario est nociua/ vt credere est vtile & necessarium. Ideo mendatium circa materiam fidei & circa bonos mores dicitur pernitiosum/ fit etiam circa quancūꝙ materiam per quam fit diuisio/ odiū/ separatio/ & dānū vt ille qui mentitur ponens diuisionem inter virum & vxorem. Aliud est officiosum quod alicui prodest & nulli nocet. nulli simple nocet quo ad bōa exteriora vel persōe cui mentitur. vel de qua mentitur/ nocet tamē illi qui mētitur/ quia peccat venialiter. Iocosum est quod fit ad recreationem sine deceptione eius cui profertur vel cum deceptione sine nocumēto notabili. Vtrum ioseph mentitus fuerit pernitiose dicendo fratribus exploratores estis. videtur ꝙ sic/ quia illud ex natura actus erat damnosum dico tamen ꝙ non dicebat nisi coram ipsis fratribus/ & iocose neꝙ intendebat eis nocere. ideo aspiciēdū ad triplicem intētionē in mendatio pernitioso. s. ad intentionem fallendi/ decipiēdi & nocendi/ quia multū confert ad cognoscendum materiam mendatii pernitiosi. Vtrum mendatia officiosa & iocosa in viris perfectis sint mortalia/ p solutione duplex est homo perfectus/ quidem est perfectus quia est in statu perfectionis exercēde sicut sūt prelati & curati/ obligātur enim ex officio exercere actus hierarcos. s. purgare: illuminare: docere: Alij dicuntur esse perfecti. i. in statu perfectionis acquirende vt religiosi. Vnde charitas nō facit statum perfectionis de quo loquimur quia paruulus innocens est in charitate nō tamen dicitur esse in statu perfectionis nec exercende/ nec acquirende. Ista questio difficultatem habet. Nam illud quod est veniale in aliquo non videtur effici mortale in alio propter aliquam circunstantiam personе nisi sit obligatus ad illud. Ideo ponit ista propositō a gabriele/ mendatium officiosum & iocosum neꝙ in perfectis neꝙ in in perfectis ex natura actus est mortale sed tantum veniale peccatum/ quia neutrum ē

Quid sit mēdatiū.

Triplex ē mēdatium.

ex se cōtra charitatem neq3 dei neq3 pximi. dicitur ex natura actus quia mendatium iocosum & officiosum pōt perfectis esse mortale per accidēs sicut quodlibet veniale potest fieri mortale vt si fieret ex contemptu. vtrum autem veniale possit esse mortale videatur in preludijs moralibus circa finem capi.xxj. Vnde dicunt doctores ꝙ si pmendatium iocosum aut officiosum auferatur in doctrina iudicio & similibus ad officiū perfectorum pertinētibus auctoritas & vtilitas doctrine quam predicant essent mortalia peccata. nam vt Augustinus ait/ si scripture sacre admisceatur aliquod mendatium nihil soliditatis māebit i scriptura suple cōtra hereticos & aduersarios. Similiter si mēdatium iocosum misceatur in predicatione in doctrina nostra non cognitum esse tale nichil soliditatis manebit i pdicatione dicētis/secus esset si tales viri perfecti dicerent iocosa in actibus alijs non exercendo actus ierarchicos. Sed quid dicendum de perfectis in statu perfectionis acquirende: id est qui non exercēt actus ierarchicos neq3 tenētur exercere. Eodemmodo dicendum sicut de prelatis/quia tales exercendo actus perfectionis vel alios actus non tamen ex obligatione miscendo mendatium iocosum nō tamen cognitum esse tale peccant mortaliter vnde licet non sint in statu perfectionis exercende possunt tamen actus perfectionis exercende exercere. Item etiam perfectus dicendo mendatium iocosum extra actus perfectionis peccaret si tale mendatium eēt scādalum/talis enim plus scandalisaret ꝙ homo commuīs/quia magis de eo existimat & de vita & de doctrina eius ꝙ de homine communi. & hoc proferendo mendatium iocosum non cognitum esse tale. Scandalū enim est dictum vel factum minus rectū prebēs occasionem ruine.i.peccati. & duplex est.s.actiuum & passiuum siue datum & acceptū. pharisei ex doctria christi scandalisati sunt/habuerunt scandalum acceptum & non datum. Nam christus predicando nō faciebat factum aut dictum minus rectum.

Quid scā dalum.

igitur &c. omne scandalum est fugiendum primo scandalum passiuum est peccatum & actiuum est minus rectum Ideo fugiēdū nisi in tribus casibus. vnde ista propositio ve homini per quem scandalum venit habet exceptionem.s. seruata veritate vite/doctrine/ & iusticie/ Christus enim sciebat ꝙ populus scandalisaretur/ nichilominus predicabat/ quia veritas doctrine non est dimitēda propter scādalum/ similiter neq3 veritas vite/ vt si aliquis scandalisatur propterea qa sortes facit ea que tenetur facere. puta ieiunat/abstinet a peccato &c. tūc pter hoc non debet dimittere bonam vitā suā. Dicit preterea Sco. ꝙ scandalū sequēs nunꝙ mutat naturam actus ꝗtum est ex natura actus. ideo si aliquis actus qui ex natura sua est veniale sit mortale propter scandalum sequēs/hoc est solum de peraccidēs ideo ponitur regula /scādalum actiuū supponit pro aliquo actu vel facto qui de se nō eēt mortale nisi respectu audiētis. Ideo scādalum semper connotat aliquod extrisecū & difficile est cognoscere actus qui ex natura eorum sunt scandalum. Ideo respicienda est conditio populi coram quo aliquid loquimur vel facimus/patet quid mendatiū & de diuisione mendatij. vnde multa alia distinguntur genera mendatij. sed nuc sufficiat ista triplex diuisio.s. in pernitiōsum/ iocosum/& officiosum/& cōueniunt omnes ꝙ quodlibet mendatium est peccatū suple mortale vel veniale/ vtrum autem icludat de ordiationem ex se malam gabriel adducit multas opiniones Gregorij Thome Bonauenture/ & Scoti vide ibi. & hec de questione pauca sufficiant.

¶ Distinctio.xxxix.

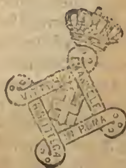
Vtrum licitum sit iurare in testimonium veritatis. Pro declaratione notandum primo ꝙ iurare: vt Augustinus ait est deum in testem alicuius dicti siue affirmatiui siue nega

tiui vocare. vnde deus vocatur i testem du pliciter vno modo immediate quando .s. deus immediate nominatur vt dicēdo per deum &c. mediate quando creatura primo nominatur. vt iurādo per angelos/per creaturam: iuocatur deus mediate pro q̄to relucet in qualibet creatura. perfectio eni dei relucet in omni creatura. & sic in omni iuramento inuocatur deus/tanq̄ testis/ mediate vel immediate. Dicit alexander ꝙ quattuor sunt forme iurandi siue modi. Primo modo deus inuocatur in testem tanq̄ ipsa veritas & pricipiū veritatis/ vt iurādo per deum vel per virtutem dei. Secundo inuocando deum tanq̄ omnia cognoscentem: & tunc dicitur/testis sit mi chi deus. Tertio inuocando deū in testem/vt ē retributor p̄miorum bonis/ & sic iuratur viuit deus ꝙ ita est. Quarto inuocando deum in testem tāq̄ retributorem pene malis. & sic iuratur deus hec michi faciat & cetera. Sed quare sunt inuenta iuramenta. Respōdetur quia homo potest fallere & falli/ Ideo est inuentum iuramentum. Homo potest fallere ꝑpter defectum veritatis in eo. potest falli ꝑpter ignorantiam & defectum cognitionis quia non cognoscit contingentia & mētes aliorum & quia deus omnia cognoscit nō potest decipi. Nam decipere vel fallere prouenit ex defectu veritatis/& quia in deo nō est defectus veritatis. ideo non potest decipere neq̧ fallere/ sed iste due cōditiones. s. fallere & falli sunt in hominibus. ideo homo de homine certitudinem nō habet neć fiduciam/nec fidelitatem nisi in dictis suis adducat testem qui nec fallere nec falli pōt & hoc est deus. Ex quo sequitur ꝙ si oms boni essent & Adam non peccasset nō egeremus iuramento. fallere enim ex malitia p uenit. Et ad licitum iuramentum tria requiruntur. Primo discretio iurantis. Secūdo veritas illius de quo iuramus. Tertio iusta causa propter quam iuramus. Notandum preterea ꝙ omne iuramentum est de presēti preterito/vel futuro. Illa que sunt de presenti & preterito vocantur assertoria/quia sunt determinante veritatis/que vero sunt de propositionibus contingentibus de futuro promissoria vocantur. Vnde ad licitē iurandum iuramento assertorio requiritur ita esse vel fuisse alias esset periuriū. sed ad iuramētum promissorium requiritur ꝙ ita fiat in futuro & iuramentum promissoriū est quadruplex. s. dolosum/Incautum/coactum/& iustum/q̄d caret istis cōditōnibus quia non est dolosum neq̧ incautum neq̧ coactum. dolosum est cum quis iurat voce aliquid facere & habet intentionem nō faciendi/& istud est mortale peccatum & equalenter periurium / quia non est cōformitas vocis ad intentionem. & dicit Scotus ꝙ licet tale iuramentum sit peccatum non tamen est obligatorium. Ratio quia nullus particulari obligatōne obligatur nisi inrēdat se obligare /sed talis non intēdit se obligare. igitur. Contra ergo talis sic dolose iurans reportabit commodū iurando /quia non obligatur adimplere. Respōdetur nullus reportat commodū importando peccatum mortale/q̄ sic dolose iurat peccat quare &c. multi oppositum dicunt ꝙ obligat̄ verum est i foro exteriori quod iudicat de exterioribus cogetur adimplere sed non obligatur in foro interiori. Vtrum si ipsū peniteat sic dolose iurasse sit obligatus adimplere. dico ꝙ nō nisi adueniat noua promissio ideo ex sola detestatione non sequit̄ obligatio/vt si fortes p̄miserit dolose berte ꝙ illam capiet in vxorem neq̧ intentionem habeat / si postea ipsum peniteat de dolosa promissione non est obligatus nisi superueniat nouus consensus. Iuramentum i cautum dupliciter fit. vno modo quia cadit super materiam prohibitam/ vt Plato iurat ꝙ interficiet sortem/ quicunq̧ sic iurat peccat mortaliter/quia talis habet propositum peccandi mortaliter. ergo peccat mortaliter: nam si non haberet intentionē esset dolosum. Dico secundo ꝙ tale iuramētum incautum nō est obligatorium imo ē dimittēdū/quia adimplere ē mortale/& cōtinuare propositum adimplendi est conti

Quadruplex iuramentū ꝓmissoriū.

nuare peccatum mortale. Secundo iuramē tum dicitur incautum non quia cadat sup materiam illicitam sed licitam proponēdo nunq̄ illam materiam licitam adimplere vt iurando nunq̄ intrare religionem vel aliqđ aliud opus consilij facere. Sed iuramētum coactum est iuramētum metu extortum/& hic intelligitur de metu cadente in constan tem virum quādo .s. ex certitudine sufficiē te fugiendi aliquod maius malum q̄ illud sit quod suscipitur/vt si quis iurat grassato ri volenti eum interficere se daturum centū vt euadat mortem/talis metus dicitur cade re in constantem virum. & videtur esse de mente Scoti/ꝙ tale iuramentum nō ē obli gatorium sed alij communiter tenent op positū qa (dicunt) si nō obligaret esset iu ramentum non cadens in cōstantem virū/ cum iuramentum cadens in constantē virū est semper ad fugiēdum maius malum: sed dico ꝙ iuramentum cadens in constantem virum non est sufficienter liberum ad con trahendum obligationem/sicut dicitur in simili casu de matrimonio quia non ē obli gatorium. His positis dicitur ad questio nē ꝙ iuramētū cū debitis circūstātijs ē lici tum & sepe meritoriū. Hec ꝯclusio ꝓbatur deutero. vi. dicitur Dominum deum time bis & per nomen eius iurabis. & mathei. v. Reddes domino iuramenta tua/super quo verbo dicit Augustinus. Si peccatum esset iuratio non diceretur in lege/reddes domi no iuramenta tua/reddimus autem domi no iuramenta quando iuramus per deum. Ex facto idem probatur. deus enim ipse iu rauit per semetipsum. psalmi. Iurauit dn̄s dauid veritatem &c. Itē paulus iurauit ad philipeñ. j. testis est michi deus. Hoc autē ratōne probari potest. Omnis actus huma nus cadens super materiam debitam suffici enter circunstantionatam secundum dicta men recte rationis est bonus & licitus/quia omnis talis est virtuosus/sed aliquod iura mentum est huiusmodi puta illud quod ca dit super debitam materiam. debita eni ma teria est assertio vera testificanda per testem idoneum qui veritatem nouit & testifican do non fallit. & est deus qui est summa ve ritas. igitur dū veritas testificatur per deū est debita materia iuramenti. possunt etiā concurrere debite circunstantie/ & talis ac tus iurādi ex charitate procedere potest & in finem vltimum ordinari. & sic non erit tantum actus moraliter bonus/sed etiā me ritorius. patet igitur ꝙ licet iurare. & per de um & per creaturas. Est enim maximum iu ramentum iurare per deum. quia per nichil aliud licite iuratur nisi inq̄tum in ipso spe ciali modo est deus vt per euangelium & reliquas &c. Ex quo sequitur ꝙ sicut iura re per deum est maximum iuramentum ita periurium sibi oppositum est maximū pec catum inter periuria/q̄uis aliquando periu rium per creaturas sit magis infammatori um infamia enim non semper respicit ma ius peccatum sed peccatum publicum. Et hanc materiam de iuramento & piurio dif fuse atq̃ clare vsq̃ ad finem huius tertij ꝓse quitur doctor nullum amplius addo ver bum.

Finit cum dei laude per vtilis lectura claris simi doctoris theologi Parrhisiensis magi stri Iacobi Almain senonensis in tertiū sen tentiarum profitendo Gabrielem Parrhi sius in regali collegio Nauarre. Anno dn̄i milesimo quingentesimo duodecimo.

De penitentia clarissimi doctoris theologi Magistri Iacobi Almain Senonensis a decimaquarta distinctione questiones Scoti profitentis perutilis admodum lectura.

CIRCA HANC Distinctionem.xiiij.querit Scotus. Utrum penitentia necessario requiratur ad delectionem peccati post baptismum cõmissi. Magister nititur ostendere ꝙ ad delendum peccatum necessaria sit penitentia. Postea quomodo penitentia causatur in nobis ex timore & spe. & tertio agit de reiteratiõe. Circa primum in quo nõ est magna difficultas nõ loquitur de venia lineq; de originali. quia ad originale delẽdum sufficit baptismus: sed loqtur de mortali cõmisso post baptismum. Et arguit ꝙ ad illud delendum non necessario requiritur penitentia: quia transeunte actu peccati in peccatore nihil remanet magis q̃ in illo qui nunq̃ peccauit: ergo ad delẽdum nõ requiritur penitentia. ¶In oppositum est Hieronymus ꝙ penitentia post naufragiũ est secunda tabula: ergo ad delendum mortale commissum post baptismũ requiritur penitẽtia. ¶Tria facit doctor. Primo circa primum articulum querit quid remaneat ĩ peccatore post actum peccati a quo formaliter dicatur aliquis peccator. Secũdo ostendit ꝙ ad illud delendũ sit necessaria aliqua punitio. Tertio ꝙ non quelibet punitio sufficit: sed requiritur punitio penitentialis. ¶Pro primo: notandum ꝙ peccator postq̃ elicuit actum peccati transeunte illo actu adhuc denomiatur peccator etiam ipso dormiente vt post volitionem occidẽdi inquirendũ est quid remaneat per qđ fortes dicitur peccator formaliter. Hic aliqua

Ad questionem.

supponuntur quibus suppositis ponuntur tres modi dicendi. Primo supponitur ꝙ sicut duplex est iustitia/ita duplex est iniustitia/qa oppositorũ eadẽ est disciplina. si iustum multipliciter: dicitur etiam iniustũ.

Duplex iusticia.

¶Duplex igit est iustitia/scilicet habitualis & actualis. Iustitia habitualis ẽ habitus inclinãs ad actus rectos: & nihil aliud est q̃ caritas infusa vel gratia infusa quod idem est apud docto. per quam formaliter denominatur aliqs iustus & inclinatur ad exeundũ in actus rectos iusticie. Sed iustitia actualis est rectitudo existens in actu elicito conformiter ad dictamẽ rectum: vt habeo hoc dictamen quod hoc est faciendum & volo conformiter ad illud iudicium facere/talis conformitas ad dictamen prudẽtiale rectũ vocatur actualis iustitia. Unde idem sunt iustitia actualis/ rectitudo/conformitas ad dictamen rectum. Rectitudo actus est conformitas ad dictamen rectum/ & rectitudo est illemet actus rectus: puta volitio vel nolitio recta vel actus imperatus ab illis: talis qualem debere esse illud iudicium rectum dictat. ¶Similiter duplex ẽ i iustitia/quedam habitualis/& est duplex (vt dicit De Bassolis) quedam priuatiua. quedam vero positiua. Priuatiua/est carentia habitualis iustitie: id est gratie infuse/vt fortes qui prefuit in gratia & nunq̃ prius peccauit/ cadit per mortale/ex tali mortali non causatur habitus inclinans ad consimilem actũ/ quia forte est ita paruus actus ꝙ non potest generare habitum: sed solum perditur habitualis iustitia: scilicet infusa caritas/ĩ talĩ est in iustitia non positiua: sed priuatiua.

Iusticia habitual'. *Iusticia actualis.* *Rectitudo actus cõformis ad dictamẽ rectũ. Iusticia actualis.* *Iusticia hitualis ẽ duplex.*

¶Sed iniustitia habitualis positiua est habitus causatus ex actibus iniustis inclinans ad consimiles actus vt fortes eliciens actum malum ex frequẽtatione actuum malorum ab illis effectiue generatur habitus qui vocatur iniustitia habitualis positiua. ¶Iniustitia actualis nihil aliud est nisi actus iniustus siue actus malus quod idem est.

Iniusticia hitualis positiua. *Iniusticia actualis.*

¶DIFFICULTAS est inter Scotum & Ochã/quid sit ista rectitudo: & quid sit ista

deformitas actus quā tractaui in moralibus Recurre si vis. dictum est ibidem φ difformitas actus non est aliud ꝙ actus elicitus non taliter qualiter recta ratio dictat. Et hoc de actu positiuo.

Resolu°

℄Resolutio est ergo/ φ duplex est iniusticia habitualis: scilicet priuatiua & positiua. priuatiua/ carentia gratie infuse/ positiua habitus genitus ex freq̄ntibus actibus malis/ sed actualis est actus difformiter elicitus ad dictamen recte rationis. Ad quesitum ponit duplex modus dicendi. Vnus/ φ trāseunte actu peccati aliquis dicitur formaliter peccator non ab actu nec ab habitu: sed ab iniusticia habituali .i. a carentia caritatis siue gratie. Quod nec ab actu. patet. quia in dormiente non est actus & tamē dicitur formaliter peccator. Nec ab habitu/ quia possibile est φ ex illo actu nullus fuit genitus habitus. igitur. Relinquitur ergo secūdum hūc modū dicendi φ a carētia gratie/ quia caret gratia quam deberet habere: & qn̄ reinfunditur iam desinit esse peccator in infusione que fuit vel p penitentialē virtutem vel per sacramentum. ℄Sed hoc impugnat Sco. & apparenter multū. Si homo trāseunte actu dicatur precise peccator quia caret gratia: ergo ille qui cōmisit centum peccata transeūtibus illis actibus non magis diceretur peccator ꝙ ille qui commisit precise vnum peccatum/ quod est falsum. & patet cōsequentia/ fortes qui commisit centum peccata nō magis priuatur gratia ꝙ plato qui cōmisit precise vnum/ quia quodlibet mortale etiā minimū est incōpossibile gratie: ergo si denominetur precise peccator a carētia gratie cum non plus habeat sortes de gratia ꝙ plato erunt equaliter peccatores sicut duo corpora que omni gradu luminis carēt dicunt equaliter tenebrosa. ℄Secundus modus dicēdi est/ φ homo transeunte actu pc̄ti non denomiatur peccator ab aliquo actu nec habitu/ quia forte nullus est genitus ex tali actu trāseunte/ nec a carētia gratie: sed a quodam respectu reali existente in anima siue in potētia anime. & est opinio sancti Thome.

Primus modus φ a carētia gratie alt qs sit peccator: trāseunte actu pcti.

Impugnatio primi modi.

Opi. s. Thome.

℄Pro cuius declaratione notandū φ res respectiue dicūtur quorum esse est ad alterū. Absolute vero quorum esse non est ad alterum. Vltra notandum φ istorum respectuum/ aliqui sunt intrinsecus aduenietes/ qui necessario positis termino & fundamento ponuntur vt paternitas posito patre & filio necessario ponitur. Sed illi respectus dicuntur extrinsecus aduenientes qui sic se habent φ positis fundamento & termino nō necessario ponuntur. vt est respectus loci quem vocant vbietatem. Nam posito loco & me posito: non necessario ponitur talis respectus. ℄Item quidem sunt respectus reales qui non dependent ab operatione intellectus. rationis qui fabricātur ab intellectu.

Res respectiue.

respect° intrinsec°.

respect° realis. respect° rōnis.

℄His suppositis dicit secunda opinio/ φ denominatur peccator a respectu reali non fundato sup actu (quia talis actus iam transiuit. & destructo fundamento respectus necessario destruitur ille respectus) sed fundatur super potentia anime/ ideo anima dicitur peccatrix & homo ratione anime.

℄Sed hoc impugnat Scotus & bene. & sic arguit. vel talis respectus cum sit realis vel est intrinsecus vel extrinsecus. Non primū: quia positis fundamento & termino nō necessario ponitur. Patet/ quia potentia anime eadem remanente/ & deo siue pena eodem modo se habente nō propter hoc anima eodem modo est obligata ad penam/ quia non ante peccatum. Nam si terminus illius respectus est deus antequā esset actus peccati potentia & deus erant: & talis non erat/ ergo non est respectus intrinsecus adueniens. Si dicas φ talis respectus est pena. Contra/ nunq̄ est respectus realis extrinsecus adueniens ad aliquid quod non est: sed illa pena non est. ergo. ℄Item nunq̄ causatur in aliquo respectus realis nisi per operationem preuiam (quia operatio agentis de per se terminatur ad actum) vt nunquam causatur respectus vbitationis nisi per motum localem vel loci vel rei locate/ ergo talis respectus a quo denominatur formaliter peccator antequam causetur requirit ne

Impugnatio opi. s. Thome.

cessario operationē preuiam. Tunc arguitur sic/ vel tunc requiritur operatio potentie/ vel dei. Non potētie: quia potētia nō habet operationē nisi ad actum eliciendū/ qui actus est peccatū. Si dicas ꝙ presupponit operationem dei terminatā ad illum respectum: ergo per aliquid a solo deo productum aliquis diceretur peccator. Hoc ē absurdum: quia deo auctore nemo fit deterior. Relinquitur ergo illa opinio tanq̄ inutilis. ¶Tertius modus est doctoris ponētis duas propositiones. Prima/ nihil reale absolutum vel relatiuum remanet ī aliquo cessante omni actu peccati a quo ille dicaē peccator. De respectu satis probatum est ꝙ non. De absoluto patet/ nihil potest remanere ī peccatore nisi habitus vel dispositio ad habitum: sed ab illo aliquis non potest denominari peccator formaliter/ quia pōt stare in iustificato sicut habitus vitiosus. Actus volūtatis duo producit/ scilicet passionem/ puta delectationē vel tristiciam/ spem/ aut timorem. & tales passiones depēdent ab ipso actu & in esse/ & in cōseruari. Ideo actu transeūte nō remanet talis passio causata ab actu. Producit etiam ipse actus habitum qui non dependet ab actu q̄tum ad conseruari: ideo potest manere sine actu a quo productus est. Passiones ergo transeunt cū actibus. ideo si remanet aliquid ex actu oportet ꝙ sit habitus vel dispositio ad habitum. Sed nullus habitus ꝑducitur ab actu quin posset remanere ī peccatore post q̄ egit penitentiam superueniēte gratia: sed tunc non denominabitur peccator. ergo ille habitus non sufficit ad denominandum aliquem peccatorem transeunte actu peccati. ¶Item secūdo patet/ nihil est ab actu productum in peccatore quin per fluxum temporis desinat esse si non cōseruetur per elicitionem similium actuū: sed per quēcunq̄ fluxum temporis si peccator nō agat penitentiam semper denomiabitur peccator ergo per nihil positiuū derelictū ab actu trāseunte ip̄o aliq̄s dicitur peccator. ¶Hic doctor videtur assumere vnum dubium cum ait. Nihil ꝑducitur quin per fluxum tēporis desinat esse/ hoc est habitus per longā cessationem ab actu corrūpitur. & hoc etiā dicit sanctus Thomas in prima secūde. Sed Ocham hoc improbat de actu volūtatis & intellectus qui est in obiecto īcorruptibili: sed de actibus sensitiuis aliud est. Nihil ergo ꝑducitur ab actu si non cōseruetur aut roboretur per reiterationē quin desint eē: sed non acta penitentia non desinit esse peccator: ergo per nullū positiuum ab actu positiuo productum denominatur peccator. ¶Resolutio ergo in istis tribus est/ primū non denoiatur peccator a carentia gratie/ quia oēs equaliter qui peccauerūt eēnt peccatores. Secundū nō ab aliquo respectu reali in voluntate. Tertiū non ab aliquo absoluto derelicto in voluntate ab actu peccati: sed illud a quo denoiatur est respectus rōnis qui nihil est in re(nā respectus fabricatus per intellectum nihil est ī re. Respectus rōnis Scoti & cōplexe: significabilia Gregorij nihil sūt in re)est ergo respectus rōnis in potentia q̄ peccauit pro quāto ipsa est obiectum diuine cognitionis & diuine volitionis. Probat hoc doc. tripliciter. Primo auctoritate August. sup illo psal. Beati quorum. Dicit Augu. deū videre pc̄m̄ est peccatorē rōne pc̄i ordinare ad penā. & deum non videre pc̄m̄ seu pc̄m̄ esse tectū est ip̄m pc̄órem non plus ad penā ordiari: ergo talis precise & adequate est peccator p hoc ꝙ ordinatur ad penā. & talis ordinatio ad penam fit p ītellectū diuinū: ergo illud a quo transeunte actu aliq̄s dicitur peccator est respectus rōnis existēs in isto put est obiectū diuine volūtatis p quā voluntatem diuinā fit talis ordinatio ad penā. Item patet rōne: si sortes in gratia eliciat multos actus ex illa q̄uis non augeatur gratia(quia dicit doctor ꝙ gratia nō augetur p quēlibet actum meritorium)per illos actus meritorios: tamen post illos actus meritorios dicitur esse magis meritus q̄ prius. & hoc non est esse in maiori gratia/ ideo non dicitur solū esse in merito maiori respectu gratie. nec

Opinio Scoti. Prīa ꝓpositio.

Probat ꝙ aliq̄s nō denoiaē peccator ab h̄itu.

Resolu°.

potest esse maius meritu. ab actu qui non
est amplius:ergo denominatur esse in ma
iori merito ab ordinatione diuia ordinate
istum ad maius meritum ratione actus. Di
citur ergo magis meritus solu͂ ꝑpter respe
ctum ro͂nis pueniente͂ ex hoc ꝙ intellectus
& volu͂tas diuina ordina͂t istum ad maius
premium. Similiter oportet ꝙ dicatur pec
cator ro͂ne intellectus & voluntatis diuine
ordina͂tis istum ad pena͂ propter actu͂ com
missum. Tertio probatur a simili/capio il
lum qui co͂misit crimen lese maiestatis:talis
est inimicus regis & habetur odio a rege/
non est ingratus regi per actum aut habitu͂
existentem in eo sed per respectum rationis
inqua͂tum iste est obiectum actus volunta
tis regis.i.odij regis/& appetitus vindicte
vel actus per quem rex vult afficere illu͂ pe
na.ergo. Similiter est de peccatore transe
esolu- o. unte actu peccati. ¶Resolutorie ergo deno
minatur aliquis peccator a respectu ratio͂is
qui fundatur i͂ peccatore prout est obiectu͂
Macula reatus Offensa. diuini intellectus & voluntatis. & talis re
spectus aliqua͂do denominatur macula in
quantum est disconueniens potentie & ani
me/inquantum vero est obligatio ad pena͂
dicitur reatus/sed inqua͂tum est inimicus
deo/& deus vult illum afficere pena dicitur
offensa.tripliciter ergo iste respectus deno
minatur. ¶Qua͂tum ad istum articulum.
Dico cum modernis cu͂ Olcot & de Basso
lis qui impugna͂t Scotum in hoc ꝙ deno
minatur aliquis peccator ab actu qui no͂ est
& fuit/sicut aliquis denomiatur doctor no͂
ab actu docendi quem nunc habet:sed que͂
alias exercuit. Hinc est ꝙ peccatum co͂mis
sionis dicitur remanere quo ad reatum no͂
ꝙ reatus sit aliquid existe͂s in peccatore sed
inqua͂tum ratione talis actus peccati prece
de͂tis remanet peccator obligatus ad pena͂.
Dices/ergo ꝙ qui penituit & est in gratia/
esset peccator. Patet/quia de illo veru͂ e͂ di
cere ꝙ egit talem actum. Dico ꝙ sic intelli
gitur. peccator est qui ꝯmisit actum ratio͂e
cuius adhuc est ordinatus ad penam perpe
tuuam sustinendam. & peccatum dicitur re

mitti quando non amplius acceptatur ad
illam penam eternam.

¶De secundo articulo.

¶In isto secu͂do articulo ostendit ꝙ illud Secundus articulus.
quod remanet in peccatore potest deleri.et
in tertio articulo oste͂dit per quid deletur.
¶Qua͂tum ad primum sit primu͂ dictum/il Prima ꝓpositio.
lud ꝙ remanet in peccatore actu transeunte
a quo denominatur peccator potest deleri:
& aliqua͂do deletur. Patet dupliciter. prio
modo per illud symboli/remissionem pec
catorum/ergo fide credendum est ꝙ pecca
ta aliquando remittunt. Secu͂dum patet:co͂
tingit aliquando predestinatum cadere in Quo͂ mortale po͂t deleri.
peccatu͂ & peccare. Patet de Dauid qui pec
cauit & erat predestiatus. Similiter Petrus:
& Paulus:& alij innumeri.ergo contingit
aliquando predestinatum peccare mortali
ter:etiam in sensu ꝯpposito:ergo contingit
de lege illud peccatum remitti. Patet conse
quentia/bene sequitur. iste est predestina
tus:ergo saluabitur. Et vltra/bene sequitur
iste est in peccato:ergo est obligatus ad ali
quam penam. Iam quero vel est obligatus
ad penam soluendam tempore quo erit a
ctualiter beatus vel post beatitudinem vel
ante beatitudinem. Primum/non est dicen
dum:quia beatitudo excludit omne͂ pena͂.
Nec secundum/quia est ordinatum ꝙ ille
qui nunc est beatus eternaliter erit beatus.
Hinc dicunt doctores ꝙ beatitudo impor Paulus in raptu no͂ fuit beatus
tat eternitatem. & inde Paulus in raptu no͂
fuit beatus. Relinquitur ergo tertium esse
dicendum: puta ꝙ peccator sit obligatus
ad penam soluendam ante beatitudinem.
& cum soluitur debitum destruitur obliga
tio ad illud debitum:ergo obligatio ad pe
nam solui potest siue deleri:ergo peccatum
deletur. Et hoc argumentum est optimum
ad probandum purgatorium esse.
¶Potest circa hoc dictum doctoris esse dif Pria dif ficultas.
ficultas/quid est peccatu͂ remitti apud do
ctorem istum. Dico secu͂dum eum ꝙ pecca Quid sit pecca͂ deleri.
tum remitti est obligatio ad penam soluen
dam ratione peccati commissi absorberi/
seu deleri. ¶Sed dicit Gerson/ꝙ non sunt

idem simpliciter & ꝯuertibiliter peccatum deleri & obligationem ad penā tolli/quia ista duo sunt ꝑpossibilia de potētia dei absoluta iste peccauit/& tñ pro illo peccato non est obligatus ad aliquā penā sufferendam:quia pōt deus illū velle pro tali peccato nullā penā sustinere. Nā si deus de potētia absoluta rōne peccati nō ordinaret peccatorē ad penā nihilominus eēt dignus ordinari:imo implicat etiā de potentia absoluta/iste peccauit:ergo nō ē dignus ordinari ad penā:& est dignus vita eterna. & ista duo se inferūt. peccauit:ergo est indignus vita eterna vel dignus pena. Ideo dicit Gerson ꝙ peccatum remitti pñter est dignitas ordinationis ad penam remitti vel indignitas ad vitam eternam tolli/& non est obligationem tolli cōuertibiliter secundū eum loquendo simpliciter & absolute. Sed de potentia ordinata & de lege posita. Peccatum remitti est obligationem ad penam ratione peccati aboleri. ¶Posset esse difficultas secunda circa hoc primum dictum doctoris/an sit aliqḋ peccatū qḋ simpliciter & absolute de potētia dei ordinata sit irremissibile. Et videtur ꝙ sic ex dicto Christi/qui peccauerit in spiritūsanctū non remittetur ei nec in isto seculo nec in futuro·igiẜ. ¶Pro solutione dicitur ab oībus doc. ꝙ nullū est peccatū tpe vie cōmissum quin sit simpliciter & absolute remissibile licet sit aliqḋ peccatū aliqͥliter denoīatū esse irremissibile/ita ꝙ iplicat illud taliter denoīari & remitti/nihilominus illḋ pctm̄ est simplr. remissibile Vnde secūdum August. tres sunt modi accipiendi peccatū in spiritūsanctū. vna qdē species est finalis ipenitētia:vnde iplicat ꝙ habeat finalē impenitentiā & ꝙ remittatur Si ergo remittaẜ nō habebit talē denoīationē:iō secūdū illā ꝯnotationē implicat ꝙ sit in spiritūsanctū & ꝙ sit remissibile:qa ꝯnotat finalē impenitentiā/& cōtradictio est ꝙ nunq̄ peniteat & ꝙ remittatur:sed simpliciter pōt remitti/& tūc nō erit i spiritūsanctū quia falsū erit dicere ꝙ in isto pctōre sit finalis ipenitētia pro tali pctō. ideo sicut ista particularis est vera aliqua pctā sunt remissibilia ita & quecūq̨. ¶Secundū dictum doctoris est. Peccatū nunq̄ remitti ẜ sine pena vel aliquo correspōdēte aut equalente pene q̄tū ad acceptationē diuinā. Patet sic/ꝑ qḋlibet peccatū deus offenditur vt tota clamat scriptura. & deū offēdi vel irasci est habere velle quo vult alicui infligere aliquā penā/& cū per qḋlibet offēdatur ideo pro quolibet vult infligere penā. & vltra:ergo nunq̄ absoluitur a peccato ipse peccator nisi soluat penā:quia nō absoluiẜ debitor nisi soluat creditori qḋ debet vel nisi creditor aliqd acceptet loco debiti:ergo peccatum nunq̄ deletur nisi per solutionē pene/vel per aliqd in valore q̄tum ad acceptationem diuinā. ¶Tertium dictum. Et licet culpa que tollitur generaliter tollatur per penā/aliqñ per aliquid a deo acceptum in valore pene:qͥlibet tñ culpa vniuersaliter ordiatur ꝑ penā. Vnde culpa aliqñ remittitur ꝑ penā aliquā aliqñ non per penā:sed ꝑ aliquid acceptū a deo loco pene:sed illa culpa q̄ nunq̄ remittitur nec per penā nec ꝑ aliqd acceptū a deo loco pene ordinatur vniuersaliter ꝑ penā. Prima pars patet/quia oīs obligatio tolliẜ per solutionē illius ad quod est obligatus/sed est aliqua pena ad quā peccator ratione peccati est obligatus & illam potest soluere. Quod patet de pena tpali pro veniali debita quam potest soluere aliquis:nō tantū in hoc mundo sed etiam in purgatorio:& in inferno secūdum doc. Vnde culpa in ꝑposito non est nisi obligatio vel reatus vt fortes in veniali descēdens/illa culpa est reatus vel obligatio que soluitur siue remittitur per solutionem pene. Vnde secundum doctores remissio culpe venialis non est nisi pene temporalis debite pro eo debita solutio. De hoc patebit vigesimaprima distinctione. Aliud patet/puta ꝙ aliquando remittatur nō per solutionem talis pene:sed per aliquid equiualens in acceptione diuina. & hoc mō remittiẜ mortale i nobis. nā pena illi debita cū sit eterna nō pōt esse soluta. sed soluiẜ ꝑ aliqd equalēs in acceptiōe

Marginalia: pctm̄ remitti ẜm de Gerson. — 2ª. difficultas. — Solutio. — Scdm̄ ꝑposito — Tertium.

diuina illi pene scilicet per penitentiam interiorem vel exteriorem. Tertia pars videlicet ꝙ culpa q̄ non remittitur vniuersaliter omnis talis ordinatur per penam. Patet: ex Boetio lib. quarto de Conso. prosa quarta Feliciores inquit supplicia luentes q̄ si eos nulla iusticia coerceat que pena est ordinatiua culpe. & breuiter dicit / ꝙ melius est simpliciter peccatorem non correctum esse in pena suple inflicta q̄ esse & non esse in illa. & hec est ꝓpositio doctoris que sic probatur. in tali existēte in pena est aliquid boni secundum rectam rationem scilicet suffer re penam / quia est aliquid iustum: sed in illo qui peccauit & non est in tali pena non est tale bonum secundum rationem nec in equiualenti: ergo simpliciter melius & appetibilius secūdum affectionem iusticie & rectam rationem est esse in tali pena inflicta q̄ non esse supposito ꝙ peccauerit. & hec sunt que dicit doctor in hoc articulo / peccata remittuntur non sine pena aut per aliqd equiualēs in acceptatione diuina. aliquando nō remittūtur / & tunc semp & vbi culpa per penā ordiatur tanq̄ ꝑ ꝓpriū corrñdēs.

¶ De tertio articulo. Post q̄ visum est ꝙ culpa remittitur per penā vel per aliquid equiualens in acceptatione diuina. Videndum est quomodo debet vocari illa pena. ¶ Et pro solutiōe ponitur talis propositio. Illa pena per quā remittitur est pena voluntaria. Patet sic / per aliquam penam nō remittuntur peccata scilicet per penam damnatorum quam perpetuo sufferunt & nunq̄ remittitur eis. ideo est differentia iter penam per quam peccatum remittitur & illam per quam non remittitur: sed non potest attendi solum illa differētia penes intensum vel remissum: ideo non videtur per quid differant ille pene nisi per voluntarium & inuoluntarium. ¶ Dices / nulla pena est voluntaria / sicut nullus peccat in eo ꝙ non vult ita nullus penam suffert in eo ꝙ vult. Nam si aliquid velit hoc non est sibi pena. ¶ Pro solutione notandum ꝙ voluntarium quadrupliciter causatur. Vno modo quia illd patienter fertur non remurmurando. Secūdo modo quia acceptatur per actum volūtatis Tertio modo quia libere causat a causa proxima & partiali libera. & non intendente talem effectum. Quarto modo / quia libere causatur a causa remota principali & vniuersali intendente effectum: & sic sunt quattuor membra / & sequuntur quattuor modi penitēdi. Et pro ampliori declaratione notandum ꝙ penitentia capitur multipliciter. Aliquādo pro penitentia indiscrete vt fuit penitentia Iude / & damnatorum. Aliquando pro actibus exterioribus penalibus vt est ieiunium / oratio / elemosina. Aliquando capitur pro sacramento / puta pro absolutione sacramētali: vt patebit distinctione. xvij. & de istis acceptiōibus nō est ad propositum in hac distinctione. Aliquando capitur penitentia pro actu virtuoso volūtatis. & hic capitur ad propositum puta pro actu interiori voluntatis / & aliquando pro habitu ex illo causato.

¶ Iam ponit doctor quattuor actus penitēdi cōformiter ad illa quattuor membra voluntarij que se habent per ordinē. & capiamus tristiciam que est vna pena / ipsa dicitur voluntaria seu libera quattuor modis (nō tamen dicitur libera seu voluntaria immediate: quia cum sit passio nō potest esse immediate libera: quia actus voluntatis sunt immediate liberi & passiones seqñtes illos actus sunt libere denoiatione extrinseca) Quattuor ergo modis pōt ipsa tristicia esse libera. Primo modo a volūtate non remurmurante sed patiēter sufferente illā / & hoc modo tristicia se habet vt obiectū & est obiectū illius actus patientie. Nā si dicas volo pati patiēter hāc tristiciā: ibi tristicia se habet vt obiectū. Secūdo modo tristicia ista dicitur volūtaria a volūtate non solū patiēter sufferente: sed illā acceptante gaudenter. & in isto modo penitentia habet tristiciam pro obiecto sicut in primo modo. Nā si dicas accepto hanc tristiciam ibi se habet vt obiectum. Tertio modo dr̄ ipsa tristicia libera a volūtate libere eliciente cās ipsius tristicie.

Prima ꝓpositio

Arguit primo.

Solutio. Quadruplex volūtarium.

Penitentia multiplr capit

Tristicia qdruplr est libera seu voluntaria.

Triſticia a duplici cauſa cāſatur.

Unde triſticia habet duas cauſas. vna ē pro
xima & imediata. & eſt duplex ſcd̄m ꝙ ſūt
due cauſe proxime & imediate a q̄bus cau-
ſatur ipſa triſticia. & ſunt apprehenſio ali-
cuius quod accidit / & nolitio illius: vt ab-
iſtis duabus cauſis ſcilicet ab ap̄phenſione
qua apprehēdo & iudico me peccaſſe & a
nolitione illius qua nolo peccaſſe naturali
ter & imediate cauſaẗ triſticia ſicut ab igne
calor: ideo triſticia eſt vnus effectus cātus a
duabus cauſis ſcilicet a nolitione & appre-
henſione obiecti. Alia eſt cauſa remota tri-
ſticie: & eſt ipſa voluntas que imperat iſtas
duas cauſas particulares & proximas & eas
applicat ad inuicem. Quarto modo poteſt
eſſe libera a voluntate remote eliciente actū
mediante quo actu applicabit in parte cau-
ſas triſticie. & iſto modo non eſt cauſa pro
xima triſticie ſed remota. Sed tertio mō pe-
nitentia eſt cauſa imediata & proxima triſti
cie. & ipſa triſticia ſe habet vt effectus & nō
vt obiectum ſicut in duobus primis modis
¶ Triſticia ergo dicitur eſſe voluntaria pro
quanto ipſa voluntas pro ſuo beneplacito
imperat cauſas ipſius triſticie vel inquantū
patienter ſuffert & gaudenter acceptat.

Quō triſticia dr̄ eſſe volūtaria.

Unde conſiderandi ſunt quattuor actus in
penitente. Primus / quo penitens vult vin-
dicare peccatum: & quia non poteſt dete-
ſtari illud niſi recogitando vult recogitare
& deteſtari: talis volitio non eſt immedia-
te cauſatiua triſticie: ſed ē imperatiua actuū
qui cauſant triſticiā. Secundo voluntas po
teſt habere odium peccati ſiue deteſtationē
ſiue nolitionem peccati quod idem eſt / tūc
eliciendo tale nole ab illo & a iudicio itelle
ctus quo iudicat ſe peccaſſe naturaliter cau-
ſatur triſticia. Tertio ſe habet voluntas e-
quanimiter ſufferendo illam triſticiam: id
eſt non remurmurādo. Quarto poteſt ſe ha
bere volendo illam triſticiam in eſſe: & ſic
de peccato dolet & de dolore gaudet / quia
vult illam triſticiam & cognoſcit illam in
eſſe: ideo ex hoc ſequitur gaudium. & tunc
triſticia & gaudium non repugnant: quia
Reſolu°. non ſunt de eodem obiecto. ¶ Reſolutio /
Triſticia ergo dicitur volūtaria quadrupli
citer ſcilicet a voluntate ſufferente que non
deponit illam cum poſſet. Secundo poteſt
eſſe libera quia volūtas per actum reflexum
ſuper triſticiam acceptat illam: & eſt obie-
ctum illius acceptatiōis que eſt immediate
libera. ¶ Tertio poteſt eſſe libera quia vo-
lūtas libere elicit cauſas proximas illius tri-
ſticie: ſcilicet deteſtationem / nolitionem /
odium peccati quod idem eſt: & cognitio-
nem de peccato. Quarto poteſt eſſe libera
ab actu voluntatis inquātum voluntas ap
plicat cauſas ſcilicet conſiderationem pec-
cati & illius nolitionem: ideo triſticia dici-
tur eſſe voluntaria. Et per iſta patet ſolutio Solutio
ad argumentum prius factum. Nam pena argumēti in forma.
eſt inuolūtaria. Diſtinguo / aut ſecūdum af
fectionem cōmodi & ſic concedo / aut ſecū
dum affectionem iuſticie ſeu ſecundum vo
luntatem antecedētem libere applicantem
cauſas ipſius pene: & ſic nego. immo non
oportet ꝙ omnis pena ſit inuoluntaria cō
tra voluntatem ſequentem affectionem iu-
ſticie: imo multe ſunt & fuerunt voluntarie
iſto modo: vt pene martirum & Chriſti.
imo imperabāt illas: quia volebāt illas ſuf-
ferre: ſed tamen erant inuolūtarie ſecūdum
affectionem commodi que non eſt niſi in-
clinatio rei ad ſuum commodum ſiue con-
ueniens. Unde dicit Scotus in ſecundo / ꝙ
duplex affectio imaginatur in volūtate ſci- Duplex affectio volūtatis.
licet affectio commodi / & affectio iuſticie /
que eſt ſcd̄m rectā rationē. Vn̄ volūtas cō-
ſiderata ſecundum affectionem commodi
comparatur appetitui ſenſitiuo qui appeti
tus ſenſitiuus eſt talis nature ꝙ neceſſario
proſequitur obiectum ſibi conueniens. &
neceſſario fugit obiectum diſconueniens.
Tunc dico ꝙ ſi volūtas operetur preciſe ſe-
cundum affectionem commodi neceſſario
proſequeretur illud ꝙ intellectus oñderet
tanq̄ cōueniēs & delectabile. & neceſſario
odiret illud ꝙ itellectus ei oñderet tanquā
diſconueniens. ¶ Alia affectio iuſticie q̄ eſt Affectio iuſticie.
ſecundū rectam rationem eſt libertas eius.
Unde libertas volūtatis vocatur a doc. af-

fectio iusticie eo q͂ p libertatē voluntas habet vt possit pſequi q̄d eſt pſequēdū & fugere q̄d eſt fugiendū ſcd̄m rectā rōnē. Dico ergo ad ppoſitū applicādo q̄ triſticia vel aliqua alia pena nō eſt voluntaria ꝯſiderādo voluntatē ſecundū affectionē cōmodi: ſed ſecundū affectionē iuſticie triſticia pōt eſſe voluntaria. Nā volūtas pp̄ter debitū & bonum finē pōt impare cauſas triſticie vt tādē cauſet ipſa triſticia. ¶ De ſecūda cōcluſiōe huius articuli. Declarat ſignificatiōes huius vocabuli penitere ſeu penitētia. Vñ penitentia nō eſt illa triſticia de pc̄ō: quia illa triſticia nō eſt pene tenētia imo eſt ipſamet pena. iſta ergo eſt falſa penitētia eſt triſticia

Penitere quadruplex.

ſed penitētia eſt illius pene tenētia. Hoc ē/ eſt actus mediāte quo tenemus talē penā. & quadrupliciter tenemus: ſcilicet p illos q̄ttuor actus: & ſic penitētia pōt q̄drupl'r diffiniri. & p quēlibet illorū tenemus penam. Declarātur ergo ſignificatiōes huius vocabuli penitere q̄d pōt dupl'r accipi. Vno mō pro toto aggregato ipſius penitere: & tūc importat nouē: ſcilicet quattuor actus volūtatis/ quattuor volita: & ipſā punitionem. Debemus ꝯſiderare q̄ primus actus quē habet volūtas eſt velle iperatiuū quo volūtas vult deteſtari peccata ſua: & quo impat cauſas pene eas ad inuicē ꝯiungēdo ſcilicet apprehenſionē pc̄ti & nolitionē ipſius. Secūdus actus eſt deteſtari peccata. i. nolle ipſa quo volūtas nult peccaſſe/ & iſtud nole dicitur eſſe cauſa nō intendēs. i. nō libere ſed naturaliter producēs triſticiā ſicut ignis nō vult pbare calorē: ſed naturaliter pducit. Tertius ē actus quo volūtas poſt q̄ cāta ē triſticia vult illā acceptare iā inflictā. Quartus actus eſt quo patiēter vult ſuſtinere illā punitionē: & in quolibet actu eſt vnū volitū. Vnde obiectū volitionis dicitur totū illud quod ſequtur ipſam volitionē. & ꝯſiderando illa quattuor volita videbimus q̄ ſunt diuerſarū rōnū ſiue ſpecierum: ſed illa quattuor ſupponūt pro eodē ſcilicet p triſticia/ tamē hn̄t diuerſas ꝯnotatiōes q͂ cōnotant illas quattuor volitiōes q̄ quidē volitiōes

ſic breuiter pn̄t noiari quas iportat penitere. Primo penitere ē vindicare pc̄tm̄ a ſe cōmiſſum. Scd̄o mō penitere eſt deteſtari peccatū ꝯmiſſum a ſe. Tertio eſt acceptare grataner triſticiā ſeu penā inflictā. Quarto eſt patienter ferre illā/ & iſte ſunt quattuor volitiōes diuerſe/ ideo eis correſpondēt quattuor volita diuerſa ſaltē rōne q̄ dicūtur obiecta ſeu termini volitionū ſcilicet iſta: volitum a volūtate vindicāte ſeu cauſante/ volitum a voluntate deteſtāte/ volitū a volūtate acceptāte gratāter/ & volitū a volūtate patiēter ſuſtinēte. & iſta q̄ttuor volita ſupponūt pro eodē ſcilicet pro triſticia/ tñ diuerſa ꝯnotāt ſcilicet illas quattuor volitiones. Hoc ſic declaro/ nā hoc ꝯplexū volitū a volūtate vindicāte ſupponit pro triſticia volita ꝯnotando q̄ illa accipiat per modū vindicte. & pportionabiliter dicaſ de alijs. Ex quo ſeqtur q̄ nō eſt idē punitio & velle punitiuū. Nā punitio eſt triſticia q̄ eſt vna paſſio q̄ nō eſt bona nec mala de ſe: ſed velle punitiuū eſt vnus actus. Scd̄o ſeqtur q̄ ſi ſit aliq̄d nomen ipoſitū ad ſignificandū ipſam punitionē puta triſticiā: & ipſam volitionē nō ſignificabit illa duo vniuoce ſed equoce. Tertio ſeqtur q̄ accipiēdo illa q̄ttuor ſicut prius accepimus puta p q̄ttuor volitionibus: adhuc iſte terminus penitere eſt equocus ad illa q̄ttuor. Sed faciendo vim/ quot iſtorū debet magis dici penitere vl' penitētia: puta illa triſticia vel ille q̄ttuor volitiones. Rn̄detur q̄ ſtādo in rigore termini penitere ſolū dr̄ de aliq̄ illarū quattuor volitionū. Patet ſcd̄m ethimologiā noīs penitere idē eſt q̄ penā tenere: ſed hoc q̄d eſt tenere penā ſolū ꝯuenit illis. iiij. volitiōibus ergo ille. iiij. volitiones pp̄rie debent dici penitere. Declaro hoc p ordinē. ſ. quō per iſtas. iiij. volitiōes dicamus tenere penā dando. iiij. diffinitiōes de penitere. Pria deſcriptio eſt penitere/ eſt vindicare pc̄tm̄ a ſe cōmiſſū/ ſiue ē libera vindicatio pc̄ti/ ſiue velle pc̄tm̄ vīdicare & applicare/ ſiue velle cauſas imediate pducētes triſticiā & libere applicātur per velle & cognitione peccati.

Prima deſcriptio de penitere.

Tūc satis patet q̄ꝫ vindicare sit penā tenere/qa vindicare est velle infligere sibi penā & hoc ē penā tenere/ergo penitētia primo mō est libera peccati vindicatio vel causatū tristitiā ꝓducentiū libera applicatio. ¶Sed cōtra arguit̄ sic vindicare nō est penā tenere ergo/patet sic/nā multi sunt hoies q volūt hr̄e penā & tristitiā & nō p̄nt/ergo illi non applicant sibi penā & tñ vindicāt ergo vindicare nō est penā tenere. ¶Pro solutione notandū ꝙ duplex ē infligere seu tenere penā. Quoddā est tenere penā i effectu. Aliud in affectu. Vnde infligere penā in effectu ē qñ actualiter seqtur seu ꝓbat̄ ille effectus q dicitur tristicia. Sed infligere penā in affectu nihil aliud ē q̄ hr̄e volitionē qua aliqs vult hr̄e penā siue sequatur siue nō. Vñ aliqñ volūtas vult vindicare & tñ nō seqtur tristicia Ratio est qa impedit̄ a causa naturali vl̄ qa talis nō est dispositus vel impedit̄ ꝑ aliqd̄ magnū gaudiū. Vñ sunt aliqui hoies i quibus volūtas tantūmō nata ē ꝯplacere appetitui sensitiuo q cū magna difficultate p̄nt hr̄e tristitiā. an tales q nō p̄nt tristari hēant verā penitētiā. ¶Rñdetur ꝙ sic ita sicut alij vñ non ē cura ꝙ sequat̄ tristicia vel nō sed solū ꝙ sit cā tristicie. ¶Secunda descriptio est. penitere est detestari seu odire peccatum a se ꝯmissū/seu penitentia est libera peccati detestatio. i. odiū. & de isto penitere patet/ ꝙ ē penā tenere/qa penitere isto modo ē cā ꝑtialis ipsius penitētie puta tristicie/nā tristicia causatur immediate ex detestatiōe seu odio seu ex nolle peccati ꝯmissi iō q detestatur peccatū dr̄ tenere penā suple i sua causa. i. habet cām proximā pene scilicet detestationē. Vñ cōiter & regulariter qñ doc. loquūt de penitētia loquūt de isto secūdo actu penitētie/quia principaliter reqrit̄ ad deletionē peccati/ē ergo iste secūdus actus odium peccati. Sed ē notādū ꝙ nō quodlibet odiū pcti dr̄ penitere isto mō/nā odiū pcti timore pene vl̄ vt peccatū ē lesiuū nature nō est penitētia/nā dānati talē hn̄t scilicet nole peccasse: sed penitētia est nole peccasse: qa pctm̄ est cōtra dei iusticiā & eius volūtatē. Difficultas ē. Qualis detestatio requirit̄ de pctīs vt recognosco pctā/quia dei offensiua nolē ea fecisse an hoc sufficiat ad detestationē.

Arguit c. descriptionem.

Solutio.

Secunda descriptō

¶Pro solutiōe aliqui dicunt ꝙ requirūtur triplices actus/scilicet nole peccasse/propositū de nō peccando in futuro & ꝓpositum cōfitendi loco & tp̄e opportunis/ideo secūdū istū modū ad penitētiā interiorē nō sufficeret nole peccasse: sed vltra requirūtur illa duo proposita/& hoc vr̄ dicere Gregorius cū ait penitere est ante acta pctā deflere & flēda nō ꝯmittere. i. hr̄e propositū nō cōmittēdi. Alij qui nō sunt ita rigorosi: & credo ꝙ sit verū ꝙ ad penitētiā sufficit primus actus dūmodo cōtrarij actus aliorū nō ponātur ita ꝙ ad penitentiā interiorē sufficit hr̄e nole detestatiuū dūmō non habeat̄ propositū peccādi vel nō ꝯfitendi in futurū sed sufficit se hr̄e pure priuatiue q̄tum ad illa duo proposita: penitere ergo i secūda acceptione est pctm̄ preteritū ꝑ deū odire seu detestari. Et qa illd̄ odire & detestari causat imediate tristiciā/iō istud vocat̄ pene tenentia. ¶Si queras an requirat̄ detestatio secundū rōem specialē cuiuslibet pcti. Pro solutiōe aliqs pōt detestari sua pctā dupliciter. Vno modo in particulari & distincte. Alio mō in gn̄ali & ꝯfuse. vñ ille detestat̄ pctā sua i pticulari & distīcte qñ circa quodlibet pctm̄ habet propriā detestationē/sed ille detestat̄ pctā sua i gn̄ali qñ vnica detestatiōe gn̄aliter detestat̄ se peccasse/vt nolē peccasse quocūq; pctō/ detestor iā pctm̄ luxurie sed nō secundū rōnē specialē illius. ¶Tunc ponit̄ talis ꝓpō. Per detestationē aut in gn̄ali aut in speciali p̄nt pctā remitti. ymo dico vltra sicut dicit Sco. ꝙ posset esse tanta detestatio circa vnū pctm̄ ꝙ illa sufficeret ad oia pctā delēda ita ꝙ ꝑ talē detestationē deus mouebit̄ ad oīa pctā remittenda. ¶Secūda distinctio/aliqs pt̄ detestari pctm̄ suū dupl'r vno mō formaliter. Alio mō virtualiter ita ꝙ possemus sic dicere/duplex est displicētia de pctō/q̄dā est formalis/alia ē virtualis/formalis est qñ hēo realē nolitionē quo nolē peccasse: virtualis ē qñ habeo actū ex quo illa nolitio pcti est

An sufficiat sola detestatio

An requiratur detestatio i particulari.

Talis ꝓpositio.

Duplex detestatō pcti. s. formalis et virtualis

causabilis.i. est aliqs actus volūtatis ad quē nata est sequi displicētia de pctō licet actua-liter non sequatur. vñ secūdū Sco. in secūdo oīs nolitio causat ex volitione/& oīs amor concupiscentie ex amore amicitie/nolitio ergo causatur ex volitiōe. Ratio est quia nichil odio nisi pro q̃to aliud amo vt si odio fortem amo aliqd cui iudico fortem esse disconueniētē. Ad propositū aliqs pōt hr̄e aliquē amorē ad quē nata est sequi detestatio pctī si pctm̄ ɔsideret: vt qs amat pfecto amore deū ad illū amorē perfectū nata ē sequi detestatio pctī si de illo pctō esset recordatio. & tunc ista volitio scilicet amor pfectus dei dr̄ eē virtualis displicētia seu detestatio pctī quia ad illū amorē nata est sequi displicētia de pctō/ ideo hn̄do illā volitionē detestat pctm̄ virtualiter.i.habet actū virtualiter cōtinētem actū detestatiuū. nā oīs cā virtualiter cōtinet effectum. & tūc ponit talis ppō.

Secunda ppositio. Tam displicentia formalis ꝙ virtualis sufficit ad remittēdū pctm̄/de formali nō est dubiū/de virtuali declaro/quia p perfectū dei amorē pōt remitti pctm̄ sicut fuit remissum Magdalene/dimissa ei sunt ei pc̄ā mlta qa dilexit multū. ¶ Q̄tum ad tertiū actū pōt

Tertia de scripto penitētie diffiniri penitētia ꝙ ē libera pene p pctō acceptio/hoc ē nō remurmurādo vel nō abijciendo cum posset. Et de isto penitere dico etiā ꝙ ē penā tenere. Vñ talis tenet penam tanq̃ obm̄ qa habet vnū actū volūtatis puta vnū velle acceptatiuū qd̄ velle fertur circa penā tanq̃ circa obm̄/iō tenet penā tanq̃

Acceptō pene ē duplex. obm̄. Vñ duplex est acceptio pene scilicet fōrmalis & virtualis/formalis est velle actua le quo actualiter volo illā penā hr̄e/virtualis est acceptatio alicuius ad quod nata est sequi acceptatio pene vt acceptatio glorie eterne ē acceptio virtualis pene qa ad acceptationē glorie eterne nata ē sequi acceptatio pene. vnde Maxia ē ꝙ volitio mediorū

Maxima ad finem includit in volitione finis & hoc maxīe qñ illa volitio ē efficax. tūc ponitur

Tertia ppositio. talis ppō. ¶ Acceptatio pene formalis vel virtualis sufficit ad remittēdum peccatum.

Quarta descriptiō ¶ Quarta descriptio/penitere est penā pro peccato cōmisso patiēter sufferre. de isto patet ꝙ penitere sit penā tenere qa iste qui sic penitet nō abijcit penam remurmurādo & istud penitere vocatur sustinere sub actiōe agentis infligentis penā se illi ɔformando tenere. & istud tenere penā non est abijcere cū remurmuratione. ¶ Istis descriptiōibus positis q̃ritur an sit aliqd̄ penitere qd̄ nō cōtineat sub aliquo istorū quatuor mēbrorū

¶ Rñdetur p talē ppōem. Quodlibet penitere ɔtinetur sub aliquo istorū quattuor modorū/& q̄libet istorū quattuor modorū sufficit ad remittendū pctm̄ post baptisma cōmissum qa p quēlibet illorū potest teneri pena & ita sunt quattuor penitētie differentes specie. Quarta ppositio. ¶ Ex his ad solutionem questionis in qua q̃ritur an ad deletionem peccati mortalis post baptismum commissi reqratur penitētia. Respondetur affirmatiue ɔsic: qa requirit punitio volūtaria vel volūtas volūtarie puniēs sicut fuit declaratū pricipio huius tertij articuli/sed sic ē ꝙ ista punitio volūtaria non pt esse sine penitētia/ergo ad delectionē pctī reqritur penitentia & nō intelligit ꝙ reqratur penitentia virtus habitualis neq̧ penitentia sacramenti: sed penitentia actus virtuosus. & similiter non est itelligēdū ꝙ reqratur similiter & necessario qa posset deus de potētia absoluta remittere quod cūq̧ pctm̄ sine penitentia vel p alterū actum ab actu penitentie sed intelligit ꝙ ad delendū pctm̄ requiritur penitentia de lege iā statuta a deo. ¶ Circa hoc tres sunt difficultates nā dicit doct. ꝙ ad delēdū pctm̄ reqritur

Difficultas. penitentia voluntaria.i. tristicia de pctō/& dr̄ voluntaria inq̃tum actus detestatiuus ex quo immediate causat illa tristicia est liber. ¶ Circa hoc est duplex dubiū primū si/eēt illa detestatio qua causatur illa tristicia esset inq̃ sine tristicia nihilominus adhuc remitteret pctm̄/ergo pt remitti pctm̄ sine tali tristicia. vñ aliqñ pt supuenire impedimētū ne sequatur tristicia vel p gaudiū excellens de altero obiecto. ¶ Aliud dubium tristicia& gaudiū sunt passiones de ptībus & de his q ptialiter accidunt/nā dicit Augustinus

tristicia e de his q nobis nolentibus accidut & non dicit acciderut: alie aut passioes sunt & de pntibus pteritis & futuris. ergo apparet q male dicatur q tristicia reqrit ad delendu pctm qa cu sit de pntibus & pctm est preteritu sequitur: &c. ¶Qutu ad primu dico q pt remitti pctm sine tali tristicia q pseqtur detestationem voluntaria: sed reqritur tristicia voluntaria suple in se vel virtualiter. i. in actu precio ptinete istam tristiciam eminenter & virtualiter sicut ca sufficies ptinet effectu / ideo sufficit tristicia i aliquo eminenter ptenta. i. in ca pducti illius tristicie quis illa no producat pp impedimentu & vltra coiter dicut doct. q tristicia & gaudiu sunt de pntibus & qutu ad hoc dicit Bonauentura & bn q non intelligit q sunt de pntibus secudu re. i. q obiecta circa q versant tristicia & gaudiu sint realiter in reru natura / sed intelligit sunt de pntibus suple secudu aspectu & psideratione no pbabilitatis sed certitudinis. vt si sortes vellet platonem non esse & non esset tn crederet firmiter platone esse tristaret ac si plato esset: ideo no oportet q tristicia sit de obiecto pnte secudu re sed pnte secudu psideratione. i. de obiecto de quo habet noticia certa q ita se habet vel hebit vel habuerit qualiter nolem illd se hre vel habuisse vel habitu esse. vn dicit Bonauentura q si certo sciam q cras pr meus morief no timeo q moriaf sed tristor q morief. sic Christus non timebat morte sed tristabatur / na ait tristis e aia mea vsq ad mortem. Ad ppositu applicando sortes nult pctm fuisse & scit certitudinaliter ipm fuisse: ideo illd est sibi pns ea pntia q sufficit ad tristicia causanda. ¶Circa solutione qstionis occurrit difficultas / na dicit doc. q ad deletionem pcti reqritur penitentia actus / & coiter oes doc. hoc dicut. Ocha mouet hac difficultatem q satis apparet prima fronte bona. sortes pmisit vnicu pctm de quo no egit penitentia & post illd pctm pmissu cadit in obliuionem inuincibilem illius pcti ita q no pt vincer illa obliuione p sciam opposita quacuq faciat idaginem in tali casu non tenef ad penitentia & tenef facere q pctm remittatur / qa tenef ee in gra ergo in tali casu non tenetur penitere. ergo pctm pt remitti i illo sine penitentia. quod non teneaf penitere i tali casu patet / nullus pt penitere nisi cognoscat se peccasse. qa penitetia est detestatio proprij pcti & no alieni / ergo nullus pot penitere nisi cognoscat propriu suum pctm in esse vel i fuisse: sed in tali casu non potest / alias non esset obliuio inuincibilis: ergo in tali casu non tenetur ad penitentia actualem. ¶Item sortes peccauit aliquo pcto & subito trahitur ad martyriu ita q sit ipossibilitatus ad idagine hnda iminet ei necessitas necessitate pcepti ad subeude martyriu: & pt intellectus tm occupari circa vnu qd non pt circa alteru / apparet q sorti dimittatur pctm qa facit quicqd pt & ponit se in statu salutis & sortes tuc non habet penitetia quocuq mo capiaf secudu qtuor pdictos modos / ergo pot deleri pctm sine penitentia actu. ¶Dicit Ocha & post ipm gabriel q qn dr ad delendu peccatu reqritur penitetia intelligit de illo q e pscius alicuius peccati vel qui tenetur esse coscius. i. q non habet obliuionem inuincibile sed illa obliuionem pcti pteriti pt & tenetur vincere / & tuc in illo ad delendu pctm reqritur penitentia actu. ¶Sed tunc est difficultas p qd remittitur pctm in illo qui habet obliuionem iuincibilem cu pctm non remittitur sine actu bono p qd remittetur. ¶Ego breuiter dicere q remittitur p illa voluntariam indaginem q est actus bonus moraliter qua vult sciscitari an peccauerit vel non / illa sufficieti indagine facta imediate remittitur ei pctm & non per actum penitentie sed illam volutaria indagine ad qua obligabaf: & apparuit mihi sp q per illa remittit. ¶Qutum est de alio q trahitur ad martyriu in casu dimittif pctm non p actu penitentie qa no habet detestationem neq volitionem vindicadi neq alios duos actus / sed p feruentem dilectionem dei / na nemo maiorem caritatem habet q vt ponat aiam suam: &c. Sed in martyrio habet feruentem dilectionem dei & sicut patuit ex prehabitis illa feruens dil

ctio quis nõ sit formaliter penitentia est tñ virtualiter scilicet virtualis detestatio peti/ qa ex tali actu ita feruẽti si fors ꝯsideraret se peccasse exiret ĩ detestationẽ pctí /iõ feruẽs illa dilectio dei ẽ virtualis detestatio. In his ergo duobus casibus remittiꝰ pctm̃ sine pe nitẽtia actu. Primus/ qñ est obliuio inuinci bilis. Secundus qñ est occasio necessitãs ne cessitate debiti ĩpediẽs pctí considerationẽ. In quibuscũqꝫ aũt alijs casibus apd' doct. ad delẽdũ pctm̃ necessario requiritur actus pe nitentie formaliter lege stante & nõ sufficit virtualis. Et hãc adducit suasionẽ. hõ pec cauit & peccat inq̃tũ auertitur adeo & con uertitꝰ ad creaturã /ergo vt tale pctm̃ remit tatur valde ꝯgruũ est ꝙ auertatur a pctõ & cõuertatur in deũ. Vnde auertitur a pctõ & p detestationẽ nolẽdo illud ꝯmisisse/& cõ uertitur in deũ p relationẽ illius actus ĩ deũ sicut ergo incurrit pctm̃ p ꝯuersionẽ ad cre aturã & auersionẽ a deo ita ꝯsequiꝰ veniã p ꝯuersionẽ ad deum & auersione a peccato. ❡Circa istd' adhuc est difficultas suppone do illud qd' tenẽt pleriqꝫ doc. & quasi oms ꝓter Scotũ ꝙ actus detestãdi pctm̃ dũmodo sit pp deũ ꝙ nõ solũ timore pene q̃tũcunqꝫ fuerit gradualiter remissus siue vt vnũ siue vt dimidiũ est sufficiens ad delendũ pctm̃ si cut actus liber q̃tũcũqꝫ minimus circa mate riã prohibitã sufficit ad pctm̃. ita ꝯuertitur in deũ q̃tũcũqꝫ remissa sufficit ad deletionẽ pctí. Hoc supposito vꝛ ꝙ remitteretur pec catũ & p nullã detestationẽ. ymo anquãcũ qꝫ detestationẽ sequẽtẽ iã erit peccatũ remis sũ/ & sit fortes cui iã occurrit primo ꝙ pec cauit ꝯsiderat se peccasse/ex tali ꝯsideratiõe nõ necessitatur ad actũ detestationis sed est liber & nõ elicit in primo instãti detestatio nẽ sed incipit eliceꝛ successiue/sicut ignis qñ est primo applicatus passo nichil producit sed post incipit successiue producere. Tunc anquãcũqꝫ detestationẽ sequentẽ iã erit pec catũ remissum/& sit illa detestatio a/illa de testatõ/a/erit gradualiter intẽsa qñ erit pdu cta & a detestatio produciꝰ successiue/ergo vna eius dimidietas produceꝰ citius q̃ tota a/detestatio puta in prima dimidietate tpis in quo tpe produciꝰ a/detestatio: sed in illa dimidietate erit remissa & p illã remittiꝰ pec catũ ergo añ quãcũqꝫ detestationẽ peccatũ erit remissum. Et hoc habet ꝓcedere ista opi nio. iõ non necessario reqriꝰ detestatio ad remissionẽ pctí. ❡Resolutio ad remissionẽ pctí nõ reqritur penitentia sacramẽti. Neqꝫ penitẽtia hitus/neqꝫ penitẽtia virtus actus de potentia absoluta. sed regulariter & de potentia ordinata reqritur penitentia actus nisi in duobus casibus vt dictũ est. ❡Ad ar gumẽta doctoris. Ista duo prima argumen ta nituñ probare ꝙ nõ reqritur penitentia virtus. Alia vero sequentia ꝙ sit inutilis. Resolutiõ

Arguitur primo sic qñ transiuit actus & ex terior & interior iã deletũ est peccatũ/ergo nõ reqriꝰ penitentia virtus ad delendũ pec catũ. Distinguo/ vel q̃tũ ad actũ verũ est/ vꝛ q̃tum ad reatũ remanẽtẽ q̃ est obligatio ad penã eternã: & sic negatur. ❡Secũdo argui tur. hõ offensus pt remittere offensam offẽ sãti absqꝫ hoc ꝙ peniteat/ ergo & deus. Cõ cedo de potentia dei absoluta sed non ordi nata ❡Tertio aꝛ sic. Augustinus in omelia. sup istud Mathei. v. estote misericordes lo quens de dãnatis diciꝰ/erit & tũc penitentia sed tñ infructuosa. Quod probat p illud. di ctũ de dãnatis sapiẽtie. v. penitentiã agẽtes: Item Iudas penituit sed ei nichil profuit/er go est inutilis penitẽtia ad remissionẽ pctí. ❡Dico ꝙ in dãnatis non est penitentia bñ circũstãtionata sicut patebit. Nã reqritur ꝙ illa sit bene circũstãtionata & ꝓcipue circũ stãtia finis: sed dãnati nõ penitent pp deum sed pp lesionẽ nature. Similiter Iudas nõ bñ penituit qa desꝑauit. ❡Itẽ arguiꝰ sic & hoc argumẽtũ habet difficultatẽ. oportet illud p qd' deleꝰ mortale esse maius bonũ q̃ pecca tũ sit malũ vꝛ eque bonũ/sed penitentia est minus bonũ q̃ peccatũ mortale sit malũ/pa tet quilibet actus exhibitus deo ẽ solũ finite bonitatis & peccatũ est infinite malũ. Patet ex Anselmo. hinc est ꝙ nõ eẽt ꝯmittendũ p infinitis mundis. ❡Queritur ergo hoc argu mentũ vtrũ peccatũ sit infinite malũ. Rñdet

doct. q est solũ finite malicie formaliter & infinite obiectiue.i. est ptra ifinitum bonũ & dico q sicut pctm̃ est infinite malicie obiectiue ita penitentia ẽ infinite bonitatis obiectiue saltẽ qt̃ũ ad actũ referentẽ qa actus referẽs est de infinito bono scilicet de deo/& sicut pctm̃ est finite malicie forãlr ita & penitentia/ergo põt esse tãta bonitas quo ad recõpensandũ qta fuit malitia in actibus malis. Et auctoritas Anselmi Intelligit̃ de malitia infinita. Alij dicerẽt q formaliter pctm̃ est ifinite malitie vt Olcot. Et ad argumentũ .oportet tã bonũ exhibere q̃ malum fuit &c. Verũ est si esset cõdigna penitentia/sed deus non exigit a nobis nisi cõgruã penitẽtiã & nõ pdignã. ¶Secunda questio

In ista questione duo sunt articuli. in primo q̃ritur an peniter̃ secundũ illas quattuor acceptiones sit actus virtutis. In secundo articulo q̃ditur/an aliquo illorũ penitere vt est actus virtutis regratur ad delendũ pctm̃. ¶Pro primo articulo ponũtur quattuor pclusiões principales. prima/ Penitere põt esse actus virtuosus. pro cuius declaratione notãdũ q legislator iuste vindicat & punit pctm̃ per qd̃ transgredieẽ lex igitur & minister legislatoris. Patet pña/q̃ncunq actus alicuius ministri est bonus hoc ideo est qa ẽ cõformis legislatori cuius talis est minister. sed sic est q quilibet est minister dei in puniendo & vindicãdo pctm̃ suũ: ergo secundũ rectã rõnẽ qlibet iuste vindicat pctm̃ suũ. & hoc ẽ penitere de quo loqmur igitur penitere est actus virtuosus. ¶Si queras/an vindicar̃ pctã sua sit penitere isto primo mõ. Dico q sic. Contra: ergo deus diceretur peniter̃/qa vindicat pctm̃. ¶Rñdetur q peniter̃ nõ solũ dicit vindicare pctm̃ sed cõnotat q illud peccatũ sit pmissũ ab ipomet vindicãte. & hoc cõnotat peniter̃ q sibi ipi teneat penã & obligetur sibi ipi dare penã. ¶Contra/aliqs iuste penitet/& tñ nõ habet habitũ virtutis: ergo peniter̃ nõ ẽ actus virtutis. ¶Respondet̃/actus dr̃ esse actus virtutis tripliciter. Vno modo qa est elicitus ab habitu q̃ dr̃ virtus. Alio modo qa generat virtutẽ/& hoc mõ nõ oportet q penitere sit actus virtutis. nam accidit actui virtuoso vel q pducat̃ a virtute vel q gñet virtutem ¶Tertio modo dr̃ actus virtutis qa natus ẽ gñare vel augere virtutẽ. isto mõ penitere ẽ actus virtutis. pñter i scd̃a pclusiõe declarat Sco. cuius virtutis est iste actus q dr̃ penitere & ãteq accedat ad pclusionẽ pmittit vnũ notabile tale. Penitere req̃rit noticiã distinctã illius de quo aliquis penitet. Vñ qñ aliquis penitet sunt multa q̃ se hñt p ordinem. primo est velle impatiuũ impans causas tristicie ad inuicẽ. Secũdo sunt ipe cause ipam tristiciam causantes. Tertio est ipsa tristicia Quarto est pplacẽtia & velle ipsius tristicie. Quinto ex illo velle seqtur gaudiũ de tristicia. Secũdum dictũ Augustini. peccator de pctõ doleat & de dolore gaudeat vt si quis peccauit aliquo pctõ puta fornicationis: habet istũ ordinẽ in penitendo. Nã primo habet velle ipatiuũ quo impat causas tristicie & cause tristicie illius sunt due scilicet apphensio illius fornicationis & nole seu odio hr̃e illã fornicationẽ. Tunc dico q velle illud impatiuũ quo voluntas ipat intellectui vt psideret & apprehẽdat illã fornicationẽ & voluntati vt detestetur illã fornicationẽ est primũ. Secundũ est apprehẽsio illius fornicationis & nolitio seu odiũ illius. Tertiũ est ipa tristicia que causatur ex apprehensione fornicationis & nolitione eiusdẽ. Quartũ est vnũ velle quo vult hr̃e tristiciã. Quinto ad illud velle quo vult hr̃e tristiciã seqtur gaudiũ. & sic verificat̃ dictũ Aug. pctõr de pctõ doleat &c. Doctor ponit ordinẽ inter ista. primũ se habet vt cã principalis tristicie remota. Secũdum se habet vt causa pxima tristice. Tertiũ se habet vt effectus. Quartũ se habet vt actus cadens supra tristiciã tanq̃ sup obm̃. Quitũ se habet vt effectus seques ex illo actu. ¶Istis suppositis ponitur talis ppõ. Nihil dr̃ pprie & p se vindicare nisi primũ istorũ quinq puta illud velle impatiuũ quo qs ipat illas causas tristicie. Patet in vin

In hoc articulo iiij quattuor ppões pncipales

Prima ppositõ pncipalis.

Actus vi[r]tutis tripliciter.

Scda ppositio.

dicante superiore & iferiore debet eē actus vindicandi eiusdem rōnis & eiusdem spēi. Declaratur hoc/deus vult vindicare pcīm meū/deus ē vidicās supior/ego ēt volo vidicare pcīm meū ego sum vindicās inferior Dico ꝙ illi actus sunt eiusdē rōis qꝛ sic vindicās supior vult infligeꝛ penā ēt vindicās iferior pp pcīm & sub eisdē circūstātijs/sed sic est ꝙ nihil vniforme seu simile in vindicāte supiore & inferiore nisi illd velle impatiuū: ergo illd velle impatiuū dr̄ vindicare nā sicut vindicās inferior puta ego ipat causas pene ita & deus vidicās supior: ergo propō vera scilicet ꝙ vīl est vidicaꝛ nisi illd velle ipatiuū. Itē pbat ista ppō a posteriori/qꝛ aliqua quatuor pñt eē a qbusdā causis ideterminatis & signāter secūdū. i. pñt fieri bñ & male a cā bona vl mala/sed de isto dicit Sco. parū est curandū. Hoc supposito sit hec pclusio/pēiter capiēdo p velle vindicare ē actus alicuius spēalis virtutis. i. ille actus nō ptinet idifferēter ad quālibet virtutē sed ad certā & determinatā. Patet pbatiōe cōi qua debet aliquis pbare de aliquo actu ꝙ sit spēaꝛ virtutis. Et hoc sic ille actus ē spālis virtutis q habet spēale obm̄ & spēales circunstātias sed iste actus puta velle vidicare ē huiusmōi ergo. hēt ei spēale obm̄ puta pcīm vindicabile & ēt spēales circūstātias scilicet pp debitū finē & tali mō: ergo penitere primo mō ē actus spēalis virtutis. Et ad videndū cuius sit virtutis descēdēdū est p virtutes. Vñ virtus prima sui diuisiōe diuidiꝛ in appetitiuā & intellectiuā. Vñ virtus intellectiua ē que est i intellectu q̄ vocaꝛ prudētia q̄ incliat aliquē ad recte iudicādū de aliquo qd sit faciēdū vel fugiēdū. Tūc poniꝛ ppō. Istud velle vidicaꝛ nō est actus virtutis itellectie. Quia ē actus volūtatis vt volūtas ē. Patet añs/istd velle vindicaꝛ nō est nisi velle ipatiuū ipās causas pene & tale nō puenit nisi volūtati. Nō em̄ puenit potētie sensitiue qꝛ nulla talis habet ipare itellectui/neqꝫ volūtati/neqꝫ puenit itellectui qꝛ itellectus nō pōt impaꝛ sibi ipi & volūtati: ergo solū puenit volūtati. Quia sola voluntas habet ipare sibiipi &

Scda p(ro)positio p(rin)cipalis.

Virt(us) itellectia.

Virt(us) appetitiua

Propō.

intellectui/secundū Augustinū volūtas copulat parentē cū ple. & hoc qtū ad itellectū & qtū ad volūtatē volūtas impat sibi vñ ples est actus itellectus vel volūtatis/parēs ē intellectus vel voluntas/patet secūdo ista conclusio quia virtus intellectiua inclinat habentem ad esse verum vel nō esse verum .i. ad iudicandū de aliquo vero puta de aliquo sic agēdo vel nō sic agēdo/sed sic est ꝙ velle vindicare nō est actus quo sic dictꝰ de aliquo agēdo vl fugiēdo: ergo nō est actus virtutis itellectie. Ex quo seqꝛ ꝙ velle vidicare pcīm nō est actus virtutis intellectie sed appetitie. i. virtutis exñtis i volūtate. Sed qrit mō cuius virtutis appetitie. ¶ Pro solutiōe notādū ꝙ virtus appetitia ē qdē habitus exñsi volūtate subiectie q̄ incliat ad aliqd volēdū vl fugiēdū. Et diuidiꝛ virtus appetitia. Quia qdā est ordiaria ad se/alia ē ordinatia circa alterū. Virtus appetitia ordiatia ad se ē illa q̄ incliat hñtē ad recte volēdū eā q̄ sūt circa se & ptinēt ad ipm. & ista diuidiꝛ i tēperātiā & fortitudinē. nā iste due virtutes ordināt hñtem circa ea q̄ ptinent sibiipi. Alia est q̄ ē ordiatia circa alterū q̄ incliat ad reddendū alteri qd suū est/& vocaꝛ iusticia q̄ incliat hñtem ad volēdū alteri qd suū est. Tūc poniꝛ talis ppō. velle vidicare pcīm a se pmissū nō ē virtutis appetitie ordinātis ad se. patet/istū actū q est vindicaꝛ pcīm pōt aliqs elicere circa alterū sicut circa ipm. ymo si aliqs vindicet pcīm suū nō vindicat se nisi tanqꝫ alterū: ergo seqꝛ ꝙ nō ē actus virtutis ordinātis ad se & p pñs erit actus virtutis ordinātis ad alterū. & p pñs seqꝛ resolutorie ꝙ velle vindicaꝛ pcīm est actus iusticie. Dices actus quo volo vindicare pcīm meū nō est circa alterū: ergo nō est iusticie/cū iusticia incliat ad reddendū alteri qd suū est. Rñdet Sco. subtiliter ꝙ iusticia est circa alterū vel circa seipm se hñtem ac si esset alter. Vñ accidit ꝙ ille met q vindicat pcīm sit ipemet qui peccauit puta ex pmissiōe legislatoris scilicet dei q ex benignitate sua voluit ꝙ qlibet hō peccās esset minister i puniendo pcīm suū. nā sicut dicimus ꝙ dato ꝙ vidicem pcīm meū

Virt(us) appetitiua.

Propō.

ita q illud vindicare accidit michi pro qto deus voluit q essem misteri puniedo pctm meu/io si quilibet puniat pctm suu hoc e de p accides p qto ipsemet pctor e mister & reus. Patet igit ex his q velle vindicare peccatu est actus iusticie. Diceret aliquis sub iusticia cotinet due virtutes. s. aicitia: vn aicitia e vnus hitus iclinas volutate amici ad se coformadu voluntati alterius in licitis & honestis/ad corrigendum etia amicu si necesse sit & hoc vt amicus sit dignus amari. Et tuc qrit vtru istd velle vindicare pctm sit actus aicitie. Et arguit q sic/qa amicitia incliat ad reconsiliandu amicu sed p ista vindicta qua qs vindicat pctm suu qs recosiliat ipi deo/ergo ille actus e actus amicitie ¶Pro solutoe notadu q lata est differetia inter vindicta & correctione. Na iusticia vindicatiua e vna virtus q incliat ad puniedu aliqd pctm secudu q lex pmittit. Vn vidicta respicit corresподetia pene ad culpa secudu lege siue cocomittet correctio puniti siue no. Vn iusta est pena qua aliqs sic punit q exterminetur & tn no e correctio. ¶Si dicas si aliqs extermiet vsq ad morte inclusiue e magna crudelitas: ergo no est iusta vindicta. ¶Rndet negado q sit ibi crudelitas dato q occidat quia finis ipsius correctionis no est vt ego satier sed vt lex impleat ita videlicet q finis cuiuslibet iuste vindicte debet esse bonu legis. io non est crudelitas. ¶Dices qs e finis istius legis. Duplex est lex/diuina & huana. huana q ponit ab hoie & ipius finis no est legislator sed bonum reipulice. sed finis legis diuine est ipse legislator. Vn si qratur qre debet seruari ista lex diuia. Rndet pp legislatore siue pp amore & dlectatione eius ratio e quia i lege huana bonu legislatoris no e bonu tm sicut e bonu coe: sed i lege diuina ipse legislator e maius bonu. Vn tota relatio debet referri ad ipm legislatore ita q si qrat quare punitur hoc rndetur vt seruetur lex: sed qre vis q seruet lex: rndetur q ppter bonu coe. Sed quare e bonu coe. Rndetur q ppter ipm deu qa deus e melius bonu q bonu coe. ¶Ex isto textu posset trahi

Duplex e lex.

vnu subtilissimu argumetu ad pbadu q magis debeat puniri pcta q sut grauiora & no illa q sunt magis cotra bonu reipublice. Et arguit sic: bonu legis vltimu e bonu ipius dei q e legislator: qa diximus q bonu reip. no e nisi ppter bonu ipius dei: sed pcta grauiora sut magis offensiua dei q minus grauia: ergo res publica magis debet punire pcta grauiora. Et cofirmat: bonu dei non e pp bonu reipublice: sed edše converso bonu reip. ppter bonu dei: ergo magis debet res publica punire pcta q sut cotra bonu dei q q sunt cotra bonu coe. & sic fornicator magis debet puniri q latro mile aureoru. habemus resolutorie q iusta vindicta respicit correspondentia pene ad culpa secudu lege non curando: siue sit correctio puniti siue non. Sed de amicitia aliud e: qa si amicitia iclinat ad puniedu aliqu no inclinat ad puniedu illu nisi vt ille sit magis amabilis ita videlitet q amicitia no curat nisi illa punitione q facit amicu magis amabile siue illa punitio sit magna siue pua: io lata e differetia inter vidicta & aicitia: qa vidicare no e actus amicitie. ¶Cosequenter ponitur solutio rationum q penitere sit actus aicitie: aicitia e virtus hns plures actus quoru vnus e recosiliare amicu. i. reducere i amicitia pristina: sed penitere e actus p que qs recosiliat ipsi deo: ergo penitere pmo mo. s. vidicare pctm e actus amicitie. ¶Respodet q licet ita sit q p amicitiam reconsiliemus nobis amicum scilicet deum tamen penitentia seu penitere non est propter hoc principaliter vt reconsilietur ipse deus. ¶Et si queras ad quem ergo finem est penitentia / puta istud velle vindicare. ¶Respondetur q vt penitens fiat immunis a pena ad quam obligatur p pcto suo vt sit debita correspodetia pene ad culpam eo modo sicut lex precepit. Secudo arguitur sic: vnus actus amicitie est corrigere amicu vt amicus sit dignus amari. Hoc supposito ponit talis maior. amicitie est corrigere amicu vt amicus sit dignus amari secluso illo qd repugnat honeste amicitie: sed istud vidicare pctm e corrigere

Nota bonu argumentum.

Resolutio.

amicū vt sit dignus amari. Patet minor/ qa si ille q vidicat pcm̄ vidicet vt ipsemet satief iniuste vidicat: ergo debet punire & vidicare grā puniti.i. vt punitus sit amabilis: ergo si vidicare debeat dici iustū debet dici actus amicitie. Cōsilr dico q vindicare pcm̄ nō ē principalr ppīstū finē puta vt correctus efficiatur amabilis/ neqꝫ etiā vt ipe puniens satief ita videlicet q vidicare pcm̄ nō ē pp vindicātē neqꝫ etiā ppter vindicatū: sed grā legis.s. vt lex illa q pcipit punitionē peccati ipleatur. Et cū infert ergo erit crudelitas. nego pñam. & ratio ē: qa rō crudelitatis tollitur p hoc q lex seruaf. Cōtra: dicit Arist. scdo retho. q magna ē differētia iter punitionē & correctionē. Quia correctio fit grā correcti vt efficiaf amabilis & desiderabilis/ sed punitio fit punitētis grā vt videlicet puniens satief. & istud scdm ē crudelitas tā in iudice q in nūcio iudicis. Quia siue lex siue minister vidicet vt satief ē ibi crudelitas: sed ille q vidicat pcm̄ nō vindicat vt ipe satief ergo vidicat grā correcti vt correctus corrigat. & hoc ē actus aicitie: ergo vidicare peccatū ē actus amicitie. Hoc autem tali modo confirmatur. Nam magna est differentia inter vindicātē & corrigētē/ qa corrigēs vt corrigēs nō corrigit nisi grā correcti vt fiat amabilis: sed vidicās nō vindicat grā correcti nec etiā grā ipiusmet punietis/ sed vt lex impleaf. Iō oia illa argumēta ex ista ymaginatiōe pcedūt. s. q vindicta fiat grā correcti quod ē fl̄m/ ymo vindicta fit vt cōseruetur lex. Ex quo infert doctor q iste actus scilicet vindicare pcm̄ ē vnus actus iustitie distinguēdo iustitiā ɔtra iustitiā amicitiā & ɔtra iustitiā ɔmutatiuam quā iustitiā possumus vocare iustitiā punitiuam. Querif an iste actus sit actus nobilis/ rñdef q iste actus q est vindicare pcm̄ ē nobilior iter oēs actus iustitie capiēdo iustitiā i sua cōitate excepto vno. s. actu pmiatiōis. Vñ isti duo actus. s. actus pmiatiōis & actus punitiōis seu actus iustitie punitiue differūt ab alijs actibus iustitie: qa alij actus iustitie indifferenter pñt ɔuenire cuilibet psone siue publice siue priuate: sed isti duo actus solū conueniunt psonis publicis in republica puta legislatori & eius ministris/ ideo isti duo actus sūt ceteris pfectiores: & iter illa duo actus pmiādi est nobilior/ qa habet nobiliora extrema: nam habet meritū & habet pmiū qd datur ppter meritū: sed actus puniēdi nō habet talia extrema: sed habet p extremis culpā & penā. Cōsequēter ponif talis pclō que magis declarat qualis actus sit actus vidicādi peccatum dicēs q est actus volūtatis q voluntas habet impare sibi & ipsi itellectui/ & istud imperiū ptinet ad irascibilem. Dicit Sco. in tertio/ potentia irascibilis reperif in pte sensitiua q habet organū circa cor/ & ista potētia irascibilis habet ppriū actū. s. vindicare offendens qd vindicare vocaf irasci: tūc dico q licet irascibilis pprie ptineat ad partem sensitiuā i volūtate: tñ reperif aliqd simile potentie irascibili. Vñ volūtas pōt dici potentia irascibilis p q̄to ipa volūtas potest hr̄e hūc actū: volo punire offendens: iō cōclusio nostra pricipalis est vera/ q vindicare peccatū est actus volūtatis cuius est imperare impio ptinente ad potentiā irascibilem. Correlariū volūtas considerata vt irascibilis potentia habet hūc actū: scilicet vindicare peccatū a seipsa commissum. p cuius declaratiōe notādū q volūtas sine quacūqꝫ distinctione in se nec reali nec formali vocatur appetitus concupiscibilis & irascibilis. Vnde vt est appepitus irascibilis conuenit sibi punire aliquid quod est impeditiuū alicuius boni: sed sic est q peccatum est impeditiuum boni nostri: scilicet glorie/ ideo volūtas volens punire peccatum quod est impeditiuum boni nostri dicitur appetitus irascibilis/ ita q voluntas vt irascibilis habet vindicare/ quod si vindicet offendētem sequitur delectatio/ si non vindicet sequitur ira/ ideo vindicare est in appetitu irascibili. Sed appetitus concupiscibilis est qui obiecto statim apphenso tanq conuenienti vel disconuenienti tendit super illud quod nature sue ē cōueniēs fugiēdo discōueniēs.

VERITVR quis actꝰ est nobilior vel actus charitatis puta dilectio dei vel actus vindicādi peccatū. ¶Q actꝰ vīdicādi sit nobilior patet: qa ille actus ē nobilior mediāte quo volūtas imperat aliū actum: sed mediante actu vindicādi volūtas imperat actū charitatis: ergo actus vindicādi est nobilior: patet minor: nā volūtas volēs vindicare peccatū: ex hoc imperat sibijpsi vt amet/& diligat deū. ¶Pro solutione ponit talis ppositio: manifestū est ꝙ actus charitatis est nobilior ꝙ̄ actus vindicandi peccatū & similiter illa virtus scilicet charitas est nobilior illa virtute que inclinat ad vindicandū peccatū. patet quia ille actus est nobilior ꝙ habet nobilius & pfectius obiectū: sed actus charitatis est huiusmodi: quia habet deum pro obiecto ꝙ̄ actus vindicādi peccatū: ergo. ¶Correlariū. penitētia nō est ita nobilis sicut charitas: aut sicut alia virtus theologica: immo nō est nobilior virtus inter virtutes ꝙ̄ sūt circa obiectū creatū. ¶Ad argumētum quo probatur ꝙ actus penitēdi sit nobilior actu charitatis voluntas p se mediante actu penitēdi potest īperare dilectionem dei: ergo actus penitēdi est nobilior. nego illā: & ponit talis propositio. volūtas est ita potēs ꝙ mediantibus diuersis habitibus pōt vti seipsa quasi circulariter. declaratur sic. Volūtas mediante charitate potest pducere dilectionē dei: & habita dilectione dei potest ex hoc imperare: vt sequatur detestatio & vīdicta peccati: similiter ediuerso ex actu vindicādi peccatū potest etiā volūtas imperare amorē dei. Ideo volūtas potest sibijpsi imperare. q. circulariter. ¶Correlariū. virtutes dicunt sorores ex eo ꝙ volūtas habēs vnū actum virtutis mediāte illo īmediate imperat actū alterius virtutis. ¶Correlariū. dato ꝙ cōcedam ꝙ mediāte actu vindicādi volūtas imperet dilectionē dei nō infertur ex hoc ꝙ actus vindicādi sit nobilior ꝙ̄ dilectio dei. ¶Notādū ꝙ charitas & iusticia punitiua sunt due virtutes: ideo tota difficultas est quomodo vna virtus potest inclinare ad aliā virtutem. Vnde aliquā virtutem inclinare ad actū alterius virtutis pōt itelligi dupliciter. Vno modo īmediate & sic est falsum: quia virtus immediate inclinat ad actus tales ex quibus genita est. Alio modo mediate scilicet mediāte actu suo & sic dicit doc. ꝙ aliqua virtus mediate potest īclinare ad actū virtutis alterius: immo ad actū alterius potētie scilicet itellectus vt velle detestari peccatū suum partialiter inclinat ad actum charitatis. i. partialiter potest concurrere ad actū charitatis. Displicentia enī peccati cōcurrit ad actū dilectiōis dei: immo etiā ad actū intellectus falsum & nō rectū. dicit doc. ꝙ humilitas que est in voluntate inclinat ad tau sandū iudiciū ꝙ iste est melior me cum tamē sit oppositū cōmuniter/dicūt tamen aliqui ꝙ istud iudiciū quo iudico istū esse meliorē me nō prouenit ab humilitate sed ex quibusdā coniecturis & conditionibus quas apprehēdo in isto. Sicut ergo ista iusticia punitiua inclinat mediante actu suo ad actū charitatis: ita charitas etiā ad actū iusticie punitiue. hinc est ꝙ bonus homo nō diu manet ī suo peccato. Ideo iste reciproce inclinant ad actus suos. Dices postꝙ̄ reciproce inclināt ad actus suos que istarum erit nobilior & supior? Respōdet ꝙ nobilitas actuum & habituū cōmuniter accipitur secūdū nobilitatē obiecti & hoc secundum obiecta diuersa charitas de deo est: Iusticia de ipso peccato: ergo charitas ē nobilior iusticia. Vnde cōcludimus virtutē simpliciter esse nobiliorē alia que habet obiectum nobilius propter qđ magis sibi cōuenit imperare: sed charitas habet obiectū nobilissimū puta finē vltimū scilicet deum ex quo sibi cōuenit imperare actus aliarū virtutū: ergo est nobilior. Ista regula posita declaratur per aliā regulā ciuilem/in potestatibus ordinatis habēs finē superiorē vtitur alijs habētibus finē inferiorem: vt princeps est in republica ad gubernādum totā

Margin notes: ppositio. — ppositio. — Correl. — ppositio. — aliud correlarium virtutes dicuntur sorores. — Dupliciter mō vna virtꝰ inclinat ad actū alterius. — Nobilitas actuū pendet a nobilitate obiecti. — Regula. — Regula ciuilis.

rempublicā prepositus Parisieñ. est ad gubernandū solum hāc ciuitatē Parisieñ. rex habet finē superiorē: & ideo debet vti preposito tanq̄ subiecto suo qui habet finē inferiorē/ad propositū applicādo actus charitatis habet finē superiorem scilicet deū: ergo debet vti alijs actibus virtutum habentium finem inferiorem.

Recapitulatio. ¶SIC APPARET/his dictis de prio actu penitēdi scilicet velle vindicare peccatum Sco. recapitulat q̄ dicta sūt p ordinē dicēs q̄ velle vindicare peccatū est velle imperatiuū. Secūdo eius effectus est tristicia. Tertio illa tristicia causatur p aliqua instrumēta que sunt detestatio & apprehēsio peccati. Quarto obiectū illius velle vindicare est peccatū ipsum cōmissum. Quinto ille qui vindicat habet auctoritatē vindicandi a legislatore scilicet deo qui cuilibet concessit vt esset minister sui ipsius. Sexto talis vindicat propter finē. Vnde finis est vt lex adimpleatur & vlterius propter bonū cōmune & tādē propter ip̄m deū qui est legislator. Septimo iste actus est specialis virtutis scilicet iusticie punitiue existēs in volūtate quo ad partē siue vim irascibilē vel saltem quo ad aliquid correspondēs parti irascibili: ideo talis actus habet propriū subiectū scilicet volūtatē. Octauo iste actus non est tam nobilis sicut actus charitatis vel actus alterius virtutis theologice/& sic de prio actu penitentie/& oēs doctores loquentes de isto primo actu cōsentiūt Scoto. & dissentiūt ab illo in secūdo actu vt videbitur.

Secūda acceptio huius termini penitere. ¶DE SECVNDA SIGNIFICATIONE. Penitere secūdo modo est detestari seu odire peccatū a se cōmissum/& talis actus est actus virtutis. i. fit conformiter ad rectā rationem: sed cuius virtutis? Dicit Doc. q̄ nullius virtutis determinate: sed oīm indeterminate. Qd' aūt detestari peccatū a se cōmissum sit cōforme recte ratiōi. Patet: quia recta ratio dictat q̄ sicut cōplacēdum est in bono honesto: ita displicendū est de malo inhonesto. ergo recta ratio dictat peccatū esse detestādū & fugiēdū cū sit malū inhonestū/ergo est actus virtutis. Regula/oīs virtus que inclinat ad delectādū in aliquo obiecto iclinat ad detestādū oppositū illius obiecti: vt castitas virginalis iclinat hoiem ad seruādū virginitatē. virginitas inclinabit ad detestādum oppositū illius virtutis scilicet verba impudica & actus venereos. *Regula.*

¶Cōtra. detestari obiectū q̄d est oppositū obiecto q̄d acceptaē ē totaliter alius actus virtutis distinctus ab alio actu illius obiecti q̄d acceptaē: ergo si prim' est a bona virtute alius est ab opposito: vt volo seruare virginitatē alius actus est ab illo quo nolo corrumpi/nolo audire verba inhonesta.

¶Pro solutiōe notādū q̄ q̄ncūq̄ sunt duo actus alterius & alterius obiecti nunq̄ possunt esse ab eadē virtute in specie: sed bene ab eadē in genere: & ideo hoc debet itelligi in genere & scd'm aliā & aliā speciem illius generis. ¶Dico vltra q̄ virtus etiā in specie q̄ inclinat ad acceptandū aliqd' obiectū inclinat ad detestādū oppositū mediate scilicet mediāte actu suo vt virginitas inclinat ad actus virginitatis immediate: sed mediāte isto actu iclinabit ad actū alterius virtutis q̄ erit detestari oppositū virginitatis. Silr' q̄a humilitas inclinat ad actū humilitatis etiā inclinat ad detestādū actū superbie oppositū actui humilitatis: & sic de q̄libet virtute. Ideo regula vera scilicet q̄ quecūq̄ virtus inclinat ad cōplacēdū de bono honesto etiā eadē virtus inclinat ad displicēdū de bono inhonesto opposito illi bono honesto. *Regula.* ¶Ex ista regula sequit̄ extra textū q̄ nō est incōueniēs q̄ eadē virtus inclinet ad amorē & ad odiū: imo q̄libet inclinat ad amorē & ad odiū hoc tn̄ est respectu diuersorū. *Eadē virtus iclinat ad amorē & ad odiū.* Ex quo infert q̄ detestari peccatū indifferēter ptinet ad quālibet virtutē supple appetitiuā: ita q̄ nulli' specialis sed cuiuscūq̄ appetitiue. ¶Contra. detestatio peti bn̄ circūstātionata ē virtuosa/ergo alicuius determinate virtutis scilicet tēperantie/vel fortitudinis/vl' iusticie. Dico q̄ nō est determinate virtutis q̄r nō daē determinata virtus ad quā spectet oīs talis detesta

tio. Nā nō omis detestatio oim peccatorū spectat ad tēperantiā. Nec ois ad fortitudinē. Nec ois ad iusticiā sed aliqua ad tēperātiā/aliqua ad fortitudinē/aliqua ad iusticiā. Nā vt dictū est: qcunq virtus inclinat ad acceptādum aliqd obiectū inclinat cōsequēter ad refugiēdū obiectū ptrariū. ergo tēperātia inclinat ad detestādum pctm̄ tēperātie ptrariū scilicet actū intēperātie: & p pñs detestatio pcti intēperātie spectat ad tēperantiā. Silr cū iusticia inclinat ad actū iusticie inclinabit ad refugiēdum & detestādū actū iiusticie/ergo detestatio actus iniusticie spectat ad iusticiā: & sic dicēdū de fortitudie. ¶ Resolutio ergo doc. est q secundus actus penitētie ad nullā specialē virtutē spectat ad istū sensum q sub nulla speciali virtute ptinet ois detestatio peccati. Ex quo ifert Scot' q male dicit aliqui doc. q detestatio peccati est actus alicuius specialis virtutis puta iusticie: sicut actus primus penitētie: imo dicit ptra eos q detestari pctm̄ est multo cōior actus q̄ velle vīdicare pctm̄ quia ptinet ad quālibet virtutē. ¶ Quantū ad hoc Durādus in. ij. q. de penitētia dicit Si penitētia scdomodo capta/puta p actu detestatiuo esset solū detestari pctm̄: qa difforme recte rōni/penitere nō ptinet ad aliquā specialē virtutē. Quia p vnū & eundē habitū placet vnicuiq illud qd est pueniēs & displicet illud qd est discōueniens: & iō cū ois virtus sit cōcors recte ratiōi p eā placet virtuoso quicquid est cōcors ratiōi & displicet quicquid discordat a recta ratiōe propter qd scdm vnāquāq virtutē displicet pctm̄ qd est illi virtuti ptrarium & vnaquēq virtus sufficit ad hoc: vt pctm̄ cōtra eā cōmissum displiceat: sed quia penitētia de qua loquunt theologi & sacra scriptura plus iportat videlicet displicētiā de peccato: quatenus est cōtra diuinum pceptum & in eius iniuriā cum proposito satisfaciēdi & sub spe venie/quorū neutrū ptinet ad aliquam vnā virtutē pure morale. Et hoc modo (dicit Durandus) spectat ad iusticiā detestari pctm̄ intēperātie vel timoris sub

Resolu°

Durād° ꝯ Scotū

tali ratiōe pdicta scilicet qa dei offensiuum &c. & nō spectat sub tali ratiōe ad tēperantiā. Ratio est. ois actus per quē reddit alteri qd suū est/est actus iusticie: sed talis actus quo quis detestat luxuriā vel intēperantiā sub tali ratiōe: quia dei offensiuum cū spe venie &c. est huiusmodi/ergo est actus iusticie. & capitur hic iusticia nō pro speciali virtute sed pro iusticia legali. Nā ois actus qui fertur i obiectum sub ratiōe debiti spectat ad iusticiā legalē/& p hoc differt iusticia ab alijs virtutibus q̄ nō ferunt in obiectum sub ratiōe debiti. Vnde dupliciter intelligit q aliquis efficiatur debitor alteri. Vno modo quia ab altero iuste & voluntarie aliquid accepit puta vi mutui vel locatiōis &c. Alio modo quia ab alio aliquid iniuste & violēter abstulit. Item nos efficimur deo debitores dupliciter. Vno modo per hoc: qa aliquid a deo accepimus & reddītio huius debiti ptinet ad virtutē latrie per quā exhibemus deo debitum honorē in oblationibus sacrificijs & huiusmodi q actus latrie spectat ad iusticiā. Alio modo aliquis efficitur deo debitor ex eo q cōtra deum peccauit & sic substraxit ei debitam obedientiā/& quo ad hoc reddit deo debitā penitētiā/& argumentū Durādi tale est Sicut latria ratione bonorum dicit ad iusticiā spectare: quia ois virtus moralis q̄ ordinat hominē ad alterū in ratiōe debiti pertinet ad iusticiā: ita penitētia q̄ est virtus moralis: cum habeat actum humanum pro obiecto. Ordinat em̄ hominē ad alterum i ratione debiti: ergo ptinet ad virtutē iusticie ideo penitētia est virtus ad iusticiā spectās & nō ad quālibet virtutem. ¶ De bassolis idem tenet & arguit sic cōtra Scotum. ¶ Si penitētia secundo modo ad vnāquāq virtutem spectaret/ergo esset aliquis actus penitētie secundo modo capte qui esset actus vindicatiuus. Patet cōsequētia: aliquis potest offendere deum per actum oppositū actui penitētie primo modo dicte/ ergo si actus detestādi pertinet ad virtutem oppositam peccato pertinebit ad penitentiā pri

De Bass.

momodo dictā/scilicet ad penitētiam vindicatiuā: quia per talem actum detestamur & istud est correlarium sequēs ex doctore. ¶ Quod autē aliquis possit offendere deū per actum oppositū virtuti penitentie primomodo dicte paret. Nā contingit aliquē nolle vindicare peccatum. i. nolle approximare causas in vindictam peccati. ergo si actus peccati pertinet ad virtutē cui opponitur: pertinebit ad penitētiam primomodo dictam. Secūdo Doc. habet concedere ꝙ penitentia secūdomodo immediate pertinet ad charitatem/patet: cōtingit aliquē peccare peccato opposito charitatis actui putā odire deum: ergo si talis actus penitētie secundomodo dicte pertineat ad eā virtutem cui opponitur vitium sequit ꝙ pertinebit ad charitatem: sed consequēs est falsum: ergo &c. ¶ Diceret doc. ꝙ nō est intelligēdum ꝙ spectet immediate & proxime ad illam virtutem. Nam actus immediatus temperantie non est detestari vitium intēperantie: sed amplecti temperantiam ipsam sed mediate potest detestari. & ista duo argumenta tanꝗ duo correlaria ex dictis suis sequentia habet concedere doctor.

Quid penitere tertio modo ¶ DE TERTIO QVOD EST GRATANTER/dicit doc. ꝙ penitentia tertiomodo est acceptio per quam voluntas acceptat illam tristiciā/hoc est penitere. tertiomodo est gratāter acceptare penam inflictam pro peccato/& talis actus est virtuosus: qa est conformis recte rationi/ergo est actus virtutis. Nam recta ratio dictat ꝙ ratione peccati cōmissi sufferenda est pena/& ꝗtū ad hoc non est difficultas: sed cuius virtutis sit actus/ē difficultas. Dicit doc. ꝙ acceptare gratanter penam inflictā pro peccato nō est actus determinate virtutis: sed pertinet indifferenter ad quanlibet virtutem: ita ꝙ quelibet virtus inclinat ad gratenter acceptandum penam pro peccato cōmisso opposito illi virtuti: ideo indifferēter potest esse cuiuslibet virtutis actus. ¶ Et pro declaratione supponendum est ꝙ quicquid potest esse principium acceptandi seu amādi aliquod obiectum potest etiam eē principium acceptandi aliquid aliud in ordine ad illud obiectū. hoc est/omnis virtus acceptās aliquid potest acceptare aliud in ordine ad illud tanꝗ medium. ¶ Hoc declaratur: nam si charitas inclinat ad amādum deum etiam inclinabit ad acceptādum media per que poterit habere dei amorem/& in illū reduci/siue illa media sint pena vel non vel aliquid huiusmodi. Similiter per spem inclinor ad amādum bonū vite eterne/etiam per illam inclinor ad acceptandū aliquam penam que me faciat dispositū ad vitam eternam habendā. Similiter si ex virtute timoris timeo penas inferni eadem virtute gratenter accipiam aliquam penā: vt non incidam in illam penam. Ad propositum redeuntes supponendum ergo ꝙ nūꝗ aliquis acceptat penam de per se: sed solū propter aliud inꝗtum illud penale est conducens ad aliquod bonum consequēdum Vnde nō acceptatur potio amara nisi propter bonum sanitatis. Similiter cum tristicia de per se sit obiectum nobile/de per accidens aūt est obiectū volitionis inꝗtū acceptatur in ordine ad aliquod bonum. Et talis acceptatio tristicie indifferēter potest esse cuiuslibet virtutis actus: patet: eiusdem virtutis ē acceptare obiectum & media ad illud obiectum consequendū: sed per vnā quāqꝫ virtutē potest acceptari aliquod bonū per se & consequenter acceptari illa tristicia in ordine ad illud bonum acceptatū per illam virtutem: ergo ad vnāquāqꝫ virtutem spectat &c. Nā si aliquis ex actu charitatis qua diligit deum super omnia acceptet penam talis acceptatio spectat ad charitatem. Similiter si aliquis ex amore castitatis acceptet penam pro actu opposito castitati/talis actus spectat ad castitatē: quia talis pena nō est per se acceptabilis: ideo spectat ad virtutem per quam acceptatur illud aliud ad quod refertur talis pena. sed acceptare penam potest esse cuiuslibet virtutis Nam quelibet virtus inclinat ad gratanter acceptandum aliquam penam pro peccato

Pena nō acceptat de per se.

Regula.

commisso contra illam virtutem. Item inclinat ad detestandum malum oppositum sibi. ¶Debassolis dicit/ quod ratio Doct. non valet. quia quis actus per quem acceptatur obiectum sit imperatus ab aliqua virtute: non sequitur tamen quod sit ab illa elicitiue. Vnde per actum fortitudinis/ aliquando imperatur actus temperantie. & ex temperantia acceptatur aliquid/ licet aliud obiectum acceptetur aliquando in ordine ad aliud obiectum/ non sequitur quod actus quo acceptat spectet ad illas virtutes elicitie: sed solum imperatiue/ & per consequens doctor non dicit consequenter ad quam virtutē spectet talis acceptatio elicitiue. i. qualis sit illa virtus/ ex qua causatur immediate talis actus. Et dicit Debassolis quod talis actus spectat ad iusticiam.

De Bassolis.

¶DE QVARTO. PENITERE Quartomodo est patienter penam pro peccato commisso sufferre. & iste actus est actus patientie: ad quam spectat omne penale. Ideo est actus specialis virtutis. ¶Circa quatuor significationes predictas de penitere: de quibus dictum est quod sunt actus virtuosi/ solet moueri talis questio. ¶Vtrum contingat excedere in nimis penitendo vt puta in nimis detestādo peccatū suū/ vel in nimis velle vindicare? ¶Si dicas/ quod nō cōtingit excedere. ¶Contra. penitentia est virtus moralis: sed in qualibet virtute morali cōtingit reperire excessum/ & defectum. ergo contingit excedere in penitēdo. ¶Respōdent aliqui/ quod in penitendo seu detestando peccatum contingit excedere. vt puta ponendo casum/ quod aliquis nimis detestetur peccatum: & ex illa detestatione sequatur talis tristicia quod tandem sequatur mors/ quo facto si ille detestaretur tam magna detestatione excederet in penitendo. ergo in detestando peccatum contingit excedere. ¶Et ex hoc posset trahi aliud argumentū. quod aliquis esset perplexus in via salutis/ ponatur quod aliquis cōmisit multa peccata grauia/ & dicatur ei a medicis si detesteris peccata tua ex illa sequetur tristicia/ & tādem ex illa tristicia sequeretur mors: illo posito quid debet talis agere. Si detestetur peccatum suū: iam est occasio sue mortis. Si nō detestetur/ & est in peccato mortali decedet cum peccato de quo non egit penitentiam. ergo videtur quod ille sit perplexus.

Quid sit penitere 4. modo

¶Respondetur per talem propositionem probabilē/ quantumcūque quis detestetur peccatum contra deum non peccat. immo detestatio quanto maior fuerit tanto melior/ & hoc permissum est in lege diuina/ sicut patet ex multis passibus sacre scripture. Psal. Leuaui oculos meos in montes &c. Et cū dicis. Ex illa magna detestatione sequitur mors. Dico quod dato quod ita esset: non sequitur quod ille peccet. Vnde dispensatum est a deo facere aliqua: que sunt abbreuiatiua vite. & cū dicebatur penitentia est virtus moralis: sed in omni virtute morali contingit excedere & deficere. ¶Respondetur quod in virtute morali reperire excessum & defectū: potest dupliciter intelligi. Vnomodo penes intentionem actus: & sic non est verum vniuersaliter. Aliomodo penes circūstantias & modum agendi: & hoc modo dico quod contingit excedere & deficere. vt si quis detestando non faciat propter finem illum: propter quem debet facere: deficit in detestādo. Contingit excedere si magis detestetur paruum peccatum quam magnum: vel si magis detestetur de amissiōe alicuius boni temporalis/ quam spiritualis.

Positio. Detestatio peccati quanto maior tanto melior.

¶DE SECVNDO PRINCIPALI. IN primo articulo visum est ad quam virtutē spectabat actus penitere/ secundum illos quatuor modos penitendi prius habitos. De primo actu nullus aduersatur quin sit actus iusticie. Secundus ad vnamquamque virtutem appetitiuam secundum doctorē pertinet/ secundum alios quia detestatio peccati non est solum: quia peccatum est contra rectam rationem: sed quia dei offensiuū & sic secundum eos illa ratio specialis ponit eum in speciali virtute/ scilicet iusticia.

Tertius ad vnāquanq; pertinet imperate/ sed nō elicite. Quartus vero ad patiētiam. ¶In hoc autem articulo determinatur/an penitere vt est actus virtutis requiratur ad delendum peccatum?

¶Primo notandum ꝙ dupliciter intelligitur actum esse alicuius virtutis. Vnomodo ꝙ sit a virtute elicitus: ita ꝙ prefuerit habitus virtutis partialiter concurrens ad illum actum producendum. Aliomodo ꝙ sit virtutis generatiuus: sicut actus generat habitus. Et Doctor nititur ostendere tria. Primum ꝙ non requiritur actus penitendi ad delendum peccatum: prout est actus determinate virtutis. Quia dictū est ꝙ quilibet illorum supradictorum sufficit. Nam penitere primomodo est actus iusticie punitiue. Et penitere secundomodo est indifferenter actus cuiuslibet virtutis. Similiter tertiomodo est actus cuiuslibet virtutis. Et quartomodo ē actus patiētie. Et quodlibet istorum sufficit ad delendum peccatum. ergo penitere (vt est actus determinate virtutis) nō requiritur ad delendum peccatum/puta vt est actus iusticie vel patientie. ¶Secundum dictum/non requiritur actus penitēdi prout est actus alicuius virtutis/siue istius vel illius/hoc est prout est actus a virtute genitus. non oportet quod penitere quod debet eē deletiuum peccati producatur effectiue ab habitu virtutis. Patet: actus eque perfectus & eque circunstantionatus omnibus circūstantijs requisitis equaliter acceptatur a deo/& est sufficiens ad remissionem peccati sicut alter sibi consimilis: sed est possibile ante quencūq; habitum genitum virtuosum voluntatem elicere actum detestatiuum peccati equaliter circunstantionatum. Et cum tali & tanto conatu sicut actus procedens ab habitu virtutis: ergo si talis actus sequēs habitum sit sufficiens ad deletionem peccati / ita & precedēs. ergo non requiritur/relinquitur ergo secundum dictum verum.

¶CIRCA TEXTVM queritur. vtrum possibile sit ꝙ actus non productus a virtute/sit eque intēsus sicut actus productus a virtute? Respondetur ꝙ non est dubium immo vitiosus potest producere actū virtutis ita intensum sicut ille qui habet habitum virtutis. Et hoc propter maiorem conatum. Tamen dico cum ceteris paribus id est cum equali conatu perfectiorem actum producit habens habitum virtutis ꝙ̄ non habens. ¶Tertium dictum in quo iacet tota difficultas articuli/an requiratur ꝙ talis actus requisitus ad delendum peccatum sit informis vel formatus gratia.

¶Pro solutione notādum ꝙ de hoc sunt controuersie: sed est notandum ex Doctore/ꝙ aliquem actum requiri ad deletionē peccati dupliciter intelligitur. Vnomodo vt dispositio preuia precedēs remissionem peccati. Secundomodo vt dispositio concomitans id est simul existens cum remissione peccati. Primomodo illa dispositio vocatur attritio. Secundomodo vocatur contritio. Secundo supponendum est ꝙ actum non habere omnes circunstātias requisitas duplicer intelligitur. Vnomodo quia talis actus habet vnam circunstantiam malam oppositam circūstantie bone quam deberet habere. Secundomodo ꝙ licet non habeat circunstantiam oppositam illi bone: tamen illam bonā non habet propter inaduertentiam intellectus aut negligentiam voluntatis. & sic fortes potest detestari peccata dupliciter. Vnomodo quia detestando habet circunstantiam oppositam bone circunstātie puta quia refert illā detestationem vltimate in aliquod creatū/ puta in vanam gloriam. Et deberet referre vltimate in deum. Talis relatio in finē creatum repugnat remissioni peccati. Aliomodo quia nō habet omnes bonas circunstantias requisitas non propter hoc ꝙ habeat oppositam malam: sed quia vnam bonam non posuit positiue: puta quia intellectus non aduertit vel si aduertit adest negligentia voluntatis. Primomodo actus non be

ne circunstantionatus non est sufficiẽs ad deletionẽ peccati. Patet: quia talis actus est malus/ patet omnis actus habens circũstantiam malã necessario est malus in sensu cõposito: ideo talis actus nõ disponit ad gratiam: sed de secundo modo est difficultas an sufficiat. Nam actus carens aliqua circunstantia aliquando nõ est malus: immo aliquando est indifferens. Verum probabilius & verisimilius est dicere ꝙ requiritur ꝙ talis actus habeat omnes circunstantias requisitas ad actum bonum moralem & non sufficit ꝙ non sit male circunstantionatus positiue. ¶ Hoc supposito videndum est de isto actu preuio & de concomitante/ quia requiritur vna dispositio preuia ad infusionem gratie. Patet: quia alias deus esset acceptator personarum isti infundendo gratiam & non alteri & nichilominus iste cui infunderet nõ haberet dispositionem sicut nec alter cui non infunderet: sed consequens est falsum. ergo de lege necessario requiritur aliqua dispositio preuia ad infusionem gratie & delectionẽ peccati. Et hoc est contra Dionysium qui tenet oppositum vt postea dicetur. Nam dicit ꝙ gratia precedit natura illum actũ qui est cõtritio & qui requiritur ad delectionẽ peccati: q̃ talis effectus dicit (Dionysius) causatur a charitate. ergo talis est prior natura/ cum omnis causa natura sit prior suo effectu. Sed secundum Scotum requiritur dispositio preuia bene circunstantionata omnibus circunstantijs requisitis ad bonitatem moralem. Vtrum requiratur ꝙ talis dispositio precedat tempore vel natura ita ꝙ illa posita in primo instanti elicitionis causet gratiam & remittatur peccatum. nihilominus talis dispositio est natura preuia ad illam remissionem peccati q̃uis non tempore prior. Et tota difficultas articuli iacet in hoc puncto.

An peccati detestatio precedat tẽpore gratiã

¶ Dicit doctor resolutorie ꝙ requiritur ꝙ sit prior tempore. vt sit sortes qui peccauit recogitat peccatum suum tanq̃ dei offensiuum & tanq̃ demeritorium pene eterne: Ita recogitando potest secundum quãcunq̃ istarum rationum detestari peccatum. volo ꝙ detestetur: quia dei offensiuum & propter deum/ q̃cito ista detestatio ponitur non ponitur gratia: sed requiritur certa tẽporis ꝯtinuatio in cuius instãti terminatiuo deus infundit gratiã. Et ĩ illo toto tempore precedente vocatur attritio. Et in instanti terminante illud tempus vocatur contritio. Et sic attritio & cõtritio non distinguunt specie: quia eadem dispositio que prius erat attritio/ efficitur contritio. sed differunt solum penes cõnotata/ sicut quãdo aliquis baptisatur nõ est ĩ gratia: sed in instanti terminãte iam est primo in gratia Ita dicendum est de continuatione actus/ qui dicitur attritio ꝙ in instanti terminante tempus illius continuationis dicitur seu efficitur contritio.

Opi. sco.

¶ RESOLVTIO ERGO DOCTORIS est: ꝙ ad detestationem esse contritionem requiritur certa temporis continuatio ex parte penitentis/ hoc est anteq̃ remittatur peccatum & infundatur gratia requiritur preuia dispositio penitentis: non solum natura precedẽs sed tempore. requiritur etiã certa intentio actus: ita ꝙ continuatio longior debet supplere intentionem actus qui deficit & maior intẽtio actus supplet minorem continuationem. *Resolu.*

¶ Aliter dicũt alij: vt Occam/ Dionysius/ Adã & Gabriel/ post eos: ꝙ si sit aliqua detestatio q̃cumq̃ remissa gradualiter (dũmodo sit circunstantionata omnibus circunstantijs requisitis & precipue finis) talis sufficit ad remissionem peccati: ita ꝙ q̃cito recogitat peccata & detestatur illa propter deum: licet remisse in illo instãti cõfertur gratia & remittitur peccatũ. Et est magna apparẽtia pro ista opinione sicut dicit Gabriel: quia nõ habetur passus in scriptura quod requiratur certa temporis continuatio. ideo ea facilitate contemnitur qua approbatur. Si requiratur certa temporis *Opinio Occam/ Dionysij Adã et gabrielis cõtra sco.*

continuatio/homo obligatur non solum vt conteratur: verum etiam vt atteratur: ergo ex sacris litteris hoc potest elici. Quia ad nihil obligamur: nisi ex sacris litteris cõtineatur vel ex illis deducatur. Certa est hec consequentia: Sortes peccat/& iure diuino obligatur ad certam temporis continuationem: ergo ex sacris litteris potest haberi quod est obligatus ad illam. Consequentia tenet: quia totum ius diuinum est scriptum in sacro canone. sunt pro ista opinione auctoritates/quacunq3 hora ingemuerit peccator omnium iniquitatum non recordabor: ibidem capitur hora indifferenter pro quocunq3 tempore vel momento. Item deus est pronior ad miserandum & parcendum q̃ ad vindicãdum: sed quecunq3 transgressio libera/sequens plenum dictamen: quãtumcunq3 remissa fuerit / est peccatum mortale / & sufficit ad ablationem gratie: ergo per oppositum quecunq3 detestatio quantumcunq3 remissa & parum continuata bene circunstantionata: est sufficiẽs ad deletionem peccati. hoc patet. ysaye decimooctauo. Si auersus fuerit peccator ab iniquitate sua vita viuet & non morietur / non dicit/si multum

Resolu° intense auersus fuerit. igitur &c. ¶Resolutio ergo huius opinionis est ꝙ non requirit certa itẽtio aut certa tẽporis ꝯtinuatio.

Solutio Scoti. ¶Diceret Scotus ad istas obiectiones. Primo ad primam ꝙ licet nõ habeatur expresse in sacris litteris ꝙ requiratur certa temporis continuatio tamen apparẽter habetur ex auctoritate quacunque hora ingemuerit peccator ꝙ requiritur aliqualis cõtinuatio & duratio temporis. Et ibidem capitur hora pro tempore alicuius certe durationis: ideo quãuis non habeatur ex litteris ꝙ requiratur tantum vel tãtum temporis/habetur tamen quod requiritur aliquantulum temporis quãuis illud sit nobis ignotũ. Dico ergo ad hoc in sequẽdo doctorẽ ꝙ nõ est notũ quãta continuatio requirat. Ponat ꝙ requirat vnius dimidie hore ꝯtinuatio gratia exẽpli. Et Sortes per totũ illud tẽpus cõtinuet talẽ detestationẽ nihilominus i instãti terminãte illã desistet ab illa in quo q̃dẽ instãti debet infundi gratia. Et hoc potest fieri: quia habet libertatem etiam cõtrarietatis pro instanti: immo potest in instanti elicere complacẽtiam in peccatũ. Vtrũ tũc infundatur gratia sorti. ¶Primo dicit doctor si in tali instanti ponat obicem per positionem actus mortalis non infunditur ei gratia/quãuis meruerit ꝙ infundatur sibi. Verũtamen quia ponit obicem nõ infundit sibi sicut nec adulto qui baptisatur ponẽti obicem. Diceret aliquis ꝙ nõ potest ponere obicẽ: quia iã meruit vt in illo instãti detur sibi grã. Sed hoc nihil valet dicit doctor: quia q̃uis nõ possit quis in instãti ꝑmiationis post meritũ de cõdigno ponere obicẽ: tñ q̃a meruit de cõgruo põt ponere obicẽ in illo instãti in quo recipet terminũ mereri de cõgruo si nõ esset obex. et ex hoc patet q̃d sit dicẽdũ. gruo. ¶Et difficultas ex hoc ꝑuenit: nã ille talis nunq̃ habuit contritionem: immo quencunq3 actum quem habet: habuit in peccato mortali. ergo non videtur quod infundatur ei gratia. Sed quod remittatur illi/patet: quia habuit sufficiens meritum de congruo seu dispositionem ad deletionem peccati. ergo illi debet remitti peccatum. ¶Ponit Doctor duos modos dicendi. Primus dicit quod in tali casu infunditur ei gratia. Et sic infunditur gratia ei qui nunq̃ est nec fuit contritus: quia si non cõtinuet pro instãti non est contritus. nunq̃ enim fuit contritus: quia nunq̃ habuit displicentiam de peccatis cum gratia. Ideo secũdũ hũc modũ dicẽdi alicui infundit gratia post peccatũ qui nec est nec fuit ꝯtritus. ¶Aliter potest dici ꝙ non infunditur nisi pro tali instanti continuet illam detestationem. Et sic diceret Doctor.

¶Preterea sunt argumenta contra opiniõnem doctoris. Dicit enim doctor/ꝙ anteq̃ remittatur peccatum requiritur certa inten argumen ꝯ Scoti

sio actus & certa temporis continuatio: ita q si minor intentio sit/ requiritur maior temporis continuatio/ si maior intésio sit: sufficit minor temporis continuatio.
Contra/ ergo nõ potest alicui remitti peccatum/ vel infundi gratia pro actu detestatiuo peccati quantuncunq intenso & bene circunstantionato in instanti pro elicitione talis detestationis instantanee. Patet consequentia: & arguitur sic. sit ita q requiratur pro detestatione intensa vt quatuor/ continuatio per dimidiam horam: ergo pro detestatione vt octo: sufficit continuatio per quartam partem hore: quia quanto est intentior sufficit minor continuatio: ergo pro dupla intentione requiritur & sufficit subdupla continuatio: ergo pro intésione/ vt decimosexto requirit continuatio vnius quarte partis ad subduplam dimidiam horam. ergo pro instantanea elicitiõe requireretur infinita intensio: quam non potest habere homo. ergo pro nulla instantanea elicitione potest de lege remitti peccatum/ & cõferri gratia: sed hoc est falsum. ¶ Patet sic. Sortes qui recogitat peccatum preteritum & ex toto conatu in hoc instanti elicit detestationem peccati propter deum/ talis in hoc instanti facit quicquid & quod in se est: ergo deus in tali instãti nõ denegat ei gratiam: ergo sortes pro instantanea elicitione consequitur gratiam & remissionem peccati.
¶ Item si Sortes ex toto conatu faciés quicquid sibi possibile est non consequeretur remissionem peccati in instanti sequeret q viator habens plenum vsum rationis esset effectus impotens de lege ad remissionem peccatorum habendam. Patet. est possibile q secundum causas naturales non possit viuere nisi per dimidiam horam: & ponatur q illa non sufficiat ad continuandũ detestationem peccatorum suorum/ cum ex casu est impotens ad viuendum vltra illud tempus quod non sufficit: ergo est extra statum salutis totaliter: hoc est absurdum. ergo & illud ex quo sequitur. ¶ Ad hoc dico q doctor habet illum casum concedere tanq correlarium sequens ex dictis eius. Et ad aliud argumentum cum arguebatur Sortes in instanti facit quod in se est ad remittendum peccatum: sequitur q remittitur ei peccatum in tali instanti.
¶ Dico q doctor habet hoc negare: & datur simile. Sortes existens in peccato non potest subito in hoc instanti facere indaginem ad recordationem sufficientem suorum peccatorum: sed requiritur certum tempus: tunc capio minimum tempus in quo potest: in medietate illius temporis faciendo quicquid in se est non consequitur remissionem peccatorum: ergo non sequitur. iste facit quicquid potest pro hoc tempore: ergo remittitur ei peccatum. Solutio argumenti contra Scotum
Sed bene sequitur facit quicquid in se est: & continuat tantum quantum deus ordinauit continuare illam detestationem: ergo consequitur remissionem peccatorum.
¶ Quantum ad aliam replicam qua infertur: ergo est possibile q Sortes in via sit ita dispositus: q pro tempore quo potest naturaliter viuere id est secũdum causas naturales non potest vltra (nisi cum misericordia dei & preter legem) non potest cõsequi remissionem peccati/ concedo & hoc habent concedere ferme omnes doctores. Nam dicunt q actus in instanti elicitus de necessitate continuatur per tempus: sit sortes eliciens actum in instanti quo vult furari: post illud necessario continuatur. & si tempus continuationis sit adequatum tempus vite sue secundum causas naturales: non potest consequi remissionem peccati: & sic Sortes est ita dipositus q per totum tempus vite sue non potest penitere: quia necessario continuat necessitate nature: ergo istud correlarium est verum scilicet q aliquis in via esset taliter dispositus ex communi cursu & lege: q non posset conseq remissioné pcti: & hoc videt nõ eẽ magnũ incõueniés. Nã incurrés demétiã

ex culpa: & existens in mortali / non potest penitere in tali statu.

¶ Et sic secundum doctores ad hoc vt detestatio peccati (que est precipuus actus penitentie & de illo hic loquimur) sit sufficiens: requiritur certa temporis cõtinuatio. Et ꝙ breuiter doctor habet concedere / ꝙ nulla instantanea detestatio q̄tũcunq; fuerit intensa est sufficiens ad deletionem peccati: sed requiritur per tẽpus continuatio. & consequenter habet dicere: ꝙ si intentio actus sit maior. i. cũ maiori conatu elicita / sufficit per breuius tempus cõtinuatio. & ista est resolutio eius / ꝙ anteq̄ remittatur peccatum & infundatur gratia: requiritur ex parte penitentis aliqua preuia dispositio non solum natura precedens: sed tempore. ¶ Iam restat declarare modũ dicendi aliorũ: scilicet Ade / Gabrielis / ceterorũq; stat in duobus. Primum ad infusionẽ gratie / siue ad remissionem peccati / requiritur aliqua dispositio preuia: nõ tempore / sed natura. ¶ Secundum dictum. Detestatio peccati bene circunstantionata omnibus circunstantijs requisitis q̄tuncunq; fuerit gradualiter remissa est sufficiens. In primo dicto stat opinio eorum. Et ratio illorum est: quia q̄cito homo auertitur a peccato / & conuertitur ad deum: deus ita cito conuertitur ad hominem. ergo in auersione a peccato: que est detestatio & in conuersione ad deum: que est circunstantia finalis illius conuersionis: licet exigatur illa dispositio non tamen tempore postquã ita cito deus cõuertitur ad peccatorẽ q̄cito peccator auertitur a suo peccato. Vñ deũ se conuertere ad peccatorem est infundere gratiã & remittere peccatum. Vltra dicunt ꝙ detestatio peccati bene circũstantiõata est sufficiens: ita ꝙ non requiritur certa intentio. Et motiuum precipuum est quod assumebamus contra Scotum. Deus eo ꝙ in preceptis suis non specificauit gradum ad quẽ velit nos obligare: vt in precepto de dilectione / non specificauit in quot gradu di-

lectionis diligeremus: sufficit illa adimplere in aliquo gradu etiam q̄tuncunq; minimo: qa q̄tuncunq; paruus gradus est sufficiens. ¶ Obligatio enim non cadit super gradus / siue non fertur super intentionem graduum. Deus enim solum dicit penitentiam agite: & non dicit intensam vel remissam agite: vel gradualiter multum intensam. Sequitur ergo ꝙ non cadit obligatio super gradum: sed solum super penitentiam in qualicunq; gradu fuerit. Et vltra: si non cadit obligatio super gradum / ergo quantũcunq; paruus gradus erit sufficiẽs ad remissionem peccati / ideo relinquitur secundum dictum verum. Et maior pars doctorum hoc dicit videlicet ꝙ illa preuia dispositio est detestatio peccati: sed non requiritur certus gradus in ea dũmodo sit bene circunstantionata talis est sufficiens. ¶ Aliqui dixerunt vt Broardinus in summa sua. Et Dyonisius in quarto / ꝙ ex parte penitentis non requiritur actus positiuus preuius natura tanq̄ dispositio natura precedens infusionem gratie: licet bene requiratur tanq̄ preuium natura quod non ponat obicem: sed nõ requiritur actus positiuus preuius natura. Et in sua tertia conclusione expresse dicit ꝙ altera opinio erat error Pelagianorum. Vult igitur dicere Broardinus ꝙ nunq̄ homo potest bene agere moraliter nisi ex gratia: ita ꝙ nullus est actus moraliter bonus nisi sit partialiter causatus ab ipsa gratia. Ideo dicit Dyonisius in quarto. in quarta conclusione de penitentia / ꝙ omnis detestatio sufficiens ad remissionem peccati causatur partialiter a gratia: ergo est posterior natura & nõ prior: sed hoc alias a nobis impugnatum est in materia de charitate. Et ista opinio non bene se conformat sacris litteris. Habetur enim Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos. ergo illud conuerti ex parte peccatorum ad deum est prius natura q̄ deum conuerti ad peccatorem per infusionem gratie. Ex illa auctoritate

Margin notes (left): …inio cõ …ria opi …ni sco; …a preuia …sitio.; …po°.; …d pec …ad pec …oiẽ cõ …tere.
Margin note (right): Broardinus.

videtur manifeste sequi ꝙ peccatorē conuerti ad deum est vna dispositio necessario preuia adhoc ꝙ deus ꝯuertatur ad pc̄ōrē. Vnde non dicit auctoritas: conuertar ad vos:& conuertimini ad me. Igitur videtur ꝙ requiratur dispositio preuia necessario.

¶Item sit sortes cui iam occurrunt sua peccata memorie: tunc ad hoc ꝙ remittantur illi. Vel requiritur ꝙ nullum actum eliciat vel ꝙ eliciat actum bonum. Si dicas ꝙ nō requirit̄ ꝙ eliciat actū sed sufficit ꝙ nō habeat oppositum. ergo tunc remittunt̄ sine actu bono voluntatis quod nemo diceret. Si dicas ꝙ vltra talem cognitionem peccatorum requiritur ꝙ eliciat actum voluntatis. Tunc sequitur manifeste ꝙ ille actus requiritur tanꝗ dispositio preuia: & meritū de congruo ad hoc ꝙ remittantur. Et hoc argumentum manifeste concludit ꝙ opinio Dyonisij nichil valet. & inter omnes opiniones secunda videtur probabilior.

Difficultas cōtra secūdā opinionem.

¶Sed circa modum dicendi illius secunde opinionis sunt difficultates. Nam dicit illa opinio/ ꝙ requiritur dispositio preuia non necessario precedens tempore: sed natura. ita ꝙ in instanti in quo Sortes habet memoriam peccatorum / si detestetur peccatum propter deum in eodem instanti infunditur gratia quis talis gratia sit posterior natura ꝗ ista detestatio. Queritur modo vtrum talis detestatio sit meritoria vite eterne? Et videtur ꝙ sic/ quia talis detestatio est actus bonus bene circūstantionatus/& elicitur ab habente gratiam: quia talis habet gratiam in illo instāti. ergo videtur ꝙ pro tali instanti sit actus meritorius vite eterne.

¶Queritur ergo an illa detestatio sit meritoria alicuius gradus glorie preter gloriā/ que debetur gratie que sibi infunditur?

¶Respondet Hybernicus /& Gabriel ꝙ non: quia quāuis eliciatur ab habente gratiam/ tamē non elicitur ex gratia. Nam ad actum meritorium: non sufficit ꝙ eliciatur ab habente gratiam: quia tunc actus indifferens elicitus ab habente gratiam esset meritorius: sed requiritur ꝙ eliciatur ab habēte gratiam/ & ex gratia. Nam si talis actus eliceretur a gratia/ esset actus gratie. & per consequēs esset posterior gratia. Vnde dicit Gabriel / ꝙ continuatio illius actus sequens erit meritoria vite eterne: sed non elicitio. Vnde ista consequentia non valet. Iste actus ē moraliter bonus/ & elicit̄ ab habente gratiam . ergo est meritorius vite eterne. Ideo apparet michi opinio Hybernici probabilior que stat in duobus dictis. Primū: ꝙ nullus actus requisitus ad remissionem peccati est meritorius vite eterne. quia nullus talis est a gratia. Secūdum/ aliquis talis. i. similis est meritorius vite eterne. quia elicitur ab habēte gratiā/ & ex gratia. Secundum quod occurrit est argumentum precipuum Broardini quod tale est. Sortes elicit detestationē intensam vt quatuor: dimidietas illius est sufficiens ad remissionem peccati/ & infusionem gratie. ergo talis dimidietas est sufficiens ad commutationem pene eterne in temporalem. ergo altera dimidietas illius detestationis a fortiori erit sufficiens ad tollendam omnem penam temporalē que restat pro peccato soluendam: & sic nunꝗ remittitur peccatum in aliquo quin tollatur omnis obligatio ad quancunꝙ penam etiam temporalem. Patet/ quia ex illa opinione nō potest auferri peccatum quin eliciatur detestatio peccati bene circūstātionata. ergo erit alicuius certe intentionis. Tunc arguitur sic cū talis detestatio sit aliqualiter intēsa habet duas partes graduales/ & vna illarum est sufficiens ad cōmutādum penam eternam in temporalem. & per consequēs ad remittendum penam infinitam a parte post/ ergo a fortiori reliqua tollet omnē penā ꝗ restat. Negat̄ pn̄ia sicut dicit Adā soluēdo hoc argumētum qa argumētum bene concluderet si remitteretur virtute solius detestationis preuie tanꝗ meritū de cō digno: sed ad remittēdum peccatū magis

Argumētū Broardini.

Solutio argumenti Broardini.

concurrit meritum Christi. Ideo est maior misericordia q̃ in relaxatione pene que remanet soluenda. sed per hoc ꝙ opinio dicit ꝙ qualiscunq; dispositio preuia est sufficiens vt isti applicet meritũ xp̃i passiõis/ nõ sequitur ꝙ sit sufficiens ad totalem penam aufferendã: quia deus ita ordinauit de vno & non de altero. Nam si qualiscunq; detestatio esset meritoria de cõdignõ/ & ex merito proprio/ concluderet argumentum ꝙ nunq̃ remitteretur peccatum/ quin aufferretur obligatio ad quancunq; penam: sed per hoc ꝙ est dispositio non sequitur. ergo est dispositio sufficiens: vt applicetur meritum Christi ad totalem penam auffe rendam. Ideo argumẽtum non concludit. ¶ Ex isto modo dicendi sequitur ꝙ ad remissionem grauioris peccati non requiritur maior detestatio/ patet quecunq; sufficit dum modo sit bene circunstantionata/ bene verum est tamen ꝙ ad totalem abolitionem pene & culpe requiritur maior: sed vt remittatur grauius peccatum q̃tum ad culpam id est reatum ad penam eternam/ non requiritur maior detestatio. ¶ Consequenter querit doctor quis inter hos quatuor actus penitentie est magis sufficiens & perfectus: ¶ Respondet ꝙ secundum ꝙ elicitur a maiori & perfectiori virtute/ ideo si primus actus eliciatur ex sola iusticia/ & secundus ex charitate: secundus erit perfectior. Si secundus eliciatur ex sola castitate & primus ex iusticia: primus erit perfectior Ideo sic comparando facile est videre quis illorum est perfectior.

Ad argumenta. ¶ AD ARGVMENTA. Arguitur primo ꝙ actus requisitus ad delendum peccatum non sit actus virtuosus. Patet sic/ nullus per passiones laudatur vel vituperatur sed penitere est passio: quia tristicia. Nego immo tristicia nõ est penitẽtia/ quia penitentia est pene tenentia: & tristicia est ipsamet pena. Ideo tristicia non tenet penam. ergo non est penitentia. Igitur. sed ipsa tristicia est effectus penitentie vel obiectum secundum diuersitatem actuum: vt dictum est in primo articulo.

2m argu. Penitẽtia est inuoluntaria. ¶ SECVNDO ARGVITVR/ actus penitentie est virtuosus/ quia electiuus: sed nullũ enĩ penale est volũtarium. Verũ est volitione sequente affectionem commodi. ¶ Item virtutes fuissent in statu innocentie & remanebunt in patria: sed penitẽtia non fuisset in tali statu/ nec remanebit in patria: nam in statu innocentie nullum fuisset peccatum/ ergo nec necessaria fuisset penitentia. ¶ Nec in patria/ quia in patria nulla erit pena.

ad 3m argumẽtum ¶ HOC ARGVMENTVM QVErit vtrum in patria possit esse penitentia: ¶ Dico ꝙ sic/ q̃tum ad habitus: vnde habitus non habent actus contrarios in patria/ ideo non possunt corrumpi/ & per consequens semper manebunt. Sed in patria non est penitentia (capiendo penitentiam pro vltimo actu penitentie: q̃ est actus tollerandi tristiciam) cum ibi nulla sit tristicia. nec erit penitẽtia pro tertio actu scilicet acceptione volũtaria tristicie: sed bene erit penitentia pro actu penitendi secundo modo puta pro detestatione. Nam sanctus cogitans se peccasse/ potest habere illum actũ quo nollet se peccasse: sed ad illum non sequitur tristicia cuius est naturaliter causatiuus/ quia ibi est vehementissimum gaudium quod expellit tristiciam/ non solum contrariam: sed etiam contingentem: vt dicit Aristoteles. Non sequitur iste actus non est in patria: ergo nec in via est virtus. Nam elemosyna/ comedere/ bibere/ patiẽtia nõ essent actus virtuosi in via: quod est falsum. quia tales non erunt in patria.

¶ De statu innocentie/ dico ꝙ penitentia nec patiẽtia fuissent pro q̃to obiecta illarũ virtutum repugnant illi statui: scilicet aduersum & peccatum. Nam si obiectum alicuius virtutis repugnat alicui statui: etiam actus illius virtutis repugnabit illi. Ideo illę virtutes supradicte non fuissent q̃tum ad habitus pro q̃to obiectũ illarum repugnat Regula.

tali statui innocentie. Item penitentia non est actus virtutis: patet quia esset actus electiuus: sed hoc est falsum/patet primo. nõ est velle quia est respectu mali/secundo nõ est nolle/quia tunc non esset electio. Nam electio non est respectu impossibilis. quia non peccasse est impossibile: ergo actualis penitentia nõ est actus electiuus. ¶ Pro solutione dico ꝙ electio capitur dupliciter. Vno modo vt est libera volitio aut nolitio alicuius/ & isto modo est respectu finis: & sic dilectio dei super omnia esset electio. Alio modo capitur vt est duorum mediorũ ad vnũ finẽ propositorũ vnius pre altero acceptatio: & sic cepit aristoteles/ & hoc modo nõ oportet ꝙ omnis actus virtutis sit electio isto modo: quia secũdo modo capiendo est tantũmodo respectu futurorũ: ideo dico ꝙ penitentia est electio primo modo & large capiẽdo. Vltimo arguitur/ vel talis actus pertinet ad virtutẽ theologam vel humanam. Dico ꝙ si habeat tãtũmodo peccatum pro obiecto / hoc est si detestatio causata ex amore dei habeat tantũmodo peccatũ pro obiecto est pure humana: quia habet obiectum pure humanũ sed si teneamus ꝙ habeat deum & peccatũ pro obiecto: vt detestari peccatũ propter deum vnico actu & eodem partim erit humana ratione vnius obiecti/ & partim erit theologica ratiõe alterius obiecti. Alij dicunt ꝙ solum est humana: quia ratio virtutis attenditur non penes finem: sed solum penes obiectum propinquum / sed hoc est ad nomen & vtrumq3 potest probabiliter defensari.

Electio dupliciter capitur.

¶ Distinctionis. XIIII. Questio Tertia.

ERTIA QVEstio. Visum est in q̃stionibus p̃cedẽtibus quomodo penitentia sit necessaria ad deletionẽ peccati: & quo modo penitẽtia actualis non est nisi pene tenẽtia & virtus mediãte qua infligitur pena pro peccato dicitur penitentia. Querit cõsequẽter post q̃ peccator propter peccatum infligit sibi penam vtrum infligat sibi vnicam penam solũmodo. Et arguitur ꝙ sic: quia nõ infligitur pena nisi ad reordinationem culpe: sed sicut culpa est vnica deordinatio ergo debet esse vnica reordinatio: & p consequens vnica pena. ¶ In oppositũ arguitur tribus auctoritatibus ꝙ multiplices pene sunt inferende. prima Ioelis tertio. Scindite corda vestra & non vestimenta: ostenditur ꝙ penitentia infert tristiciam. & Iacobi primo. Confitemini alterutrum &c. Infligitur alia pena que est erubescentia in confessione. Et Matthei tertio. Facite dignos fructus penitentie. i. ieiunate/ orate/ elemosynã date alia opera penalia facite: ergo penitentia infligit non solum vnam penam: sed diuersas. ¶ Doctor i ista questione que facilis est preponit vnũ notabile quod est tale. vnaqueq3 virtus i affectu de necessitate exigit suã regulam in intellectu. Ex quo sequit ꝙ nullus est actus virtutis in affectu nisi quia conformis dictamini recto/ quod quidem dictamẽ est iudicium in intellectu de aliquo faciendo vel fugiẽdo & illud iudicium in intellectu vocatur regula illius actus qui est in affectione seu voluntate: ga per conformitatem ad illud dictamẽ rectũ actus dicitur regulatus & cõformis: & per difformitatem dicitur malus & difformis recte rationi. hoc supposito. Notandum ꝙ duplex est regula actus virtutis in intellectu. Quedam est regula i intellectu regulans actum affectus ad quam intellectus ex lumine naturali pertingere pcteſt. Et est quedam ad quam intellectus lumine naturali pertingere non potest: sed solum ex reuelatione diuina. Nã sicut sunt alique propositiones speculatiue ad quarum cognitionem intellectus lumine naturali pertingere nõ potest: vt intellectus lumine naturali sibi indito nõ potest pertingere ad cognitionem huius propositionis deus est trinus & vnus. Alique vero sunt ad quarũ cognitionem intellectus lumine suo natu

Regula.

Duplex est regula actus virtutis.

rali indito pertingere potest: vt sunt propositiōes geometrice/phisice/logice: &c. Eodēmodo in agibilibus sunt quedā propositiones practice ad quarum cognitionem & intellectionē intellectus lumine naturali ptingere potest: vt sunt propositiones de iure naturali: vt non facias alijs que tibi fieri non vis/non mechaberis/nō furtum facies. Alique vero sunt ad quarū noticiam intellectus lumine suo naturali pertingere non potest: sed tantūmodo ex reuelatione diuina: vt est ista: omnia temporalia propter Christum sunt relinquēda. Intellectus dūtaxat peruenit ad cognitionem illius ex reuelatione diuina: quia nō est notū lumine naturali ꝙ omnia sunt relinquē-

Resolu° da propter Christum. Iam ergo habemus duo. Primum est: nulla est virtus in affectu quin habeat regulam in intellectu. Secundum est/duplex est regula in intellectu regulans affectionem. Quedam est ad cuius cognitionē intellectus lumine naturali ꝑuenire potest/& quedā ad cuius cognitionem solum potest peruenire mediāte reuelatione diuina & non lumine proprio na-

Penitētia dupliciter cōsideratur. turali. ¶Preterea penitentia dupliciter cōsiderari potest. Vnomodo potest considerari: vt est cōformis alicui dictamini recto intellectus siue regule ad quod intellectus lumine naturali pertingere potest. Secūdo modo considerari potest: vt est conformis dictamini intellectus ad qđ intellectus lumine naturali non potest peruenire. Ideo sicut in genere duplex est regula: ita est duplex regula regulās penitētiam/quedā est regula ad quā intellectus lumine naturali peruenire potest: vt est iudiciū quo intellectus iudicat ꝙ detestandum est peccatū & fugiendum. Illud est cuilibet lumine naturali notum. Altera est regula regulans penitentiam ad quā homo non potest peruenire lumine naturali: vt est istud dictamen detestandum est peccatum/quia dei offensiuum/quia a gloria impeditiuū/quia ad eternam penam & miseriam eternam inductiuum. Ista totalis regula nō potest ab homine lumine naturali cognosci: sed dūtaxat ex reuelatione diuina. Nam nō pōt homini esse naturaliter notū ꝙ sit futura beatitudo eterna/vel ꝙ sit eterna dānatio qualem ponunt fideles: sed illa solum sunt nota ex reuelatione diuina. Penitentia ergo potest habere duplicem regulam. Vnā naturali lumine notam. Alteram vero super naturaliter notā. ¶Hoc supposito respōdet doc. ad questionem dicendo ꝙ si consideretur penitentia vt regulatur regula naturali lumine nota est vnius pene tantū inflictiua scilicet tristicie. Nam nō habemus in intellectu regulam naturaliter notam ꝙ detestādum sit peccatum nisi hāc detestandum est peccatum/& ad illā detestationē: sequitur illa pena que est tristicia: ergo si sequatur: vt est cōformis regule naturaliter note est dūtaxat vnius pene inflictiua. Vnde quilibet habēs vsum rationis potest habere hoc iudicium narurale/ detestandum est peccatum/& potest habere actum conformē illi iudicio & si potest habere actum conformē ad illum: sequitur illa tristicia. Ideo potest habere illam penā inflictiuam. Igitur penitentia considerata: vt regulata per regulam naturaliter notā est vnius pene inflictiua. ¶Secunda pars responsionis est: si penitentia consideretur: vt regulata regula supernaturali cognita & ex reuelatione nota: est plurium penarum inflictiua patet: est tot penarum inflictiua quot deus ex reuelatione per sacras scripturas voluit pro peccato peccatorem luere: sed ex literis habemus ꝙ deus vult plures penas pro peccato infligi. Igitur penitentia considerata: vt regulatur regula supernaturaliter nota est plurium penarum inflictiua.

¶Cōseq̄nt. Doctor soluit obiectionē. Ali- Obiectō
qua est penitentia que regulatur regula nō naturaliter nota: sed solum ex reuelatione diuina: ergo est aliqua penitentia q̄ nō est virtus moralis: sed theologica. Consequēs est cōtra dicta i. ij. q. vbi dictū est ꝙ penitētia est virtus moralis & non theologica sed patet consequētia: quelibet virtus mo-

ralis regulatur regula lumine naturali nota: & est vna differētia inter theologam & moralem. Nā vt dicit sanctus Thomas virtus dicitur theologa: quia fertur in obiectum increatum secundum aliquam rationem ad cuius cognitionē homo nō potest ptigere lumine naturali. Vñ vt dicit Tho. Aliqua virtus que est de deo bene dicit humana & nō theologica qa nō fert in deum scdm rationē quā nō pōt nisi supnaturaliter cognoscere ipse homo: sed fert in illū secundū rationē naturaliter cognoscibilē vt puta scdm rationē prime cause & scdm illā philosophi naturalr deū cognouerunt: & sic sapiētia est de deo istomodo puta scdm rationē aliquā naturalr cognoscibilē: ideo dicit virtus moralis & nō theologica: sed virtutes q̄ ferunt in tale obiectū scdm rationē nō naturaliter cognoscibilē: vt est fides spes & caritas vocant theologice supnaturales aut suphumane. ¶His suppositis respondet ad obiectū cū sic arguit: illa virtus penitētialis exigit aliquā regulā q̄ non est hoi naturaliter nota/ nec pōt esse sed dūtaxat ex reuelatiōe diuina: ergo talis penitētia non est virtus moralis: sed theologica. Negat doc. ꝯsequentiā dans multa exēpla sicut pauptas euāgelica est virtus pure moralis: qa de obiecto pure creato puta de bonis externis nihilominus exigit regulam q̄ nō est homini nota lumine naturali sed tātūmodo ex reuelatiōe. Hoc eñ nō est naturaliter notū lumine naturali ꝙ relinquēda sunt oīa propter Christū. Ideo nō sequitur. Hec virtus exigit regulā regulātē nō naturaliter homini cognoscibilē sed ex reuelatiōe: ergo hec virtus nō est moralis siue humana. Vnde sicut dicit Doc. Virtus moralis vt dicit Aristoteles. ij. ethicorum dicit amore. i. a cōsuetudine. Consuetudo eñ est actuum frequens reiteratio ita ꝙ frequēs actuū elicitio vocat ꝯsuetudo: & ex illa cōsuetudine frequēti reiterationis actuū gignitur habitus. Quis ergo habeam regulā solū primo reuelatiōe mihi notā possū cōsuetudine me tali regule cōformare pluries. Vt habita ista regula supnaturali. Relinquēda sunt oīa propter Christū. Similiter habita ista: peccatū est detestādum quia dei offensiuum: glorie eterne impeditiuū/ pene eterne inductiū: possum me illis pluries cōformare naturaliter/ & ex tali cōsuetudine. i. frequenti actuum cōformium elicitione generatur vnus habitus eque bene ac si talis regula esset naturaliter nota & talis habitus est ita bene more genitus. i. cōsuetudine ac si talis regula esset naturaliter nota/ & ita bene pōt vocari moralis. Ideo secundum hāc rationem nulla est proprie virtus theologica nisi que a deo infunditur & ideo nō dicitur theologica: quia genita non more sed quia tota simul: & proprie capiēdo terminos quelibet virtus que acquirit ex actibus frequenter reiteratis vocatur moralis. Ideo qui ponunt fidē spem & charitatem acquisitas dicunt ꝙ illi habitus acquisiti nō sunt proprie virtutes theologice quia more gignūtur. Sed aliqui largius vtuntur virtutibus theologicis dicētes ꝙ quelibet virtus que habet immediate deum pro obiecto siue talis sit infusa siue more acquisita dicitur theologalis.

Solutio obiectionis.

Cōsuetudo.

¶Doctor igitur negat hanc consequentiā hec virtus habet regulam ad quam homo lumine naturali pertingere nō potest: sed ex reuelatione ergo non est moralis. Et ratio est bona: quia q̄uis talis regula insit ex reuelatione tamen ipsa posita & reuelata est in mea potestate me tali regule pluries conformare & ex tali more conformandi pluries generatur habitus moralis.

¶AD ARGVMENTA. querebat vtrū penitentia sit vnice pene inflictiua: dictum est ꝙ est plurium secundum ꝙ est conformis regule supernaturaliter note. ¶Contra penitentia est reordinatiua culpe: sed sicut est in culpa vnica deordinatio ita erit vnica pena per quā reordinabitur illa culpa. ¶Dico primo ꝙ in vna culpa cōtingit aliqñ esse duas difformitates sicut ꝯtigit in eodē actu eē duas bonitates/ quarū vna elicitur ab vna virtute & alia imperat ab alia

Ad argumēta.

Aliquando in actu sunt due difformitates.

Similiter in vna culpa siue in eodē actu ma lo possunt esse due malicie vt qui furat vt mechetur. Ille actus imperatur ab intēperā tia & elicitur a furto: & sic est falsum vniuersaliter ꝙ in vnico actu sit tātū vnica deordinatio: sed hoc dato cū infert: ergo erit vnica pena: distinguo: vel si cōparetur pe na in ordīe ad illā culpā: & sic verū est: vel si cōparetur ad offensum tūc negatur cōse quētia: nā pena reordinat culpā in ordine ad offensum p illā culpā per tot penas per quot exigit offensus reordinari: sed est no bis notū ex tribus auctoritatibus supra allegatis ꝙ ipse deus offensus plures penas exigit: ideo si esset pena cōparāda in ordine ad culpā solūmodo esset vnica pena puta tristicia. ¶ Secūdo arguitur. penitētia est quedā particularis iusticia: sed iusticia red dit equalem pro equali: ergo penitētia red dit equale pro equali: sed vna pena potest esse equalis vni culpe: ergo penitentia reddit vnicā illā penā p offensa. distinguo vel ꝙ reddat equale ex natura rei & sic est falsū: quia nō esset sufficienter p unitus per illud quia illa punitio respicit culpā in cōparatiōe ad deū. Vel reddat equale secūdum acceptationē illius cui redditur: & sic verū est & sunt plures pene. Dico tamen ꝙ aliquā do potest esse tanta tristicia inflicta ꝙ deus acceptabit eam pro equali & deus remittet omnino peccatū & quoad culpam: & quo ad omnē penā: sed potest esse ꝙ illa nō erit sufficiēs ad hoc / & sic nō acceptatur illa vt equale sed restabit aliqd aliud soluēdū qđ soluitur per satisfactionē. ¶ Tertio arguit. penitētia est vnica virtus: & vnice virtutis vnicū est obiectū: & penitentia habet penā pro obiecto vnicā / ergo nō infligit plures. ¶ Dico ꝙ penitētia est vnica virtus in genere: sed nō est vnica in specie. Insup dico ꝙ penitētia habet plures actus: immo penitētia collectiue ex tribus cōflatur: primo ex actu detestandi: secūdo ex proposito cauēdi in futurū a peccato: tertio ex proposito cōfitendi cum fuerit opportunitas & quilibet illorū trium habet partialem penam: nam penitere vt est actus detestandi habet tristitiam cōfiteri habet aliā partialem penā: ergo penitētia collectiue imperat plures penas & sic est inflictiua plurīū penarū.

¶ Questio Quarta.

QVARTO QVERO vtrum per sacramētum penitentie deleatur culpa sicut per penitētiam virtualē. ¶ Videtur ꝙ sic per illud quorum remiseritis peccata: ergo i absolutione remittūtur peccata & nō nisi per sacramētū penitētie ergo. ¶ In ista questione tria ponūtur quorū duo prima facilia sunt. Tertiū vero habet difficultatē. Primum est de quid nominis sacramēti penitētie. Secūdū est vtrū tali diffinitiōi aliquid subsit. i. vtrū sit aliqua res realis de qua verū sit dicere hoc est sacramētū penitētie. Vnde aliq termini habēt diffinitionē quid nominis sed illi nihil subest vt chimera vacuū. ¶ Quantum ad primū supponit primo ꝙ nō loquimur amplius de penitētia virtute puta de contritione sed de penitētia sacramēto: nam de penitētia virtute dictum est prius secundum illas quatuor acceptiones prius positas. Sed penitētia sacramentū est absolutio hominis penitētis sub certa verborū forma cū debita intentione a sacerdote habente iurisditionē significāte absolutionem aīe a peccato. Dicitur primo ꝙ penitentia sacramentū est absolutio. i. quedā sententia absolutionē significās: ita ꝙ ibidē capit absolutio pro sententia prolata a iudice absolutionē significāte vt est ista oratio ego absoluo te in nomine patris & filij & spūssancti. Et illa sententia non est aliud nisi illa ppositio vocalis: ideo breuiter penitentia sacramentū est propositio vocalis absolutionem aīe a peccato significās. per hoc ꝙ dicitur hoīs penitētis tāgitur materia sacramenti & est ipse penitens in confessus. Dicitur etiā sub certa verborū forma. nā postq̄ est sacramentum fuit institutum a Christo: ergo nō potest fieri nisi sub illis

Diffinitio sacramēti penitētie.

Quid sit penitentia sacramentum.

verbis quibus Christus instituit. Christus enim solus instituit sacramenta. Nam pura creatura: nec tota communitas omnium creaturarum pót instituere aliquod sacramentum. quia tota communitas oim creaturarum nõ habet effectum sacramenti in sua potestate: scilicet gratiam sed solus deus. ideo nõ pót dare efficaciã illis signis. igitur. Ultra dicitur/cum debita intentione. nam requiritur intentio ministri. licet enim sacramentum penitentie nõ includat intentionẽ tanquam partẽ (quia intentio nõ est sensibilis) tamen cõnotat intentionẽ. Unde si sacerdos a casu proferat illa verba sine quacunque intentione: non sunt sacramentum/magis quam si vna pica proferret. Dicitur etiam a sacerdote iurisdictionẽ habẽte per hoc denotatur minister. Ex quo sequitur quod talia verba prolata a laico nõ sunt sacramentum. Secundo sequitur/quod si talis sacerdos nõ habeat iurisdictionẽ nõ sunt sacramentum. & si proferantur a sacerdote iurisdictionẽ habẽte/& nõ intẽdẽte nõ sunt sacramentum. Finaliter dicitur/significãte absolutionẽ aie a peccato. cum enim penitentia sit sacramentum. ergo erit signum. ergo ex institutione xpi ei respõdebit aliquod significatum: & illud nõ est nisi absolutio aie a pctõ. igitur. Habetur ergo re

Resolu° solutorie/primo quid sit sacramentum penitentie. & quod realiter nihil aliud est quam absolutio &c. Scdo tangitur materia & dispositio materie: scilicet penitẽs confessus. Tertio tangitur minister: scilicet sacerdos & eius dispositio scilicet hñs itẽtionẽ & iurisdictionẽ. Quarto effectus: scilicet absolutionẽ aie a pctõ.

¶SECVNDO vidẽdũ ẽ: an aliqd subest illi diffinitiõi: hoc est an aliquid realiter sit sacramentum penitẽtie. Unde dicit doc. primo quod deus pót remittere peccatum: & hoc est de fide remissionẽ peccatorum: & si pót remittere/pót ordinare signum mediãte quo remittet ad cuius signi positionẽ semp paratus erit cõferre gratiã. & remittere pctm. cum enim sit omnipotẽs. ergo poterit instituere signum & causare grãm ad positionẽ illius signi quotiẽs illud applicabitur alicui & dare efficaciã tali signo/quod ipso posito ponetur gratia & illud signum realiter suberit diffinitiõi quam da mus de pnia sacramento. habemus ergo duo. Primum quod deus pót remittere pctm & conferre gratiã. Scdm quod pót instituere signum/ad cuius positionẽ sequitur remissio pcti: & collatio grẽ. ¶Consequẽter ostẽdit: quod nõ sit aliquod aliud signum conueniẽtius quam istud: quod declaratum est p diffinitionẽ sacramenti penitẽtie. scilicet absoluo te i noie pa. & fi. & spi. Nam talis sentẽtia: postquam est signum/magis congruum est quod significet suum effectum quam aliud. Eius enim effectus: est aiam liberari a peccato. ideo nõ pót haberi signum conueniẽtius quam signum significãs absolutionem aie a peccato. Similiter cõgruum est: quod sacerdos sit minister. Est enim peccator vnum extremum: & deus aliud. & reducitur in deum (tanquam in aliud extremum) per medium. i. per sacerdotem: qui est medius inter deum & peccatorem constitutus ab ipso deo/habẽs ipe sacerdos iurisdictionẽ quia sentẽtia a nõ suo iudice lata nulla est.

¶QVANTVM ad tertium. Circa hunc articulum sunt aliquae difficultates terminãde an resolutionẽ questionis. ¶Prima est/si sacerdos cum intẽtiõe proferat illa verba sacramẽtalia supponẽ: & ille nõ sit cõfessus sacerdoti an sit sacramentum. ¶Scda/supposito quod talis sup quẽ profert illa verba sit ei cõfessus verum tamen ficte/quia ponit obicẽ: an sint sacramentum.

¶QVANTVM AD PRIMVM. Respõdetur quod nõ. nam ponitur in diffinitione hominis penitentis. Ideo si non est ei confessus: non est sacramentum. Propterea dicunt doctores quod sunt aliqua sacramẽta que nullum actum recipientis requirunt. & in talibus est quedam forma: & quedam materia: que realiter distinguũtur ad inuicem. vt est in sacramento baptismi & ordinis etiã apud doctorem istum. Nam ordo non requirit actum suscipientis. ideo potest conferri paruulo sine actu suo. Similiter sacramentum extreme vnctionis/& confirmationis de necessitate non requirunt actum suscipiẽtis. Sed in sacramẽtis que requirũt actum suscipiẽtis: vt est sacramentum penitentie & matrimonij/nichil applicatur suscipiẽti preter verba: ita quod de necessitate requiritur

Verba prolata sup nõ confessũ nõ sũt sacramẽtũ.

applicatio verborū in ministro/& nullius
alterius materie. Ideo respōdetur breuiter
q̄tum ad primū ꝙ nō esset sacramētum pe-
nitentie. ❡Q̄r tum ad secundum. videlicet
an illa verba ego absoluo te &c. Prolata su-
per fictū .i. q ponit obicē: sint sacramētum?
Videtur ꝙ sic. Nam sortes adultus qui ba-
ptisatur/& ē fictus fictione qua ponit obi-
cē gratie solū/est vere baptisatus: nec vn̄q̄
postea debet rebaptisari. Igitur non obstā
te illa fictione/fuit verum sacramētum ba-
ptismi. ergo pariforma si sortes ficte confi-
teatur: quia intendit in futurum peccare: ni
chilominus illa verba ei applicata erunt sa
cramentum penitentie. Dices non est simi-
le: quia in sorte ficto illa verba sacramenta-
lia nichil causant: sed in ficte baptisato cau
sant caracterem. Omne enim sacramētum
aliq̄d causat in suscipiēte: sed illa verba ego
absoluo te &c. nihil causant in ficto. Patet
neq̄ gratiā vt notū est. neq̄ caracterē. quia
penitētia nō causat caracterē cū nō sit sacra
mētum irreiterabile. ergo nō sunt sacramē
tū. ❡Preterea quis sacramentum penitētie
sit iterabile nichilominus nō est iterabile
q̄tum ad eādem materiam .i. eadem pecca-
ta. sicut matrimonium est iterabile: sed nō
in ordine ad eandem personam: sed talis te
netur eadem secūdo cōfiteri. ergo oportet
ꝙ talia verba super peccatis prius confessis
prolata ficte tamen nō sunt sacramentum.
❡Ista difficultas depēdet ex difficultate ter
mināda deo fauente. xvij. distin. vtrum fi-
cte confessus teneatur iterū confiteri? ❡Di-
cit sanctus Thomas ꝙ non: sed recedēte fi-
ctione penitētia & absolutio illa habet suū
effectum: & in loco predicto tractabitur ta
lis difficultas. ideo &c̄. Ideo ad difficultatē
motā redeuntes: videlicet vtrū verba pro-
lata a sacerdote super fictū sint sacramentū
penitentie? Dico ꝙ sic. Contra. dicit in dif-
finitione penitētie hois penitētis: sed talis
nō est penitēs. igitur. Dico ꝙ capit homi-
nis penitentis .i. confitentis. & non intelli
gitur hominis penitentis .i. contritionem
habentis: sed confitentis: vt dicit Gabriel.

Verba p lata super ficte cōfesso sūt sacramentū penitentie.

Ad aliud argumentum illa verba nihil de-
relinquunt. Sāctus Thomas diceret ꝙ quē-
dā ornatū relinquūt. Ponit enī quedā sacra-
mēta imediate relinquere caracterē. Alia im-
mediate relinquere ornatum. sed cōmuni-
ter doctores non ponunt talem ornatum.
Ideo nego consequentiā/qua infertur. er-
go talia verba nō sunt sacramentum. quia
ꝙ nihil relinquāt hoc non est nisi propter
impedimentū suscipientis/ita ꝙ si nō esset
tale impedimentū aliquid relinquerent: &
sufficit ad hoc ꝙ dicātur sacramentum/ꝙ
q̄tum est de se aliquid relinquant. ❡Diffi-
cultas totius huius questionis est in isto ar
ticulo. Vtrum videlicet per istud sacramē-
tum ego absoluo te/remittatur peccatum
& infundatur gratia tanq̄ per dispositionē
preuiam: ita ꝙ illa seclusa nō remitteretur?
Pleriq̄ Doc. & Magister. xviij. distinctio
ne dicūt/ꝙ nunq̄ per sacramentū peniten-
tie remittitur peccatum: sed anteq̄ digne su
scipiatur hoc sacramentum/necesse est iam
in suscipiente preexistere charitatē. ❡Q̄r tū
ad istam questionem notandum primo: ꝙ
om̄e sacramentum noue legis ex vi operis
operati (si non ponatur obex) confert gra-
tiam. quia omne sacramentum est signum
sensibile/efficaciter significās .i. conferens
gratiā. Vnde quedā sunt sacramēta que cō
ferūt primā gratiā: sicut ē baptismus. Alia
vero sunt: q̄ preexigūt gratiā in suscipiēte/
& illā inuētā augmentāt. sicut est sacramē
tū eucharistie. Nā qui i peccato accedit: nō
solū non acquirit gratiā: imo peccat de no
uo accedēdo. Sil'r dicendū est i sacramento
ordinis & matrimonij. Dicit ergo Magi-
ster sententiarū/sil'r & Occā/& Marcili' de
padua ꝙ sacramētū penitētie nūq̄ introdu
cit tanq̄ dispositio primā gratiā: sed ad di-
gne suscipiēdū illud/preexigit grā: & illā
augmētat. ita ꝙ ꝓfert aliq̄s grad' de nouo
ratiōe talis dispositionis. & hec est opinio
illorū: videlicet ꝙ p sacramentū penitentie
nūq̄ cōfert pria grā: sed solū augmētat. Et
sunt multe auctoritates pro ista opinione:
scilicet hieronymi/Augustini Cassiodori.

S. Tho.

An p sacramētū penitētie remittatur peccatum.

Opi. magistri.

Opinio magistri & Occam/ & Marcilij de padua.

Dicūt enim ꝙ sacerdos euangelicus se habet in ordine ad remissionē peccati: sicut sacerdos legalis se habebat in ordine ad mūdandū leprosos in antiqua lege: sed talis sacerdos legalis non mundabat illos a lepra corporali: sed mundatos ostendebat. ergo sacerdos euangelicus non mundat a lepra spirituali. i. peccato: sed mundatos. i. absolutos ostēdit. Ad hoc diceretur primū cōcedendo ꝙ sacerdos euangelicus se habet: vt dispositio/nō ad primā gratiam. Secundo nō se habet dispositiue ad cōmutandū penā eternā in tēporalem: sed ad cōmutandum aliquid de tēporali que restat soluenda. sed ista opinio magistri & aliorū nō videtur multū probabilis. quia oporteret cōcedere ꝙ sacramentū penitētie nō esset secūda tabula post naufragium quod esset contra Hieronymū. Hominem enim esse naufragum/est hominē esse in peccato: & ipm liberari a naufragio/est ipm liberari a peccato: sed secūdum istam opinionem nunꝗ est sacramētum penitētie: nisi preexistat aliquis in gratia. si ergo est in gratia: iam est liberatus a naufragio. Doctores tenentes cū magistro dicunt ꝙ quando Hieronymus dicit ꝙ penitētia est secūda tabula: ꝙ capit penitentiā/nō solū pro sacramēto penitētie: sed pro cōtritione. ¶ His visis veniendū est ad solutionē questionis. Vnde doc. primo ponit duo dicta. Primū deus absqꝫ quocūqꝫ sacramēto aliquid acceptat ad remittendū peccatū/& hoc ne alliget suā potentiā sacramētis. & illud est dispositio sufficiēs ad delendū peccatū & infundendum gratiā. Scdm dictū/ illa dispōne nō habita sacramentū est dispositio sufficiēs ad remissionē peccati. Ideo patet ex isto secūdo dicto/ꝙ deus aliqñ cōfert gratiā absqꝫ dispositione pulа: & hoc est maioris mie. Dedit eñ deus duas vias ad remittēdum peccatū & ad habendā gratiā. Vnā per dispositionē. Alterā vero p sacramētū penitētie. Vñ dicit doc. ꝙ p secūdā viā. i. p sacramētū nō requirit nisi libera susceptio sacramenti ad intēsionē ecclesie: & nō requirit operatio interior/sed sufficit exterior. & in hoc verbo est difficultas. Vnde Gabriel nitit ostēdere ꝙ Scotus cōtradicat sibi ipsi. Dicit eñ Scotus/ vt aliquis per secūdā viā acquirat gratiam: sufficit libera susceptio sacramēti penitētie ad intēsionē ecclesie/ & nō requiritur actus iterior: sed sufficit exterior. quia talis susceptio est quid exterius. & statim postea subdit: licet in hoie requirat displicētia de peccato stat ꝙ sit ita remissa: & tam parū ꝑtinuata ꝙ nō sufficiet ad remissionē peccati. sed si superueniat sacramentū penitētie anteꝗ sit satis cōtinuata per hoc remittit peccatū & efficitur cōtritio. Accidit ergo propter duas causas ꝙ nō sit sufficiēs. Prima/ꝙ nō sit satis itēsa. Secūda/ꝙ nō sit satis cōtinuata: sed adueniēte sacramēto ille cause efficiunt sufficiētes: qa illa detestatio (que est de se isufficiēs) efficit ꝑtritio: & sufficiēs per aduentū sacramēti. Ad propositū redeūtes dicit doc. ꝙ requirit libera susceptio ad finē ecclesie: & nō requirit actus interior: sed sufficit exterior. sed hoc videt implicare ꝙ sit libera susceptio / & non sit actus interior: quia nullus actus exterior dicitur liber nisi libertate alterius actus puta interioris & libertate extrinseca. ideo videtur implicare ꝙ requiratur libera susceptio exterior: & non requiratur actus interior. ¶ Preterea doctor videtur dicere: ꝙ ad minus requiritur attritio anteꝗ susceptio illa sacramenti penitētie/siue sacramentū illud conferat gratiam. sed illa attritio/que est in sufficiens: vel propter intentionē nimis remissam vel propter nimis paruā continuationē/talis inꝗ attritio est actus interior. ergo de necessitate requiritur actus interior anteꝗ sacramentum illud penitentie conferat gratiā. ¶ Circa hoc: difficultas est apud doctorem. an requiratur aliqualis detestatio peccati cum sacramento/ad hoc ꝙ sacramentū aliquid cōferat: vel vtrū sufficiat tātūmodo volitio suscipiēdi hoc sacramētū ad finē ecclie: sicut in baptismo sufficit hec volitio. volo suscipere hanc ablutionem secundum ꝙ ecclesia intendit: Vtrum simi

Marginal notes: Impugnatio opi. ꝓcedēn. — 1. ꝓpo. — 2. ꝓpo. — An requirat detestatio peccati cū sacramēto.

liter sufficiat volitio suscipiendi sacramentum penitentie/ vel an requiratur aliqualis detestatio preter illam volitionem ad hoc ꝙ rite suscipiatur tale sacramentum penitétie. ¶Dicit Gabriel improbando doctoré ꝙ requiritur detestatio vite preterite. quod probat auctoritate Augustini dicétis: ꝙ nemo sue voluntatis arbiter potest nouã inchoare vitam: nisi eum vite preterite peniteat. ergo videtur ꝙ non sufficit ad hoc ꝙ infundatur gratia & remittatur peccatũ: ꝙ peccator solũ velit suscipere hoc sacramentum ad finem ecclesie: nisi detestetur peccata preterita: immo dicunt doc. consequenter ꝙ in adulto nõ sufficit volitio suscipiẽdi baptismum ad intentionem ecclesie: sed si fuerit peccator preter talem intentionem & volitionem necessario exigitur detestatio vite antique. Propterea ponit Augustinus differentiam inter adultũ & paruulũ. & videtur multum probabile/ ꝙ non sufficit sola volitio suscipiendi sacramentum: sed requirit̃ ꝑter hoc displicẽtia. Et ad hoc probandum adducit Gabriel multas rationes: quarũ vna talis est/ tres sunt partes penitentie secundum omnes/ cõtritio/ cõfessio/ & satisfactio. sicut ergo cõtritio & satisfactio nõ sufficiunt sine cõfessione in voto: sic nec alie due: scilicet confessio & satisfactio sine contritione in voto. sed vbi est votum conterendi / ibi est contritio. quia non potest haberi propositum efficax contritionis: nisi simul & semel habeamus cõtritionem. quia contritio semper est in potestate nostra: quia est actus iterior/ & ideo quemcunq; actum voluntatis volo habere statim eum habeo. & ista ẽ resolutio illius doctoris post Durandum. ¶Sed doctor videtur aliter dicere/ ꝙ sufficit voluntaria sacramenti susceptio. Et ponit tres modos per quos remittitur peccatum sine cõtritione. Primus quando aliquis voluntarie suscipit sacramentum sine detestatione peccati/ dũ modo nõ habeat propositum peccandi. Secũdus quando cum displicentia peccati suscipit sacramẽtum: sed illa displicẽtia nõ est sufficiẽs propter remissionẽ Tertius quãdo illa nõ est sufficiẽs/ nõ propter remissionẽ: sed propter nimis breuem cõtinuationẽ. In istis tribus casibus virtute sacramẽti penitentie remittitur peccatũ/ & infunditur gratia. Et ad saluãdũ doctorem a cõtradictione cũ dicit ꝙ sufficit susceptio sacramẽti volũtaria: & nõ requiritur actus interior. Intelligitur ꝙ nõ requiritur actus interior qui feratur super aliqď aliud obiectum ꝙ̃ super illã volũtariã susceptionem. ita ꝙ nõ requiritur actus interior qui feratur super peccatum cõmissum. & non vult dicere ꝙ nullus actus interior requiratur: quia notũ est ꝙ illa voluntas suscipiendi sacramentum requiritur. Ad aliud cũ dicitur. Scotus videtur dicere/ ꝙ ĩ attrito (qui nõ est sufficienter attritus) superueniẽte sacramento &c. Non vult dicere ꝙ requirat̃ illa attritio: sed ponit duos modos remittẽdi peccatũ per sacramẽtum penitentie. Primus/ scilicet per volũtariam susceptionem talis sacramẽti sine attritione. Secũdus per volũtariam attritionem cũ sacramẽto. sed alia opinio videt̃ probabilior. puta ꝙ requirit̃ detestatio cũ sacramẽto. & illã tenẽt oẽs doc. ꝑter Scotũ. ita ꝙ ꝗ̃saliquis intẽdat suscipe sacramẽtũ penitẽtie ad itẽtionẽ ecclesie sine attritione nõ videt̃ sufficiens.

¶AD ARGVMENTA. Pro scđo argumẽto doct. cũ arguit̃ auctoritate Augustini de resuscitatiõe lasari. nullus põt cõfiteri: nisi suscitatus. ergo nõ potest bene ꝯfiteri/ nisi prius fuerit suscitatus per gratiam. ¶Pro solutione duplex est ꝯfessio/ & etiã duplex suscitatio. quedã cõfessio laudũ: ꝑ quã laudat̃ deus. Alia est ꝯfessio fraudũ/ ꝑ quã homo cõfitet̃ suã fraudẽ. i. suũ peccatũ: & se accusat. Similiter duplex est suscitatio. quedã ꝑfecta: ꝗ fit ꝑ gratiã. quedã imꝑfecta: ꝗ nõ est proprie suscitatio: sed magis ad suscitationẽ dispositio & vocat̃ suscitatio imperfecta & impropria. Vltra notandum: ꝙ cõfessio laudum nunꝗ̃ est deo accepta nisi fiat ab illo qui non habet peccatũ. Sed cõfessio fraudis ꝗ̃uis nõ sit facta in cha

Opi. Gabrielis.
Opi. sco.
Triplici modo remittitur pctm̃ sine cõtritiõe
Duplex cõfessio.
Duplex suscitatiõ

ritate. est tamen a deo accepta tanꝙ dispositio quã deus necessario requirit: vt tali modo remittat peccatum. Ideo ad argumentũ nullus potest cõfiteri nisi sit suscitatus/ distingo. aut suscitatione perfecta/ & sic nego. aut imperfecta/ & sic concedo. ¶ Item cum arguitur super illo verbo. Tibi dabo claues/ dicit Hieronymus ꝙ sacerdotes nõ absoluunt. Dico ꝙ non absoluunt auctoritatiue: sed solus deus. sed bene ministerialiter/ vel non absoluunt. i. potest esse absolutio absqꝫ ministerio sacerdotis/ puta per contritionem. ita ꝙ non necessario requiritur absolutio sacerdotis/ & cũ infertur. ergo sacerdotes nunꝙ absoluunt/ negaĩ consequẽtia. ¶ Resolutio ergo est/ ꝙ per sacramentum penitentie remittitur peccatũ tanꝙ per dispositionem preuiam/ ita ꝙ illa dispositione posita & ea seclusa quocunqꝫ altero quod iam est positum remanente non remitteretur. & sic illud sacramẽtum est dispositio p quã remittiĩ & infundiĩ gratia. Resolu.

¶ Distinctionis. XV.

Questio Prima.

V ISUM EST IN PRECEDENTI distinctione de penitẽtia/ tam virtute ꝙ sacramẽto/ & de vtraqꝫ quomodo sit aut necessaria/ aut sufficiẽs ad delendum peccatũ. ¶ Cõsequenter in hac distinctione in qua agitur de satisfactione mouetur primo questio de satisfactione. postea mouẽtur tres de restitutione. quia magister inquirit an homo possit satisfacere de vno & non de alio? Et quia satisfactio aliquando capitur/ vt se extendit ad restitutionem: ideo communiter in hac distinctiõe tractatur de satisfac. proprie & large sumpta. ¶ Queritur ergo primo. Utrũ cuilibet peccato mortali actuali correspondeat satisfactio propria. Arguiĩ ꝙ non. quia si vni peccato corresponderet vna pena/ & alia alteri/ sequitur ꝙ aliquis posset satisfacere de vno & non de altero. Patet consequentia: quia irretitus duobus peccatis posset sufferre penã vni correspõdentẽ & non alteri. & tunc satisfaceret pro vno & nõ pro altero. sed ꝙ hoc sit falsum. Patet: quia si satisfacit de vno iam est amicus deo. & cũ remanet in alio/ est deõ inimicus. ergo esset amicus deo/ & inimicus quod implicat. ¶ In oppositum arguitur vnumquodqꝫ peccatum habet certam deordinationem. ergo etiam per certam penam habet reordinari. & sic distincta peccata specie per distinctas penas specie debẽt reordinari. ¶ Pro solutione dicit doctor/ ꝙ satisfactio aliquando capitur specialiter & aliquando generaliter. & in primo articulo determinat de satisfactione generaliter capta. In secundo vero de satisfactione specialiter capta. Unde satisfactio generaliter se extendit ad opus penale per quod remittitur peccatum ꝙtum ad culpam & etiã ad opus penale per quod remittiĩ post remissionẽ culpe illa pena que adhuc restat soluenda: ideo satisfactio generaliter capta se extendit ad duo: scilicet ad opus per qđ fit remissio peccati. & sic cõtritio/ cõfessio/ & absolutio vocantur satisfactio. Secũdo modo ad penam que restat soluenda post remissionem culpe. & illud opus vocatur satisfactio proprie dicta. ¶ De satisfactione generaliter capta videnda sunt quinqꝫ. Primo quid est satisfactio: Secundo an aliquis possit satisfacere pro peccato. Tertio per quod opus debet fieri satisfactio. & ex hoc videbitur solutio questionis. Quinto videbiĩ de difficultate tacta in argumẽto/ an aliquis possit satisfacere de vno & non de alio. ¶ Qũtum ad primũ articulũ vbi tãguĩ illa quinqꝫ est minor difficultas. Quo ad primũ dicit primo/ ꝙ satisfactio est redditio volũtaria equiualẽtis alicuius alias indebiti. Unde satisfactio ĩportat vnũ respectũ ad aliqđ p̃teritũ. ita ꝙ satisfactio est red ditio volũtaria pro aliquo p̃terito. ¶ Diciĩ voluntaria: quia si esset inuolũtaria non esset satisfactio/ sed satispassio: vt dãnati pro peccatis sufferũt penas alias indebitas. sed ille pene sunt iuolũtarie, ideo nõ possunt

Satisfactiõ dupliciter capitur.

Diffinitio satisfactionis.

dici satisfactio: sed satispassio. Nam patiuntur satis pro peccatis: sed non satisfaciunt. quia non voluntarie sufferūt. Dicitur alicuius equiualētis propter duo. Quia si redditur solum inequiualēs/iam nō satis redditur & sic non potest dici satisfactio. Secūdo: satisfactio est actus iustitie & iustitia cōsistit in quadā equalitate. ergo oportet φ sit redditio alicuius equiualētis. Tertio/dicitur alias indebiti: ita φ nisi esset propter illud opus precedēs p respectum ad illud opus precedens non diceretur satisfactio. Ratio talis est. Nā si istud opus esset alias debitū φ propter illud opus precedens nō esset satisfactio pro illo precedenti: sed pro altero ratione cuius erat prius debitū: ideo non esset satisfactio pro tali opere: sed pro altero. Satisfactio ergo large sūpta est redditio voluntaria: quod dicitur ad excludēdum satispassionem.i. passionem pene inuoluntarie alicuius equiualētis: quia hoc denotat illa dictio satis: quia cum satisfactio sit quedam iustitia: oportet φ consistat in equiualenti. & dicit alias indebiti: propter respectum ad opus precedēs ratione cuius est debitum. Verūtamen circa illam particulam equiualētis supponendū est φ multipliciter aliqua dicuntur equiualere. Vno modo secundum valorem naturalem con sequētem passionē rei. & isto modo capiēdo implicat contradictionem φ aliqua differentia specie sint equalis valoris: quia implicat contradictionem φ sint eiusdem speciei. Ex quo sequitur/φ omne aurū & omne frumētum mundi: nō sunt equalis valoris cum vna musca vel sorice: quia omne viuens est prestantius nō viuente. Alio modo aliqua dicūtur equiualere ad inuicē per respectum ad vsum & cōmodum humanū & ad subleuandam indigentiam humanā vt sic Sortes qui caret frumēto & abundat vino. quis vnum istorum plus valeat altero secūdum valorem naturalem: tamen inter illa duo potest reperiri equalitas quoad vsum & cōmodum humanum. vt ille qui indiget vino & abundat frumēto tantum

Multiplex equiualere.

succurrit indigentie alterius & sue dando alteri frumētum pro vino. Similiter tātum mihi succurritur per pecuniam mihi cōcessam φtum per frumētum &c. Ideo est equalitas quo ad vsum & cōmodum humanū. Alio modo capitur equiualēs secudum iudicium strictum iustitie distributiue in premijs vel in penis distribuēdis: ita videlicet φ sit equalitas pene ad culpā & premij ad meritum. hoc est φ patiatur tātam penam φtum meruit per culpam. & tanto premio afficiatur φtum meruit affici. & isto modo potest eē dupliciter. Vno modo φ sit equalitas pene ad culpam: ita φ nō possit inferri maior: nec posset licite maius premiū dari. aut φ sit equalitas in acceptatione illius in ordine ad quem debet istud premiū vel pena reddi. vt Sortes peccauit/debet puniri in ordine ad illum quem offendit & simili peccato plus offenditur princeps quam simplex laicus. si ergo offensus acceptet penam hanc tanφ sufficientem ad demeritum Sortis (φuis possit iuste sorti infligere maiorem) dicitur esse equalitas in acceptatiōe illius qui est offensus. φuis ergo omne peccatum sit dei offensiuum cuiuslibet peccati satisfactio debet fieri in ordine ad deum offensum: & equalitas pene i ordine ad culpam secundum acceptationem diuinam. Diffinitio ergo sic intelligitur/satisfactio est redditio voluntaria equiualentis secundum acceptationem diuinam / & nō equiualentis ex natura rei/neφ equiualentis φtum ad vsum humanum. Nam inter culpam & quancunφ satisfactionem non est equalitas saltem secundo modo. quia nulla culpa de per se venit in commodum humanum: immo est homini maximo incommodo. Neφ etiam satisfactio est redditio equiualentis. ita φ non possit maius infligi: sed equiualētis φtum ad acceptationem diuinam: & potest dari exemplum familiare / si Sorti debeo centum scuta: & habeo aliquid quod valet tantummodo nonaginta: sed Sortes acceptat illud pro illis cētum. tunc sum liberatus a debito, & reddo

Explicatio diffinitionis.

Exemplum familiare

equiualens non ex natura rei neq3 ex vtilitate: sed in acceptatione creditoris. & sic satisfaciendo de peccatis reddimus deo equiualens secundum acceptationem. & satisfactio isto modo non solum respicit culpam immo omnia commertia humana & beniuolentias. vt Sortes cui benefecit Plato ratione beniuolētie obligatur Platoni: ita q alias non esset obligatus: tunc redditio talis beniuolentie dicitur satisfactio. Similiter Sortes vendidit Platoni aliquid / solutio illius vocatur isto modo satisfactio / & sic de alijs contractibus humanis sicut redditio depositi solutio pcij &c. vocātur satisfactio. ¶DE SECVNDO dicitur. Iam videndū est an homo possit satisfacere deo pro peccato: ¶Ponit opinio Anselmi q homo non potest deo satisfacere pro peccato. Et mouet duplici ratione. Prima / homo nō potest reddere deo equiualēs: ideo non potest satisfacere. patet consequentia ex diffinitione satisfactionis. sed antecedēs patet / homo peccādo infinite deum offendit / quia quodlibet peccatū est infinite malum. quia est tātum malum q̄tum illud qđ offenditur est bonum: sed offensus est infinitus: & homo non potest reddere nisi finitum bonū. ergo nō pōt reddere equalens. Secunda ratio est propter hanc particulam alias indebiti. Nam quicquid facit homo est debitor illius ratione creationis / conseruationis / gubernationis &c. & requiritur q sit redditio alicuius quod sit alias indebitū / ergo homo nō potest satisfacere pro peccato preterito. Vltra dicit Anselmus q homo per opus suum iūcto merito passionis Christi bene satisfacit. Dicit ergo duo Anselmus. Primum / q homo non potest ex se satisfacere / ita q opus solum hominis non potest esse equiualens & alias indebitum. Secundum dictum / homo iuncta passione Christi (que erat alias idebita) satisfacere potest. ¶Doctor multum apparenter impugnat opinionē Anselmi / & arguitur sic. Quando dicit Anselmus q homo non potest per opus proprium: sed iūcta pas-

Opinio Anselmi

Resolu° Anselmi

Impugnatio s. Anselmi.

sione Christi satisfacere. vel itelligit de potētia dei absoluta / aut ordinata. Si de absoluta hoc videtur falsum. quia cōtingēs fuit in preterito q Christus incarnaretur & pateretur. & quāuis nō fuisset passus / poterat deus de potentia absoluta certum remediū ordinare puta aliquod sacramētum: vel aliquam detestationem ad remissionem peccati. ergo tunc homo potuisset satisfacere absq3 merito passionis Christi. ¶Item dicit Augustinus q fuit alius modus possibilis nostre redemptionis. ¶Dices fateor q fuit possibile Christum non pati: sed illud opus non fuisset satisfactio. cū fuisset ex mera liberalitate & acceptiōe & gratia dei. vt si habeo aliquid alienū: & ille cuius est dono mihi dat nō obligor ei amplius & sum absolutus ab illo debito non ex satisfactione sed ex mera & gratuita donatiōe. ita si xp̄s non passus fuisset: tūc fuisset remissio mere libera peccati sine satisfactiōe. ¶Cōtra / difformitas peccati seu malicia nō est nisi carētia rectitudinis debite in esse actui. ergo potest i esse actui tanta rectitudo q̄ta est difformitas. quia difformitas nō est maior q̄ fuisset rectitudo: & similis rectitudo potest esse actui sequenti. ergo homo potest exhibere deo tam bonū actum q̄ malus fuit actus per quem offendit. Offensa autem / vel difformitas est carētia rectitudinis debite in esse: si sit debite. ergo ē possibile q insit actui & si sit possibile q īsit actui / ergo ē possibile q tāta rectitudo insit alteri actui: & ē possibile q hō non obligeť ad illū actū: sed q exhibeat illū actum mere libere. Igitur pōt hō exhibere actū tam bonū q̄ malum fuit peccatum. Non facio difficultatem sicut dicit doctor / q sicut peccatum est infinite malum obiectiue: quin deo possit offerri actus tam bonus quā malus fuit actus: sed vtrum de necessitate iustitie per oblationem talis actus deus remittat offensam hoc non oportet. Certum est quod per omne peccatum homo icurrit reatum. id est obligationē: & nō incurrit obligationē ad actū eque bonū sicut actus est malus: sed incur-

rit obligationem ad penam eternam: ergo cum ratione talis offense nõ incurrat obligationem ad actum eque bonũ sed ad penam eternam/ ergo secundum rigorosam iusticiam satisfactio non est redditio actus eque boni: sed secũdum acceptationẽ dei/ & hoc nititur deducere Durandus in.j.q. huius distinctionis ꝙ offendens deum per nullum actum satisfacit secundum rigorosam iusticiam: sed solum secundũ acceptionem diuinam etiam iuncta passione Christi (dicit Durandus) que non fuit de condigno/ sed de congruo. Ratio Durandi est. Non minus obligatur homo ratione peccati ꝙ obligetur ratione beneficiorum: sed homo non potest satisfacere de beneficijs: quia non possumus deo & parẽtibus reddere equiualens. Secundum ergo rigorosam iusticiam si non possum satisfacere deo pro beneficio/ ergo neqꝫ pro peccato: sed ꝙ talis actus sit satisfactorius pro peccato est ex mera libertate diuina. Ratio est: quia per peccatum non incurritur obligatio ad actum eque bonum sed ad penam eternam. Ideo si deus acceptet illum actum loco pene ad quam obligatur satisfacit per illum actũ. Hoc patet in humanis si ratione homicidij facio quodcũqꝫ bonum non sum deobligatus a iusticia quodcunqꝫ bonum exhibeam. Ita etiã dicendum de peccatore. In diffinitione ergo satisfactionis debet intelligi equalẽs scdm acceptionẽ diuinam. ¶ Quantum ad secundũ punctum seclusa incarnatione filij/ Deus de potentia sua absoluta potuisset ordinare aliquod remedium contra mortale puta contritionẽ. Secundo/ illa contritio potuisset esse alias indebita: qꝛ ꝗuis deus potuerit obligare hominem ad omnia opera que faciet: solũ tamen obligauit ad decalogum & relinquit cetera in sua potestate. ergo ille actus contritionis fuisset indebitus sicut nũꝗ aliquis tenetur conteri nisi pro peccato: ideo contritio potest esse alias indebita. Bene verũ est de lege posita ꝙ nullus actus est satisfactorius sicut nullus est meritorius nisi ĩ virtute & merito passionis Christi/ quia deus statuit ꝙ nõ acceptaret actum hominis nisi in virtute alicui⁹ qđ sit magis gratũ ꝗ peccatum Ade fuerit displicens: ideo de facto nũꝗ aliquid acceptat pro peccato nisi ex merito passionis xpi/ & hoc est certũ & de fide.

Durãd⁹.

¶ DE TERTIO DICO. QVEREBAtur supra vtrũ quis possit satisfacere de vno non satisfaciendo pro altero/ & dictum est ꝙ satisfactio dupliciter capitur. Vno modo large. Alio modo stricte. ¶ De acceptione large capta iam expedita duo sunt. primũ ꝙ satisfactio est redditio alicuius equiualentis alias indebiti/ & hoc loquẽdo de satisfactione secundum strictam iusticiam: quia deus potest aliquando acceptare actũ alias debitum in recompensam peccati preteriti sicut acceptat elemosynam/ sed nõ esset satisfactio secundum strictam iusticiam quia stricte capiendo/ est redditio voluntaria equiualentis alias indebiti puta ꝙ non esset debitum seclusa illa causa. ¶ Et pro isto primo articulo restãt tria videnda. Primum que sunt operationes per quas fit satisfactio. Secundum vtrum vnicuiqꝫ culpe correspondeat propria satisfactio. Tertio vtrum possit fieri satisfactio de vno & non de alio. Quantum ad primum horum trium dico ꝙ regulariter opera satisfactoria sunt opera penalia. Secundum dictum/ hoc nõ obstante potest esse opus non penale: sed delectabile satisfactorium. Tertium dictũ sicut culpa nõ dicitur reordinari per quod cunqꝫ maius bonum sed solum per penam ideo regulariter non satisfit pro culpa nisi per opus penale. & ista tria dicta coincidũt in duo primum & vltimum quasi equiualent. Dicit ergo ꝙ quãuis deus posset acceptare aliquod opus non penale in recompensam pene debite pro peccato preterito hoc tamen non fit regulariter. Primũ patet/ sicut visum fuit supra in precedẽti questiõe. Intẽsus amor dei in illo q rapit ad martiriũ ꝗuis nõ cogitet nec tristet de peccatis talis amor est sufficiẽs ad remissionẽ pcti. ergo talis amor intẽsus est satisfactorius pro pec

aliquãdo fit ſatiſfactio de peccato opus non penale. cato preterito. Et capitur ſatiſfactio pro ſatiſfactione culpe & pene. Habemus ergo duo. Primũ aliqñ opus non penale eſt ſatiſfactoriũ/ vt patet de intenſo amore dei. Secũdum. ſatiſfactio nõ fit regulariter per opera non penalia: ſed regulariter per opera penalia ſola: Patet: culpa non reordinatur regulariter per actum eque bonum vel melius q̃ fuerit culpa mala/ ſed per penam aſſumptam in vindictam culpe: ergo regulariter non fit ſatiſfactio niſi per opera penalia. Et hoc dicit Auguſtinus. Sũt quidam fructus digni virtutũ quia ſunt operationes virtuoſe: ſed non ſufficiunt penitentibus. Et ſubdit dolore & gemitibus mortuus ſuple per peccatũ impetrat vitam. i. gratiam que eſt vita anime. Ex hoc apparet manifeſte q̃d opera penalia ſolum ſunt ſatiſfactoria. ¶ Vltra dicit doctor ꝙ oĩa iſta penalia opera reducuntur vel ad actũ quo eleuatur mens: puta actum interiorem diſplicentie vel triſticiã. Et ad actum exteriorem confitendi vel paſſionem ſequenté ex illo actu. Et ad actum quo maceratur caro: quod reducitur ad ieiuniũ. Vel ad actũ quo eleuatur mens: qui reducitur ad orationem/ vel ad actũ quo quis priuat ſe parte ſuorum bonorum ſcilicet elemoſyna. regulariter & reſolutorie fit ſatiſfactio ſolum per opera penalia que reducuntur ad illa quinqꝫ nũc nũc enũerata. ¶ Dices/ Satiſfactio nõ eſt niſi redditio honoris ſed maior honor redditur deo: & magis honoratur per dilectionem ſui q̃ per alia opera penalia. ergo erit maior ſatiſfactio per dilectionem dei q̃ per opera penalia. ¶ Q̃tum ad hoc dicit Bonauentura ꝙ multipliciter ſumus deo debitores: ſcilicet ratione beneficij ſuſcepti. Aliquando ratione precepti. Aliquãdo ratione dominij/ Aliquãdo ratione culpe qua offendimus ipm deum. ¶ Q̃tum ad primum debitũ q̃d prouenit ex beneficio/ ſoluitur per gratiarum actiones. Et debitum precepti per obediẽtiã. Et debitum proueniẽs ratione dominij per latriam. Sed debitum proueniens ratione offenſe nunq̃ ſoluitur niſi per penam: ſicut offenſa commiſſa in principem: vel proximũ tale debitum non ſoluitur niſi per penam. Similiter etiam dicendum de dei offenſa.

Reſolu°

multiplr ſum° deo debitores

¶ EX HOC PATET DE QVARTO Vtrum cuilibet peccato ſit propria ſatiſfactio. Dupliciter hoc põt itelligi. Vno modo ꝙ cuilibet peccato/ ſiue alicui pc̃õ ſit vna ſatiſfactio: & non ſit alterius peccati ſatiſfactio. Secũdo modo ꝙ ſit cuilibet peccato propria vna ſatiſfactio: ſic ꝙ nulla altera ſit illius peccati ſatiſfactoria. Secundo põt intelligi i vtroqꝫ ſenſu vel i nũero vel in ſpẽ. Tũc dico ꝙ falſum eſt ꝙ cuilibet peccato ſit vna ſatiſfactio ꝑpria: ita ꝙ illa aut in numero aut in ſpecie non ſit alterius peccati ſatiſfactoria: hoc eſt/ diuerſorũ pc̃õrũ põt eſſe eadẽ ſatiſfactio i ſpecie/ et diuerſorum peccatorum poteſt eſſe eadem ſatiſfactio in numero. Item dupliciter itelligitur quod pena aliqua ſit huius peccati ſatiſfactoria. Vno modo plene. i. ꝙ ſit ſufficiens ad remittendum culpam & omnem penã illi culpe debitam. Alio modo ſemiplene hoc eſt/ vel quando nõ ſufficit ad remittẽdum totam penã ſicut regulariter fit in cõtritione/ vel non eſt ſufficiens ad remittendum culpam: ſed penam vt ieiunium/ oratio &c̃. ſi nõ eſſet culpa remiſſa non ſuffiœret. Hoc ſuppoſito. dico ꝙ ſtat ꝙ diuerſorum peccatorum ſit eadem ſatiſfactio tã in ſpecie q̃ in numero plena & ſemiplena. Patet primo ꝙ eadẽ ſpecie. Nam iſtius peccati puta a/ cõtritio eſt ſatiſfactoria. Et iſta contritio eſt ſatiſfactoria peccati b/ & contritiones ſunt eiuſdem ſpeciei: ſaltem ſi obiecta ſint eiuſdẽ ſpeciei. Nã ſanctus Thomas diceret ꝙ omnes contriones ſunt eiuſdem ſpeciei/ q̃uis peccata differant ſpecie: quia oẽs cõtritiones ferũtur ſuper peccata etiã differẽtia ſpecie ſecũdum eadem rationẽ formalem/ puta inq̃tum ſunt dei offenſiua. Secũdum vero aliquos doctores non omnes contritiones ſunt eiuſdem ſpeciei. Nam bene ſequitur: iſta obiecta differunt ſpecie: ergo actus eorũ differunt ſpecie: ſed

prīa propoſitio.

non econtra. Similiter ꝙ eadem satisfactio numero sit diuersorum peccatorum. Patet: Nam stat ꝙ Sortes habens tria peccata eodem actu numero detestetur illa/ talis idem actus numero potest ferri super diuersa obiecta confuse: & super diuersa peccata: quo facto talis actus erit satisfactorius multorum: & stat ꝙ sit plena / & stat ꝙ sit semiplena satisfactio. Nã vt sit plena oportet ꝙ sit multum intensus/ ita ꝙ in illo actu sint due ptes graduales id est duo gradus/ quorum vnus seorsum esset sufficiẽs ad remissionẽ totalis pene debite vni culpe: & alter sufficiens ad remissionem totalis pene debite alteri culpe. Ideo q̃tum ad omnem penam & culpã est satisfactio. stat ergo ꝙ diuersorum peccatorum sit eadem satisfactio numero & specie. ¶Q̃tum ad hoc. Dico ꝙ omnis gradus qui sufficit ad remissionem culpe: sufficit ad remissionẽ quarũcunqꝫ culparum simul iũctarum. sed vult dicere doctor ꝙ ad hoc ꝙ actus interior sit sufficiens ad remittẽdum omnem culpam oportet ꝙ sit intensior q̃ ad remittendum solum vnam culpam & penam. Vltra dicit doctor stat ꝙ eiusdem peccati sint diuerse satisfactiones differẽtes specie. Patet sic: Sit Sortes habens vnũ peccatum: vna contritio potest esse tanta/ ꝙ erit satisfactio plena huius culpe: ita ꝙ remittetur culpa & soluetur omne debitum pene illius culpe. Item stat ꝙ sit aliqua contritio/ que non sit sufficiens ad remittendum omnẽ penã: sed bene culpã. & residuũ supplebitur per opa penalia. Tunc arguitur sic. Illa prima contritio plena/ & aggregatum ex secũda contritione semiplena: & aggregatum ex operibus penalibus supplentibus eius defectum: differũt specie ad inuicem. & sunt ambe satisfactorie eiusdem peccati vel põt esse. ergo eiusdem peccati sunt diuerse satisfactiones differentes specie. Quod differãt specie notum est: quia hñt diuersa obiecta.

An possibile sit satisfacere pro vno ¶DE QVINTO ARTICVLO. In hoc articulo est tota difficultas. Vtrum possit quis satisfacere pro vno peccato non satisfaciendo pro altero: Hec questio dupliciter intelligitur. Vno modo/ vtrum mortali iam dimisso quo ad culpam: possit quis satisfacere de pena soluẽdo pro vno & nõ pro alio: Et de hoc videbit in primo articulo principali. Secũdo modo vtrũ possit satisfacere pro vno mortali plenẽ / puta q̃tũ ad culpam & penam non satisfaciẽdo pro altero. petõ non satisfaciẽ do p alte ro ¶Aliqui dixerunt ꝙ sic/ quos magister sententiarium impugnat. et motiuũ eorum erat. Quãdo aliquis habet duo debita: potest satisfacere pro vno & nõ pro altero. ergo q̃uis sortes incurrerit duo debita ratione duarum culparum precedentium potest pro vno satisfacere licet non p alio satisfaciat. sicut quis duabus excõicationibus ligatus põt ab vna absolui: & nõ ab alia. tamen hoc non obstante dicũt oẽs doctores oppositum/ puta ꝙ nõ potest qs satisfacere secũdo modo. puta quo ad culpam de vno sine alio. Hoc est non potest alicui vnũ mortale remitti sine alio/ & hoc de potẽtia dei ordiata. Ratio talis est/ Nõ potest alicui remitti mortale: nisi per infusionem gratie. Ratio est. dicit sanctus Thomas: Deus non remittit debitum mortale/ hoc est quod incurrimus ex peccato per solutionem debiti secundum equiualentiam rei ad rem: sed solũ q̃tum ad acceptationẽ. ergo non dimittit peccatum nisi per opus quod acceptat pro offensa: sed deus nunq̃ acceptat opus nisi sit i gratia. Respexit em̃ ad Abel & ad mũera eius. prius ergo prioritate nature deus acceptat personã q̃ operationem eius. ergo nõ potest esse opus p quod remittatur vnum peccatum quin per illud remittatur aliud. Et hoc dicit Augustinus. Deus est inimicus omni criminoso sed criminosus est peccator/ ꝓptera quedã infidelitatis species est adeo dimidiam sperare veniam. ergo existẽti in duobus mortalibus nõ potest vnum remitti quin aliud remittatur. ¶Q̃tum ad hoc sunt due difficultates cõmunes. 1. difficultas. ¶Prima/ sortes habens plura peccata/ indagie facta stat ꝙ alicuius eorum nõ recordetur: & detestetur omnia

quorum habet memoriã remittuntur illa:
& non illud cuius nõ recordatur. quia nõ
Scda dif habet contritionem de illo. ¶Secũda dif-
ficultas. ficultas: Sorti occurrunt sua peccata succes
siue: & q̃ primum occurrit vnũ detestatur
illud / q̃a offensiuũ dei anteq̃ occurrat aliud
Illa detestatio primi peccati occurrentis est
meritum de congruo / sufficiẽs ad remissio
nem illius primi peccati occurrentis / ergo
illud remittitur. & illa detestatio nõ est suf
ficiens ad remissionem aliorum / q̃a nõ oc-
currunt. ergo sorti remittitur primum oc-
currens anteq̃ remittatur aliud scd'o occur-
rens. Et quando occurrit secũdum illud de
testatur: & videtur q̄ remittitur per illã se-
cundam detestationem / & per illam nõ re-
mittitur peccatum primo occurrens q̃a per
illam secundam detestationem nõ detesta-
tur primum occurrens: ergo illa sola de cõ
gruo est sufficiens ad remittendum pecca-
tum primo occurrens: ergo vnum prius re
mittitur q̃ aliud. ¶Q̃ntum ad primã diffi
Solutio prime. cultatem. Dico (vt dictum est prius) q̄ illa
sufficiens indago est sufficiens ad remitten
dum peccata: dato etiam q̄ nullorũ recor-
Solu. 2. daretur & non posset recordari. ¶Q̃ntum
ad secundã est duplex modus respõdendi.
Quidam dicũt q̄ prima detestatio que est
dispositio de congruo ad remittendũ pec-
catum primo occurrens / reseruatur adeo
quousq̃ impedimentum sit depositum. &
impedimẽtũ est: quia nõ detestatur aliqua
adhuc cum non occurrãt. ideo ratione ta-
lis obiecti (quia p̃seuerat reatus secũdi pec-
cati) nõ remittitur primum quod prius oc
currit: sed talis actus detestationis q̃ntum ad
sufficientiam reseruatur in acceptatione di
uina quousq̃ detestetur secundum pecca-
tum: & q̃uis non amplius tunc detestetur
primum: verũtamen quia detestatio p̃fuit
superueniente secũda detestatione / deus re
mittit vtrumq̃. ¶Aliter diceret Occam &
Occam. mihi apparet melius: q̄ Sortes qui detesta
tur primum occurrẽs / vel detestatur sub ta
li ratione: puta q̃a dei offensiuum. Tunc in
prima illa detestatiõe remittitur omne pec
catum quod non detestatur etiam actuali-
ter. Et ratio mea est ista: quia detestatio vir
tualis continet detestationẽ cuiuscunq̃ al-
terius peccati. Ratio est / quia detestatione
posita cum cognitione cuiuscũq̃ mortalis
necessario necessitate nature (vt dicit Occã
in tertio) sequitur detestatio illius. vt si Sor
tes velit aliquam operationẽ exercere pre-
cise sub ista ratione: quia precepta est: non
stat q̄ cognoscat aliquam aliã operationẽ
esse preceptam quin velit exercere illã. Nã
bene sequitur: vult exercere hoc quia prece
ptum: ergo vult exercere omne quod est
preceptum. Similiter bene sequitur detesta
tur peccatum hoc: quia dei offensiuũ. ergo
detestatur omne illud quod cognoscit dei
offẽsiuum. ergo q̃cito occurrit primũ pec-
catum Sorti: & detestatur illud sub ratiõe
quia dei offẽsiuum: talis detestatio licet sit
particularis virtualiter includit detestatio
nem cuiuscũq̃ quod est dei offensiuum eo
q̄ supueniẽte cognitione cuiuscũq̃ morta
lis ex illa cognitione & actu remanente ne
cessario sequitur detestatio. ideo talis dete
statio est sufficiens. & ista via videtur pro-
babilior. & sic de primo articulo scilicet de
satisfactione in prima acceptione.

¶DE SECVNDO PRINCIPALI. Vi-
sum est in primo articulo de satisfactione
large capta quid sit: & per que opera sit sa-
tisfactio primo modo. & vtrum sit cuili-
bet peccato propria: & an possit q̃s de vno
& non de alio satisfacere: Consequenter de
claratur quid sit satisfactio stricte capta. Et
quattuor sunt declaranda conformiter ad
quattuor declarata in primo articulo. Pri-
mo. q̃d sit satisfactio. Secũdo. per que ope-
ra fiat satisfactio. Tertio. vtrum vnicuiq̃
peccato sit p̃pria satisfactio. Quarto. vtrũ
satisfactio vnius peccati sit separabilis a sa-
tisfactione alterius: ¶Dico primo: q̄ satis-
factio stricte capta est operatio exterior / la- Diffinitio satis-
boriosa / siue penalis / quod idem est libere factionis
assumpta ad vindicandum peccatum / & ad p̃prie.
diuinam offensam placandam. Vel passio
ex illa operatione resultãs. & hic loquimur

de satisfactione vt totaliter distinguitur a contritione & confessiõe. ideo ponit operatio exterior ad differentiam interioris/ que non est satisfactio stricte/ sed large capta. Dicitur penalis: quia operationes exteriores delectabiles non habẽt rationem satisfactionis vt operatio ludi (quis fiat secundum eutrapeliam virtutem) nõ habet rationem satisfactionis. Dicitur voluntarie assumpta: quia inuolũtaria dicitur satispassio. Dicitur ad vindicandũ peccatum: & ad placandum deum. Ex his infert doctor/ ꝙ si sumatur opus exterius/ vel passio sequens vt distinguitur contra actũ interiorem vel passionem interiorem mentis Et contra operationem oris: puta cõtra loquellam & passionem cõcomitantem/ puta verecundiam: nõ consistit satisfactio nisi in illis tribus operibus difficilibus: scilicet ieiunio/ oratione/ & elemosyna. & hoc loquendo de satisfactione proprie dicta sumendo ergo satisfactionem & consequenter opus exterius/ vt distinguit contra cõtritionem & passionem inde sequẽtem: scilicet tristiciã: & contra confessionem & verecundiam inde sequentem: solum triplex est satisfactio. scilicet ieiuniũ/ oratio/ & elemosina. Et non capitur hic ieiunium prout est semel in die comedere/ & pro abstinẽtia a certis cibis: sed capitur pro omni maceratione carnis/ siue fiat per abstinentiam a cibis/ vel per susceptiõem discipline/ vel per egritudines: & c̃ omnia illa vocãtur ieiunium in proposito. Similiter elemosyna sumitur pro omni operatione pietatis erga proximum: siue talis exhibitio sit spiritualis/ siue corporalis/ vt dicit Bonauẽtura. &c̃. Q̃tum ad aliud: vtrũ cuilibet peccato respõdeat ppria satisfactio: ¶Dico ꝙ cuilibet peccato in genere/ de congruo respõdet propria satisfactio: sed nõ oportet ꝙ cuilibet peccato particulari correspondeat propria satisfactio. Tria enim sũt peccata genere distincta: scilicet peccatum carnis/ pc̃m cõcupiscentie oculoũ/ siue auaricie/ & superbia vite: nam cõtra peccatũ carnis de congruo satisfactio cõpetens/ est ieiunium. quia satisfacere est causas peccatorũ excidere. Et sic congruum est ieiunium contra illud peccatum. Similiter pro peccato auaricie congruũ est per elemosynam satisfacere. Nam qui rapuit vel furatus est: cõueniens est vt per oppositum satisfaciat. Contra superbiã satisfacimus per orationẽ Ideo cõgruũ est ꝙ vnicuiq; peccato in genere correspondeat sua propria satisfactio in genere. ¶Sed hoc nõ est necessarium in particulari. Patet/ nam possibile est ꝙ qui peccauit peccato carnis satisfaciat & non p ieiunium: quia talis nõ potest ieiunare: vt puta ille qui labore manuum suarũ vitam agit: qui cum ieiunio non posset viuere nec laborare in tali casu particulari non est necesse ei imponere ieiunium pro peccato luxurie. Similiter qui furatus est/ & nichil habet: nõ est necesse ei imponere elemosynam pro satisfactiõe. Similiter si diues peccauit peccato luxurie/ & non potest ieiunare: non debet ei imponi ieiunium/ sed potius largitio elemosyne. Ideo nõ est necesse/ ꝙ pro peccato auaricie semp iponat elemosina: & pro luxuria ieiunium/ imo aliquando e diuerso potest fieri. ¶Notandũ preterea ꝙ est altercatio inter sanctũ Thomam & Scotum/ circa hãc materiam. nam si sit aliqs qui confitetur sua peccata & ostẽdit se contritum/ & asserit: quis sit potens vel ad ieiunãdum/ vel ad largitionem elemosyne: tamen non vult suscipere penitentiam a sacerdote/ sed vult manere in misericordia domini/ & expectare misericordiã dei. Dicit doctor ꝙ tenet sacerdos eũ absoluere nec põt eũ obligare ad penitentiã acceptandam. Nam obligatio penitentie est ex acceptatione accipientis illam. tamẽ ipse sacerdos tenetur declarare ei illam. puta ꝙ talis penitentia esset congrua pro tali peccato: sed non potest ipm arctare vt illam suscipiat. ¶Dicit sanctus Thomas oppositũ & est apparentia pro ipso. Nam (vt exponit magister sentẽtiarum illud dictum: qd̃cunq; ligaueris &c̃) nõ est intelligendum:

Pria ppositio.

Tria sũt pctã gñe distincta

An sacerdos possit obligare ad penã suscipiẽdã.

Opi. Sancti Tho.

quodcunq ligaueris ligamine peccati: quia sacerdos nō potest me ligare ligamine peccati: quia nullus potest me facere peccare sine actu & volūtate mea: sed est intelligēdū quodcūq solueritis: supple a pctō/ erit solutū & i celis: & hoc claue nō errāte. Et qdcūq ligaueritis supple obligatiōe ad penā erit obligatum & in celis. ita q deus reputat illum obligatum. & ita exponit magister. Ideo dicit q potestas clauis in sacerdote non solū se extendit vt absoluat a peccato: sed vt liget absolutum a peccato ad aliquam penam temporalem. ¶ Ex quo sequitur secundum hanc opinionē quis remittatur/ penitēs tñ tenetur facere illud qđ iniūgit sacerdos. & si nō acceptat: peccat. vt dicit sanctus Thomas: & vtraq opinio est probabilis. ¶ Circa hanc materiam de satisfactione sunt alique difficultates. Prima quā tractat Scotus sequēti articulo. vtrū nouū pctm̄ impediat satisfactionē pro pctō pteri to dimisso? Et cōsequenter queritur/ vtrū preceptū impediat satisfactionē pro peccato? Vtrum per opus precepti possumus satisfacere de peccato? Vel vtrum solum per opus supererrogationis & consilij? ¶ Secunda difficultas/ vtrum exercens opus satisfactorium in satisfactiōe peccati alterius: aliquantulum satisfaciat pro se/ vel solum pro illo cui applicat suum opus? ¶ Tertia vtrum idem opus satisfactorium eque penale cum alio/ procedens tamen ex meliori volitione sit magis satisfactoriū? quia non est difficultas/ quin sit magis meritorium: vt sortes & plato ieiunant ex penitētia iniūcta duos dies/ tamen plato ex maiori deuotiōe & volitione feruentiori/ an plato plus satisfaciat? ¶ Quarta difficultas/ vtrum opus satisfactorium/ sit equaliter meritorium q̄ si non esset satisfactoriū? Quātum ad primum/ vtrum peccatum impediat satisfactionem peccati dimissi? ¶ Respōdet/ q dupliciter hoc pōt intelligi. Primo modo an peccatum quod realiter inest impediat quod opus sit satisfactorium? vt sortes ieiunat propter vanam gloriā: illud

[margin: Prima difficultas.]
[margin: 2. difficultas.]
[margin: 3. difficultas.]
[margin: 4. difficultas.]
[margin: Solutio prime. An existens in pctō possit satisfacere.]

ieiunium est peccatum. Dico q illud opus non est satisfactorium: quia si est peccatum ergo nō est adeo acceptum ad aliquam remunerationem/ nec temporalem/ nec eternam. Deus enim nō remunerat peccatum/ nec temporaliter nec eternaliter. Alio modo intelligitur/ & est presens difficultas: vt sortes est cōtritus & cōfessus/ remissa sunt ei peccata/ & iniūctum est ei ieiunium crastinum: sed anteq̄ ieiunet icidit in nouum peccatum/ an satisfaciat ieiunādo pro peccato preterito/ & manendo in tali peccato nouo commisso/ & an tale ieiunium bona intentione factum/ cum sit opus bonum morale (licet extra charitatem factum) sit satisfactoriū pro alijs peccatis iam remissis? ¶ Antiqui doctores/ & ferme omnes (preter Scotum) dicūt/ q illud opus non est satisfactorium. Nam dupliciter Sortes post confessionem ligatur. Primo ligamie precepti postq̄ acceptauit penā/ puta ieiuniū/ vel orationem &c. tenetur ad illam soluendam. Secūdo ligatur ligamine debiti alicuius pene exsoluende in purgatorio/ vel in inferno: nisi pro tali pena satisfaciat in hoc mundo. Quādo ergo q̄ritur: an tale opus sit satisfactorium? potest intelligi/ an satisfaciat precepto? Dico q satisfacit precepto q̄uis incidat in peccatum anteq̄ ieiunet nec peccat tunc nouo peccato. Sed difficultas est/ an satisfaciat pro pena soluenda in altero mundo: nisi satisfaciat in hac vita? Dicūt q nō/ si inciderit in mortale. Ratio eorum est: nunq̄ deus acceptat opus/ nō acceptata persona. nam respexit deus ad Abel/ prius prioritate nature q̄ ad opera sua: sed sortes est inimicus/ & nō acceptatus deo/ cum sit in peccato. ergo nullo mō acceptat opus eius: & opus non est satisfactorium secundum valorem operis ad penam debitam: sed secundum acceptationē diuinam. ergo sequitur q non est satisfactio. ¶ Consequēter ad hāc opinionem videtur sequi/ q decedēs in peccato nouo/ q pro peccatis prius dimissis de quibus non satisfecit punietur eternaliter in inferno. Patet: stante isto

[margin: Opi. antiquorum]
[margin: opi. sancti Tho.]

peccato/non potest satisfacere pro primis q̃tancūq; penam assumat. ergo decedēs in nouo peccato/pro primis a quibus absolutus est punietur eternaliter. quia nūq̃ remittet talis pena. ergo eternaliter plus punietur pena maiori q̃ debeatur isti peccato in quod lapsus est/post alia dimissa. Vltra sequitur q̧ decedens in mortali & veniali: eternaliter punietur pro veniali. quia nūq̃ potest satisfacere pro veniali. ergo. ¶ Sanctus Thomas videtur sibi contradicere. dicit em̄ aliud est loqui de sorte/qui decedit in mortali: & debito alicuius pene ratione peccatorum dimissorum. Et aliud est loq̄/de illo qui decedit in mortali & veniali. & ratio est/si sortes decedat in mortali/cū debito pene ratione peccatorum dimissorū/non decedit in culpa illorū mortalium dimissorum: sed quādo decedit in mortali & veniali / decedit in culpa veniali. & quia nunq̃ potest remitti culpa in inferno: perpetuo perdurabit culpa illius venialis. iō perpetuo punietur pro culpa veniali. sed si decedat in mortali/& debito pene: nō p̄durat culpa illorum mortalium. ideo tandem absoluetur a pena pro illis peccatis q̃ sunt remissa q̃tum ad culpam: & est opinio Thome in hoc passu. Dicit q̧ triplex est forus publicus/scilicet mundus/purgatoriū & infernus. Vnde sicut vnum peccatum in foro huius mundi aliquando punitur grauius in isto q̃ in alio. vt aliquādo vnū peccatum grauius: vel leuius punitur parisius q̃ rothomagi: similiter vnum peccatum leuius punitur in hoc mundo q̃ in purgatorio. Ratio quare nō potest in iferno remitti peccatum veniale: quia tale nō remittitur nisi per applicationem sacramenti / vel per bonum motum. sed in inferno nō potest applicari sacramentū: neq; habetur bonus motus in inferno. i. detestatio peccati bene circūstantionata q̃tum ad illum finē: puta propter deum/ergo illa via non remittitur veniale in inferno. ideo perpetuo durat culpa illius. Et illa opinio est multum probabilis. sed non est sic de decedente in

Triplex forus publicus.

mortali cum debito pene aliorum dimissorum: quia iam nō perseuerat culpa. ideo tādem finietur pena. ¶ Cōtra: in inferno nulla est redemptio. ergo &c̄. ¶ Dico q̧ nulla est redemptio. i. nihil remittitur in īferno. Nō enim remittitur illa pena: sed soluitur totaliter & integre. ideo nō remittitur: nec etiā culpa. ideo in inferno non est remissio culpe/nec pene: quia totam illam soluit cuius est debitor. & contra hanc opinionem nō militat illa auctoritas: q̧ in inferno nulla est redemptio. Alij dicunt q̧ recidiuans in mortale qui non plene satisfecit/ punietur ꝑpetuo in inferno/pro peccatis dimissis quibus nō satisfecit: vt dicit de palude. ¶ Sed tunc difficile est saluare (secundum hanc opinionem) quin peccata dimissa redeant. Dicitur enim q̧ merita redeunt: sed peccata dimissa nunq̃ redeunt: quod est cōcedendum secundum hanc opinionē. Nā transeūte actu peccati/nō remanet nisi reatus ad penam eternam secūdum doctores. Talis reatus est relatio rationis causatus in anima/a voluntate diuina qua vult eternā penam infligere secundum presentem iustīciam. Tunc arguitur sic/quādo Sortes relabitur in peccatum anteq̃ satisfaciat pro peccatis dimissis secundum presentem iusticiā est obligatus ad penam eternam pro peccatis dimissis. ergo talia peccata de facto redeunt q̃tum ad culpam. i. q̃tum ad obligationem/imo diceret de palude/q̧ eque intense punietur in inferno pro dimissis/ac si talia nūq̃ fuissent dimissa. ergo difficile est saluare quin peccata dimissa redeant q̃tum ad culpam. ideo ista opinio non est apparens multum. Sed est apparētia q̧ veniale q̃tum ad culpam/nō remittitur in inferno: cum ei nō possit sacramētum applicari ibi nec possit habere bonū motū vt dictū est. ¶ Q̃tum ad vtrūq; dicit doctor/q̧ existēs in mortali/pōt satisfacere de mortali prius remisso: imo dicere oppositum esset multum durū pro peccatoribus inducens illos ad desperationem. Consequēter dicit doctor: q̧ duplex est satisfactio/scilicet placās

De palude.

Opinio Scoti q̧ existēs in mortali pōt satisfacere.

Duplex satisfactio

& reconsiliãs: & illa nunq̃ est nisi cum charitate/ & est semper meritoria vite eterne de nouo & augmenti gratie/ & satisfactio pene. Alia est satisfactio non placãs: sed libera pene ad quã quis obligatur solũmodo nec hanc exigit deus: sed solum illam que est libera pene solutio. Et si iferatur: tali inuito/ sufficit deo vt in inferno. ideo nõ exigit deus q̃tum ad penam que restat/ satisfactionem reconsiliatiuam: sed solum alterũ istorum: vel satisfactionẽ. i. pene liberam solutionem/ vel satispassionẽ. Contra/ ieiunium vel oratio facta extra charitatem nichil prodest/ cum sit opus mortuum: ergo non est satisfactorium. Antecedẽs patet p apostolum dicentem ad Corinthios. xiij. Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum: charitatem aũt non habeã nihil mihi prodest. ¶Dico q͏ verum est q̃tum ad ɔsequutionẽ felicitatis eterne: sed non sequitur. ergo nihil prodest q̃tum ad solutionem pene. Iam apostolus intelligit q͏ nichil prodest: quia non habebit maiorem gloriam ratione talis operis q̃ prius. ¶Contra/ prodest q̃tum ad accelerationẽ glorie. Dico q͏ sic: sed non q̃tum ad hoc q͏ detur maior gloria. ¶Q̃tum ad aliam partem prime difficultatis qua querebatur Vtrum opus quod fit ex precepto: sit satisfactorium? ¶Dicit de Palude & bene: q͏ tale opus sit in precepto dupliciter potest intelligi. Vno modo simpliciter & absolute vt sanctificare sabbatũ/ dare elemosynã existenti in extrema necessitate. Alio modo q͏ sit in precepto q̃tum ad hoc. i. q̃tum ad satisfactionem vt opera iniũcta a sacerdote q̃ nõ sunt in p̄cepto simplr & absolute: sed solum q̃tum ad hoc. i. q̃tum ad satisfactionẽ. & isto modo opera in precepto sunt satisfactoria. Sed difficultas est/ vtrũ opus quod est in p̄cepto simpliciter & absolute seclusa etiam iniunctione sacerdotis sint satisfactoriũ. Dicit de palude. q͏ non: q̃uis sit penale: & facit tres rationes. prima talis est. Sortes qui peccauit/ postq̃ peccatum est remissum q̃tum ad culpam remanet alicuius pene debitor/ cuius nõ esset debitor si non peccasset. ergo non potest satisfacere faciendo precise opera quorum esset prius debitor q̃uis non peccasset. & est apparentia & nullus prima fronte negaret hanc rõnem. Si dicas q͏ satisfacit per opus p̄cepti/ quod esset alias preceptum: sequitur q͏ potest satisfacere totaliter per opera: quorũ esset debitor q̃uis non peccasset. ¶Secũda ratio. si opera precepti essent satisfactoria/ sequitur q͏ si sacerdos iniungeret. xl. dies ieiunij nõ determinãdo hos vel illos/ q͏ talis satisfaceret ieiunãdo quadragesimam: quod nemo diceret. ¶Tertia ratio est. si Sortes cui incũbit ex precepto simpliciter & absolute (nõ ex precepto dato ad satisfaciendum) dare elemosynam in extrema necessitate existenti: sic dando non exercet opus penale. ergo non satisfacit. Quod nõ exerceat opus penale patet: quia non dat suũm/ imo dat quod est alterius. ergo. Iste due vltime rationes non tantam habent apparẽtiam sicut prima que videtur bona. ¶Dico q̃tum ad hanc difficultatem/ q͏ preceptum datũ ad hoc non impedit satisfactionem: sed p̄ceptum simpliciter & absolute. i. quod est preceptum/ secluso precepto de satisfaciendo/ nõ satisfacit. ¶Habemus ergo de vtraq͏ opiniõe: videlicet an requiratur q͏ opus satisfactorium fiat in charitate/ vel non? q͏ ferme omnes antiqui dixerũt q͏ sic. Tamẽ tenet Scotus oppositũ/ videlicet q͏ non requiritur q͏ fiat i charitate: sed sufficit q͏ nõ sit peccatum. nam si fiat propter malum finem/ nõ est satisfactorium etiam apud doctorem. Et cum arguitur q͏ deus nõ remunerat neq͏ acceptat opera bona in peccato facta. Dico q͏ non est inconueniẽs q͏ remuneret illa opera cõdonatione pene temporalis: que restat soluenda. ¶Q̃tum ad secundam qua querebatur: vtrum quis possit satisfacere pro altero queadmodum satisfacit pro se? Et si sic. vtrum satisfaciendo pro altero? Vtrum etiam pro se/ vel nõ? & si non. vtrum opus quo quis satisfacit pro se sit ei magis meritorium q̃ opus quo sa-

De palude.

Tres rõnes de palude q͏ p opus p̄cepti nõ sa-

satisfacit

Solutio secũde difficultatis.

pma ppo. tisfacit pro altero: ¶ Pro solutione sit prima ppositio. Potest aliqs satisfacere pro altero etiam viuente. Patet/ viuēs potest satisfacere pro defuncto in purgatorio: quia satisfacere est opus facere quod acceptetur in remissionem/ vel diminutionem pene. Iā Sortes viuens satisfacit pro defuncto/ alias frustra eēt orare pro defunctis: & dicere oppositum est hereticum. ergo etiā viuēs potest satisfacere pro viuente/ sicut dicit altissiodorēsis. Verūtamē cum quis assumit satisfactionem pro altero (vt ipse dicit) debet facere discrete. Nam si plus indigeam satisfactione q̄ sortes/ pro quo volo satisfacere indiscrete ago: quia plus teneor mihi q̄ alteri: sed quando discrete fit potest alter pro altero satisfacere. ¶ Secunda propositio/ si sortes exercens opus satisfactorium/ oīmo de referat illud opus & totum valorem in satisfactionem alterius: nullo modo satisfacit pro se. Et ista propositio est Altissiodorensis & Durādi. Notandū tamē φ si opus satisfactorium fiat in charitate: est duplicis valoris. Nam est valor glorie eterne: & est valor redemptiōis pene. Q̄tum ad valorem glorie/ nullus potest illud opus referre in vtilitatem alterius: quia nullus potest alteri mereri gloriam & gratiā: sed bene potest pro altero orare: & propter preces alterius alter excitabitur a deo/ vt mereatur per suum actum proprium: sed valorē redemptionis/ aut diminutionis pene debite/ potest in vtilitatē alterius oīno referre. Tunc dicunt isti doctores/ φ si sit aliqs qui oīmode & totaliter referat oīno opus satisfactorium q̄tum ad valorē redemptionis/ aut diminutionis pene in alterum: nullo modo satisfacit pro se. Patet: quādo aliquis est dn̄s fructus operis sui/ & oīno refert fructum in vtilitatem alterius a se: transfert valorem illius in dominiū alterius: sed sic est φ sortes faciens opus satisfactorium est oīmode dn̄s fructus operis illius q̄tum ad dominium pene. Et si non transferret/ cederet in totalē eius vtilitatē. ergo si trāsferat totaliter in alium: illi soli (in cuius vtilitatem totaliter trāsfert) erit vtilis. Ideo relinquitur secunda propositio vera. videlicet si aliquis satisfaciens pro altero/ applicet totum valorem/ & referat totum valorem & vtilitatem satisfactoriam in solutiōnem vel diminutionem pene alterius: si alter sit obnoxius tante pene q̄tū potest illd' opus redimere/ est solum satisfactorium alteri: & nō facienti. Verūtamen meretur pro se premium essentiale: quia omne opus factum ab aliquo existēte in charitate/ est illi meritorium. Nec potest esse alteri meritoriū pmij essentialis. i. gratie & glorie. Vnde in dormiente non augetur gratia/ neq3 acquiritur ius ad beatitudinē per opus alterius: sed in dormiente potest esse satisfactio per opus alterius. ¶ Tertia propositio. Ceteris omnibus paribus/ sortes satisfaciēs pro se: plus meretur pro se: & de premio essentiali: quam si satisfaceret pro alio id est plus meretur habendo relationē qua refert opus suum penale pro se q̄ habendo relationem huius operis sui ad penam cuius alter ē debitor. Patet: quia amor sui cōmuniter est magis meritorius q̄ amor proximi/ quia est ex maiori obligatione/ & amor proximi q̄ amor inimici: sed sic est φ ista intētio/ qua refero opus in redemptionem pene proprie procedit ex amore mei. Et quādo refero opus pene in proximum: hoc est ex amore proximi. ergo satisfaciendo pro se: quis plus meretur sibi de premio essentiali. ¶ Contra primam & secūdā propositiones arguitur sic. Si ille essent vere. ergo staret aliquem peccasse: qui nunq̄ eēt nec erit punitus: sed hoc est falsum. igitur. ¶ Item apostolus ait: oportet nos presentari ante tribunal Christi/ vt vnusquisq3 recipiat prout gessit pro se. ergo nullus pōt pro alio satisfacere. Tertio sequitur φ posset aliquis mereri alteri remissiōem peccati venialis: sed hoc est falsum. quia nullū peccatum remittitur nisi per sacramētum/ vel per bonum motum. i. per bonam volitionem illius qui peccauit. Patet tamē consequētia: sortes qui peccauit solo veniali est

Quid satisfacere.

Scda propositio.

Tertia propositio.

Contra ppōnes pdictam.

obnoxius solum ad penam temporalem: ergo Plato faciendo opus satisfactorium referendo in penam debitam Sorti pro veniali: satisfacit aliquantulum. & posset tantum reiterare ꝙ satisfaceret omnino / repetendo tale opus pro tali veniali: ita ꝙ nõ amplius obligabitur ad penam. & hoc est peccatum veniale remitti. ergo &c.

Solutio. ¶Quantum ad primum illatum / dico ꝙ consequentia non valet. quia non potest remitti mortale nisi per contritionem: que est quedam pena. & antequam fiat satisfactio / de necessitate requiritur remissio peccati. Unde contritio est pena: vel saltem includit & infert penam. Et postꝗ peccatum est remissum per illud opus penale quantum ad residuum debite pene: potest remitti per penam in altero / sine pena illius qui peccauit. Quantum ad aliud de apostolo. Dico ꝙ loquitur de extremo iudicio / & de illis qui sunt saluandi & damnandi. ideo non vult dicere apostolus: ꝙ qui peccauit satisfaciat pro peccato dimisso. alias non mereremur existentibus in purgatorio satisfactionem pene quãtum ad diminutionem / vel remissionem illius.

¶Quantum ad tertium est maior difficultas. ¶Si aliquis potest pro altero satisfacere: id est penam saltem temporalem ad quã obligatus est soluere: ergo alteri poterit mereri remissionem peccati venialis quantum ad culpam. Patet sequela. Nam iste qui peccauit venialiter: est solum obligatus ad penam temporalem / per cuius solutionem remittitur ei peccatum. imo apud doctores per satispassionem: sicut in inferno. Sed Sortes potest soluere penam debitam veniali pro platone: sicut plato pro ipsomet. ergo Sortes potest acquirere platoni remissionem peccati venialis. ¶Unde doctor in vigesimaprima distinctione huius quarti inquirit quid sit veniale remitti: & dicit ꝙ peccato veniali siue hic puniendo siue in inferno siue alibi / non debetur nisi pena temporalis nec per se nec per accidens: quia secundum se est talis offensa que secundum se punitur per pena temporalem penam sufficienter. & ibi questio deo fauente terminabitur. ¶Tamen pro argumento. Dico negando sequelam. & ad probationem / cum quis soluit penam debitam pro altero / ratione peccati mortalis dimissi: iam alter non est obnoxius. ergo nec in veniali / cum soluitur pena debita veniali / pro illo altero. Dico ꝙ non est simile. quia antequam aliquis posset soluere penam / vel pro se / vel pro alio: oportet ꝙ culpa sit prius remissa quantum ad offensam. Unde dicit Durandus: ꝙ nunquam aliquis pro veniali: etiam pro seipso potest satisfacere: nisi tale veniale sit remissum quantum ad culpam. Quid autem sit veniale remitti quo ad culpam: postea tractabitur in illa. xxj. distinctione.

Solutio tertie difficultatis. ¶QVANTVM AD ALIAM Questionem qua querebatur. Utrum opera satisfactoria que procedunt ex meliori actu & feruentiori: sint magis satisfactoria. Et hec difficultas raro tractatur. ¶Pro cuius declaratione notãdũ: ꝙ in opibus satisfactorijs quadruplex genus satisfaciendi inuenitur. Quoddam penitentiale. Quoddam indulgentiale. Quoddam suffragiale. Et quoddam liberale. Et hic dicit Henricus in quolibetis. ¶Liberale: quod liberaliter fit sine quacunqꝫ iniunctione. vt ieiunium quod assumitur mere liberaliter pro peccato. Opus penitentiale est: quod est iniunctum a sacerdote qđ non fit pure liberaliter sed ex iniunctione sacerdotis. Opus indulgentiale est: cui ex concessione prelati annexa est aliqua indulgentia: sicut in diebus statutis dantur indulgentie in domo dei / vel alijs locis: tale opus est satisfactorium de se: quia est penale: sed ꝓpter indulgentiam superadditam vocatur opus indulgentiale. Opus vero suffragiale est: quod fit pro altero / & ibi Henricus facit cõparationẽ inter illa. dicẽs ꝙ ceteris pibus opus penitẽtiale est magis meritorium ꝗ libera-

Quadruplex gen⁹ satisfaciẽdi.

le/ratione clauium/& virtute sacramenti. opus vero indulgentiale secundum indulgentiam indulgentie date / stat ꝙ sit magis satisfactorium stat ꝙ minus: sed tota difficultas terminanda capiatur quoduis istorum operũ satisfaciendi seorsum in se/ sine cõparatione ad reliquum / supposito ꝙ a duobus ceteris pibus alijs fiat: ab vno ex actu voluntatis minus bono q̃ ab alio/ quia vnus magis conatur q̃ alter. Vel propter aliam causam: quia vnus habet circunstantiam bonam: quã non habet alius/ qa bonitas vnius actus potest augeri propter multas causas. Notum est ꝙ plus meretur de premio essentiali: qui satisfacit ex meliori actu & maiori charitate. Sed questio est/ an plus satisfaciat: & apparet ꝙ non. Et ratio est. & capio de opere indulgentiali/tenendo quod cõmuniter tenetur ꝙ indulgentie tantum valent q̃tum sonant/quando sunt pro rationali causa ĩpetrate. opus satisfactorium indulgentiale factum ex meliori actu voluntatis non plus prodest faciano q̃tum ad satisfactionem q̃ si faceret ta tale opus ex minori intentione. Patet antecedens/ quia si plus prodesset isti q̃tum ad satisfactionem/qui facit cum maiori conatu/& intentione voluntatis q̃ alteri facienti ex minori actu: sequitur ꝙ indulgentie non tantum valerent q̃tum sonant /vel ꝙ valerent plusq̃ sonant: quod est falsum. quia quando est remissio a tota culpa & pena: non possunt valere plusq̃ sonant.

¶ Alia ratio. Illud opus non dicitur satisfactorium ex vi operis operantis: sed operis operati .i. exterioris. Hinc est/ ꝙ volens dare elemosynam: equaliter meretur cum alio qui dat actualiter ceteris paribus: sed non satisfacit. Nam non attenditur valor satisfactionis/ nisi ex opere operato/ id est ex opere exteriori. ergo vbi est equale opus exterius/ita ꝙ in opere exteriori omnia sunt equalia: talia opera sunt eque satisfactoria supposito ꝙ fiat propter bonum finem: ergo quãuis opus in Sorte & in platone sit eque penale/comparando ad faciẽtes/ vel ex natura rei: sunt eque satisfactoria. Et hoc credo verum/ quãuis ille qui ex maiori intentione & conatu faciat: plus mereatur de premio essentiali: tamen isti duo equaliter satisfaciunt. Quia (vt dictum est) totus valor satisfactionis prouenit ex parte operis operati / id est exterioris. Ideo satisfactio que ex minus bono actu voluntatis procedit: non minus est satisfactoria. Et non intelligo de omnimoda satisfatione. quia si capiamus satisfactionem large: vt ille se extẽdit ad cõtritionem q satisfacit ex maiori cõtritione/siue ex maiori actu volũtatis: plus satisfacit q̃ ille qui satisfacit ex minori bono actu: sed loquimur solum de satisfactione stricte capta/ vt se extendit solum ad ieiunium /orationẽ & elemosynam. Ideo equaliter satisfaciunt in casu predicto.

¶ Quantum ad illud quod querebatur: vtrum opus satisfactorium sit eque meritorium/ac si non esset satisfactorium: vt Sortes tenetur dare elemosinam/& Plato non tenetur vterq̃ dat/ ꝙ ceteris alijs paribus: an ille qui nõ est obnoxius tali pene/ plus mereatur de beatitudine essentiali q̃ Sortes: ¶ Dico ꝙ non: & non est magna difficultas. imo equaliter meretur de beatitudine eterna. Nam si sortes minus mereatur de beatitudine eterna q̃ Plato/ propter hoc ꝙ meretur remissionem pene: & ille gradus glorie/cum sit eternus a parte post quantũcunq̧ paruus in intententione propter eius perpetuitatem esset preponendus cuicunq̧ remissioni pene temporalis. ergo Sortes consequeretur magnum incõmodũ/per hoc ꝙ satisfacit pro pena debita. & sic nulli consulendum esset ꝙ satisfaceret: sed solum ꝙ faceret pro beatitudine. & indiscrete agerent sacerdotes imponendo alicui penam/quod nemo diceret. (Solutio ꝗrte diffi cultatis.)

¶ Ideo resolutorie dico/ ꝙ ceteris paribus & hoc dicũt oẽs doc. ꝙ satisfaciens tãtum meretur de premio essentiali vltra satisfa-

ctionem pene q̄tum meretur: quis nō esset obnoxius pene: & non satisfaceret. ¶Cōtra: ergo plus meretur ille qui satisfacit q̄ alter qui non satisfacit. & qui nō habet obligationem ad penam. Negatur ꝙ plus mereatur. quia meritum est attēdendū ex parte premij essentialis. Habemus ergo has quinq̄ difficultates terminatas. Pria an sacerdos possit obligare penitētem ad penā suscipiendam: Secūda/ vtrum peccatum superueniēs impediat satisfactionem pro peccatis dimissis: Et vtrum per opus precepti possimus satisfacere de peccato/ vel solum per opera supererogationis: Tertia vtrum exercens opus satisfactorium in satisfactionem peccati alterius/ tātum satisfaciat pro altero: Quarta/ vtrum opus penale procedens ex meliori volitione &c. sit magis satisfactorium: Quinta & vltima/ vtrū opus satisfactorium sit equaliter meritorium/ ac si non esset satisfactorium: Ad argumenta doctoris/ Primū argumentum soluitur in quinto articulo primi articuli principalis. Q̄tum ad recōciliationem/ nullus potest de vno mortali satisfacere: quin etiam de alio. sed de solutione pene/ potest solui p vno & non pro alio. De congruo vni peccato debetur vna pena: puta luxurie ieiunium/ sed non de necessitate/ & in casu particulari. Item cōtritio potest esse satisfactio sufficiens q̄tum ad culpam & omnem penam: sed non regulariter.

Distinctionis quindecime. questio secunda.

SECUNDO QVĒro: ¶Determinatum est in prima questione de satisfactione q̄ respicit deū In ista autē secunda que stione determinat de restitutione in ordine ad proximum. & ista est egregissima questio inter ceteras Scoti questiones. Querit igitur. Vtrum quicūq̄ alterum damnificauit in rebus temporalibus: teneatur ad restitutionē/ ita ꝙ nō possit vere penitere nisi restituat: ¶Et arguitur primo ꝙ nō. Restitutio nihil est penitentie. ergo absq̄ restitutione potest esse penitentia. Patet antecedens. Restitutio nō est cōtritio/ neq̄ cōfessio/ neq̄ satisfactio. De primis duobus hoc notissimum est: scilicet ꝙ nō sit cōfessio nec cōtritio. Sed ꝙ non sit satisfactio patet: q̄a satisfactio ē redditio volūtaria equalētis alias indebiti: sed restitutio nō est idebita imo semp ē debita. ergo restitutio nō ē illa pars penitētie q̄ vocat satisfactio. ¶In oppositū arguit p August. & est regula iuris. Nō dimittitur pc̄m &c. ergo ad penitētiā peragendā necessaria ē restitutio. ¶In ista questione quattuor facit. Primo inquirit ortum dominiorum. vnde ortū est ꝙ hoc sit meum: & illud tuum. ¶Secundo inquirit de diuersitate modorū per quos dominium vnius potest in alterum trāsferri: scilicet quomodo potest fieri de re mea ꝙ sit alterius. ¶Tertio/ ex secūdo inferet q̄ nam sit iniusta: & que iusta rerum alterius occupatio: & hoc statim patebit de tertio. ¶Quarto respondebit ad quesitum. & doctor in ista questiōe solum loquitur de dominio ciuili: & non de originali/ nec gratuito/ siue euāgelico nec de dn̄io naturali.

¶QVANTVM AD PRIMVM/ vide licet. Vnde ortum est/ ꝙ iste habeat dominium in hac re: & non ille. Dicit ꝙ hoc nō habet ortū/ nec ex lege naturali/ nec ex lege euangelica/ siue diuina. Patet p capitulum quo iure. viij. distin: ca. j. vbi q̄rit Augustinus: quo iure possedit ecclesia vrbes: & quascunq̄ res possibiles possideri: & statim subdit/ non iure diuino: quia iure diuino domini est terra / & eadem terra & diuites & pauperes suffert. ergo iure diuino non potest dici hoc est meum / hoc ē tuum. & concludit ꝙ solum iure humano iure imperatorum & regum. Ista est ergo pria ppositio: ꝙ nō est appropriatio dn̄iorum aliquarū rerū/ alicui certe & singulari psone p ius diuinū: nec p ius pure naturale ¶Secūda propositio. In statu innocentie/ — pma ppō. — Lege na ture vel diuina p statu innocētie oia fuerunt coia.

d.ij.

& in pura lege naturali erant omnia cõia: ita ꝙ nihil erat vni certe psone appropriatum/ & hoc conueniẽs erat pro tali statu. Patet: conuenienter possidetur res inquantum huiusmodi possessio est vtilis ad ista duo/ scilicet ad cõmunem sustẽtationẽ: & ad pacificam hominum cõuersationẽ: sed in statu innocentie conuenientior fuisset quo ad vtrũꝗ istorum cõitas oim rerum ꝙ̃ appropriatio. ergo conueniẽs fuit pro illo statu rerum cõmune dominiũ. Et hoc patet Genesis secundo/ vbi datum est ade dominiũ rerum ad cõmunem sustentationẽ & pacificam conuersationem. Quod aũt pro statu innoscentie fuisset magis cõueniens cõmune dominiũ ꝙ̃ appropriatio. Patet: nullus pro tali statu cepisset nisi quod primũ fuisset ei occurrens & necessarium. quia nõ erat adhuc peruersitas nature. ideo nullus occupasset nisi quod ei fuisset necessarium: & non quod alteri erat necessarium.

¶Qũtum ad hanc propositionem: videlicet ꝙ nõ fuisset appropriatio dominiorũ in tali statu. Notandũ/ ꝙ in quibusdam rebus homo habet dominium: quarũ vsus ẽ necessarius ad sustẽtationẽ indiuidui. Alie sunt in quibus habet dominium/ quarum vsus non est necessarius ad sustẽtationem indiuidui sed speciei/ vt vsus femine nõ est necessarius ad sustentationẽ indiuidui: sed bene ad conseruationẽ speciei. Vnde quãdo dicunt cõiter doctores/ ꝙ in statu innoscentie oia fuissent cõia: hoc verũ est de illis rebus/ quarum vsus est necessarius ad sustẽtationem indiuidui: sed nõ est simpliciter intelligendũ de illis rebus/ quarũ vsus necessarius est ad ꝯseruationẽ speĩ. Nã adam habuisset dñiũ ppriũ i corpus Eue: & qlibet vir i corpus proprie vxoris. Adã enim fuisset vir Eue/ & nullus alter habuisset dominiũ i corpus Eue: & talis appropriatio fuisset in statu innocẽtie. ¶Difficultas est/ vtrũ illi statui repugnasset appropriatio: Difficultas.

¶Dico ꝙ nõ. imo ex cõi ꝯsensu potuisset eẽ apppriatõ: puta hoc erit tuũ/ & hoc meũ & hoc erit istius &c. sed in tali statu fuissent oia cõia ꝗuis nõ repugnasset appropriatio rerũ. Habemus ergo duas propositiones veras. Prima: nõ est appropriatio dñiorũ per legẽ euãgelicã. Resolu° ¶Secũda/ in statu innocentie oia fuissent cõia. 2. ꝓpositõ Vltra dicit doctor Nõ est appropriatio dñiorũ per legem pure naturalem. Patet: naturalis lex dictat oia esse cõia: & eadẽ lex non dictat cõtraria. qa tunc eadẽ lex includeret incõpossibilia: & oportet ꝙ lex sit possibilis. Nam bene sequtur / hec lex dictat cõitatẽ dñiorũ. ergo nõ dictat appropriationẽ. ¶Qũtũ ad has tres propositiones: primo videtur difficultas. Dicit prima/ ꝙ per nullã legẽ diuinam est appropriatio dñiorũ. Contra. ois lex ꝗ̃ habetur ex reuelatiõe supernaturali vocatur diuina: & lex naturalis est ex dictamine cõsequẽte purã naturã rei. sed multarũ rerum fuit facta appropriatio lege diuina. Patet: filij Israel habuerũt dñium in terrã promissionis & in vasa egyptiorũ ex lege diuina. ergo ex lege diuina. i. ex reuelatiõe supnaturali fuit facta appropriatio multarũ rerũ. 3. 1. ꝓpositionem.

¶Itẽ ꝗ̃tum ad aliud dicit doctor/ ꝙ lex naturalis dictat oia debere esse cõia: ergo videtur ꝙ nõ põt fieri appropriatio rerũ per legẽ positiuã cuius oppositũ statim dicetur in quarto dicto. Patet ꝯña. Illa lex positiua nullã habet efficatiã si sit ꝯtra legẽ diuinã aut naturalẽ. vt in ca. cũ inferior de maio. & obe. neꝗ pari i parẽ. l. nã & magistratus de arbitrijs. ff. Sicut preceptũ inferiorũ nullũ hẽt vigorẽ ꝯtra preceptũ supiorũ. ergo si lex naturalis dictet oia eẽ cõia nõ põt per legẽ humanã fieri appropriatio rerũ. 3. 2. ꝓpõnem.

¶Qũtũ ad primũ istorũ. Dico ꝙ ex reuelatione supnaturali multa sunt certis psonis appropriata: & in lege mosayca & euãgelica. Nã dñiũ ꝗđ hñt ecclesiastici in decimis & oblatiõibus est ex lege diuina. Similiter dñiũ ꝗđ habebãt leuite in primitijs erat ex lege diuina. Similiter dñiũ in terra pmissionis ꝗđ hẽbãt filij Israel erat ex lege diuina/ qa voco legẽ diuinã ꝗcꝗđ hẽmus reuelatũ a supiore deo. Quid ergo dicit doc. ꝙ lege diuina nõ est appropriatio dñiorum.

¶Dico ꝙ sic intelligitur / ꝙ lege diuina nõ est vniuersalis appropriatio dñiorum: sed particularis appropriatio (vt visum est) bñ est ex lege diuina. Et quia lex diuina est fortior ꝙ quecunq; alia lex positiua & humana: superueniēte lege diuina in dominijs que prius erant istorum efficitur alterorũ. & primi desinunt esse domini: quia possidebant illa solum lege positiua: & lege diuina dabatur alijs: ideo amittebant dominium. vt patet de vasis egyptiorum / que deus appropriauit filijs israel. & de regnis quinq; regum possidentiũ terrã promissionis. ¶Cõtra: habetur. xxiij. q. prima in primo capitulo. ꝙ lege diuina iustorũ omnia sunt comnia. ergo vniuersaliter res sunt appropriate iustis. ¶Dico ꝙ textus intelligitur: iustorum omnia sunt cõmunia ꝙtum ad dominiũ euangelicũ / & gratuitũ: quod permittit plures dominos ex equo: de quo postea dicetur: & nõ intelligitur de dominio ciuili. Quātum ad aliud / vbi dicitur si lex naturalis dictat omnia debere esse communia / ergo quecunq; determinatio contraria (sicut est determinatio iuris positiui: si sit in contrarium) nullius erit roboris / aut efficatie. ¶Dico ꝙ istius propositionis: lege naturali omnia sunt communia: multiplex est expositio. Nam sanctus Thomas. lxiij. q. secūda secūde sic exponit Lege naturali omnia sunt communia. i. lex naturalis nullius rei certe persone appropriat dominium / & non est intelligendũ: ꝙ ista propositio. omnia sunt communia sit de lege naturali. quia nõ posset per quãcunq; inferiorem legem fieri appropriatio rerũ: sed itelligit vt dictũ est: videlicet ꝙ in nulla re / nullus per legem naturalē habet proprietatem: hoc est ꝙ nulla est lex naturalis: per quã dictetur hec res est istius singularis psone: nulla penitus est talis. quia si esset aliqua lex naturalis per quã dictaretur hec res est istius certe persone: non posset talis res ab eo aufferri / & in dominiũ alteriustrãsferri: q̃d est falsum. Ideo p legē naturalē: omnia sunt cõmunia. i. nulla sit appropriatio certe persone / & certe rei.

Expositio huius ppõnis lege nãli oĩa sunt cõia.

¶Aliter alij exponunt vt doctor / & multi alij: ꝙ sc̃dm diuersitatem statuum / diuerse leges sũt de iure naturali. Nã hec propositio / omnia sunt cõmunia. non est simpliciter de lege naturali: sed illa modificata aliqua determinatione / est de lege nature / vt omnia sunt cõmunia pro statu inocẽtie. Talis sic modificata est de lege nature. Datur analogia. Nam sunt alique propositiones cõmunes: que per diuersas determinationes appropriantur diuersis scientijs. vt ista propositio / si ab equalibus equalia demas que remanebũt equalia erũt / secundũ determinatiões diuersas pertinet ad diuersas scientias. nam si sic determinetur / si ab equalibus magnitudinibus equalia demas &c. pertinet ad geometriam. Si ab equalibus numeris equalia demas: ptinet ad arithmeticam. Si ab equalibus sonis pertinet ad musicã. tamē ista propositio / si ab equalibus equalia demas. &c. non est geometrica / nec arithmetica / nec musica sic indeterminata. Ita dicerēt isti doctores / ꝙ iste propositiões: omnia sunt communia / omnia sunt appropriata: nulla illarum est de lege naturali simpliciter: sed ista / omnia sũt cõmunia in lege nature vbi nulla est corruptio: est de lege nature. Similiter ista vbi ē puersitas nature debet esse appropriatio rerum: est etiam de lege nature. Et consormiter dicit Durandus in tractu de legibus: sed iste due / debet eē cõmunitas rerum / debet esse appropriatio rerum / non sunt simpliciter de lege nature: sed quelibet determinata sc̃dm diuersas determiatiões põt esse de lege nature & de facto ē. vt si sic determinētur / dēt esset cõitas rerũ p statu nature integre / dēt eē appropriatio rerũ p statu nature lapse. He due ppões sic deteriate sunt de lege nature. Cũ hoc tñ stat: ꝙ neq; lex nature appropriet aliq̃d alicui q̃uis em ista ppositio debet eē appropriatio rerũ / p statu nature lapse sit de lege nature ita modificata nõ tamen propterea seq̃tur ꝙ lex nature appropriet aliq̃d alicui. sicut dicit Durãdus.

2. expositio.

¶ Item licet ista propositio: debet esse superioritas inter homines pro statu nature lapse ad cohercendum malos & premiandum bonos/ sit de lege nature: tamen ꝙ talis superioritas resideat in isto/ vel in illo/ non est de lege nature: sed solũ de lege positiua. Similiter dico/ ista propositio est de lege nature: debet esse appropriatio inter homines: pro statu nature lapse: sed ꝙ hec res approprietur isti: & illa illi: est de lege positiua humana: & ꝑpterea dicit doctor in quarto dicto: ꝙ appropriatio rerum est
14. lectõ per legem positiuam. ¶ Resolutio ergo est: ꝙ per legem naturalem: aut diuinam non est appropriatio rerum in illo statu innocentie: sed debuit esse communitas rerũ quia pro tali statu: communitas fuit magis conducens ad communem hominum sustentationem: & pacificam conuersationẽ: sed pro statu nature lapse/ non debuit esse talis communitas. quia fortiores reparent plusꝙ esset necessarium ad sustẽtationem: & debiliores omnino opprimerent. Ideo ꝗtum ad pacificam cõuersationẽ hominũ & sustentationem/ cõmunitas rerum non fuit decẽs nature corrupte. Aliam causam assignat sanctus Thomas: quia si non fuisset rerum facta appropriatio/ pro statu nature lapse: res non ita bene culte fuissent/ sicut nunc sunt. quia quod commune est negligitur: sed ipse appropriate colluntur. igitur. ¶ Restat igitur: ꝙ talis appropriatio sit per legem humanam facta/ & non per diuinam/ aut naturalem: siue i generali vt visum est. Et pro maiori declaratione vidẽdum est quid sit dominium/ & de diuersis speciebus dominiorum/ & earũ diffinitionibus. ¶ Unde quadruplex est genus dominiorũ/ naturale/ originale/ euangelicũ/ seu charitatiuum/ & ciuile. Dominium in toto genere/ nihil aliud est: ꝗ ius vtẽdi aliqua re sc̃dm rectã rationem. & ius (vt dicit Gerson) nichil aliud est: ꝗ potestas/ vel facultas propinqua competens alicui secundum dictamen recte rationis/ & dominiũ/ est illud ius competens. & ius est ipsa facultas. Dominium ergo in genere/ est ipsa facultas/ vel potestas: qua quis proxime vti potest aliqua re: vel locando: vel vendendo: vel consumendo &c. secundum dictamen recte rationis: Quicunqꝫ ergo habet ius vtendi aliqua re: secundum dictamen rectum habet potestatem propinquã ei cõuenientem sc̃dm rectam rationẽ: talis dicitur habere ius & dominium in illa re. ¶ Alias difficultas maior erit de speciebus dominij. ¶ Dominiũ naturale nihil aliud est: ꝗ potestas seu facultas propinqua vtẽdi rebus: alicui competens/ circa vsum aliquarum rerum/ secũdum regulas legis naturalis. Hic supponitur: ꝙ de lege naturali/ quilibet ꝗtum sibi possibile est/ tenetur corpus suum: & se cõseruare in esse. & hoc est naturale oĩbus rebus. ¶ Itẽ: sc̃dm Tho. secunda secũde. q. lxvj. articulo septimo. Non potest quodcunqꝫ ius positiuũ: derogare iuri naturali/ aut diuino. quia nunꝗ ius inferior/ potest derogare iuri superiori immo nullum ius positiuum est licitum: nisi propter conformitatem ad diuinum/ aut naturale. Quelibet rerum appropriatio/ est de iure pure positiuo. Habemus ergo tria: primum est: iure naturali quilibet tenetur se conseruare in esse. Secundũ: non potest ius positiuum derogare naturali. Tertiũ: q̃libet appropriatio est de iure positiuo. Infertur ex hoc: ꝙ si quis necessitatẽ patiatur (ita ꝙ ad prolongandam/ vel ad conseruandam vitam sit ei necessarium illud quod est alteri appropriatum iure positiuo) illud est istius patiẽtis necessitatem quãtum ad dominium naturale. Nam cuilibet patienti necessitatẽ vite (ad cuius cõseruationẽ necessarius est vsus alicuius rei presentis) talis res est illius ꝗtum ad dominium naturale. Patet: seclusa quacunqꝫ lege pure positiua illud fuisset suum: & sub pena peccati mortalis tenetur capere: & vti illo. quia obligatur sub pena peccati mortalis ad cõseruandum vitam propriam/ & cum ius positiuũ nõ possit naturali derogare: adhuc est obligatus ad sumendum

Quadruplex gen⁹ dñiorum

Diffinitio dominij.

Ius.

Quid sit dñium in genere.

Dñiũ naturale.

Ius positiuũ non põt derogare iuri diuino aut nãli.

illud (q̄uis aliter illud possideat iure positiuo) quia habet facultatem vtendi/secundū rectā rationē. ergo lege naturali habet dominium naturale in tali re. Dominium eīn naturale/fundatur in necessitate. & titulus dominij naturalis/est ipsa necessitas Et est illud/ quod cōmuniter dicitur: iure naturali omnia sunt communia. ¶ Forte dices habetur in iure de furtis/ extra cap. si quis: ꝙ si ex necessitate qs furatus fuerit bouem & cē. peniteat p tres ebdomadas. Si iniungitur ei penitētia/ videtur ꝙ capere ꝑpter necessitatē est peccatū: ergo si est peccatum: illicite capit. Igitur nō habet dominium. quia futurum est cōtrectio rei aliene inuito dn̄o. Dico ꝙ glo. illius capituli soluit argumentū: dicēs ꝙ si quis ꝑpter paruā necessitatem furetur: peniteat & cē. & nō intelligitur de magna necessitate: & extrema. In illa autem omnia sunt cōmunia/ de cōsecra. di. v. c. discipulos. ¶ Replicatur. Dicis ꝙ sortes/ qui patitur necessitatem: nō tamen extremam/ accipiendo ab illo/ qui habet superfluum peccat. ergo sequitur/ ꝙ ius positiuum derogat iuri naturali. Patet Nam stando precise in lege naturali/ seclusa quacunq̄ lege positiua: Sortes qui patitur necessitatem/ q̄uis paruam/ & non extremam: capiens a platone/ nullam necessitatem patiente: licitum erat ei sorti/ seclusa lege positiua/ & non licet posita lege positiua: ergo ius positiuum derogat iuri naturali. ¶ Q̄tum ad hoc dico: & non facio difficultatem quin assumere quācunq̄ rem (dummodo alius non pateretur maiorem necessitatem/ aut tātam) fuisset licitum: sed non preceptum. Vltra dico: ꝙ ius positiuum potest bene derogare: permissioni iuris naturalis/ aut diuini: sed non precepto iuris naturalis/ aut diuini. Ius eīn positiuū derogat iuri diuino in hoc/ ꝙ nullus contrahat in tertio & quarto gradibus/ quod ius diuinum permittit: sed nunq̄ derogat precepto. Vnde in lege nature non fuisset preceptum subleuare paruam necessitatē/ sed permissum. ideo positiuum potest per missioni iuris naturalis derogare/ aut diuini: sed nullo modo potest derogare preceptis illorū. ¶ De dominio naturali ponuntur alique propositiones. ¶ Prima. Illud dominium naturale non fundatur in charitate: quod est cōtra Armachanum in dyalogo/ qui intitulatur defensorium pacis. Alias oporteret concedere/ ꝙ peccator in mortali existens in extrema necessitate quocunq̄ cibo vtatur: peccaret mortaliter. quia vteretur re aliena: & nullo modo sua: consequens est falsum. ergo & illud ex quo sequitur. Et de Aliaco impugnat illū in tali propositione. Si dicas: ergo talis erit perplexus: quia si vtatur tali cibo & capiat: peccabit: si nō capiat/ etiam peccabit. quia aget contra preceptum iuris naturalis de cōseruando se in esse. Et hoc argumētum facit Armachanus contra se/ & respōdet/ ꝙ non erit perplexus: sed poterit penitere de peccato/ & capere rem necessariam: dummodo se posuerit in gratia. ¶ Secunda propositio. Istud dominium naturale conuenit creature rationali ex dono dei. Patet genesis primo. Dedi vobis omnem herbam: & vniuersa ligna. & cē. Ergo dominium quo vti potest aliquis in subleuationem: & vite necessitatem: competit illi ex dei donatione. Et hanc etiam ponit Armachanus: ostendens ꝙ deus sit omnium supremus dominus. Nullus enim habet dominium/ nisi ab ipso deo collatum/ ex pura & liberali donatione. ¶ Tertia propositio. nullus potest abdicare a se hoc dominium vniuersaliter: nec q̄tum ad certam speciem cibi: aut potus. Et hanc etiam ponit Armachanus in secundo libro. capitulo vigesimoseptimo. Prima pars huius ꝑpositionis patet: quia si simpliciter abdicaret per votum/ aut alio modo: quencunq̄ vsum cuiuscunq̄ creature: non obstāte necessario vsu illius ad vitam esset homicida sui. Patet: nam si non pasco fame morientem: sum homicida illius: ergo & mei si nō pascā me. Secūda pars illius positionis patet. ꝙ nec pōt aliqs: alicuius certe spēi: aut

Marginalia (left): Dn̄iū nāle fundaē in necessitate. — Bonū argumentū — Solutio. — Jus positiuū pōt derogare ꝑmissiōi iurisdiui/ni/aut nāli: s; nō ꝑcepto.

Marginalia (right): ꝑpōnes d dn̄io nāli. Prima. — Dn̄iū nāle nō fundaē i charitate. — 2. ꝑpō — 3. ꝑpositio

cibi/aut potus hoc dominium simpliciter abdicare. Hoc est: nunq̃ potest fieri votũ de non comedẽdis carnibus/aut de nõ potando vino:in quocũq; casu & euentu. Patet argumẽto cõmuni. q; Carthusiẽses possunt aliquãdo comedere carnes/nã potest accidere casus/in quo vsus illarum erit necessarius ad vitam cõseruãdam: puta si nõ reperiatur aliud cõmestibile:nisi cõmederent in tali casu essent homicide ipsorum met. ergo nõ possunt quocũq; voto: simpliciter abdicare istius cibi/aut potus naturale dominium/quia dominiũ naturale nichil aliud est:q̃ facultas assumendi rem simpliciter necessariam/ad conseruationẽ sui: & ad vsum sui necessarium/ secũdum regulas iuris naturalis: sed in casu p̃dicto necessarius est vsus istius cibi/ ergo iste obligatur sumere illum/& si obligatur sumere/ergo est in ipso facultas vtendi illo/secundũ regulas iuris naturalis/ & si sit in isto talis facultas/ergo est in ipso dominium naturale:ideo tertia ppositio ẽ vera/ videlicet q; sicut nullus potest vniuersaliter in omni re abdicare dominiũ naturale: ita nec potest vniuersaliter abdicare a se vsũ alicuius certe speciei/aut potus. Ideo qui vouent nunq̃ bibere vinum/aut nũq̃ comedere carnes: debet intelligi extra casum necessitatis. & sic probabilius est tenere q; Carthusiẽsis in extrema necessitate tenetur vesci carnibus: si non posset aliter conseruare vitam suam immo etiam tenetur aufferre in tali casu ab alio si alter non tantum / vel plus indigeret. & ad hoc tenetur dominio naturali. & nullus potest abrenunciare simpliciter & absolute tali dominio/in omnem euentũ: etiam q̃tum ad certam speciẽ: sed bene potest ad aliquod tempus. ¶Hic insunt consequenter alique difficultates. ¶Prima difficultas est: vtrũ iudex humanus possit aliquem priuare isto dominio naturali: Notum est/q; potest aliquẽ priuare dominio ciuili. Patet de prescriptione. ¶Secũda difficultas est/quia tale dominium competit creature ex dono dei: vtrũ deus possit priuare creaturam tali dominio. ¶Quantum ad primam difficultatem Tho. equiualenter rñdet q; non. secunda secũde. q. lxix. articulo quarto. in solutione ad argumentũ secũdum. Dicit q; iudex secularis/non potest hominem cõdemnare/ vt sibi ipsi inferat mortem:sed bene vt patiatur illatam ab altero. Et concludit ex hoc: q; iudex secularis non potest me cõdemnare (saltem vt tenear ei obedire) vt faciam aliq̃d ad quod sequatur mors. Potest bene alteri precipere vt faciat aliquid / ad quod sequatur mors mea/statim subdit: hinc si iudex secularis condemnet aliquem vt fame pereat: & sub ministretur ei occulte cibus/potest comedere. q; si non comederit:seipm occidit/ & peccat secundum Tho. quia est homicida sui:ergo tenetur tunc sumere/non obstante tali condemnatione iudicis. quia est illi facultas secundum leges naturales/& rectã rationem vtendi tali cibo. ergo in eo (non obstante tali condẽnatione) perseuerat dominium naturale. & credo hoc verissimũ: q; ius q̃d cunq; positiuum/ nõ potest derogare iuri naturali. ideo iudex per quãcunq; sentententiã /nõ potest me priuare hoc dominio naturali/quia hoc maxime esset/ precipiendo q; non comederẽ de tali cibo sed superueniente necessitate (non obstante tali precepto) teneor illum cibum sumere. Patet. nam Christus dicit: q; Dauid positus in necessitate/qui propter illam comedit panes propositionis/non peccauit. & excusat illum a peccato. Math. x. Quia Dauid non peccauit propter necessitatem: cõcludit ideo:nec discipuli euellentes spicas in die festo propter necessitatem famis. ergo iudex per suũ preceptũ nõ põt me priuare dominio naturali. ¶Contra deus est dominus vite & mortis/&potest alicui p̃cipere q; se occidat:ergo potest deus alicui precipere/q; abneget a se cibum necessariũ ad conseruationẽ vite. Et si hoc põt/ergo põt priuare hoiem dñio naturali / q; tale non cõpetit alicui/nisi ex dono dei liberali/si liberaliter dat. ergo potest aufferre. Igi

Quid sit dñium naturale.

Carthusiensis in extrẽa necessitate tenetur vesci carnibus si aliter si posset euitare mortẽ.

an iudex possit aliquẽ p̃uare dñio nãli

De⁹ põt aliquẽ p̃uare dñio naturali.

tur potest deus hoc dominio priuare crea
Regula. turam. Et hoc verū est. Dico secundo: ꝙ si
dederit alicui preceptū/ vel aliquibus/ vel
toti cōmunitati de non comedendo de cer
ta specie cibi/ aut potus/ & in precepto nō
incluserit casum necessitatis: superueniente
necessitate/ credendū est ab illis/ quibus est
preceptum: ꝙ ille casus non cōprehēditur
Regula. sub precepto. Ratio istorum est. Quando
cunqꝫ sunt aliqua duo precepta: & vnū est
pure positiuum ꝗuis diuinū: & aliud non
est pure positiuum: sed est aliquomodo na
turale. si occurrat casus obseruationis incō
possibilis illorum duorum preceptorū/ ita
ꝙ nō stat vtrūqꝫ simul obseruare/ neglecto
quod est pure positiuum obseruādum est
illud qđ non est pure positiuum: sed quod
est aliqualiter naturale. qa magis obligat.
Vnde preceptum de seruāda vita propria:
nō est pure positiuū. & preceptū de absti
nendo ab hoc cibo/ est pure positiuum: &
nullomodo naturale. Ideoquādo illa duo
simul occurrūt: & sunt incōpossibilia/ tunc
standū est precepto/ quod participat de iu
re naturali. Eodēmodo sicut dictum est de
Dauid: non reperit nisi panes propositio
nis/ & erat ei necessarium comedere/ quod
erat cōtra diuinum preceptum/ vel trāsgre
di preceptum de seruāda vita. ergo nō pec
cauit negligendo diuinum/ & obseruādo
naturale. quia in precepto de non comedē
dis panibus propositionis/ nō includeba
tur quicunqꝫ casus particularis: tunc ab ip
so Dauid estimādū erat: ꝙ talis casus neces
sitatis erat exceptus. Tertio dico. ꝙ si deus
daret preceptum cū ista clausula etiā in ca
su necessitatis: esset priuatus a deo hoc do
minio naturali. ¶ Contra: deus nō potest
dispensare contra legem naturalem. ergo
cum sit de lege nature/ ꝙ tenear comedere:
nō potest facere quin tenear/ in tali casu. er
go non potest facere quin habeam faculta
tem/ secundum leges nature: & quin habeā
dominium naturale. ¶ Dicūt doc. antiqui
vt san. Tho. ꝙ i lege pure naturali/ nō po
test deus dispensare. Dico/ ꝙ seipsum con
seruare in esse: non est de lege pure natura
li: sed se non occidere auctoritate propria/
est de pura lege naturali: sed auctoritate il
lius qui habet substātiam & esse rei in suo
dominio: non est de lege naturali. immo si
sit de lege aliqua: est solū de lege positiua
diuina. Ideo dico ꝙ se non occidere in vni
uersali: non est preceptum simpliciter de le
ge pure naturali. sed non occidere seipsum
auctoritate propria est de lege pure natura
li. Superueniente ergo auctoritate dei pro
hibētis possū licite a cibo necessario ad cō
seruationē me vite abstinere: & illicite acci
perem/ & peccarem. ergo pro tunc non ha
beo tale dominium naturale. quia non ha
beo facultatem licite capiendi. Ideo domi
nio naturali/ deus pōt me priuare: sed non
iudex secularis/ seu humanus. ¶ Dictū est
ergo/ & habetur in glos. de fur. ꝙ propter
necessitatem/ quacunqꝫ re exteriori est mi
hi licitum vti: & habeo dominium natura
le in illa re. ¶ Contra. ergo si esset alicui ne Argumē tū schole.
cessarius vsus mulieris aliene/ & non sue.
tunc licebit illa vti ꝗuis nō sit sua vxor: pu
ta ad infirmitatem vitandā/ vel ad sanitatē
recuperandā/ & consequendā. & est argu
mentum qđ fit cōmuniter in schola/ ꝙ for
nicatio: immo adulterium/ non sit peccatū
Dicunt Doc. ꝙ non potest accidere casus/ Solutio.
in quo simpliciter & absolute sit necessaria
cōmixtio carnalis/ ad conseruationem vi
te. sed hoc dato ꝙ accideret: non est simile/
sicut de potabilibus & comestibilibus. qa
talia sunt de per se ordinata/ ad cōseruatio
nem indiuidui: sed vsus mulieris nō est de
per se ordinatus/ ad cōseruationem indiui
dui: sed solum speciei. Et ideo ꝗuis accide
ret talis casus/ quia talis concubitus nō est
ordinatus ad conseruationē vite. & habeo
preceptum legis naturalis de nō mechādo
ideo argumētum non cōcludit. Vnde no
tandum: ꝙ vna lex naturalis/ potest in casu
particulari alteri preiudicare.

¶ SIT ERGO quarta cōclusio. Dicit pñr
doc. ꝙ lex positiua requirit in legislatore/
prudētiā & auctoritatem. illa duo scilicet

auctoritas/requirunt simul. Primũ patet/ quia nisi legislator sit prudẽs/ nõ poterit dictare de agibilibus: & pcognoscere vtilitatẽ legis. ergo i legislatore requirit prudẽtia. & hoc intelligit in se vel in consiliarijs quibus vtitur in pdendis legibus. Secũdũ patet: ꝙ requiratur auctoritas. quia dicitur lex a ligando. sed nullum poterit lex ligare nisi procedat ab illo qui habet auctoritatẽ & precipuũ quod requiritur est auctoritas presupposita prudentia vel in se vel in cõsiliarijs. Vnde duplex est auctoritas/ quedam est paterna que fundatur in iure naturali & nõ solum ex iure positiuo. & est auctoritas/ qua vtitur pater in eos qui ab ipso descenderunt q̃uis sint de diuersis politijs Alia est auctoritas politica q̃ nõ est ex iure naturali: sed positiuo siue ɔsistat i vno siue in pluribus. Aliqñ cõsistit in vno & vocat regalis. Aliquãdo in paucis & vocat Aristocratica aliquando in multis & vocat timocratica: vt ego declaraui legendo Occã de potestate summi põtificis. Vnde auctoritas politica consistit & respicit eos qui simul politice viuunt. Aliquando in vno. Aliquãdo in aliquibus simul iũctis: ita ꝙ nullus seorsum habet illam: sed simul iũcti habẽt/ & nullus seorsum potest aliquid illius potestatis exequi nisi ex cõmissione aliorum. ita ꝙ si aliquid attentaret tanq̃ ordinarius nihil valeret sua sententia. vt sunt domini de parlamẽto. ordinarie nihil possunt nisi simul queadmodum etiam est de capitulo nullus eorum habet potestatẽ sed totum capitulum. Vnde si tales in quibus est ista potestas sint in pauco numero: puta quatuor/ aut quinq̃/ vel sex vocatur aristocratica. sed si sint valde multi illã habentes: vocatur timocratica. Dare enim certũ & determinatum numerũ & punctualem/ in quo debent esse est difficile. Vnde dicit doc. siue talis potestas cõsistat in vno siue in pluribus est introducta iure humano sci licet a libero consensu populi. Nullus eñ naturaliter nascitur rex: & tenendo ꝙ deus dederit Dauidi & Sauli regnũ: hoc tamen

Duplex auctoritas. *Auctoritas paterna.* *politica.* *Dauid et Saul a q̃ fuerũt regnum.*

non sit regulariter tñ tenẽdo / ꝙ nõ dederit habuerunt ex consensu populi. ex eo ꝙ populus illis dederit & se illis subiecerit. ex tali libero consensu consequitur aliquis potestatẽ que dicitur regia. & si cõsentiant in paucos ex tali cõsensu consequuntur auctoritatem politicam/ aristocraticã/ vel in multos timocraticam. & sic ex tali consensu populi omnis potestas siue regalis/ siue aristocratica / siue timocratica habuit originem. Epilogus ad intelligendũ quomodo fuerunt facta dominia posita est distinctio dominiorum/ & dictũ est de dominio naturali quod est quedam facultas: seu potestas assumendi rem/ in sui vsum ad sublevandam necessitatem. Dictum est secundo ꝙ tale dominium nõ fundatur in charitate quia in peccato existẽs: si patiatur necessitatem alicuius rei habet dominium naturale in illa. Tertio/ ꝙ illud est ex dono dei. Genesis primo. Dedi omnẽ herbã &c. subdit dedi: vt sint vobis i escam. Quarto. nullus põt a se abdicare tale dominiũ. quia postq̃ competit iure diuino: vel naturali per nullũ positiuũ ius potest a se abdicare. Quinto. nullus potest simpliciter & absolute in omni euentu abdicare aliquam speciem cibi aut potus &c. Sexto. iudex humanus siue secularis non potest aliquem in penam peccati priuare dominio naturali quia tale non est ex iurisdictione hũana sed ex dono dei. Vltimo. deus potest aliquem priuare hoc dominio naturali: & põt pcipe ꝙ nõ comedat in extrema necessitate sicut potest precipere alicui ꝙ se occidat: vt patet de Sãsone. ¶Consequenter determinãdũ est de alijs speciebus dominiorũ. puta de dominio origiali/ & de gratuito seu charitatiuo & apud alios euangelico. Vnde secundũ aliquos dominium euangelicũ distinguit a gratuito. Dominium originale secundũ de gersono: est dominiũ pluribus ex equo cõpetens inabdicabile: seruata iusticia originali. seu clarius. ¶Est potestas alicui cõpetens vtendi quibuscunq̃ rebus secundũ leges iusticie originalis. Vnde ex dictis de

Epilog⁹ *dominiũ originale*

gersono est difficile videre quomodo distinguitur a dominio naturali: sed alius doctor nititur ostendere differentiã. Dicit enim vt patet Genesis primo. Ade fuit dictũ quod comederet de omni fructu arboris cuiuscunque existentis in paradiso excepto fructu ligni vetiti. Item fuit dictũ Ade: dominamini piscibus maris volatilibus & animãtibus terre: ita quod vltra dominium datum ei sup fructus fuit ei datum dominium super animãtia: & dominium datum super fructus fuit ad vtendũ illis ad conseruationem vite: sed dominium datũ super pisces & cetera animantia nõ fuit ad vtendũ eis pro conseruatione vite (quia si permãsisset in iusticia originali tãtũ comedisset herbas & fructus & nõ animalia) ideo primũ dominium datũ fuit ad vescendũ. Secũdum vero nõ: sed ad facile & sine labore eos congregandũ. Nã si iussisset animantibus: vt cõgregarent ad iussum eius fuissent congregata: siue fuissent aues: siue pisces: siue cuiuscunque generis ad iussum eius cõgregata fuissent. Ideo fuit illi datum dominium ad facile cõgregandũ vt in ipsis moderate delectaret: & istud dominium ad facile congregãdum fuit dominium originale. quia erat fundatum in iusticia originali: ita quod illa retenta non poterat tale dominium perdi & illa perdita obseruari. Igitur dominium originale nichil aliud est quam talis potestas seu facultas quam habebat super animãtia fundatũ in iusticia originali. Vnde Adam post peccatũ non perdidit dominium naturale in necessitate positus super animãtia: sed perdidit dominium originale: quia ad iussum eius nõ cõgregata fuissent sicut añ peccatũ. ¶Sed dominium gratuitũ seu euangelicum seu charitatiuum est potestas vtẽdi rebus quibuscunque fundata in charitate gratum faciente cõueniens pluribus ex equo. Nam existẽs in charitate: habet potestatẽ assumendi res in sui vsum ad consequutionem felicitatis. ¶Hoc est. quilibet habẽs charitatem quacũque re data potest illam assumere in vsum per actum voluntatis. i. illam potest amare si sit amabilis: vl odire si sit odibilis amore vel odio quo merebitur vitam eternam. Ideo tale dominium non est aliud quam potestas data in charitate qua potest vnaquãque rem assumere in facultatem voluntatis ad consequutionem felicitatis eterne. quia in ita assumẽdo. i. amando: vel odiendo. merebitur eternam gloriam. & sic tale est fundatũ in charitate: & quilibet existẽs in charitate habet super quãcunque creaturã mundi tale dominium gratuitũ: sed de isto non est hic ad propositum. ¶Doctores aliqui faciunt differentiam inter dominium euangelicum & gratuitum. Nam in lege nature & in veteri testamento/ & in lege veteri. & in statu innocentie erat dominium gratuitum & nõ euangelicum. quia dicũt quod euãgelicum est potestas ex euãgelio alicui vel aliquibus tradita. Vnde Christus apostolis & discipulis & successoribus dedit plures potestates que ante euãgeliũ nunquam fuerunt aliquibus concesse: aut cõmisse. vt potestatem absoluẽdi a peccato / potestatem excõmunicandi & absoluendi ab excõmunicatione/ tales potestates vocantur dominia euangelica distinguẽdo dominiũ euãgelicum cõtra gratuitum. ¶Aliud est dominium ciuile seu humanum de quo iã ad propositum. Quid autẽ sit illud multi varias dãt diffinitiones. Nam Armachanus in quarto de paupertate Christi dicit/ quod est creature rationalis mortalis auctoritas seu potestas siue ius/ potestas inquam radicalis ciuiliter acquisita vtendi re aliqua plene legi positiue subiecta cõformiter ad rectam rationem. Dicitur primo auctoritas siue potestas quod idem est. quia omne dominiũ qualecunque sit: est potestas. ¶Dicitur notanter creature rationalis mortalis. Nam irrationales creature non habẽt dominium ciuile nec naturale: vt aliqui volũt. Nam cũ dicit deus Genesis primo. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen sup terrã & vniuersa ligna que habẽt in semetipsis semen generis sui: vt sint vobis in escam & cunctis animantibus terre. Insinuauit quod

dominiũ gratuitũ.

dominiũ ciuile sm armachanum.

dominium naturale residebat penes Adā/ certum est ꝙ bruta non habēt dominium ciuile cum nō habeant consensum. Dicitur creatura rationalis mortalis. quia omne tale dominium ciuile est ad vsum rerū & cōseruationem vite & pacis cū imortales nō indigeant re aliqua ad conseruationem vite. Insuper ponit ciuiliter acquisita ad differētiam dominij naturalis & originalis. qa illa non sunt ciuiliter acquisita. i. ex populi consensu. Vtēdi re aliqua plene. Dicit plene q̄tum ad omnem modum vsus liciti illius rei. i. ad donandum vel locandum vel transferendum/ vel impignorādum. & sic de alijs generibus vsuum. Dicitur notāter vtēdi re aliqua legi positiue subiecta. ¶ Pro cuius distinctione notandū/ ꝙ dominium ciuile est hoc modo introductū siue acquisitum. Nam stando precise in lege naturali quacunqꝫ re ciuiliter erat licitum vti. Anteq̄ esset lex positiua erant homines precedentes/ & quacunqꝫ re quilibet indifferenter poterat vti/ & nulli erat prohibitū quacunqꝫ re vti. Tunc ex cōmuni consensu vel ex consensu alicuius (cui populus dedit auctoritatem) factum est ꝙ quibuscūqꝫ certis rebus certe persone concessis ad vsum: vniuersaliter alijs prohibitum est vti illis: nisi ex consensu illius persone/ ex illa prohibitione qua prohibitū est certis rebus vti aliquibus personis & ex concessione qua concessum est huic p̄sone hac re vti. ista auctoritas ciuiliter acquisita plene vtendi his rebus vocata est dominiū ciuile/ & ex hoc satis patet clare diffinitio Armachani. Aliter diffinit gerson: sed ille due diffinitiōes quasi coincidūt. Dominium ciuile (ait) est dominium occasione peccati introductū/ nō competens pluribus ex equo retinibile & abdicabile: seruata & non seruata charitate fundatū in lege ciuili seu positiua. Dicit occasione peccati. & sic tangitur ratio quare est introductū/ quia propter peccatū. & in statu innoscentie non fuisset nisi naturale & originale & gratuitum. Non competens pluribus ex equo: quia qđ concessum est certe persone vti alijs est prohibitū nisi ex consensu illius persone. Dicitur retinibile & abdicabile &c. qa dominus rei seruata charitate potest retinere & abdicare/ similiter etiā non seruata. ¶ Occā aliquo modo differt ab istis ponēs distinctionē dominij ciuilis. Nam secundū eum dominium ciuile capitur dupliciter. Vnomodo large. & sic nichil aliud est nisi potestas radicalis & primaria humana vendicādi rem: & defendendi in iudicio humano. Potestas humana ponitur ad differētiam potestatis naturalis/ originalis/ & diuine. Nam habēs dominium iure naturali: vt patiens necessitatem non habet iure ciuili. Dicitur radicalis siue primaria/ siue principalis quod idem est ad differentiam potestatis quam habet procurator: vt si dederim procuratoriū certe persone alienandi res meas talis procurator nō habet dominiū in rebus meis. quia non habet nisi potestatē subdelegatā: neqꝫ habet radicalem. & per hanc particulā patet/ ꝙ mendicantes non habēt dominium primariū & radicale in rebus vsu cōsumptibilibus: sed potestas illa primaria residet i summo pōtifice: vel apud eos qui dederūt & ipsi mendicantes habent solum delegatam. ¶ Vltima particula etiam ponitur ad differentiam dominij naturalis & originalis. ¶ Aliomodo capitur dominium ciuile stricte/ & est potestas humana principalis rem vendicādi in iudicio humano & i omni genere vsus nō prohibita a lege naturali vēdere/ nec locare/ neqꝫ dare: nec permutare. Et istomodo satis concordat cū diffinitione Armachani. Dicit omī genere vtēdi propter ecclesiasticos/ qui in bonis ecclesie inmobilibus habent dominium ciuile largum. quia habēt potestatem si quis res immobiles ecclesie occupet: eas in iudicio humano defendere. sed in talibus non habent dominium ciuile stricte captum. quia nō possunt eas vendere. q̄tum vero ad res mobiles/ possunt transferre in aliquē & in quēcunqꝫ: sed predia non possunt vēdere. Ideo q̄uis in illis habeant dominium ciuile

De introductione iuris ciuilis.

Dñium ciuile scđm gersonem.

Occam.

large:non tamē stricte. & q̄to plures vsus concessi lege naturali eis prohibentur tanto habet minus de dn̄io. Dominium ergo ciuile/nihil aliud est q̄ auctoritas humana humanitus acquisita/ vni soli competens circa aliquam rem/ propter prohibitionē factam alijs illa re vti. Ideo captum in toto ambitu. Dominium ciuile/nihil aliud est q̄ potestas humana aliquas res lege ciuili pertractandi. Istis suppositis (vt dictū est) duplex est politia, scilicet paterna/ & ciuilis. Ciuilis diuiditur in regalem/aristocraticam/& Thimocraticam. Et sicut dicit Aristoteles in primo politicorū: sunt tres communitates. Quedam vocatur domus. Quedam vicus. & quedam ciuitas. Cōmunitas domus est impfecta. & sunt tres combinationes scilicet ꝯbinatio domini ad seruos. Combinatio vxoris ad virum. & patris ad filios. Q̄tum ad primam combinationē/ siue habitudinē: dominus dominatur seruis dominio despotico. i. habet plenā potestatem vtendi illis ad propriam vtilitatē & nō ad vtilitatē eorum quibus vtitur. vt queadmodum dominus vtitur pecoribus suis ad suam propriam vtilitatē: ita dominus vtitur seruitio seruorum. Dicitur em̄ despostes. i. dominans siue principans ad vtilitatē propriam. Et differt despostes a dominio regali. q: rex nō vtitur subditis ad vtilitatem suam propriam: sed subditorum & cōitatis. Maritus autem habet dominium non despositicum super vxorem: sed maritale. nam in aliquibus/ mulier habet tantam potestatem sicut vir imo sunt pares vt in actibus carnalibus/quātum ad hoc est equalis potestas. Sed pater super filios non dn̄atur dominio despotico: sed (vt dicit Occā) illud dominiū (quo dominatur pater filijs) magis assimilatur dominio regali. Nam in domo perfecta. i. q̄ nō est pars cōmunitatis perfecte: hoc est ciuitatis/vel vici: vt quādo Adam erat solus cū filijs/ vel Noe cū suis post diluuiū/ tūc pr̄ habebat talē potestatē super filios sicut rex in regno puta cohercēdi si deliq̄ssent. imo

Tres cōitates.

despotes

videtur Occam dicere q̄ in domo que nō est pars ciuitatis aut cōmunitatis perfecte pater habet tantam potestatem cohercitiuā super filios sicut rex. imo pater potest condemnare ad mortem. ¶ Secūda cōmunitas est vicus. & est congregatio plurium domorū: sed nō est ciuitas si talis vicus non sit pars perfectioris cōitatis. puta q̄ nō sit pars regni/vel ciuitatis: vt forte quādo fuerunt centum domus ex filijs Noe. Tunc dicit Occam. Cōueniēs est q̄ omnes domus facientes vicum descenderint in vnū / qui regeret eos dominio paterno: sed si non descenderint ab eodem sed a diuersis/ tunc cōueniens fuit/ q̄ ex consensu ōim/ vel maioris partis / aliquis regat eos dn̄io regali. q̄uis propter paucitatem non debebat dici rex. ¶ Sed ciuitas est congregatio perfecta: & tūc debet regi dominio politico/vel regali/vel aristocratico/vel thimo. Regalis potestas in vno residet. Aristocratica residet in paucis q̄n videlicet i aliquot paucos cōsētit populus. Et thimocratica q̄n ppl's ꝯsētit i valde m̄ltos puta cētū/vel supra cētum. Vnde dicit Occam in dya. q̄ sicut est possibile/ q̄ vni soli detur auctoritas: ita ē possibile q̄ duobus/aut tribus insolidum detur illa auctoritas ita q̄ quilibet insolidum habeat illam potestatem: sicut aliquando fuerunt duo imperatores quorum quilibet vocabatur imperator in solidum. Similiter etiā Augustinus fuit coepiscopus Hyponēsis cū Valeriano adhuc supstite Valeriano: ergo est possibile q̄ vna cōitas in duos consentiat/ q̄ quilibet auctoritatē habeat in solidum. sicut est possibile q̄ cōsentiat q̄ nullus illorum habeat seorsum: & ꝯsentiat populus in quattuor simul iunctos: ita est possibile q̄ in duos/& simul iūctos/& seorsum. Sed queritur vtrum tale dominium inter illos duos i solidū sit regale. vel Aristocraticū: ¶ Dicit Occam: q̄ ē regale/ & de ratōne dominij aristocratici/ vel thimocratici est: q̄ potestas resideat in aliquot simul iunctis/ & nō seorsum. & alter seorsum non poterit aliquid solus face-

2. cōitas.

Quid sit ciuitas.

Valeria.

re:nisi ex cõmissiõe aliorum:& omnis potestas primaria cõpetens vni soli vocatur regia. Dicit et φ:si duobus seorsũ sup aliqđ regnum esset auctoritas regia cõcessa:ita φ quilibet in solidum posset exercere que sũt regis/quilibet eorum esset rex. & esset communis potestas regalis in tali casu. ¶ Istis suppositis dicit Sco. φ iusta potuit esse diuisio/ vel a patre auctoritate paterna/vel auctoritate regia diuidente/vel aristocratica vel timocratica diuidente. φ potuit esse a patre patet. Nã verisimile est/φ noe post diluuium fecit/φ vnus occuparet hãc partem/cum prohibitione ne alter illam occuparet:nisi ex consensu prioris. Vel stat/φ communiter vixerunt quousqꝫ fuerint maxime multiplicati. & tũc est possibile/φ ex cõmuni cõsensu fuit creatus vnus superior auctoritate cuius fuit ipsis terra diuisa. Vel est possibile:φ ex consensu ipsorũmet(anteq̃ aliquem superiorẽ eligerent)diuiserũt terras:& simul conuenerint/ego vtar ista re/ & tu illa/ & nullus poterit vti illa/nisi ex auctoritate & cõmuni cõsensu omnium se ad hoc obligantiũ/sicut dicit Abraham Loth fratri suo elige q̃vis partẽ:ex cõsensu duorum factũ est/φ vna pars fuerit vnius/ & altera alterius. & cõsensu mutuo se obligauerunt. ¶ Resolutio est:φ talis separatio dominij fuit vel auctoritate paterna/ vel regia / vel aristocratica / vel tymo. vel ex consensu ipsiusmet populi.

De translatiõe dominij.

¶ DE SECVDO ARTICVLO ¶ Postq̃ visum est i primo articulo de appropriatione dominij/cõsequenter doctor inquirit in isto/quomodo potest fieri translatio in alterum? ¶ Pro declaratione presuponendum:φ potest fieri translatio dupliciter. Vno modo q̃tum ad dominium: ita φ ista res non sit amplius illius cuius erat: sed sit alterius/cuius prius non erat. Alio modo q̃tũ ad vsum: ita φ prior remaneat dominus illius rei: sed dat licentiam alteri vtendi tali re/qui prius nõ habuit auctoritatem vtendi:& talis auctoritas vtendi/nõ est principalis:sed subdelegata. Ideo non transfertur res q̃tum ad dominiũ: sed solũ q̃tum ad vsum. Secundo notãdum: φ trãslatio q̃tum ad dominiũ dupliciter fit. vno modo auctoritate legis. Alio modo auctoritate priuate persone. ¶ In primo modo intelligendo auctoritatẽ publice persone: vel regis/vel iudicis/potest fieri translatio auctoritate legis: vt in vsucapionibus. & prescriptione. Exẽplum quãdo fit auctoritate priuate persone: vt in donatione/ venditione &c. Q̃tum ad primam sit prima conclusio. Translatio dominij/que fit auctoritate legis iuste:ẽ iusta. sicut vsu capio & prescriptio. Patet:auctoritate legis facta est prima appropriatio dominiorũ. ergo eadem auctoritate legis(postq̃ facta est prima appropriatio)potest fieri trãslatio. Antecedens est declaratum in primo articulo: & consequentia videtur manifesta/cum sit eadem potestas:ergo translatio dñiorum facta auctoritate legis iuste: est iusta. Alia ratio doctoris/que cõmuniter assignatur/ legislator habet auctoritatem punire delinquẽtem in rem publicam pena corporali. ergo a fortiori habet auctoritatem punire pena pecuniaria & in bonis: sed qui neglĩgit rem suã delinquit. & hoc vergit in perniciem reipublice & perturbationem. quia posset semper dicere: φ non habet rem suã derelictam. ideo potest puniri priuatione bonorum applicando fisco. & si potest applicando fisco. ergo potest punire applicãdo tale dominium certe persone. ergo illa translatio/que fit per illam legem: est iusta & iuste fit. Alia ratio doct. satis efficax. Bñ sequr ego qui sum dñs huius rei habeo auctoritatẽ trãsferẽdi meũ dñiũ in alterũ ergo tota cõitas habet auctoritatẽ. Tũc arguit sic si tota cõmunitas habet auctoritatẽ trãsferendi aliquã rẽ i dominiũ alterius/ cuius non est: auferendo dominium ab illo q ha bet. & si lex sit iusta/oportet φ cõmunitas consenserit in legem/ratione cuius transferuntur in alterũ sequitur φ talis translatio est iusta/ergo translatio facta auctoritate talis legis:puta prescriptionis/ vel vsucapio

Prima conclusio.

nis est iusta. ¶ Propterea videndū est de p̄scriptione & vsucapione: que aliquādo sumuntur pro eodem. verū tamē acceptis terminis proprijssime prescriptio est de rei mobili: & vsu capio de mobili. prescriptō de hereditatibus. & vsucapio: de fructibus & rebus mobilibus. vt probatur de vsuca. Insti. in pricipio. ¶ Vnde prescriptio a doctoribus sic diffinitur cōmuniter. Est acqsitio dominij in re mobili auctoritate legis ex continua temporis possessione a iure determiata. Aliter diffinitur a iuristis. Est ius seu dominiū firmitatem ex tempore & lege habēs/ & hoc intelligitur in re imobili capiendo strićte perscriptionē: vnde notādū ꝙ ad iustā prescriptionē multa requirūtur Primo: psona prescribens. Secūdo: res que prescribūtur. Tertio/ tēpus in quo prescribitur talis res. Quarto: titulus possidentis. Quinto: effectus prescriptionis. Item requiritur persona contra quam ptescribitur vt non sit pupillus vel furiosus &c̄. l. sicut de prescrip. xxx. vel. xl. annorum & le. bona fides de acqui. re. dominio. ff. Idē ꝙ bona cōsciētia Io. An. in ca. possessor de reg. iur. Et intendo hic determinare de prescriptionibus secundū opinionē theologorū qui magis considerant iuris fundamētum ꝗ iuriste. De prio. ꝙ persona/ que ptescribit habeat bonam fidem: anteꝗ possit prescribere. Vnde bona fides/ ē credulitas qua quis credit rem esse suā/ seu illū/ a quo illā accepit/ habuisse potestatem transferendi in ipsum. Secundo ꝙ possederit illam rem respectu cuius habet bonā fidem/ toto tempore diffinito a lege/ vel canone/ sine iterruptione possessiōis. Tertio reqrit titulus. & est difficultas inter doct. quid sit iustus titulus: & videtur ꝙ si habeat aliquis iustū titulū appet ꝙ res sit sua realiter: & si est sua nō est opus prescriptione sicut nititur declarare Iacobus de viterbio/ qui optime & theologice tractat hanc materiam. Titulus enim est quo iuste res vnius potest trāsferri in alterū. Vnde contingit possidere rē alterius duplici titulo. Vnomodo titulo falso & nullus talis potest esse sufficiens ad transferendū rem in alterum. vt est titulus furti. Aliquando possidere potest titulo qui potest esse iusta causa/ & sufficiens transferendi rē in dominiū alterius. vt ē donatio emptio & hereditaria successio si donatio vel emptio fiat a domino/ alias si ab eo quē accipiens credebat dominum. Ille ē titulus de quo hic. & vide de pub. ac. l. j. §. fi. & l. eū qui. Reqritur ergo primo persona prescribens. Vnde medicus nō pōr prescribere etiam rem quam habet prescribilē adde ꝙ per hanc rationem laicus quātocūꝗ tempore decimas vel aliud ius spirituale non prescribit. c. causam de prescrip. & c. massana. de elect. Reqrit scd'o ꝙ sit bona fides. & ꝙ toto tempore determinato a iure possiderit. & preter hoc/ ꝙ sit causa sufficiēs vt transferatur dominium. Sed difficultas est de bona fide. Vtrū cum mala fide possit quis prescribere: patet ꝙ nō. i ca. vigilāti. de prescriptionibus. possessor male fidei nullo tempore prescribit. & in ca. vltimo. est omni consuetudini derogādū: que sine peccato nō potest obseruari. Ideo cum habens malam fidem peccet/ sequitur ꝙ non potest prescribere. ¶ Legiste communiter dicunt ꝙ sic. Tamen circa hoc de iure ciuili an & qualiter malefacti possessor prescribat: Dic sic: aut queris de prescriptione longi temporis. id est. x. vel viginti annorum: & hec non currit sine titulo & bona fide/ de titulo est tex. in. l. diutina. & de bona fide: tex. in. l. longi & l. super/ de prescrip. longi tempo. C. In hoc tamen aduerte: ꝙ prescribenti sufficit a principio habuisse bo. fi. nec interrumpitur prescriptio ex superueniēti scientia rei aliene. l. bone fidei. de acqui. re. do. ff. tex. i. l. vna de vsuca. transfor. cum concro. C. & hoc est de iure canonico immutatum i. d. regula possessor. Aut queritur de prescriptione longissimi tēporis: & dic ꝙ sine titulo & bo. fi. currit tex. xvj. q. iii. c. placuit. l. cum notissimi & l. si quis. C. de prescrip. xxx. vel. xl. anno. & l. sicut eodem titulo. & hoc etiā

Diffinitio p̄scriptionis.

Quid sit bōa fides

corrigit iure canonico. ¶Prescriptio longissimi temporis/est inducta solū in odiū non petentium res suas. secus in prescriptione.x.vel.xx.annorum que non est solū propter hoc inducta. verum in fauorē possessoris bone fidei cum titulo. Sed videtur ꝙ cū mala fide etiā possit quis prescribere nam ꝙ ista persona contra quam prescribitur puniatur hac re. hoc est quia peccat i negligendo repetere suam rem & illud peccatum cedit in detrimentum & perniciē rei publice quia inde oriūtur multi processus lites & dissidia. & princeps habet potestatem certa pena punire delinquentem in rē publicā/vel pena pecuniaria vel corporali. Ideo auctor legis (dicit doct.) propter tale peccatum iuste priuat illū dominio sue rei. & si iuste priuat. ergo potest in alterum iuste transferre. Hoc supposito sic arguo. possideo rem sortis: & scio ꝙ est illius/ & ille sortes negligit illam repetere/ & illa negligentia cedit in perniciem reipublice. ergo princeps habens auctoritatem punitiuam pōt/ipsum sortē tali pena punire. videlicet priuatiōe sue rei quā negligit repetere. & si potest punire/ergo potest in alterum iuste transferre. ergo potest transferre in me: qui habeo malam fidem. ergo poterit in me esse acquisitio talis dominij nōobstante mala fide. ¶Preterea leges ciuiles approbāt prescriptionem cum mala fide. sed papa quātum ad ciuilia non habet potestatem puta supra leges ciuiles. ergo non obstante quacunq; constitutione summi pontificis in oppositum: talis prescriptio ciuilis robur habebit non obstante mala fide. & tamen dicitur i capitulo allegato: ꝙ nec valet prescriptio canonica nec ciuilis cum mala fide. Qūntum ad argumentum. dico (vt sufficienter ostendit ratio) potest cum mala fide fieri prescriptio & negligens repetere rem suam potest tali priuatione dominij plecti in illa / quam alius possidet cum mala fide. patet: nam tertius habēs bonam fidem prescriberet. ergo si propter negligentiam in illo cuius res possidetur bona fide posset priuari dominio suo ergo & alter. Item sicut potest priuare illū: potest & i alium transferre. licet habeat malam fidem/ verūtamen acquirit dominiū. Tertio dico cum glo. illius capi. vltimi. post canonem editum contra prescribentes mala fide iam non amplius prescribūt. sed ad difficultatem tactam in argumento cum imperator habeat potestatem transferendi dominium. & papa q̄tum ad hoc non sit eo superior sicut regulariter nunc tenetur/ ꝙ nō habet superioritatē in temporalibus supra reges & iperatores. quomodo potest ergo papa prohibere: ꝙ non amplius acq̄rat dominium: dicit glo. ꝙ ratione peccati: nam non potest taliter prescribere/ scilicet cum mala fide quin prescribēdo peccet. Et papa super peccata habet potestatem in ratione peccati cum sit quid spirituale puta inq̄tum est dei offensiuū/ potest papa statuere: ꝙ ratione peccati talis nō consequat dominium/quod fuisset consequutus: nisi fuisset statutum pape. Fateor ꝙ in temporalibus non habet papa superioritatem nisi quātum ad peccata. & quia implicat cum mala fide prescribere sine peccato. Ideo ratione peccati/ potest papa statuere: ne tali modo fiat prescriptio. Idem Bartolus & alij i auct. cassa. de sacrosanct. eccle. C. Vnde q̄ncunq; queritur bona fides: & lex ciuilis non potest adimpleri sine peccato / papa potest derogare legi: & non alias. & sic patet de bona fide quid sit dicendum.

¶Restat vltimū tractare puta de effectu p̄scriptiōis. ¶Aliqui dicunt ꝙ talis effectus est solum exceptio contra illum/cōtraquē prescribitur. vt in eo casu ꝙ currit longissimi temporis prescriptio cū mala fide/ tunc prescribenti non queritur dominium: sed solum exceptio/ si ab eo res petatur/ secus si cū bona fide in. l. si qs emptiōis/in prin. de p̄scrip. xxx. vel. xl. anno. C. Nā hec res (dicunt) que prescribitur non efficitur realiter mea sed possum excipere/ ꝙ tanto tempore possedi. Ideo alter cuius est non potest me cōuenire corā iudice/ad repetendū

De effectu p̄scriptionis.

illam rem suam. Alij dicunt ꝙ effectus prescriptionis est acquisitio dominij vtilis.i.fructuum:& non aquisitio dominij directi.
De viterbio. ¶De Viterbio contra hanc secūdam opinionem facit argumētum. Nam certum est ꝙ homo nūꝗ est dominus rei ꝗtum ad naturam rei.vt nō habeo dominiū sup ignē ꝗtum ad naturā eius. quia nō possum impedire quin calefaciat:sed sum dñs quantū ad vsum.ita ꝙ dominium est facultas pro
Quid sit vsum. pinqua/aliqua re vtēdi. Sed ille cōtra quē prescribitur:nullum vsum potest exercere: imo omnis vsus est sibi prohibitus lege iusta:& alteri cōcessus: ergo ille talis contra quē fit prescriptio nullum habet amplius dominium:nec vtile nec directum.& sic illa secūda opinio non videtur vera. ¶Resolutorie dicunt doctores (& est communior opinio) ꝙ est dominus rei: si realiter est prescriptibilis. & ꝗcito tempus statutū ad prescribendum est finitum.& tali tēpore omnes cōditiones requisite fuerūt obseruate puta ꝙ possederit sine interruptiōe cū bona fide.i.ꝙ non interuenerit mala fides & cum titulo/& res est prescribilis ita cito talis est dominus.& hoc doc.triplici ratione prius ꝓbauit.Lex potest facere hoc meū & hoc tuum.viij.distinc.quo iure. ¶Sed aliqui contra hoc arguūt primo.Princeps
Argumētū bonū. auctoritate cuius est cōdita lex prescriptionis nō est dominus rei mee/sed tutor & defensor/ratione cuius accipit & debentur ei stipendia. Tunc arguitur sic:nō est dominus huius rei:sed solum tutor/ergo inuito vero domino nō potest in alterum trāsferre.imo videtur facere furtum: & ista est ratio qua vtitur de Gādauo quolibeto.viij. ꝙ talis nō efficitur dominus prescribendo sed solum acquirit exceptionē. Alia ratio/ prescriptio non est a lege introducta tanꝗ quid bonum:sed ad vitandum maius malum:sicut permittūtur lupanaria non tanꝗ bona/sed ad vitanda maiora mala.i.adulteria. Tunc arguitur sic.eodēmodo prescriptio permittitur ad vitandum maius malum:ergo qui prescribit non facit rem suā: sed solum acqrit exceptionē. Tertio.nullus debet ditari cū iactura alterius: sed si p prescriptionē efficeret dñs:ditaret cū iactura alterius:& forte sine culpa illius puta si inuincibiliter ignorabat illā rē eē suā:vel illā nō poterat inuenire:scit bñ se pdidisse/sed nescit vbi est. ¶Q̄tū ad primū/cū arguit dñs Solutio. tēporalis nō habet dñium/neqꝫ ꝓprietatē in rebus sortis particularis persone. Dico/ ꝙ non habet dominiū proprietatis: ita ꝙ pro libito suo & ad vtilitatem propriam non potest illis vti: puta vendēdo vel donando &c̄.Sed habet dominiū iurisditionis.& habet dñium proprietatis pro bono communi.facit.ff.de euict.l.Lucius. & de quadri.prescrip.l:bene. a Zenone; qa potest inuito dño capere:si exigat vtilitas cōmunis/puta pro deffensiōe reipublice.sed nō habet dominiū ꝓprietatis vt dictū est. ¶Secūdo dico:ꝙ rem transferri in potestatem alterius/nō solum est potestas ꝯpetēs illi qui habet dñium ꝓprietatis: sed etiā est potestas cōpetēs illi/qui habet dñiū iurisditiōis p culpa primi possessoris. Nā ē vnꝰ de actibus iurisditiōis aliquē priuare re sua exigente culpa/sicut lex p̄scriptiōis priuat illū q realiter erat dñs dñio suo & ꝓprietate Et ad argumētū fateor ꝙ ptās ꝯcessa dño proprietatis est ptās trāsferēdi in dñiū alterius sed eadē ptās seqtur etiā dñiū iurisdi.p diuersis causis. Nā dñiū ꝓprietatis ꝯseqtur potestas trāsferēdi rē in alterū p vtilitate sua ppria q trāsfert:sed dñiū iurisdi.ꝯseqtur etiā ptās trāsferendi rē in alterū p vtilitate cōi/ aut p punitiōe delicti illius q erat prius dñs ¶Q̄tum ad scd̄m argumētū: dico ꝙ non solū est introducta ad vitandū maius malū imo est introducta tanꝗ qd bonū & multū cōducēs bono cōi/ne dñia rerū remaneant diutius in incerto.l.de vsura.ff. Ad tertiū dico:ꝙ nullus debet ditari cū iactura alterius nisi postulet cōis vtilitas & demeruerit. ¶Sed arguit/ꝙ aliqs possit ditari cū iactura alterius q nō demeruit dānificari. Aliqs furatus est rē sortis: qui mihi illam vēdidit vel dono dedit/ credebam illum esse verū

dominium/& possideo illam toto tẽpore prescripto a lege cũ bona fide. & Sortes in non recipiendo illã non est negligẽs. quia inuicibiliter ignorat vbi est / & quis illam possidet/ego efficior verus dominus & ditor cũ iactura alterius:ergo sine pecato possum ditari cũ iactura alterius. ¶Dicit de viterbio: ꝙ si Sortes probauerit suã ignorantiam/& ostenderit se esse inculpabilem/ ꝙ plato tenetur illam restituere. Nam lex nõ punit neqꝫ intẽdit aliquem absqꝫ culpa aut causa punire. In tali casu deberet reddere rẽ cui prius erat. sed difficultas est. Toto tempore statuto habui bonam fidem: sed illo transacto incipio habere malam fidem. quia scio ꝙ talis res:quã prescripsi nõ erat illius qui mihi illam tradidit. An tenear restituere: dicunt multi ꝙ sic. Dico tamẽ cũ saniori parte ꝙ non. Ratio est. Iste realiter effectus est dñs ꝙ cito est trãsactum tempus determinatum. & nullus dñs tenetur rem suã liberaliter in alterũ transferre: nisi alter extreme indigeat. ergo in tali casu predicto non tenet reddere illã domino cuius prius fuit. ideo si tempore statuto transacto superueniat fides: ꝙ hoc nõ erat meum/non teneor restituere. Idẽ glo. & doc. in. c. vigilãti de pscrip. & Inno. i. c. cura de iure patro. sed debeo habere istã fidẽ: hoc tũc nõ erat meum/ego non teneor nunc dare quia est meum. & debeo deponere illã fidem /siue consciẽtiam. Igitur effectus prescriptõnis ẽ acquisitio dominij. ¶Consequẽter redeũdo ad doc. potest fieri translatio dominij per actũ priuate persone habẽtis dñium in re aliqua: & hoc dupliciter. Vno modo liberaliter dãdo. Alio mõ nõ liberaliter: sed permutando/ vendẽdo &c. Primo mõ est donatio siue datio. Vnde donatio est liberalis & gratuita alicuius rei in alterũ trãslatio. concordat de dona. l. i. ff. ¶Nyder diffinit donationẽ: est cõsensus gratuitus potens rẽ suam trãsferre: vt illa res efficiatur alterius/vel eo modo quo prius nõ erat eius Dicitur primo cõsensus. i. volitio. & sic efficimur domini per liberũ consensum: & liberam acceptationẽ rerũ/& efficimur dato res per consensum. Dicitur gratuita. i. sine hoc ꝙ alter sit nobis obligatus ciuiliter ad aliquid retribuẽdum. Est bene obligatus obligatione naturali ad antidota/ad recognitionem aliquã: sed nõ est obligatus ciuiliter. Ideo donatio remuneratoria nõ est donatõ nec põt ꝑpter ĩgratitudinẽ reuocari. panor. & barba. in re. de dõa. extra/ idẽ sentit glo. in. l. acquilius de dona. ff. Dicitur liber consensus: ad excludendũ consensum coactum. Nõ habet eñ locũ cõsensus vbi metus & c. c. cum locũ de spõsa. & matri. Nam si per ignorantiã vel p metũ consentiã/ ꝙ hec res mea efficiatur alterius nõ est donatio: quia nõ est liber cõsensus plena libertate. quia ignorantia & coactio causant inuoluntariũ. vt Arist. ait. iij. ethicorum. & nihil est tam contrarium consensui ꝙ error. l. si per errorẽ de iurisd. omniũ iudicum. ¶Dicitur potentis trãsferre: quia si sit aliquis prohibitus transferre a superiore: vel ab aliquo a quo dependet in trãsferẽdo/nõ est donatio. Filiusfa. nõ põt donare. l. filiusfa. ff. de dona. quia id possumus quod de iure possumus. Dicitur vt res efficiatur alterius puta nunc / vel postea aliquo certo tẽpore transacto: eo modo/quo prius nõ erat eius. Nã non oĩs donatio est cõsensus: vt res efficiat ꝑsentaliter illius. vt si dicam custodias hoc vsqꝫ ad cras: & cras erit tuũ: cũ illa cõditione adiecta. ille cõsensus realiter est donatio: & illa cõditiõe adimpleta nec aliquo superueniẽte efficitur alterius eodẽ modo quo nõ erat prius. donatio igitur est consensus liber gratuitus: potentis rem in aliud trãsferre vt efficiatur illius eo modo/quo prius non erat eius. ¶Ex quo sequit̃ ꝙ antequã sit donatio requiritur liber consensus in donante de trãsferendo. & liber consensus/de accipiendo in accipiente & ꝙ nec donans nec accipiẽs prohibeantur auctoritate superioris a quo dependent/vel in donando/ vel in accipiẽdo. & sic pupillus nõ potest donare neqꝫ frater minor/potest donare vel accipere.

De Viterbio

Donatio

Resolut

Difficultas. ¶Circa istum modū trāsferendi dominiū difficultas est. Vtrum ad verū dñium sufficiat consensus in donāte, & similiter in altero de accipiēdo absq; signo vel signis exterioribus explicantibus tales consensus vt dono Sorti hanc rē: & nō explico ei me donare. Similiter acceptat illā & nō explicat se acceptare illā: Dico ꝙ nō sufficit/ & est precipua ratio. Sicut in matrimonio nō sufficit cōsensus amborū: nisi sit explicitus per verba exteriora. ad hoc ꝙ sit matrimoniū/ talis donatio corporum nō sufficit: nisi explicetur verbis vtriusq; cōtrahentium saltem ꝙ probet/ in ca. de sponsa. & matri. extra. Similiter dico in proposito: ꝙ in donatione requiritur certa explicatio illius consensus. Et videtur mihi ita dicēdum. ratio est/ iste donationes sunt a lege ciuili dependentes. hinc est ꝙ donans cōtra legem: nō donat. quia prohibetur donare. Tunc arguitur sic. Lex respicit exteriora & sensibilia/ ergo ꝗuis sint consensus & donādi & accipiendi ex parte vtriusq;: oportet ꝙ sint maifestati per signa exteriora anteꝗ̄ efficiātur illarum rerum domini. ¶Querit consequenter. Vtrum trāslatio seu donatio que fit per metum/ aut ignorantiā realiter trāsferat dominium rei in alterum: Videtur ꝙ non: quia est coacta & nō libera. igitur.

¶In oppositū arguitur: quia coacta volūtas est voluntas. ergo talis translatō tenet.

Met' qd. ¶Pro solutione notādum ꝙ metus ē instātis periculi vel futuri causa/ mentis trepidatio. l. i. quod metus causa. ff. hoc est: metus est timor futuri mali & causatur ex notitia ne cum probabili estimatione futuri mali. Et hanc questionē tractāt iuriste in cap. abbas. de hijs q̄ vi metus/ ve causa fiūt. Theologi etiam tractant eandē in tertio in materia de iuramēto. ¶Et est notandum ꝙ duplex est metus/ quidā grauis cadens in cōstantem virum. Alius est leuis. Exemplum

Duplex metus. primi. vt qñ malū futurū est graue & magnū: qd' vir cōstās & grauis fugeret illud sicut metus mortis/ mutilatōnis mēbrorū/ & metus spoliationis omnium bonorum Et requirit ꝙ sciamus probabiliter illud malum nobis esse futurū: scilicet ꝙ ille q minatur: pōt & vult inferre illud malū. Sed metus leuis nō cadens in cōstantē virum est de paruo malo/ vel qa nō est verisimile ꝙ minans possit illud inferre vel velit inferre illud malum. Hic aduertendū/ ꝙ minor metus excusat plus feminā ꝗ̄ virū. vt patet in c. cum locū de sponsa. & matri. & in. c. abbas. facit. l. quisq;. ad. l. iuli. maiest. C. ibi minus ausuras. ¶Item metus cadens in cōstantem virū est duplex. Quidā humanus: quidam diuinus. Humanus: qui causatur ex minis humanis/ seu alicuius hois. vt qñ minatur īferre mortē. Et est duplex. quidā in quē cadit homo ex culpa sua propria. Metus humanus. Alius est i quē nō cadit ex culpa sua ppria. Exemplū primi. qñ teneor alicui dare pecunias/ quas ei debeo: & supior minatur sub pena excōicationis/ quā potest licite inferre. Exemplum secūdi. vt qñ nō peccauit anteꝗ̄ inferatur talis metus. vt qñ cadit aliqs inter manus latronū: ipse metu mortis dat eis vel promittit aliquid/ non incidit in talem metū ex culpa sua. Sed metus diuinus est quē habet aliquis de morte / a solo deo inferenda. Istis suppositis ponūtur tres propositiōes. Prima. ¶Ea que fiūt per metum leuem non cadentē in constantē virum tenent: & omnes in hoc conueniūt. Secunda ¶Ea q̄ fiunt per metū diuinū cadentē in cōstantem virum etiam tenent. Et hoc ponit panor. in capitulo abbas preallegato. Patet: alias Sortes qui daret elemosynā metu precise soluende alicuius pene in purgatorio/ & si non deberet talem penam soluere non daret & (metus purgatorij cadit in cōstantissimum virum) sequeretur ꝙ tali datione elemosyne non se redimeret ab illa pena & ꝙ talis translatio non esset vera donatio quod est falsum. ¶Item qui vouet in infirmitate: vt euitet mortem inferendam a solo deo & non ab homine / non teneretur adiplere votū/ qd' est falsū. ergo eodē modo si aliqs ex aliquo tali metu velit transferre aliquā rē i dñium alterius ē vera trāslatō

Metus diuinus. Prima ppositio. 2. ppositio.

Quantum ad hoc de metu diuio. ita sentit pa
2. ppo. nor. & ego illi assentio. Secundo dico: quod
translatio que fit per metũ cadentem in cõ
stantem virum (metũ inquã humanum in
quem incidit homo ex culpa sua) est vera
translatio. & valida est & tenet tex. ad lite
ram in. l. si mulier in principio. ff. quod metus
causa. Et ẽ secũda propositio q̃ potest elici
ex panor. in ca. predicto quod illud trãsfertur
in alterum per metũ humanum cadẽtem in
constantem virum in quẽ incidit ex culpa/
& qui potest inferri ab eo qui minatur / te
net talis trãslatio/ & ista propositio suade
ri põt ex multis capitulis de sponsa. & ma
tri. in cap. ex literis de quodam qui iurauit
quandam accipere in vxorem/ iudex eccle
siasticus potest illum cõpellere metu excõ
municationis ad illam accipiendã: & talis
translatio corporis sui in illam mulierẽ fa
cta: de facto tenet q̃uis sit ex metu cadẽte in
constantem virum. nam metus censure ec
clesiastice est cadens in cõstantissimũ virũ/
imo peius malum q̃ mutilatio alicuius mẽ
bri/ vel perditio bonorum corporalium.
Excõmunicatio est maior pena: que sit in
ecclesia. xxiiij. q. iij. corripiamur. & diabo
lus vtitur excõmunicato/ vt rusticus asino
barba. i. c. si quis presbyterorũ de rebus ec
clesie non alie. Talis translatio etiã per me
tum facta (dũmodo fiat propter culpam)
tenet. Nã postq̃ talis iurauit accipere vxo
rem: non accipiendo peccat. quia facit con
tra iuramẽtum. ideo si propter illud pecca
tum iferatur illi metus ab eo qui potest eũ
tali metu & pena punire ordinarie ratio
ne culpe ab eo cõmisse/ illud quod trãsfert
ratione talis metus est validum & tenet.
Relinquitur ergo secunda propositio vera
& per illam soluuntur potiora argumẽta
que fiunt in hac materia. Quando talis me
tus est iuste illatus ab eo qui habet potesta
tem inferendi ordinariam & propter culpã
& talis translatio per talem metum facta
est valida. & hoc quotidie practicatur/ vt i
materia de matrimonio. Tertio quantũ ad
metum humanum cadentem in cõstantem
virum in quem aliquis incidit: nõ ex culpa
sua. vtrum trãslatio dominij per talẽ metũ
sit realiter valida: ¶ Quantũ ad hoc dicũt coĩ Opi. iuristarũ.
ter iuriste in ca. abbas. de his q̃ vi metus ve
quod talia facta per talem metum tenẽt: sed cõ
petit exceptio quod metus causa. vt si Sortes
det Platoni per talem metũ aliquam rem se
cuta tradtione est vera donatio: & talis res
efficitur platois. nihilominus. forti a iure
tribuitur potestas excipiẽdi. quia causa me
tus hoc facit: & Plato peccauit in inferẽdo
metum / & capiendo rem illam etiã pecca
uit: tũc ad iudicẽ spectat punire Platonem
perditione illius rei. Primum ergo dictum
iuristarum est: quod dans per talem metũ / trãs Pma ppo.
fert dominium. ¶ Secũdum dictum conue
nit illi qui dedit per metum actio quod metus 2. ppo.
causa. hoc est conuenit illi a iure: quod potest
coram iudice probare / quod metus causa hoc
fecerit quo probato iudex nõ iudicabit il
lam donationẽ nullam: sed irritabit illam:
& priuabit platonẽ dñio talis rei. & iterũ
trãsferet i priorẽ dominũ. patet p di. ca. ab
bas. & apparentia eorũ est. Postq̃ factũ de
bet in irritum reuocari. ergo prius erat ra
tum. & si fuit ratum prius: ergo abrenun
tiatio ab illo iure fuit valida. ergo ius trãsi
bat in alterũ. Aliud capitulum apparẽtius
precipue qñ fit medio iuramẽti. & in capi
tulo si vero de iureiu. vbi agitur de illo:
qui iurat ex metu/ an debeat obseruare: di
citur quod nõ est irritũ: nisi ipsum obseruatũ
vergat in peiorẽ exitũ. Vnde dicitur verge
re in peiorẽ exitũ. i. in detrimentũ salutis/
vel vite corporalis: qñ illud obseruatũ est
peccatũ: vel qñ obseruatio est causa mortis
corporalis. sed sic est quod dare etiã metus cau
sa: non vergit in peiorem exitũ/ ergo illud
iuramentũ p metũ factũ debet obseruari.
& si debet obseruari: ergo illa dató trãsfert
verũ dñiũ. ¶ Theologi tñ tenẽt oppositũ Opi. theo me.
& eorũ opinio est pbabilior. & est tertia p
positio quod volẽs trãsferre ex metu hũano ca
dente in cõstantẽ virũ: nõ ex culpa sua/ de 3. ppo.
facto nõ trãsfert dñiũ & remanet dñiũ apd
se. & ista propositio potest ex multis suaderi.

Primo ex iure habetur: quod volūtas transferēdi dñiū & potestatē sui corporis in mulierem (si hoc fiat metu cadente in constantem virum) nō tenet talis translatio. & illa donatio est nulla. ergo similiter si sortes velit transferre rem suā ex metu tali penes alterum: defacto nō transfert dñium rei magis quam dñium corporis penes alterū. Tamen dicunt iuriste/ quod non est simile in datione rei temporalis & corporalis. quia in datione rei tēporalis competit actio quod metus causa: & cogitur alter reddere/ sed si in datione corporis p metū esset verū matrimonium: nō posset postea haberi actio quod metus causa. qa iudex nō habet potestatē supra illa corpora/ quos eñ deus cōiunxit: homo nō separet. Et sic competit actio in vno & nō i alio. & iuriste satis bene soluūt. ¶Sed est alia ratio apparentior quā facio. Sicut dicit Sco. Bona rō anteq̄ sit vera datio/ requiritur quod dans nō sit prohibitus dare a lege supioris / a quo dependet in dando. & similiter accipiēs in accipiēdo/ sed inferēs metū prohibetur lege supioris accipe. qa lex dicit: qđ metus causa fit ratū nō habeo: & est ratio apparētior p opinione theologorū & oēs concordāt in illa: videlicet quod transferens non sit prohibitus trāsferre/ sicut aliquādo prohibetur ne aliqs accipiat a prodigo/ & post phibitionē si aliqs quicq̄ ab eo accipiat: tenetur restituere. quia hoc est cōtra legē supioris. ideo metū inferēs/ cū sit prohibitus a lege supioris accipere per consensum extortū ex metu: non trāsfertur dominiū in illum/ & est opinio probabilior. ¶Et ad argumētum glo. in cap. abbas. de his que vi metus ve causa fiunt quod in irritum debet reuocari/ ergo p prius fuit ratū. Dico quod intelligit in irritū debet reuocari. i. debet declarari talia nō esse rata nec valida p iudicē. nō quod iudex faciat quod nō sint rata q̄ prius erant rata: sed declarat quod nō sūt rata. Sed qđ ad capitulū. Bonauēture Si vero de iureiu. vbi dicitur quod iuramentū ex metu debet obseruari dūmodo nō vergat in peiorē exitū. Dicit Bonauētura: quod ē obseruandū in foro cōsciētie. Alij vt Thomas expresse tenet oppositū quod tale iuramētum ex metu factū (dūmō nō vergat in pniciem salutis eterne) est obseruandū. & cum infers. ergo datio ex tali metu ē valida. nego illā. quia qui dat ex metu nō trāsfert dominiū. Sed vtrū qui iurat dare cras ex metu teneatur dare: Dico quod nō tenet dare ex metu pñti: sed ex metu sequenti puta ex metu peccādi scilicet metu ne peieret. & illud qđ dat ex tali metu efficitur illius cui iurat cras dare. sed dico cū iuristis: quod apud dantē remanet potestas repetendi i iudicio. Vnde habetur in glo. xv. que. vij. qñ petitur sub ista cōditione/ vel da hoc/ vel inferā mortem presentaliter talis datio est nulla. vel petitur sub ista conditione / vel iura dare/ vel occidā te: tale iuramentū inducit ad dādum: alias esset periurus. Sed postq̄ recedit metus illa datio est ex metu peccādi. & est vera datio. & res realiter efficit illius/ cui do. sed apud me derelicta ē potestas ex iure excipiēdi cōtra istū & repetēdi. Querit preterea illa glo. Volo quod iures quod nunq̄ repetes in iudicio. Dico in illo casu teneor non repetere: sed denūciare ecclesie. Sed si diceret hoc mō: iura quod nō denunciabis ecclesie Dico quod illud est iuramentū pniciosum: nec teneor obseruare. & hoc est satis probabile q̄tū ad hoc. Et sic patet de prima conditione donationis: quod sit libera a coertiōe & metu. ¶Restat etiā quod sit libera ab ignorātia: quia De donatione per ignorantiam. ignorātia causat inuolūtariū: vt habet Aristo. iij. ethi. Qñtum ad hoc si sit ignorātia persone vt volo dare sorti/ & credo istum esse sortem: qui de facto est plato/ talis donatio non valet sicut patet de matrimonio in quo error persone impedit illam donationem corporum. ergo si error persone inualidat donationem corporum: etiam & bonorum corporalium. Sed difficultas Bona difficultas. est vtrum error conditionis persone inualidet donationem: vt scio quod iste est Sortes De dāte elemosy. paupi simulato. sed credo illum esse pauperē. & illo intuitu dono ei alias nō donaturus ita quod precise do ei qa credo paupem: & tñ de facto est diues. Similiter do isti qa credo illū esse bo

Solutio. num: qui de facto est malus & hypocrita. vtrum apud tales realiter transferatur dominium rei? ¶ Quantum ad primum de gandauo querit similem questionem de illo qui acquirit beneficium per simulationem / qui simulat se bonum vt consequatur beneficium ab episcopo / & episcopus solum confert illi: quia credit illum esse bonum. An talis habeat ius in beneficio? vel an teneatur cedere? ¶ Ad hoc dicit quidam doctor / quod sortes qui fingit se pauperem / ad hoc precise vt recipiat elemosynam. & diues dat illi quia credidit pauperem / alias non daret: quod talis tenetur restituere acceptum / non diuiti a quo accepit: sed alteri pauperi. quia diues ex tali donatione consequutus est fructum: scilicet meritum si fuerit in gratia: & si fuerit obnoxius pene in purgatorio: consequutus est remissionem illius / vel totalem vel partialem. ideo sequitur quod non tenetur restituere tali diuiti. Sed dicit: quod tenetur alteri restituere / qui habet eam conditionem / scilicet paupertatem propter quam existimata in Sorte / diues tribuit elemosynam: quia diues credebat paupertatem esse in sorte quando dedit. Sed ista solutio non euacuat difficultatem omnino. quia vel dono Sorti (quem credo pauperem) realiter abdicando dominium rei a me: vel non abdicando. Si dono & non realiter abdico: iam tenet rem meam / ergo tenetur mihi restiture / & non paupi. Et si realiter abdico dominium rei: ita quod non remaneat amplius apud me / quero ad quem transit. vel ad istum vel ad nullum: si ad nullum. ergo quilibet in illo habet dominium naturale. & nullus habet ciuile. ergo tunc quilibet indifferenter potest occupare & vti ista re: & primo occupanti conceditur. ergo erit illius qui simulatorie accepit illam. Nam quandocunque aliquis a se abdicat dominium sue rei: & in nullum transfert quilibet habet dominium naturale circa illud: & est primo occupanti. vt patet de feris: & agris derelictis: que primo occupanti conceduntur. Similiter dicendum videtur in proposito. Si autem a se abdicauerit: & in aliquem transtulerit. Iam non transfert nisi per voluntatem. quia vult transferre: & non vult transferre nisi in istum: ergo transfert dominium in istum. & si ita sit in re / ergo talis non tenetur magis erogare pauperi quam vnus alter. Difficultas tota iacet in hoc: puta inter ista tria membra. Si abdicat a se dominium & in nullum transfert quilibet habet dominium naturale. Si non a se abdicat: alius tenetur restituere. Si a se abdicat: & in aliquem transfert: & non habet volutatem transferendi nisi in istum: ergo est istius. Ideo uidetur mihi dicendum: quod sicut error conditionis persone (ut credo: quod sit uirgo & non est / alias non illam caperem in uxorem) non impedit matrimonium. Similiter si uolo transferre realiter in istum: quem credo pauperem: que de facto non indiget: talis peccat in ita fingendo / & accipiendo. quia accipit: quod non debet dari sibi tanquam elemosyna nihilominus est eius: & realiter dans transfert dominium in istum. Et hoc uidetur uerisimile: quia non uidetur maior ratio de uno quam de altero.

Replica contra solutionem. [margin note beside "te quando dedit"]

Solutio. [margin note beside "go est istius"]

¶ ALIA TRANSLATIO NON MERE LIBERALIS. ¶ Dictum est in principio articuli quod in quibusdam permutationibus transfertur dominium rei. Aliquando solum transfertur usus: & non dominium. De primo per donationem: & illi correspondet alius modus transferendi solum usum. & illa uocatur liberalis accommodatio. Nam habens dominium in aliqua re: potest liberaliter alteri accommodare: id est ex tali accommodatione nullum fructum expectare. talis non transfert dominium: sed solum usum. ideo non est datio simpliciter: sed libera accommodatio. & ea que requiruntur ad liberalem donationem: etiam requiruntur ad liberalem accommodationem.

¶ Est alius modus transferendi dominium rei non gratuitus: & de illo loquitur doctor & est duplex. ¶ Quidam contractus: quo transfertur dominium rei vtilis / penes alterum pro alia re utili: & talis contractus vocatur permutatio. Alius quo

Duplex contractus. [margin note]

transfertur pro nũmismate: & vocatur vẽditio. & in hoc solũ differunt vẽditio & pmutatio. quia ĩ pmutatõne trãsfertur dñiũ rei vtilis pro dñio alterius rei vtilis. sed in venditione trãsfertur dñium rei vtilis pro nummismate. Tertius cõtractus quo transfertur nũmisma pro nummismate vocatur mutuũ seu mutuatio. Dico ergo: qñ transfertur nõ gratuite sed pro equiualẽti/ talis trãslatio proprie vocatur cõtractus/ qa ad aliqđ vnũ trahuntur partiũ voluntates. & est triplex vt iam dictum est. Vnde hic vocatur res vtilis: que ĩmediate & per se est ordinata ad subleuandum necessitatẽ corporalem. sicut cibus & potus/ vestimentũ/ & huiusmodi. quia ex natura rei ille res sunt ordinate cõtra necessitatẽ corporalẽ. Permutatio ergo est translatio dñij rei vtilis pro re vtili/ puta potus pro cibo: vel vestimẽto. Nã aliqñ de certo genere vtilium est abundãtia in vna patria/ & non in alia. & ediuerso. ita q necesse ẽ: trãsferre res vnius regiõis ad aliã/ pro rebus illius alterius regiõis habẽdis. Aliquãdo vna regio ĩdiget rebus huius regiõis & ista regio nõ ĩdiget rebus alterius regiõis/ saltẽ in specie tali. Iõ non fit pmutatio: sed inuentũ est aliud mediũ puta nũmisma & pecunia. Nã ĩn pluribus stat habere indigentiã rerũ vtiliũ/ & non habere res vtiles ad pmutandũ: sed pecuniã. ideo talis cõtractus rei vtilis cum pecunia vocatur venditio. Aliqñ stat aliquẽ pati indigentiã & nihilominus in presenti nec habet neq3 res vtiles ad permutandum neq3 mediũ ad emendũ sit alia species cõtractus/ scilicet mutuũ. ¶ Preterea notandum q sunt alij contractus istis correspondẽtes in qbus solus vsus transfertur/ & nõ dñiũ. vt locatio correspondet vẽditioni. rerũ pmutationi mutua accõmodatio. emptiõi conductio. ¶ Iam videndũ est de prima specie cõtractus scilicet de pmutatiõe qd reqritur ad hoc vt sit iusta. Dicit doc. qlibet habens dñium rei in aliqua re: & nõ prohibitus lege superioris/ a quo dependet in permutãdo potest rẽ suã pmutare cũ altera ser-

Res vtilis.

De pmu.

uata equalitate scdm rectam rationẽ. Reqritur primo q pmutans sit dñs. Secũdo q libere/ & nõ coacte aut metu in illã trãslationem cõsentiat. hinc est q Naboth nõ vere volebat pmutare vineam suã. qa occisus ẽ p vinea sua. tertij regũ. xxj. ¶ Tertio q inter res permutatas sit equalitas. & ibi consistit precipua ratio iusti puta q nõ sit fraus nec in substãtia/ nec ĩ quãtitate/ nec in qualitate. Nã si pmutetur auricalcũ pro auro: est fraus ex pte substãtie rei. iõ non est iusta permutatio. Similiter q nõ sit fraus in quãtitate/ siue in pondere/ siue in linea/ vel in alio genere mẽsure. Et hoc habetur ĩ li. v. ĩ ca. si culpa. de iiurijs & dãno dato. Nam qui culpa/ aut negligẽtia dat causam damni realiter iudicandus est ac si dãnum dederit. & tenetur restituere: ac si dedisset damnum: sed cõmittens fraudẽ: siue in substantia/ quãtitate/ vel qualitate dat causam dãni illi cũ quo pmuttat/ ergo iniuste facit & tenetur ad restitutionẽ. ¶ Preter hoc/ dato q non sit deceptio reqritur equalitas valoris in rebus permutatis q̃uis neuter permutantium alterũ decipiat in quantitate/ substantia/ vel qualitate. vt fortes pmutãs modium vini boni cum modio frumenti/ tamen modiũ frumenti plus valet q̃ vini/ & excedit in valore vinũ. ideo illa pmutatio est iniusta cum non sit equalis valoris.

¶ Circa hanc materiã sunt due difficultates. Prima. Vtrum vendentes teneãtur vitium rei detegere? Videtur q sic. qa oportet q non sit fraus: & si est vitiũ in re/ est fraus/ & defectus in qualitate. ¶ Secũda difficultas: in quo consistit equalitas rerum permutandarum? Quantum ad secundam dicunt aliqui (vt Henricus primo quolibeto. q. xl. & etiã quarto quolibeto) & Ricardus in tertio. q ista equalitas valoris/ seu medium (in quo consistit iusticia permutatiua) est indiuisibile. Hoc est dictu q si sit hic vnũ modium bladi permutãdũ cũ aliquo modio vini. Dicũt hẽricus & richardus: q dat certa q̃titas bladi q̃ equipolet modio vini. ita q si bladum detur vltra illam certam

An vendẽs teneat vitium rei detegere.

In quo consistit equita.

Opi. hẽrici.

quantitatem accipiens plus accipit q̄ dedit & dans minus accipiet: & sic erit iniusta. Item si detur minus q̄tūcunq̧ parum q̄ mē sura bladi: qui dat bladum minus accipit. Dicunt ergo isti doctores/ ꝙ tale medium cōsistit in indiuisibili. Sed q̄a videtur multum difficile attingere illud indiuisibile ergo fere oēs permutationes essent iniuste. ¶Respondēt/ ꝙ permutātes excusantur p ignorantiā. quia nō accipit aliquis voluntarie plusq̄ dat: ideo nō ꝓmittit iniusticiam. ¶Resolutio istorū ergo est / & satis antiq ad hoc sunt/ ꝙ ista equalitas seu valor ille cōsistit in indiuisibili. q̄a dicunt ꝙ iusticia consistit in medio rei: & nō in medio rationis sicut cetere virtutes q̄ rēspiciūt passiōes

Opinio Scoti. ¶Sed doc. nō est huius opinionis: puta ꝙ illa equalitas cōsistat in indiuisibili. & hāc opinionem in tertio. distin. xxxiiij. nititur impugnare. Nā si consistit i idiuisibili erit quasi ipossibile aliquē q̄tūcunq̧ exptū attingere mediū iusticie: & excusari ab iniusticia: nisi p ignorantiā/ hoc nemo diceret. Nam certū est ꝙ de iusticia est certa scientia moralis: sicut de alijs virtutibus. ideo pōt cognosci mediū illius virtutis. Ideo videtur ꝙ tale mediū possit cognosci / & durū videtur dici: ꝙ nullus excusetur in ꝑmutationibus ab iniusticia: nisi p ignorantiam. Ideo relinquitur verū scd̄m doc. ꝙ cōsistit nō in indiuisibili: sed in aliqua certa latitudine ita ꝙ si q̄s accipiat supra talē latitudinem peccat p excessum in nimis: p deffectū in minus vt ꝑmutat cū blado vinū stātibus cursibus/ q̄ nūc sunt vini & bladi datur certa latitudo bladi. i. ab vna certa quātitate in ascēdēdo: vsq̧ ad certā quātitatē in descendendo. ita ꝙ maior supcrescit: & minor deficit. Vnde facilius ē cognoscere q̄n comparatur res vtilis ad nūmisma. vt dolium vini valet a decem francis: vsq̧ ad medium francū supra decē. a decē vsq̧ ad medium supra: puta si vendatur decē: cū nouē vel decē cū sex: vel cū duobus: vel cū tribus seruatur latitudo valoris vini / & iusticia Sed si vendatur minus q̄ decē/ vel supra decem cū dimidio. puta decē cum duodecim Iam nō seruatur latitudo: & est iniusticia. quia emens plus accipit q̄ debet. Vnde q̄n est questio de valore re secundum cursum presentē/ potest dari certa latitudo. ita ꝙ a supremo gradu latitudinis/ vsq̧ ad gradū infimum signatum: quicūq̧ gradus est sufficiens ad seruādum latitudinē & iusticiā. tenet ergo doctor/ ꝙ equalitas valoris rerū permutatarum/ cōsistit in diuisibili. & quelibet pars illius latitudinis diuisibilis ē precium sufficiens. & si capiatur minus: est insufficiens. si maius: est supexcrescēs. ¶Sed quomodo potest talis valor cognosci: est difficultas. Dicit doctor & alij doctores q̄ sequūtur hunc doc. in hac materia: ꝙ aliq̄n cognoscitur ex lege/ aliq̄n ex cōsuetudine/ aliquādo ex permutantiū volūtate. Nam in aliquibus partibus per legē imponitur precium pro carnibus. puta certū precium pro libra. & imponitur preciū pro blado. vt libra carnis vēdit. xij. & pinta vini. xij. Lex imponit preciū/ in quo consistit equalitas. ideo talis equalitas facile cognoscit. Aliquādo cognoscitur ex cōsuetudine nā (vt dicit Albertus) valor iustus rei est pro certo tēpore secundum estimationem fori presentis/ & loci in quo venditur res illa. Regulariter dicit: res tātū valet q̄tum vēdi potest: supple secundū estimationē cōmunē: & nō secūdū volūtatē psōe vēdētis. q̄a nullus in vendēdo cōmitteret iniusticiam Quod aūt ita debeat attendi valor rei secūdum cōmunem estimationem: nititur suadere Nyder multis ratiōibus. Prima. vnusquisq̧ est cecus in propria causa. & si in ꝓpria causa vnicuiq̧ crederetur (quia quilibet multū afficitur sibijpsi) venderet rem plus iusto/ sed in causa propria magis credendum est alteri q̄ sibi: & toti cōitati q̄ singulari persone. ergo vbi est questio de venditione/ aut emptiōe: potius credendū est estimationi cōitatis q̄ singularis persone. Et ad hoc ꝙ quis sit tutus in conscientia: oportet ꝙ vendat rem scd̄m cōem estimationē cōitatis & loci: secūdum tp̄is cursum Nyder.

¶ Secunda ratio: aliqua res meliorata per artificium non venditur plus propter illā meliorationem artificij q̄ ante melioratio- nem: vt argentum fabricatum in vasis ē me lioratum artificialiter: & si vendatur regu lariter non plus venditur q̄ si non esset me lioratum. ymo cum quis vendidit potum vel pateram argenteam: venditur ad pon- dus & perditur artificium. & hoc quia le- ge impositum est: ꝙ tantum pondus ar- genti precise habeat. ergo lex sufficit ad im ponendum valorem rei. & hoc etiam suffi cit ad reddēdum tutū in cōsciencia. Habe- mus ergo primo de cōsuetudine. Secundo de lege. Tertia ratio. res q̄uis secundum se sint maioris valoris si tamen minus existi- mētur in communitate oportet eas minus vēdere & ementes in emēdo non peccant. quia oportet currere ad communem esti- mationem hominum illius loci & regio- nis. similiter dicēdum est q̄tum ad augmē- tum. Resolutio ꝙ ergo valor rei nō ꝯsistit in indiuisibili. Secundo talis valor aliquā do imponitur a lege: aliquando ex consti- tutione consuetudine & communi homi- uum estimatione. ¶ Preterea dicit doc. ali- quando potest accipi ista equalitas ex per- mutantium communi consensu dummo- do talis consensus sit liber vt habeo rem q̄ plus valet q̄ res platonis & hoc certo scio/ nichilominus volo permutare cum illo. non est ibi iniusticia. quia volenti non fit iniuria: & q̄uis non seruetur equalitas secū dum legem/ aut secūdum communem esti- mationem hominum tamen seruatur secū- dum estimationem meam. quia nolo ali- quid vltra habere pro re mea. Et q̄tum ad hoc/ in tali permutatione non cōmittitur iniusticia. quia nemo patitur iniustum: ni- si nolens/ vel nolitione formali/ vel con- ditionata. vt in ignorantia & metu: sed il- lis seclusis nullus patitur iniustum nolens nolitione conditionata. Sed tamē dicit do ctor ꝙ talis permutatio non est simpliciter pura permutatio: sed participat aliqd̄ de li- berali donatione. quia ego dono platoni

(Resolutio.)

superexcrescentiam rei mee super suam rem & non est simpliciter liberalis donatio. qa aliquid accipio ab alio. Ideo in tali contra- ctu (licet non sit equalitas ex lege/ vel com muni hominum estimatione) est tn̄ equali tas ex libero consensu contrahentium. Re- solutio/ permutatio est rei vtilis pro re vti li/ & anteq̄ sit iusta oportet ꝙ sit dominus & libere permutet: & ꝙ non sit fraus neq̄ in substantia: quantitate & qualitate: & ser- uetur equalitas. Similiter de venditiōe: do minus rei pōt illam vendere iuste. dummō sine fraude seruetur equalitas. & dicēdum est sicut de equalitate permutationis. Nā p mutatio respicit valorem rei vtilis ad rem vtilem/ & venditio valorem rei/ad nūmis ma. ¶ Cōmuniter ponūtur duo casus. pri- mus vendens rem/ potest respicere ad dam num quod consequetur ex alienatione rei a se. Secundo non potest respicere ad com- modum ementis: quod consequetur exem ptione illius rei: vt vendo rem que in se nō valet nisi decem: nichilominus ex vendi- tione & alienatione a me huius rei: conse- quor damnum quod estimatur alia decem ita ꝙ illud damnum non cōsequerer seruā do rem meam. ¶ Secundus: casus sortes vē- dit rem que iuste non valet/ nisi decem & ex alienatione non incurrit damnū: sed pla to indiget maxime illa re & ex assecutione illius rei lucrabitur forte viginti vel trigīta & non curat plato quo precio emat dūmo do illam habeat. In primo casu possum vē dere carius q̄ valeat res in se vltra apprecia- tionem communem quia consequor dam num ratiōe illius alienatiōis. Patet nullus tenetur subuenire alteri cum iactura pro- pria. nisi alter sit in extrema necessitate: sed vendendo rem precise decem subirem dā- num. quia illa res est impedimentum ne cō sequar tale damnum. Ideo possum vende- re tantum vltra appreciationem commu- nem q̄tum estimatur damnum/ quod con- sequor ex venditione. ¶ Sed de secundo ca su sortes non pōt carius vendere/ ꝑpter cō modū alterius qui emit. Patet sortes non

(Resolu. Quid sit ꝑmutatio) (Primus casus) (Secūdus casus)

potest licite vendere rem plusq̄ valeat i se: vel sibi: puta illi singulari persone cuius ē sed fortes vendendo platoni carius ratiōe commodi: quod consequitur ex illa re/ vēdit plusq̄ valeat sibi/ & in se/ & supponit ꝙ non consequeretur commodum: quod plato consequetur: quia hoc esset ratione damni. Ideo nullus potest vendere plusq̄ valeat aut in se secūdum cōmunem estimationem/ aut sibiipsi qui vendit. Ideo dicit doctor/ in vendēdo potest considerare dānum & non lucrum: quod consequitur aliter ex venditione. ¶ Cōmuniter queritur q̄stio altercatiua iter doctores. An licitum sit vendere rem vltra iustum precium/ siue vltra dimidium iusti precij: siue sit licitum emere citra dimidium iusti precij: Nam sicut committitur iniusticia a vendēte supra iustum precium, eodemmodo committit iniusticia a vendente citra iustum precium ¶ Vnde dupliciter intelligi potest ꝙ res vendatur vltra dimidium iusti precij. vno modo ꝙ precium quo venditur continet iustum precium / & vltra dimidietatem iusti precij & adhuc vltra aliquid aliud ita ꝙ precium/ quo venditur res continet tria. Primum est. precium iustum rei. Secundū est dimidietas illius iusti precij. Terciū est/ aliquid aliud vltra. exēplum vt hec res vēnalis precise valens. x. venditur. xvi. nam xvi. continent decem que est iustum precium/ & preter hoc quinque quod est medium iusti precij. & preter hoc continet vnū vltra. Secundo modo intelligitur ꝙ venditur vltra dimidium iusti precij / id est ꝙ precium quo venditur res bis contineat iustum precium. i. in duplo magis q̄ sit iustum preciū & adhuc aliqd vltra. vt si res aliqua q̄ precise valet. x. vēdatur. xxi. venderetur vltra dimidium iusti precij in duplo. Vnde quando queritur: vtrum sit licitum vēdere vltra iustum precium: vel emere citra iustum precium capitur in primo sensu. puta vtrum contractus sit nullus q̄n res vēditur vltra dimidium iusti precij vel citra dimidiū iusti precij emitur: Vn̄ emere citra dimidiū iusti precij est dare preciū quod est minus per certam quantitatem q̄ dimidietas iusti precii: vt res valet decem: & emo precise quatuor. est minus dimidietate iusti precij: quia est minus q̄ dimidietas de decem. ¶ Hoc supposito: quando q̄ritur/ vtrum semper sit illicitum vendere rem vltra iustum precium siue ematur siue vltra dimidietatem iusti precij siue citra p quantātunq̄ latitudinem: ¶ De hac questiōe sunt tres opiniones. ¶ Prima opinio dicit: ꝙ est licitum vendere vltra iustū precium: dūmodo nō vēdatur vltra dimidietatem iusti precij: sed citra latitudinem dimidij iusti precij: siue magno excessu/ siue paruo. Hoc ē dictu ꝙ si sit res que valet decem: semper est licitum vendere vltra decē/ dummodo vēdatur citra quindecim & nō vsq̄ ad dimidietatem iusti precij. ¶ Alia opinio dicit ꝙ est licitum vendere rem vltra iustum precium dummodo nō vendatur per notabilem excessum. ¶ Tercia opinio: ꝙ nunq̄ est licitum vendere vltra iustum preciū/ siue paruo/ siue magno excessu. ¶ Prima opinio dicit/ ꝙ licitum ē vendere vltra iustum precium dūmdo excessus sit circa dimidietatem. i. sit minor medietate iusti precij/ siue talis excessus sit magnus & notabilis/ siue paruus. & ratio huius opinionis in qua fundatur est hec: & ē communis propositio. Res tantū valet q̄tum vendi potest. & intelligitur q̄tum vēdi potest iure/ q̄a id possumus q̄d iure possumus & ita Henricus dicit: qui est strictissimus in materia contractuum. sed res iure vendi potest vltra iustum precium: dummodo excessus sit citra dimidietatem iusti precii: & iura approbāt illam & prohibēt actionem emptoris contra vendentem. Patet in capitulo cum dilecti. de venditione & emptione/ & est motiuum prime opinionis. ergo res licite vēdi potest vltra iustū precium secundum iura dummodo excessus sit citra dimidiū iusti precij. ¶ Sed motiuum secunde opi. est ꝙ licet vendere vltra iustum precium: dūmodo excessus non

Prima opinio

Secūda opinio

Tertia opinio

Motiuū prime opi.

Motiuū scde opi.

sit notabilis. Vnde motiuum: est quia acci
pere alienũ (quod non est notabile bonũ)
non est furtum/ neq3 malum. Nam in diffi
nitione furti dicũt: ꝙ est contrectatio rei a-
liene notabilis: inuito domino. Ideo si sor
tes vendat rem suam vltra iustum precium
& accipiat aliquid vltra quod accipiendo
non esset furtum: non capit notabilem ex-
cessum/ neq3 facit contra iniusticiam/ ergo
sequitur ꝙ sortes in tali casu non peccat.
¶ Tertia opinio verior/ & quã solam cre-
do veram: & est communis & communi-
ter tenetur. ¶ Nunq̃ est licitum vendere rẽ
vltra quam credo illam valere/ vel teneor
credere valere. ¶ Hoc est dicere. Omnis
ille ɔtractus emptionis est illicitus/ & pec-
catũ quo vendens vendit rem vltra quam
credit illam valere/ vel credere tenetur pro-
babiliter valere: ita ꝙ omis cõtractus/ quo
vendens rem plusq̃ valeat siue vltra siue i-
tra medietatem iusti precij est iniustus: nisi
vendens excusetur per ignorantiam inui-
cibilem. patet & arguit sic. Omnis talis cõ
tractus est actus iniusticie/ ergo omis talis
contractus est peccatum. Consequentia est
certa cũ iniusticia & intemperãtia sunt per
se mala in lumine naturali. Sed antecedens
patet/ omnis recessus a medio iusticie est ac
tus iiusticie: sed omnis talis venditio est re
cessus a medio iusticie/ ergo omnis talis vẽ
ditio est actus iniusticie. maior est nota ex
philosophia. nam vitium oppositum iu-
sticie est recedere a medio iusticie: vel p su-
perabundantiam/ vel per deffectum. Iam
quo ad minorẽ: sed sic est ꝙ omnis talis vẽ
ditio ẽ recessus a medio iusticie. Patet: quia
medium iusticie est equalitas valoris. iam
recedit ab illa equalitate. quia vẽdit plusq̃
valet/ ergo omnis talis venditio est reces-
sus a medio iusticie queadmodum dicunt
docto. & martinus in materia de temperan
tia ꝙ medium temperantie est bona habi-
tudo corporis & omis talis recessus est pec
catũ intemperãtie. Eodemmodo si aliquis
vendendo discedat a medio iusticie vendẽ
do plusq̃ res valeat & si ille valor excedens
sit in tam paruo excessu: ꝙ non possit co-
gnoscere excusatur per ignorantiam. sed
si cognoscat talem excessum peccat. & do
cto. solẽt p ista opinione adducere multas
rationes. Prima illud quod ẽ pro commu-
ni vtilitate introductum nõ debet magis Rõẽs 3. opi.
esse in fauorem vnius q̃ alterius cum equa-
liter emptiones & venditiones sunt intro-
ducte pro communi vtilitate omnium. er-
go non pro vtilitate vnius potius q̃ alteri-
us. Vnde si liceret emptori emere rem plus
q̃ valet: esset iutilitas eius vel emere minus
esset inutilitas vendentis. Preterea (& hec Secũda ratio
ratio uidetur Henrico concludere in hac
materia) sit sortes qui uendidit platoni ali-
quid ultra iustum precium/ in ita uenden
do habet aliqd a platõe/ & plato nihil ha-
bet a sorte correspondens illi & cum ista ac
ceptio non sit gratuita. sequitur ꝙ sortes ẽ
detentor alieni/ ergo est iniustus si detine-
at inuito domino: & scienter. & hec ꝓpo-
sitio uidetur ꝓbabilior ꝙ omnis uẽdẽs rẽ
ultra iustum precium qualicũq3 excessu in-
iuste agit nisi excusetur per ignorantiam i
uincibilem puta quia non credit uendere
plusq̃ ualeat nec credere tenetur. Ex ista ꝓ-
positione sequitur correlarie. ꝙ dubitãs
& existens in equilibra uidelicet ꝙ preciũ
quo uendit excedit rem uel non excedit/
& uẽdens illo precio de facto peccat. Pa-
tet exponens se periculo cuiuscunq3 pecca-
ti peccat. Ideo exponens se petõ iiusticie
peccat petõ iiusticie sed ita dubitãs expõit
se piculo peccati Igit & c. Vnde cõmũiter
dicũt doc. ꝙ sicut facere cõtra cõsciẽtiã est
peccatum/ ita facere contra dubium. Eodẽ
modo sequitur ꝙ uendens rem & ꝓbabili
ter credẽs ꝙ illud preciũ excedit iustũ pre-
ciũm peccat/ nam si uendens & dubitãs pec
cat a fortiori uendẽs & ꝓbabiliter dubitãs
Resolutio igitur sanioris partis ẽ ꝙ uẽdẽs
ultra iustum precium qualicũq3 excessu dũ Resolu.
modo non ignoret inuincibiliter excessũ
peccat. ¶ Quid ergo dicendum est ad pri-
mam opinionem dicentem ꝙ uendens nõ
ultra dimidietatem iusti precij non peccat

quia res tantum valet q̄tum iure vendi potest.ff.ad trebel.l.j.&.ff.ad.l.falsi.sed iure potest vendi vltra q̄ valeat dummodo excessus sit citra dimidium iusti precij.Igitur.dico quando dicitur ꝙ res tantum valet q̄tum iure vendi potest sic intelligitur q̄tum iure vendi potest.i.iuste/ & non est ita intelligendum res tantum valet q̄tum vendi potest iure.i.per contractus qui nō ānullantur a iure positiuo:quia tunc argumentum bene probaret ꝙ posset isto modo vendi supra iustum precium dūmodo nō excedat medietatem iusti precij:sed tantum valet q̄tum iuste vendi potest nemini iniuriam faciendo/sed accipiendo supra latitudinem precij quamuis citra medietatē iusti precij facio illi iniuriam.& hoc intelligendo quando emens non scit rem non tantum valere/ita ꝙ si sciret non tantū valere non emeret. ¶ Circa argumentum est difficultas:dictum est in argumento ꝙ iura ciuilia approbant emptionem dummodo excessus sit citra dimidiū iusti precii.i. non annullant/et excludunt actionem ab emēte:ita ꝙ non potest agere coram iudice. Vtrum iura canonica eodemmodo nō annullant istam emptionem & excludant actionem ementis contra vendentem:Et apparet ꝙ sic ex ca.cum dilecti.extra de emp. & vend.vbi habetur ꝙ teneet vēditio licet venditor sit deceptus vltra dimidiā iusti p̄cij &c. ¶ Oppositum tamen arguitur argumento quod magnam habet apparentiam contra doctores dicētes ꝙ iura canonica excludunt actionem ementis contra vēdentem.Bene sequitur/iste vēdit rem plus iusto & ita vendendo offendit emētem & in recipiendo vltra iustum precium peccat & tenetur emptori restituere/tunc bene sequitur in ita vendendo peccat/& post vēditionem peccat in retinendo.ergo iuxta processum euangelicum tenetur emens reuelare ecclesie.i.iudici ecclesiastico qui sub censuris ecclesiasticis tenetur ipsum admonere & compellere vt venditori restituat. Tunc sic arguo & multum apparenter ita

Difficultas.

vendendo mihi peccat in me & etiam in retinendo/ergo teneor ipsum admonere iuxta processum euangelicum/ ergo si decepit me citra dimidium iusti precij non auffertur a me potestas agendi in ipsum corā iudice ecclesiastico q̄uis mihi aufferat potestas coram iudice laico.Et hoc argumētū tangit Panor.in materia de vsuris.& ē apparentia.& dicit Panormitanus ꝙ talis vēditio vltra iustum precium non est approbata a iure canonico/quia iuris canoici auctor est spiritussanctus qui non est auctor mali: sed est approbata solum a iure ciuili non ꝙ precipiat sed quia ius ciuile non punit tales cum ius ciuile solum peccata punit que sunt in pernitiem reipublice.& ius canonicum omia peccata debet punire saltem & precipue quando est obstinatio & non sequitur scandalum. Apparentia est si sortes in emendo sit deceptus quāuis citra medietatem iusti precii ꝙ ab ipso non auferatur potestas agendi coram iudice ecclesiastico ita ꝙ vendens sit obstinatus & nolit desistere a peccato quod committit ī retinendo non solum non potest agere corā iudice ecclesiastico imo tenetur denunciare iudici secundum processum euangelicū Et dico q̄tum ad hoc ꝙ si emptor sit deceptus potest recurrere ad ecclesiasticum iudicem saltē si recurrat p̄cedo de p̄cto vēditoris ꝙ ecclesiasticus iudex tenet venditorem cōpellere ad restituendū quod accepit vltra iustum. ¶ Ad argumentum alterius opinionis dicebat eīn altera opinio ꝙ si vēdens accipiat vltra iustum precium dūmodo excessus non sit valde notabilis non est peccatum. Patet quia licet accipere alienū dūmodo illud quod accipit nō sit notabilis valoris. Q̄tum ad hoc dico ꝙ nunq̄ licet accipere alienum siue sit notabilis valoris siue non nisi in eo casu in quo probabiliter creditur dominus consentire/vel in eo casu in quo tenetur dominus consentire/In duobus tantum casibus licet capere alienum.primus quando verisimiliter creditur ꝙ si dominus sciret consentiret.Secun-

dus si dominus presens esset & cognosceret teneretur cõsentire puta in casu necessitatis. In aliis casibus siue capiat paruũ siue magnum est semp peccatum: sed nõ est semper mortale. quia quando paruũ capitur non est nisi veniale. Ideo si Sortes venderet vltra iustum precium sed non notabiliter vltra: venialiter peccat. & est contra. S. tho. qui dicit ꝙ omne vitium oppositum cuicunqꝫ virtuti cardinali scilicet temperãtie fortitudini aut iusticie est semper mortale immo dico ꝙ est aliquod veniale puta iniusticia venialis vel intemperantia venialis. nam si per excessum non notabilem transgrederetur mediũ non oportet ꝙ sit mortale. ¶ Contra arguitur & multum apparẽter/ dictũ est ꝙ qui vendit rem vltra iustum precium: sed valde parũ vltra peccat venialiter. ¶ Contra sequitur ꝙ sortes posset vendere merces quas habet diuisim sine mortali: & non posset eas simul vendere sine mortali tantum quãtum vendit seorsũ. patet: sortes habens. xx. merces vendit primam Platoni/ secundam Ciceroni/ tertiã Titio &c. plusꝗ valet vno paruo excessu: solũ peccat venialiter. & similiter vendit secundam alteri tãto excessu paruo. Isti excessus simul iũcti facerent magnum excessum. Tũc sic arguitur. Si vendat res simul illo excessu cõposito ex illis paruis excessibus quibus vendit res plusꝗ valent Iam vendit cũ magno excessu plusꝗ valerent. ergo sortes potest vendere diuisim aliquibus preciis sine mortali & non copulatim eidem homini absqꝫ mortali. ¶ Dico ꝙ correlarium sequitur ex illa opinione & concedo: ꝙ in casu potest eas vẽdere seorsum & diuisim & tamen nonpoterit eas vendere tanto precio absqꝫ mortali. Quia tunc in venditõne excedit notabiliter valorem rei. Habemus ergo ꝙ vendere rem scienter vltra iustũ precium siue vltra dimidium siue citra dimidium iusti precij siue vltra cum magno siue cum paruo excessu semper est peccatum. Et in hoc solo differũt contractus quibus vẽditur vltra dimidium & vltra iustum: sed

Resolutio.

citra dimidium tantum. quia lex annullat primũ contractum & non secũdũ: sed tamẽ in foro conscientie in secundo contractu tenetur vendens ad restitutionem. similiter dicendum de emente: si emat citra iustum. ¶ Consequẽter videndum est vtrum liceat alicui vendere aut emere redditus pecuniarios seu perpetuos seu ad vitam seu fundatos in aliqua possessione puta ĩ agro vel domo seu fundatos in persona. Et ista difficultas agitatur inter duos maximos theologos scilicet Henricum de gaudano & Godofredum de fontibus/ vt puta an sit licitum alicui dare cẽtum florenos alicui vt ille qui dat singulis annis recipiat decẽ ab illo cui dat: vel an sit licitum dare centũ vt toto tempore vite sue quolibet anno recipiat quatuor vel precium conuentum iter eos. ¶ Pro declaratione notandum ꝙ alii qui sunt redditus fundati ĩ re immobili vt redditus prediales. Alii fundantur in personis & uocãtur personales/ & est difficultas de vtrisqꝫ/ an possunt vẽdi & emi vel ꝑpetuo vel ad vitam. ¶ Dicit Henricus ꝙ nullus potest emere aut vendere neqꝫ perpetuos neqꝫ annuales redditus pecuniarios siue fundentur in bonis siue in personis siue in persona singulari siue in communitate vt patet secundo suo quolibeto & octauo &. q. xli. Dicit ergo Hẽricus ꝙ nõ est licitum alicui vendere redditus pecuniarios perpetuos: hoc ẽ nõ est licitum dare centum alicui vt recipiam decem quolibet anno. ¶ Et ad hoc probandum inducit ꝑcipue duas ratõnes. ¶ Prima. non est inuẽta pecunia vt sit terminus emptionis aut vẽditionis: sed solum vt ipsa sit mediũ emptionum & venditionum ergo omnis talis contractus emptionis in quo pecunia se habet tanꝗ extremum est illicitus & iniustus. sed in vẽdente & dãte centum vt accipiat singulis annis decem terminus cõtractus est illa pecunia decem annue recipienda. ergo talis contractus est illicitus. ¶ Secunda ratio. omnis ille cõtractus sic se habens ꝙ in illo aliquis plus recipit vel in

Duplices sunt redditus.

Opinio Henrici.

Secũdũ argumentum Henrici

tendit plus recipet q̄ det est illicitus quia vē dit rem vltra iustum precium/ergo illicite facit/sed in tali contractu emens plus inten dit accipere q̄ det. Nam solum dat centum & in. xij. annis recipiet centum & viginti. & non reffert dicere/do tibi centum & sin gulis annis vsq̄ ad duodecim annos reci piam decem/& dicere do tibi centum & in fine duodecim annorum recipiam cētum & viginti. immo videtur maior miseri cordia differre: q̄ singulis annis recipere de cem/sed secundus contractus esset illicitus Ergo & primus videtur esse illicitus & vsurarius. ℂAliter respondet Godofre dus de fontibus & meo iuditio melius & conformius communi practice & doctori bus. Pro cuius declaratione dicit q̄ rerum vendibilium & emibilium quedā sunt cor porales vt domus/ager/triticū &c. Incor/porales vt sunt quedā iura seu potestates vt sortes primogenitus nōdum patre mor tuo potest vendere ius primogeniture & illud ius non est res corporalis sed quedā potestas ad consequendum res corpora les puta domum aut agrum. Similiter sor ti debentur centum scuta si ille vēdit ius ad exigendum illa/& ad agendum contra de bitorem non vendit illa cum nō sunt eius sed vendit ius. ℂ Hoc supposito dicit de fontibus q̄ licitus est contractus saltem si fiat sine deceptione secundum communē estimationem patrie qua datur in presenti certa pecunie summa vt annue recipiatur certa summa pecunie & hoc quando talis potestas fundatur super re temporali & im mobili. ℂHec propositio sic suadetur/sit sortes habens agrum potest illum vende re nude & simpliciter accipere presentem pecuniam: & cum hoc potest dare illum a grum ad ānuos redditus vt regulariter do mini & nobiles dant terras perpetuo possi dendas aliquibus & a suis heredibus vt cer tos annuatim percipiant redditus. & hoc est licitum etiam secundum Henricum. qa quilibet potest vendere suū patrimonium & rem immobilem puta predia. ℂSimili

Opinio godo. de fontibus

Ppria p= positio.

ter potest vendere ius percipiendi illos red ditus annuos fundatos in terra & re immo bili & ita practitatur quothidie & nullus hoc vituperat/ergo anteq̄ dederit terram ad annuos redditus potest vendere consi miles redditus fundatos super illa predia. ℂConsequentia tenet quia contractus pri mus & secundus in nullo videntur differ re quia semper vēditur idem. ergo si vnus est licitus & alter. ℂAlia ratio de fontibus & de oyta sit sortes habens possessiones vl tra deductionem laborū & penarum in co lendis agris percipit aliquos fructus: & forte tales fructus sic multiplicati p decē an nos valerent centum vltra expēsas factas in colendis agris: & stat q̄ terra si vēdatur pe cunia presenti solū vēderet centū emēs in duodecim annis percipiet vltra centum & tamē cōtractus est iustus: ergo eodē modo q̄uis sortes i. xij. annis percipiat plus q̄ cen tum non impedit quin contractus sit iu stus. ℂPrima ergo cōclusio certa est: q̄ po test dari pecunia certa vt dās ab eo cui dat percipiat annuos & perpetuos redditus fū datos super possessionem immobilem. Et ad argumentum Henrici quo volebat p bare talem cōtractum esse illicitū: quia emi tur pecunia pro pecunia/ & pecunia non potest esse terminus emptionis aut vendi tionis: sed est medium. ℂFateor q̄ est me dium: sed nego q̄ formaliter & immediate ematur pecunia: licet bene ematur pecunia mediate & virtualiter. Nam sortes ven dens ius quod habet ad exigendum centū florenos a platone non vendit centum flo renos immediate. ℂQuia illi nō sunt eius sed vendit potestatē. & ius quod habet. ℂSimiliter dico sortes dans platoni centū vt recipiat decem annuatim: non emit illa decem annuatim soluenda: sed emit ius im mediate ad percipiendum illa decem annu atim/ & illud ius non est pecunia. Vltra di co q̄ illud ius est pecunia virtualiter qa p tali iure potest haberi pecūia ita sortes dās centum vt decem annue recipiat non emit immediate & formaliter decem: sed ius ad

Solutio argumē ti hērici.

illa decē percipienda quod ius est quoddā incorporale/ qđ ius est pecunie virtualiter sed non formaliter. ¶ Quantum ad secundum argumentum hērici vbi est maior apparentia/ emens intendens accipere plusꝗ det non seruat equalitatem: sed talis intendit plus accipere ꝗ det/ patet in . xij. annis accipiet plusꝗ det. Dico ꝙ istud argumentum ꝯcluderet ꝙ nulla emptio rei in ꝯsumptibilis vsu puta agri vel predij esset licita Patet: sit ager venalis valens centum & ex fructibus agri deductis expensis in certo tēpore emens accipiet plusquam dedit. ergo iniuste emeret quod nemo diceret. ¶ Dico ad argumentum: ꝙ quando venditur res non est respiciendum quantum valebunt fructus prouenientes ex illa re/ quia tūc quilibet ager valeret infinite: sed in presenti tātum valet ꝗtum conducit ad vsum humanum secūdum communem estimationem: nam sortes emens in presenti centum illū agrum non accipit plusꝗ det: sed in futuro ex fructibus accipiet plusꝗ dat. ¶ Similiter dico: sortes emens annuos redditus dat centum in presenti & recipit a vendente ius ꝑcipiendi annue decem/ tale ius non valet ī presenti plusꝗ centum & sic in presenti nō plus capit ꝗ det/ verum est ꝙ in futuro ex percipiendis que sunt fructus huius potestatis & iuris accipiet plusꝗ dat. Eodemmodo sicut de agro sed in presenti non accipit plusquam det. Ideo cum sic arguitur omnis contractus est illicitus quo emens scienter plus accipit ꝗ det/ concedo/ sed nego ꝙ sortes in proposito plus accipiat ꝗ det & cum ꝓbatur qꝛ in futurū plus capiet. verum est: sed non ī presenti. quia talis potestas percipiendi in presenti non estimatur plusꝗ centum. ¶ Alia conclusio est de redditibus non perpetuis neqꝫ ad certum tempus: sed ad vitam que talis est. ¶ Licitum ē emere similiter & vendere redditus fundatos in persona sicut est licitum vendere & emere redditus fūdatos in re immobili. Et pro probatione oportet supponere quod datur certa persona que ex industria & labore vltra necessaria ad victum & vestitū & ad vite conseruationem potest aliquid lucrari. imo regulariter quelibet persona potest hoc facere & aliqđ lucrari. Tunc dicunt ꝙ talis persona potest vendere potestatem percipiendi annuos redditus fundatos super industria & labore huius persone. Et patet ista propositio sicut precedēs. Nam aliquando liberi possunt redigi puta per bellū iustum. imo liber homo potest seipsum vendere sicut legitur de aliquibus sanctis qui se vendiderūt pro redemptione captiuorum/ & dicuntur serui venales & empticij ita ꝙ qcquid acquirēt hoc erit domino & non sibi: & sic efficiūtur serui capti ī bello iusto. Vltra supponitur ꝙ talis seruus quicquid acquirit/ acquirit domino. Et pro materia dico ꝙ aliqs potest lucrari vltra necessitatē vite & illđ alteri vēdere/ ergo poterit aliqs emere annuum reddditum non solum fundatum super predijs sed super persona: & ideo possunt licite cōstitui tales redditus in persona & ita vēdūt nunc serui conductitij suas operas/ ergo a fortiori sortes pro pecunia certa poterit vēdere vnam partem iuris percipiēdi fructus annuos in persona: ergo licitus potest esse contractus in quo constituuntur perpetui redditus ad vitam super singularem personam. ¶ Sed de redditibus nō ad certū tempus/ sed ad vitam ponitur talis propositō Licitus est contractus emptionis & venditionis per quem constituitur redditus nō perpetui: sed ad vitam singulis annis percipiendi. Et hoc fit communiter in monasterijs: vt sortes volens viuere in qete dat mille scuta alicui mōasterio vt inde recipiat quolibet annō .xl. scuta ad victum suū: mortuo illo perit talis redditus & talis contractus potest esse licitus. Patet/ contractus est licitus vel esse potest per quem pro certa pecunia constituitur super communitate annuus redditus & temporalis & si potest esse licitus ergo a fortiori ad vitam. Dicit Henricus ꝙ quando constituitur in ꝑpetuum ē ī iniustus ꝯtractus ex parte ementis cū ītedit

[Left margin: Ad secūdus argumentum Henrici. — Secūda propō.]
[Right margin: ꝓpositio]

in ciuitate de vsuris. Vbi dicitur ꝙ vendẽs rem plusq̃ valeat: quia solutionem differt peccat &c. ¶Pro declaratione notandum ꝙ vsura solet capi dupliciter. Vno modo materialiter pro illo circa quod committitur peccatum vsure. & sic vt dicit Ambrosius ẽ quicqd accedit sorti. ¶Et sors in proposito capitur pro peccunia mutuata/ & non pro hereditate vel diuisione. Quicqd accedit sorti. i. illud quod est vltra sortẽ vocatur vsura hoc est vltra pecuniam mutuatam dicitur vsura materialis. Alij diffiniũt ex pacto vel ex intentione habita in mutuatiõe vel exactione habita post mutationẽ. ¶Alio mõ capit̃ formaliter: & sic vsura nichil aliud est q̃ volitio ex vi mutui aliquod lucrum temporale accipiendi. Et isto modo vsura presupponit duas volitiones vel vnam duabus equiualentem. Vna est volitio mutuandi. Secunda est volitio consequendi lucrum ex tali mutuo: ita ꝙ prima se habet vt vsus. Secunda/ vt fruitio. vel prima vt electio. secunda vt intentio. Vsura ergo est volitio aliquid percipiendi vltra sortem vi mutui causata ex spe alicuius lucri temporalis super sortem concessam vel mutuandam vel mutuatam. ita ꝙ nichil aliud est vsura formalis q̃ volitio consequendi lucrum ex mutuo/ vel vt alij dicunt/ nihil aliud est q̃ spes consequendi lucrum ex mutuo quod idem est. ¶Pro isto est notãdũ vt videatur difficultas inter doctores: ꝙ quando aliquis mutuat dupliciter contingit ꝙ intẽdat siue speret lucrum vltra sortem. Primo modo principaliter. Secundo modo/ minus principaliter. Nã principaliter intendere vel sperare/ est taliter lucrum intendere & sperare/ ꝙ nisi intenderet vltra sortem habere: nullo modo mutuaret. Sed minus principaliter est taliter spare seu expectare lucrũ: ꝙ q̃uis nõ expectaret aut speraret aliquid consequi/ adhuc mutuaret. & est idem sicut de canonico/ qui minus principaliter vadit ad ecclesiam propter distributiões. quia q̃uis non intenderet nichilominus iret. Consequenter dicunt doctores vt aliquis sit vsurarius requiritur ꝙ speret principaliter vltra sortem. Hoc dicit Richardus. & idẽ dicit glo. in cap. consuluit. extra de vsuris. in verbo sperãtes. Idem etiam dicit sanctus Thomas ꝙ requiritur spes seu intẽtio principalis recipiendi vltra sortẽ: ita ꝙ si aliquis mutuãdo pecuniã speraret aliqd sibi dari vltra sortem nihilominus q̃uis non speraret aliqd habere vltra debitum nõ minus mutuaret: talis non est vsurarius quia sperat minus principaliter. Gregorius ariminensis in tractatu suo vt dicit Gabriel: dicit oppositum & est satis bona apparentia pro ipso. Nam si sit aliquis qui vendendo rem suam intenderit minus principaliter vendere rem plus q̃ valeat nichilominus vendit precise tantum quantum valet. quia non inuenit emptorem qui emat illam plus q̃ valeat: talis vendens cum tali intentiõe est iniustus & peccat: quia committit actum iniusticie. Eodem modo dicit/ si aliquis mutuat cum tali intentione aliquid lucrandi vltra sortem si possit: & q̃uis nihil recipiat vltra tñ tali intentione mutuat/ talis est iniustus ergo ẽ vsurarius. Patet/ q̃a iniusticia cõmissa in mutuo est vsura. & est magna apparentia/ & pleriq̃ dicunt ꝙ intentio minus principalis sufficit. ¶Vltra supponendum est ꝙ spes lucri duplex est. Quedam minus principalis/ vt q̃uis nõn speraret aliquid nichilominus mutuaret. Principalis/ vt si non speraret aliquid vltra non mutuaret. Et ista est duplex. quedam qua mutuat & ex vi mutui sperat aliquid vltra sortem. Alia/ qua sperat aliquid vltra sortem non ex vi mutui: sed ex beniuolentia mutuatarij. ita ꝙ si non speraret ꝙ gratenter aliquid daret non mutuaret. Tunc dicunt quidam/ vt sanctus Thomas. q. de malo. questiõe decimaseptima. ꝙ spes etiam principalis aliquid recipiendi vltra sortẽ (dummodo illa spes sit ex gratuito affectu & nõ ex obligatiõe & vi mutui) nõ facit vsuram sed ẽ licita/ vt licitũ est mihi mutuare pecuniam ex spe qua spero michi aliquid dari

Sors.

Vsura formalis

Sctus thomas.

Grego.

Spes lucri.

vltra ex beniuolo & gratuito affectu mutuatarij. Et rationes eorum sunt iste. Licitum est mutuanti in mutuando principaliter sperare beniuolentiam & affectum mutuatarij: ita ꝙ nunq̃ mutuaret nisi speraret habere gratuitum amorem & beniuolentiam mutuatarij / & ꝙ ei afficeretur beniuolo affectu: ergo est licitum mutuanti sperare principaliter collationem gratuitam alicuius rei temporalis. Patet consequentia. quia ex affectu beniuolo procedit illa datio. ergo si primum est licitum / erit & secũdum. quia primum est radix secundi. Cum ex beniuolo affectu procedat beniuola datio. ¶Secunda ratio est apparentior. Mutuatarius iure naturali non solum obligatur ad sortem: sed ad antidota & ad affectũ gratuitum erga mutuantẽ ergo si sortes mutuans expectet beniuolentiam que oritur ex obligatione naturali non expectat vltra sortem & debitum: sed expectat sortem & debitum. sed sperando quod debetur non committit vsuram. igitur. Sicut in casu: si sortes debet michi decem: & non possum habere ab illo nisi mutuem centum vt recipiam illa decem simul cum illis centum: licet michi mutuare: & quãuis expectem & sperem aliquid vltra sortem. nõ tamen spero illud alias indebitum: sed alias debitum. Similiter dico cum mutuatarius iure naturali sit obligatus ad beniuolentiam. sortes mutuans sperans illam recompensationem beniuolentie exterioris non sperat aliquid vltra sortem & debitũ simul: sed sortem & aliquid debitũ: sed in mutuando sperare sortem & debitum simul non est vsura vt patet extra de vsuris. cap. j. in tex. & glo. ergo sortes qui habet talem spem etiam principalem aliquid recipiendi vltra sortem non tamen ex vi mutui & debiti: sed solum ex beniuolo affectu mutuatarij non committit vsuram. Et dico quantum ad hoc ꝙ vsura est spes qua ex vi mutui aliquid speratur principaliter vltra sortem. sed si proueniat ex altera causa puta ex beniuolentia quãuis sit spes principalis ex beniuolentia est licitum.

Casus.

¶Quantum ad vltimum Conradus dicit oppositum & duo dicit. Primum. licet mutuare sperando a mutuatario amorem beniuolum dũmodo amor ille beniuolus non referatur in aliquod exterius: puta i dationem alicuius muneris vel munusculi: sed si referatur i aliquod exterius supra sortem siue illud munus sit ager siue panis / vinum / vel aliquid huiuscemodi temporale non est licitum. Dicit ergo ꝙ sperare beniuolẽtiam ex mutuo est licitum: sed non est licitum sperare liberalem dationem exteriorem. Sed apparet michi ꝙ non committit vsuram sperãdo solum gratuitam donationem etiam principaliter ita ꝙ nisi illam speraret non mutuaret. Dicitur consequenter in diffinitione vsure: est spes principalis alicuius lucri temporalis ex vi mutui. quia licet sperare aliquod spirituale / puta beatitudinem etiã principaliter: puta non mutuarẽ nisi intenderem mereri & habere propter hoc beatitudinem. ¶Lucrum in proposito / dicitur omne illud quod superexcrescit isti vltra sortem & rem sibi alias debitam. Exemplum / Plato nichil michi debet: & mutuo centum vt restituat michi centum & viginti. Illa viginti dicuntur lucrum. quia sunt vltra illud quod erat mutuatum & vltra illud quod erat michi prius debitum. Preterea dicunt doctores / ꝙ si mutuo centum platoni vt restituat michi illa centum & decem que alias michi debebat: licitum est hoc facere: nec est vsura in capitulo primo de vsuris. dicitur ꝙ computandi sunt fructus pignoris in sortem principalem nisi illud quod datum fuit in pignus fuerit tale beneficium quod alias erat debitũ & quod aliomodo recuperari non poterat: vt hereditas ecclesiastica occupata a laico. ¶Item licitum est pro securitate accipere pignus. & cetera. Contra / ista mutuatio non est gratuita: ergo est peccatum / & si est peccatum non

Conrad'.

est nisi peccatum vsure. quia nõ committitur alia iniustitia in mutuatione. Quod non sit gratuita. patet: dare beneficiũ platoni michi debenti decem vt recipiam illa decem/ alias non sibi darem est symonia. ergo ista datio que dicitur symoniaca nõ est gratuita: ergo eodem modo mutuare isti tot vt recipiam decem alias michi debita nõ est mutuatio gratuita. Fateor ꝙ talis nõ est gratuita: dices ergo est iniusta. nego ꝯñam: nã non habetur ex scriptura/ ꝙ om̃e mutuum debeat esse gratuitum: sed habet ꝙ nihil debet sperari. Propterea dicũt doctores ꝙ si aliqs iniuste vexet me: licet mihi mutuare ei pecuniã vt desistat a vexatione & talis mutuatõ non est pure gratuita/ eodẽ mõ licet mihi mutuare alicui: vt accipiã quod est mihi alias debitum. Secundo/ differentia est in symonia & in isto contractu. quia dans beneficium vt recuperet sortem dat spirituale pro temporali q̃uis sit ei alias debitum/ & hoc nunq̃ licet. Sed quando sortes dat mutuum vt recuperet decem dat solũ temporale. Ideo nunq̃ licet de nouo conferre beneficium ad redimendã vexationem. quia omnis talis redemptio est quid estimãdum pecunia/ & per ꝯsequens temporale. neq̧ ad recuperandum alias debitum. Sed licet dare pecuniam ad redimẽdum vexationem propterea ꝙ talis vexatio est quid temporale. & sicut licet dare liberaliter ad redimendum vexationem/ ita & mutuare. & sicut licet mutuare ad redimẽdum vexationẽ: ita licet mutuare pecuniã ad recuperandum alias debitum. ¶Circa hoc tangit doctor difficultatem/ videlicet an liceat sperare aliquid in mutuo vltra sortem propter damnum vel ratione damni emergentis. vt sortes habet pecuniam/ quã plato petit mutuo/ sortes scit ꝙ si mutuet incurret damnum/ an liceat sorti exigere & in pactum deducere aliquid vltra sortem ratione damni emergentis. ¶Pro solutione notandum/ ꝙ damnum emergens capitur dupliciter. Vno modo pro perditione alicuius boni tẽporalis. Alio modo pro cessatione ab aliquo lucro temporali. & difficultas est de vtroq̧. Sortes qui mutuauit propter hoc perdidit aliquod tẽporale qđ iam hẽbat. Similiter ipse sortes eo facto quo mutuauit cessauit a lucro quod habuisset si non mutasset. exemplum primi vt sortes debebat ciceroni centum scuta que habebat in promptu soluenda. venit plato ad eum vt accipiat illa mutuo a sorte/ repetit cicero & exigit a sorte sua centum scuta sortes non põt tũc illa soluere nisi vendat res suas minoris q̃ valeant/ quia nõ iuenit qui eas iusto precio emat. compellitur vendere: & ex hoc multum damnificatur. & si non mutuasset platoni non incurrisset tale damnum. & perdit aliquod temporale quod habebat. Exemplum secundi sortes est mercator/ & ex pecunijs lucratus fuisset decem vel viginti/ incurrit damnũ: non ꝙ perdat aliquod temporale quod habebat: sed incurrit damnum. id est cessationem a lucro. Vltra supponendum est ꝙ sortes incurrens vtrumq̧ istorum damnorum dupliciter intelligitur. Vnõ modo ante tempus solutionis. vt mutuauit pecuniam reddendam in tempore. a. anteq̃ aduenerit tale tempus incurrit damnum/ puta quia perdit aliquod temporale quod habebat/ vel cessauit a lucro. Alio modo incurrit damnum ex mora solutionis/ vt tempore. a. elapso in quo plato debebat restituere/ incurrit sortes damnum & positiue & priuatiue. positiue/ quia perdit aliquid quod habebat. Priuatiue/ quia cessat a lucro ratione non solutionis. Vtrum liceat sorti recipere aliquid vltra sortem ratiõe vtriusq̧ damni/ tam positiui quã priuatiui: Dicit doctor/ ꝙ sic & ex pacto/ & sine pacto dũmõ nõ accipiatur plusq̃ bonum quod perdidit vel quod fuisset consecutus. & dummodo hoc non fiat in fraudem vsurarum: puta ꝙ malet non mutuare/ & non accipere damnum q̃ mutuare & accipere vltra sortem pro tali damno ex mutuatione habito. & quod hoc liceat sic ostenditur. Quicunque dat alteri cau

sam efficacem damni: & ille alter non erat obligatus ad sufferendum damnum pro eo tenetur releuare illum a damno cuius causam dedit / nisi alter remittat gratuite damnum illi. in cap. si culpa. de iniurijs & damno dato: & talis mutuans non tenetur pro mutuatario sufferre damnum quia si teneretur non liceret ei pro interesse accipere vltra sortem vt dicit Cōradus: ergo qui dat talem causam efficacem damni tenetur releuare mutuantem a tali damno. ¶ Ex dictis patet quid sit vsura. & dictum est ꝙ est volitio habendi vltra sortem ratione mutui: vel est spes principalis & cetera. quia spes minus principalis non facit vsurarium consequēdo lucrum. quia spes habendi alias debitum non facit vsurarium. quia non ex vi mutui. Similiter spes habendi ex beniuolentia mutuatarij secundum Tho. non facit vsurarium. Dictū est preterea ꝙ in casu licitum est creditori aliquid capere vltra sortē ratione interesse. Vnde duplex est interesse scilicet damni emergentis / & interesse lucri cessantis. De interesse damni vt sortes nunc non obligatur mutuare platoni & mutuat illi: sed ex dilatione solutiōis incurrit damnum. i. perditionem boni vel cogitur accipere ad vsuram ab alio tunc licet ei exigere a platone illud in quo damnificatur. quia plato dat causam damni: sed pro cessatione lucri maior est difficultas an possit exigere vltra sortem ratione cessationis lucri? Dicit Thomas: ꝙ non licet accipere aliquid pro cessatione lucri. quia incertum est lucrum. & adhuc in dubio an esset tantum lucraturus. Sed communiter dicūt doctores / ꝙ licet accipere pro cessatione lucri cessantis dūmodo non accipiat tantum quantum acciperet si lucrum esset omnino certum: & dūmodo non teneatur mutuare tali tempore. Alius casus quādo accipit quod est ei debitum vltra sortem. Ad istū casum Gregorius reducit alium casum scilicet si aliquis mutuet alicui colono vel artifici pecuniam vt ille laboret pro eo nō gratis (quia esset manifesta vsura) sed pro precio cōdigno labori talis non ꝓmittit vsurā. Ratio est: quia talis non cōsequitur lucrū ex mutuo q̄uis consequatur operas coloni vel artificis: tales non sunt ei lucrū quia dat equiualēs. ergo non est vsura. Nam si prius locasset operas coloni & dedisset pecuniam: & colonus nolet operari pro eo / liceret sorti sibi dare mutuū vt operaretur pro eo ratione pecuniarum prius acceptarum ergo similiter licet dare pro pecunijs dandis. Alia ratio / si sortes committit vsuram accipiendo operas tenetur ad restitutionem (quia omnis vsurarius accipiēs vltra sortem tenet̄ ad restitutiōem) ergo tenetur bis soluere iustū preciū ꝑ operibus coloni qđ est falsum. & idē dicendum de artifice. Licet ergo pecuniam colono mutare vel artifici: vt operas pro precio cōdigno faciat mutuāti. ¶ Alius casus doc. ꝙ licet accipere vltra sortem ratione pene conuentionalis / vt sortes mutuauit platoni centum soluenda in termino prefixo inter eos & adiecit penam pecuniariā: & ambo cōuenerūt in illa pena pecuniaria. tunc dicit ꝙ licet accipere illud in quod cōuenerūt nisi soluat tempore prefixo ratione pene cōuentionalis. Dicit Cōradus / ꝙ anteq̄ aliquis possit accipere vltra sortē ratione pene cōuentionalis: reqruntur multe cōditiones. Prima / ꝙ talis pena cōuētionalis non sit apposita in fraudē vsurarū sed intentione cōpellendi accipientē ad obseruationem fidelitatis promisse. ad hoc facit. ff. de regulis iu. qđ a quodam pene nomine exactum est illud eidem restituere nemo cogitur. & talis pena adiecta licita est / quia licet vnicuiq̄ se indemnem seruare in taliter contrahendo cū altero. signum autem euidens ꝙ non est in fraudem vsurarum secūdum doctorem est si teste consciētia creditoris malet in termino prefixo pricipale solui sine pena q̄ cum pena termino prefixo elapso. & per oppositum est in fraudem vsurarū quando vult potius diem transiri q̄ pecuniam ipso die solui vt possit leuare penam post terminum. ¶ Secunda conditio / ꝙ ex illa appo

Tres cōditiones obseruande ad licite capiendū vltra sortē rōne pene ꝯuentionalis.

sitioné nó seqtur diffamatio creditoris pu ta si prius fuit vsurarius & est suspectus de vsura: nó licet tunc ei. qa nulli licet se diffamare. ¶ Secúda ɔditio: ꝙ non teneatur mutuare etiá termino prefixo. i. ꝙ non teneatur vltra expectare debito precepti: vt si accederet casus in mutuatario ꝙ mutuans debito ꝓcepti teneretur ei mutuare nó potest tunc licite aliquid vltra sortem accipere. Ratio est/ná bené sequitur/sortes creditor in tali termino tenetur expectare debito ꝓcepti. imo si non mutuasset teneretur tunc mutuare. ergo licet mutuatario licite non soluere: & vltra est sibi licitum tūc non soluere. ergo pro illa non solutióne non debet puniri. Et vltra nó debet puniri. ergo nihil ab eo exigédum est in ratione pene. Et ista ratio est apparentissima postq̄ sortes mutuans & creditor tenetur expectare platonem mutuatarium licet platoni non soluere. ergo non debet puniri pro illa nó solutione. ¶ Alia conditio fundamentalis ꝙ illa pena non sit nimis excessiua. hoc posito. i. istis conditionibus concurrentibus licet creditori ratione pene conuentionalis aliquid vltra sortem capere. Patet: qa si non liceret hoc maxime esset: quia talis contractus esset vsurarius: sed hoc non. Patet: quia quod accipitur vltra sortem nó est ex vi mutui. quia non mutuauit spe principali vt caperet aliquid vltra. quia si cum tali spe mutuasset: hoc fuisset in fraudé vsurarum: sed in tali casu non capit ex vi mutui. ergo non committit vsuram. ¶ Item in termino prefixo sortes non tenetur expectare platonem vlterius/neq; differre solutioné. ergo licite repetit rem suam. & vltra/licite vult rehabere quod est ei debitū/ergo plato iniuste retinet. quia omnis detinés rem alienam pro tempore quo ille cuius est nó obligatur rationabiliter velle alterum illá detinere peccat. & talis detentio est mala. Nam bene sequitur. sortes iuste vult habere rem suam: ergo plato iniuste detinet. Tunc arguitur sic. plato iniuste illam rem detinet. ergo pro illa iniusta detétione est dignus pena. Et vltra: ergo sortes & plato in hanc penam qua est dignus pro iniusta detentione poterant simul conuenire. ita ꝙ plato se obligauit ad illam penam qua est dignus. ergo licitum est sorti ratióe pene cóuentionalis aliquid exigere a mutuatario ratione pene/obseruatis illis conditionibus supra positis. Et hoc tenetur ab omnibus. imo non solum potest accipere ratione pene cóuentionalis: sed etiá exigere in foro contentioso. Et si potest hoc fieri ratione pene conuentionalis a fortiori poterit ratione pene iuditialis. i. imposita a iudice: & si per iudicem potest imponi & per legem. ergo cuilibet istorum est licitum aliquid in casibus supradictis vltra sortem recipere. ¶ Sed difficultas est: sortes mutuans non consequitur damnum ex dilatione solutionis. Tunc apparet ꝙ si capiat illam penam hoc videbitur esse ratione cupiditatis & lucri: ergo illa acceptio ad minus est auara. ¶ Dico ꝙ quis non teneatur mutuare nihilominus mutuando nullum incurrit damnum licite potest accipere. & nego ꝙ capiat ex cupiditate lucri: & sicut pena fuit imposita propter securitatem rerum recuperandarum/& vt creditor esset magis securus: ideo accipit non ex cupiditate lucri sed ex delicto illius qui distulit soluere in termino prefixo. nam talis conuentio facta inter creditorem & mutuatarium: nó proueniebat in creditore ex cupiditate lucri: sed volebat assecurari de recuperáda re sua in termino ꝓfixo. ió acceptio illa prouenit ex delicto & nó ex cupiditate creditoris. ¶ Circa hos casus sunt multe dubitationes. Prima: sortes habet pecuniam sed indiget pane/est plato habens panem & indiget pecunijs: mutuat sortes pecuniam platoni vt habeat illum panem quo maxime indiget. an sit vsurarius? Videtur ꝙ sic. quia mutuat spe habendi aliquid vltra/quod est appreciabile pecunia/puta illum panem. ¶ Secundus casus/sortes molendinarius mutuat pecuniam pistori vt eat ad molendinum suum recepturus

Difficultas. | Prima dubitatio

a pistore ratione multure solum precium debitum & condignum laboribus multure. ¶Similiter aliquis regens mutuat scholastico pecunias vt adeat lectiones suas vt capiat precium & salarium competens ratione instructionis an sit vsurarius?

Bonus casus. ¶Tertius casus & dificilior/ ego mutuo accepi a platone viginti vt reddam sortem & quattuor vltra/ an possim alteri puta platoni mutuare isto pacto vt soluat prio creditori totum scilicet sortem & lucrum. i. vt acquitet me & de sorte/ & de lucro i quibus

De Anchona. soluendis me obligaui? ¶Quantum ad primum dicit de Anchona/ quod nō est vsura/ & bene. & reducit ad primum casum. quia in tali casu ille panis est sibi debitus: ergo ex mutuo nihil habet vltra sortem nisi quod est ei debitum/ ergo non habet lucrum. quia lucrum est omnis superexcrescētia temporalis boni appreciabilis pecunia que non ē debita: ideo cū iste panis esset debitus non habet lucrum vi mutui: ideo non committit vsuram. ¶Ad secundū de multore dico quod non est vsurarius si intendat solūmodo recipere mercedem cōdignam pro multura bladi. Similiter dico de regente nō intēdente recipere pro frequētatione lectionū nisi premium cōdignum ad labores illius magistri. ¶Si autem vltra tale premiū condignum intenderet aliquid recipere vel quod esset maioris fame & nominis dicunt communiter doctores/ quod tūc cōmitteret vsurā/ sed in casu in quo nihil intēdit nisi precise condignā premia laboris eius non est vsurarius: & si non sit vsura mutuādo colono vt laboret pro precio condigno ita nec in istis. ¶Quantum ad tertium/ in quo est maior difficultas: dicunt cōmuniter doctores vt Alexander & Altissiodo. si mutuem cū hac intentione principali vt vltra sortem michi reddendā sortes mutuatarius det aliquid platoni pauperi: & suppono quod non teneatur dare. Dicit Altissiodorensis quod est vsura quāuis enim nihil recipiam vltra sortē tamen intendo alterum aliquid recipere ex vi mutui mei: & hoc sufficit ad vsuram.

¶Similiter dico in casu predicto/ si mutuo platoni deducens in pactum vel itendens pricipaliter restitutionē & sortis & lucri ad quam teneor cōmitto vsuram. ¶Preterea sortes postquam accepit pecuniā mutuo ab vsurario / pecunia non est amplius vsurarij/ sed sortis quāuis sit debitor illius pecunie. Tūc arguitur sic. Ista pecunia est ipsius sortis qui accepit ab vsurario mutuum & trāsfert illam in platonem per mutuum suum. ergo si speret vel aliquid accipit vltra pro tali mutuo quod plato plus dabit quam ipse det ē iniustus & vsurarius. ¶Eodem modo si emo mercātiam plusquam valeat & cognosco quod emi plusquam valeat vltra iustum precium si tantum vendo alteri/ iniuste vēdo quāuis nichil lucrer nihilominus decipio illum cui vendo: sed possum tantum vendere illi qui mihi vēdidit. quia est mihi debitor residui iusti precij. ergo quāuis ceperim pecuniam sub vsura tamē postquam est mea si possim dare vsurario sub vsura non committo vsuram: sed dando alteri ab eo a quo accepi apparet mihi quod pecco & committo vsuram/ & sic huius sententie: sed possū vsurario sub tali cōditione mutuare qua accepi/ quia est mihi debitor illius superexcrescentie. quia possum mutuare vt habeam quod est michi alias debitum. Alius casus esset si essem fideiussor eius qui capit ad vsuram. quia teneretur mihi non solum ad principale: sed etiā ad superexcrescentiam si soluerim pro eo. ¶Alius est casus i quo possum aliquid capere vltra sortē ratione dubij. Dubiū enim excusat a delicto in cap. nauiganti. de vsuris extra. nam nō est vsurarius emptor rei minus iusto precio si tunc verisimiliter dubitetur an tempore solutionis plus vel minus sit res valitura. Nam vt dicit glo. illius cap. tam emptor quam uenditor equaliter commodum & incommodum ex dilatione expectat. ergo potest aliquis capere quicquid vltra sortem ratione dubij dūmodo non ponat alterum in dubio & se in tuto: sed equaliter sint in dubio & in tuto: vt si perdas/ perdam tecum/ si lucraris/ habeo

partem lucri. Patet per textum similitudinarium ad hoc quia nõ est textus expressus Habetur in cap. i ciuitate de vsuris: ꝙ vendens rem plusq̃ valeat quia soluere differt peccat nisi dubium sit an tempore solutionis erit valor rei variatus: & venditor non erat venditurus tempore quo vendidit. ergo ꝓpter dubium & non erat alias venditurus nisi vsq ad illud tempus licitum est vendere vltra q̃ nunc valeat. ergo eodem modo quãdo vtrunq ponitur in dubio & sortes & lucrum: licet in tali casu capere vltra sortem. Et doctor est huius sentẽtie quãdo ponitur in dubium tam principale q̃ illud quod accidit principali dũmodo nihil eorum ponatur in tuto. Posuit tres casus/ in quibus potest aliquid capi vltra sortem. Primus/ ratione damni. Secũdus/ ratione pene ꝯuẽtõnalis. & tertius/ ratiõe dubij ex pacto: potest in istis casibus aliquid capi vltra sortẽ. Similiter potest sine pacto aliq̃d capi/ puta si liberaliter mutuatarius aliq̃d offerat nõ tenetur restituere: quia illud suũ est iure liberalis donationis. & sic patet de duobus casibus/ principaliter in quibus accipere vltra sortem est licitum scilicet ratione pene conuentionalis & ratione dubij. Sed q̃tum ad illum casum de ratione dubij multi doctores tenẽt oppositum/ tamẽ doctor noster tenet ꝙ sic quãdo homo exponit se totaliter dubio: & illi qui dicũt ꝙ est licitum ratione dubij exponũt capitulum nauiganti/ quod videtur dicere oppositũ quando solum exponitur excrescentia sub dubio/ & non sors. ¶ Iam videndi sunt alij casus cõmunes ĩ quibus licet capere vltra sortem quos doctor non tangit. Vnus ponitur in ca. cõquestus de vsuris. & est talis/ si dñs pricipalis & directus alicuius terre mutuet pecuniam vassalo qui habet dominium vtile. i. fructuũ in terra illa: & vassalus loco pignoris det illam terram domino directo tunc dominus ille directus licite percipit illos fructus tẽpore intermedio ita ꝙ non sunt computãdi in sortem principalem: sed cum sorte iuste capit illos fructus. Dicitur ibi ꝙ fructus rei pignorate cõputari debent in sortẽ nisi terra ipsa de feudo sit monasterij vestri. & idẽ censetur de domino temporali erga suum vassalum. ¶ Dicunt cõmuniter doctores in hoc casu ad excusandum de vsura. quia difficile est prima fronte excusare ab vsura. quia bene sequitur: isti fructus sunt certa pecunia appreciabiles. ergo ex vi mutui aliquid pecunia appreciabile capit vltra sortem: ergo videtur ꝙ cõmittat vsuram. Preterea dicunt doctotores circa illud capitulum/ ꝙ quando domino directo ĩpignoratur feudum efficiẽ dominus directus & vtilis: ita ꝙ dominio directo dominium vtile adiungitur per talem impignorationem. Vltra dicũt ꝙ postq̃ coniungitur dominio directo dominium vtile: leuãdo fructus non leuat nisi suum: si ergo leuãdo fructus solum leuat suum / nõ sunt illi fructus in sortem principalem. i. pecuniam mutuatam deducendi. ¶ Vltra dicunt ꝙ eo tempore intermedio talis dominus directus non debet capere a vassalo seruitiũ quod prestare debet ratione feudi. Et ista est resolutio cõmunis doctorum circa illud capitulum. ¶ Sed contra hanc solutionem arguitur: sequitur ex illa ꝙ illo tempore intermedio ante solutionem & post acceptionẽ mutui non esset amplius vassalus nec feudatarius. ¶ Item sequitur ꝙ illud feudum nõ esset pignus/ quia non est alterius a possidente: sed illa terra nec quãtum ad dominium directum/ nec quãtum ad vtile non est alterius a possidente: & sic ibi defficit ratio pignoris: igitur non est pignus. ¶ Ad primum dico ꝙ non est vassalus in actu: sed solum in habitu. Et cum infertur ergo toto tempore intermedio/ ista possessio non est pignus. ¶ Nego illam/ quia licet tempore intermedio habeat dominium vtile ligatum vsq ad solutionem sortis/ tamen habet dominium vtile in habitu: & ipse qui mutuauit habet in actu. & hoc sufficit ad rationem feudi: & sorte soluta incipit vassalus habere dominium vtile in actu.

Bona difficultas.

¶ Quis ita dicāt doc. tamē non videtur michi quin sit vsura in tali casu & arguitur sic. Sit sortes ille dominus directus capit ex vi mutui illos fructus pignoris vltra sortē & capit dominium vtile talis pignoris: qđ dominiū vtile est quedam potestas seu ius in futurum leuandi illos fructus: sed sic est ꝙ talis potestas siue tale ius est pecunia appreciabile. imo pōt vendi: vt dictum est ꝙ sunt quedam res corporales & quedam spirituales vt iura & potestates que vēdi possūt: ergo i tali casu sortes vi mutui capit a platone feudatario aliquid quod ē pecūia appreciabile: puta illud dn̄ium vtile & potestatem leuandi fructus. ergo talis acceptio est vsuraria. & nō facio amplius difficultatem de fructibus: quia dictum est ꝙ nō sunt computandi in sortem: sed difficultas ē de dominio vtili/ quod (vt dictū est) est potestas leuandi fructus: ergo in tali casu non mutuat nisi ex spe alicuius quod est pecunia appreciabile vltra sortē: ergo est vsurarius. Et quādo homines bene radicitus cōsiderarent videretur eis ꝙ talis contractus esset vsurarius. propterea dico/ & dicit Gabriel nisi feudum a principio fuerit datum vassalo sub tali conditione ꝙ quotienscūꝙ ipignoraretur domino principali apud dominum principalem erit dominiū vtile ꝙ talis contractus est vsurarius. Nam aliquis dominus potest sic dare feudū & sub tali conditione transferre/ puta si ad se vel ad successores veniat tale feudū in pignus: ꝙ habebit fructus in toto tēpore intermedio. ideo si cū tali onere data ē talis possessio in feudum non est vsura. Sed in datione si non fuerit facta mensio de tali onere quātum ad dn̄ium vtile tūc. Dico ꝙ si fructus tempore intermedio percepti excedāt seruitiū quod exhibēdum esset a feudario est vsura: sed si nō excedant non est vsura/ quia nō capitur nisi pro interesse seruitij.

Resolutio.

¶ Resolutio ergo est. vel illud pignus qđ est feudum est datum cū tali onere puta ꝙ quotiens impignorabitur domino principali habebit dominium vtile/ vel non fuit facta mentio de tali onere. ¶ Si primū: non ē vsura: quia nō est vi mutui: sed ratōne cōtractus presentis scilicet datiōis in feudum ¶ Si secundum/ vel seruitia tempore intermedio exhibendo nō excedunt fructus/ & sic non est vsura. ¶ Si autē talia seruitia nō equparentur in valore fructibus vel tamen si equparētur exhibētur / tunc est vsura. quia capit aliquid vltra sortem vi mutui. quia accipit ius ad leuandū illos fructus vi mutui ergo vi mutui secluso interesse capit vltra sortem / ideo est vsura: & sic videtur michi dicendum. ¶ Alius casus in cap. salubriter de dote. & isti duo casus maiorem habent difficultatem ꝗ precedētes: est aliquis socer qui dat filiā genero & in promptu nō dat dotem sed petit dilationē/ & in pignus solutionis tradit aliquam possessionē. Dicit capitulum/ ꝙ maritus siue gener recipiens pignus pro dote promissa nō tenetur fructus tempore intermedio perceptos in sortem principalem computare. quia vt dicit glo. illius cap. fructus dotis cedunt lucro marito propter onera matrimonij. ergo cum videatur quedā mutuatio saltem virtualis vltra sortem in casu licet aliquid accipere. ¶ Dices/ ibi non est mutuum quia gener nihil mutuat socero. Dico ꝙ quis non sit mutuatio formalis est tamen virtualis. quia iam socer est debitor genero & petit dilationem. ergo idē est ac si socer in promptu solueret genero / & gener nunc de nouo mutuaret socero vsꝗ ad terminum prefixum/ sicut cōmuniter dicunt doctores de vsura virtuali. vt sortes vendit & est nunc venditurus merces que precise valent quinꝗ: vendidit pro sex soluēdis in tempore futura prefixo est vsura equiualenter / & est mutuum virtuale & vsura virtualis. ita videtur in proposito postꝗ socer est iam debitor genero & petit dilationem & pro dilatione dat pignus. idem est ac si socer nūc daret genero / & gener mutuaret. & pro securatione daret pignus genero qđ pignus faceret fructus. ¶ Sed ꝗa iuriste nō capiunt nisi textū litteralē neꝗ vadunt ad radicē rei

Casus de dote.

aliter videtur dicendū/ saltē discutiendū ē vltra q̄ ipsi faciant. Dico q̄ socer potest eē obligatus ad soluendum dotem genero dupliciter. vno modo q̄ immediate & pro tempore quo dat filiam genero teneaē sol uere. Alio modo. q̄ non immediate: sed pro aliquo tempore futuro prefixo: & pro securitate dat pignus: & isto secundo ratione illius gener non potest fructus li cite capere: nisi illos deducat in sortem vel nisi socer liberaliter daret illos dono sed si socer nōn dat liberaliter illos tempore in termedio percipiēdos tunc gener non po test licite capere ratio est ista. Bene seqtur est factum pactum inter eos de soluēda do te in termino prefixo futuro/ ergo toto tē pore intermedio socer non tenetur solue re/ & si non tenetur soluere/ ergo gener nō potest capere ratione pene conuentionalis Tunc si non tenetur soluere socer non pec cat. Vnde bene seqtur/ talis possessio data ī pignus est soceri habētis vtrumq̄ domini um & directum & vtile. ergo fructus sunt eius/ ergo ipso inuito a nullo altero pos sunt licite capi nisi ex conuentione vel ex punitione culpe vel interesse. sed sortes in differendo nullam incurrit culpam nec ge ner interesse / ergo non licet genero in tali casu deducere fructus in sortem nisi ex con sesu libero soceris. sed si socer sit obligatus pro tempore quo tradit filiam nuptui im mediate soluere dotē & petit a genero di lationem solutionis dato pignore. Dicit Cōradus & gabriel q̄ non licet genero ac cipere fructus non deducendo in sortē pri cipalem nisi ratione damni emergentis vel lucri cessātis aut pene cōuentiōalis. Vnde gener si capiat vxorem sine dote tenetur eā nutrire. Dico vltra: quando dātur viris vxores illas accipiūt cum onere matrimo nij & quando datur eis certa pecuia pro il lis oneribus/ regulariter solēt emere terras aut redditus. quia si consumerent illas pe cunias nichil remaneret pro sustentatione matrimonij. Preterea dicūt doct. si sortes nō soluat genero & ex deffectu ipse gener emisset terras & possessiones & percepisset valorem fructuum quos leuat ex pignore potest illos fructus pignoris capere ratōne interesse. vel si gener est industrius vir qui potest lucrari ex dote si habuisset in prom ptu / tunc potest illos fructus pignorum non deducere in sortem principalē & veri simile est q̄ regulariter oēs generi expo nūt illas pecunias dotis in hereditatibus acq rendis: & illas multiplicant. Dicitur in pri mo capitulo salubriter quādo pignus daē ratione dilationis solutionis dotis nō sunt deducendi fructus in sortem/ sed est solum ratione damni emergentis vel lucri cessan tis: & sic iste casus nihil addit ad casum pre cedentem: sed iuriste dicunt q̄ addit pro pter onera matrimonialia. Sed theologi di cunt oppositum quia vi mutui interpreta tiui capit vsuram non accepturus alias/ er go committit vsuram. patent ergo casus in quibus licet capere vltra sortem puta ratio ne damni/ ratione interesse/ ratiōe pene cō uentiōalis/ ratione dubij/ vel qāudo nō ca pit vi mutui vt in feudo sed ratione conuē tionis precedētis mutuū /aut quādo capit quod alias est sibi debitum/ sed vltra istos casus capere vltra sortem est semper pecca tum. ¶ Iam videndum est: vnde est q̄ vsu ra sit illicita & hoc tangit doct. in pricipio huius materie. Communiter dicunt docto res q̄ secundum omnem legem est prohi bita/ & canonicam/ ciuilem & diuinam. De lege nature est prohibita & contra vel saltem preter equitatem naturalem primo politicorū & contra ius diuinum. luce. vj. mutuum date nihil inde sperantes. Videa mus nunc radicem quare vsura est pecca tum. ¶ San. Tho. nititur deducere per hāc rationem/ quia vendit aliquid quod nō ē & ex natura est peccatum iniustitie/ quia ē aliquid capere pro nihilo/ ergo vsura iure naturali peccatum est. Et fundamētū ratio nis. s. tho. est. Vsura cōmittitur in ijs quo rum vsus est cōsumptio & non in alijs vt vsus vini est cōsumptio. Similiter vsus pa nis est consumptio eius. Vsus pecunie est

que talis est/nam Ad hoc vt transeat dominium in alterum non sufficit q consentiat q proprietas transeat in alterum: sed requiritur consensus pure liber sicut de illo qui consentit per metum non transfert dominium: sed soluens vsuram non libero consensu soluit sed ille cōsensus habet aliquid inuoluntarij quia nō vellet dare si alio medio posset habere/& sic non est datio totaliter libera sed conditionalis. Sicut aliquis proijciēs merces i mare propter metū mortis/proprietas illarum non transit a proijciente ita q si inuenirētur in littore maris non efficerentur occupantis: cū alter nō abstulit a se dominium neq abdicauit. Similiter est de isto dante vsurā qui non plene libere dat. ¶ Item ad hanc rationem addo. ¶ Ad hoc q res transeat in alterum quantum ad proprietatem & dominium nō sufficit q dominus puro & libero consensu consentiat sed preter hoc requiritur q nō sit prohibitus a superiore habente auctoritatem & alter non sit prohibitus recipere sicut dictum est de donatione: sed vsurarius est prohibitus a deo superiore (a quo quodlibet dominium dependet) accipere vltra sortem/ergo per talem traditionē talis vsurarius non efficitur verus dominus Et ista est ratio precipua Alexandri de halis. ¶ Secunda ratio que etiam sibi videtur multum apparens & concludere est ista. ¶ Si vsurarius vt dicunt alij efficiatur verus dominus rei date per vsuram sequitur/ q stabens hereditatem sibi traditam vltra sortem per vsuram non tenetur fructus hereditatis sibi tradite restituere q̄uis teneret restituere hereditatem. Patet: si sit aliquis q per contractum illicitum habuerit aliquā hereditatem ita q emit illam citra medietatem iusti precij: ita q obligatur in tempore futuro reducere istum cōtractum i equalem ad equalitatem iusti precij: sed tamen fructus perceptos interea. i. in tempore intermedio non tenetur restituere. Exemplū si sortes qui emit hereditatem citra iustum precium et medietatem iusti precij: docto res communiter dicunt q̄uis emat citra dimidium iusti precij non tenetur hereditatem dereliquere: sed vel illam derelinquere vel supplere iustum precium in capitulo cum dilecti. de emptio. & venditio. Vbi dicitur q licet venditor sit deceptus vltra dimidiam iusti precij: potest tamen venditor agere vt restituat res vel iustum precium suppleatur. ergo emens hereditatem per precium iniustum tenetur reducere illud precium ad equalitatem quā debebat habere tempore contractus. sed fructus medios ante reductionem ad equalitatem nō tenetur restituere. ergo si sortes per istum contractum iniustum et inequalem efficitur dominus huius possessionis licet teneatur reducere ad equalitatem & reddere tātum quantū valebat tempore cōtractus vel illam hereditatem restituere/tamen nō obligatur fructus tempore intermedio perceptos restituere: sed hoc est falsum/ ergo sequitur q vsurarius non efficitur dominus illius superexcrescētie. ¶ Alia ratio apparentior quam facit de oyta in tractatu de cōtractibus. Et sic arguit/ nullus est dominus rei quam licite per nullum tempus potest retinere (saltem pro tempore pro quo potest illam restituere retentio illius est detinēti peccatum nouum) aut quam nō potest licite in vsus suos conuertere/sed sic est q vsurarius per nullum tempus licite potest rem vsurariam retinere nec i suos vsus conuertere neq ad eius vtilitatem vti / ergo non est dominus illius rei. Maior patet ex diffinitione dominij supra posita. Quia dominiū nihil aliud est q̄ ius vel potestas propinqua/re aliqua vtendi pro sibito. sed vsurarius per quodcunq tēpus non potest tali re vti vt dictum est. ergo. Et ista ratio videtur inter ceteras apparētior & pbabilior. Conclusio est ergo responsiua q vsurarius nō est realiter dominus superexcrescentie. ¶ Ex qua sequuntur aliqua correlaria/primū sequitur. q nullus potest licite operas suas locare ei qui nichil habet pter vsuras, vel quē estimat pbabiliter nihil

Optima ratio.

Conclusio responsiua.

habere nisi ex vsuris. Secundo infert de oy
ta & ponit vnum quis tho. & ceteri vide-
antur ponere contrarium. Dicit enim ipse
ꝙ nullus potest licite & scienter emere ne-
ꝗ vendere merces illi vsurario neꝗ cum il
lo mercari. patet: sortes habens precise pe-
cuniam vsurariam non est talis pecũie do
minus. ergo sortes nullius pecunie potest
in mercatorem transferre dominium: nisi
vt procurator alterius. Et vltra/sortes nul
lius pecunie potest in alterum mercatorẽ
transferre dominium. ergo nullus merca-
tor scienter potest licite ab ip̄o sorte accipe
re pecuniam. Et hec ratio videt̄ habere ma
gnam apparentiam. Sed si habeat pecuniã
vsurariam & nõ vsurariam licet cũ eo mer-
cari: sed quando non habet nisi superexcre
scentiã sortis nullius rei est dominus. ergo
per suum consensum sine consensu alteri-
us non potest alicuius rei dominium in al-
terum trãsferre/ saltem auctoritate priuata
Quia nullus auctoritate priuata nõ habẽs
dominium rei potest in alterum transferre
Dicit̄ priuata: quia publica auctoritate nõ
habens dominium rei/potest in alterũ trãs
ferre. vt patet in prescriptionibus & vsuca-
pionibus. Ista ergo consequentia est certa.
Sortes nõ habet dominiũ i hac re/ ergo au
ctoritate priuata non potest in alterum il
lam transferre: & vltra/ergo nullus sciens
hoc potest pro mercatura recipere illam rẽ
a sorte. quia sicut talis res puta pecunia nõ
est sortis: ita nec erit illius qui dabit merces
pro illa. ergo ꝓpositio vera videlicet ꝙ sci-
ens sortem nihil habere preter pecuniã vsu
rariam: non potest cum illo mercari. Con-
tra: ergo oportebit ipsum permitti perire
fame. quia nullus poterit ei vendere etiam
necessaria ad vitã. Dico ꝙ est idẽ iudiciũ
sicut de illo qui est in extrema necessitate:
& tenetur ei sibi dare gratis. quia nihil ha-
bet vnde sibi emat necessaria. Dices & com
muniter dicunt doctores/& ita sentit Sco.
si iste mercando aliquid lucretur vltra pe-
cuniam vsurariam illius lucri realiter effici
tur dominus/& hoc expresse dicit. s. tho.
quia lucrum illud est premium sue idustrie
& laborum quos facit mercando quorum
laborum & industrie ipse est dominus. er-
go efficitur dominus lucri quod acquirit
mercando: & si realiter efficit̄ dominus. er-
go cum ipso licet mercari. & hoc non po-
test negari apparenter ꝙ non efficitur dñs
lucri quod acquirit mercando. ¶ Simile est
sicut de fure/nam si per pecuniam furtiuam
mercetur & mercando aliqd lucretur effi-
citur dominus lucri. Quia illud lucrũ cor-
respondet labori. ergo eodẽ modo de vsu
rario videtur dicendum. & sic in tali casu li
cet mercari cum vsurario. Nego illã: & di-
co ꝙ nullus scienter neꝗ cum fure neꝗ cũ
vsurario debet mercari. & hoc quãdo ni-
chil habent preter vsuram & rapinam seu
furtũ/& hoc scitur/nullus licite vẽdit eis
aliqd nichilominus si eis vendatur aliquid
& reuendendo aliquid lucretur efficiũtur
domini illius lucri & tenẽtur solum resti-
tuere illud quod habẽt per vsuram vel fur
tum. quia dicere oppositum esset valde pe
riculosum/ durum/ & extraneũ. ¶ Sed ap
parẽtia est ꝙ non debet aliquis mercari cũ Nota bonũ casum
illo. sortes nichil habet preter pecuniã vsu
rariam: emit aliquam rem & per suam indu
striam non meliorat illã ꝙ si melioraret il-
lam labores essent soluẽdi sibi sicut habẽs
agrum per furtum quẽ meliorauit potest
habere expensas quas fecit meliorãdo. sed
nõ meliorat illam rem: sed reseruat ad tem
pus in quo erit carior. Tũc probatur ꝙ sor
tes non erit dominus illius lucri. Patet: qa
non est dominus rei. quod probatur/quã
do emit rem non fecit per illam pecuniam
illam esse suam. ergo non fuit dominus ta-
lis rei sicut in permutãte beneficium ĩ quo
nichil iuris habet/non facit alterum domi-
num illius neꝗ efficitur dominus alterius
cum quo permutauit. Similiter nec res effi-
citur ementis per pecuniam vsurariam. er-
go ad quodcunꝗ tempus reseruauerit dũ-
modo nichil meliorauerit semper eandem
numero tenetur restituere. sicut qui capit
furto rem & reseruat ad tempus in quo est

maioris valoris ꝙ in tempore quo furatus est illam tenetur eandem rem quanuis sit maioris valoris restituere: & non potest illam vendere/ergo similiter in proposito cum hec res non est effecta sortis cum pecunia quam dedit pro illa nō est effecta vendentis quia non erat sortis sequitur de directo ꝙ non potest illam vendere. Et deo ytatenet consequenter. ꝙ nichil potest lucrari per mercaturā nisi melioret res: & hoc est correlarium sequens ex opinione eius ꝙ p ꝙtamcunqꝫ mercaturā nichil potest lucrari nisi per mercaturam in qua aliquid industrie & laboris posuit ad meliorandam res. quia potest illam industriam & laborē vendere. Concluditur ergo: ꝙ vsurarius ex exterior nullo modo est dominus rei vsurarie. Secūdo/nō licet cum tali mercari/ne ꝙ seruo se locare ei. neqꝫ magistro aliquid petere vel capere ab eo pro eruditione filiorū vt dicit de gandauo. neqꝫ licet hospiti scienti capere aliquid pro vino aut pane

De vsurario mētali. ¶Cōseqūter videndū est de vsurario pure mētali/de quo est maior difficultas. vt sortes mutuauit platoni sub spe occulta & interiori nullo mō manifestata p signa exteriora: an similiter efficiatur verus dominus rei que sibi datur vltra sortem. ¶Quantū ad illud est maior dissentio inter doctores Nā aliqꝫ mutuauit spe lucri principalr/ita ꝙ illā spē nec verbo/signo/aut pacto manifestauit. est vera vsura mentalis/deus enī magis respicit intentionem ꝙ factum exterius. quia intentio ponit peccatum in specie/& factum exterius nichil addit bonitatis aut malitie. Videtur ꝙ sortes vsurarius mentalis sit vere dominus rei quam plato mutuatarius mere libere dedit/ita ꝙ ad dādum nō fuit coactus/nec verbo/nec signo aut pacto/ergo per talem volitionem libe ram plato abdicauit a se dominium huius rei & transtulit in Sortem. & apparet ꝙ sic. Nam si sortes habuerit intentionem furandi rem aliquam a platone nullo modo manifestatā per quodcunqꝫ signum/& plato libere sibi tradat illā rē quā intendebat furari sortes tunc efficitur dn̄s illius rei nec tenetur alteri restituere/ergo quamuis habeat ex vi mutui & mutuatarius hoc ignorat illum videlicet habere talem intentionē & liberaliter confert nullo modo coactus aut inductus/apparet ꝙ faciat alterum dominium & ꝙ non teneatur illam restituere. & multi deffendunt hanc opinionem. & Sco. et Richardus sunt huius opinionis Et aliqui adducunt hanc rationem. Satisfactio non est facienda in consciētia vt lucrū amoueatur ab illo qui ē lucratus: sed vt subleuetur ille qui passus est damnū/sed sic est ꝙ plato mutuatarius non patitur aliquod damnum. ergo non est ei restitutio facienda. Minor patet: nullus volens & consentiens habet damnum neqꝫ patitur iniuriā/sed sortes mere libere consentit in illam dationem mutuanti. ergo alter illam accipiēs nullam facit iniuriam mutuatario/ & ista ratio vt videt habet bonam apparentiam. ¶Quantum ad hoc relictis omnibus alijs modis dicendi doctorum videntur michi dicēda duo multum probabilia. ¶Primū est/ꝙ sortes vsurarius mentalis non efficit dominus illius rei. ¶Secūdum/ꝙ illā rem non tenetur restituere Platoni sed pauperibus. & quia diuerse sunt sententie doctorū Ista duo videntur michi veriora & probabiliora. ¶Primū pbatur/videlicet ꝙ vsurarius mentalis non efficitur dominus excrescentie. per capi. consuluit de vsuris: vbi expresse dicitur ꝙ mutuans ea mente vt vltra sortem aliquid recipiat tenetur in foro anime ad illud restituendum si ex hoc aliquid consecutus est. ergo mutuans spe lucri est vsurarius. & in fine capituli ponitur ꝙ in animarum iuditio ad restitutōnem tenetur. quia non potest probari in foro exteriori. Ideo in foro dei tenetur. ¶De fontibus dat rationem quare non efficitur verus dominus. Nam anteꝙ auctoritate priuata transferatur verum dominium requiritur primo libera volūtas transferendi in dante. Secundo libera voluntas recipiēdi in recipiente. Et tertio oportet ꝙ causa ex

Prima positio.

Secūda.

De fontibus.

qua capit sit iusta & sufficiens ad transferendum. id est φ sit iustus titulus. & in hoc dicto est magna apparētia. Hinc est φ si ego volo capere pro causa insufficiente nō trāsfertur dominium / quanuis ergo in isto contractu primum concurrat. quia est voluntas libera transferendi in mutuatario & etiam voluntas recipiendi in vsurario tamē tertiū deficit/quia est volūtas recipiēdi ex vi mutui & illud non est sufficiens causa neq; iustus titulus ad transferendum dominium. ergo in talem non transfertur dominium illius superexcrescētie. S. tho. dicit φ tenetur ad restitutionem: sed nō dicit cui. & ecce primum dictum probatum sufficienter & multum apparenter per rationem de fontibus/que consimiliter probare videtur de symoniaco pure mentali qui seruit episcopo solum vt beneficium accipiat φ nō esset dominus illius beneficij sic accepti. patet. quia causa est iniusta velle scilicet capere pro suo seruitio/& sic titulus esset insufficiens/an tamen vsurarius mentalis & etiā symoniacus mentalis teneātur ad restitutionem. vide in quolibetis de fōtibus quolibeto. xiij. articulo. xiij. Paulo post medium illius articuli. ℭ Secundum pbatur puta φ talis teneat restituere pauperibus. Nam licet in vsurario non sit sufficiens volitio vt sit dominus rei: est tamē sufficiens volitio in mutuatario vt abdicet a se dominium illius rei. & i hoc passu potest hic bene applicari argumentum factū supra de donante aliquid simulato pauperi. Potest eni vt dictū est supra abdicare dominium rei sue a se & in nullum transferre dominium vt habendo rem suam pro derelicta. ergo i mutuatario est sufficiens causa abdicandi a se dominium quāuis non sit sufficiens causa in alterum transferendi. ergo realiter abdicatur dominiū rei a mutuatario. ergo qui illam habet non tenetur illi restituere. Datur simile si habeam volitionem dandi rem sorti nolēdo φ sit amplius mea: sortes capit illam sed non habet volitionem φ sit sua nihil habeo amplius i illa re neq; sortes tenet mihi restituere: sed pauperibus. similiter mutuatarius habet volitionem pure liberam dandi rem suam. & res de facto non est amplius illius. & sortes vsurarius habet volitionem hanc rem capiendi: sed vi mutui. & ista voluntas non est sufficiens ad transferendum dominium. Restat ergo dicere φ illa est idigentium & probabilius est sic dicere. ℭ Resolutio. nullus capiens rem vltra sortem siue sit vsurarius mentalis siue exterior efficitur dominus excrescentie. sed capiens per vsuram exteriorē tenetur restituere ei a quo accepit/ capiens vero per vsuram interiorem tenet restituere non ei a quo accepit: sed pauperibus. ℭ Consequenter queritur. vtrum singula bona vsurarij sint obligata ad restitutionem. ℭ Pro ista difficultate supponendum est φ bona alicuius dupliciter possūt obligari ad aliquid. Vno modo obligatione reali. Alio modo obligatione personali. Vnde illa bona dicūtur obligari obligatione reali quando est obligatio ex iure quod habet ille cui sunt obligata sup illa. vt feudatarius non solū est obligatus domino principali: sed etiam feudum ipsum. Quia obligatio ē ex iure quod habet dominus directus super feudum. ℭ Similiter possessiones quas coloni tenēt ad redditus annuos sunt obligate obligatōe reali. ℭ Sed bona dicuntur obligari obligatōne personali ratione possidentis & non ex iure qđ habet super bona. ℭ Vnde quādo est obligatio realis: tunc ad quecunq; deueniunt illa bona semper remanet illa obligatio licet transeant de domino in dominum alterum siue de dominio i dominiū: sed quādo est obligatio personalis quādo transeunt de dominio in dominium: non oportet φ prima obligatio maneat: vt si ante terminum prefixum aliquis vendit possessionem suam non manet amplius obligata. Hoc supposito. Respondetur faciliter ad questionem. ℭ Bona accepta per vsuram sunt obligata his a quibus accepta sūt obligatione reali. quia semp remanet dominiū

Resolutio.

Veritas positio

apud illum qui illa dedit vsurario: sed alia bona vsurarij que habet non ex vsura: sed ex patrimonio vel acqsita p industriã sunt obligata ijs a quibus accepit vsuras obligatione personali, ideo si transeunt in alterum dominum vel per donationem vel venditionem non sunt amplius obligata. quãuis aliqui iuriste dicant oppositum in capi. tua nos. extra de vsuris. ꝙ heres vsurarij filius vel extraneus vsuras extortas p defunctum restituere cõpellitur. Theologi dicũt ꝙ ad satisfaciendum pro vsuris nullus debet ab eo accipere illa bona scienter: aut venditione: aut donatione. quia per hec efficitur impotens ad satisfactionem nisi pter illa habeat alia bona. ¶ Ex hoc sequitur decisio alterius questionis. vtrum heres teneatur restituere bona que habuit vsurarius & q̃ tenebatur restituere. & i quapportione puta si vnus in dupplo plus hereditet q̃ alius teneatur in duplo plus restituere & si in triplo consequenter. & est difficultas inter doctores. si post partitionem hereditatis alter efficiatur impotens soluere / vtrum alter teneatur restituere in solidum. Aliqui iuriste dicunt ꝙ sic. sed theologi oppositũ quibus magis credo. Ratõ: si primus heres restituat anteq̃ alter efficiatur impotens ad restituendum est absolutus ab illa restitutione: sed alter non efficitur impotens restituere p culpã istius primi restituentis. ergo q̃uis cadat in impotentiam de non restituendo iste qui restituit nõ amplius obligatur ad restitutionem. quia non potest obligari absq̧ culpa sua. ideo dico ꝙ primus non tenetur restituere nisi secundum proportionem quã participauit de hereditate sicut participans in re furata & non in actu furãdi tenetur solum restituere secundum proportionem secundum quam participauit. & nullus in solidum: sed si essent consulentes & participãtes in actu furandi tenerentur in solidum: sed quando non participant in actu furandi: sed in re furtiua tantum dato ꝙ alter efficiatur impotens soluendo alter tenetur solum ad restituendum secundum quantitatem quam habuit. similiter dico in proposito. Ex dictis patet. quid iustum & quid iniustum in commutabilibus statim factis. i. quando vterq̧ commutans statim dat vel recipit illud pro quo cõmutat / sed quando commutans non statim recipit illud pro quo commutat sed differtur huiusmodi receptio queritur quid iuris: quapropter doctor consequenter determinat de contractibus in quibus non statim datur quid pro quo: sed expectatur tempus inquirens quomodo ibi reperitur ratio iusti ponens aliquas regulas speciales vltra regulas supra positas. Prima talis est. Caueatur semper in commutatione ꝙ commutãs vel mutuans non vendat tempus quia venderet quod non est suum. ¶ Secunda / Caueatur ne alter contrahentium ponat se in pluribus in tuto lucrandi & partem alteram in tuto perdendi: vt sit. a. festum paschatis. & b. festum beati Ioannis. sortes vendit platoni mercem in. a. pro pecunia in. b. soluẽda ab ipso platone. Tunc doct. distinguit & regulariter omnes doctores / vel sortes erat venditurus illam mercem statim vel non sed eam reseruaturus. Si primũ / & vendat carius propter dilationem solutionis iam vendit tẽpus interpretatiue quia querit aliqd plusq̃ venderet nunc ratione solutionis que differtur / & si de pecunia p quã venderet in. a. verisimiliter in tempore itermedio esset aliqd lucraturus vel ex deffectu illarum incurreret dannum posset vendere carius ratione interesse vel damni vel lucri cessantis. Potest enim vendere suũ damnũ. ¶ Si secundo mõ puta non est venditurus in. a. sed expectaturus / vel dat eam pro precio quo posset vendi scdm cursum tẽporis presentis & expectat vsq̧ ad. b. solutionẽ & sic facit misericordiam. vel vẽdit pro precio maiori q̃ venderet nunc / & sic distiguo vel illud precium maius est determinatum vel indeterminatum puta dependet ex euẽtu futuro. Si sit determinatum & sit verisimile ꝙ in tempore statuto venderetur plus vel minus dicit doc / ꝙ excusatur ratiõe du

Prima regula.

Secunda regula.

bij/vt sortes plus vendit nunc quia erat reseruaturus vsq ad. b. & certo precio/ & est verisimile q plus vel minus valebit. tunc contractus est iustus. Si autē nō sit determinatū p̄ciū sed dimittit p̄ciū pēdere i futuro est distinguendū. Vel pmittitur pēdere ex determinato tempore futuro: aut permittitur pendere in futuro/exemplū primi quia non sum vendit urus nisi in. b. solues quantum valebit in. b. in tali casu misericordiā & iuste facit. Si autem precium determinatum depēdeat ex toto tempore intermedio inconfuso: puta dabis tantum quantū valebit in tempore chariori inter. a. & . b. tunc ille contractus est illicitus propter duas rationes. Prima est/quia ponit se vt in pluribus in tuto lucrandi: & partem in tuto perdendi. Secunda. quia cum non possit determinate scire. quia forte non exposuisset vēditioni tempore quo carius venderetur. sed ante vel post. quia non potest cognoscere tempus in quo charius venderetur inter ista duo tempora. a. & . b. tunc exponit se in tuto de lucro: & partem de damno. & sic facit contra secundam regulam.

¶ Circa hoc est difficultas/sortes habet bladum & plato illud petit mutuo & tantū bladi restituet in paschate. & est verisimile q plus valebit in paschate an contractus sit vsurarius: vt nunc valet tantum modo decem: & verisimile q i paschate valebit duodecim. vtrū recipiendo bladum pro blado sit vsura. Videtur q sic/qa accipit vltra sortē/qa in rebus nō nūmismatibus attendendus est valor rei in omni contractu. ¶ Aliqui faciunt magnam difficultatem in hoc casu: sed facile solui potest ex prius habitis. ¶ Dico q si esset reseruaturus modium bladi vsq ad pascha. & in pas paschate nutriretur cum sua familia illo blado non cōmittit vsurā. quia in paschate nullum lucrum consequitur. cum de ratione vsure sit: q consequatur lucrum. sed si nō esset reseruaturus: sed mō venditurus tunc est vsura/quia tantū damnat Platonē ac si venderet decem & plato nunc daret illa decem & mutuaret a sorte pro reddēdo valens duodecim. quia reciperet plus in valore. & sic est manifesta vsura.

¶ Sequitur de commutatione negociatiua.

¶ DE COMMVTATIONE lucratiua anteq̄ sit iusta. ponit doctor vltra regulas predictas duas cōditiōes. Prima ē. q talis cōmutatio sit vtilis rei publice. & i eius vtilitatē refferatur anteq̄ sit iusta. Secūda. q negotiator capiat preciū correspondēs iuxta diligentiam & prudentiam suam ac pericula & expensas in negociādo. Vnde qui emunt vt immediate reuendant/ & in eodem loco iniuste faciunt. quia non reseruant nec meliorant: sed qui reseruant ad tēpus in quo non inueniētur nisi essent reseruate q̄uis non meliorent: vt non reseruant nunc poma in arboribus nec vinum in vite. similiter qui defferūt de vna patria i aliā possūt vltra vendere/sed qui emunt vt immediate reuendant sunt iutiles reipublice qa non dant nisi pro maiori precio & inferunt dānum alijs qui habēt emere pro necessitatibus suis. Ideo non videtur q tales sint excusabiles. Sed casus ponitur: sortes emit aliquam rem iusto precio vt reseruet vel vt melioret & accedit plato volens illam imediate emere. Dico q sortes potest plus illam vendere illi q̄ emit semper manendo infra latitudinē iusti precij. sed propter intentionem peruersam si vellet emere vt immediate plus venderet: non est nisi cupiditas & non potest ab iniusticia excusari. Secundam cōditionem doctor declarat & satis clare neq est aliqua difficultas. Ideo breuiter transeo ad tertium articulum.

¶ DE TERTIO ARTICVLO satis patet. i hoc articulo nichil est difficultatis sicut nec in secundo. Vnde in secundo inqrebatur quomodo in trāslationibus dominiorum reperiebatur iusticia scilicet i trāslatione/venditione/permutatione/&c. Iam in isto articulo querit de opposito/scilicet quomodo committitur iniusticia &

quia rectum est index sui obliqui primo de anima. ideo si considerentur requisita in translationibus &c. satis videbitur quando erit iniusticia Unde primo in donatione est iniusticia si fiat vel contra voluntatem superioris a quo dependet in donando. vel si fiat inuoluntarie. in omnibus istis translationibus aliquando est iniusticia ex parte vtriusq partis scilicet & accipientis & donantis. Aliqn ex parte vnius tm. vn si fiat donatio contra phibitionem superioris est iniusticia ex parte vtriusq. qa & dans & recipiens simpliciter peccat. Si aut fiat no libere: sed aliquo mo inuoluntarie vel p metum vel per ignorantiam no oportet q dans peccet. vt dicit. s. Tho. actus qui esset pdigalitas libere factus excusat p metu/ vt dans aliquid grassatoribus metu mortis est solu iniusticia ex parte accipientis. Na vt dicit Scotus & bene in donatione no est iusticia/ si donans no mere liberaliter donat vel contra voluntate alicuius a quo dependet in donando donat. ideo deceptus ab eo cui donat no simpliciter donat. Similiter in pmutationibus est iniusticia si fiat deceptio in pondere/numero/vel mensura/substantia/qualitate/& quantitate. & si fiat ptra voluntate superioris & inuoluntarie est iniusticia: salte ex parte vnius partis. Similiter in venditione est iniusticia si venditur res simpliciter plusq valeat siue vltra medietatem iusti precij siue citra. & si inuoluntarie vendatur & cotra volutate superioris. Simil'r in mutui datione est iiusticia si capiat aliqd vltra sorte exceptis casibus supradictis. Sil'r i venditione pro precio soluedo tempore futuro est iniusticia si vendes vendat tepus aut si ponat se vel simpliciter vel vt in pluribus in tuto & partem in periculo de damno. Circa hoc est difficultas/ dictu est q sortes qui nunc no est venditurus rem suam vsq ad pascha/rogat eum plato vt vendat illa si nunc precise valet quinq & no erat nunc venditurus sed in paschate/ & verisimile e q in paschate valebit plus aut minus. quia aliquado valet sex/aliquando quinq. aliqn quattuor poterit vendere sex/ ratione dubij pro precio solnendo in paschate/sed si tempore solutionis/puta in paschate valeat solu quinq/an debeat restituere vnu/ & capere solumo quinq: Nam licite in venditione potuit vendere sex/quia excusabatur propter dubium: sed tepore solutionis certu est q non valet nisi quinq: an dabeat substrahere vnum a precio inter eos conuento: Dicit Henricus in tertio quolibeto. q. vltima. qui est satis tutus in materia contractuum/ q debet substrahere vnum a precio & capere solum quinq. Ratio sua est/ Quandocuq aliquis excusatur a peccato in aliquo contractu propter ignorantiam. ita q si esset certitudo de re quatum valet: si vltra valorem venderet peccaret & cotractus esset illicitus. veruntamen propter dubium excusat: superueniete vero certa scientia illud est restituendum in tali contractu quod accepit & exuperauit valorem rei. ¶ Infert cosequeter Henricus ponendo casum q ego locaui possessionem meam pro toto anno que realiter valet centum: sed propter tempus fortuitu solum valuit octuaginta. Dicit ipse q debeo rescindere decem a contractu scilicet omne illud qd minus valet propter fortuitum euentum. Sed opinio opposita est comunior q dubiu tempore contractus excusat & quado contractus est iustus propter quodcunq accidens non obligatur ex precepto rescindere. imo potest totum exigere scilicet illud in quo conuenerunt tempore contractus / in quo tempore contractus erat licitus: & hoc tenet doctor.

¶ DE QVATTO SVNT quinq videnda. In hoc articulo quarto egregie tractat Scotus de restitutione facienda: & propter quam causam sit restitutio facienda. Unde restitutio non est nisi alieni redditio. ideo querit ppter qua cam obligatur qs alienu restituere. Dicit primo q sicut auferre alienum est peccatum mortale cotra preceptu diuinu negatiuu: no furtu facies. ita & tenere alienu siue substrahedo siue aliter detinedo. hinc e q restitutio e de necessitate facie De restitutione.

g.j.

da non tanq̄ pars satisfactionis. quia satisfactio respicit deum/ & restitutio proximum Ideo restitutio non est facieda vt pars quedam satisfactiōis vel generalis vel specialis: sed propter preceptū quo phibetur oīs detentio rei aliene. Correlariū/ tenere alienum inuito domino est peccatū mortale. Dicit doc. & cōiter dicūt doctores/ q̄ phibetur precepto negatiuo subripere vel detinere rem alienā auctoritate ppria. ¶Queritur an sit prohibitū rem propriā ab alio detentā violēter & iniuste auctoritate propria surripere & subreptā detinere vt aliqs detinet rem meā/ nō possum probare q̄ sit mea. Vel quia deficiunt testes vel quia nō possum accedere ad iudicē: & habeo occasionem latenter capiendi eam: an iuste possim: ¶Secūda difficultas/ sortes nullam rē meam habet: sed est mihi debitor & nō possum hoc probare. vel iudex nō vult administrare iusticiam. An possim latenter tantumdē capere de bonis sortis: & an tenear ad restitutionē illius quod latenter cepi?

¶QVANTVM AD PRIMAM difficultatē duplex est modus dicendi. ¶Sctūs Thomas secūda secūde. lxij. q. articulo sexto in solutione ad vltimū dicit/ q̄ accipiēs alienum aliqn̄ peccat & simul tenetur ad restitutionem. Aliquādo peccat: sed nō tenetur ad restitutionem. Exemplum primi/ vt sortes habet rem meā vel vt pignus vel vt depositū vel vt locatū vel liberaliter accomodatā: ita q̄ vsus rei mee est apud eū. Tūc dicit q̄ accipiēdo eam nō solum pecco sed teneor restituere: quia grauo eū. quia postq̄ licite detinet eā iniuste facio subripiendo eam & teneor restituere. Exemplū secundi vt sortes iniuste detinet rē meā: ita q̄ nec vt depositam nec locatā nec accomodatā. Dicit Tho. & etiā Richardus ī hac distinctione. articulo. v. q. vij. q̄ pecco surripiendo clam: sed nō teneor ad restitutionē. Quod peccē patet. dicit tho. qa substrahēdo & clā capiendo rē que realiter est mea/ facio mihi ius auctoritate priuata in re que est mea: sed hoc est in perniciē & pturbationē reipublice & phibitū lege humana/ q̄ vnusqsq̄ faciat sibi ius in re sua & sit iudex in propria causa/ imo si qs pbaret ita subripuisse rē suā lege humana condēnaretur illā perdere. ergo peccat sic surripiēdo. Quod autē nō tenear restituere. patet/ quia nulli facio iniuriam nec ei a quo surripio eū illā iniuste detineat ergo. Resolutio ergo. s. Tho. est: q̄ surripiendo rē meā detentā ab alio semper pecco: sed nō semp teneor restituere/ puta si detentio rei mee apud aliū sit totaliter iniusta. Sed Altissiodorēsis ī vltima q̄stiōe de resti. tenet oppositū/ & depalude/ & pñter Gabriel. & dicunt q̄ si res mea iniuste detineatur ab altero si possim sine scādalo aut periculo fame aut corporis. & sine grauamine alterius innoscētis/ licet mihi cape: dicitur notāter sine grauamie innoscētis. verbi gratia: plato dedit rē meā in pignus sorti/ & nō possum aliter habere nisi illā clam capiēdo nō debeo capere. qa sequitur damnum sortis innoscētis. ideo mihi nō licet in tali casu: qa teneor nō facere dānū cuicūq innoscēti: sed alias scilicet sine pīculo vite & fame & scandalo dūmō nō habeā pscīētiam in oppositū/ dicūt q̄ licet cape. Et ad argumentū. s. Tho. nullus debet esse iudex in ppria causa. Dicit Altissiodorēsis q̄ hoc dicitur ppter periculū & pturbationē reipublice. quia si qlibet sibi faceret ius auctoritate ppria seqret maximū detrimentū in republica & pturbatio. ergo vbi nulla pturbatio reipublice seqtur nec pīculū in republica/ licet sibi facere ius. sed qn̄ possum cape rem meā sine pīculo fame aut vite & sine scādalo aut dāno innoscētis nulla sequitur pturbatio ī republica: ergo licet mihi facere ius in re mea/ & satis bene dicit. & ista opinio videtur pbabilior/ & datur simile. Si aliqs detinet me vt seruū: qa in bello iīusto cepit me/ si pateat mihi locus fuge possum auctoritate ppria auferre rē meā scilicet corpus meū. Simili licet in casu predicto & in multis alijs similibus. Ex his patet solutio prime difficultatis/ q̄ scilicet pōt rē ppriā ab alio detētam violenter & iniuste auctorita

Opi. san cti Tho.

Resolu tio Tho.

te ppria surripere & ipam surreptā detinere ¶Quantum ad secundā difficultatē ꝙ apud alium nulla est res mea sed tenetur ipse facere meam quia est michi debita. An licet michi tantam rem capere quātum mihi debet sine periculo fame corporis & damno ino scentis. ¶Est triplex modus dicēdi/aliqui dicunt ꝙ in accipiendo pecco & nō teneor restituere. Alij/ꝙ in accipiendo teneor restituere & pecco. Alij/ ꝙ nec pecco nec teneor restituere. ¶Quātum ad primam partem dubij assignant talem rationem/quia in accipiēdo facio mihi ius in propria causa. ergo in accipiēdo pecco licet non tenear restituere quia nullum grauo nec damnifico. ¶De Fontibus in duodecimo quolibeto nititur hoc impugnare. quia si pecco/ hoc est per iniustitiam. & non remittitur peccatum iniustitie nisi restituatur ablatū. ergo si pecco in accipiendo/teneor ad restitutionem. & non est difficultas ꝙ si pecco per iniustitiam quin teneatur ad restitutionem: propterea descendit ad tertiam opinionem dicentem/ꝙ nec peccat in suscipiēdo nec in non restituendo. ¶Aliter dicit Henricus quolibeto sexto. q. xxvij. ꝙ si capiat rem auctoritate propria & clandestine vel violenter & non clandestine peccat. Patet duplici ratione. Prima/anteꝙ capiat illam rem: illa res non est eius quāuis sit ei forte debita: sed prohibitum est in lege nō concupisces rē proximi. ergo a fortiori nō sustrahes. ergo sustrahere est prohibitum/ ergo in tali casu peccat in ita sustrahendo. ¶Secūda ratio quam facit anteꝙ sustrahat hanc rem ab illo qui est eius debitor: ille talis debitor facit ei iniustitiam: sed preceptū est in lege euangelica non reddere malum pro malo. imo preceptum est reddere bonum pro malo. sed in sustrahendo reddit malum pro malo. quia auffert quod est alterius pro malo. ergo peccat. ¶Dices non perpetrat aliquod malum nec iniuriam. qa postꝙ est debitor illud debitum anffert rationem iniurie. ¶Statim facit ipse Henricus replicam in qua iacet tota difficultas.

ergo omnis operatio per quam iniuriatus exigit & accipit penam auctoritate propria ab iniuriante: cuius pene est debitor esset licita. & hoc vbi non posset consequi talem penam auctoritate communi. Sed hoc est falsum. Patet. quia omnis talis pena nō est inferēda a persona priuata: etiā vbi nō posset habere auctoritate communi. quia non pertinet persone priuate ratiōe iniurie precedentis inferre penam iniuriato auctoritate propria quāuis illa pena sit ei debita. qa vt dicit Augustinus spectat ad illos qui publica funguntur potestate. ergo sicut non licet in penis corporalibus: ita videtur etiā ꝙ nō licet auctoritate propria in pecunijs & bonis quāuis illa sint debita. & ista replica habet magnam apparentiam. ¶Alia ratio ꝙ teneatur ad restitutinē. quia si peccat sustrahendo rem/peccat peccato iniustitie: sed sic est ꝙ illa sustractio postꝙ est iniusta non facit rem esse illius cuius non erat prius. ergo si peccat in sustrahendo peccabit in detinendo. ergo tenetur illam restituere ¶Vltra dicit Henricus: aliquādo cōtingit ꝙ res veniat ad manus eius/ non ex auctoritate eius: sed ex aliqua commissione Aliquando ex commissione alterius a debitore. vt sortes debet mihi decem. plato ē debitor sorti in decem. & illa decem plato michi dat vt soluam sorti: in tali casu non liceret mihi retinere. quia facerem iniuriam platoni. ergo nō licet detinere. Aut res deuenit in manus meas ex commissione debitoris. vt sortes debet michi decem: & non possum solui a sorte. quia nō possum probare. sed committit me receptorem aliquarum terrarum. iste res licite proueniut ad manus meas. an forte ignorante possim retiuere illa decē/quorum est michi debitor. Prima fronte apparet ꝙ non. quia postꝙ commisit mihi illud officinm promissi exercere fideliter & reddere omnes prouentus. ideo retinēdo apparet ꝙ faciam cōtra promissionem & fidelitatem. Tenet de Gandauo in vltimo quolibeto/ ꝙtum ad hoc ꝙ licet mihi retinere quando deueniunt ad

manus meas medio licito: scilicet ex commissione debitorũ & nõ possũ aliter solui. & non potest sortes probare me furẽ possum retinere/ratio est. quia si esset in ista detentione aliquid ratione cuius non esset licita: hoc maxime esset quia sortes esset inuitus. & nõ videtur alia iniusticia nisi qa est inuitus. & hoc nõ/quia si detinerẽ auctoritate publica: dato q esset inuitus iuste detinerẽ. ergo solum propter hoc q est iuitus vel esset si sciret nõ prouenit iniusticia. Dices/auctoritas publica supueniens aufferet iniusticiã a detentione. Contra. nũq auctoritas publica facit de operatione iniusta & illicita iustã & licitam. quia auctoritas publica est solũ inuenta & precise ad repellendas iniurias & pro cõseruatione reipublice Vnde dicit Augustinus/si omnes essent iusti nõ indigeremus fortitudine publice iusticie. ergo postq medium quo res puenit ad me fuit licitũ/videt q opatio est iusta/ & est magna apparencia in dictis eius. Dicit em̃ tria. Primũ/non possum sustrahere auctoritate propria. & si sustraham teneor restituere. quia per sustractionem nõ efficitur mea q̃uis sit mihi debita. & est pro secũdo dicto. Tertio dicit/ si res puenerunt ad manus meas: sed ex cõmissione alterius a debitore nõ possum detinere: sed si puenerit ad manus meas medio iusto: & ex pmissione debitoris possum retinere. & hãc opinionem henrici credo veriorem. Ex ista lectiõe habemus resolutorie: q restitutio nõ est facienda eo q sit satisfactio aut pars satisfactionis. quia de congruo requiritur restitutio in re vel in voto ante oẽm partẽ penitentie: sicut cessatio volũtaria in actu vel facto a peccato: sed ẽ restitutõ faciẽda qa pceptũ ẽ nõ furari & indifferẽter furari se extẽdit ad surripere rẽ alienã & ad detinere illã & ideo qui habet & detinet alienũ tandiu furatur q̃diu potest restituere & non restituit. Visum est etiam an surripere rem propriam ab alio detentã sit peccatũ & licitũ? Dictũ ẽ q licet si hoc potest sine scãdalo & iniuria innoscẽtis/& nõ habendo consciẽtiam vel dubium in oppositũ/de re debita est maior difficultas. ¶ Consequenter doc. inquirit quis tenetur restituere. ¶ Respondet/q sunt nouem qui tenentur ad restitutionem qui continentur in his versibus.

Quilibet in solidum reddat prius iiuriato
Iussio/consiliũ/cõsensus/palpo/recursus
Participãs/mutus/nõ obstãs/nõ manifestans.

Nouẽ genera hoĩs teneñ ad restitutionem.

Quorũ sententia stat in hac maxima. Quicunq abstulit vel detinet alienũ & breuiter quicũq est causa damni tenetur ad restitutionem damnificato. in ca. si culpa de iniuriis & damno dato. dicitur si culpa tua datum est damnũ vel iniuria irrogata/ seu aliis irrogantibus opẽ forte tulisti/aut hec imperitia tua siue negligentia euenerũt: iure sup his satisfacere te oportet &c̃. Vnde regula generalis in hac materia. ¶ Quicunq est causa damni tenetur ad restitutionẽ damnificato. Et sic precipiens furi q furetur: est causa quare furatur. tunc tenetur ad restitutionẽ. Similiter cõsulens q furetur qui alias non erat furaturus: est causa quare iste a quo furatum est patitur damnum: & sic est causa damni. Similiter qui adulatur furi q furetur vel rapiat. & isti sunt q adulantur potentioribus vt opprimant pauperiores. Similiter qui occultat furem ad quẽ fur habet recursum. omnes tales tenentur ad restitutionem quia dant causam damni. ¶ Item qui participat cum fure non in re furata: sed in actu furandi: puta est cũ eo quãdo furatur ipsum adiuuando quãuis non participet in re furata nec oĩno nec in parte tñ tenetur restituere totaliter: qa causam dãni dedit. ¶ Item qui scit vbi est fur vel res perdita: & vocatus in iudicio non manifestat: cum tamẽ licite potest sine periculo fame alterius aut sue aut eius status est causa damni. quia vbi sunt testes alii & reuelaret restitueretur res domino proprio. igitur. Similiter iudex qui cognita causa: & iure partium vult adiudicare/aut si adiudicat hoc est pro parte que nihil habet in re/aut si differat iudicium tenetur ad restitutionẽ Istorũ nouẽ q̃libet est causa dãni & qcũq ẽ

Regula generalis.

cauſa damni tenetur releuare damnificatū
ab illo damno. ergo. Aliter oſtendit doc.
nonnūq̄ aliquis detinet imediate rem alte-
rius/ vel ē cauſa furti/ vel detentionis. Ali
quando mediate/ vt conſulēs/ precipiens/
adulans &c̄. tales nō ſubſtrahūt rē imedia
te ſed mediate & q̄uis qlibet iſtorū nō ſurri
piat vel detineat rem imediate/ quilibet tn̄
iſtorum detinet/ vel formaliter vel virtuali
ter conſentit. Vnde dicit Scotus/ ꝙ omnis
obligatio ad reſtitutionē/ reducitur ad au-
ferre vel detinere/ & hoc vel vt cauſa princi
palis vel proxima/ vel coadiuuās vel indu
cens vel non impediens. quādo eius impe
dimentum eſſet ad bonū reipublice & ſine
periculo perſone ipedire poteſt. & hec oīa
ex quo reducūtur ad conſenſum efficacem
verum vel interpretatiuū: probātur per il-
lud. ij. q. j. notum ſit/ vbi dicitur ꝙ facien-
tem & conſentientem par pena conſtringit
Et ad Ro. ſecūdo. dicitur nō ſolum qui ta-
lia agunt: ſed qui conſentiunt facientibus.
Iſtorum omnium quilibet tenetur ad reſti-
tutionē in ſolidū. i. totaliter: ſed vno reſti-
tuente omnes alij liberantur a debito in cō
paratione ad illum damnificatū: tamē alij
tenentur pro rata portionis que eos cōtin-
git illi qui ꝑ omnibus ſatiſfecit: tamen pro
maiori intelligentia vt dictum eſt ſupra in
aliquō paſſu ſi aliquis participet in re furti-
ua/ & non in actu furandi/ ita ꝙ nō eſt con
ſcius furti (tamen capit partē de re furtiua)
nō tenetur reſtituere niſi partem quam ha-
buit: ſed qui participat in actu furandi q̄uis
nichil participet de re furtiua tenetur ad re-
ſtitutionē totius: & ipſo reſtituente ceteri
tenētur pro rata ſoluere reſtituēti vt dictū
eſt: & deobligātur a reſtitutione. q͞a ſi qui-
libet iſtorum nouē reſtitueret in ſolidū dā-
nificato/ tunc octies plus reciperet q̄ amiſe-
rit. ¶ Dicunt doc. ꝙ tenentur reſtituere dā
num paſſo niſi damnū paſſus liberaliter eis
remittat. & hoc habet glo. lib. vj. in cap.

¶ Ratio eſt ſicut poterat damnum paſſus
rem iſtā anteq̄ furaretur mere liberaliter da
re furi: ita poteſt poſt q̄/ alius illam detinet
in illum tranſferre dominium puta per do
nationē. Nā poſtq̄ res eſt furata ē equaliter
illius a quo ablata ē furto ſicut prius. ergo
per ſuā voluntatē liberā non obſtāte ꝙ ſit
apud alterū: poteſt dominiū i illū mere libe
raliter tranſferre/ quo facto non tenebitur
amplius ad reſtitutionem. ergo hoc ſupra-
dictum eſt intelligendū ꝙ tenetur ad reſti-
tutionem: niſi fiat eis liberalis remiſſio q͞a
tunc deobligātur a reſtitutione facienda.

¶ Sed ſolent poni caſus in quibus iſta re- Caſus pa nor.
miſſio liberalis non ſufficit. Nam Panor.
in ca. conſuluit. de vſuris. dicit/ ſi fur habe-
at malam volitionē. i. nunq̄ reſtituendi re-
miſſio liberaliter facta ab illo a quo furatus
eſt non prodeſt ei q̄uin teneatur reſtituere
quēadmodum liberalis donatio facta vſu-
rario pure mentali propter deprauatā vo-
luntatē. quia acceptat ex vi mutui q̄uis al-
ter mutuatarius libere conferat nō prodeſt
vſurario. Nec res liberaliter donata effici-
tur vſurarij. ergo ſimiliter ſi fur habeat vo-
luntatem deprauatam/ ita ꝙ velit hāc rem
nunq̄ reſtituere liberalis donatio ipſius cu
ius eſt non facit illam eſſe furis quin tenea-
tur illam reſtituere. & eſt magna apparen-
tia in argumento eius. Nam ſi prohibetur
donatiō a ſuperiore: talis non valet vt di-
ctum eſt. ergo a fortiori neq̄ remiſſio libe-
ralis valebit. & eſt argumentum in glo. in
regula iuris. peccatum non dimittitur niſi
reſtituatur ablatum. Dicit glo. quando re-
miſſio eſt auctoritate ſuperioris prohibita
non valet ſicut neq̄ donatio. Et allegan-
tur communiter duo caſus in quibus remiſ
ſio non valet. ¶ Primus caſus ponitur in
ca. ſtatutum. de reſcriptis. lib. v. vbi ponit̄ Duo caſ in qb⁹ remiſſio debiti nō valet.
caſus de iudicibus delegatis quibus ꝓhibe-
tur/ ꝙ nihil recipiant vltra eſculenta & po-
culenta: & ſtatim ſubdit. Si autē aliq̄s huic
conſtitutioni cōtrauenerit teneatur ad inte
gram remiſſionē eius cui reſtituēdū eſt cui
nō eſt valitura vt ſit ſortes iudex delegatus
aliq̄d acceperit a ꝑtibus vltra eſculēta & po
culenta nō poteſt remiſſio eius ꝓdeſſe quin
teneatur reſtituere. quia talis remiſſio eſt

prohibita a superiore habēte auctoritatem ¶Alius casus in ca. existit de censibus lib. vj. vbi ponitur casus de visitātibus ꝙ si ali quid acceperint a visitatis teneātur duplū restituere etiā remissione illorū a quibus ac ceperint non profutura: quod si renuerint restituere sint excōmunicati/ ergo si capiāt a visitatis vltra procuratione ꝗuis libenter detur eis a visitatis talis remissio non pro dest illis quin teneantur restituere. quia ta lis est prohibita iure canonico cui clerici sunt subiecti. ¶Resolutio ergo est/ ꝙ isti tenerētur ad restitutionē nisi fiat eis remis sio. & nisi sit prohibita ab illo cui depēdet ille qui remittit/ & dūmodo secundum pa nor. non habeant voluntatē deprauatam. & isti casus pdicti sunt casus notabiles ī qui bus per voluntatem liberam dominus nō potest rem suam in alterum transferre.

Sexto ca sus.

Resolu tio.

¶Iam quero cum sint nouem maneries ho minum qui tenentur ad restitutionē an dā num passus possit absoluere a debito resti tuendi vnum istorum: nō absoluendo reli quos: vt sit fortes damnū passus/ quia pla to furatus est equum fortis: & cicero parti pauit in actu furandi & etiam re furtiua/ qa consuluit vel precepit platoni vt equū for tis furaretur & partē ipsius habuit. An for tes possit remittere platoni non remittēdo ciceroni/ vel ediuerso: Dico primo/ ꝙ non potest dānū passus remittere illi q imedia te dānificauit/ puta q imediate abstulit nō remittēdo alijs qui mediate dānificaruerūt solum. Ratio mea est/ nā si illi qui mediate damnificauerūt restituāt sorti: iure diuino obligatur ille qui imediate dānificauit re stituere illis: vt plato qui imediate dānifica uit fortē est obligatus iure diuio restituere ciceroni illud quod ipse cicero restituit for ti. ergo nō potest fortes absoluere platonē a debito restitutionis nō absoluēdo cicero nem. ergo damnū passus non potest remit tere illis qui imediate damnificauerūt: non remittēdo alijs qui solum mediate damni ficauerūt. ¶Secundo dico/ ille qui est dam nificatus potest remittere ijs q mediate dā nificarunt non remittendo illi qui imedia te damnificauit: vt in casu predicto potest remittere ciceroni & non platoni. ¶Ratio mea est/ si Plato restituerit Sorti: Cicero nulli tenebitur amplius restituere nec forti nec platoni: sed ꝗuis cicero restituerit/ pla to tenebitur restituere. quia tenebitur resti tuere ciceroni/ ergo cum cicero solūmodo tenetur forti & nullomō platoni: fortes po test ei per liberū consensum & liberā volū tatem simpliciter remittere nō remittendo alteri. quia quilibet potest iuri suo per libe rum cōsensum cedere dūmodo non sit pro hibitum a superiore. ¶Tertio est diffi cul tas/ sit fortes damnū passus tūc capio duos qui solum sunt cause remote dānificatiōis fortis. vt cicero est recursus. i. ad quē recur rit dānificans imediatus. & Ioannes est cō sulens/ vel palpo. an fortes possit remittere vni istorum nō remittēdo alteri: Apparet ꝙ non. quia cum omnes isti teneātur in so lidum restituere si vnus restituat damnifica to/ alter restituenti pro rata portionis resti tuere tenebitur: ergo damnificatus non po test alterum istorū qui sunt solū cause remo tę precise absoluere totaliter non absoluen do alterum a restitutione. quia si vnus isto rum restitueret alter teneretur ei pro suo in teresse/ verum est ꝙ alter qui imediate ab stulit: & apud quem est res tenetur totaliter istum recompensare qui restituerit damni ficato. ¶Habemus ergo resolutorie quid est restituendum/ puta res ablata suppo sito ꝙ non fiat libera remissio. & visi sunt casus in quibus non potest fieri libera re missio. puta quando est prohibita a supe riore habente potestatem illam prohiben di: & in quibus casibus debitor non potest vnum absoluere alium non absoluendo a restitutione.

Resolu tio.

¶DE TERTIO SCILICET qd visum est quare est restituendum: iam queritur qd est restituendū: Primo dico ꝙ res ablata. Secū do non solū res ablata sed fructus illius me dio tpe pcepti si fuerit res fructifera. Tertio nō solum fructus pcepti: sed quos pcepisset

dominus rei/ quia stat q̄ qui detinet rem fructiferā furto nullos fructus pcipiat ex illa re: sed dn̄s percepisset. & intelligēdum q̄ fructus sunt restituendi si res fuerit fructifera de se. quia si esset fructifera solū per industriam alterius vt est pecunia. fructus in tēpore medio pcepti nō sunt restituēdi. Tertio fructus quos percepisset dn̄s si interim habuisset rem suā: vt ager est res fructifera de se post q̄ iste q tenet nihil habet i re nec i fructibus eius quis pcepit maiores q̄ dn̄s rei pcepisset. Sed si res est fructifera solū per industriam detinētis: nō licet restituere fructus. quia prouenerūt ex industria eius qui vtitur illa re. Ex quo infert doctor/ q̄ lucrū acquisitum ex pecunia vsuraria nō tenetur fenerator reddere/ quia ille q reciperet posset esse iuste vsurarius/ cū reciperet fructum de sua pecunia pueniētem p industriā alterius. Nam tota ratio quare vsura est prohibita secūdum doctores est/ quia pecunia nihil germinat de se nisi per industriā: & nō licet alicui vendere industriā alterius cū nō sit sua. Tamen si iste dn̄s p pecuniam quā alter detinet lucratus fuisset aliqd ex pecunia sua fructus sunt restituēdi ratione interesse: sunt ergo restituēdi fructus quos dn̄s percepisset. & dicunt cōiter doctores q̄ nō sunt restituendi tot fructus quot percepisset/ qa deducende sunt expēse & labores alterius qui coluit agrū/ & oībus illis deductis adhuc non sunt tot fructus restituēdi quot pcepisset/ quia non habebat illos fructus in actu sed in potentia solum/ quia tūc seqtur q̄ si teneretur ad restituēdū omnes fructus quos habuit in potētia q̄ infinitos teneretur restituere: tum ager habeat infinitos fructus in potentia. Vnde plus est habere in actu quam in potētia. ergo non tenetur ad tot fructus restituendos. vt sit sortes qui cōbussit bladum nō maturum nō tenetur tantum restituere ac si cōbussisset iam maturū/ hinc est q̄ nō tantū venditur bladū in herba sicut maturū/ restituēda ē ergo res ablata & fructus quos percepisset dominus: nō tamen tot quot percepisset cum illos non habebat in actu sed in potentia: sed tantum quātum vir prudens iudicaret valere quādo illos abstulit. ¶Consequenter agendū est de quarto: scilicet cui restitutio est facienda/ & dicitur q̄ damnificato exceptis duobus casibus. Primus. quādo non cognoscitur cuiuā est res restituenda/ vt in rebus inuentis que debēt restitui: in tali casu restitutio nō est facienda damnificato. Secundus casus si damnificatus sit notus & heredes eius sint nichilominus est ita remotus in se ignoti/ q̄ non potest talis res in qua damnificatus est ad ipsum transmitti sine maiori damno transmittentis q̄ illa res sit vtilis damnificato. Ratio est/ nullus debet rationabiliter velle suum cōmodum cum maiori iactura proximi q̄ illud quod remittēdū esset esset ei vtile: ergo si non possit fieri restitutio sine maiori incōmodo restituētis/ in tali casu non debet damnificans trāsmittere ad damnificatum. & maior pars doc. ita dicit. ¶Dices in istis casibus cui est facienda restitutio. Dicit doctor / q̄ pauperibus quia quod nō potest restitui corporaliter restituatur spiritualiter. Sed per quē debet fieri. Aliqui doctores dicūt q̄ p episcopū qa episcopus est tutor & pcurator paupum ideo cum tales res debeātur pauperibus debent dari eorum tutori & procuratori. Sed dicit doctor. & post eum gabriel/ q̄ si talis apud quem res est sit discretus vir per seipm faciat restitutionem. & det ipsemet pauperibus. & in hoc non est magna difficultas cui est facienda restitutio. ¶Sed difficultas est. Sortes detinet rem platonis/ Cicero furatur illam & scit bene q̄ est platonis/ an Cicero debeat restituere sorti vel Platoni cuius est. Dico q̄ Cicero si posset sine diffamatione sui aut sortis restituere platoni/ notificando tamen sorti q̄ sit restituta platoni debet eam restituere platoni. Ratio est/ si in isto casu cicero restituat platoni nō notificādo sorti: sortes tenebit adhuc restituere. qa nō scit restitutionē ēē factam platoni de dāno qd intulit. & si teneat iterū restituere p ciceronē eēt dānificatus ipse

Duo casus i qb' restitutio nō est facienda dānificato.

sortes/ergo Cicero tenetur restituere sorti: vel platoni & si restituat platoni debet indicare sorti vt cognoscat se absolutum a tali restitutione. ¶ Consequenter querit quãdo est facienda restitutio & succincte & bene respondet. ꝙ non licet aliquo tempore detinere alienum inuito domino. i. nolente & secũdum rectam rationem nolle debẽte. ideo regulariter restitutio ẽ statim faciẽda sicut statim cessandũ est ab actu cuiuscũꝙ peccati mortalis nõ tamen interiori sed exteriori: sed i aliquibus casibus licet differre restitutionem exteriorem posita tamen interiori scilicet voluntate restituendi.

¶ Sed prolixius respondet Henricus quolibeto sexto. q. xxiiij. Vtrum ergo restitutio sit subito facienda/quia est preceptũ negatiuum non detinere alienum. ideo licet restitutio sit actus positiuus tamẽ omittẽs facit contra preceptum negatiuum. Distinguit ergo Henricus cum queritur an restitutio sit sine mora & statim facienda. Vel potest fieri statim & imediate sine damno illius cui restituẽdum est. Aut sine damno communitatis. si primũ: puta si non potest fieri sine dãno verisimiliter estimato illius cui restituendum. vt restituere gladium furioso & iracũdo/& disposito ad interficiẽdum nõ est restituendũ stati. Aliud exẽplũ puta sine damno communitatis/ vt vnus princeps in bello etiã iniusto ex parte eius qui superat aduersarium & capit suas ciuitates. & est verisimile/ꝙ si restitueret illas statim iminerent periculũ & dãnum sue cõmunitati: tũc potest differre restitutionem in talibus casibus cũ proposito restituendi cum tempus aderit oportunum. Aut si potest restituere sine damno illius cui est faciẽda restitutio & cõitatis. Vel ille cõsentit in dilationẽ restitutiõis vel nõ. Si consentiat in dilationẽ restitutiõis libere & nõ coacte nõ tenetur statim restituere/quia in tali casu iudicandum est ac si accõmodaret. Nã sicut dictũ est si ille qui habet rẽ furtiuã si remittatur ei debitũ: iam nõ tenetur amplius restituere. Vel ille cuius est nõ ꝯsentit in dilationẽ restitutionis vel obligatus ad restitutionẽ expectat tempus magis oportunũ in quo posset restituere cũ honestate & nũc nõ põt sine ifamia aut piculo corporis aut sine magno detrimẽto. Aut nõ expectat tẽpus magis opportunũ. Si primo mõ/tunc potest licite differre. Si secũdo modo iã vel iste qui tenetur restituere patitur magnam necessitatẽ ita ꝙ restituendo incurreret magnũ dãnũ & iacturã/vel nõ patitur magnã necessitatẽ. Si patitur magnã necessitatem. aut ille cui restituẽdũ est patitur tantã necessitatem aut maiorẽ sicut iste: aut nõ. Si primo modo tenetur statim restituere. qa nullus potest de re alterius cõsequi fructũ vel vitare dãnũ cũ iactura illius cuius est. Si vero iste cui tenetur restituere non patitur necessitatẽ & alter patitur. Iam querit vel patitur tantam/ꝙ si ille cui tenetur restituere cognosceret illã teneretur secundũ dictamẽ recte rationis & obligaret relaxare pro tẽpore. imo teneretur ei aliqd erogare vel mutuare: aut nõ patitur tantã. Si primo mõ scilicet vbi teneretur de nouo mutuare aut dare nõ tenetur ad statim restituẽdum / sed in altero tenet restituere statim. ¶ Habemus ergo sũmarie qtuor casus in qbus tenet ad statim restituendũ. & qtuor in qbus nõ tenet ad statim restituẽdũ. Primus/qñ nõ potest statim nisi cũ dãno eius cui restituendũ est/aut ciuitatis aut cõitatis. Secũdus/qñ ille cui tenetur restituere ꝯsentit in dilationẽ restitutionis. Tertius/qñ res nõ põt statim restitui sine piculo fame aut corpis. Quartus/qñ nõ potest statim sine magna iactura & magno dãno: ita ꝙ si ille cui est facienda restitutio cognosceret necessitatẽ teneretur ꝯsentire in dilationẽ restitutiõis. in istis quattuor casibus nõ tenetur ad statim restituẽdum. & hoc dicit doctor & bene/qñcũꝙ adest cõsensus aut secũdum rectam rationem debet esse de dilatione restitutionis in illo cui faciẽda est restitutio tũc est differenda/vt puta si nõ posset restituere sine damno illius cui est faciẽda aut sine piculo fame restituẽtis quia tenetur magis velle dilatio

Resolutio.

Regule.

nẽ restituẽtis & bonã famã q̃ bonũ tempo
rale suum/tũc debet ꝯsentire/aut nõ potest
restitui nisi cũ magna iactura restituẽtis &
alter nõ patiẜ necessitatẽ/& iste casus q̃rtus
poniẜ in cap. Odoardus de solutionibus
quia tunc quando est impotentia sopitur
obligatio restituendi .i. quantum ad tem
pus differtur. Sed non totaliter aufferẜ. qa
semper manet obligatus. ¶Circa hoc mo
uetur difficultas/sit sortes que obligatur
restituere platoni aliquid/ & accidit casus
in quo sortes est in tanta necessitate ꝙ si ca
reret illo quod habet restituendũ/ꝙ plato
non solum teneretur ei cõmodare. Immo
teneretur simplr dare. Aliquãdo enim mu
tuum & elemosina cadunt sub precepto.
aliquãdo sub consilio/ an in illo casu tota
liter sopiatur obligatõ ita ꝙ non teneatur
amplius restituere dato ꝙ perueniat ad pi
guiorem fortunã. Videẜ ꝙ totaliter abo
leatur obligatio. quia si in tali necessitate
alius daret & haberet illud quod erat resti
tuendum & simpliciter daret non tenere
tur pro tunc restituere. ergõ similiter in ta
li necessitate illud efficitur illius. & iste ca
sus est tritus vt sortes non habet nisi panẽ
furtiuum/& quando accepit illũ non erat
in extrema necessitate iam si restituat morie
tur fame & plato tenetur ei simpliciter da
re/apud illos qui dicunt ꝙ qui capit violẽ
ter rem in necessitate quando peruenit ad
pinguiorẽ fortunã non tenetur restituere
qa res est eius/similiter dicẽdũ videẜ in pro
posito. Sed opposita opinio est probabi
lior videlicet ꝙ qui violenter capit in extre
ma necessitate tenetur restituere vt habet
glo. in cap. Odoardus extra de solutioni
dus. Ideo dico ꝙ nõ aboliẜ totaliter obli
gatio. ¶Contra plato i tali casu teneretur
consentire ꝙ hoc esset sortis/ concedo. er
go hoc efficitur sortis/nego illã. & dico ꝙ
hoc est sortis q̃tum ad dominium natura
le: sed nõ efficitur sortis q̃tum ad dominiũ
ciuile/ q̃uis plato teneatur cõsentire ꝙ hoc
esset sortis q̃tum ad dominium ciuile nihi
lominus si non consentiat nõ efficiẜ illius
quantum ad dominium ciuile/ & hoc ex
presse dicit de palude/est eius (dicit) non
realiter sed debito/ideo si alius non cõsen
tiat nunq̃ efficitur eius q̃tum ad dominiũ
ciuile sed naturale/hoc est iuste vtitur illa
re pro necessitate. quia ergo ẽ alterius quã
tum ad dominium ciuile & restitutio ẽ de
iure positiuo. quia si staremus in lege natu
rali nullum esset furtum cũ quelibet res es
set cuiuslibet. Ideo cum iure ciuili illa res
nõ sit effecta sortis tenetur illam restituerẽ
cum peruenerit ad pinguiorem fortunam
& obligatio ad restituendum non est nisi
sopita. & ista opinio videtur probabilior
& est opinio glo. illius cap. Odoar.

¶AD ARGVMENTA. visũ est quõ
modo restitutio de necessitate salutis est fa
cienda propter preceptum. non furtum fa
cies. Iam vult probare ꝙ non/& arguit sic
doctor. ꝙ restitutio nichil est penitentie
tum nec contritio/nec confessio/ nec satis
factio vt visum est/ergo non est necessaria
ad hoc vt aliquis vere peniteat. Dicit doc.
ꝙ penitens non tenetur ad restitutionẽ vt
ad satisfactionem proprie dictam sed tene
tur ad eam vt ad cessationem a peccato. nã
vt visum est restitutio debet precedere om
nem partem penitentie saltem in voto.
Item nullus obligatur ad ipossibile. quia
qui dicit deum precepisse impossibile ana
thema sit. vt ait Hieronymus/sed aliquan
do est impossibile restituere rem alienam vt
quando nescitur cuius sit ergo. Concedo
maiorẽ. & dico ad minorem ꝙ aliquando
nõ tenemur restituere illi cuius ẽ / sed alijs
puta pauperibus. ¶Sed hic est difficul
tas volo ꝙ restitueri pauperibus. & post
restitutionem superueniat dominus illius
rei vel perueniat ad notitiam meam ille cu
ius erat res an tenear Iterum restituere illi.
¶Dico ꝙ non sed pauperes si habeant po
testatem restituendi & non ego. quia iam
feci q̃d tenebar facere. Secũdo arguitur nul
lus tenetur ad id quod nõn potest facere
sine magna iactura/sed sic est ꝙ aliq̃n cõtin
git hominem nõ posse restituere sine ma

Ad argu
menta.

Difficul
tas de il
lo qui res
tituit
pauperi
bus & p⁹
superue
nit dñs
ret

gna iactura. Hoc argumentum solutum é in vltimo articulo. quia est differenda dūmodo ille cui est facienda restitutio nō patiatur iacturam. ¶ Difficultas habeo rem sortis & non possum illam statim restituere sine periculo fame. quia non habeo confessorem per quē possim restituere/ & si nō restituam nunc plato consequitur damnū temporale/ non teneor nunc restituere: qa sortes tenetur plus velle pati aliquā iacturam temporalem q̄ perditionem mee fame. Tunc notum est q̄ non teneor statim restituere. Sed vtrum tenear ad restitutionē dāni qd̄ passus é ex dilatione restitutiōis que dilatio erat iusta & licita. & apparet q̄ nō nisi iniuste dederim causam damni per culpam meam. ¶ Dico duo. primum si actus per quem res deuenit in manus meas quā teneor restituere fuerit iniustus vt furtū/ teneor restituere damnum quod passus é ex dilatione q̄uis dilatio fuerit iusta/ quia est iusta dilatio ad euitandum infamiam. Nō solum teneor restituere rem quia per actū iniustum dedi causam damni nō solū quātum ad ablationem rei: sed ad omnia dāna que passus est ex carētia rei. ergo teneor restituere damnū per cap. si culpa. de iniurijs & damno dato supra allegatū. ¶ Dico secundo si ista res quam teneor restituere p̄uenerit ad me sine culpa mea non teneor restituere nisi illam rem & non damnum. Exemplum / vt pater meus cepit furto hāc rem & post mortem patris venit ad manus meas & non possem subito restituere quin diffamē patrem/ non teneor subito restituere neq̄ teneor restituere damnum quod passus est dominus rei ex dilatione restitutionis. Patet. quia per nullam culpam meā nec presentem nec antecedentem fui causa illius damni. ergo nō teneor restituere dānum. Patet ɔ̄ña per locum a contrario sensu ex illo capi. si culpa. ¶ Tertio arguitur & est difficultas in isto tertio/ que est bōa sit sortes habens aliquid platonis restituēdum: & sortes est princeps & persona multum vtilis reipublice/ & plato est particularis persona non multum vtilis reipublice si sortes restituat morietur. quia nō habet aliquid aliud ad vitandum mortem nisi illud quod est restituendum platoni. Similiter nisi restituat plato cuius est illa res etiā morietur / an teneatur sortes restituere? Et videtur q̄ sic. quia dictum est si ex dilatiōe restitutionis dn̄s rei consequatur tātum incommodum vel maius sicut alter restituēdo tenetur restituere/ sed tantum incōmodum consequetur plato ex dilatione restitutionis scilicet mortem per casum positū. ergo videtur q̄ sortes debet statim restituere neq̄ differre. Sed ex opposito apparet q̄ sortes non teneatur restituere quia ex illa restitutione sequitur damnum commune in republica scilicet mors principis & ex dilatione nullum sequitur incommodum in republica/ & bonum quanto communius tanto melius. primo ethicorū bonum cōmune diuinius est & preferendum bono particulari ergo cum illa restitutio é damnosa reipublice in illo casu non tenet̄ restituere. & est casus quē ponit. S. tho. secunda secunde. q. xxxiij. in materia de elemosyna / nihil habeo nisi illud qd̄ est necessarium ad vitam & apparet mihi rex in necessitate extrema cui si non subueniam morietur & cōmunitas maximū patitur damnum ex morte regis: & ex morte mea nihil patit̄ cōmunitas in illo casu. Dicit tho. q̄ teneor illi dare. & hoc idem dicit doc. Et apparentia est: quilibet de communitate tenetur se exponere morti pro deffentiōe boni communis/ & etiam quando est sibi magna probabilitas q̄ morietur/ & ex sua expositione res publica saluabitur. Hinc est q̄ non sunt culpandi i bello qui exponūt se obruenti periculo ad saluandum vitam principis. Ergo nec in istis casibus quāuis ex nō restitutiōe patiatur singularis persona/ & ex restitutione patiatur persona cōmunis nō tenetur statim restituere. Ratio est dicit tho. si illa paticularis persona habeat illud penes se teneret̄ ei dare que est p̄sona publica in necessitate extrema, ergo

Marginal notes: Difficultas bona; Solutio; Tertium argumē.; Casus. s. Tho.

Regula. tenetur ꝯsentire ꝙ non restituat quia regula generalis in casu quo ille cui est facienda restitutio tenetur cōsentire ꝙ differatur restitutio licite potest differri. ¶Item arguit sic. & est bonum argumentum. vnusquisꝗ tenetur se magis diligere dilectione ordinata ꝙ̄ proximum/ sed restitutio aliquādo est contra dilectionem sui. igitur. Maior est nota iuxta ordinem charitatis. secūdum illud canti. ordinauit in me charitatē Minor patet: si haberem alienum & nichil aliud preter hoc ad saluandum vitam propriam in tali casu restituere esset cōtra preceptum quo qs obligatur se plus diligere ꝙ̄ proximum. Dico adhoc ꝙ est multiplex modus dicendi doct. Nam contigit ꝙ habens penes se aliquid restituendum sit i extrema necessitate/ ita ꝙ restituēdo est in periculo mortis. vel ille cui ē restituēdum est in consimili necessitate: vel non est. Si non est i extrema necessitate. Iam certum est (vt dicūt omnes doctores) ꝙ non tenetur restituere/ ratio est ex capi. Odoardus. Insuper in extrema necessitate omnia sunt cōmunia. Nam querunt communiter doctores: vtrum in extrema necessitate existens capiendo rem alterius committat furtum: & videtur ꝙ sic per capitulū si quis extra de furtis. vbi dicitur ꝙ si quis propter necessitatem famis aut nuditatis furatus fuerit cibaria / vestē/ vel pecus peniteat hebdomadas tres. & sic iponitur ei penitētia/ sed nō imponitur penitentia neqꝫ debet imponi/ nisi pro culpa. ergo. ¶Hoc tamen non obstante resolutio communis est. ꝙ qui capit quod est ei necessarium non cōmittit furtum. Quia tūc lex positiua per quā distincta sunt dominia rerum derogaret legi nature per quam cōcessum est vnicuiqꝫ ꝙ de bonis creatis a deo subleuet suam indigentiam. & lex positiua non potest derogare legi nature. Vnde dicit glo. illius capituli ꝙ propter necessitatem res facta est cōmunis quam furatur. si ergo ille cui restituendum est non est in consimili necessitate nō tenetur restituere. Vel ille cui restitutio est facienda est in consimili necessitate. Et tūc distinguo: vel iste qui habet restituere icurrit istam extremam necessitatem ante illum cui ē restituendum/ vel contra. vel ambo simul incurrerunt & inciderunt in necessitatem. Hoc supposito dicit doctor. si istē qui habet restituere incurrit necessitatē prius ꝙ̄ ille cui ē restituendum. tunc non tenetur restituere. quia quando incidit in necessitatem effectus ē dominus rei/ & alter ꝙ nūdum inciderat in necessitatem perdidit dominium/ & cum iste continuatur in necessitate extrema non perdit dominium rei. & sic alter non recuperat dominium rei: & sic alter non tenetur restituere. ¶Si vero ille cui restituēdum ē inciderit in necessitatem ante alium tenetur restituere. quia nunꝗ̄ perdidit dominium. Si vero ambo simul inciderint etiam tenetur restituere quia nunꝗ̄ perdidit dominiū. ¶Contra: restituēdo morietur: vt supponebat casus/ & quilibet ex charitate magis debet diligere vitā ppriā quam alterius. ergo non tenetur restituere ¶Dico ꝙ verum est ꝙ quilibet tenet magis diligere vitam suam iuste & medio ordinato vt est diligibilis ad vitam eternam & ita magis conseruationem iustam vite sue ꝙ̄ cōseruationem iustam vite proximi. sed in tali casu non potest iuste & sine iniuria alterius vitam suam conseruare. Et exēplificat de illo qui suspenditur cui non licet executorem iusticie interficere. quia nō habet iustam causam eum occidendi/ & alter habet iustā causam eū occidēdi. ¶Similiter dico in proposito. de Palude. iij. q. huius distinctionis articulo prio dicit. Si vterꝗ istorum sit in extrema necessitate/ vel in necessitate secunda: id est non extrema / & extrema vocatur quando est iminens periculum mortis. Si vterqꝫ sit in necessitate secunda tenetur restituere. Si autē vterqꝫ istorum sit i necessitate extrema melior est cōditio possidentis/ ita ꝙ quanuis res fuerit prius alterius dominio ciuili & prius iniuste detinuerit rē si ille cui restituēdū sit in extrema necessitate. & alter qui detinet pa

Margin notes: Regula. — Vtrū in extrema necessita te cōmittat furtū — Solutio. — De ambobus in necessitate extrema.

riter non tenetur restituere. Et ratio huius opinionis talis est. Si dominia rerum plus humanum nō essent diuisa (quia talis diuisio de iure humano est) & vterq; istorum esset in extrema necessitate. ita ꝙ vtriq; nō sufficit panis quem detinet plato q per legem positiuam est fortis & non eius. tunc si nulla esset lex positiua/ plato iure natura li obligatur non restituere illum panē: sed sibi reseruare: & non tradere forti/ sed sic est ꝙ per nullum ius positiuum potest derogari legi naturali/ cum lex naturalis sit fortius vinculum immo indispensabile secundum doct. ergo non obstante appropriati one ciuili facta per ius positiuū non tenet restituere: sed reseruare sibi. imo dādo forti esset homicida sui ipsius cum iure natura li teneatur conseruare vitam suam. & ē magna apparentia pro ista opinione. ita ꝙ ratio videtur sufficienter concludere. & apparet etiā ꝙ. s. tho. habet eodem modo dicere quādo querit/ vtrum capiens necessaria in extrema necessitate committat furtum ꝙ ille non tenetur restituere nisi in casu & c̄ Durandus in tractatu de legibus aliter dicit ꝙ si talis res puta panis nō sufficiat ambobus ad impediendum ne moriantur ꝙ ille qui est melior potest licite vti & alter q̄ possidet si cognoscat alium meliorem nō potest licite vti scienter q̄uis ex idustria isti us sit ista res acquisita. Et dat duas rationes Prima. ille qui habet magis de volūtate illius qui est simpliciter dominus rei potest magis vti/ sed sic est ꝙ ille qui est magis bonus participat magis rationem veri domini q̄ ille qui est malus vel minus bonus. ergo. maior est nota. Minor patet. bene sequitur/ iste ē magis bonus. ergo magis diligitur a deo. si magis diligit a deo. ergo plus habet voluntatē dei pro se quam alter/ sed deus est simpliciter dominus q̄tum ad substantiam rei: & quantum ad naturam. quia solus deus potest naturas rerum peruertere & pro libito transmutare. ¶ Secunda ratio apparentior. omnia facta sunt propter hominē tanq̄ minus perfecta propter magis perfectum secundo phisicorum. homo est cūctarum rerum quodāmodo finis ergo cuncta magis facta sunt propter magis bonum siue meliorē. ergo vbi vna res non sufficit ambobus potest melior illorū vti illa re sine preiudicio alterius. & sic patet de tribus modis dicēdi ad casū positū supra: & dictum est etiam ꝙ melior est conditio possidētis q̄tum ad subleuandum necessitatem extremā: sed q̄tū ad subleuandā necessitatē secundam melior est conditio veri domini/ rationes autem durandi sunt faciles ad soluēdum. Vltimo arguitur sic aliquando stat ꝙ non posset fieri restitutō nisi cum maximo periculo fame proprie. ergo patet de muliere vxorata que filium primogenitum ex adulterio habuit & aliū ex legitimo matrimonio. talis mulier est causa ꝙ proprius heres defraudatur hereditate sibi debita/ & ꝙ transit ad alium spurium talis non potest restituere nisi diffamādo se/ ergo & c̄. ¶ Doc. allegat multas solutiones aliqui dicunt. vt Richardus ꝙ mulier tenetur reuelare filio spurio casum suum. Alij ꝙ marito. Sed hoc nō videtur habere apparentiā saltem in regionibus in quibus non vtuntur iure scripto. & bene īpugnat doct. has solutiones. Nam non ē certum mulieri ꝙ filius dimittat hereditatem & est ei certum ꝙ se diffamat erga illū neq; est ei certum ꝙ restituet & credet ei. ergo illa via non tenetur restitutō nē pcurare Dicit doctor ꝙ talis mulier tenetur omni via pcurare ꝙ reddatur hereditas vero heredi absq; diffamatione vel inducendo ad religionē & c̄. si non potest nec hoc nec illud excusatur propter impotentiā. nec illa mulier tenetur se diffamare/ nam bona fama ē illi melior quam diuitie alteri. & alter nō debet velle ꝙ restituat sibi rem cum maiori iactura quam res sit ei vtilis. Ideo irrationabiliter vellet/ & sic excusat a debito restitutiōis & sopit obligatio sicut in illo q nichil habet vnde restituat. ¶ Item arguit si aliquis prelatus dispositus ad dandum beneficium possum michi procurare, & sic p

Margin notes: Jus positiuū non derogat naturali. — Durād⁹. — Rō durādi. — Scda rō — Quomodo vxs adultera restituet re vero heredi. — Pᵃ sola solutio. — Secūda. — Solutio Scoti.

curando dānificō alterum & non teneor restituere. igitur. & hoc argumentum ē facile. Respondetur si procurem animo nocendi alteri: teneor ad aliqualē restitutionē non ad tantam quantū valet beneficium/ quia aliud est habere & prope habere.

De fontibus. Dat doct. simile vt patet in irā. ¶ De fontibus in quolibeto querit talem difficultatē Aliquis habens procuratoriū vt procuret alteri beneficium & assumpsit illam prouinciam vt procuret alteri: an liceat sibi nomine proprio petere: & si obtineat nomine proprio an teneatur restituere. Dicit ꝙ non licet petere nomine eius: quia esset infidelis alteri: sed postq̄ petiit ꝑ altero & tollator renuit potest pro se petere. ¶ Querit de fontibus plures difficultates: sit fortes habens aliquod bonum proprium tamen probat illud esse platonis & per censuras ecclesiasticas cogitur illud dare platoni an teneat fortes illud dare platoni: apparet ꝙ nō. nā si berta non sit vxor mea & ꝑber vir eius in foro exteriori/ erit ꝓceptū mihi cohabitare cū ea tamē teneor sufferre censurā ecclesiasticam & non habitare cum ea. ergo similiter si probetur per falsos testes de re mea ꝙ sit alterius & precipiatur michi per censurā ꝙ reddam non teneor dare. ¶ Dicit de fontibus. ꝙ tenetur dare. Ratio mea est: q̄ñcū ꝙ sunt due pene quarum de necessitate oportet alteram subire & precipue si vna sit solum in detrimētū corporale vel in perditionem solum boni temporalis/ & alia in detrimentum spirituale & anime: tenet eligere potius penam temporalem q̄ spiritualem: & precipue cum pena spiritualis versat in diffamationem illius/ sed fortes idādo istud bonum adiudicatum platoni incurrit solum damnum temporale. & incurrēdo censuram excōicationis incurreret in famiam. ergo cū teneatur plus diligere bonum fame q̄ temporale sequitur ꝙ &c.

Bonus casus. ¶ Et nō est simile de matrimonio/ quia nō potest cohabitare sine peccato & potius debet sufferre quascunq̧ penas q̄ peccare. & in alio casu potest dare sine peccato. Ideo debet potius eligere dare q̄ sufferre cēsuras nā quando precipitur aliquid sub censuris quod non potest adimpleri sine peccato debet citius censuras ferre q̄ peccare. Est alia difficultas/ de columbarijs / nā colūbi viuunt in terris de granis vicinorum. Tūc si domini terras vicinas dederint cum tali onere: non tenētur restituere. si autē non dederint cum tali onere / tūc tenētur quia dāt causam damni. ¶ Vltimo ponitur casus q̄ sit aliquis princeps qui tyrannice exigit pecuniam vel vult inferre dampnum cōmunitati. tunc rectores communitatis paciscuntur cum illo in aliqua summa pecunie: & imponitur subditis de cōmūitate soluēda cuilibet ꝑ portione sua. est vnus qui non soluit & per aliquam cautelam simulat se soluisse. vtrum teneatur soluere. ¶ Dico ꝙ sic & licet princeps iniuste & iniuriose detineat & accipiat a subditis q tamen iposuerūt taxama quolibet de cōmunitate iuste capiūt & imponunt. & ex parte illorum fuit iusta conuentio: quia malunt incurrere damnū paruum q̄ incidere i manus tyranni. quare tenetur ille restituere receptoribus. & sic ē finis de restitutione bonorū temporalium

De columbarijs.

Tertio Quero.

VISVM est de dānificātē aliquē in bonis fortūe. quō tenet ad restitutionē. Iā cōsequēter q̄rit de dānificante alium in bonis corporis & anime an teneatur ad restitutionem ad hoc ꝙ possit vere penitere: & arguitur ꝙ non. Quia restitutio est impossibilis illi/ nam q inducit aliquem ad peccandum nō potest restituere illi bona anime que perdidit per peccatum. id est gratiam & virtutes. Item qui abstulit vitam: non potest illam restituere/ igitur. ¶ In oppositum arguitur vj. q. i. ca. ex merito. deteriores sunt qui vitā bonorum prauis moribus corrumpunt quā qui substantias aliorum prediaq̧ diripiūt. Itē Exo. xxij. qui seducit virginem & dormit cum ea dotabit eam & habebit eam in vxorem & cetera. Ergo damnificans aliū i bonis corporis & anime tenetur restituere

ad hoc q possit veram penitentiam agere & non solum bona corporis. Immo plus bona anime cum sint prestātiora bonis exterius. ¶In hac questione que facilis est. Primo inquirit doct. de damnificante aliū in bonis anime. Secundo in de damnificāte in bonis corporis. Quantum ad primū non est intentio doct. querere de damnificante alium i bonis naturalibus anime que sunt iseparabilia ad anima. sed est questio de damnificante i bonis accidentalibus q̄ sunt virtutes/ & in talibus damnificare dupliciter potest intelligi. Vno modo aufferendo. Altero modo impediendo ne producantur/ puta aliquis vult illa acquirere & alter impedit ne acquirat. & vtroq istorum modorum adhuc dupliciter. vnomodo directe: scilicet directe corrumpēdo virtutes quas alius habet. Aliomodo indirecte. idest in dulcendo ad actus quibus corrumpuntur virtutes Iam habite aut impediendo virtutes generari. primomodo nō non est difficultas/ quia nullus potest aliū damnificare directe etiā in bonis accidentalibus anime. nam ita subiacent libero arbitrio q nō possūt ab altero ipso inuito corrumpi. sed si corrumpūtur est ex libero cōsensu alterius/ nullus potest attingendo effectiue immediate corrumpere virtutē alterius nec etiam impedire generationem boni actus interioris ex quo generatur virtus Interiores enim actus causant virtutem & non actus exteriores. Est ergo solum questio de damnificante indirecte. Vnde dicit doct. q qui damnificat alterum indirecte i bonis anime tenetur ad restitutionem. Et quomodo tenetur ad restitutionem. Dico q indirecte sicut damnificauit indirecte sicut non possum immediate corrumpere virtutem genitā in aliquo nec possum immediate impedire quin ille eliciat actum interiorem generatiuū virtutis: ita non possū producere inmediate virtutem nec actum generatiuū virtutis in eo/ sed possum aliū indirecte damnificare/ consulendo/ suadēdo/ rogando/ & breuiter inducendo eum ad peccatum & actus vitiosos quibus virtutes corrūpuntur & vitia generanr. Ideo sicut indirecte damnificaui: ita indirecte satisfactio per illam inductionem aut suasionem ad actus contrarios & virtuosos. Ex se quitur q scandalisans q̄uis non faciat ea intensiue vt alius capiat occasionem peccati tenetur ad restitutionem/ tamen non tantum tenetur sicut consulens aut suadens/ vltra dicit doctor/ si ego non possum suasionibus inducere tenenr procurare apud alios q suadeant & reducant ad bonū iter salutis/ & hoc semper si hoc fieri possit sine reuelatione peccati secreti aut sui/ aut alterius. Tertio non solum teneor suadere/ sed precibus orare deum/ vt illum incitet ad bonos actus mediantibus quibus recuperabit ipsam virtutem. & ista obligatio restituendi est periculosa & maior obligatio ad restitutionem bonorū anime q̄ fortune aut corporis/ cū virtutum bona sint maxima secundum augustinum. plus dānificat qui in istis damnificat q̄ i quibuscūq alijs. ideo plus iure tenetur ad restitutionem. ¶Iam veniendū ad secundum scilicet de damnificāte in bonis corporis. nā aliqs potest alterum i huiusmodi bonis damnificare. & hoc dupliciter. Vno modo inferendo vltimum supplicium. id est mortē. Aliomodo inferēdo suppliciū non supremum sed citra mortem. & hoc dupliciter/ Vno modo citra mortē remediabiliter vt vulnus quod potest sanari. Aliomodo citra mortē irremediabiliter. vt ē amputatio membri (& hoc dupliciter) vel talis illatio est enormis/ & dicitur enormis quādo per talem amputationem homo aliquem actū quem prius exercebat amplius exercere nō potest/ vt amputatio manus vel pedis. vel talis illatio est non enormis puta quia quēcunq actum prius exercebat adhuc exercere potest/ vt est amputatio digiti vel partis digiti. hijs suppositis videndum est de dānificāte i bonis corporis primo modo/ puta de inferente vltimum suppliciū quid fieri potest. dicit doct. q ratōnabiliter posset

institui lex talionis ꝙ quilibet homicida occideretur. ita ꝙ in qualibet communitate vel a legislatore & principe illius communitatis vel ab ipsa communitate institui posset talis lex talionis. Immo dicit doctor/ si statueretur blasphemū/ adulterum Idolatram debere occidi multo iustius ꝙ ꝙ fur suspendatur: sed plus aspiciunt principes & reipublice gubernatores ad commodum temporale ꝙ ad honorem dei. & propter hoc plus puniunt et reprimere volunt peccata in proximum quam in deum. potest ergo in multis communitatibus statui lex talionis Immo regulariter in multis est statuta vt homicida moriatur. Dices ergo in illa communitate seruarentur legalia & iudicialia legis mosaice quod non licet in lege gratie/ nam lex talionis in lege moysi erat iudicialis & nō moralis/ ergo liceret iudaisare/ vel non posset talis lex institui cum iudicialia & cerimonialia cessarunt remanētibus moralibus. Ad argumētum nego illā: puta ꝙ iudaisaret talis communitas. nam stat ꝙ sit eadē lex apud gallos & romanos & non seruatur i gallia: vt instituta a romanis: & ponitur talis propositio/ Lex non capit robur neqȝ vigorē (& de iudiciali loquor) nisi inquantum est instituta ab aliquo habente auctoritatem a communitate illa in qua obseruatur talis lex. Si sit ergo i aliqua communitate lex talionis instituta & obseruetur nō obseruat in illa communitate vt mosaica/ nec habet robur vt instituta a moise: sed vt instituta ab illo qui preest i communitate. sequitur ergo ꝙ non est iudaisare. nam ecclesiastici thurificantes non iudaisant. quia non vtūtur thurificatione: vt instituta i lege moisi: sed vt instituta in lege Cristi & euangelica. nam multa que erant iudicialia i lege mosaica obseruātur a christianis: nō vt instituta a lege moysi/ sed vt instituta a pontificibus vel consilijs generalibus. & hoc non est iudaisare: sed magis christianisare. Datur simile/ si apud anglos institueretur lex iam diu obseruata apud gallos: angli essent obligati tali lege non quia instituta a gallis: sed quia a rege anglie vel a communitate anglorū. Vnde Christus ātiquā legem quantum ad iudicialia reuocauit: & talis reuocatio non fuit prohibitio ꝙ lex talionis non seruaretur: sed fuit prohibitū ꝙ non seruaretur vt a moyse condita/ nam si deus prohibuisset illā obseruari nullus potuisset illā instituere/ quia nullus hominū potest abrogare legem christi. quid ergo prohibuit christus talem legem nō amplius obseruari vt mosaicam? Dico/ quia omnia que obseruabāt in lege mosaica obseruabāt tanꝙ figure alicuius futuri quod est adimpletum/ & sic cessat ratio talis obseruationis: sed de iudicialibus & cerimonialibus quin possent de nouo institui/ & pro significatiōe presenti aut futura que non est adhuc impleta nō est difficultas ꝙ illud non esset iudaisare. Ecce ergo quid potest fieri. vtrum posset rationabiliter institui lex talionis in omnibus casibus obseruāda necessario? vt sortes prīceps & multum vtilis reipublice occidat alium iniuste qui parum est vtilis reipublice. an necessario ille esset occidendus? videtur ꝙ non: qa nunꝙ lex humanitus posita obligat ad omnes casus pticulares. Igitur lex taliōis cū sit hūanitus posita vt videt nō obligat vt iste mltū vtilis reipublice occidat/ qa qđ ē p caritate institutum nunꝙ debet cōtra charitatem militare/ sed quelibet lex est instituta p cōmuni vtilitate/ ergo si accidat casus particularis in quo seruare legem militat contra vtilitatem communem non obligat in tali casu. Dicit. s. Thomas ꝙ quādo accidit casus qui militat contra finem legis/ illa lex non obligat in illo. Arguitur ꝙ lex talionis sic iniusta/ sit aliqs monoculus qui eruit oculum alicui habenti duos oculos: tunc secundum illam legem debet ei erui oculus & sic efficietur oino cecus/ & sic patitur maius damnum quam itulerit. ergo videtur ꝙ in tali casu esset irrationabilis lex taliois Itē stat ꝙ sortes amputauerit manum platonis & sit ita debilis ꝙ si āputaretur ei ma

Difficultas

Arguit ꝙ nō sit obseruanda lex talionis

S. tho.

nus moreretur/in tali casu videtur ꝙ obseruare legem talionis sit irrationabile cum iniustum sit istum maiori damno afficere ꝙ intulerit: & auferre vitam pro ablatione membri. Ad primum casum dico ꝙ licet alter monoculus efficiatur cecus hoc tamen est de peraccidens & non de per se. ad aliud dico si esset probabiliter notum iudici ꝙ alter ex amputatione manus moreretur non deberet ei amputari manus/quia inferretur ei vltimum supplicium pro amputatione siue mutilatiōe/ sed in tali casu deberet ei auferri aliquod aliud equipolens ablationi manus. patet ergo quid potest statui scilicet lex talionis que si in multis staturetur iusta esset. Sed queritur iam quid de facto statutum est? Respondetur ꝙ quātum ad inferentes vltimum suppliciū statuta est lex taliōis. preceptum est enim ꝙ homicide occidantur in multis communitatibus & ferme in omnibus statuta est lex talionis pro inferentibus vltimum suppliciū: & hoc est secundum dictamen legis naturalis & renouatum per euangelium. q gladio percutit gladio peribit quāuis hoc nō sit datum & dictum preceptiue/quia si esset preceptum nō posset esse dispensatio cū homicida/sed Christus dicit solum prenūciatiue. vel hoc dicit tanꝙ rationabile licet non precipiat ꝙ occidens occidatur/& patiatur tantum damnum ꝙtum ipse intulit. Sed vltra querit doctor. si in aliqua communitate non sit statuta lex talionis. Quid debet facere homicida? Dicit ꝙ ad multa tenetur/nam si ille occisus habeat filios quos sua industria enutriebat vel parētes non solum occisor damnificauit occisū sed illos quos enutriebat. ergo tenetur ad restitutionem in ordine ad omnes damnificatos. patet: quia causā damni dedit illis ergo tenetur illis ad satisfactionem. Sed in ordine ad occisum valde conueniens est ꝙ in re pia & honesta se exponat vt pote subeat bellū ꝯtra īfideles & inimicos ecclesie pro restitutione facienda illi: cuius vitam abstulit/& si non possit aut nolit ꝙ voluntarias passiones sufferat in corpore suo nec potest esse oīno īmunis a restitutōne. Hic est ꝙ male faciunt sacerdotes absoluentes homicidam ab homicidio absqꝫ satisfactione & non absoluunt homicidas absqꝫ satisfatione. Ideo in ordine ad occisum tenetur ad satisfactionem vel ad liberam mortē vel ad exponendum se periculo mortis vel ad sufferendas voluntarias passiones in corpore quas sufferet pro mortuo. Sed quis ē qui iiuste occidit. quia iuste occidentes nō tenentur ad restitutionē. Dico ꝙ iuste occidit qui secundum legem iustam. Ideo occisus a gerente potestatem publicā non semper est iniuste occisus nisi occidatur cōtra legem. Sed que ē lex iusta? dicitur ꝙ illa ꝙ deriuatur a lege diuia sicut conclusio a principijs/aut que est ei cōformis aut que non est ei dissona. & loquimur de humana/ qa nulla lex diuina obligat ad occidendū/bene est lex vniuersalis naturalis ꝙ auferātur nociui & de dictamine legis nature. sed ꝙ auferantur per tale supplicium vel tale/illud est de iure & lege positiua que deriuatur a diuina tanꝙ conclusio a principijs. Vltra dicit/ lex diuina nō occides est vnū preceptū legis nature. ergo nulla lex de occidendo hominem que est difformis isti legi non occides est iusta & ratōnalis/quia ista lex non occides non est lex ab homine sed a deo posita. ergo nullus inferior habet auctoritatem excipiendi casus particulares nisi deus illos exceperit/cum nullus inferior potest excipere a lege supioris/ergo oīs lex de occidendo in casibus non exceptis a deo est iniusta in quibuscūqꝫ casibus nisi illi sint excepti a deo. Deus enim excepit multos casus ab illo precepto/non occides vt patet in Exodo. scilicet blasphemum/homicidam/adulterum/ & multos alios. Vnde Deutero. xxij. dicitur/maleficis non patieris viuere/ & aliqui allegant ꝙ omnes peccatores sunt a iudice occidendi per illam auctoritatem. Sed dico ꝙ ibi capitur maleficus pro sortilego. Immo habetur in hebreo sortilegam ne patiaris vi-

Quō homicida satisfacere debet.

uere. Infertur ex dictis ꝙ lex de interficiẽdo simplicẽ furẽ est iiusta. Patet/deus nõ excepit illũ casum a lege nõ occides. imo ostendit ꝙ fur simplex debet puniri alia pena q̃ morte & phibuit ne occideret. ergo ẽ iniustum illũ occidere p simplici furto. cõcedit doc. ꝙ in quacunq; cõitate esset istituta lex de occidendo simplicem furem est iniusta nam deus in lege moysi vel euangelica explicite nõ excepit pctm̃ furti ab illo pcepto nõ occides. quare videt ꝙ p solo furto nõ est aliqs occidẽdus nec videt ꝙ aliq̃ lex iusta possit statuer hoiem occidi p solo furto secus est de illa lege q̃ vult furẽ occidi cũ est iuasor. qa psumit homicida vt sũt grassatores viarum & fures nocturni. Exodi. xxij. vbi dicitur ꝙ effringens fur demũ siue suffodiens fuerit inuentus & accepto vulnere mortuus fuerit percussor non erit reus sanguinis. ꝙ si orto sole hoc fecerit homicidium perpetrauit & ipse morietur. vñ furno cturus non est simplex fur: qa si ponat obstaculũ psumitur ꝙ occideret. Sed fur diurnus capiẽs rẽ nõ in loco sacro vocatur simplex fur vt sunt abscisores bursarũ. Dicit ergo doct. breuiter ꝙ in q̃cũq; cõitate istituitur lex de interficiẽdo simplicẽ furẽ ꝙ talis est iiusta/qa deus nõ excepit illũ casum. Dicit pñter doc. ꝙ in antiqua lege erat exceptus casus de adulterio quod ẽ grauius furto/& tamen iam nullus interimitur pro adulterio/quia illa lex & pena eius de interficiẽdo adultero & adultera videtur reuocata per Christum quando fuit ei oblata adultera Iohã. viij. nemo te condemnauit mulier nec ego te condemnabo/vade iam amplius noli peccare. si ergo licuisset iudeis aliquo modo pro furto occidere magis videtur per legem euangelicã iste rigor reuocatus cõtra furtũ q̃ cõtra adulteriũ/cum peccatũ furti multo minus sit q̃ adulteriũ/prouerbiorũ. vj. nõ grandis est culpa cum quis furatus fuerit. furatur eni vt esurientẽ impleat animã deprehensus quoq; reddet septuplũ/qui aũt adulter est ppter inopiã cordis perdet aiam suã. Cum ergo pena de adultero sit reuocata/a fortiori de simplici furto quod est minus peccatũ in noua lege que est lex amoris & dulcedinis videtur reuocata. Totũ argumentũ doc. tenẽtis resolutorie ꝙ illa lex de interficiẽdo simplicẽ furẽ esset iniusta nõ videt magne efficacie cũ sic deducit: nullus licite põt occidere nisi in casibus exceptis p supiorẽ. tũc ex sua maxima sic arguã cõtra eũ/in noua lege nullũ casum excepit nisi pro homicidio. ergo in noua lege nõ licet aliquẽ nisi pro homicidio interficere/qđ est falsum vt experientia quotidie videt. & ad argumentũ. Deus nõ excepit furtũ ab illo pcepto nõ occides neq; precipit aliqua lege ꝙ fur occidatur. Diceretur ad hoc ꝙ licet nõ sit cautũ aliqua lege ꝙ fur simplex occidat: tñ est bene cautũ p leges municipales aut cõsuetudines q̃ sunt legi diuine cõformes. ppterea argumẽtũ doctoris nõ videt efficax. potest ergo aliqs licite occidi auctoritate publica q̃uis non sit homicida/sicut bñ dicit. s. Tho. queadmodũ qs licite põt a se auferre mẽbrũ. & q̃libet psona cõitatis se habet ad totã cõitatẽ sicut mẽbrũ particulare ad totũ corpus: sed si alt quod mẽbrorũ meorũ sit in detrimẽtũ totius corpis: possum licite abscindere illud. ergo eodẽ mõ princeps vel gerẽs vices cõitatis põt vnũqdq; mẽbrũ nocẽs & nociuũ auctoritate publica auferre. cũ ergo fur simplex est nociuus reipu. & pniciosus pcipue si sit incorrigibilis cũ res reipublice nõ sint in tuto/põt tanq̃ mẽbrũ putridũ a cõitate auferri cũ expediat reipu. ne crimia maneãt impunita dicẽte Oui. Immedicabile eteni vulnus ense rescindendũ est ne pars sincera trahat/ergo rõnabile videt malos & icorrigibiles rẽpu. pturbãtes a cõitate auferre. Difficultas est de illo q non occidit auctoritate publica: sed se deffẽdẽdo. de hoc dictũ est alias. iõ nihil ad pñs. De mutilatiõe realiter nõ est instituta lex taliõis in nullis cõitatib᷒ sed pena pecũiaria. & ad qd teneat talis vidẽdũ est a quo lucro p mutilationẽ illius mẽbri cessat ille q mutilat᷒ ẽ. qa qtalẽ intulit tenet ad illđ restitiẽdũ scđm iudiciũ vi

ri prudentis q̃uis nõ ad totũ. Itẽ ad expensas factas in curatione. extra de iniu. & dãno dato. ca. predicto. Itẽ tenetur etiã recõpensare displicentiã quã habebit ex tali lesione. Ad tria ergo tenetur mutilãs: scilicet ad lucrũ cessans ratiõe mutilationis. Scdo ad expensas indefactas & ad recompensam consolationis & placationẽ ipsius lesi/ cõsolendus est ipse afflictus cũ talis mutilatio sit ei in ꝑpetuã desolationẽ plus p̃terea est ponderãda mutilatio pauperis q̃ diuitis si magis egebat ꝑte abscissa ad victũ necessarium licet ex alia parte sit dignitas ꝑsone ꝑponderanda. Ex dictis patet qd sit dicendũ ad argumẽta/ & sic patet de. iij. questione.

¶ Distin. xv. Questio. iiij.

QVARTO QVERITVR. vtrũ damnificãs aliũ in bonis fame teneatur ad restitutionẽ: Respondetur per distinctionem trimembrem/ nam aliquis põt aliũ tripliciter diffamare. Vnomodo falsum crimẽ imponẽdo Scdomõ verũ crimẽ tñ occultũ nõ seruato ordie iuris in publico ꝑponẽdo. Bona eni fama nõ est nisi illa estimatio q̃ habetur de aliquo erga hoies. Tertiomõ negãdo crimen occultũ qd realiter ꝯmisit & sibi publice imponitur. vt sortes est fur: & nullus scit preter me/ accuso eũ de furto: & ipse negat dicens nõ esse verũ quod ei impono in ita negando infamat me quia asserit me mẽdacem & calumniosum. De primo vidlicet q aufert famã ꝑ impositionem falsi criminis dicit doctor ꝙ quicunq aufert famam ꝑ impositionẽ falsi criminis tenetur simpliciter & absolute retractare. i. dicere palã & publice ꝙ nõ est ita ꝙ alter cõmiserit crimẽ sicut false ei imponebatur. ita ꝙ palã & publice tenetur oppositũ asserere: sicut publice sibi imposuit quia alias non seruaret iusticiam in reddendo proximo qd suum est. abstulit enim bonã eius famam que est bona estimatio que habetur de illo erga homines. Contra/ quilibet magis obligatur ad conseruationem fame proprie quã ad cõseruationẽ fame ꝑximi: sed sortes in tali casu ita retractans quod imposuit alteri diffamat se palam & publice: quia fatetur se fuisse mendacem & ꝑniciosum. ergo in tali casu non tenetur hoc modo famã ab altero ablatam restituere. ergo vbi nõ potest restitui fama proximi nisi aufferẽdo famã propriã tenetur magis ꝑpriam cõseruare q̃ proximi. Respondetur ꝙ maior est vera si iuste posset conseruare famã ꝑpriam sicut dictum est supra/ nõ est nisi vnicus panis qui est sortis & ambo sumus in extrema necessitate: non est mihi licitum auferre ab illo pro cõseruãda vita mea propria/ quia illam cõseruarẽ per actum iniustũ. Similiter in proposito sortes qui iponit platoni falsum crimẽ/ iã ipse conseruat propriã famam iiuste. & detinet & iniuste abstulit famã platonis. in tali casu tenetur magis restituere famam platoni quam iniuste abstulit q̃ cõseruare ꝑpriam quã iniuste habet. Et est resolutio fere omnium doct. ꝙ tenetur eodẽ modo publice retractare & dicere se falsum crimen imposuisse: & nõ esse ita sicut ipse imposuit. Prima difficultas/ capio sortem prelatum magnum & vtilem virum in cõmunitate qui imposuit persone priuate falsum crimen/ si talis persona retractet publice iam cõmunitas ei subiecta non tantum illum estimabit neq honorabit. & seq̃tur ex hoc detrimentũ in repu. An talis teneatur publice retractare. Scda difficultas/ sit sortes qui iposuit platoni crimen falsum: ex quo tñ nõ seq̃tur punitio mortis. si tamẽ publice retractet seqtur mors eius sicut sequitur mors falsi testis retractãdo in iudicio queadmodũ iposuit vt falsus testis occidet. vtrũ in tali casu sortes teneatur retractare: ¶ Qñtum ad primũ de prelato multũ vtili reipublice: & q preest cõitati/ si iposuit priuate ꝑsone crimen falsũ/ retractando publice ꝑibit estimatio quã habet cõitas de illo: & si ꝑeat seq̃tur magnũ incõmodũ i repu. & erũt forte dissidia Dico in tali casu ꝙ talis nõ tenet retractare publice. Ratio mea est. nã habitũ est prius in scda questione ꝙ ille q habet rẽ alienã in omni casu in quo tenetur ille cuius est con

sentire ꝙ nõ fiat pro tũc restitutio nõ obligatur pro tũc restituere/sicut deduxit optime doctor in vltimo articulo: sed in casu illa priuata persona tenetur magis velle pati illam penã infamie q̃ restitutionẽ: ex cuius restitutione sequeretur diffamatio illius p̃lati vtilis in cõmunitate/ & ex hoc incommodum reipublice. Nam maius damnum sequeretur ex restitutione q̃ cõmodum. cõmune enim bonum est preferendum bono particulari. hinc est ꝙ ille pro tali tempore absoluitur a lege ab ipsa restitutione: sed tenetur facere erga quãcunq; personam particularem vt restituat famam persone lese/ dũmodo non sequatur damnum boni publici. Ad aliud apparet ꝙ nõ teneatur publice retractare. nam dictum est quãdocũq; aliquis obligatur ad restituẽdum/ & consequitur multo maius damnum quã pars lesa cõsequeretur cõmodũ ex illa restitutione: tenetur magis consentire ꝙ ei non restituatur cum tali detrimento. & pars ledens tunc deobligatur: sed i tali casu sortes plus detrimenti cõsequeretur imo maximũ scilicet mortem. Vnde regula generalis in omni casu in quo obligatur aliquis consentire ꝙ pro tunc ei non restituatur alter pro tali tempore non obligatur restituere: sed in tali casu sortes ex restitutione cõsequitur maius malum scilicet mortem & plato ex non restitutione cõsequitur infamiã que est priuatio bone estimationis apud homĩes/ sed mors est peior sorti q̃ priuatio fame platoni. ergo sortes tũc nõ tenetur ad restitutiõnem. Dico ꝙ istud argumẽtum affert vnũ falsum videlicet ꝙ mors sit peior q̃ impositio falsi criminis. nã sapiens videtur dicere oppositũ cum ait A tribus timuit cor meũ a delatore ciuitatis siue cõmunitatis. i. proditore / a ꝯgregatione populi. i. seditione a calumnia. i. falsi nominis impositiõe siue criminis/ & statim subiũgit/ super mortem grauia omnia/ ideo in tali casu tenetur sortes publice famam restituere/ asserendo oppositum illius quod dixit. Ideo dico ꝙ nõ obstante ꝙ sequetur mors de facto tenetur

Regula.

dicere ꝙ non cõmisit furtum. Sed dices capio aliquem qui nõ asserit platonem furẽ: sed asserit se audiuisse ꝙ talis est fur. an teneatur ad restitutionem per retractationẽ? Dicit primo doctor ꝙ si sit ei probabile ꝙ per hoc ꝙ dicit se audiuisse alij credent illum esse furem peccat in ita asserendo. quia alios scandalisat/ & ita credere sine euidenti coniectura est peccatum. Vnde apostolus prime ad corinthios. xviij. Si proximũ scandalisem non manducabo carnes in eternum. & scandalum pusilorum est maxime vitandum cum tales sint leues ad male credẽdũ. Item alij non debẽt credere/ quia qui faciliter credit leuis est corde: & propterea non sequitur ego audiui ꝙ plato est fur. ergo est fur. solus auditus non causat directe opinionem ꝙ est fur: ideo non tenetur ad restitutionẽ: sed si simpliciter asserit furem tenetur ad restitutionem: sed asserendo audiuisse nec antecedenter nec consequenter asserit illum esse furem. & licet scandaliset tamen non tenetur ad restitucionem. & sic patet de primo membro de illo scilicet qui falsum crimẽ imposuit. De illo vero q publice obijcit alteri verum crimen occultũ Sit prima propositio talis/ non tenetur restituere famam per absolutam & puram retractationem asserendo oppositum vt plato de facto est fur sed occultus / imposui ei ꝙ erat fur in publico non teneor dicere & retractare dicendo in publico illum nõ esse furem. quia peccarẽ peccato mendacij / & quilibet tenetur quodcunq; peccatum siue mortale siue veniale vitare: sed asserendo ipsũ nõ esse furem & illud est michi notissimũ vt supporio irẽ cõtra mentẽ. igitur peccare pc̃õ mẽdacij. ergo nõ teneor simpl'r & absolute retractare. imo teneor nõ asserere oppositũ illius qđ dixi qa teneor nõ peccarẽ: ergo nõ mẽtiri. Scđa ꝓpõ/ teneor restituere famã isto mõ/ ego male accusaui platonẽ de furto nõ credatis eum eẽ furem. & illud est verum ꝙ male accusaui quia erat secretum. & sic dicẽdo non mentior. Similiter dicendo non credatis eum esse furem:

1. ꝓpõ.

2. ꝓpõ.

sed oppositum dico verum/quia non debent credere furem: nisi probatum fuerit. quia de proximo debemus iudicare in melius: sed quādo ego solus asserui hoc nō est probatum: & sic tenentur oēs credere & iudicare ꝙ nō est fur: & bene estimare de eo. Habemus ergo q̄tum ad istū articulū ꝙ nunq̄ licet alterū infamare etiā verū crimen secretum publice obijciendo. Sed difficultas est ex sacris litteris in duobus passibus/ ꝙ pōt licite obijci crimen occultum imponendo in publico. Primo in ordine fraterne correctionis: si peccauerit in te frater tuus. &c. voca duos vel tres testes: ergo oportet eis denūciare peccatū. ergo tunc licet propalare & publicare crimen occultū & manifestare alijs. Secundus passus habetur Leuitici quinto. Si peccauerit anīa & audierit vocē iurantis: testisq̄ fuerit ꝙ aut ipse vidit aut cōscius est: nisi indicauerit portabit iniquitatem. Dicit augustinus ibidem/si audierit alterum falso iurantem quia vidit oppositum eius quod iurat/ aut scit oppositū/aut testis est aut conscius: & nō reuelauerit tūc portabit iniquitatem. i. peccabit. Tūc sic arguitur/tenetur reuelare peccatum periurij proximi. ergo tenetur alterum diffamare/ verum crimen imponēdo q̄uis occultum. Item sit sortes qui imponit falsum crimen platoni/cicero solus hoc scit ꝙ iposuit falsum crimē. quia forte cicero erat presens cū platone quādo fuit ei impositum & scit euidenter. tunc cicero potest dicere sorti etiam in publico ꝙ non est ita sicut imposuit platoni. ergo potest ei imponere crimē in publico qđ soli ciceroni est notum. Patet antecedens. potest ipse sortes sibimet imponere imo obligatur per predicta sibi imponere: ergo a fortiori potest cicero ipsi sorti imponere. Patet/quilibet teneť magis ad conseruationē fame proprie q̄ alterius: sed sortes potest sibi imponere cōfitēdo se falsum crimē imposuisse. ergo cicero a fortiori potest ipsi sorti imponere: quia nō tantū obligatur ad conseruationem fame sortis sicut ipse sortes. ¶Q̄tum ad primum dicit de Fontibus ꝙ si peccauerit in te. i. te solo sciēte ꝙ non est ita intelligēdum/sed sic/te sciēte. i. cum alijs corripe eum charitatiue ante q̄ corripias iuridice/si te nō audierit post q̄ est publicum/voca testes & denūcies ecclesie. i. iudici ecclesiastico. & videtur satis bona expositio/iō ex illa auctoritate nō habetur ꝙ prodat secretum. De altero qui audit alterum false iurantem nō tenetur reuelare in publico: sed viro probo & prudenti qui vel prodesse potest secreta admonitione & non obesse. Vnde aliquis potest manifestare peccatum proximi secretum quando illa manifestatio est in vtilitate peccantis: & qn̄ manifestatur illi qui potest prodesse & nō obesse. & talis manifestatio non est proditio nec tenetur ad restitutionem fame illius Ad aliud nego ꝙ cicero possit dicere sorti ꝙ mentitur imponēdo platoni falsum crimen: si ipse cicero solus sciat quia exponit se periculo cum non possit probare & alter poterit contra eum agere actione iniuriarum/& ista consequentia non valet: sortes potest dicere se mentitum in tali impositione falsi criminis imo tenetur ad hoc. ergo cicero hoc potest: quia sortes in ita dicēdo no exponit se periculo/quia non aget contra semetipsum actione iniuriarum: sed Cicero exponit se periculo cum Sortes poterit contra seipsum agere actione iniuriarum. ¶Alia difficultas quam etiam tractat de Fontibus in predicto quolibeto. sortes scit de vero ꝙ plato prodet ciuitatem & nisi reuelauerit tota ciuitas destruetur/& scit ꝙ non potest impedire perditionem nisi reuelet rectori ciuitatis an posset in tali casu reuelare. Dicit de Fontibus ꝙ potest/ imo ex charitate debet. Nā ex charitate est magis diligendum bonum commune q̄ proximi. & bonum commune quod est conseruatio ciuitatis q̄ bonum proximi quod est cōseruatio fame illius platōis particularis persone. ergo vbi euenit casus ꝙ nō potest conseruari bonū cōe sine perditione boni particularis psone priuate teneť magis conseruare bonū cōe q̄ particulare bonū fame

De fontibus qlibeto. 12. q. 17.

illius. Ideo si non posset aliter obuiare tenetur prodere ex charitate illi vel illis qui possunt conseruare illud bonum commune & conseruare ciuitatem in suo bono. quia pferendum est cōmune particulari. Ideo qñ dicitur quicūq; detegit peccatum secretum quod solus nouit tenetur ad restitutionē. verum est quando iniuste detegit: sed iuste detegendo non facit actum iniusticie. Resolutorie habetur φ dupliciter potest peccatum secretū detegi. Primo qñ detegitur persone potenti prodesse & non obesse sicut dicit Augustinus. Secūdo quando detegitur persone publice ad euitandum maius malum scilicet communitatis/nec tenetur detegens ad restitutionē. Visum est pterea de illo qui falsum crimē imposuit qđ proprie dicit calūnia: quomō tenet̄ retractare dicendo publice illum nō cōmisisse tale crimen quale asseruit cōmisisse. Visum est etiam de illo qui occultum imposuit φ nō tenetur retractare immo tenetur non retractare. quia mentiretur & tenetur nō mētiri sed tenetur q̄tum i se est modo licito quos induxit in malā opinionē inducere i bonā.

¶In tertio membro.

¶IAM IN ISTO TERTIO Articulo doctor inquirit de illo qui negat verum crimen sibi publice impositum est tamē occultum. iam diffamat imponentē cū videtur calumpniari. vtrū tenetur restituere famā imponenti tale crimen. & si sic quomodo tenetur. vt aliquis imposuit sorti verum crimen publice occultum: tamē dicit se nō cōmisisse tale crimen vtrum peccauerit peccato mendacij ita dicendo? Doctor dicit duo q̄tum ad hoc. Primū est/φ sortes non tenetur retractare verba sua/hoc est dicere postq̄ negauit se cōmisisse nō tenet̄ postea asserere oppositū. Ratio/nō quilibet tenet̄ peccatū secretū impositū publice confiteri: imo tenetur non ɔfiteri nō tñ dico φ teneatur negare: sed nō cōfiteri. Ratio/si alter sit obligatus nō imponere: a fortiori cū qlibet tenetur se magis diligere q̄tū ad singula & bona fortune & bonos mores q̄ proximū iste tenetur plus se nō diffamare q̄ teneatur alterū. ergo iste non solum imo tenetur nō cōfiteri peccatū postq̄ est secretū. ergo non tenet̄ retractare verba/quia retractare verba ē asserere/oppositū illius quod ipositū est Dicit secūdo doc. nihilominus iste bono modo tenet̄ absq; retractatione & diffamatione sui restituere famā alteri q̄tum pōt: dicēdo nō credatis illū calūniatorē deceptus forsitā quia credebat me ɔmisisse accusauit me: sed deceptus fuit errore facti. Cōtra. sit plato qui accusauit sortem publice de pctō realiter ppetrato sed secrete cōmisso a sorte Sortes dicit platoni tu mētiris/tunc arguit̄ sic/in tali casu sortes obijcit platoni publice peccatū. quia plato nō mētitur q̄uis peccet in ita dicēdo. ergo ex dictis in primo articulo sortes postq̄ obijcit platoni falsū crimen tenetur retractare illud. & vltra ergo postea tenet̄ publice fateri platonē nō esse mentitū. & sic tenetur realiter fateri peccatū secretum qđ cōmisit: ergo sortes iponendo platoni mēdaciū imponit falsum crimē publice. ergo tenetur retractare qa quilbet publice alterū diffamās tenet̄ postea retractare p assertionē oppositi. ergo sortes tenet̄ publice fateri φ plato nō est mētitus sed sic fatēdo publice/ɔfitetur pctm̄ secretū. ergo male dicit doc. φ nō tenet̄ retractare. Q̄ tū ad argumētum admisso toto casu/nego illam/puta φ teneatur fateri se ɔmisisse i publico qa nō sequitur plato nō est mētitus. ergo sortes ɔmisit illud crimē: qa si plato credidisset ɔmisisse & nō ɔmisit/nō mētiretur asserendo ipm ɔmisisse: quia nō assereret cōtra mentē. ideo nō sequitur plato asserēdo nō mētitur: ergo sortes ɔmisit. ergo sortes dicendo ipsū eē mentitū nō diffamat. ideo argumentū nō pbat φ debeat fateri publice pctm̄ secretū: debet tñ retractare vt supra dictū est. Sed q̄ritur vtrū sortes in ita negādo peccet mortaliter. appet φ sic. sortes mētit̄ pniciose. patet: prio mētit̄ i pniciē reipublice qa p talē negationē ipedit̄ a iusticia faciēda. Scd̄o mētit̄ in pnitiē platonis accusātis qa p tale mendatiū ōndit platonē calū

niatorē: ergo sortes in illo casu peccat mortaliter: qa mendaciū pniciosum est mortale peccatum. Breuiter dico φ nō peccat mortaliter: sed si peccat/ venialiter peccat. qa difficultas est inter doctores an peccet. Et ad argum ētum in illo casu mentitur perniciose / dico φ mentitur officiose respectu sui: & nego φ mentiatur perniciose in ordine ad rem publicam & in ordie ad accusantē. Et ad probationē res publica priuatur punitione. Dico φ respu. non debet oē peccatum punire / sed dūtaxat peccatum publicum & publice probatū. Et hoc habetur ex parabola Christi. Nolite Zizaniam auferre quousq; cognoscaf a tritico. qđ exponit glo. i. nolite punire malos quousq; cognoscantur a bonis. Ideo respublica nō tenetur nec debet quodlibet peccatū: sed qđ peruenit ad noticiam iudicis per plures testes punire. ideo in tali casu non priuat iusticiam punitiōe cū iustitia nō debeat secretum punire. ¶ Qn̄tum ad secundum / sortes mentitur in perniciē accusantis / quia diffamat eum. Dico φ non. sed accusans se diffamat cum accuset pretermisso ordine iuris / accusat em̄ secretū propalādo in publicum ideo accusans diffamat seipsum: imo debet puniri pena talionis. i. pena qua puniretur accusatus si probaretur & de crimine obiecto conuinceretur. ideo nego φ peccet peccato pernicioso nec in rēpublicam nec in accusantē. Sed vltra queritur quomodo pōt vitare peccatum? Dico φ peccat adminus venialiter. quia mētitur adminus officiose asserendo contra mentem: ergo mētitur. & si mentitur ergo peccat: quia cuilibet mēdacio est iuoluta culpa & peccatum qđ ab eo non pōt separari / quomodo ergo in casu potest vitare peccatum: quia si confiteatur peccat & prodit seipsum & magis tenetur seruare famā suā φ pximi. Si neget peccat. ergo videtur perplexus inter peccatū proditionis suimet & peccatū mēdatij. Fateor φ peccat: sed non est pplexus. Nam si itelgat simpliciter dicendo: non feci qđ in me obijcis peccat. Sed si intelligat nō feci supple ita publice sicut imponis non peccat sic intendendo refellere. Item potest tacere / nec respondere nec fateri nec etiā negare. Contra per taciturnitatē aggenerabit opinionem in audientibus qđ commisit / ergo tacēdo diffamabit seipsum. Dicūt iuriste φ neget propositū vt propositum. nā imponit publice negat φ commiserit publice: talis nullo modo est perplexus. quia nullus potest eē perplexus inter duo peccata (nisi ex culpa sua) quin possit vtrumq; vitare. In casu potest vtrūq; vitare tacendo. Similiter potest vitare peccatū negando vt propositum & non mentitur quia non cōmisit vt propositum: tamen dicit doctor in fine φ bonarum mentium est ibi timere culpam &c̄. ergo a fortiori agnoscere culpam vbi dubium est bonarū est mentium: & sic bonum esset φ peniteret sub conditiōe puta: de veniali si est veniale: de mortali si sit mortale. videtur tamen doc. φ nō est mortale. habemus ergo resolutorie φ quilibet damnificans alterum vel falsum crimen imponendo vel verū crimen occultū publice imponendo: tenetur ad restitutionem / & qualiter. Item φ in casu pōt secretū peccatū reuelari quando est in detrimentum reipublice. Itē quādo reuelatur persone potenti prodesse & non obesse: hinc est si non possem confiteri peccatū nisi reuelando peccatum fratris possum licite reuelare: vt postea videbitur. Sed cōtra predicta arguit quinta. q. j. cap. Quiddam maligni spūs. Habetur quomodo quisq; libellū diffamatoriū apposuerat ɔtra castorium sub pena excōmunicationis precipitur vt reuelet peccatū suū qđ est secretū. quis em̄ factū sit publicū peccator tamē est secretus i tali casu quis fama sua sit adhuc integra potest se prodere. ergo a fortiori potest prodi ab altero. Antecedens patet / nā dicitur in capitulo qđ si non exierit & publice cōfessus fuerit quisquis ille sit qui hoc agere presumpserit vel consensum tante iniquitatis consilio prebuerit sit priuatus perceptione corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi quod

si corpus domini & sanguinem percipere presumpserit anathematis vltione percutia tur, quisquis igitur talis sic excõmunicabitur/ergo licet peccatum secretũ publice cõfiteri. nam fertur excõmunicatio in ipsum propter hoc ꝙ non exit & prodit peccatum. Concedo ꝙ tenetur publice confiteri se fecisse ad restituendam famam alterius: quia alterũ diffamauit. ergo tenetur illi famam restituere. nam si esset aliud peccatum quod non requireret publicam cõfessionẽ ad restituendam famã nõ posset ferri sentẽtia excõicationis. vt quãuis furtum sit publicum/& ignoratur quis furatus est illam rem non possunt ferri censure propter hoc ꝙ fur nõ fatetur publice se furatũ esse imo tenetur nõ fateri sed tenetur restituere: sed i alio casu quis peccator esset ignotus: tamen res exigebat publicam restitutionem/quia publice infamatus erat. hinc est ꝙ peccator tenebatur publice exire & se prodere/& sic poterat excõmunicari propterea ꝙ nõ publice fatebatur se illud fecisse. & sic patet qd sit dicendum ad argumenta.

¶Distinctionis. xvj.
Questio prima.

DOCTOR CIRCA hãc distinctionẽ mouet duas questiões faciles. Prima an contritio/confessio/& satisfactio/sint partes penitẽtie. In secũda/querit vtrum remissio vel expulsio culpe precedat infusionem gratie &c.

¶QVANTVM AD PRIMVM ARguitur ꝙ non/peccatum est simplex defectus. ergo peccati est vnum simplex remedium: & illud est penitẽtia. ergo penitẽtia non habet partes. In oppositũ arguitur ad vere penitendum requiruntur tria/scilicet cõtritio/confessio/& satisfactio. vt dicit magister i littera. ergo illa sunt partes. igitur. In ista questione tria facit doctor. Primo supponit equocationẽ penitẽtie. Secundo respondet ad questionem de penitentia virtute. & tertio/respondet ad questionẽ de penitentia sacramẽto. ¶Quantum ad primum ꝙ penitentia aliquando capitur pro sacramẽto/sicut dictũ est supra in vltima questione. distin. xiiij. & nihil aliud est ꝙ sacramentalis absolutio a sacerdote habente iurisditionem. Aliquãdo capitur penitentia non pro sacramẽto. & hoc quadrupliciter Primo pro virtute habituali. i. pro habitu quo quis est inclinatus ad eliciendum vel se vindicatiuum sui peccati. Alio modo capitur pro actu illo quo quis vult vindicare suum peccatum: quiquidẽ actus est actus immediate elicitus ab illo habitu penitentiali. Alio modo capitur pro actu imperato ab ista volitione vindicandi peccatum suum: sicut dicit doctor ista volitio qua qs vult vindicare peccatum non causat immediate illam penam per quam vindicatur peccatum: sed solum imperat actũ vel actus qui causant illam penam. Isto modo tertio capitur penitentia pro illo actu imperato a volitione vindicante peccatum qui quidem actus est causa proxima pene per quã vindicatur peccatum & talis actus est noluisse peccasse. Quarto & vltimo capitur pro illamet pena que consequitur actum immediate causatiuũ illius pene: & illa nõ est libera nisi mediate in suis causis: & in ista questiõe nõ loquitur de libera acceptatione illius pene de qua prius. Quod autẽ ista distinguãtur ab inuicem patet. habitus distinguitur ab actu. quia actus est aliquãdo sine habitu & ediuerso quia habitus est forma permanẽs actus vero trãsiens. ergo primus modus accipiendi penitentiã non loquẽdo de penitẽtia sacramẽto & secũdus distinguũtur realiter: qđ aũt secũdus & tertius distiguantur patet. qa aliqñ est illud velle imperatiuũ cãrum pximarum pene absq3 illis causis proximis. patet: cũ volũtas hois nõ sit oĩpotens nõ subito ad velle impatiuũ actus seqtur actus impatus quem imperat: & in hoc non est difficultas ꝙ ad velle efficaciter imperatiuũ volũtatis alicuius operationis exterioris nõ seqtur in eodẽ instãti illa operatio exterior. nam prius saltẽ per

instans precedit velle efficax ambulandi q̄ sequatur ipsa ambulatio: sed difficultas foret: cum ipsa voluntas sit potens ꝑducere actus suos intrinsecos in instanti & nō possit habere impedimentum ad producendū illos: quia est libera & nichil potest ei resistere ad productionem actuum interiorū nisi deus/ an ad velle efficaciter imperās actum interiorem necessario subito & simul tempore sequatur actus interior cū nō possit habere impedimentum in illis actibus ꝑducendis nisi deus. & supponitur ꝙ deus non impediat. vtrum ad actum efficaciter imperatum actus interioris in instāti necessario sequatur ille actus interior. Dico ꝙ sic si omnes alie cause ponantur in instanti necessario sequitur actus imperatus iterior Consequenter probat ꝙ sit distinctio inter tertiam & quartā acceptationem scilicet de causa proxima illius pene & illa pena: nam aliquando sunt cause proxime causarū pene & non causatur illa pena propter indispositionē subiecti: vt beatus recordans peccatum preteritum detestatur illud & nō tristatur: quia est indispositus ad tristiciā. ergo illa causa proxima distinguitur ab illa tristicia. & sic non semper ad nolitionē vel odium peccati commissi sequitur tristicia. Ibi posset eē difficultas que tractatur in tertio an passio distinguatur ab actibus/ nulli doctorum tenuerunt oppositum quin sint aliqui actus qui nō sunt passiones: sed vtrū omnes passiones sint actus: difficultas est quam hic non intendimus tractare. sed ad propositū redeuntes: patet/ ꝙ illa pena potest esse sine illa displicētia proxima/ quia si causatur per displicentiā ordinatā: ita causatur per displicentiam inordinatam. & si non est actus ordinatus non est actus penitentie tertio modo capte. ergo illa penitentia quarto modo potest causari sine penitētia tertio mō. & sic patet differētia inter has quattuor penitētie acceptiones. Consequēter queritur vtrum cōtritio: confessio & satisfactio sint ptes penitentie virtutis: Dicit doc. ꝙ non sūt ptes penitētie virtutis primo modo capte puta pro illo habitu. quia illius habitus partes simplices sunt & homogenee. & ille habitus ē simplex q̄tum ad partes quātitatiuas. Item dicit secundo/ ꝙ illa tria non sunt partes penitentie secundo modo dicte. i. actus proximi imperātis actum vindicādi: quia ille actus est vna qualitas simplex. nam sicut habitus est qualitas simplex ita & actus procedens ex illo. Sed si capiatur penitētia vel tertio vel quarto modo/ puta tertio modo pro causis proximis pene per quam vindicatur peccatum vel pro pena per quam vindicatur peccatū potest dici ꝙ sunt partes penitentie. Patet: nam iusticia cōmutatiua est in equalitate rerum non in equalitate rei secūdum rem sed secūdum rationē. & est opinio doc. ꝙ iusticia est circa mediū rationis & non rei: sicut cetere virtutes. Iusticia ergo punitiua spectat ad cōmutatiuam que cōmutat culpam in penam: ideo debet esse equalitas pene ad culpam nō i equalitate rei sed rationis supple secūdum legem secūdum quā illa culpa punienda venit: sed sic est ꝙ in lege euangelica secundū quā culpe veniūt puniende in foro penitētiali determinate sūt tres pene. Vna interior/ scilicet tristricia siue compūctio que cōmēdatur Iohelis. ij. scindite corda vestra & non vestimēta vestra. Due autem exteriores/ scilicet erubescentia & afflictio corporis/ sed istarum trium penarum ista tria sunt cause imediate scilicit cōtritio causa tristicie/ confessio causa erubescentie: & satisfatio causa afflictionis corporis que consistit in opibus afflictiuis. ideo si capiatur penitētia pro causis penarū ꝑ quas peccatum est puniēdum/ seqtur ꝙ illa tria sunt partes pene. Etiā si capiatur pro penis possunt dici penitētia. nam tristicia aliquando dicitur cōtritio/ opus penale est etiā pena. ideo illa tria cōuenienter possunt dici partes penitētie. Sed penitētie habitus illa tria non sunt partes/ similiter penitētie actus ꝓximi illa tria non sunt partes/ sed penitentie habitus remoti illa tria sunt partes: quia impat &c. ¶ Iā ꝯñter de penitētia sacramē

to dicit primo ꝙ illa tria non sunt partes penitentie sacramenti/sed hec tria necessario requiruntur ad sacramentum penitentie ad hoc vt digne recipiatur vel vt dispositiones preuie vel illud cōcomittantes & sequētes. Qđ ista tria non sunt partes penitentie sacramenti patet. primo de contritione. bene sequitur. contritio est quid insēsibile. ergo nullo modo est pars sacramēti quia sacramentum est signum sensibile. nā nihil est in sacramento tanq̄ pars sacramēti quin sit sensibile. Similiter ꝙ satisfactio non sit pars/patet/illud non est pars sacramenti penitentie sine quo sacramētū penitentie est vel potest esse verum sacramētū/ nam dato ꝙ aliquis non satisfaciat nichilo minus sacramentum penitentie est verū sacramentum. Quod autem confessio nō sit pars sacramenti penitentie patet/ quia sacramentum penitentie nō est aliud q̄ sacramentalis absolutio a sacerdote facta certis verbis. vt dictum est distīctiōe. xiiij. q. iiij. quia sacramenti penitentie nullus est minister preterq̄ sacerdos/ergo sacerdos cōfert totum illud sacramentum penitētie/ ergo illa sola absolutio sacerdotis est sacramentum penitentie. sed quātum ad secundum contritio necessario requiritur vt digne recipiatur illud/quia si aliquis accederet sine displicentia faceret irreuerentiā sacramento. Similiter cōfessio necessario requiritur. quia si sacerdos illam absolutionē proferret sine confessione preuia non esset sacramentum. quia dicitur hominis penitentis id est confessi: vt dicit gabriel. & non intelligitur hominis penitentis. i. cōtriti. Ideo quāuis sit attritio vel contritio non est sacramentum sine confessione. sed vt sequat̄ effectus vltimus scilicet beatitudo reqrit̄ur satisfactio/ quia sacerdos absoluēdo ligat/ absoluit enim a debito pene eterne & ligat ad solutionem tēporalis pene: nisi sit iam sufficienter soluta. Ideo illa tria non sunt p̄tes sacramenti sed sunt quedā antecedentia vel consequentia illud sacramentnm & ad vltimum illius effectū scilicet beatitudinē

¶Solutio argumentorum satis patet ex dictis in solutione questionis.

¶Distin. xvj. Questio. ij.

SECVNDA QVESTIO. Vtrū remissio culpe precedat infusionē gratie. vel vtrum sit vnicā mutatio vel plures. Secundo vtrum remissio culpe sit mutatio realis. Tertio/ quod istorum precedit/ vtrum remissio culpe precedat infusionem gratie vel contra/ vel vtrum nullum precedat alterum sed sit simul. ¶In ista questione est magna altercatio inter doct. & parua difficultas & vtilitas. & pro solutione ponit doctor aliq̄s conclusiones. Prima conclusio talis est. Remissio culpe & infusio gratie non sunt vna mutatio. Contra arguitur apparenter expulsio priuationis habitus & introductio habitus contrarij nō est nisi vnica mutatio sicut expulsio tenebrarum & illuminatio aeris non est nisi vnica mutatio. Igit̄ videtur ꝙ conclusio doctoris sit falsa. Probat consequenter doctor/ ꝙ infusio gratie & expulsio culpe non sunt vna mutatio/ Patet non est possibile ꝙ vnum & idē multiplicetur & nō multiplicetur/ & hec maior est per se nota/ quia contradictoria non possunt de eodem verificari: sed aliquando multiplicatur remissio culpe & non multiplicatur infusio gratie. patet de illo cui remittuntur multa peccata in illo sunt plures remissiones culpe/ & non est nisi vnica infusio gratie/ quod autem sint plures remissiones culparum patet/ nam est vna remissio superbie alia a remissione culpe auaritie/ vel luxurie. nam fuisset eadē remissio auaritie si solū haberet auaritiam sicut nunc est cum habet alia peccata. Secundo arguit̄ & apparētius/ illa distinguuntur q̄ p̄nt abinuicem separari: sed remissio culpe & infusio gratie sunt huiusmodi/ patet apud illos qui dicunt angelos & primū hominem fuisse creatos in puris naturalibus fuit infusio gratie anteq̄ peccassent absq̧ remissione culpe/ & est possibile culpam remitti sine infusione gratie/ patet si deus cre

aret hominem in puris naturalibus ē pos sibile illum peccare & post peccatū posset deus illum reducere ad priorem statum purum naturalem sine infusione gratie/ Igit. Tertio. culpa & gratia nō opponūtur formaliter. nam dicit doctor. ꝙ peccatum & gratia de potētia absoluta possūt se ꝯpati. ꝙ autem peccatū repugnet gratie/ hoc solum est ex pacto dei & statuto/ nam statuit ꝙ existenti in culpa non conferret gratiam & nullū habentem grām deacceptaret/ quod non opponitur formaliter patet/ qa si sic quicunq; habet efficientiam sup vnū oppositorum contrariorū habet similē efficiētiam super corruptionem alterius/ qa contraria efficienter se expellunt/ ergo qui habet efficentiam introducendo vnum habet efficientiā super corruptōnem alterius sed homo habet efficientiā super peccatū/ ergo haberet efficientiā super corruptōnē gratie/ quod est falsum/ quia sicut gratia a solo deo creatur ita a solo deo corrūpitur ergo ex natura rei gratia & peccatum non habent contrarietatem formaliter: sed solū ex statuto legis diuine. ergo peccatum & gratia ex natura rei possunt se compati.

¶ Cōtra: ergo aliquis esset dignus vita eterna & indignus illa/ consequens est falsum igitur. patet antecedēs cū illa duo nō repugnēt. tunc bene seqtur habet gratiā/ ergo est dignus vita eterna/ similiter habet peccatum/ ergo est obligatus ad penā eternā & sensus & damni/ ergo est indignus vita eterna/ sed illa contradicunt. igitur & cetera. Ad dicit Gerson/ ꝙ gratia potest dupliciter capi. vno modo cōnotatiue cōnotando ꝙ simus mediāte ipsa deo chari & grati ad vitam eternam/ & tunc bene seqtur iste est in gratia. ergo est dignus vita eterna. & tunc non est possibile ꝙ sit in gratia & peccato capiendo gratiam cōnotatiue/ aliquādo capitur gratia absolute pro illa qualitate/ & potest deus facere ꝙ illa qualitas que est gratia remaneat in peccatore & non vocabitur gratia cōnotatiue sed absolute ꝑ tali forma & specie/ & tunc non seqtur. Iste habet gratiā/ ergo est dignus vitā eterna & talis q̄litas remanet cū peccato: sed non est amplius charitas ꝯnotatiue. Ideo gratia & peccatum repugnant q̄tum ad denominationes sed non q̄tum ad qualitates apparet mihi ꝙ non est eadem mutatio in numero expulsio culpe & infusio gratie. ¶ Secūda conclusio: infusio gratie & remissio culpe nō ꝑ sunt due mutatiōes reales neq; stāt simul/ neq; opponūtur formaliter/ postea diffinit mutationem realem & rationis: primo ens reale est quod habet esse preter operationem nostri intellectus. Sed ens rationis quod habet esse solum per operationem itellectus/ hoc supposito nititur ostēdere ꝙ non sunt due mutationes reales qa mutatio que est deperditio culpe non est realis/ ergo non sunt due mutatiōes reales & arguit sic doctor. si culpa esset aliquod ens in aīa/ tūc remissio culpe esset respectus realis: sed culpa seu malitia nō est priuatio boni naturalis. quia illud non potest corrūpi/ nec est priuatō alicuius rectitudinis quā tūc habeat vel tenatur habere anima. quia dormiens habet culpam transseunte actu. Dicit ergo doctor ꝙ post actum transeuntem tantum remanet anima obligata ad penam debitam peccato commisso que obligatio ad penā pro peccato perpetrato nō est aliquid reale in anima post actum preteritum: sed est solummodo respectus siue relatio ratōnis. & talis obligatio dicitur reatus ille qui manet in anima transeunte actu peccati. & sic culpa nichil aliud ē q̄ respectus rationis existens in anima que est obiectum diuine voluntatis deacceptantis talem & ordinātis ad penam eternam / ergo remissio culpe est solum illius entis ratiōis priuatio. & per consequens non est mutatio realis/ & suppositis principijs doct. nichil facilius puta ꝙ remissio culpe nō ē mutatio realis: sed remissionem culpe cōcōmitatur mutatio realis puta infusio gratie siue acquisitio: tamē illa non est remissio culpe/ ergo remissio culpe non est nisi expulsio entis rationis seu obligationis ad penā

Ens reale.

Ens rōnis.

eternã. Contra instat doct. non potest esse transitus de cõtradictorio in contradictorium absq mutatione rei & nõ sufficit mutatio rationis: quia omnis mutatio ratiõis ad realem reducit/quia nunq est mutatio rationis nisi per mutationem obiecti ad diuersos actus voluntatis vel itellectus. quia si semper esset idem obiectum: esset idẽ respectus rationis. ergo cum omnis mutatio rationis ad realem est reducenda non potest quis transire de obligato ad penã eternam ad non esse obligatum ad illam sine aliqua mutatione reali/&talis mutatio realis non potest esse in deo/ergo oportet q sit necessario mutatio realis in alio scilicet in illo qui mutatur de contradictorio i cõtradictorium/quod non possit esse transitus de contradictorio in contradictorium &c. patet: quia ab eo q res ẽ vel nõ est oratio dicitur vera vel falsa/ergo si res semper eodem modo se habeat non est ratio quare magis nunc vna pars contradictionis ẽ vera q alia & prius alia vera magis quã nunc Pro isto argumento doctor ostendit prio de mutatione que fit quando aliquod obiectum mutatur mutatione rationis puta per diuersos actus nostri itellectus. vt si fortes super quem non fertur adhuc actus intellectus postea statim ferretur ipse sortes nunc non est a me intellectus postea erit intellectus a me/& sic mutabitur sortes de nõ esse intellecto a me ad esse intellectum a me & in sorte nichil acquiritur sed in me intelligente. ¶Item q̃uis nõ sit possibile q voluntas creata velit simul inesse alicui cõtraria pro simul: potest tamen velle successiue alicui inesse contraria pro simul. vt nõ possum velle simul q sortes currat & non currat pro eodem tẽpore/quia hoc repugnat/ sed possum velle in prima dimidietate hore q sortes currat cras & in secunda dimidietate hore q non currat cras & sic possum velle successiue q pro eodem tempore insint contraria sorti. Potest etiam voluntas creata velle simul alicui inesse contraria p diuersis temporibus/vt volo q sortes currat cras ante meridiem & q non currat cras post meridiem. vltra ad volitionẽ qua volo contraria inesse sorti vel pro eodem tempore vel pro diuersis simul nõ sequitur q insint sorti vel quia non possunt vel q̃uis possunt inesse talis volitio est conditionata que non ponit effectum/& sic in volito nulla fit mutatio. Similiter de deo eodem modo dicendum est: nam deus nõ potest simul & pro simul velle inesse contraria alicui: sed potest velle simul q insint contraria successiue alicui. & si deus velit q insint contraria successiue alicui poterũt inesse. deus enim est causatiuus quorũcunq contrariorum quia est prima causa si velit non impediet ergo si sit impedimentum secunda causa solum impediet q insint. quia deus non vult absolute: sed solum conditionaliter. hoc supposito deducit quomodo potest esse transitus de contradictorio in contradictorium absq mutationem rei: vult dicere q potest esse absq vtraq mutatione q̃uis non possit esse mutatio de cõtradictorio in cõtradictorium i ordine ad volũtatem creatam absq mutatione reali voluntatis create & mutatione obiecti rationis/verumtamen ex voluntate diuina potest esse transitus de contradictorio in contradictorium sine quacũq mutatione/hoc est nec per mutationem rationis obiecti voliti vel intellecti/nec per mutationem realẽ i volente vel itelligente. vnde phãtasia doctoris est talis: sit sortes per totam istam horam in peccato in fine hore remittatur peccatum & per totam horam sequentem erit remissum tunc sortes in ista hora transit de obligato ad penam ad non obligatum/& de digno pene eterne ad non dignum per hoc q deus vult esse p hora prima eẽ dignũ pena eterna & pro secunda non vult eum esse dignum illa pena/ille transitus non est q in deo prima volitio precedat & secũda sequatur. Immo vtraq volitionum est perpetua & eterna a parte ante/quia ab eterno voluit deus q sortes in prima hora eẽt dignus pena eterna. & pro secunda non es-

set dignus. Ideo deus potest simul velle cō tradictoria eidem subiecto p diuersis temporibus: ergo ex parte dei non est mutatio & vltra ex parte etiā sortis nō est mutatio quāuis transeat obiectū de non esse tale in esse tale sine quacunq mutatione reali i altero obiecto. Illud obiectū non debet dici mutari mutatione rationis quia est maxia doc. nūquā obiectū in quo est respectus rationis debet dici mutari mutatione rationis nisi aliud obiectū mutetur mutatione reali puta nisi intellectus vel voluntas per cuius cognitionem aut volitionem istud obiectum mutatur mutatione ratōnis mutetur realiter/cum omnis mutatio rationis ad realem sit reducenda vt dictū est. exēpli gratia si sortes iam velit platonem currere & postea non habeat volitionem circa platonem transit de esse volito in nō esse volitum per mutationem ipsius sortis qui habet volitionem circa platonem/& hoc per mutationem realem: quia deperditur i sorte volitio/sed si transeat de esse digno pene eterne ad non esse dignum hoc non est ꝙ deus perdat volitionem quam prius habuit. Immo ab eterno habuit vtranq illarum volitionum vt dictum est/ergo sortes tunc non debet dici mutari mutatione rationis. Ideo concedit doct. ꝙ aliquis potest transire de contradictorio in contradictorium sine acquisitione cuiuscunq rei/ nec in se/nec in alio & sine quacunq mutatione rei que transit & sine mutatōne cuiuscūq alterius rei/& est opinio propria doctoris vt hic patet quis ab Occam illi imputetur oppositum. ¶Ad argumentum. secūdum cōmunem doctrinam nō potest fieri mutatio de contradictorio in contradictorium nisi per mutatōnem alicuius rei Dico primo ꝙ in proposito non est mutatio nisi large capta. dico preterea ꝙ potest esse trāsitus sine mutatione rei. Cōtra si res eodē modo se habet & ab eo ꝙ res ē vel nō est oratio dicitur vera vel falsa non est trāsitus. Dico ꝙ res potest denominari multis modis absq quacunq mutatione. vt dicit De alyaco. vt qualitas lapidis potest eē in me priusꝗ cognoscam lapidem & tunc nō erit cognitio lapidis/& potest prius esse cognitio/& postea nō erit cognitio. In primo casu transeo de non cognoscente i cognoscentem & non mutor. quia quicquid erat prius in me adhuc remanet: & lapis efficitur de nō cognito cognitus absq mutatione lapidis. & in secundo casu efficior de cognoscente non cognoscens absq de perditione aliqua & ista opinio De alyaco videtur verior inter omnes. Ideo non est verum vniuersaliter ꝙ non possit fieri transitus de contradictorio in cōtradictorium absq mutatione. Rresolutorie habet ex tota questione ꝙ infusio gratie & remissio culpe non sunt vna mutatio: ratio quia aliquando sunt plures remissiones culpe vbi aliquando est vna infusio gratie. Secūdo. nō sunt due mutationes reales. Tertio habetur ꝙ non est mutatio. Ideo non sunt due mutationes nec vna. quia remissio culpe nō est mutatio. Item arguitur expulsio alicuius priuatiui & introductio habitus illius priuatiui non est nisi vna mutatio: sicut expulsio tenebrarum & infusio lumis. ergo remissio culpe non est aliud quam introductio gratie cuius ē priuatio. ergo nō est nisi vna mutatio. concedo ꝙ ifusio grē est introductio habitus: sed nego ꝙ remissio culpe sit priuatio habitus. Immo terminus a quo infusionis gratie non est culpa sed priuatio gratie. Vnde nunꝗ priuatio gratie in aliquo est peccatum qa peccatum non est aliud ꝗ actus deordinatus vel priuatio actus ordinati ad quem quis obligat sed priuatio gratie non est actus nec priuatio actus: sed ē priuatio habitus/verum est tamen ꝙ negligentia disponendi se ad gratiam est peccatum: sed ipsa priuatio gratie nunꝗ est peccatum/negatur ergo ꝙ terminus a quo ifusionis gratie sit culpa/sed priuatio gratie que est pena cōcomitans peccatum. ¶Item terminus a quo remissionis culpe est obligatio ad penam & terminus ad quem est priuatio illius obligetionis &

non est priuatio gratie. Immo sunt ab iuicem separabilia. ideo nego ꝙ remissio culpe se habeat vt priuatio gratie.

¶Distinctio. xvij.

IRCA DISTINCTIONē xvij. Querit vtrū sit necessarium peccatori ad salutem omnia peccata cōfiteri suo sacerdoti. i ista questione sunt tres articuli. In primo ostendit quo iure obligamur ad cōfessionē. & supponit ꝙ obligemur. In secundo explicat quid in precepto confessionis explicetur & contineatur. Tertio quid circa illud est p ꝑceptū ecclesie explicatum. Pro primo articulo: dicitur ꝙ non potest quis obligari ad confessionem faciēdam nisi altero istorum preceptorum/vel precepto naturali vel positiuo. & positiuū diuiditur in positiuum diuinū & in positiuum humanū. ¶Preceptum naturale ē qd ex terminis est naturaliter notum euidēter aut sequēs euidenter ex aliquo noto ex terminis vel saltem euidenter cōsonans. Vnde in speculatiuis illa dicuntur principia speculatiua per se nota que sunt nota ex terminis/ad quorum assensum euidentem generandū sufficiūt simplices terminorū apphēsiones sine quacūqꝫ probatiōe. vt quod libet est vel non est/est principium per se notum in speculatiuis. Similiter non facias aliis quod tibi fieri non vis: est preceptū primū & p se notū practicū iuris naturalis. Et ꝯclusiōes q̄ sequūtur i cōsequētia euidēti cū aliquo altero dicūt etiā precepta iuris naturalis. ¶Similiter propositiōes q̄ sunt euidenter consone q̄uis non sequātur euidenter dicuntur etiam precepta iuris nature in tertio gradu. Sūt ergo tres gradus iuris nature. Vltra dicit doct. quicquid cōtinetur preceptiue in lege euangelica quod non est notū ex termis neqꝫ euidēter sequēs ex illis que sunt nota ex termis neqꝫ euidēter consonum est preceptum diuinum positiuum/exemplum bapptisari continetur in euangelio sub precepto & non est notū

Precepṫu naturale.

ex terminis ꝙ teneamur baptisari neqꝫ euidenter sequitur ex aliquo noto ex terminis Infert doct. correlariū ꝙ non recte loqtur gratianus de iure legis nature. d. j. volens ꝙ omnia que sunt in antiqua & noua lege sunt de lege nature. non potest hoc saluari nisi capiatur lex nature pro auctore legis nature. Preter hec sūt aliqua ꝑcepta humana positiua que introducta sunt ad melius viuendum/conseruādum fidem & mores Inqritigit doc. quo istorū triū preceptorū obligamur confiteri. Pro responsione ponuntur tres propositiones/pria. Nō obligamur confiteri precepto legis nature. Secunda/non obligamur confiteri precepto humano positiuo. Tertia/obligamur confiteri precepto diuino positiuo. pria propositio probatur/ ius naturale ē idem omni tempore & apud omnes cum sit notum cuilibet vtenti ratione/& cum sit propositio practica vel sequatur ex aliqua ex terminis nota. ergo obligat pro omni tempore sed sic est ꝙ in lege nature non obligabāt confiteri tali confessione de qua est ad propositum scilicet cōfiteri sacerdoti. quia nō loquimur hic de confessione que est assertio laudū sed de confessione que est manifestatio peccatorū sacerdoti/ nec obligabāt sic cōfiteri in lege mosaica/sed solum obligamur sic confiteri pro tempore legis noue. ergo preceptum de confessione non est preceptum legis nature. Quantum ad istā propositionem est difficultas quia sunt auctoritates que videntur sonare ꝙ tempore legis nature erat confessio in precepto nā habetur. Genesis. iij. cū querebatur Adā vbi est. Dicit glo. ꝙ est vox dei confessionem exigentis. ergo tempore legis nature quod durauit ab adā vsqꝫ ad moysem cōfessio erat facienda. Similiter in antiquo testamento multe auctoritates vidētur sonare ꝙ tenebantur confiteri. nā habetur Esaie narra si quid habes vt iustificeris. & psa. dixi confitebor &c. Ergo tēpore legis moysi erat cōfessio de precepto. Item ꝯfiteri nō est aliud q̄ signo peccatum manifestare &

Pria ꝑpositio

Secūda

Tertia

nō est necessarium q̄ manifestetur voce q̄a mutus pōt cōfiteri. sufficit signo quo pos sit sacerdos deuenire ad notitiam peccati. sed sic est q̄ in antiquo testamēto signis ex terioribus tenebantur peccata sua manife stare sacerdoti. Patet in Leuitico. xvi. fere p totum. nam imponebantur oblationes pro peccatis. & ille erant signa peccati com missi. Item de lege nature est ista proposi tio/ q̄ maleficus puniatur & nō potest pu niri a se. ergo ab altero quī peccatū nouit quia non potest punire nisi peccatum sibi notum. ego de lege nature est q̄ fiat mani festatio peccati. ¶ Quantum ad argumen tum de oblationibus dicit. s. Tho. q̄ in le ge nature/ Moysi/ & noua fuit cōfessio di uersimode de precepto/ nam in lege natu re confessio fuit preceptum/ vt tantum va let sicut interior peccati recognitio vt est dei offensiuum. & per interiorem remissio nis petitionē & detestationem remitteba tur. sed existentes in veteri lege obligaban tur ad illud ad quod obligabātur existen tes in lege nature/ & cum hoc ad aliquam oblationem De qua leuitici a. iiij. & . v. c. vsq̄ ad finem. Sed in nouo testamēto obli gamur ad illam interiorem recognitionē & petitionem remissionis a deo. & cū hoc ad exteriorem manifestationem peccati cer te persone scilicet sacerdoti. vltra dicit q̄ i antiquo & nouo testamento diuerso mo do protestantur se peccasse homines/ nam in antiquo oblationibus se protestabātur peccasse sed nullo certo peccato/ nam offe rendo turturem vel agnum vel columbā bene protestabantur se peccasse: sed non p testabāt se peccasse hoc certo genere pecca ti. sed in nouo testamento oportet de quo cunq̄ genere peccati protestari se peccasse illo genere peccati. Secundo in antiquo te stamēto illa protestatio fiebat publice pu ta per oblationem talis rei & non erat insti tuta pro tali certo genere peccati quia offe rendo publice se diffamassent. nam si obla tio turturum significasset determinate hoc vitium publice se diffamassent & secretum reuelassent in tali oblatione. Sed confessio noui testamenti fit secrete. vnde ponitur ta le documentum/ homo faciendo operatio nem publicā per quā significat se peccasse in genere non diffamat se nec est proditor sui criminis: sed faciendo publice aliquam operationem per quam denotaret se pec casse tali certo peccato se diffamaret/ exem plum primi. vt faciendo operationem per quam publice fateor me peccatorē nō dif famo meipsum. Hinc est q̄ ille q̄ vadit ad confessionem publice protestatur se publi ce in genere peccasse: sed non protestatur se peccasse certo genere peccati. vnde publice protestari in genere se peccasse nō est se dif famare: sed publice ptestari peccasse hoc ge nere peccati occulti est se diffamare Ex quo sequitur correlariū q̄ sacerdos iter celebrā dum si recordetur se esse in peccato non cō fesso non tenetur omittere celebrationem & confiteri tunc. ratio/ quia in casu confitē do fateretur se certo peccato peccasse scili cet paccato negligentie/ & sic diffamaret se quia per talem actum publicū fateretur se peccatorem & negligentem in dispositio ne preuia/ & preceptū de se non diffamādo plus obligat q̄ preceptum de confessione tunc. Ideo quando iam sacerdos initiauit celebrare & succurrit ei peccatum non con fessum non tenetur tunc confiteri. Quantū ad alias auct. dicit glo. Adam vbi es? q̄ est vox dei confessionem exteriorem requiren tis/ dico q̄ exigebat solum confessionem i teriorem puta detestationē peccati. Ad a liud de Esaia: narra si quid habes vt iustifi ceris. dico q̄ illud est dictum iudeis existen tibus in captiuitate dicentibus se iniuste ca ptiuos & ideo narra. i. allega opera bona que fecisti ad probandum q̄ iniuste sis in captiuitate detentus/ & non intelligitur q̄ narret peccatum. Ad illud psal. dixi confi tebor/ dico q̄ intelligitur de confessione . i. de proposito confitēdi confessione in teriori q̄ confessio iterior in omi lege post paccatum fuit de precepto. Ad rationē q̄ adducit. hec propositio est de lege nature

Cōfessio iterior in omi lege post peccatū fuit de precepto.

malefactor est puniendus quia de lege nature est q nullum peccatum remaneat impunitum & nō potest puniri ab altero nisi peccatum fuerit ei notum vt notum est/ ergo de lege nature est q peccatum manifestetur/ dico q verum est q est de lege nature: hoc est/ e multū cōforme legi nature q homo postq̄ peccauit/ & deum offendit recognoscat peccatum & offensam & detestetur & sic confessio interior est in tertio gradu iuris nature. sed q alteri homini manifestet in nullo gradu legis nature est & sic patet declaratio prime propositionis. ¶ Nūc sequitur declaratio secūde q̄ talis est: confessio non est de precepto humano & in ista est maior difficultas. vnde glo. de pe. dist. v. ca. primo inquirit hoc & qualiter sit facienda & cui & quando. Vnde dicunt quidem (vt dicit illa glo.) institutam fuisse in paradiso statim post peccatum dicente domino ad adam/ Adam vbi es: alij dicunt q sub lege fuit primo instituta quādo Iosue precepit Achar crimen suum confiteri & lapidatus est. Alij dicunt q in nouo testamento a Iacobo dicēte cōfitemini alterutrum peccata vestra. Iacobi. v. & dicit glo. q multo melius est dicere ipam fuisse institutam ex quadā vniuersali ecclesie trāditione potius q̄ ex nouo testamento vel veteris auctoritate/ sed hoc nō videtur verum quia tunc greci sicut non acceperunt alias constitutiones ecclesie/ puta q conficerent in pane non fermentato. eodē modo diceretur si non acceperūt confessionē vocalem non tenerentur confiteri. sed omnes theologi dicunt oppositum. Ideo obligatio ad confessionem non est ex solo precepto humano positiuo. Ideo dico primo q si Christus non instituisset sacramētū penitentie etiam non potuisset institui/ qa vt dicit doctor. in principio huius quarti. sacramentum dicitur signum sēsibile efficax gratiā significās. id est ad cuius presētiam dum modo non ponatur obex necessario necessitate legis ponitur gratia. ergo ille solus potest instituere sacramentum in cuius

Ecclesia nō potuit istituere sacramentū penitentie.

potestate est aliquo signo sensibili posito in non ponente obicem causare gratiā: sed nullus est preter deum qui hoc possit facere. ergo sequitur q sacramentum confessionis est solum instituibile ab ipso deo/ & sic formatur ratio. Ille solus potest instituere sacramentum & signum gratie qui potest dare gratiam respectu illius signi. sed sic est q solus deus ad presentiam illius signi potest dare gratiam. igitur/ & hoc concessum est ab omnibus ferme q solus Christus potuit instituere sacramēta. Dico secūdo q sacramento a Christo instituto ad quod sacramentū necessaria est prius confessio adhuc si nō fuisset a Christo datum preceptū de confessione facienda ecclesia non potuisset illam precipere. Si tertium membrum teneatur scilicet q confessio non cadit nisi sub precepto ecclesie non potest faciliter improbari nisi quia vel ecclesia non attentasset tam arduum preceptum imponere omnibus christianis nisi esset preceptum diuinum vel quia non inuenitur vbi ab ecclesia imponatur quin ante sancti reputarent hoc preceptum de cōfessione obligare/ nā si allegatur capitulum de peni. omnis vtriusq sexus illud est innocentij tertij quem precessit augustinus plusq̄ per octingentos annos qui predicat confessionem valde esse necessariā/ nichilominus durandus ratione apparenti nititur probare q ecclesia ex omni auctoritate sibi data a Christo non habet potestatem super homines nisi in ordine ad actus exteriores ita q ecclesia non potest punire peccata secreta cordis/ quia sunt relicta iudicio dei in ca. tua nos. de symonia/ exteriora iudicibus exterioribus interiora vero deo sunt reseruanda/ ergo non potest ecclesia precipere q confiteatur peccatum cordis quod est secretū/ & ista probatio videtur manifeste concludere q ecclesia non habet potestatem sup peccata hominis nisi exteriora quia non habet potestatem nisi super illa que possūt ei manifestari & illa sunt exteriora/ ergo non potest ecclesia obligare hominē ad cōfitendū

Mod⁹ dicendi aliquorū q cōfessio e de precepto ecclesie.

Durād⁹ vult q ecclesia nō potuit p̄cipere cō fiteri.

peccatū qd̓ ē solū interius. Quātū ad diffi cultatem: vtrū ecclesia possit punire secre ta cordis. Habetur glo. in clemētina de he reticis ꝙ potest secreta cordis punire ꝑ sen tentiam excōmunicatiōis. sed doct. tenēt oppositum & concedunt omnes ꝙ nullā habet auctoritatem nisi super exteriora/ & ista ratio durandi videtur satis apparens ꝙ nō tenemur solo ꝑcepto humano eccle sie confiteri. Facit alias rationes/ quia si so lo ꝑcepto humano ecclesie teneremur cō fiteri sequeretur ꝙ papa non obligaretur ad confessionem quia par in parem nō ha bet imperium. ¶ Panormitanus tenet ꝙ ꝑ ceptum de confessione est solum humanū & tenet cum opinione/ glo. in capitulo. Omnis vtriusq̧ sexus. Item sequitur ꝙ in fideles non tenerentur ad confessionem in capitulo Gaudemus de diuortijs/ infidelis nō subicitur ecclesie/ ergo si tale preceptū sit solum humanum non tenerentur confi teri/ a fortiori si glo. dicit ꝙ graeci non te nentur nec etiam infideles. Argumentum ad probandum ꝙ infidelis nunq̄ obligat̄ ad confitendum tempore quo manet infi delis ita ꝙ non peccat peccato omissionis si non confiteatur. arguit̄ sic/ nunq̄ infide lis agit ꝯtra preceptum de confessione. Ita ꝙ peccet nouo peccato si non confiteatur ergo nunq̄ infidelis obligatur confiteri ꝑ tempore quo est infidelis. Ideo ante baptis mum nunq̄ potest ꝯtrauenire precepto ec clesie ita ꝙ imputetur ei ad nouum pecca tum/ licet obligetur ad baptismum tamen ante baptismum non obligatur ad precep tum ecclesie. Item dato ꝙ infidelis esset in periculo mortis nunq̄ peccaret per hoc ꝙ nō cōfitetur etiā habita oportunitate sacer dotis/ Patet: detur oppositū scilicet ꝙ sor tes infidelis peccet quia non confitetur. Contra vel peccat per hoc ꝙ tenetur confi teri de peccatis cōmissis ante baptisma/ vel quia tenetur baptisari & habita oportuni tate sacerdotis peccaret duplici pctō scili cet duplici omissione/ q̄a omittit confiteri & omittit baptisari/ ergo peccaret duobus peccatis distinctis/ non potest dici primū quia confessio nichil ei prodesset nisi bapti satus esset. quia nullus ē capax alicuius sa cramenti nisi fuerit baptisatus. ergo infide lis non peccat quia non confitetur nisi etiā pro nunc teneatur baptisari. Sed ꝙ non de tur secundum/ patet/ bene sequitur sortes ꝑ nunc tenetur baptisari/ ergo si baptisaret̄ non tenetur confiteri peccata ante baptis mum commissa & nunq̄ postea commit teret vt suppono. ergo nō potest dari casus ī quo sortes infidelis peccet peccato omissi onis de non confitendo anteq̄ sit baptisa tus/ etiam per consequens non potest age re contra preceptum de confessione anteq̄ baptisetur. quia habendo oportunitatē baptisandi sufficit ei baptismus sine confes sione/ ergo nunq̄ verū est dicere sortes est ī fidelis & peccat per hoc ꝙ non confitetur Verum est ꝙ peccat quia non baptisatur quia tenetur semper baptisari sed ꝙ tenea tur ad confitendum non videtur michi di cendum. & sic peccata perpetrata in infi delitate non sunt materia penitentie. Con tra: ergo preceptum de confessione non est diuinum/ dico ꝙ sunt aliqua precepta diui na que obligant aliquem vt prelatum: vt ē istud preceptū. pasce oues meas. & nō obli gant omnes indifferenter. ideo non sequi tur/ hoc preceptum non obligat omnes in differenter/ ergo non est diuinum. Simili ter dico ꝙ est aliq̄d diuinum preceptū qd̓ est a Christo institutum/ vt sunt precepta de sacramentis que regulariter non sunt ex pressa in euangelio: sed ex traditione apo stolorum. Probabiliter ergo dicitur ꝙ confessio non est de precepto pure huma no positiuo. Ex hoc tamen nō sequitur er go infidelis stante infidelitate obligat̄ ad confessionem. Resolutio ergo est q̄ntū ad duas primas propositiones circa questio nem qua querebatur quo iure obligamur ad confessionem. Prima ꝙ non iure nature quia in lege nature non vtebantur illa qua vtimur/ nec in lege mosayca quia non erat vocalis: sed quedam protestatio per obla

Panor.

Precep tū de con fitēdo est diuinum/ nec sequi tur ꝙ o bligant oēs fide les et in fideles.

tiones qua protestabatur se in genere peccasse & non in spetie. & p hoc differt a confessione legis euangelice. quia oportet prestari voce se peccasse certo genere peccati. Secũda propositio fuit/ ꝙ cõfessio nõ erat de iure pure humano. & ratione Durandi hoc probatum est que est apparẽtissima inter oẽs ꝗuis Depalude dicat oppositũ. Sequitur tertia propositio ꝗtum ad istum articulum: ꝙ obligamur iure non nature vt dicit prima propositio/ nec iure humano vt dicit secunda: ergo iure diuino positiuo obligamur confiteri. quia nõ sunt alia iura nisi ista tria. Circa hanc cõclusionẽ videtur difficultas. vtrum illud ius diuinum sit explicite positum a Christo in euãgelio/ vel explicite positum in aliqua doctrina apostolorum vel alicuius apostoli. vel solum vocetenus a Christo dictum apostolis: & ab ipsis apostolis successoribus suis/ & tandẽ nobis promulgatũ. nã tenemur ad multa ex traditione ecclesiastica que ecclesia accepit ab apostolis & successoribus. & illa tãdem peruenerunt vsq ad nos. Si primum posset dari esset multo conueniẽtius ꝙ eẽt de iure diuino primo modo. & ad hoc inquirendum nõ oportet assumere quod dicitur Matthei. xvj. Tibi dabo claues regni celorum. quia ibi erat promissio de futuro & non collatio de presenti quia nõ dicit tibi do claues. ergo illud non sufficit ad credendum ꝙ sit preceptum expressum in euãgelio contentum. & breuiter sicut dicit doctor Si aliquis sit passus erit iste post resurrectionem. Io. xx. Accipite spiritum sanctũ quorum remiseritis remissa erunt: & quorum retinueritis retenta erunt. Et arguitur sic/ sicut arguũt doctores cõmuniter ꝙ cõfessio sit de iure diuino. Nam ex illo passu collata est apostolis potestas arbitrãdi seu iudicandi non principaliter: sed ministerialiter in peccatis. & iudicandi hominem esse absolutum vel non esse absolutum a quibuscunq peccatis. sed sic est ꝙ nullus potest bene arbitrari & iudicare de peccato nisi sit ei notum vel per testes vel per confessionem peccatorum. ergo est imposita necessitas peccatoribus vt illis cõstitutis apostolis & successoribus detegerentur peccata. & ista ratio se sola non cõcludit licet bene concludat ꝙ si peccator velit se submittere ꝙ sacerdos habet potestatem arbitrandi & iudicãdi de peccato suo: sed ratio nõ concludit ꝙ imponatur necessitas peccatori vt detegat sua peccata sacerdoti & iudicetur ab illo. nam sequitur iste habet potestatem iudicandi. ergo illi super quos habet auctoritatem habẽt necessitatem vt ab isto iudicentur. nam ex doctrina doctoris sunt quatuor que ex equo habent auctoritatem absoluendi peccatorem parrochianum scilicet papa/ episcopus/ curatus/ & penitentiarius. Vnde non sequitur episcopus habet potestatem arbitrandi & absoluendi sortem parrochianum huius ecclesie parrochialis. ergo parrochianus habet necessitatẽ vt iudicetur ab episcopo. cõsequẽtia nihil valet: quia potest accedere ad curatum/ nõ sequitur est quibuscunq sacerdotibus ex illo verbo tradita potestas arbitrãdi. ergo imposita est peccatori necessitas se submittendi sacerdoti. veruntamen arguit Richardus ꝙ sic dicens nunꝗ datur auctoritas alicui arbitro nisi alicui vel aliquibus imponatur necessitas vt iudicetur ab isto arbitro vel iudice: alias videretur nihil habere auctoritatis super illum vel illos. dico ꝙ rex potest in regno alicui cõmittere potestatem iudicandi ita ꝙ sua iudicia tenebũtur si partes voluntarie coram ipso velint procedere ita ꝙ nullis partibus imponeret rex necessitatem vt agant causas suas coram illo nihilominus si submitterẽt se illi sua sententia erit valida. ergo ista propositio est falsa nulli datur auctoritas iudicandi nisi alicui imponatur necessitas subijciẽdi illi: sed ista est vera nulli datur auctoritas iudicandi quin sententia valeat si partes se submittant. Vnde differentia est inter arbitrum & virũ prudentẽ isto mõ/ qa si a viro prudẽti petatur qd iustũ sententia ab eo lata non ligat: sed si petatur ab arbi

tro secundo modo .i. qui habet potestatē iudicandi licet nullus habeat necessitatem se submitendi illi si petatur ab eo iustū sententia illius ligat. Sed ille rationes nō ꝯcludunt. Et ratio doctoris est ad probandū ꝙ ex illo verbo quorūcunqꝫ remiseritis non imponitur necessitas nisi submittamus nos sed bene potest probari ex illo passu & alio scilicet diliges dominum & proximū sicut temetipsum. Et sic arguitur/quilibet q peccat mortaliter perdit gratiam. & virtute huius precepti Diliges proximū sicut temetipsum: tenetur agere q̄tum potest ad recupandam gratiam: quia alit er non diligeret se sicut debet. Tunc arguitur sic: qlibet tenetur agere q̄tum potest ad recuperādum gratiā Sed ex illo passu quorū remiseritis absolutio sacramentalis est instituta a Christo ad recuperādam gratiā. ergo quilibet tenetur post peccatū elaborare q̄tum potest vt consequatur absolutionē sacramētalem/quod non potest sine confessione. Dices concesso antecedēte: scilicet ꝙ quilibet tenetur elaborare ad recupandam gratiā. & ꝙ absolutio sacramētalis est instituta ad recuperandam gratiā etiā hoc ꝯceditur. ergo tenetur elaborare vt cōsequatur absolutionē sacramentalem a sacerdote. negatur cōsequētia: quia est aliud remediū ad recuperandū gratiam: sed si assumeres minorem isto modo. sed absolutio sacramētalis est mediū preciosum ad recupandā gratiā: tunc argumentū concluderet: sed dico ꝙ est aliud remediū/ scilicet cōtritio/ & sic argumentū solū probat ꝙ tenetur conteri vel ꝯfiteri sacramentaliter. Assumit doctor aliā propositionē ꝙ vtrūqꝫ istorū scilicet absolutio sacramentalis & cōtritio est mediū sufficiens ad recuperandum gratiā: sed absolutio sacramētalis est vnū mediū magis certū de recuperatione gratie q̄ cōtritio & magis facile. & ꝯtritio est mediū minus certū & difficilius. nā possum esse certus ꝙ cūdo ad absolutionē sacramentalem non pono obicem & ꝙ feci quicquid potui vt illam reciperem: sed nō possum esse certus de cōtritione an fuerit satis intensa & sufficienter continuata que requirūtur secundum doc. ad hoc ꝙ remittat peccatū: sed quādo sunt duo media debeo capere certius & facilius: alias videor ꝯtēpnere. Nam si sint duo media acquirendi diuitias vnū facilius & certius/ & aliud multum incertū & difficile. si capio icertum & difficile alio facili & certo spreto videor cōtēpnere diuitias & pecunias. Ideo postq̄ sunt duo remedia recuperande gratie/ vnū certum & facile scilicet cōfessio & absolutio sacramentalis & aliud difficilius & icertius scilicet ꝯtritio si dimittā certius videor contēpnere ipsam gratiā & per ꝑns ex illis duobus quorum remiseritis. & ista ratione videtur ꝙ cōfessio est de necessitate facienda. Vnde secūdum doct. vt recipiatur gratia p absolutionē sacramentalē sufficit ꝙ nō ponatur obex. & non reqritur cōtritio nec attritio: sed sufficit voluntaria sacramēti susceptio. Tamen ratio doct. nō est sine difficultate. quia tūc seqtur ꝙ q̄cito quis teneretur ꝯfiteri q̄ cito teneretur penitere si haberet copiam sacerdotis. Infero ergo ꝙ doct. ex ratione sua consequenter debet concedere illatum sed hoc non tenent communiter doctores. qa regulariter potest differre confessionem: sed non concedunt ꝙ possit differre contritionē. Patet sic. sortes peccator non tenetur penitere nisi ad recupandam gratiā deperditā nūc. i. ante pascha & tempus determinatū ab ecclesia vt ꝯfiteat sed sic est ꝙ nūc hēt duo media ad recuperandā grantiā vt assumit doct. habet cōtritionē & absolutionē sacramētalē vnū certū qđ est facile ad recupandā gratiā/ scilicet cōfessionē & absolutionē sacramētalē alterū icertū & difficile ad recupandā gratiā scilicet cōtritionē saltē apud doc. q tenet ꝙ ad sufficiētē ꝯtritionē reqritur magna intētio. & continuatio temporis. ergo sortes si assumat mediū difficilius relicto faciliori videtur gratiā spernere. ergo peccator q̄cito tenetur penitere tenetur q̄cito confiteri si habeat copiam sacerdotis. Item seqtur ꝙ quilibet teneretur semp capere viā faciliorē ad

beatitudinem assequendam. & sic tenetur ingredi religionē & ad opera consilij: sed hoc est falsum quia quilibet potest stare in preceptis dei: & nō obligatur ad consilia.

¶ Quātum ad primum argumentū / Henricus concedit correlarium: puta ꝙ quācito peccator tenetur penitere tācito tenetur cōfiteri si habeat copiam sacerdotis. & hoc si non expectet maiorem oportunitatem confitēdi: etiam dato ꝙ nō sit in periculo mortis. Ratio huius ex doc. quia videretur cōtemnere si differat ꝯfessionem: sed dicemus in sequētibus pro quo tēpore obligatur.

¶ Quātum ad secundū illatū ꝙ quilibet viator tenetur arripere viam faciliorem ad cōsequendum beatitudinem. Hac occasione querit Hēricus / vtrū duobus bonis ꝓpositis semp teneamur eligere maius & melius bonū: dicit ceteris paribus ꝙ nō peccat accipiendo minus bonum: puta si sit equalis facultas. Facit argumētum de consilijs & de preceptis & dicit ꝙ cetera non sunt paria / quia maior labor est in cōsilijs. & sic adhuc cōsequētia nihil valet penitus cū infertur / sequeretur ex illa ratiōe ꝙ quilibet semper teneretur via faciliori elaborare ad consequendum beatitudinem. dico ꝙ obseruatio consiliorum non est via certior ꝙ obseruatio preceptorum. imo tenemur credere ꝙ ad beatitudinem sufficit obseruatio preceptorum: tamen dico ꝙ est facilius illi qui est in statu cōsiliorum vt religiosis est facilius seruare precepta. ergo tenetur illam assumere / consequētia non valet quia cetera nō sunt paria. Dico preterea: ꝙ doctor nō vult dicere ꝙ sua ratio concludat omnino Habemus ergo ex doctore / ꝙ non vnico passu sacre scripture habemus preceptum de confessione. Secūdo habemus rationem ꝙ in istis duobus / quorum remiseritis / & diliges teipsum includitur preceptum de confessione.

¶ Aliqui dicūt ꝙ preceptum de confessione continetur non in isto verbo quorū remiseritis: sed in isto quorū retinueritis. ita ꝙ ex illo verbo infertur necessitas confitendi. & sic glosant quorū retinueritis. i. non remiseritis retenta sunt in celo / id est nō sunt remissa in celis. Nam bene sequitur quorum peccata non remittuntur a presbytero nō remittūtur apud deum: sed homo tenetur laborare ꝙ remittantur sua peccata. ergo tenetur confiteri illa: consequentia est certa: ergo ex illo passu ita glosādo vt dictum est imponitur necessitas confitendi. Dices / contritio remittit peccatum ergo presbyter non remittit. ergo glosa illa est falsa. & per consequēs non potest ita glosari. Cum arguitur per cōtritionem remissa sunt peccata apud deum: & tñ non sunt remissa a presbytero. distinguo: vel ꝙ nō sunt remissa a presbytero saltem in voto id est in proposito ꝯtriti: & sic nego vel ꝙ nō sunt remissa a presbytero formaliter: verum est. & est simile sicut dicit Christus. Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. supple / vel in re vel in voto vt propositum baptismi in voto vel in re. & post votum habita oportunitate rei tenetur ad rem: alias non teneretur ad votum hinc est ꝙ infidelis habita oportunitate post votum de baptisando tenetur baptisari. Ita dico similiter quorum remiseritis / vel in re realiter absoluendo vel saltē in proposito illius cui remittūtur. ergo si tenetur ad ꝓpositū tenet ad rem ipsam habita oportunitate rei. & sic ita glosando facile videt ꝙ preceptū de ꝯfessione habetur i illo verbo quorū retinueritis. & hoc videtur multū mihi ꝓbabile ita glosando. Doc. dicit ꝙ nō habet ex doctrina alicuius apostoli / nō ex Iacobo. qa non potuit obligare totā Christianitatē: qa erat solum existens hierosolimis & nō summus pōtifex Secūdo Iacobus nō dicit ꝯfitemini presbytero: sed alterutrū. & videt loq de illa cōfessione de qua ꝯfitemur nos pctōres i genere: & sic nō habetur ex illo ꝙ teneamur ꝯfiteri illa ꝯfessione de qua ē sermo ꝑsens. Et si nō potest hoc fieri oportet venire ad tertiū. qa si nō habet ex euāgelio vel ex doctrina alicuius apli oportet dicere tertiū ꝙ preceptū datū ē vocetenus aplis a Christo & ab aplis voce tenus illis de ꝑmitiua ecclesia & ꝑnter

ad nos vsq3 peruenit. sicut sunt multa pre cepta que non sunt expressa In euangelio nec in doctrina apostolorum: sed voce te nus data apostolis vsq3 ad nos/ & maxime preceptũ de eucharistia sumẽda sacramẽta liter. Iuxta illud Ioã. vltimo. Multa quidẽ & alia signa fecit Iesus que non sunt scripta in libro hoc. Et aliqui dicunt ꝙ eodẽmo do posset dici de cõfessione: sed primus mo dus scilicet quorũ retinueritis/ videtur mi chi probabilior & starẽ in illo modo.

¶De secundo articulo. &c.

¶IN ISTO ARTICVLO Inuestigat si stando precise in iure diuino quid cõtineat illud ius diuinum. Vtrum includat precer ptum de cõfessione: & nititur declarare de illo qui obligatur illo precepto scilicet qs/ secundo quid/ tertio cui/ quarto qualiter. Vnde in illo precepto includitur quis obli getur: scilicet adultus habens vsum ratiõis alicuius peccati mortalis sibi conscius. & p adultum non intelligo habentem tantam vel tantam etatem. quia aliquando in mul tis malicia supplet etatem. Vnde fatui a na tura nũq̃ sunt adulti: sed capit adultus pro illo qui scit discernere inter bonum & ma lum: & qui potest respõdere ad interroga ta sibi facta. Secundo in illo precepto inclu ditur quid: scilicet mortale. quia veniale iure diuino non tenemur confiteri: cũ non ponat hominem extra nauem ecclesie/ que est charitas seu gratia. quia per eam quis sal uatur. sed per veniale nullus perdit gratiã. ergo nullus per illud constituitur extra na uem ecclesie. & penitentia est secunda tabu la post naufragium: ergo pro veniali nul lus tenetur confiteri saltem iure diuino (se cus esset de illo qui in toto anno non com misit aliquod mortale/ videtur ꝙ iure eccle sie teneatur confiteri in paschate sua venia lia) nichilominus si de veniali dubitat vel habet conscientiam ꝙ sit mortale propter dubium debet confiteri tanq̃ de mortali/ sed quando scit ꝙ est solum veniale iure di uino nunq̃ tenetur cõfiteri: sed solum mor tale vel illud quod credit vel adminus du bitat esse mortale. Dicit: tenetur confiteri quodlibet mortale. quia vnum confiteri & aliud tacere est se simulare bonum & ad hy pocrisim tendere & semper venia frustrari: ad quam credit perfrusta peruenire. Dicit Augustinus. ergo quodlibet mortale cu ius est conscius tenetur iure diuino confite ri. Circa hoc mouẽtur difficultates. Primã dicis ꝙ tenetur quodlibet confiteri de quo est conscius. Contra/ ergo adultus qui ba ptisatur & ponit obicẽ non effectui baptis mi: sed remissioni peccatorum cõmissorum ante baptismum teneretur postea confiteri illa quia est cõscius illorum: & non sunt ei dimissa per baptismum. Secũda difficultas est vtrum aliquis irretitus pluribus peccais de quibus non est absolutus sacramentali ter possit absolui sacramentaliter de aliqui bus & nõ de omnibus: & ista difficultas est de illo qui habet casus reseruatos & non re seruatos/ tenetur vni scilicet curato suo cõ fiteri casus nõ reseruatos. & alteri puta epi scopo vel penitentiario casus reseruatos. ergo ad veram confessionem & sacramen talem absolutionem nõ requiritur ꝙ con fiteatur vni singula mortalia cuius est con scius. ergo hoc non est necessarium confite ri singula mortalia cuius est ꝯscius. ¶Ter tia difficultas quare debet omnia cõfiteri/ de qua est altercatio inter Thomam & Du randũ & De palude. ¶Quarta difficultas/ vtrum quis possit obligari ad iterum con fitendum peccatata prius sacramẽtaliter cõ fessa & dimissa: ¶Q̃tum ad primam diffi cultatem sit fortes qui ponit obicem in ba ptismate remissioni peccatorum / quia vel peccat actualiter vel habet complacentiam in peccato preterito/ vel quia proponit in futurum peccare post baptismum est con scius illorum: & tamen non tenetur confi teri. vt dicunt doctores in quarta distinctio ne huius quarti. & hoc idem tenet doctor expresse ibidem: & est argumentum fortissi mum ad probãdum ꝙ non sit preceptum iuris diuini confiteri peccata quorum quis est conscius. quia nõ tenetur ꝯfiteri ꝯmissa

Mouent quatuor dif ficultates

Prima.

Secũda.

Tertia.

Quarta.

Solutio prime dif ficultat.

ante baptismū q̄a nō erat de foro ecclesie. Et pro difficultate īquiro quod ē obiectū sacramētalis absolutionis & cōfessionis tenendo opinionē doc. ꝙ nō potest absolutio super eadem peccata precise habere duabus vicibus suū effectum vt sequēti questione dicetur quero q̄d est obiectū: vel est peccatum non remissum. vel est peccatū nō remissū sacramentaliter: id est peccatū non remissum p absolutionē sacramētalem. Si dicatur ꝙ est peccatū remissū: ergo ɔtritus nō potest absolui sacramentaliter. q̄a sunt oīa ei remissa. Si dicas ꝙ est peccatū nō remissū sacramētaliter: ergo infero cū peccatū istius qui sumpsit baptismū qui īpediuit gratiam cū non sint sua peccata dimissa sacramentaliter teneretur confiteri de peccatis ante baptismum commissis. Infero etiam secundo ꝙ qui fecerit sufficientē indaginē & nō recordatur vnius peccati ɔmissi/ & nō habet displicentiā sufficientē ad remissionē peccatorū ɔfitetur tñ ea quorū recordat̄ ɔfessiōe sacramētali/ absoluitur ab oblitis sacramentaliter. ergo si recordetur postea de oblitis non tenetur ɔfiteri q̄a est absolutus vi absolutiōis sacramētalis ab illo pc̄tō oblito & nō vi ɔtritionis: q̄a nō erat sufficiēs. Videt̄ ergo difficile videre q̄d est obiectū ɔcisū absolutionis sacramētalis supposito ꝙ nō habeat duabus vicibus suū effectū sup eadem peccata. ¶ Q̄tū ad hoc nō audeo esse primus inuētor opinionis noue/ dicere ꝙ tenetur ɔfiteri peccata ante baptismū ɔmissa: si posuerit obicē. & est appentia ex alia ratione: etiā q̄uis sint remissa per baptismum Nam dicit doctor de baptismo innoscētis/ ꝙ promulgato precepto de baptismo tenetur baptisari/ etiā q̄uis fuisset ei remissū originale p circuncisionē nō obstāte ꝙ erat ei remissum p sacramentū circūcisionis tenet̄ baptisari & sumere sacramentū institutū in remediū peccati origīalis. ergo simil'r q̄uis pc̄tā ante ɔmulgationē precepti sacramēti cōfessionis fuissent remissa etiā sacramētaliter. apparet ꝙ ex vi ɔcepti fuisset obligatus ad confessionē dato ꝙ fuissent ei remissa sacramētaliter prius. Sed ista ratio pōt solui/ quia suscipere tenebātur baptisma circūcisi post sufficientē ɔmulgationem vt eēnt de corpore ecclesie & nō ad remissionē peccati. Vñ nullus est de corpore ecclesie nisi per characterē baptismalē. Sed ad difficultaē dico cū doct. ꝙ nō tenetur ɔfiteri peccata ante baptismū ɔmissa. Et cū infertur: ergo nō quilibet cōscius de mortali etiā baptisatus tenetur ɔfiteri. Dico ꝙ q̄libet baptisatus cōscius mortalis pc̄ti ɔmissi post baptismū tenetur illud ɔfiteri: sed si sit ɔmissum a se ante baptismum nō tenetur ɔfiteri: quia in baptismate si nō remittitur peccatū ɔmissum ante baptisma tñ imprimit̄ character ī quo est virtus nō respectu pc̄tōrū sequentiū/ sed preteritorū & precedētium. sed pro sequēti de necessitate reqritur penitētia/ & iūcta penitentia caracter habet suū effectum respectu peccatorū precedentiū & penitentia respectu sequentiū & cōmissorū post baptismum. & simul remittūtur oīa: sed a diuersis causis vna virtute baptismi cuius virtus remanet ī charactere & virtute cuius remittūtur. & ex hoc videtur sequi ɔtra doct. in ista questione ꝙ infideles non obligantur ad preceptū ɔfessionis. quia non obligantur de commissis in infidelitate: nec etiā tenentur ɔfiteri in infidelitate: nec q̄n sunt fideles Nam nullus est adhuc obligatus ad cōfessionem de peccatis futuris que ɔmittet. ergo nullo modo obligatur infidelis. Ideo nunq̄ infidelis omittit quia nō confitetur.

Nullus tenet ɔfiteri pc̄tā ante baptismū ɔmissa.

Infideles non omittunt nō ɔfitendo.

Ad secundam difficultatē sit sortes habens diuersa peccata & reseruata & non reseruata confitēdo partem curato & partem episcopo dimidiat confessionem. ergo nō est de ratione confessionis sacramentalis ꝙ cōfiteatur vni & absoluatur ab omnibus.

Solutio scđe difficultatis.

Hic tangitur difficillima questio inter doctores & vix enodata de istis casibus reseruatis. De ista Durandus multa dicit nichil resoluendo in fine. Capiam opinionem Henrici in primo quolibeto questione vigesimanona que videtur multum apparēs Pro cuius declaratione notandū ꝙ absolu

tio sacramētalis habet tres effectus. Primus effectus secundū doct. est remittere peccata: nam per absolutionē sacramētalē remittū tur pecca quo ad reatum qñ nō precessit nisi attritio. Secūdus effectus est remitere partem satisfactionis adhuc debite. qa ante absolutionē sacramētalē qñ sunt remissa peccata remanet obligatio ad penam tēporalē & vi absolutionis sacramētalis remittitur pars illius pene debite. Tertius effectus est recōciliatio ecclesie: nā per quodlibet mortale homo est sepatus ab ecclesia q̄tū ad susceptionē sacramēti ita φ nō licet accedere ad qdcūq̄ sacramentū nisi tale pctm̄ sit ei remissum / & adhuc nō sufficit φ sit per cōtritionē remissum: sed requiritur φ per absolutionem sacramentalē si possit haberi copia sacerdotis q̄uis homo per cōtritionē sit reconciliatus deo nō tamen est reconciliatus ecclesie φ possit licite accedere ad sacramentum: sed reqritur reconciliatio ecclesie p ab solutionem sacramentalē. hoc supposito. Dico primo: φ absolutio sacramētalis non potest dimidiari quātum ad primum effectum. Dico secundo: φ quātum ad secundum & tertium effectū est pbabile φ potest dimidiari. Tertio dico: φ q̄tum ad scdm̄ & tertiū effectū: prima nihil agit nisi in ratihabitione de secūda suscipiēda. Quod autem q̄tum ad primū effectū nō possit dimidiari ratio est / nunq̄ potest de lege remitti vnū mortale quo ad culpā quin remittātur singula. qa nō potest remitti vnū quin infundatur gratia. ergo iplicat φ sacramētalis absolutio habeat suū effectū primum sup aliquod peccatū quin habeat super singula.

¶ Q̄tum ad scdm̄ sortes est irretitus casibus reseruatis & nō reseruatis / sortes est solum attritus & nō habet sufficientē ɔtritionem ad remittendū sua peccata quo ad deū absolutio q̄ datur a curato est sacramētalis & habet primū effectū integre & mediate talis absoluitur ab oībus tā reseruatis q̄ nō reseruatis: & recōciliatur deo & nunq̄ reseruantur q̄tum ad absolutionē culpe: sed solum ad taxationem pene vel recōciliationē ecclesie. nam implicat ɔtradictionē de lege φ absolutio sacramētalis habeat primum suum effectū super quedā peccata: & nō habeat super oīa / imo oblitus inuincibiliter alicuius peccati & nō confessus dato φ solum habeat attritionē remittitur etiā peccatum oblitū: & est argumētum ɔtra doct. φ pctm̄ nō remissum sacramentaliter nō est obiectū adequatū confessionis / qa tenetur iterū si recordetur illud ɔfiteri. Vltra dico q̄tum ad duos alios effectus scilicet remissionem pene tēporalis & reconciliationē ecclesie pōt partiri. De remissione pene videt probabile / & sit Sortes a pluribus absolutus potest satisfacere de pena debita peccato supbie nō satisfaciendo de pena debita auaricie. stat ergo φ faciat vnū non faciēdo aliud. Cū ergo sortes per opa satisfactoria potest satisfacere & soluere debitū vnius pene & nō alterius. ideo videtur φ nō implicat virtute sacramētalis absolutiōis φ remittaſ debitū vnius & nō debitū alterius. Iō dicit Henricus φ virtute sacramēti absolutōnis curatus remittit aliqd de pena tēporali que debetur peccatis q̄ nō sunt reseruata: & nihil remittit de pena tēporali que debetur peccatis reseruatis: & hoc est probabile.

¶ Q̄tum ad tertiū: effectum q̄uis sit deo reconciliatus nō tamē est ecclesie: quia nō est capax sacramenti imo prohibetur iure diuino. & per sacramentū recōciliatur ecclesie. i. fit capax. Et dicit Hēricus qñ aliquis est ex duabus causis incapax: pōt liberari ab vna manente altera vt aliqs est excōmunicatus ad duas instantias: q̄uis nō sit in mortali est incapax sacramentorum quousq̄ sit absolutus ab illis potest tñ absolui ab vna & nō ab altera. Ideo tūc est icapax ratione vnius & non ratione alterius. ideo dicit postq̄ est absolutus a curato ratione casuum non reseruatorum non est incapax ratione casuū non reseruatorum: sed ratione reseruatorū est incapax. Secundus modus est φ quantum ad istos duos effectus vltimos scilicet ad remissionē pene tēporalis & recōciliationē ecclesie pria absolutio nihil agit nisi in

ratihabitatione de secunda.i.prima absolutio quando fit nihil agit.i.nihil remittit de pena temporali/similiter non reconciliat ecclesie:sed secunda postq̃ sumitur in virtute ꝓpria & virtute prie ꝓcedētis agit & remissionem alicuius pene temporalis debite pene peccatorū:& ratione singulorū. datur simile quādo fortes suscipit baptismū/ & ponit obicem non remittuntur ei peccata preterita/postea penitet de obice posito.ista penitentia agit remissionem singulorum peccatorum nō virtute propria: sed virtute baptismi & effectus prius suscepti. ita fortes habēs reseruata & nō reseruata cōfitetur oia ꝓprio curato/absoluitur a nō reseruatis.prima absolutio nō reconciliauit eum ecclesie ratione cuiuscūq; peccati remissi(remittitur semp pc̄m quo ad culpā)sed secūda in virtute sua ꝓpria & virtute precedētis recōciliauit ipsum ecclesie ratione singulorum. & cū hoc aliqd remisit de pena debita simul/& vtraq; opinio est probabilis/iō tenet̄ singula ꝯfiteri. Resolutio ergo est ꝙ absolutio sacramētalis potest habere virtutē sup reseruatos & nō reseruatos. verum est q̃tum ad primū eius effectū:sed q̃tū ad duos alios effectus sunt due opiniones. ¶Quantum ad tertium:que est ratio quare oportet confiteri singula peccata: Dico ꝙ est preceptum diuinum. Doc. dant multas congruētias/sicut se habet medicus corporalis in ordine ad morbos corpales/sic medicus spirualis in ordine ad spirituales que sunt peccata.nā si qs laboret duobus morbis debet detegere oēs medico corporali. Simili modo si qs laboret duobus morbis spiritualibus.i.peccatis debet oēs detegere medico spirituali.i.confessori. Sed Durandus dicit ꝙ ista ratio nichil valet. quia gratia nulli nocet morbo spirituali quo ad sanationem. ideo non est simile sicut de medicina corporali que nocet vni morbo: & prodest pro altero: ideo dat aliā rationem que talis est. cōfessio est signū cōtritionis: ergo debet esse correspōdētia inter ꝯtritionem & cōfessionē/sed nunq̃ valet cōtritio nisi sit de oībus.ergo similiter ꝯfessio non debet ualere nisi sit de oībus. ¶De palude dicit ꝙ ista ratio nō magis valet q̃ alia/ qa satisfactio est ita valida sicut cōfessio:sed satisfactio potest dimidiari.igitur. Ideo nititur de palude dare rationē efficatiorē q̃ est hec/deus nunq̃ absoluit a pc̄ō quin absoluat a quolibet mortali. quia ipsū est a deo dimidiā sperare veniā: sed sacerdos absoluit vt minister dei. ergo debet se ꝯformare in absoluendo ipsi deo. si deus igitur absoluit ab omnibus nūq̃ sacerdos absoluit nisi absoluat ab omnibus: & non potest absoluere nisi a confessis. ergo omnia debent confiteri. Sed dico ꝙ nulla illarum ē efficax & euidenter cōcludens oppositum. quare videt̄ mihi ꝙ precipua ratio est preceptum diuinum. ¶Nec solum peccata.

¶VISUM EST DE Precepto ꝯfessionis stando precise in iure diuīo quid includat/ q̃tum ad duo:scilicet q̃tum ad personā que obligatur ꝯfiteri. Secundo de peccatis mortalibus & omnia vni & c̄. Visum est etiam de casibus reseruatis. Tertio propter quam causam sunt singula vni ꝯfitenda. Erat etiā questio mota vtrum possit quis pluries cōfiteri eadem peccata: sed qa doc. de hoc facit mētionē ī vno sequēti argumento. & ibidē tractabitur. Iam cōn̄ter ostēdit̄ ꝙ nō solum peccata sunt ꝯfitenda: sed etiā circunstantie sunt confitēde/notāter pc̄ā aggrauantes. Et pro ista materia supponendum est ꝙ circunstātiarū/alie aggrauāt/ alie vero nō. Aggrauantiū quedā trahūt in aliud genus peccati scd̄m denoīationē specialem Alie vero nō trahunt. Non attrahentium quedā alleuiāt/quedā sunt impertinentes. Exemplū de attrahentibus in aliud genus peccati & de aggrauātibus. vt q cognouit vxorē alterius vel scīmonialē/hoc trahit ī aliud genus pc̄ī scilicet adulterij vel sacrilegij. similiter ꝙ sit ꝯsanguinea trahit in speciē incestus siue in aliud genus. & capit̄ hic genus pro specie. Similiter capere alienū in loco sacro trahit in sacrilegium. Exēplum scd̄arū scilicet q̃ aggrauāt sed nō trahūt in

De circūstantijs.

aliud genus peccati vt ꝙ aliqs furatur multum vel paruum siue paucum illud aggrauat/est tamen simplex furtum dato ꝙ quis multum furetur. Similiter status persone aliquando aggrauat q̄uis nō mutet in aliā speciem peccati. vt ꝙ sit homo prudens & doctus dūmodo non sit presbyter vel non vouerit castitatem cognoscendo solutam est simplex fornicatio/nihilominus est grauius peccatum q̄ si non esset talis. Et iste que aggrauant & non mutant speciem duplices sunt/quedam ponūt in numerū. alie vero non ponunt in numerum .i. que faciunt numerum peccatorum maiorē vt iteratio actus eiusdem in specie: vt pluries simpliciter formari nō trahit in aliam speciem a simplici fornicatione sed tamen ponit in numerum peccatorum. quia facit maiorem numerū. Alie nō ponūt in numerū vt simpliciter fornicari semel: sed maiori voluntate & libidinę hoc aggrauat: sed nō facit numerum. Non aggrauantium alique alleuiant vt maior temptatio vel ignorātia. Alie nec aggrauant nec alleuiant: sed se habēt impertinenter. vt ꝙ mulier cum qua rem habuisset: sit berta vel ioanna longa vel breuis. Istis suppositis est difficultas inter doctores que sunt necessario confitende. Dicitur primo ꝙ alleuiātes & impertinētes nō sunt necessario cōfitende nisi cōfessor scisci tetur. Item oēs doc. dicunt ꝙ oēs circūstantie que variāt genus siue mutāt speciē & trahunt in aliud genus peccati seu mutāt & trahūt in aliā denominationē sunt necessario confitende: & ista sunt certa apud oēs doctores/ videlicet nō oportet confiteri impertinentes. Secūdo nō oportet ꝯfiteri alleuiātes: sed oportet de necessitate confiteri aggrauantes mutantes genus aut denominationem. Quarto oportet necessario cōfiteri aggrauātes ponētes in numerū/ puta reiteractationē q̄uis nō mutēt speciē. oportet confiteri quotiēs etiam in eadem specie/ & hoc si habeat certitudinem vel probabilitatem de quotiens/si non oportet attingere propinquitatem numeri. Ista sunt certa inter doct. Sed de alijs circūstātijs q̄ aggrauāt nec ponūt in numerū nec variāt spēm difficultas est/ vtrū sint ꝯfitēde/puta vtrū sit necesse ꝯfiteri ꝙ erat parua vel maior tēptatio vel ꝙ preuenit tēptationem vel cū magno conatu & magna libidine / vel vtrum ista possint taceri. Similiter an necessario sit cōfitendum in furto magnū vel paucum ablatum que nō mutant speciē. & pono vtrūq ablatum mortale: habemus quid certum & quid dubium. Cōiter dicitur ꝙ nisi mutent speciem/aut ponant in numerū / non sunt necessario confitende nisi ad interrogationem sacerdotis: sed expediēs esset ꝙ ꝯfiterētur. & illius sententie videtur esse August. ꝙ sunt necessario ꝯfitende cōsideret tēptationem. quia magis peccat cognoscens turpem q̄ pulchram propter minorē temptationem. Dubium ergo est de vltimis: vtrū tales que non variant speciē nec ponunt in numerū: sed solum aggrauant in eadē specie & in eodem actu peccati sint necessario confitēde. maior pars doctorū dicūt ꝙ nō

¶ Circa hāc materiā sunt difficultates vtrū circunstantia festi necessario sit confitenda: vt puta ꝙ peccatum est die dominico vel alio festo perpetratū. Iacobita generalis minister ordinis in suo tractatu nititur probare ꝙ non: quia nō prohibetur speciali prohibitione cessare a peccato in die festo: sed cessare ab operibus seruilibus. Alie difficultates. Si quis non possit confiteri circunstantias mutantes speciem sine reuelatione peccati proximi. Vtrū tunc sint necessario confitende vel omittende. vt fortes cognouit sororē propriam & non potest habere copiam alterius sacerdotis cui possit confiteri nisi illius qui cognouit fortē & scit illū habere vnicā sororē precise/nō potest ꝯfiteri illam circunstantiā quin reuelet peccatum secretum sororis: vtrū teneatur illā cōfiteri. Dico ꝙ sic. vnde dicit de Gandauo in tertio quoli. q. xxiij. duas ꝓpositiones. prima/nūq̄ pctm̄ ꝓximi ē reuelādū in ꝯfessiōe directe. Scd̄a ꝓpō. Est aliq̄n reuelādū indirecte puta p̄ ꝯfessionē propriam & directā

Peccatū ꝓximi aliq̄n indirecte est per confessionē reuelādum.

in tali casu dicit quod necessario non obstante reuelatione indirecte peccatum proximi tenetur confiteri. Sed pono casum quod sortes cognouerit vxorem presbyteri sicut in grecia vbi sacerdotes sunt vxorati vel cognouerit vnicam sororē curati que sit sua consanguinea vel sit filia eius presbiteri curati sortes commisit incestum cum illa si cōfiteatur illā circūstantiā dabit occasionē sacerdoti interficiendi suam vxorem vel perpetuo odiendi sed arguitur quod oporteat confiteri illam quia confiteri circunstantias aggrauantes est de necessitate vite & precepto diuino. ergo non sunt omittende propter scandalū nec phariseorum nec pusillorum. nam communiter dicitur quod illa que sūt de necessitate vite non sunt omittēda propter scandalum. Ad hoc altissiodorensis: dicit quod non. & ita est non tenetur confiteri in illo casu/ sed tenetur in genere dicere cōmisi peccatum luxurie & non declarare in specie. Et ad argumentum confiteri tales ē de necessitate vite quia est de precepto dei Dico quod non est de primaria veritate vite quia non est de lege nature. sed nō scandalisare fratrem ē de prima veritate vite. ideo ratione scandali efficitur non de precepto Sed est alius casus in quo est difficultas maior/ sit sortes presbyter habens vnicam sororem commisit incestum cum ea & credebat eam esse suam concubinam scit postea commisisse cum sorore sua per cōfessionē eius & presbyter cuius habet copiam scit illum non habere nisi illam sororem. vtrum tunc teneatur confiteri illam circunstantiā que mutat in aliam speciem: apparet quod nō quia confitendo reuelaret cōfessionem sororis nam reuelare confessionem nichil aliud est quam directe vel īdirecte voce vel signo significare aliquē certo peccato peccasse sed sortes in tali casu denotat sororem peccasse & non scit alia via quam per confessionē. Talis casus habet difficultatē quia nūquam licet reuelare confessionem Dico quod non tenetur confiteri illam circunstantiā & obligatur non detegere illā. Cōsequenter ponit doct. quod illud preceptū includit cui. quia sacerdoti habenti potestatem. Ille enim in ecclesia habet solus auctoritatem ligādi & soluendi. an autem omnes sacerdotes habēant potestatem soluendi & ligandi tractabitur infra. Habemus ergo quod illud preceptum includit personā que tenetur cōfiteri/ quia adultus & conscius peccati mortalis/ & qd. i. quodlibet mortale & circunstātias in aliam speciem trahentes & ponētes in numerum. De aggrauātibus non ponētibus in numerum aliqui dicunt quod sic aliqui non. Etiam illud preceptum īcludit quādo: videlicet quādo est periculum mortis: vel quando oportet suscipere sacramentū aliquod/ & ponitur ratio quia quando est periculum mortis vel necessitatis sacramenti suscipiendi vel quando non expectatur maior oportunitas. Sed circa hic ponitur casus quod sit sortes in periculo mortis constitutus nō habens copiam sacerdotis preterquam qui est excommunicatus vtrum sortes teneatur illi peccatum confiteri: Et est difficultas inter duos doctores qui contrariantur i hoc casu. Iacobus de viterbio i prio quolibeto q. xviii. distinguit/ vel presbyter cuius habet copiam est excommunicatus maiori excommunicatione vel minori. Si maiori nō tenetur ei confiteri / & adducit duas rationes quarum prima est/ nūquam est malum faciendum vt inde eueniat bonum nec est illicitum committendum propter quodcūque bonum quod speratur subsequturū: sed participare cum excommunicatis in sacramentis est semper mortale. Igitur propter bonum confessionis quod speratur non est participandum cū illo. Forte dices/ aliquis potest participare cum excommunicato propter bonum spirituale ipsius excommunicati/ puta admonendo eū de sua salute. ergo a fortiori licebit participare propter bonum spirituale ipsius participātis quia teneor magis procurare bonum meū quam excommunicati. propterea dat aliam rationem. quia prima non cōcludit. talis excommunicatus non habet potestatem tūc

Utrū aliquis possit cōfiteri excommunicato.

Iacobus de viterbio.

vtendi clauibus. ergo nullum bonum ide id est participando cum eo consequitur alter ei confitendo. Item omnia sacramenta sunt suscipienda in vnitate ecclesie sed talis excommunicatus est diuisus ab ecclesia. Ideo nullũ sacramentũ põt pferre excepto baptismo ĩ necessitate. Si aũt talis sit excõ communicatus minori excommunicatione licet sit separatus a susceptione sacramẽtorum non est tamen separatus a collatione iporum/ & non habetur quin possit cõferre precipue in necessitate, ergo fortes in tali casu licite potest ab eo recipere sacramẽtum: & ista est resolutio illius doct. ꝙ si sit excommunicatus maiori alter non debet confiteri ei nec potest/ si autem minori tenetur. Alius est doct. ꝯtrarius scilicet De palude. xxiiij. distinctione quarti. q. v. ca. ij. dicit ꝙ tenetur ei confiteri & potest ab soluere quãuis sit excommunicatus maiori excommunicatione quod bene credo. Immo quod plus est/ si sint duo presbyteri in extrema necessitate constituti & vterꝗ sit excommunicatus vterꝗ alterum potest absoluere/ & ab excommunicatione & a peccato. Ratio eius est/ ĩ iure humano parificantur adinuicem necessitas & ignorantia / cum necessitas nulli legi positiue subiciatur licet bene diuine/ & ignorantia inuincibilis excusat ab vtraꝗ lege scilicet diuina & humana: licet non a lege nature. sed sic est ꝙ absolutus ab excommunicato qui ignoratur excommunicatus realiter ẽ absolutus. ergo etiam si sit necessitas ita ꝙ nõ possit haberi copia alterius videtur absolutus. vnde quantum ad minorẽ De palude in distinctione presenti. q. v. articulo secundo ad longum allegat quinque opiniones & resoluit se ꝙ absolutus ab excõmunicato realiter est absolutus & si postea innotuerit ei ꝙ erat excommunicatus tẽpore absolutionis nõ tenetur reiterare cõfessionem. patet/ sententia lata ab excommunicato secreto tenet: ca. ad probandum de sententia & re iudicata dicitur ꝙ sentẽtia quedam erat irritãda propterea ꝙ vnus iudicũ erat publice excõmunicatus / ergo per argumentum a contrario sensu si secrete est excommunicatus non minus sententia lata tenebit. & in foro exteriori est valida & si excommunicat realiter alter est excommunicatus/ ergo a fortiori absolutio ab illo qui ignoratur excommunicatus valebit. & ista resolutio videtur multum probabilis precipue quando vitare excommunicatum est solum de iure positiuo vt multi tenent. Vnde tenet Occã in dya. ꝙ si sit talis necessitas/ & non habeatur copia sacerdotis nisi excommunicati tenetur ei confiteri. Et ad argumentum/ nũꝗ est illicitum faciendum propter quodcunꝗ bonum quod speratur subsequturũ. Verum est: sed dico ꝙ illud nõ est illicitũ/ sicut nõ est illicitum conuersari cum excommunicato propter bonum eius. Similiter dico ĩ ꝓposito & teneor credere ꝙ in tali casu solũ prohibeor iure positiuo conuersari cũ excommunicato/ & secluso illo non obligor ad vitandum excommunicatum/ ergo posito tali iure positiuo adhuc obligor confiteri supposito ꝙ talis impotentia excommunicati non potentis absoluere sit precise de iure positiuo. Argumentum est efficax ꝙ in tali casu teneor ei confiteri: quia se cluso tali casu teneor debito iuris diuini ei confiteri: quia ius diuinum est ꝙ in necessitate habens culpam & copiam sacerdotis tenetur confiteri ei/ alias si non sequeretur ꝙ ius positiuum derogaret iuri diuino ꝙ non potest. & argumenta De viterbio sũt facila ad soluendum. Habemus ergo cui & quando est confitendum. ¶ Iam seqtur qualiter. Vñ dicit doct. ꝙ istud ꝓceptũ de confessione continet qualiter ꝯfitendũ sit/ & in isto q̃liter ponit doc. tria. Primũ cũ displicẽtia peccati. Scdm cũ ꝓposito suscipiendi penitẽtiã iniũgendã/ & tertiũ cũ proposito abstinendi a peccatis in futurũ. ita ꝙ tenetur habere displicẽtiã peccatorum/ & propositum suscipiendi iniungendam penitentiam. sed doct. videtur sibi contrarius in isto passu & in decimaquarta distin-

De palude.

Argumẽtũ multũ apparẽs

ctione. dicit enim ibi vt sacramentum penitentie habeat suum effectum sufficit ꝙ nõ ponatur obex & nec attritio nec contritio requiritur sed sufficit intentio suscipiendi sacramentum penitentie/ & non ponatur obex/ & idem est dicturus/ l. xviij. ergo nõ oportet ꝙ sit cum actuali displicentia peccati. Item dicit ꝙ nullus obligatur ad suscipiendum penitentiam. quia suscipere est libertatis: sed suscepta est necessitatis. ita ꝙ sacerdos non potest obligare peccatorẽ ad suscipiendum penitentiam: nisi libere velit: & tamen dicit ĩ hoc passu ꝙ tenetur suscipere/ dicit prius ꝙ non requiritur displicentia & credere bene ꝙ doctor dicit falsum. quia non vidi doctorem preter eum ꝙ diceret quod non requiritur displicẽtia. & dicit Gabriel ꝙ contradicit sibipsi. Ideo dico ꝙ qñ nõ habet displicẽtiã actualẽ ꝙ ponit obicem & communiter dicunt docto. ꝙ quando peccata redeunt in memoriam vt offensiua dei ꝙ tenemur displicentiam habere: & ferme omnes hoc dicunt. de secũdo/ vtrum teneatur habere propositum ad implende penitentie si se subiciat penitẽtie quam sacerdos iniungit: fortes attritus accedens non opportet ꝙ accedat cum proposito ꝙ recipiet penitentiam. quia potest licite nolle penitentiam assumere sed illam partem soluere in purgatorio/ nichilominus tenetur habere propositum adimplende penitentie sub conditione puta si se submiserit. Alij doctores dicunt ꝙ illud verbum quodcunqꝫ ligaueritis intelligitur expresse de ligamẽtis ad penã ꝙ si sacerdos iniungat rationabiliter tenetur obtemperare cõfessus sacerdoti. & est opinio antiquorum que videtur probabilis. Ad minus apud omnem opinionem tenetur habere propositum adimplendi penitentiam si se submiserit: & illam acceptauerit.

¶DE TERTIO ARTICVLO. visum ẽ de his que continentur in precepto diuio de cõfessione stando precise in iure diuio. In isto articulo ostẽdit que specificauit ecclesia in suo precepto superaddito iuri diuino: & est notandum ꝙ vltra ius diuinũ ecclesia aliquid specificauit circa confessionem & specificatio precipue habetur i ca. omnis vtriusqꝫ sexus de peniten. & remiss. ¶Et primo/ vidẽdum est de illo precepto in: & postea declarabimus doctorem. vnde illud preceptum contentum in illo capitulo est preceptũ ecclesie. Et secũdũ Occã in illo precepto continentur tres partes. Prima/ ꝙ omnis vtriusqꝫ sexus fidelis cum ad annos discretionis peruenerit omĩa sua peccata solus sacerdoti proprio cõfiteatur & iniunctam penitentiam diligenter exequatur/ & est prima pars illius capituli ꝙ est pars preceptiua. Secũda pars que est dispensatiua prime partis est/ ꝙ si voluerit alieno confiteri petat & obtineat licentiam a proprio sacerdote. ¶Tertia pars est diffinitiua ibi alias sciat illũ aliũ sacerdotẽ ipsum non posse absoluere. & iste tres partes continẽtur in illo precepto. Doctores hic faciunt magnam difficultatem quomodo capitur hic proprius sacerdos. & difficultas videtur satis trahi ex textu. Dicunt aliꝗ cum ponatur ibi bis proprius sacerdos. scilicet/ primo debet confiteri proprio: & si voluerit alieno petat licentiam a proprio: dicunt ꝙ ibi non potest capi vniuoce proprius sacerdos: nam ĩ prima parte de necessitate capitur proprius sacerdos pro ordinario vel commisso/ alias prima pars esset falsa ꝙ quilibet fidelis teneatur proprio semel in anno confiteri: nisi capiatur proprius vt se extendit ad habentẽ potestatem ordinariam vel ab ordinario. Sed in secunda parte nõ potest capi proprius sacerdos nisi pro ordinario. nam habetur ꝙ si alieno voluerit confiteri petat a proprio licentiam quia non sufficit petere licentiam a commisso alias fratres mendicantes haberent potestatem committendi quod est falsum. Insuper iam si habeatur licentia a proprio ille circa quem habeo licentiam vt ei cõfitear nõ est alienus: sed proprius. ergo videtur ꝙ proprius sacerdos in isto capitulo in prima & secunda partibus capitur eꝗ

uoce. & De palude. hoc tenet & cōmuniter multi doctores. Sed videtur michi melius dicendum. vt dicit Occam & Gabriel ꝙ in qualibet istarum partium capitur proprius sacerdos pro habente ordinariam potestatem & nō delegatam & isti iudicio meo dicunt melius ad intellectionem textus ꝙ capitur proprius pro ordinario. & pro solutione argumentorum dicunt ꝙ preceptum istud est disiunctiuum / nam ista pars cum ad annos discretionis solus sua peccata proprio sacerdoti confiteatur non sola illa pars est preceptum sed illa pars sub disiunctione ad secundam sumpta scilicet ꝙ si voluerit alieno confiteri petat licentiam a proprio. ergo illud preceptum in illo capitulo est disiūctum. ita ꝙ sufficit adimplere primam partem vel secundam. nam confitendo ordinario adimplet primam / si cōmisso etiā adimplet secūdam. nā qui confitetur commisso ab episcopo vel a papa vel a proprio curato adimplet secundam. papa eni & episcopus & curatus / sunt tres ordinarij respectu penitentis. Ideo dico ꝙ proprius in qualibet illarum partium valet tantum sicut ordinarius. Ad argumentum. ergo qui confitetur capellano ordinarij non adimplet illud preceptum / dico ꝙ adimplet secundam partem & sufficit ꝙ sit disiunctū. Aliquis forte argueret / diximus consequenter ad Occam ꝙ capitur proprius sacerdos in qualibet parte pro ordinario & sufficit adimplere partem quia ē disiunctum. Ergo summus pontifex vi precepti non tenetur confiteri semel in anno si sumatur proprius sacerdos in qualibet parte pro ordinario / nō tenetur vi precepti ecclesie. quia vnus sumus pontifex non pōt ligare sequentem nec potest se ligare nisi p votum sed non per preceptum. sed illud ē preceptum ecclesie / ergo summus pōtifex nullum habet proprium sacerdotem: quia non habet ordinarium: & si non habet ordinarium nō potest habere delegatū cum haberet ab ordiario suo proprio / ergo ex illo statuto non obligatur pontifex semel in anno confiteri proprio. i. ordinario vel delegato ab ordinario. ergo cum non habet ordinarium non tenetur. Aliqui dicerent ꝙ non obligatur ad illud preceptum tamen tenendo partem veram ꝙ summus pontifex obligatur per statuta conciliorū & qui diceret oppositum saltem in francia reputaretur hereticus obligatur vi precepti humani & tenetur semel in anno sumere eucharistiam. patet ex capitulo: sed nō potest sumi eucharistia sine peccato ab eo qui est conscius peccati mortalis nisi confiteaẽ ergo summus pontifex tenetur confiteri. Dictū est prius ex opinione durādi ꝙ prima pars scilicet semel confiteri non est preceptum: sed exhortatio salubris. quia ecclesia non potest precipere cōfessionem cum sit de secretis que non cadunt sub foro publico: sed quia potest precipere eucharistie sumptionē. ideo de per accidēs potest precipere confessionem quia eucharistia q̄ precipitur omnibus fidelibus sumi semel i anno non potest digne suscipi absq̧ cōfessione. Et ad argumentum papa non habet proprium sacerdotem. i. ordinariū. verum est: sed dico ꝙ non tenetur confiteri ꝓprio nec delegato a proprio sed ab ipso electo cui libere se subdat. Iam consequēter ad doctorem. ostendum est quid specificatur in isto precepto / & dico ꝙ quantum ad quis nichil aliud specificatur q̄ quod specificabatur in precepto diuino scilicet adultus. Sed q̄tum ad que / est controuersia iter doctores. Nam Tho. & Richar. dicūt ꝙ si solum habeat venialia: tenetur cōfiteri venialia vt adimpleat preceptum ecclesie. Si autem habeat mortalia cum venialibus tenetur confiteri mortalia & non venialia. Sed illos impugnat doct. & bene. nam per istud capitulum. omnis vtriusq̧ sexus dicitur / singula peccata / vel ibi peccata distribuitur solū pro mortalibus vel venialibus & mortalibus indifferēter. Si primum. ergo qui non habet mortale non tenetur cōfiteri vi precepti. Si secundū: puta ꝙ distribuatur pro vtrisq̧. ergo simul habēs veni

alia & mortalia simul tenetur confiteri venialia ac si non haberet mortalia ita q tenetur ambo confiteri & sic illa opinio que dicit q si habeat mortalia & venialia simul tenetur solum mortalia confiteri non videtur conformis illi textui. Item solũ pcipitur confessio in illo precepto prout est dispositio necessario prerequisita ad eucharistiam suscipiẽdam digne. sed habenti solum venialia non est necessaria confessio vt digne suscipiat eucharistiam quia venialia non eiciũt hominem a gratia nec separant a communione sacramentorum. ergo nullo modo in tali precepto precipitur cõfessio venialium. Aliam rationem assumit doctor. nunq̃ est necessaria contritio venialium. ergo a fortiori nec confessio illorum patet ans/homo potest saluari perseuerando in proposito & in venialibus actualibus vsq ad mortem/ergo nunq̃ est necessaria contritio venialium. Vnde quando dicit doctor. q nunq̃ est necessaria contritio venialium ad salutem. hoc est verum & loquor de veniali in genere siue ex genere q̃uis deliberauerit perseuerare i illis vsq ad mortem nihilominus saluabitur. ergo nõ est necessaria attritio vel contritio illorum Immo stat vsq ad mortem oppositum attritionis & contritionis illorum. ¶ Vtrũ ad minus homo teneatur confiteri de veniali sub pena peccati venialis cum occurrunt venialia memorie inq̃tum dei offensiua: dicerem q ad minus sub pena peccati venialis tenetur confiteri de venialibus. Habemus ergo qd specificauit ecclesia qa singula mortalia. Iam declarandum est cui scilicet proprio sacerdoti. Vnde docto. dicunt q proprius sacerdos Tripliciter capit vno modo pro ordinario siue mediato siue imediato. & sic episcopus/papa/ & curatus sunt pprij sacerdotes. Secũdo modo pro ordinario immediato & sic curatus dicitur proprius. Tertio modo pro quocũq habente potestatem absoluendi siue sit ordinarius siue pmissus aut delegatus. Istud preceptum ergo specificat q̃tum ad cui. i.

Proprius sacerdos triplicitur capitur

habenti secũdũ omnes potestatem absoluendi. Posset circa hoc oriri difficultas. sic fortes circa pascha qui tamen non est in extrema necessitate nec in periculo mortis. & incumbit eis necessitas communicandi ex precepto & non habet copiam sacerdotis nisi alieni neq habet copiã proprij curati nisi alieni & imminet tempus specificatum ab ecclesia vt communicet & confiteatur. vtrum possit absolui ab alieno: & apparet q nõ: quia in fine capituli dicitur Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata licentiam prius postulet & obtineat a proprio sacerdote cum aliter ipse illum non possit absoluere vel ligare propter voluntatem superiorum/dico q in tali casu/alter non potest eum absoluere nec tenetur ei confiteri quia ius non concedit facultatem confiteri alieno nisi in extrema necessitate & non in paschate. Ideo propter absolutionẽ obtinendam aliquis confitetur sed alienus non habet potestatem absoluendi. igitur. ¶ Alia difficultas. an liceat confiteri laico: aliq dixerunt q sic/si non sit copia sacerdotis & imineat periculum mortis. Immo tenet laico confiteri. vt dicit Tho. & Richar. i. iiij. & ratio istorum est. Preceptum de confessione obligat ad duo: ad vnum ex parte peccatoris: ad alterum ex parte ministri/ & ex parte peccatoris obligatur ad confessionem: ex parte ministri ad absolutionẽ. & si non potest ambo simul ad minus tenetur facere quod potest: sed in tali casu potest vnum facere quis non possit absolui sacramentaliter. ergo tenetur tunc laico confiteri: & est tota ratio eorum quia preceptum ad duo obligat & si possit ãbo cõsequi tenetur ad ambo: sin autem ad illud quod ipse potest. Sed doct. & Durandus censet oppositum & rationabiliter. quod in tali casu non obligat laico confiteri ratio durandi que videtur bona talis ẽ. Quicunq obligatur ad duo ad vnum principale quod est finis. & ad aliud tanq̃ medium & accessoriũ ad alterũ tanq̃ ad finẽ & prin

An liceat confiteri laico

cipale. Si incurrat impossibilitatem principalis quod est finis non amplius obligat ad accessorium. sed homo non obligat cõfiteri nisi recipiat absolutionem sacramentalẽ & si posset sacramẽtaliter absolui sine ꝯfessione non obligaretur cõfiteri/ hinc ẽ ꝙ ꝗ cõmisit mortalia ante baptismum non obligatur postea ꝯfiteri. quia sunt absoluta vi sacramenti. Ideo qui posset absolui vi sacramenti sine confessione non obligaret confiteri. Sed in casu predicto dato quod iste existẽs in extrema necessitate habeat copiam laici est impossibilitatus ꝗtum ad principale seu finis consecutionem .i. absolutionẽ sacramentalẽ. ergo pro tunc deobligatur ab accessorio scilicet a cõfessione. Si enim aliquis incurrat impossibilitatem finis non amplius obligatur ad medium. Resolutio doct. est: ꝙ nunꝗ obligatur homo confiteri laico/ dicit tamẽ si talis laicus sit persona que possit prodesse & nõ obesse potest confiteri. quia talis confessio ẽ satisfactoria propter verecundiam que habetur in tali confessione. sed si talis non possit prodesse tenetur non confiteri. nam nũꝗ potest licite homo peccatũ secretum pximi alteri detegere nisi in casu quo alter potest prodesse & non obesse. ergo a fortiori cũ teneatur se magis diligere ꝗ pximum nũꝗ teneẽ detegere pctm̃ suum nisi in casu quo potest alter prodesse & non obesse.

Resolutio. ¶ Vnde doctor resolutorie dicit tria / primum/ nõ obligatur cõfiteri laico/ secũdo stat ꝙ talis confessio sit alicuius vtilitatis pter relaxationem pene: & si sequatur vtilitas. Tertio si non sit spes ꝙ talis possit prodesse & non obesse non tenetur. Immo tenetur nõ confiteri nisi excusetur per ignorantiam inuincibilem: puta ꝙ credit ꝙ ĩ tali casu teneatur laico cõfiteri sub pena peccati mortalis. sed secluso illo errore inuincibili tenetur non confiteri quia per rationem precedentem tenetur nõ detegere peccatum secretũ proximi. ergo a fortiori nõ debet suum detegere. & est resolutio doctorũ que videẽ michi verissima quantũ ad illam partem. Habemus ergo cui/ scilicet ꝓprio sacerdoti vel delegato ab ordinario. Specificat vltimo qñdo/ scilicet ad minus circa pascha. Arguitur ꝯtra hoc: ergo istud preceptum est relaxatiuum. patet quia ante hoc preceptum de confessione quod specificat tẽpus circa pascha obligabatur homo quotiens peccauerat cõfiteri. ergo homo pluries ꝗ semel in anno tenebatur confiteri cum regulariter plusꝗ semel homiẽs peccent in anno. ergo istud preceptum potius debet vocari relaxatio ꝗ preceptum.

Aliqui dicunt ꝙ homo ante hoc preceptũ postꝗ peccauerat ꝗcito habebat oportunitatem & non sperabat maiorem oportunitatem tenebatur confiteri: & ex hoc precepto non datur intelligi ꝙ homo deobligetur ad hoc: sed quando est cõscius alicuius mortalis & habet oportunitatem: & nõ expectat maiorem ꝗuis expectet equalẽ teneẽ cõfiteri. Et ratio istorũ est/ quando cũꝗ aliquis est debitor alicui & in obligatione debiti non est prefixus terminus debiti soluendi tenetur quãcito potest nisi habeat dilationem a domino hinc est ꝙ habentes obligationes humanas nisi prefixum fuerit tempus cogunt debitorem ad soluẽdũ quando volunt/ sed peccator est deo debitor vi precepti confessionis: & deus in illa obligatione nullum specificauit tẽpus. ergo ꝗcito potest/ & est ei oportunitas tenetur ad soluendum debitum. dicunt ergo illi ꝙ existens in mortali vi precepti diuini tenetur ꝗ cito potest confiteri. Sed opposite sententie est doctor & Durandus/ videlicet ꝙ vi precepti diuini nunꝗ obligatur confiteri quotiens est conscius peccati mortalis nisi quando est dubium de nunꝗ habẽdo talem oportunitatem / & illud ꝓceptum est affirmatiuum/ & aliarum rationũ habet apparentiam magnam/ quia eodem modo probaret de omnibus preceptis ꝙ ꝗcito haberet oportunitatẽ teneretur illa adimplere. Ideo quotiens posset habere oportunitatem teneretur diligere deũ. & sic homo frequẽtius peccaret omissione

Resolutio ergo doc. est que videtur sanior ꝙ non obligatur vi precepti diuini confiteri q̄cito habet opportunitatē secus ē de cōteri. Et ad argumentum talis peccator est deo debitor absq̧ prefixione termini/ dico ꝙ prefixit terminum totam vitam istā corporalem ad confitendum peccatum. Ideo quādo est verissimile ipsi peccatori vel verisimile dubium ꝙ post non poterit confiteri obligatur precepto diuino tunc soluere debitum: sed quando est ei verisimile poterit ipse maiorem opportunitatem expectare non obligatur tunc exsoluere: vt est michi verisimile ꝙ potero per totā partē huius anni expectare habeo quālibet partem huius anni accomodatam possum expectare per quālibet partem stando precise in iure diuino: sed si sit verisimile ꝙ nunq̄ tāta opportunitas confitendi & sumēdi se offeret teneor iure diuino tunc confiteri & cōmuicare. Specificauit ergo ecclesia & nō relaxauit immo strixit ad aliquid qđ non cadebat prius sub obligatione: nam si ante pascha habeo verisimilem coniecturam ꝙ nō occurret tanta opportunitas teneor iure diuino confiteri: ideo non est relaxatiuū preceptum sed magis strictiuum & obligatorium. ¶ Patet ergo quid specificauit illđ preceptum humanum & quid superaddidit diuio precepto / q̄tum ad personā q̄ debet confiteri & quātū ad peccata confitēda nichil specificauit: quia sigula mortalia. dictum est ꝙ etiam. quis non habeat nisi veni alia non obligatur cōfiteri. ¶ Q̄tū ad cui specificatur scilicet ꝑprio sacerdoti & diximus ꝙ capitur proprius pro ordinario etiā mediato vel imediato & in vtraq̧ pte ꝓcepti & capituli. & ꝙ preceptum illius decretalis est disiūctiuum ita ꝙ obligamur proprio sacerdoti vel alteri de licētia. & iste modus puta ꝙ capitur proprius pro ordiario est communior & verisimilior. Insuper dictū est ꝙ nunq̄ obligamur laico: nisi crederemus eū esse sacerdotē/ visum est etiam quādo/ scilicet adminus semel in anno circa pascha. ¶ Sed circa articulum istum videndū est primo/ vtrum in paschate confessus proprio sacerdoti confessus inq̄ ficte adimpleat preceptū ecclesie ita ꝙ nullo modo amplius teneatur pro illo anno confiteri proprio curato. ¶ Quantum ad primū apparet ꝙ adimplet quia fictio est solum actus interior & nullo modo exterior vel saltem omissio pura actus interioris .i. alicuius actus requisiti ad sufficientem indaginem vel ad sufficientem displicentiam. sed ecclesia nullo modo potest precipere aut prohibere actus puros interiores quia cognitio de exterioribus data est ecclesie & interior soli deo reseruata/ ergo qui confitetur singula peccata q̄uis sit fictus adimplet preceptum nec tenetur amplius illo anno nisi superueniat alius casus ex precepto diuio puta si icurrat periculum mortis. ¶ Circa hāc questionem ē duplex parua difficultas/ prima. Vtrum confessus ficte recedente fictione confessio habeat suum effectum sicut sacramentum baptismi sumptum ficte recedente fictione habet suum effectum apud doct. Secunda/ vtrum de facto adimpleat ꝓceptū ecclesie. vnde sacramentū baptismi ficte sūptū .i. cū obice mortalis peccati recedēte fictione habet suum effectum: hoc est dicere recedente fictione virtute baptismi prius sūpti remittitur peccatum & quo ad culpam & quo ad penam. queritur vtrum sit eodē mō de confessione. i. vtrum recedente fictione habeat suum effectum. Dicit. S. Tho. ꝙ sic/ & ꝙ sufficit cōfiteri & penitere de fictione dicens ꝙ sicut in sacramento baptismi ficte suscepto confertur caracter & recedente fictione. i. habita penitentia de fictione virtute caracterū confertur illa que fuisset data/ nisi fuisset illa fictio impediens & virtute illius remittitur peccatum quo ad culpam & penam. Ita dicit virtute absolutionis sacramentalis in ficte ꝯfesso ꝯferī nō caracter sed q̄dā ornatus virtute cuius recedēte fictiōe ꝯferī oīs effectus qui fuisset collatus si nō fuisset talis fictio. Durandus valde bene arguit contra hanc opinionem dicēs ꝙ est falsa: & de facto cre

An ficte cōfessus i paschate satisfaciat ecclesie ꝓcepto.

An ficte confessus ad impleat preceptum ecclesie.

Thomas

do eam esse falsam. & pro declaratione notandum quod confiteri ficte est ponere obicem sacramento penitentie: & multipliciter quis confitetur ficte vel quia quis confiteatur singula peccata. nichilominus habet complacentiam in aliquo aut quamuis confiteatur singula preterita & in nullo illorum complaceat habet tamen propositum peccandi in futurum. aut non habet displicentiam de preteritis quam tenetur habere sed non complacet neque displicet de illis ita quod habet puram negationem de utrisque quodcunque istorum dicatur concludetur quod non facit confessionem integram. Ideo tenetur iterum reiterare patet. Si dicas quod confitetur singula preterita sed complacet in aliquo & non confitetur illam complacentiam vel non confitetur propositum & confitetur singula preterita vel non habet displicentiam quam tenetur habere & non confitetur illam omissionem quodcunque dixeris semper manet in peccato quod non confitetur. quia scilicet vel est in peccato complacentie/ vel habet propositum peccandi vel cum displicentia sed quecunque dimidiat confessionem tenetur postea ad integram omnium/ ergo sortes nunquam potest confiteri ficte quin teneatur postea ad integram singulorum/ ergo confessio precedens cum tali fictione non valuit/ & in proposito confiteri ficte non est nisi ponere obicem per peccatum & aliquis nunquam confitetur ficte nisi quia ponit obicem effectui sacramenti: sed sic est quod illud peccatum per quod ponit obicem non confitetur. Ideo dimidiat confessionem. & sic tenetur postea reiterare & ad integram facere confessionem ergo ficte confitens non satisfacit precepto ecclesie: quia ille qui est in actuali mortali vel fatetur se esse in illo nunquam eum sacerdos absolueret. Ideo manens actu in mortali non absoluitur: Dicit ergo durandus quod qui confessus est ficte etiam recedente fictione nunquam habebit effectum suum absolutio sacramentalis nisi reiteretur integre & tenetur postea confiteri de omnibus de quibus confessus est & de fictione. Quantum vero ad ornatum impugnat etiam quod nichil conferat: quia posset aliquis successiue multos acquirere ornatus quod non videtur dicendum regulariter nichil imprimitur per absolutionem sacramentalem nisi conferatur gratia & precipue quia sacramentum penitentie non est initerabile. & sic nichil confert nisi gratiam. Ideo quantum ad illud apparet michi quod ficte confessus tenetur ad singula confitenda. Circa argumentum factum contra Thomam statim occurreret argumentum tritum in schola quod aliquis omittendo confiteri peccaret infinitis peccatis/ dicis quod sortes confitens singula preterita habens actualem complacentiam vel quia non confitetur illam complacentiam vel propositum confitendi dimidiat confessionem sit ergo sortes precise irretitus duobus peccatis & occurrat tempus in quo tenetur confiteri & non confiteatur peccat tertio peccato: & quia non confitetur tertium peccatum: scilicet illam omissionem videtur quod peccet quarto peccato & sic consequenter/ & per consequens peccabit infinitis peccatis. Apparentius peccatum esset de contritione sit sortes irretitus precise duobus peccatis & occurat tempus in quo teneatur conteri de singulis. Si non conterat iam committit tertium peccatum quia de singulis tenetur. ergo tenetur conteri de illis duobus & de illa omissione qua omittit conteri de illis duobus/ & non conteritur de illis duobus/ nec de illa omissione. ergo secundo omittit & non conteritur de singulis peccatis & de duabus omissionibus. ergo tertio omittit & sic consequenter igitur peccat infinitis peccatis. Quantum ad hoc argumentum quod non habet magnam difficultatem/ dico primo. Quandocunque sunt due omissiones vel saltem que putantur que vitantur per vnicum actum nunquam sunt duo peccata/ ideo postquam vitantur per vnicum actum non est malitia nisi in priuatione illius actus vnde sortes non conteritur de illis duobus peccatis omittit & peccat & non conterendo de illo tertio non peccat quia vitaret vtranque istarum omissionum

Aliquis multipliciter confitetur multe.

habendo precise contritionẽ duorum preteritorum. ideo cum sortes per vnicũ actũ vitaret vtrãq; illarum: scilicet primam & secundam. sequitur ꝙ ille omissiones nõ sũt nisi vnicum peccatum. eodẽmodo in confessione/ sortes nunc tenetur ꝯfiteri sua peccata integre/ ergo nunc tenetur ꝯfiteri tertium. Dico vtrãq; istarum duarũ omissionum vitaret per confessionem duorũ preteritorum: & primã: secundam: & tertiã: & in infinitum omissiones vitaret. ideo iste omissiones non sunt nisi vnum peccatum omissionis. Secundo dico pro argumento Sit sortes iam irretitus duobus peccatis: & occurrat tempus pro quo tenetur conteri non ꝯterendo peccat omissiue. talis omissio est tertium peccatum. Vtrum in hoc instanti in quo omittit teneatur conteri de illa omissione: Dico ꝙ non. imo est impossibile simpliciter ꝙ conteratur imo implicat ꝯtradictionẽ sortem ꝯteri in hoc instanti de omissione qua omittit conteri de illis duobus peccatis preteritis. quia bene sequitur/ ꝯteritur. ergo nõ vult omitterẽ/ & vltra non vult omittere efficaciter: ergo nõ omittit. ꝯña est bona: ergo est simpliciter impossibile ꝙ sortes conteratur de omissione qua omittit in presenti: sed si cõteratur solũ de duobus peccatis iam vitabit omne peccatum nec omittet nec peccabit aliquo peccato. Nã sortes ꝑ hoc instanti ad nihil obligatur aliud nisi ad illud quo posito vitaret omne peccatũ. & quo non posito pro hoc tempore vel instanti nõ vitaret omne peccatum: sed non posita penitentia de omissione & posita displicentia preteritorũ nõ omittit nec peccat aliquo peccato. ergo ꝑ hoc instanti vel tempore nõ obligatur penitere de tali omissione: sed solum obligatur ꝙ ista omissio non sit. imo nunq̃ obligatur penitere de peccato quod est presens ea ratione qua est presens: sed solum facere quod nõ sit presens. Ecce ergo de illo qui omittit ꝯteri & eodem modo dicatur de illo qui omittit confiteri. de ficto ergo resolutio est ꝙ tenetur iterum omnia & iterare & confiteri. Sed queritur vtrum ꝯfitendo ficte adminus adimpleat preceptum ecclesie: quia preceptum ecclesie quãdo qs transgreditur superaddit maliciam q̃ est ex sola transgressione precepti diuini. hoc est dictu si sortes tempore paschatis cõfitetur ficte & pro illo tempore tenetur cõfiteri precepto ecclesie tantũ quia non occurrit tempus in quo teneatur cõfiteri alio precepto scilicet diuino. quia nõ est in periculo mortis. Q̃tum ad hanc difficultatem habetur in martino in materia de ieiunio. & in gersono/ ꝙ potest quis adimplere preceptum ecclesie per mortale. Ratio istorum est/ ecclesia non potest precipere actum interiorẽ purum nec etiam prohibere. quando ergo ecclesia precipit ieiunium non potest prohibere relationem illius ieiunij in aliquem finem malum. quia relatio est actus iterior ergo quando sortes ieiunat referendo ieiunium in finem malum tempore quo tenetur ieiunare adimplet preceptum ecclesie/ quia facit quod ecclesia precipit & nihil facit quod ecclesia possit prohibere q̃uis faciat cõtra illud quod deus prohibet. & sic adimplet preceptum ecclesie. Dicunt ergo isti. & quasi regulariter omnes doct. ꝙ põt quis adimplere preceptũ ecclesie per mortale. Cõsequenter ad propositũ sit sortes qui vi preceti tenetur ꝯfiteri iam singula peccata que ꝯfitetur sed ficte. cũ ergo ecclesia non possit precipere illam aut non possit prohibere relationem in malũ finem. quia sunt pura iteriora. videtur ꝙ sortes qui tempore quo tenetur vi precepti ecclesie/ & non vi alterius ficte confiteatur cum illa fictio sit solum actus interior ꝙ adimpleat preceptum ecclesie. & vi precepti ecclesie non tenetur illa reiterare: sed quando occurret tempus quo tenetur vi precepti diuini confiteri tenetur omnia que confessus est ficte reiterare. & sic tenet Durandus/ & de Palude. Ratio eorum est/ quia sortes facit quicquid ecclesia precipere potest quia ecclesia (vt dictũ est) nõ potest actũ interiorẽ

Resolutio.

nec prohibere nec precipere: nam cogitationis penam nemo meretur secundum legestam ciuiles quam canonicas. quia illa peccata non sunt de foro exteriori. ideo facit in casu quicquid ecclesia precipit. Dico vltra cũ in tali precepto adijciatur pena ꝙ talis non excõmunicatur qui confitetur ita ficte. ergo nõ incurrit penã que fertur ĩ eos qui non adimplent illud preceptum ecclesie. Argumentũ De palude. dicis ꝙ ficte cõfitendo nõ transgreditur preceptũ ecclesie Contra/sit fortes qui tenetur accipere bertam in vxorem ex pacto precedẽti inter eos ecclesia precipit sub cẽsuris ꝙ illam capiat/ ergo si fortes proferat illa verba exteriora accipio te in vxorem sine consensu/fortes totaliter adimplet preceptum ecclesie/ nec incurrit censuram excõmunicationis. quia ecclesia non potest precipere ꝯsensum: sed solum que exterius patent vel patere possunt. ergo nõ incurrit censuras exteriores. Item ecclesia non potest precipere actus malos: ergo ficte confitendo nõ adimplet preceptum ecclesie. Q̃tum ad primum credo ꝙ adimplet preceptum ecclesie precise dicẽdo accipio te sine consensu: sed peccat quia mentitur: sed illud peccatum est precise in corde ita ꝙ non potest cognosci: sed obligatur confitire precepto diuino: sed nõ incurrit cẽsuram excõicationis. De alio dico ꝙ ecclesia non potest precipere actum de se malum: sed potest precipere actum exteriorem qui non est de se malus: sed est malus propter actum interiorem: sicut de ieiunio quod refertur in malum finem/ ideo precipit actum non de se malum: sed malum malicia ipsius agentis. ¶ Q̃tum ad secundã difficultatem/ vtrum confessus priuilegiato teneat̃ ꝓprio curato ꝯfiteri? Fuit magna altercatio de hac q̃stione iter seculares & religiosos. Seculares vt Armachanus: Degãdauo/ circa finem septimi quolibeti qui facit egregiam questionem dixerunt ꝙ sic. Religiosi vero excepto Occam deffendẽdo priuilegia eorum dixerunt ꝙ non/ & credo ꝙ nõn tenentur confiteri iterum curato. & est prohibitum per arrestum ne seculares & religiosi/ amplius altercentur circa illam questionem. Sed glo. in capitulo omnis vtriusq; sexus dicit ꝙ tenentur/ & adducit bonam rationem apparentem. Quandocunq; sunt due seruitutes. id est obligationes/ quarum vna non dependet ab alia preceptum separans & aufferens vnam non potest alteram aufferre: sed stando precise in tali iure ecclesie absq; priuilegio imponuntur fidelibus due seruitutes Vna confiteri proprio. Secunda/ nunq̃ alteri nisi de licentia proprij: vt patet ex calce capituli. ergo si aufferatur secunda obligatio per priuilegium dando potestatem & licentiam confitendi alieno: non oportet aufferre primam. ideo dicit glosa ꝙ tenentur confiteri eadem peccata proprio sacerdoti. Gabriel & Gerson super Marcũ/ dicunt oppositum. Imo dicit Gerson ꝙ non potest papa obligare ad retractandum & confitendum tandem peccata que confessus est: nec etiam hoc posset. Idẽ tenet Dyonisius cistertiẽsis. & inuehitur in prelatos sui ordinis qui cogunt monachos semel in anno confiteri abbati que confessa sunt illo anno. & isti habent bonas rationes pro se. nam nullus diceret ꝙ quando curatus dedit capellano licentiam audiendi parrochianum/ ꝙ parrochianus iterum teneretur proprio curato eadẽ confiteri peccata. ¶ Ad argumẽta. ad primũ de magdalena/ legitur eius penitentia sed non confessio/ similiter de Petro. Dico ꝙ habuerunt remissionem peccatorum sine confessione/ & nundũ erat instituta cõfessio. & post institutionem confessionis nõ fuit necessariũ Petro cõfiteri singula peccata ꝑterita sed solum illa que perpetrauit post institutionẽ confessionis. Ad auctoritatem Ambrosij/ lachryme lauãt peccata que postea cum pudore confitebuntur. Item. dixi confitebor &c. Dico ꝙ remittitur sepe peccatum ante confessionẽ: sed necesse est adimplere q̃d promissum est/ ideo necesse est confiteri. & ad textum: quacũq; hora ingemuerit pecca

tor delebūtur peccata. ergo nō requiritur confessio. Dico ꝙ tunc requiritur in voto & cum aderit potestas remittitur in re & in effectu. Item sola precepta decalogi sūt necessaria ad vitam habendam. Patet per verbum Christi. Si vis ad vitam ingredi serua mādata. Item/mandata nosti/fac & viues. sed confessio non est vnū preceptorum decalogi. Nego ꝙ sufficit seruare ꝑcepta decalogi. etiam in antiqua lege non sufficiebat obseruare precepta. similiter nec in noua sufficit seruare decalogū. Item preceptū de confessione continetur in precepto decalogi scilicet in isto / diliges dominū deū tuum & teipsum. Item arguitur/nullus tenetur ad impossibile: sed mutus & barbarus non possunt ꝯfiteri. igitur. Dico si mutus non possit signis exterioribus manifestare nō tenetur. De alio qui non habet sacerdotem nō intelligentē linguam. aliqui dicunt vel habet interpretem vel non: si habeat est difficultas: quia videtur ꝙ nō possit ꝑ interpretē cum ponatur in capitulo solus. Item homo non obligatur cōfiteri nisi inquātum confessio est secreta: sed confessio per interpretem facta de se non esset secreta ex genere suo: & sic de secreto faceret publicum. Pro vltimo dicitur ꝙ preceptū de confessione nullum obligat nisi illum qui peccauit mortaliter & est conscius alicuius peccati mortalis.

¶Distinctionis. xviij.
Questio prima.

VERIT DOCTOR/ vtrum potestas clauiū se extendat ad penā vel se extēdat ad culpā. Quod non ad penā patet: quia vel ad penam imponendam vel remittendā. Si remittēdam: ergo per frequētes absolutiones sacerdos omnem remitteret penam. & sic apud quēlibet sacerdotē esset potestas remittendi quālibet penam peccato debitam & totaliter. Si ad penam imponendā: ergo tenebitur quis cōfiteri quālibet penam impositam a sacerdote recipere. Cōsequēs est falsum. ergo & antecedens. Et quia solutio huius questionis depēdet ex questione sequēti. Vtrum in ecclesia sint claues: & hoc penes sacerdotem: ideo primo tractat doctor illam questionē circa distinctionē xix. postea soluet questionem motam circa distinctionē. xviij. querit ergo vtrū in ecclesia sint claues. Pro solutione doc. quinꝙ dicit. primo / ꝙ in sacerdote est vna clauis que est potestas iudicandi. Secūdo/altera est que est potestas cognoscendi. & tertio inquirit de distinctione istarum clauiū: vtrū clauis cognoscendi sit eadē cum claue iudicādi q̄ vocat clauis potestatis altera clauis sciētie. Et quarto inq̄rit de actibus istarū/quomō potest vti sacerdos istis clauibus. vtrū quilibet sacerdos in quēlibet possit vti claue. Quinto/an preter istas duas sit altera clauis in ecclesia que vocatur iurisdictiōis. ¶In isto primo articulo nitit probare & ostendere ꝙ in ecclesia & penes sacerdotem sit clauis potestatis. i. potestatis sententiādi. ¶Pro quo supponit primo ꝙ omnes transferentes secundum aliquam similitudinem se transferūt/proprie illa potestas nō dicitur clauis: sed similitudinarie secūdum aliquam similitudinem quam habet cum claue materiali. Vnde clauis materialis non est apertio hostij nec aperiēs: sed est instrumētum proximū & imediatū aperiendi. Etiā transferendo ad spiritualia vocatur clauis instrumētum quo potest quis aperire alicui ianuam regni celestis vel ianuā ecclesie militantis cui est clausa. Nam notum est ꝙ cuilibet in mortali existēti est clausa ianua ecclesie triumphantis. & dicitur ei clausa ianua/quia in tali statu est impossibilitatus de lege ad ingrediendū. ideo clausio ianue est impossibilitatio ad ingrediendum de lege. Vnde aliquibus relicta est potestas a Christo reddendi istum in aliquo statu in quo possit mereri ingressum regni: talis potestas vocatur clauis/

An in ecclesia sint claues.

quia est instrumentum proximum mediante quo habens potestatem potest aperire ianuam. Secundo supponitur quod triplex est potestas remittendi peccatum. Una principalis & illa sola est in deo: quia nemo potest remittere peccatum preter deum: & hoc principaliter. & hoc notum est satis ex termino remissionis peccati / quia remittere peccatū est peccatū non amplius imputari ad penā eternā: sed nullus habet principaliter potestatē quod peccatū non amplius imputetur a deo ad penā nisi ipse deus. ergo in nullo preterquam in deo est potestas remittendi peccatū. Secunda potestas non principalis sed tamē excellētie inter minus principales est in solo Christo. Ratio est / solus Christus est qui habet certitudinē de omnibus meritis & demeritis quarūcunque personarum rationaliū. Itē solus Christus est secundū humanitatē inter creaturas cuius iudiciū inseparatum est semper conforme iuditio diuino: Christus secundum humanitatem habet noticiā meritorū certā & euidentem & etiā de demeritis / & excellēter potest discernere de dignitate & indignitate cuiuscunque quantum ad ingressum. & solus Christus est cuius sententia ita cōformatur sententie prime & infallibili quod nō potest deuiare ab illa conformitate: ergo inter creaturas in solo christo & hoc quo ad humanitatē ē potestas illa excellentie. Iam dicit doctor vltra quantum ad tertiā potestatem puta que nō est principalis nec excellentie: sed precise ministerialis est in ecclesia remittēdi peccata / quod sit in ecclesia tenemur credere Ioā. xx. ratio quod debeat esse i ecclesia. nā data est oīs potestas Christo secūdū humanitatē in celo & in terra. data est ei potestas super remissione peccatorum. ergo cū Christus post resurrectionem non sit futurus semper presens ecclesie super quā accepit potestatē discernendi & iudicandi de peccatis fuit congruū / quod relinqueret vicariū ab ipso commissum qui haberet iudicare auctoritate sibi delegata data ab ipso Christo de dignitate & in dignitate merentium, ergo quādo erat auferendus ab ecclesia de necessitate congruitatis debuit illā alicui delegare & illam delegauit solis sacerdotibus. & in solis sacerdotibus est derelicta & nō in quibuscūque iustis vt voluerunt dicere aliqui heretici. Ratio est / soli sacerdotes in cena consecrati fuerūt quibus dictum est quorū remiseritis &c. solis ergo sacerdotibus ē relicta hec potestas etiam ministerialis. Habemus ergo de prima potestate scilicet de potestate iudicādi.

¶ Preter hanc potestatem est adhuc relicta alia potestas scilicet cognoscendi. Ratio ē: nullus potest recte iudicare & bene rem cognoscere & de merito & de demerito persone iudicare nisi cognoscat. ergo cum sit relicta potestas sacerdotibus iudicandi est eis necessario data potestas discernendi de meritis & de demeritis / que discretio & cognitio necessaria est ad illud iudiciū / & talis potestas vocatur clauis sciētie. Vñ clauis sciētie nō ē actus vel habitus sciētie quo possumus exercere actū cognoscendi de grauitate aut tenuitate peccati / de dignitate peccantis & de indignitate nō est ille habitus: quia talis potest esse in viris sapientibus nō sacerdotibus qui habent noticiā de grauitate & leuitate peccati: & per quē habitum possunt cognoscere dignos & idignos. Sed clauis scientie est potestas discernēdi. Datur simile / sunt multi habentes habitum legum ciuilium / & tamen non habent potestatem discernendi nec examinandi in causis ciuilibus quis habeant noticiam aut habitū omnium legum ciuilium. Similiter multi habent noticiam iuris canonici: tamen nō habent auctoritatem nec inquirendi nec inuestigandi. Similiter dico in materia peccatorum in foro penitentiali aliqui possunt cognoscere grauitatem aut leuitatē siue paruitatem peccatorum: sed non habent potestatem inquirendi. Talis potestas vocatur clauis scientie. Magister sentētiarmm voluit dicere quod erat habitus scientie: sed doctores fere omnes tenent oppositum scilicet quod clauis scientie est potestas discernendi. & altera est potestas iudicandi. Actus clauis

Marginal notes: Triplex potestas. — Clauis scientie.

sciētie. id est discretio siue cognitio necessario regritur ad actū clauis potētie / & actus clauis potentie est actus principalis scilicet absoluere/alter autem minus principalis. Dicunt doctores & bene/regulariter ille q non habet scientiā per quam possit discernere de grauitate peccatoris peccat vtēdo claue sciētie. & peccat vtēdo claue potestatis nisi in casu necessitatis:quia non potest bene vti claue potestatis nisi bene sciat vti claue sciētie nihilominus habet vtrāq3 clauem.i.potestatem vtrāq3 & discernendi & post discretionē sententiādi. Difficultas ē inter doctores de distinctione istarum clauiū. Vnde est duplex difficultas in ista materia.prima est de distinctione istarū clauiū a charactere sacerdotali/qui caracter nichil aliud est q̄ potestas ɔficiendi corpus & sanguinem.i.potestas sup corpus Christi verum. Scd'a difficultas est de distinctione clauis prime a secunda. ¶Q̄tum ad primā dicit Tho.ꝙ vtraq3 istarum potestatum eadem est cum caractere sacerdotali:sed secundum diuersas operationes. ¶Q̄tum ad secundam dicit doctor/ꝙ claues distinguntur a caractere sacerdotali:hoc ē iste due potestates distingūtur a potestate ɔficiēdi corpus & sanguinē.Item vna distinguitur ab alia ita ꝙ ptātes sentētiādi distinguūtur a ptāte discernēdi. ¶Q̄tū ad primū ꝙ distinguit a ptāte ɔficiēdi siue a charactere.Patet/ille potestates q̄ sic se hñt ꝙ vna est alia prior tempore distinguūtur ab inuicem : sed iste sunt hm̄oi/ergo.maior est nota:& non est difficultas.Patet minor / & q̄tū ad institutionē & q̄tū ad collationē de nouo.nā q̄tū ad institutionē prima potestas ɔficiēdi corpus Christi siue caracter sacerdotij fuit institutapost cenā ante passionē cū Christus dicebat apostolis/quotiēscūq3 feceritis i mei memoriā facietis. vbi fuit instituta & collata potestas apostolis ɔsecrādi corpus & sāguinē:sed nō alia scilicet potestas clauiū.i.potestas & discernēdi & absoluēdi fuit precise instituta post resurrectionē.Io.xx.dicēte Christo quorū remiseritis peccata.ergo

Ptās su p corpus x̄pi verū & ptās su per mistí cū distinguūtur.

iste due ptātes sic se hñt ꝙ vna est altera prior q̄tū ad institutionē.Similiter q̄tū ad collationē:qa q̄n efficiūtur sacerdotes alijs verbis vtiť episcopus & alia materia q̄ q̄n dat ptātē ɔficiēdi dicēs:accipite ptātē celebrādi & ɔficiēdi missā tā pro viuis q̄ p defunctis dās eis calicē.& postea qbusdā interpositis ponēs manū sup caput vtiť alia materia & forma dās eis ptātē remittendi & absoluēdi dicens/accipite.ss.quorū remiseritis&c. ergo in ɔsecratione sacerdotis prius tpe & alijs verbis dat ptātē ɔsecrādi corpus Christi q̄ det ptātē discernēdi de peccatis & absoluēdi. & regulariter tenetur ista opinio ꝙ Christus diuersis tpibus instituit illas potestates.nā realiter est sacerdos q̄tū ad primā ptātē:& nō habet adhuc ptātē absoluēdi a peccatis. nā si episcopus ante scd'm actū moreret q̄uis tali sacerdoti ɔfēraretur aliqs in extrema necessitate nō posset eū absoluere a peccatis:qa nondū habet ptātē sup corpus Christi mysticū:sed verū tm̄mō in illo casu.ideo ille ptātes distīguūtur. ¶Alia ratio doctoris/isti caracteres nō possunt esse nisi relatiōes que singule distinguūtur penes fundamēta & terminos:qa vna ad corpus Christi verū : altera ad corpus Christi mysticū referť.iō oportet de necessitate iter illas ponere distinctionē.& sic dico ꝙ simpliciter sūt due claues.i.due ptātes vt dictū est:ita ꝙ absolute verū est illud verbū Christi Tibi dabo claues. & ille distinguūtur a caractere siue ptāte ɔficiēdi.Sed est difficultas cū tales collationes distinguātur & collatio prime est vnū sacramentū.vtrū etiam collatio scd'e sit vnū sacramētū distinctum a collatiōe prime:& vtrū si episcopus ɔferret verba qbus ɔferret scd'am ptātē sup nō sacerdotē ɔferret illā. videť q sic:qa pōt nō dyaconū in sacerdotē ordiare & p saltū ordinare.ergo videť ꝙ si attētet ɔferre claues istas nō hñti ptātē sup corpus Christi verū ꝙ realiter eas ɔferet.Dico ꝙ nō:& ita tenēt oēs.implicat ꝙ nō sacerdos hēat ptātē absoluēdi & ligādi in foro penitētiali de lege posita:& nō est sile.nā q̄n sortes nō dyaco

An aliqs possit habere claues & nō sit sacerdos.

nus ꝯsecratur i presbyterū realiter suscipit ptātē ꝯsecrandi corpus Christi & cum infer tur. ergo etiam cum fortes nō presbyter cir ca quem episcopus attentat cōferre claues realiter suscipit potestatem absoluendi ne go illam. quia Christus instituit ꝙ nullus habeat potestatē super corpus Christi my sticum nisi prius habeat super verū. Nullū simplex sacramentum dependet ab altero nisi a baptismate. Et nullus ordo depēdet ab altero nisi de necessitate vitandi peccatū sed potestas absoluendi de necessitate pre supponit ordinem presbyteratus qui non est aliud ꝗ potestas consecrandi corpus & sanguinem. Vtrum distinguantur ille due claues ab inuicem: Dicit doctor ꝙ sic. patet quādocunqꝫ sunt duo quorum vnū est se parabile ab altero distinguūtur ab inuicem sed iste claues sūt huiusmodi. patet minor/ potest alicui cōmitti potestas cognoscen di de causa absqꝫ potestate iudicandi & sen tentiandi reseruata potestate sententiandi de tali causa. ergo eodē modo non impli cat quin potestas in materia peccatorū exa minandorum & cognoscendorū alicui cō mittatur sine potestate sentētiandi sed non contra. nā potestas sententiandi nō potest alicui cōmitti sine potestate cognoscēdi in causa: sed potestas examinādi potest cōmi ti sine potestate iudicādi & setentiādi. Re solutorie tenet doctor/ ꝙ in presbytero sūt tria realiter distincta: tamē sese presuppo nentia. primū potestas conficiendi corpus & sanguinem. Secūdum potestas cogno scendi & discernendi de peccatis. Tertium potestas sententiandi in materia peccatorū id est absoluendi aut ligandi. & ista tertia potestas de necessitate presupponit primā & secūdam. & secūda primā. & prima nul lam presupponit: ita ꝙ potest esse sola sine alijs duabus. Ex dictis sequitur ꝙ in antiquo testamento non fuerūt tales claues: fuit bene potestas recipiendi & offerēdi sacrificia & absoluendi ab illis irregularitatibus & immūditijs: sed in ipsis nō erat potestas re mittēdi peccatū nec potestas ꝯficiendi cor pus Christi nec administrādi sacramenta: sed potestates quas habuerūt fuerūt tantū mō figure istarū ptātum huius noue legis. & sic patet quid sit clauis & quot sūt claues.

An ille due claues distinguantur.

Resolutio.

In antiquo testamēto nō fuerunt hmōi claues.

¶ De quarto articulo.

¶ IN ISTO QVARTO ARTICVLO Inquirit vtrū quilibet sacerdos in quēlibet alterū possit vti istis clauibus hoc est vtrū quilibet sacerdos indifferenter si attentet quēcunqꝫ peccatorē sibi ꝯfessum absoluere de facto absoluat: ita ꝙ absolutio illa fit sa cramentū eo mō sicut si quicunqꝫ sacerdos quēcūqꝫ panē triticeū attentet ꝯsecrare etiā frementatū realiter ꝯsecraret ꝗuis peccet si cut quēcūqꝫ nō baptisatū attētaret baptisa re baptisat: & vtrū etiā episcopus cōferret quēcūqꝫ quem intendit & attentat ꝯsecrare etiā nō subditū: Eodē mō queritur an quī libet sacerdos attentās absoluere absoluat ꝗuis peccet faciendo ꝯtra ꝓhibitionē eccle sie: De ista questione est duplex modus di cendi ꝓbabilis. Primus modus quē tenent pleriqꝫ doct. vt Armachanus i nono libro Marchilius in secūdo & etiā Durādus: est ꝙ quilibet sacerdos in quēlibet peccatorē ex institutione Christi absoluere potest. i. quēcunqꝫ attritū vel ꝯtritum & cōfessum. Patet rationibus apparētibus: ꝯcurrētibus omnibus que sunt de necessitate sacramētī secundū institutionē Christi est verū sacra mentū: sed in sacramēto penitētie si pecca tor fuerit sufficienter dispositus p attritio nem vel ꝯtritionē & cōfessus sacerdoti in tendēti eū absoluere ꝯcurrūt oīa que de ne cessitate reqrūtur ad sacramentū penitentie siue ad absolutionē sacramētalē. igit sacer dos illū absoluere pōt. Vnde qlibet pecca tor ꝯtritus vel saltē attritus & ꝯfessus ē ma teria sufficiēs sacramēti & forma est vox ip sa sacerdotis & ipse est minister. qa efficitur minister p ista verba qdcūqꝫ ligaueritis sup terrā &c. & qdcunqꝫ solueritis. ergo sacer dos quicūqꝫ quēcūqꝫ pc̄torē sufficiēter dis positū attritū ad minus & ꝯfessū applicans do illa verba sacramētalia absoluet. Patet/ cum ibi sint omnia requisita ad essentiam

Vtrū attentās ab soluere quēlibet absoluat.

Primus modus di cendi.

Prima ꝓpositio.

sacramēti: & est prima ratio Durādi. Quādo ponitur ea que sunt de necessitate sacramēti iā ponit sacramētū & si ille q suscipit sit sufficiēter dispositus nō solum suscipit sacramentum sed etiam effectum sacramenti. ergo istis omnibus positis est sacramentum & effectus sacramenti. Dices & ibi iacet totus nodus ꝙ quilibet nō est minister ex institutiōe diuina: sed quilibet sacerdos iurisditionem habēs. Secūdo non quilibet peccator ē materia respectu cuiuslibet sacerdotis sed iuriditionem habētis. & iste sunt replice difficiles. Sed cōtra arguitur: sequitur ꝙ papa nunq̄ posset absolui sacramētaliter si ita sit ꝙ quilibet sacerdos ex institutione diuina sit minister huius sacramenti sed solum iurisditionem habens & in ordine ad eum ad quem habet iurisditionē/ cōsequenta patet/ quia nullus potest in papā habere iurisditionem nisi per voluntariam subiectionem. ergo respectu pape non potest esse minister huius sacramenti. quia requiritur duplex subiectio/ scilicet spontanea & iuridica. igitur. Infero secūdo/ ꝙ qñ est aliqua cura que est litigiosa: ille forte q non habet ius ad curam est possessor & tādem in fine declaratur nihil iuris habuisse/ sequitur tunc ꝙ illi qui confessi sunt ei tenerētur iterum cōfiteri & ꝙ non essent absoluti cum nichil iuriditionis in eos habuit. patet: ex institutiōe diuina per aduersarios est ꝙ confiteatur iurisditionem habenti in ordine ad eum quem absoluit. igitur teneretur confiteri eadem peccata: sed hoc non practicatur. Igitur. Tertio infero ꝙ quādo aliquis est in extrema necessitate: & nō habet copiam curati sed solum sacerdotis simplicis ꝙ ille non posset absolui sacramentaliter. Patet: non habet ille sacerdos simplex iurisditionem in ordine ad istum: & illa requiritur iure diuino. ergo nō potest absolui sacramentaliter. Dices/ habet iurisditionem ꝯmissariam puta ab ecclesia & a papa cōmittitur vt absoluat in extrema necessitate. Infero ergo ꝙ stādo precise in iure diuino seclusa quacūq̄ cōmissione facta super casum necessitatis/ ꝙ in necessitate nō posset absolui sacramētaliter/ hoc est absurdū ergo & illud ex quo sequitur. Addo rationem contra doctores partis opposite ex dictis eorum que videtur apparens. dicūt illi ꝙ anteq̄ dictū fuerit petro pasce oues meas fuit ordinatus sacerdos/ & postea factus est ordinarius: & Christus contulit iurisditionem petro & cunctos christianos signatos charactere baptismali fecit subiectos petro subiectione iuridica. imo dicunt ꝙ nullus fuit curatus a christo institutus nisi petrus & alij facti sunt episcopi & curati a petro. Contra/ anteq̄ diceretur petro pasce oues meas: datum erat preceptum de confessione. ergo erat aliquis qui posset absoluere. Patet antecedens/ fuit datum preceptum Ioannis. xx. anteq̄ diceret petro pasce &c. ergo anteq̄ efficeretur curatus erat datum preceptum de confessione. omnes mēdicātes sunt eiusdem opinionis scilicet ꝙ nullus potest absoluere nisi ꝯmissus a papa regulariter. & non apparet ꝙ fuerit datum preceptum de confessione anteq̄ fuerit aliquis minister illius quia obligaret aliquis ad impossibile. Ex prima opinione habemus ꝙ ex institutiōe Christi quilibet sacerdos claue potest vti in quēlibet sibi subiectum subiectione volutaria libera & secreta. Dicit secundo ista opinio/ ꝙ ecclesia potuit rationabiliter facere ꝙ non quilibet si attentaret quēlibet peccatorem absolueret Ratio est/ nullus potest absolui a suis peccatis preteritis dum actualiter ꝯmitit aliud peccatum saltem mortale: sed sic est ꝙ quādo non subiectus ordinaria subiectione cōfitetur sacerdoti cui non est subiectus ordinaria subiectione: nec commissus ab ordinario actualiter peccat: quia facit cōtra prohibitionem ecclesie. ergo de facto non absoluitur. Dices/ pono ꝙ aliquis confiteatur ex ignorantia. vt fortes confitetur non curato suo nec commisso a curato: tamē credit eum ordinarium. vel ponatur ꝙ credat non esse peccatum confiteri non suo curato/ an fortes sit realiter absolutus.

Ruasio.

Arguit ꝯ illā euasionem.

videtur ꝙ sic: quia non peccat & ꝙ ignorãtia eum excuset. nam si cognosceret constitutionem ecclesie & prohibitionem nõ absolueretur/ quia poneret obicem faciendo contra prohibitionem ecclesie de non absolui ab alieno: si tamen ignoret inuincibiliter absoluitur. & q̃uis sententia a non suo iudice lata nulla sit: in hoc tamen casu non fertur a nõ suo. sufficit enim ꝙ sit iudex arbitrarius per liberam subiectionem. oportet igitur necessario fateri ꝙ in hoc casu realiter absoluitur. Dicit tertio ista opinio ꝙ per hanc institutionem ecclesie ꝙ non quilibet a quolibet absoluitur nulla fuit mutatio circa essentiam sacramenti / per hoc ꝙ ecclesia prohibet latinis ne conficiãt in fermentato non mutatur sacramentum. Similiter per hoc ꝙ ecclesia prohibet quẽcunq; suscipere ordines a non suo diocesano ecclesia nihil imutat circa sacramentũ ordinis eodem modo hic: sed tamen est differentia inter sacramentum penitentie & cetera sacramẽta q̃uis aliquis contra prohibitionẽ ecclesie attentaret consecrare vel ordinare non subditũ ordinaret & alius conficeret: sed si contra prohibitionem ecclesie attentaret absoluere non subditum nõ absolueret nisi ignorantia inuincibilis excusaret. vnde malicia suscipientis ordines non impedit quin suscipiat illos ordines. sed malicia suscipientis sacramentum penitẽtie impedit effectum sacramenti & sic est differentia. ista opinio consistit in tribus & difficilime impugnatur. Dicit ergo ꝙ quilibet sacerdos habet potestatem absoluendi quẽcunq; ex institutione Christi. Secũdo ecclesia potuit limitare illam potestatẽ. Tertio ꝙ per hãc ecclesie institutionem nulla fuit mutatio circa essentiam sacramenti. & credo istam opinioem veriorẽ q̃ alterã. Alia est opinio quam tenet doctor & doctores pro maiori parte consentiunt ꝙ non quilibet potest quẽlibet absoluere: etiam seclusa quacunq; prohibitione ecclesie: sed solum ordinarius vel cõmissus ab ordinario. Ista opinio põt suaderi magis auctoritatibus q̃ rationibus. habetur ꝙ sententia a non suo iudice lata nulla est: sed ista est paruę efficacie. Pro ista opinione est capitulum omnis vtriusq; sexus/ vbi dicitur si aliquis velit alieno confiteri petat & obtineat licẽtiam a proprio: alias sciat illum alienũ non posse absoluere aut ligare. & vltra/ alienus non potest absoluere aut ligare: ergo non quilibet potest in quẽlibet. Dices ex institutione humana hoc est & sic faciendo ponit obicem. Contra/ bene sequitur hoc est ex institutione humana & precepto positiuo. ergo illud potest cõsuetudine abrogari. quia quelibet lex humana positiua quecunq; fuerit illa siue cesarea siue pontificia potest ꝯsuetudine opposita abrogari: sed nulla consuetudine fieri potest vt quilibet sacerdotem quem voluerit eligere possit sine voluntate superioris vt in ca. si episcopus libro sexto. ergo nõ est solum de lege humana sed diuina. Et est apparẽtia in hac auctoritate ꝙ si eẽt solum de iure humano posset consuetudine abrogari: sed non potest fieri ꝙ posset aliquis per suam liberam subiectionem ab alio absolui. & ista est ratio apparentior que possit induci pro ista opinione. Dicunt consequẽter ꝙ est ex institutione diuina ꝙ solus habens talem iurisditionem vel ordinariã vel delegatã possit absoluere: ita ꝙ si alienus tentet nihil cõfert q̃uis etiam non ponatur obex ex parte suscipientis. Dicunt vltra ꝙ a Christo nullus est factus ordinarius preter petrum & petrus imediate factus est ordiarius a Christo dicente pasce oues meas. Vltra dicũt ꝙ alij facti sunt ordinarij a petro. Hinc est ꝙ petrus potest ab odinarijs aliquam materiam auferre: quia potest diuidere vnam curam in duas & vnum episcopatum in duos sed nullus potest facere ꝙ subiectus petro non sit amplius subiectus. Vnde non potest consilium facere quin quilibet Christianus sit petro ordiarie subiectus. Dicit vltra ista opinio ꝙ nulli preterq̃ petro dedit imediate xp̄us potestatẽ absoluẽdi siue ligãdi. & est in eo potestas ꝓpinq̃ cui actui

in rerũ natura correſpõdet materia que nõ
eſt impedibilis ab alia potẽtia actiua quin
agat in illam materiam. nam nono metha-
phyſice habetur ꝙ actiuum & paſſiuũ ha-
bentia complete potentiam actiuam & paſ
ſiuam ſtatim agunt. Sed ſic eſt ꝙ ex inſtitu-
tione Chriſti potentie petri abſoluẽdi cor-
reſpondet potentia poſitiua ſiue materia/
quia quilibet peccator/ & illa potentia pe-
tri actiua non eſt impedibilis. quia rema-
nente petro & pontifice non poteſt ſuſpẽ
di ſicut curatus ipſo ſic manente nõ poteſt
ſuſpendi. ergo in ſolo petro eſt potẽtia ab
ſolutiõis imediata actiã q̃ ex iſtitutiõe chri
ſti ſolũ modo petro data eſt. ergo ex inſti-
tutione Chriſti in ſolo petro fuit propinq̃
& immediata: & in alijs apoſtolis talis po-
teſtas ligãdi & ſoluendi fuit remota. Quãtũ
ad vltimum dictum non eſſem huius opi-
nionis: ſed bene ꝙ requiritur iuriſdictio or
dinaria vel delegata ab ordinario. vnde ad
ſuſceptionem huius ſacramenti due requi-
runtur ſubiectiones. vna ordinaria: alia ex
libera ſubiectiõe. dicerem ꝙ Chriſtus indif
ferenter quando omnes apoſtolos conſe-
crauit ĩ epiſcopos ordinariam ſuper quẽli
bet chriſtianum dedit & tunc ex apoſtolis
quilibet quemlibet chriſtianum potuit ab-
ſoluere. Et ad argumenta alterius opinio-
nis q̃tum ad primum poſitis illis que de ne
ceſſitate ſunt ſacramenti realiter ſequitur ſa
cramentum: ſed poſita diſplicentia in pecca
tore qui ẽ materia & diſpoſitio/ vt attritio
& forma ſcilicet abſoluo te &c̃. & miniſter
ſcilicet ipſe ſacerdos applicans illa ſequitur
de neceſſitate effectus ſacramẽti. Nego ꝙ
quilibet ſacerdos ſit miniſter ſed ſacerdos
iuriſdictionem habens ordinariam vel de-
legatam. ¶ Ad replicam: ergo papa nõ po
teſt abſolui ſacramentaliter quia nullus in
eum habet talem poteſtatem iuriſdictionis
niſi per voluntariam ſubiectionem. Durã-
dũs & de Palude dicunt ꝙ ex inſtitutione
Chriſti in eo ſufficit voluntaria ſubiectio:
& oportet de neceſſitate hoc dicere/ vel di-
cere cũ Panormitano ꝙ papa non obligat

confiteri quod reputarem hereticum. Seq-
tur vlterius ꝙ ſortes in extremis & non ha
bens copiam alicuius ſacerdotis preter q̃ ſi-
plicis qui non eſt delegatus non poſſet ab
illo abſolui. Ad hoc dico/ ꝙ poteſt eũ ab-
ſoluere/ quia eſt vſus eccleſie que dat omni
bus poteſtatem delegatam in extrema ne-
ceſſitate. Sed queritur an ſecluſa quacunq̃
delegatõne eccleſie poſſet eum abſoluere/
& apparet ꝙ non quia ex iſtitutione Chri
ſti oportet ꝙ ſit ordinarius vel delegatus
ab ordinario. De palude/ vigeſia diſtictio
ne dicit: ꝙ eſt de iure diuino. & hoc videt
dicere Durandus. ſi ſit de iure diuino diffi-
cile eſt ſaluare quin quilibet poſſit quemli-
bet abſoluere. quia Chriſtus nunq̃ ſpecifi-
cauit cauſã extreme neceſſitatis/ & ſi nõ req
ritur ordinatio nec iuriſdictio in extrema
neceſſitate/ ergo nec ĩ alijs. Ad aliud de poſ
ſeſſore alicuius parrochie poſtq̃ declaratũ
eſt nichil iuris habuiſſe in beneficio &c̃.
Dico ꝙ eccleſia quemlibet poſſeſſorem de-
legat ſiue habeat ius ſiue nõ. iſta argumen
ta de papa & de illo qui eſt in extrema ne-
ceſſitate faciunt michi fidem prime opinio
nis & eſt multum difficile ſoluere argumẽ-
ta illa cum vltimo de inſtitutione confeſſi-
onis. Ad auctoritatem que habetur in cap.
omnis vtriuſq̃ ſexus ſolutum ſatis eſt cum
talis ponat obicem cum faciat contra pro-
hibitionem eccleſie/ ergo poteſt conſuetu-
dine abrogari/ concedo/ hinc eſt ꝙ ſimpli-
ces ſacerdotes ab omibus aliis ſimplicibus
ſacerdotibus abſoluuntur qui non ſunt or
dinarij/ & eſt ſolum cõſuetudo ꝙ quilibet
ſimplex poſſit quemlibet ſacerdotẽ abſol-
uere & ad ca. epiſcopus/ vbi dicitur preter
voluntatẽ &c̃. Dico ꝙ preter capitur vt
valet tantum ſicut contra/ nam ſi reſiſteret
prelatus ſimplicibus ſacerdotibus & ſemp
reſtitiſſet a principio peccarent alter alterũ
abſoluẽdo ſed non faciunt contra/ poteſt
abrogari. Et ſic patet de clauibus ſeu pote-
ſtatibus que reſpiciunt forum ſecretum. id
eſt penitẽtiale & viſum eſt poſtremo vtrũ
quilibet ſacerdos indifferenter in quẽlibet

peccatorem possit uti istis clauibus quia so lus sacerdos illas claues habet/ patet ex dictis quid dicendum.

¶VISUM EST DE Potestatibus seu clauibus que respiciunt forum secretum .i. penitentialē. & visum est postremo/ vtrum quilibet sacerdos indifferenter in quēlibet peccatorem possit vti illis clauibus: quia solus sacerdos habet illas claues. ¶Iam querit in isto quinto articulo/ vtrū preter illas claues sint aliq̄ alie claues i ecclesia: & notat doct. q̄ in ecclesia est duplex forus. ¶Est quidā secretus in quo idem est reus & accusator & testis & in illo foro solū debent esse iudex & reus .i. sacerdos & confitens. reus enim debet se accusare tam de secretis q̄ de publicis. Est alius forus publicus in quo distinguūtur reus & accusator. & sicut ad forum secretum exercendum contulit Christus iudicibus in illo foro duplicem potestatem/ scilicet cognoscendi & sententiandi ita ad sententiandū in foro publico cōtulit Christus duplicem potestatē ecclesie scilicet cognoscendi de crimine & sententiādi. & iste potestates sūt collate ecclesie. mathei. xviij vbi Christus dixit Petro/ si peccauerit in te frater tuus .i. si quilibet fidelis peccauerit i te .i. te sciente corripe eum supple admonitione charitatiua vt desistat a peccato. Si te audierit lucratus es fratrem tuū. Si te nō audierit/ adhibe duos vel tres testes. quia i ore duorū vel trium testium stat omne verbum. ¶Item si hos non audierit: dic ecclesie. Vnde secūdum Gerson de potestate ecclesie in isto verbo. dic ecclesie/ data est ecclesie prima potestas/ scilicet cognoscendi de crimine in foro publico. ¶Si autem ecclesiam non audierit sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. & subiungitur ibi potestas sententiandi/ q̄cunq̄ alligaueritis super terram erunt ligata & in celo. & quecūq̄ solueritis super terram erunt soluta & in celo. ¶Ibidem datur multiplex potestas ecclesie secundum Gerson. primo potestas cognoscendi in vero dic ecclesie. Secūdo potestas post cognitionem criminis sententiandi.

Duplex forus i ecclesia

Potestates date ecclesie in hoc verbo quodcūq̄ alligaueritis

Tertio datur potestas contra non obedientes sententie penam infligendi ibi/ sit tibi sicut ethnicus & publicanus .i. excōmunicetur & separetur a communione fidelium Ex quo patet q̄ deus approbat solutionē & ligationem ecclesie factam in foro publico quam qui contemnit habēdus est sicut ethnicus & publicanus. Quarto datur potestas etiam instituendi certa statuta & certos canones. Habemus ergo duplicē potestatem in foro publico correspondentē illi duplici potestati in foro secreto & sicut ille due potestates in foro secreto vocātur claues ita ille potestates due in foro publico vocantur claues. & q̄ tales distiguūt a prioribus patet quia reperiuntur precedentes sine istis & iste sine precedentibus. Nā simplex sacerdos non habet claues in foro publico. Vnde non reperio actum iurisdictionis fori exterioris preter vnum qui possit conueīnre simplici sacerdoti curato. scilicet refellere publicum peccatorem a perceptione sacramenti. & illam habet potestatē ex euāgelio. Nolite dare sanctum canibus sed nō repitur q̄ simplex sacerdos curatus habeat istas claues scilicet potestatē excōicandi/ suspēdēdi/ interdicēdi/ & absoluēdi ergo prie repiunt sine istis & iste sine alijs. puta i archidiacōis. Similr simplex clericus electus in summū pontificem habet omnē potestatem iurisdictiōis. Vnde iste claues que respiciūt forum publicum possunt laico & mulieri committi ab ipso summo pōtifice. Pro declaratione huius materie aliq̄ sunt videnda per ordinem. ¶Primo/ quid est excommunicatio. Secundo pro quo cri mine debet ferri excommuīcatio. Et tertio a quo potest ferri. Et q̄rto vtrū teneamur vitare excōicatū sub pena peccati: & si sic vtrum sub pena peccati mortalis vel venialis: Quinto super quos extenditur vel ad solos fideles vel etiā ad infideles vel ad viuos & non ad mortuos. Vnde excommunicatio a toto genere est separatio a communicatione in actibus legitimis cum fidelibus & in sacramētis vel in sacramētis tm̄.

Simplex curat' hz tm̄ vnicū actū iurisdictionis i foro exteriori.

De excōmunicatione

Diffinitio excōicationis.

Et duplex e excõmunicatio: scilicet maior & minor. vnde excommunicatio maior/ e separatio a communione cum fidelibus in quibuscũq; actibus legitimis & in sacramẽtis simul. Alia est minor: & est separatio a sacramentis. vnde aliquem excommunicari est ei precipere vt non communicet cum fidelibus & non percipiat sacramenta & cũctis fidelibus ne communicent cum eo i actibus legitimis vt i loquela in orationibus &c. Ex quo sequitur q excõmunicatus nõ tenetur vitari ab infidelibus. quia excommunicati excluduntur solum a communione fidelium/ ergo Secundo sequitur/ q infidelis non tenetur vitare excommunicatũ cum excõmunicatio solũ separat a cõmunione fidelium. Preterea ecclesia nõ habet potestatem super infideles. Ideo nõ potest eis precipere vitare excommunicatum.

Tertio sequitur q vitare excommunicatũ non est immediatũ ius diuinum: quia obligaret indifferẽter singulos quia ius diuinũ obligat omnes cum deus habeat potestatẽ super fideles & infideles si ergo sit ita q infidelis non tenetur vitare excommunicatũ non est nisi preceptum ecclesie. Quarto sequitur q excommunicationis multiplex e actus siue effectus. Primus effectus est prohibitio q prohibetur ipse excommunicatus participare in actibus legitimis aut in sacramentis suscipiendis cum ceteris fidelibus. & loquor de maiori excommunicatione. nam excommunicatus salutãdo aut loquẽdo cum aliquo peccat & est primus effectus Secundus effectus/ est non participare i suffragijs ecclesie. Priuatur enim participatione qua participant cuncti fideles in orationibus ecclesiasticis & alijs suffragijs. Quãtum ad istum effectum/ notandum q aliqs participãt in beneficijs vel alijs suffragijs multipliciter. Vno modo ratione charitatis qua connectuntur singuli adinuicem & singuli qui sunt in charitate omniũ benefactorum ab ipsis mutuo participant. dicebat enim Christus loquens de ista vnitate. Oro/ vt vnum sint q̃admodum vnũ sumus. & hanc participationem non potest aufferre excommunicatio. quia cum excõmunicatio sit solum pena non fertur nisi p mortali: & cum sit solum pena non potest auferre charitatẽ. Immo illam ablatam per mortale presupponit. & ideo excommunicatio q̃tum ad illam vnionem siue participationem ratione vnionis omnium suffragiorum & benefactorum ab ipsis non excludit talem charitatẽ: sed presupponit eã eam esse exclusam vt dictum est. Questio e an talis participatio sit acquisitio non gradus glorie vel remissio certe pene in purgatorio vel aliquod gaudiũ accidẽtale: & videtur mihi q non est nisi acquisitio gaudij. Si sortes excommunicatus post excõmunicationem acquirit gratiam per contritionem dato q nundũ sit absolutus ab excommunicatione est particeps suffragiorum omnium que sunt in charitate nec potest excludi. Alia est participatio que fit p applicationem: & est duplex quedam q fit a tota ecclesia. alia que fit per singularem personam. vnde q̃tum ad applicationẽ suffragiorum totius ecclesie iuste excommunicatus est frustratus illa participatione siue recuperauerit gratiam per contritionẽ siue non. Dico vlterius potest esse particeps alicuius suffragij ratione applicationis certe persone. Nam certa persona potest orare pro excommunicato: vt deus conuertat eum & si cõteratur de peccatis pro quibus est excõmunicatus habet fructũ illius suffragij. & valet ei ad remissionem pene purgatorij. Habemus ergo q secundus effectus excommunicationis est esse priuatũ suffragijs cõmunibus ecclesie q̃tum ad valorem prouenientem ratione applicationis vniuersalis ecclesie vel ipsorũ ministrorum generalium. & sic excommunicatio e separatio & eius effectus nõ participare & esse priuatum suffragijs & hoc q̃tum ad valorem prouenientem ex vniuersali applicatione omnium fidelium. ¶ Consequẽter videndum est pro quibus causis debeat qs excommunicari. Vnde nullus debet excõ-

Multiplex effectus excõmunicationis.

Participare i suffragiis

Pro quo peccato debeat qs excõicari

municari nisi pro peccato & non pro quolibet peccato mortali/ sed pro illo cui iuncta est contumatia. & loquimur de excõmunicatione maiori & lata ab homine. pro cuius declaratione. notandum ꝙ multiplicia sunt mortalia. quedam sunt que consistunt in solo actu interiori. Alia sunt que non solum consistunt in actu interiori: sed etiam procedunt in opus & operationẽ exteriorem. Secundo peccata que ꝑdeunt vsq; ad operationẽ exteriorem sunt multiplicia. Quedam sunt que ex operatione exteriori ad quam exeunt non possunt cognosci esse peccata propterea ꝙ illa operatio ẽ solum peccatum propter relationem in malũ finem. Vel quia imperatur a volitione mala vt sortes dat elemosynã non propter deum sed propter vanam gloriam: talis operatio exterior imperatur a volitione qua appetit vanam gloriam. & illa nõ potest cognosci esse peccatum quia talis non est prohibita. Immo frequenter cadit sub precepto & ad cognoscẽda, ꝙ illam esse peccatum oporteret de necessitate cognoscere interiorem volitionem. Alia sunt peccata q̃ possunt exterius cognosci esse peccata vt occidere/ adulterari/ furari. Secũdo supponitur ꝙ istorum peccatorum quedã sũt publica que ideo publica vocãtur nõ quia omnes sciunt & cognoscant illa: sed quia iuridice probari possũt vt per duos aut tres testes. Alia sunt publica que nõ possunt publice probari. Dico primo: ꝙ ecclesia non potest excommunicare pro peccato solo interiori/ quia cogitationis penam nemo meretur quod peccatum interius non processit exterius non propter deffectum cognitionis sed propter deffectum iurisdictionis/ seu potestatis vt dicit Durandus. quia deus reseruauit sibi iudicium de interioribus vt patet per multa capitula in titulo de symonia tua nos. xxxij. distincti. capi. erubescant. ¶ Similiter q̃tum ad aliud peccatum quod procedit ad actum exteriorẽ q̃uis exterior cognoscatur adhuc non potest cognosci esse peccatum/ & ẽ idem iudiciũ de

Multiplicia sunt mortalia

Ecclesia pro solo interiori pctõ non excõmunicat

istis duobus primis. Sed est solum difficultas de alijs duobus generibus vltimis: vt sit sortes qui exiuit in opus quod est malum de se & non solum quia male relatum si nõ possit illud opus probari ecclesia nõ potest excommunicare sorte pro tali opere. Et loquitur de sententia lata ab homine saltem nominatim/ & hoc non est propter deffectum potestatis quia habet potestatẽ super illa crimina sed propter deffectũ cognitionis. quia non potest iuridice illud ecclesia cognoscere eo modo quo habet potestatem in tali foro publico sed solum ꝑ exterioribus publicis & notorijs. i. que possunt iuridice probari. Nam ista clauis solum se extendit ad operationes que consistunt i ꝑꝑete exteriori & publico que possunt iuridice probari & quibus annexa est contumacia vt sortes commisit fornicationem & notum est ecclesie/ tunc ecclesia debet vocare sortem & vocatus compareat & non discedat a iuditio ante licentiam & sententie late a iudice obtemperet nõ est cõtumax & non debet excommunicari. Nã non potest excommunicari nisi propter alteram istarum causarum. vel quia vocatus non comparet. vel si cõpareat discedit ante vel si nõ discedat precipitur ei abstinere & non abstinet. tunc licite potest excommunicari. & resolutio doct. theologorum ẽ Nunq̃ debet excommunicari nisi pro mortali exteriori iuridice probato cui annexa ẽ contumacia. vel quia non comparet vel discedit a iudicio vel non abstinet. ¶ Tertio videndum est/ qui habet potestatem excõmunicandi. Doct. est huius opinionis ꝙ nullus potest excommunicare maiori excommunicatione auctoritate sua propria preter q̃ summus pontifex. Ratio est/ nullus potest prohibere cũctis fidelibus vt vitent hanc certam personam nisi sũmus põtifex sed excommunicare est precipere cunctis fidelibus vitare hanc personã & huic ꝑsone vt cũctos fideles vitet. Minor est nota & patet maior. Nullus potest aliquem obligare nisi sit eo superior & habeat in il-

Qui pñt ordinarie excõicare

lum iurisdictionem sed nullus habet iurisdictionem super omnes fideles nisi summus pontifex. Vnde episcopus parrhisiensis non potest obligare dyocesanũ carnothẽsem. vt vitet suum dyocesanum. Et regulariter omnes mendicantes & qui adulant & fauent summo pontifici propter sua priuilegia sũt huius opiniois videlicet ꝙ nullus auctoritate propria potest maiori excõmunicatione excõmunicare nisi solus pontifex. Sed ꝙ episcopi hoc faciant hoc nõ ẽ auctoritate propria sed delegata ab ipso summo pontifice vt possint suos dyocesanos excommunicare maiori excommunicatione & obligare cunctos fideles ad vitandum excommunicatum.

Secũda opinio. Quantũ ad istã materiam est opinio opposita que videtur probabilior. Et apparet michi ꝙ in ecclesia fuit auctoritas excommunicandi anteꝗ̃ aliquis fuisset summus pontifex. Immo isti de opinione opposita habent hoc concedere. Patet nunꝗ̃ fuit aliquis summus pontifex nisi post resurrectionem. quando dictum fuit petro/pasce oues vt omnes fatentur/sed ante passionem fuit potestas excõmunicandi ecclesie que data est in isto verbo: dic ecclesie. & data est talis per verba de presenti ante passionem. ergo iste claues ꝙ̃ respiciunt forum publicum & exteriorem fuerunt collate ante passionem. & electus ĩ summum pontificem etiam anteꝗ̃ sit sacerdos habet istas claues & videtur michi cũ Christus illam auctoritatem contulit anteꝗ̃ aliquis esset summus pontifex. Sed quibus: dico ꝙ omnibus apostolis per illa verba quodcũqꝫ alligaueritis &c. Vnde quando dixit petro tibi dabo/promittebat neqꝫ adhuc dederat. Preterea ea que sunt data apostolis nõ sunt eis solis data/sed successoribus etiam. quascunqꝫ potestates contulit apostolis non solum pro ipsis/sed pro ipsis & successoribus/sed omnes episcopi succedunt apostolis/ergo data est eis talis potestas.

Resolutio. Et est resolutio quam credo veram ꝙ non solus papa potest excommunicare auctoritate ordinaria/sed etiã quilibet episcopus. sed curati & archidiaconi non possunt neqꝫ abbates nisi ex consuetudine. Et ratio mea est & non habeo aliam. Date sunt claues anteꝗ̃ esset aliquis papa & date sunt singulis apostolis per ista verba/ quecunqꝫ ligaueritis/& quecunqꝫ data sunt apostolis hoc fuit ꝓ se & eius successoribus ergo omnes apostoli & singuli habẽt ordinariam potestatem excommunicandi.

¶ Ad argumentum doct. aliquem excommunicare nichil aliqd est ꝗ̃ cunctos fideles obligare ad vitandum illum (transeat) sed sic est ꝙ non habet aliquis episcopus potestatem super cunctos fideles. Dico ꝙ nõ directam sed bene idirectam & de per accidẽs nam potest directe excommunicare suum dyocesanum & sic directe eum excommunicando indirecte obligat omnes fideles aliarum dyocesum ad vitãdum eum & hoc potestate quam habet vt verus apostolorum successor a Christo ipsis apostolis data.

Epilogus. Ex dictis patet/ quid sit excommunicatio & quottuplex est excommunicatio. & quid sit effectus excommũicationes & pro qua causa debet ferri scilicet ꝓ quolibet mortali cui ãnexa ex cõtumacia: ex illo passu si peccauerit in te frater tuus loquitur de mortali vt notum est: quia statim subdit si audierit te lucratus es animam eius. & si non esset in mortali nõ lucraretur eius anima: quia nõ perditur nisi per mortale. Ideo intelligitur ibi de mortali & de illo cui est iũcta contumacia. Et tertio visum est quis possit excõmunicare. Et dicit doct. ꝙ potestate ordinaria a Christo habita nullus potest excõmunicare maiori excommunicatione preter papã / & visa est sua ratio qua mouetur ad hoc dicendum /tamẽ diximus ꝙ probabilius est ꝙ episcopi etiam possint &c.

¶ Iam videndũ ẽ de duobus pũctis. primũ ad quos se extendit ista potestas excommunicandi. vtrum ad viuentes solum. ¶ Secũdo sub qua pena tenetur quis vitare excommunicatum. Quantum ad primum dictũ ẽ iam ꝙ ista potestas non se extendit ad infideles sicut nec aliqua alia potestas ecclesia-

stica. Vnde paulus ait nō est michi cure de hisque foris sunt.i. extra ecclesiam. Aliq dicunt ꝙ potestas ecclesiastica se extēdit ad īfideles q̄tum ad aliquos actus & ꝙ potest excommunicare illos propter peccata que sunt contra legem nature/ & ē opinio Pa-normi. in capi. nouit. de iudicis. sed cōmu niter non tenetur. Dico ergo ꝙ solum se ex tendit hec potestas ad viuētes & nullo mo do ad mortuos. & hanc opinionem dedu-

Carleri⁹

cit optime Carlerius. ¶ Ratio est/ quando data est hec potestas ecclesie & apostolis q representabant tunc ecclesiam Dictū est eis quecūq; alligaueritis super terram. per illa verba data est eis solum potestas ad eos q̄ sunt super terram.i.ad viuentes & non su-per eos qui sunt in purgatorio vel ī iferno vel in paradiso. ergo hec clauis.i. hec pote stas solum se extendit ad viuentes & nullo modo ad mortuos. Et ē ratio illius docto-ris que videtur satis manifesta. q̄a talis po-testas non potest se extendere nisi secundū tenorem illius auctoritatis. Ideo notanter dicitur super terram. ergo nullo modo se extendit ad mortuos. & per consequēs nec potest as dandi indulgentias mortuis dat ex illo passu. nam dicunt quicunq; dabit ta lem pecuniam liberabit vnam animam a purgatorio. dico ꝙ est abusus. quia indul gentie nunq̄ valent deffunctis nisi per mo-dum suffragij. Contra hoc arguitur/ pote stas absoluendi ab excommunicatione ex-tenditur ad mortuos & est eadem potesta- ligandi & soluendi & simul data respici-

An mor-tuus pos sit absol-ui.

ens eundem forum. Quod excommunica-tus possit ab ecclesia absolui. Patet in capi. tua nos de sententia excommunicationis. loquitur ibidem de illo qui petebat absol-ui & non habuit copiam absoluentis. Dici tur ꝙ putandus est absolutus quo ad deū sed debet absolui quo ad ecclesiam. ergo. Dico ꝙ potestas qua absoluitur mortuus nichil agit in mortuum: sed agit solum ī vi uentes quia erat viuentibus ꝓhibitum ora re pro isto publicis orationibus & suffra-gijs generalibus ecclesie. Ideo absoluendo illum q̄uis nichil agat in eum. quia siue sit damnatus siue saluatus siue in purgatorio non est amplius de suo foro/ sed dat viuen tibus potestatem orare pro illo. & iste mo-dus videtur probabilior. ¶ De altero videlicet quo peccato peccat qui partici-pat cum excommunicato maiori excōmu-nicatione in actibus legitimis. vel sub qua pena est ei prohibitum participare cum ex communicato maiori excommunicatione que regulariter fertur ab homine & aliquā do a iure. ¶ Respondetur ꝙ participare cū excommunicato in sacramentis est peccatū mortale. & ratio quam dat Durandus ta-lis ē/ qui participat cum excōmunicato in sacramentis directe facit contra preceptum ecclesie. quia participare cum illo in sacra-mentis est participare cum eo ꝓut homīes sunt fideles. quia participatio in sacramen tis est participatio fidelium adinuicem inq̄ tum sunt fideles. sed participare cum eo in alijs actibus non est inq̄tum sūt fideles: sed inq̄tum sunt ciues. & quia prohibetur par ticipatio fidelibus cum excommunicato: Ideo qui participat directe facit contra pro hibitionem ecclesie. Ideo dicunt regulari-ter doctores/ ꝙ participare in sacramentis cum excommunicato est peccatum morta-le/ vt participare in missa/ celebrare corā ex communicato/ recipere simul eucharistiā. ¶ Sed queritur an participare in actibus ci-uilibus sit mortale? Distingunt vel partici pat effrenate.i. equaliter sine verecundia ac si talis non esset excommunicatus & sicut participaret cum non excommunicato ta-lis contempnit claues ecclesie. qui ita par-ticipat peccat mortaliter. quia omnis con-temptus deliberatus clauiū ecclesie ē mor-tale peccatum. vel participat non effrenate cum excommunicato. quia excommunica-tus fortasse salutat eum. & ex verecundia alter resalutat eum vel ex timore forte ne vi-deatur alteri ꝙ dedignetur eum vel irascat ei alloquitur illum q̄uis displiceat. Regula riter dicunt doctores ꝙ ita participare ē so lum veniale. Dicūt tertio doct. ex qualibet

tali participatione etiam ciuili quis peccet venialiter, incurrit tamen censuras ecclesie scilicet minorem excommunicationem & incurrit illam a iure. nam prohibetur eis accessus ad sacramenta. sed non prohibetur participatio cum alijs fidelibus in actibus licitis sed non potest communicare neq; recipere corpus dominicũ/ neq; etiam ducere vxorem secundum multos/ potest tamen audire missam quis oppositũ dicat De palude. ¶ Resolutio ergo est: participare cũ excommunicato in crimine vel in sacramẽtis incurritur excommunicatio maior & ẽ mortale. sed participare i actibus legitimis non effrenate quis sit solum veniale nihilõ minus incurrit censuras excommunicationis minoris nisi in casibus permissis a iure. Ex dictis sequũtur duo correlaria que ponit Panormitanus de sententia excomuni. in capi. nulli. & in capi. cum desideres. primum: episcopus participans cum excommunicato ab ipso peccat & incurrit censuram excommunicationis minoris participando in actibus legitimis cum eo. Patet quia participare cum excommunicato nõ est prohibitum solum ab episcopo q̃a cum episcopus non subdatur iuri suo sed sit supra suum ius non peccaret nec incurreret sẽtentiam/ sed participare cum excommunicato est prohibitũ iure canonico cui subijcitur episcopus. ergo episcopus contradicendo tali iuri incurrit censuram & penam impositam a tali iure. Secundum correlarium/ papa participans cum excommunicato ab ipso peccat: sed non incurrit censurã excommunicationis siue illa excommunicatio sit lata a iure siue ab homĩe. Istud voluit dominus abbas in capi. cum desideres de senten. excõmuni. in An. quia censura excommunicationis incurritur solum p ius positiuum. quia non habetur de iure diuino: q participans cum excommunicato sit excommunicatus. Habet bene q est vitandus sed nõ sub pena excommunicationis. Habetur bene q contumax excommunicetur ex iure diuino & q participans cũ eo peccat sed ex iure diuino non habetur q participans excommunicetur. Ideo summus pontifex non incurrit talem censuram & non est difficultas q̃tum ad hoc. tamen Panormitanus in capitulo cum consideres & allegat glo. in ca. nulli de setentia excõmunicationis dicit q peccat/ nã iure diuio explicite posito quando quis est excõmunicatus debet haberi sicut ethnicus & publicanus: sed summus pontifex ꝯmunicando cum excommunicato in actibus ciuilibus non habet eum sicut ethnicum & publicanum. ergo papa sic communicando cum eo ꝯtrauenit iuri diuino. ergo peccat. Vnde habere eum sicut ethnicum & publicanum est nõ participare cũ eo. ergo summus pontifex in ita participãdo ꝯtrauenit iuri diuino cui est subiectus/ & ex eo ipso q participat cum eo non debet censeri absoluere talem excommunicatum nisi hoc manifestauerit. Aliquis statim impugnaret quod dictum est scilicet q participans cum excommunicato non effrenate peccat venialiter solum nihilominus incurrit sententiam excomunicationis minoris. Contra nullus est repellendus a ꝯmunione sacramẽtorum nisi propter mortale. ergo si peccet solum venialiter nõ est separandus. Nego illã. quia iste non separatur a ꝯmunione sacramentorum ratione venialis quia nullum veniale separat sed separatur ratione alicuius quod non est peccatũ. sed solum pena peccati scilicet ratione excommunicationis. nam si esset preceptum vitare excommunicatum sub pena venialis & non sub pena excommunicatõnis post cõmunicationem cum illo posset recipere sacramẽta. sed excommunicatio minor quã incurrit est pena que separat a communione sacramentorum. Ideo ratione pene que nullo modo est peccatum licet contrahaẽ ab actu q est solum veniale separat illum. Contra/ dicis q non separatur ratione peccati a participatione sacramẽtorum sed ratione pene que cõtrahitur ex veniali. Contra arguitur/ ergo ecclesia plus punit i suo

foro peccatum veniale q̄ puniat deus i suo foro scilicet i purgatorio. & sic ecclesia crudelius agit. Patet sequela/censura minoris excommunicatōnis est maior pena q̄ pena purgatorij que infligitur ratione commissi in hoc mundo. sed separari a participati one sacramentorum in hoc mundo est peius q̄ puniri pro veniali in purgatorio. Et est argumentum ad probandum φ excommunicatio minor sit maior pena q̄ pena purgatorij. Patet ratione excommunicationis minoris excluditur a perceptione eucharistie & ratione perceptiōis eucharistie ex vi operis operati acquisiisset gradū gratie vltra gradum qui debetur ratione boni motus interioris & illi gradui gratie correspondisset gradus glorie perpetuo i eterna beatitudie & illa priuatio perpetua illius gradus glorie est sibi maius damnū q̄ bonum esset visio beatifica q̄tumcūq̄ intensa durans solum per tempus. ergo incurrit maiorem penam ratione excommunicationis minoris q̄ sit quecunq̄ pena purgatorij que est solum temporalis/ vnde gradus glorie quem habuisset ratione perceptionis sacramentorum ex vi operis operati fuisset ppetuus. Ideo excederet omne bonū temporale. ergo incurrit maius damnū q̄ sit quecunq̄ pena purgatorij que est solū temporalis. ergo ecclesia in suo foro seuerius punit quā puniat deus in alio mūdo. ¶ Quātū ad hoc ecclesia separat a pceptione sacramentorum per tempus ratione excommunicationis & deus separat ratione venialis animam ipsius a perceptione beatitudinis per tempus & cum hoc affici ī in purgatorio. vtrum ista separatio ad tēpus sit peior alia: Credo φ separatio a beatitudine per tempus sit peior. quia deus ratione venialis separat a beatitudine per tempus. Ad argumētum cum arguitur sortes i currēs excommunicationem minorem per veniale non potest licite percipere sacramēta. Immo peccaret mortaliter percipiendo ergo ratione excommunicationis priuatur gradu glorie. Dico φ est ratione quia non percipit: & non posse percipere pro tali tēpore non est tanta pena sicut nō habere beatitudinem. Item non est impossibilitatus ad perceptionē nā nō potest percipere nisi a sacerdote qui potest eū absoluere ab excommunicatione minore. nam quilibet curatus indifferenter absoluit ab illa. Immo non potest absoluere a peccato/ nisi absoluat ab excommunicatione minori quia nō est capax absolutionis a peccati nisi sit absolutus a minori. nam sacerdotes anteq̄ dicant & proferant formam sacramentalē absolutionis dicunt. Absoluo te a minori excommunicatione si indigeas. Habemus ergo in toto quomodo debet vitari excommunicatus & sub qua pena & sub quo peccato. ¶ Cōsequēter dicit doct. φ talis gladius spiritualis non est sepe vibrandus. & φ fatuissime faciunt qui pro leuibus rebus ferunt illam. Immo paulus non excommunicauit nisi trina vice scilicet quendam fornicatorem habentem vxorem patris/ & hereticum post trinam monitionē & Hymeneum & Alexandrum qui recesserunt a fide/cum apostoli habuerunt immediate a Chisto potestatem excommunicandi & tamen remisse leguntur excommunicasse/ depaulo terna vice. Et videtur φ a iure ab apostolis confecto hereticus sit excommunicatus & nō solum iure positiuo. Et hoc tenet Occā. & sic iure diuino heretici possunt dici excommunicati. Ideo iure diuino & non solū humano sunt priuati titulo beneficij. Dicitur etiam ad Gal. j. Si quis vobis euangelisauerit preter illud qd accepistis anathema sit. & sic videtur canon sententie late ab ipsis apostolis & nō solum ab ecclesia. Argumenta soluta sunt ex supradictis.

¶ Ad questionem motam circa distinctionem. xviij. deueniēdū

VTRUM POTESTAS clauiū solū modo se extēdat ad penā tēporalem. De hac questione sunt due opiniones. Vna est magistri que consistit in duobus dictis. Primum/

sacerdos euangelicus virtute clauium nūq̄ remittit culpā. Patet ex euāgelio de leproso. Christus sanauit eos: & postea iniunxit
Prima pp̄o. eis dicēs Ite ostēdite vos sacerdotibus. & p hoc significabat remissio culpe. Nā prius inpctore remittitur culpa/postea ostēdit se sacerdoti qui nichil aliud facit q̄ ostendere eum esse absolutū a culpa & auctoritate clauium reconsiliat eū ecclesie. Alia est auctoritas de lasaro resuscitato. Christus prius eū resuscitauit/& eo resuscitato iussit apostolis vt eum soluerent/ & per resurrectionem lasari significatur resuscitatio aie p gratiam. ergo deus prius resuscitat animam q̄ a sacerdote qui gerit vices apostolorū & discipulorum reconsiliet ecclesie. ergo culpā remissam ostēdit. Item habetur auctoritas Hyeronimi sup Leuiticū. Nā per sacerdotes veteris legis significabantur sacerdotes noue legis. & illis erat data potestas cognoscendi de lepra: puta quis nā esset leprosus: & quis non. Tunc arguitur sic. nunq̄ sacerdos leuiticus sanabat a lepra: sed solum habebat auctoritatē declarandi ꝙ alter erat sanatus a lepra. ergo similiter sacerdos euangelicus non absoluit a peccato: sed ostēdit illum peccatorem esse absolutum. & ecce opinio magistri quātum ad primū dictū.

2. pp̄o. ¶ Secundum dictum eius est/claues iste duplici modo se extendunt ad penam. Primo ad penam relaxandam. Secūdo ad penam iniungendam & nunq̄ ad culpam vt dictū est in primo dicto. nam postq̄ culpa est remissa per contritionem/restat pena soluenda in purgatorio. & sit ita ꝙ illa pena soluenda sit vnius anni virtute absolutionis sacramentalis de debito illius pene aliquid auffertur. & hoc ex opere operato virtute absolutionis sacramentalis. Dicit vltra/se extendunt ad penam infligendam virtute clauis. Nam sacerdos potest cōfesso imponere aliquod opus satisfactorium/puta ieiunium/orationem/vel elemosinam/vel aliquod afflictiuū. Vltra dicit magister: si talis iniūctio pene non sit conformis iudicio diuino non approbatur in celis. Vnde non cōformatur iudicio diuino/vel quia imponitur minor q̄ imponenda sit secūdū exigentiam culpe. vel imponitur maior q̄ mereatur pati: nō conformatur iudicio diuino quod iudicat non tantā imponendā ergo iniuste iniungitur si maior aut minor q̄ oporteat iponatur. Ecce dicta magistri/ quibus se conformant multi antiquorum: & ipse Gabriel. ¶ Doctor q̄tum ad primū est omnino opinionis opposite: & nō est omnino conformis quātum ad secundum dictum. Et ponit talē pp̄o. Claues se extendunt ad remissionem culpe. i. sacerdos virtute clauium absoluendo sacramentaliter aliquando remittit culpam si sit remissibilis & non ponatur obex. nam sicut ex presentia sacramēti baptismi in paruulo remittitur originale: eodē modo ex presentia absolutionis sacramentalis requiritur culpa. Patet/nisi sic sequeretur ꝙ penitentia non esset sacramentū noue legis nisi ex vi opis operati remitteret culpā. Patet/sacramēta noue legis significāt gratiā. & non sufficit ꝙ sigificēt: sed oportet ꝙ eā causent. i. ꝙ ad presentiam eorū causetur gratia de nouo. & hoc est efficaciter significare/ sed sic est tenēdo partē oppositā sacramētum penitentie nunq̄ efficit gratiā imo presupponit eā. Sed ista ratio nō ē multū efficax. Nā nō oportet ꝙ sacramēta noue legis significent primā gratiā: sed bene efficaciter significant primā/aut augmētent primā. Vnde multi doc. dicūt & est opinio probabilior ꝙ in susceptione eucharistie prima gratia non acquiritur sed augmentatur prerequisita. ideo non oportet ꝙ ad susceptionem sacramenti noue legis acqratur prima gratia. ¶ Sed doctor arguit: omne sacramentū noue legis quod est institutū contra peccatum expellens gratiam habet virtutem operandi primam gratiam alias frustra institueretur contra tale peccatum nisi data esset ei efficatia remittendi tale peccatum sed penitentia est sacramentum noue legis institutum contra peccatum mortale excludens gratiam sicut baptismus

Opinio Scoti.

institu itur contra originale. ergo virtute sacramenti penitētie potest conferri prima gratia: & est resolutio doctoris / & maior pars doctorū est huius sententie. Dicit si penitens non sit sufficiēter cōtritus: ita ꝙ displicētia nō sit satis magna & satis cōtinuata: tunc virtute absolutionis sacramentalis remittitur peccatū quod nō remitteretur virtute illius displicētie. ergo sacramētum penitentie habet efficatiā respectu prime gratie. Sed apparētia est pro opposita parte & cōtra doctorē. Sacramentū penitētie est sacramentū qđ solū debet suscipi ab adulto vtente ratione. ergo vt aliqs possit hoc sacramentū suscipe: reqritur prima dispositio ex pte suscipiētis. Nā sacramenta q̄ nō possunt ministrari nisi adultis prereqrunt dispositionē in suscipiente & nō disponēs se / & suscipiēs peccat actualiter & ponit obicē ergo ex precepto diuio reqritur dispositio preuia: sed talis dispositio est sufficiēs ad remittendū culpā apud opinionē ꝓbabiliorem. ergo nunq̄ virtute sacramēti remittitur peccatū. Patet minor: vel suscipiēs sacramētum fecit sufficientē diligentiā ad recognitionē peccatorū / vel nō adhibuit / si nō / ergo peccat mortaliter suscipiēdo: qa posuit obicem. Si adhibuit tantam quantam tenebatur. Vel fuit bene circūstātionata vel nō Si nō: ergo peccat actualiter. ergo nō suscipit gratiā. Si dicas ꝙ habet vtrūq; / scilicet sufficientē recognitionē ex sufficienti diligentia. & cū hoc displicentiā bene circūstātionatā. ergo apud eos qui dicūt ꝙ nō reqritur displicentia in certo gradu / nec p certum tempus ꝯtinuata: sed sufficit displicentia bene circūstantionata & precipue circūstantia finis / nunq̄ virtute sacramēti remittitur peccatū. Et ita oportet necessario fateri: & hoc idem dicit Gabriel in hac distinctione. Sed doc. tenet oppositū in. xiiij. distinctione / puta ꝙ reqritur ad ꝯtritionē sufficientē certa intētio & certa tēporis ꝯtinuatio Propterea ꝯsequenter loquēdo dicit ꝙ aliqn̄ virtute sacramēti penitentie remittitur peccatū sufficienter disposito & confertur prima gratia / & est resolutio doctoris

¶ QUARTUM AD SECUNDUM Quomodo se extendūt claues ad penā. Dicunt si peccatū sit remissum per cōtritionem se extendunt ad penam: quia recipiēdo sacramētum ex vi operis operati remittitur aliqua portio pene vltra illā que remittebatur virtute erubescentie. sed quātum ad penam taxandam seu iniungendam facit doctor difficultatē / & dicit ꝙ sacerdos virtute clauiū confesso sibi: & absoluto a se nō potest illum ad penam aliquā obligare nisi voluntarie confessus se subijciat illi pene. Dicit ergo contra magistrum: & contra cōmuniter alios doctores / & contra Thomam / ꝙ virtute clauium sacerdos non potest peccatorem ad penam temporalem obligare / nisi se submiserit illi pene per volūtariā acceptationē. ¶ Sed opposita opinio semp michi visa ē probabilior. Et arguitur sic. quādo data est a sacerdotibus potestas vt eēnt iudices in isto foro. dictum est quecūq; solueritis &c. & hoc claue non errante. Eodē modo dictum est: quecunq; ligaueritis. ergo sicut sacerdos absoluit a peccato / ita si iniungat penam confesso: ligat eum ad illā soluēdam. Et hoc expresse dicit auctoritas quecūq; ligaueritis. ¶ Secūdo arguitur sic. in foro exteriori si iudex habens iurisdictionē imponat reo aliquā penam non excedentē crimen ratiōe criminis: alter qui absolutus est tenetur illam penam suffere etiā in foro conscīētie. ergo cum sacerdos in foro conscientie sit constitutus iudex a Christo: & nullus constituitur iudex quin habeat potestatem cohercituam potest ipsum coherce re ad aliquam penam. vnde si sacerdos imponat minorem penam q̄ deceat: confessus illam sufferendo absoluitur a precepto sacerdotis: sed nōn satisfacit deo. & postea in purgatorio satisfaciet pro residuo. Si autem imponat maiorem quā debeat tenetur semper illam soluere: sed errat in claue potestatis / siue det nimis magnam / siue nimis paruam. Sed oportet assignare vnam que sit inter illas penas: & tunc quilibet

Quō claues se extendunt ad penā.

existens in illa latitudine/ si imponatur est sufficiens. & non errat ī claue potestatis & eius iudicium est approbatū in celis. ideo quecunq ligaueritis claue nō errante/ nec claue scientie ī cognoscendo/ siue in discernendo/ nec claue potestatis in sententiando approbatum est in celis &c. Et sic sacerdos virtute clauis potest penam iniungere ita q penitens tenetur illam accipere. Et obligatur a sacerdote illam pati secundum opinionem antiquorum. ita q si non acceptat peccat: & ponit obicem/ licet doctor sit in oppositum. Consequenter tāgit alia difficultas/ si sacerdos possit in penam: ergo pluries confitendo eadem peccata virtute absolutionis totiens reiterate liberabitur omnino a pena. ideo queritur vtrū clauesiste possint pluries habere suam efficaciam in eadem peccata precise. Videtur q non. nam baptismus nō potest pluries habere suam efficaciam in eadem persona. ergo a simili absolutio sacramētalis solū habebit suum effectum precise: ita q non possit pluries efficaciter reiterari super eadem peccata. Dicit doctor/ q nō habet pluries suum effectum. hoc est dicere: sortes est cōfessus singula peccata virtute absolutionis est remissum aliquid de pena si reconfiteatur eadem peccata precise illa secunda absolutio virtute operis operati: nec remittit aliquid de pena: nec augmentat gratiam. & ē bona apparētia: quoniam sententia iuste lata non est amplius ferenda de eadem materia: sed absolutio sacramētalis est quedam sententia de peccatis cōmissis & confessis. si ergo sit iuste lata non est amplius reiterāda. Vnde quāuis sacramenta que non imprimunt caracterem possint pluries reiterari: tamen hoc non est super eandem materiam. vt sortes potest pluries vxorari: sed nō cum eadem muliere. Similiter peccator potest pluries absolui: sed non de eisdem peccatis. Argumentum apparens contra doctorem. Sit sortes qui adhibuit sufficientē diligentiam ad recognitionem peccatorū occurrunt ei singula/ excepto vno quod in uincibiliter oblitus ē: & nō habet sufficientem detestationem: vt cōsequatur gratiam confitetur singula peccata q cognoscit: & nō oblita tūc virtute absolutionis sacramētalis absoluitur ab omnibus nō solum cōfessis sed oblitis. nam si absoluatur a cōfessis certum est q etiā ab oblitis. & tamen si postea recordaē obliti teneē illud cōfiteri/ & petere absolutionem sacramentalem de illo. & non tenetur confiteri nisi absolutio sacramētalis esset ei vtilis (hinc est q homines non tenentur confiteri laico: quia illa absolutio non esset eis vtilis) ergo absolutio secramentalis respectu eiusdem peccati habet pluries suum effectum efficaciter. & virtute operis opati remittitur aliqua pars pene que restabat. & iterum confertur/ & augmentatur gratia. Forte diceret doctor q obiectum precisum sacramenti penitentie non est peccatum nō remissum. Sed obiectum proprium siue propria materia sacrameti penitentie est peccatum non cōfessum & non remissum simul sacramentaliter. & tunc tale peccatum oblitum est materia & obiectum penitentie sacramenti. Est alia opinio quātum ad illam difficultatem Dicit de Gandauo in septimo quolibeto. circa finem quātum ad remissionem a culpa. Sacramētum penitentie nō potest pluries habere effectum: quia peccatum semel dimissum nunq̄ redijt: sed quantum ad remissionem pene temporalis & augmentū gratie potest habere pluries suū effectū. Dices. ergo sacramentū penitētie est impfectū & debile. Patet/ q2 oīs causa applicata passo q nō potest habere totū suū effectū ē impfecta. nā sacramētū penitētie p diuersas applicationes tollit aliqd de pena & augmētat gratiā & nō totā simul. ergo. Negat q hoc sit impfectionis: sed est ex parte magne pfectiōis. Nā sacramētū baptismi habet talem pfectionē q ad presentiā illius tollit & oēm culpā & omnē penam: sed sacramētū penitentie nō habet illā virtutē q ad pñtiam eius remittatur quelibet pena: sed pars & est multo maioris perfectionis q secūdo

Vtrū sacerdos obliget pfessū ad aliquā penam.

Bonū argumentū

Obiectum sacramenti penitētie

Opi. de rici d gādauo.

applicata remittatur aliqd de pena que restat/ q si nihil remitteret supposita tali institutione ꝙ nō remittat totū/ & hoc videtur pbabile ꝙ absolutio sacramentalis pluries applicata eisdem peccatis remittat pluries de pena/ & pluries gratiam augmentet quā inuenit: sed nō potest pluries remittere culpā. Alios casus facit de gandano. vide ibi.

¶ Distinctionis vigesime.

Questio prima.

An penitentia in extremis valeat.

N HAC DISTINctione vigesima querit. vtrū penitētia in extremis valeat ad salutem. ¶ In ista questione due sunt conclusiones satis certe. Prima/ penitentia vera siue interior sola/ siue exterior cum susceptione sacramēti penitentie sufficit ad salutem alicuius in extremis. ¶ Secūda penitētia q̄ videtur haberi in extremis vix est vera penitētia sufficiēs ad salutem: quia difficile est tūc habere veram penitentiam. Vnde ille dicitur laborare i extremis qui secūdū causas naturales nō pōt diu superuiuere/ vt q secundum iudicium medicorū statim morietur. Sed ille qui subito moritur sine infirmitate preuia non dicitur esse in extremis. Hoc supposito probat quatuor ratiōibus ꝙ penitentia in extremis vix sit vera penitētia. ¶ Prima/ anteq̄ aliqua detestatio sit vera requiritur ꝙ libere eliciatur. imo hoc ad omnem actum virtutis requiritur: sed in extremis cum difficultate est illa libertas. Maior est nota/ & patet minor. Passiones que sunt a tristantibus secūdum Augustinum plus mouent q̄ passiones que sunt ad delectantibus Hinc est ꝙ imanissime bestie retrahuntur timore vel tristicia. ita ꝙ cessant a prosequutione delectabilium propter timorem tristabiliū: sed passiones a delectabiliū frequenter absorbent vsum rationis: ergo a fortiori plus absorbent passiones prouenientes a tristantibus. ergo cum difficultate potest haberi vera detestatio in extremis q̄ sit actus liber. ¶ Secunda ratio/ an teq̄ detestatio peccatorū sit sufficiēs ad veram penitentiā/ necesse est ꝙ sit bene circūstantionata/ precipue circūstantia finis. q̄a hoc reqritur ad omnē bonū actū moralem sed i extrema necessitate vix habetur illa. & precipue circūstantia finis. ergo cū difficultate in extremis habetur vera penitētia. Nā est maximus metus dānationis / precipue illis qui sunt i peccato/ & qui male vixerūt & vt in pluribus tristatur peccator: sed hoc est ex timore. sed illa penitētia q̄ est ex timore nō est bene circūstantionata circūstantia finis. quia circūstantia finis q̄ reqritur oportet ꝙ sit ex amore dei propter deū sup oīa dilectū. ergo vt in pluribus illa penitentia nō est bene circunstantionata. Item/ illa ē pter necessitatē scilicet pter piculū mortis estimate. sed illa necessitas velud piculū nō ē libera. ergo eodēmodo nō ē penitētia libera libertate sufficiēte ad verū actū moralem. Et dat simile doc. pijciēs merces pter tēpestatē: q̄ tēpestas nō est i potestate eius ideo illa proiectio nō est simpliciter libera imo apud Aristo. est iuolūtaria. Similr sit sortes in extremis/ & peniteat pter piculū qd nō est sibi liberū/ illa detestatio est eodē mō volūtaria sicut piectio. & iō nō est sufficiēs ad remittēdum pcm̄. imo nō est bona moralr. ¶ Tertia ratio/ ille q ptinue vixit i peccatis vsq ad mortē habet habitū quo inclinat ad pcā. ergo habet habitū quo retrahit a bono. q̄a oīs habitus iclināꝯ ad bonū etiā retrahit ab opposito illius boni ad qd iclinat & resistit ne eliciat actus oppositus Tūc arguitur sic. talis q male vixit vsq ad mortē saltē ppe mortē in pcīs habet habitū valde intēsū ad peccādū. ergo hēt habitum valde intēsū retrahentē a detestatione pcī. ergo seqtur ꝙ pter tale ipedimētū/ & retractionē a detestatōe peccati bn̄ circūstātionata est sibi multum difficile habere talem detestationem bene circūstantionatā. ¶ Quarta ratio/ quando aliquis est minus dominus sui actus tāto requiritur intēsior displicentia ad hoc ꝙ sit sufficiens ad delēdum peccatū: sed homo in extremis est mi-

De piciente merces.

Natura habitus.

pma pos

2. pos.

quatuor rōnibꝰ pbat ꝙ penitētia in extremis vix ē vera.

rius dominus sui actus. ergo. Vult ergo dicere doctor q anteq̃ in aliquo peccatore remittatur peccatum: qui iam nõ est amplius dominus peccati. i. qui nõ potest amplius peccare: saltem peccato exteriori requiritur maior detestatio q̃ in illo qui adhuc est dominus sui actus. id est qui potest peccare. Non tamen est intelligendum q requiratur maior displicentia: quia obligaretur ad impossibile: sed intelligit q vt remittatur sibi peccatum tale/ requiritur maior displicentia/ q̃ in illo qui adhuc est dominus sui actus. Sed hoc videtur durum: & non credo hoc. quia seq̃retur q fortes qui non potest amplius fornicari: si habeat equalẽ displicentiam cum illo qui potest adhuc fornicari/ & non maiorem nõ remitteretur ei peccatũ/ quod videtur omnino falsum. sed doctor loquitur secũdum strictam dei iustitiam. Propter istas rationes illa conclusio est verissima q difficile in extremis haberi potest vera penitentia.

¶AD ARGVMENTA. Dictum est q penitentia in extremis potest sufficiens haberi. Contra/ dicit Augustinus in quodã sermone. non presumimus q hinc bene exeat. Dicit doctor: p̃sumptio capitur ex hijs que magis apparẽt. Vnde nõ dicit Augustinus q simus certi q bene vel male exeant sed presumimus/ & est apparentia magna q male exeant. & freq̃ter hoc accidit. Ex hoc tamen non sequitur q non habeant veram penitentiam. ¶Item de penitentia distinctione septima. dicit Augustinus periculosum est & interitui vicinũ vsq̃ ad mortem procrastinare penitentie remediũ Fateor q est periculosum: ergo si sit vera penitentia non est sufficiens. Nego illam & dico q periculosum est q non habeatur vera penitentia. Freq̃ter accidit q obliuiscatur sui: tamen non sequitur q si habeat veram penitentiam quin illa sit sufficiẽs Cetera argumenta facilia sunt.

August.

¶Distinctio. xxj. de peccatis que post hanc vitam dimittuntur.

Que stio prima.

VERIT CONSEquẽter i hac distinctiõe. xxi. Vtrũ aliqđ pc̃m possit in futuro seculo remitti. Arguitur q non: qa qđ est angelis casus hoc est hominibus mors: sed post casũ angelis nõ potuit peccatũ remitti. ergo nec post mortẽ hoĩs põt homini pc̃m remitti. ¶In oppositũ arguit: pc̃m in spiritũsanctũ non remittitur nec in hoc/ nec in futuro seculo. ergo aliqđ peccatũ põt post mortẽ remitti. ¶De mortali nõ est difficultas: qa nõ põt remitti p bonũ motũ: cũ dãnati nõ p̃nt hr̃e bonũ motũ/ saltẽ bñ circũstãtionatũ circũstãtia finis qđ p̃cipue reqrit ad hoc q p bonũ motũ deleat pc̃m. nec p sacramẽtũ/ cũ i alio seculo nõ p̃nt applicari sacramẽta. Sed de veiali ẽ difficultas iter doc. p̃cipue iter. s. Tho. & Sco. An scilicet veiale iũctũ mortali possit remitti. ¶Pro elucidatiõe q̃nis possit p̃clo q̃ est certa: q pc̃õ remisso in hoc seculo pena ẽ soluẽda p eo in altero seculo. Doctor pbat: qa qñ remittit pc̃m adhuc ẽ obligatio ad penã. vel ergo ẽ obligatio ad penã soluẽdã cũ btitudine vel post btitudinẽ. Certũ est q nõ cũ btitudie. qa btitudo oẽm penã excludit. nec post btitudinẽ: qa sine termĩo erit. ergo ẽ ponẽdum purgatoriũ. Sed dubiũ ẽ: an pc̃m nõ dimissũ i hoc seculo possit in alio dimitti. & q̃stio intelligit solũ de veniali: qa certũ ẽ de mortali qđ nõ põt dimitti in futuro seculo. ¶Prio videndũ est q̃ pena respondet veniali. Dicit Alexãder q veniali de p se respondet pena eterna: sed accidẽtaliter debet pena tpalis. Sanctus Tho. dicit oppositũ. & eiusdẽ opinionis Alexãdri est de gersono ĩ de vita spirituali: dicit q veniale ex se ẽ mortale. & ista opinio est satis trita: & tenet freq̃nter i scola. Dicũt ergo q veniali ex se corrñdet pena eterna: sed ex mia dei pena tpalis. Sed cõtra hoc arguit doc. qa bñ seq̃tur: pc̃õ veniali ex se corrñdet pena eterna. ergo peccans breuiter est dignus pena eterna: sed istud est falsum. Nam stat aliquem esse in gratia:

Vtrũ veniale possit post hãc uitã remitti.

q̃ pena respondet veniali.

3 opinio nẽ Alexã

& in peccato veniali. Tunc sic/iste talis eēt dignus premio eterno & pena eterna. quia bene sequitur est in charitate: ergo est dignus premio eterno. & est in peccato veniali: ergo est dignus pena eterna secundū aduersarios: sed ista sūt icōpossibilia digni tas ad penam eternam: & dignitas ad vitam eternam. nam si est dignus pena eterna: ergo est indignus vita eterna.

Opi. scti Thome. ¶ Aliter dicit sanctus Thomas ꝙ veniali p se correspondet pena temporalis: sed p accidens pena eterna/puta quando iungitur mortali. Hanc opinionem ferme sequūtur omnes antiqui doctores. Et ratio eorum satis est apparens/quia nō potest remitti peccatum nisi per bonum motū vel per sacramentum virtute operis operati: sed in alio seculo veniale iunctum mortali nō potest remitti per bonum motum/quia damnati non possunt illum habere saltem circūstantionatum circūstantia finis. Nec etiam per sacramentū/ergo culpa illius perpetuo remanet: sed ꝙdiu remanet culpa semp remanet pena que respicit illā culpā.

Scotus ꝯ Tho. ¶ Doctor nititur hanc opinionem impugnare. Et arguit sic/deus semper punit citra condignū ergo nec ratione cōiunctionis cum mortali/nec sine coniunctione cum illo nunꝙ puniet veniale pena eterna. Patet sic. sit fortes decedens in mortali a/& veniali b/punietur eternaliter pro a/peccato mortali. & sit illa pena c/& pro b/peccato veniali punitur iterum pena eterna & sit d/ille pene realiter distinguunt ab inuicē sicut diuersi gradus vnius forme/licet faciant vnam totalē penam. Tunc arguitur sic. pena d/excedit demeritum ipsius b/culpe venialis. ergo si deus infligat penam d/pro b/culpa: punit b/supra condignum. licet deper accidēs quod est inconueniēs. Quod autem pena d/excedat demeritum b/culpe venialis: patet/demeritum b/culpe venialis est solum demeritum pene temporalis: & eius indignitas est pena temporalis. ergo si d/pena infligatur ratione cuiuscūꝗ cōiunctionis cum pena d/sit eterna/& excedens/deus punit vltra condignum. ¶ Resolutio doctoris quātum ad illud primum punctum/est, ꝙ peccato veniali solum pena temporalis debetur. imo diceret ꝙ decedens in mortali & veniali simul pro veniali punietur solum temporaliter. Ex quo sequitur/ꝙ peccato non remisso in hoc mundo pena eius pōt totaliter solui in futuro seculo. Tertio videt dicere ꝙ ꝗuis in iferno nō possit esse redēptio ereptiua .i. nullus pōt eripi quādo est damnatus/potest tamen ab aliqua certa pena esse redemptio: & tunc illa solutio pene debet potius vocari satispassio ꝙ satisfactio quia non satisfacit volūtarie/sed satispatitur id est suffert inuoluntarie penā debitā. Habemus ergo ꝙ pena debita pro veniali nō remisso in hoc seculo potest totaliter solui in alio seculo. Sed queritur/sit fortes cui non sit veniale remissum: an peccatum eius possit i purgatorio remitti quā tum ad culpam. Vnde sicut habitū est i doctore. in. xiiij. distinctione huius. actu peccati transeunte nihil manet in anima (& nō loquitur de habitu) nisi obligatio ad penā que vocatur reatus. queritur modo quid sit veniale remitti quoad culpam. Vtrum sit idem peccatum veniale remitti: & penā peccati venialis solui: vel penam venialis nobis liberaliter condonari a deo. Nam actu venialis peccati transeunte vel remanet in peccatore preter obligationem ad penam non eternam sed temporalem. An peccatum veniale remitti sit illam penā solui vel illam nobis a deo liberaliter condonari. Et non possum videre quid sit veniale remitti nisi vel illam penam solui totaliter aut condonari vel reatum ad illam penam commutari in minorem penam: sicut dictum est de mortali. Peccatum mortale remitti quātum ad culpam nichil aliud est ꝙ penam eternam totaliter nobis cōdonari per actum contritionis si tanta sit ꝙ sufficiat ad delendum culpam & penam: aut reatum pene eterne commutari in temporalē qn̄ nō est cōtritio sufficiens ad delē dum culpā & oēm penā. ergo pari forma.

Correlarium. Quid est veniale remitti. Quid mortale remitti &c.

Quod veniale remittitur. Peccatum veniale remitti nihil aliud est q̄ penam ad quā est obligatus ratione venialis totaliter solui/ aut nobis cōdonari/ aut saltem cōmutari in obligationē ad minorem penam. vt sortes cōmisit vnum veniale ratiōne cuius est obligatus ad penā purgatorij viginti diebus/habet displicētiam sufficiētem solum pro decem diebus. Iam dico ꝙ commutatur reatus. i. obligatio de pena viginti dierum ad penam decem dierum. Ideo peccatum veniale remitti q̄tum ad culpam est totalem penā nobis condonari/aut reatum ad totalem penam sibi correspondentem cōmutari in minorem penam & nichil aliud video quid sit veniale remitti. Hoc supposito cum queritur vtrū aliquādo in purgatorio remittatur veniale. i. vtrum decedēs in veniali cum reatu ad omnem penam sibi correspondentem/ ita ꝙ in vita nunq̄ reatus totalis pene commutatus est in minorem penam quia decedit cum obligatione ad totalem penam remittatur in purgatorio? Dico ꝙ sic. videlicet ꝙ aliquis potest decedere cum obligatiōe ad totalem penam respondentē illi veniali. Et est opinio securior quā tenet doctor & magister sententiarum. Ratio eorum talis est. Aliquis potest decedere sine quacūq̄ consideratione suorum venialium. & p consequens sine quacūq̄ detestatione illorum/& absq̄ susceptione alicuius sacramēti/puta si subito occideretur. & cum notū sit ꝙ erit saluatus quia supponitur ꝙ sit in gratia & in solo veniali/ potest acquirere huius peccati remissionem extra hoc seculum. Consequentia tenet/ nunq̄ remittitur veniale nisi per bonum motū aut sacramētum. Hoc supposito: videlicet ꝙ potest decedere ab hac vita i solo reatu peccati venialis. & per consequēs potest ei remitti illud veniale in quo solo decedit extra hoc seculum. Vtrum remittatur ei veniale per solā tolerantiā pene illius ad quam obligatur. vel per bonum motum volūtatis q̄tum ad culpam. De damnatis non est difficultas/ ꝙ non possunt bene agere moraliter: tamē

Veniale remittitur in purgatorio.

Vtrū remittat veniale per solā tollerantiā pene.

existentes in purgatorio possunt bene agere. ergo sortes potest detestari suum veniale in quo decedit detestatione bene circunstantionata/ & precipue finis & alijs circūstantijs: vtrum remittatur ei peccatum ratione talis detestationis: vel solum ratione sufferentie pene/ ita ꝙ non satisfaciat sed solum satispatiatur? Si primum/ tūc cum anima non est impedita a corpore & intensius detestetur peccatum in purgatorio q̄ detestetur quecunq̄ in hoc mūdo remittetur tunc/ & sic statim euolabit. Nam stat in hoc mundo tantam esse detestationem ꝙ virtute illius remittetur nedū mortale sed veniale. & cum verissimile sit illam in purgatorio esse ex maiori conatu q̄ quecunq̄ in hoc mundo: tunc statim euolabit & sic virtute talis detestatiōis que est actus penitētie virtutis remittetur q̄tū ad culpā: & sic statim euolabit. Et dico ꝙ sic quod etiam dicit Durandus/ & de palude. Vnde dicit Durandus in instāti quo anima exuitur a corpore remittitur culpa venialis. qa in illo instanti habet detestationem venialium bene circūstantionatam. & hoc videtur mihi bene dictum. Sed cum queritur vltra cum sit verisimile illam detestationem procedere ex maiori conatu q̄ quecunq̄ detestatio viatoris. & aliqua detestatio viatoris sufficit ad remittendum culpam & penam: quare etiam non remittuntur ei quantum ad omnem penam. Dico ꝙ ratione diuersitatis status/ quia deus in via magis acceptat illam detestationem q̄ in purgatorio. ideo dico ꝙ in primo instanti quo anima exuitur a corpore detestatur peccatum: & ratione talis detestationis remittitur peccatum quātum ad culpam non tamen quātum ad omnem penam. & quāuis illa detestatio procedat ex maiori conatu q̄ quecunq̄ detestatio cuiuscunq̄ viatoris/ tamen illa non est sufficiens ad remittendum qualēcunq̄ culpam & omnem penam. & hoc ratione status. Sed contra hoc arguitur apparēter/ ad minus illa est sufficiens ad remittendū penā aliquā q̄uis non oēm vt sit illa

detestatio sufficiens ad remittendum penã vnius diei. & volo ꝙ decedat in veniali solum demeritorio pene vnius diei/ sequitur ꝙ tunc esset in purgatorio per vnum instans. consequẽs est falsum: ergo & antecedens. Dicere ꝙ detestatio plus remittit de pena maioris peccati q̃ de minori. & hoc dicũt doctores ꝙ maiorem misericordiam facit deus cum maiori peccatore q̃ cum minori. i. plus dimittit ei de pena q̃ remittat minori. & sic detestatio plus auffert de pena maiori q̃ minori. & sic si esset solum demeritorium vnius diei illa detestatio non esset sufficiens ad remittẽdum totam illam penam. Secundo & melius/ in purgatorio plus detestatur in instanti maius peccatum q̃ minus demeritorium. ¶ Doctor allegat alium modum de remissione peccati venialis. vt fortes qui moritur sine consideratione & detestatione suorum venialium & sine susceptione sacramenti adhuc non decedit in veniali. quia in morte remittuntur ei singula venialia propter bona opera que cõmisit in statu vie: ita ꝙ vult dicere ꝙ singula bona que commisit acceptãtur pro tẽpore mortis a deo ad remissionem singulorum venialium. Dat exemplũ/ nõ quãdocũq; sortes operatur meritorie auget deus gratiam eius. & supposito ꝙ sit in gratia: sed reseruat augmẽtando pro tẽpore mortis eodẽmodo illud opus q̃uis non sit amplius/ ratione tamen talis operis in instãti mortis augmẽtatur gratia sorti: q̃uis ergo bona opera meritoria in tempore vie facta non sint amplius: ratione tamen ipsorum remittitur veniale: & illud in quo perseuerauit vsq; ad mortẽ. ideo nunq̃ aliquis decedit cum preciso veniali q̃tum ad culpam quia in morte remittuntur omnia ratione boni operis precedentis. Sed est replica: quia certum est ꝙ est possibile sortem nunq̃ bene egisse & solum peccasse venialiter & vixisse ita breui tempore ꝙ nõ fuerit obligatus ad aliquod preceptum & peccasse venialiter in ita breui tẽpore: ergo in illo casu non remittitur veniale ratiõe boni motus precedentis aut presentis aut futuri. nec ratione sacramenti/ ergo sortes realiter decedit cum veniali: & hoc oportet fateri. Dicitur ergo ꝙ remittitur veniale vt dicit Durandus ratione detestationis quam habet anima in primo instanti cum exuitur a corpore: vel si talis detestatio ex eo ꝙ est extra viam non sit sufficiens ad remittendũ qualencunq; culpam & omnem penam remittitur per sufferentiam totalis pene. & quilibet istorum modorum est satis probabilis Ideo resolutorie dicitur ꝙ primum certum est scilicet ꝙ mortale post hãc viam nunq̃ remittitur. Secundũ est/ veniale post hanc vitam remittitur sed qualiter est difficultas vt visum est.

¶ Distinctionis vigesimeprĩme. Questio secunda.

IN HAC SECVNDA questione querit vtrum confessor in quocũq; casu teneatur celare peccatum sibi in cõfessione detectum. Et facit duos articulos. In primo querit de obligatione secreti. In secundo qua pena debet puniri qui reuelat.

¶ QVANTVM AD PRIMVM Notissimum est ꝙ tenemur confessionem celare: sed quam ob causam est controuersia inter doctores. Nam Richardus dicit ꝙ eadẽ persona vere affirmare potest aliqd in persona alterius loquens quod vere negat in persona propria loquens. Patet/ angelus loquens Moysi in persona dei vere dixit. Ego sum verus dominus deus tuus. Exodi vigesimo. quod vere negasset in persona propria loquens. ergo a simili homo representans personam dei in foro confessio nis vere potest aliquid affirmare quod extra illũ forum potest negare vere quando loquitur in persona propria: sed confessor audiendo confessiones nõ est nisi vicarius dei. ergo non scit peccata secreta nisi in persona dei. ergo quicunq; reuelat peccatum sibi notum per confessionem mentitur.

Sed lege nature quilibet tenetur vitare mēdacium. ergo lege nature quilibet sacerdos tenetur non reuelare confessionem. Ratio richardi ē quia confessor non scit nisi ī psona dei ergo si dicat se scire in persona propria mentitur. Doct. impugnat illam rationem. & arguitur sic/ licet sacerdos vt vicarius dei sciat & cognoscat peccatum confitentis cognoscit tamen in persona propria quia in persona propria est vicarius dei. nā sacerdos eodem modo cognoscit peccatū confitentis quo absoluit confitētem a peccato/ sed in persona propria absoluit illū a peccato/ ergo ī psona ppria cognoscit peccatum illius. Et ratio do. prima fronte videtur satis apparens quia absoluere quocūq modo absoluat videtur presupponere cognitionem peccati. ergo eodem modo cognouit quomodo ipse absoluit. qđ sacerdos absoluat in propria persona. Patet sacerdos. absoluit solum ministerialiter & non principaliter & si diceret absoluo istum principaliter mentiretur. ergo sacerdos non solum absoluit vt in persona dei. Cōsequētia tenet/ quia si solum absolueret ī psona dei eodē modo cū sicut angelus loquebatur Moysi/ ergo cum sacerdos absoluat solum ministerialiter & non potest se dicere aliter se absoluisse nisi vt hec persōa habēs tñ officiū & ministeriū ab ipso deo ī pria absoluit sicut sacerdos ī ppria persona consecrat/ ministerialiter tamē/ ergo etiam vt in persona propria absoluit ministerialiter & cognoscit vt sigularis psōa. ¶ Doc. consequenter veniens ad punctum rei ponit quinq conclusiones pria. Quilibet sacerdos celare peccatum sibi ī confessione detectum tenetur lege nature. patet quilibet lege charitatis tenetur aliis facere quod velit sibi fieri in simili casu & alijs non facere qđ nolet rationabiliter sibi non fieri. Hoc est vnū preceptum legis nature. Hoc supposito arguitur sic/ quilibet nolet peccatū suum alteri manifestum in secreto & vt secretum rationabiliter manifestari. ergo ille cui ē manifestū peccatum vt secretum tenet non manifestare. Patet sic/ rationabiliter q libet tenetur & potest velle famam suā cōseruare. Patet in ecclesiastico. curam habe de bono nomie. & ratio est/ quia bonū nomen vt dicit sapiens: melius est q̄ diuitie multe. ergo cum ad proditōnem peccati sequitur diffamatio peccantis quilibet rationabiliter vult suum peccatum manifestari/ & hec est ratio precipua doctoris inter ceteras. Secunda ratio/ quilibet lege nature tenetur esse fidelis & fidelitatem seruare/ sed reuelare peccatum secrete commissum est ī fidelitas. ergo qui reuelat est infidelis. Et tertia ratio coincidit cum secūda / quilibet tenetur seruare quod rationabiliter promisit sed confessor promisit saltem virtualiter celare peccatum sibi in confessione detectū ergo lege nature obligatur ad illud secrete tenendum. ¶ Quarta ratio/ congregatō Christianorum est vnum corpus/ & ille q est caput & presidet debet influentiā ī mēbris que subiiciuntur. superior autem ē hierarcha qui potest consulere & reconsiliare sed qui detegit peccatum auditum in cōfessione secludit viam qua membra accedent ad caput vt recipiant influētiā ab illo quia ceteri alias nolent confiteri si detegeret peccatum. igitur. ¶ Iste rationes equaliter concludunt q nō licet reuelare secretum. & tamen apparet q aliquando sit licitum puta in casu in quo ex non reuelatione sequitur maximū detrimētum boni cōmunis & ex reuelatione sequitur bonum ipsius cuius secretum reuelatur puta quando reuelatur persone que potest prodesse & non obesse sed de hoc in quita cōclusione. ¶ Alia difficultas. vtrum liceat reuelare peccatum auditum in confessione non reuelādo personam. Et secūdo. vtrum liceat reuelare peccatum auditum ab impenitente puta ab eo qui confitetur se velle occidere actualiter & perstat in actuali pposito. Notū ē q nō absoluitur cum ponat obicem per actuale peccatum. Quantum ad primam difficultatem habetur q potest confessor querere cōsilium a peruidentioribus dummodo nō An liceat reuelare peccatū ñ nō psonā

detegat personam. & hoc est licitũ de pec catis q̃ reuelant̃ pro consilio habendo. vn de licet reuelare peccatum sed non reuelare peccatum cõfitentis copulatim. ¶ Quantũ ad secundum de illo qui confitetur suã ob stinationem. an liceat sacerdoti reuelare al teri vt caueat ab illo/ vt fortes presbyter au dita platone in confessione ꝙ decreuit in terficere Ciceronem & ꝙ interficiet si pos sit/ an liceat forti sacerdoti dicere Ciceroni ꝙ caueat a platone? ¶ Panormitanus in ca pitulo omnis vtriusq̃ sexus circa finem di cit ꝙ sic. Ratio sua est/ quia secretũ cõfessio nis nõ est nisi de peccatis preteritis & nõ de futuris/ sed plato non reuelauit peccatũ preteritum sed futurum/ ergo hoc est licitũ Verũtamen hoc non placet theologis dicẽ tibus regulariter ꝙ non licet illi sacerdoti reuelare Ciceroni peccatum platonis. & ra tio est que est solutio rationis panormi tani. non potest reuelare peccatum futurũ quin reuelet peccatum preteritum sibi dete ctum in cõfessione scilicet propositũ quod habebat de occidẽdo prius sed nunq̃ licet peccatum preteritũ nec dicto nec signo re uelare. igitur. Vnde quod iustum est iuste exequeris/ & non possum impedire mortẽ ciceronis nisi contraueniendo legi natura li deseruando secretum vt secretum est igit ¶ Secunda conclusio. Seruare secretum au ditum in cõfessione est de lege positiua di uina. patet/ eodẽ precepto quo nobis pre cipitur confessio precipitur ne secludamus viam aliis de adimplendo preceptum il lud de cõfessione/ sed precepto positiuo di uino precipitur nobis confiteri. ergo preci pitur nobis ne secludamus alijs viam de ad implendo preceptum illud sed reuelare cõ fessionem q̃tum in se est/ ẽ secludere alijs vi am de adimplẽdo preceptum illud/ igitur. Vnde sicut est de lege positiua diuia semel confiteri peccata sua: ita est etiam de lege di uina positiua peccatum in confessione au ditum nõ detegere. ¶ Tertia. illud est de le ge positiua humana immo precipitur le ge positiua sub pena temporali. i. degra

Bõa difficultas.

Secũda cõclusio.

Tertia conclusio

dationis & retrusionis in carceres. patet in capitulo omnis vtriusq̃ sexus. ¶ Quarta quis tenetur & quid cui & quãdo/ dicit do ctor. q̃tum ad quis non solum cõfessor sed ille cui reuelauit confessor tenetur celare. Ratio est/ quia si quis aliquid transtulerit in alium in quo nichil habebat iuris non li cebit alteri illa re vti/ quia nihil iuris habet in ea/ sed sic est ꝙ confessor nichil habet iu ris ad transferandum cognitionem peccati secreti alterius in alterum. ergo si transtule rit de facto nec ille in quem trãstulit habet aliquid iuris vt transferat in cognitionẽ al terius tertij/ & sic consequenter. ¶ Vltra di cit/ nec ille qui audiuit vel malitiose vel nõ malitiose nec illi licet peccatum detegere. Dicit vlterius quid non licet detegere scili cet omne quod est in confessione dictũ rati one cuius detectionis peruenitur in cogni tionem peccati/ potest enim detegere no men confitentis & patriam &c. sed non est ratione cuius potest deuenire in noticiam vel probabilitatem peccati & peccantis. Dicitur quãdo. i. nullo tempore. Dicitur cui. i. nulli quia est de lege nature & iure di uino. Vnde nec papa nec tota ecclesia po test precipere alicui vt reuellet peccatũ dete ctũ in confessione. ¶ Consequenter in qui ta conclusione inquirit de alijs secretis scili cet de illo quod reuelatur alicui non vt sa cerdoti sed vt amico tamẽ sub secreto. vtrũ teneatur in illo casu illud celare? ¶ In ista parte videtur doct. dicere ꝙ quilibet cui a liquid detectum est vt secretum & non sci ens alia via q̃ secrete q̃uis non sit dictum in confessione quia talis non est sacerdos te netur tamen in omni euentu illud secretũ celare/ & hoc lege naturali. Patet per ratio nem in prima conclusione adductam. qui libet tenetur alteri facere quod vellet sibi rationabiliter fieri. sed q̃ñcunq̃ quis dete xisset alicui suum peccatum rationabiliter vellet illud teneri secretum. ergo quilibet alter etiam tenetur hoc facere de peccato si bi detecto vt secreto. ergo propter quãcũ q̃ circunstantiam non potest homo licite

Quarta.

reuelare detectum i secreto nisi alia via sciat. Verumtamen est magna apparentia de opposito. Sit sortes qui dixit mihi suū propositum quo vult prodere totam ciuitatē vel destruere fidem catholicam/non sub sigillo confessionis non occurrit michi nec est possibilis aliqua via michi ad impediēdum nisi prodendo ipsum si enim esset alia via teneor alia via procedere apparet in illo casu ꝙ non solum licite possum. Immo ꝙ teneor prodere illum. Ratio ē/plus obligor ad bonum cōmune ꝙ̄ ad bonum particulare sortis etiā iure naturali puta ad conseruādum famam eius. ergo si ita sit ꝙ sim perplexus inter illa duo vel ꝙ permittā bonum cōmune destrui vel ꝙ aufferam famā ab isto potius debeo flecti ad primā partē ꝙ̄ ad secundam. quia quādocūqꝫ sunt duo precepta que non possunt simul obseruari oportet facere oppositum minoris precepti. ergo cum preceptum de seruādo bonū commune magis obligat ꝙ̄ preceptum de seruanda famā sortis potius &c̄. Apparet ex alia ratione. scio ꝙ sortes vult prodere ciuitatem non ex reuelatione sua sed alia via scio & est michi secretum & solus cognosco in tali casu si nolit obtēperare mee monitioni teneor detegere & regulariter tenēt doct. Vt de fontibus in quolibetis/ergo si ego suam ex reuelatione teneor etiam detegere. ¶ Dices si promisi ei non reuelare videtur ꝙ tunc non possim. Dico ꝙ illa promissio est de opposito precepti. Ideo rescidenda / ergo non obstante illa promissione apparet ꝙ teneor detegere. & breuiter q̄tum ad istam materiam apparet michi ꝙ si qs reuelaret michi peccatum suū & non detegere sit causa destructionis boni communis aut fidei catholice si non sit reuelatum sub sigillo confessionis ꝙ possum detegere & ita tenet Occā in dya. sed si peccatum sit futurum dicit Panor. ꝙ potest & ē bona apparentia ꝓ eo sed regulariter omnes theologi tenēt oppositum. Ideo teneo cum ipsis. Dico tamen vltra ꝙ si detexit extra forū penitentiale michi suum secretū ꝙ vult prodere ciuitatem non obstāte quacunqꝫ promissione facta de non detegēdo teneor detegere. Vnde nō est precise de lege nature ꝙ teneor non detegere secretū ꝓpterea ꝙ non vellē rationabiliter alterum meum detegere secretum. nam si vellē prodere ciuitatem irrationabiliter vellem ꝙ alter non detegeret. Dico secūdo ꝙ peccata in confessione teguntur quo ad deum/ nō est ex hoc precise quia sunt tecta quo ad deum quia q̄uis alter non sit penitens non licet detegere ergo secretum sigilli confessionis non est precise ex hoc ꝙ peccata tegunt̄ quo ad deum. Tertio dico ꝙ tale secretum/ est eodem iure preceptum quo iure est confessio. Hoc tenet expresse Durandus in hac questione scilicet iure diuino positiuo est obligatio declaratione talis secreti. Breuiter dico sit sortes cui detectum ē peccatum in confessione sortes nō solum tenetur illud tenere secretum quia sibi dictum ē secrete quia non magis obligatur ad nō detegendum ꝙ̄ non sacerdos sub sigillo secreti. sed quia dictum est sub secreto sacramenti quod est preceptum diuinum positiuū ex institutione dei. Ideo tale secretū cōfessionis est iure positiuo diuino celandū. hinc est ꝙ ius positiuum diuinum in omni euētu obligat ita ꝙ nunꝙ̄ licet detegere secretū illd̄. ¶ Resolutio huius articuli est quilibet peccatum sibi detectum in confessione tenetur celare & hoc lege nature quia tenetur ad omne illud faciendum proximo qd̄ in simili casu vellet sibi rationabiliter fieri sed rationabiliter vellet quicunqꝫ peccatū suum secretum alteri detectū celari & similiter ad seruandum promissum & non ē ratio ꝙ sacerdos scit vt deus sed vt homo qa scit sicut absoluit sed solum absoluit ministerialiter vt homo & non vt deus quia si vt deus posset dicere Absoluo te principaliter. Similiter habitum est ꝙ est de iure positiuo diuino eodemmodo quo confessio est de iure positiuo diuino. Tertio quod ē de iure positiuo ecclesiastico & humano i capitulo omnis &c̄. ¶ Quantum ad secun-

Occam

Panor.

Durādus

Resolutio arti.

De pena detegentiū secretum.

dum de pena detegentium secretum debet degradari & incarcerari/illis autem qui detegunt peccatum commissum sub secreto sed non sacramentali nulla imponitur pena canonica/nisi quia incurrunt infamiam iuris quia efficiūt calūniatores. Patet/omnis ille qui imponit crimen falsum/aut verum qd non potest probare dicit calūpniator: quia postq̄ imponit publice tenet publice probare: & omnis talis est infamis. id est ab omni testimonio postea repellēdus & quando reuelat secretum cōfessionis debet degradari & excommunicari.

¶AD ARGVMENTA Vult probare q̄ sit illicitum in omni casu celare secretum confessionis. Patet sic. licitum est vnicuiq̄ renūciare iuri suo & precipue si non sit preceptum superioris i oppositum/nisi de cōsensu superioris: sicut episcopus nō potest episcopatui suo renunciare nisi de consensu summi pontificis. sed sic est q̄ secretū cōfessionis est in fauorē confitētis. ergo q cōfitetur potest renūciare suo iuri/& tunc cōfessor poterit detegere. ¶Quantum ad primā ppōnē. nego illā vniuersaliter/quia nō possum licite renūciare iuri naturali quod habeo i comestibilibus & potabilibus/& vocatur dominiū naturale ad sumēdum rē necessariam ad sui conseruationem: sed illi iuri positiuo quod habeo super introductionem iuris naturalis possum renunciare. Secundo dico data maiore/quilibet potest renunciare iuri quod habet in aliqua re sed q̄ teneamur peccatum secretum celare ē de iure diuino/& naturali/& non est ius cōfitentis. & quantum ad hoc argumentum est controuersia/tamē dicit doct. q̄uis ego licētiā pferā sacerdoti de reuelādo meū peccatū secretū/adhuc non potest ipse licite reuelare/quia iure diuino tenetur illud celare & non possum dispensare q̄ sacerdos faciat contra ius diuinum. Hinc est q̄ ad preceptum pape & totius ecclesie non posset licite sacerdos auditum peccatum in confessione detegere. ergo non est solum de iure positiuo humano celare confessionem.

¶Sed si confitens velit confessorem detegere illud peccatum propter aliquam vtilitatem/debet alia via ei manifestare. q̄ in cōfessione puta dicendo commisi tale peccatum non dico tibi vt secretum/sed vt reueles tali. Iam confessor scit illud duabus vijs. scilicet per viam confessionis/& per istam viā que non est confessio/in tali casu potest detegere peccatū. tamen nō potest dicere ego scio in confessione sortem commisisse tale peccatum: sed isto modo/ipse sortes dixit mihi vt tibi dicerem. Dicit ergo doct. duo/ primum/si plato sacerdos precise sciat peccatum via confessionis/ quacūq̄ licētia sortis superueniente/& precepto etiam pontificis: aut vniuersalis ecclesie superueniente Plato nō potest detegere. q̄a nullus potest dispensare q̄ detegat illud. ¶Secūdum dictum/si sciat duabus vijs non potest detegere isto modo/scio per cōfessionem sortē commisisse peccatum. ¶Tertio/potest in tali casu plato detegere se scire per aliam viam q̄ per cōfessionē/vt isto modo/scio sortem commisisse hoc quia dixit mihi vt tibi reuelarē. ¶Aliqui doct. circa hoc argumētum dicunt q̄ sufficit licentia data a cōfitente/declaratur hoc per simile/sortes habet rem platonis vt depositam/non est licitum sorti illā rē dare alteri. Immo dādo pmitteret furtū/quia contractaret rem alienam ad aliquem vsum inuito domino. Immo hoc faciendo contraueniret iuri naturali. sed vt posset licite illam rē alteri dare sufficit neq̄ requiritur aliud nisi licentia sortis: & talis licentia facit q̄ non amplius cōtrauenit iuri naturali de contractanda re aliena(vt dicit De palude allegando Thomam)Ita sortes sacerdos habens peccatum alterius secretū commissum si interueniat platonis licētia qui ei commisit sub secreto non amplius remanet sub secreto. tūc dicit q̄ sortes potest detegere/sicut per licētiam illud quod erat depositum efficitur non depositum. eodē modo commissum secretū p istam licentiā superuenientem efficitur non secretum & tunc potest detegere. Verūtamen opinio

988

doct. apparet securior scilicet ꝙ per nullã licentiam superuenientem potest/quia ius diuinum & naturale est i oppositum. Ideo si non sciat alia via semper remanet vt secretum/& nõ est in potestate alicuius postq̃ ẽ iure diuino secretum facere ꝙ non sit secretum. ¶ Secundo arguit/ illud quod est istitutum pro charitate non debet contra charitatem militare. Immo quando accidit casus i quo militat cõtra charitatẽ illud non amplius obligat: quia propter hanc rationem dantur dispensationes in voto & iuramentis/sed sic est ꝙ secretum cõfessionis est institutum pro charitate: & aliquando militat contra charitatem vt si per tale secretum non detegẽdo illud sequeretur destructio totius boni communis: aut fidei catholice/ videtur ꝙ tunc militaret contra charitatem/quia plus tenetur seruare bonum cõmune aut fidei q̃ famam proximi. vt dictũ est. Fateor antecedẽs/& nego minorẽ. Immo semper militat contra charitatẽ. & ad pbationem dico ꝙ iustum est iuste exequeris/iustum est seruare bonum cõmune & fidem sed iusta via. Vnde non possum licite fornicari aut adulterari propter bonũ commune seruandum. Ideo q̃uis ita foret ꝙ ad non detegendum sequitur pditio boni cõmunis/adhuc non possem detegere.

¶ Aliud argumentum sit sortes qui absoluit episcopum symoniacum non habet potestatem illum absoluẽdi. ergo tenetur cõfiteri illud peccatum/puta ꝙ absoluit a symonia episcopum/& non potest alteri cõfiteri nisi detegendo symoniã episcopi vt supponitur. igitur. ¶ Simile argumentum de presbytero qui cognouit vnicam sororem suam que igressa est adeum loco concubine/& postea soror illi met confiteẽ peccatum suum tenetur confiteri illud peccatũ cum tali circunstantia: quia mutat speciem & non habet sacerdotem nisi illum qui cognouit illum habere vnicam sororẽ. ergo tenetur confiteri illud peccatum quod cognouit in confessione. ¶ Quantum ad hoc argumẽtum. dico ꝙ si non sit ei alia copia sacerdotis preterq̃ illius qui cognouit episcopum/& sororẽ q̃uis esset i articulo mortis non tenetur. neq̧ potest dicere: ego absolui episcopum a symonia quia reuelaret peccatum quod audiuit in confessione: sed solum debet confiteri sub quadã generalitate. puta indiscrete absolui confessum michi in ita confitendo nullum peccatũ reuelat. Similiter dicendũ de alio casu. Sufficit dicere cõmisi adulterium/aut fornicationẽ Si autem habeat plures sorores potest dicere/commisi stuprum aut incestum. ¶ De alio qui debet ingredi nemus. Dico ꝙ non licet/nec verbo/nec signo probabili/aut efficaci manifestare peccatũ auditum in cõfessione. Ideo si non possit aliter euadere q̃ signo probabili manifestare confessionẽ tenetur itrare nemus & potius sufferre mortem. sed hoc videtur durũ/ tamẽ sic est dicẽdum. Alia argumẽta facilia sunt quare &c̃.

¶ Distinctionis xxij. Questio. i.

VTRVM PECCATA remissa in recidiuante eadem i numero redeant. ¶ In ista questione facit doct. tres articulos. In primo q̃rit an eadẽ peccata in numero depotẽtia absoluta possint redire. Secundo: de ordinata. Tertio quid de facto. ¶ De primo articulo dicit Richardus ꝙ non. Ratioẽ/preteritum iam corruptum non potest redire nisi per potentiam dei supernaturalem: sed deo auctore nullus potest fieri malus nec deterior. ergo nullo modo de q̃cũq̧ potẽtia possunt redire. Nõ est difficultas ꝙ via nature corruptum non potest redire: sed solum per actionem agentis supernaturalis. scilicet dei: sed per eius actionem nullus potest effici deterior: & tamen si redirent peccata per actionem dei efficereẽ deo auctore aliquis deterior. ¶ Sed doctor dicit/ ꝙ ista ratio nõ vndiquaq̧ sufficit. Pro quo notãdum sicut dictum est distinctione decimaquarta: ꝙ peccatum nõ importat nisi duo. Nam vno modo capitur pro deordinatione que est in actu vel in omissione. & sic peccatum nichil aliud est q̃ actus contrap

Opi. Richardi.

Opi. doctoris.

Peccatũ dupliciter accipitur.

hibitionem / aut omissio cõtra preceptum Alio mõ capit pctm̄ vt nõ dicit culpam vel malitiã morũ / sed obligationẽ ad penã. & illa obligatio est solum mala malicia pene & nõ moris. ¶ Ideo questio potest itelligi de illa deordinatione in actu. i. de actu de-ordinato aut de omissione / aut de secũdo. id est de reatu. i. de obligatione ad penam Si primo modo adhuc potest esse difficultas puta. an illud qd est peccatũ possit entitatiue de potẽtia absoluta redire. Aut possit idem in numero non solum q̃tũ ad entitatem / sed q̃tum ad malitiã. ita ꝙ sit eque malus vt prius & idem in numero. ¶ Si sit q̄stio de illo actu. Dico ꝙ potest redire idẽ in numero q̃tum ad entitatem & substantiam actus. Nam sicut deus eundem calorẽ potest reproducere / ita eundem actum qui erat malus potest in numero reproducere / puta extra subiectum / & sic redibit in esse actus & entitatis sed non in esse peccati: & sic non est difficultas. ¶ Sed an possit idẽ redire non solum in esse entitatis & qualitatis / sed in esse culpe. Dico ꝙ non. Et ratio ẽ nõ potest idem actus in numero redire / etiam in esse qualitatis nisi per quendã specialem concursum & quandã actiuitatem dei / alias rediret naturalr sine miraculo: sed implicat contradictionem ꝙ deus specialiter cõcurrat ad istum actum & sit malus / quia tũc equaliter aliquis efficeretur malus auctore deo sicut efficeretur bonus. ergo non ẽ possibile ꝙ idem corruptum redeat in numero q̃tum ad esse culpe seu q̃tum ad malitiã. ¶ Habemus ergo duo. primũ / peccatum corruptum potest idem redire q̃tum ad entitatem & substantiam / sed peccatum corruptum non potest idem redire in numero q̃tum ad malitiam & ipsius deordiationẽ. Sed si sumatur peccatum pro reatu / dico ꝙ potest idẽ in numero redire de potẽtia absoluta. sicut quãdo quis cadit a gratia / ita mortificãtur actus meritorii precedentes ꝙ amplius non acceptant a deo secundũ presentem iusticiam ad vitam eternam nichilo minus si postea resurgat acceptatur a deo secundum presentem iusticiam ad eãdẽ gloriam ad quã acceptabat anteq̃ mortificaret & caderet a gratia. ita ꝙ potest vocari eadẽ acceptatio scilicet ad eandẽ gloriam in numero & ratione eiusdem actus in numero. Eodem modo potest deus statuere ꝙ q pec cauit si agat penitentiã amplius non deacceptatur illud peccatum ad penam eternã. vbi tamen si recidiuat deacceptatur ad eandem penam sicut prius / quo facto idem reatus. i. obligatio ad eandem penam & ex eadem culpa q̃tum ad reatum sumendo peccatum pro reatu potest idẽ reatus in numero redire. q̃uis em̄ sit obligatio pro alio tẽpore / non tamen sequitur ꝙ sit alia obligatio. quia ad eandem penam & ex eadẽ causa in numero. Et ad argumentum Richardi deo auctore &c̃. fateor nullus potest malus fieri malitia morum: sed ille reatus nõ ẽ malus malitia morum / sed pene q̃uis oriat ex malitia morum: & deo auctore potest fieri deterior malitia pene. ¶ De secundo articulo quid / scilicet de potentia ordinata: vtrum scilicet de lege iam posita aliquod peccatum remissum de facto possit redire. Dicitur ꝙ non / quia deus disposuit peccata penitentis post penitentiam esse tecta. secundum augustinũ exponẽtem illud psal. Beati quorum remisse sunt iniquitates: & quorum peccata sunt tecta. vnde peccata esse tecta nichil aliud est q̃ deum non amplius eorum recordari ad penam eternam. Tunc bene dicitur / de lege istud peccatum est remissum. qa bene seq̄tur / remissum ẽ: ergo tectum in ordine ad deum. ergo nõ punietur pena eterna / ergo implicat ꝙ sit remissum & ꝙ postea redeat idẽ in numero de potentia dei ordiata. Similiter nũq̃ peccata redeunt q̃tum ad reatum de potentia ordinata. Sed secundum illos qui dicũt ꝙ pena non soluta hic: punitur in iferno eternaliter. difficile esset saluare quin redirent / sed melius dicit doct. ꝙ peccata dimissa solum tẽporaliter in inferno puniũtur. Arguit sic / opera mortificata in resurgẽte a peccato reuiuiscunt ad eandem gloriam

De lege peccatus remissum non potest redire.

ergo eodem modo peccata remissa si recidi uat redibūt iterū ad eandem penam. vt sortes qui exercuit operationes meritorias ca dit i peccatū tūc opera meritoria mortificātur: quia gratia perditur/siue charitas que ē vita anime/& eadem charitas est vita actuum ipsius anime. ergo eodem modo peccata remissa superueniente peccato redibūt ad eandem penam. ¶ Hoc argumentum soluitur dupliciter. nam deus est pronior ad miserandum q̄ ad puniendum. ideo negatur consequentia. In deo maior est misericordia q̄ iusticia. hinc ē q̄ reacceptat opera meritoria/& non deacceptat iterum dimissa peccata. ¶ Secundo soluitur nō stādo in dei misericordia sed in iusticia. & dico q̄ non est simile. Ratio est quando peccatum remittitur cōmutatur pena eterna q̄ debetur peccatori ratione peccati in penam temporalem qua cōmutata est solum debitor pene tēporalis/neq̄ aliud debetur nisi pena temporalis. sed quando mortificatur opus meritoriū precedēs per peccatū non commutatur gloria eterna/que debetur ratione istius operis meritorij in aliquod temporale. Certum est/q̄ adhuc est sibi debita gloria eterna/q̄uis sit in peccato. sed illud ius quod habet ad illā est impeditum. sicut bene dicunt Iuriste. habet actionem impeditam de repetenda re: sicut excōmunicatus nō potest repetere rem sibi debitā/ secluso ergo impedimēto ratione cuius sopitur qd̄ remouetur per remotionē culpe dabitur eadē gloria pro illo opere que prius fuisset data. ¶ In ista ratione que satis est bona de se assumit doctor vnum dubiū puta q̄ ille qui est in peccato immo dānatus habet ius ad vitam eternam/sed non habet vsum/quia ius est sopitum. ¶ Arguitur sic contra hoc. Notū est q̄ illi debetur priuatio beatitudinis. ergo non debetur ei beatitudo: consequētia tenet. quia iplicat simul & semel alicui deberi duo incōpossibilia/ quod debeatur priuatio beatitudinis. Patet. quia sorti debetur pena damni que ē priuatio beatitudis. ergo videtur q̄ sorti nō debeatur beatitudo. Eodē modo sortes habet ius ad priuationē beatitudis. ergo nō habet ius ad ipsam beatitudinem. Et apparet q̄ implicet q̄ ei dem simul & semel debeantur duo incōpossibilia. & dicerem q̄tū ad hoc q̄ sorti non debetur beatitudo cui aliquādo est debita/sicut quando est aliquis cui debetur aliqua res. & ille cōmisit crimē lese maiestatis/ratione cuius illa res est fisco applicata q̄uis illa res sibi debita nō fuerit ei soluta/tamen non est amplius ei debita. ¶ Similiter sit sortes qui exercuit opera meritoria bona ratōne quorum debetur ei beatitudo incidit in peccatum nō debetur ei amplius/quia titulus huius iurisdictionis & dominij est charitas. & postq̄ priuatus est titulo & dominio videtur michi q̄ ille nihil amplius iuris habet. & est multum michi probabile sic dicere. Doctor iterum replicat & tangit difficultatem/dicis q̄ nō redeunt peccata q̄tum ad ordiationē ad penam ad quam prius erant ordinata: tamen redeūt merita q̄tum ad acceptationē/ita q̄ acceptatur homo ratione meritorū ad eandem gloriam ad quam prius erat acceptatus: & anteq̄ caderet i peccatū. Infert doct. ergo q̄libet resurgens a peccatore surgeret i maiori gratia q̄ fuerit illa a qua cecidit. patet/resurgeret in omnibus bonis que prius habuit iam viuificatis. & preter hoc in isto actu penitentie per quem resurgit. & q̄ illis preteritis superaddit/& ita in maiori gratia. quod videtur inconueniens duplici de causa dicit doct. Prima quia nom omnis cadens semper grauius cadit q̄ ceciderit prius. nec igit resurgēs gratior resurgit q̄ fuit. Secūda. prima gratia potest esse maior & minor. & per consequens minima/ sed per penitentiam acquiritur prima gratia. ergo possibile est aliquando primam gratiā recuperatam per penitētiā esse minimā. & loquitur hic de prima gratia penitentiali nō baptismali: que dicitur pria simpliciter qa ante illam nulla alia prefuit. Alia est prima secundum quid q̄ imediate sequitur remissionem peccati/& est gratia penitentialis.

Rōes p̄pter quas pctā dimissa non redeunt.

Dubitatio bona.

Respondet doctor ꝙ non est idem habere plura merita in acceptatione diuina reseruata in ordine ad premium hoc est ad gloriam eis reddendam / & habere maiorem gratiam intensiue. ¶ Et hic bona tangitur difficultas qua ferme singuli ab inuicem discrepant. Vtrum resurgens resurgat ad maiorem gratiam. De hac questione sunt tres opiniones. Aliqui dicunt ꝙ omnes resurgentes resurgūt ad equalem gratiam. & est opinio Henrici de gandano in quolibetis & multi doct. tenent cum eo. Alij dicunt vt omnes moderni doctores ꝙ quilibet particulariter resurgit ad maiorem gratiam q̄ fuerit illa a qua cecidit. Alij dicunt ꝙ nō. vt dicunt ferme omēs antiqui doct. Tho. Bonauetura. Richar. dicūt aliqui ꝙ quilibet resurgit ad maiorem gloriam vt Scotus. aliquando ad minorem gloriā vt Bonauētura. ¶ Pro declaratiōe opinionis Henrici facienda est duplex comparatio. Prima comparando duos vel plures resurgentes ad inuicem. vtrum vnus eorum resurgat ad maiorem gratiam q̄ alius. Secundo fit comparatio status resurgentium scilicet status ad quem resurgunt ad statum a quo ceciderūt. Si fiat comparatio pluriū resurgētium ad inuicem / dicit De gandauo ꝙ omnes resurgūt ad equalem gratiam loquendo de prima gratia ad quam resurgūt Ratio eius est. Prima gratia quādo homo resurgit datur non ex meritis sed pure liberaliter / tamē vt detur requiritur dispositio ex parte suscipientis: non dispositio que sit actus positiuus / sed dispositio .i. cessatio positionis obicis / & cum illa dispositio sit equalis & non suscipiat magis neq₃ minus & cum detur eque gratis & singuli habent equalem dispositionem & deus non est acceptator personarum dat equaliter omnibus quibus dat. & pleriq₃ sunt eiusdē opinionis q̄tum ad illud quod assumit. Et dyonisius videtur esse eiusdem sentētie ꝙ sufficit cessatio positionis obicis. ¶ Sed est difficile deffensare hanc opinionem. quia cū quilibet dormiens cessat ponere obicem infusioni gratie videtur ꝙ ei infunderet gratia si sufficiat talis dispositō .i. cessatio a positione obicis. Sed quero quid est cessare. Si dicatur ꝙ est elicere actum puta attritionem vel contritionem. sequit ergo ꝙ erit maior in vno q̄ in alio. Nam aliquis cessat peccare a peccato & tamen ei non infunditur gratia nec resurgit vt patet de dormiente. Oportet ergo ꝙ sit aliud requisitum de necessitate anteq̄ infundatur gratia / & non video quid sit illud nisi dispositio penitētis q̄ est maior in vno q̄ in alio. ¶ Dicunt alij ꝙ comparando duos resurgentes ad inuicem vnus resurgit ad maiorem gratiam q̄ alius. ¶ Sed est difficultas cōparādo statum ad statum puta statū a quo ceciderunt ad statum ad quem resurgunt. ¶ Quantū ad hoc dicit bonauentura duo / & hoc idē Tho. in primo. distinctione. xvij. sed in secunda secunde videtur dicere oppositum / Primum est / resurgit aliquādo quis ad minorem gratiam. Secundum est / ex hoc consequens est ꝙ resurgat ad minorem gloriā. Ratio primi dicti est. quia datur gratia resurgenti secūdum dispositionem qua se disponit / dispositio autem est ad minorem gratiam q̄ fuerit gratia a qua cecidit. ergo resurgit ad minorē. & vltra resurgit ad minorem gratiam. & cum detur gloria secundum q̄titatem gratie & premientur merita non secundum q̄titatem meritorum sed secundum q̄titatē gratie in qua recedit homo quia vbi ceciderit lignū &c. Cōsequēs est ꝙ minus premiātur q̄ fuissent premiata si decessisset homo i maiori gratia. ¶ Sed ē difficile saluare istum modum dicendi qui sequatur penam esse cum beatitudine. Patet / priuatur aliquo bono quod erat prius debitum / & hoc ratione delicti commissi ē adminus pena damni. ergo si aliqs existēs in beatitudine priuetur aliquo gradu beatitudinis ratione peccati quod commisit il la priuatio est sibi pena sed esset aliquis talis beatus. ergo esset beatus cum pena. Patet minor / sortes facit opus meritorium decem graduum & labitur in peccatum.

Vtrū resurgēs resurgat ad maiorem grām

Opinio bonauē.

postea resurgit ad paruã gratiã / ita ꝙ premiabitur solũ pro isto opere duobus gradibus glorie / tunc arguitur sic. decedat in illo statu prius debebanẗ octo cũ istis duobus: ergo ista priuatio istorũ graduũ est ei pena / quia boni sibi alias debiti. ¶ Hoc argumentum facit Bonauẽtura cõtra se: sed apparet ꝙ nõ bene soluit. Ideo videtur mihi ꝙ illa opinio nõ est vera: Propterea dicunt alij / & ẽ opinio doctoris ꝙ resurgẽs a peccato semper resurgit ad maiorẽ gloriam: sed nõ semper resurgit ad maiorẽ gratiam: sed aliquando ad minorẽ. Nam non sequitur bona opera meritoria mortificata reuiuiscunt. ergo gratia reuiuiscit: quia gratia nõ est opus mortificatum. Ideo non oportet ꝙ gratia eadẽ in resurgẽte a peccato resurgat: sed aliquãdo maior aliqñ vero minor. & ꝑ hoc supponit ꝙ alia gloria debetur gratie: & alia debetur operibus meritorijs. ¶ Quãtum ad primum debetur gradus glorie gratie / quia alias paruuli decedentes cum sola gratia baptismali & sacramẽtali nihil glorie haberẽt cũ tales paruuli nullos habeant actus meritorios. ¶ Secũdo vltra gloriã q̃ debetur gratie si sint opera meritoria cũ gratia aliquid glorie debeẗ illis operibus que nõ debetur gratie. & nititur hoc ꝓbare. Primo ad hoc sonãt multe auctoritates sacre scripture. Reddet vnicuiqꝫ secũdum opa sua / nõ poniẗ secꝫm gratiam. ergo aliqd glorie debetur nõ solum gratie: sed opibus. ¶ Itẽ quilibet decedens in gratia cũ ope meritorio plus premiabiẗ q̃ solus puulus decẽs cũ sola gratia baptismali: sed est possibile ꝙ in eo sit maior gratia / qa nõ per singula opera meritoria augmẽtatur gratia. ergo potest facere opus ita puũ ꝙ nõ augmẽtabiẗ gratia. & tñ plus ꝓmiabitur q̃ qui decedit in sola gratia baptismali / ergo opibus debetur aliquid glorie. ¶ Hic tangitur difficultas. quilibet habẽs premiũ prouenies ex ope opante plus premiabitur q̃ habẽs solũ gratiã baptismalem Verũ est / sed ꝙ plus ꝓmietur q̃ habẽs solũ gratiã sacramẽtalẽ falsum est vniuersaliter.

Nam stat paruulũ habere gratiã babtismalem & habere gratiam ex opere operato. vt ex cõfirmatione vel ex consecratione si episcopus attentaret eũ consecrare in sacerdotẽ realiter esset presbiter & cõferretur ei gratiatia gratũ faciens cum nõ ponit obicẽ ideo stat paruulum habere gratiam gratũ faciẽtem duorũ sacramentorũ. & stat adultum decedere cũ vnica gratia baptismali & cum opere meritorio qđ nõ erat dignũ vt augmentetur vel datur ipsi gratia pro illo. ideo &c. ¶ Aliud tangit doc. videlicet ꝙ nõ ratiõe cuiuslibet opis meritorij augmẽtatur gratia: sed illi operi debetur vnus gradus beatitudinis imediate & gratie quã habet alius gradus beatitudinis. Iam quero cũ non per quodlibet opus meritorium augeatur gratia vtrũ per aliquod vel ꝑ nullum (& secludo opera sacramẽtalia / qa per quodlibet tale augmentatur gratia) Sed secundũ nõ est dicendũ / quia absurdũ eẽt dicere ꝙ per nullũ opus operãtis daretur gratia vel augmẽtareẗ qa q̃tuncũqꝫ exercerent se nihil gratie acquirerent. Non potest ergo rationaliter negari quin ꝑ aliqđ opus operans nõ sacramẽtale augmẽtatur gratia. Si dicas ꝙ ꝑ aliqđ nõ. quero ꝑ quod & ꝑ qđ nõ & quõ cognoscetur illud opus ꝑ quod augeẗ gratia & vtrũ illi ꝑ qđ augmẽtaẗ gratia debeatur aliq̃ gloria distincta a glia q̃ debetur gradui gratie. & quõ distiguiẗ gradus glie debite illi opi & gr̃e. ¶ Respondet Richardus in secundo vbi loquitur de gratia ꝙ quando opus meritoriũ procedit a gratia secundum actiuitatem eius & totã inclinationem aut multiplicatur totiens ꝙ illi actus multiplicati equiualebunt vni actui qui procederet secundum totam actiuitatẽ & concursum gratie augmẽtatur tunc gratia & non alias. & est eiusdem opinionis cum doctore / puta quando actus procedit a gratia secꝫm totum extremũ potẽtie illius gratie. Aut totiens multiplicãtur actus ꝙ simul iuncti equalerẽt vni tali ꝓcedẽti a tota actiuitate gr̃ie augmẽtaẗ tũc gratia. Vñ notissimũ ẽ forte hñtẽ gratiã posse agere &

Merita opis ope rãtis nisi ꝓcedant a tota actiuitate caritatis nõ augmẽtant gratiam.

nō secūdum totā actiuitatē sed remisse. & tñ grā ē magne actiuitatis quis sit causa naturalis tñ non ↄcurrit nisi scdm concursum cause libere a qua dependet i cōcurrēdo/ & nō secundū extremū sui posse. Ideo si sit aliquis magnā gratiā habens & remisse eliciens actū meritoriū nō augmētatur gratia/ sed si secūdo tertio quarto &c̄. ↄsequēter replicet actus quousq; deueniat ad totā multitudinē ꝙ equiualebit vni actui feruēti qui procederet a tota actiuitate gratie quam habet tūc īfundetur gratia. & ita dicit Richardus & etiā doc. & hoc videt̄ mihi dicendū. ❡ Vltra queritur vtrū diuersi gradus glorie correspōdeāt illi actui meritorio & gratie. Dicit doc. ꝙ operibus debetur distīcta gloria ab illa q̄ debetur gratie. & dicit doctor ꝙ licet maiori gratie sine meritis correspondeat maior gloria q̄ minori gratie tñ in quocūq; gradu eodē ponatur gratia merito adiuncto: licet p illud nō statim intendatur gratia tamē correspōdet sibi gradus glorie vltra illū gradū qui responderet precise illi gratie. ❡ Resolutio doc. ē/ ꝙ resurgens nō semp resurgit ad maiorē gratiam. sed aliqñ ad equalē: aliquādo ad minorem aliqñ ad maiorē secundū dispositionē qua disponit se ad illā. ❡ Dictū est etiam cōtra Henricū ꝙ requiritur altera dispositio q̄ sit nō positio obicis. imo reqritur dispositio positiua secundū cuius quātitatē infundit̄ quātitas gratie. & illa dispositio est cōuersio in deū & auersio a pctō. Stat etiā aliquē esse dignū maiori gloria qui minorē gram habebit. quia nō singula merita augmentant gratiā: sed bene gloriā. Nā merita operis operantis nisi procedant a tota actiuitate caritatis nō augmentāt gratiam. ❡ Alia difficultas ↄtra doc. qui dicit ꝙ semp resurgit ad maiorē gloriam. & ratio doc. est/ qa surgit ad oēm gloriā debitam meritis prioribus & aliquid meretur de nouo resurgēdo: ergo resurgit semp ad maiorē gloriam: ❡ Cōtra/ apparet ꝙ doc. ↄtradicat sibi ipsi Patet sic dupliciter. Primo/ bene sequitur resurgit ad minorem gratiā: ergo ad minorem beatitudinē quātum ad eam partē que debetur gratie/ qa alia pars glorie debetur gratie: & alia opibus meritorijs. Et vltra/ resurgit ad minorē gloriā q̄tum ad ptem q̄ debetur gratie quis ad maiorē gloriā ex ea parte q̄ correspōdet meritis. & cum ille excessus nō sit tātus quātus erat excessus quo erat dignus maiori gloria ante casum sequitur ꝙ nō semp resurgit ad maiorē gloriam Et clarius sic arguitur/ sit sortes qui cecidit a magna gratia p quā fuit dignus magna gloria & illa gloria debita illi gratie sit a & gloria debita meritis mortificatis sit b/ resurgat ad minorē gratiā & gloria debita illi gratie sit c/ & que debetur meritis sit d/ tunc arguitur sic. a excedit c/ puta gloria q̄ debetur gratie a qua cecidit excedit illā gloriam que debetur gratie per quā resurgit & forte est possibile ꝙ in maiori proportiōe a/ excedat c/ q̄ b/ excedat d/ ergo simpliciter aggregatū ex a/ & b/ erat maius q̄ aggregatum ex c/ & d/ & excedit̄ ab illo aggregato & resurgit ad minus aggregatū ergo non semper resurgit ad maiorem gloriam. Fateor ꝙ est possibile ꝙ simpliciter resurgat ad minorem gloriam. sed quādo dicit doctor ꝙ semper resurgit ad maiorem gloriā intelligitur ex parte meritorū. Ratio/ gratia a qua cecidit erat solius dei: sed opa meritoria erant aliquo modo eius qui cecidit Preterea quando resurgit: resurgit ad omnē gloriā q̄ debetur ex parte meritorū: sed ipsa gratia q̄ est solius dei nō dignificat hominem nisi insit. quia homo nō est dignus gloria propter gratiā quā habuit: sed propter illā quam habet. Preterea ex ea parte glorie que correspōdet gratie stat ꝙ resurgat ad minorē gloriā. Vltra dicit doctor. ꝙ omnia priora merita viuunt in dei acceptatione. Et ex hoc patet secūdum eum ꝙ dignitas ad gloriam que est ex meritis non tollitur per quodcunq; peccatum mortale licet aliquando impediatur/ ideo talis reuiuiscit in resurgente: sed non reuiuiscit prior gratia. & sic dignitas ad gloriam ex gratia tollitur per peccatum mortale.

ideo non reuiuiscit in resurgente a peccato.

Bonū argumētū. ¶Contra/ nō resurgit ad maiorē gloriā ex parte meritorū. ergo. Patet/ sit sortes q cecidit & resurgit tunc arguitur sic/ licet sortes resurgat ad oēm gloriā debitā meritis precedētibus/ & nō habet nouū meritū. ergo nō resurgit penitus ad maiorē gloriam ex parte meritorū q̄ illa a qua cecidit: ergo male dicit doc. Patet minor/ quia nō habet aliquod meritū: quia si haberet aliqđ maxime esset actus per quē disponit se ad resurgendum: sed hoc nō quia ille actus in instāti infusionis gratie est prior natura q̄ gratia/ & nullo mō a grā: ergo nō est meritorius/ qa nullus actus meritorius est quin sit a gratia saltē posterior gratia. Et oportet dicere secundū doc. ꝙ actus per quē homo resurgit dispositiue est prior natura gratia. qa daf gratia scđm quātitatē talis dispositionis. ergo oportet ꝙ necessario illa diposítio sit prior natura q̄ gratia. Si ita sit: ergo non est grā i hoc instāti. & si sic/ nō est meritorius alicuius gradus glorie. Nā implicat ꝙ mereatur gradū glorie p actū q nō est a gratia. Si talis actus nō est meritorius gradus glie & cum nō habeat merita nisi p̄cedentia quibus respondet gloria nō resurgit ad maiorem gloriā ex parte meritorū.

Solutio. ¶Diceretur ad istud scđm doc. ꝙ reqritur ꝙ illa dispositio precedat tempore & cōtinuetur p tempus. Dicerēt ꝙ in instāti termināte tempus in quo infundit gratia ꝙ gratia ꝯcurrit ad conseruationē illius dispositionis. & tenēdo istū modū si esset illa dispositio ꝯtinuata vsq ad illud instās inclusiue ꝙ infunderetur gratia si nō poneret obex/ & tūc mereretur in illo instāti: sed tenēdo ꝙ nō reqritur continuatio tēpis est difficile saluare qn resurgat homo precise ex parte meritorum ad eundem gradū glorie ad quē prius erat ordinatus/ nā si nihil meretur de nouo per illum actum nō habet plura merita in acceptatione diuina q̄ prius. ¶Arguit sic. si sē per resurgeret ad maiorē gloriā sequitur ꝙ reportaret commodū de suo peccato. neq imo si nō cecidisset & exercuisset bona opera loco operū malorū ad maiorē gloriam ordinatus fuisset. ¶Infert doc. duo correlaria. Primum/ aliquis dānatus habet maius ius ad maiorē gloriā q̄ aliquis saluatus/ sed vt dictum est videtur oppositū ꝓbabilius. .1. correla

Secūdū ¶Secūdū correlariū/ qn aliqs cecidit ab opibus meritorijs in mortali existēs/ illa opera a quibus cecidit nullo modo sunt meritoria alicuius gratie ad quā resurgat/ hoc est propter illa opa meritoria precedētia stāte casu nullo modo est dignus vt resurgat sed per opa de nouo facta est dignus vt resurgat. Item illa opera meritoria in ordine ad deum possunt acceptari vt deus istū magis instiget ad resurgendū. Nā qui bono vacat exercitio & exercetur in opibus meritorijs facilius resurgit. quia habet habitū acquisitum inclinantē ad bonū. Secūdo habet fortius dei adiutoriū. Et tertio nō habet habitus malos retrahentes a bono &c.

¶De tertio articulo.

Peccata dimissa quō redeant. ¶Quid de facto an scilicet peccatum dimissum per penitentiā in recidiuatione redeat idē numero. Dico ꝙ peccatū dimissum redit tanq̄ circunstātia aggrauās: & est resolutio doc. Nā peccata dimissa non redeūt quātum ad reatū neq quātum ad substantiā sed redeūt tanq̄ circunstātie aggrauātes hoc est grauius peccat si recidiuet q̄ peccaret supposito ꝙ nō fuisset ei dimissum peccatū. Sint sortes & plato qui cōmiserunt eq̄lia peccata/ sorti sūt dimissa/ & platoni nō sunt dimissa. Iterum committunt equalia peccata ex genere/ equalia inquā ex omnibus alijs circūstantijs preterquam ꝙ priora sunt dimissa sorti & non platoni/ sortes grauius peccat q̄ plato/ quod patet duplici ratione. Prima/ quandocunq alicui cōfertur aliquid quod est indebitum: & quanto magis est indebitum tanto magis est obligatus lege gratitudinis: sed sic est ꝙ quando sortes cecidit in peccatum: remissio peccati est illi debita. imo nihil debetur ei nisi pena eterna/ & gratia nō ē debita ergo si cōdonet ei ista pena & detur gratia per quam efficitur particeps vite eterne q̄to ista erant

ei magis indebita tanto magis obligatur
lege gratitudinis. ergo recidiuans magis
peccat q̃ si ista non fuissent ei remissa. Hinc
est ꝙ dicunt doc. ꝙ omne beneficiū siue tē
porale siue spirituale aggrauat peccatū se
quēs dūmodo non habeatur ignorātia in
uincibilis. Secunda ratio/ actus q est trans
gressio pluriū obligationū est maius pec
catum q̃ ille actus qui est transgressio vnius
precise illarum: sed post remissionem pec
catorum recidiuās trāsgreditur plures obli
gationes q̃ faceret si non fuissent ei remis
sa peccata ꝑcedētia. Patet minor: qn̄ fortes
fornicatur est trāgressio q̃ orit ex isto prece
pto non mechaberis: sed post remissionem
peccati est transgressio alterius obligatio
nis cuius nō eēt trāsgressor si nō fuisset di
missum pctm̄. Patet: qn̄ remittuntur pecca
ta necessarium erat ꝙ haberet propositum
de non peccando in futurū: qa est vna pars
contritionis: sed illud propositum nō est
nisi quedam promissio deo facta de nō pec
cando in futurū/ & quoddā votum. & ex
illa promissione oritur quedam obligatio
ergo actus ꝓmissus post remissionē est trās
gressio plurium obligationū. Non est dif
ficultas in maiore/ hinc est ꝙ sacerdos aut
religiosus fornicans siue cognoscens solu
tam plus peccat: quia facit ꝯtra plures obli
gationes. scilicet contra vnā que oritur ex
voto/ contra vero alteram que oritur ex il
illo precepto nō mechaberis. ergo eodem
modo ex promissione facta deo de nō pec
cando amplius quādo remittūtur peccata
oritur quedā obligatio cuius peccatū reci
diuationis est trāsgressiuum. Doc. assumit
vnum dubium q̃uis sua ratio sit bene appa
rens. Vtrum videlicet requiratur proposi
tum actuale. Aliqui dicunt ꝙ sufficit ꝙ nō
sit propositum actuale peccandi. Secundo
stat aliquē cui non remittuntur peccata ha
bere tale propositum non peccandi. Et ter
tio adminus de originali stat ꝙ remittatur
sine illo proposito. Ratio igitur prima do
ctoris ꝯcludit vniuersaliter de omni ꝙ ois
recidiuans grauius peccat q̃ peccaret si non
esset ei dimissum peccatū dūmodo non ha
buerit ignorantiā inuincibilē. Contra istā
cōclusionē apparet ꝙ peccata nō redeunt
vt circunstātia aggrauās. Arguitur sic. in
nocentia cōseruata vsq nunc est maius bo
num q̃ sit resurrectio vel cōdonatio pecca
torum preteritorum/ puta q̃ sit ꝓmisisse: &
habuisse remissionē illorum. ergo si fortes
seruasset innocentiā vsq nunc cadēdo gra
uius peccat. ergo remissio illorum non est
circunstātia aggrauās imo potius diminu
ens. Et istud argumētum habet apparētiā
cōtra ꝯclusionē. Breuiter q̃tum ad istā ma
iorē: ꝯcedo ꝙ maius beneficium fecit Chri
stus matri sue seruādo eā a peccato q̃ mag
dalene cui remisit peccata multa/ qa ꝯserua
tio innocētie est maius beneficium q̃ ꝯdo
natio peccati post remissionē. & cum infer
tur. ergo remissio peccati nō est circunstan
tia aggrauans. nego illā: nā stat esse duo in
cōpossibilia quorum qđlibet erit circūstan
tia aggrauās si insit. Vnde remissio peccati
est circunstātia aggrauās/ sic comparādo
duos quorum qlibet peccauit: & vnus re
surgit: & alter nō/ quia cui remissum ē pec
catum grauius peccat q̃ alter: sed remissio
peccati ꝯparādo illum in ordinē ad eum q
peccauit/ & cui nō est remissum peccatū nō
est circunstātia aggrauās imo ille qui cadit
ab innocētia grauius peccat/ stat ꝙ vtraq
istarū circunstātiarū scilicet inocentia & re
missio peccati sint circūstātie aggrauātes se
cundū diuersas ꝯpatiōes. Pro alio argumē
to donare capit equoce. vno mō idē est ꝙ
remittere. & sic deus nihil donauit illi quē
ꝯseruauit in innocētia. Alio mō donare. i.
ꝯseruare: & sic deus donat gratiā q̃uis nō re
mittat pctm̄: puta qn̄ nullū est pctm̄ remit
tēdū. Vtrū ille cui plus donauit. i. remisit
de debito sit magis obligatus. Dico ꝙ nō:
imo falsū ē simplr ꝙ cui plus remisit magis
obligat: sed ceteris paribus ē verū. hēmus
ergo cui plus remisit recidiuando grauius
peccat qa facit ꝯtra plures obligatiōes & ꝓ
missiones & gratitudies & q̃tū pctm̄ ē gra
uius tāto remissio ē minus debita: sed ille q

cadit ab innocentia ceteris paribus grauius peccat q̄ ille qui cadit secūdo siue recidiuat. & sic patet de questione.

¶ De sacramento extreme vnctionis distinctio vigesimatertia.

IN HAC DISTINCTIone querit an extrema vnctio sit sacramentū noue legis. Hic sunt duo vidēda primū φ possibile ē esse aliqđ sacramētū noue legis qđ sit signū efficax finalis remissiōis venialiū Nā possibile ē deū finaliter remittere venialia. ergo possibile est sibi istitui signū efficax illius remissiōis. Patet ɔsequētia/ deus pōt istituere signū efficax remissionis mortaliū & originalis vt est baptismus & penitētia. ergo pōt istituere signū efficax remissionis venialiū. & hoc ɔgruū fuit. & in isto primo articulo nulla est difficultas. ¶ In scđo articulo vult oñdere φ sit extrema vnctio & qđ sit: & dicit φ est vnctio hoīs infirmi & penitētis facta indeterminatis ptibus corpis cū oleo oliuarum ɔsecrato ex institutiōe Christi significās remissionē venialiū/ in qua diffinitiōe ponitur ly vnctio loco generis. & est multiplex vnctio/ quedā qua vngunt reges: & illa nō est sacramentalis neq3 sacramentū. Alia est qua vngunt cathecumini: & illa nō est sacramentū sed sacramētalis. i. est dispositio ad sacramentū suscipiendū. Altera ē vnctio extrema/ & illa ē sacramētū hoīs infirmi & penitētis. ¶ Et p hoc ponūt due ɔditiones reqsite anteq̄ aliqs possit recipere hoc sacramentū. Prima/ φ suscipiēs sit infirmus etiā infirmitate scđm pbabilē ɔiecturā tendēte ad mortē. & sic patet φ ingredientes bellum licet secundū pbabilē ɔiecturā statim sint morituri: hoc tñ nō est ex infirmitate/ similiter damnati ad mortē talibus non est hoc sacramentū ministrādū sed solū illis q ex infirmitate quā patitur statim secundū probabilem ɔiecturā sunt morituri & propterea vocatur extrema vnctio/ qa inter oīa sacramēta debet dari postremū. Secūda cōditio est φ sit hoīs penitētis: & sic nō debet dari nisi illis q scđm pbabilē ɔiecturā sūt in grā. ¶ Hic eēt difficultas/ vtrū iste due cōditiōes reqrant ad essentiā sacramēti ita φ si detur sano vel nō penitenti de facto non erit sacramentū/ vel vtrū illa duo reqruntur solū de necessitate pcepti. Dico φ reqritur infirmitas solū de necessitate pcepti vt dicit Depalude/ & nō de necessitate sacramenti. Multa enim de precepto diuino requiruntur ad susceptionē sacramentorū que non sunt de necessitate sacramenti vt est propositum nō peccandi. & tamē nō est de necessitate sacramēti. Ad hoc sacramentū de necessitate reqrit ɔsecratio ab episcopo i oleo oliuarū solū anteq̄ sit materia sufficiens/ & hoc sacramētū ministratur in certis ptibus que solēt esse organa peccatorū venialiū & quinq3 sensuū/ ita φ ista vnctio non debet fieri per totū corpus: sed i quinq3 sensibus & lumbis & pedibus. & qa aliqñ idem sensus habet duo organa vt visus/ & auditus debet fieri in vtroq3 illorū. & si aliqs careat aliquo istorum mēbrorū debet fieri in partibus propinquioribus. Cum certa forma & illa est deprecatiua: Vnde sacramentum istud non supponit nisi pro aggregato ex illa vnctione ex oleo oliuarum. & illa forma verborū prolata a sacerdote. Huius sacramenti minister est presbiter & de necessitate precepti presbiter curatus & de necessitate sacramēti pſbiter qcūq3/ qa ad mistrādū hoc sacramētū nō requirit iurisdictio. & suscipiēs debet eē penitēs & ifirmus. ¶ Sūt hic alique difficultates. prima cū sint multe vnctiones particulares successiue vtrum quelibet particularis vnctio / puta vnctio oculorum cum platiōne verborū sit vnū sacramentū. & vtrū virtute illius remittātur venialia ɔmissa p oculos/ vel vtrū expectet quousq3 totū sit ɔpletū. Q̄ntum ad hoc nō est magnū piculū dicere hoc vel illud. nam vnū ueniale pōt remitti sine alio cū ɔpatiatur secū charitatē iō pōt aliqs dicere φ pilla vnctionē oculorū remittunt venialia cōmissa p oculos & nō ɔmissa p nares & non

Multiplex vnctio.

est magna difficultas: & hoc videntur senti re aliqui doct. ꝙ quelibet partialis vnctio cū forma sibi respondēte est partiale sacramentū. & habet suū effectū. Si dicatur secūdum/ puta ꝙ nō in vltimo remittūtur tūc oēs ille partiales sunt vnū totale sacramentū & hoc est etiā probabile. ¶ Secūda difficultas: fortes cōmisit aliqua venialia & per nullū istorū organorū: sed ꝑ solam cogitationē: vtrū ꝑ episcopalē vnctionē illa remittantur. videtur ꝙ nō: qa hoc sacramentum est institutū cōtra venialia cōmissa ꝑ aliqd istorū sensuū exteriorū. ergo nō se extēdit ad venialia mētalia. Dico ꝙ nullū est veniale quin sit ꝯmissū saltē obiectiue ꝑ aliquod istorū organorū. & forte stat eē veniale qd non habet oꝑationē pro obiecto vt odiū dei subrepticiū vel actus infidelitatis subrepticius dicerē ꝙ illa remittunt virtute totalis inunctionis cū prolatione verborum. ¶ Tertia difficultas/ fortes nō est ꝯfessus qa ꝑdidit loquelā: sed apparet signū penitētie an debeatur ei tale sacramentū conferri? & ponatur ꝙ talis nō habeat displicentiā sufficientē ad recipiendū sacramentū penitentie: ita ꝙ poneret obicē ꝯfessioni. & illa dispositio esset sufficiēs ad hoc sacramentum suscipiēdū. Dicit Depalude ꝙ virtute operis operati remittitur mortale nō remissum per penitentiā. qa nō requiritur tāta dispositio in sacramento extreme vnctionis. Ex quo sequitur correlariū. Stat aliquos duos in equali dispositione & displicentia pctōrum suorum q̄tum est ex parte eorum decedere. & vnus dānabitur & alter saluabitur: quia vnus recipit hoc sacramentū virtute cuius ex vi operis operati remittit pec catum. & alius nō suscipit & nō remittitur & dānatur. Ideo hoc sacramentū ꝑ accidēs extendit ad remissionē mortaliū & de ꝑ se ad remissionē venialiū. Iā q̄ritur an sit sacramentū necessitatis. Dico ꝙ est necessitatis/ ꝙ nō ꝯtēnatur: sed nō ē simpliciter necessitatis q̄n possit homo saluari sine illo: quia alias deberet ministrari illi qui suspenditur sed habens copiā sacerdotis & cōtinēs pec cat mortaliter si probabiliter cōiecturat de morte ex infirmitate quā patitur/ cōiter dicunt theologi ꝙ duo sunt sacramēta necessitatis/ scilicet baptismus & penitētia & q̄n ꝙ ꝯsilij: sed dico ꝙ quinꝙ sunt necessitatis sic ꝙ nō debent ꝯtēni. Ordo autē & matrimonium sunt necessitatis q̄tum ad cōitatē ita ꝙ tota cōitas obligatur: sed nō q̄tū ad hoc vel illud suppositum.

(margin: Correla.)

¶ Distin. xxiiij. Questio prima.

IRCA HANC Distinctionem. xxiiij. queritur. Vtrum in ecclesia sint septem ecclesiastici ordines ¶ Primo videndū est qd sit ordo. Vnde secūdum Bona. ordo siue sacramētū ordinis est potestas spiritualis ad aliquē actum ecclesiasticum exequendū in ecclesiastica hierarchia. Vn̄ supponēdū ē ꝙ aliud est sacramentū ordinis & aliud est ordo: qa ordo est effectus sacramenti ordis & trāscedente sacramento ordinis remanet ordo. (margin: Ordo qd)

¶ Doc. ipugnat istā diffinitionē/ qa sequit ꝙ episcopatus eēt ordo distinctus ab alijs ordinibus qa iportat aliquem actū seu ptātem ordinādi/ & ptātē ꝯfirmādi/ qa nullus potest ꝯfirmare ꝑter episcopū vt diximus/ & isti actus sunt spūales. ergo si ordo nihil aliud ē q̄ potestas spūalis & c. sequit ꝙ episcopatus ē ordo. Item ex illa diffinitiōe sequtur ꝙ ordines minores ifra presbiteratū nō essent ordines. Patet: qa nihil faciūt quin si purus laicus attentet facere faciat q̄uis peccet. ergo ex illa diffinitiōe nō eēnt ordies. ¶ Diffinit ergo doc. aliter & ꝑ terminādaq̄stione q̄rit vtrū episcopatus dicat ordinē distinctū a presbiteratu vel solū dicat iurisditionē/ cū duplex sit potestas/ qdā iurisditionis seu cohercitiua q̄ non iportat ordinē qa pōt eē in laico. Sed potestas ordinis dicit ordinē. Difficultas ergo ē iter doc. vtrū episcopatus dicat ordinē vel solum iurisditionē. Iuriste regulariter tenēt ꝙ episcopatus ē ordo & ratio eorū est apparēs. qa ois potestas indelebilis importat ordinem/ (margin: An episcopatus sit ordo distinct9 ab alijs.) (margin: Iuris peritorū prima ratio)

sed potestas episcopalis est indelebilis. igitur/sit probāt maiorē: q̄tūcunq̧ episcopus sit degradatus si attentet ordinare ordinat ergo illud signum sensibile p quod ꝯfertur talis character episcopalis est sacramentū/qa illud quod est indelebile confertur vi operis opati. ergo apparet ꝙ illud quod ꝯfert sit ordo distinctus ab ordine presbiteratus Secūda ratio/si episcopus attentet ordinare/vel cōfirmare non subditū de facto ordinat/vel cōformat. ergo sequitur ꝙ episcopatus non dicit tantum iurisditionē. quia alias nō haberet potestatē nisi super subditos. Item episcopatus dicit potestatē cōsecrandi sacerdotē. & dicit potestatē ꝯfirmationis/& ista potestas est distīcta a potestate sacramentali. ergo episcopatus est ordo distinctus ab ordine presbiteratus. Vñ nō presbiteri nō possunt talē potestatē exercere: & si attentant nihil faciūt. cum ergo episcopatus dicat potestatē administrandi sacramenta/puta ordinandi in presbiterū/& confirmandi. & tales actus scilicet cōfirmare & ordinare nō sunt actus iurisditionis/sequitur ꝙ episcopatus est ordo distinctus Et est apparētia/quia ꝯfertur illa potestas per aliquod signū sensibile: quia q̄uis sint electi nisi sint vncti nō possunt actus illius potestatis exercere. Videtur ergo de facto ꝙ epātus sit ordo cū imprimatur character indelebilis sicut i aliquibus alijs. Requiritur etiam aliqua specialis materia in illa vnctione sicut in alijs sacramētis. igitur. & iste sūt rationes iuristarū. ¶ Alij doctores & regulariter theologi: dicunt ꝙ episcopatus nō est ordo. & ratio principalis ponitur ista a Ricardo/ quia necessariū est necessitate precepti qñ aliquis efficitur sacerdos ꝙ habeat minores ordies alias peccaret. oportet em̄ ꝙ efficiatur antea dyaconus & subdyaconus: sed sic est ꝙ si aliqs nō presbiter iungatur i episcopū ipse nō erit episcopus. neq̧ si attentet aliqd facere puta ꝯfirmare vel ordinare nichil penitus agit. ergo videtur ꝙ episcopatus nō sit ordo distinctus a presbiteratu: & per cōsequens ꝙ nō est ordo. qc quid sit apparet michi ꝙ ista disputatio est solum modo verbalis. qa illi qui dicunt ꝙ episcopatus est ordo/dāt vnam diffinitionē. & oppositū tenētes dant aliā/& maxie theologi. Vnde regulariter dicūt doct. ꝙ ordo nihil aliud est q̄ potestas quedam ad consecrādum corpus & sanguinē Christi: vel potestas legitima ad aliquā dispositionē preuiā ad talē cōsecrationē vt dyaconatus iportat potestatem ad ministrandū materiā ad eucharistiam ꝯsecrandā. Sed est apparentia fortior ꝯtra theologos. quia episcopalis potestas ad ꝯsecrandū presbiteros necessitate simpliciter dicta requirit ꝙ talis sit presbiter. ergo diffiniēdo ordinē sicut diffiniūt theologi episcopatus debet magis dici ordo q̄ minores ordines. Dicit Depalude ꝙ argumentum bene ꝯcludit ꝙ minores ordies nō de perse sed de paccides ordinantur ad ꝯsecrationē corpis Christi: sed nullo modo ordinatur episcopalis dignitas sed imediate ordinaꝛ ad ordinandū & ad ꝯfirmandū & nō ad ꝯsecrādū corpus Christi. & ista ponitur differētia. Sed nō curando de difficultate tali. videꝛ ꝙ illa vnctio episcopalis sit sacramentū qa est signū efficax gratie & ex vi operis opati ibi daꝛ illa potestas ordinādi in presbiterū & ꝯfirmādi. & pñter gratia: ita ꝙ nullus nō episcopus nō pōt ordinare neq̧ ꝯfirmare ita ꝙ si attentet nihil facit. imo dicūt doctores realiter ꝙ non potest facere papa ꝙ presbiter ꝯficeret vel ordinaret nisi eū faciēdo episcopū/& episcopus q̄tūcūq̧ degradatus si attētet ꝯfirmare vel ordinare ordinat & cōfirmat. videꝛ ergo ꝙ illa potestas cōfertur ex pacto diuino: & p pñs ꝙ episcopalis dignitas siue episcopatus sit sacramētū. & apparet mihi ꝙ sit sacramentū a Christo institutū: & nō est aliud sacramentū q̄ ordinis. igiꝛ. imo videꝛ ꝙ cū episcopatus sit gradus altior ꝙ in eo cōferꝛ maior gratia q̄ in alijs ordinibus. cū ergo talis potestas ex pacto diuino ꝯfertur mediante signo efficaci apparet mihi ꝙ cōferatur gratia virtute opis operati. imo maior q̄ simplici presbitero

cum conferatur ab illis quis sunt in maiori dignitate. & ista opinio videtur mihi probabilior.

De Tertio articulo.

VISUM EST QUID EST ORDO/ & vtrum episcopatus sit ordo. & allegata est altercatio inter theologos saltē pro maiori parte & iuristas. Theologi dicūt ꝙ episcopatus nō est ordo: & episcopatus non importat ordinem vltra sacerdotem: sed solum importat dignitatem & iurisditionē. Sed iuriste dicunt ꝙ episcopatus impotat ordinem tenēdo ꝙ episcopus per quācūq degradationē semper remanet episcopus/ perdit bene iurisditionem fori exterioris/ quia nullum pōt excōmunicare neq; idulgentias conferre/ quia nō habet subiectos tamen si attentet aliquē ordinare in presbiterum ordinat & ꝯfirmat. & illi sunt actus spirituales seclusa iuriditione. Alij dicunt ꝙ degradatus non potest ordinare. & huius sententie est doctor. Sed multi oppositum & ꝓbabilius ꝙ episcopatus importat caracterē indelebilē & ꝙ est ordo. & tenendo ꝙ est ordo ꝙ est inferior ad sacerdotiū/ quia episcopatus capiendo ꝓ caractere episcopali est solū potestas ad cōfirmandū & ordinandum: sed caracter sacerdotalis est potestas ad ꝯsecrandū corpus & sanguinē Christi: & actus consecrationis est inter oēs actus imꝑfectior q̄ cōfirmationis: sed quia nūq̄ ꝯfertur alicui potestas episcopalis qn habeat potestatē simul & semel sup corpus Christi verū. hinc est ꝙ episcopatus est pfectior q̄ sit sacerdotium. Iam in isto tertio articulo īquirit vtrū ordo sit sacramentū. Dicit doc. ꝙ capiēdo ꝓprie sacramentū ordo nō est sacramentū: bene tñ capiendo large sicut patet ex principio quarti: aliqñ vnum & idē est sacramentū & res sacramēti vt caracter baptismalis ē res sacramēti. i. effectus sacramēti & caracter ille dicitur eē sacramētum inq̄tū ille caracter significat rē sacrā. i. gratiā cōsequēdam/ & nō vocatur sacramētum eo ꝙ sit signū sensibile imo est insensibile: sed dicitur sacramentū pro tāto/ q2 rē sacrā significat scilicet gratiā gratū facientē. Eodē modo caracter qui est ordo siue caracter impressus per ordinē proprie nō est sacramētū quia nō est signū sensibile: sed large est sacramentū q2 signū gratie reqsite & cōuenientis ad exercitiū actus ad quē ille ordo est ordinatus: sed capiendo ꝓprie sacramentū secūdū ꝙ dicitur ꝙ sunt septē sacramenta ecclesiastica ordo nō est sacramentū sed ordinatio q̄ nō est aliud q̄ institutio alicuius hois ī gradu eminēti ad aliquē actū circa sacramentū eucharistie: facta a debito ministro certa verba proferēte cū debita intentione significās collationē illius potestatis. Vnde sicut cetera singula sacramēta consistunt in aliqua materia & aliqua forma a certo ministro ꝓlata cū debita intētione ita ordinatio ꝯsistit ī certa materia & certa forma a certo ministro ꝓferēda &c̄. Vnde cū q̄s ordinatur in presbiterū datur calix cū hostijs & minister profert certa verba talis ꝓlatio verborū cū exhibitione illius materie vocat̄ ordinatio/ quia talis ꝓlatio cū exhibitiōe materie ex institutiōe Christi efficaciter significat collationē ꝓtātis sacerdotalis siue īpressiōis caracteris q̄ est potestas cōsecrādi/ sacramentū ergo ordinis nō est ordo sed est ordinatio q̄ ꝯsistit ī applicatione materie cū certa forma. & illud cōgregatū ex institutione Christi significat ꝓtātem spiritualē & gratiā gratū facientē reqsitam ad exercitiū illius officij. Et debitus minister est episcopus q̄tū ad ordines sacros: sed q̄tū ad ordines nō sacros aliq abbates pñt cōferre. & nō est difficultas qn minister debitus debito ꝑcepti est episcopus: sed vtrū minister debitus ex necessitate sacramēti sit solus episcopus Aliqui vt armachanus & marcilius Depadua: dixerunt ꝙ quilibet sacerdos potest alios ordinare. & si attentet tenet ordinatio: sed hoc est contra determinationē iuris extra de cōsuetudine cap. quarto habetur ꝙ si sacerdos nō episcopus attentet ordinare nichil facit. propterea dicunt alij ꝙ minister necessitate sacramenti est solum modo episcopus consecratus.

¶Cõſequẽter querit cũ ſint ſeptem ordĩes quo modo ponit vnicũ ſacramẽtum ordinis. Dicit doctor ꝙ ponitur vnicum vnitate generis ſubalterni non vnitate ſpecifica ſed generica. nam illa ordinatio in ſacerdotem per ſe ſumpta eſt vnicum ſacramentũ/ quia per ſe ſumpta ex inſtitutiõne Chriſti ſignificat collationem alicuius ptãtis ſpiritualis. & conſequenter gratiam gratum facientem & eſt verũ dicere capiendo illam ordinationem ſolã hoc eſt ſacramẽtũ quia ex inſtitutione Chriſti &c. et ita dicendũ de alijs/ cũ quelibet ergo iſtarum ordinationum ſit vnum ſacramentum. & iſte ordinationes differãt ſpecie ab inuicẽ ſicut materie & forẽ ipſarũ diſtingunt ſpecie/ nã alia materia exhibetur cum efficitur lector & alia cum efficitur ſubdiaconus &c. & ſpecie diuerſa forma. ideo tales ordinatiões diſtigunt ſpecie. ergo ſacramentũ ordinis non eſt vnum vnitate ſpecifica ſed generica & ẽ ſpecies imediate contenta ſub iſto genere ſacramentum & ſub iſta ſpecie ſubalterna ſacramentum ordinis continẽtur ſeptẽ ſpecies ſpecialiſſime. Nec valet dicere ꝙ ſimul iuncta faciunt vnũ ſacramentum/ hoc eſt falſum/ quia nec ſunt ſimul tempore nec habent vnum effectũ ideo ſunt diuerſa.

¶Ad argumẽta videt ꝙ in eccleſia nõ ſint ſeptem ordines. quia tunc eſſent in eccleſia tredecim ſacramenta. Dico in eccleſia ſunt multo plura ſacramenta numero diſtincta q̃ ſeptem. Immo ſũt tredeci ſpecie diſtincta & illorũ tredecim ſunt ſeptẽ que continẽt ſub vno illorum. Vnde quãdo diuiditur ſacramentum non ſemper diuiditur in ſpecies ſpecialiſſimas licet baptiſmus et penitentia ſint ſpecies ſpecialiſſime tamẽ ordo eſt genus ſubalternum. ¶Secundo arguit ſic ſunt ſeptẽ ordines. ergo ſunt ſeptẽ caractares. tunc queritur vtrum illi caractteres ſint eiuſdem ſpeciei vel diuerſarũ/ videt ꝙ nõ ſint eiuſdẽ ſpẽi qa accidẽtia eiuſdem ſpeciei nũq̃ ſe compatiuntur in eodem ſubiecto quin faciant vnum/ non alterius ſpeciei quia inter accidẽtia diuerſorũ ſpecierũ vnũ eſt ſemper altero perfectius/ dicit doctor ꝙ diſtigũtur numero & ſpecie & ſemp poſterior eſt perfectior & non eſt ſolum vnica entitas per diuerſos ordines ſed realiter ſũt diuerſe entitates que diſtiguntur ſpecie: q̃admodũ effectus ad quos iſte entitates ordinãtur cõſecratiõ panis & vini diſtigũt ſpecie ab oblatiõe quam facit diaconus & ille caracter qui eſt ad operationem perfectiorẽ vt eſt caracter preſbiteralis eſt perfectior & perfectius ẽ miniſtrare ſanguinẽ q̃ miniſtrare materiam. Etiam quando probaretur ꝙ nõ diſtigũtur ſpecie falſum ẽ ꝙ facerent vnũ. nam due ſimilitudines diſtingũt ſolum realiter & non faciunt vnam ſimilitem qualitatem quia non ſe intendunt videtur tamen probabilius doct. ꝙ diſtinguntur ſpecie. Arguitur tertio in primitiua eccleſia erant duo ordines tãtum ergo/ conſequentia tenet quia eccleſia non potuit inſtituere aliquod ſacramentũ. Patet antecedens/ non legitur in omnibus actibus apoſtolorum nec in toto nouo teſtamẽto ꝙ fuerint aliqui ordinati niſi ſacerdotes & diacones. neq3 legit de ſubdya. & hoſtia. ergo apparet ꝙ non ſunt niſi iſti duo ordines. certum eſt ꝙ in eccleſia non ſunt plus q̃ fuerit in primitiua eccleſia & hoc cõcedo ſed dico ꝙ in primitiua eccleſia erat opus paucis miniſtris quia pauci adhuc eredẽtes & vnus & idem poterat exercere officium illorum. Ideo nunq̃ aliquis ordinabat i dyaconum niſi ordinaretur i minoribus poſt ea non conferebatur preſbyteratus oi dyacono verũ in primitiua eccleſia nullus efficitur ſubdya. quin efficeretur dyaco. ſicut eodẽ die conferuntur quatuor minores ordines & cõſtituũtur in ſacris. ſed creſcentẽ multitudine credentium ita ꝙ vnicus non poterat facile exercere officia omniũ iſtorũ ſeptem ſunt diuerſis temporibus & ſeorſũ iſti ordines collati. ſed argumẽtum nõ cõcludit quin in primitiua eccleſia eſſent quatuor minores ſicut nunc ſũt. ſed probat ꝙ nunq̃ conferebantur niſi conferretur etiã ſubdyaconatus & diaconatus. Vnde ſub

dyaconatus non est sacer ex institutione diuina. Immo longo tempore post subdyaconatum poterant vxorari sed ꝙ sit sacer est propter continentiam annexã & illegitimationem.

¶Distinctio. xxv. de ordinatis ab hereticis.

CONSEQVENTER Querit doct. duas questiones. Prima est / vtrum pena canonica impediat a susceptione & collatione ordinũ. Videtur ꝙ nõ / quia excommunicatus vel irregularis si attentet conficere pficit. ergo a simili episcopus excommunicatus vel irregularis si attẽtet ordinare & facere ꝙ facit ecclesia ordinat & iste qui suscipit si intendit ordinari ordinatur. ¶In oppositũ arguitur per multos canones. i. q. de cetero & capi. proxi. o / symoniacos omnino damnamus. & post talem susceptionem vel collationem irritam decreuimus. ¶In hac questiõe facit duos articulos. in primo querit de penis canonicis. In secũdo quot sunt. Vnde pena canonica est pena inflicta per canones vel auctoritate canonis vel auctoritate iudicis iudicantis secundum canones. Et duplex est pena canonica quedam que icurritur ipso facto auctoritate canonis / quedam que non icurritur ipso facto auctoritate canonis / quedã infertur a iudice / exemplũ primi vt percutiens clericum. Alia est pena que non incurritur ipso facto auctoritate canonis: sed a iudice auctoritate canonis vt presbyter reuelans confessiones. vt in capi. omnis vtriusꝙ sexus. dicitur ꝙ deponatur / & notanter dicit deponatur / & nõ dixit depositus est. Per excommunicationem homo prohibet a communione fidelium & perceptione sacramentorum que alias sibi licerent / prohibitio que fit homini ab actu que alias non sibi liceret nõ est pena / vt si prohiberet laico ꝙ non consecraret nõ est ei pena / sed prohibitio que fit ab actu que alias liceret homini dicitur pena. Ideo prohibitio canonica nichil aliud est ꝙ̃ prohibitio facta ab aliquo actu alias licito per sententiã latam ab ipso iudice vel auctoritate iudicis iudicantis auctoritate canonis. Vnde in speciali septem sunt huiusmodi pene canonice. videlicet depositio / degradatio / ifamia / irregularitas / excõmunicatio / iterdictio / suspẽsio. ¶Prima ergo est depositio que inter penas canonicas est maxima & nunꝗ̃ est lata a iure / & duo importat / primũ est phibitio ab exercitio cuiuscũꝗ actus ecclesiastici a consecratione similiter cuiuscũꝗ ministerij circa consecrationem. vt ab offitio dyaconatus subdyaconatus &c. Secundo importat priuationem cuiuscunꝗ priuilegij ecclesiastici / eo facto quo est depositus quicunꝗ actus ecclesiasticus ex officio ẽ sibi prohibitus & non gaudet priuilegio ecclesiastico sed subest potestati laice. & ista pena nunꝗ̃ vt dictum est infertur a iure nec est canon sentẽtie late puta ꝙ eo facto quõ ẽ depositus subiaceat potestati laice / sed sũt multi canones dicentes ꝙ venit subiciendus puta per sententiam iudicis. & per suũ iudicem deponitur. & ipso deposito remittitur curie seculari ¶Degradatio non ẽ tã grauis pena sicut depositio / nisi importet depositionem. Vnde dupliciter potest degradari. Vno modo ꝗ̃tum ad actus ecclesiasticos exercendos ita tamen ꝙ adhuc gaudeat priuilegio clericali / & est partialis depositio. Secundo modo potest quis degradari simpliciter ita ꝙ phibetur sibi omnis actus ecclesiasticus & priuatur omni priuilegio clericali. & est idem cum depositiõe & sic non est maior ꝙ̃ depositio / & sic depositio est maxima penarum. Circa penam depositiõis oritur difficultas posꝙ̃ ipsi clerici possũt subdi principi laico queritur quo iure sunt exempti ab illa iurisdictione laica. Sicut habetur ex multis canonibus ꝑcipue de foro competenti ecclesiasticus aliquando potest subici potestati laice & hoc fit per depositionem & degradationem ita ꝙ tunc erit licitum laico iudici punire ciuiliter ecclesiasticum, ergo sequitur ꝙ ec-

Duplex pena canonica.

Septẽ pene canonice.

Depositio prima pena canonica

Degradatio

clesiasticus non est exemptus a iurisdictione ciuili nisi per ius positiuum humanum & non diuinum & ex priuilegio/& est maxima apparentia. Nam si esset exemptus iure diuino cum non possit ius humanum super diuinum/per episcopum non potest subici potestati laice quia humana potestas esset super ius diuinum. Nam si sit aliquis exemptus iure papali ab episcopo Parrhisiensi. vt dicunt cenobium Sancti dyonisij & mendicantes tales exempti non possunt subdi episcopo parrhisien. per quancunque iurisdictionem inferiorem iurisdictione papali neque per archiepiscopū Senonensem: nec per alium inferiorem a papa. sed oporteret quod per papam subiceretur/ ergo eodē modo si sit aliquis exēptus ab aliqua iurisdictione auctoritate diuina/nunquam poterit subdi illi iurisdictioni a qua est exēptus auctoritate diuina nisi per auctoritatem diuinam & non per inferiorem potestatem quia omnis humana potestas diuine potestati ē inferior. videtur ergo quod ista exemptio clericorum sit facta solum iure humano & non iure diuino & est opinio Occā & multorū aliorum doct. parisiēsium dicentiū/quod ante priuilegium erant clerici subiecti imperatori sicut laici: ita quod pro criminibus exigentibus poterāt morte puniri a principe laico sicut laici. sed post priuilegium non possūt dari morti a principe laico sicut laici. Ideo dicunt quod priuilegium datū clericis nō fuit iuris declaratio sed alicuius noui collatio. Alij dicūt quod fuit solum declaratio iuris diuini & illud priuilegium datum fuit clericis a Constantino imperatore tempore Iulij primi & apparet michi quod iure humano nam omnis habens aliquod dominiū pure ciuile potest illud dominiū a se abdicare & illi dominio renunciare quia omne dñium pure ciuile introductum est vt aliquis efficiatur dñs illo dominio requiritur voluntas eius & acceptatio oritur ergo saltē partim ex acceptatione & proprio consensu & per causam oppositam sui. i. per dissensum & nolitionem frangitur tale dominiū & quolibet habens quodcunque tale dominiū a se abdicare potest ideo principes laici habentes super clericos tale dñium abdicauerunt a se vt quadmodum religiosi abdicant a se quodlibet dominiū. Ita potuerunt principes seculares abdicare a se dominiū qd' habebant super ecclesiasticos/ fuit ergo illud priuilegium alicuius noui & non antiqui iuris declaratio. Vltra dico quamuis hoc priuilegium sit introductum ex illa abdicatione qua abdicauerūt principes non possūt nūc ipsos ecclesiasticos priuare illa libertate donata. Scdo/nullus alterū potest priuare ob quācunque culpam nisi habeat iurisdictionē super illum/quia priuatio alicuius libertatis & boni temporalis est actus iurisdictionis propter culpam quam facit qui est priuandus/sed sic ē quod principes laici iam nullam habent potestatem aut iurisdictionem super ecclesiasticos. quia illam a se abdicauerūt/ergo non habent amplius. ergo ob quācūque culpā ecclesiasticorū non possunt illos illa libertate priuare. Vnde si rex Frācie cederet regno vel alicui parti regni nō posset amplius ob quācunque culpam punire illos de regno vel de illa parte quam a se abdicauit/similiter postquam cesserūt pricipes iurisdictioni quam habebant super ecclesiasticos non possunt amplius eos punire ob quancūque culpam: sed priuare eos libertate donata ē punire eos. Igitur. Tertio dico quod iudex ecclesiasticus qui habet iurisdictionem in ecclesiasticū iam potest priuare ecclesiasticū libertate sibi donata a principe laico. Ideo tenendo istam opinionem post cessationem principum laicorum super ecclesiasticos ecclesiastici iudices habent iurisdictionem super clericos. vnde papa nō potest a se abdicare iurisdictionē/quia iurisdictio est papatui iure diuino annexa cū ergo ecclesiastici sint subditi iudicibus ecclesiasticis superioribus puta episcopis & aliis isti habentes iurisdictionem ecclesiasticam inferiores ecclesiasticos possunt iudicare & priuare illo priuilegio concesso & talis priuatio vocatur depositio in capitu.

i rregularitas non intelligitur quin si attentet suscipere vel ministrare in iam susceptis aliquid faciat / sed itelligitur ꝙ non potest licite sine peccato aliquem suscipere sacrũ ordinem vel i susceptis ministrare propter prohibitionem ecclesie. & sic est duplex irregularitas scilicet inabilitatio ad suscipiẽdum & inabilitatio ad exequẽdum actũ sacri ordinis. hec pena raro inferr ab homine frequenter tamen a iure. potest tamen infligi ab homine. Vnde dictum est ꝙ depositio raro infertur a iure semper ab homine posset tamen a iure inferri. oppositum ẽ de irregularitate que frequẽter ifertur a iure raro autem ab homine posset tamen iferri ab homine. patet / bene sequit ifertur a iure. ergo potest inferri ab auctore iuris / cũ ius nõ habeat auctoritatem nisi ab auctore qui cõdidit illud / vnde ꝗuis non esset statutum factum ꝙ homicida non promoueref. tñ qui habet auctoritatem condendi ius potest homicidam inhabilitare vt nõ promoueatur. tũc inferretur talis irregularitas ab homine / quod posset patet / habet tantã auctoritatem inabilitandi quantam condẽdi ius ad inabilitandum. igitur. ¶ Notandũ preterea ꝙ hec irregularitas infertur a iure aliquando pro crimine / aliquando pro nõ crimine / aliquando pro aliquo quod est indifferens ad esse crimen & non esse crimen. ¶ Primo pro crimine & hoc cõmisso circa sacros ordines / hoc est pro quatuor peccatis que cõmittũtur circa sacros ordines vel circa actus ordinis / puta pro symonia / pro furto in ordine / pro administratione in ordine non suscepto / & pro contumatia i penis ecclesiasticis que sunt quatuor crimina pro quibus infligitur. Primum est Symonia que dupliciter committitur / aliquãdo circa acquisitõnem ordinum / aliquãdo circa acquisitionem beneficii & irregularitatem que cõtrahitur circa acquisitionẽ sacri ordinis / & talis difficilius tollit. Vnde dicit doct. ꝙ symoniace promotus ad ordiẽs est irregularis puta non potest exercere i susceptis neq͡ ascendere ad superiores. vt symoniace factus dyaconus non potest i tali ministrare neq͡ ad alium promoueri. & sic duplicẽ icurrit irregularitatẽ. ¶ Vnde dupliciter aliquis promouetur symoniace ad ordines. vno modo quãdo talis promotio symoniaca procuratur ab illo ꝗ promouetur / alio modo ab aliquo alio ipso ignorãte qui promouetur vt pater procurat symoniace ꝙ filius promoueaf ipso filio ignorante / tunc actus ex parte promouentis est symoniacus. si primum tunc est inabilis ad promouendum ad alios & ad exercendum in susceptis. ¶ Si secũdo modo hoc dupliciter. vel ille qui ꝓcurat promotionẽ symoniacã vel est cõtra prohibitionẽ illius qui promouetur tunc talis promotus nullo modo incurrit irregularitatẽ si promoueatur ipso ignorante puta ꝙ aliquis procurãuit eius promotionem symoniacam / extra de symonia / ca. sicut tuis litteris. Vel alter procurat etiã sine prohibitione istius qui debet promoueri / tunc dicũt ꝙ postꝗ peruenit ad eius notitiam ꝙ est promotus symoniace est inabilis ad susceptionem ordinum & administrandũ i susceptis nisi cum eo dispensetur. Non solũ igitur incurritur irregularitas ex symonia per symoniam procuratam ab ipo que promouetur sed per symoniam procuratã ab alio / & hoc quando nõ est contra eius prohibitionem. Similiter qui commisit symoniam acquirendo beneficium non facit fructus suos & tenetur restituere / & hoc de symonia exteriori itelligitur. sed quando precise est symoniacus mentalis non tenetur ad restitutionem sed ad agendum penitentiam. vt dicit de Palude. Symonia eñi non iducit irregularitatem ex iure diuio / quia ad hoc non reperitur canõ sententie late in iure diuino de symoniaco / neq͡ inuenitur in iure diuino pure diuino canõ sententie late de excõmunicato secus / de iure diuino apostolico. Inducitur ergo talis irregularitas solum iure humano quod non se extendit ad peccata cordis punienda. ergo pro signo exteriori aliquo quod est de se pro-

Pro quatuor criminibus cõtrahit irregularitas

Symonia dupliciter committitur.

Dupliciter aliqs promouet symoniace.

Secūdū crimē babile inducitur illa symonia. ¶ Secundū crimen ex quo incurritur pena irregularitatis est furtum in ordine vt si episcopus phibeat q nemo nisi per nos examinatus & de diocesi accedat ad capiendū ordines si aliquis aliter faciens se imisceat alijs ordinādis quia vel non est de dyocesi & nō habet litteras dimissorias/vel quia non fuit examinatus talis furatur ordies & est inabilis ad promouendū ad alios ordines & admīnistrandum in susceptis. Similiter potest esse furtū accipiendo presbyteratū omisso dyaconatus ordie. talis efficit irregularis.

Tertium crimen. ¶ Tertium peccatum ex quo incurrit irregularitas est administratio in ordine non suscepto vt si aliquis niteretur celebrare ac si esset sacerdos/vel si non dyaconus ministraret ea que spectant a dyaconū. & hoc dicitur si nō habeat ignorantiam inuincibilē quia alias si haberet ignorātiā inuincibilē non esset irregularis ministrando in nō suscepto. ¶ Quartū crimē ex quo cōtrahitur

Quartus crimen irregularitas est contumatia in penis ecclesiasticis vt si aliqs est excōmunicatus vel suspensus a diuinis vel interdictus & non obstante excōmunicatione aut interdicto aut suspentione non abstinet a sacramētis percipiendis vel ministrandis est irregularis & irregularitatem eo facto quo excōmunicatus celebrat icurrit. & hoc intelligitur qn inuincibiliter non scit se esse excōmunicatū quia forte est excōmunicatus & nondū peruenit ad eius noticiā / tunc non incurreret irregularitatē. vt dicit de Palude/vel si dubitat se esse excommunicatū vel tenetur scire/& in tali casu celebraret icurreret irregularitatem. Et sic patent quatuor crimina ex quibus oritur & incurritur irregularitas.

¶ Dicit vltra doctor q aliquando ptrahit irregularitas ex multis non criminibus. exemplum/oritur ex hoc q aliquis ē illegitimus quod non est ei crimen. Similiter oritur ex alicuius membri principalis mutilatione vt non est alicui peccatum quod careat digito sed a fortuna est/& non a culpa/ & nichilominus talis ē irregularis/quia nō potest sine dispēsatione suscipere sacros ordines. Dico tertio q aliquando incurritur irregularitas ex aliquo quod indifferenter potest esse culpa & non culpa vt ex homicidio & bigamiā/nam homicida ex culpa vt interficiens auctoritate propria incurrit irregularitatem. similiter homicida sine culpa sua puta ex auctoritate iudicis & superiorum vel in bello iusto. etiā efficit irregularis. & hoc propter horrorē sanguinis effusi. & dicunt hic doct. q quicūq est causa efficiēs mortis alicuius icurrit irregularitatē. & ad cām efficiētē reducūtur alie cause puta causa consultiua accusatiua &c. Si sit causa inuoluntaria non incurrit irregularitatem. vnde iudex voluntarie iudicans & tortor exequens sententiam/& procurans & accusans/& testes oēs tales sunt irregulares/quia sunt causa volūtaria iterfectionis. Similiter defendens se etiam seruato moderamine inculpate tutelle est irregularis si alterum interficiat etiam dato q nō possit aliter euadere nisi interficiendo inuasorem/quia est homicida voluntarius. Sed aliquis adhibens omnē diligentiam quā tenetur adhibere habens ignorātiā inuincibilem q in aliquo loco sit homo & dat operam rei licite ex qua sequitur mors hominis ignorati/talis est causa inuoluntaria interfectionis & tamen nō incurrit irregularitatem. Ideo si aliquis sit causa interfectionis voluntarie siue per actum licitum vt iudex condānās/accusans/consulēs/aut exequēs sententiā/siue in bello iusto/siue interficiēdo aggressorē cū moderamine inculpate tutelle omnes tales incurrunt irregularitatem. Sed si aliquis det operā rei licite & sit causa interfectionis inuoluntarie q est iuoluntaria propter ignorantiā inuincibilem non incurrit irregularitatem. ¶ Cōtra predicta arguitur sic. Paulus erat causa interfectionis sancti stephani/& tamē fuit promotus ad episcopatum. ergo videtur q ex homicidio non incurratur irregularitas. Dicit De palude q deus dispensauit paulum qn dicit. vas electionis est michi iste. actuū.

Arguit q ex homicidio nō incurrat irregularitas

ix. ca. Item segregate michi Paulũ & Barnabã. Secundo dicitur & melius ꝙ non incurritur irregularitas nisi ex iure canonico & humano/ & illud ius non erat tempore Pauli sed factũ a summis põtificibus & sic tunc non erat irregularitas. ¶ Contrahitur etiam ex aliquo alio quod potest esse culpa & nõ culpa vt est bigamia vt qui despõsauit secũdã vxorẽ bona intentõne nõ peccat sed realiter est bigamus/ & ꝑ consequẽs irregularis. prime ad Thymo. iij. oportet episcopũ irreprehensibilẽ esse vnius vxoris virum. Dicunt hic docto. ꝙ prohibetur bigamo ascendere ad ordines. Similiter cõtrahitur bigamia contrahendo cum vidua vxore vel cum duabus vxoribus/ talis efficitur irregularis & inabilis ad sacros ordines suscipiendos. ¶ Sũt hic alique difficultates. Prima/ vtrum homicidiũ vel bigamia ante baptismũ causent irregularitatem Secũda/ vtrum ex iure diuio sit ꝙ bigamus non promoueatur/ & vtrum possit dispẽsari cũ eo/ que difficultas in materia de matrimonio tractabitur. Quantum ad primã difficultatem que non solum est inter modernos doctores sed etiam inter antiquos vt inter Hieronimũ & Augustinũ. Dicit Hieronimus ꝙ non/ Augustinus vero ꝙ sit. ꝙ autem non causetur irregularitas ex illis commissis ante baptismũ duplex põt assignari ratio/ prima/ iste pene solũ cõtrahuntur ex canone sententie late ex iure canonico vel sentẽtie late a iudice iuris canonici. i. ecclesiastici. Sed sic est ꝙ nõ baptisatus non subicitur iuri canonico neqȝ pontifici. vt patet in capi. Gaudemus de diuortijs & Paulus/ non est michi cure de his q̃ foris sunt. i. extra ecclesiã/ & cũ tales pene incurrantur solum ex canone lato a iudice ecclesiastico & cũ iudici ecclesiastico non subiciãtur existentes extra ecclesiam. ergo ex perpetratis ante baptismum non incurrit irregularitas. Alij soluunt ꝙ aliquis non est subiectus iuri canoico ante baptismum Sed q̃cito baptisatus est tunc primũ incurrit illã irregularitatẽ propter perpetrata ante baptismũ. Altera ratio est baptismus non solum culpã sed omnem penã delet. ergo delet irregularitatem. Et ego assentio plus huic opinioni videlicet ꝙ homicidium perpetratũ ante baptismũ nõ causat irregularitatem/ similiter neqȝ bigamia vel partim ante baptismũ & partim post etiam nõ causat irregularitatem. hoc tenet De lyra super illo passu. prie ad Thymo. iij vtraqȝ opinio est probabilis. Irregularitas ergo incurritur ex tribus/ ex peccato/ ex non peccato/ & ex aliquo indifferenti ad peccatum & non peccatũ. ¶ Alia est pena canonica quarta i ordine. s. excõicatio. & doct. dicit/ ꝙ homo nũq̃ debet puniri ista pena nisi pro mortali. & adhuc cui iuncta est cõtumatia. i. perseuerentia/ non obstãte monitione. vt patet Mathei. xviij. vbi data ẽ potestas excõmunicãdi. vbi dicitur si peccauerit in te &c. & subiungit si non audierit dic ecclesie. Ideo debet prius moneri q̃ excommunicari/ quod autem loquatur de mortali. patet quia dicitur si audierit te lucratus est animã eius/ nam per veniale non perditur anima/ & quod requiratur contumatia patet quia dicit si nõ audierit te &c. dic ecclesie. Sed de ista pena nihil ad presẽs cum supra diffuse tractatum est.

¶ Quinta pena est interdictũ/ vnde aliquãdo interdicitur locus/ aliquãdo persona/ aliquando vtrũqȝ. Interdicitur aliquando locus ꝙ nemo celebret nec audiat diuinã tali loco & post q̃ illi q morant in tali loco exuerũt locũ possũt audire & celebrare diuina puta in alio loco/ aliquando interdicitur persona solum & non locus/ vt si omnes canonici & capitulũ parrhisieñ interdicatur: vnus nõ canonicus posset celebrare in ecclesia parrhisiensi. & ista pena raro a iure & frequenter ab homine fertur.

¶ Vltima pena est suspensio que non est nisi prohibitio a diuinis per certũ tempus & differt ab excommunicatione/ quia excõmunicatio ĩhabilitat hominem etiã perpetuo nisi superueniat absolutio/ sed suspensio prefigit certũ terminum. ita ꝙ sine ab

Difficultas

Quarta pena canonica est cõmunicatio.

Quinta pena canonica. s. iterdictũ

Vltima pena suspensio.

solutione superueniéte termino homo nõ est amplius suspensus vt sortes suspensus p mensem a diuinis in fine mẽsis potest celebrare sine aliqua absolutione. Vnde suspensio precipue est in celebratione/ quia non est suspensio ab auditione diuinorũ/ & sic patet de sex penis canonicis quarũ aliq a iure/ alique vero ab homine inferuntur. ❡DE SECVNDO PRINCIPALI VIsum est an sex pene canonice impediãt a susceptione ordinum & de institutione earũ nunc consequenter doc. Respondet ad questionem ꝙ quinq₃ prime pene canonice nõ impediunt collationẽ ordinũ de facto sed tamen impediũt sic ꝙ nõ licite & iuste põt suscipi aliquis illorum. Sed difficultas ẽ de prima pena canonica & de vltimis quinq₃ non est difficultas quia qui symoniace ordinaꝛ vel p furtũ suscipit ordinem vel p ministrationẽ in non susceptis vere ordiatur/ nã cũ illis penis põt stare rõ mĩstri & suscipiẽtis & itẽ & alia necessaria hic ide de iure autẽ phibeꝛ idẽ dicendũ de hoĩcida. Sed difficultas ẽ de pria. s. de depositiõe vel de degradatione. vtrũ qui suscipit ordines ab episcopo degradato vel deposito realiter sit ordinatus/quia difficultas est an episcopus depositus vel degradatus remaneat episcopus/ & an episcopus importet ordinẽ vel tantum modo iurisdictõnem. Si episcopatus dicat ordinem cum imprimat caracterem qui est indelebilis tunc depositus vel degradatus est verus episcopus/ & tunc ordinatus ab eo est vere ordinatus. Sed si episcopatus iportet precise iurisdictionem & non ordinẽ apparet ꝙ ordinatus a degradato non sit ordinatus quia amplius non ẽ episcopus/ & vtraq₃ opinio est probabilis videlicet ꝙ episcopus per degradationem non est amplius episcopus/ similiter & altera videlicet ꝙ maneret episcopus sed non potest licite exercere/ & sic secundũ diuersitatem opinionũ respondendũ est. & sic patet de prima questione huius distinctõnis.

❡Questio secunda. De impedimento nature.

Onsequenter queritur de impedimẽto nature. vtrũ sexus muliebris & etas puerilis impediant susceptionem ordinũ. hoc est si attentet mulier suscipere ordines sacros an recipiat. Similiter episcopus attentet aliquem puerum consecrare & conferre ei ordines sacros. an de facto illos suscipiat. ❡Pro ista questione supponẽdum est/ ꝙ aliquid potest impediri a susceptõne ordinum tripliciter. Vno modo ab honesta susceptione. ita ꝙ nõ cũ illo potest honeste suscipere/ secũdo modo impediꝛ a licita susceptione ita ꝙ cũ illo nõ põt licite. i. sine peccato suscipere. Tertio ꝙ impediaꝛ a susceptione de facto ita ꝙ si tentet de facto nichil fit. Hoc supposito. respondetur primo de sexu ꝙ sexus muliebris ipedit a susceptione sacri ordis istis tribus modis ita ꝙ non susciperet neq₃ reuerenter/ neq₃ licite/ neq₃ de facto si attentet. ❡Pro isto notandũ est ꝙ omne sacramentum est institutũ a Christo. vt satis probatũ est i principio quarti. Secũdo supponitur ex eo ꝙ omne sacramẽtũ requirit debitã materiã & formã & si sic institutũ a Christo cuiuslibet sacramenti materia & forma est instituta ab illo ita ꝙ non potest in altera materia sacramentum conferri nec in altera forma sacramentũ confici/ vt non potest aliquis baptizari nisi ex aqua & forma a Christo instituta. ❡Secũdo supponendũ ẽ ꝙ ecclesia vniuersalis materiam a Christo institutam alicuius sacramenti non potest facere quin sit materia illius nec de illo qđ non est materia ex institutione Christi ꝙ sit materia alicuius sacramenti vt tota ecclesia non potest facere ꝙ illud quod non est materia penitẽtie sacramenti vel ordinis de nouo incipiat esse materia & efficiatur materia sacramenti ❡Isto supposito declarat quõ sexus muliebris non potest esse materia sacramenti ordinis. Nam collati sunt ordines in cena quando Christus dedit apostolis potestatem consecrandi dicẽs hoc facite in meã cõ

Tripliciter põt aliquis impediri a susceptione ordinũ

memorationem.i.hoc faciēdi accipite po-
testatē/vel in die resurrectiōis cū ingressus
est ianuis clausis cum dicit accipite spiritū
sanctū quorūcunqȝ remiseritis peccata &c.
Et arguitur cōiter a doc. Christus instituit
sacramentum ordinis quātum ad vnā par-
tem secūdum doctores in cena. & quātum
ad alteram partem in die resurrectionis: sed
sic est ꝙ nullam mulierē ordinauit imo nec
matrem. ergo sexus virilis videtur esse cō-
ditio ex institutione Christi se tenēs ex par
te materie. ¶ Altera ratio. Paulus prima ad
Thimo. prohibuit mulieres in ecclesia lo-
qui. Ait enim docere mulierem nō permit-
to.i.predicare. ergo prohibuit mulieres a
toto genere ordinari. Consequētia tenet/
quia ordinatis in ecclesia competit ex offi-
cio loqui id est predicare euangelium dei:
sed si hoc fuisset cōcessum a Christo mulie-
ribus ꝙ possent ordinari fieret eis iniuria.
ergo apparet ꝙ ex institutiōe Christi de ne
cessitate requiritur illa conditio sexus viri-
Depalude. lis ex parte materie. Dicit Depalude ꝙ mu-
lier ex ordinatione & institutione ecclesie
posset tonsurari: quia tonsura non est sa-
cramentum sed sacramentale de institutio
ne ecclesie: & non Christi. & sic ecclesia
potest variare sacramentalia: sicut cathecis-
mum & exorcismum/ita posset variare ton
suram/sed secus est de ordinibus que non
sunt de institutione ecclesie: sed Christi/qa
alias ordo non esset sacramentum nisi esset
de institutiōe Christi. quare ecclesia nō po
test variare materiam nec formam illorū.
¶ De etate. Vtrum etas puerilis impediat
a susceptione ordinum. Primo notum est
An etas puerilis īpediat a susceptione ordinum. ꝙ īpedit ab honesta susceptione: quia puer
non potest se disponere vt honeste & reue
renter suscipiat. Impedit ergo a licita susce-
ptione vel saltē a licita collatione/quia mi-
nister ordinās paruulum peccat. Sed diffi-
cultas est vtrum de facto paruulus suscipiat
sacros ordines/si episcopus attentet illum
ordinare infra annos discretionis constitu-
tum puta ꝙ realiter sit dyaconus vel pres-
byter secundum ꝙ episcopus ordinauerit.
Respondetur ꝙ duplex est modus dicendi
Durandus tenet ꝙ si talis paruulus nullo
modo sit capax rationis/ita ꝙ omnino ca- Opi. Durandi.
reat vsu rationis. id est ꝙ nō possit consen-
tire neqȝ dissentire/ita ꝙ non cognoscit qd
est ordo: neqȝ cognoscere potest vt paruu-
lus duum vel trium annorum/ episcopus at
tentans eum ordiare nihil facit. Ratio eius
est/ad susceptionem cuiuslibet sacramenti
requiritur intētio formalis vel virtualis in
suscipiente / & semper requiritur formalis
in conferente. Sed in paruulo qui nullum
habet vsum rationis non potest esse inten-
tio nec virtualis nec formalis. De formali
notum est/sed de virtuali q̄uis intentio pa
rentum sit virtualis quātum ad ea que sunt
necessitatis ad salutem corporalem aut spi-
ritualē paruuli: tamen quātum ad ea q̄ sunt
supererogationis/intētio parētum nō est
virtualis pro paruulo. nā paruulus est cō-
missus parentibus quātum ad ea que sunt
necessaria ad salutem corporis & anime sed
non quātum ad ea que sunt supererogatio
nis ita ꝙ non tenentur paruulo q̄tum ad ea
que sunt superogationis. ergo intentio pa
rentum de susceptione ordinū non sufficit
vt paruulus suscipiat/qa suscipere ordines
nō ē de necessitate. Itē paruulus ꝯtrahit ori
ginale ex parētibus ꝯtra qd ordiatus baptis
mus. ꝑpterea sufficit intētio parētū vt puu-
lus suscipiat baptismū: sed illud ꝯtra qd est
ordinatū sacramētū ordinis nō ꝯtrahit ex
parētibus. ergo. ¶ Alius modus dicēdi cō
munior quē tenet doc. & ferme oēs doc. ꝙ
si episcopus attentet paruulū in cunabulis
nullū habentē adhuc vsū rōnis ordiare de
facto illum ꝯsecrat. & talis suscipit ordines
quos intēdit cōferre episcopus. Patet cap.
vnico de clerico per saltū promoto: ex quo
textu h̄ntur duo. Primū/ꝙ si episcopus at-
tētet alicui ꝯferre ꝑsbyteratū q nō est dya-
conus/puta superiorē ordinē omisso infe-
riori de facto cōfert. Secundū/si episcopus
attentet conferre ordinē bresbyteratus non

habenti vsum rationis.id est non consen tienti(non dico dissentienti) de facto con fert. Ratio est/sacramenta que non habent contractum vt matrimonium/nichil peni tus requirunt ex parte materie nisi ipsam materiam & intentionem ministri & for mam/sed paruulus est materia quia vir. & episcopus est minister vtens debita forma & habens debitam intentionem. ergo ibi de facto est verum sacramentum ordinis/ & ista opinio est probabilior. ¶Sed tunc queritur vtrū talis paruulus obligetur ad continentiam cum peruenerit ad vsum ra tionis & cognouerit se esse ordinatum an te vsum rationis. quam difficultatem mo uet glo. in capitulo allegato. Et apparet ꝙ non/castitas non est res precepti sed res consilij ad quam nullus obligari potest ni si per proprium cōsensum/quia alias esset preceptum si aliquis me ad castitatem obli gare posset. Vnde summus pontifex nul lum potest sine peccato obligare ad opera supererogationis nisi ipso consentiente. se cus est propter peccatum/quia potest obli gare ad ingrediendum aliquam religionē: ergo non potest paruulus iste cum non cō sentiat & non peccet obligari ad castitatē/ ergo quando peruenerit ad ānos discretio nis non obligatur ad castitatem/ & in ista difficultate altercantur doc. Aliqui dicunt ꝙ obligatur ad castitatem non ratione vo ti/quia non fuit capax vouēdi /cum votū debeat esse deliberatum: sed obligatur ad castitatem eo ꝙ ordini sacro annexa est ca stitas. Vnde si aliquis eēt illegitimatus ad contrahendum matrimonium cum omni muliere.puta qa omnes mulieres sunt vxo rate/ille obligaret ad castitatem non ratio ne voti:sed quia non habet materiam cum qua possit exercere actus matrimoniales cū per casum nulla sit apta ad contrahendum matrimonium cum eo. Si ergo dicant ꝙ or do sacer saltem presbyteratus ex iure diui no illegitimatur ad contrahendum in futu ro ille tenetur ad castitatē. Vnde visum est satis ꝙ vxoratus presbiteretur:sed nunquā est visum ꝙ presbyter contraheret. Ideo di cunt ex iure diuino ꝙ presbyteratus illegi timat ad contrahendum matrimonium/ cum ergo talis habeat ordinem bresbytera tus si attentet contrahere nihil facit. igitur non potest licite contrahere:& sic obliga tur ad castitatem. Verūtamen opposita ps puta ꝙ presbyteratus non illegitimat nisi ex iure humano ad ꝯtrahēdū/vt tenet san ctus Thomas in materia de voto pōt cū il lo dispensari. Nam est practicatum a pau cis temporibus in presbytero ducatus nor manie vt duceret vxorem. ergo nō erat de iure diuino ꝙ obligaretur ad castitatem. & sic dico tenendo ꝙ presbyteratus illegi timat solum iure humano ꝙ iste non obli gatur ad castitatem seruandam. Ratio est quando aliquis efficitur bresbyter tenetur seruare castitatem propterea quia vouit il lam saltem virtualiter:quia non requiritur formaliter sed interpretatiue vouit castitatē quia voluntarie suscepit illud cui est anne xa castitas iure positiuo ecclesie: & sic vo uit interpretatiue. Sicut ille qui vltra annū probatiōis in monasterio defert habitum monachi & professi quāuis non vouerit formaliter tenet perpetuo manere in religi one: sed iste paruulus nec vouit formaliter nec interpretatiue:quia quāuis suscipiat ali quid cui ex statuto ecclesie annexa est casti tas/non tamen suscipit voluntarie quia nō est capax voluntarij nec inuoluntarij.ideo nō vouet nec formaliter nec interpretatiue. Ideo dicit Panor. in dicto capitulo.si velit gaudere priuilegio clericali debet seruare castitatem:sed si nolit gaudere poterit vxo rari. Et ad rationem Durandi/ nego ꝙ re quiratur in suscipiente sacramentum inten tio formalis vel virtualis. Ratio/quia Du randus dicit ꝙ intentio virtualis est inten tio parētum / vel eorum cui commissus est puer ad custodiā ꝗtum ad ea q̄ sunt necessa ria p salute corpis & aie. Tūc arguit sic. Si aliqs iuitis parētibus aut qbus custodie da

Resolu tio vnius opiniōi.

Panor.

Solutio rōnis Du randi.

tus est puer capiat illum & baptisaretur de facto est baptismus/ergo ad sacramentū baptismi vt de facto suscipiat (non dico de iure) nō requiritur intētio neq3 virtualis neq3 formalis. imo dico si aliquis attentet baptisare paruulum iudei inuitis parentibus cōtra prohibitionem ecclesie (quia hoc prohibet ecclesia. xl. distinctione capi. de iudeis) talis est baptisatus & ecclesia dissentit/ ergo non requiritur intentio alicuius ad hoc ꝙ paruulus suscipiat sacramentum nisi intentio ministri. ideo nego ꝙ requiratur intentio virtualis vel formalis in suscipiente. Bene verum est ꝙ requiritur ꝙ nō dissentiat: sed non requiritur ꝙ consentiat & argumentum nullam apparentiam habet. Habemus ergo ex isto articulo ꝙ sexus muliebris impediret. etas non impedit de facto licet de iure.

¶AD ARGVMENTA. Dicit apostolus ad gala. quarto. In Christo Iesu non est seruus neq3 liber &c̄. Dico ꝙ intelligitur quātum ad consequutionem felicitatis eterne nemo excluditur a beatitudine: sed bene excludit aliquos ab aliis actibus vt feminas ab actibus ordinum. ¶Secundo arguitur/ in iure reperitur ꝙ mulier vocatur dyaconissa. xxxij. distinctione. ergo dyaconatus vel presbyteratus potest mulieri conferri. Dico ꝙ illa monialis vocatur dyaconissa cui ex officio data est potestas legēdi omeliam non ꝙ habeat ordinem dyaconatus: sed quia exercet officium illius dyachoni/ tamen non potest proprium officium dyaconi exercere scilicet ministrare materiam sacramenti &c̄. Similiter dico ꝙ vocatur mulier presbyterissa pro tempore quo erāt presbyteri vxorati. & sic vocatur nō ab ordine: sed a viro. Sed apud nos latinos vbi castitas non solum coniugalis: sed simpliciter est ordini annexa: presbytera potest dici aliqua bona matrona vidua: vel perfecta inter alias mulieres. Ex predictis patet qd sit ordo/ & de difficultatibus circa ordinem emergentibus.

¶Sequitur de matrimonio.

¶De sacramento coniugii.
Distinctio vigesimasexta.

CIRCA VIGESIMAM sextam distinctionē queritur. Vtrum matrimonium fuerit imediate institutū a deo. ¶Videtur ꝙ non Genesis secundo ait Adam/hoc nūc os ex ossibus meis. & sequitur quāobrem relinquet homo patrem & matrem & adherebit vxori sue. & Glo. ibidem dicit ꝙ ibi fuit institutum matrimonium. ergo Adam illud instituit & non deus. ¶In oppositū arguitur per illud quod habetur Mathei decimonono. quod deus cōiunxit homo non separet. ergo matrimonium est a deo institutum & non ab homine. ¶Pro solutione sit prima conclusio principalis. Ad procreandam prolem debite educandam honestum est marem & feminam. id est patrē & matrem vinculo indissolubili cōiungi: & sibi mutuo obligari. Patet/ concubitus carnalis est actus bene circunstantionabilis quod patet/quia ille actus non est de se bonus neq3 de se malus vt non possit recte circunstantionari sicut est dare alienum qd probatur/quia non magis est contra rectam rationem vel inclinationem naturalem hominem saluare speciem suam ꝙ alia animalia suam secundo de anima. In viuentibus enim naturalissimum operum est vt quodq3 perfectū alterum tale efficiat quale ipsum est. Hoc idem asserit Aristoteles economi. primo. capitulo tertio. Si in ceteris animantibus absq3 ratione id fit/& inquantum nature capacia sunt & procreandi gratia solum maximeq3 in humana natura conspicitur vt mas & femina ope mutua coniungantur filiosq3 procreent/vt natura per hunc circuitum adimpleat sempiternitatem / ex quo secundum numerum non potest: at secundum speciem/sic enim diuina puidētia ordinauit/vt patet ex Aristo. ibidē. Patet igit̄ ꝙ talis ꝯcubitus nō ē per se malus cū nō sit ꝯtra dictamē rectum 1. ꝯclu.

nij.

conseruare suam speciem. imo secundum rectam nature inclinationem. Secūdo probatur ꝙ non sit actus de se malus cum preceptum sit a deo Genesis primo. crescite & multiplicamini & replete terram / quia de illicito nō daī pceptū. igit. Qđ autē nō sit actus de se bonus ex obiecto patet quia nullus est actus de se bonus ex obiecto nisi dilectio dei super omnia cū nō possit fieri cōtra rectam rationem vt declarauimus ī preludijs moralibus imo necessarium est secū dum rectam rationem ꝙ talis actus tendat in tale obiectum quod est finis vltimus: sed procreare prolē nō est huiusmodi. igitur. ¶ Secūda conclusio talis est. Marem & feminam potestatē suorum corporū sibi mutuo tradere ad prolem procreandam & religiose educandam honestum ac licitum ē. Probatur. Vna circūstantia vt actus sit bonus est referre illum actū in deum: sed velle procreare prolem religiose educandam ad cultum diuinum est actus referibilis in deū tanꝗ in finem vltimum: & qui de facto refertur. Vnde Augustinus nono super Genesim. Bonum prolis non dicitur ipsa proles sed spes & desiderium quo proles concipitur vt religiose educatur vel informet. Alia circunstantia est ꝙ illa coniunctio sit inter duas certas personas / quia alias ignoraretur quis esset pater. & quod cōmune ē negligitur: & proles non religiose educaretur. Similiter proles ignoraret patrem / & sic non debitum honorem exhiberet / similiter hoc esset cōtra pacem & bonum ciuitatis. ¶ Tertia ꝯclusio est ꝙ cōgruum fuit illam mutuam translationem dominij seu permutationem corporum a deo institui & approbari & aliquod sacramentum adiungi. ¶ Circa hoc queritur quando fuit institutum illud sacramentum / & que sit forma illius / & qualiter vna / quis minister illius & qualiter vnus & quis effectus illius sacramenti. Difficultas est inter iuristas & theologos. vtrum matrimonium sit sacramentum. Notum est ꝙ sacramentum capitur large pro omni signo alicuius rei sacre: & sic sacrificia veteris legis vocabantur sacramenta quia seruabant res sacras noue legis / isto modo capiēdo matrimonium est sacramentum / quia significat vnionē Christi ad ecclesiam. Alio modo capitur sacramentum pro signo gratie inuisibili quam gratiam inuisibilem efficit id est confert ex vi operis operati. & sic capitur sacramentum proprie qđ virtute institutionis Christi confert gratiā recte suscipienti. Et tūc est difficultas vtrum matrimonium sit sacramentum isto modo proprie capiendo sacramentum. Dicūt iuriste ꝙ non / & aliqua pars theologorum / vt Durandus / & alij videntur eis cōsentire in hoc. Dicunt ergo ꝙ ille consensus expressus per verba de presenti non confert gratiam ex vi operis operati. & mouētur multis rationibus ad hoc probandum quarum precipua eorum ratio talis est. Non potest alicui adiungi cōditio pecuniaria quod confert gratiam spiritualem / vt si adiungerem conditionē spiritualem pro baptismate suscipiendo esset symonia: sed in ista forma accipio te ī meū & accipio te in meam / licite potest adiungi conditio pecuniaria. puta si des mihi centum &c. ergo talis forma non confert gratiam ex vi operis operati: sed apud eos benedictio illa nuptialis in ecclesia cōfert gratiam ex opere operato: & potest vocari sacramentū. & ista est potissima ratio in qua fundant se iuriste. ¶ Theologi vero q sunt eius opinionis adducunt alias rationes. Vna est / quodlibet sacramētum quod nō est necessitatis habet debitum ministrum / quia non potest conferri nisi ab illo ministro (dico ꝙ nō est necessitatis quia baptismus potest a quolibet conferri) sed sic est ꝙ sacramento matrimonij non potest assignari debitus minister / ergo non videtur proprie sacramentum. ¶ Alia ratio fortissima inter alias / ordinatio ecclesie circa sacramenta quāuis sit de necessitate precepti nunquam est de necessitate sacramenti. vt ordinatio ecclesie circa baptismum ꝙ fiat cathegorisatio vel exorcisatio nunquā

Marginal notes: Sacramētū multiplicit' capitur. — Rō nes iuristarū. — Alia rō. — Alia rō.

est de necessitate sacramenti baptisare. Similiter ordinatio ecclesie circa cōsecrationem puta ꝙ dicantur preces ante & post nō est de necessitate consecrationis / sed sic est ꝙ ordinatio ecclesie circa sacramētum matrimonij est de necessitate matrimonij & non solum de necessitate precepti. ergo non est sacramentum. Patet minor / si sint persone illegitime que tentēt contrahere in secūdo vel tertio vel quarto gradibus nihil faciūt. & ante ordinationē ecclesie erat matrimonium in illis gradibus. & si ecclesia nō prohibuisset: nunc esset in illis & realiter contraherent / ergo ordinatio ecclesie in matrimonio non solum est de necessitate precepti sed de necessitate matrimonij. Videtur ergo ꝙ matrimonium non est sacramentū Sed oppositum realiter tenent theologi / quia matrimonium computatur vnum de septem sacramentis. & alia sex sunt sacramēta proprie dicta id est signa efficacia gratie / ergo & matrimonium est verum sacramētum. ❡De institutione matrimonij / notū est ꝙ in statu innocentie fuit institutū matrimonium: sed non fuit in illo statu institutum sacramentum matrimonij. Nā tunc non erant sacramenta cum omnia sacramēta habeāt efficatiam a passione Christi preuisa vel exhibita. Et si perseuerasset status innocentie non fuisset passio Christi preuisa. Item sacramenta instituta sunt in remissionem peccati. Dico ergo ꝙ ante legē nouam non fuit institutum proprie sacramentum nisi contra originale. ideo matrimonium fuit istitutum in noua lege. Sed queritur modo quādo fuit institutum in noua lege: hoc est quando hoc sacramentum habuit efficaciam ad dandum gratiam ex opere operato. Non fuit data virtus illa istis verbis in noua lege accipio te i meam &c. quia ante nouam legem illam virtutem cōtrahendi habebant. ideo queritur quando dedit Christus illi forme efficaciam respectu gratie gratum facientis / ita ꝙ vi verborum conferretur gratia gratum faciens. Dico q̄tum ad hoc non potest haberi textus

De institutione matrimonij.

expressus q̄n Christus appropriauit illam virtutem verbis. Bene habemus ex literis sacris ꝙ oportet baptisari: sed non habetur quādo deus forme baptisma li dedit talem virtutē ben e p̄cepit baptisari: sed nō habetur textus expressus quādo precepit excepto sacramento eucharistie scilicet in cena. Similiter dico ꝙ alia instituit sacramenta: sed nō habetur textus quādo illa instituit. ❡Ad vltimum argumentum theologorū ordinatio ecclesie circa sacramenta / licet sit precepti non tamen est necessitatis. Dico ꝙ sunt aliqua sacramenta quorum nec materia nec forma est subiecta iudicio ecclesie. Aliqua vero sic se habent ꝙ materia & forma est subiecta iudicio ecclesie. Exemplum primi / vt baptismus / confirmatio / sacer ordo materie & forme illorum nō subijciūtur iudicio hūano. Ideo dico ꝙ in talibus nūq̄ statutū ecclesie est de necessitate sacramenti sed de precepto tantum / quia illa que sunt sacramenta in se nō subiciuntur iudicio ecclesie / sic ꝙ ecclesia nihil potest variare q̄tū ad essentiam sacramenti. Aliud est sacramētum cuius materia subijcitur iudicio humano ecclesie vt in matrimonio / materia sunt contrahētes ad inuicem. De penitentia est difficultas an peccator qui cōfitetur sit materia / in istis qui subiciūtur iudicio ecclesie ordinatio ecclesie variat etiam sacramentū Hinc dicūt doctores ꝙ postq̄ aliquis prohibetur alteri confiteri non est sacramentū si alteri confiteatur / quia natura illius sacramenti subijcitur iudicio humano ecclesie. Eodem modo dico de matrimonio / ordinatio ecclesie impedit ꝙ non sit sacramētum. ❡Ad secundum / omne sacramentum quod non est necessitatis habet certum ministrum / nego. Aliquod est quod non potest nisi a certo vt absolui a peccato est eque necessitatis sicut adulto baptisari. Eodem modo necessarium est peccatori confiteri si sit copia. & tamen est determinatus minister. ideo necessitas & non necessitas nō faciūt ꝙ vnū a certo ministretur & nō aliud Ad argumentū primum qđ est iuristarum.

Aliquarum do msta sacramentorū subijcitur iudicio ecclesie.

Ad alia argumentum.

Si vi operis operati per ista verba accipio te in meam &c. cōferretur gratia. ergo illis adiungere conditionem pecuniariam esset symoniacū. Dico ꝙ ꝯsequētia nō valet/ qa matrimonium differt ab alijs sacramentis/ quia cum hoc ꝙ est sacramētū est etiam cōtractus & obligatio quedā. Nam dico ꝙ si ea ratione qua est sacramentū & cōfert gratia adiungeretur cōditio pecuniaria/ tunc esset symonia: sed ea ratione qua est contractus quidā habens obligationē difficulter portabilem annexā/ quia oportet supportare onera matrimonij secūdum illā rationem cōditio pecuniaria absqꝫ symonia potest illi adiungi. In alijs aūt sacramentis nō est simile/ quia sunt solū sacramēta: & non contractus simul.

An sacramēto matrimonij possit adiungi cōditio pecuniaria.

¶ Restat alia difficultas de forma. Dicis ꝙ Christus instituit matrimoniū ad hunc sensum/ ꝙ illi forme matrimonij deus dedit efficaciā respectu gratie ex vi operis operati. queritur vtrum instituerit determinatā formam. & vtrū illi determinate forme dederit illam virtutem vel dederit cuicūqꝫ signo equiualenti tali forme sufficienti ad illum cōtractum: Nam licet regulariter cōtrahatur matrimoniū per verba ista accipio te in meā. & ediuerso tamen si vir & mulier vtantur alijs verbis vel signis equiualentibus contrahitur matrimonium dummodo alia verba vel signa vel nutus explicent cōsensum de presenti. Queritur an per talia equiualentia conferatur gratia/ sicut per ista verba accipio te in meam &c. puta vtrū ille nutus vel signum sensibile sit verum sacramētū matrimonij: Tertio & difficultas maior/ dicunt doc. ꝙ si post spōsalia ipsi sponsi conueniant carnaliter in illa conuentione carnali est verū matrimonium. vt dicit Richardus/ & etiā in foro conscientie. & absurdum esset dicere ꝙ ille actus carnalis esset sacramētum/ & tamen est cōtractus matrimonialis. De ista materia doc. est vagus/ & non determinat se. Dicit ꝙ si dicatur ꝙ certe forme dedit illam efficaciam & non cuicūqꝫ signo indifferenti. dicendum est consequēter ꝙ est aliquod matrimonium etiā in baptisatis qđ non est sacramētū. & de facto rationabile ē sic dicere de illis qui de facto post sponsalia conueniunt carnaliter. Dicere ꝙ talis actus esset sacramentum videtur absurdum immo potius peccatum/ & tunc non dedit Christus omni signo quod sufficit ad matrimonium cōtrahendum talem efficaciā.

Difficultas de forma matrimonij.

¶ Queritur consequenter de forma. Et dico ꝙ sunt verba prolata ab vtrisqꝫ contrahentium scilicet prolata a viro & a muliere tota simul. De ministro dico ꝙ ipsi contrahentes sibi inuicem ministrant/ & sunt ministri. & cum hoc materia/ & effectus propinquus est obligatio mutua/ & effectus remotus est gratia gratum faciens/ & sic patet de quarta conclusione.

¶ In quinta vero querit que sunt de necessitate matrimonij. & ipsius ponit triplicem acceptionem vnde matrimonium aliquando capitur pro vinculo siue obligatione mutua qua obligantur mutuo contrahentes/ & est perpetua ad vitam eorum. Secundo modo capitur pro mutuo cōsensu partium contrahentium. & est aggregatū voluntatum quas habent contrahentes. & sic improprie dicitur sacramentum siue matrimonium. Tertio modo pro signo sensibili quo explicatur cōsensus ille & matrimonium hoc modo capiendo est sacramentū: & non primo modo neqꝫ secundo modo. quia secundo modo capiēdo nō est signū sensibile. Dico ergo ꝙ matrimonium primo modo est vinculum seu obligatio mutua qua obligantur coniuges ad mutuo reddēdum debitum. Sed difficultas est quid sit matrimonium isto modo capiendo. Vel importat obligationem in quālibet partē ad reddēdum debitum alteri parti si petat. Si sic/ ego tunc infero ꝙ de facto ille cuius vxor est adultera non est amplius vir eius/ quia non habet amplius necessitatem tradēdi corpus suū mulieri. imo potest renuere si petat. vel importat solum potestatem propinquā vtendi mutuo & licite corpore alterius ad vsū carnalē. tunc si sic/ ego infero

Matrimoniū tripliciter capitur.

ꝙ si vir & vxor post matrimonium cõsummatum ex cõmuni consensu ingrediãtur religionẽ & voueant ꝙ alter nõ est amplius coniunx alterius. Patet/quia neuter illorũ habet amplius facultatem talẽ: puta ꝙ possit licite vti corpore alterius q̃tum ad istum actum carnalem. imo si vtantur peccant: & tamen vtrũq; istorum illatorum est falsum ergo oportet dicere quod aliud importat istud vinculum. Dico ꝙ matrimoniũ isto primo modo nihil aliud iportat nisi obligationem ad non vtendum corpore cuiuscunq; alterius/ vel ad non sumendã alterã quamcunq; partem in coniugem viuente prima parte. Quãuis ergo vir nõ teneatur reddere debitum vxori adultere nihilominus non potest vir illa viuente alteram capere in vxorem. Item si vouerit ex consensu vtrarũq; partium neutra potest alteram partem capere viuente prima/ideo matrimonium primo modo captum importat obligationem ad non capiendum alteram viuente prima. ❡De tertia vero acceptione matrimonium est sacramẽtum / & nihil aliud est q̃ signũ efficax quo explicatur mutuus consensus aliquarum personarum legitimarum ad mutuo contrahendũ & pro creandũ prolem & religiose educandã ad cultum diuinum/ita ꝙ debet proles esse finis intentus non ꝙ sit de necessitate matrimonij. Exemplũ aggregatum ex istis verbis accipio te in meam/& accipio te in meum/vel aliqđ aliud signũ equalens quo explicatur mutuus consensus illarum personarum dicitur matrimoniũ tertio modo. ❡Consequenter dico vt habitum est ꝙ in matrimonio duo considerantur. Primum est ꝯtractus/secundũ est sacramentũ. Dico ergo primo ꝙ matrimoniũ inquantum est contractus fuit a deo institutum in statu innocentie Genesis secũdo. quãdo dicit deus Adam & Eue crescite & multiplicamini & replete terram & que sequuntur. Secundo fuit iterum illa istitutio replicata a deo Genesis tertio. post diluuium quãdo dictum est Noe & filijs & filiabus eius crescite & multiplicamini. Nam non erat tũc institutum matrimoniũ vt sacramentũ/sed vt cõtractus quidam naturalis. Tertio dicitur ꝙ illa institutio fuit facta per modum precepti affirmatiui crescite & multiplicaminĩ obligantis cunctos & cunctas tempore necessitatis. Sed difficultas est inter doctores/que regulariter queritur. Vtrum illud preceptum crescite & multiplicamini adhuc obliget. Dicitur cõmuniter ꝙ erat datum omnibus hominibus & nõ alicui particulari. Et hoc dicit Tho. Dico conformiter ad doctorem ꝙ tale preceptum erat datum cuilibet/sed tale erat affirmatiuũ obligans non pro semper sed pro aliquando/& obligat adhuc pro tempore necessitatis. Hoc ẽ si ex bello vel clade vel diluuio vel ex alia causa accideret paucitas hominum & mulierum obligaretur quilibet etiam non obstante voto contrahere ad conseruandum speciẽ humanã. Vnde sicut ꝓceptũ de subueniendo proximo nõ obligat nisi pro tẽpore pro quo idiget eodẽmodo preceptũ istud crescite & multiplicamini non est reuocatum sed neminem obligat nisi pro tẽpore pro quo esset paucitas hominum vacantium generationi. ideo si occurrat talis casus tunc vnumquẽq; obligat. ❡Dicitur quarto ꝙ indissolubilitas illius contractus est ex institutione diuina pure positiua. Nã est ꝯtractus in se/& est idissolubilitas cõsequens contractum. Contractus est causa vinculi / & illa indissolubilitas non est de lege nature primaria: sed ex lege positiua diuina tantum/& talis indissolubilitas instituta fuit Genesis secundo. Relinquet homo patrem & matrem & adherebit vxori adherentia perpetua. Et fuit ꝯfirmata Mathei decimonono. Quos deus coniunxit homo non separet. Resolutio est/ꝙ contractus matrimonij est institutus a deo i statu innocẽtie & confirmatus in statu nature lapse & lege euangelica. & indissolubilitas etiã instituta in statu innocẽtie & cõfirmata in lege euangelica. Sed de m̃rimonio inq̃tũ ẽ sacramẽtũ solũ institutũ i lege gr̃e.

an cognoscēs vxorē propter vitādā fornicatōnē peccet. ¶Circa predicta apparet difficultas ex dictis q̄ nunq̄ sit licitus actus matrimonialis nisi fuerit relatus in procreationem prolis. nā actus ille carnalis nō est de se bonus nec de se malus: sed est circūstātionabilis bonis circūstātijs quarum vna est procreatio prolis. Et sic queruntur duo. Primum/ vtrum actus ille relatus solum in vitationem fornicatiōis aut adulterij sit bonus vel sit peccatum. & si excusetur vbi & per quid excusatur & vbi est istitutum matrimonium ad excusandum actum talem. Similiter si sit aliquis qui vtatur vxore referendo actum illū solum ad perceptionē voluptatis & delectationis. vtrum excusetur/ & per quid excusatur. ¶Dico q̄ difficultas est inter doctores. sanctus Thomas & bonauētura/ & ferme omnes antiqui/ dicūt q̄ si aliquis cognoscat vxorem vt vitet fornicationem in vxore/ puta quia vxor petit debitum. & si non reddat fortassis esset fornicatura talis reddendo facit actum iustitie/ quia reddit quod debet non peccat. Sed si petat vt vitet fornicationem in se solo/ & non referat in alium finem q̄ peccat venialiter. Ratio eorum est: quia vel cognoscit ad vitandum solum propter hoc quia mouetur ad libidinem. si sic/ notum est q̄ est veniale. si non/ iam ille vsus venereorum est superfluus postq̄ non sentit se inclinatum & non facit propter prolem/ tūc dicūt q̄ actus ille ē peccatum. Sed tamen oppositum mihi videtur probabilius. Vnde apostolus prime ad corinthios. vij. qui non potest continere nubat/ hoc dico secundum permissionem non secūdum preceptum. ergo ex illa auctoritate Pauli videtur q̄ est mihi licitum vti actu matrimoniali ad vitadū fornicationem in me/ solum referēdo in illum finem. Vnde matrimonium pro statu nature corrupte nō est solum in officium sed in remedium. ideo Paulus ait qui non potest continere nubat in domino. ergo si q̄s ordinet actum matrimonialem in illum finem propter quem istitutum est matrimonium pro tempore nature corrupte dicitur

Opi. san cti Tho. & Bona.

Opi oppo sita.

referre in finem rectum: ergo est immunis a peccato. & iste modus videtur probabilior puta q̄ cognoscere vxorem propter periculum puta quia sensio me inclinatū & habeo necessario cōuersari cum aliquibus ad preueniēdum illam cognosco/ apparet q̄ talis actus sit bonus & meritorius. Quātum ad aliud est maior difficultas de illo qui cognouit vxorem referēdo precise in delectationem. Dico q̄ si tanto impetu moueatur q̄ equaliter cognosceret aliam non vxorē: tūc talis actus est mortalis: sed si cognoscat affectu coniugali q̄ si non esset vxor non vellet cognoscere: sed quia est vxor vult ꝑcipere delectationem eam cognoscendo. Dicit Thomas & Bonauētura q̄ talis actus est venialis adminus. Sed Martinus nititur impugnare illam opinionem cum apparentia magna. Nam temperantia est virtus circa delectationes gustus/ & tactus/ & castitas habet moderari illas passiones siue delectationes tactus/ moderari. id est ad q̄dam temperamentum & medium reducere. & virtus que est circa passiones inclinat ad fugiendum passiones excessiuas/ & ad capiendum passiones mediocres. Nam qui nullo modo vellet passiones habere esset insensibilis/ ergo cum castitas inclinet ad mediocriter percipiendum passiones mediocres tunc actus capiendi cum ea cū qua capiende sunt est actus virtutis castitatis cōiugalis. ergo velle mediocres capere cum quo oportet & vbi oportet/ talis actus voluntatis non est malus sed potius bonus. Item delectari cum vxore non est malum/ alias quilibet cognoscens vxorem peccaret & si non sit malum/ ergo non est prohibitum q̄ habeatur illa volitio cum non feratur circa aliquod prohibitum/ ergo nō est mala ex obiecto: & non habet circunstantiam malam finis/ quia suppono q̄ non referatur in malum finem alium. Ideo non est actus malus / nam quod est per se malum non potest bene fieri etiam propter bonum finem/ & velle delectari cum vxore non est malum ex obiecto tunc adminus

est indifferens ex obiecto, ergo si tale velle non sit aliqua mala circũstantia circunstantionatũ talis actus nõ erit malus & per consequens nõ oportet necessario ꝙ omnis actus quo vult actum exercere cum vxore gratia delectationis percipiende dũmodo nõ cõstituat delectationẽ tanꝗ sũmũ finem sit malus, sed frequẽter est excessus in tali actu. Ideo Augustinus & alij dixerunt ꝙ erat veniale peccatum propter vehementẽ affectionem & excessum. & sic patet quid sit dicendũ & de questione. Argumenta ex dictis facile soluũtur/quare nõ immororam plius in hac questione.

Distinctio xxvij. & xxviij.

IRCA DISTINCTIONEM xxvij. & xxviij. Queritur an cõsensus expressus verbis sit causa efficiẽs matrimonij. vnde consensus non est matrimoniũ sed obligatõ que ꝯsequit ꝯsensũ vocat matrimoniũ i prima acceptione. Explicatio consensus per signa de presenti vel per verba est matrimonij sacramentum. dico ꝙ consensus est causa matrimonij prio modo/vnde de necessitate requiritur mutuus consensus; quia ẽ translatio corporum/ergo requiritur consensus dominorum. Secundo ꝙ talis cõsẽsus explicet per aliqua signa. Tertio ꝙ nõ sit prohibitum facere talem translationem Ideo consensus est partialis causa illius vinculi & idissolubilitatis quod vocat matrimoniũ primo modo sed nõ totalis. ¶Cõtra, ergo nullus vnꝗ erit certus de aliqua ꝙ sit vxor eius/patet ꝯña qa nõ ẽ certus ꝙ ꝯsẽserit. Dico ꝙ sufficit certitudo probabilis & moralis/ quia quilibet de quolibet alio debet estimare ꝙ sit verax nisi habeat experiẽtiã de opposito/ ergo debet estimare ꝙ mulier consensit. Ideo illa probabilitas moralis sufficit nec requiritur certitudo demonstratiua sed sufficit probabilis & vt i pluribus/ista facilia sunt Ideo trãseo ad distin. xxix.

Distinctio. xxix.

IRCA distinctionem vigesimã nonam queritur Vtrũ consensus coactus sit causa sufficiens ad matrimoniũ. Arguit ꝙ sic/ quia cõsensus etiam per metum inductus sufficit ad suscipiendũ baptismum. & ille qui inducitur per metũ realiter suscipit. vt. xl. distinctione in capitulo de iudeis. & talis cogit ad obseruãdũ ritus Christianorum/ergo eodem modo cõsensus per metum inductus sufficit ad causandũ matrimoniũ. ¶In oppositum ẽ magister & multa capitula in ca. veniẽs de spõ. & matri. vbi dicitur ꝙ talis ꝯsensus p metũ inductus cadentẽ in constantẽ virum non sufficit ad matrimonium. Vnde supponẽdum est imprimis/ ꝙ licet voluntas possit cogi simpliciter ad actũ exteriorẽ puta ad motũ ipsa renitente. & talis motus extrinsecus erit simpliciter & absolute violẽtus & coactus nõ potest tamẽ simpliciter cogi ad interiorem puta velle aut nolle. Vnde aliquis dicitur simpliciter cogi quã do nõ cõfert vim sed suscipit ab extrinseco ipso renitente/sed voluntas non potest habere actũ interiorem quin cõferat vim. i. ꝑtialiter cõcurrat/ergo non potest cogi. Vnde regulariter requiritur cõcursus itellectus ad itellectiones & voluntatis ad volitiones. voluntas ergo non potest cogi ad actum iteriorem/nam dicitur illud cogi quod habet naturalem inclinationem ad oppositũ & ab extrinseco. Vtrum autem voluntas possit necessitari alias dicetur/tamen non seqr põt voluntas necessitari/ ergo & cogi. Preterea volũtas dicitur cogi ad interiorẽ actũ secundum quid/& voluntatem cogi ad interiorem secundum quid nichil aliud est ꝗ voluntatem acceptare aliquid quod de se fugeret & refugeret metu maioris mali vel metu alterius quod magis refugit. Exẽplũ ponit Aristo. in principio. tertij ethycorũ. de illo qui ꝓicit merces in mare metu mortis propter tempestatem/talis proiciens seclusõ metu mortis refugeret proicere sed ac

De cõsensu ꝑ metũ

Volũtas põt cogi ad actum exteriorẽ sed nõ ad interiorẽ.

Volũtas põt cogi secũdum quid ad interiorem

ceptat illam proiectionem & vult proicere propter metũ alicuius. idest mortis quod magis refugit q̃ perditionem mertium/& sic volũtas ad actum interiorem potest cogi isto secũdo modo. Queritur ergo si voluntas alicuius consentiat in aliquem consensu coacto secundo modo. i. causato ex metu. an talis cõsensus per verba de presenti vel signum exterius equiualens explicitus sufficiat ad matrimonium. Pro solutione pro nunc supponũtur due distĩctiones Prima/duplex est metus/quidã est cadẽs in constantẽ virũ/quidam vero leuis non cadens in cõstantem virum. ¶Iterum ad metum cadentem in constãtem virum duo requiruntur. Primum est/certitudo moralis & probabilitas euentus futuri mali quod timetur: propter cuius timorem consentio in hoc in quod secluso metu nõ consentirẽ & sic requirit certitudo moralis multum efficax de euẽtu futuri mali quod timetur. Secundo requiritur/ꝙ illud malum sit graue & enorme vt mors/mutilatio membri/perpetuum exilium/deperditio omniũ bonorum temporalium. que ista omnia sunt grauissima mala. Per oppositum capitur metus leuis. non cadẽs in cõstantem virum.

Duplex ẽ metus.

Met⁹ leuis.

Duplex metus cadẽs i constantem

¶SECVNDA Distinctio/duplex est metus cadens in constantem virum. quidam i quem incidit quis ex culpa: alius in quẽ nõ incidit quis ex culpa sua sed alterius q̃ minatur se inflicturum aliq̃d malum. Vel sic/dupliciter metus incutitur. vno modo potest alicui iuste incuti metus ab incutiente iuste puta pro culpa illius cui incutitur. alio modo alicui incutitur iniuste & ibi iacet tota solutio questionis. Exemplum / sit sortes ex vna parte qui contraxit per verba de futuro cum Berta/iam obligatur capere Bertam i vxorem sub pena peccati. propterea si renuat capere illam cum peccet & ad illd̾ obligetur potest iuste a iudice ecclesiastico minari pena quã debet metuere metu cadẽte in constantem virum scilicet excommunicatõne vt adimpleat quod promisit/talis metus icutitur iuste propter culpam illius cui icutiẽda ẽ talis pena. Ex altera parte sit plato qui nullo modo promisit per verba de futuro aliquis minatur ei mortem / aut exiliũ/aut aliq̃d graue malum nisi consentiat/iniuste icutitur platoni talis metus quia non habet causã propter quam debeat incuti. his suppositis cum queritur/vtrũ consensus ex metu sufficiat ad matrimonium causandum. ¶Conueniunt omnes ꝙ metus ex consensu leui non cadente in constãtem virũ sufficit ad causandum matrimoniũ. Item consensus ex metu iusto qui .s. iuste incutitur & propter culpã sufficit ad matrimonium q̃uis cadat in cõstantẽ virũ vt est metus ex cõicationis q cadit in cõstãtem virũ. in ca. ex litteris de spõ. & matri. Sed difficultas est de consensu ex torto per metũ iniustum qui alteri iniuste infligitur & qui cadit in constantẽ virũ/an talis per verba expressus sufficiat ad matrimonium

Solutio q̃stionis.

¶Dixerunt aliqui/vt De fontibus in. xiij. quolibeto ꝙ talis sic consentiens vere contrahit matrimonium quantũ ad forum dei secus est quãtum ad forum ecclesie. Videt ergo dicere ꝙ si talis realiter consentiat ex illo metu & explicet consensum per verba ꝙ est verum matrimonium quantum ad deum. Ratio est/quia talis potest omnẽ penam euadere proferendo verba & non cõsentiẽdo. ergo si consentiat mere libere cõsentit & explicat consensum suum per verba. Igitur. in capi. inter cetera. xxij. q. iiij. Doctor q̃tum ad duo dicta/impugnat de Fontibus. q̃tum ad primum. Arguitur sic nullus potest cogi per metũ ad aliquid qd̾ nõ potest esse sine altero absq̃ peccato qui cogat ad alterũ/sed nõ potest aliquis afferire istis verbis (capio te in meã) sine consẽsu: quia alias mentiretur/quia si vult habere illã & profert talia verba mẽtitur/& mẽdatium est peccatũ/sed non potest esse metus cadens in constantẽ virũ ad peccandũ/ quia est supremum malum quod potest infligi. Igitur male dicit de Fontibus ꝙ põt induci per metũ ad verba & non ad consẽsum. Quantum ad secundum quod dicit

Opinio de fõtib⁹

ꝙ non est matrimonium q̃tum ad ecclesiã Ecclesia semper presumit de aliquo quod ẽ melius nisi sit maxima coniectura in oppositum/ergo ecclesia non debet presumere ꝙ talis illa verba proferat sine consensu/ ergo ecclesia nisi habeat vehemẽtem cõiecturã de alio ꝙ velit peccare nõ debet presumere ꝙ proferat sine consensu/ergo male dicit de Fontibus ꝙ non est matrimonium q̃tum ad forũ ecclesie. Communis opinio & regulariter omniũ theologorũ ẽ ꝙ consensus explicatus per verba de presenti & extortus per metum cadentem in cõstãtem virũ de facto nullo modo est sufficiẽs ad matrimonium in ca. veniens. & in ca. de sponsalibus & glo. in capi. albas de his q̃ vi metu causa fiunt. Sed difficultas est propter quã causam talis consensus non est sufficiens vel hoc est solum quia ecclesia illegitimat vel hoc est quia talis consensus non est sufficiens ex natura sua ad contrahendũ & nõ ex illegitimatione ecclesie. Aliqui dicunt ꝙ talis cõsensus nõ est sufficiẽs q̃a ecclesia illegitimat tales personas habentes talem consensum per metum ita ꝙ sicut potest illegitimare ecclesia aliquas personas ꝑ semper ita pro aliquo tẽpore. Sed iste modus non videtur apparens patet non reperitur vbi talis cõtractus sit illegitimatus ab ecclesia. Alii dicunt ꝙ talis consensus ex natura rei non est sufficiens. & ideo resolutio theologorum est ꝙ nullus consensus per metum cadentem in constantẽ virũ extortus & iniustus est sufficiens ad trãslationẽ dominij & hoc ex natura rei. vt sortes consentiens iin dationem sue pecunie platoni per metũ cadentem in constantem virũ talis non est sufficiens vt transferatur dominium. ergo a fortiori vbi est translatio corporis que habet indissolubilitatẽ annexã talis consensus est insufficiens. ¶ Dicunt iuriste ꝙ consensus est sufficiens ad transferendum dominium in rebus in quibus cõpetit actio quod metus causa sed in aliis rebus in quibus non cõpetit actio quod metus causa ad transferendũ dominium nõ ẽ sufficiens vt plato extorsit rem meã a me si possum illum conuenire & habere actionẽ quod metus causa illa res efficitur platonis & iudex debet illam auferre & restituere proprio domino/sed in trãslatione corporum in matrimonio hoc nõ potest fieri q̃a non est in potestate iudicis efficere ꝙ corpus sortis quod est berte nõ efficiatur amplius berte/quia quod deus coniunxit homo non separet. Et hoc dicunt regulariter iuriste/habemus ergo tam apud iuristas q̃ apud theologos ꝙ talis contractus & consensus ex natura rei est nullus propter isufficientiam cõsensus. ¶ Contra hoc arguit dicis ꝙ sortes consentiens in bertam ꝑ metum cadentem in constantem virum non facit de facto ꝙ berta sit eius vxor/ergo consentiens per metum & sciens ꝙ ille consensus non est sufficiens dicendo/accipio te in meã de facto mentitur & vltra mentitur sic dicendo. ergo ille metus non cadit in constantem virum quia nullus metus cadit in constantem virum qui est de peccato: & si non cadit in constantem virum/ergo de facto est matrimoniũ & contrahit. Ad argumentum nego ꝯñam. & nego ꝙ mẽtiatur quia intelligit accipio te in meam. i. consẽtio ꝙ tu sis mea. vnde talia verba vt dicunẽ ab vxore & viro tantũ valent consentio ꝙ sis mea & consentio ꝙ sis meus/ & non valent tantum sicut facio ꝙ sis mea quia tunc mentiretur sicut argumentũ bene probat. sed ista propositio consentio ꝙ sis mea est vera ideo non peccat. Similiter metus quo induceretur ad dicendum capio te in meã non ex metu. quia nunq̃ metus cadit in cõstantem virum in quo inducitur aliquis ad peccandum & eodem modo iurando ꝑ deum/accipio te in meam talis nõ est piurus quia sensus ẽ per deum cõsentio ꝙ sis mea & iurat verum quia consentit. Et ad capitulum inter cetera prius allegatũ. xxii. q. iiij. glo. dat triplices solutiones. Prima est ꝙ post consensum cognouit eam carnaliter & in cognoscendo presumitur eum consẽsisse & perseuerasse in consensu quia presu-

Resolu.

Argumentum

Solutio.

mitur nole peccare & ꝙ libere consensit. Secunda solutio glo. est ꝙ talis consensit per metum leuem non sufficientem impedire matrimonium. Tertia solutio quia dicitur in capitulo sit illud matrimonium in domino ratū/ibi ly sit capitur consultiue & non preceptiue & sic istud capitulū dupliciter exponitur. ¶ Circa hoc ē difficultas de sponsalibus que fiunt per verba de futuro. Si aliquis per illa verba de futuro p metum cadentem in constantem virum ꝑmiserit aliquam capere in vxorem. & etiam illud iuramento affirmauerit. vtrum contraxerit de facto spōsalia/ vt titius inductus metu cadente in constautem virum/dixit berte/per deum capiam te in vxorem/an vi iuramenti obligetur postea titius contrahere cum illa per verba de presenti: videtur ꝙ sic quia alias esset periurus quia pollicitus est & iuramento firmauit & licitum ē contrahere cū ea per verba de presenti. Ideo videtur ꝙ nisi illā capiat ꝙ efficiatur piurus videtur igitur ꝙ obligetur illam capere. Quantum ad hoc est controuersia inter theologos. vnde regulariter non est controuersia de cōsensu de presenti sed est controuersia. vtrum oriatur obligatio ad postea contrahendum per verba de presenti: ¶ Opinio probabilior ꝙ non/ quia non oritur obligatio per verba de presenti a fortiori nec per verba de futuro. contra ergo sortes peierauit affirmando cum iuramento se illam ducturum & capturum in vxorē & licitum est & illud iuramentum non vergit in peiorem exitum/ergo obligatur adiplerē/patet per multa capitula de iure iurādo. dico ꝙ nō oritur obligatio. Et apparētia mea ē/nā in voto qđ ē de meliori bono qñ extorquet per metūvt vouēs se ꝑpetuo seruare castitatem si per metum voueat nō obligatur/ergo a fortiori i voto minus bono etiam iuramento firmato/dico vltra ꝙ non adimplere iuramentum promissoriū non est peieratio. nisi ex illo iuramento promissorio oriatur obligatio. Sed in sorte non oritur obligatio ex tali iuramento ad capiendam bertam. Ideo illā non capere non est ipsum peierare. Sed est maior difficultas quia videtur ꝙ licitum sit iurare p deum capiam te in meam & scire vel intendere se non accepturum/ vt sit sortes qui bene scit ꝙ ex tali promissione de futuro con sensu nō oritur obligatio qñ p metū extorquetur ad adiplendū promissum. ergo licebit sorti iurare/capiam te/ & scire ꝙ nō capiet/nam si asserat capiam te & iudicet iudicio intellectus oppositū illius quod asserit committit mendacium: ergo peccatum/ nā dicendo capiam te & non dicendo consentio ꝙ capiam te & iudicaret ꝙ non caperet illam mentiretur. ergo asserendo per iuramētū ratione talis assertōnis videtur peierare. Sed quicqđ sit nunꝙ ex tali assertione oritur obligatio. ¶ Distinctio. xxx.

CIRCA distinctionē trigesimā. Mouet duas questiones. Prima/ vtrum ad matrimonium requiratur consensus sequens rationem non erroneam. ita ꝙ consensus sequens rationem erroneam nō sit sufficiens: Secunda / vtrum fuerit verum matrimonium inter Virginem & Ioseph: Quantū ad primā arguitur sic ꝙ nō requiritur cōsensus sequens rationem non erroneā. Nā inter Iacob & Lyam fuit verū matrimoniū & tamē Iacob credebat esse Rachaelem/ergo consensus sequēs rationem erroneam est sufficiens ad matrimonium. Minor est nota ex decursu littere genesis/ de maiore quod fuit matrimonium/patet alias carnalis copula inter eos fuisset fornicatio. Dices excusatur Iacob per ignorantiā/ ergo adminus potuit eam in crastino repellere tanꝙ non suam. ¶ Oppositum arguitur per magistrum in littera. ¶ Cōmuniter respondent docti. ꝙ error eorum que sūt de necessitate & essentia matrimonij impedit consensum contrahentium etiam explicatum signo sensibili ne sit sufficiēs ad matrimonium causandum & ne sit verus matrimonij contractus: sed error aliorum que

An cōsensus sequens errorē impediat matrimonium.

Arguitur per oppositum.

non sunt de necessitate & essentia matrimonij non impedit quin consensus explicitus per verba de presenti sit sufficiens. vnde de necessitate matrimonij tria sūt vel tanq̄ antecedentia vel subsequentia vel cōcomitantia. Primum/persone contrahentes. secundum/mutua traditio potestatis corporum q̄tum ad illum vsum & procreationem ꝓlis. Tertium mutuus cōsensus & hoc requiritur tanq̄ necessarium & antecedenter ad obligationem sequentem & traditio potestatis corporū est effectus sacramenti & matrimonij capiendo matrimoniū pro vinculo/quod autem persone contrahētes sint diuites pauperes nobiles vel ignobiles nō est de essentia matrimonij sed illa se habent tanq̄ accidētaliter se habētia ad matrimonium. Sequitur ergo prima propositio ꝙ error persone impedit matrimonium hoc est ne consensus sequens ad illum errorem sit matrimonium/ vt berta de sorte credit ꝙ sit plato & quia credit consentit cum eo talis consensus q̄uis explicitus signo sensibili non est sufficiens. ¶Secūdo sequitur/ error conditōnis impedit cōtractū matrimonij (& voco hic conditionem seruitutem aut libertatem & non loquor de seruis locaticiis cum tales sint liberi) patet cum seruus nō habeat omnimodā potestatem sui corporis non potest illam potestatem omnimodā in alterum transferre/ nam nemo dat quod nō habet sed talis trāslatō mutue potestatis ē matrimoniū capiendo matrimoniū pro vīculo/cū ergo talis seruus nō possit potestatem sui corporis transferre cū non habeat eam omnimodā talis error cōditionis impedit matrimonium contrahēdum cū seruo/vel cū ancilla. Tertio dicunt doct. error circa dolum alterius partis contrahentium impedit etiā matrimoniū/exēplum sunt sortes & berta apparenter ꝯtrahunt ita ꝙ sortes nullo modo consentit capere bertam & ipsa credit ꝙ sortes consentiat in eam/& ipsa consentit in eum. tūc nō est matrimonium inter eos non propter errorem sed propter defectum vnius cause necessario requisite. prima ergo ꝓpositio vera scilicet ꝙ error illorum que necessario requirūtur ad contractū impedit matrimonium & cōtractum ne sit validus/ sicut error circunstātie que est causa malitie actus si sit inuicibilis totaliter impedit malitiā sed error qui non potest totalem malitiā in actu si sit error alicuius qui necessario requirit ad obligationem talis error īpedit ne per consensum introducat talis obligatio mutua sicut emens auricalcum credens aurū non emit neq̄ alter efficitur dn̄s pecunie/ eodē modo dans potestatem sui corporis platoni quem credit Ciceronē non dat qa est error persone que persona est de necessitate requisita ad istum contractū. Sed inquirendum est per ordinem vnde est ꝙ contrahens cum sorte quem credit platonē ꝙ contractus ille nō est matrimonialis & nō causatur obligatio mutua. ¶Dicunt antiq doct. ꝙ prouenit ex eo ꝙ berta non consētit in sortem/& ad matrimonium requirit mutuus consensus quod autem non consētiat in sortem/patet/consensus est actus voluntatis qui non fertur in incognitum & berta non cōsiderat de presente sorte/ergo eius consensus non fertur in sortem sed in platonem quē credit sortem quia non consentit (vt dicunt) nisi in hunc quem existimāt esse sortem sed contractus nullus est cū sorte quia non consentit similiter nec cum platone quia etiam non consentit. Sed contra hanc solutionem arguitur sic. Berta cognoscit hunc quem habet presentem & habet aliquas notitias simplices itellectuales distincte rep̄sentatiuas huius q̄uis berta habeat notitiam iudicatiuā huius que est erronea nichilominus habet notitias simplices huius rei & habet alias adhesiuas veras puta iste est presens qui loquitur mecum & contrahit mecum/ergo stat bertam habere actum voluntatis quo velit potestatē sui corporis in illum trāsferre supposito tn̄ errore. Sic regulariter dicunt doct. Nam si loco vxoris sortis ei supponat altera & vult illā cognoscere/talis volitio ē particularis

Difficultas.

quia semper volitio imperatiua operationis exterioris est volitio particularis. & illa volitio qua vult hanc cognoscere terminatur ad hanc que est presens: sed ex errore procedit/ille error est causa partialis huius volitióis. sicut cũ aliquis peccat ex ignorantia/talis ignorantia est causa partialis illius. Similiter volitio que alias foret mala efficitur nõ mala propter errorem & ignorantiam inuincibilem. ergo eodem modo dicendum sit sortes presens berta consentit in illum/& habet consensum terminatum ad sortem immediate presentem/ ideo ꝙ ille contractus non sit matrimonium non ẽ propter hoc ꝙ illa non consentiat in p̄ presẽtem. Queritur ergo quare non est sufficiẽs ad matrimonium. dico quia ille consensus non est sufficienter liber/sicut consensus p̄ metum extortus non est sufficiens quia nõ est sufficienter liber ad mutuã traditionem corporum. & ignorantia causat inuoluntarium sicut & metus. ideo dicitur ꝙ tota ratio q̄re nõ est matrimoniũ est quia nõ cõsentit sufficienter libere & illa ignorantia siue error causat inuoluntarium. ¶ Alius est error impediens / qui dicitur error conditionis. i. seruitutis vt berta non errat in persona. scit ꝙ talis in quem consentit est sortes/sed credit eum esse liberum qui de facto est seruus (& hic loquitur de seruo despotico qui potest transferri ad voluntatẽ dñi & illi tenetur obedire) talis consensus non est sufficiens. ratio ẽ/quia sortes non habet omnimodã potestatẽ sui corporis. sed corpus sortis est sui domini despotici. ita ꝙ ad voluntatem eius potest eum vendere non solum propinquis sed etiam alienigenis/q̄ poterunt illum transferre ad quãcunq; patriã voluerint. & sic frustraretur berta potestate corporis quam credit habere cũ sorte ad vsum carnalis copule. nam berta trãsfert potestatem sui corporis in sortem/ vt sortes similiter in eam similem potestatem sui corporis transferat: & sortes non potest omnimodam potestatem sui corporis in illam transferre. vt dictũ est. ergo contractus

Error cõditionis.

Seruus despotic⁹

est nullus. Analogia/ si permutarem vestẽ meam cum veste quam habet sortes que nõ est ipsius sortis talis permutatio est nulla/eodem modo cũ sortes seruus non possit permutare potestatem sui corporis cum berta/talis permutatio non tenet. ¶ Correlarium/si berta cognosceret sortem esse seruum & consentiret in eum talis esset bonus contractus dato ꝙ sit seruus/ quia si cognoscat seruitutem mutuus consensus per verba de presenti explicitus efficit matrimonium. Ergo ratio non est sufficiẽs puta de impotentia. nam fateor ꝙ sortes potest potestatem sui corporis dare sed nõ tantã potestatem q̃tam potest ipse liber/ sed simpliciter aliquã potestatem potest transferre. Ratio predictorum est/quando berta peteret debitum ei & dominus despoticus sortis imparet ei aliquid aliud/ teneret parere domino & non reddere debitum berte/q̄a sortes anteq̃ obligaretur berte erat obligatus suo domino. & prior obligatio nõ potest auferri per secundam incompossibilem. & precipue quando est obligatio homini facta nisi consentiat ille cui est facta. ¶ Ex quo/sequit ꝙ seruus nõ põt igredi religionẽ nisi consentiat dominus despoticus/nec oneratus debitis & ere alieno per ingressum religionis non deobligatur a debito. si ergo dominus precipiat sorti seruo aliquid honestũ adhuc obligatur illud adimplere/quia obligatio domini ẽ prior/licet ergo possit sortes aliqualem potestatem transferre puta pro tempore pro quo nihil precipiet sibi dominus/non potest tamen omnimodam quia illam non habet. & verisimile est ꝙ si berta sciret illum non habere omnimodam potestatem sui corporis non contraheret secum. Igitur talis cõsensus sequens errorem non est sufficiẽs ad contrahendũ matrimonium. Et similis est analogia. de veste. nã qui habeo omnimodũ vsum mee vestis & alius non habet plenum vsum sue quia non potest illam vendere sed potest induere si scirem illum non habere plenũ vsum non commutarem secũ

si ergo ignoro non est vera translatio. Habetur ergo quod error persone/ & error conditionis seruitutis impediunt matrimonium. Alius est error cõditionis fortune puta bonorũ aut nobilitatis. vt credo bertã diuitẽ & nobilem & de facto non est neqꝫ diues/ neqꝫ nobilis/ talis error nõ impedit matrimonium/ patet non transfert potestas corporis vxoris in virum pro diuitijs sed pro reciproca potestate corporis viri/ sed sortes pauper habet omnimodã potestatẽ sui corporis sicut berta diues igitur. ¶ Consequenter queritur de errore doli existẽtis in altera parte contrahentium/ nam si altera partium nõ consentiat vnum necessario requisitũ ad matrimoniũ defficit .s. mutuus consensus. Igitur. si sortes non consentiat an sit matrimonium ex parte berte consentientis/ dico quod non/ quia matrimoniũ nũquam claudicat. hoc est si hec sit vxor istius de necessitate ille erit vir illius. sunt enim correlatiua. Quid debet facere berta/ dico quod tenet reddere debitũ sorti petẽti/ & licite potest petere: sortes tamen peccat semper aut petẽdo/ aut reddendo/ ratio est berta credit sortem esse suum virum/ ergo si non reddat agit contra conscientiã/ & sic peccat mortaliter/ & potest licite petere/ quia inuincibiliter credit suum virum eẽ. sed sortes semper peccat petendo & reddendo/ ratio est/ quia credit hanc esse non vxorem/ ergo omnis copula carnalis commissa a sorte ẽ mechia quia quilibet precepto diuino & naturali obligat nõ cognoscere nõ suam/ & non excusatur nisi per ignorantiam inuincibilem sed sortes in tali casu nõ habet ignorantiã inuincibilem quia scit se nunquam consensisse in bertam. ergo nullo modo excusat & grauius peccat petendo quam reddẽdo. ¶ Alia difficultas si sortes dicat berte quod cõtraxit cũ ea dolose dicũt quod berta non tenetur ei credere sed si credat nisi deponat consciẽtiam nũquam tenetur petere neqꝫ reddere debitum. Si ergo credat sorti reuelanti peccat reddendo. Si non credat quia non tenetur credere nõ peccat/ nec reddendo/ nec petendo. ¶ Ad argumentum. de iacob & lya que ei supposita fuit loco sororis erat error persone. ergo tunc non erat matrimonium/ cõcedo ergo actus ille fuit fornicatio/ nego illam & ratio quando excusatur per ignorantiã inuincibilem nunquam debet vocari fornicatio. quia fornicatio importat peccatum a toto genere. Et quando infertur ergo adminus in crastino poterat iacob ipsam lyam deserere & non acceptare tanquam vxorem. Concedo quod non tenebatur eam acceptare/ sed dico quod de nouo cõsensit in eã. ¶ Ad aliud iacob suscepit benedictionẽ a patre Isaac/ credens ipsum esse esau/ realiter suscepit benedictionem/ ergo error persone non impediuit qui benedictus fuerit/ ergo eodẽmodo nõ impedit error persone i matrimonio. & argumentum querit. vnde prouenit quod Iacob qui credebatur esau fuit benedictus. & ratione benedictionis deuoluebatur paterna hereditas ad eũ. & error persone impedit matrimonium. Dicunt doct. quod benedictio illa erat opus dei & volebat deus eum succedere & non esau. Ideo non est simile.

¶ Distinctio. xxx. questione secunda.

VISUM EST DE CONsensu quẽ habet aliqs ex errore. Consequenter queritur an inter beatissimã Mariam & Ioseph fuerit verum matrimoniũ. Arguitur quod non/ ca. sunt quidẽ. xvij. q. i. dicitur ibidem vouentibus virginitatem non solum nubere sed etiam velle nubere damnabile est. ergo apparet quod virgo non nupsit quia cũ vouerat virginitatẽ peccasset nubẽdo. ¶ In oppositũ arguit ex m[u]ltis auctoritatibus sacre scripture/ in quibus virgo vocatur viro desponsata. et Mathei. i. habetur quod angelus apparuit Ioseph dicẽs Non relinquas Mariam cõiugem tuã &c. ¶ Doc. duo facit/ querit an inter Mariã & Ioseph fuerit verũ matrimoniũ. Secũdo inquirit quomodo ita fuit. Non est dubitandum quin fuerit verũ matrimoniũ: sed quare ipsa nupsit cum debebat cõcipere & per

manere & parere virgo quare hoc nō fecit sine matrimonio. Ad hoc multe adducuntur rationes que non sunt nisi persuasiones & decentie & non rationes efficaces. vna ē vt Ioseph: esset fidelis testis de virginitate ꝙ ipsa nec ab ipso/nec ab alio cognita fuisset/ alia ne estimaret peccatrix cū apparuisset grauida. Item vt Ioseph ei parienti succurreret & duceret in egyptum. Item vt misterium incarnationis lateret dyabolū & ne cognosceret illam esse/ de q̄ ꝓphetatū erat ꝙ messias debebat nasci. Sed hec ratio non videtur concludere. nam demō potuit intuitiue cognoscere claustra virginalia non esse fracta sicut si concepisset extra matrimonium. ergo equaliter potuit cognoscere ꝙ conceperat virgo in matrimonio sicut extra matrimonium/ dices non fuit permissū dyabolo ita prope accedere vt cognosceret claustra virginalia. Contra/ ergo eodem modo potuisset fieri si concepisset non nupta. Dico ergo q̄tum ad primum ꝙ cōstat inter eos fuisse verum matrimonium.

Arguit ꝙ virgo maria nō potuit nubere ¶ Sed est difficultas/ quomodo inter ipsos fuit verum matrimonium. Primum/ ad verum matrimonium videtur requiri consensus in carnalem copulam. sed sic ē ꝙ ille cōsensus est contrarius virginitati virtuali. (non dico virginitati corporali). Ergo videtur repugnantia ꝙ fuerit virgo semper mente & ꝙ de facto contraxerit matrimonium/ nam quilibet consensus in carnalē copulam/ opponitur virginitati licet non castitati. ergo si contraxit non mansit virgo mente. Est aliud / quia votum castitatis non solum obligat ad oppositum carnalis copule. i. ad non habendum carnalem copulam sed etiā obligat ad nō contrahendū matrimoniū/ cum ergo non solum fuerit virgo/ imo fuerit virgo etiā ex voto quia respōdit angelo. Quomodo fiet istud q̄m virū nō cognosco. i. voui me non cognoscere. vt exponunt doctores & ꝙ emisit votum virginitatis/ vnde stat virginitas sine voto licet. S. tho. dicat oppositum/ tamen de Virgine gloriosa regulariter dicitur ꝙ emiserat votum seruande virginitatis / ergo videtur ꝙ ei non fuit licitum nubere.

Quantum ad primum. dico ꝙ de ratione matrimonii imediate & absolute non ē cōsentire in carnalem copulam sed est solum consentire in translationem potestatis corporis ad carnalem copulam/ hoc est non ē habere istum consensum cognoscā te vel cognoscar a te / sed est solum habere cōsensum ꝙ corpus meum efficiatur alterius vt possit si velit vti corpore meo ad carnalem copulam/ & sic est consensus remotus i carnalem copulam & nō absolutus sed ꝯditionalis puta si petat. ¶ Dicūt alij ꝙ pōt trāsferri dominiū corpis retento vsu ita ꝙ nō licebit illi qui habet dominium vti/ quia ille qui transfert totaliter retinet vsum. Sed apparet michi ꝙ non est possibile me habere dominiū in re quin possim pro tempore aliquo secundum rectam rationem vti illa re nam vt dictū est supra/ dominiū ē potestas vtendi aliqua re secundum rectam rationē ergo si sit ita ꝙ in sorte transferatur dominium corporis berte / in sorte est potestas vtendi corpore berte secundum rectam rationem/ & si sic/ ergo est potestas vtendi licite/ & sic habet potestatem. & per consequens berta non retinet vsum commode. Implicat enim ꝙ quis habeat dominiū in aliqua re & non possit vti illa. & de necessitate vt sit matrimonium transfertur inuicem potestas suorum corporum ad vsum si petatur. Dico vltra ꝙ ex ista translatione nō oritur obligatio nisi conditionaliter / puta si petatur/ addunt aliqui vt de Palude si deus non prohibeat. Tertio. Stat verum votum virginitatis cum voluntate nubendi absq; peccato quādo pars que vouet virginitatem est certificata ab altera parte ꝙ nunq̄ petet debitum & habet propositum nunq̄ petendi nec reddendi/ stat tunc verū matrimonium. & velle sic nubere nō ē peccatum. ¶ Ad argumentum virginibus velle nubere est damnosum. verū est de illis q̄ non sunt certe ꝙ partes cū quibus nubunt non petēt debitum/ quia obligāt se ad op

Solutio. (margin)

Solutio argumēti (margin)

positum illius quod vouerunt de cuius existentia non habēt certitudinē. vt berta que vouit virginitatem cōtrahendo obligat se ad actum si petatur & nescit si petetur: ideo exponit se periculo etiā obruēti ad trāsgrediendum votum: sed si berta certioretur ꝙ nunꝗ vir petet debitū & scit ꝙ non erit inclinata multum ad petendum non peccat contrahendo. ideo stat virginitas cum illo matrimonio. Hoc suadetur / si sit aliqua que iurauit nubere sorti licet illi ingredi religionem / cum possit adimplere iuramentum / & cum hoc ingredi religionem. Vnde querunt doctores / an de facto teneatur primo nubere sorti: & ante consummationem matrimonij ingredi religionem quia potest vtrūqꝫ facere. Dicunt doctores / consulendum est ei ꝙ primo nubat / nam cum licite potest non esset tutum contrauenire iuramento suo. Potest ergo cum voto virginitatis licite contrahere matrimonium habita volitione efficaci de non cōsummādo matrimonium / ergo a fortiori vbi esset certiorata ꝙ nunꝗ peteret posset perpetuo stare cum viro. Quero si cum voto virginitatis stat matrimonium perfectum. ergo apparet ꝙ esset licitum aliquibus duobus qui simul vouerunt etiam voto solenni contrahere matrimonium / quia postꝗ aliqui contraxerunt matrimoniū possunt vouere castitatem perpetuam & abrenunciare iuri quod habent ad petendum. ergo si sit ita ꝙ hoc possit & stet perpetua virginitas cum matrimonio quare si tenent qui vouerunt non contrahunt: Dico ꝙ qui vouerunt voto simplici possunt ꝯtrahere matrimonium non autē qui vouerūt voto solenni. & hoc est propter illegitimationem sed qui vouerunt simplici voto nō licet nisi cū proposito ingrediendi religionē ante matrimonium consummatū. Arguitur sic prohibitū erat filiabus in lege accipere virum nisi de sua tribu: sed virgo maria fuit de tribu leui / quia erat cognata Elisabet ꝗ erat de tribu leui & Iosep erat de tribu Iuda ergo nō potuit esse matrimoniū inter eos. Doctor soluit dupliciter & bene / nam erat prohibitum alijs omnibus exceptis de tribu leui cui erat permissum nubere indifferenter cū alijs tribubus ne deuolueretur hereditas vnius tribus ad aliam tribum. Sed tribus leui non habebat hereditatem / ideo cum illa tribus nubebat alijs nullo modo deuoluebat hereditas. & sic licitū erat mulieribus de tribu leui nubere viris de alia tribu. & hoc certum est. Alia solutio / ꝙ virgo maria fuit de tribu iuda. Nam habetur in apocalipsi Vicit leo de tribu iuda. ergo Christus fuit de tribu iuda non quantū ad descensum ex Ioseph. sed ex parte matris ꝗ erat de tribu iuda. Oportet ergo fateri ꝙ Christus erat de tribu iuda. Similiter Christus dicitur esse ex Dauid & non ex Dauid per Ioseph / quia nullo modo est ex Ioseph ergo oportet ꝙ sit ex dauid ex parte virginis / nam ipsa virgo actiue se habuit ad organisationem humanitatis assumpte a verbo. Vnde dicit doctor ꝙ potest dici ꝙ virgo maria fuit de vtraqꝫ tribu / scilicet iuda & Leui. de tribu Iuda ex parte patris / & de tribu Leui ex parte matris. Siquidem Ioachim descendit ex Nathan filio dauid. Anna autem presumitur fuisse de tribu Leui que scilicet fuit mater marie: igitur &c.

¶Distinctio trigesimaprima de tribus bonis matrimonij.

IN HAC DISTINCTIone Trigesimaprima agit Magister de bonis matrimonij que sūt tria proles / fides / & sacramētum. Ideo queritur vtrū in omni matrimōio sint ista tria bona: Arguitur ꝙ non. Primo sacramentum non est bonum matrimonij / immo sacramentum est ipsummet matrimonium / & nichil est bonū suimet. ergo. ¶Item inter adulterum & adulteram est

verum matrimonium & tamē inter eos nō est fides. Similiter inter steriles vel veteranos est verum matrimonium & tamen nō est proles. igitur. Oppositum arguitur in litera. ¶ In hac questiōe doc. duo facit. Primo recitat opinionē Richardi in ista distinctione presenti & eam impugnat. Secūdo soluit questionē secūdū suā opinionē. Dicit ergo Richardus & ferme oēs antiq: & satis bene / q in actu coniugali est vehemens delectatio & cū peruenit ad summū absorbetur vsus rationis. ita q pro tunc homo non posset vti ratione stante illa delectatione / sicut patet ex Aristotele. vij. ethi. Et similiter ex Augustino. Per illum ergo actū cōiugalē priuat se homo pro tēpore illius delectationis supremo bono quod habet: scilicet vsu rationis: sed sic est q nullus potest se priuare optimo vel aliquo bono licite nisi propter finē intentū & maius bonū q̄ sit illud quo priuatur. Nā nullus potest se licite trūcare aliquo membro nisi intēdat maius bonum corporis q̄ sit illud mēbrū quo se priuat puta conseruatio totius corporis. ergo similiter cum inter bona hominis particularia supremum sit vsus rationis nō potest se priuare homo vsu rationis quod est sibi maximū bonum nisi intendat maius bonū simpliciter. Illud autē bonum est proles aut fides / & sic ponuntur ista bona ad excusandum actū matrimonij necessario requisita q sine ipsis nō excusat actus matrimonialis a peccato. Vltra dicunt quicunq cū vxore cōmittit actum cōiugalē vt excusetur requiritur sacramentū. i. vinculū illud indissolubile / quia nō potest esse actus licitus nisi inter vinculatos. i. coniugatos / & vltra necesse est intendere seruare fidem parti aut intendere prolem: ideo est licitus propter prolem / quia ille actus est in precepto crescite & multiplicamini. ergo licitus Vltra dicunt q si cōmitatur talis actus nō ad procreādam prolem: quia cognoscit se sterilem aut iam grauidā vel veteranam / nihilominus cōmittit vt seruet fidem alteri parti: quia se obligauit alteri parti ad illum actum cum petierit & ipsa petit / actus ille etiam est bonus: quia ex promisso obligat ad illum actum. & nemo obligatur ad actū malum: ideo actus ille est bonus. Dicunt vltra q quando cunq cōmittitur ab altera parte coniugum actus ille: & non propter fidem aut prolem q est peccatum ad minus veniale. & sic mulier grauida peccat petendo / & vir cuius mulier est grauida peccaret petendo: sed non mulier reddendo. Similiter veterani exercendo peccarēt secundum hanc opinionem que videtur multū dura. Quātum ad hoc Richardus allegat vtrāq opinionem / & Magister / & Augustinus videntur esse huius opinionis. Sed opinio opposita videtur rationabilior & apparentior. Et arguitur cōtra rationē Richardi / seqretur q quicunq dormiret saltē non ex necessitate peccaret / quia priuat se vsu rationis & non propter meliorē finem consequendum qui sit magis bonus q̄ priuatio huius. igitur. Dicit Richardus q in somno confortatur vsus rationis sequens sed ratione delectationis magne vsus ratio nis nō efficitur fortior imo hebetior. ideo non est simile (& satis apparēter soluit) de priuatione rationis que fit per somnum & per delectationē vehementē. Sed quātū ad aliud q omnis actus carnalis nisi petat pro pter alterū istorum duorū scilicet propter fidem seruandam aut prolem procreandā q in omni petente sit peccatum veniale videtur mihi durum. Et primo videtur rationabilius dicere q petere propter fornicationem vitandam nō sit peccatum imo bonū quia matrimoniū pro tempore nature lapse nō est solum institutum ad prolem procreandam & in officium: sed etiam in remedium fornicationis vitande. ergo actū matrimonij referre in istū finem videtur laudabile. Vnde Apostolus / qui non potest continere nubat ad fornicationem vitandam. ¶ Secundo quando petitur ad moderate percipiendam delectationem vel ad infirmitatem vitādā aut sanitatē acqrendam (quia potest esse mediū ad illa) nō est pctm

Contra Richardum.

vt dicit Martinus. Vnde secũdum Aristotelem temperãtia est virtus circa delectationes/gustus & tactus/& circa illas passiões. alias nunq̃ liceret velle delectari. ergo stat ꝙ aliquis actus cõiugalis ad illam delectationem licitam percipiẽdi sit actus bonus/ ergo dicere ꝙ omnis petẽs vt delectetur cõmitat peccatum videtur durũ. Hoc supposito queritur vtrũ in matrimonio sint ista tria bona/sacramẽtũ/fides/& proles. Pro solutione notãdum ꝙ duplex est bonitas siue perfectio rei(nã bonum & perfectũ idẽ sunt)quidẽ intrinseca vt forma/quidem extrinseca vt finis. Item cum dicitur tria sunt bona matrimonij capitur matrimoniũ pro vinculo seu obligatione. Et capitur sacramentum nõ pro illo cõtractu matrimoniali sed pro indissolubilitate illius vinculi sicut dictũ est in prima questione huius materie. Ex illo ꝯtractu verbali cum consensu partium contrahentiũ oritur obligatio q̃ vocatur vinculum/& vltra dictũ est ꝙ ista obligatio habet indissolubilitatẽ ita ꝙ nõ possunt se mutuo absoluere contrahentes nec papa/ nec tota ecclesia. & sic differt ab alijs obligationibus que oriuntur ex contractibus. Ista indissolubilitas vocatur sacramentum inquãtum significat indissolubilitatem ꝯiunctionis Christi cum ecclesia. & si sit cõsummatũ significat vnionẽ cum humanitate. & nõ vocatur sacramentũ eo ꝙ conferat gratiam: sed quia significat aliquid spirituale.i.cõiunctionẽ Christi cum ecclesia q̃ est inseparabilis. & ista indissolubilitas est bonum matrimonij intrinsecũ/ & se habet per modũ forme. Et vltra significat ꝙ talis obligatio sit ad actum carnalẽ: puta sub conditione si petatur. & propterea redditio actus carnalis ad quã ẽ ista obligatio vocatur bonũ fidei sicut omnis redditio promissi vocatur fidelitas ideo redditio vocatur fides & est extrinsecum. Itẽ ꝙ iste actus carnalis iterum ordinaretur ad ꝓcreãdã prolem/ita ꝙ finis vltimus est procreatio prolis: & quia vltimus.i.perfectior vltimum bonũ & finale est proles procreata. Resolutio ergo est ꝙ in proposito capitur matrimoniũ pro vinculo: & habet indissolubilitatem que est bonũ intrinsecum & est sacramentũ. & quia obligatio illa est ad actum carnalẽ si petatur/illa redditio est bonum fidei & actus quãdo redditur ex parte instituentis quia ordinatur ad prolem: ipsa proles est bonum extrinsecum & finale. & sic in matrimonio reperiũtur ista tria bona

Duplex bonitas.

Resolutio.

¶Sed difficultas est quomodo reperiũtur in quolibet/& primo de indissolubilitate: apparet ꝙ nõ reperiatur ĩ matrimonio nõ consummato/quia dissoluitur per votũ solenne emissum de ingredienda religione/ ergo matrimoniũ non cõsummatũ nõ habet illud bonum scilicet illam indissolubilitatem. Aliqui dicũt sicut allegat doctor/ꝙ matrimonium dicitur habere indissolubilitatem pro quanto non potest dissolui nisi vsq; ad mortẽ. Vnde apostolus prime ad corin.vij.mortuo viro soluta est mulier a lege eius. & si velit nubere nubat/ergo ista indissolubilitas que est tanq̃ forma/& bonum intrinsecum est solum vsq; ad mortẽ/ aut naturalẽ que fit per dissolutionẽ anime a corpore/aut ciuilem.i.per votũ solenne. & sic matrimoniũ non ꝯsummatum est indissolubile vsq; ad mortem. Sed queritur quomodo in ꝯsummato est maior indissolubilitas cũ in cõsummatione nullus interueniat cõtractus: sed totus ꝯtractus est ante ꝯsummationẽ. Propterea circa hoc alij dixerunt ꝙ indissolubilitas matrimonij non consummati est vsq; ad mortẽ naturalẽ sed est solũ coniunctio aĩorum & nõ corporũ & altera parte ingrediẽte religionẽ manet illa ꝯiunctio aĩorum in vtraq; parte. Sed ex ista opinione oporteret cõcedere aliquem etiã in lege euangelica habere realiter & simul plures vxores quarũ quelibet realiter erit vxor eius. Patet/si ante cõsummationẽ matrimonij mulier ĩgreditur religionem adhuc manet verũ matrimoniũ & licet viro remanẽti in seculo ꝯtrahere cũ secũda. & si iterũ ĩgrediatur religionẽ licebit ei ꝯtrahere cũ tertia & sic ꝯsequẽter. ergo illatũ verũ.

Difficultas de matrimonio nõ ꝯsummato.

Solutio.

¶ Dicerent q non est inconueniens de coniugibus quantum ad vinculum spirituale & animorum: sed iste modus non est multum probabilis. Quomodo ergo est indissolubilitas/ dico q est indissolubilitas ab hoie aut hoibus secus est de deo qui p[illegible] dissoluere etiã matrimoniũ consummatũ/ ideo illa indissolubilitas intelligitur ab hoie vel ab hominibus Matthei. ix. quos deus coniũxit homo nõ separet. ideo purus homo nõ potest cõiuges dissoluere nec tota cõmunitas hominũ. & quãdo altera pars ante consummationẽ ingreditur religionẽ illa dissolutio fit a deo & nõ ab hoie. Vnde deus instituit professionem seu votum solenne vnicum remedium dissolutionis: & nõ qdlibet votum solẽne sed religionis. Nã votum solẽne suscipiendi ordines sacros non dissoluit illud matrimoniũ. Vnde glo. lib. vj. quod voti causa hoc dicit quia tunc vir haberet duo remedia dissoluendi matrimonium scilicet per ingressum religionis & p susceptionem sacrorum ordinũ/ & mulier tantum alterum ideo nõ essent pares. & debent esse pares/ & nullum habet priuilegiũ super alterum. Aliqui dicũt & glo. videtur sentire in illo capitulo quod voti causa/ & male q votum solenne dirimit matrimonium non cõsummatũ ex traditione pape & ex iure positiuo/ quia papa vult hoc: sed hoc est falsum imo hoc est solum ex institutione diuina. Vnde Christus Ioannẽ a nuptijs reuocauit. Sed an Ioãnes fecerit votũ solenne religionis non insisto pro nunc. In omni matrimonio ergo reperitur illud bonum scilicet indissolubilitas que est intelligenda ab homine. Item in omni matrimonio reperiuntur alia duo bona sub conditione scilicet fides & proles. Vnũ est eẽntiale cuilibet matrimonio/ alia duo extrinseca & sub conditione. Correlarium sequitur q si ptrahant aliqui addendo cõditionem repugnantẽ alicui istorum triũ bonorum contractus nullus est vt si sic ptrahant Accipio te quousq reperiam pulchriorem nullum est matrimonium: quia illã conditio repugnat indissolubilitati matrimonij Similiter capio te dũmodo non obliger tibi reddere debitum petenti nullũ est/ quia repugnat bono fidei. Similiter si procuraueris venena sterilitatis est contra bonum prolis. ideo &c. in ca. si conditiones de cõditionibus appositis quãdo ponitur conditio impossibilis vt capio te si celum digito tangam/ illa conditio habetur pro non adiecta & est matrimonium. Si vero ponatur conditio turpis & sit cõtra bonum matrimonij nullus est contractus matrimonij Si vero illa conditio turpis non sit contra bonum matrimonij/ vt capio te hac conditione q furaberis habetur pro non adiecta id est ac si non esset: & iudicatur pro matrimonio. Si vero adijciatur conditio prolis sed non mala. Si eueniat conditio/ tunc est matrimonium. Si non eueniat non est matrimonium/ vt capio te si dederis centum. vnde non est difficultas de conditione que additur contra bonum matrimonij: sed in alijs duabus est difficultas. Durandus dicit q conditio impossibilis & turpis contra bonum matrimonij habetur pro nõ adiecta. & est apparentia valde magna in oppositum. Patet/ nunq fit translatio corporis mei nisi per consensum meum. Nam q mulier habeat potestatem in hoc meo corpore est quia volo q habeat/ ergo si volitio qua volo q habeat feratur sub conditione/ vt si furtum facias & non alias capio te in vxorem ex consesu meo nõ habet potestatem super me nisi conditio euenerit. Durãd. Nam quandocũq fit translatio per consensum liberum singularium personarum: & non auctoritate legis talis translatio non fit nisi taliter qualiter consentitur (hinc est q consensus ex errore vel metu non est sufficiens consensus) sed non consentio q habeat potestatem mei corporis & sit matrimonium nisi furetur immo explico q aliter non consentio/ ergo apparet q si non ponatur furtum non est trãslatio corporis Ideo dicunt aliqui doctores & essem huius opinionis q non est matrimonium nisi in

foro exteriori/quia in foro exteriori presumitur ꝙ nullus vellet peccare. ideo presumitur ꝙ iste consentit simpliciter: & non sub conditione secus est de foro interiori/ & iste modus apparet mihi probabilior & ad huncetiã condescendit ipse Durandus. ¶Posset esse altera difficultas. Dictum est quando conditio nõ est turpis nec impossibilis non est matrimonium nisi posita cõditione/capio sortem qui cõsentit per verba de presenti accipiẽdo conditionẽ de futuro. vt iam capio te in meam si cras dederis mihi centum. Si sit verum ꝙ cras realiter dabit. vtrum nunc realiter sit matrimoniũ vel ꝙ crastina die cum dabuntur centum: tunc efficiatur matrimonium & non ante dationem: Glo. in capi. licet de frigidis & maleficiati mouet istam dubitationem.

Altera difficultas.

bonũ dubium.

Vtrum matrimonium depẽdeat ex euentu futuro: Si dicatur ꝙ ẽ matrimonium/ergo statim post hoc fuit verum dicere fuit matrimonium. & cum datio sit futura est possibile ꝙ non dabit/ergo erit possibile ꝙ nõ fuerit cõiunx eius. Et si habeatur proles est possibile ꝙ non fuerit legitima. ¶Dico cõformiter ad glo. secũdã: ꝙ nondũ est matrimoniũ postꝗ cõditio est de futuro. sed cõditiõe adpleta eo facto quo adimpletur conditio sine nouo cõsensu: sed priori presupposito explicato per verba de pñsenti est verum matrimoniũ. & hoc supposito ꝙ sortes tẽpore intermedio non transtulerit corpus suum in alteram per verba de presenti Nam si sine conditione cõsenserit in aliam & explicuerit per verba de presenti est verum matrimonium. ergo post illam acceptationẽ si adimpleatur conditio nõ efficitur matrimonium inter sortem & bertam/ sed tunc est difficultas in illo matrimonio quid est illud quod est sacramentumm vel causa illius obligationis: Dico secundũ doctores/nõ est inconueniẽs ꝓcedere ꝙ in lege euangelica aliquando causetur obligatio materialis absq; sacramento/& dicerem consequẽter ꝙ in causatione illius vinculi nullum interuenit sacramentum.

Solutio.

¶Distinctio Trigesimasecũda.

VISUM EST DE BOnis matrimonij quomodo excusant actum cõiugalem. Iam queritur de obligatione ad actũ coniugalem. Vtrũ vna partium petente obligetur altera de necessitate precepti reddere debitũ. Arguitur ꝙ nõ Nullus obligatur ad peccatũ: sed ille actus est peccatũ. Patet/quilibet actus quo quis se priuat vsu rationis ẽ peccatũ. igitur. Oppositum arguitur per illud prime ad corinthios. vij. Nolite fraudare inuicem nisi ex consensu ad tempus & vir vxori debitum reddat & vxor viro. ergo cũ quelibet pars habeat potestatem super corpus alterius & econtra obligatur nececessitate precepti altera petente debitũ reddere. ¶In hac questione doc: presupponit vnum notabile & postea respondet diuidendo solutionem questionis in duo mẽbra. Actus coniugaligis potest reddi dupliciter vel ꝓpter duas causas siue propter duos fines ꝓpter quos est institutus. & sic actus ille potest reddi ꝓpter illos duos fines. Primus finis ẽ proles. Nam si reddatur propter bonum prolis actus ille duplicẽ bonitatem habet. Primo habet bonitatẽ qa est actus iustitie quo redditur alteri quod suũ est. Secũdo modo propter scdm finem scilicet causa vitande fornicationis. Nam deus propter pronitatẽ hominũ ad malũ dispẽsauit de illo actu/ & instituit matrimonium propter fornicationem vitandã hoc supposito cũ queritur vtrũ sit necessariũ reddere: Dico ꝙ ẽ necessariũ reddere: sed illud ꝓceptũ ẽ affirmatiuũ. ideo non obligat pro semper. Ideo videndum est in quibus casibus obligat. Dico quantum ad hoc ꝙ petere debitum non est preceptum nisi in vno casu/puta si esset paucitas hominum/sicut tempore Adam & Noe erat preceptum petere etiam si esset paucitas hominum: sed nunc raro contingit casus in quo petere sit precepti: sed reddere est precepti semper sed non pro semp.

Item reddere pro omni tẽpore pro quo pe titur est preceptũ nisi propter duas causas/ aut quia petẽs amisit ius petẽdi/ vel ille cui petitur maiori vinculo obligatur non red dere q̃ reddere propter aliquã sequelam: & sic maior obligatio tollet minorem. Vnde

Regula. regula theologorum est. quãdocũq; ocur runt due obligationes incõpossibiles: mi nor cedit maiori. Et sunt duo casus quan tum ad perditionem iuris petendi. Primus quãdo illa pars que petit est fornicata for nicatione carnali/ puta cõmisit adulteriũ. Mathei. xix. Quos deus coniunxit nemo separet nisi propter fornicationem. & sic fornicata perdit ius petendi. Secundus ca sus est quãdo illa pars que petit est fornica ta spiritualiter. i. prolapsa in heresim. & in hoc casu est maior difficultas in ca. vltimo de conuersione coniugatorum vbi poni tur q̃ mulier que viro lapso in heresim iu dicio ecclesie est a viro sepatata ipso postea reuertente non tenetur ad eũ redire: sed po test ad religionem euolare. & in ca. de illa que viro de diuortijs habetur q̃ si sit sepa rata a viro heretico non iudicio ecclesie sed separauit se auctoritate ꝓpria ipso viro re uerso & emendato est compellenda redire ad eum. Ex quo sequitur q̃ si sit vir lapsus in heresim: & data fuerit sententia diuortij per iudicem ecclesiasticũ vir ipse perdit ius in perpetuum petendi debitũ propter for nicationem spiritualem. i. heresim. Sed dif

bona dif- ficultas. ficultas bona ẽ quomodo potest hoc qua drare cum illo textu euangelico quos deus coniunxit: ibi loquitur de fornicatione car nali tantũmodo/ quia si loqueretur de for nicatione carnali & spirituali simul: & idif ferenter/ tunc nõ requireretur sentẽtia iudi cis ecclesiastici in fornicatiõe spirituali ma gis q̃ in carnali/ quia esset etiam canon sen tentie late/ mõ in fornicatione carnali alte ra partium separat se auctoritate iuris & nõ requiritur sententia lata. ergo ille textus de cretalis non bene quadrat cum textu euan gelico. Et arguitur sic ex illo cap. de illa de diuortijs. Certum est q̃ non perdit ius pe tendi vir lapsus post conuersionem eius ni si fuerit sententiatũ per ecclesiam de illo di uortio & separatione. Sed ecclesia per sen tentiam non potest priuare eos qui habent illud ius et potestatẽ corporum mutuã ni si iam sint priuati iure diuio/ qa quos deus coniunxit homo nõ separet. ergo videtur q̃ illa sentẽtia nihil facit. Et sic difficultas ẽ quomodo per heresim perditur ius peten di. Dico primo q̃ tempore heresis nõ tene tur altera pars reddere/ vt patet in cap. alle gato de illa de diuortijs. Secundo dico/ si mulier se subtraxerit a viro heretico auctori tate propria viro emendato per penitẽtiã tenetur ad illum reddire/ vt patet capitulo allegato. Tertio dico ex ca. mulier de cõuer sione coniugatorũ si fuerit illa seperatio ce lebrata per sentẽtiam ecclesie nunquã tene tur postea redire si velit religionem ingre di/ & data est auctoritas ecclesie q̃ neminẽ separet nisi propter fornicationem. Intelli gitur etiam de fornicatione spirituali. Ha bemus ergo duos casus in quibus perditur ius petendi scilicet in fornicatione carnali: & spirituali. Sed in corporali quãuis non interuenerit auctoritas ecclesie/ & vna pars alteram repudiauerit nunq̃ tenetur eam re accipere postea q̃uis emendatam. Querit glo. in capitulo vltimo de cõuersione con iugatorum quare si non interuenerit sentẽ tia ecclesie in diuortio facto i fornicatione spirituali/ & pars fuerit emendata altera te netur eam recipere potius q̃ in fornicatio ne corporali. Glosa dat multas rationes. Vna est/ si reacciperet eam eo ipso quo co gnosceret eam efficeretur bigamus & inabi lis ad ordines sacros/ & de hoc sunt multa capitula in iure In cap. si cuius vxorem. di stinctione. xxxiiij. vbi dicitur q̃ non fiat sa cerdos cuius vxorẽ euidenter constat adul terium admisisse. & in capitulo sequenti si laici. Vnde non solum efficitur aliquis ina bilis ad ordines per hoc q̃ duxit viduam ab alio cognitam / sed si capiat meretricem efficitur inabilis ad ordines. & si cogno scat scienter vxorem post adulterium/

An eccle sia possit dissolue re matrimo nium.

Quõ qs bigamus efficitur.

etiam efficitur inabilis. Sed nullus potest compelli absq; consensu & culpa vt efficiatur bigamus/ propterea non potest compelli vt fornicariam fornicatione corporali & emendatã recipiat/& compellitur fornicariam spiritualem emendatam recipere dũmodo ab illa sua sponte/& non sententia iudicis se substraxerit vt dictum est.

Tertius casus. ¶Aliquãdo perditur ius petẽdi/quia partes abrenũciauerũt tali iuri. Vnde dicit De palude/quãdocũq; aliqs propter aliquod factum eius non potest licite petere quãuis teneatur reddere/tũc si petat altera pars nõ tenetur reddere. vt sit ita ꝙ berta vxor sortis libere leuauerit de fonte puerum sortis contrahit cum sorte libere cognationẽ spiritualem/tunc sortes non priuatur iure petendi:sed berta priuat iure petẽdi. & si petat illicite petit. & sortes non tenetur tunc reddere:sed illa pars q̃ priuatur tenetur semper reddere quotiens ab ea petitur. Aliquã

Quart9 casus. do ergo perditur ius per abrenũciationem vt si partes consentiũt mutuo ꝙ ingrediãt religionem vel vna pars consentit alteri ꝙ ingrediatur. Nam sicut habitũ est/ante matrimonium consummatũ pars que ingreditur religionem perdit ius petendi. Sed matrimonio ꝯsummato possunt de cõsensu partium ambe partes ingredi vel altera tãtum de cõmuni cõsensu. Nam si ambo voueant solẽniter/ quecũq; pars petat/ altera tunc nõ tenetur reddere:quia abrenũciauerunt & mutuo se absoluerunt ab illo debito & iure petẽdi. Sed si vna pars remaneat in seculo & dederit licentiã alteri parti i gredi religionem nisi talis datio licentie fuerit auctorisata per dyocesanum loci si repetat eam tenebitur redire & cogebitur ad exeũdum. & est communis resolutio ꝙ non potest vir ingredi etiam de consensu mulieris & precipue iuuenis remanẽtis i seculo nisi fuerit auctorisatus ꝑ dyocesanũ ipsius loci ¶Queres vnde hoc prouenit cum potest libere renunciare iuri suo? Dico ꝙ non potest renũciare iuri suo / quia hoc est contra prohibitionem superioris. Nam aliqui nõ possunt res suas dare sine consensu principis quãdo est eis prohibitum. & si attentarent:illa donatio non teneret. Eodẽmodo quia est prohibitum vxori nisi simul ingrediatur cũ viro cedere iuri suo quod habet in corpus viri. Ideo si tentet mulier cedere absq; auctoritate episcopi nihil facit & corpus viri adhuc manet eius q̃tũ ad illũ vsũ.

¶Alius casus in quo non tenetur reddere/ est quãdo superuenit maior obligatio precepti alterius propter maiorem effectũ consequentẽ ad non reddendum q̃ ad reddendum. Vnde maiori ꝑcepto obligãtur persona ad se conseruandũ q̃ ad reddẽdum debitum. Ratio/nam virtus nutritiua prius retinet quod est necessarium ad sustentãdũ corpus q̃ remittat illud quod est necessariũ ad generationem/ergo plus obligatur homo ad nutriendũ se q̃ ad generãdum. Si accidat ergo casus ꝙ ex redditione debiti incurreret infirmitatem vel mortem/ si petat altera partiũ non tenetur reddere/quia tũc concurrunt duo precepta puta preceptum de non se occidendo & preceptum de reddendo. & primum est maius alio ideo plus obligat per regulam assumptam: & sic de obligatur a minori. Si ponas ꝙ nõ eueniat periculum mortis sed notabilis vite abbreuiatio. Nam qui frequẽter vacant generationi notabiliter vitam abbreuiãt. Dico ꝙ maiori precepto tenetur nõ abbreuiare vitam. Secundo dico si ex redditione imineat parti que reddit periculum alicuius grauis infirmitatis & insanabilis absoluitur a debito/ vt sortes habens vxorem multum leprosam iminet periculum sorti de lepra si reddat debitũ illi tenetur non reddere vxori petenti. Regulariter dicunt ꝙ si non imineat periculum de lepra/quia in breui transitu (dicunt) non imminere periculũ tunc tenetur reddere sed non simul cum ea cohabitare (Leprosus cognoscens mulierem si illa postea cognoscatur ab alio efficietur leprosus) Dices ergo vir & mulier non sunt pares. Dico ꝙ sunt pares si sit par causa. ¶Vnde quis maiori precepto tenetur

Quint9 casus.

se conseruare ne incurrat lepram q̄ teneatur reddere debitum / nisi sit valde magna lepra non est periculū in transitoria redditione: sed bene in habitatione. Similiter si imminet periculum in fetu deobligatur pars a qua petitur propter maius preceptum vt mulier concepit vel est vicina partui. & eēt periculum de abortu / magis obligatur nō impedire conceptionem & ne fiat abortus q̄ reddere debitum. Si vero sit periculum infirmitatis in fetu est duplex difficultas vt si mulier patiatur menstruum & vir debitū petit ex tali conceptu proles efficitur menstruosa. Dicunt regulariter doc. ꝙ mulier non tenetur reddere tunc / imo reddendō peccat: quia exponit se periculo inficiendi prolem. Nam si aliquis exponeret se periculo inficiendi alterum lepra / quia tenetur alterum diligere peccaret mortaliter: sed sic est in tali casu. ¶Contra. Si leprosus petat a muliere leprosa tenetur reddere: & tamen proles efficitur leprosa. ergo hoc nō impedit. Dico ꝙ secus est de muliere leprosa & de muliere patiente menstruum: quia leprosus est perpetuo leprosus ideo nō potest expectare aliud tempus ad generandū / & melius est simpliciter proli esse & habere aliquem defectum q̄ non esse / ideo excusatur. & non cognoscens menstruatam qa potest cōmode expectare aliud tempus ad generandum in quo non exponet prolem in piculo lepre vel alterius accidentis. ideo dissimile est in vno & in altero. ¶Depalude tenet contrarium. & dicit ꝙ licet bonū sit tempore menstrui abstinere: tamen illa predicta ratio non vincit / quia potest eē ei certum ꝙ non concipiet / puta quia iam est impregnata vel sterilis / ideo non exponit se pericullo de prole inficienda. Item si exponeret se periculo de prole ꝙ esset leprosa / ergo semper esset peccatum in leproso: sicut in patiente menstruum / quia si est de se malum semper est malum. Item vtens re sua q̄uis ex illo vsu sequatur detrimentum alterius dūmodo non intendat detrimentum illius nō peccat vt ille qui propter suā vtilitatem fodit terram vel facit murum ex cuius opere sequitur impedimentum aque transeuntis ad vicinum non intendit vicino nocere: sed quia est ei vtile non peccat vtendo re sua ad vtilitatem suam. Eodem modo videtur ꝙ maritus cognoscens mulierem suam menstruatam q̄uis sequatur infirmitas in prole / quia illud non intendit sed re sua vti ad finem sibi licitum & vtilē scilicet vitationem fornicationis / apparet ꝙ non peccat saltem mortaliter / tenet ergo resolutorie Depalude ꝙ nisi intenderet infectionem prolis ꝙ non peccat mortaliter propter rationē supradictam que videtur apparentior inter ceteras. quia est mihi licitum vti re mea dummodo non intendam incommodum alterius. Veruntamen ista ratio facile posset solui / si posset parum expectare & tantam consequi vtilitatē ex re sua sicut nō expectando: sed in proposito expectando potest consequi tātam vtilitatem ideo prima opinio videtur probabilior & cōmunior ꝙ scienter cognoscens menstruatam / dūmodo illa menstrua sint temporanea ꝙ peccat mortaliter. Et sic patent casus in quibus nō tenetur reddere debitum. In omnibus autem alijs casibus tenetur petenti dūmodo sit locus aptus non sacer &c. etiam tempore sacro dummodo nolit desistere a petitione tenetur reddere. Et hoc pbat Depalude propter multa inconuenientia inde sequuta: scilicet ex non redditione quia petit quod suum est & detinere alienum est peccatū sicut aufferre / & sic patet de redditione debiti cōiugalis.

¶Distinctio Trigesimatertia.

IRCA DISTINCTIONEM. xxxiij. i qua agitur de matrimonio antiquorum patrum. Et quia difficultas ē quomodo potest reddi debitum coniugale vbi est pluralitas vxorū quia stat ꝙ omnes simul petant / & sic homo eēt impossibilitatus ad reddendū Ideo in ista. xxxiij. distinctione iquirit do

ctor consequenter ad magistrũ de bigamia de pluralitate vxorũ/ & tanguntur due difficultates circa matrimonium antiquorum patrum. primo de pluralitate vxorum qđ licitum erat illis/ secundo queritur de repudio/ repudiabat enim i lege vir habẽs vxorem sibi non placẽtem. Circa materiam de bigamia facit duas questiones. prima vtrũ vxores aliqñ fuerit licitũ habere plures vxores: Secunda/ vtrũ bigamus & post ea baptisatus non sit amplius bigamus & possit ordines recipere. ¶ Quantũ ad primam arguitur ꝙ non/ illud non est nec vnq̃ fuit licitum quod est cõtra legem nature/ sed habere plures vxores est cõtra legẽ nature igitur. nam tẽpore nature institute dictũ ẽ/ erũt duo i carne vna & non ponuntur tres aut quatuor igitur/ In oppositum arguit/ Abrahã/ & alij/ vt Dauid plures vxores habuerunt & plures ancillas & illi non vituperantur/ ergo habere plures est licitum

An fuerit licitũ habere plures vxores.

Duplex sẽsus q̃stionis.

¶ Dico primo ꝙ questio dupliciter intelligitur. vtrum sit licitum successiue vnam post aliam habere plures/ & sic de illo sẽsu non est questio/ nam aliqui fuerũt heretici condemnati dicentes. ꝙ mortua prima nõ licebat conuolare ad secundas nuptias. Secũdus sensus est/ an sit licitũ habere plures simul & semel & sic querit questio & doct. duo facit. Primo iquirit cũ matrimonium sit quidam contractus quid requiritur ad iusticiã simpliciter in isto contractu reperiendã. secundo quid in casu/ vnde vt cõtractus iste sit iustus/ vt in aliis contractibus requirtur inter res permutandas quãtũ ad illum finem ad quẽ permutantur equalitas sicut in. xv. distinctione dictũ est ꝙ mediũ iusticie ꝯmutatiue est equalitas. Nã in omni iusticia cõmutatiua requiritur equalitas vt si sit venditio inter rem & preciũ/ si permutatio inter res permutatas & sic de aliis speciebus iusticie cõmutatiue/ cũ ergo iste contractus matrimonialis sit verus contractus & permutatio quedã vera ẽ vna species iusticie commutatiue inter res que permutãt vt cõtractus sit licitus requiritur equalitas adminus secundum dictamẽ recte rationis secũdũ verã opinionẽ/ & secũdũ aliã equalitas rei & hoc ad illũ finẽ ad quẽ fit talis pmutatio/ nam stat res que inter se sunt inequales permutari sed equales quãtũ ad finem ad quem permutantur. Vnde matrimonij duplex est finis. Primus procreatio prolis Secundus vitatio fornicationis seu reditio debiti. primus ẽ essentialis & principalior & ad hunc finem in tempore nature institute institutum est matrimonium in officiũ. id est in procreationem prolis. & q̃tum ad istum primum finem. s. procreationẽ prolis plus valet vir q̃ mulier: quia vir potest simul fecundare multas mulieres/ sed mulier nõ nisi ab vno viro fecundari põt/ ideo plus valet vir. sed q̃tũ ad secundum finem/ aliquãdo plus valet mulier/ quia potest reddere sepius q̃ vir/ & vt iste contractus sit iustus adminus oportet seruare equalitatẽ rationis sed vt sit completio iusticie & determinatio siue approbatio superiorũ. nam sicut habitũ est in omni contractu vt sit validus oportet ꝙ non sit auctoritate superioris prohibitus siue reprobatus a quo dependent contrahentes in contrahendo/ & si sit reprobatus est iniustus. ideo completio iusticie/ & vt sit iustus requiritur appbatio adminus non reprobatio ipsius superioris. idest dei a quo dependent contrahẽtes i contrahendo/ & sic est contractus iustus quia approbatus. Sed vtrũ aliquando fuerit licitum in casu habere plures: Hoc ẽ an ille contractus erat iustus in quo idẽ vir contrahebat & habebat plures simul & semel hoc est seclusa dispẽsatione dei/ an erat licitum ꝙ idem vir cum pluribus contraheret ita ꝙ non fuisset specialis approbatio nec specialis reprobatio illorum cõtractuum: Secundo an fuerit licitum cum dispensatione. Depalude allegat duas opiniones & Bonauentura videtur declinare ad vnam videlicet ꝙ ex consensu prime mulieris erat licitum contrahere cum secunda. dum modo non esset vel nõ sit specialis reprobatio dei de non cõtrahẽdo cũ secũda.

Duplex finis matrimonii.

& q regratur cōsensus prie mulieris fūdāt se in facto sarre cum apparentia. quia habetur Gene. xvj. q dedit agar abrahe & sic fuit vera vxor. Alia ratio eorum/ sicut mulier pōt renūciare totaliter iuri suo ita q si post ea petat non tenebitur vir reddere/ ita pōt renunciare parti iuris sui .i. particulariter iuri suo cedere q trāsferat ius quod cedit in aliam. & hoc videtur licitum dū modo nō sit specialis reprobatio superioris. Ideo dicunt q anteq̄ efficeretur specialis reprobatio q de consensu prime poterat vir in aliā potestatem partialem sui corporis transferre. Alia est opinio communior quā ferme tenent omnes doct. q nisi fuerit specialis reuelatio & concessio & dispensatio dei viuente prima nunq̄ potest cum secunda contrahere/ ratio est nā vir & mulier q̄tū ad hoc videntur pares ita q vir habet potestatem super corpus mulieris & ecōtra/ sed nunq̄ fuit licitum absq revelatione q mulier contraheret cum secūdo etiam ex consensu viri ipso viuente/ ergo seclusa omnimoda reprobatione dum modo nō sit specialis cōcessio de viro nō potest cum secunda mulière contrahere viuente prima. Nūq̄ fuit licitum q̄uis non fuisset specialis reprobatio q mulier contraheret cum secūdo viro etiā de consensu viri / ergo nec per consensum mulieris fuit licitum viro contrahere cū secūda. & ideo si fuit licitū hoc fuit ex dispositione diuina. & sic tota completio iusticie i illis contractibus fuit dispensatio diuina. Nam quātūcūq quis sit dñs rei nichilominus illa res est dei ac si nullus alius dominium haberet vt tantū dominiū habet deus in libro meo ac si nullius esset/ ergo corpora viri & mulieris q̄uis transtulerint adinuicem adhuc sunt dei quantū ad plenū dominiū. & deus potest totaliter auferre corpus viri a muliere. & eodem modo potest partialiter remanēte dominio prime mulieris partiali. ergo hoc ex dispensatione diuina fuit factū/ quod autem debuit dispensari est ratio. Nam q̄cūq aliqd ordinatur ad duos fines ad vnū principalē/ & ad aliū

Opinio cōmunis

minus principalē obseruationi minus principalis aliquando derogandū est propter assecutionē finis magis pricipalis. sed sic ē q matrimonium est ordinatum ad duos fines/ ad pricipaliorem qui est procreatio prolis/ & ad redditionem debiti siue vitationē fornicationis quod est finis minus principalis/ & vbi non potest esse consecutio finis principalis absq derogatione finis minus pricipalis potest illi derogari: sed vbi erat paucitas prolis ad cultū diuinū nō poterat ampliari nisi idē vir plures haberet vxores. Ideo congruū fuit vt derogaretur fini minus principali/ ergo fuit dispensatū in lege/ sed vbi & quando/ non habetur expressus passus/ & q hoc sit modo reuocatū habetur matthei. xix. vbi dicitur q vir propter fornicationē habeat vxorem. & subiūgitur si aliam duxerit iam mechat. ideo ducere secūdā ē peccatū/ ergo iā & tunc est reuocata dispensatio qua permittebatur habere plures. imo reprobatus secundus contractus. Ideo in noua lege nullus potest secundā ducere propter quācūq necessitatē/ aut vtilitatē imo si attēret nihil facit nec necessario ecclesia potest dispensare q secūdā habeat viuente prima quia est specialis ihibitio dei. Et sic iam est reprobatū quod in lege erat approbatum. ¶ Difficultas est cū in lege erat licitum habere plures vxores an etiam erat licitum habere concubinas/ & videtur q sic. nā Iacob ingressus est ad ancillas & similiter Dauid. ergo concubinatus in lege erat licitus. & sic erat dispensatum ī lege habere concubinas. Bonauentura videtur expresse hoc dicere. Sed regulariter omnes doctores tenent oppositum. videlicet q in precepto/ non mechaberis omnis actus non vxorius prohibetur. Ideo oportet fateri q ille erant realiter vxores: sed nō erant vxores nisi de consensu vxorū principalium vel vxoris pricipalis ita q nō tenebatur eis reddere debitum qui eas acceperat contradicente vxore vel vxoribus principalibus. Ideo vocabātur concubine & ancille q̄uis essent realiter vxores alias concu-

binatus fuisset permissus i lege quod videt absurdū. Aliud potest queri cum habebāt plures vxores si omnes simul petiuissēt debitum/quid tunc faciēdum fuisset viro habenti plures? Aliqui dicūt ꝙ illi quā prius habuisset. sed quia dictum est ꝙ secundum matrimonium nullo modo dependebat a consensu prime vxoris/sed quia deus dispēsauerat & equaliter erant vxores: apparet

Opinio doctoris michi dicendū ꝙ indifferenter ad volūtatē viri poterāt reddere debitū sicut si duo essent in extrema necessitate & non possum succurrere nisi vni possum indifferēter cuicunq; volo succurrere & non peccabo nō succurrendo alteri. Eodem modo videtur hic dicendum. Aliqui dicunt ꝙ eas debet concordare & si non posset cōmittāt sortē sed hoc ē ridiculū. Et sic patet de matrimonio antiquorum patrum. & ad argumentū factū in principio questionis quia bigamia est contra legem nature. Genesis. j. Erunt duo in carne vna. dico ꝙ non est cōtra principia legis nature nec ꝯtra ꝯclusiōes necessario & euidēter sequētes ex illis/sed illud dicit esse contra legem nature. i. contra ea que sunt conformia legi nature/ & in talibus potest deus dispensare & non in principiis & conclusionibus euidenter sequentibus ex principiis legis nature.

¶ Ad secundum.

Vtrū ē vtrū licuerit aliqn̄ cōtrahere cū pluribus/& qa ex illo ꝯtrahitu orit bigamia siue ꝯtraxerit cū plibus sil viuētibus siue successiue puta pria mortua ꝯtraxerit cū secūda. ¶ Querit vtrū qui contraxit cum pluribus ante baptismū possit post baptismū ad sacros ordies promoueri? Arguitur ꝙ non/auctoritate Hieronimi qui dicit expresse ꝙ nō imputat ei contractus qui cū pluribus ante baptismū contraxit. & ponitur distictione. xxvi. c. j. Igitur non incurrit irregularitatem.

¶ Opositum arguitur auctoritate Augustini super epistolam ad titum. & ponitur distictione. xxvi. c. ij. ¶ Doct. duo facit primo inquirit quid sit tenēdū. Secūdo propter quam causā. ¶ Circa primū quid tenēdum est fuit antiqua disceptatio inter Hieronymum & Augustinum. vt patet ex auctoritatibus eorum/ aliqui sequuti sunt Hieronymū vt Henricus degandauo. sed maior pars doct. augusti. sicut regulariter faciunt in questionibus/sed in translatione sequūt plus hieronymū vt patet de cessatione legalium regulariter tenetur Augustinus & nō Hieronymus. Dicebat ergo hieronymus & post eū henricus ꝙ qui contraxit cum pluribus ante baptismū vel cū vna & post baptismū cum alia non est irregularis/& huius opinionis sunt apparētie. prima quia irregularitas contrahitur ex statuto ecclesie sed ante baptismum nullus ē subiectus ecclesie/quia nō est adhuc pars ecclesie. vt ait apostolus non est michi cure de iis que foris sunt/nam non est data petro & apostolis cura nisi de ijs que sunt in ecclesia/& per consequens nec successoribus petri. ergo ante baptismum non contrahitur irregularitas hinc est ꝙ homicida vt etiam tenet augustinus & omnes ante baptismum postea baptisatus non est irregularis quia vt dictū est irregularitas contrahitur ex statuto ecclesie cui tempore homicidij non subiiciebatur/ergo nec punitioni ecclesie/hinc est etiam ꝙ non baptisatus percutiens clericum non est excommunicatus Secundo & ista est ratio Henrici/nunq̄ aliquis pro tempore pro quo non est natus suscipere habitum est capax priuationis illius habitus vt catulus ante nonū diē nō est capax habitus videndi/ideo non dicit cecus/quia priuatio importat semper aptitudinem pro tempore &c. sed ante baptismum homo non est capax ordinis. imo si q̄tū ad apparētiam efficeretur presbyter esset reordināndus. ergo si non est capax ordinis ante baptismum nō videt capax irregularitatis. quia irregularitas nō dicit nisi priuationem ad illum habitum. & per consequens apparet ꝙ potest suscipere sacros ordines. Sed doct. est alterius sententie post Augustinū cōformiter ad maiorem partē.

doctorũ ꝙ hoīcida ante baptiſmũ poſt baptiſmũ nõ ē irregularis ſed bigamus ante baptiſmum poſt baptiſmũ eſt irregularis. Et ad argumentum Henrici concedo ꝙ ante baptiſmum nõ eſt capax ordinis. ergo nec priuationis ordinum ſed pro tempore ante baptiſmum poteſt aliquid facere in quo tempore ſequitur de neceſſitate ſtatuti incapacitas ad ordines pro tempore pro quo ē capax. & cũ arguitur nõ ſubiicitur pro illo tempore eccleſie nec poteſt penam eccleſiaſticam pro illo tempore incurrere. Dico ꝙ non efficitur irregularis ante baptiſmum. ſed tamen in illo tempore poteſt facere aliquid ad quod ſequetur talis pena eccleſiaſtica. ¶Sed que eſt cauſa quare icurritur ex bigamia irregularitas & nõ ex homicidio? Alleganť ad hoc tres modi dicendi/ aliqui dicunt ꝙ baptiſmus iſtitutus eſt cõtra peccatum & non contra alia que non ſunt peccatum/ propterea tollit omnem penam debitam peccato ſed non tollit penam omnē que contrahitur ex nõ peccato. ſed irregularitas que contrahitur ex homicidio eſt ex peccato & illa que contrahitur ex bigamia non eſt ex peccato. Et hec eſt opinio cuiuſdam glo. Et hoc allegat Richardus/ baptiſmus ergo tollit irregularitatem ex homicidio/ tollit inꝙ priuatiue .i. impedit ne ponatur irregularitas ex homicidio. Contra ergo non deletur irregularitas que contrahiť ex homicidio licito. quod falſum eſt nam ſicut aliquis eſt homicida per actũ peccati/ ita poteſt eſſe per actũ licitum homicida. vt iudex iuſte cõdemnãs & executor iuſticie & occidẽs in bello iuſto omnes tales ſunt irregulares/ ſi ſit ergo cauſa ꝓpter quã non cõtrahitur irregularitas ex homicidio poſt baptiſmum/ quia baptiſmus eſt contra peccatum & auffert omnem penã peccati & non auffert penam non peccati. ergo iudex & occidens in bello iuſto & qui ſecuetur & occidit cum moderamine inculpate tutele remanent irregulares poſt baptiſmum ſicut bigamus. Dico ꝙ aliqui concedunt illatum/ tamen non videtur multum

Prima opinio

apparens ꝙ iuſte occidens poſt baptiſmũ remaneat irregularis & occidens iniuſte nõ remaneat irregularis. Propterea dicunt alii ꝙ verum eſt ꝙ tale homicidium nõ eſt peccatum ſimpliciter ſed eſſet peccatũ ex ſe niſi eſſet propter circunſtantiã que īpedit ne ſit peccatum puta propter bonũ cõmune. Dicunt ergo ꝙuis iudex iuſte occidat homicidium de ſe eſt peccatum ſecluſa illa circunſtantia nõ autem bigamia. Cõtra / ergo ad minus ille qui cõtraxit bigamiam per actũ peccati poſt baptiſmum non erit amplius irregularis/ patet q̄a baptiſmus tollit omnem penam peccati ſaltem omnem penam peccati proprij/ nõ tollit penas contractas ex peccato alieno puta ex peccato primi parentis. Iſte ſolutiones non videntur multũ apparentes. Ideo dicunt alii ꝙ cõtrahitur ex homicidio irregularitas iure pure poſitiuo & humano. ſed ex bigamia non cõtrahitur iure pure poſitiuo & humano ſed diuino. imo quaſi ex natura rei ꝓpter defectũ ſignificatiõis propterea quia homicide ante baptiſmum nõ ſubijciũtur iure poſitiuo eccleſiaſtico ſed bene diuino/ hinc eſt ꝙ homicida ante baptiſmum nõ eſt irregularis/ ſed bene bigamus/ quia bigamia inducitur non ſtatuto ſolo humano ſed irregularitas ex homicidio inducitur ex ſolo ſtatuto humano. Hinc eſt ꝙ paulus explicat irregularitatem ex bigamia. oportet enim epiſcopum .i. preſbyterum (nam per epiſcopum paulus ſemper preſbyterum intelligit) eſſe vnius vxoris virũ/ ergo irregularitas contrahitur ex bigamia iure diuino. ſed ex ſtatuto ſolo humano ſolum contrahitur irregularitas ex homicidio. Ideo eſt magna differẽtia quare ꝯtrahitur ante baptiſmũ &c. Contra hoc videtur eſſe practica antiqua/ nam diſpenſauit martinus quintus cum bigamo vt promoueretur ad ſubdiaconatũ. Item alius papa cum epiſcopo Panormitano qui erat bigamus. ſed ſic eſt ꝙ non põt diſenſare papa contra ſtatuta diuina ꝙuis ſint poſitiua. ergo ſequitur ꝙ non contrahiť irregularitas & bigamia ex ſtatuto di

Alia opinio

Alia op.

uino sed humano solū/nam certū est ꝙ pa
pa non potest dispensare in diuinis statu-
tis quia inferior non potest dispensare ĩ sta
tutis superioris sicut nec episcopus in statu
tis pape. Propterea dicunt ferme omnes ꝙ
incurritur irregularitas ex bigamia solū ex
statuto humano. & est statutū pauli apo-
stoli. vnde paulus aliqua promulgauit vt
statuta diuia. & hoc potest cognosci ex se
quentibus vel ex precedentibus. Dicit eni
aliquando non ego sed dominus & hoc ē
quando promulgauit vt statutū diuinum
& aliqua promulgauit tanq̄ humana iter
que ponunt doct. irregularitatem ex biga-
biā. Vltra dicūt / certum est ꝙ paulus non
fuit maioris auctoritatis in statuendo q̄ pa
pa imo minoris/quia non erat papa & om
nes subiiciuntur petro & successoribus eius
& successores tantam potestatē habēt sicut
petrus. Vltra dicunt ꝙ postq̄ statutū est a
minori q̄ papa potest papa ĩ tali statuto di-
spensare/quia superior in preceptis inferio
ris dispensare potest sed non contra/& est
cōmunis opinio. Occam vero tenet oppo
situm contra apostolum & Gerson. & dice
rent ꝙ dispēsauerit vt promoueret ad sub-
dyaconatum/& regulariter ꝙ potest dispē
sare ꝙ promoueat bigamus ad subdyaco
natum sed non ad sacerdotiū. & cū in titu-
lo de bigamis dicitur ꝙ non potest intelli-
gi ꝙ non potest .i. non debet nisi vrgen-
te maxima causa/sed potest simpliciter.
Hoc supposito cum sit ex statuto pure hu
mano quare ex homicidio ante baptismū
non contrahitur ita bene sicut ex bigamia
ante baptismum & contra. Vltima resolu
tio est/ꝙ propter statutū ecclesie & non ē
alia causa. ecclesia statuit ꝙ bigamus q̄cito
est baptisatus efficiatur irregularis & non
de homicida. Ratio/irregularitas ex biga-
mia ē propter defectum significatiōis ordi
nis sacri in bigamo sed in homicida fuit fa-
ctum statutum propter horrorē sanguinis
Estimatur iste qui baptisatur ꝙ mutetur &
efficiatur de lupo agnus. & ꝑpterea ꝙ non
subiaceat horrori amplius / sicut patet de
paulo propterea noluit ꝙ cōtraheretur ir-
regularitas ex homicidio post baptismum
sed in bigamo non remanet eadem signifi-
catio sacri ordinis sicut eadem causa. Ideo
statuit ecclesia ꝙ ex vtraq; bigamia incurre
retur irregularitas. Vnde sacramētū matri-
monii significat conuersionem Christi ad
animam fidelem ad ecclesiam & ad huma-
nitatem & illas duas vltimas significatōes
habet matrimonium cōsummatū. i. Chri-
sti ad ecclesiam & humanitatem/ sed matri
monium non consummatū non habet ni-
si primā significationem .i. Christi ad ani-
mam/cum ergo q̄tum ad duas vltimas sit
sponsus vnice sponce nam non est nisi vni
ca ecclesia nec est nisi vna humanitas assum
pta & qui contraxit cum pluribus non ha-
bet illam significationem. Ideo statuit eccle
sia ꝙ nō ordinetur. Vnde irregularitas ex
bigamia contrahitur multis modis. Vno
modo quādo aliqs duxit cognitā ab alio:
siue in matrimonio & sic est vidua siue ac-
tu metricio talis est realiter bigamus & ir-
regularis. Similiter si aliquis ducat virginē
& illā cognoscat/ & postea illa adulteret
& post adulterium iterum cognoscat eam
(quia semper manet sua vxor) efficitur bi-
gamus. Tertio si aliquis de iure contrahat
cum vna & cognoscat alterā post ea de fa-
cto & non de iure est realiter bigamus/sed
si cognouit virginē que efficitur meretrix
eius & post ea ducat eam secus est/sed si du
xerit cognitā ante a viro efficitur bigamus
propter deffectū significationis/quia diui-
dit carnem suam cum pluribus vel cum ea
que diuisit cum pluribus statuit ecclesia ꝙ
talis ĩcurreret irregularitatem. Ad auctori
tatem Hieronymi in pricipio lectionis ad
ductā dico ꝙ ĩ hoc Hieronymus nō tenet.

¶De repudio.

HAbitum est ꝙ bigamia erat licita ĩ
lege mosayca etiam pro eodem tē-
pore quia licuit tunc habere plures
res vxores. ¶ Queritur vtrum fuerit viro
licitum repudiare vxorem: arguitur ꝙ sic.
deute. xxiiij. Dicitur si quis duxerit vxorē

& non iuenerit gratiã ante oculos eius scri bet ei libellum repudii ergo fuit licitum. ¶ Oppositum arguitur quia hoc est cõtra legem nature promulgatam per Adam relinquet homo patrem & matrem & adherebit vxori sue. Item non erat licitum mulieri repudiare virum suum/ergo nec viro repudiare vxorem quã tenet quia q̃tum ad actus matrimoniales vir & mulier sũt pares vnde est cõtrouersia in expositione littere. Tenet De lyra ꝙ nunq̃ fuit licitum viro repudiare vxorem & eiusdem sententie ẽ tho. & pleriqꝫ antiqui doctores & ferme omẽs. Sed burgensis in additionibus nititur ostendere oppositum ꝙ erat licitum repudiare vxorem/ & huius sententie est doct. & Richardus. Pro quo supponẽdũ ꝙ repudiare dupliciter capit. vno mõ repudiare ẽ eam a se excludere q̃tum ad actũ matrimonialem .i. redditionem debiti. Secũdo modo eam repudiare est facere ne sit amplius vxor. ¶ Secundo supponendũ est ꝙ in veteri lege non repudiabatur vxor solũ propter fornicationem q̃admodũ repudiatur in lege noua propter hoc (nã propter fornicationem fuit licitum repudiare i lege veteri & etiã noua/patet ex auctoritate Christi quãtum ad thorũ nichilominus remanebat vxor Matthei. xix.) sed i veteri repudiabatur non solum propter adulterium sed etiam propter maculam corporalẽ. ¶ Iam est questio / vtrum taliter repudiare vxorẽ esset licitum & an repudiata remanserit adhuc vxor prioris viri post repudiationem vel an esset soluta sicut illa cuius vir ingreditur religionẽ ante matrimonium consũmatum. Difficultas/ergo est inter doct. an repudiare propter alteram causam ab adulterio fuerit licitum in antiquo testamento & ex hoc consequenter oritur difficultas/ an repudium faciebat ꝙ non esset amplius vxor. Est apparentia ad vtranqꝫ partem. primo ꝙ non fuerit licitum taliter repudiare seclusa fornicatione. apparet ex dicto Christi quos deus coniunxit homo nõ separet nisi propter fornicationem/ & in antiquo testamento postq̃ deus per moysem loquutus est de libello repudii statim subiunxit hoc propter duritiã cordis vestri. ergo videtur hoc fuisse permissum ad euitandum maius malum. s. vxoricidiũ. ¶ Sed oppositum habet apparentiã quod patet sic/nihil est peccatũ in veteri lege quin possit cognosci peccatum aut ex lege aut saltem ex prophetis qui postea declarauerunt legem sed sic est ꝙ repudiare vxorem non potest cognosci peccatum ex lege/quia illud erat ꝑmissũ ex lege/nec ex prophetis. nã Michee ij. habetur. Si odio habueris eam repudia. vnde in lege veteri permittebatur vsura cũ alienigenis & extraneis erat tamen peccatũ sed tamen q̃uis non cognosceretur ex lege cognoscebatur per prophetas. & psalmistam. qui nõ dedit ad vsurã &c. In quibus dãnabatur vsura/sed sicut ꝙ nullibi i prophetis aut psalmis damnatur repudiũ. ergo approbatur. cũ ergo lex & prophete fuit sufficiens ad cognoscẽdũ peccatũ sequitur ꝙ repudiare non erat illicitum & peccatum. & ꝑ cõsequẽs vir poterat vxorẽ repudiare. ¶ Alia apparẽtia nunq̃ fuit licitum i lege ãtiqua vxori habere plures viros/sed veteri lege permittebatur vxori repudiate nubere secundo viro. vt patet Exo. xxiiij. Et si secũdus eam repudiasset non poterat redire ad primum nec ad quẽuis alium/permittebatur ergo repudiate capere alterum virum/sed si secundus quem accipiebat nõ fuisset vir & maritus eius adulterata fuisset & per consequens lapidata quia adulteriũ puniebatur lapidatione & morte/& sic secundum legem fuisset morte plectenda. sed omnino oppositũ erat. ergo sequitur ꝙ erat simpliciter licitum dare repudium. Item non permittebatur aliquod malum i lege nisi ad vitandum maius malum sed sic est ꝙ per illum secundum contractum matrimonialem in quo contrahebat repudiata cum secundo non vitabatur maius malũ nisi fuisset vera vxor quia adulterata fuisset. ergo si fuisset malũ contrahere cũ secundo non fuisset permissum in lege/ quia nõ

pmittebat lex ꝙ eadem mulier haberet plures viros/ecce q̃tũ ad vtrũq. Vnde aduertẽdũ est ꝙ in repudiatione fiebãt duo, primo erat repudiatio/secundo datio libelli. ℂQuãtũ ad repuditionẽ non erat preceptũ sed permissio & repudiatione facta precipiebatur secũdum videlicet ꝙ daret libellus repudij in manus repudiate. Queritur quid erat iste libellus repudii/ aliqui dicũt vt Iosephus ꝙ erat tantũ modo charta scripta in quo scriptum erat/nolo te amplius/ alii dicunt ꝙ erat scriptura que continebat causas repudiationis. sed prima opinio videtur probabilior quia non licet viro scribere peccatum vxoris si sit secretũ neqꝫ propalare. Secũdũ ergo erat ꝓceptũ supposito primo. s. ꝙ daretur libellus repudii. ℂSed difficultas ẽ de primo/ vtrũ videlicet repudiare vxorem esset licitum de facto. Tenet doct. ꝙ sic/ & est opinio probabilior multo q̃ opposita. nam sicut dictũ est vltimata ratio & completa iusticie actus matrimonialis est approbatio diuina q̃uis ex parte rerum permutãdarũ sit inchoatio iusticie puta quando est equalitas nichilominus vltimata perfectio & cõplementum illius contractus est approbatio diuina. sed sic est q̃n est equalitas rerũ permutandarũ & precipue ad actum principalem finis matrimonialis. i. ad procreandum prolem conueniens est ꝙ deus approbet illum contractũ & quia presertim quando est paucitas hominum dedicatorum seruitio diuino habet vir equalitatem cum pluribus mulieribus q̃tum ad procreãdum prolem quia potest plures fecundare & propterea in veteri lege fuit multum conueniẽs ꝙ approbaretur contractus matrimonialis cum pluribus vxoribus propter necessitatem illius finis. i. generande prolis. Dicit ergo sicut in antiqua lege per dispensationẽ fuit licitum ꝙ vnus vir haberet plures & hoc non est licitum nisi sit dispensatio q̃uis nõ erat formaliter contra legem nature/ tamen erat cõtra conformia legi nature. eodem modo dicendum ꝙ idissolubilitas matrimonii est

Quid sit libell' repudii

ex ordinatione diuina propter qualitatem temporis & suppositorum illius temporis dispensabilis. nam ad vitandum maius malum. s. vxoricidium fuit conueniens ꝙ dissolueretur matrimonium per repudiũ. vnde nunq̃ licuit vxori repudiare virum qa deus non approbauit illud quia non erat tanta causa siue tantum periculum puta ꝙ vxor occidisset virum sicut cõtra licuit tãtum viro repudiare. Vnde Moyses fuit ꝓromulgator dei & dispẽsationis eius q̃n dixit si non placeat vxor in oculis viri repudiet. Nõ dicit vt moyses sed vt preco dei qui cõdidit illam legem. ergo deus dicitur approbasse dissolutionem matrimonii ꝓpter odium quod contraxerat vir in vxorẽ ratione alicuius macule corporalis. Resolutio ergo ẽ licuit viro repudiare vxorem. Secũdo repudiatione facta non erat amplius vxor eius & realiter dissoluebat matrionium. Tertio repudiatione facta licebat repudiate contrahere cum secundo & erat verum matrimonium. sed si fuisset iterum repudiata a secundo viro deus illegitimabat illam mulierẽ ita ꝙ nõ licuisset cuiq̃ postea cum ea contrahere nec ipsi postea cũ aliquo contrahere. ℂConsequẽter ad doctorem dicẽdũ ꝙ non peccabat vir repudiãdo vxorem & vxor repudiata non manebat amplius vxor repudiantis. sicut dictũ est & non erat ita sicut in nostra lege/ & illã reuocauit Christus ita ꝙ si propter fornicationem iuste nunc vir repudiet vxorẽ remanet adhuc eius vxor. ℂAd rationes partis opposite videtur esse contra legem nature/ relinquet homo patrem & matrẽ &c. Dico ꝙ illud non est de primariis principiis & per se notis legis nature/ sed est solum de cõformibus & conuenientibus cũ lege nature & in illis cadit dispensatio & in veteri lege dispensabat deus ad vitandum vxoricidium & tunc licite fiebat repudiatio. ℂQuãdo vlterius dicitur deus hoc solum permisit propter duritiã cordis iudeorum ad vitandum maius malum. Dico ꝙ propter duritiam subditorum alicuius le-

Resolutio

gis frequēter aliquid abrogatur de illa a le gislatore. Vnde dicit Richar.xxxviij.disti ctione ꝙ pronitas illius qui emisit votum simplex ad frangendum est sufficiens causa vt papa dispenset cū illo vel illa. Ideo dispensauit propter duritiam cordis eorū/ & non vult dicere ꝙ moyses puniuerit.i.ꝙ non permiserit tanꝗ minus malum ad vitandum maius sed permiserit dispensando vt promulgator legis non vt legislator dispēsauit de indisolubilitate & causa quare dispensauit fuit duritia cordis ad vitandū maius malum ideo permisit tanꝗ licitum ad vitandum maius malum & ista pars videtur probabilior.

¶Distinctio.xxxiiij. De Impedimētis.

Habitum est de matrimonio in se. & de bonis matrimonii & de obligatione in matrimonio ad reddendū debitum & de inseparabilitate & de diuortio. Consequenter videndum est de impedimentis. primo de impotentia/ vtrū impotentia ad actū carnalē impediat matrimonium: Arguitur ꝙ nō/ qa si sic hoc maxime esset quia in matrimonio est obligatio ad actum carnalē. sed hoc nō quia in matrimonio rato & non consūmato licet ingredi religionem & nunꝗ reddere debitum. ergo non est obligatio in matrimonio ad actum carnalem. In oppositū arguitur per illud quod habetur.xxiij.q. prima per totū/ similiter de frigidis & maleficiatis per totum titulum. Circa questionem respondendū est/ primo ī generali & secundo descenderur ad multiplicem ipotentiam. Pro primo supponendū est ꝙ duplex est īpotentia ad actum carnalem. (Duplex impotentia.) est quedā impotētia perpetua & quedā precise temporalis. vnde in proposito dicitur perpetua cui per naturam & per artem subueniri non potest & non dicitur perpetua quia perpetuo durabit: sed quia per naturam & artem absq; miraculo subueniri non potest vt est frigiditas naturalis/ vt quando aliquis est spado aut castratus carens testibus. Altera ē impotētia naturalis cui per naturam aut per artem subueniri potest. Per naturam/ vt quando aliqui nondū potentes ad illum actū contrahunt per naturam eis subuenitur quia adueniente etate legitima efficiūtur potētes/ talis impotentia est naturalis & ei subuenitur per naturā. (Solutio questionis.)

¶Hoc supposito dicit doct. omnis impotentia perpetua pcedēs matrimoniū seu cōtractum matrimonialem impedit matrimonium contrahendū & dirimit contractum. Vnde dirimere matrimonium contractum non est facere de matrimonio ꝙ nō sit amplius matrimonium quia nullum est tale impedimentū nisi ingressus religionis sed est impedire de contrahentibus vel qui nitūt contrahere ꝙ nichil faciunt. Sed impedire contrahendum est facere ꝙ nō possunt cōtrahere licite/ vt simplex votum tamen nō impedit quin sit realiter matrimoniū si attētent contrahere. sed solenne votum impedit vtrūq;. Impotentia ergo perpetua precedens impedit contrahendum & dirimit contractum.i. facit ꝙ si attentent nichil faciunt & ꝙ non possunt. Patet sic in omnī contractu matrimoniali est obligatio ad actum carnalem sub conditione si petatur sed est impossibile isti reddere actum carnalem si petatur. ergo talis non potest cōtrahere matrimonium. nullus enim potest se ipsum obligare ad impossibile/ imo deus non posset aliquē ad impossibile obligare Vnde dicit doct. & probabilius ꝙ talis impotentia nō impedit solum propter illegitimationem ecclesie: sed impedit ex natura cōtractus. in omni enī contractu matrimoniali obligant partes adinuicem ad reddēdū debitum /si igitur aliqua partium habeat perpetuam impotentiam est impossibile ei reddere si petatur. ergo ille contractus est nullus nec a lege diuia ꝙ probaē. Scdo cōtrahere matrimoniū nō est aliud ꝗ dare suum corpus alteri ad vsum illum carnalē sed iste qui patitur impotentiam non pōt dare corpus suum alteri ad illum vsum qa

non habet potestatem in corpore suo ad illum vsum. nam si equus sit meus ad equitandum & non ad trahendum currum / possum alteri dare ad equitandum: & non ad trahendum currum / quia non habeo potestatem in illo ad illum actum. Eodem modo si vir non habet potestatem in corpore suo ad vsum carnalem non potest alteri dare / & talis qui patitur in potentiam perpetuam est omnino inabilis ad contrahendum. Sed quid dicendum / si superueniat illa impotentia post contractum: sed ante cõsummationem matrimonij an dirimat matrimonium non consummatum / vt alicui post matrimonium ratum sed non consummatum abscindũtur genitalia. De hoc est multiplex modus dicendi. vigesimatertia questione septima habetur ꝙ dissoluitur. & Richardus hoc tenet probabiliter / quia si per professionem religionis in qua homo reddit se impotentem ad illum actum sic ꝙ non potest licite reddere debitum dissoluitur matrimonium a fortiori per actum in quo redditur simpliciter impotens dissoluetur matrimonium. Sed doctor dicit ꝙ non dissoluitur / nam in contractu matrimoniali est duplex obligatio. Prima est ad reddendum debitum si petatur. Secunda ad non contrahendum cum altera viuente prima / & in ista secunda obligatione consistit indissolubilitas matrimonij & non in prima / immo prima obligatio aufertur per adulterium: & tamen non dissoluitur matrimonium: ergo indissolubilitas matrimonij non consistit in prima obligatione sed in secunda. Vnde si post contractum efficiatur impotens dissoluitur prima obligatio / quia non obligatur amplius reddere si petatur quia non potest / vt si efficior mutus non amplius obligor ad dicendum horas: sed secunda obligatio non dissoluitur nec in vna nec in altera partium / ideo quãuis ante matrimonium consummatum superueniat impotentia nichilominus remanet adhuc matrimoniũ inter illos. Et sic resolutio doctoris est ꝙ omnis impotentia simpliciter & perpetua cui subueniri non potest neq; natura neq; arte si precedat matrimonium simpliciter impedit cõtrahendum & dirimit iam contractum. Si vero talis impotentia sequitur matrimonium consummatum non dissoluit / quia iam potestas illa tradita vere nõ potest reuocari per aliquod impedimẽtum superueniens. Igitur & cetera.

Contra: ergo cum altera partium ingreditur religionem adhuc remanet altera partium remanens in seculo obligata ad non cõtrahendum / cum nõ dissoluatur prima obligatio. Dico ꝙ qui igreditur religionẽ est mortuus & non viuit amplius vita de qua hic agitur cum dicitur ꝙ non potest capere aliam ipsa viuente. ¶ Quantum ad secundum articulum est duplex impotentia / quedam naturalis / quedam accidentalis seu casualis / naturalis in viro est naturalis frigiditas siue defectus caloris necessarij ad hoc vt efficiatur actus ille. Sed in muliere nulla est impotentia naturalis nisi arctatio nimia que efficit illam impotentem ad illum actũ. frigiditati nũꝗ potest succurri & sic frigidus naturalis ẽ omnino iabilis Sed de arctatiõe nimia est duplex difficultas. Aliquando potest fieri apta que est nimis arcta per abscisionem nisi esset grande periculum mortis. & in tali casu non impedit matrimonium vt dicit de Palude resoluendo ꝙ si potest ei succurri per artem absq; grandi periculo mortis est verum matrimonium / nec debet vir cum altera cõtrahere. Alius modus est per vsum cum altero viro / puta est apta alteri viro sed non isti / nec potest fieri apta isti nisi per vsum cum altero viro. Vtrum talis arctitudo impediat? Dicitur in capitulo littere de fri. & male ꝙ non impedit / nihilominus opinio apparẽtior est ꝙ ĩpedit / vt sit Berta nimis arcta forti post mr̃imoniũ ɔtractũ & cognoscũt ambo ꝙ per vsum actus carnalis cũ Platone

p. j.

berta efficietur apta forti: tunc non est matrimonium inter illos: patet. quandocumque est impossibilitas ad actum cum forte & non potest fieri potens cum forte nisi per actum qui est peccatum estimatur impotens: quia id possumus quod de iure possumus: sed si esset matrimonium inter fortem & bertam: berta non potest fieri potens cum forte nisi per peccatum: scilicet per adulterium cum alio / ergo est simpliciter estimenda impotens. & sic patet ꝙ duplex est modus impotentie naturalis. Altera est in potentia casualis vt deperditio testium talis impedit: quia nunquam potest succurri. Sed est vna casualis que vocatur maleficium de qua est difficultas qualiter impedit. maleficium nichil aliud est ꝙ impedimentum ad actum carnalem in aliquo qui ex natura sua est potens sed impeditur per artem demonis. & istud maleficium aliquando est vniuersaliter cum omnibus ita ꝙ nullam mulierem vir maleficiatus pōt cognoscere: aliquādo nō est cū omnibus sed cū aliqua certa ita ꝙ vnam non potest cognoscere sed alias potest. & ista impossibilitas dicit Sco. fit p malignos spiritus qui ad requestam hominū faciunt pacta cum ipsis et seruant promissa non quia veraces sint vt alij eis adhereant/ quia si nulla pacta seruarent demones non amplius seruirent eis homies: & vt illi quibus seruāt promissa eos colant. Nam ex superbia sua precipue appetunt honores diuinos/ deus etiā permittit eos exercere potestatem suam ad impediēdum aliquos ab aliquibus actibus quos possent exercere si non essent ipediti: & hoc ppter peccata eorum vel propter aliquā aliā causam occultam. & hoc mō magus habens pactū cū demone procurat ab eo vt istū impediat a tali actu cum tali muliere: & ꝙdiu tale maleficium perseuerabit nō poterit talem actum cum illa exercere. Demon igitur ad requestam & pactum sortilegarum sic procurat maleficium: & illud maleficium non est nisi impedimentum eorum que debent concurrere ad illum actum: puta motionē spirituū necessariorū &c. Queritur tunc si vir sit impotens casualiter non potest vnam cognoscere vtrum impediat matrimonium contrahi cum ista cum qua est tale maleficium: dicunt doct. ꝙ si tale sit perpetuum impedit non autem si non sit perpetuum/ sed ad tēpus. sed quomodo potest cognosci perpetuitas istius impedimenti: habetur extra de frigidis c.a. laudabilem/ debent enī per triennium commorari & dare operam illi actui. si autem postea ambo reclamant debent iurare cum septima manu: vir & vxor de scientia & septem vicij proximi de fidelitate. Si vir reclamat accusatiōi vxoris creditur viro qui caput ē mulieris quod est intelligendum nisi mulier per aspectum corporis velit probare virum esse mentitū Si vir accusat incumbit sibi probatio modo predicto. & difficile est videre differentiam illorum impedimentorum nisi per inspectionem corporis si deficiat aliqua dispositio necessaria requisita in parte illa ad illum actum. vel per iuditium peritissimorum medicorum/ & hoc ꝙtum ad frigiditatē per signa proprie temperature. Dicunt ergo si sit perpetuum impedit/ si non sit perpetuum non impedit. Sed cōtra/ nullum est ita perpetuum quin possit non esse perpetuum ad voluntatem demonis: & arguitur sic: in potestate demonis est facere ꝙ non erit perpetuum: & sic demon habebit potentiam ad preterita: quia potest facere ꝙ non sit perpetuum maleficium: & sic verum est dicere de illis qui sunt in triennio ꝙ fuit matrimonium anno elapso/ similiter de maleficio tēporali est in potestate demonis facere ꝙ sit perpetuum. ergo de aliquo de quo verum est dicere hoc fuit matrimonium/ esset i potestate demonis facere ꝙ non fuit matrimonium. Et si concedas/ ego inferam ꝙ demō pōt facere ꝙ grā quā habuit fortes illā nō habuisse sit possibile: patet qa per te est i po

testate demonis facere ꝙ non fuerit sacramentum matrimonij: & tunc ꝙ nõ habuerit gratiam sacramentalem. ité ꝙ esset i potestate demonis facere de gratia quam non habuit ꝙ habuerit/ qa bñ sequtur/ talis ꝯtractus nõ fuit sacramẽtũ/ ergo nõ ꝯtulit grãm ex opere operato: sed est in potestate demonis facere ꝙ fuerit sacramẽtum: ergo facere ꝙ contulerit gratiam: sed ista videntur absurda: propterea dicunt aliqui ꝙ nullum maleficium impedit / vt videtur dicere quedam glos. de frigidis & maleficiaris & essem bene huius opinionis/ quia nullũ maleficium est ita perpetuum quin absq; miraculo aut absq; actu peccati auferri possit/ ymo per solam voluntatem demonis aut sortilege & absq; peccato: ymo est meritorium auferre illud/ ergo non est perpetuum ea perpetuitate que impedit matrimonium/ ergo quis sit maleficium quod perpetuo durabit cum tamen possit auferri vt dictum est/ sequitur de necessitate fatẽdum ꝙ nullum malaficium impedit matrimonium: & tenendo oppositum oportet fateri inconuenientia illata. Sed quando vacarunt operi carnali per tres annos & non fuerit effectĩ vna coro/ tunc iudicat ecclesia nullum esse matrimonium.

Circa distinctionem trigesimam quintam.

VERITVR vtrũ adulteriũ cũ aliq̃ viuẽte viro i pediat matrimonium cũ eadem post mortẽ illius viri. Arguit ꝙ nõ per illud quod habet Regum scđo capi. Dauid adulteratus est cum Bersabee & post interfecto vria ꝯtraxit cũ ea mrĩmoniũ. Pro solutiõe scđo doctor premittit vnũ notabile postea respondet ad questionem. ꝓ cuius declaratione notandum ꝙ sunt tria crimina que videntur impedire contractum matrimonialem: primum est adulterium cum aliqua parte viuente altera/ & sub adulterio ꝯprehenditur contractus cũ aliqua per verba de presenti viuente prima. Secundum crimen est homicidium seu machinatio mortis: vt Sortes machinatur mortem vxori sue vt possit contrahere cum berta/ vel econtra berta machinatur mortem vxoris sortis vt possit contrahere cum illo. Tertium est sponsalia facta adhuc viuente altera partium seu promissio iuramentis firmata. & difficultas est de istis tribus vicijs/ vtrum quodlibet per se impediat vel aliqua simul iuncta impediant. *Tria crimina ipediũt contractũ matrimonia lem.*

¶ Quantum ad tertium dicit doctor ꝙ promissio de contrahendo in futuro cum aliqua seu iuramento firmata secluso primo aut secundo: id est secluso adulterio & machinatione mortis cum effectu ipsius partis non impedit quin possit cum illa cui spopondit contrahere matrimonium. patet extra de eo qui duxit in matrimoniũ quam polluit per adulterium. capi. vlti. & sic resolutio est ꝙ vltimum vitium per se sumptum non impedit. *Prima cõclusio.*

¶ Secunda conclusio. Tertium cum primo simpliciter impedit & dirimit / primum per se sumptum non impedit: vt adulterium cum aliqua non impedit dum modo non promiserit viuente prima eam capere post mortem sue vxoris: vel econtra. vel non fuit machinatus in mortem illius. Illa simul iuncta impediunt: patet in primo capitulo illius tituli textus est de eo qui cognouit aliquam habens adhuc vxorẽ viuẽtẽ nihilominus illa quã cognouit erat inscia illũ hr̃e vxorẽ: & sic ꝓmisit adulteriũ inscia/ & post mortẽ vxoris vir petebat diuortiũ fieri inter se & scđam/ respõdet textus si vxor petat diuortiũ ẽ celebrandum: sed si vir petat non / difficultas tunc est satis bona: quia vel inter illos est verum matrimonium vel non. si est verum *Secũda cõclusio.*

matrimonium cum nō possit claudicare cū vir & vxor sint correlatiua: ad petitionem mulieris non debet fieri diuortium. Si vero non est verum matrimoniū: tūc videt ꝙ ad petitionem viri debeat celebrari diuortium/ergo videtur ꝙ si vir petat est celebrandum: & si mulier petat non est celebrandum. Dicit doc. ꝙ si mulier petat diuortium tunc est celebrandum. Ratio mulier commutauit corpus suum cum corpore viri credens ꝙ vir possit dare & non potest/quia est illegitimatus per ecclesiam postq̄ spopondit & commisit adulterium & propterea deceptio est in contractu ex parte viri/& error ex parte mulieris: ideo si mulier petat tunc est declarandus nullus/ vt si est deceptio in vendente: & error in emēte & emens: postea cognoscens errorē petat contractū irritari tunc irritatur. ideo cum queritur an sit inter illos matrimoniū dico ꝙ non. Et ad argumentum/ergo si vir petat diuortium tunc est celebrandum. nego ꝯñam & mulier excusat per ignorantiam inuincibilem reddendo & petendo debitum: sed vir nec petendo: nec reddēdo excusat: dicit ergo doc. si mulier ñ petat nō est celebrandum: sed cogendus est vir vt de nouo consentiat: quia consensus preteritus in istam non fuit sufficiens ad matrimonium quia ille nō sunt legitime ꝑsone quia illa duo vitia simul iuncta illegitimāt ergo talis consensus non fuit sufficiens: qa non fuit ꝑsonarum legitimarum: sed quando mulier perseuerat cogendus est vir: vt de nouo consentiat. Contra/semper erūt ꝑsone illegitime/ergo consensus non erit sufficiens vt sit verum matrimonium. Dico & appet mihi dicēdum ꝙ ecclesia cogit virum de nouo consentire ne peccatum eius sit ei in patrocinium/& cogendo illum cōsentire ecclesia legitimat & auffert illam illegitimationem ex illis duobus vitijs contractā. Vnde ecclesia aliq̄n sentētiat de aliq̄bus que non sunt coniuges ꝙ habitent simul etiam sub censuris puta quando i foro exteriori probant coniuges: sed quandocunq; ecclesia est iuridice certionata ꝙ non sunt coniuges nunq̄ ecclesia sententiaret ꝙ habitent simul. si ergo iste talis probauerit iuridice ꝙ cognouit eam viuente prima & promisit viuente prima ꝙ capiet eam in vxorem ecclesia iuridice cognouit ꝙ non est matrimonium/ergo ecclesia nunq̄ sententiet ꝙ cohabitent nisi compellendo eos denouo cōsentire. Resolutio/illa duo vitia: scilicet vltimum cū primo impediunt contrahendum & dirimunt contractū & si vtraq; partium sit conscia: puta mulier scit sortem habere vxorem viuentem cum illam cognoscit & promittit ei ꝙ eam capiet vel econtra/tunc nunq̄ legitimatur per ecclesiam nec debet legitimari: sed si contra hant sunt compellendi per ecclesiam ad diuortium: & si altera partium sit solum cōscia & altera inscia si contrahant in primo contractu non est matrimonium: sed probate tali impedimento vel cognito ad petitionem vxoris sunt omnino separandi: sed si vxor non petat ymo petat oppositū per ecclesiasticam sententiam & ꝯsequēter per censuram vir est cogendus si nolit obtemperare sententie est inq̄ cogendus vir qui fuit causa doli vt de nouo consentiat & tunc ecclesia aufert illam illegitimationem: & sic erit verus ꝯtractus matrimonialis. Tertio dicit doc. ꝙ siue primū ꝯcurrat cū secūdo siue tertio impedit & dirimit extra de cōuersione infidelium laudabilē dicit glo. si fuerunt machinate cum effectu id est ꝙ sequuta fuerit mors matrimonium nullum est/dico ergo secundū cum primo impedit/secundum cum tertio impedit. vñ solū homicidiū ꝑ se sūptū non īpedit: dummō non spopondit ei nec eam cognouerit vt si occidat sortes vxorem & non promisit alteri nec eam cognouit: potest contrahere cū ea habētur. ergo tria quorum nullū per se impedit/& ꝙ ista impediant non est ex natura rei: sed ex illegitimatione ecclesie. Ad argumētum primus factū/dico ꝙ talis

illegitimatio est solum ex statuto pure positiuo ecclesie: & sic non erat tempore Dauid talis illegitimatio: ideo &c.

Distinctio.xxxvj.

VERIT duas questiões prima vtrum seruitus impediat matrimonium cõtrahendum. secũda vtrũ etas puerilis. Quantum ad primum dicitur ꝙ seruitus impedit: quia seruus non potest dare quod non est eius: sed seruus non habet dominium sui corporis sed est domini sui: & per consequens non potest cõtrahere. In oppositum arguitur per primum capitulum de coniugio seruorum habetur ꝙ etiã contradicente domino matrimonium contractum inter seruos est verũ matrimonium: quia in christo Iesu non est seruus &c. Doc. in hac questione duo facit: primo ingrit quomodo est introducta seruitus: secundo respondent ad questionem. vnde supponitur ꝙ multiplices sunt serui: quidem sunt locaticij qui locãt certo domino operas suorum corporum p certo tempore & passim sunt tales: sed de ista seruitute locaticia nihil ad rem. Alij sunt serui glebales seu ascripticij qui ita sunt addicti glebe seu terre quam habent a dño ꝙ non possunt a domino vendi nisi vendatur gleba. & de ratione huius seruitutis duo sunt primum non possunt renuntiare neq; deserere terram nisi consentiente domino: & si fugiãt potest dominus illos persequi & cogere ad colendum glebam/ secũdum est q̃a non possunt a domino vendi: id est trãsferri a gleba ipsis inuitis: & in aliquibus locis reperiuntur tales serui vt in burgundia/ vnde q̃uis ista seruitus impediat a susceptione ordinum. quia non possunt ordinari inuito domino non impedit tamen a contrahendo matrimonio. dicunt hic doc. ꝙ talis seruitus impedit ꝙ nõ potest licite suscipere sacros ordines quia obligat̃ ad quedam opera que sunt inhonesta sacerdoti aut cõstituto in ordinibus: scilicet ad seruitia corporalia propterea q̃tũ ad hoc est illis prohibitum nisi de cõsensu domini suscipere sacros ordines: sed quia non possunt ad voluntatem domini inferri huc vel illuc hinc; est ꝙ possunt contrahere matrimonium: quia per talem seruitutem nõ impediũtur; quin possint petere & reddere debitum: sed solum sunt adstricti colere terram quam habent a domino. Alij sunt serui venales qui sunt dominorum q̃admodum pecudes q̃tum ad emptionem & venditionem: & tales serui non possunt sibi aliud acquirere: quia non habent vsum corporis sui ad quãcunq; laborem / sed acquirunt domino. & tales in omnibus licitis & honestis preceptis a domino tenentur obedire non solum ad labores manuales sed in omnibus licitis non transcendentibus potestatem eorum: & dummodo non sit in detrimentum sue nature: quia hoc esset contra legem nature. tertio est in potestate domini alienare seu vendere eum pro pecunia etiam extraneo: nam ista seruitus facit seruum esse domini sicut pecus est domini hoc solo secluso ꝙ dominus potest interficere pecus & non seruum. Sed quomodo est introducta talis seruitus. nõ iure naturali. quia omnes nascuntur liberi. iure naturali est bene subiectio filialis in ordine ad patrem: sed illa non est seruitus/ quia pater non potest vendere filium. ista seruitus ergo non est de iure naturali. vnde sicut dictum est distinctione. xv. ꝙ dominia & apropriatiões sũt itroducta iure positiuo ita & ista seruitus. Sicut apropriatio huius rei ad istum certũ dominum est de iure positiuo: ita ista apropriatio serui ẽ de iure positio & hoc oportet fateri: sed altera istarum duarum viarum scilicet aliq̃s pure liber qui habet potestatem omnimodam in corpus suum ad quẽcunq; actum exercendum pro aliqua necessitate alteri vendidit pro certo nũmismate transtulit in aliũ & cum hoc transtulit in eum iterum potestatem transferendi in alterum secũdum beneplacitum eius/ ergo vna causarum introductionis seruitutis est ex venditiõe aut da

De itroductione seruitut̃.

Multiplices serui.

tione illius qui erat omnino & totaliter sui
corporis dominus. Sed ē bene difficile vide
re quomodo iste contractus erat iustus. vn
de dicitur in communi prouerbio/non be
ne pro toto libertas venditur auro/ergo nō
potest eē iustum pretium quo ista libertas
potest vendi vel emi: quia nulla bona tem
poralia equarantur libertati/ergo non est
precium possibile dari ꝙ sit tanti valoris si
cut libertas/ergo non potest esse iustum p̄
cium. & vltra/ergo non potest esse talis vē
ditio iusta/ergo introductio talis seruitu
tis non potest esse iusta. Qūtum ad hoc di
co ꝙ equitas & iustitia in contractibus nō
est attendenda penes valorem rerum in se/
nullum est precium tanti valoris sicut liber
tas/neq bos posset vendi pro toto auro
mundi: & si si attenderetur equitas & iusti
tia secundum valorem rerum in se non pos
set vendi libertas iusto precio: sed attendi
tur equitas secundum ꝙ illa res venit in cō
modum & vtilitatem hominum: vt si pla
to qui est empturus fortem dat certum pre
cium quod est forti tāti valoris ad commo
dum eius q̄ti valoris est tota opera & totū
seruitium quod potest fortes exibere plato
ni: & tunc illud precium est iustum preciū
illius communis quo fortes se vendidit/iu
stum tanq̄ ex parte ementis: sed ex parte for
tis se vendentis nisi sit magna necessitas est
raro iustitia: sed Plato dummodo det pre
cium conueniens secundum operasque in
vsu sunt nō committit iniusticiam: & sic ex
parte ementis potest esse iustitia. Secundus
modus per quem introducta est hec serui
tus est peccatum ipsius qui efficitur seruus
nam stat aliquem peccare qui est in potesta
te illius qui gerit vices reipublice & potest
illum dare morti iuste/ergo a fortiori si po
test eum morte punire potest eum facere ser
uum & talis inductio est iusta propter
peccatum illius: nam si pro iusta causa po
test adimere vitam/ergo eum reddere ser
uum/alij ponunt tertium modum de bel
lo iusto: nam aliqs liber capitur in bello iu
sto ex parte capiētis efficitur seruus capiētis
quia poterat eū licite interficere: sicut patet
in secundo modo ante dicto/ergo ex eadē
radice potest eum redigere in seruitutem.
Vnde si sit bellum pro repetundis rebus
nō oportet ymo q̄ cito habet res suas ille q
repetit tenetur cessare & restituere si quid vl
tra acceperit: sed quando est bellum iustum
ex eo ꝙ inferiores bellāt contra superiores
tunc in bello iusto ex parte capientis secun
dum leges efficitur capientis. Sed doct. nō
bene videt equitatem in isto tertio modo
bene verum est ꝙ capiens potest interfice
re captum in ipso conflictu & aggressu:
sed postq̄ capienti non imminet amplius
periculum & alius fugit vel captus est: nō
potest licite interficere: ymo nec fugientem
quando non plus resistit nec imminet am
plius periculum/ergo pari forma: non licet
inducere in seruitutem: & sic doct. est hu
ius sententie ꝙ inductio seruitutis p bellum
iustum non est iusta/rō est. est possibile ꝙ
vterq bellādo iuste operet: puta sūt subdi
ti q tenētur parare suis supioribus nec tenēt
inquirere an sit iusta causa bellandi vel nō/
stat ergo ꝙ vterq iuste agat. ergo si fortes
accipiat platonem qui non peccat bellādo
quia non tenetur scire de iniusta causa belli
quando est captus non licet eum interfice
re neq aliqua pena siue peccato punire. er
go talis iductio seruitutis ex bello iusto nō
videt licita. Ecce ergo quomodo seruitus
est inducta non iure naturali sed positiuo.
Dices/aristoteles dicit ꝙ aliqui naturaliter
sunt serui & alij naturaliter alijs dominan
tur. ergo iure naturali est inducta seruitus
dico ꝙ non dicit ꝙ sint iure naturali domi
ni. sed a natura habent quandam inclinatiō
nem & habitum ad dominandum domi
nio directo. i. habent naturalem habitudi
nem per quam possunt alios dirigere/& a
lij ebetiores & ruditiores optemperant ap
tioribus spiritu. ¶ Hoc supposito iā vidē
dum est de secundo: vtrum seruus possit cō
trahere matrimonium/aliqui nitūtur pro
bare ꝙ seruitus non impedit matrimoniū
cōtrahendum. ratio istorum est/dominus

non habet omimodam potestatem corporis serui: sed seruus habet aliquam potestatem sui corporis puta potestatem sustētendi corpus alias non posset comedere/ neqꝫ bibere sine voluntate domini/ nec potest illa potestate priuari. Arguitur sic/ non potest priuari potestate quam habet ad cōseruandum corpus. ergo nec potestate quam habet ad conseruandum speciē/ quia illud est naturale. sed talis potestas nō est nisi habendi vxorem & eam cognoscendi. Secunda ratio istorum est/ matrimonium ē de lege nature seruitus de iure positiuo. sed positiuum non potest p̄iudiciari naturali iuri. ergo nō pōt seruitus preiudiciari matriōnio ergo seruus potest contrahere matrimoniū Certum est/ matrimonium aliquomodo ē de iure/ quia iure naturali tenemur conseruare speciem & non potest licite nisi matrimonio/ ergo seruitus cū sit de iure pure positiuo non potest derogari iuri naturali/ cū ius inferioris nō potest ꝯtraius superioris. imo positiuum non habet robur nisi ꝑpter cōformitatem ad ius naturale. Dicit doct. ꝙ iste rationes non sunt efficaces/ quia quāuis matrimonium sit de iure nature non tamen de primario iure nature/ sed de multū conformibus iuri nature. & illis aliquādo positiuum preiudicat. Secundo ꝗuis matrimonium sit de iure nature/ ex aliquo facto potest esse ꝙ sit de iure nature ꝙ ille nō cōtrahat. Certum est ꝙ appropriatio rerum ē de iure positiuo/ postq̄ tamen res sunt appriate est de iure nature ꝙ non auferantur ab illo cui sunt appropriate ipso inuito & qui auffert ab illo peccat contra ius nature. nam certum est ꝙ hoc preceptum non furtum facies est de iure nature ꝗuis talis appriatio sit de iure positiuo. ipsa tamen facta aufferre illam rem appropriatem est cōtra ius nature. eodem modo dicerem quāuis inductio seruitutis sit positiua postq̄ tamē est facta trāsferre potestatem sui corporis i aliquam aliam personam est contra ius nature/ quia contra ius nature est trāsferre qđ est alterius ipso inuito. & sic argumentum non habet efficatiam ꝙ seruus posset cōtrahere propterea/ quia matrimoium est de iure nature. & seruitus de iure positiuo. Ad secundum argumentum quilibet tenetur se conseruare in eē & suam speciem. verū est si sit necessitas. & tunc argumētum ꝓbaret ꝙ religiosi & sacedotes tenerentur contrahere matrimonium. vnde si esset necessitas nec seruitus nec votum possent impedire sed cum non obligētur singuli intēdere cōseruationi speciei argumentum nō probat quin seruitus impediat saltem seclusa necessitate. & ꝗuis non sint rationes efficaces videndum est quid tenendum in ista materia. Dicūt doctores primo ꝙ seruitus non impedit quin cōtrahat seruus cum serua & cum libera ex consensu domini & iuito domino. Primo ex cōsensu domini seruus potest contrahere quia quāuis corpus sit domini potest ipse consentire ꝙ seruus in alterum transferat. & sic ex consensu domini ꝯtrahere. Sed queritur tunc an posset eum vēdere extraneo. ita ꝙ nō posset amplius reddere debitum. Regulariter dicunt doct. ꝙ non quia consentiendo renūciat omnibus illis in quibus habebat ius que opponūtur illi cui consentit sicut quando dominus cōsentit ꝙ seruus ordinetur &c. efficitur liber ex tali consensu: quia seruitus repugnat sacro ordini/ eodem modo consentiendo ꝙ contrahat licet nō abneget a se omne dominiū in illo tamen abnegat omne illud qđ exigitur pro exercendo actum naturalē: sed talis alienatio videlicet ꝙ inferatur in terrā longinquam repugnat omnino exercitio coniugali: preterea quando dominus consentit ꝙ contrahat non potest in longincā transferre regionem nisi vxor secum vadat Dico secundo ꝙ contradicēte domino potest cōtrahere / patet sic: seruus nō est sic domini ꝙ semper oporteat eum esse in aliquo opere pro domino suo: alias non liceret ei dormire / ergo non sic est domini quin aliquando sit ei potestas exercendi actum cōniugalem vt si fortes seruus & berta que est libera cognoscit fortem eē seruum & ꝙ nō

habet omnimodam potestatem super corpus suum sed aliqualem/ & vult trãferre potestatem sui corporis pro illa quam habet sortes: cõtractus ille est iustus. nam sicut dictum est. xv. distinctione quãdo sunt duo contrahentes/ vt habeo pannum & sortes habet vinum/ pannus meus nõ tantum valet sicut vinum sortis. & ille bene cognouit nec habet errorem nichilominus vult ꝯmunicare ex sua libertate vinum suum cum pãno meo/ talis contractus est iustus postq̃ non est deceptio. nec error: quia volenti & consentienti non fit iniuria. eodem modo libera contrahens cum seruo quem scit seruum esse/ nec errore/ nec deceptione/ inducta. talis contractus valet & sic inuito domino. dũmodo non sit error istius cõditionis potest seruus contrahere cum libera vt expresse habetur de coniugio seruorum Sed est questio/ vtrum tũc posset dominus seruum suum alienigenis vendere. glo. in primo capitulo videtur dicere ꝙ non/ sed doct. aliter sentit/ & meo iudicio melius/ nam certum est ꝙ in domino ante contractum matrimonialem erat potestas transferendi & alienandi seruum etiam extraneis sed nullus absq; culpa sua & sine consensu proprio priuatur iure suo. & iste dominus non consensit ꝙ contraheret. ergo ex illo contractu domino inuito non priuatur dominus tali facultate/ & per consequens in illo casu sicut poterat ante contractum alienare etiã potest post matrimonium. ideo si contrahat domino inuito cum libera dominus potest eũ inuita vxore mittere ad alienam patriam & vendere. ymo si seruus vnius & ancilla alterius domini contraherent inuitis dominis suis potest dominus serui vendere eum gallis & dominus ancille eã affricanis. & sic erunt omnino impossibilitati ad actum matrimonialem/ & nõ est inc͂ouenieñs si cõ traxerit dissentiẽtibus dñis. Dico tertio ꝙ error istius conditionis puta seruitutis impedit matrimonium. vt sortes liber contraxit cum ancilla/ si ipse sciret verissimile ẽ ꝙ nõ transferret totalẽ ptãtem sui corporis in illam. ergo talis contractus non est liber libertate sufficiente. Dicunt ergo doc. ꝙ talis error seruitutis ĩpedit. Sed vtrũ impediat ex natura contractus vel ex illegitiatõne ecclesiastica & statuto ecclesie Dicit depalude ꝙ error psone ĩpedit ex natura cõtractus/ & error conditionis ex illegitiatione ecclesiastica. Sed videtur mihi ꝓbabilius ꝙ ĩpedit ex natura cõtractus/ certum est ex natura cõtractus si quis emat auricalcum credens aurum & eo precio quo venditur aurum contractus est nullus & ꝙ vendidit tenetur ad restitutõnem precij. ergo eodem modo qui dat potestatem plenam corporis pro semiplena in illo cõtractu est inequalitas & iiusticia. ergo contractus nullus/ dico ergo ꝙ ex natura ꝯtractus error conditionis persone. i. seruitutis impedit matrimonium q̃admodum error persone. ¶ Secunda questio. vtrum etas puerilis impediat/ dico ꝙ etas cum qua est impotentia ad actum carnalem impedit/ quia si ẽ impotens non potest transferre potestatem ad illum actum. Sed illa impotentia cum discretione non impedit sponsalia. nam põt promittere potestatem sui corporis pro tẽpore quo habebit &c.

¶ Distinctio. xxxvij

INquirit de alio impedimẽto matrimonij. vtrũ sacer ordo ĩpediat matrimoniũ contrahendum & dirimat contractum. Arguitur ꝙ non: quia dicit Paulus prima thimo. iij. loquens de episcopo/ oportet ipsum esse irreprehensibilem vnius vxoris virum. ergo licebat epĩscopo habere vxorem. & capit ibidem epm pro sacerdote. In oppositum capitulo placuit. xxij. distinctione vbi prohibetur presbyteris/ dyachonis/ & sudyachonis/ habere vxores. In hac questione conclusio ẽ certa. s. ꝙ sacer ordo impedit contrahendũ & dirimit contractum/ hoc est/ constitutus in sacris si tentet contrahere peccat. & sic impedit contrahendum. Secundo si tentet cõ

trahere nichil facit. & sic dirimit contractū Vnde dirimere contractum nō est facere de contractu qui fuit ꝙ nichil amplius teneat quia solum votum solempne hoc facit/ sed est facere ꝙ si tentēt contrahere nihil fit & dirimere contrahendum. & si quis attentet peccare & illicite agere. Ideo sacer ordo dirimit contractum & impedit contrahendū ¶ Sed difficultas est vtrum hoc sit ex statuto ecclesie/ vel ex statuto christi. Quātum ad dyaconatū & subdya. est solum ex statuto ecclesie/ quia aliquando in talibus ordinibus contrahebant. & illi ordines non erāt sacri. Illi sacri vocantur quibus annexa erat castitas. Sed de presbyteratu vtrū dirimat contractum & contrahendum ex solo statuto ecclesie vel christi. Dicit doctor ꝙ secundum non videtur probabile. ratio in primitiā ecclesia sacerdotes erāt vxorati. & hoc verum est sed vxorati erāt anteq̄ ordinarēt & licuit vxorato ordinari & suscipere sacros ordines. Sed vtrum aliquando licuerit presbytero contrahere est difficultas/ & videt ꝙ non. imo apud grecos i quibus sacerdotes sunt vxorati/ non licet presbytero post sacros ordines vxorari. & q̄d plus est mortuo sacerdote: vxor non potest amplius cū secundo contrahere. ideo nō est vndiquaque certum/ an sit ex statuto ecclesie vel christi ꝙ sacerdos non possit contrahere. Multi doctores tenent ꝙ est ex statuto christi & licet non habeatur in euangelio/ tamen habemus ex traditione apostolorum & semper vsq; nunc obseruatum est. S. tho. & doct. in materia de voto dicunt ꝙ est solū ex statuto ecclesie. & sic practicatū est nup in ducatu normanie. Et dicit. S. tho. ꝙ papa potest dispensare in voto sollempni quod fit in sacris ordinibus sed non in voto sollemni de ingressum religionis/ & videt multū probabile ꝙ est solum ex statuto ecclesie ꝙ presbyter in sacris non potest contrahere. Sed vtrum hoc sit propter votum quia suscipiens ordines vouet sollempniter propterea non potest contrahere/ vel an sit solū quia ecclesia precipit ꝙ nō contrahat/ cum talis sacerdos non sit ipossibilitatus ad cōtrahendum ex precepto diuino sed humano solum/ de hoc sūt due opiniones quas impugnat doct. non potest dici propter primum/ ratio doct. Nullus vouet aliquid qui simpliciter & absolute itēdit facere oppositum & nunq̄ adimplere votum/ quia votum importat propositum de aliquo faciendo cum intentione se obligandi ad illud faciendum. sed sic est ꝙ aliquis suscipiens sacros ordines stat ꝙ non intendat seruare chastitatem. imo stat ꝙ intendat oppositum & proponit ꝙ nō seruabit. ergo apparet ꝙ nō q̄libet suscipiens sacros ordines de facto vouet/ cum votum importet actum animi iteriorē qui est propositum de aliquo faciendo vel non faciendo in futuro/ ille ergo non vouet hoc q̄ intēdit nūq̄ se facturum hoc &c. Vnde aliquis suscipiens ordines cum intentione non seruandi chastitatem/ talis intentio non īpedit quin suscipiat caracterem ordis. ergo non oportet ꝙ suscipiens voueat. Item certum est ex doctore ex supradictis/ ꝙ episcopus attentens paruulum carentem vsu rationis ordinarie de facto ordinat/ & tamen ille puer non vouet. imo non est capax voti: quia de ratōne voti est ꝙ sit actus liber. ergo nō est propter votum ꝙ non potest contrahere. Tertio/ sit aliquis qui metu cadente i cōstantem virum ad suscipiendum sacros ordines/ ille realiter suscipit & in eo imprimitur caracter sicut patet in capit. de iudeis ꝙ suscipiens baptismū per metum realiter est baptisatus/ eodēmodo de illo dicēdū q̄ suscipit ordies. sed sic est/ ꝙ nullus pōt obligari ex voto per metum cadentem in constantem virum ex torto: vt patet de his qui vi metu causa fiunt & c. ergo non est precise ꝙ non potest contrahere quia vouet sollempniter castitatem. propterea aliqui dicunt ꝙ hoc est/ quia ecclesia p̄hibet cōtrahere matrimonium existenti in sacris propterea non potest. & iste modus dicēdi nō est sufficiens/ patet matrimonium contra interdictum ecclesie vt est matrimoniū clā

destinum similiter factum tempore prohibito vt in temporibus ab ecclesia prohibitis est verum matrimonium/& tamen ecclesia prohibet ne fiat. nõ potest ergo dici ꝙ si presbyter attentet contrahere ꝙ non cõtrahit propter prohibitionem ecclesie. Ideo illa rõ nõ sufficit. & ideo ponit opinio doc. que semper visa est michi probabilior ꝙ pñbyter non possit contrahere hoc non ẽ qa vouet sollempniter: quia si vouet hoc est interpretatiue solum. Sed hoc ideo est quia ecclesia illegitimat. vnde ecclesia prohibet aliquando contractum matrimonij fieri vt in clandestino & extra tempora debita/verumtamen cũ si attentẽt contrahere realiter ꝯtrahũt. & hoc qa licet ecclesia ꝓhibeat nõ tñ illegitiat ꝯtrahẽtes vt post votũ de castitate ꝓhibuit ne contrahant tamen si attẽtent contrahunt. Non valet ista consequẽtia. ecclesia prohibet talem cõtractum. ergo taliter contrahentes illegittimat ad contrahendum/sed bene valet e diuerso/ecclesia illegitimat illas personas. ergo prohibet cõtractum inter eas. ideo dico ꝙ tota ratio q̃re constitutus in sacris ordinibus nõn potest contrahere est illegitiatio ecclesie/sicut tota ratio quare in tertio & quarto gradibus non fit contractus matrimonij ẽ qa ecclesia illegitimauit tales ꝑsonas. & non ẽ tota ratio quia ecclesia prohibuit. eodẽ modo ecclesia illegitimat constitutos in sacris ne contrahant cũ quacunq̃/& si attentẽt nichil faciunt/& istius illegitimationis est cã rationalis propter eorum officiũ ad qđ deputati sunt/quia ad illud peragendum requirit actiuitas intellectus & vis cõtemplatiua. Sed actus matrimonialis maxime ista impedit/& sic ecclesia rationaliter illegitimauit. ergo est tota ratio secundum doct. quia nõ possunt contrahere. Dico vltra/ecclesia nõ potest vxoratum impedire qui suscipiat ordinem si attentet: quia ecclesia nõ habet potestatem super sacramenta q̃ sacramenta nõ sũt ꝯtractus facere ꝙ si conferantur a ministro ydoneo quin operentur/vt nõ potest ecclesia facere ꝙ si baptismus alicui paruulo applicetur quin habeat suum effectum & iprimatur caracter. eodẽ modo de ordine tamen sacramẽtum matrimonij est cũ hoc contractus & quia contractus depẽdet a superiore eorum qui contrahunt. propterea ecclesia potest facere ꝙ talis contractus iter cõtrahentes sit nullus. & sic facit de eo qui suscepit sacros ordines in ordine ad quemlibet mulierem. Arguitur sic/aliquando licuit dya. & subdya. ducere vxorẽ ita ꝙ ducendo nõ peccauit neq̃ peccat/& erat verũ matrimonium/capio illud tẽpus illius prime illegitimationis ab ecclesia/tũc arguit sic. Iste qui erat subdya. ante illam illegittimationem qui nunq̃ contraxerat efficiebat illegitimus ita ꝙ postea non poterat contrahere. tũc arguitur sic. Ecclesia non ꝑt aliquem obligare ad opera consilij nisi ex aliquo facto aut peccato eius sed sic est ꝙ talis qui erat dyacho. anteq̃ fieret talis illegitimatio ab ecclesia non tenebatur ad opera consilij ante illam illegitimationem/nec est aliquod opus eius post vel tunc per qđ obligetur ad castitatem/quia nõ suscepit ordinem de nouo/nec vouet nec commisit culpam propter quam debeat obligari ad castitatem ab ecclesia. Vnde ochãm in tertia parte dyalogi ait/nunq̃ ecclesia potest alicui iniungere consilium ipso cõtradicente vel saltem nisi faciat opus exterius cui sit ãnexum votum castitatis/vel nisi pro peccato. hic est ꝙ propter peccatum iniungit aliquando ingressum arctissime religiõis. sed talis dyaco. non commisit &c. imo dissentiebat illegitimationi. ergo ecclesia nõ potest eum ligare. & sic ista illegitimatio non ligat omnes dyaco. & subdyaco.

Quantum ad hoc diceretur ꝙ statutum nõ extẽdebatur ad eos qui ante statutum erãt in sacris constituti. quia statuta non se extẽdunt ad preterita sed ad futura/ergo videtur ꝙ statutum solum extendebatur ad eos qui erant suscepturi sacros ordines. Diceretur facile ꝙ extendebatur ad futura. vt sub dyaconi siue ante siue post quin sũt in tẽpore futuro contracturi non cõtrahant. quia

constitutio illa se extendit ad omnes cōtra ctus futuros. Contra/ergo ecclesia obligat ad opus supererogationis absq consensu & peccato. dico q sic pro aliq rationabili causa. Dico secundo q ecclesia non potest iniūgere certe persone sine cōsensu eius aut peccato opus supererogationis & nō obligentur alij/sed ecclesia bene potest imponere castitatem alicui toti statui. & per illud statutum quo ecclesia impoit alicui vni toti statui non certe persone singulari stat aliquem esse obligatum ad castitatem non ex consensu nec ratione alicuius facti ab ipso post illud institutum/neq ratione peccati: sed quia est illius status cui imponit ecclesia illud statutum. & sic dya. & subdya. post statutum non poterant cōtrahere/sed qui prius contraxerant inter illos erat verū matrimonium.

Et hic finit (cādide lector) clarissimi doctoris theologi magistri Iacobi Almain senonensis perutilis in quartum lectura quā vltra arduis interceptus negotijs protendere non valuit: a quodam suo discipulo ipso legente excepta & in presentem formulam fideliter redacta.

¶Dicta clarissimi & acutissimi doct. Theologi Mgri Iacobi Almain Senoñ. sup sententias mgri Roberti Holcot apprie vtilia.

CIRCA MATERIAM primi articuli doctoris aduertendum est ꝙ de materia ista fuerũt tres opiniones. Prima/ ꝙ assensus fidei pòt causari ex solo imperio volũtatis nõ secludendo ꝯcursus notitiarũ apphẽsiuarũ credẽti. Hãc videtur insequi Occã. xxiiij. & .v. questiõibus secũdi ꝯtra quẽ sunt cões doc. Alia est extrema ipsius doc. ꝙ nõ pòt intellectus nõ habituatus alicui ꝓpositioni assẽtire assẽsu fidei nisi necessitatus per rationẽ. Opinio media videt̃ probabilior & cõior pro qua ponũtur due ꝓpões. Pria/ aliqs assensus fidei mere naturaliter cãtur. Patet/ assẽsus alicuius ꝯclonis q̃ nãaliter & euidẽter seq̃t ex alijs duabus creditis mere nãaliter causat̃. & ille assẽsus est assensus fidei. ergo. Maior nota est ex prio poste. ca. j. Minor patet/ assensus fidei ꝑmissarũ non pòt causare assensũ euidentẽ ꝯclusionis/ qa tũc ageret vltra gradũ sue perfectionis. ¶Scda ꝓpositio/ aliqs assẽsus fidei libere cãtur tãq̃ actus ĩpatus. & sit a/ actus fidei/ & q̃ro/ vel a/ assẽsus ĩmediate cãtur ex solis noticijs apprehẽsiuis terminorũ/ vel solũ ex impio volũtatis/ vel solũ aliq̃bus alijs assẽsibus prioribus/ vel ex aliq̃bus istorũ simul iũctis. Si primũ/ & causatur ex quibuscũq̃ apphensiuis noticijs/ puta tã ĩtuitiuis q̃ abstractiuis: iam illa ꝓpositio erit ꝑ se nota. Si autẽ ex solis intuitiuis/ assẽsus ille erit euidẽs. Vtraq̃ ꝯña tenet ex quid nois terminorũ: & nõ potest dici secũdũ sicut bñ probãt rõnes doc. Si autẽ dicatur secundũ. iã quero de illis assensibus prioribus a quibus causãtur/ & sic erit ꝓcessus in infinitũ/ vel de necessitate erit deueniẽdũ ad quartũ scilicet ꝙ assẽsus fidei causatur ex impio volũtatis cũ aliquo motiuo/ & sic ad primũ assensũ fidei causandũ duo req̃rũtur. Primũ/ est aliq̃d motiuũ q̃d se solo sufficeret gñare opinionẽ. Scdm/ est impiũ volũtatis: & rõne istius scdi assensus iste est liber & meritorius denoĩatiõe extrĩseca & nõ rõne primi. Ex hac opinione ista ꝯña nõ valet/ sortes magis assentit & credit q̃ plato/ & sunt in equali gratia/ ergo sortes plus meretur q̃ plato ꝑ illũ assensũ. Probat̃ sic. & suppono ꝙ sortes & plato habeãt equalia ĩperia volũtatis/ & sortes habeat rationẽ magis apparẽtẽ q̃ plato. tũc clare patet correlariũ. Primũ correla. ¶Secundũ correlarium. Stat vetulã habentẽ pauca motiua ad ꝓpositiõnẽ credibilẽ magis assentire ꝓpõni q̃ doct. theologus habẽs multa motiua. Patet/ qa stat vetulã habere impiũ volũtatis multo plus intensũ q̃ habeat theologus/ ita ꝙ totalis causa credẽdi in vetula sit multo maioris actiuitatis q̃ totalis causa credẽdi in theologo. ergo. 2m ¶Tertiũ corret̃. multũ ꝓbabile videt̃ ꝙ ratio thopica iũcta rõni demõstratiue ad eandẽ ꝯclonẽ partialiter concurrat ad ꝓducendã sciam illius ꝯclonis. & ꝑ hoc multũ facit ꝙ doc. rõnibus demõstratiuis miscẽt thopicas q̃d nisi correlariũ foret verũ supuacaneũ esset. & hoc correlariũ hñt ꝯcedere oẽs tenẽtes formidinẽ esse distinctã ab assensu opinatiuo. 3m ¶Quartũ correlariũ. est aliqua res q̃ se sola naturaliter causaret aliquẽ effectũ cũ adiutorio tñ causat effectum ꝯtrariũ. Patet sic. ratio thopica se sola cãret ꝯsequẽtis opinionẽ/ & tñ cũ adiutorio imperij volũtatis causat fidẽ ꝯsequẽtis. & fides actualis & opinio actualis eiusdẽ sũt qualitates ꝯtrarie vt cõiter deducũt doc. ĩ ꝓlogo sentẽtiarũ. 4m. ¶Quintũ correlariũ/ actus fidei est vite eterne meritorius sicut actus impati dicũtur meritorij. 5m. Querit̃ an sicut ratio thopica adueniẽte impio volũtatis causat fidẽ/ ita hĩtus opinatiuus alicuius ꝓpõnis adueniente impio volũtatis causet fidẽ. Dico ꝙ non/ qa tũc aliq̃ causa naturaliter ꝓduceret aliquẽ effectũ q̃ eẽt naturaliter corruptiuus illius cãe/ qa fides actualis ẽ naturaliter corruptiua hĩtus opiatiui cũ sit nãaliter ꝓductiua hĩtus ꝯtrarij. & ratio est: qa hĩtus opinatiuus nõ est se solo sufficiẽs cãre actũ opinatiuũ: sed req̃ritur liber ꝯsensus volũtatis

Triplices opiniones de causatione assensus fidei.

ꝓpositio. Prima

2. ꝓpõ.

cũ dicat Aristo. habitibus vtimur cũ volumus. ¶Queritur secũdo/si ad a/& b/contradictorias adducãtur rõnes thopice alicui que vidẽtur ei eque fortes cũ a/ppositio sit ei, tunc naturaliter neutra an per imperium voluntatis adueniẽs rationi thopice possit credere a/propositionẽ. Ad hoc visum est quibusdã ꝙ nõ. & ratio talis assignari põt que videtur satis apparẽs. ratio thopica ad a iuncta/tũc nõ potest concurrere ad assensum ipsius a/& imperiũ tunc nõ potest cõcurrere nisi ꝯcurrente ratione/ergo nõ põt tũc credere. Patet maior/q̃tum ratio inducta ad a est nata ꝯcurrere ad assensum ipsius a tantum resistit ratio inducta ad b ꝯtradicẽdum a/ne cõcurrat cum sint eque fortes & productiue assẽsus contrarij. sed a proportione equalitatis non fit actio: ergo pro tũc non cõcurrit. Preterea. nõ est in potestate voluntatis ꝙ intellectus assentiat assensu fidei alicui ppositioni per suum imperiũ q̃ secluso imperio esset neutra/ quia opposito dato posset facer volũtas p suũ impiũ ꝙ omno assentirẽ isti astra sunt paria: sed in casu posito ꝙ a/ppositio secluso volũtatis imperio esset neutra/supposito ꝙ rõnes ad eã & oppositũ eẽnt eq̃ fortes: ergo p suũ imperium nõ potest tũc assentire a/ppositioni. Oppositũ tñ arguitur sic. aggregatũ ex imperio ad assensũ a/ppõnis & ratione inducta ad eandẽ est maioris actiuitatis causando assẽsum eius q̃ sit sola ratio ad b/resistẽte ne causetur: ergo causabũt. ꝯña tenet/qa a qualibet pportione maioris inequalitatis prouenit actus. Propter hoc videtur mihi dicendũ ꝙ tũc poterit fortes credere. & suadetur satis ex hoc/qa realis affectatus ad positionẽ istã ꝙ quãtitas distinguit a requãta nõ obstãtibus rõnibus apparentibus q̃ ad contradicẽdũ assentit illi ppõni. Et p ṗmũ argumentũ bene probat ꝙ ratio iducta ad a/ppter resistentiã rõnis inducte ad b/non ageret nisi esset adiuta/sicut de duobus trahentibus ad diuersas differentias loci eque fortibus nullus agit. veruntamen si vnus quãtumcũq; parum adiuuetur trahet ad se

¶Et ad secũdum argumentũ distinguitur ꝙ per imperiũ voluntatis nõ potest intellectus assentire propositioni que secluso imperio foret neutra. Vel si illa propositio foret neutra propter defectũ rationum apparentiũ/& sic conceditur queadmodũ est de hac propositione astra sunt paria. vel si eẽt neutra ppter equalitatẽ rationũ inductarũ ad ipsam & contradictoriã/& sic negatur. ¶Queritur vlterius/an sicut imperium voluntatis iũctum rationi thopice causat aliũ assensum q̃ causaret sola illa ratio thopica/an etiam imperium voluntatis iunctum rationi demõstratiue causet alium assensum q̃ causet sola illa ratio demonstratiua. Ad istud cõmuniter dicitur ꝙ sic/quia non videtur maior ratio de vno q̃ de altero/& ille assensus erit perfectior assensu q̃ causaretur a sola ratione demonstratiua/& erit scientificus & euidens. Nec valet dicere ꝙ ille assẽsus non est natus causare mediate vel immediate ex sola terminorum incomplexa noticia/ergo non est euidens. & probatur antecedens/quia ad fieri causationem requiritur imperium voluntatis. Ad hoc dicitur ꝙ sufficit ipsum euidenter continere assensum natum causari mediate vel immediate ex sola terminorum noticia incomplexa. ¶Queritur vlterius si requiratur ratio thopica ad primum assensum fidei causandũ. Iam queritur de assensu premissarum illius rationis thopice an sit opinatiuus. & si dicatur ꝙ sic/queritur a quo causetur/vel ex sola terminorum incomplexa noticia. vel ex assensibus precedẽtibus/vel ex imperio volũtatis. & hec difficultas querit/an sit dabile p se opinatũ/hoc est an sit dabilis ppositio cuius assensũ opinatũ sint sufficientes causare simplices terminorũ noticie. ad qđ videt esse dicendũ ꝙ nõ: sed primã opinionẽ oportet de necessitate cãri ex assensibus euidẽtibus aliquarũ ppõnũ q̃ nõ sufficiunt euidẽter inferre illã ppõnẽ opinatiuã/qa si euidenter inferrent cãrent euidẽtiã de re. & illi idem assensus euidẽtes cũ impio volũtatis sufficiũt cãre fidẽ. & hec de p̃io articulo.

¶CIRCA TERTIVM ARTICVlum aduertendum est ꝙ est difficultas inter doc. an ad hoc ꝙ aliqua qualitas sit intellectui noticia requiratur intellectū actiue cōcurrere. Tenet Andreas de castro nouo in secūdo & Occam prima distinctione primi ꝙ non: vt si illā qualitatē que est mihi noticia de forte deus se solo pduceret adhuc eēt mihi noticia fortis. & ꝙ hoc dicere cogat Occam, patet ex hoc. Dicit enim loco preallegato ꝙ deus se solo producit i beatis visionem beatificam. Similiter & fruitionē. & huius opinionis apparētia est hec/ quia hec qualitas est eque naturaliter rēpsentatiua huius obiecti / sicut ignis est naturaliter productiuus caloris. imo nō potest esse in subiecto apto nato quin representet. Sed diceret aliquis ꝗꝗ ignis sit naturaliter productiuus caloris potest tamen applicari passo susceptiuo nō agēdo in ipsum/ vt patet de tribus pueris in fornace positis. ergo eodē modo poterit esse hec qualitas in subiecto apto nato cognoscere & nō representabit. ¶Ad hoc dicūt illi doct. ꝙ non est simile/ quia hec qualitas representat subiectum in genere cause formalis. & sicut nō stat albedinē inherere alicui subiecto & nō denōminare ipsum quale/ ita dicūt de representare in ordine ad istam qualitatem. Sed Petrus Dealyaco defensat partem oppositam scilicet ad hoc ꝙ sit noticia requiritur cōcursus
Primū correla. actiuus intellectus cui inheret. ¶Ex quo sequūtur correlaria. Primū: ꝗuis in intellectu creato non possit dari summa noticia in genere qualitatis finita pōt dari tñ summa noticia in genere noticie finite. Prima pars relinquitur nota ex cōmuni opinione contra Scotum. Et secunda pars patet. Intellectus fortis est finite actiuitatis/ ergo datur summus gradus cōcursus quo cōcurrere potest/ sit ille gradus vt decem & concurrat vt decem ad aliquā noticiam producendam: illa noticia erit summa possibilis forti in genere noticie cum non poterit concurrere magis ꝗ concurrat/ ergo non poterit esse ma-
2m ior noticia forti ꝗ nunc est. ¶Secundū correlariū/ est aliqua noticia que est alicui aliquantum noticia que potest esse alteri noticia/ & non potest esse alteri tantum noticia sicut isti. Patet/ & capio intellectum angeli cum maioris actiuitatis ꝗ sit intellectus fortis: & intelligat secūdum extremum sue intellectibilitatis/ illa noticia qua sic itelligit potest esse forti noticia: & tamen nō potest esse forti tantum noticia sicut ei quia fortes non potest cōcurrere sicut angelus. ¶Ter- 3m
tium correlarium/ est possibile ꝙ qualitas aliquo modo intendatur vniformiter difformiter in genere noticie: & tamen remitatur in genere qualitatis. Patet sic. & pono ꝙ deus nunc se solo producat in animam fortis qualitatem que potest esse forti noticia vt octo. & intendat concursum eius fortis in hora sequente vniformiter difformiter a non gradu vsqꝫ ad sextum: & remitatur illa qualitas duos gradus perdēdo/ hoc casu remittetur illa qualitas in hora sequente in genere qualitatis vt notum est/ & tamē intendetur vniformiter difformiter in genere noticie sicut concursus fortis. & multa alia correlaria possunt inferri videlicet ꝙ fortes de non cognoscente efficeretur cognoscens sine mutatione sui: & econtrario que videri possunt ad vnguem i Andrea de castro nouo in secundo sententiarum. ¶Sed contra hāc positionem aliqs instaret/ quia assensus prophetarum videtur deus se solo causasse in prophetis alias non fuissent miraculose causati. ergo non requiritur concursus intellectus. Ad hoc negatur antecedens. & dico ꝙ fuerunt miraculose causati/ quia quāuis deus non suppleuerit causalitatem intellectus suppleuit tamē aliam causalitatem aliarum causarum secundarum requisitarū vt causarentur illi assēsus modo nature/ vt puta si illi dicti assensus fuerunt ineuidentes suppleuit causalitatem rationis thopice & imperij voluntatis/ si autem euidentes suppleuit causalitatem noticie intuitiue. Et inter has dictas opiniones prima videtur mihi probabilior.

¶Quartus articulus.

CIRCA QVARTVM ARTICVlum in quo querit doc. an possit homo mereri sine vsu liberi arbitrij. Notādum est ꝙ
Meritū. meritum est actus a deo acceptatus ad premium reddendum facienti talem actū vel alteri pro quo fit talis actus. & si specialius accipiamus meteri oportet addere in descriptione sponte. Ex hac descriptione sequitur primum correlarium/ ꝙ actus est tantū meritorius q̄tum a deo est acceptatus. Secūdo sequitur ꝙ actus meritorius potest intendi in genere actus & nō in genere meriti/ imo remitti. Similiter potest remitti in genere actus & intendi in genere meriti. & hoc ex liberalitate diuia magis acceptāte illū actū quando est remissior. Tertio sequitur ꝙ de potentia dei absoluta est possibile paruum actum naturalem eē meritoriū/ similiter & demeritorium & purā omissionem. patet/ sicut deus pro actu baptismatis ipsi paruulo confert gratiam & beatitudinē: ita non implicat contradictionem ꝙ deus acceptet ad premium eternum quoscūq; super quos effulserit sol. sed qd sit dicēdum de lege posita sit prima ꝓpositio.
Prima Positio. Nullus actus est meritorius vel demeritorius nisi liber. De demeritorio patet per illud Augustini. peccatum est ita in potestate peccantis ꝙ si nō sit in eius potestate non est peccatum. & ad idē est Aristoteles. propterea que isunt nobis a natura neq; laudamur neq; vitupamur
2. ꝓpō. Secūda propositio/ omissio pura est demeritoria. Patet/ tempore quo sortes tenetur diligere deum est in sua potestate nō diligere quo posito in eē sortes demeretur & non per transgressionem: quia suppono ꝙ tunc nō odiat deū. ergo.
3. ꝓpō. Tertia propositio/ nulla pura omissio est meritoria. Patet sic ad meritum requiritur relatio in vltimū finem saltem virtualis/ sed illa relatio non potest fieri sine actu positiuo. ergo ad meritum requiritur actus positiuus. Circa secundam propositionem est ardua difficultas de grauitate peccati omissionis q̄ postea tractabitur. Circa ista queritur an accepto a actu meritorio sit verum dicere ꝙ sit finite acceptabilitatis solū/ hoc est q̄rere an dez certus gradus ꝑmij ad quē acceptari potest ita ꝙ non ad maiorem. Doc. in tertio sententiarum videtur dicere ꝙ sic/ quia nō est maioris acceptabilitatis q̄ euitabilitatis: verūtamen quia non datur premium pro illo actu tanq̄ pro aliquo cōdigno/ iuxta qd dicit apostolus/ non sunt cōdigne passiones &c. sed ex liberalitate diuina. & non iplicat cōtradictionē deū pro a actu quodcūq; premiū possibile velle dare. propterea videtur mihi dicendū ꝙ sit infinite acceptabilitatis Etiā sequitur correlarie hanc esse veram demonstrato a/ merito hoc meritum infinitum meritum esse potest.

Queritur vlterius an sit dare aliquē summum gradum meriti ad quē sortes ꝑtingere potest. Pro hoc supponitur imprimis ꝙ non intelligo an sit dare actū ita intensū ꝙ amplius intendi nō poterit: quia esset descēdere ad illud ꝓblema/ an sit dare maximam qualitatē possibilē: sed solūmō volo querere an sit dare maximū intēsum possibile sorti in genere meriti. & vltra suppono ꝙ hic loquor de merito personali solum. videtur istā questio dependere ex altera questione: an sit dabilis maxima visio dei sorti possibilis in genere visionis/ ita ꝙ sortes illa visio ne videret quātumcūq; intenderetur in genere qualitatis non magis videret. & si dicatur ꝙ sic sicut dicit Dealyaco/ tūc meritū sortis ad tantam visionē in genere visionis acceptatū esset personale simpliciter sorti possibile. Si autem dicatur ꝙ non: sed si illa visio quātumcūq; intēdatur in genere qualitatis etiam intenderetur in genere visionis/ tunc dicendum foret ꝙ non est dabilis summus gradus meriti finitus simpliciter possibilis sorti. sicut nec dari potest summa beatitudo simpliciter finita sorti possibilis Ex omnibus istis stat ꝙ de lege posita est dandus summus gradus meriti ad quē sortes pertingere potest. Patet sic. de potentia dei ordinata est dare maximum tempus per quod sortes viuere potest qd est minimum vltra qd sortes nō pōt viuere & est dabilis

aliqua maxima multitudo actuum meritorum quos fortes in illo tempore producere potest. ergo etiã & summus gradus meriti ad quẽ ptingere põt de potẽtia dei ordiata Ex omnibus istis correlarie sequitur ꝙ est satis deffensabile Christũ secũdum humanitatem esse infinite beatum & habere infinitam gratiã intensiue. ¶ Queritur an ad meritum necessario requiratur concursus actiuus gratie/ loquẽdo de potentia dei ordiata/ quia de absoluta notum est ꝙ non. Ad hoc dicit quidã per tria dicta. Primum/ ad actum meritoriũ non sufficit assistentia gratie/ quia tunc veniale esset meritorium. Secundum/ ad actum meritorium nõ sufficit assistentia gratie: & ꝙ ille actus non sit malus/ quia tunc actus indifferẽs esset meritorius. ¶ Tertium/ ad actum meritoriũ sufficit & requiritur assistentia gratie / & ꝙ ille actus sit bonus moraliter. & sic apud istam opinionẽ dicendũ foret ꝙ fides ĩfusa / spes infusa non cõcurrunt ad actus suos producendos. & hec opinio facile saluari potest. ¶ Altera est opinio difficilior & cõior / ꝙ caritas actiue cõcurrit ad actus meritorios producendos. & sic meritum est attendẽdũ penes conatũ voluntatis & gratie. Consequẽter dicit hec opinio ꝙ voluntas existẽs in gratia maiorẽ actum producit ꝗ produceret se sola cum suo conatu precise. ¶ Sed contra hãc opinionẽ sic arguitur/ sequitur ꝙ aliqua pars actus voluntatis secũdum se totã & quãlibet eius partem desineret esse p vltimum sui esse. quod probo sic/ & sit fortes in charitate qui conetur vt duo ad amãdum deum. Ex positione actus diligendi deum est intentior ꝗ esset si non esset gratia/ sit a/ illa pars per quã est intentior. & vltra/ pono ꝙ fortes vltra incipiat elicere successiue aliquã volitionem mortalem. Tunc sic arguitur. a/ pars nunc est/ & nunꝗ post hoc aliqd eius erit. ergo propositum. Maior est nota & minor probatur/ nunꝗ post hoc erit caritas ĩ forte/ quia fortes post hoc semper erit in mortali peccato/ ergo a pars nec aliqd eius per quam actus diligendi est intentior ratione concursus caritatis post hoc erit. ¶ Secundo arguitur sic/ si caritas actiue concurrat ad actum meritorium/ ergo eadem causa naturalis effectiue concurret ad effectus contrarios / quod videtur absurdum. Patet consequentia sic/ quia actus contrarij successiue possunt esse meritorij. ¶ Tertio arguitur sic/ si caritas actiue cõcurreret ad actum meritorium/ ergo concurreret ad actũ demeritoriũ. quod nemo pcederet. Patet sequela/ & sit ita ꝙ dehinc ad vnã horam prohibeat mihi deus velle ingredĩ religionem/ tunc sic caritas non concurrit ad volitionem nunc ingrediendi religionem naturaliter/ ergo si illa volitio dehinc ad vnam horam conseruetur concurret: iuxta illud / idẽ inquãtum idem semper est natum facere idem. sed ille actus nunc erit demeritorius. ergo propositũ. ¶ Quarto arguitur sic. si per intentionem caritatis intẽdatur actus voluntatis meritorius: ergo eodem modo per intentionem cognitionis intenderetur de necessitate actus voluntatis. Cõsequẽtia tenet/ quia sicut caritas concurrit actiue: ita & cognitio. & falsitas consequentis patet ex omnibus doctoribus. ¶ Quinto sic arguitur/ sequeretur actũ intendi in infinitum similiter & gratiã/ quod nemo concederet. Patet. & pono ꝙ fortes habeat caritatem vt duo: & conetur precise vt duo ad diligendum deum & sit a actus dilectiõis que precise sufficeret causare istas qualitates vt duo. & voluntas fortis cum conatu vt duo/ hac dilectione meretur fortes aliquem gradum charitatis ratione cuius gradus aduenientis intenderur a/ dilectio per aliquem gradũ. & iterum illo gradu superueniente a dilectioni merebitur fortes aliquem gradum charitatis. & iterũ ratione illius gradus charitatis intenderetur a/ dilectio effectiue per aliquem aliũ gradum. & sic in infinitum procedendo: ergo nec in actu nec in caritate dabitur status. ¶ Ad primum istorum argumentorum cõsequenter ad opinionem de necessitate sequitur conclusio illata; scilicet ꝙ aliqua pars

An gratia pcurrat ad meritum.

volitionis secundum se & quodlibet sui des finit esse per vltimum esse. & hoc ideo est: qa causa a quo dependet: puta gratia desinit esse per vltimum sui esse. & de gratia nõ est inconueniens quia a solo deo corrũpitur.
¶ Ad secundum conceditur sequela & sequitur scilicet ꝙ caritas successiue concurrit ad actus ꝯtrarios. ¶ Ad tertiũ/negatur seq̃la/& ad probationẽ dico ꝙ in illo casu idẽ actus primo est meritorius/& postea demeritorius. Et pro actu ad quẽ cõcurrit charitas dãnabitur: ergo & actus ad quẽ ꝯcurrit charitas erit demeritorius perditionis charitatis. Et vlterius dicẽdũ est ꝙ propter pro quo erit demeritorius nõ ꝯcurrit charitas: quia tunc nõ erit charitas. Nec potest ꝯcurrere ad actum venialẽ. Nã dicit Climeton ꝙ charitas est instrumentum sp̃ũsanctĩ/ & non permittet eam deus concurrere nisi ad actus meritorios. Et eodem modo dicendũ foret de fide infusa que nunc partialiter cõcurrit ad credendum ꝙ antichristus erit & ipso mortuo non amplius concurret.
¶ Ad quartũ/negatur sequela & sequẽs/& ad probationẽ argumentũ assumit vnum dubiũ si per quẽlibet actũ meritorium intẽdatur charitas. verũtamẽ hoc admisso vt argumentũ habeat suã totã apparentiam adhuc sumit aliud dubium. an scilicet positis duobus qui equaliter conãtur ad diligẽdũ deum/& vnus magis diligit q̃ alter qa habet maiorẽ charitatẽ q̃ alter/an plus mereatur q̃ alter. Et adhuc transeat istud/qa postea dicetur. tunc conceditur ꝙ propter actũ meritoriũ intenditur charitas p aliquẽ gradum/& ratione illius gradus intenditur a/ actus etiã per aliquẽ gradũ/quia gradus ille charitatis actiue ꝯcurrit. & item ratione istius superadditi gradus a actui intẽdetur charitas meritorie & sic in infinitũ. Negaĩ tamen ꝯña qua infertur/ergo actus erit infinitus: quia partes ille isinite quas sumis nõ sunt eiusdẽ intẽtionis: sed forte eiusdẽ proportionis quo ad intentionẽ/& ex infinitis talibus nõ resultat infinitũ. & hoc argumẽtum potest applicari ad materiam actuũ & habituum quõ alter alterũ generat. ¶ Circa predicta queritur vtrũ sortes & plato sic se habeant ꝙ plato sit in charitate vsq ad vnum & sortes vt duo & equaliter cõnetur ad diligendum deum an sortes plus mereatur. videtur ꝙ sic/quia plus diligit. Circa hoc dubium est duplex modus dicendi.
Prima opinio est/ꝙ sortes in casu posito non magis meretur q̃ plato q̃uis magis diligat q̃ plato. Et ratio est/quia ꝙ magis diligat hoc est ex concursu maioris charitatis quẽ habet sortes & nõ ex ꝯcursu libero sue voluntatis. ¶ Sed contra hãc positionẽ arguitur sic/sequeretur ꝙ sortes reportaret incommodum de sua charitate maiori. quod nemo diceret. Probo tamẽ sequelam/quia si sortes non haberet maiorem charitatem q̃ plato & plus diligeret q̃ plato plus meretur q̃ plato. nunc autem non plus meretur eo ꝙ habet maiorem charitatẽ: ergo reportat incommodum de sua maiori charitate.
¶ Ad hoc negatur consequentia/& ratio est/quia si sortes haberet solum tãtam charitatem quantam plato/& plus diligeret q̃ plato ipse plus conaretur q̃ plato/ita etiam si ipse maiori caritate plus conaretur q̃ plato plus mereretur q̃ plato/& hanc opinionem insequitur Clymeton. ¶ Ex hac etiam sequitur correlarie ꝙ stat fortem plus mereri per minorẽ dilectionem q̃ mereatur plato per maiorem de lege posita. ¶ Alius est modus dicẽdi ꝙ sortes plus meretur q̃ plato/& ad rationem partis aduerse cõceditur ꝙ concursus ipsius charitatis est naturalis: verumtamen quia charitas fuit acquisita p actus liberos hoc imputatur sorti in premium. Vel ex hac solutiõe adminus videtur sequi ꝙ si nũc forent sortes & plato primo in vsu rationis/& sortes haberet maiorem charitatem q̃ plato/quia sortes fuit confirmatus & baptisatus/& diligerent deum ex equali conatu ꝙ sortes plus diligeret & nõ magis mereretur/quia actus p quos acquisiuit istam maiorem gratiã/puta baptismus & ꝯfirmatio non fuerũt in potestate ipsius & hoc correlariũ ꝯcedũt illi de ista opiniõe

Potest tamen aliter dici/ꝙ licet charitas naturaliter cõcurrat dependet tamẽ in concurrendo a ꝯcursu voluntatis. ¶ Ad quartum argumentũ de cõcursu charitatis ad actum meritorium. Negaretur ꝯña & cõsequens: scilicet ꝙ aucta cognitione & stante eodem conatu voluntatis de necessitate augmẽtetur volitio/ & non reperio aliã rationẽ dissimilationis nisi quia voluntas in agendo non dependet ab habitu & dependet a cognitione. Propterea augmẽtato habitu & stante eodem conatu de necessitate augebitur volitio nõ autẽ augmentata cognitiõe Et hec de quarto & q̄nto argumẽtis/ & sexto nihil. ¶ Circa solutionem primi articuli notandũ ꝙ doc. ibi duo tangit. Primũ est/ an possit deus reuelare alicui suã dãnationẽ Secundũ est/an stet in reuelatione actus sperandi. Quãtum ad primũ/dicunt aliqui doctores ꝙ reuelatione exteriori potest deus hoc reuelare: nõ autẽ interiori reuelatione que nihil aliud est ꝗ quedam causatio p specialem concursum alicuius assensus. Quod autem hoc possit reuelatione exteriori/patet/q̄ Christus postq̄ dixerat vnus vestrũ me tradet/statim adiũxit melius fuisset illi si natus non fuisset homo ille/ & isti consequenter habent ꝓcedere ꝙ aliquẽ assensum speciali concursu potest deus in me causare quem nõ potest suo speciali cõcursu causare in platone. quod patet sic. assensus huius plato damnabitur/ potest deus suo speciali concursu causare in me & non potest causare in platone. Oppositã partem tenẽt cõmuniter doc. & eam tenet doc. in hoc argumẽto. quia deus potest homini suam damnationem reuelatione interiori reuelare & breuiter qdcũq̄ futurũ premiũ reuelare ad quam opinionẽ videndum est de scdo. pro quo aduertendũ est ꝙ de actu spei est inter doc. controuersia. Dicit Scotus in tertio sẽtentiarum ꝙ actus spei est amor cõcupiscẽdi quo desidero mihi beatitudinẽ ex meritis & gratia/ & sic apud eũ differunt solũ in hoc actus spei & caritatis/ꝙ actus caritatis ẽ amor amicitie & actus spei amor cõcupiscẽtie. Contra quã positionẽ arguitur sic/ desideriũ quo ego desidero sorti beatitudinẽ nõ est actus spei. ergo nec desiderium quo desidero mihi beatitudinẽ. ꝯña tenet/ quia illi actus sunt eiusdem spei specialissime/ qd' apparet ex idẽtitate specifica obiectorum. Preterea desiderare proximo beatitudinẽ est diligere proximũ / ergo sibi desiderare beatitudinem est diligere seipm. & per consequens est actus charitatis & non spei. Ista duo argumẽta licet possent aliqualiter solui habent tamen apparẽtiam. Ad primum diceret Scotus concedendo ꝙ desiderium beatitudinis ipi sorti nõ est actus spei. & ꝙ est eiusdem speciei cum desiderio quo desidero mihi. & negaret cõsequentiã/ergo desideriũ non est actus spei/nec est inconueniens duos actus eiusdẽ speciei spetialissime sic se habere ꝙ vnus ẽ ab vno habitu a quo non potest alter causari. nam dilectio sortis causatur ab habitu acquisito diligendi sortem. Dilectio vero platonis ab eodem causari non potest/ & nunc ille due dilectiões sunt eiusdem speciei specialissime. Ad secũdum diceret ꝙ desiderare sibi beatitudinẽ simpliciter est actus charitatis/ sed desiderare ex gratia & meritis non est actus charitatis. Alius est modus quẽ ponit Ockã tertio quolibeto. q. x. ꝙ actus spei nõ ẽ desideriũ voluntatis sed naturaliter causatur ex desiderio voluntatis cũ aliquibus actibus intellectus. Vnde ad actũ spei causandũ primo requiritur desiderium beatitudinis. secundo actus fidei quare dicitur beatitudinis dãde isti perseueranti in merito. Tertio ꝓpositũ perseuerãdi. & ab his tribus naturaliter causatur actus spei. Sequitur correlarie ꝙ licet actus spei non sit actus fidei nec actus charitatis actum tamẽ fidei & actũ charitatis presupponit. Secũdo sequitur ꝙ cũ reuelatiõe interiori de dãnatione eterna nõ stat actus spei. & huius opiniõis est doc. in hoc prio argumẽto. Tertiũ correlariũ. reuelatiõe interiori facta de eterna dãnatiõe de necessitate aufret deus preceptum de spe/ & tũc non sparare nõ ẽ peccatũ. ¶ Quartũ correlariũ ad

Quid interior reuelatio.

hanc opinionem cōcedendum est ꝙ actus spei non est meritorius nisi ratione actuum precedentiū a quibus causatur/ qui quidē actus sunt liberi immediate. ¶Circa secundum argumentū doctor concedit hanc cōclusionem ꝙ primus actus meritorius puta contritio est magis meritorius ꝙ̄ primus actus sequens. & in hac parte concedo ipm̄ insequutum fuisse beatum Thomam dicentem ꝙ nulla forma quātum ad eius essentiā recipit gradus. & sic primo actu meritorio meretur totam essentiam beatitudinis/ & nullo sequēte meretur essētialē beatitudinē quantū ad esse vel sic intensam/ verūtamen tenendo opinionem cōmunem de intētione formarum. opinio doctoris est falsa & heresim sapiens. quod probatur sic. & sit a gradus beatitudinis quem meretur homo per primum actum meritorium & b/ quem meretur per secundum/ vel b est finite minus intensum ꝙ̄ a vel infinite. non secundū & si primum ponatur ꝙ sit in decuplo minus. & per consequens per actum in decuplo magis meritorium ꝙ̄ sit secundū tantū merebitur ꝗ̄tum per primum/ & per actum in triplo magis meritorium ꝙ̄ sit secundus plus merebitur ꝙ̄ per primū. Et ad argumētum doc. Nego ꝙ per premium correspōdens primo actui sit melius premio correspondente secundo/ & ad probationem negatur iterū ꝙ carentia premij correspondētis primo sit peior ꝙ̄ carētia p̄mij correspōdente secūdo. ¶Circa quintum argumētū est difficultas inter doctores vtrū deus possit reuelare aliqđ falsum pro qua supponitur ꝙ duplex est reuelatio sicut tactum fuit circa primum argumentum. Vlterius supponitur ꝙ deū reuelare aliquod falsum reuelatione interiori non est aliud ꝙ̄ cōcursu speciali cōcurrere ad causationem assensus falsi. Hoc supposito dixerunt aliqui docto. scilicet doc. & Petrus De alya. & Adam ꝙ deus potest reuelare aliquod falsum capiēdo ita reuelationem. & probatur sic. Deus speciali suo concursu causauit in aliquibus assensum huius antichristus erit/ ergo nūc

Duplex reuelatio

est necessariū ꝙ causauerit. ꝯña tenet/ quia ad preteritū nulla est preterita/ & vltra nūc est necessarium ꝙ causauerit/ & nūc est possibile ꝙ antichristus non eueniet/ ergo ista copulatiua nūc est possibilis suo speciali cōcursu causauit illum assensum & antichristus non eueniet. ꝯsequētia tenet quia qđlibet possibile est cuilibet necessario cōpossibile. & vltra arguit̄ illa copulatiua ē possibilis/ ponatur ergo in eē ꝙ ita sit antichristus non eueniet. ergo ille assensus fuit falsus/ & per primā partē copulatiue fuit spāliter causatus a deo/ ergo deus spāliter causauit assensū falsum. Secūdo arguit̄ sic/ cuiuslibet cause efficiētis actiuitatē pōt deus supplere nō supplēdo actiuitatē alterius sicut fuit prius tractatū/ capio ergo aliquē assensum falsū causatū ab itellectu & sillogismo sophistico/ actiuitatē sillogismi poterit deus supplere mō supplēdo actiuitatē intellectus/ quo facto spāli cōcursu causauit assensum falsum/ ergo ꝓpositū. ¶Sed cōtra hāc opinionē arguitur sic. Seqretur deū posse mentiri & per ꝯñs peccare. Patet sequela/ postꝙ̄ asseruit deus vniuersale iudiciū futurum est necessariū ipm̄ asseruisse/ & possibile est ꝙ nō eueniat vniuersale dei iudicium ergo. Itē scđo arguit̄/ seqretur ex hac positione ꝙ fides inclinaret ad assensū falsū qđ est ꝯtra oēs doc. dicentes ꝙ ꝗuis falsū possit subesse fidei nō est tñ possibile ꝙ falsū subsit fidei. & patet ꝯña/ fides inclinat ad assentiendū cuicūꝗ reuelato a deo/ cū eius obiectū ꝓpriū sit reuelatū a deo: sed deus pōt reuelare falsū/ ergo est possibile ꝙ fides inclinet ad assentiendū alicui falso. Forte dices ꝙ obiectū fidei ē hoc totū/ verū reuelatū a deo/ & sic qñ ē falsū nō amplius ad assensū eius inclinat fides. Sic arguitur/ fides fortis causauit assensum quo iudicauit fortes antichristū futurū/ ergo nūc est necessarium ꝙ illa fides causauerit illum assensum/ consequentia tenet/ quia non magis videtur dependere ex vna de futuro ꝙ illa fides causauerit ꝙ̄ ꝙ deus causauerit: sed ex argumētis huius opinionis si deus cāuit est necessariū

ipsum causasse.ergo eodē mō si fides causa-
uerit est necessarium ipsam causasse.sed est
possibile ꝙ antichristus non eueniet & per
consequens illa simul stabāt fides causauit
assensum ꝙ antichristus erit & antichristus
non erit. Tertio sic arguitur/sequeret eadē
ratione ꝙ deus posset peccare.patet sic de-
us potest asserere aliquod futurū & asserti-
onē iuramēto firma sicut iurauit ipsi abra
ham ꝙ multiplicaret semen suum super are
nam maris sicut genesis scribitur .c.xvj.
& iuramento facto potest illud futurū nō
euenire/ergo potest deus periurare. ¶Ad
primum istorum distinguendum est apud
doct. ꝙ deus possit mentiri vel decipere ꝙ
si isti termini importent difformitatē/ita ꝙ
mentiri sit scienter falsum asserere/& tūc nō
cōcedendū est/verumtamē communiter ca
piuntur vt īportant difformitatē. ¶Ad se-
cundum quod videt fortius posset dici pri
mo/ꝙ fides infusa non cōcurrit actiue ada
ctus credēdi: sed solum fides acquisita. iam
conceditur ab omnibus ꝙ fides acquisita
potest concurrere ad assensum falsum. Si te
neatur opposita pars ꝙ fides infusa cōcur-
rit ad assensum fidei & cum hoc si teneatur
ꝙ ad preteritum nulla est potentia vix eui-
tari potest quin sit concedendum esse pos-
sibile ꝙ fides infusa concurrit ad assensum
falsum. & hoc satis est conforme doctori di-
centi ꝙ possumus mereri per fidem falsam.
Opinio Gregorii ¶Ad tertium dicendum est sicut ad primū
¶Altera est opinio quam insequit Grego-
rius de arimino. xlij. distin. primi. ꝙ deus
nō pōt decipere nec specialiter ꝯcurrere ad
assensum falsum causandum & fundat se ꝑ-
cipue in auctoritatibus. prima scribitur ad
hebreos sexto. Impossibile est mētiri deū.
& alibi dicit apostolus: seipsum negare nō
posse/& Augustinus in symbolo tractans
istud Credo in deum patrem omnipotētē
sermone primo. sic inquit/omnipotens ē
nec mori potest/nec falli nec fallere/ & ad
argumentū partis aduerse de assensu futuri
contingētis quem deus specialiter causauit
oportet dicere dicit Gre. ꝙ ad preteritū sit
potenti. ita ꝙ iste assensus potest non fuis-
se vel dicere ꝙ iste assensus potest non fuis-
se assensus & ipsum fuisse assensum depen-
det ex vna de futuro vel sic dicit altissi. ꝙ
assensus ille si antichristus non eueniret fu-
isset assensus cōtradictorij/ nec ipse vt fatet
aliam solutionem potest inuenire. si nulla
istarū placeat melius est fateri ꝓpriā ignorā
tiā ꝙ̄ in talē labyrinthum incidere. & inter
istas duas opiniones reputo primam pro-
babiliorem. & tenendo secundam opinio-
nem secunda solutio videtur melior. & hec
de prima questione/de secunda nichil.

¶Tertia questio.

CIRCA PRIMUM AR
ticulum & secundū secū-
de questionis/aduerten-
dum est ꝙ ipsa voluntas
est libera & dicitur ꝑ tan
to libera quia omnibus
positis que necessario re-
quiruntur vt producat actum suum habet
in sua potestate non producere. & volūtas
dicitur tripliciter libera. s. libertate contra- Tripliciter voluntas dicit libera
dictionis: quia omnibus neccessario requi-
sitis vt producat actum suum habet in sua
potestate producere illum & non produce
re. & dicitur libera libertate contrarietatis
quia habet in sua potestate producere actū
positiuum & suum contrariū. Et dicitur li
bera libertate indifferētie/quia non magis
inclinatur ad vnum actum eliciendū ꝙ̄ ad
eius oppositum/& omnis voluntas libera
libertate indifferentie in ordine ad aliquos
actus est libera libertate contrarietatis & cō
tradictionis sed non e diuerso. & omnis li
bera libertate contrarietatis est libera liber
tate contradictionis. nam qn̄ volūtati ostē
ditur aliquid sub ratione summi boni est li
bera libertate contradictionis sed non con
trarietatis. Primum correlarium sicut liber
tas se extendit ad actus positiuos/ita & ad
puram omissionem/vt fortes libere non di
ligit obiectum quando non diligit: sicut li
bere diligit quando diligit. Secūdo modo
sequitur ꝙ nunꝙ̄ voluntas libere admittit

aliquem actum nisi pro tempore quo intellectus habet noticiam sufficientem vt volũtas producat illum actum. Tertio seqtur ꝙ ẽ dabile peccatum pure omissionis vt infra patebit. ℭCõtra diffinitionem libertatis voluntatis arguit sic/ vt voluntas producat actum de necessitate requirit ꝙ deus faciat illam causare illum actum: sed non est ĩ potestate voluntatis deo sic faciente qui talem actum producat. ergo omnibus necessario requisitis ad actum producendũ non habet in sua potestate non causare. Dico ꝙ hoc intelligitur omnibus necessario requisitis vt causet positis ex parte causarum secundarum habet in sua potestate causare simul & non causare. Secundo notãdum ꝙ aliquem actum libere fieri/ dupliciter intelligitur. vno modo ꝙ libere fiat immediate & isto modo actus voluntatis eliciti puta velle & nolle libere fiunt/ alio modo ꝙ libere mediãte. s. mediate actu elicito & hoc modo actus imperati vt currere dare elemosi͂oa/ & similes libere fiũt. & pro istis sit prima propositio. ℭNon est in potestate hominis ꝙ posita volitione efficaci currendi & nullo posito obstaculo nec aliquo deficienite requisito vt currat non currere. quod patet sic / quia opposito dato seqret ꝙ omnibus illis positis posset adhuc deus precipere ꝙ non curreret non precipiendo ꝙ non vellet currere/ sed hoc est falsum quia tũc actus exterior foret malus & actus interior a quo imperatur non foret malus: patet ꝯsequẽtia/ quia omne q̄d' subest libero arbitrio hominis: & non est per se malũ deus potest precipere/ sed potest homo ꝑ oppositum velle currere omnibus illis positis. & tamen non currere non est per se malum vt notum est/ ergo deus posset precipere. Hinc dicũt doct. actus ĩperatos simpliciter naturaliter causari q̄q̄ antecedẽter libere causentur. & propter eandem causam dicunt ferme omnes doct. actus imperatos nichil bonitatis aut malitie superaddere sup actus elicitos. ℭAduertẽdum est / tertio ꝙ rectitudo libertatis nichil aliud est apud doct. q̄ status voluntatis voluntati diuine conformis in volendo vel nolẽdo/ vel no lendo siue non nolendo. Ex quo sequit ꝙ rectitudo volũtatis distiguitur aliqñ ab ipsa voluntate: puta quando est volitio vel nolitio. & aliquãdo non distiguit puta qñ est pura carentia sicut/ si deus perciperet sorti pro/ a/ tempore nullum actum elicere & pro/ a/ tempore nullum actum eliciat rectitudo sue voluntatis est ipsamet voluntas nullum actum eliciens q̄admodum supra dictum est ꝙ peccatum omissionis est ipsa anima omit tens.

Pria ꝓpositio

Quid rectitudo libertatis.

ℭCIRCA TERTIVM Articulum. In illo articulus / implicatur triplex difficultas/ prima est/ an voluntas possit cogi. Secunda/ an ipsa dato ꝙ nõ cogatur possit necessitari. ℭQuãtum ad primum videtur michi dicendum ꝙ voluntatem cogi ad aliquem actum potest dupliciter intelligi. primo modo ꝙ cogatur ad illud quod est contra inclinationem naturalem / & isto modo ad nullum actum elititum cogi põt cũ ad quemlibet suscipiendũ & ꝓducẽdũ habeat naturalem inclinationem. Alio modo ꝙ possit cogi quo ad inclinationem liberã q̄ quidam inclinatio libera non est aliud q̄ volitio vel nolitio voluntatis: & isto modo capiendo videtur michi dicendum ꝙ ipsa cogi potest ad aliquos actus interiores & hoc a solo deo &/ supposito ꝙ deus se solo possit volitionem vel nolitionẽ causare. patet istud dictũ sic. si sortes haberet nolitõnem qua formaliter nolet amare platonem illa nolitione stante posset deus se solo causare in voluntate sortis amorem platonis quo facto cogeretur voluntas quo ad inclinationem naturalem ad amandum platonem eque sicut sortes cogit ad ambulandum si ipso nolente ambulare ex violentia alterius ambulet. Ex isto correlarie sequitur ꝙ voluntatem cogi ad aliquod belle non est ipsam illud velle & nole/ sed est ipsam illud velle & nole se velle illud. & hoc quãq̄ non sit possibile per potẽtiam naturalem est tamen possibile per po

tentiam supernaturalem. ¶ Vltra dicendū foret φ si voluntas ita cogeretur a deo ad aliquem actum/ille actus non esset sibi imputandus:nec ad premium:nec ad penam. Cum istis omnibus stat φ voluntas nō possit cogi ab aliquo agente creato: quia nullū agens creatum potest causare actum in voluntate alterius nisi illa voluntate concurrente. ¶ Quantū ad secūdū/aduertendū est φ voluntatem necessitari nichil aliud est q̃ voluntatem ita disponi φ nō habeat ī sua potestate stante tali dispositōne talem actū non elicere. Vltra supponēdū est φ ista tota difficultas consurgit ex altera scilicet/an volūtas possit difficultari per motus appetitus sensitiui/per habitus/& per apprehensiones/tunc ponuntur alique propositiones iuxta mētem doct. Prima/volūtas pōt necessitari ad non volendum. patet sic/est possibile intellectum presentare voluntati aliquod obiectū sub oī modo ratione malitie. ita φ in tali obiecto nulla apparet ratio bonitatis vt si aliquid apprehēdatur sub ratione summe miserie/& illa dispositiōe stā te non potest voluntas illud obiectum velle. ergo propositum. patet minor/ quia bonum assignatur obiectum volūtatis & hoc satis trahi potest ex Aristotele quīto ethi. capitulo sexto/vbi probat φ aliquis per seipsum ledere/sed non iniuriam facere. Contrarium huius propositionis tenet Occam in tertio sententiarum/cuius ratio talis est/ quia tunc illa cognitione stāte non posset aliqs homo mereri circa illud obiectum nolendo/ quod tunc falsum ē nisi habeat preceptum de nolendo. & patet sequela/non potest demereri circa illud obiectum. ergo nec mereri. ista consequentia videt nota & probatur antecedēs quia non potest demereri nisi volendo/per opinionem non pōt velle. & vltra dicit Occā φ quādo dicitur φ bonū est obiectū voluntatis φ capit bonū transcēdēter vt cōuertitur cum ente. sed ratio sua est parue efficatie. prīo negat ista consequentia/ non potest demereri stāte tali dispositōne/ergo nec mereri quia per idē probaretur φ homo non posset mereri stā te gratia quia homo non potest demereri (saltem tali gratia stante) mortaliter. Secūdo dicitur negando antecedens nunc stante tali dispositione potest demereri nō trāsgrediendo sed omittendo nolitionem.

¶ Secunda propositio/apud doctores homo potest necessitari positiue. i. ad eliciēdū actū. hoc patet sic docet experiētia φ motus sensitiuus ad libidinem difficultat voluntatem ad resistendum. ergo maior motus magis difficultat & voluntas est solum finite potentie in resistendo. ergo poterit tm̄ nūc augeri motus φ erit maioris actiuitatis in difficultando q̃ voluntas potentie in resistendo/quo facto voluntas non poterit resistere cum aproportione maioris in equalitatis non fit actio/ergo tunc necessitatur. Preterea probatur φ possit necessitari ad aliquem actum si voluntas vellet efficaciter antecedēs alicuius bone cōsequētie & bonitatē cōsequētie ipsa stante tali volitione non potest non velle consequens. ergo volitio antecedentis & bonitatis consequentie necessitabit voluntatem ad volitionem consequentis. & cōmuniter assignā tur quatuor que possunt necessitare voluntatem. Primum est volitio antecedentis cū volitione bonitatis consequētie. Secūdum est motus appetitus sensitiui. Tertium ē apprehensio excessiui delectabilis aut tristabilis. Quartum ē habitus cum certa apprehēsione. ¶ Sed cōtra cōclusionē arguit sic/sic volūtas possit necessitari p motū appetitus sensitiui/vel ergo ē dabilis minimus gradus motus q sufficit necessitari vl maximus qui nō. nō pōt dari primū quia vel tūc ingeret volūtati maiorē difficultatem q̃ volūtas sit potens resistere/vel minorem vel equalem si duo vltima/ergo voluntas poterit resistere & per consequens non necessitabit. Si dicatur primum/tūc sic arguit/ingerit maiore m difficultatem. ergo diuisibiliter maiorem/& per consequens aliquis minor sufficiebat necessitare. Si autem dicas φ sit dabilis maximus qui non sufficit sit ille/a/&

Quid sit volūtatē necessitari.

Prīa ppositio

Secunda ppositio

sit in sorte absq culpa sortis & prohibeat sorti velle conformiter ad illum motũ. tũc sic arguitur/ille motus non necessitat sortē ad volendũ. ergo si tunc conformiter velit sortes ipse peccabit & infinite paruum hoc probo: quia q̃tunc̃uq paruũ intendatur ille motus necessitabit sortē. & per cōseq̄ns auferetur a culpa. ¶ Ad hoc argumentum tenendo opinionem doc̄t. consequenter dicendum est: ꝙ est dare maximum gradum motus qui non sufficit necessitare ipsā voluntatem/gradus. s. ille qui non difficultaret voluntatem q̃tum ipsa voluntas sufficeret resistere. & vltra illo gradu existente cōcedendum est ꝙ voluntas non potest nolle talem obiectum ad cuius volitionem inclinat ille motus/non necessitatur nō velle & pōt libere omittere illā volitionē. Ex quo sequitur ꝙ si sit prohibitum voluntati velle/& illa dispositione stante voluntas non potest mereri circa illud obiectum verũtamen potest demereri/quod possit demereri. patet sic/nam potest libere velle contra prohibitionem sed ꝙ non possit mereri patet sic: nam non potest mereri nolendo eo ꝙ non potest nolle: nec volēdo/quia velle est sibi prohibitũ/nec pure omittendo cũ nulla pura omissio sit meritoria de lege. Et tunc ad argumentum concedendũ ē/ꝙ voluntas in volendo peccaret & negatur ꝙ infinite paruum. & ad probationem q̃tũc̃uq paruũ intenderetur motus ille & nō ex culpa non amplius peccaret in sic volēdo. negatur hoc. nam licet per quantũc̃uq paruā intentionem ille motus necessitaret ad volendum non tamen necessitaret ad volēdũ tam intense sicut nunc & si in volendo tā intense peccaret. vnde si diligat nunc vt quatuor sortes prius necessitatur ad diligendũ vt duo q̃ vt quatuor & prius ad diligendũ vt vnũ q̃ vt duo/& sic in infinitũ. Ex omnibus sequitur correlarie ꝙ aliquis necessitat ad volendum/a/obiectum necessitate non proueniente ex culpa. & tamen in volēdo a/obiectum peccat/quia nō necessitat ad volendum tam intense q̃ intense vult. Secundo ꝙ aliquis habet preceptum affirmatiuum circa quod non potest omittere. & tamen potest transgredi negatiuũ intensũ patet sic/sit sorti preceptum affirmatiuũ de nolēdo a/obiectum. & cum hoc habet maximum motum qui nō sufficit ad necessitādum sortem ad volendum a/obiectum nō prouenientem ex culpa sortis/quia tũc nō possit omittere saltē culpabiliter. patet q2 necessitaret ad illam omissionem & non ex culpa/quod possit transgredi satis patet ex prehabitis. Sed qui vellet defensare contrariam opinionem. s. ꝙ non possit necessitari per aliquod creatum ad actum elicitũ voluntatis satis facile responderet ad argumētum doc̄t. ꝙ motus sensitiuus licet difficultet voluntatem ne eliciat actum contrariũ actui ad quem inclinat non potest tamen q̃tunc̃uq intensus necessitare ipsam voluntatem ad eliciendũ actum conformē quia semper requiritur concursus ipsius voluntatis qui quidem concursus est liber. & videt mihi probabile dicendum: ꝙ voluntas & si posset necessitari priuatiue nō tñ positiue.

¶ Quartus articulus

¶ Circa quartum articulum notādũ ē ꝑrimis: ꝙ ad volitionem causandum plura concurrunt effectiue. primo deus ipse cum nichil possit causari sine concursu ipsius Secundo concurrit ipsa voluntas/quia si non concurreret actiue: sequitur ꝙ volitio non esset in eius potestate contra dic̄tũ beati augustini dicētis/nichil est magis siue tā in potestate voluntatis sicut ipsa voluntas Tertio effectiue concurrit ipsa cognitio obiec̄ti. quod ꝓbatur sic/omne illud quod nō posito non potest alterũ poni est illius alterius causa. sed non posita cognitione obiec̄ti non potest poni volitio. Iuxta illud augusti. Inuisa amare possumus non autem icognita. ergo cognitio est volitionis causa/sed non est causa volitionis materialis nec formalis nec finalis. ergo est efficiens. & huius sentētie fuit Guillelmus Occā/& doc̄t. q̄q̄ contrarium videatur sentire Scotus dicens ꝙ cognitio non requiritur tanq̃

causa sed tanq̄ dispositio preuia. Ultra notandum est q̄ preter istas tres causas necessario requisitas ad cognitionem producendam vniuersaliter aliqñ occurrit alie cause scilicet habitus partialiter concurrens ad volitionem eiusdem speciei cū volitionibus a quibus productus est. Sed contra primum dictum precipua difficultas est. nam si cognitio partialiter concurrat ad volitionem producendam aucta cognitionē de necessitate intēdetur volitio quod falsum est: & probatur seq̄la/augmētata & manente naturali causa concurrente ad aliquē effectum in genere cause efficiētis omnibus alijs paribus remanētibus de necessitate augetur talis effectus/sed ipsa cognitio naturaliter concurrit ad volitionem. ergo ipsa aucta omnibus alijs paribus remanētibus de necessitate augetur talis volitio. Preterea/si ipsa cognitio intendatur ipsa magis concurret q̄ prius ex parte sua. ergo si deus equaliter concurrat vt prius similiter & voluntas. ergo aggregatū ex omnibus causis magis concurret q̄ prius. & per consequēs volitio est intentior q̄ prius. propter hoc videtur michi dicendum q̄ sicut habitu intensiore remanēte eodē cōatu volūtatis intenditur volitio. Ita cognitione concurrēte partialiter ad volitionem intensa/stante eodem conatu voluntatis intenditur ipsa volitio: nec ex hoc sequens est q̄ habens minorem cognitionem non posset magis amare: quia stat habentem minorem cognitionem plus conari q̄ eum qui habet maiorem: & in maiori proportione plus conari q̄ cognitio alterius sit maior. Ex quo seq̄ q̄ habens maiorem cognitionē: pōt simpliciter ex ea maiorem volitionem producere q̄ posset ex minore cognitione ceteris paribus. ¶Sed contra predicta adhuc instaret aliquis/alicuius cognitionis deus pōt supplere causalitatē suo speciali concursu non supplēdo causalitatem volūtatis. ergo voluntas potest incognita velle. Forte dices non inconuenit supernaturaliter / probat etiam quod nec naturaliter. docet experiētia q̄ voluntas mouet intellectū ad considerandum aliquod obiectum. vel ergo anteq̄ moueat considerat illud obiectum vel non. Si primum ergo non mouet ad considerationem illius obiecti. Si secundum ergo voluntas fertur in obiectum incognitū Preterea voluntas aliquod obiectum pōt distinctius amare q̄ intellectus cognoscat. immo pari ratione potest obiectum incognitum amare. patet antecedens sortes pro statu vie potest distīcte amare deum/& nō pōt distīcte cognoscere ergo/patet antecedēs/sortes pro statu vie potest frui deo/vel ergo illa fruitio ad solum deū terminatur & sic habetur pro positū q̄ videlicet distīcte fruitur deo/vel ad aliquid aliud a deo terminatur. & sic aliquo alio a deo fruitur per illum actum. & per consequēs ille actus nō erit bonus. Ad primum istorum dicendū ē sicut dictum est in argumento: & ad replicā concedo/q̄ voluntas mouet intellectum ad cōsiderandum aliquod obiectum. & vltra dico q̄ intellectus tunc illud obiectū cognoscit: sed solum in confuso & voluntas mouet illum ad cognoscēdum distīcte vel minus confuse. Insuper difficultas est vt videtur in solutionibus argumētorū/ an voluntas sine imperio suo possit intellectum mouere ad aliquam cognitionem producēdam. Ad secundum concedit Guillelmus occam in primo sententiarum/q̄ voluntas potest distinctius amare aliquod obiectum q̄ intellectus cognoscat sicut ipōnere aliquē terminū ad distinctius significādū q̄ cognoscat. & negatur consequentia: quia negatur quod possit aliquod obiectum simpliciter incognitum amare ¶Sextus articulus

¶Circa sextū articulū in quo q̄rit an passiones voluntatis distīguātur ab actibus/hoc ē dictu an gaudiū distīguit a volitōe/& tristitia a volitione. Notandū est q̄ due sunt opiniones probabiles/ quarum vnā tenet Gregorius prima distīctione primi sententiarum. Alteram Guillelmus occā in eadē distīnctione. dicit Grego. q̄ omnis delectatio voluntatis est volitio/ & ois tristicia ē

nolitio. vltra dicit aliqua volitio non ē delectatio. & aliqua nolitio non est tristicia. Tertio habet dicere cōsequenter: ꝙ illa volitio que est delectatio mere naturaliter causatur & presupponit vnam alteram volitionem libere causatam que non est delectatio/ & similiter dicitur apud multos docto. de assensu qui licet sit apprehensio presupponit tamen vnam alteram apprehensionem que non est assensus. Quarto habet dicere consequenter/ ꝙ in delectationibus & tristicijs non consistit radicaliter bonitas vel malitia: sed in volitionibus & nolitionibus libere causatis presuppositis. & sic argumentum quod solet fieri contra Gregorium parum habet apparentie ꝙ aliquis aliquid vult quod scit euenire. & tamen nō delectatur. vt patet: dyabolus vult peccatorē peccare. ergo delectatio distiguitur a volitione. negatur cōsequentia. sed solum sequitur hoc consequens. ergo volitio distiguitur a delectatione. Sed forte diceret aliquis cōtra Grego. sequeretur ꝙ voluntas simul tēpore haberet duos actus distictos specie circa idem obiectum adequatum puta volitionem que non est delectatio & volitionē que est delectatio. habet concedere ꝯsequētiam & ꝯsequēs nec hoc est incōueniens. q̄admodū intellectus simul tēpore habet notitiam intuitiuā & abstractiuā eiusdem obiecti. Altera est opinio Guillelmi occā / ꝙ iste passiones presupponunt operationes sicut volitio presupponit cognitionē. verūtamen non sunt operatōnes/ volitio nō est cognitio. pro qua opinione aduertēdū est/ ꝙ omnis passio voluntatis causatur ex aliqua operatione volūtatis. & aliqua operatio est intellectus/ vt deliberatio causatur ex volitione alicuius cum certitudine euentus rei volite. & hoc est quod dicit Augu. gaudium est de his que nobis volētibus accidunt. tristitia vero causatur ex nolitione alicuius cum certitudine euentus rei nolite & hoc dicit idem Augu. Tristitia est de his que nobis nolentibus accidunt. vt si sortes nult se peccasse & scit se peccasse ab his duobus equaliter producetur tristitia / sicut ab igne calor. & sic causa tristitie non est immediate libera: sed solum mediate. s. in sua causa. ¶ Sed contra hanc positionem arguitur sic/ sequeretur saluatū posse tristari in sensu composito. patet saluatus qui aliqn̄ peccauit scit se peccasse & nult se peccasse. ergo tristatur. consequentia tenet: quia positis causis naturalibus de necessitate producitur effectus. Similiter/ quod esset possibile dānatum letari. ¶ Secūdo arguitur sic/ Christus tristabatur de sua passione. iuxta illud. Tristis est anima mea vsqꝫ ad mortem. & tamē nō nolebat suam passionem / nam oblatus est quia voluit. ergo potest causari tristitia alicuius absqꝫ nolitione. ¶ Tertio sic/ si sortes nolet platonem fieri episcopum & foret certus ꝙ plato non esset episcopus / sortes gauderet. ergo absqꝫ volitiōe & nolitione cāri pōt gaudiū. ¶ Ad primū istorū negatur consequentia. & ad probationem conceditur saluatum habere nolitionem: quia nult se peccasse & certitudinem quod peccauit. & vltra concedo/ ꝙ iste due cause sunt sufficientes ad causandum tristitiam si non esset impedimentum. excedens gaudium resistit tristicie etiam de alio obiecto / bene tn̄ dicit Aristoteles secūdo ethicorū Excellēs delectatio excludit tristitiam non solū contrariam sed contingentem. Ad secundum transeat: ꝙ Christus tristabatur de sua passione / & negatur ꝙ non habebat nolitionē circa passionem. vnde potest duplex nolitio poni a qua fuit causata illa tristitia. primo dici pōt ꝙ erat quedā nolitio naturalis que quidā stabat cum volitione libera eiusdem obiecti. & ab illa nolitione causabat tristitia. Secūdo dici potest/ ꝙ Christus habebat nolitionem conditionalem: quia nolebat pati si aliter potuisset repari genus humanum. & habebat volitionem absolutā de sufferenda passione q̄admodū communiter dicitur de mercatore piiciente merces in mare tempore tempestatis. & illa nolitio sufficit causare tristitiam. & hanc materiam prolixe tractat Scotus ī tertio. Sed cō

 328

tra hoc sic arguitur. dictum est prius: ꝙ excellens gaudium in beatis impedit ne producatur tristitia in ipsis a causis naturaliter ductis. Ad hoc breuiter respondetur/ ꝙ deus miraculose suspendebat actiuitatem illius excellentis gaudij impedientis productionem tristitie. Ad tertium argumētum cōcedo/ ꝙ si sortes nolet platonem fieri epm & non esset certus ꝙ fieret episcopus ꝙ ipse gauderet/ sed negat Occā i tertio: ꝙ iste non habet aliquam volitionem. vnde dicit ꝙ ex nolitione qua nult ipsum fieri episcopum & ex certitudine qua certus est ꝙ efficietur episcopus naturaliter causatur volitio qua vult ipsū non fieri episcopum / & ab illa volitione immediate causatur gaudium. & eodem modo diceret ꝙ ex volitione qua sortes vult platonem non fieri episcopum ex certitudine qua certus est ꝙ ipse efficietur episcopus naturaliter causatur nolitio huius ꝙ fit episcopus a qua immediate causatur tristitia. Aliter dicerent aliqui ꝙ illa nolitio qua sortes/ nult platonem fieri episcopum est volitio contradictorij/ qua scilicet sortes vult platonem nō fieri episcopum. & consequenter dicerent ꝙ ille actus cum diuersis actibus itellectus causaret gaudium & tristitiam. Sed contra hanc solutionem arguitur sic. Est possibile ꝙ sortes apphendat platonem fieri episcopum sub ratione mali: nullo modo apprehendēdo platonem non fieri episcopum quo facto poterit voluntas elicere nolitionem ꝙ plato sit episcopus. & tamen per illam non volet platonem nō fieri episcopum. ergo nec volet/ & per consequens nolitio alicuius non est volitio contradictorij / & propter hoc argumentū videtur michi solutio prima probabilior. ¶Septimus articulus.

An voluntas posset actū ī instāti pducere

¶Circa septimum articulum. Queritur/ an voluntas possit causare actum in istāti. duplex est positio/ prima ꝙ voluntas nō potest causare aliquem actum in instāti: sed solum successiue/ & apparentia accipiē ex finitate voluntatis que est finite actiuitatis. ergo solum finite velociter agere potest/ & huic opinioni assentit doct. Ex qua sequtur primo/ ꝙ angelus non potuit mereri nec peccare in primo instāti sue creatiois. Secūdo dicię/ ꝙ nunꝙ est dare primū instans in quo quis peccat/ patet sic: quia si sic ponaē ꝙ sit a/ & arguitur sic in a/ ipse peccat. ergo in a/ habet actum malū voluntatis. & hoc si peccet peccato transgressionis/ iam queritur de illo actu voluntatis vel producebaē prius successiue/ primum repugnat positioni. & si dicas secūdum sequitur ꝙ prius peccauit. & per consequens non est primū instans in quo peccauit. Tertio diciē/ ꝙ gratia desinit esse per vltimum sui esse. qd patet ex correlario precedēti/ incipit hō peccare per vltimum non esse/ ergo in illo instāti est adhuc gratia/ & immediate post illd nō erit. & per consequens desinit esse per vltimum esse. Quarto dicitur/ ꝙ est possibile aliquam charitatē solum per vnū instans durare. quod patet sic/ sit nūc instās primū in quo sortes habeat gratiam/ & possibile ꝙ incipiat producere malam volitionē successiue quo facto hec gratia nunc est/ & nō fuit: nec erit. ergo solum durat per instans. ¶Sed contra hāc positionem arguitur sic/ Christus in primo instanti sui esse secūdum humanitatem merebatur nobis gloriam. ergo in illo instāti producebat eius anima actum meritoriū. & ista anima est ens creatum. ergo ens creatum potest producere actum in instanti. Forte dices ꝙ Christus nō merebaē i illo instanti: sed ab illo instanti incipiebat mereri. Contra sequitur ꝙ Christus profecisset i meritum. patet/ si christus non elicuit in primo instanti natiuitatis secundum humanitatem illum actum meritorium/ sed tūc incipiebat elicere iam q̄rię/ vel subito illū totum actum producit immediate post illud instans vel non/ nō potest dici primum quia non est maioris difficultatis aliquem actum subito incipere producere ꝙ̄ producere in instanti. Si dicas secundum ergo illius actus meritorij vnam medietatem citius produxit ꝙ̄ alteram. & p consequens non erat tanti meriti Christus

quando illa sola medietas erat producta q̄ quando totus actus ille erat productus. Secundo sic arguitur / & sit sortes decedens absq̄ peccato/iam queritur vel in primo instanti in quo anima est a corpore separata est beata vel non/non potest dici secundū Et si dicas primum/tunc sic:ergo in illo instanti producit claram dei visionem & fruitionem. & istud argumētū videtur currere contra doctorem. quia dicit doct. in prima questione: ꝙ ad hoc vt qualitas sit in intellectu nolitio vel volitio requiritur cōcursus ipsius anime. Et simile argumētū fit de anima decedēte in mortali: aut in primo instanti est damnata vel non &c. ¶ Tertio sic sequeretur aliquē hominē nunc habere gratiam quam ante quodlibet mortale perdet patet/sit sortes nunc in gratia & incipiat producere volitionem furandi successiue/tunc sic / sortes istam gratiā ante quodlibet peccatum futurum perdet. ergo propositū. patet antecedens: quia signetur aliquod peccatum futurum ante quod non perdet istā gratiam/istud peccatum successiue producetur post hoc. ergo nō imediate post hoc erit. & immediate post hoc perdet ipsā gratiam. ergo ante hoc peccatum futurum perdet istam gratiam. ¶ Quarto sic/vel in istā ti terminante prolationem verborum consecrationis anima Christi iudicat se esse sub illis speciebus vel non. Si dicas secūdū. ergo anima Christi est in aliquo loco in quo ipsa nescit se esse/quod videtur absurdum. Si autem dicatur primum & ante non iudicabat se esse sub illis speciebus. ergo in istāti causat illud iudicium. ¶ Ad primū istorū argumentorum concedunt aliqui ꝙ Christus non meruit in primo instanti sue creationis secundum humanitatem/sed ab illo instanti meruit ita ꝙ tunc incipiebat mereri. & ad probationem in oppositum posset apud eos dici negando: ꝙ Christus profecisset in merito essentiali. Et ad probationē conceditur: ꝙ aliquando habuit actum meritorium minus intensum. & postea magis intensum. sed ista consequētia nichil valet

Iste actus fuit minus intensus. ergo erat minus meritorius: quia sicut dictum est q̄tumcūq̄ remissum potest deus acceptare ad q̄tūcūq̄ premium. Dicitur ab alijs aliter/ꝙ deus Christus in primo instanti creationis anime eius elicuit actum meritoriū: sed hoc erat speciali concursu ipsius diuinitatis. Sed ista solutio habet equiualēter cōcedere quod ego possum mereri in instanti. quod sic probatur: quia q̄tumcūq̄ concursu actiuo concurrebat diuinitas cum anima Christi ad actum voluntatis producendum tantum concurrere potest cum anima mea. ergo sicut mediāte tali concursu producebat anima Christi actum in instanti ita & poterit anima mea. & sic habet ꝓcedere hec opinio ꝙ. s. agens creatum finite potētie ꝓducit effectum in instanti/hoc est per infinitū concursum & adiutorium infinite cause. ¶ Ad secundum dicitur: ꝙ in illo instanti ē beata/ quia nisi sic ipsa esset adhuc viatrix & vltra conceditur ꝙ in illo instanti habet claram dei visionem cuius ante nichil habuit. sed illa visio producitur a solo deo. & si supponam opinionem oppositam q̄ non posset esse qualitas nisi partialiter producatur ab illo/ cōceditur quod producitē ab intellectu/ sed hoc est cum infinito ꝓcursu ipsius dei. & eodem modo dicendum ē ad argumentum de anima decedēte in peccato mortali. ¶ Ad tertium ꝓceditur seq̄la/ & sequēns. s. ꝙ aliquis nunc habet gratiam & ante quodlibet peccatum sequēs perdet eam quia non est dabile primum peccatum mortale sequens. Et si inferas ex illo/ ergo sortes prius carebit gratia q̄ erit ī peccato. hec sophisma sunt. & etiam eodem modo dicendum foret tenendo sicut Gabriel/ ꝙ quelibet detestatio peccatorum q̄tuncūq̄ remissa bene circūstātionata sufficit ad deletionem peccatorum: ita ꝙ sortes nunc est ī peccato mortali/& ante quālibet contritionem erit in gratia. quod patet sic/ posito ꝙ sortes nunc sit in peccato & incipiat producere successiue detestationē peccatorū suorū bene circūstātionatā/ante istā ꝯtritionē

ſortes erit in gratia & ante iſtam &c. ergo ante quamlibet deteſtationem ſortes erit in gratia/ vt ex precedentibus ſatis probari poteſt. Sed poſſet hic queri an ſit dabilis aliqua gratia quam ſortes immediate poſt hoc habebit. & apparentia eſt ꝙ non: quia ſortes non acquiret gratiam ex vi operis operati: ſed ſolum ex vi operis operantis. ſed data quacunqꝫ gratia falſum eſt dare ꝙ immediate poſt hoc habebit actū ante gratiam meritorium. & ſic videtur mihi dicendum ꝙ ſicut producet contritionem ſucceſſiue/ita producetur gratia ſua ſucceſſiue.

¶ Ad quartum dico ꝙ ſi anima Chriſti in illo inſtanti iudicat ſe eſſe ſub illis ſpeciebus illud iudicium eſt ſupernaturaliter cauſatum puta ab ipſo ſolo deo vel ab anima Chriſti cum infinito adiutorio dei. Contra hanc eandem poſitionem multa argumēta adduci poſſunt ex philoſophia/ & logica dependentia: puta de viſione/de aſſenſu concluſionis/de imperio/de reſiſtentia/que omnia pro nunc relinquo.

¶ SECVNDA OPINIO ALIOrum doctorum que ſatis communis eſt ꝙ volūtas poteſt producere actus ſuos in inſtanti. & hanc tenet Scotus/Thomas/Gregorius/& Occham. & eſt apud iſtos maxima talis. Omne agens non habens in ſua actione reſiſtentiam q̄tum eſt ex ſe natum eſt producere effectū in inſtanti. dicitur natum eſt quia videtur mihi dicendum ꝙ nullum agens naturale poteſt producere effectum in paſſo extrinſeco in inſtanti. quod patet ſic. quia ſi nunc non producat in illo paſſo/ & poſtea producet. ideo eſt quia nunc eſt aliquod obſtaculum quod poſtea non erit/vel nunc non eſt ſufficiens approximatio / & poſtea erit: ſed obſtaculum naturaliter non poteſt auferri niſi ſucceſſiue. Similiter nō poteſt fieri applicatio niſi ſucceſſiue. Sed aliud eſt de ipſa voluntate que non requirit aliquod agens extrinſecum vt producat actum ſuum / & ſic poteſt producere in inſtanti. Dicunt vltra illi de iſta opinione. vt patet ex Gregorio in ſecundo ꝙ etiam poteſt producere ſucceſſiue: quia ſucceſſiue poteſt augmentari apparentia bonitatis in aliquo obiecto/ ergo voluntas ſucceſſiue poteſt intendere volitionem ſuam. & per conſequens aliquam volitionem ſucceſſiue probare. & ex hoc ſecundo dicto ſequitur omnia correlaria que illata ſunt in prima poſitione.

¶ Contra hanc poſitionem arguitur primo ſic. Sequeretur ꝙ angelus potuiſſet peccare in primo inſtanti ſui eſſe/ſed hoc eſt falſum. ergo. Patet conſequentia. Si voluntas in hoc inſtanti poteſt elicere volitionem: ergo poterat in primo iſtanti ſui eſſe ſi in tali inſtanti habuiſſet cognitionem obiecti. Conſequentia tenet/quia quandocunqꝫ eſt aliqua cauſa ſufficiens ad aliquem effectum pro tunc poteſt eſſe effectus. Falſitas tamen conſequentis probatur/ quia tunc deus produxiſſet angelum malum: quod videtur abſurdum dicere.

¶ Secundo ſic arguitur. Si angelus potuiſſet peccare in primo inſtanti ſui eſſe ponatur in eſſe quod peccauerit in primo inſtanti ſui eſſe per aliquam malam volitionem. tunc ſic arguitur. Iſte angelus in hoc inſtanti peccauit per hanc volitionem. ergo tenebatur illam vitare/ & vltra tenebatur illam volitionem vitare: ergo poterat illam volitionem vitare. Conſequentia tenet per illud dictum Nemo peccat in eo quod vitare non poteſt. & falſitas conſequentis patet ſic. Si illam volitionem poterat vitare vel in illo inſtanti poterat/vel poſt vel ante. Non primum/ quia omne quod eſt neceſſe eſt eſſe quando eſt ſecundum Ariſtotelem ſecundo perihermenias: Nec ſecundum eſt dicendum/quia ad preteritum non eſt potentia. Nec tertium/ quia ante illud inſtans non erat ille angelus. igitur & cetera.

¶ Tertio ſic arguitur. Si poteſt voluntas volitionem elicere in inſtanti. ergo poteſt infinite peccare: ſed hoc eſt falſum. er-

go. patet sequela eliciat voluntas sortis in instanti inchoatiuo alicuius hore aliquam malam volitionem quam cõtinuet per totam horam tunc sic/in instanti inchoatiuo hec volũtas aliquantulũ peccat & in quolibet instãti intrinseco tũc peccauit:ergo infinite peccauit. Consequentia tenet cum maiore:& probatur minor in quolibet instanti intrinseco hec voluntas habet actum eque malum sicut nũc immo euidentem /ergo in quolibet instanti intrinseco tantum peccauit sicut nunc. Et per idem probabitur ꝙ voluntas infinite mereretur in instãti inchoatiuo istius hore eliciendo actum meritorium quem continuaret per totam horam. ¶Quarto sic arguitur:sequitur sortem posse obligari ad impossibile quod sic probo / sortes qui nunc habet actum malum obligatur ad immediate post hoc ad non habendnm cum obligetur immediate post hoc nõ peccare:sed est possibile ꝙ immediate post hoc non habeat quia opposito dato sequitur ꝙ posset res permanẽs desinere esse per vltimum eẽ.ergo sortes obligatur ad impossibile. ¶Quinto sic arguitur precipiat deus sorti ꝙ diligat eum ante instans terminatiuũ hore nullum instans specificando quemadmodum preceptum est ꝙ diligamus deum aliquo gradu dilectionis:& tamen de nullo gradu specificatum est ꝙ diligamus deum illo gradu. Et vltra pono ꝙ in tota hora sequenti non diligat sortes deum sequitur tunc ꝙ in instãti terminante horam esset verum dicere sortes peccauit/& tamen in nullo instanti peccauit:sed hoc est falsum.ergo. quod peccauerit patet sic.sortes tenebatur ad diligendum deum pro tempore ante hoc instans & non dilexit:ergo peccauit. & ꝙ in nullo instanti peccauerit patet sic.quocũꝗ instanti dato ante hoc non tenebatur sortes ad diligendum deum pro illo instanti:sed satisfecit precepto diligendo ipsum in tempore intermedio inter hoc instans/& illud ergo quocunꝗ instanti signato falsum est dicere ꝙ sortes peccauerit in illo instanti. Sed falsitas consequẽtis probatur sic/si sortes in nullo instãti peccauerit.ergo in quolibet instanti preterito intrinseco huius hore fuit in gratia. ergo per totam illam horam fuit in gratia/ & per consequens non peccauit in illa hora. ¶Sexto sic arguitur/si sortes possit elicere volitionem in instanti/ergo eadem ratione potest desistere seu corrumpere volitionem in instanti:sed qđ hoc sit falsum.patet sic/volitio resistit sue corruptioni: quia vnumquodꝗ ens desiderat se permanere in esse/& ipsa voluntas est solum finite actiuitatis solum in corrũpendo:ergo non potest corrumpere in instanti.Consequentia tenet/quia non ab agente extrinseco cum resistentia pro nomine actu in instanti. ¶Ad primum istorum dicit sanctus Thomas ꝙ licet angelus potuerit mereri in primo instanti sue creationis:non est tamen possibile ꝙ peccauerit in primo instanti sue creationis /cuius rationem assignat/quia quicquid conuenit alicui intellectui in primo instanti sui esse hoc est attribuendum sue cause. & sic ꝙ peccaret angelus in primo instãti sui esse esset attribuendum deo/quod est inconueniens. Sed contra hoc sic arguitur. Si angelus in primo instanti sue creationis potuit mereri.ergo in illo instanti potuit habere preceptum dei de diligendo ipsum /ponatur tamen in esse/tũc sic arguitur in primo instãti si dilexerit deum adimplẽdo preceptum libere dilexit.ergo potuit non diligere/& vltra potuit non diligere:ergo contrauenire precepto & per consequens peccare. Secundo sic arguitur/ego capio actum indifferentem & precipiat deus in primo instanti creationis ipsius angeli ipi angelo talem actum non elicere. & cum hoc creauerit ipsum angelum cum natura requisita ad illũ actum eliciendũ. Tũc sic arguit in illo instãti potuit illum actum elicere: ergo peccare. Patet antecedẽs/ pro omni instanti in quo sunt omnes cause requisite ad aliquem effe

ctum producendum: qui quidē est in instā ti pducibilis & nō ponit aliqua resistentia potest ille effectus pro illo instanti produci. sed sic est in proposito. igitur. Propter hoc cōmuniter dicitur a doctoribus ꝙ sicut angelus potuit in primo instāti sue creationis mereri: ita potuit in primo instanti sue creationis peccare. & quando tu infers: ergo producit deus angelum malum. Dico ꝙ si per illam propositionē denotetur ꝙ speciali concursu concurrit / vt angelus fuerit malus queadmodum concurrit ad suum esse. & sic negatur consequētia / vel si intelligatur per consequēs ꝙ produxerit angelum qui pro tunc erat malus quando producit / & sic conceditur. ¶ Ad secundum argumentum / dicit Gregorius arminēsis ꝙ occham in duobus cōcessis ab eo implicat contradictionem / nam concedit in primo sententiarū ꝙ resque nunc est nō potest nūc non esse. & in quolibeto / & in plerisqꝫ alijs locis concedit ꝙ angelus in primo sui esse potuit peccare eliciendo malam volitionem. & propterea dicit Gregorius admisso toto casu ꝙ in primo instanti sui esse angelus libere peccauit eo ꝙ in illo instanti potuit nō peccare: & potuit illam volitionem non elicere. Sed de hac difficultate amplius videbitur in solutione primi argumenti. ¶ Ad tertium in quo est maior difficultas / negat Gregorius consequētiam & ad probationem negat Gregorius assumptum scilicet ꝙ in quolibet instanti intrinseco tantum peccauit quātum in primo. Pro quo dicit Gregorius si voluntas in instanti quod est presens eliciat aliquam volitionem datur vnum tempus post hoc per qđ totū & quālibet eius partem necessario continuabit istam volitionem: & in tali tempore nec in eius aliqua parte nec aliquo instanti intrinseco peccauit de nouo imputabiliter: sed in instanti terminante tale tempus libere conseruabit talem volitionem. & tm̄ peccauit q̄tum i primo: & eodē modo sequitur tale instans aliquod aliud ipsius equale primo per quod cōtinuabit suam volitionem. Ex quo sequitur ꝙ quādo sortes peccat nunq̄ per aliquod totum tempus peccat sed solum per infinita instātia. & eodē modo dicetur qn̄ sortes meretur nunq̄ per aliquod totum tempus meretur sed adequate p infinita instantia. ¶ Sed contra hoc arguitur sic. primo per Gregorium in primo sententiarum distinctione decimaoctaua. quando sortes in aliquo instanti elicit aliquam volitionem habet tūc in sua potestate facere ꝙ isto tempore non erit demonstrato quocunqꝫ tempore futuro. ¶ Secundo sic arguitur & capio primū instans in quo sortes libere ꝯtinuabit post hoc instans elicitionis. & sic arguitur. Si sortes habeat in sua potestate in illo instanti hanc volitionem nunc elicitam nōn conseruare: ergo habet in sua potestatē quocūqꝫ instanti post illud non cōseruare / & per consequens in quocūqꝫ instanti post illud sortes peccabit conseruando. ¶ Tertio sic. concedit Gregorius in secundo sententiarum distinctione tertia / ꝙ voluntas potest intendere successiue suam volitionem. & per consequens potest remittere successiue per aliquod totum tempus: & ponatur ꝙ ad hoc faciendum obligetur illa voluntas & non faciat / sequitur ꝙ per totum illud peccabit. & hoc argumentum videtur mihi probare euidenter ex Gregorio ꝙ si aliqua volitio sit modo non oportet ꝙ ipsa tota per certum tempus hoc de necessitate continuabitur ¶ Quarto sic arguitur probando ꝙ sortes possit per aliquod totum tempus & per quamlibet eius partem / & quodlibet eius instans peccare. & sic arguitur habeat sortes hoc iudicium diligendus est deus a me sub pena peccati mortalis qđ continet per vnam totalem horam & in illa totali hora non eliciat sortes aliquam dilectionem in quolibet instāti talis hore sortes peccat. quod sic probatur / in quolibet īstanti talis hore libere omittit. ergo in quolibet instanti talis hore peccat. Patet ꝯña /

quia sicut difformiter agere ad iudicium rationis etiam erroneum est peccatum/ita difformiter omittere. & patet antecedens/in quolibet instanti sortes potest diligere deū ergo in quolibet instanti libere omittit. patet antecedens/ in quolibet instāti sunt oēs cause necessario requisite vt producatur dilectio dei puta omissio ipsius dei & voluntas: ergo in quolibet instāti potest elici ipsa volitio ipsius dei. Propterea dicunt aliter alij ad argumentum puta Occham & Climeton. Primum est ꝙ quando sortes elicit aliquam volitionem malā sortes in illo instanti peccat. Secūdum est/ꝙ per totale tēpus sequens & generaliter eius partem quo continuabit sortes peccabit per illam volitionem. & dat rationem Climeton/anteꝗ sortes peccat per aliquam volitionem in aliquo instanti oportet ꝙ imediate ante illud instans habuerit in sua potestate nō habere illam volitionem in illo instāti. sed quocunqȝ instanti dato in quo cōseruatur illa tota volitio: falsum ē dicere ꝙ imediate ante hoc instans fuit in potestate sortis nō habere istam volitionē: sed imediate ante instans elicitionis fuit in sua potestate ꝙ nō eliceret in hoc instanti. Sed argumētum de pura omissione videtur militare contra hāc positionem ꝙ in quolibet instanti temporis in quo omittit peccat. & probatur sic. quocūqȝ tali instanti dato imediate ante ipsum habuit sortes in sua potestate i hoc instanti non omittere quia imediate ante hoc habuit i sua potestate tūc elicere: ergo quocunqȝ instāti assignato peccat. Similiter ex hac opinione videtur sequi ꝙ angelus nō potuit peccare in primo instanti sui esse sicut deducebatur per vnū argumentū prius factum. Ista opinio Cclymetonis faciliter defensari potest de peccato trangressionis & dicendum foret cōsequenter ꝙ ꝗꝗ volūtas posset elicere actum in instanti nō tamē corrumpere. & ratio est/quia elicioni talis actus nihil resistit: corruptioni autem aliquid risistit. quod ꝓbatur sic. Vnūquodqȝ ens desiderat se permanere in eē. ergo vnūquodqȝ ens resistit se corrūpenti & sue cōruptioni. & per cōsequens ab agente finite potentie in corrumpendo nō potest in instanti corrūpi. Forte diceret quis sequitur intemperatum nō posse elicere actum temperantie in instāti. nec temperatum actum intemperantie. patet sequela. habitus intēperantie resistit productioni actus temperantie. ergo stante tali resistentia non potest actus intemperantie produci ab agente finito. & probatur antecedēs. Omne agēs naturaliter productiuum alicuius effectus resistit productioni effectus contrarij. hinc est ꝙ communiter dicitur a philosophis: ꝙ forma substantialis aque resistit productioni caloris/sed habitus intemperantie est naturaliter productiuus actus intemperantie cui contrariatur actus temperantie/ ergo naturaliter resistit productioni actus temperantie. ¶ Ad hoc argumentum videtur multum probabiliter dicendum ꝙ habens habitum intemperantie & cognitionem: mediante qua potest elicere actum intemperantie non potest pro tunc producere actum temperantie in instanti/ nec potest producere tantum actum temperantie stante equali conatu quantum produceret secluso & habitu & seclusa cognitione. ¶ Sed vltra posset aliquis petere. An si sortes vniformiter produceret in hora aliquam malam volitionem an vniformiter peccaret. Breuiter dico ꝙ non/quia in secunda medietate sortes tantum peccaret quātum in prima per nouam productionem tante partis quātam produxit in prima: & adhuc aliquantulum peccaret continuando volitionem productam in prima: ergo simpliciter peccaret in secunda medietate ꝗ in prima. & sic correlarie sequitur ꝙ ad vniformiter peccare sequitur difformiter producere volitionem. & ita dicatur demerito. Sed consequenter ad istam opinionem difficile est soluere argumentū de pura omissione. Nā sicut argutum est prius si esset sorti preceptū ꝙ ꝑ vnā totā horā diligeret deū & nō diligeret i aliqua parte

illius hore quo cum instanti dato illius hore verum est dicere immediate ante hoc habuit sortes in sua potestate nunc non omittere. ergo nunc culpabiliter omittit & sic i quolibet instanti intrinseco illius hore culpabiliter omitteret. & per ꝯseques infinite grauiter peccaret in illa hora. Sed adhuc dici potest/ vel sortes habet preceptum ꝙ diligat deum per totam illam horam dilectione causata in instanti: puta in instanti ichoatiuo quam debet continuare per totá horam & sic sortes non omittet in aliquo istáti nisi in instáti inchoatiuo: queádmodum nó mereretur adimplédo illud preceptum in aliquo instanti nisi instanti inchoatiuo. Et in omissionibus semper respiciendum est ad actus omissos. vel si sortes haberet ꝑceptum causare dilectionem successiue in illa tota hora: & sic dico ꝙ sortes non peccaret in aliquo instanti sine causando successiue volitionem bonam non mereretur in aliquo instanti. ¶ Sed adhuc contra hác opinionem sic arguitur sit sortes qui eliciat in instanti inchoatiuo alicuius hore a volitionem pernitiosam quam continuet per totam illam horam in quolibet instanti intrinseco illius hore peccabit. ergo propositum. patet antecedens quocunqꝫ tali instanti demonstrato immediate ante illud istás habebit sortes in sua potestate non habere totum/a/ in illo instanti. ergo iuxta modú. dicendi huius opinionis sortes peccabit in illo instanti habendo totum/a/ & patet antecedens/ quocúqꝫ tali instanti demonstrato ante illud instans inter illa duo mediat vnum tempus in quo poterit aliquam partem/a/ volitionis successiue corrumpere: ergo immediate ante illud instans habebit in sua potestate non habere totum /a/ in illo instáti. ¶ Ad hoc argumentum consequéter respondendo ad illam opinionem negatur ꝙ sortes in quolibet instanti intrinseco peccauit de nouo habendo totum a/ actum. Et ad probationem conedo: ꝙ quocunqꝫ instanti signato immediate ante illud instans habebat in sua potestate non habere totum/a/ in illo instanti. & negatur consequentia & ratio quia non potest dari pars aliqua qñtúcúqꝫ remissa a/ actus de qua sit verum dicere ꝙ imediate ante hoc instás habuit sortes in sua potestate habere in hoc instanti actum remissiorem ipso a/ per totá istam partem. & sic non posset signari certa grauitas huius peccati pro hoc instanti. Sed esset replica si deus alicui preciperet ꝙ non eliceret volitionem intensam vt quatuor non prohibendo volitionem vt duo nec aliquam vltra quattuor. & sortes i hoc instanti eliciat volitioné vt quattuor non ꝯtinuet per totá horá seqnté túc erit difficile saluare qd sortes non in quolibet instanti peccauit. ¶ Ad quartum dicút aliqui nó esse inconueniés sortem obligari ad aliqd impossibile quando ipsemet se impossibilitauit ex culpa sua. Diceret aliter Gre. primo ꝙ non est possibile sorti núc ꝙ immediate post hoc non habeat istum actú: quia nunc est possibile ei quod nunc est possibile ei ꝙ nunc nó habeat istum actum/ & per consequés ꝙ imediate post hoc nó habeat. vltra diceret Gregorius ꝙ sortes non obligatur ad non imediate post hoc habédum cum apud ipsum sit dandum certum tépus post hoc per quod totum naturaliter continuabit & non peccabit. Holcot habet in solutione argumétorum tertie questionis ꝙ si sortes nunc peccet necessario post hoc peccabit per aliquod tempus: sed per nullum tempus necessario post hoc peccabit. Eligat vnusquisqꝫ partem que videbitur sibi probabilior. ¶ Ad quintum: multiplex est modus dicendi & respondendi. primus est Holcot ꝙ in instanti terminante horá verum est dicere sortes peccabit: & tamen ꝑ nullum totum tempus peccauit: sed in quolibet tépore ad illud instans terminato peccauit inadequate. & sic in nullo ad illud instans caruit sortes gratia & sic concedédum est ꝙ sortes in quolibet instanti ante hoc instans fuit in gratia & tamé ante illud instás peccauit mortaliter. Sed cótra hanc solutionem arguitur sequitur ista ꝯclusio sortes

331

peccauit mortaliter: & tamen nunq̄ caruit gratia. Patet sic: & pono ꝙ sortes in hoc instanti peniteat se non dilexisse deum & ꝙ nullum aliud peccatum omiserit/ sortes nunc habet gratiam quia nūc conteritur. & suppono pro nunc ꝙ ad ꝯtritionem nō requiratur cōtinuatio per certum tempus/ & sortes nunq̄ caruit gratia: quod probo sic. sequitur bene sortes caruit gratia: ergo aliquando nō habuit gratiam. & vltra aliquā do non habuit gratiam: ergo in instāti vel tempore. sed nullum istorum est dicēdum non primum vt notum est/ nec secūdū/ qa quocunq̄ tempore demōstrato in isto habuit gratiam. & istud idem argumentū venit contra Altissiodo. dicentem/ ꝙ in casu argumēti sortes primo peccat in instāti terminante horam capiendo peccare vt est cōtrahere reatum ex omissiōe vel commissione. cū sortes nunq̄ ante hoc fuit in reatu ad penam eternam cum semper fuerit i gratia: non tamē est illa gratia quam prius habuit sed illa deperdita ratione peccati. sed est in gratia quam meretur virtute contritionis que forte est minor ea quam habuit vel forte maior vel forte equalis secundum ꝙ sortes habere potest magnam vel paruam cōtritionem. Et vltra concedendum est ꝙ sortes peccauit mortalite/ & tamen per nullū totum tempus nec per aliquod instans erit sine gratia. Non est tamen concedendum ꝙ sortes peccauit mortaliter & in gratia est & gratia quā habet nunq̄ perdidit. Aliter dicunt alij ꝙ deus non potest ita precipere nisi in precepto suo etiam icludatur instās terminatiuū hore. & hoc satis mirabile videtur. Ad sextum dictum est prius. & hec de quarto articulo.

¶CIRCA SOLVTIONEM primi argumenti aduertendū est ꝙ altercatio est inter doc. Vtrum in instanti i quo voluntas libere vult habeat in sua potestate pro tūc non velle. Dicunt Gregorius de arimino/ & Scotus. xxxvj. distinctione primi ꝙ sic. & apud eos voluntas habet libertatem cōtradictionis pro eodem instanti & contrarietatis: hoc est dictu/ volūtas nunc eliciēs actum habet in sua potestate nunc non elicere: & habet in sua potestate nunc elicere actum contrarium. Patet secundum ex primo. nam si habeat in sua potestate nunc nō elicere ponatur in esse ꝙ nunc non eliciat/ quo facto poterit pro tunc actū contrariū elicere. ergo i sua potestate habet pro nunc actum contrarium elicere/ non est tamē cōcedendum ꝙ voluntas sit libera ad eliciendum pro nunc actus contrarios: quia non est possibile ꝙ nunc eliciat actus contrarios. ¶Sed contra hanc positionem instatur primo sic. Si iste actus quem nunc elicit voluntas potest nunc non esse/ ergo potest nunc corrumpi. ponatur in esse quod nūc corrumpatur sequitur bene corrumpitur. ergo fuit saltem in rebus permanentibus. Preterea sequitur esse possibile idem corruptum numero reddire. quod patet sic. Sortes qui semper ante hoc fuit in gratia/ & nunc eliciat peccatum mortale: ista gratia est corrupta/ & est possibile ꝙ ipsa sit etiam secluso miraculo. ergo. probatur minor/ est nunc possibile ꝙ istud peccatum insit per potētiam naturalem: ergo est nūc possibile ꝙ hec gratia tunc sit propter hoc perdita. ¶Ad primum istorū negatur ista consequētia: iste actus potest nunc nō esse. ergo potest nunc corrumpi: quia si voluntas faceret ꝙ iste actus non nunc esset/ hoc non esset per corruptionem. ¶Ad secundum negatur sequela & sequens: & ad probationem concedo ꝙ nūc est possibile hāc gratiam esse: sed tn̄ nō est possibile ꝙ non reddeat: quia si nunc esset ipsa nunq̄ fuisset corrupta. & sic ipsa non rediret. Correlarie sequitur ꝙ ista est concedenda/ aliqđ est corruptum & est nunc possibile per potentiam naturalem ꝙ non sit corruptum nūc. ¶Alia est opinio quam tenet Guillelmus occham distinctione preallegata & doctor in presenti/ ꝙ si nunc aliqua res sit non est possibile pro nunc ꝙ ipsa non sit. & sic pro eodem istanti nō est ponenda libertas contradictionis nec contrarietatis. Sed con

tra hanc positionem sic arguo: si sortes nūc haberet volitionem fornicandi pro nunc sortes tenetur non habere. ergo pro nunc sortes potest non habere. pña tenet quia nemo obligatur ad impossibile. & patet antecedens/sortes pro nunc peccat per illam volitionem. ergo sortes pro nunc tenetur nō habere. Secundo arguitur: sequitur hanc esse impossibilem volūtas libere vult quod patet sic. Nam si sit possibilis ponatur in esse ꝙ ipsa verificetur/tunc sic arguitur/voluntas nunc libere vult. ergo nunc habet i sua potestate non velle/& vltra sic arguitur nunc habet in sua potestate nō velle/ergo nunc habet in sua potestate facere ꝙ ista volitio nō sit. Insup dicitur libera apud doct. quia omnibus necessario requisitis ad productionem volitionis postꝙ habet i sua potestate producere & non producere/tūc sic arguitur/vel illis positis ipsa producit vel non. si non. ergo tūc per istā opinionē nō potest producere. si sic/ergo tunc non pōt non producere. Ad primum istorum dicit concedendo antecedens scilicet ꝙ volūtas pro nunc tenetur non habere istam volitionem. & negatur consequentia. & ad probationem distinguo ꝙ voluntas non possit obligari ad impossibile. vel ad īpossibile simpliciter. s. quod nō ē nec fuit i sua potestate & sic concedo. vel ad impossibile p accidens. scilicet quando ipsa est causa illius impossibilitatis. & sic negatur. Forte diceret aliquis/eodem modo posset obligari voluntas postꝙ peccauit ad non peccasse quod tamen nemo diceret. quia tunc contiunuo peccaret postꝙ peccauit. & ppterea nō placet hec solutio Altissiodorēsis dicit ꝙ pro instanti in quo voluntas habet malā volitionem ipsa non tenetur ad non habēdum/cum hoc sit ei ipossibile: sed immediate ante tenebatur ad non habendum. & ppterea nunc cōtrahit maculam peccati. & eodem modo dicit de peccato omissionis. ¶Sed contra hanc solutionem sic arguitur vel sortes in hoc instāti peccat vel ante peccauit. non est dicendum secūdum/quia tūc ante perdidisset gratiam. Si dicatur primū ergo nunc habet aliquem actum quem tenetur non habere. vel aliquem actum non habet quem tenetur habere. & ppterea placet magis primus modus dicendi: & est cōmunior. Nec est simile de hoc quod infertur ꝙ aliquis obligaretur ad non peccasse quia quando verum est dicere ꝙ peccauit non immediate ante fuit i sua potestate ꝙ non peccasset. Sed immediate curret replica ex vno argumento facto circa sextum articulum puta si detur preceptum de diligēdo deum ante instans terminatiuum hore. ¶Ad secundum negatur consequentia: & ad probationem dico ꝙ voluntas non dicitur nunc libere velle quia nunc habeat in sua potestate non velle: sed propter alterā istarum causarum apud doctorem ꝙ immediate ante hoc habuit in sua potestate ad finem illius temporis desistere a sua volitione. ¶Ad tertium dico ꝙ illud est intelligēdum ꝙ omnibus necessario requisitis positis immediate cum habebat voluntas in sua potestate non coagere. Inter istas opiniones videtur michi pria probabilior.

¶CIRCA SECVNDVM ARGVmentum est aduertendum ꝙ difficultas est inter doctores/an sit danda pura omissio & breuiter pro nunc secundum ꝙ argumētum exigit dico ꝙ sic. Vltra dico ꝙ voluntas qñcunqꝫ non vult non dicitur libere non velle/sed solum pro tempore quo habet oportunitatem sufficientem vt producat volitionem/& tamen non producit. Et vltra dicendum est ꝙ ista consequentia non valet. Voluntas libere non vult: ergo vult non velle: & hec materia tractabitur amplius infra.

¶CIRCA TERTIVM ARGVMENtum inquiritur difficultas. vtrum aliqua cognitio siplex libere causet. p quo sit prima propositio. Aliqua cognitio libere causatur. patet sic/sortes qui intuitus est patrem suum nunc non habet cognitionem abstractiuā patris sui & post hoc habebit

ergo nunc deficit aliquod necessario requisitum vt producatur illa cognitio vel libere causabitur. Non est dicendum primum cum sortes iam habeat habitum vel speciẽ apud alios, nec dicendum est secũdum. Et primo ꝯsequentia probatur ex illo: qa positis causis naturalibus sufficientibus ad effectum producendum de necessitate producunt. ¶ Secũda propositio / aliqua noticia intuitiua libere causatur. Patet sic. sit sortes qui intuetur albedinẽ non intuetur illã per noticiam reflexam: & postea intuebitur. ergo nunc deficit aliquod necessarium requisitum ad illam intuitionem reflexam causandum vel ipsam liberare causabitur: sed non esset dicendum primum cũ ad intẽtionem causandam sufficiat presentia obiecti: & possibile est ergo dicẽdũ scdm. & ꝓpterea dicit dyo. in libro sententiarũ ꝙ noticie intuitiue rerum extrinsecarum mere naturaliter causantur. ¶ Tertia propositio / apud Gregorium potest imediate libere produci aliqua cognitio / hoc ẽ dictu. potest libere produci absq̃ actu voluntatis elicito. patet sic / sit sortes habens habitum inclinantẽ ad cognitionem abstractiuam platonis / & nunc non cognoscat platonẽ arguit: quod tamen libere producet illam cognitionem vt patet ex prima propositione & non per actum volendi. quod sic probatur: quia si produceret per actum volendi maxime eẽt per actum quo volet cognoscere platonẽ: sed tunc sic arguitur / illam volitionẽ de necessitate precedet aliqua cognitio platonis & cognitio cognitionis platonis que libere causabitur vt probari potest eodẽmodo sicut prius / tunc queritur an causabitur mediãte altero imperio. & iterum queratur de cognitione precedente tale imperium secũdum: & sic erit processus in ifinitum vel deueniẽdum est ad cognitionẽ imediate libere causatam. Ex hac propositione videtur sequi correlarie / ꝙ est possibile actum intellectus esse imediate peccatum quod tamen non soler cõmuniter ꝯcedi. patet sic. actus intellectus est immediate liber: ergo potest immediate prohiberi. & vltra potest imediate prohiberi. ergo potest imediate esse peccatum. & hoc correlarium videtur michi concedendum ꝯsequenter loquẽdo nõ tamen sequitur ex hoc ꝙ aliquis actus intellectus posset esse immediate meritorius: qa ad meritum requiritur relatio in vltimum finem: quia spectat ad voluntatem. de cognitione intuitiua obiecti extrinseci tenet Dyo. in prologo sententiarum ꝙ quilibet talis mere naturaliter causatur.

¶ CIRCA ARTICVLVM quartum notandum ꝙ imprimis est difficultas probleumatica inter sanctum Thomã & alios doc. an voluntas possit velle cõtra iudiciũ perfectum & plenum. Dicit sanctus Tho. ꝙ non: quia tale iudicium plenum & perfectũ ẽ euidens ꝙ voluntas nullo modo mẽtiretur confirmando se tali iudicio: sed hoc est falsum. ergo. patet sequela: bene sequit illud iudicium est euidẽs: ergo naturaliter causatur. & hoc iudicio posito necessario causatur actus voluntatis ei ꝯformis: ergo ille actus voluntatis nec est / nec consequenter in potestate eius / & per consequens nõ est meritorius / & propter hoc similiter / & propter articulum parrhisiensem videtur michi probabilius ꝙ potest se difformare iudicio particulari perfecto & pleno.

¶ Secundo notandum ꝙ aliud est se ꝯformare iudicio intellectus & velle conformiter. Nã se conformare est facere ꝙ ita sit vel non sit sicut per illud iudicium iudicatur verbi gratia si iudicaret sortes non est volẽdum ꝯformans se illi iudicio nullum actus voluntatis eliciendo. ¶ Notandum tertio ꝙ duplex est iudicium practicũ i tellectum verũ & falsum. Et falsum est duplex. Vincibile & inuincibile. Illud dicitur vincibile quod potest vincere aliquis faciendo illud quod facere tenetur. Et per oppositũ dicitur inuincibil. e & quãq̃ teneat Guillelmus parrhisiensis in libro de legibus ꝙ nõ possit esse aliquis error inuicibilis oppositum tamẽ cõmuniter deffensatur. ¶ Istis suppositis sit prima propositio. Est aliquod iudi

cium practicum cui nō potest homo se difformare. Patet sic. hoc est iudicium practicum non est volendum esse miserum. & isti iudicio non potest homo se difformare. ergo propositum. patet/ minor nō potest se difformare tali iudicio nisi vellet esse miserum: sed hoc non est possibile vt satis derelinquitur ex his que dicta sunt ꝯtra tertium articulū. ¶ Secunda propositio/ potest voluntas velle aliquid quod est in particulari plene & ꝯplete iudicatum nō esse volendū vt si intellectus dictaret nō esse fornicandū perfecte & plene apprehēderet fornicationem sub ratione delectationis volūtas posset velle fornicari. & hoc satis relinquo probatum ex primo notabili. ¶ Tertia propositio. Quādocūq; difformat se iudicio practico intellectus siue vero siue erroneo peccat. Patet hoc ex dicto apostoli. omne qđ non est ex fide peccatum est. vbi dicit glo. omne quod est ꝯtra cōscientiam peccatum est. & per cōsequens quicunq; difformat se iudicio practico siue vero siue falso peccat. ¶ Quarta propositio/ quicūq; conformat se iudicio erroneo vincibili peccat. Patet sic. quia ignorantia vincibilis apud doct. licet excuset a tanto: non tamē a toto. ergo quandocūq; conformat se iudicio practico erroneo peccat. ¶ Quinta propositio/ homo ꝯformans se iudicio practico erroneo inuincibili nedum peccat/ verūetiam si sit in gratia & adsint omnes circūstātie requisite meritur/ quod nō peccat sētētia est omnium doct. quia ignorantia inuincibilis excusat a toto. & quod mereať. patet sic. omnis faciens aliquam operationem in gratia ad quam pro tunc tenetur & propter finem debitū & sic de alijs circūstantijs mereť. sed sic est de isto qui habet tale iudicium inuincibile: vt puta de sorte dormiente ad quem ingreditur aliqua mulier loco sue petendo debitū reddēdo facit operationem ad quā pro tunc tenetur. ergo si faciat propter debitū finē & sic de alijs circūstātijs pro tunc meretur. ¶ Sed contra hoc arguitur sic. vt operatio sit meritoria requiritur ꝙ sit bona moraliter & ꝙ sit conformis dictamini prudētiali. quinto ethyco. capi. ij. & vt dictamen aliquod sit prudentiale requiritur ꝙ sit verum cū prudētia sit vnus ex quinq; habitibus quibus non contingit dicere falsū quinto ethyco. capitulo. iij. ergo operatō conformis errori nō est meritoria. Ad hoc argumentum solent quidam dicere ꝙ licet hoc iudicium sit erroneum huic vxori mee est reddendum quod petit. Istud tamen iudicium huic mulieri est reddendum quod petit non est erroneum cum sequatur ex duobus veris. s. omni mulieri qui inuincibiliter creditur mea est reddendum quod petit & hec ē mulier qui inuicibiliter crediť mea. Vltra dicunt ꝙ talis redditio est meritoria & bona prout conformatur secundo iudicio & non primo. Sed arguitur probando ꝙ secundum iudicium sit falsum. bene seqť hec mulier est a me cognoscēda: & hec mulier est mulier aliena. ergo mulier aliena est a me cognoscenda: sed consequens est falsū & contra vnum preceptum diuinum. & minor est vera. ergo maior ē falsa. Ad hoc argumentum cōceditur/ ꝯsequētia/ & negať ꝙ consequēs sit falsum: & vltra negatur ꝙ sit contra preceptum diuinum: sed preceptum diuinum est intelligēdum i hoc sensu ꝙ scienter nulla mulier aliena est cognoscēda. Sed replicaret aliquis/ si ista propositio mulier alterius est a me cognoscenda sit vera & est practica. ergo de ipsa potest esse verum iudicium practicum in me. & per consequens potero velle iudicare ꝙ mulier alterius sit a me cognoscenda/ quod si concedas sequitur ꝙ sciēter licite possum cognoscere mulierē alterius. Ad hoc negatur consequentia prima: qua infertur ꝙ de illa propositione potest esse in me verum iudiciū practicum: sed in altero potest esse verum iudicium practicum de illa propositione: puta si sortes scienter ꝙ de ista aliena vxore inuincibiliter crederem ꝙ esset mea sortes recte iudicaret ꝙ mulier alterius esset a me cognoscenda. Correlarium sequitur. ꝙ potest esse in sorte iudicium aliquod practicū

rectum cui synonimũ nõ potest esse in me rectum. Sed adhuc diceret aliquis: sequitur ꝙ mulier qui se supponit sorti loco vxoris sortis non peccaret volendo sortem ipsam cognoscere. patet sic: nullus peccat volendo alterum exercere operationẽ meritoriã cum illa volitio videtur esse charitatis/sed ista mulier in ita volendo solum vult sortem exercere operationem meritoriam: quia per illam volitionem solum vult sortem cognoscere ipsam. ergo per illã volitionem ipsa non peccat. Preterea si istud iudicium est i illa muliere rectum sortes debet me cognoscere. ergo ista mulier cõformando se tali iuditio nõ peccat/Ad primũ negatur sequela: & ad probationem nego maiorem: sed oportet addere dum non habeat preceptum de non volendo. Ad secũdum conceditur: ꝙ illud iudicium pro tũc est rectum: sed illa mulier pro tunc tenetur facere ꝙ non sit rectum. & propterea non potest licite se conformare tali iudicio. Secundo principaliter arguitur sic: & pono quod sortes non habeat aliud iudicium ꝑter istud/huic vxori mee est reddendum debitum sic conformãdo tali iudici◌̃ non cõformat se alicui iudicio vero/ergo non bene agit/ad istud dimissis diuersis opinionibus meo iudicio dicendum est negando ꝙ se conformãdo tali iudicio non meretur similiter ꝙ non bene agat. & ad probationẽ distiguit: ꝙ iudicium illud non sit verũ eo ꝙ includit virtualiter aliquod speculatiuum falsum. s. hec est vxor mea. & sic hoc conceditur. vel ꝙ non sit verum ratione dictate operationis. & sic negatur. Iam dico ꝙ hoc secundum sufficit vt sit iudiciũ prudentiale saltẽ vbi error speculatiuus inclusus est inuincibilis. ¶ Tertio sic arguitur cõtra tertiam conclusionem: & sit sortes nũc dictans erronee ꝙ pauperi in extrema necessitate posito non est subueniendum & cõtinuet per vnam horam: tũc in instanti medio temporis per quod necessario continuat illud iudicium tenendo modũ Gregorij sequitur tunc ꝙ sortes de necessitate peccaret pro illo tempore. probo sic: si sortes vellit subuenire peccat: quia facit contra cõscientiam/si autem non velit peccat quia facit contra preceptum diuinum/& non potest pro tunc aufferre illud iudicium/ergo pro tunc de necessitate peccat. Ad istud argumẽtum suppono: ꝙ sortes non conformet se tali iudicio/concedo ꝙ ista est concedẽda in instanti medio temporis pro quo necessario continuatur illud iudicium nunc nõ potest facere sortes quin peccauit pro hac secunda medietate tẽporis & nõ est inconueniens quando incidit ex culpa sua.

¶ Quarto arguitur: si sortes dictaret festucam non esse leuandam & vellet leuare nõ peccaret. ergo tertia propositio ẽ falsa. patet antecedens/illa volitio non est dictũ factum vel concupitum contra legem dei. ergo non est peccatum/consequentia tenet a negatiõe diffinitõnis ad negationẽ diffinĩti/& patet antecedens: quia non potest dari aliqua lex per quam prohibeatur illa volitio/preterea si sortes dictaret ꝙ pauperi ĩ extrema necessitate posito non esset subueniẽdum & vellet subuenire illa volitio nõ esset peccatum. ergo propositum. patet antecedens nulla volitio cadẽs sub precepto dei est peccatum/sed ista volitio cadit sub ꝑcepto dei: ergo illa volitio non est peccatũ Preterea sequitur: ꝙ aliqua volitio meritoria per aliquod pure naturale & naturaliter adueniẽs efficeretur peccatum mortale qđ videtur multum absurdũ/patet sequela: si sortes nũc iuicibiliter crederet de hac muliere aliena ꝙ sit sua & velit ei reddere qđ petit propter deum: ista volitio ex prehabitis est meritoria. & tamẽ per aliquod pure naturale potest effici demeritoria. quod patet sic/si sortes efficiatur dies ex visione huius mulieris mere naturaliter corrumpetur hoc iudicium quo iudicat ipsam esse suam & producetur iudicium contradictorium quo facto illa volitio continuata erit peccatum mortale. ergo per aliquod mere naturale adueniens ipsum efficitur peccatum mortale/quod erat probãdum. Ad primũ

istorum negatur ꝙ illa volitio non sit peccatum/& ad probationẽ distiguit ꝙ nõ sit concupitum contra legem dei/ vel contra legem dei veram/& sic transeat vel contra legem creditam legem dei a concupiscente & sic negatur. & hoc sufficit vt sit peccatũ. Secundo dici potest ꝙ illa volitio elicitur contra veram legem dei:quia est vna vera lex dei qui facit contra consciẽtiam peccat. Ad secundum negatur:ꝙ illa volitio non sit peccatum & ad probationẽ nego ꝙ ad illam volitionem sic eliciendam sit preceptum datum/sed est preceptum auferre conscientiam. ¶ Ad tertium controuersia est inter Scotum / & Occham. Scotus non haberet illud tunc pro inconuenienti sicut satis potest deduci ex eo in materia de connexione virtutum moralium ad prudentiam. Diceret Occhã ꝙ illud iudicium erroneum est causa naturalis illius volitionis propterea ipso corrupto non amplius cõseruatur illa eadem volitio.immo plus adhuc diceret:ꝙ illud dictamẽ est obiectũ partiale illius volitionis si talis volitio sit bona.sed magis spectat inquisitio huius materie ad secundum sententiarum.

GIRCA QVINTVM ARGVMENtum/notandum est ꝙ doct. inquirit hanc difficultatem. vtrum aliquis potest se obligare sub conditione/ad quã difficultatem certum est ꝙ sic cum fiant multa iuramenta & multe promissiones sub conditione/nam etiam admittitur contractus i cerymonialibus sub ꝯditione. vt patet in capitulo sub conditiones de conditionibus appositis. Secundo dicendum ẽ ꝙ promissoriũ vel votum factum sub conditione nõ obligat quousꝗ sit adimpleta conditio: & qñ est adimpleta obligat exemplum/si iurauerit fortes ꝙ dabit platoni decẽ scuta/si plato fecerit ei domum:quãdo facta ẽ domus obligatur fortes ad dandum platoni decẽ scuta & non prius. Insuper aduertendum est/ꝙ difficultas huius argumenti prouenit ex quibusdam casibus ex quibus videt sequi contradictõ. Vnus est/si fortes iuret platoni ꝙ dabit ei scutum si prima propositio quam dixerit ei sit vera/& dicat ei tũc primo plato/tu nichil michi debes/tunc ꝗritur vel fortes debet platoni vel nõ. Si tu dicas ꝙ sic.ergo prima propositio quã dicit ei non est vera/&per consequens ipẽ nõ est obligatus. Si dixeris ꝙ nõ. ergo pria ꝑpositio quã dixit ei est vera.& ꝑ ꝯñs ad impletur conditio:& sic est obligatus. Forte dices:ꝙ quando profert illam propositionem fortes non est adhuc obligatus:sed ẽ obligatus in instanti terminante prolationem illius propositionis/tunc ego ponã ꝙ plato dicat forti:nichil michi debebis in hoc instanti. Secundus casus est de matrimonio:posito ꝙ fortes accipiat bertã sub illa conditione in vxorem:si prima propositio quam dixerit ei berta sit vera: & dicat ei/tu nõ est maritus meus/tũc queritur vel tunc fortes est maritus berte vel non. Si dicas ꝙ sic:ergo promissio non est adimpleta. Si dicas ꝙ non.ergo conditio est adimpleta:& per consequens est maritus eius. ad istos casus est duplex modus dicẽdi/primus est doctorũ ꝙ in nullo istorum casuũ adimpletur conditio.prĩo in quolibet istorum casunm conditio est ĩpossibilis &hypothetice significat. ista solutio dependet ex vna antiqua opinione insolubiliũ ꝗ tenebat omnem propositionem insolubilẽ esse hyppotheticam:sed illa opinio iam recessit ab vsu. Propterea aliter dicendum ẽ: admittendo omnes istos casus.& vltra dicendum est:ꝙ ex hac impletione conditionis ad quam ex casu sequitur promittentẽ. non esse obligatum/non oritur obligatio sed sic est in quolibet istorum casuum positorum.nam in primo casu ad platonem dicere verum sequitur fortem non esse obligatum/& in secundo ad bertam dicere verum sequitur fortem nõ esse maritum eius & inter fortem & bertam nõ esse matrimonium. ¶ Circa hoc queritur/an iuramentũ vel promissio facta sub conditione impossibili obliget : & videtur ꝙ sic/ex capitulo preallegato.si conditiones vt dicit textus:

ꝙ ꝯditio ipossibilis habetur ꝓ non adiecta. Q̄tū ad hoc dubiū cōmuniter dicūt doct. ex illo capi. preallegato: ꝙ matrimonium contractum sub cōditione impossibili vel turpi que non est contra bonum matrimonij ipsa non adimpleta est ratum verbi causa/si sortes contrahat cum berta hac conditione ꝙ celum digito tāgat: vel sub ista cōditione ꝙ furabitur ꝗuis non adimpleatur cōditio: est inter ipsos matrimonium. Si vero contrahat cum conditione turpi existēte cōtra bonum matrimonij. puta sub hac conditione/si generationem prolis euitet vel sub ista conditione si adulterio victum querat contractus nullus est/sed si fiat ꝯtractus sub conditione possibili non turpi: ipsa adimpleta iter ipsos est verum matrimonium sed non adimpleta non est. ¶Sed cōtra hoc arguitur matrimonium/non cōtrahitur nisi ex mutuo consensu explicato per verba de presenti/& sortes non consentit i bertam nisi ipsa fecerit quod explicatur i cōditione. ergo si non faciat illud berta/nō ē matrimonium inter eos. Propter hoc dicunt aliqui doct. ꝙ si consensus feratur in totum conditionatum non est matrimonium inter eos nisi adimpleatur conditio inter eos: verumtamen ecclesia in foro exteriori reputat verum matrimonium: quia nō reputat consensum ferri in conditōnē. Sed ꝙ reputet non esse matrimonium si addat conditio existens contra bonum matrimonij est: quia illa conditio infringit formam eo ꝙ ex vi forme obligat se ad contrarium. Ex his patet: ꝙ iuramentum factum sub cōditiōne impossibili non est obligatorium nisi fiat sub conditione turpi: vt si sortes iuret se daturum scutum si cōtingat eum fornicari adimpleta conditione tenetur dare. Sed contra hoc arguitur sic: si cōmissa fornicatione/tenetur sortes dare scutū. vel ergo tenetur dare: quia fornicatus ē/vel propter aliquam aliam causam: non secūdum. ergo primū. sed quod hoc sit falsum pbatur sic. bene sequitur sortes vult dare scutū quia commisit fornicationem. ergo sortes vult se commisisse fornicationē ꝓ ña tenet/ propter enim vnū quodqꝫ tale & illud magis. & per consequens non posset adimplere illud preceptum absqꝫ peccato. Ad hoc negaretur vltima consequentia/quēadmodum non sequitur/sortes penitet quia peccauit. ergo: si vult penitere vult se peccasse Eodem modo dicendum est: ꝙ ista consequentia nichil valet/sortes dat scutum: qa commisit fornicationem. ergo si vult dare vult se commisisse.

¶CIRCA SEPTIMVM ARGVmentum principale. Tangit doc. difficultatem. vtrum ad vtendum habitu: necessario requiratur volitio vtendi/sicut videtur sonare auctoritas/habitibus vtimur cum volumus. Pro hac difficultate supponendū ē ꝙ vsus habitus est operatio ad quam inclinat habitus. Secundo supponēdum est ꝙ alique operationes ad quas iclinat habitus possunt aliquando causari ex causis naturalibus sine concursu voluntatis: vt est operatio habitus scientifici de aliqua conclusione que causari potest per solum concursū demōstratōis & itellectus. Alie sūt opatiōnes habitus que causari nō possunt naturaliter absqꝫ concursu voluntatis/ vt sūt operationes habitus temperētie. & similiter habitus. Istis suppositis sit pria conclusio. vt habitus concurrat ad operationē primi generis non requiritur concursus voluntatis Probat hec ꝓpositio: sit habituatus sortes i sciendo/a/conclusionem & applicetur demonstratio ad/a/ cōclusionem verissimile est ꝙ sortes intentius assentit/a/ conclusioni ꝗ si nō esset habituatus. ergo habitus cōcurrit ad assensum illum producendum cū ipsa demonstratione: & tamen ibi non est concursus ipsius voluntatis. ergo proposi tum. Secunda propositio: vt habitus concurrat ad actum seu ad operationem si non sit aliqua causa naturalis se sola sufficiens ꝓducere talem operationem de necessitate requiritur concursus voluntatis. hoc est dictu/habituatus in sciendo a/conclusionem non potest ex illo habitu non concurrēte

 335

voluntate producere actū scientificū a/pro positiōis nisi sit applicata causa que se sola pduceret. Patet/nā opposito dato scilicet ꝙ habitus sufficeret cū habitus sit causa pure naturalis/& semper applicetur itellectus seqtur ꝙ habitus in sciendo a/ppōnē semp actualiter sciret/ qđ est falsū. Sed est dificultas/an ad hoc ꝙ volūtas ꝯcurrat cū illo habitu de necessitate reqraī aliqd ipsius actus voluntatis vel posset nunc ꝑ suā potentiā ꝯcurrere de qua difficultate dictū est supra.

¶Tertia propositio/ vt volūtas ꝯcurrat ad operationē respectu ꝯclusionis reqritur cōcursus voluntatis: & hec satis nota est.

¶Quarta propositio vt volūtas libere vtatur habitu non oportet ꝙ velit illo habitu vti: sed habitus ille inclinat ad operationē volūtatis sufficit ꝙ volūtas ꝯcurrat ad illā opationē actiue & tunc habitus coagit: sed si inclinet ad operationē alterius potentie sufficit ꝙ voluntas velit illam operationē exercere quo facto habitus coagit.

¶CIRCA NONVM ARTICVLVM principale sunt aliqui casus positi a doctore primus est ꝙ sortes in pria parte proportionali hore sequētis mereatur & in secūda peccet. & in tertia mereaī & in quarta peccet. & sic in infinitū & decedat in instāti terminā te horā /an saluabitur vel dānabitur. Secundus casus est/posito ꝙ sortes & plato mereātur successiue ꝑ totā horā sequentem equaliter producendo successiue dilectiones dei intensas vt quattuor: & in instāti terminante horam sit mortuus sortes & sua dilectio corrupta/plato tamē adhuc superest vel superstes est/nec vnꝗ post illud instans mereatur plato/an nunc merebitur sortes sicut plato. & apparet ꝙ non: qa sortes non producet ita magnū meritum sicut producet plato. & depēdet ista difficultas ex illo probleumate phisico. vtrum res successiua citius producetur ꝗ erit producta.

¶Quantum ad primum casum dicitur primo ꝙ casus non est possibilis vniuersaliter loquendo de lege posita. Dicitur secundo ad missō casu de lege absoluta ꝙ nisi in instanti terminante habeat aliquē actum quo acqrat sibi gratiā erit in illo instāti absq gratia & per ꝯns dānabitur si in tali statu decedat

¶Quantum ad secūm casum supposita opinione cōi ꝙ res successiue acquirenda minus acqreī ꝗ erit acqsita dicendū est ꝙ meritū capiī dupliciter sicut peccatū: vno mōꝑ actu. Secđo mō pro dignitate ad ꝑmiū ꝯsurgente ex actu sicut capiī pc̄m pro reatu ad penā. hoc supposito diciī primo ꝙ nullū ita magnū meritum habebit sortes sicut habebit plato: & sit illud a/tūc qritur vel a/erit in instanti terminā te horā vel ante. nō primū/ quia in instanti terminante nō habebit sortes aliquem actum ex casu. & si secundum tunc sic arguitur a/erit in aliquo instāti ante instans terminatiuū hore/ & in tempore intermedio inter illud instans & instās terminatiuum hore habebit plato maius meritum ꝗ a/ergo a/non erit tam magnum meritum sicut habebit plato. Secundo dicendum est ꝙ sortes habebit ita magnum meritum sicut habebit plato capiendo secundo modo. nam in instāti terminā te iam erunt equaliter digni premio. qđ patet per totā horam equaliter merebitur sortes cū platone & in instanti terminā te nihil merebitur plato/ergo in instāti terminā te erunt equaliter digni premio. Sed ibi potest esse difficultas capiendo casum ꝙ sortes successiue producat aliquē totum actū meritoriū successiue. Vtrum in aliquo instāti intrinseco talis tpis esset verū dicere sortes meretur in hoc instanti excludēdo opinionē gregorij ꝙ actus voluntatis qui produciī successiue pōt etiā in instāti produci. & apparet ꝙ sic Nā in aliquo instāti ꝯtinuaret sortes libere illum actum ac si eundem actum produxisset in instanti. ergo in aliquo instanti meretur sortes. videī mihi ꝙ haberet Gregorius dicere ꝙ etiā in aliquo instāti meretur quēadmodū meretur in toto tpe & diceretur solum finita instātia in quorum quolibet meretur sortes. De comparatione autem meriti temporalis ad meritum instantaneum dictum est prius articulo nono. & qa doctor

in sequentibus solum tangit de infinitate peccati de qua i secūdo & de elicitiōe actus in instāti de quo dictū est circa tertiū.ꝑpter ea imponat finis tertie q̄stioni sequtur q̄rta.

¶Quarta questio.

IRCA PRIMVM ARticulum quarte questiōis aduertēdum est ꝙ quemadmodum intellectus assentit alicui propositiōi ꝑpter se puta primo principio per se noto & alicui propter aliud puta ꝯclusioni ita voluntas aliq̄d acceptat in sui facultate propter se ita ꝙ acceptaret nullo alio acceptato. Aliud acceptat propter aliud: ita ꝙ nō acceptaret nisi altero acceptato vt acceptat potionem amaram propter sanitatem. Vnde voluntatem aliquid acceptare nihil aliud est q̄ voluntatem illud velle vel nolle. Istis suppositis sit prima propositio / vt aliquis actus sit fruitio non sufficit ꝙ sit alicuius obiecti propter se. Patet: quia tunc quilibet amor proprie vite nihil aliud considerando esset fruitio. ¶Secunda propositio: vt actus sit fruitio oportet voluntatē per illū actū ferri in obiectū tanq̄ in summū bonū seu vltimum finē. & ista propositio satis patet ex dicto Augustini. Si vero inheseris atq; permanseris finē in ea ponēs leticie tue tunc & proprie frui dicēdus es. Tertia propositio vt feratur voluntas in obiectū tanq̄ in summum bonū nō oportet itellectū iudicare illud eē summū bonū. Patet sic / quia tūc quilibet fruens creatura esset hereticus q̄d nemo dixeret. q̄d patet sic / q̄a iudiciū quo de creatura iudicatur ꝙ sit sūmū bonū est heresis. ¶Quarta ꝓpositio vt volūtas per suū actū feratur in obiectū tanq̄ in summū bonū requirit & sufficit ꝙ feratur in illud obiectū irreferibile vel ꝙ actus quo sic fertur ex appꝛehensione illius obiecti appꝛehensi sub rōne summi boni. ¶Quinta ꝓpō / solus deus est obiectū licite fruitionis seu ordinate. Ista ꝓpō est oīm doc. fundata in hoc ꝓcepto diliges deū sup oīa. & patet sic / solus deus est summū bonū. ergo solus deus licite diligitur vt summū bonū. ¶Sexta ꝓpō. cōiter ponitur a doc. ꝙ nulla nolitio est fruitio / q̄d sic ꝓbant nunq̄ causatur nolitio nisi mediā te volitione precedēte / quia nihil fugimus nisi q̄a repugnat alicui bono volito: ergo nulla nolitio est fruitio. Contra quā ꝓpositionem sic arguitur: potest quis licite nolle deum p̄c̄tōre ꝑpter seipm: tunc sic arguitur vel illa nolitio naturaliter refert in deū tāq̄ in obiectū / & nō est actus medius. ergo erit vsus vel fruitio. non primū / quia tunc esset illicita iuxta illud Augustini. Oīs peruersitas in humanis est vti fruendis vel frui vtendis. Si secundū / habeo propositū videlicet ꝙ aliqua nolitio sit fruitio. Ad hoc argumentū videtur esse dicendū ꝙ aliqua nolitio ꝯplexa est fruitio nō tamē nolitio incōplexa / nec potest illa licite elici respectu dei. Sed quereret aliq̄s posito ꝙ aliquis habeat volitionē qua vellet aliquod ens eē summū bonū illa terminatur indifferēter ad omne ens. & sic erit volitio fortis & non vsus. ergo fruitio & per ꝯ̄ns erit licitū frui creaturis. Ad hoc eodē mō dicendū est sicut dicit Buridanus de assēsu quo iudicat fortes aliquod astrum esse sup nos q̄d terminatur ad quodlibet astrū q̄d iudicat esse sup nos / ita diceret ꝙ illa volitiōe quodlibet ens volo esse summū bonū sub disiūctiōe / etiā vltra concederet ꝙ licite creatura fruerētur indistincte: sed non distincte. Posset insup queri de aggregato ex diuinitate & hūanitate Christi an isto aggregato sit fruendum. & si sic cum istud aggregatū non sit deus hec erit falsa solo deo fruendū est. probatur tamen ꝙ sic. istud aggregatū est summū bonum. ergo isto aggregato fruendū est. Patet antecedēs: isto aggregato nihil ē melius ergo istud aggregatū ē summū bonū / ꝯ̄ña tenet. & patet an̄s / nā deus nō ē melior isto aggregato / cū hoc aggregatū oēm bonitatem includat: ergo isto aggregato nihil est melius. Ad q̄stionē saluo meliori iudicio videt mihi dicēdū ꝙ isto aggregato nō est fruendū: sed vtendū & fruendū copulatim

Et ad argumentum distinguitur ꝙ sit summum bonum. vel capiendo bonū collectiue/ita ꝙ supponat tā pro ente ꝗ collectiōe entiū. & isto modo capiēdo ꝯcedo ꝙ isto aggregato nihil est melius: & per ꝯñs ꝙ sit summū bonū verūtñ nō quolibet tali summo bono est fruendū. Cetera argumenta ꝗ solent fieri in ista materia sicut est istud fruitione est fruendū sunt facilia. & per oppositum est dicendū de vsu ꝙ actus ille dicitur vsus quo aliquid sumitur in facultatem voluntatis propter aliud. Sed aduertendū est ꝙ voluntate aliquid amare ꝓpter aliud potest tripliciter intelligi. vno modo ꝙ amet propter aliud actualiter amatū. Alio mō ꝙ mediate ꝓpter alid́ hītualiter. Tertio mō ꝙ amet ꝓpter aliud virtualiter/& apd́ doctores. signanter apud Scotū & occhā vt actus vocetur vsus nō reqritur relatio actualis/ nec sufficit hītualis sed virtualis sufficit.

¶Circa tertiū articulū. Notādū est ꝙ actus pōt dici tripliciter indifferēs. Primō dicit indifferens inter meritoriū & demeritoriū. Secūdo inter bonū & malū moraliter. Tertio mō circa vsum & fruitionē. Qͣtum ad primū nemo dubitat quin sit aliqs actus indifferens. ꝗtum ad tertium hoc stat ad nomen, sed ꝗtum ad scd́m est difficultas problematica inter doct. Apud Gregorium non est ponendus actus indifferēs inter bonum & malum deliberatus. Cuius ratio est hec. quia vel talis actus fieret propter deū vel non. Si proter deum & sit circa materiā debitā est actus de se bonus/si non actus est malus cū sit quedā fruitio creature. & eius dē opinionis est sanctus Tho. in prima secunde dicens ꝙ quāꝗ detur actus indifferēs ex genere virtutū nō datur certus actus deliberatus indifferens. Alia est opinio quā insequitur Bonauētura distin. xli. q. j. secūdi & Sco. eadē distin. occhā/& doc. in prima distin. primi. dicentes ꝙ ad bonitatē actus non sufficit relatio aptitudinalis: sed ad minus requiritur virtualis/quo supposito sic arguitur/datur homo qui pro tēpore non tenetur amare deū, & pro hoc tpe nō tenetur referre actus suos in deū. & p ꝯñs si nūc ex deliberatione velit leuare festucā nō referendo in deū nō peccabit nec etiā bene moraliter aget. vt patet ex suppositione: ergo datur actus indifferens volūtatis inter bonum & malū. Posset aliquis querere an possit esse talis actus qui sit vsus. & apparet ꝙ sic: si quis actu indifferenti amet vitā suā & propter ipsam ꝯseruandā velit comedere/ ita secūda volitio est vsus cū sit alicuius volitio ꝓpter aliud: & tñ est actus indifferens inter bonū & malū. Pro hoc dicitur ꝙ vsus capitur dupliciter. Vno mō pro actu quo aliqd assumitur in facultatē volūtatis propter aliud amatū: vt summū bonū. isto mō capiendo non datur actus indifferens inter bonū & malū qui sit vsus. Alio mō capitur vsus pro actu quo aliqd assumit in facultatem voluntatis ꝓpter aliud siue vt summū bonū siue nō. & isto mō capiendo tunc est inconueniēs ꝙ actus medius inter bonū & malū sit vsus. Sed ꝯtra hāc opi. arguitur sic vel iste actus habet circunstantias reqsitas/ vel aliqua caret. Si primū est bonus/si secūdum est vitiosus/qd́ patet ex illo dicto bonū est ex integra causa/malū vero ex cuiuscunqꝫ circūstantie reqsite carētia vt habetur ex Aristo. ethicorū tertio ꝓbante ꝙ difficilius est bene agere ꝗ male. adducēs hoc exēplū difficile est attingere signū facile aūt a signo recedere. Secūdo sic arguitur/seqtur ꝙ aliqs posset adimplere ꝑceptū dei p actū nō bonū qd́ videtur falsum. Patet ꝯña/sic fortes qui in hoc tēpore non teneat amare deū & occurrat sibi pauper in extrema necessitate & nulla cogitatione de deo preuia velit illi paupi subuenire/iste adimplet preceptū. & tñ talis actus nō est bonus ex opinione. ergo ꝓpositū. Et si hoc ꝯcedas seqtur ꝙ existens in caritate adimpleret ꝑceptū dei & tñ nō mereretur per illā adimpletionē.

¶Tertio sic seqtur ꝙ aliquis actus qui nunc est non malus postea idem actus efficeretur malus loquendo de actu elicito. Patet sic. sit fortes qui nunc amet proximum nō referendo in deum & non teneatur referre

pro nunc & cōtinuet volitionem illā vsq3 ad tempus quo tenebitur referre / nunc iste idem actus erit postea malus in illo scilicet tempore pro quo tenebitur referre. Contra hanc opinionem possent adduci multe auctoritates. Primo dicit apostolus omnia in deum referte. ergo quicunq3 actus qui non refertur in deum est malus. Preterea dicit Christus de omni verbo ocioso reddenda est ratio/super quod dicit Gregorius. verbum dicitur ociosum quod caret pia intentione aut omni vtilitate. Tunc sic arguitur quocunq3 verbo accepto vel habet piam intentionem & cōmunem vtilitatē vel nō Si primum est bonum/si secūdum est ociosum/& per consequens malum. & sic non erit aliquod verbum indifferens. ¶ Ad primum istorū dicitur ꝙ iste actus aliqua circunstantia requisita ad bonitatem caret nō tamen sequitur ꝙ sit malus/quia ad illam circunstantiam non obligatur pro hoc tēpore. & si occurrat tempus in quo obligetur ad illam / tunc bene concederem ꝙ actus ille foret malus. ¶ Ad secundum concedo illatum ꝙ aliquis adimplet preceptū dei per actum nō bonum ad istum sensum ꝙ euitat penam per illam adimpletionem. & concedo ꝙ aliquis existens in gratia adimplet aliquod preceptum ad sensum datū & tamen non meretur. Ad tertium conceditur illatum ꝙ aliquis actus nunc non est malus tamen postea idem remanens actus efficietur malus. & postea idem totale manens efficietur malus. Dico vltra ꝙ postea erit malus: sed malitia omissionis vel negligentie & non malitia transgressionis. Posset aliquis hic querere posito ꝙ sortes pro hoc tempore teneatur diligere platonē/& referre illam dilectionē in deum minus peccet diligendo & non referendo ꝗ peccaret nec diligendo nec referendo. & apparentia est ꝙ magis: quia ista dilectio ē mala. ergo eam non habendo magis peccaret ꝗ habendo. Ad auctoritatem apostoli dicit ꝙ vel est concilium vel preceptum. si preceptum affirmatiuū obligat &c̄. & ad auctoritatem Christi dicitur ꝙ verbū dicit̄ ociosum quādo caret pia intentione & omni voluntate quam tenetur habere. ¶ Circa tertium punctum an idem actus sit vsus & fruitio circa hoc est duplex opinio. Prima Gregorij prima distinctione primi. ponentis duas ꝓpositiones. prima/idem actus est volitio medij & finis. Patet sic. eadē cognitio potest esse medij & finis: ergo eadem volitio potest esse medij & finis. Consequentia tenet cum non sit maior ratio de vno ꝗ de alio. ¶ Secūda propositio. Non est possibile ꝙ idem actus sit volitio medij & finis: & ꝙ sit medij propter finē. Patet/ opposito dato sequitur ꝙ idem causaret semetipsum/cum nihil sit impossibilius apud beatum Augustinum. ergo illud ex quo sequitur. & patet consequētia/ quia cum dicitur amo sortem propter deum non potest alius sensus dari nisi iste amo sortem amore causato ex amore dei. ergo si sit idem amor dei & sortis: & dei propter deum idem causaretur a seipso. & hec ratio est precipua inter rationes Gregorij. Ex hac correlarie sequitur ꝙ nullus idem actus est vsus & fruitio. & eodem modo diceret consequenter ꝙ quis possit esse idem assensus conclusionis & premissarum non potest tamen esse idem conclusionis/ & premissarū & conclusionis propter premissas. Sed contra Gregorium sic arguitur sequitur apud eum ꝙ non potest esse aliqs actus elicitus & deliberatus dei & creature: quod sic patet. & sit a/ volitio dei & creature sequitur bene hec volitio est volitio dei & creature. ergo est tantum vsus vel tantū fruitio. & vltra est tantum vsus vel tantum fruitio & non potest esse fruitio. ergo est tm̄ vsus. Prima pn̄a est nota / quia nullus idem actus est simul vsus & fruitio /nec est dabile medium secundum Gregorium/& minor subsequentis pn̄tie patet puta ꝙ talis actus non possit esse tantum fruitio /qa est circa creaturam. Igitur videtur michi ꝙ Gregorius habet concedere consequenter loquēdo ꝙ nō potest esse aliquis actus voluntatis deliberatus quo diligeret creatu

ras & deum quin actus ille ſit vſus . vt ar•
gumentum bene iquirit. Eſt altera opinio
quam tenet ſanctus Tho. prima ſecunde:&
poſt eum Occhã/Andreas de caſtronouo
& doctor/ꝙ idem actus poteſt eſſe finis &
medij propter finem. ſimiliter idem aſſen•
ſus premiſſarũ propter premiſſas & per cõ
ſequens ꝙ idem actus in numero eſt vſus &
fruitio vſus medij & finitio finis. Ponit ta
men Guillelmus occham prima diſtinctio
ne primi:ꝙ dupliciter poteſt diligi creatu•
ra propter deum. vno modo ꝙ diligatur
deus vna dilectione/& creatura altera dile
ctione cauſata a prima:& illa dilectio crea•
ture eſt vſus improprie & extrinſece: quia
poteſt eſſe & non eſſe vſus. Alio modo po
teſt intelligi ꝙ per vnum & eũdem actum
diligamus/& iſte actus eſt vſus proprie &
intrinſece nec poteſt eſſe quin ſit vſus.
Ex quo ſequitur: nullus actus eſt intriſece
vſus quin ſit intrinſece fruitio. Sed contra
hanc poſitionem arguitur / primo ſequit:
ꝙ idem aſſenſus numero eſſet erroneus &
vſus: patet ſuppono ꝙ deducať ſorti vna
ꝓpoſitio vera ex vna vera & vna falſa quã
credat eſſe veram ſicut frequẽter in ſillogiſ•
mis fit & aſſentiat concluſioni propter pre
miſſas: tunc ſic arguitur aſſenſus ille tunc ẽ
aſſenſus verus concluſionis:& eſt error al•
terius premiſſarum. ergo idem aſſenſus eſt
verus & erroneus quod erat probandum.
Secundo arguitur ſic. ſequereť: ꝙ idem aſſẽ
ſus eſſet fides & euidentia/patet deducatur
vna propoſitio ex maiore euidente & mi•
nore credita & aſſentiat ſortes illi propoſi
tioni propter premiſſas/ille aſſenſus eſt fi•
des concluſionis & minoris & euidentia
maioris. ergo eadem propoſitio ſimul eſ•
ſet credita & euidens ab eodem. etiam ſimi
liter poteſt argui ꝙ idem aſſenſus eſſet opi
nio & certitudo: ponendo ꝙ deducať vna
propoſitio ex maiore certa & minore opi•
nata & aſſentiat ſortes illi propoſitioni ꝓ•
pter premiſſas/aſſenſus ille erit opinio con
cluſionis & minoris: & certitudo maio•
ris. ergo propoſitum. Tertio arguitur ſic:
ſequereť ꝙ eodem actu intẽſe & remiſſe di•
ligerem. patet illo actu qui eſt vſus crea•
ture & fruitio dei diligatur intenſe deus
& remiſſe creatura. ergo propoſitum. Et
confirmatur ſic /ſequitur fruitionem dei
eſſe peccatum mortale. patet ſic:& ſit ſortes
credẽs de aliqua muliere ꝙ ſit ſua que tamẽ
non eſt ſua & velit eam cognoſcere prop•
ter deum/iſta volitio eſt peccatum morta•
le:& eſt fruitio dei. ergo aliqua fruitio dei
eſt peccatum mortale. Item ex hac opinio•
ne ſequitur ꝙ volitio eſt nolitio quod pa•
tet ſic/ſi ſortes nollit peccare propter deũ:
ille actus eſt nolitio peccati: & eſt voli•
tio dei. ergo propoſitũ. Item ſequitur: ꝙ
aliquis vſus creature fruitione dei eſt perfe
ctior. patet ſit/a/actus qui ſimul ẽ vſus crea
ture & fruitio dei &/b/actus qui ſolum eſt
fruitio dei/a/actus eſt/b/actu perfectior &
a/vſus ẽ/&/b/fruitio/igitur. ¶ Ad primũ
argumentum videtur michi: ꝙ habent cõ•
ſequenter concedere hanc cõcluſionem .ſ.
ꝙ idem aſſenſus erit error vnius propoſi•
tionis & aſſenſus verus alterius. Sed tũc di•
ceret aliquis. ergo ſaltem ſupponẽdo ꝙ aſ
ſenſus ſit propoſitõ eadem propoſitio mẽ
talis vltimata eſt vera & falſa. dico ꝙ poſ•
ſet negari ſuppoſitum. ſed eo admiſſo con
cedendum eſt illatum. Ad ſecundum eodẽ
modo eſſet dicendum: ꝙ i ordine ad diuer
ſa idem aſſenſus eſt euidentia & fides. Sed
diceres/bene ſequitur eſt euidentia. ergo ẽ
natus mediate vel immediate cauſari ex ſo•
la terminorum incompleta notitia. & eſt fi
des. ergo non eſt natus cauſari ex ſola ter•
minorũ in cõplexa notitia: ſed requiritur
actus voluntatis: vt cauſetur. Hec negãda
foret conſequentia prima: ſed vt ſit euiden
tia alicuius ſufficit ꝙ euidenter contineat
aſſenſum eiuſdem natum cauſari &c.
Ad tertiũ: poteſt dupliciter itelligi ꝙ vnũ
intenſius altero diligã vt ad propoſitũ ſuf
ficit vno modo ꝙ intẽtiori actu & iſto mo
do nõ eſt poſſibile ꝙ per vnũ & eundẽ actũ
vnum obiectum intentius diligam & aliud
remiſſius. Alio modo ꝙ ad maius bonum

diligantur vnum q̄ aliud: & isto modo est bene possibile ꝙ vnum obiectū intētius diligam q̄ aliud. Dicitur secūdo ꝙ non est īplicatio contradictionis ꝙ aliqua sit dilectio duorum obiectorum. & intentior dilectio vnius & remissior dilectio alterius/q̄admodum concedunt dyalectici ꝙ eadem res est similitudo platonis ad sortem & ciceronem: & tamen est intensior similitudo ad sortem & remissior ad ciceronem. Dicit tertio ꝙ non stat illam dilectōnem remanere dilectionem dei quādo remanet dilectio sortis. Sed diceret aliquis posito ꝙ deus cōseruaret illum actum circūscripta cognitōne sortis/iam remanet dilectio dei: & tamē nō remanet cognitio ergo volūtas fert in incognitum. Breuiter dicendū est apud aliquos quod non est inconueniens supernaturaliter: ꝙ voluntas feratur in incognitū & si iste modus non placeat in illo casu/ dico ꝙ nō remanet dilectō dei q̄admodū nec dilectio sortis/ad confirmationem ꝙ ē possibile dilectionem dei super omnia esse peccatum dum non sit dilectio vel odiū alterius obiecti. Et ad aliud concedendum est ꝙ idem actus sit volitio & nolitio diuersorum obiectorū. imo dicunt aliqui sicut visum est circa tertiam conclusionem: ꝙ omnis nolitio est volitio. Ad aliud concedit ista propositio vsus aliqua fruitione est pfectior vsus. s. qui cum hoc est fruitio: & ad argumētum factū pro opinione Gregorij nego ꝙ per hanc propositionē diligo sortem propter deū: denotetur ꝙ dilectio sortis sit pncaliter causata a dilectōne dei: sed denotatur solum ꝙ voluntas tendat in sortē sicut in aliquod ordinatum ī ipsum deum & hec de tertio puncto principali. Quantum ad tertium principale argumentum: inquirit doctor: an homo ex puris naturalibus teneatur diligere deum super omnia quod potest dupliciter intelligi. primo ex ꝯcursu dei gn̄ali & oī spāli ꝯcursu secluso: & adhūc sensū nō determiat doct. hāc q̄stionē. aliomodo pōt itelligi/ an hō seclusis oībus hītibus gratuitis possit sup oīa diligere deū absq̄ habitu charitatis īfuse. Et ad istā difficultatē dixerūt aliq̄ sicut. s. Tho. ꝙ nō. Cōtra quos sic arguit. sicut ꝙ nō esset possibile hoīē ī pctō mortali bū moraliter agere qd̄ negat ab oībus. patet sequela/ bū sequtur iste actus ē moraliter bonus: ergo fit ꝑpter deū tanq̄ ꝑpter finē vltimū /& vltra fit ꝑpter deū &c. ergo deus ab agēte istū actū amat sup oīa. & vltra deus ab agēte istū actū &c. ergo hoc agēs est in grā ex opinione. & ꝑ ꝯñs nō ē in pctō. Multas rōes ad idē facit doct. ꝑpterea tenet alterā ptē ꝙ secluso illo hītu gratuito stat hoiem diligere deū sup oīa. Circa quā vidēdū ē/ an possit hō sīgula ꝓcepta adiplere sine charitate/ ꝓ quo notādū ē ꝙ cōis distin. ē iter doct. ꝙ ꝓceptū adipleri pōt dupliciter itelligi. vno modo quo ad substātiā ꝓcepti. aliomodo quo ad itentionē ꝓcipientis. Per primū mēbrū nihil aliud itelligo nisi ꝙ adipleat q̄tū ad oīa quorū aliquo omisso peccaret. & sub alijs verbis idē est dictu ꝙ adipleat q̄tū ad substātiā actus. & ꝑ scdm nihil alid̄ itelligo nisi ꝙ adipleat q̄tū ad ꝯsecutionē meriti: & ī isto scdo sēsu notū ē ꝙ nullū ꝓceptū adimpleri pōt absq̄ caritate iuxta dictū apli. prime ad co. xiij. si facultates meas &c. Sed q̄tū ad primū sēsū sit pria propō/ aliq̄ ꝓcepta diuina pōt adiplere absq̄ charitate. patet sic: si aliqs existēs in mortali succurrat pauperi in extrēa necessitate: posito ꝙ ei subueniat ꝑpter deū & nō cogitet de peccatis suis nō est verisimile ꝙ iste peccaret nouo pctō in subueniēdo ei: & tñ ꝑ tūc tenet subuenire. ergo aliqd̄ ꝓceptū adiplet absq̄ caritate. & ita de sīgulis ꝑ varietate ꝓceptorū q̄ nō sūt de susceptōne sacramti/ hic difficultas specialis ē/an posset adiplere ꝓceptū de susceptiōe sacramti eucharistie sine charitate: ita ꝙ sumēdo nō peccet cū dicat apostolus/ q indigne mādūcat iudiciū &c. sup isto altercātur adsuicē antiq doct. vide bonauētura & Altissiodorēsem quid dicāt. Et hec sunt (charissime lector) que a doctore repiunt dictata in questionibus Magistri Roberti Holcot. Explicit.

Oliuerius de Lyon Theologie doctorum minimus Lectori Salutem.

Non ignoras Vigilantissime Lector non minus esse timenda multitudinis iuditia q̄ oculi spectatorum quibus vix placent optima: Ideo summopere curandum vt qui vel sua vel aliena opera in lucem emittunt: ac Velut in proscenio sistunt: omniū q̄ hominum oculis offerunt: quorum multi sunt ad deteriora suspicaces: sic theatro & scene se accommodant: vt nihil cōmittant quod Velut indecorum exibiletur: aut vt iuuenile rideatur. Absque periculo libros imunes / & reipu. literarie profuturos codices / a cimicibus / tineis / blattis / depascendos muribusq̄ corrodendos: qui domi abscondūt: furibus imo peculatoribus persimiles mihi videtur. Cū enim nos omnes adhoc nati simus: vt reipublice maxime prodesse / studeamus: qui habēt Vnde prosint & neglıgūt: eque mihi videntur in culpa atq̄ illi reipeculatus qui erarium publicum extenuant / depredātur / ac suppilant. In quod crimen ne incideret eruditissimus apollinee artis professor dominus Vincentius Doesmier (qui olim priusq̄ medicinā profiteretur Theologie addictus lectionū Magistri Iacobi Almain sacre Theologie doctoris literatissimi & acutissimi sedulus auditor ac diligentissimus recollector extitit) me alijsq̄ non paucis instigantibus abditos in archa sua codices & sua Solius opera ac peruigili diligentia non dictante Magistro Iacobo: sed cursim vt fieri ablectoribus assolet proferēte: ne vno quidem verbo doctoris omisso perscriptos: in lucem emisit: probandos / & apertis vt aiunt vlnis ab vno quoq̄ docto Theologici campi tyrone / & in harena theologa pulueru lento pugile / animosoq̄ athleta recipiendos. Viuentem enim auctorē eruditiorem nescio an argutiorem / inter profitendum non noctuinis aut lippientibus oculis / sed aquilaribus & lynceis meandros nodosq̄ doctorum difficiles introspicientē & clarissime explicantē / extricātē / perinde ac diuinū aliquod ingeniū / aut numen ipsum auditores venerabantur: suspiciebant: admirabātur. at qui viua voce interpretem non audierunt: si miscellanea istec accuratius perlegerint: eundem non minus diligēt: amabunt: obseruabūt. Quare suadeo viris subtilitatū Theologie studiosis presertim in puluere currētibus hunc in manibus habeant: sedule ac diligenter perlegant: & gratias agant maximas: primum domino Vincentio Doesmier cuius incredibili diligentia posteritati sūt relicti & asseruati codices. deīde Claudio Cheuallon & Egidio de Gourmont qui pulchris typis & carracteribus Impressum opus: vili dant precio: quod magno ere: & ingenti labore pleriq̄ frustatim prius transcribendum curauerunt. Vale.

Ad Magistrum Iacobum Almain Theologie professorem preceptorem suum semper obseruandissimum benedictus de la noe.

Lux quesita diu est / lucis doctissime doctor
  Inuentor bonus est: quod latet illud habes
Nox inimica tibi est: lucem nox damnat / & odit
  Lucis amator eris: nox inimica tibi est
Tempestas veri est genitrix: coniunctus haberis
  Illi: que latitant tu manifesta facis

Iusta facis, fugienda fugis, defensor honesti es
Vera placent iustis, rex tibi amicus erit.
Semper amat doctos, princeps nam gallicus, omnis
Gallia te laudat: gallus es: ergo bonus.
Fauste precor valeas pilium victure per euum.
Viuas Parrhisie splendor academie.

Nicolai Mallarij Rhothomagęi ad veros
huiusce operis alumnos.
ελέος.

Vos aluit quondam niuco Almus lacte Iacobus:
Almæ cui virtus mentis & alma fuit.
Inuida set postq̄ tam almo mors vbere priuat:
Non cibus almus adest: alma nec esca datur.
At nunc o veri defunctę matris alumni:
Redditus est vobis Almus: & alma parens.
Ecce iterum nostro rediuiuus in orbe Iacobus:
Quos aluit verbo: nunc alit ingenio.
τέλος.

¶ Habetis nunc candidi lectores: totam (que non ante hac) huius authoris in theosophia collectaneam: & eam quidem: cum ob imperitorum calcographorum inuidiam: tum emuncti preli nitorem: solertemq; correctoris curam: duplici Priuilegij subsidio fultam. Quorum alterum Regium est: sicuti in fronte videtur. Alterum a suprema Parlamenti curia benigne concessum: cuius exemplar videre cupienti datur. Ceterum superest ne malignus quispiam impune excudat opus.

Cum Priuilegio.

FINE